

Vol II Part I
Fasciculi
I to III

— o —

1906-

— o —

Published by
The Panini Office,
BHUVANESHWAR ASHRAM
38 40 B had ganj
ALLAHABAD

—
All Rights Reserved

SIDDHANTA KAUMUDI

OF —

BHATTOJI ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ

DIKSHITA ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ

—
ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ

EDITED AND TRANSLATED
INTO
ENGLISH
BY
SRISA CHANDRA VASU D A

WORKS BY THE SAME AUTHOR
THE ASHTADHYAYI OF PANINI

Complete in 1,682 pages, Royal Octavo

*Containing Sanskrit Sutras and Vrittis with Notes and Explanation in English based on the celebrated Commentary called **khadika***

Price for the Complete Work, including postage

Indian	Rs	45	0	0
Foreign	£	3	10	0

The Right Hon'ble F. Max Muller, Oxford 9th February 1892— "From what I have seen of it, will be a very useful work. What should I have given for such a work forty years ago when I puzzled my head over Panini's Sutras and the Commentaries . . . I hope you may succeed in finishing your work."

The Right Hon'ble F. Max Muller, Oxford, 30th April, 1899— "Allow me to congratulate you on your successful termination of Panini's Grammar. It was a great undertaking, and you have done your part of the work most admirably. I say once more, what should I have given for an edition of Panini when I was young and how much time would it have saved me and others. Whatever people may say, no one knows Sanskrit who does not know Panini."

ISA AND KENA UPANISADS.

WITH

Anvaya, Vritti, Word meaning, extracts from the commentaries of Shankara, Ramanuja, and Madhvacharya, Notes and Translation into English and Introduction and Indexes

† † † The present work is a typical departure from the numerous publications that have preceded it. Immediately below each Mantra is given the prose order and the *Vritti* or commentary in Sanskrit, the meaning and explanation in order of each word, which is also transliterated into English, the translation and wherever necessary, notes of different readings. To each of the Upanishads is prefixed a learned introduction, explaining the various interpretations according to the three Schools of Sankar, Ramanuja, and Madhava. † † † This neat little volume is admirably adapted for use as a text book. † † † It is to be hoped that the *Aksha* and other important Upanishads will also be published in the same attractive and useful garb."

The Indian Review for June 1903

Similar to the above

THE
SIDDHANTA-KAUMUDĪ :

OF

BHATTOJĪ DIKSHITA,

EDITED AND TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

ŚRĪŚA CHANDRA VASU, B. A.

VOL II PART I

VAIDIC GRAMMAR.

(VERBS)

All rights reserved

PUBLISHED BY

THE PANINI OFFICE, BHUVANESHWARĪ AŚHRAM.

38 40 BAHADURGANJ, ALLAHABAD.

ALLAHABAD

PRINTED AT THE MEDICAL HALL PRESS BRANCH

1906

FOREWORD.

— This part contains conjugations of all the roots given in the Dhatupāṭha. Westergaard's well known work on the Sanskrit roots has been followed in the arrangement of the roots. All the conjugational forms given in the Madhaviya Dhātuvṛtti have been incorporated in this part. Notes, explanations and commentaries have been added from various other sources. The chapters on verbs constitute the most difficult portions of Sanskrit grammar. No pains have been spared to make the conjugations of the roots as intelligible as possible.

THE
SIDDHANTA KAUMUDI.
UTTARARDHA

VOLUME II.
॥ वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी ॥

श्रीमार्हन्तीकर्मगुरुवैर्महर्षिभिरादिदेवम् ।
तोषद्वयमानोऽप्यगुणो विमुर्विजयनेतराम् ॥
पूर्वार्थे कथितारण्यमयमप्यायवर्तिन ।
अत्यया अथ कथ्यन्ते तृतीयाध्यायनोचता ॥

SALUTATION.

1 The All-pervading is supremely glorious and though without attributes is constantly being praised, day by day, by the Great Seers, illustrious with the attributes of Vaidic Studentship and Worthiness, and who possess all praiseworthy qualities

2 In the First Half have been treated the affixes which occur in the Fourth and the Fifth Adhyāya of Pāṇini. Now are being taught the affixes that occur in the third Adhyāya

NOTE —The word Śāntārīhantī chananī is Instrumental plural of the compound word śānta plus arhanti with the affix chanap. Śānta is derived from śānta by adding the affix ण् (V 1 130, S 1793) and is elided by the Vartika there under. The word means "the condition of a Śrotriya or Vaidic Student." The word ārhanti is derived from arhat, see V 1 124 S 1788. The affix chanap is added by V 2 20, S 1827. Toṣṭhāyamaṇī is derived from the Intensive form of the verb stu "to praise." V yate taran is formed by adding the affixes tarap by V 3 57, S 2005, and am by V 4 11, S 2004. This is an exceptional use of adding the comparative degree forming affix tarap after a declined verb like vijayate. See V 3 56 S 2002. The verse is an illustration of the employment of the curious affixes taught before

अथ तिङन्तभ्वादिप्रकरणम् ।

तच्चादौ दश लकाराः प्रदर्शयन्ते । लट् । लिट् । लुट् । लृट् । लेट् । लोट् । लङ् ।
लिट् । लुङ् । लृङ् । एषु पञ्चमो लकारश्चन्दोमात्रगोचरः ।

CHAPTER I

The Conjugation of Bhū Class Roots

First we shall enumerate the ten Moods They are as follow —

लट्	Present
लिट्	Perfect or 2nd Preterite
लुट्	First Future
लृट्	Second Future
लेट्	Vaidic Subjunctive
लोट्	Imperative
लङ्	Imperfect or 1st Preterite
लिट्	Potential
लुङ्	Aorist or 3rd Preterite
लृङ्	Conditional

Of these the fifth, i. e., लेट् is found only in the Vedas

२१५१ । वर्तमाने लट् । ३ । २ । १२३ ।

वर्तमानक्रियावृत्तेर्षति लट् स्यात् । अट्प्रति ।

2151 The affix लट् comes after a verb when denoting a present action

Of the affix लट् the letters ल and ट् are indicatory, leaving only लृ This लृ is replaced by other affixes as shown below —

NOTE —The word वर्तमान means that which is begun and which has not yet come to an end The action denoted by a verb in the present tense is yet continuing and has not stopped As पचति 'he is cooking', पठति 'he is reading' So also whatever is constant, regular, uniform, is represented by the Present Indefinite As तिष्ठन्ति पर्वता 'the mountains stand', अवन्ति नद्यः 'the rivers flow'

२१५२ । ल कर्मणि च भावे चाकर्मकोभ्य । ३ । ४ । ६ । ६ । ६ । ६ ।

लकाराः कर्मकोभ्य कर्मणि कर्तरि च लृट्प्रत्यये भावे कर्तरि च ।

2132. The tense-affixes called 'la' are used in denoting the object and the agent in the case of Transitive verbs; and after intransitive verbs, they denote the action as well as the agent.

NOTE.—The term लृ means the ten affixes known as लृट्, लिट्, &c.; लृ is the common element of them all; and these affixes, when stripped of all indicatory letters, leave behind only the letter लृ which is thus the common name for them all. The लृ: in the sūtra, is the nominative plural of लृ. By the word लृ in the sūtra, we draw in the word कर्ता or 'agent' from the sūtra III. 1. 69 into this. The force of these tense-affixes, when placed after transitive verbs is to denote the object and the agent; and when placed after intransitive verbs, is to denote either 'action' (भाव) or it may denote the 'agent.'

The verb itself denotes the action; to be or to do, generally; or to be or to do, in a particular manner. In the active voice, the affix marks the agent; in the passive voice of a transitive verb, it marks the object; but in the passive form of an intransitive verb, the action itself. Thus गच्छते ग्रामे देवदत्तेन 'the village is gone to by Devadatta', here ते of गच्छते denotes the object and is in passive construction गच्छति ग्रामं देवदत्त 'Devadatta goes to the village', here the affix ति of गच्छति denotes the agent, and the sentence is in active construction. The verb गच्छ् being a transitive verb, can take both the active and passive constructions or, to use the Sanskrit technical phraseology, the tense-affixes, after transitive verbs, denote the agent and the object. They do not generally denote भाव or action after transitive verbs, that is, transitive verbs are not used impersonally. Let us now give examples of Intransitive verbs; आस्यते देवदत्तेन 'it is seated by Devadatta', the verb आस्यते here denotes merely भाव or 'action'. In other words, we may call this an impersonal construction. आसते देवदत्त. 'Devadatta sits'; here the verb आसते denotes the agent or is in the active voice.

Professor Bohtlingk translates the sūtra thus:—"A finite verb expresses the agent as well as the object; but the Intransitive verbs denote, in addition to that, the Impersonal idea of the action." The word भाव means action considered in the abstract.

२११३ । लस्य । ३ । ४ । ७७ ।

अधिकारेणम् ।

2153. In the place of 'la' will be substituted the affixes which we shall announce hereafter.

NOTE.—This sūtra consists of one word लस्य meaning 'of ल'. It is an adhi-lāra sūtra. The word लस्य is the genitive singular of ल, the ल in ल being for

the sake of pronunciation. The स means the ten affixes सद् present, सिद् perfect, लुद् for t future, लृद् second future, लोद् imperative, रेद् Vedic subjunctive, लृद् imperfect, लिद् potential and benedictive, लृद् nominal, लृद् conditional. Six of these tenses have indicative ए, and four have indicative इ.

Professor Boltinger translates this sūtra thus —In the following sūtras, the word सत्वे should be supplied to complete the sense, i. e., the phrase 'in the place of all those endings which are known as the Personal endings of various tenses and moods, and are known in their totality as स'.

२१५३ । तिप्तस्मिन्निष्पद्यन्मिद्वस्मस्ताताभ्यावाप्यमिद्वहिसिद्धिः । ३ । ४ । ३८ ।

स्तेऽष्टादशस्य ह्यु । .

2154 The following are the eighteen substitutes of 'ta' —'tip', 'tis', 'jhi', 'sip', 'thas', 'thi', 'nip', 'vas', 'mas', 'ti', 'ātata', 'jhi', 'this', 'ātham', 'dhvam', 'u', 'valu', 'mahu'

NOTE —These are the well known Conjugational affixes called also Personal endings, and are ordained generally after all the ten tenses.

२१५४ । स परस्मैपदम् । १ । ४ । ४६ ।

सादेवा परस्मैपदस्य ह्यु ।

2155 The substitutes of स are called parasmaipada.

NOTE —The word स is in the genitive case and means 'of स'. The word सादेव 'substitutes' must be supplied to complete the sense.

२१५६ । तडानावात्मनेपदम् । १ । ४ । १०० ।

तद् मत्वाहार मानज्ज्ञानयो वेतत्स्य ह्यु । पूर्वेष्वप्यावद ।

2156 The nine affixes comprised under the Pratyāhāra tan and the two ending in in (Sinch and Kanich), which are substitutes of स are called Ātmanepada.

NOTE —This debars the previous designation of Parasmaipada. The result is that the first nine substitutes are Parasmaipada and the last nine Ātmanepada.

Then arises the question what roots should be conjugated in the Parasmaipada and what in the Ātmanepada. The following sūtras answer that question.

२१५७ । अनुदात्तकृता आत्मनेपदम् । १ । ३ । १२ ।

अनुदात्ते उपदेशे यो कृत्तदन्ताच्च पाठार्थस्य स्यात् आत्मनेपद स्यात् ।

2157 After a root which has an indicative sandhi vowel (mudatṭa) or an indicative इ (ut) in the Dhātupāṭha, the affixes are those of the Atmanepada.

२१५७ । इतिविति च कर्त्तृनिमित्ते क्रियाकृते । १ । ३ । ७२ ।

इतिविति क्रियाकृते च कर्त्तृनिमित्ते च स्वार्थे ईतिविति क्रियाकृते ।

2153 After the verb's mark I with a svarita, (svaritā) or which has an indicative इ (ut) in the Dhātupāṭha, the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent.

NOTE.—The word क्रियाकृते is a compound, meaning 'fruit of the action'. When the principal object, for the sake of which, the action is begun, is meant for the agent indicated by the verb, then the atmanepada is used after verbs having an indicative अ or a svarita accent. As चक्रे 'he sacrifices for himself' चक्रे 'he cooks for himself'. Here the verb चक्रे and चक्रे are marked with इ with accent in the Dhātupāṭha, and therefore they take the atmanepada terminations.

Similarly चुम्बते 'he presses the soma juice,' कुरुते 'he does'. Here the verbs चुम्बते and कुरुते have an indicative इ.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifice, eating of food, &c is meant for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain heaven, he cooks in order that he himself may eat, &c.

२१५८ । येषां कर्त्तरि परस्मैपदम् । १ । ३ । ७८ ।

यास्मैपदनिमित्तदीयाद्वातो कर्त्तरि परस्मैपदं स्वाम् ।

2159 After the rest, i.e., after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (i.e., in the active voice).

NOTE.—The rules of Atmanepada have been declared in the 66 sūtras 12 to 77 of the third Chapter of the First Book of Aṣṭādhyāyī. The terminations of the Parasmaipada, which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the above mentioned aphorisms. The present sūtra declares this universal rule. The word स्यात् or the rest, means that which is the residue after the application of all the previous restrictive rules.

२१६० । तिङ्मूर्धाणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमा । १ । ४ । १०१ ।

* तिङ् उभया पदवाचकस्तिङ्का क्कारत्तमम् स्तु ।

2160 The three triad-, in both the sets, Parasmaipada and Atmanepada, of conjugational affixes (comprised under the general name *tin*) are called, in order, Lowest (3rd person), the Middle (2nd person), and the Highest (1st person)

NOTE —Of the 18 conjugational affixes above given, 9 are Parasmaipada and 9 are Atmanepada. Each of these two classes is subdivided into three sets, according to person

२१६१ । तान्मेकमपनद्विमपनत्रयवयनान्नेकम् । १ । ४ । १०२ ।

मध्यमवयनादिमपानि तिङ्मूर्धाणि त्रीणि उभयानि प्रत्येकेनेकवयनादिवयानि स्तु ।

2161 These three triad-, of conjugational affixes, which have received the name of Lowest, &c, are called (as regard the three expressions in each triad) severally "the expression for one" (singular), "the expression for two" (dual), and "the expression for many" (plural)

NOTE —Of the six triads thus formed each is divided according to number into three classes, viz, singular, dual, and plural

२१६२ । युष्मद्युषपदे समानाधिकरणे स्थानिन्यपि मध्यम । १ । ४ । १०३ ।

तिङ् वाच्यकारकवाचिनि युष्मदि प्रपुम्यतानि प्रपुम्यतानि च मध्यम स्वात् ।

2162 When the pronoun *yushmanad*, "thou" understood and also when the same expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called the Middle (2nd person)

NOTE —It defines the 2nd person of conjugational affixes. As एवं पचसि thou cookst or पचसि युवा पचथ or पचथ you two are cooking, एवं पचथ or पचथ you cook

२१६३ । महानि च मन्योपपदे मन्योपपत्तम एकवच । १ । ४ । १०४ ।

* अथच युष्मपपदं यथा चातोपपत्तिव्यग्रतिप्रतं सति मध्यम इवापदिहाते मध्यमानि मध्यमेकवचनं स्वार्थमपि कार्यं वाचकं स्वात् ।

2163 When *yoko* is implied with reference to an action, the verb denoting it is used in the 2nd person, provided that the word *mariya* 'to think' is the attendant word (*upapada*) of such verb, and of the

2nd Person	हवन् भवति Thou becomest	युवां भवथ You two become	यूयं भवथ You become
3rd Person	स भवति He becomes	सौ भवत They two become	ते भवन्ति They become

We have already mentioned in sūtra I 4 106, S 2163, that in joke, the 1st Person may be used with the force of 2nd Person. Thus यदि मम्ये खोदनं भोदये, येन खोदतिविधि "Come here, thou thinkest "I shall take food", but it is eaten already by the guest. Here मम्ये "I think" means मम्ये ते "thou thinkest" and भोदये "thou shalt eat" is equal to "भोदये" "I shall eat".

Similarly in the other examples given above.

In the above sūtra I 4 106, S 2163, the phrase युजन्दि, &c, is understood from the previous sūtra. Therefore, when the verb is not in the 2nd person, this construction is not allowed, even though joke be meant. As ह्यु भवान् मम्यते खोदनं भोदये &c "Come respected Sir! (jocularly), your honor thinks "I shall eat rice," &c

Why do we say "in joke"? The proper person should be used, when simple assertion is intended. Thus यदि मम्यते खोदनं भोदये इति युक्तं खोदतिविधि "Come, thou thinkest "I shall eat rice"—but it has been eaten by the guest."

NOTE—This corresponds with the Direct and Indirect narration of the English Grammar. Sanskrit does not admit of Indirect narration, except in the above examples.

Now we take up the लिट्. Thus वृ + लिट्. The force of लिट् is to denote the Past time, as shown in the following

२१७१ । परोक्षे लिट् । ३ । २ । ११५ ।

पुनश्चपरोक्षार्थल्लिङ्गं स्वार्थं सत्यं विवादः ।

2171 The affix लिट् comes after a verb, in the sense of the past, before the commencement of the current day, and unperceived by the narrator.

NOTE—The word परोक्ष 'unperceived' qualifies the words पुन 'past' and अनन्तर 'non current day' understood in this aphorism.

This लिट् is replaced by लिट् &c. Are these affixes Sārvadhātuka or Adhādhatuka. By the general rule III 4 113, S 2166, they would have been Sarvadhātuka, but for the following sūtra.

✓ २१७२ । लिट् च । ३ । १ । ११५ ।

लिङ्गलिङ्गार्थानुक्तस्य एव स्वार्थं तु परोक्षार्थानुक्तस्य । तेन यथादेशः ।

2172. The personal endings of the Perfect are also called 'Ārdha-dhātuka.'

NOTE :—The substitutes of सिद् got the designation of Ārdhadhātuka, and not that of Sīrvadhātuka. Therefore, they do not take the vikarana or the Mode-affix अच् &c. Farther on, even the तिच् &c are replaced by the following :—

२१७३ । परस्मैपदानां णलतुमुत्थस्युसथस्यमाः । ३ । ४ । ८२ ।

सिदस्तिवादीनां णवाणां णलादयो नच स्युः । 'सु' 'ज' इति स्थिते ।

2173. In the room of the Parasmaipada affixes, the following are substituted in the Perfect Tense :—

	3rd Pers.	2nd Pers.	1st Pers.
Sing.	ṇal (ञ)	thal (थ)	ṇal (ञ)
Dual.	atus (अतु)	athus (अतु)	va (व)
Plural.	us (उ)	a (अ)	ma (म)

NOTE :—The indicatory ल् in अत् and अत् is for the sake of accent (VI. 1. 193, S. 2876). The indicatory व् is for the sake of causing वृद्धि (VII. 2. 25, S. 3065). Thus अथात्, वेत्तु, वेत्तु, वेत्ति or अथात्, वेत्तु, वेत्तु, वेत्तु, वेत्तु, अथात् or अथात्, वेत्ति वेत्ति ।

For the nine substitutes तिच् &c. of सिद् there are णल &c. instead. Thus सु + अत् = सु + अ

Then applies the following rule :—

२१७४ । भुवोवुग्लुङ्सितोः । ६ । ४ । ८८ ।

भुवो वुगागल स्यात् लुङ् सितोरणि । निस्वराद्भुवुग्लुङ्गो वाचते ।

2174. ल् gets the augment 'व् (वक्) before the tense-affixes of the Aorist and the Perfect, when beginning with a vowel.

NOTE :—This being a nitya rule, supersedes or debars the Guna ordained by सार्वपात्रकार्यपात्रकरो (VII. 3. 84, S. 2168) and Vriddhi ordained by अचोऽङ्गिति (VII. 2. 115, S. 254) That is to say, the indicatory ल् of अत् does not cause Vriddhi before लुङ् takes place.

Thus सु + अ + अ

Now apply the following rules.

२१७५ । यकाधो द्वे मध्यमस्य । ६ । १ । ९१ ।

2175. In the room of the first portion, containing a single vowel, there are two.

Thus प्र—ब्रूव, ब्रूवतु, ब्रूतु with वृक्, and उपदिदीवे, उपदिदीवते, उपदिदीवरे, with युट् of VI. 4. 63. In the case of ब्रू, when वृक् is added, there is not the addition of उवृक्, and in the case of दीवृ, when युट् is added, there is not यत्तादेशः ।

The च in चाभात् has the force of limit inclusive, so that, the asiddha rule applies to the sūtras governed by च ।

For fuller explanation of this important sūtra, see my Ashtādhyāyī.

Now we take up, 2nd Per Sing. ब्रूव् + यत् । Here applies the following sūtra.

२१८४ । आर्धधातुकस्येड्वत्तादेः । १ । २ । ३५ ।

यत्तादेर्धातुकस्येडापन स्यात् । ब्रूविष्य । ब्रूवतु । ब्रूव । ब्रूव । ब्रूविष्य । ब्रूविष्य ।

2184. An Ārdhadhātuka affix (III. 4. 114 &c) beginning with a consonant (except य), gets the augment इद् (in these rules).

Thus ब्रूव् + य = ब्रूव् + इ + य = ब्रूविष्य । So also ब्रूवतु, ब्रूव, ब्रूव,

सिद् Perfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Sing.	ब्रूव	ब्रूविष्य	ब्रूव
Dual	ब्रूवतु	ब्रूवतु.	ब्रूविष्य
Plural	ब्रूतुः	ब्रूव	ब्रूविष्य

Now we take up the conjugation of ब्रू in ब्रूद् First Future. The force of ब्रूद् is given in the next sūtra.

Thus ब्रू + ब्रूद्

२१८५ । अनद्यतने ब्रूद् । ३ । ३ । १५ ।

अविध्यत्यनद्यतनेऽर्थे वाक्येर्ब्रूद् स्यात् ।

2185. The affix 'Luf' comes after a verbal root, in the sense of what will happen, but not in the course of the current day.

२१८६ । स्वतासी लृटोः । ३ । १ । ३३ ।

'लृ' इति लृट् लृटोर्ग्रहणम् । तासी स्वतासी एते मत्तयो लो लृटो वदन् । यथादापवादः ।

2186. When ल and लृट् follow, then स्व and तासि are respectively the Mode affixes of a verbal root.

[NOTE :—लृ is the common expression for लृट् and लृट् formed by rejecting their special *anubandhas*, and means therefore the 2nd Future and the Conditional tenses. लृट् is the 1st Future also called the Periphrastic Future. Thus करिष्यति चकुरिष्यत्, कर्तुः । The इ of तासि is indicatory and shows that the

ness of the root is not to be dropped before this, as मन् 'to think,' मन्ता 'he will think'

This debars the Mode affixes मप् &c

Thus धृ+तावि+तिप् = The इ of तावि is indicative

The mode affix is ताद्

२१८७ । आर्धधातुक येयः । ३ । ४ । ११४ ।

तिङ्मिद्व्योऽन्यो घात्वधिकरोक्त मत्वय एतत्तस्य स्याद् । इट् ।

2187 The remainder *i. e.*, the affixes other than 'tiu', and those with an indicative 'य' subjoined to a verbal root, are called 'Ārdhadhātukaḥ.'

NOTE ---The Mode affixes एव and तावि are therefore Ārdhadhātuka, and so get the augment इट् = Thus धृ+इट्+तावि+तिप् = Then farther the conjugational affixes तिप् मन् कि are replaced by डा, रौ, एच्, according to the following sūtra —

२१८८ । छुट् मध्यमस्य डारौरेच । २ । ४ । ८२ ।

'डा' 'रौ' 'एच्' इति क्रमात्सु द्वित्वसामर्थ्यादभ्यासि टेलीप ।

2188 डा, रौ and एच् are substituted respectively in the room of the three-affixes of the third person of छुट् (First-future), both in the Parasmaipad¹ and the Atmanepada

NOTE -As the anubandha ड in डा must produce some effect, it causes the elision of the टि portion of the affix ताद् though the base is not धा

Thus धृ+ड+तावि+डा=धृ+ड+ट+डा (आ)

Then applies the following —

✓ २१८९ । पुगन्तश्चूपधस्य च । ३ । ३ । ८६ ।

पुगन्तश्च उपधस्य चार्धस्वेको पुग स्यात्सामर्थ्यादुक्तार्धधातुकयो । येन नाव्यवधानेन तेन व्यवहितेऽपि अवनमनापवाद् तेन भिनतीत्यादावनेकव्यवहित स्वेको न पुग 'अविट्' 'आ' अनेको पुगे प्राते ।

2189 Guna is substituted before a sārvaadhātuka or an ārdhadhātuka affix, for the इक् vowels of the Causative stems which take the augment ए (VIII § 36), and for the इक् vowel of a stem which has a penultimate short vowel

Thus धृ+इट्+ट+आ=धो+ड+ट+आ=अविट्+आ

Then the question arises, should not the present sūtra apply in the case the इ of भिनत्+ति *i. e.* should not the ड be gunated to इ before the

Sarvadhātuka ति । For भिन्त् is a stem which has a penultimate short vowel अ, and an ह् letter, though the vikarana रन्त् is added between त् and ह् ॥

One may *prima facie* reply, no, because between the त् of the ङा and the change producing ति, there are three letters न् etc and there being a vyavardhana or intervention, they prevent the force of ति passing through them to ह् ॥ This, however, is not the case, because of the following maxim

“That which cannot but be an intervention, though it do intervene, is not considered an intervention, because the rule must have its scope” The word न अन्वधान means “not non intervention,” : e which must necessarily intervene ॥ Such an absolutely necessary intervention is not to be considered an intervention ॥ Therefore, if there is only one intervention, the rule will apply ॥ Thus in the case of भिन्त्+ति, there are three letters intervening between त् and ति i e, to say न्, अ and ह्, and so the-guna rule does not apply ॥ But in the case of भविह्+त्ता only one letter intervenes, and so there ought to be guna ॥ But here the following applies ---

✓ २१८० । दीधीवेवीटाम् । १ । १ । ६ ।

दीधीवेवोत्तिह् गुणट्टी न स्त । भविता ।

2190 The guna and vridhhi substitutions, which would otherwise have presented themselves, do not however, come, in the place of the vowels of didhī ‘to shine,’ and vevī ‘to go,’ and of the augment called हट्.

NOTE —Therefore, there is no gunation of the ह् of भविह् before ता ॥ So we get भविता ॥

In 3rd Pers Dual, we have त्+ह्+ताह्+रौ ॥ Then applies the rule after the following —

२१८१ । ताहस्त्वोर्लोपः । ७ । ४ । १० ।

ताहस्त्वोर्लोप आह्वादेो मत्वये परे ।

2191 The final ह् of ताह् (the mode-affix of the second Future) and that of अह् ‘to be,’ is elided before an affix beginning with ॥ ह् ॥

२१८२ । रि च । ७ । ४ । ११ ।

० रादौ मत्वये आह्वह् । भवितारौ । भवितार । भविताहि । भवितास्व । भवितास्व । भवितास्व । भवितास्व । भवितास्व ।

2192. The ह् of ताह् and अह् is dropped before an affix beginning with a ह् ॥

Therefore $यु + इट् + ताम् + री = भविता + 0 + री = भवितारी$ Similarly $यु + इट् + ताम् + र$ = भवितारः & Similarly $यु + इट् + ताम् + णि = भविताणि$ The $यु$ is elided by the preceding $सि$ त्रः

सुट् First Future

	3rd Person		2nd Person	1st Person
Singular	पाठो भविता The lesson will be given (to morrow)		भवितासि	भवितामि
Dual	भवितातौ		भविताव	भविताम
Plural	भवितान्		भविताव	भविताम

— 0 —

Now we take up the conjugation in सुट् The Second Future

२१११ । लट् गेये च । ३ । ३ । १३ ।

भविष्यद्दर्शनात्सुट् स्वात्क्रियायां क्रियायामस्य चरया च । स्व इट् । भविष्यति । भविष्यत । भविष्यन्ति । भविष्यसि । भविष्यसि । भविष्यथ । भविष्यथ भविष्यामि । भविष्याथ । भविष्याम

2193 The affix 'Lai' is employed after a verb, in the remaining cases where futurity pure and simple is indicated, and also where there is in construction with it another verb, expressed or understood, denoting an action performed for the sake of the future action

Note — This is what is well known as the Second Future 'अकुर्यादि इति व्रजति' he goes that I will do 'इत्थ्यामि इति व्रजति' he goes that I will take' So also 'कुर्याति' he will do 'इत्थ्यामि' he will take. Thus the Second Future is used both in dependent sentences as well as to denote simple Future

Thus $यु + इट् + स्व + णि = भविष्यति$

सुट् Second Future

	3rd Person		2nd Person	1st Person
Singular	भविष्यति Will become		भविष्यसि	भविष्यामि
Dual	भविष्यत	"	भविष्यथ	भविष्याम
Plural	भविष्यन्ति	,	भविष्यथ	भविष्याम

— 0 —

Now we take up the conjugation of the Sixth Lāhara सोट् 'Imperative.

२११४ । सोट् च । ३ । ३ । १६२ ।

विष्यादिष्वयं पाठोत् सोट् स्वात् ।

2194 The affix 'Lot' also is employed after a root in the sense of commanding, &c

NOTE :—The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the aphorism III. 3. 161. The division of this aphorism from that is for the sake of subsequent sūtras in which the anuvritti of लोट् only runs and not those of others. Thus:—

- (1) कटं तावद् भवान् करोतु 'make the mat'; शानं भवान् आनयतु ।
- (2) and (3) अमुत्र भवान् आस्ताम् 'there you are invited to, or you may, sit.'
- (4) दुष्टम्भवान् ज्ञापयतु 'you will teach, I hope, the son.'
- (5) किं श्री वेदमयये उक्त तर्के 'Sir what shall I learn, the Veda or the Logic?'
- (6) भवति मे मार्यनाम्नाकरणं नच्यदे हन्दीऽप्यदे 'this is my prayer that I may learn the Grammar, or that I may learn the Prosody.'

२१८५ । आद्यिवि लिङ्लोटी । ३ । ३ । १७३ ।

2195. The affixes 'Liñ' and 'Loṭ' come after a verb by which 'benediction' is intended.

NOTE.—The word आशीस्तु means the wish to obtain an object which one desires, a blessing, an expression of one's good wishes. The लिङ् here referred to is what is known as the आशीर्लिङ् or the Benedictive tense. Its conjugation is different from the conjugation of the ordinary लिङ् which we have called the Potential or Optative; as विदंशीत्याद् भवान् or विदंशीतु भवान् 'may you live long'!

Why do we say 'when denoting benediction.' Observe चिद् जीवति देवदत्त 'Devadatta lives long.'

Thus च + ज्ञ + लिङ् = भव + लि

Here applies the following sūtra.

२१८६ । एट् । ३ । ४ । ८६ ।

सिद्ध इकारश्च उ एदान् भवतु ।

2196. In the Imperative, 'u' is substituted for 'i.'

NOTE :—Thus लि becomes लु, चिति becomes चुतु

NOTE.—Prohibition must be stated in the case of affixes दि and वि of लोट् । In the case of these two affixes, the इ is not changed into उ, either because they have been so taught in the sūtras, or because the वा of sūtra III. 4. 83 is understood here also and makes this rule an optional rule of limited scope as in sūtra III. 4. 85 (अवशिष्टान् विनाश). Thus चवतु, चवतु ।

In fact, this sūtra is confined to लि and वि only, and does not apply to चि to which the next sūtra applies.

The object of *हृ* in *ततः* is, as we have said above, for the sake of preventing *Guna* and *Vridhi*. It should not be said that the object of *हृ* in *ततः* is for the sake of *अन्त्यविधि* by the application of sūtra *इय* (I 1 53), just as the substitutes *अनृ* &c (VII 1 93 and 94) apply to the finals. For by so doing, *ततः* would replace only the *व* of *तु* and the *हृ* of *दि*, which is not desired. And the case of *ततः* is to be distinguished from *अनृ*, for in *अनृ* the *हृ* has no other object but to prevent *sari* ideas, but in *ततः* we see that *हृ* has another object, namely, the prevention of *Guna* and *Vridhi* and *हृ* having thus found scope, the *ततः* substitute will be governed by the general rule *अनेकाल्पितु उर्यस्य* (I 1 55)

२१८८ । लोटो लङ्बन् । ३ । ४ । ८५ ।

लोटो लङ् इव कार्यं भ्यात् । तेन तानादयः प्रयोगस्तु । तथा हि ।

2198 The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect

This is an *अतिदेश* sūtra, as in the *लङ्* there are the affixes *लृ*, *लृ*, *लृ*, *लृ* and so also in the *लोट्* *पचताम्* *पचन्तु* *पचत*, *पचात*, *पचात* ।

Q—If *लोट्* is like *लङ्* why have we not the augment *अट्*, *आट्*, or the substitution of *डृ* for *क्वि* (see III 4 111) in the case of *लोट्* also?

A—The *व* of sūtra III 4 53 is understood in this sūtra also, so that the analogy between *लोट्* and *लङ्* is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to *लङ्* equally applicable to *लोट्* also

NOTE—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions

२१८९ । तत्पद्यमिवां तातताम् । ३ । ४ । १०१ ।

हितयुक्तान् तानादयः कृतास्तु ।

2199 The affixes 'tām', 'tām', 'tā' and 'ām' are the substitutes of the *लङ्* affixes 'tāp', 'tāp', 'tāp' and 'āp' respectively, of any 'तृ' which has an indicative 'ट्'

NOTE—Thus *अपचताम्*, *अपचतम्*, *अपचत*, *अपचन्तु*, *अपचताम्* *अपचतु*, *अपचत*, *अपचन्तु* ।

२२०० । नित्यं हितः । ३ । ४ । ८६ ।

अपचताम् नित्यं हितः भ्यात् । 'अलोऽन्त्यस्य' इति तस्य लोपः । अपचतम् । अपचन्तु

2200. There is always elision of the 's' of the first person of the affixes that come in the room of that 'तृ' which has an indicative 'ट्'

Thus भू+यप्+तप्=भव+तात्=भवतात्, भू+यप्+कि or खन्ति=भव+यत्=भवयत्
भू+यप्+मि

Now applies the following —

२२०१ । सेह्यपिच । ३ । ४ । ८९ ।

सोट सेह्य स्वात्सोऽपिच ।

2201 In the Imperative, 'हि' is substituted for 'मि', and thus is not the indicatory 'प्' of 'मिप्', i.e., it is acutely accented

Thus भव+मि=भव+हि

२२०२ । यतो हेः । ३ । ४ । १०५ ।

यत यत्स हेतुं स्यात् । यव—यवतात् । भवतत् । भवत ।

2202 The Imperative affix इ is elided after a stem ending in short अ ॥

Therefore भव+हि=भव, or भवतात्,

भव+य=भव+तप्=भवतत्

भव+य=भवत

भव+मि

Here applies the following —

२२०३ । मेनिः । ३ । ४ । ८८ ।

सोटो मेनि स्वात् ।

2203 In the Imperative, 'ni' is substituted for the affix 'mi'.

NOTE —This supersedes the rule relating to the change of ह into उ, and the rule of *lopa*,

Therefore भव+मि=भव+नि

Here applies the following —

२२०४ । आहुत्तमस्य पिबु । ३ । ४ । ८२ ।

सोहुत्तमस्य आहव स्वात्स पिब । हिन्वी कथं न । इकारोच्चारणस्यार्थात् । भवानि । भवाव । भवान ।

2204 In the Imperative 'i' is the augment of the affixes of the first person and the termination is १९ if it had an indicatory 'प्'.

NOTE —This is clear. Thus in the Parasmaipada, we have आनि, याव आनि । Thus कर्वाणि, कर्वाय, कर्वाव, कर्वावहे ।

Thus भव+आ+नि=भवानि ॥ So also भवान् and भवाव ॥

The object of हृ in ततः is, as we have said above, for the sake of preventing गुण and वृद्धि . It should not be said that the object of हृ in ततः is for the sake of अर्थविवेचि by the application of $\text{सूत्रं द्वि (I 1 53)}$, just as the substitutes अतः &c. (VII 1 93 and 94) apply to the final. For by so doing, ततः would replace only the व of हृ and the ह of द्वि which is not desired. And the case of ततः is to be distinguished from अतः , for in अतः the हृ has no other object but to prevent समासः , but in ततः we see that हृ has another object namely, the prevention of गुण and वृद्धि and हृ having thus found scope, the ततः substitute will be governed by the general rule $\text{अनेकानि शिष्यं सर्वस्य (I 1 55)}$.

२१९८ । लोटो लङ्वत् । ३ । ४ । ८२ ।

लोटो लङ् द्वय कार्यं व्याप्तु । तेन तादात्म्यं वलोपयत् । तथा हि ।

2198 The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect

This is an अतिदेश sūtra , as in the लङ् there are the affixes तद् , तद् , त , व and व , so also in the लोट् पचताम् पचन्तु पचत , पचाव पचाव ।

Q—If लोट् is like लङ् , why have we not the augment अह् , आह् or the substitution of हृ for हि (see III 4 111) in the case of लोट् also?

A—The व of sūtra III 4 83 is understood in this sūtra also, so that the analogy between लोट् and लङ् is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लङ् equally applicable to लोट् also.

NOTE—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions:

२१९९ । तस्यस्यमिवा ताताताम् । ३ । ४ । १०१ ।

हितमुदुर्गते तातादव क्रतावन्तु ।

2199 The affixes 'ām', 'tām', 'ta' and 'ām' are the substitutes of the four affixes 'ta', 'tā', 'ta' and 'mā' respectively, of any 'ta' which has an indicatory 'अ'.

A—Thus अपचताम् अपचन्तु अपचत , अपचन्तु अपचन्तु अपचन्तु , अपचन्तु ।

२२०० । नित्यं हिता । ३ । ४ । ८६ ।

इत्यात्मनो हिदुचवन्त नित्यं मीय व्याप्तु । 'अतोऽपचन्तु' इति नित्यं मीय । अपचन्तु । अपचन्तु ।

2200 There is always a change of the 'a' of the first person of the affix 'ta' which comes in the room of that 'ta' which has an indicatory

Thus अभवत्

सङ् Imperfect

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	अभवत् 'He became'	अभव	अभवम्
Dual	अभवताम्	अभवतम्	अभवाम्
Plural	अभवन्	अभवत	अभवाम

— 0 —

Now we take up the लिङ् Potential or विधि लिङ्

२२०८ । विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टप्रमनप्रार्थनेषु लिङ् ३ । ३ । १६१ ।

इत्यर्थं षोडशेयु पादेषु वा लिङ् स्यात् । विधि मेत्यम्, धृष्टादिर्नैकृष्टस्य प्रवर्तनम् । निमन्त्रण निमोदकणम्, आह्वयके आह्वयनादेर्नादिनादे प्रवर्तनम् । आनमन्त्रण कान्तवत्तुम् । अधीष्ट प्रकाश-
पूर्वके व्यापार । 'प्रवर्तनाया लिङ्' इत्येव प्रवचम् । अनुर्था प्रथमुपादानं प्रवृत्तम् ।

2208. The affix 'Lm' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays

The word विधि means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c', निमन्त्रण means 'giving invitation such as inviting a daughter's son in briddler feast, &c, आनमन्त्रण means 'expressing permission to do as one likes', अधीष्ट means 'to politely express a wish, वचनम् means 'a question', and प्रार्थना means 'a prayer'

The sūtra would have been better worded had Pāṇini said प्रवर्तनाया लिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of permission or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sūtra is merely an amplification

Thus अ + लिङ् = अ + ति = अ + त्

NOTE — This excludes all other tense affixes. Thus —

(1) कट कुर्वन् 'let him make the mat' आसम् अवाह् आसयेत् 'you come to the village',

(2 and 3) इह चवान् भुञ्जीत 'you will or may dine here', इह अवाह् आसीत 'here you will or may sit',

(4) अधीष्टानो भवन्त आह्वयन् अवाप्तुमवेत 'we wish that you should descend to intrate this boy',

(5) किं मे व्याकरणधीवीव उत तर्कम् ? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic'

— (6) भवति मे प्रार्थना व्याकरण अधीवीव 'this is my prayer that I should learn Grammar'

NOTE —In the case of $\sqrt{\text{यु}}$ the form could have been evolved without $\sqrt{\text{यद}}$ by the general rule भृ+नि=भवानि (खडगेदोशे वृत्ति VII 3 101 S 2170) . But the proper form could not have been evolved in the case of stems ending in ऊ as $\sqrt{\text{कृ}}$ which forms कृत्वाणि &c

सोऽ Imperative

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	भवतु or भवताह	भव or भवताह	भवानि
Dual	भवताम्	भवतम्	भवाम
Plural	भवन्तु	भवत	भवाम

— 0 —

Now we take up $\sqrt{\text{सह्}}$ 'Imperfect'

२२०५ । अनद्यतने सह् । ३ । २ । १११ ।

अनद्यतनपूर्णाद्यत्तेषां तिसृष्वप्यह् ।

2205 The affix $\sqrt{\text{सह्}}$ comes after a verbal root employed in the sense of past before the commencement of the current day

NOTE —The word अनद्यतन is a Bihuvrith compound meaning that which has not occurred during the course of the current day (*atijadan*)

Thus $\sqrt{\text{भृ}} + \sqrt{\text{सह्}} = \sqrt{\text{भृ}} + \sqrt{\text{यप्}} + \text{ति}$

२२०६ । लुङ्लङ्ङाङ्ङवदुदात्त । ६ । ४ । ७१ ।

यत्तु परेष्वङ्ङत्वाद्वागम स्यादथ चोदात्त ।

2206 $\sqrt{\text{सह्}}$ tentatively accented is the augment of the verbal stem in the Aorist, Imperfect and the Conditional

NOTE —Thus अस्माकीं अस्माकीं अस्माकम्, अहम् १११ अहम् १११ अहम् १११

Thus $\sqrt{\text{भृ}} + \sqrt{\text{यप्}} + \text{ति} = \sqrt{\text{भव}} + \text{ति}$

Here applies the following

२२०७ । इतश्च । ३ । ४ । १०० ।

इति सत्य परस्मैपदनिष्कारान्त यत्तस्य लोप इत्याह । अभयत् । अभयताम् । अभयम् । अभय । अभयतम् । अभयत । अभयम् । अभयाम । अभयाम ।

207 And there is elision of the 'i' of that Parasmaipada affix which is the substitute of a 'li' having an indicatory 'u'

NOTE —Thus for ति we have ह् for वि we have व् &c The $\sqrt{\text{हृ}}$ of $\sqrt{\text{अभृ}} + \text{ति}$ is however, not elided because the anuvratti of Parasmaipada is under the $\sqrt{\text{हृ}}$ here from अत्रा III १ ७7 Thus अभयत् अभयसीत्, but अभयामहि* and अभयामहि ।

Thus अभवत्

सङ् Imperfect

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	अभवत् 'He became'	अभव	अभवम्
Dual	अभवताम्	अभवतम्	अभवाम
Plural	अभवन्	अभवत	अभवाम

— 0 —

Now we take up the लिङ् Potential or विधि लिङ्

२२०८ । विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टमन्त्रमार्चनेषु लिङ् ३ । ३ । १६१ ।

एतदर्थं स्रोतयेत् पाठेषु वा लिङ् स्यात् । विधि मेलन, धृत्वादेर्विकृतस्य प्रवर्तनम् । निमन्त्रणं नियोगकरणम्, आचरणके आहुभोजनादेः दीक्षिनादेः प्रवर्तनम् । आमन्त्रणं कान्त्यनुष्ठानम् । अधीष्टं नान्तर-पूर्वको व्यापारः । 'प्रवर्तनायां लिङ्' इत्येव युक्तम् । अनुक्तं इत्यनुपादानं प्रवृत्त्यर्थम् ।

2208. The affix 'Lṛ' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays.

The word विधि means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c', निमन्त्रण means 'giving invitation' such as inviting a daughter's son in Śraddha feast, &c, आमन्त्रण means 'expressing permission to do as one likes', अधीष्ट means 'to politely express a wish', सम्प्रश्न means 'a question', and मार्चना means 'a prayer'.

The sūtra would have been better worded had Pāṇini said प्रवर्तनायां लिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of pravarṇana or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sūtra is merely an amplification.

Thus वृ+लिङ्=वृ+ति=वृ+त

NOTE —This excludes all other tense-affixes : Thus —

(1) कृत्तुमाह 'let him make the mat', आगच्छ 'you come to the village',

(2 and 3) इह भवन् भुञ्जीत 'you will or may dine here', इह भवन् आसीत 'here you will or may sit',

(4) अधीष्टाने भवन्त वासवकं भयानुपनयेत 'we wish that you should condescend to initiate this boy',

(5) किं मे व्याकरणधीवीय उत तर्कम् ? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic'?

(6) भवति मे मार्चना व्याकरण अधीयीत 'this is my prayer that I should learn Grammar'

✓ २२०८ । यामुट् परस्मैपदेषुदात्तो द्विवच । ३ । ४ । १०३ ।

‘निष्ठ परस्मैपदानां यामुट्प्रत्ययस्यास्य बोधात्तो द्विवच । द्विवचोक्त्यायते ‘कृषिदुवचमप्यकार्येऽप्यन-
लिङ्गवाचिति प्रतिषेध’ इति । इनादेशस्य ग्रानच् चित्प्रत्ययबोधे सिद्धम् ।

2209. When the Parasmaipada affixes of the Potential follow, then ‘yamut’ acutely accented, in their augment, and the termination is regarded as having an indicatory ‘n’

This debars यामुट्, the उट् of यामुट् is indicatory, the real augment is याम् । All augments being anudatta, the present sūtra, therefore, especially needs the word udatta, to show that this augment is an exception to the general rule. Though लिङ् has an indicatory ह्, and therefore by the rule I 1 56, its substitutes would also be regarded as having an indicatory ह्, the repetition of the word लिङ् in this sūtra, shows the existence of the paribhāṣhā “that the ह् be-
longing to ल does not influence its substitutes,” in other words, the substitutes of लङ्, लिङ्, लृङ् and लुङ्, are not to be regarded as having an indicatory ह् (सका-
राचयहित्वादेशानां न भवति) Or it indicates that the prohibition of लङ् लृङ्पि of
sūtra I 1 56 does sometime apply to the letters of an anubandha, in other
words the operations required by a particular anubandha letter do not some-
times take place, when the affix having that anubandha letter is replaced by
another which has it not. Thus we further infer from the employment of the
anubandha य in the substitute ग्रानच् which replaces the चित् affix रना (see III
1 83) The substitute could have been very well enunciated as ग्रानच् for
replacing a चित् affix रना, it would have been चित् by virtue of ह्दानिवृत्तादेश
(I 1 56) In the Potential the ह् of यामुट् is elided by VII 2 79. So we
get the forms कुर्वन् कुर्वन्वाच्, and by applying III 4 108 and VI 1 96, कुर्वन् ।
For the Benedictive लिङ् the sūtra III 4 116 S 2216, applies (उत्तरादिभ्यश्च)

Thus याम् + यामुट् + च

(यामुट् + च)

Then applies the following

द्विवच । मुट् त्रिवच । ३ । ४ । १०४ ।

लिङ्गत्कारयकारयोः मुट् स्वात् । मुटा यामुट् च ग्राह्यते । लिङ्गे यामुट् तकारयकारयोः मुट्ति-
विषयभवात् ।

2210. The augment ‘sut’ is added to the affixes ‘ta’ and ‘tha’ when part of the affixes of the Potential and Benedictive

‘The letters त and थ are the objects to which the augment मुट् is to be added, provided that the त and थ are the initial of the affixes employed in लिङ् ।

The augment यामुट् is applied to लिङ् as such, in other words, लिङ् is there-
the आगमी, but in the case of मुट् लिङ् is not the आगमी, but ह् and च are the

सागरी : The scope of वायुद् and युद् being thus different, one does not debar the other.

In the sūtra, the word ति is used ; the व् of ति is merely for the sake of pronunciation.

Thus व् + वायु + युद् Now applies the following —

२२११ । लिङः सर्वोपोऽनन्त्यस्य । ३ । २ । ४८ ।

सर्वोपागुञ्जितिकेऽनन्त्यस्य सप्तमो लोपः स्यात् । इति वकाराद्वयस्यचि निवृत्तिः । युद्. वयम् इत्या-
नीतिः । एतदुक्तं तु तत्कालवेपथे ।

2211. In the sārvaadhātuka Liṅ (i. e. Potential), the व् which is not final (i. e. the व् of the augment वायु and वयो), is elided.

What is the व् which is not final ? The व् of the augment वायुद्, and युद् (and वीयुद्). Thus both व's are elided. The व् of युद् is heard in the Benedictive ; and better still in the ātmanopada.

Thus व् + वयु + वी + यु

/ २२१२ । अतो ज्ञेयः । ३ । २ । ८३ ।

अत एतस्य सर्वोपागुञ्जितवयस्य 'वा' इत्यस्य 'ह्व' स्यात् । युव । वयोव । भवेत् । 'सर्वोपागुञ्जित-'
इति जिह् । विधीयते । अयमेव वादस्यावेन हि अतो लोप इव बाध्यते । अनेदिरादी तु वयव्यादीर्हः
स्यात् । भवेताम् ।

2212. After a Present stem ending in short अ, ह्य् is substituted for the sārvaadhātuka वायु (i. e., the augment वायु of the Potential).

Thus व् + वयु + वी + यु = वय + वायु + यु = वय + ह्य + यु = The व + व become गुप्ता and the व् is elided by VI. 1. 66. S 873 (लोपो व्योञ्जितः) = Thus we have भवेत् =

NOTE — The objector may say, the form विधीयते will be so by the elision of व under VI. 4. 43, (अतो लोप) and so there is no necessity of reading the anuvṛtti of sārvaadhātuka in this sūtra, for when व is elided by अतो लोप. VI. 4. 43, in the case of Ārdhadhātuka the present rule cannot apply, as there is no base left which ends in अ. To this we reply, this is not a good reason for then in the case of भवेत् and भवेत् also, the rule अतो लोपो विधीयते (VII. 3. 101) would apply, and the व् of वय would require to be lengthened. But that is not so. The fact is that the present sūtra debars rule VII. 3. 101. Therefore, as this ह्य् substitute debars the lengthening of VII. 3. 101, so it would debar the lopa of VI. 4. 43. Therefore, if the anuvṛtti of sārvaadhātuka be not read into this sūtra, the ह्य substitute would apply to Ārdhadhātuka also, and the lopa-elision VI. 4. 43, would not help, as that would be superseded by this special rule. Therefore the anuvṛtti of "sārvaadhātuka" should be read into this sūtra.

(II. 1. 77) + वृत् (III. 1. 110) — चडा + उन् — चड् = च + डा + कि — च + डा + वृत् (VI. 1. 111) = चड् = The चड् is also the substitute of चि in चिड् (Perfect) see III. 1. 82. When the preceding vowel is not च or चा, this rule does not apply. Thus the 3rd per. pl. of the Perfect of कृ is :— कृ + उन् — कृत् = So also from श्री we have श्री + उन् — श्रीवृत् = The word चरदात्मात् 'not being final in a 'pada' does strictly speaking, serve no good purpose in this sūtra. For the affix उन् can never be added to a Pada, it must always be added to a stem, that has not yet risen to the rank of a Pada. If उन्, however, be taken as the syllable उन् (whether an affix or part of an affix or not), then the limitation of चरदात्मात् becomes valid. Thus का + उन् = कोडा, का + उवित् = कोवित् = Most likely this word has been read here for the sake of the subsequent sūtra or because उन् syllable is taken here and not merely the affix उन् =

For here उन् comes after the चा, and therefore there should be the single substitute ड of the form of the second and so चरेवेव will find no scope here, for there is no चा and the form would be चवृत् = To this there are two replies. First according to Eastern Grammarians who interpret चरेवेव as "After a stem in च, the चा of चवृत् is replaced by चड्" = In this view, the च being elided by VII. 2. 79, we have च + डा + उन्, and here the sūtra चरेवेव must apply first and then the present sūtra, because VII. 2. 80, is a subsequent sūtra to the present in the order of Pāṇini; and because it is a *utpāda* rule, because it will apply whether the combination required by VI. 1. 96, has taken place or not. Thus we get च + डा + उन् = चवेव = For if the *pararūpa* sandhi takes place first, then च + उन् becomes चड्, and so there is no occasion for the application of चरेवेव, for there is no चा to be replaced, and so there is no चड् and we get चवृत् =

The other view is, that the *pararūpa* sandhi of the present sūtra is *antaranga*, because the operation ordained by it is inside that of VII. 2. 80: and therefore it ought to apply first. But in the present case, there is no occasion for its operation, because the whole चवृत् is replaced by चड् according to our interpretation.

Thus the sūtra चरेवेव. is an *aparāḍa* to the rule requiring the elision of च taught by the sūtra VII. 2. 79. Thus we get च + डा + उन्, and here there is no च preceding ड, and so the present sūtra cannot apply.

The word वेव. in the sūtra is formed by च + वृत्; and च is exhibited without any case-termination. Others say, the word is च the sixth case of च formed on the analogy of विवृत्, by the elision of चा (VI. 1. 110) Then च + वृत् = च + वृत्. (VIII. 3. 19) after this elision, there ordinarily would take place no sandhi; as this elision is considered *asiddha* (VIII. 2. 1) for the purposes of VI. 1. 87. Contrary to this general rule, however, the sandhi takes place here and

we have च by VI 1. 87. The च in ह्य is for the sake of pronunciation only. The real substitute is ह्य ॥

Some read the sūtra as चो याचि ॥ So that the sthāni is चाच् and not च, and याचि is a genitive compound

POTENTIAL OF विभक्तिः

	3rd Person.	2nd Person	1st Person
Singular	भवेत्	भवे	भवेयम्
Dual	भवेताम्	भवेताम्	भवेय
Plural	भवेयुः	भवेय	भवेय

Now we take up the Benedictive

२२११ । सिद्धाश्रयि । ३ । ४ । १११ ।

आश्रयि सिद्धाश्रयिवाचकस्य च ।

2215. When the sense is that of Benediction, the substitutes of 'lin' are called 'ārdhādātuka', i. e. the personal endings of the Benedictive are 'ārdhādātuka'.

This debars these affixes from being called *ārdhādātuka*. Being *ārdhādātuka* they take the augment ह्, and before these affixes the root does not take the Vikaranas व् &c. Thus from the root ह् 'to cut', we have in the चाशील्लिङ्, लविरील्ल, and from the root पू 'to purify', पविष्येत्. But in the विभक्तिः (Potential), we have the proper Vikaranas &c as क्षुरीयात्, पुनीयात् ।

२२१६ । किराश्रयि । ३ । ४ । १०४ ।

आश्रयि लिङो वाच्यः किराश्रयि । 'स्ते' — (१००) इति उच्यते ।

2216. The augment 'yāsat' comes after that 'lin' also which denotes benediction, and it is acutely accented, and is treated as if it had an indicatory 'k'.

The विद् of this sūtra refers to the personal affixes of the Benedictive mood and not to the augment वाच्य, for that would have been unnecessary, being already विद् by the last rule. विद् and किर are equal in prohibiting guna and vṛiddhi, but विद् is distinguished from किर inasmuch as विद् causes the guna of वाच्य (VII § 85), and also there is distinction between them with regard to the change of semi-vowel to vowel (VI 1 15 and 16). Thus ह्यात्, ह्यास्तात्, ह्यायुः, and वाच्यत्, वाच्यस्तात् and वाच्ययुः । In the Potential, वाच्यत् (no samprasarāṇa); in the Benedictive, उच्यत् (localisation). So also वाच्यत् in the Potential

Thus प्र+वाह्+त् Then the ह् is elided by VIII 2 29 § 390 Thus we get प्र+वत् What is the force of making the augment किट् ? The next sūtra answers this

२२१७ । किट्ति च । १ । १ । ५ ।

वित्किट्ति च इत्यत्र के प्रकट्टी न सत् । प्रवाह् । प्रवास्तात् । प्रवाह् । प्रवा । प्रवास्तात् । प्रवात् । प्रवाह् । प्रवात् । प्रवात् ।

2217. And that, which otherwise would have caused guṇa or viddhi, does not do so, when it has an indicatory क् or ग् or ङ्

Thus there is no guṇa of the च of प्र । So we have

आयित्किट् Benedictive

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	प्रवाह् May he become	प्रवा	प्रवाह्
Dual	प्रवास्तात्	प्रवास्तात्	प्रवात्
Plural	प्रवातु	प्रवास्तु	प्रवास्तु

NOTE —The indicatory क् of the verbal tense affixes : e, लङ् लिङ्, लृङ् लृङ्, is an exception to this rule of किट्. This is an inference deduced from XII 4 104 § 2216 which declares "when the sense is that of benediction, then the augment वायुट् of लिङ् is as if it were distinguished by an indicatory क्" There would have been no necessity of making वायुट् a लिङ् if लिङ् were a लिङ् but the very fact of making वायुट् a लिङ् indicates by implication or is चापेक्ष that the final क् of लिङ्, लङ् &c. does not make these tense affixes लिङ्. Thus in लङ् or Imperfect tense we have अचिनवत् "he collected" (अचिन्+लङ्=अचिन्+लङ्=अचिनवत्+लङ्=अचिनवत्)

२२१८ । लुङ् । १ । २ । ११० ।

प्रतार्यट् च भित्तिलुङ् स्यात् ।

2218 The affix लुङ् comes after a verb in the sense of past time

The लुङ् forms what is known as aorist. It is in fact the name of the aorist, as the whole of this affix is replaced by other personal terminations. See III 1 43 and subsequent sūtras

"The aorist has reference to a past time indefinitely or generally, without reference to any particular time. An action done before today is expressed by the perfect or imperfect, whatever remains for the aorist is, therefore, to express a past action, done very recently, say, in the course of the current day or having reference to a present act. Aorist, therefore, merely implies the completion of an action at a past time generally, and also an action done at a very recent time."

२२१८ । नाङि लुङ् । ३ । ३ । १७५ ।

शर्बलकारापवाद ।

2219 The affix 'Lun' comes after a verb when the word 'mān' is used in connection with it

This sets aside all other tense affixes As ना कारीद् 'let him not do' ना हारीद् 'let him not take'

How have we then the Imperative and the Future tenses in the following sentence instead of the Aorist ? ना नव्यु तस्य चार्च न भविष्यति । This sentence is against good usage Or, we may explain it by saying that there is another ना which has not the in liatory च, and with that ना, other tenses may be used The augment is elided after the prohibitive particle ना, by VI 4 7

२२२० । स्मोत्तरे लङ् च ॥ ३ । ३ । १७६ ॥

(नमात्, स्मोत्ते)

स्मोत्तरे नाङि लङ् स्वात्पुङ् च ।

2220 When the word 'mān' is followed by 'sma', the affix 'Lan' as well as 'Lun' may be employed after a verbal root

By च we introduce लङ् into the aphorism : Thus नास्व करोद् or कारीद् 'let him not make', नास्व हर्तु or हारीद् 'let him not take'.

२२२१ । णि लुङि । ३ । १ । ४३ ।

शर्बलपवाद ।

2221 When लुङ् follows, the affix णि is added to the verbal root

It debars the Mode affixes ण्यु and the rest

२२२२ । ण्यो णिच् । ३ । १ । ४४ ।

इवावितो ।

2222 Of णि, णिच्, is the substitute

The च of णिच् is for the sake of pronunciation, the च is for accent, and the real affix is ण्

२२२३ । गतिस्वापुपाभूभ्य णिच परस्मैपदेषु । २ । ४ ७७ ।

इभ्य णिचो नुस्त्वाद् । नायाविदेवादेयपिबतो नृमते ।

2223 There is luk-elision of the affix णिच् in the Parasmaipada, after the verbs ग 'to go,' स्था 'to stand', the verbs called पु (I. 20), पा 'to drink' and भू 'to be'

ग is the substitute of ग् 'to go' (II. 4 45) and not ग 'to sing' the form assumed by गे and च is that root which means 'to drink', and not च 'to protect'.

२२२४ । भूबुवोस्तिङि । ३ । ३ । ८८ ।

'भू' 'बू' एतयोः चार्धभातुके तिङि परे युगे न स्यात् ।

2224. भू 'to be' and बू 'to be born' get no guna before an immediately following Personal ending which is Sârvadhâtuka.

The ए refers to the Adâdi root (21) in which the Present character is dropped, and does not refer to Divâdi धुवति (24) or Tudâdi तुवति (115) roots because in these two, the mode-affixes एव् and च intervene between the तिङ् and the root, and so the root is not immediately followed by the तिङ् ॥

✓ २२२५ । अस्तिविचोऽष्टके । ३ । ३ । ८९ ।

'तिङ्' च 'अस्' चेति समाहारद्वन्द्वम् । विचदस्य चोत्तमं चत्वरम् । अस्तीत्यव्ययेन कर्मधारयः । ततः पश्या चोत्तमो लुङ् । विच अस्तिविचोऽस्तेष्व परस्वाप्तकदल ईदामन. स्यात् । इति ईङ् न । इदं विचो लुप्तत्वात् । अमुद । 'इत्' किम् । रेचिचि । 'अष्टकत्वं' इति किम् । रेचिङ् । अमुतात् ।

2225. A single consonantal sârvadhâtuka affix gets the augment ईद्, after अस् 'to be' and after the Aorist character तिङ् when the च of अस् and तिङ् are not elided.

The तिङ् plus अस् have become a Samâdhâra Dvandva compound, declined in the Ablative Singular. The च् of तिङ् has not become च् and then न् for तिचच् is considered here as a Bha base by Sûtra-license.

The words of this sûtra require a little explanation. It consists of four words 1. अस्ति (an Indeclinable meaning "when present") 2. तिङ्, 3. अस्, 4. अष्टके ॥ The तिङ् + अस् 'has become तिचच् a Samâdhâra Dvandva compound meaning "the Mode-affix तिङ् and the root अस् to be". In forming the compound, the word तिङ् is not treated as a Pada, but as a Bha; and so the च् is not changed to च् or न् i. e., the compound is not तिचच्, as in वाचयन् ॥ This is a Sûtra license.

The word अस्ति is an Indeclinable meaning "when present"; i. e., when अस् and तिङ् are present as तिङ् and अस् without the elision of च् ॥ Then this अस्ति is compounded with तिचच् as a Karmadhârâya compound, and we have अस्ति-तिचच् ॥ Then this compound takes the Ablative affix अच् and so we have अस्ति-तिचच्. ॥ But this Ablative ending is elided as a Sûtra-anomaly and we have अस्तितिचच् literally meaning "after sich and as, when existing (as such)".

This sûtra however does not apply here, because तिङ् is non-existent. Therefore we have अमुद, अमुतात् ॥

As आसीद् आसी, अकासीद्, अदासीद् ॥ Why do we say consonantal? Observe ऐषिषि Why do we say a single consonant affix? Observe ऐषिष् and अकासीष् ॥

Vart —Prohibition of the sthanivad bhava must be stated when आस् is substituted for अस् (III 4 84), and अस् for अन् (II 4 52), before the augment ईद् ॥ Therefore not here : रत्त and अद् ॥ The word आत्त is thus formed आद्+विप्=आद्+अन् (III 4 84)=आद्+अ (VIII 2 35)=आद्+अ (VIII 4 55)=आत्त ॥

NOTE —This round about explanation of Bhattoji Dikhsht is for the following reason —

According to Ancient Grammarians the word अस्तिविप् is a Samahara Dvandva of *asti* and *sich*, meaning “the verb अस् and the affix विप्” ॥ And the Ablative singular of *asti sich* is *asti sicha* meaning “after the verb as and the affix sich” But the compound *asti sich* will require the Samasanta हन् (V 4 106) and the word would be *asti sicha*, a vowel ending pratipadika If it be said that the Samasanta हन् is *anitya* then there is this difficulty that विप् should be placed first in forming the compound, i.e., we should have विअस्ति because विप् consists of fewer letters than अस्ति (अस्तिवत्तद् II 2 84) If it be said that this rule is also *anitya*, because Panini himself violates it in the sūtra अद्वादाद् अ (IV 4 118), where *samudra* is placed first and not *abhra*, even then when अद् is changed to अ in the example अद्वा thus sūtra will apply, because अ is considered as sthanivat to अद् ॥ And similarly in आद्वा and अद्वाद् the elided विप् will be sthanivat and so there will be ईद् ॥ To prevent all these difficulties, Bhattoji has given the above explanation

The 3rd Per Plural is अद्+विप्+क्वि=अद्+अ+क्वि

Now considering the lak elided zero as sthanivat to क्वि the following sūtra appears for application

✓ २२२६ । विजभ्यस्तविदिभ्यः । ३ । ४ १०१ ।

विजिभ्यस्तविदिभ्यः परस्व किरिदिभिर्भ्यो केर्तुं स्याद् । इति माते ।

2226 (In those tenses which are marked with an indicatory ‘n’) ‘jus’ is the substitute of ‘jhi’, when it comes after an Aorist in ‘sich’, or the Imperfect of a reduplicated verb, or the root ‘vid’ (to know)

This would make अद्+क्वि=अद्+अद्

But this does not apply, on account of the following sūtra

२२२७ । आत्त । ३ । ४ । ११० ।

विजिभ्यस्तविदिभ्यः केर्तुं स्याद् । अद्वाद् । अद्वा । अद्वात् । अद्वात् । अद्वात् । अद्वात् । अद्वात् ।

2227 When विच् is elided, then the क्ति is not changed to कुच् except when the stem ends in long आ ॥

The Present Sūtra says that after verbs in which विच् has been elided, कुच् does not replace क्ति in the case of any other verb than that which ends in long आ, it is thus a *nyama* rule (न्यायः)

Thus, by rule II 4 77, S 2223, विच् is elided after the verb अ but as अ does not end in long आ, its 3rd person plural Aorist will not be in कुप् । Thus, अक्षवत् । Here, by the 1st rule, and on the maxim that 'though विच् is elided, yet its force remains, (I 1 62 S 262), कुप् would have replaced क्ति, but the present sūtra prohibits that But where the विच् is not elided, there, of course, कुप् does come Thus अकार्षु, अहर्षु ।

Thus we have अक्ष+क्ति अक्ष+अन्ति (कोश VII I 3 S 2174)=अक्ष+अक्ष (वत-III 4 100 S 2207)=अक्ष+कुक्ष (भुग कुप् VI 4 89, S 2169)+अक्ष (वयोपात्तस कोष VIII 2 23 S 54)=अक्षवत् ॥

The 2nd Per Sing is अक्ष+विच्+वि=अक्ष+०+व्=अक्ष ॥ 2nd Per Dual ॥ अक्ष+विच्+वच्=अक्ष+०+वच्=अक्ष+तच्=अक्षतच् । In the same manner अक्षत ॥

The First Pers sing ॥ अक्ष+विच्+विप्=अक्ष+०+अप्=अक्ष+पुप्+अप्=अक्षप् ॥ So also अक्षय, अक्षन ॥

	Singular	Dual	Plural
Third Person	अक्षव	अक्षतव	अक्षवत्
Second Person	अक्ष	अक्षतच्	अक्षत
First Person	अक्षवप्	अक्षव	अक्षन

The augment अ of अक्षव &c, is sometimes not added, when it is in combination with the particle ना, according to the following —

अक्षवत् । न माहर्षिणे ॥ ६ । ४ । ७३ ॥

अहारी न हत । ना भवान् हत । ना हन नवत् भुव् ना ।

2228 In connection with the prohibitive particle ना, the augment अच् or आच् is not added in the Aorist, Imperfect and the Conditional

Thus ना भवान् हत or ना हन भवत् or हत ॥

So also ना भवान् कार्षीत् ना भवान् हर्षीत् ना हन करोत् ना हन हर्षत्, ना भवानीदिष्ट, ना भवानीदिष्ट, ना हन भवानीदित ना हन भवानीदित ॥

Note Why do we say 'the Imperative' ? Observe **मवयानि वाचानि** ॥ Here वाचानि is the neuter plural termination, and the word means मवृष्टा यथा वेपु तानि ॥

According to Pāṇini, the employment of the word लोट् in the sūtra is redundant. For without it also वाचानि would have meant the Imperative affix, and not the Neuter termination, on the maxim of अवर्द्ध्वा इति &c. Moreover in the noun मवयानि, म is not an upasarga at all, on the maxim यत् शिवायुक्ता मादयत्त मति नष्टपणं चेति भवत् ॥

It 1 The Upasarga इद् is not to be treated as an upasarga when एत् or एत्त is to be effected. That is to say, the इ of इद् does not cause the subsequent ए or एत् to be changed to च and छ, respectively. Thus इदित्यि, दुर्भवानि ॥

It 2 The Indeclinable word अन्तर् should be treated as an upasarga for the application of (1) अद् विधि namely the affixing of अद् by III 3 100 S 3255 अन्तर्भावर्त्तनं ॥ अन्तर् + धा + अद् = अन्तर्ध्व, (2) क्विविधि namely the application of क्वि by उपसर्गो वा ति (III 3 92 S 3270), as अन्तर् + धा + क्वि = अन्तर्ध्वि (3) एत्त एविधि as अन्तर्धवाणि ॥

✓ २२३२ । येये विभाषाकलादायान्तउपदेये ॥ ८ । ४ । १८ ॥

उपदेये कलादिकादिवाक्यार्थे यदन्तर्भावर्त्तनं यत्तु उपसर्गस्याग्नित्वात्परस्य नैर्त्यकार्यं वा क्त्वा । प्रतिभवति प्रतिभवति । द्वापसर्गोपासर्गस्तत्वेऽपि चक्षितं नित्या । तदुक्तम्—

उद्दिक्त्वदे नित्या नित्या धातुपर्यये ।

तिर्या क्त्वासे वाक्ये तु वा चित्वापर्यये ॥

इति । क्त्वाकार्यनिर्देशोपलक्षणम् । वागारम्भेन भवतीत्यादायुत्त्वदात्त इत्यादायुत्त्वम् । उपसर्गस्त्वर्थं विधायक्य द्रोतका । प्रभवति । पराभवति । यभवति । अद्भवति । अतिभवति । उद्भवति । चरिभवति । इत्यादी निवृत्तकार्यवर्गे । उक्तं च—

उपसर्गेन धातुवर्गे क्त्वापसर्ग्य भवति ।

महात्माहारवहारविहारपरिहारवत् ॥

इति । 'यथ २ इति । क्त्वकार्यं यद्विधायक्यदात्तम् ।

2233 In the remaining verbs, optionally the न of ति is replaced by छ, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change, provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क or ख, nor ends with च ॥

The words ने and उपसर्गाद् are understood in the sūtra. The word येये means verbs other than those mentioned in VIII 4 17 S 2228, namely, other than इद्, मद् &c. Thus प्रतिभवति or प्रतिभवति, अतिभवति or अतिभवति ॥

Why do we say क्त्वकार्यं not beginning with क or ख ? Observe प्रतिभवति, प्रतिवादति ॥ Here there is no change

Why do we say अपास "not ending in व" ? Observe मन्त्रिर्विभक्तिः ।

Why do we say उपदेशे "in original enunciation" ? So that the prohibition may apply to forms like मन्त्रिर्विभक्तिः, मन्त्रिर्विभक्तिः, मन्त्रिर्विभक्तिः (VIII 2 41 S 295) Here विभक्तिः &c., do not begin with क or ख nor does विभ् end with व् but with क् (VIII 2 41) but in the Dhātupāṭha the verb कृ and कृद् begin with क in कृ and विभ् ends with व् and hence the rule will not apply. So also in मन्त्रिर्विभक्तिः and मन्त्रिर्विभक्तिः from the root विभ् । Here though the verb नो व on 14 v with व by VIII 2 38, S 295, yet in the original enunciation or Dhātupāṭha, it ends with व ।
(1) मन्त्रिर्विभक्तिः

An objector may say "what is the necessity of using the word *optionally* in the sūtra, when the present sūtra is governed by the word मन्त्रिर्विभक्तिः (VI 3 114 S 1035) So where there is no samhitā, there will be no अव change, and as upasargas are not compounded with the verb before which they are placed, there is no compulsory samhitā." To this we reply "No. The samhitā is compulsory, even though the upasarga may not be compounded with the root as here." The following verse mentions this —

वर्षे

The Samhitā is compulsory (1) in a Pada (complete word), (2) in a dhatu (verb) preceded by an upasarga, and (3) in compounds (Sunasa) But the Samhitā is optional between the words of a sentence

The root भू means उक्त "to be" in the Dhātupāṭha, and वृध "to increase" &c. All these meanings are merely illustrative. For we find in the example वागाद् स्वर्गे भवति "By sacrifice Heaven is produced or attained," that the root भू has the meaning of 'to produce'. So every root has many meanings. The upasargas when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning. In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular upasarga.

Thus मन्त्रिर्विभक्तिः "He conquers," पराजयति "He defeats," सम्भवति "It is possible"

अनुभवति "He experiences" अभिभवति "He is overpowered"

उद्भवति "It springs forth" परिभवति "He subdues"

Therefore we have the following verse: By an upasarga the sense of the root is forcibly modified such as the root ह "to lose", in हार means "a blow", आहार "food", ध्वार "destruction", विहार "sport" परिहार "avoidance"

Here ends the conjugation of the Paṇḍita's upasarga root भू ।

Note Why do we say 'the Imperative' ? Observe प्रवयानि वाचानि ॥ Here आनि is the neuter plural termination, and the word means प्रकृष्टा यथा वेपु तानि ॥

According to Pāṇini, the employment of the word लोट् in the sūtra is redundant. For without it also आनि would have meant the Imperative affix, and not the Neuter termination, on the maxim of उपसर्गद् शब्दे &c. Moreover in the noun मदयानि, म is not an upasarga at all, on the maxim यत् क्रियापूर्वा प्रादप्ल मति गतुपसर्गं चोच्यते भवत ॥

Fact The Upasarga हु is not to be treated as an upasarga, when एव or एवम् is to be effected. That is to say, the ए of हु does not cause the subsequent ए or ए to be changed to अ and ए, respectively. Thus हु त्विषि हुर्मयानि ॥

Fact The Indeclinable word अलट् should be treated as an upasarga for the application of (1) अट् विधि namely the affixing of अट् by III 3 100 S 3293 आतश्चोपसर्गं as अलट् + वा + अट् = अलर्त्त, (2) विविधि namely the application of नि by उपसर्गं चो नि (III 3 92 S 3270), as अलट् + वा + नि = अलर्त्ति (3) एव विधि as अलर्त्तवाचि ॥

✓ २२३१ । येने विभाषाऽलट्प्रत्ययान्तउपदेशे ॥ ८ । ४ । १८ ॥

उपदेशे, वादितादिशान्तर्गते गदप्रदादेरन्यस्मिन्भावतो पर उपसर्गस्याद्विनिष्कारपरस्य नेनेत्यन्तर्ग वा च्यात् । प्रतिभवति प्रतिभवति । इदोपसर्गोपान्तस्तत्वेऽपि सद्विना नित्या । तदुक्तम्—

सहितैक्यदे नित्या नित्या धातुपसर्गदे ।

इत्या वधाते वाक्ये तु वा विधिवानपेक्षे ॥

इति । यत्तादर्थ्यनिर्देशयोऽललट्प्रत्यय । यथास्त्वर्गो भवतीत्यादादुपसर्गस्य इत्यादायात् । उपसर्गस्त्वर्थे विधयस्य बोधोक्ता । प्रभवति । पराभवति । सम्भवति । अदुभवति । अतिभवति । उत्तुभवति । पतिभवति । इत्यादी विनवसायायगते । कृत्त य—

उपसर्गस्य धातुस्योऽललट्प्रत्यय भवति ।

प्रदादादादुपसर्गविहातपरिहातवत् ॥

इति । 'यथ १ इदो । कल्पन्ता यद्विभक्त्यनुदासित ।

2232 In the remaining verbs, optionally the न of नि is replaced by ए, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change, provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क or ख, nor ends with य ॥

The words ने and उपसर्गात् are understood in the sūtra. The word येने means verbs other than those mentioned in VIII 4 17 S 2280 namely, other than मद्, मद &c. Thus प्रतिभवति or प्रतिभवति, अतिभवति or अतिभवति ॥

Why do we say अलट्प्रत्यय 'not beginning with क or ख' ? Observe प्रति करोति, प्रतिप्रादति ॥ Here there is no change

Why do we say अयान्त "not ending in य" ? Observe मनिषिषति॥

Why do we say उपदेशे "in original enunciation" ? So that the prohibition may apply to forms like मनिषकात्, मनिषलात्, मनिषेयति (VIII 2 41 S 295) Here चकार &c, do not begin with क or च nor does विद् end with व् but with क् (VIII 2 41) but in the Dhātupāṭha the verb कृ and वृद् begin with क and च and विद् ends with व् and hence the rule will not apply. So also in मन्त्रेष्टे and मन्त्रेष्टति from the root बिभृ॥ Here though the verb now ends with च by VIII 2 36, S 295, yet in the original enunciation or Dhātupāṭha, it ends with व॥

An objector may say "what is the necessity of using the word *optionally* in the sūtra, when the present sūtra is governed by the word *संहितायात्* (VI 3 114 S 1035) So where there is no *samhitā*, there will be no *वचन* change, and as *upasargas* are not *compounded* with the verb before which they are placed, there is no compulsory *samhitā*" To this we reply "No The *samhitā* is *compulsory*, even though the *upasarga* may not be compounded with the root as here" The following verse mentions this —

10788

The *Samhitā* is compulsory (1) in a *Paḍa* (complete word), (2) in a *dhatu* (verb) preceded by an *upasarga*, and (3) in compounds (*Samasa*) But the *Samhitā* is *optional* between the words of a sentence

The root *वृ* means वृत्ता "to be" in the Dhātupāṭha, and वृध "to increase" &c All these meanings are merely illustrative For we find in the example वागात् स्वर्गो भवति 'By sacrifice Heaven is produced or attained,' that the root *वृ* has the meaning of 'to produce' So every root has many meanings The *upasargas* when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular *upasarga*

Thus मज्जति "He conquers," पराजयति "He defeats," चमयति "It is possible"

अनुभवति "He experiences" अभिभवति "He is overpowered"

उद्भवति "It springs forth" चरुयति "He subdues"

Therefore we have the following verse By an *upasarga* the sense of the root is forcibly modified, such as the root *हृ* "to lose", in महर means "a blow", आहार 'food', वृद्धात् "destruction", विहार "sport" चरिहार 'ambulance'

Here ends the conjugation of the Paṇḍita's *naipala* root *य*॥

ATMANIPADA

Now we take up the conjugation of the root वृध "to increase" The thirty six roots beginning with वृध and ending with कृत्य are Anudatteta. That is, the final अ in वृध &c has anudatta accent and is indicatory or इट्

First we conjugate it in लट् Present Tense, 3rd Pers sing

Thus वृध् + त = वृध् + यत् + त = वृध् + य + त

Here applies the following sūtra

२२३३ । दित् आत्मनेपदानां हेरे ॥ ३ । ४ । ७२ ॥

दित् आत्मनेपदानां हेरेत्येव स्यात् । एषेते ।

2233 The substitute द् replaces the 1st vowel, with the consonant that follows it, of the 'Atmanepada' substitutes of that 'la' which has an indicatory 'ट'

Thus वृध् + त = वृध् + य + त = वृधते ॥ The 3rd Pers Dual is वृध + आताम्

Now apply the following sūtras —

२२३४ । सार्वधातुकमपित् ॥ १ । २ । ४ ॥

अपित्सार्वधातुक हिट्प्रत्ययः ।

2234 A Sarvadhātula (III 4 113 S 216b) affix not having an indicatory ए is like हिट् ॥

The affix आताम् is therefore हिट् and consequently the following sūtra applies

२२३५ । आतो दित् ॥ ३ । २ । ८१ ॥

आत परस्य दित्तामादास्य इत्यस्यात् । एषेते । वृधन्ते ।

2235 For the आ being a portion of a sarvadhātula Personal ending which is हिट् (i.e. आने, आये, आताम् and आयाम्), coming after a Verbal stem ending in short अ, there is substituted इत् ॥

Thus वृध् + आताम् = वृध् + इत्ताम् = वृध् + इताम् (सोपो ओर्वलि VI 1 66 S 873) = वृधेताम् = वृधेते ॥ So also वृधन्ते ॥ The 2nd Pers Sing is वृध + यात् Now applies the following sūtra —

२२३६ । यास्ये ॥ ३ । ४ । ८० ॥

दितो लट्प्र यात् से स्यात् । एषेते । एषेथे । एषथे । 'यतो गुणे (141) । एषे । एषाथे । एषामथे ।

2236 The word 'so' is the substitute of 'thas' in those tenses that have an indicatory 'ट'

Thus वृत् + गृत् + याच् = वृत् + गृत् + चे = वृचते ॥ Similarly वधिदे, वपचते ॥ The 1st Per Sing is वच + च = वच + च (III 4 79 S 2233) = वचे (VI 1 97 S 191) S. also वधावदे, वधामदे ॥

Conjugation of वृत् 'to increase' in लट् Present Tense

	3rd Person	2nd Person	1st Person
Singular	वपचे	वपचे	वचे
Dual	वपेते	वपेते	वधामचे
Plural	वपन्ते	वपन्ते	वधामच

लिट् Perfect Tense

In लिट् we have वच + त ॥ Here applies the following

✓ २२३७ । वृज्जादेवय सुहमनोऽनुच्य ॥ ३ । १ । ३३ ॥

वृज्जादिर्वो धातुर्गुणवृद्धयर्थे वचत आत्मास्तिटि । 'आने सकादय मेवम् । आहुकावेत्तादिवा नाप्यवकाश् ।

2237 The affix आम् is used when लिट् follows, after a root beginning with a vowel (except अ or आ) and which has a heavy vowel but not after the root गच्छ 'to go'

The च् of आम् is not इव or indicator. Thus we infer from आम् being taught with regard to the roots आच् and काच् in sūtra कान्प्रत्ययादावन्ते लिटि (III 1 80 S 2306) and वधायाचञ्च (III 1 37 S 2321) If च् were indicator, then वच + आम् = वच + आ + च् = वचाच्, similarly आच् + आम् would have remained आच्, for the force of indicator च् is to place the affix after the penultimate vowel. So there would have been no need of teaching आम् after काच् and आच् roots, as it can produce no change in them. The fact, that it is so taught, leads to the conclusion (jupaka) that च् is not indicator.

Thus वच + त = वचान् + त ॥ Now applies the following sūtra

२२३८ । आत् ॥ २ । ४ । ८१ ॥

आत् वचस्य वृत्त्यात् ।

2238 There is luk-elision in the room of that tense affix (लि) which comes after आम् of the Perfect

Thus वचान् + त = वचाच् + त

Then the following sūtra appears

✓ २२३९ । कृत्तानुप्रयुज्यो लिटि ॥ ३ । १ । ४० ॥

आत्मास्तिटिपरा कृत्तानुप्रयुज्यो । 'आम्प्रत्ययवत्कृत्तानुप्रयोगस्य' (२२३९) इति सूत्रे कृत्तानुप्रयोगोऽनुप्रयोगोऽप्यस्यापीति यावत् । तेन कृत्तानुप्रयोगे- (२२३९) इत्यत्र कृत्तानुप्रयोग-

(२२३) इति अकारेण प्रत्याहारान्धकारकृष्णवर्तितत्वात् । तेषां क्रियावाचान्धकारानिवादात् कृत्तृत्वा विशेषवाचित्वात्तदर्थेयोरभेदात्वात् । अपदिस्तु प्रत्याहारोऽन्तर्भूतोऽप्यन्वितार्थत्वात् प्रत्यक्षः । कृजस्तु क्रियाकृते परगामिनि परस्वेषदे मासे ।

2239 After a verb which ends with आम्, the verb कृ 'to do' is annexed, when सिद् follows

After the verbs formed by taking the augment आम्, the perfect tense of कृ is added to form their Perfect. The word कृ includes also the verbs भू and अद् । This we infer from the next sūtra आम् प्रत्ययवत् (I 3 63 S 22 40) from the fact that कृ root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sūtra I 3 63 is confined to anuprayoga कृ implying thereby that there are other anuprayoga verbs also which are not governed by that sūtra I 3 63. In fact, the word कृन् of the present sūtra is a Pratyahāra or a formula formed with the कृ of the sūtra कृवर्तित्वेति (V 4 50) and the कृ of the sūtra कृत्तु द्वितीय (V 4 53), and thus, as a pratyahāra कृन् means and includes कृ भू and अद् also. The roots कृ भू and अद् denote action in general, while the bases in आम् such as अवाक् denote a particular action, and hence when the auxiliary कृ भू or अद् is combined with आम् ending base, the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the आम् ending verb, coalesce into one and give one full indivisible sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or abheda anvaya.

Therefore, though the root अद् is included in the Pratyahāra कृन् (for that pratyahāra extends over eight sūtras V 4 50 to V 4 58 and अद् is in sūtra V 4 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote action and so can never form an abheda anvaya with the main verb.

Now the auxiliary कृ because it has an indicatory कृ would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another, by force of I 1 72, but it is prevented by the following

२२४० । आम्प्रत्ययवत्कृजोऽनुप्रयोगस्य ॥ १ । ३ । ६३ ॥

आम्प्रत्ययोऽन्धकारादिस्तद् एव विधानोऽनुवृत्तिरिति । आम्प्रत्ययाः प्रत्ययानुप्रत्ययानामात्तृतीयोऽप्यभेदे चदे स्यात् । इह 'पूर्वपद प्रत्ययवत्' वाच्यमेवेति चमत् । पूर्वपदेवात्तृतीयस्य न तु तद्विपरीतमिति तेषां कर्तृत्वमिति चोदाहारादेस्तादो न तत् ।

2240 When the principal verb that takes the affix आम् is Atmānepada, then the verb कृ when subjoined thereto as an auxiliary, will similarly be Atmānepada, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

(211) इति सकारेण मर्यादाप्राप्तकृत्यवृत्तिनाम । तेषां क्रियावाचक्यावित्वादात् कृतीनां विधेयवाचित्वात्तदर्थेयोरभेदात् । उपदिष्ट मर्यादारेण कृतोऽप्यनन्वितावृत्त्या प्रयुज्यते । कृतस्तु क्रियाकाले परगामिनि परस्मैपदे माते ।

2239 After a verb which ends with *आम्*, the verb कृ 'to do' is annexed, when लिट् follows

After the verbs formed by taking the augment *आम्* the perfect tense of कृ is added, to form their Perfect. The word कृ includes also the verbs भू and अच्. Thus we infer from the next sūtra *आम् प्रवचनम्* (I 3 63 S 22 40) from the fact that कृ root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sūtra I 3 63 is confined to anuprayoga कृ implying thereby that there are other anuprayoga verbs also which are not governed by that sūtra I 3 63. In fact, the word कृत् of the present sūtra is a Pratyāhara or a formula formed with the कृ of the sūtra कृत्वस्तिवृत्ते (V 4 50) and the कृ of the sūtra कृत्ते द्वितीय (V 4 53), and thus as a pratyāhara कृत् means and includes कृ भू and अच् also. The roots कृ भू and अच् denote action in general, while the bases in *आम्* such as *एवाम्* denote a particular action, and hence when the auxiliary कृ भू or अच् is combined with *आम्* ending base the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the *आम्* ending verb, coalesce into one and give one full indissoluble sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or abheda anvaya.

Therefore though the root कृत्वम् is included in the Pratyāhara कृत् (for that pratyāhara extends over eight sūtras V 4 50 to V 4 58 and कृत्वम् is in sūtra V 4 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote mere action and so can never form an abheda anvaya with the main verb.

Now the auxiliary कृ because it has an indicative कृ would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another by force of I 3 72 but it is prevented by the following

✓ 2240 । आत्मन्यप्यवतृजोऽनुमयेगमस्य ॥ १ । ३ । ६३ ॥

आत्मन्यप्येव परमादित्यतस्तु सव विधाने बहुव्रीहि । आत्मन्यप्यनुमयप्रवचनानुमयवत्कृतोऽप्यतन्ने पदं स्यात् । इह प्रत्येकं ह्यनुमयस्य चावयवेदेन अवच्यते । प्रत्येकदेवतन्नेपदं न तु तद्विवरीतमिति । तेन कर्तृऽपि कृते एवार्थकारित्वादी न सत् ।

2240 When the principal verb that takes the affix *आम्* is Atmanepadi, then the verb कृ when subjoined thereto is an auxiliary, will similarly be Atmanepadi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

fect, but also the verbs **सु** and **अम्**. These three verbs denoting absolute action, unmodified by any special condition, have in all languages been fix'd upon as the best authorities.

It must, however, be noted that the word **क्रि** in this sūtra is not used as a pratyahā and consequently does not include the verbs **सु** and **अम्**.

Therefore **कृ** requires here Atmanepada termination.

Thus **वशात् + कृ + त्** ॥

Now applies the following:—

२२४१ । लिट्प्रत्ययोर्यदेच् ॥ ३ । ४ । ८२ ॥

लिङादिप्रत्ययसंज्ञो एच्, 'इदेच, एवो स्त । एकारोश्च एव चावक 'तद्धादिनां देदेच न, इति । तत्र एतद्वत् न । 'कृ, 'अ' इति स्थिते ।

2241 The words 'es' and 'noch' are the substitutes of 'ta' and 'gha' respectively in the Perfect tense.

The **च्** of **एच्** indicates that it replaces the whole of the affix **त्** (I 1 51). The **च्** of **इदेच्** is for the sake of accent (VI 1 16a). Thus, **देदे**, **चेचते**, **देदिरे**.

Why are the substitutes taught here as **ए** and **इदे** and not as **ह** and **इदि**, for the **ह** would have become **व** by III 4 79 S 22 33? The very fact, that **ह** is uttered in these substitutes indicates by implication (jāpaka) that the rule III 4 79, by which the fix of itmanepada terminations are changed to **ह** is not applicable to substitutes of Atmanepada terminations. Therefore **ह** **दी** and **इद्** which replace **त्**, **आम्** and **अम्** in **सुद्** are not governed by III 4 79, and **आ** is not changed to **ह**, nor **दी** to **दे**, nor **इद्** to **दे**.

Thus **वशात् + कृ + त्** = **वशात् + कृ + ह** ॥ Now the **विट्** affixes being adhadhātuka, this **ह** requires that the **कृ** should be governed to **कर्त्** ॥ But this is prevented by the following:

२२४२ । अस्ययोगाद्विट् किम् ॥ १ । २ । ५ ॥

अस्ययोगात्पठोऽविहित्किम्वाद् । विट् इति च, (११३) इति निषेधाद् 'सर्वभाष्यकार्यभाष्यकार्यो' (११८) इति गुणो न । द्वित्वापत्त्यादायि माने ।

2242 The verbs of Lit (Perfect Tense) not coming after a conjunct consonant, are as if they had an indicatory **ह** (Lit).

The terminations of **विट्** (Perfect) not being **विट्** terminations, are **क्रि**, after which that have no compound consonants. The phrase **अविद्** (not being marked with **च्**) qualifies this, **त्रा** also, being drawn from the previous **विट्** adhadhātuka **त्रा**.

Being किं the prohibition of I 1, § 2217 applies and there is no gunation as otherwise would have been, by force of S 2169.

Thus एगङ्गङ्गङ्ग At this stage, two rules appear, one requiring the reduplication of ङ्ग (लिटि चतुर्विंशत्यध्याय VI 1 8 S 2177) and the other requiring अ to be changed to ए (इकोवर्णवि VI 1 77 S 17) this last is subsequent in order (cf Ashtadhyāyī) and therefore should take effect first. But if it took effect first we have ङ्गङ्गङ्गङ्ग = ङ्गङ्गङ्ग. Then the reduplication will be ङ्गङ्गङ्गङ्ग. Here no अ is left for the application of उ उ VII 1 63 and we cannot get any form. Therefore एगङ्गङ्ग does not take place first by the following

✓ २२४३ । द्विव्ययेऽपि ॥ १ । १ । ५८ ॥

द्विव्ययनिमित्तेऽपि परे उच्यते आदेशो न स्यात् द्विव्यये कर्तव्ये ।

1 2243 When an affix beginning with a vowel follows, that is a cause of reduplication, a substitute shall not take the place of a preceeding vowel whilst the reduplication is yet to be made, but the reduplication having been made, the substitution may then take place.

NOTE.—This sūtra has been explained in different ways by the authors of the Kāśikā and of the Siddhānta Kaumudī. According to the former, the sūtra means—Before an affix having an initial vowel, which causes reduplication, the substitute which takes the place of a vowel is like the original vowel even in form only for the purposes of reduplication and no further.

This explanation given by Kāśikā is more in harmony with the Great Commentary. For all practical purposes the two explanations lead to the same conclusion. According to Kāśikā the vowel substitute is śhravāt, in this sense, that it is exactly of the same form as the original and retains this form only for a fixed time as long as the reduplication is being made, but as soon as the reduplication has been made, the substitute takes its proper form.

Thus एगङ्गङ्गङ्ग is a vowel affix and it causes reduplication therefore a substitution for अ the preceeding vowel will not take place whilst the reduplication is to be made. Thus ङ्गङ्गङ्गङ्ग. Now the following applies—

२२४४ उरत् ॥ ३ । ४ । ६६ ॥

अ गङ्गङ्गङ्गङ्गङ्ग गङ्गङ्गङ्गङ्ग परे । एगङ्गङ्गङ्ग । एगङ्गङ्गङ्ग (३३३) । प्रत्यये णि । यङ्गङ्गङ्ग ।

2244 अर (I 1 51) is substituted for the अ or इ of the reduplicate, when an affix follows.

The प्र is always followed by हृ by उत्तर एवम् । Thus we have $\text{हृ हृ} + \text{हृ} = \text{हृहृ}$
 $\text{हृहृ} + \text{हृ} = \text{हृ} + \text{हृ} + \text{हृ} + \text{हृ}$ । The हृ is elided by हलादि येष § 2179

Why do we say when the affix follows ? Obs 116 चतुर्थ (page 1018-1019)

Why have we called the word 'प्रत्यये' 'when the affix follows' in this sutra ?
 It would not be wrong to say 'प्रति' the designation प्रत्यय to that only प्र in
 which there was actually an affix ?

Ans No B says that at the word प्रत्यये the affix would have been thus
 'अ' । Whatsoever is in the compound, that which begins the word is called
 'प्रति' । It is प्र which will not get the force of प्रत्यय the affix । Sing
 in the perfect (सिद्ध) of the 100 योऽयं is cut

This is thus formed —

$\text{प्रत्यु} + \text{प्रत्यु} = \text{प्रत्यु} + \text{प्रत्यु} + \text{प्र}$ (VI I 8 लिटि चाचोदयश्च)

$= \text{हृहृ} + \text{प्रत्यु} + \text{प्र}$ (VI I 17 लिटव्यवाहस्योभवेवाच्)

$= \text{हृहृहृहृ} + \text{प्रत्यु} + \text{प्र}$ (VI I 66 उत्तर and उत्तर एवम्)

$= \text{हृ} + \text{प्रत्यु} + \text{प्र}$ (VI I 60 हलादि येष) = चतुर्थ

If the word 'प्रत्यय' did not exist then the designation अङ्ग would be
 applied to the whole base plus the affix प्र (प्रत्यु प्र) as a whole. That being so
 $\text{हृ} + \text{प्रत्यु}$ will assume the form of हृ प्रत्यु for the हृ will be vocalised by
 VI I 17 for the प्र in the place of प्रत्यु will not be strengthened, by अप चरित्वं
 पूर्वविधौ , because to be strengthened there must be an inherent cause outside (पर)
 as प्रत्यु प्र but this प्र of प्रत्यु प्र by hypothesis is included in the affixation
 so there being no external cause the प्र in प्रत्यु प्र will not be strengthened and
 not being so it will not be considered as a compound vowel. The प्र of हृ प्र not
 being a compound vowel the prohibition ($\text{प्रत्ययस्ये} \& \text{VI I 37}$) when a
 semi-vowel has once been vocalised there is no vocalisation of the other semi-
 vowel that precedes it will not apply and so हृ will be vocalised to हृ

अथवा । छुदोदयु ॥ ७१४ ॥ ६२ ॥

अथवाचकः । काचोदयवर्गोदय एवाच् । एवाचकः । एवाचकः । एवाचकः ।

222. For the Guttural and हृ of a reduplicate there is substituted
 a Palatal

Thus $\text{हृहृहृ} + \text{हृ} + \text{हृ} + \text{हृ} = \text{हृहृहृहृ} + \text{हृ} + \text{हृ} = \text{हृहृहृहृहृ}$ । So also हृहृहृहृहृ ,
 हृहृहृहृहृहृ ।

Then no form 2nd Pers Sing $\text{हृहृहृ} + \text{हृहृ} + \text{हृहृ} = \text{हृहृहृहृ} + \text{हृहृ} + \text{हृ}$

Here the following sutra prevents the insertion of हृ before प्र , which other-
 wise would be the case by virtue of VI I 239

✓ २२१६ यस्मात्तपदेये नुनात्तात् ॥ ७ । २ । १० ॥

उपदेये वो धातुः काज्जादात्तत्वं तत्र परं न क्नादितावयमुक्तयेत् न क्त्वात् । 'उपदेये, इत्युभयान्वयि
एकाच इति क्तिन् । यद्-लुक्काश्रयस्यात्वात् । स्वरन्ति हि —

रित्वा यपादुभयेन निर्दिष्टं यद्भवेत् न ।

यत्तेषां अद्ग्रहणं यैव पचेतामि न यद्-लुकि ॥

इति ॥ इत्यपदेयेकाज्जादत्तत्वेन साध्यते । 'अथ' इत्यपदेयविवक्षया तद्वतो ग्रन्थो न निर्दिष्ट इत्यग्रहणान्तरादि
नेकाचोपदेयो व्यावर्त्यते । तेन यदेष्टव्यमुपदेय एकाधिसिचि न निवेद्य । चादेयोपदेयेनेकाचकत्वात् । यन्
वासादयानुपदमेव सप्रदीप्यन्ते संपाद्यन्ते । एषाचक्राद्ये ।

2216 The augment इत् is not added to that Ārdhādhitukā affix, though beginning with a consonant except य, when it is joined to a root, which in the Grammatical system of Instruction (i.e. in the Dhātupāṭha) is of one syllable, and is without accent (anudātta)

The word उपदेयो qualifies the both words इत् and anudātta. Why do we say "which is monosyllabic?" So that the present rule should not apply to the same root when it is Intensive, with the affix यद् added. The Intensive of every verb is included in the enunciation of its root and as a general rule, all the sūtras specified for the simple root will apply to the Intensive also, with certain exceptions, as contained in the following —

रित्वा यपादुभयेन निर्दिष्टं यद्भवेत् न ।

यत्तेषां अद्ग्रहणं यैव पचेतामि न यद्-लुकि ॥

"These five sorts of operations will not apply to Intensive yan-luk forms
1 When the simple root is exhibited in the sūtra with रित्वा as वृ in VII 4 73 is shown as भरति ॥ In the Intensive, the perfect will be बोधयाम्बकार and not ययाम्बकार ॥ 2 Where the root is exhibited with यद् as the root भृ in VII 2 49 is shown as भरत् ॥ There is इत् after the Desiderative of simple root, but not in Intensive 3 When a simple root is exhibited with an anubandha, as श्रीष्ट VII 1 6 4 Where a guna is mentioned in a rule, यस्वत् is taught after Divadi roots (III 1 69) It will apply to simple roots of Divadi gana, and not to their Intensive 5 Lastly, where the word एकाच् is used in a sūtra As VII 2, 10 That rule will apply to एकाच् simple roots and not to their Intensives ॥

This we infer because the word एकाच् is used in the present sūtra. For had not this been the meaning, then there was no necessity of using the word "एकाच्" in the sūtra, for the word अथ Abl singular, by itself alone would have denoted one vowel, but by the additional use of the word "एका," the roots consisting of more than one vowel are excluded

2250 For the च of त्वा and अस् there is substituted ह before the personal-ending ए .

Thus एषितान् + ए = एषिताहे ॥

First Future or भू

	Singular	Dual	Plural
1st person	एषिताहे	एषितास्वहे	एषिता नहे
2nd person	एषितासे	एषितासासे	एषिता ५हे
3rd person	एषिता	एषितातौ	एषिता

— ० —

Second Future or भू

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	एषिष्ये	एषिष्यास्वहे	एषिष्यामहे
2nd person	एषिष्यसे	एषिष्यसे	एषिष्यसे
3rd person	एषिष्यति	एषिष्यतौ	एषिष्यन्ते

— ० —

Imperative or लोट

Thus एषु + अस् + ते = एष + ते ॥ Here applies the following rule by which ए is changed to आम् ॥

२२५१ । आमेत ॥ ३ । ४ । ८० ॥

लोट एकारस्यास्वात् । एषताम् । एषेताम् । एषताम् ।

2251 In the Imperative 'an' is substituted for what would have 'substituted otherwise 'o' by III. 1, 9

Thus एष + ते = एषताम्, so also एषेताम्, एषताम् ॥ The 2nd person singular is एषसे ॥ Here applies the following, by which ए is changed to च

२२५२ । चवाभ्या यामी ॥ ३ । ४ । ८१ ॥

चवाभ्या चृत्स्व लोटिते प्रभात् 'च, चम्, चतो स्त । एषस्व । एषेताम् । एषताम् ।

2252 For such an 'o' coming after 's' is substituted च, and for that coming after व is substituted अम् in the Imperative

This supersedes the आम् substitution of the last sutra. Thus for से we have एव and for ५वे we have एवम् ॥

Thus एष + से = एषस्व । एषेताम् । एषताम् ॥ The 1st person singular is एष + ए ॥ Here by the following सूत्र the ए is changed to से ॥

२२५३ । एत ये न इ । ४ । ८३ ॥

वीरुहमय एत ये स्वात् । आसीऽपवाद । वये । वयावदे । वयानदे ।

2253 The 'ai' is substituted for 'o' forming part of the affixes of the first person of the Imperative

This debars any of the preceding but one sūtra

Thus वय + ऐ = वये, वयावदे, वयानदे ।

सौट or Imperative

	Singular	Dual	Plural
1st person	वये	वयावदे	वयानदे
2nd person	वयस्व	वयेताम्	वयस्वाम्
3rd person	वयन्ताम्	वयेताम्	वयन्ताम्

लङ् or Imperfect

Thus ल + वय् + लृप् + नः । Here the following sūtra causes the ल to be replaced by लृप्

२२५४ । आद्यजादीनाम् । ६ । ४ । ४१ ।

आदीनामाद् आद्यजादियुः । असीऽपवाद । 'आद्यज' (२६६) । वियत् । वियेताम् । वियन्ताम् । वियस्वाम् । वियस्व । विये । वियामहि । वियामहि ।

2254 आद्य acutely accented is the augment of a verbal stem beginning with a vowel, in the Aorist, Imperfect and the Conditional

This debars the augment अद्यः । Thus लृप् + वय् + नः - वियत् । The vrddhi is by VI I 90 § 269

लङ् or Imperfect

	Singular	Dual	Plural
1st Person	विये	वियामहि	वियामहि
2nd Person	वियस्व	वियेताम्	वियस्वाम्
3rd Person	वियन्ताम्	वियेताम्	वियन्ताम्

लिट् or Potential

Thus लृप् + वय् + नः । Now the next sūtra orders the augment वीरु to नः

२२५५ । लिटः वीरुट् । ३ । ४ । १०२ ।

विदारमोपदेश्य वीरुहात्मन स्वात् । वजीप । वयेत् । वयेताम् ।

2255 The personal endings of the Potential and the Benedictive take the augment 'aiyut'.

2200 For the च of तार and अह there is substituted ह before the personal-ending ए .

Thus एषिताए + ए = एषिताहे ॥

First Future or वृत्

	Singular	Dual	Plural
1st person	एषिताहे	एषितास्वहे	एषिता नहे
2nd person	एषित-हे	एषितावाहे	एषित-ध्वे
3rd person	एषिता	एषितातौ	एषितात्

— ० —

Second Future or वृद्ध

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	एषि-ध्वे	एषि-व्यावहे	एषि-व्यावहे
2nd person	एषि-व्यावहे	एषि-व्यावहे	एषि-व्यावहे
3rd person	एषि-व्यावहे	एषि-व्यावहे	एषि-व्यावहे

— ० —

Imperative or लोट्

This ए + अ + ते = ए + ते ॥ Here applies the following rule by which ए is changed to आ ॥

२२५१ । आमेत ॥ ३ । ४ । ८० ॥

लोट् एकारस्वात्स्वाए । एषताम् । एषेताम् । एषताम् ।

2201 In the Imperative 'Am' is substituted for what would have substituted otherwise 'e' by III 1 9

Thus एष + ते = एषताम्, so also एषेताम्, एषताम् ॥ The 2nd person singular is एषध्वे ॥ Here applies the following by which ए is changed to ए

२२५२ । एषाभ्यां यामी ॥ ३ । ४ । ८१ ॥

एषाभ्यां परस्य लोटित् प्रयात् ए अन्, एतौ स्त । एषस्व । एषेताम् । एषताम् ।

2202 For such an 'o' coming after 'a' is substituted ए, and for that coming after व is substituted अम् in the Imperative

This supersedes the आम् substitution of the last sūtra. Thus for ते we have एव and for ध्वे we have एवम् ॥

Thus एष + ध्वे = एषवम् । एषेताम् । एषवम् ॥ The 1st person singular is एष + ए ॥ Here by the following sūtra the ए is changed to ए ॥

The ५ of चीयुट् is ind catory and shows that this augment is to be placed before the affixes (I I 46 S 36) The ३ is for the sake of pronunciation this rule applies to the Atmanepada affixes In the Potential, the ५ of the augment is elided by VII 2 79 S 2211 and the ५ also, before a personal ending beginning with a consonant, is dropped according to VI I 66 S 873 In the Benedictive, the augment retains its full form, only so far as it is not governed by VI 1 66

Thus ५+चीयुट्+त=५+चीयु+त=५+ईयु+त (VII 2 79 S 2211) =५+ई+त (VI I 66 S 873)=५येत ॥ So also ५येताम् ॥

The 3rd Person Plural is formed by the following

२२५६ । अस्व दन् । ३ । ४ । १०८ ।

लिटो कस्य दन्वयात् । ५येत् । ५येया । ५येयायात् । ५येय्वत् ।

2256 The affix 'ran' is the substitute of 'jha' in the 'Lāṅ' (Potential and Benedictive)

The ५ in other places is replaced generally by यन्त (VII I 2 S 2169) but in लिङ् it is replaced by दन् ।

Thus ५+ईयु+दन्=५येदन् ॥ So also 2nd Person singular &c are ५येया ५येयायात्, ५येय्वत् । The 1st Person singular is formed by the following

२२५७ । ह्योऽङ् । ३ । ४ । १०९ ।

लिङादेश्वपटोऽस्वयात् । ५येय । ५येयहि । ५येयहि । आदीर्लिटि आर्षमातृस्त्वान्निङ् एषोपो न । चीयुट्पुटो आस्वयाच्चवत्वात्स्वयात् । ५यिदीय । ५यिदीयाताम् । ५यिदीयत् । ५यिदीया । ५यिदीयायात् । ५यिदीय्वत् । आदीव । ५यिदीवहि । ५यिदीवहि । ५यि । ५यिताम् ।

2257 Short 'a' is the substitute of 'i' of the Atmanepada first person singular in the Potential and Benedictive

Thus ५+ईयु+ह=५य+ईयु+ह=५येय ॥ So also ५येयहि ५येयहि ॥

लिङ् or Potential

	Singular	Dual	Plural
1st Person	५येय	५येयहि	५येयहि
2nd Person	५येया	५येयायात्	५येय्वत्
3rd Person	५येत	५येतायात्	५येत्

आदीर्लिट् or Benedictive

In the Benedictive the affixes are Ardladi tula and hence the ५ of चीयुट् is not elided The चीयुट् and पुट् though not strictly affixes are yet parts of

यसि यथा तुका वीतिनिर्दिष्टोऽन्यत्रियुचते ।
 निनिर्दिष्टियुच्यते इति याजुष्यभाष्ये तत्रा ॥
 विन्दतिप्राप्त्रदोगादेरिष्टो भाष्येऽपि दृश्यते ।
 व्यासपुराणदयस्तेषां षेड् देवुतिरिति लिख्यम् ॥
 रङ्गिणसीऽदिपदीऽदधुभूयुषिषुषि षिषि ।
 भाष्यात्ता नवेदीका व्यासपुराणादिपठते ॥

‘स्वर्च १ चर्च’ । चर्चर्च पठ्यते । पठ्यते । पठ्यते । पठ्यते । पठ्यते ।

2258 चत् is always substituted for the च् in the Atmanepada, when it is not preceded by a verbal stem ending in च् ॥

Thus ऐषिपत् » The 2nd Person sing is ऐषिपत्, Dual ऐषिपायाच् » In the Plural the च् of च्चत् may be changed to च् by applying VIII 3 78 S 2247 Thus ऐषिपत् » But some take the च् of VIII 3 78 S 2247 as not including the augment च् and in that view the च remains unchanged Thus, ऐषिचत् » By doubling च्, च्, च् and च् we get sixteen forms » Thus ऐषिचत्, ऐषिचत्, ऐषिचत् &c

चत् or Aorist

	Singular	Dual	Plural
1st Person	ऐषिषि	ऐषिचत्	ऐषिचत्
2nd Person	ऐषिपत्	ऐषिपायाच्	ऐषिचत् or ऐषिचत्
3rd Person	ऐषिषत्	ऐषिपाताच्	ऐषिपत् ॥

चत् or Conditional

The Conditional presents no irregularities, and is similar to the Second Future

	Singular	Dual	Plural
1st Person	ऐषिषे	ऐषिचयावहि	ऐषिचयावहि
2nd Person	ऐषिचया	ऐषिचयाच्	ऐषिचयाच्
3rd Person	ऐषिष्यत्	ऐषिचयेताच्	ऐषिचयात्

Here ends the conjugation of च् in the Atmanepada

A

The rule of intermediate च् »

It has been already taught before, that as a general rule the augment च् added to all affixes which begin with a consonant except च् » (VII 2 35

S 2181) The roots that require this ϵ in their conjugation are Udatta roots

It is desirable to collect together all roots which are anudatta and do not take this intermediate ϵ The following is a list of such roots —

1 All monosyllabic roots ending in a vowel are anudatta (nibatti) and do not take ϵ , except roots ending in long ϵ or long ω , and except the following उ, ϵ , ए, ओ, एङ, अ, इ, इति, ही, वि, ए and एः

The following consonant ending roots are ऋदि

(1) घञ्	2 वञ्	3 पुञ्	4 रिञ्	5 बञ्	6 मिञ्	7 निञ्
8 मञ्जि	9 खञ्	10 निजि	11 षञ्	12 षञ्	13 पुञ्	14 षञ्
15 षञ्	16 षञ्	17 पुञ्	18 वञ्	19 एञ्	20 मिजि	21 खञ्
22 वञ्	23 वञ्	24 एङ्	25 वृङ्	26 तिङ्	27 तिङ्	28 इङ्
29 पुङ्	30 वङ्	31 मिङ्	32 मिङ्	33 मिङ्	34 वङ्	35 वङ्
36 तिङ्	37 खङ्	38 इङ्	39 वृङ्	40 वृङ्	41 पुङ्	42 वङ्
43 पुङ्	44 वङ्	45 वङ्	46 वङ्	47 वृङ्	48 वङ्	49 तिङ्
50 वङ्	51 वङ्	52 वङ्	53 तिङ्	54 वृङ्	55 वङ्	56 तिङ्
57 वृङ्	58 वृङ्	59 तिङ्	60 वृङ्	61 वङ्	62 वङ्	63 वङ्
64 वृङ्	65 वङ्	66 वङ्	67 वङ्	68 वङ्	69 वङ्	70 वङ्
71 वङ्	72 वृङ्	73 वङ्	74 तिङ्	75 वृङ्	76 वृङ्	77 तिङ्
78 वङ्	79 तिङ्	80 वङ्	81 वृङ्	82 वृङ्	83 तिङ्	84 वृङ्
85 तिङ्	86 वृङ्	87 वृङ्	88 तिङ्	89 तिङ्	90 तिङ्	91 वृङ्
92 तिङ्	93 वङ्	94 वङ्	95 वृङ्	96 तिङ्	97 वृङ्	98 वृङ्
99 तिङ्	100 वृङ्	101 तिङ्	102 वृङ्			

These 102 roots ending in consonants are anudatta The roots वृङ् and वृङ् are optionally, according to some authors read in the Churāci class They are not to be taken here, but the Divādi वृङ् and वृङ् and hence these are shown above with the vikarana वृङ्

More over

The roots तिङ् वृङ् तिङ् वृङ् वृङ्, पुङ् तिङ् are also shown with the vikara वृङ् The root वृङ् is shown with the vikara वृङ्, and the root वृङ् with वृङ् This indicates that these roots when read in other classes are not Arit

Similarly निजि and मिजि and मञ् are exhibited with their anubandhas, to distinguish them from other roots of the same form, which have not these anubandhas

The root विद् (विन्दति) should be included in this list, according to the opinion of Chandra and Durga. So also it is to be seen in the Bhāṣya. But Vyaghrabhūti has not read this root in Anit list. Hence it is not read.

The nine roots कृ, चकृ, अकृ, पठ्, उठ्, कुठ्, झृ, घृ, पुठ् and शिप् are not enumerated by Patanjali in his Bhāṣya. But we have stated them here, according to the opinion of Vyaghrabhūti.

NOTE —As a general rule all monosyllabic roots ending in a vowel except अ, long ऊ and long ए are anudātta, and do not take इट् augment as दाट्, वेष्ट्, वेष्ट्, रोष्ट्, कर्ष्ट्, पृष्ट्. The following are the exceptions —

- (1) All roots ending in short अ are Udatāta and take इट्, as अचक्षिष्ट्.
- (2) All roots ending in long ए are ऐट्, as दु—हरिता or तरीता.
- (3) All roots ending in short ए are अनिट् except घृष्ट् (IX 38 the references are to the class and number in the Dhātupāṭha) and घृष्ट् (V 8; X 271) as निर्देहिता or निर्देहिता, मयहिता or मयहिता.
- (4) All roots in short इ are अनिट्, except रिष्ट् (I 1059), 'to grow' and सिष्ट् 'to attend' (I 945), as अचक्षिता, चक्षिता.
- (5) All roots in long ई are अनिट् except बीष्ट् 'to rest' (II 22), and बीष्ट् 'to fly' (I 1017 IV 27), as अचक्षिता, उद्धविता.
- (6) All roots in long ऊ are ऐट् as अचक्षिता, चक्षिता from कृ and उ.
- (7) All monosyllabic roots in short उ are अनिट्, except, कु 'to mix' (II 28), कृ 'to sound' (II 24 I 1003) कु 'to sharpen' (II 28), कु 'to flow' (II 29) कु 'to praise' (II 26), कु 'to sound', (II 27), and कृष्ट 'to cover' (II 30, though consisting of more than one syllable, is treated like कु for the purposes of इट्) * Thus अचक्षिता, मयहिता, उचिता, चक्षिता, चक्षिता, उचिता and मयहिता.

NOTE —Of the roots ending in consonants, the following are anit

- (1) अ—अक्ष 'to be able' (IV 78, V 15) अक्षता, अक्षति.
- (2) अ—Six roots —अक्ष 'to cool', (I 167) अक्षता, अक्षति, अक्ष 'to loose' (VI 136) अक्षता, अक्ष 'to make empty' (VII 4) अक्षता, अक्ष 'to speak' (II 54) अक्षता, अक्ष 'to separate' (VII 5) अक्षता, अक्ष 'to sprinkle' (VI 140) अक्षता.
- (3) अ—One root अक्ष 'to ask' (VI, 120) अक्षता, अक्षति.
- (4) अ—Fifteen roots —अक्ष 'to colour' (I 865 1018) अक्षता, अक्ष 'to cleanse' (III 11) अक्षता, अक्षति, अक्ष 'to honor' (I 1017) अक्षता, अक्ष 'to break' (VII 10) अक्षता, अक्ष 'to fry' (I 181) अक्षता or अक्षति, अक्ष 'to quit' (I 1033, अक्षता, अक्ष 'to sacrifice' (I 1031) अक्षता, अक्ष 'to join' (IV 68 \ II 7) अक्षता, अक्ष 'to break' (VI 123) अक्षता, अक्ष 'to adhere' (I 1036) अक्षता, अक्ष 'to be

करो, कृप् 'to curse' (I 1049) करो, कृप् 'to touch' (VI 125) करो, कृप् 'to throw' (IV. 14) करो ॥

(9) च्—Three roots कृप् 'to desire' (I 1023), as करो, कृप् 'to coars' (I 1029), करो, कृप् 'to take' (I 1024), करो ॥

(10) च्—Four roots, करो 'to cease' (I 1033), करो, कृप् 'to play' (I 993) करो, कृप् 'to bow' (I 867, 1030) करो, कृप् 'to go' (I 1031) करो ॥

(11) च्—Ten roots —कृप् 'to show' (VI 3), कृप् 'to see' (I 1037), कृप् 'to bite' (I 1039), कृप् 'to rub' (VI 131), कृप् 'to touch' (VI 129), कृप् (VI 126), कृप् (VI 126) both meaning 'to hurt', कृप् (I 909) 'to cry', कृप् 'to enter' (VI 130), कृप् 'to be small' (IV. 70, VI 127) As करो, करो, करो, करो or करो, करो, करो or करो, ॥ The roots with a penultimate च् short, which are anudatta in the dhātupāṭha, with the exception of कृप् and कृप्, take optionally the augment कृ (VI 1 59), ॥ करो, करो, करो, करो, करो ॥

(12) च्—Two roots करो 'to eat' (I 747, and also substitute of करो), as, करो, करो 'to dwell' (I 1054), as करो ॥ The करो which takes Samprasāraṇa by VI I 15 ॥ meant here, and not करो 'to cover' (II 13), which does not vocalise, as करो-करो, but करो from करो 'to dwell' (VII 2 52)

(13) च्—Ten roots. कृप् 'to distinguish' (VII, 14) करो, कृप् 'to pound' (VII 15) करो, कृप् 'to become dry' (IV 74) करो, कृप् 'to be nourished' (IV 73), करो, कृप् 'to shine' (I 1050) करो, कृप् 'to pervade, to sprinkle' (I 729, III 13, IX 54) करो, कृप् 'to embrace' (I 734 IV 77) करो, कृप् 'to be satisfied' (IV 75) करो, कृप् 'to be anful' (IV 76) करो करो, कृप् 'to hate' (II 3) करो, करो, कृप् 'to draw' (I 1039, VI 6 both Bhuādi and Tudādi are taken, as the Kārikā uses the two forms), करो and करो ॥

(14) च् Eight roots कृप् 'to smear' (II 5), करो कृप् 'to milk' (II 4), करो, कृप् 'to sprinkle' (I 1041) करो, कृप् 'to grow' (I 912) करो, कृप् 'to carry' (I 1053) करो, कृप् 'to bind' (IV 57) करो, कृप् 'to burn' (I 1041) करो, कृप् 'to lock' (II 6) करो ॥ In other collections कृप् (I 905, IV 20), कृप् (IV. 88), कृप् (VI 23), कृप् (?), are also enumerated, of these कृप् takes कृ optionally before affixes beginning with च्, so also कृप् because it belongs to the class करो (VII 2 45) the other two are not found (?) in root collections hence the Kārikā uses the words कृप्चय ॥

“ We shall now conjugate all the roots of the Bhuādi class, in their due order We take the third root.

॥ करो “to contend or vie with; to emulate, to compete”

Now we take up the conjugation of स्वर्ध the third root of Bhuadi class. Its meaning given in the Dhatupāṭha = "sangharsha," which means "the desire to overcome another." This root is Intransitive, because the object is already included in the sense of the verb itself. It is Atmanepada:

NOTE.—Thus it has been stated —

भातोर्वान्तरे वृत्तेर्धात्वर्थेनोपस्यद्वात् ।

प्रतिद्वेष्टिविषयात् कर्मलोऽकर्मिका क्रिया ॥

लट् or Present Tense

स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धन्ते, स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धन्ते, स्वर्धते, स्वर्धन्ते ।

लिट् or Perfect

स्वर्ध + त = स्वर्ध + व (III 4 81 S 22 11) = स्वर्ध + स्वर्ध + व

Now applies the following sūtra —

२२५८ । श्रुपूर्वा शयः । ७ । ४ । ६१ ।

अभ्यासस्य श्रुपूर्वा एव शिष्यन्ते । इत्यादि शेष' (११३०) इत्यस्यापवाद । पस्वर्धे । स्वर्धिता । स्वर्धियते । स्वर्धेताम् । अस्वर्धत । स्वर्धत । स्वर्धिवीह । अस्वर्धित् । अस्वर्धियत । गायु ॥ प्रतिद्वेष्टिस्त्वयोर्ग्रन्थे च' । गायते । जगति । 'गायु १ लोहने । लोहने प्रतिघात । गायते । 'गङ्गा ६ गायु १ गायतोपतापित्वर्वामी जु' । * आतिथि नाथ इति शास्त्रम् * । अस्याशिष्यवात्पनेषद स्यात् । गायते । अजयत् नायति । गायते । 'दध व पारणे' । दधते ।

2259 Of a reduplicate the hard consonants (aspirate and unaspirate) when preceded by a sibilant, are only retained, the other consonants are elided

This is an exception to इनादिशेष (S 2179)

NOTE It should be said rather, a hard consonant preceded by a hard consonant or a sibilant is only retained and the लट् consonants are elided as in उषिष्मिदति here उष् becomes उष् by the augment व (वृक्), in the reduplicate the व् should be elided, and व् retained out of उष् and not व् retained and व् elided for the व् represents व and if this were retained, it would be व and not व् that would be heard for by VIII 2 1, the change of व् to व् = वृद्धि for the purpose of this rule

Fact —The verb गाय् when meaning 'to bless' takes atmanepada terminations, as श्रुपूर्वो नायते 'blesses with clarified butter' गायुनो नायते । Why do we say 'when meaning to bless?' Observe, आश्वक्कमुनायति ।

Thus स्वर्ध स्वर्ध + व = पस्वर्धते, पस्वर्धिते &c

लुट् or First Future ३ स्वर्धिता, स्वर्धितारी, स्वर्धितार, and S स्वर्धिताहे । स्वर्धिताहे &c

Now we take up the conjugation of स्वर्ध the third root of Bhuādi class. Its meaning given in the Dhātupāṭha is "sangharsha," which means "the desire to overcome another." This root is Intransitive, because the object is already included in the sense of the verb itself. It is Ātmanepadi.

NOTE.—Thus it has been stated —

धातोर्ध्यान्तरे युतेर्धात्वर्थेनोपसंभवात् ।

मसिद्धेरविद्ययात् कर्मलोऽकर्मिका क्रिया ॥

लट् or Present Tense

स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धन्ते, स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धते, स्वर्धते ।

लिट् or Perfect

स्वर्ध + त = स्वर्ध + ह (III. 4 81 S 22 41) = स्वर्ध + स्वर्ध + ह

Now applies the following sūtra —

२२५८ । श्रुपूर्वाः संयः । १ । ४ । ६१ ।

आभासस्य श्रुपूर्वा संयः शिष्यन्ते । 'हतादि ज्ञेय' (२१३) इत्यस्यापवादः । पस्वर्ध । स्वर्धिता । स्वर्धियते । स्वर्धिताम् । अस्वर्धत । स्वर्धत । स्वर्धियीष्ट । अस्वर्धिष्ट । अस्वर्धियत । नाधु । प्रतिष्ठा-
लित्वयोर्द्वन्द्वे च । नाधते । जगधि । 'बाधु १ लोडने' । लोडन प्रतिपात । बाधते । 'नधु ६ नाधु
१ याजोपतापैर्द्वयोर्बाधु' । * आक्रियि नाम इति बाधवत् * । अस्याशिष्येवाट्त्वेनपद स्यात् । नाधते ।
अन्धज नाधति । नाधते । 'दध ८ धारणे' । दधते ।

2259. Of a reduplicate, the hard consonants (aspirate and unaspirate) when preceded by a sibilant, are only retained, the other consonants are elided.

This is an exception to हतादिशेष (S 2179)

NOTE It should be said rather, a hard consonant preceded by a hard consonant or a sibilant is only retained and the लट् consonants are elided. as in उविविज्वलति, here उह् becomes उह्व by the augment व (वृक्), in the reduplicate the व् should be elided, and ह् returned out of च्, and not व् returned and ह् elided, for the च् represents व, and if this were retained, it would be व and not ह् that would be heard for by VIII 2 1, the change of व to ह् is and लृ for the purposes of this rule

Vārt —The verb नाध् when meaning 'to bless,' takes ātmanepadi terminations, as, स्वर्धये नाधते 'blesses with clarified butter' चयुनो नाधते । Why do we say 'when meaning to bless?' Observe, आद्यवकमनुनायति ।

Thus स्वर्ध स्वर्ध + ह = पस्वर्ध, and so पस्वर्धते, परस्वर्धते &c

लुट् or First Future 3 स्वर्धिता, स्वर्धितारो, स्वर्धितार, 2nd S स्वर्धितासे । स्वर्धितासे ६०

सृट् or Second Future 3 स्वर्षिष्यते, 2 स्वर्षिष्यसे, 1 स्वर्षिष्ये ।

* सौट् or Imperative 3 स्वर्षताम् 2 स्वर्षस्व, 1 स्वर्षे ।

सिट् or Imperfect 3 अस्वर्षत, 2 अस्वर्षथा, 1 अस्वर्षे ।

सिह् or Potential 3, स्वर्षेत, 2 स्वर्षेया, 1 स्वर्षेय ।

आशीर्लिट् or Benedictive 3 स्वर्षिषीष्ट, 2 स्वर्षिषीष्टा, 1 स्वर्षिषीष ।

सुह् or Aorist 3 अस्वर्षिट्, 2 अस्वर्षिष्ठा, 1 अस्वर्षिषि ।

बुह् or Conditional 3 अस्वर्षिष्यत्, 2 अस्वर्षिष्यथा, 1 अस्वर्षिष्ये ।

४

— D —

4 गृह् "(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or conquer, (3) to dive or plunge into, (4) to covet, (5) to compile, string or weave together "

लट् or Present — नाचते ।

लिट् or Perfect जगधि &c No peculiarity

Note — The indicatory ऋ is for VII 4 2 S 2572 as अजगामह ।

लट् — नाचते, नाचसे, नाचे ॥ लिट् — जगधि ॥ लुट् — नाचिता, नाचितासे, नाचिताई ॥ लृट् — नाचिष्यते ॥ लोट् — नाचताम्, नाचस्व, नाचे ॥ लृट् — अनाचत, अनाचथा, अनाचि ॥ कृषिलिट् — नाचत, नाचथा, नाचय ॥ आशीर्लिट् — नाचिषीष्ट ॥ सुह् — अनाचिट्, अनाचिष्ठा, अनाचिषि ॥ बुह् — अनाचिष्यत् ॥

5 गृह् 'to harass, oppress, torment, press hard, annoy, trouble, disturb, vex, pain, 2 to resist, oppose, thwart, check, obstruct, arrest, interfere with 3 to roll (लोहने) 4 to tempt (विलोभने)'

The word लोहन् means to resist, or to act

लट् — नाचते, लिट् — जगधि &c

Note — From this root is derived the noun गृह् "land" By adding the Unids affix कु (उ), and changing ष to ह (I 27)

6 गृह् (गृह्), 7 गृह् 'to ask, beg, to solicit for anything, 2 to be sick, to harass, to trouble, 3 to have power, to be master, to prevail 4 to bless'

These roots are Atmanepada when meaning "to bless" and not when meaning "to ask" &c (II 3 55 5 616)

1 लट् — नाचते "he blesses" or नाचति "he begs" &c

Note — उपपाठ means 'disease' (रोग), another reading is उपपात (Tarangini)

Both these roots begin with a dental ण्

When meaning 'to bless,' it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case by II 3 55 5 616 As वृषिषे नाचाम् । The sixth

case suffix is not elided in the compound. So we cannot have the form *चर्षिर्नाथर्षेन्* ॥ For here we have *prati-pada-vidhānā* sixth case. But when it is *hrid yoga* *shashtat*, then there is compounding

When it does not mean 'to bless,' we have *Parasmaipada*. As

लट्—नाथति, लिट्—नाथ, लुट्—नाथिता, वृट्—नाथियति, लोट्—नाथ्यु, लृट्—अनाथय;
 सिपिलिट्—नाथे, घासीलिट्—नाथ्यात्, लुङ्—अनाथीत्, वृङ्—अनाथियत् ।

Note —*Maitreya* and *Abhiranākīra* read the first root as *नाप्*, and they have the form *प्रनाथत्*. On this *Kāśyapa* says "नाथते र्नापदेशस्यन्युक्त, नलकार वृत्तिकारादीनामनितिवात्" ॥

8 दध "1 to hold, 2 to have, possess, 3 to give, present"

लट्—दधते, दधेते, दधन्ते, दधसे, दधावहे, दधानहे ॥

लिट्=दध्+र-दध् दध्+र

Now apply the following sūtras —

✓ २२६० । अत एकह्रस्वमध्येऽनादेशादेर्लिटि । ६ । ४ । १२० ।

लिटिर्नाथतिदिवादिक् न नाथति यदह् तदवयवस्याऽप्युक्तह्रस्वस्यस्याकारस्येकार स्यादध्यादेशोपलब्धिर्लिटि ।

2260 ए is substituted for the short अ standing between two simple consonants of a verbal stem, before the personal endings of the Perfect which have an indicatory क् (I 2 5), provided that, at the beginning of the root, in the reduplication, no different consonant has been substituted, and when this ए is substituted, the reduplicate is elided.

✓ २२६१ । यत्ति च वेति । ६ । ४ । १२१ ।

प्रागुक्तं स्यात् ॥ आदेशेनैवैकव्यसपादक स्यासीयते । यत्तिददी प्रतिषेधवचनात्प्रापकात् । तेन प्रकृतिप्रत्ययसंज्ञात् न लट्वादि सत्वात्प्रापकोपी स्त एव । देधे । देधाते । देधिरे । 'अत' किम् । दिदिधत् । 'तपर' किम् । रराधे । 'एक—' इत्यादि किम् । तत्सन्तु । 'अनादेशादे' किम् । यकन्तु । लिटा आदेशविशेषादिह स्वादेव । नेमिय । वेदे । 'एकुदि ६ आगमवे' । आगमवत्प्रत्ययनमुद्रण च ।

2261 ए is substituted for अ, of a verbal stem standing between two simple consonants, the stem not having any different letter substituted in the reduplicate, when the ending यत् of the Perfect having the augment इद् follows, and thereby, the reduplicate is elided

लृट् or Second Future 3 स्वर्षिष्यते, 2 स्वर्षिष्यसे, 1 स्वर्षिष्ये ।

लोट् or Imperative 3 स्वर्षताम् 2 स्वर्षस्व, 1 स्वर्ष ।

लङ् or Imperfect 3 अस्वर्षत, 2 अस्वर्षथा, 1 अस्वर्ष ।

लिट् or Potential 3, स्वर्षेत, 2 स्वर्षेया, 1 स्वर्षेय ।

आशीर्लिट् or Benediction 3 स्वर्षिषीष्ट, 2 स्वर्षिषीष्टा, 1 स्वर्षिषीष्ट ।

लृट् or Aorist 3 अस्वर्षिष्ट, 2 अस्वर्षिष्टा, 1 अस्वर्षिष्टि ।

लृट् or Conditional 3 अस्वर्षिष्यत, 2 अस्वर्षिष्यथा, 1 अस्वर्षिष्ये ।

८

— 0 —

4 ऋट् “(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or enquire, (3) to dive or plunge into, (4) to coexist, (5) to compile, string or weave together”

लट् or Present — गाचसे ।

लिट् or Perfect जगाथि &c No peculiarity

Note—The indicatory ऋ is for VII 4 2 S 2572 as जगगाचम् ।

लट् — गाचते, गाचसे, गाथे ॥ लिट् — जगाथि ॥ लृट् — गाथिता, गाथितासे, गाथिताहे ॥ लृट् — गाथिष्यते ॥ लोट् — गाथताम् गाथस्व, गाथे ॥ लङ् — जगाथत, जगाथथा, जगाथे ॥ विधिलिट् — गाथेत, गाथेया, गाथेय ॥ आशीर्लिट् — गाथिषीष्ट ॥ लृट् — जगाथिष्ट, जगाथिष्टा, जगाथिष्टि ॥ लृट् — जगाथिष्यत ॥

5 ऋट् ‘to harass, oppress, torment, press hard, annoy, trouble, disturb, vex, pain, 2 to resist, oppose thwart, check, obstruct, arrest, interfere with 3 to roll (लोट्से) 4 to tempt (विलोभने)’

The word लोहन् means to resist, or react

लट् — वाचते, लिट् — जवाथि &c

Note — From this root is derived the noun ऋट् “hand” By adding the Unadi affix क्त (ङ), and changing च to ह (I 21)

6 ऋट् (वाच), 7 ऋट् to ask, beg, to solicit for anything, 2 to be sick, to harass, to trouble, 3 to have power, to be master, to prevail 4 to bless

These roots are Atmanepada when meaning “to bless” and not when meaning “to ask” &c (II 3 50 S 616)

लट् — वाचते ‘he blesses’ or वाचति ‘he begs’ &c

Note — उपवाच means ‘disorder’ (तेज), another reading is उपवात (Tarangini)

Both these roots begin with a dental ऋ

When meaning ‘to bless,’ it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case by II 3 50 S 616 As वृषिषो वाचवत् । The sixth

By the phrase "no other consonant has been substituted" is meant "no other dissimilar in form consonant has been substituted"

Thus we learn from the implication (jñāpaka) of sūtra VI 4 126 where exception is made in the case of यञ् and दृञ्. Therefore, where the substitute is a different letter, then the reduplicate becomes adesiḍi otherwise not.

If the form of the letter is not changed in the reduplicate, by substitution, then such substitution will not mar the stem आदेशादि. Thus by VIII 4 54, ण् letter (च, छ, ज, झ, ञ, ण, त, थ, द, ध) is substituted for ण् consonant (other than a nasal and a semi vowel) in the reduplicate.

Thus in चञ् the reduplicate is चञ्. The first च is also a substitute, for the च substitute of च will be च. Such substitutes, however, are not meant here.

Here, therefore, there will be the elision of the reduplicate and the substitution. Thus चेचि.

Similarly ददृञ् + द = दृञ् दृ + द = दधि. So also 3 d देशते, 3 p देशिरे, देशिरे, देशे, देशिचरे.

So also ऐञ्, ऐञ्, ऐञ्, ऐञ्, ऐञ्, ऐञ्, ऐञ्. Why 'for च'? Observe दिदिञ्, दिदिञ् the द is not replaced. Why do we say 'short अ'? Observe ऐऐ, ऐऐऐ, ऐऐऐ. Why do we say 'standing between two simple consonants'? Observe ऐऐञ्, ऐऐञ्. Some say this example is not appropriate, for by I 2 5, the Perfect affixes are not fixed here, as they come after conjunct consonant. The following is then more appropriate तदृञ् and तदृञ् (Bhu 596). Why do we say 'which has no substitute consonant in the reduplicate'? Observe चकञ्, चकञ्, चकञ्, चकञ्, चकञ्, चकञ्, चकञ्.

The substitution referred to here must be caused by the affixes of the Perfect, therefore, the rule will apply to ऐञ्, ऐञ्, ऐञ् and ऐञ्, ऐञ्, ऐञ् though चञ् and दृञ् are the roots and च् and दृ are changed to च and द. The substitution of च् consonant or दृ consonant in the reduplicate, should not be here considered asiddha (VIII 2 54, read with VIII 2 1). That substitution will be considered a substitution for the purposes of this sūtra and will make the stem आदेशादि, as is indicated by the special exception made in favor of चञ् and दृञ् in sūtra VI 4 122.

४ दञ्

कट्ट—दञ्ते, दधेते, दधन्ते, दधन्ते, दधन्ते, दधन्ते.

तिट्ट—दधे, दधते, दधिरे, दधिरे, दधे, दधिचरे.

पुट्ट—दधिता, दधिताते, दधिताते.

पुट्ट—दधिचते, दधिचते, दधिता, दधिता, दधिचते.

सङ्०—अदधा, अदधेताम्, अदधस्त, अदधया, अदधे अदधायहि ।

विधिलिङ्—दधेत्, दधेयाताम्, दधेया, दधेय ॥

आशीर्वाद—दक्षिणीष्ट ।

सुद—उदधिष्ट, अदधिषातान्, उदधिष्ट, अदधिषि ।

सुप्त—अदधियत ॥

(१) खुदि 'to jump, to raise or lift' The ख in खुदि is indicatory and by the following न is inserted

Note —According to Taringini, the root means, 1 चाप्रयत्न, or 2 उत्तमप्रयत्न
or 3 उत्तमप्रयत्नन ॥ According to Bhoja, it means उत्तमप्रयत्न also

२२६२ । इदितो जुम्धातो. । ७ । ३ । ५८ ।

रुद्रमुदते । मुद्रमुद्रदे । 'अद्रिद्वि द्रैरये । अकर्मक । अद्रिद्विदे । अद्रिद्रिदे । 'यदि ॥ अभिजादनस्तुष्टे ।'
 यद्रुदे । यद्रुदे । अद्रि ११ कल्पयते सुखे च' । अद्रुदते । यमद्रुदे । 'यदि ११ रुद्रमिन्द्रोददत्तप्रकाशितगतिमु' ।
 मद्रुदे । यमद्रुदे । 'यदि ११ विविचयने । यमद्रुदते । यमद्रुदे । 'द्रिदि ११ यदिरयेने' । शोक इत्यर्थः ।
 अकर्मक । अद्रिद्विदे वैश्रुध । विद्रिद्रिदे । मुद्र ११ हर्षे' । मोदते । दद ११ दाते' ददते ।

2262 ण् is added after the vowel of the root, in a root which has an indicatory ण् in the Dhātupāṭha

Thus रुकुन् + क्त् + ति = रुकुन्ते, रुकुन्से, रुकुन्हे । Perfect - पुरकुन्ते, पुरकुन्से, पुरकुन्हे ।
 वदे ॥ वृट्—रुकुन्तिता ॥ वृट्—रुकुन्तिष्यते ॥ लोट्—रुकुन्तान् ॥ लङ्—अरुकुन्त ॥ विशित्—
 कृदेत ॥ आशीलिट्—रुकुन्तिषेह ॥ वृह—अरुकुन्धिह ॥ वृह—अरुकुन्धिष्यत ।

10 विषदि "to become white". It is an Intransitive verb. Thus Pre विषन्दे,
Per विषिषन्दे ॥

11 यदि "to salute, to praise, to worship" Pre बन्दने, Per पण्डे, पुटे
बन्दिता &c

NOTE —प्रकृतिपूर्वभाषियो वचनम् 15 अभिवादनम् । Noun चन्द्र = पुत्रक ॥

12 भदि "to tell a good news, to be fortunate, to be glad, to honor, to shine" Pre भन्दते, Per भभन्दे, सुट्-भन्दिता &c

NOTE —Noun भद्र “auspicious,” भद्रा “shaving”

13 यदि 'to praise to rejoice, be glad, to be drunk, or be proud, to sleep or be lazy, to shine, to move (slowly),' मद्धे "to be languid" and जये 'to be victorious' It is Intransitive except when meaning 'to praise' or 'to move' Pre मद्धे, Per मज्जते ॥ सुट् मद्धिता ॥ Nouns — मद्धता, मद्धिष्य, मद्धन्, मद्धार, मद्धर ॥

14 रुषदि "to throb, vibrate" It is Intransitive

Pres स्पन्दते, Per पस्पन्दे (VII 4 61 S. 2259), तुष्ट स्पन्दिता ।

15 क्रिदि "to grieve, lament" This is a Transitive verb Pre क्रिदन्तं चित्रं
the laments for Chitra# Per विक्रिन्दे ।

16 प्रुद "to rejoice" Pre मोदते # Per प्रुदते । No guna because क्ति (I 2 5)

लट्—मोदते, मोदे, मोदे ।

लिट्—प्रुदते, प्रुददाते, प्रुददिवे, प्रुददिवदे ॥

लृट्—मोदिता ॥ लृट् मोदिव्यते ॥ लृट् मोदतान् ।

लङ्—अमोदत ॥ विधित्तिङ् मोदेत ॥ आसीत्तिङ् मोदिवीष्ट ॥

लुङ्—अमोदिष्ट ॥ लृङ्—अमोदिव्यत ॥

Nouns—मोदन, प्रुद प्रुदिर, प्रुद, प्रुदा ।

17 दद 'to give, present' Pre ददते, Per ददे—But this is a wrong form,
as the following sūtra applies

✓ २२६३ । न यञ्ददयादिगुणानाम् । ई । ४ । १२१ ।

मधेईदयंकादादीनां गुणग्रन्थेन भावितस्य च योज्यकारत्वात्पीठ्याभावात्पीठे न । ददते । दददाते । दद-
दिते । दद १० स्वदे १२ आत्मादने । अयमनुभवे एकर्मक । दधावकर्मक ।

2263, द is not substituted for the अ of प्रुद, दद, or of roots
beginning with द द, or of such verbal stems in which the अ is ultra
through the substitution of Guna, though the affixes of the Perfect
being क्ति or ट्ति follow, or the set प्रुद, nor is the reduplicate elided

Thus (विद्यमानु, विद्यमानु विद्यमन्ति) ददते, ददनात् दददिते । लट् । ददते ददने ददे ॥
लिट् ददते दददात् दददिवे दददे ॥ लृट् ददिता ॥ लृट् ददिव्यते ॥ लृट् ददतान् ॥ लङ् अददत ॥
विधित्तिङ् ददेत ॥ आसीत्तिङ् ददिवीष्ट । लुङ् अददिव्यत् ॥ लृङ् अददिव्यत ॥

(Of roots beginning with प्रु यवननु यवनु यवनिय # Of roots where अ is the
result of guna विद्यमानु, विद्यमान, विद्यमन्ति यवनिय गुणविषय ॥ प्रुदग्रन्थाभिनिर्मुक्तयार्थद
दयोकारत्वात् यवनकार इति इत्य प्रतिविध्यते ॥)

The अ of Guna may result either from the गुण of अ as क changed to अ
or of उ changed to ओ again changed to अ १२ अ—नय ॥

18 दद 19 ददे 'to taste, to be liked, to sweet be pleasant to the taste
to be liked' This root is Transitive when meaning 'to experience or to
taste' and it is Intransitive when meaning 'liking' or 'to be liked' Accord-
ing to Kshiravamsi it in this दददे 'to choose' Transitive, as ददन्ति ददा ददा
ददिव्यत् ॥ It is Parasmaipada here as a Vedic Irregularity Intransitive, as
ददित्वेन ददनात् 'cured is pl went to the taste of Dasa latta'.

It is conjugated regularly The root द्द in दद is changed to द by the
following—

२२६४ । धात्वादे च ८ । ६ । १ । ६४ ।

धातोरादे यस्य च स्यात् । धात्पदादौ (२१२) इति धत्वनिषेधः । अनुस्वदन् । स्यदे । स्यदेते । स्यद । उर्द २१ माने क्रीडाया च ।

2264 There is the substitution of *च* in the room of the *य*, being the initial of a verbal root as enunciated in the Dhatupāṭha }

Therefore *यद्* is changed to *स्यद्* and this *च* is not again changed to *य* because of the prohibition of sūtra VIII 3 III S 2123 Thus अनुस्वदन्, लिट् — स्यदे ॥ Similarly स्यदेते स्यदन् ॥ Generally the root *स्यद्* is preceded by the upasarga आ as आस्यदन्ते रचन् ॥

20 उर्द to measure to play" By force of च and, this root also means 'to taste' According to Śaṃmatī the word मान does not mean measure' but सुख or happiness and to be cheerful or easy

Thus उर्द + चप् + ते ॥ Here applies the following sūtra

✓ २२६५ । उपधाया च ८ । २ । ७८ ।

धातोऽपधातयो रिकृष्कारयोर्हपरयो परत इको दीर्घ स्यात् । ऊर्दते । ऊर्दाङ्गो । ऊर्द २१ पुर्द २१ पुर्द २१ पुर्द २१ क्रीडायामेव ऊर्दते पुर्दते । लुर्दते । गोदते । लुगु २१ पुर्द २१ चरणे मदते । लुगुदे ।

सेवसुचुरतुङ्गुगुदरत्याये दत्त्याङ्ग-तमादय ।

इकाच योपदेशा इउकस्विदृङ्स्वप्नस्वपरिचङ् ॥

इहय वेचनदत्तो न तु दतोदुजोऽपि । इउक दीर्घा धृगग्रङ्गाङ्गापकाः । हाद २१ प्रत्यक्ते दृददे । हादते । जहादे । हादी २१ दुल च । चादृक्ते दृददे । हादत । इव द २० आहवादाने । स्वादते । पर्द २१ कृष्टिते यन्द । पुदरय इत्यर्थ । चर्दते । यती २१ भयघ्न । यनते । येते । पुद २१ लुपृ २१ भासने । दीतते । पुपुते । जेतते । जुजुते । विपृ २१ वेष्ट २१ पाचने । विदिद्ये । विद्यते । ययि २१ यिदिद्ये । ययते । प्रयि २१ कीदृश्य । ग्रयते । जत्य २१ कृपायावाच् । कत्यते । एषादयोऽमुदासतो यता ।

त्रयाष्टात्रिंशत्तर्गिवाता परस्मैपदिन । उत २० धातव्यगमने । अतति । अत प्रादे (२१४०) । आत । आतवु । आतु । लुटि आतिस ई इति लिखते ।

2265 The short *ह* or *उ* of a root is lengthened, when the verb has *र* or *य* as its penultimate letter, and is followed by a consonant

The anuvṛtti of इति is current from the preceding Ashtādhyāyī sūtra. The root must end in a consonant and must have a *र* or *य* as preceding such consonant for the application of this rule

Therefore the *उ* is lengthened. Thus we have

लट् ऊर्दते लिट् उर्दायको । लुट् ऊर्दता । लृट् ऊर्दिष्यते । सेट् ऊर्दवान् । लट् और्दत । धिलिङ् ऊर्दत । पाओर्दिङ् ऊर्दिषीष्ट । लृट् और्दिष्यत् । लृट् और्दिष्यत् ।

21. कृ, 22 कृ, 23 कृ, 24 कृ In Kaiyaṇa, Puruṣakara and Maitreya the root कृ is not found. In Saṃmatā, Amoghī, Viśvata and Chandra all the first three roots are given. In Charaka कृ क्रीड is taken as one word meaning कृ क्रीड. But according to Maitreya and Kāśyapa, कृ is a separate root. So all the four roots mean "to play." The force of कृ here implies that roots have numerous meanings, but here one meaning alone is to be taken, namely "to play."

Thus कूर्धते, जुहूर्धे, रुर्धते, उर्धते, गोदते, शुगृदे ॥

In future the words तद् लिट् &c will often be omitted. It is to be understood that the words are arranged in that order. As 1 कर्ते, 2 कुरुते, 3 कर्हिता 4 कर्हिष्यते, 5 कर्तव्यम्, 6 प्रकर्ते 7 कर्ते, 8 कर्हिषीत्, 9 प्रकर्हिष्यत्, 10 प्रकर्हिष्यत ॥

25 प्र "to flow, effuse, pour out, distil" It is an Intransitive verb in these senses. When meaning "to strike, hurt, wound kill, destroy," it is Transitive, as मधुसूदन formed by रुड् of III 1 134 S 2896. The causative has the additional sense of "to cook, dress, season, prepare." As अग्निहोत्रं चरितं चरयति (चरकरोति) ॥ So also अहोरात्राणि नमो विहितं चरन्तु (= स्वादु कर्तव्यं).

Thus सद्दे, P सुपदे, न सुद=सुदिता । Noun सूद "a cook, a morass"

NOTE.—Why do we say 'initial, in the preceding sūtra 2264'? Observe—
 कर्षति, कृषति ॥ Why have then roots been exhibited in the Dhātupāṭha with
 an initial क, when for all practical purposes this क is to be replaced by च,
 would it not have been easier to spell at once these words with च? This appears
 cumbersome no doubt, but the spelling of the roots with क for the sake of
 brevity. Certain roots change their क into च when preceded by certain
 letters those roots which thus change their letters for च have been at once
 taught with an initial क, and thus by VIII 2 59 their क is changed to च ॥
 Thus from चिञ्—instead of चिञ्चि we have चिञ्च ॥ This root is exhibited in
 the Dhātupāṭha with a क and thus we know that the क must be changed to
 च ॥ Otherwise a list of such roots would have to be separately given

One must refer to the Dhātupāṭha for a list of the roots beginning with च ॥ As a general rule, however, all monosyllabic roots beginning with a च and followed by a vowel or a dental letter have been taught in the Dhātupāṭha as beginning with an initial च, as well as the following roots खच्च् खिद् खद्, खञ्ज खच्, and खिञ् though followed by च् or यच् ॥ The following roots though followed by a vowel or dental are not taught with an initial च ॥ १२ वेच् यच्, वच्, वृच्, वृद्, वृज् ॥

The "dental" here means the dental pure and simple इ, ए, ण, य, ट, थ, न, and not dento labial यः । This we infer from the inclusion of स्वरूढ &c in the list, which are followed by यः । Had यः been included in the term "dental" there was no necessity of teaching स्वरूढ &c, separately

NOTE —To complete the description of verbs, we shall anticipate matter and give under each root its various derivative roots also, such as the Passive stem, the Causative (णिजन्त) the Desiderative (मनन्त), the Intensive with वट्, and the Intensive without वट्, (वट्, जुगन्त), as well as some Kṛt derivatives where necessary. In this we have followed the Madhaviya Dhātuvṛtti. We repeat therefore, the conjugation of the twenty five roots already taught.

भू ? सत्तायाम् ।

1 ✓ Bhū to be

1 ✓ Bhū, Parasmai Pre भवति । Per बभूव । I Fut भविता । II Fut भविष्यति । Imperative भवतु । Imper. अभवत । Pote भवेत् । Bene भूयाम् । Aorist अभूत् । Cond अभविष्यत् । Pre Part, भवन् । Per, Part, बभूवाम् । Past Part Pass भूतः । Act भूतवान् । Fut, भविष्यन् । Ger भूत्वा । Infini भवितुम् । Adj. भवितव्य, भवनीय, भव्य ॥

1 ✓ Bhū, Atmane Pre भवते । Per बभूवे । I Fut, भविता । II Fut भविष्यते । Imperative भवताम् । Imper अभवत । Pote भवेत् । Bene भविषीष्ट । Aorist अभविष्ट । Cond अभविष्यत । Pre Part, Atmane भवमानः । Per Part Atmane, बभूवाम् । Fut, भविष्यमाय ॥

1 ✓ Bhū, Passive Pre भूयते । भूयते । भूयन्ते । भूयसे । भूयसे । भूयथे । भूये । भूयावसे । भूयामसे । Per बभूवे । I Fut भविता or भाविता । भावितासे or भावितासे । I Fut भ (भा) विष्यते । भविष्ये or भाविष्ये । Imperative भूयताम् । भूये । Imper बभूयत । बभूवे । Pote भूयेत । भूयेथ । Bene भ (or भा) विषीष्ट । भ (or भा) विषीष्ट । Aorist अभविष्ट or अभविष्ट । अभविष्यताम् । अभविष्टा or अभविष्टा । अभविषि or अभविषि । अभविष्यति । Cond अभविष्यत or अभविष्यत । अभविष्ये or अभविष्ये । Past Part, Pass भूत । Past Part, Act भूयमान । Fut भविष्यमाय ॥

1 ✓ Bhu, Causative Parasmaipadi Pre भावयति । Per भावया चकार । I Fut भावयिता । II Fut भावयिष्यति । Imperative भावयतु । भावयतात । Imper अभवयत । Pote भावयेत् । Bene भाव्यात । Aorist भावयिष्यत् । Cond अभवयिष्यत ॥

1, ✓ Bhū, Causative, Atmanepadi Pre भावयते । Per भावया चक्रे । I Fut भावयिता । II Fut भावयिष्यते । Imperative भावयताम् । Imper अभवयत । Pote भावयेत् । Bene भावयिषीष्ट । भावयिषीष्ट । Aorist अभवयिष्यत् । Cond अभवयिष्यत ॥

1 ✓ Bhu, Causative, Passive Pre भाव्यते । भाव्यते । भाव्यन्ते । भाव्यसे । भाव्यसे । भाव्यथे । भाव्ये । भाव्यावसे । भाव्यामसे । Per भावयति । I Fut भावयिता । II Fut भावयिष्ये । Imperative भाव्यते । Imper अभव्यते । Pote भाव्येत् । Bene भावयिषीष्ट or भावयिषीष्ट । Aorist अभवयिषि or अभवयिषि । Cond अभवयिष्ये or अभवयिष्ये ॥

1 ✓ Bhū, Desiderative, Parasmaipadi Pre बुभूवति । Per बुभूवाचकार । I Fut बुभूविता । II Fut बुभूविष्यति । Imperative बुभूवतु । बुभूवतात् । Imper बुभूवत । Pote बुभूवेत् । Bene बुभूव्यात् । Aorist बुभूवोष्यत् । Cond बुभूवोष्यत् ॥

1. ✓ Bhu, Desiderative, Atmanepadi Pre (व्यति) बुभूयते । बुभूये । Per (व्यति) बुभूवाचक्रे । बुभूवाचक्रे । I Fut (व्यति) बुभूविता । बुभूवितासे । II Fut (व्यति) बुभूविष्यते

सुभूषिष्ये । Imperativ[॥] (व्यति) सुभूषताम् । सुभूषे । Imper. (व्यति) असुभूषन् । असुभूष । Pot.[॥]
(व्यति) । सुभूषेत । सुभूषेय । Bene (व्यति) सुभूषणीष्ट । सुभूषणीष्य । Aorist (व्यति) असुभूषिष्ट
(व्यति) । असुभूषिष्य । Condi. असुभूषिष्यत् । असुभूषिष्ये ॥
Deponative, Passive Pre सुभूष्यते । सुभूष्ये । Per सुभूषां चने । सुभूष

अधुमूषिः । अधुमूषिषि । अधुमूषिष्यत् । अधुमूषिष्य ।
 I. ✓ Bhu, Desiderative, Passive Pre अधुमूष्यते । अधुमूष्ये । Per अधुमूष्यं चक्रे । अधुमूष्य
 चक्रे । I Fut. अधुमूषिता अधुमूषिताद्ये । II Fut अधुमूषिष्ये । अधुमूषिष्ये । Imperat 1st S.
 अधुमूष्य । Imper 1st S. अधुमूष्ये । Pote. 1st S. अधुमूष्येय । Bene 1st S. अधुमूषिषीय । Aorist
 अधुमूषि । अधुमूषिष्यत् । अधुमूषिष्य ।
 I. Bhu, Imperative Pre. बोधुम्यते । Per बोधुया or बोधया चक्रे । I Fut.

1 ✓ Bhū, Yan Intensive Pro. बोभूयते ; Per बोभूया or बोभूयां चक्रे । I Fut. बोभूयिष्यामि । Imperative बोभूयताम् । Imper बोभूयत । Pote बोभूयेत । Ben बोभूयिष्येत् । Aorist चबोभूयिष्यत् । Condi. चबोभूयिष्यत् ।

1. ✓ Bbh, Yan luk. Pre. बोभरीति or बोभेति । बोभत । बोभयति । बोभवति ।
or बोभेति । बोभूयः । बोभूय । बोभवामि or बोभेमि । बोभुवः । बोभुमः । Per. बोभवाचकार
बोभाव or बोभूव । बोभुवतुः । बोभुवुः । बोभूयिष्य or बोभयिष्य । बोभूयसुः । बोभूय । बोभव
बोभाव or बोभूव । बोभूयिष्य or बोभयिष्य । बोभूयम् or बोभूयिम । I Fut. बोभविता
II Fut. बोभविष्यति । Imperative बोभवीत्, बोभेतु or बोभतात् । बोभताम् । बोभवतु । बो
भूयि । बोभूतमा बोभूत । बोभवानि । बोभवाय । बोभवाम् । Imper. अबोभवीत् or अबोभेतु
अबोभूताम् । अबोभुवुः । अबोभेते or अबोभयेते । अबोभूतम् । अबोभूत । अबोभवम् । अबोभूय
अबोभूम । Pote बोभूयात् । बोभूयाताम् । बोभूयुः । Bene बोभूवत् । बोभूवास्ताम् । बोभूवासुः
Aorist अबोभूयत्, अबोभूत, अबोभेतु, अबोभावीत्, अबोभवीत् । 3rd, Dual, अबोभूताम्
3rd, Pl. अबोभूवन् (?) अबोभूवुः, अबोभाविषुः अबोभुवुः । 2 S अबोभू, अबोभूवी, अबोभेते,
अबोभवती or अबोभायीः । अबोभूतम् । अबोभूत । अबोभूवम् or अबोभाविषम् । अबोभूव or
अबोभाविष्य, अबोभूम or अबोभाविष्म ॥

एध २ वृद्धौ ।

एध २ वृद्धौ ।
2. ✓ Edha, to prosper. Pre एधते । Per. यथां जत्ते । I Fut. एधिता । II Fut. एधिष्यते । Imperative एधताम् । Imper. ऐधत । Pote एधेत । Bene एधिष्येष्ट । Aorist एधिष्ट । Condi. ऐधिष्यत । Pass एधते । Aor. ऐधि (भवत) । Desi. यदिधिष्यते । Past. ऐधिष्ट । Part. Pass. एधितः Noun —एधः ॥
* Edha, Causative, Pre एधयते or ति । P.c. यथां जत्ते । I Fut. यधयिता । यधयिष्यते । Imperative यधयताम् । Imper. ऐधयत ।

३ ✓ Edhe, Causative, Pra. वधयते or ति। P.c. वधयां वद्धे। I Fut. वधयिष्यात्। वध
 यिष्यासे or 'सि। II Fut. वधयिष्यति-°ति। Imperative वधयमान-°तु। Imper वधयत-°तु।
 Pote. वधयेत-°तु। Bene. वधयिषीष्ट or वध्यात्। Aorist वेदिधत्-°तु ॥

स्पर्ध ३ संघर्षे ।

Pote, वधयेत - तं ।
स्पर्ध ३ संघर्षे ।
3 ✓ Spardha, to contend Pre. स्पर्द्धते । Per. वास्पर्द्धते । I Fut. स्पर्धिता । II Fut.
स्पर्धिष्यते । Imperative स्पर्धताम् । Imper. अस्पर्धेत । Pote स्पर्धत । Bene स्पर्धिष्येष्ट । Aorist
अस्पर्धिष्यत् । Conj. अस्पर्धिष्यत । Pass स्पर्ध्यते । लोट् स्पर्धताम् । लङ् अस्पर्ध्यते । सिद् स्पर्ध्येते
मुद्, धिष् अस्पर्धि । Causative स्पर्धयति, ण Desi विस्पर्धिष्यते । सिद्, विस्पर्धिष्यां चक्रे । मुद्-
विस्पर्धिष्यति । Passive विस्पर्धिष्यते । Intensive वास्पर्ध्यते । सिद् वास्पर्धा चक्रे । मुद्
वास्पर्धताम् । Noun स्पर्द्धा ॥
...the You luk Pre. वास्पर्द्धि or ०र्धति । वास्पर्द्धते । वास्पर्द्धति । I Fut. वास्पर्धिष्यति । Imper-

[illegible]

वाग्यर्षुः । Bene. वाग्यर्षात् । वाग्यर्षात् । Aorist वाग्यर्षात् । वाग्यर्षात् । वाग्यर्षात् ।
 वाग्यर्षात् । Bene. वाग्यर्षात् । Aorist वाग्यर्षात् । वाग्यर्षात् । वाग्यर्षात् ।

माधु ४ प्रतिष्ठालिप्सयोः (अन्ये च) ।

4. ✓Githr, 1, to stand, 2 to work or cover, 3 to example Pre माधुते ।
 माधुते । माधुते । Per माधुते । I Fut माधुते । माधुते । II Fut. माधुते । Imperative
 माधुते । माधुते । Imper माधुते । अमाधुते । अमाधुते । Pote माधुते । माधुते ।
 Bene. माधुते । Aorist अमाधुते । अमाधुते । अमाधुते । Concl. अमाधुते ।
 Pass माधुते । Des. जिमाधुते । Inten अमाधुते । Fut. माधुते । Neuter
 माधुते । माधुते ।

1 ✓Githr, Causative Pre. माधुते । Per. माधुते । I Fut माधुते ।
 II Fut. माधुते । Imperative माधुते । Imper अमाधुते । Pote माधुते । Bene
 माधुते । Aorist अमाधुते । Concl. अमाधुते ।

4 ✓Githr, Desiderative Pre जिमाधुते । Per जिमाधुते । I Fut.
 जिमाधुते । II Fut जिमाधुते । Imperative जिमाधुते । Imper अजिमाधुते ।
 Pote जिमाधुते । Bene जिमाधुते । Aorist अजिमाधुते । Concl. अजिमाधुते ।
 Passive of Desiderative, जिमाधुते । Aorist अजिमाधुते ।

4 ✓Githr, Intensive, Pre. अमाधुते । Per अमाधुते । I Fut अमाधुते ।
 II Fut अमाधुते । Imperative अमाधुते । Imper अमाधुते । Pote अमाधुते ।
 Bene. अमाधुते । Aor. अमाधुते । Con अमाधुते । II Fut. A. अमाधुते ।

4. ✓Githr, Yan lak. Pre अमाधुते । 2 S अमाधुते । Per अमाधुते ।
 I Fut अमाधुते । II Fut. अमाधुते । Imperative अमाधुते or अमाधुते । 1st S अ
 माधुते । Imper. अमाधुते - ४ 2 S अमाधुते or अमाधुते - ४ । Pote अमाधुते ।
 अमाधुते । Bene. अमाधुते । अमाधुते । Aorist अमाधुते । अमाधुते ।
 Concl. अमाधुते ।

माधु ५ ले. डने ।

5. ✓Bithr, to harass Pre माधुते । Per माधुते । I Fut माधुते । II Fut
 माधुते । Imperative माधुते । Imper अमाधुते । Pote माधुते । Bene. माधुते ।
 Aorist अमाधुते । Concl. अमाधुते । Pass माधुते । Caus माधुते । Des.
 जिमाधुते । Inten अमाधुते । Pre Part Atmane माधुते । Past Part Pass मा
 धुते । (Past Part Act माधुते । Fut माधुते । Ger माधुते । Infan. माधु
 ते । Adj माधुते । अमाधुते । Aorist अमाधुते ।

माधु ६, माधु ७ याच्यो पतापैठव्याङीः सु ।

6 ✓Nāthr, 7 ✓Nāthr, to trouble, to ask, to have power, to bless.
 Pre माधुते । A. माधुते । Per. माधुते । A. माधुते । I Fut माधुते । A. माधुते । II
 Fut. माधुते । A. माधुते । Imperative माधुते । A. माधुते । Imper अमाधुते ।
 अमाधुते । Pote माधुते । A. माधुते । Bene माधुते । A. माधुते । Aorist अमाधुते ।
 Concl. अमाधुते । A. अमाधुते ।

दध ८ धारणे ।

8 ✓Dithr, to hold. Pre दधते । Per. दधते । दधते । दधते । दधते । दधते ।
 दधते । I Fut दधते । II Fut दधते । Imperative दधते । Imper अदधते ।

Pote. दधेत । Bene दधिषीष्ट । Aorist अदधिष्ट । Condi. अदधिष्यत् । Pass. दध्यते । Caus. दाधयति, दाधयते । Des. दिदधिष्यते । Inten. दादध्यते ॥

8. ✓ Dadha, Desiderative. Pre दिदधिष्यते । Per. दिदधिष्यत् । I Fut. दिदधिष्यति । II Fut. दिदधिष्यति । Imperative दिदधिष्यताम् । Imper. अदिदधिष्यत् । Pote. दिदधिष्येत । Bene दिदधिष्यीष्ट । Aorist अदिदधिष्यत् । Condi. अदिदधिष्यत् । Des. Passive दिदधिष्यते । Pass. दध्यते । जोद्—दध्याताम् । लङ्—अदध्यत् । लिङ्—दध्येत । लृङ्—चिद्य अदाधि ॥

8. ✓ Dadha, Yān Intensive Pre दादध्यते । Per. दादधां चक्रे । I Fut. दादधिता । II Fut. दादध्यते । Imve दादध्यताम् । Imp अदादध्यत् । Pot. दादध्येत । Ben. दादधिषीष्ट । Aor. अदादधिष्ट । Con. अदादधिष्यत् ॥

8. ✓ Dadha, Yān luk Pre दादधि । दादधः दाधस्ति । दादधिम । Per दादध चकार । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यति । Imperative दादधु or दादधत दादधि । दादधानि । Imper. अदाधत्—^० अदादधोम । अदाधुः । अदाधाः । अदाध अदाधम् । Pote दादध्यात् । दादध्याताम् । Bene. दादध्यात् । दादध्याताम् । Aorist अदादधीत् or दाधीत् । अदादधिष्टाम् or दाधिष्टाम् । Condi. अदादधिष्यत् ॥

स्कृदि ६ आप्रवणे ।

9. ✓ Skudi, to jump; to raise. Pre. स्कुन्दते । Per. चुस्कुन्दे । I Fut. स्कुन्दिता । II Fut. स्कुन्दिष्यते । Imperative स्कुन्दिताम् । Imper. अस्कुन्दिताम् । Pote. स्कुन्दिष्येत । Bene स्कुन्दिषीष्ट । Aorist अस्कुन्दिष्ट । Condi. अस्कुन्दिष्यत् । Pass. स्कुन्दते । Caus. स्कुन्दयति स्कुन्दयते । Des. चुस्कुन्दयते । Inten. चोस्कुन्दयते । Noun. स्कुन्दनः ॥

9. ✓ Skudi, Passive Pre. स्कुन्दते । Imperative. स्कुन्दताम् । Imper. अस्कुन्दत । Pote. स्कुन्देत । Aorist. अस्कुन्दि ॥

9. ✓ Skudi, Desiderative. 1. चुस्कुन्दयते । 2. चुस्कुन्दयिष्यते । 3. चुस्कुन्दयिता । 4. चुस्कुन्दयिष्यते । 5. चुस्कुन्दयिताम् । 6. अचुस्कुन्दयत । 7. चुस्कुन्दयते । 8. चुस्कुन्दयिष्यते । 9. अचुस्कुन्दयित । 10. अचुस्कुन्दयिष्यत ॥

9. ✓ Skudi, Intensive. 1. चोस्कुन्दते । 2. चोस्कुन्दिष्यते । 3. चोस्कुन्दिता । 4. चोस्कुन्दिष्यते । 5. चोस्कुन्दताम् । 6. अचोस्कुन्दत । 7. चोस्कुन्दते । 8. चोस्कुन्दिष्यते । 9. अचोस्कुन्दिष्ट । 10. अचोस्कुन्दिष्यत ॥

9. ✓ Skudi, Yān luk. 1. चोस्कुन्दीति or चोस्कुन्ति । 2. चोस्कुन्दिष्यकार । ॥ अचोस्कुन्ति । Caus. स्कुन्दयति ॥

श्विदि १० श्वेत्ये ।

10. ✓ Svidi, to become white. It is conjugated like ✓ Skudi. Pre. श्विन्दते । Per. श्विन्दे । I Fut. श्विन्दिता । II Fut. श्विन्दिष्यते । Imperative श्विन्दिताम् । Imper. अश्विन्दत । Pote. श्विन्देत । Bene श्विन्दिषीष्ट । Aorist. अश्विन्दिष्ट । Condi. अश्विन्दिष्यत् । Pass. श्विन्दते । Caus. श्विन्दयति, श्विन्दयते । Des. श्विश्विन्दयते । Inten. श्विश्विन्दयते । Noun. श्वेतः ॥

वदि ११ अभिवादनस्तुत्येः ।

11. ✓ Vadi, to salute, to adore. Pre. वन्दते । Per. वन्दे । I Fut. वन्दिता । II Fut. वन्दिष्यते । Imperative वन्दिताम् । Imper. अवन्दत । Pote. वन्देत । Bene. वन्दिषीष्ट । Aorist अवन्दिष्ट । Condi. अवन्दिष्यत् । Pass. वन्दते । Caus. वन्दयति, वन्दयते । Des. वदिवन्दिष्यते । Inten. वावन्दयते । Noun. वन्दः । वन्दी । वन्दाः । वन्दा । वन्दाः ॥

भदि १२ कल्याणे सुखे च ।

12. ✓ Bhadi, to tell a good news; to be glad. It is conjugated like ✓skudi. Pre. भन्दते । Per. अभन्दे । I Fut. भन्दिता । II Fut. भन्दिष्यते । Imperative भन्दताम् । Imper. अभन्दत । Potēn भन्देत । Bene. भन्दिष्येष्ट । Aorist. अभन्दिष्ट । Cond. अभन्दिष्यत । Noun भद्रं ॥

मदि १३ स्तुति मोद मद स्वप्न गतिषु ।

13. ✓ Madi, to praise; to be glad; to be drunk; to sleep; to move slowly, to shine; to languish. This root is also found in the Divādi and Churīd classes. Pre. मन्दते । Per. ममन्दे । I Fut. मन्दिता । II Fut. मन्दिष्यते । Imperative. मन्दताम् । Imper. ममन्दत । Potēn मन्देत । Bene. मन्दिष्येष्ट । Aorist. ममन्दिष्ट । Cond. ममन्दिष्यत । Pass. मन्दिष्यते । Caus. मन्दयति, मन्दयते । Desi. मिमन्दिषते, Inten. मामन्दयते । Noun. मन्दुरा, मन्दिरम्, मन्द्यम् मन्दाः, मन्दरः ॥

स्पदि १४ किञ्चिचलने ।

14. ✓ Spadi, to shake, to tremble Pre. स्पन्दते । Per. पस्पन्दे । I Fut. स्पन्दिता । Pass. स्पन्दयते । Caus. स्पन्दयति, स्पन्दयते । Desi. पिस्पन्दिषते । Inten. वास्पन्दयते ।

क्लिदि १५ परिदेवने ।

15. ✓ Klidi, to lament. Pre. क्लिन्दते । Per. विक्लिन्दे । I Fut. क्लिन्दिता । Pass. क्लिन्दयते । Caus. क्लिन्दयति, क्लिन्दयते । Desi. विक्लिन्दिषते । Inten. वेक्लिन्दयते । Noun. क्लेदा ॥

मुद १६ हर्षे ।

16. ✓ Muda, to rejoice. Pre. मोदते । मोदते । मोदन्ते । मोदते । मोदये । मोदध्वे । मोदे । मोदायते । मोदामहे । Per. मुमुदे । मुमुदाते । मुमुदरे । मुमुदये । मुमुदिये । I Fut. मोदिता । II Fut. मोदिष्यते । Imperative. मोदताम् । Imper. अमोदत । Pote, मोदेत । Bene. मोदिष्येष्ट । Aorist. अमोदिष्ट । Cond. अमोदिष्यत ॥

16. ✓ Muda, Passive Pre. मुद्यते । Imperative. मुद्यताम् । Imper. अमुद्यत । Pote, मुद्येत । Aorist. अमोदि ।

16. ✓ Muda, Desi. 1. मुमुदियते or, मुमोदियते । 2. मुमुदिषांचक्रे । मुमोदिषांचक्रे ॥

16. ✓ Muda, Inten 1. मोमुदाते । 2. मोमुदां चक्रे । 3. मामुदिता ॥

16. ✓ Muda, Caus. 1. मोदयति । 2. मोदयांचक्रे । Aor. अमुमुदत् । Past. Part. Pass. मुदितम् or मोदितम् । Past Part. Act प्रमुदितयान् or प्रमोदितयान् । Ger. मुदित्य or मोदित्वा ॥

16. ✓ Muda, Yan luk Pre. मोमोति or मोमुदीति । मोमुतः । मोमुदाति । मोमोति or मोमुदीति । I. S. मोमोति or मोमुदीति । d. मोमुद । Per. मोमोदांचकार । I Fut. मोमोदिता । II Fut. मोमोदिष्यति । Imperative. मोमोतु or मोमुतात् or मोमुदीतु । 2. S. मोमुदि । 1 S. मोमुदानि । d. मोमुदाय । Imper. अमोमुदीत् or अमोमुद-“द अमोमुताम् । 2. S. अमोमोत्-मोद or अमोमोः or अमोमुदीः । 1 S. अमोमुदम् । Pote. मोमुदात् । मोमुदाताम् । Bene. मोमुदात् । मोमुदाताम् । Aorist. अमोमोदीत् । अमोमोदिष्टम् । Cond. अमोमोदिष्यत् ॥

दद १७ दाने ।

17. ✓ Dada, to give Pre. ददते । ददते । ददे । Per. दददे । दददाते । दददिये । दददे । I Fut. ददिता । II Fut. ददिष्यते । Impera. ददताम् । Imper. ददत । Potēn, ददेत ।

Bene. ददिवीष्ट । Aorist अददिवीष्ट । Condi. अददिवीष्यत् । Pass दद्यते. Imperative. दद्यताम् । Imper. अदद्यत् । Pot. दद्येत । Aor. अददिवीष्ट Caus. दादयति, दादयते । Desi. ददिवीष्यते । Inten. दादयते । Yan luk दादयीति or दादयति । Noun.

श्वद १८, स्वद १९ आस्वादने ।

18. ✓ Shvada, 19 ✓ Svada, to taste. Pre स्वदते ; स्वदते । Per. स्वद । स्वदते । I Fut. स्वदित्ता, स्वदित्ता । Pass. स्वदयते, स्वदयते । Caus. स्वादयति, स्वादयते, स्व । यति, स्वादयति । Aorist. अस्वदिवीष्ट । C Deaderative सिस्वादयति । Desi. सिस्वादयते । Inten. मास्वदयते, दास्वदयते, Yan luk सास्वदयीति or सास्वदयति । Noun. स्वादुः ।

उर्द २० माने कीडायां च ।

20. ✓ Urda, to measure, to play ; to taste Pre कर्दते Per. कर्दयते । I Fut. कर्दित्ता । II Fut. कर्दयते । Imper. कर्दयताम् । Impera. कर्दयत । Pote. कर्दयते । Bene. कर्दयिवीष्ट । Aorist. कर्दयिवीष्ट । Condi. कर्दयिष्यत् । Caus. कर्दयति, कर्दयते । Aorist कर्दयिवीष्ट । Desi. कर्दयिवीष्यते ।

कुर्द २१, खुर्द २२, गुर्द २३, गुद २४ कीडायामेव ।

21. ✓ Kurda to play. Pre. कर्दते । Per. कर्दयते । I Fut. कर्दित्ता । II Fut. कर्दयते । Imperative कर्दयताम् । Imper. कर्दयत । Pote. कर्दयते । Bene. कर्दयिवीष्ट । Aorist अकर्दिवीष्ट । Condi. अकर्दयिष्यत् । Pass. कर्दयते । Caus. कर्दयति, कर्दयते । Aorist अकर्दयिवीष्ट । Desi. अकर्दयिवीष्यते ।

21 ✓ Kurda Yan luk. Pre. कर्दयति or कर्दयति । कर्दयतः । Per. कर्दयति । चकार । I Fut. कर्दयित्ता । Imper. अकर्दयित्ता or अकर्दयित्ता - "द । अर्दयतुः or अर्दयतुः - "द । Pass. कर्दयते । Caus. कर्दयति । Aorist अकर्दयिवीष्ट । Desi. अकर्दयिवीष्यते । Inten. कर्दयते ।

22. ✓ Khurda, to play. Pre. कर्दते । Per. कर्दयते । I Fut. कर्दित्ता । II Fut. कर्दयते । Imperative कर्दयताम् । Imper. कर्दयत । Pote. कर्दयते । Bene. कर्दयिवीष्ट । Aorist अकर्दयिवीष्ट । Condi. अकर्दयिष्यत् । Pass. कर्दयते । Caus. कर्दयति, कर्दयते । Desi. अकर्दयिवीष्यते । Inten. कर्दयते ।

23 ✓ Gurda, to play. Pre. कर्दते । Per. कर्दयते । I Fut. कर्दित्ता ।

24. ✓ Guda, to play. Pre. कर्दते । Per. कर्दयते । I Fut. कर्दित्ता । Caus. कर्दयति, कर्दयते । Desi. कर्दयिवीष्यते, कर्दयिवीष्यते । Inten. कर्दयते । Ger. कर्दयित्वा or कर्दयित्वा । Noun. गुदम् । गोद ।

पूद २५ क्षरणे ।

25. ✓ Shada, to effuse ; to flow. Pre. मूदते । Per. मूदते । I Fut. मूदित्ता । Caus. मूदयति, मूदयते । Aorist अमूदयिवीष्ट । Desi. मूदयिवीष्यते । Inten. मूदयते । Yan luk मूदयति । Nouns. मधुमूदम् । मूदित्ता (trp). मूद 'a cook' 'mire'

ह्राद २६ अव्यक्ते शब्दे ।

26 ✓ Hraḍa, to sound, to roar. The word अव्यक्तशब्द means the sound of drums &c. Pre. ह्रादते । Per. ह्रादते । I Fut. ह्रादित्ता । Pass. ह्रादयते । Aorist अह्रादिवीष्ट । Caus. ह्रादयति, ह्रादयते । Aorist अह्रादिवीष्ट । Desi. अह्रादयिवीष्यते । Inten. ह्रादयते । Yan luk ह्रादयति or ह्रादयति । Noun. ह्राद 'a lake', मर्दिह्राद 'a city of the Vāhikāś' (IV. 2, 112, S. 1366 मर्दिह्रादयति) ।

ह्रादी २७ सुने च ।

27. ✓Hladi, 'to be glad or delighted, rejoice.' By force of च 'and we draw in the anuvṛtti of avyakta—śabde and so it means 'to sound' also Thus :- Pre ह्रादते just like ह्रादते । The root is exhibited with a long ई as its indicatory letter and this differentiates it from हृद । Therefore the rule VII 2 14 5, 3039 applies to the Past Participle along with VI 4 95 S 3073 'Thus आहृष, आहृषयान् (VIII 2 42, § 3016) Pre ह्रादते । Per अह्रादि । I Fut ह्रादिष्यते । Pass ह्राद्यते Caus ह्रादयति, ह्रादयते । Desi जिह्रादिष्यति । Inten, आह्राद्यते । Noun, 'आह्राव' ॥

स्वाद २८ आस्वादने ।

28. ✓Śvāda, 'to taste' It has the same meaning as the root 18, स्वाद । Thus स्वादते । As it is taught without a च, in the Dhātupāṭha, so H is never changed to घ, as असिस्वदत् । Pre स्वादते । Per सस्वादे । I Fut स्वादिता । Pass, स्वाद्यते । Caus, स्वादयति स्वादयते । Desi सिस्वादिष्यते । Inten सास्वाद्यते ।

पर्द २९ कुत्सिते शब्दे ।

29. ✓Parda, to break wind Pre पर्दते । Per, पर्वट् । I Fut पर्दिता । II Fut, पर्दिष्यते । Impera पर्वताम् । Imper पर्वट । Poten पर्वत । Ben. पर्दिषोष्ट । Aorist अपर्विष्ट । Pass, पर्वते । Caus पर्वयति, पर्वयते । Desi विपर्दिष्यते । Inten पापर्वते । Yau luk पर्वीति or पर्वति । Noun पृदाकु ॥

यती ३० प्रयत्ने ।

30. ✓Yati, to attempt Pre यतते । Per येते । येतिषे । I Fut यतिता । II Fut यतिष्यते । Impera यतताम् । Imper अयात । Ben. यतिषोष्ट । Aorist अयतिष्ट । Cond अयतिष्यत । Pass यत्यते । Caus यातयति यातयते । Aorist अययिषत् । Desi वियतिष्यते । Inten यायत्यते । Yau luk यायतेति or यायति । Noun यत्र । यति । Past, Part Pass, यतित । यायतः ॥

युत् ३१, जुत् ३२ भासने ।

31. ✓Yut, 32. ✓Jut, 'to shine.' These two roots are read with an indicatory च । Therefore VII, 4 2 S, 2572 applies and in the Aorist with छङ्, there is no shortening As अयुषोतत । P P युतितम् or योतितम् । (I, 3, 21, S 3037), Pre योतते । Per, युते । I Fut, योतिता । Pass युत्यते । Caus, योतयति, योतयते Aorist अयुषोतत । Desi, युयुतिष्यते or युयोतिष्यते । Inten योयुत्यते । Yau luk योयुतीति or योयोति । Past, Part Pass, युतित or योतित । Ger युतिष्या or योतिष्या ॥

32. ✓Jut, to shine Pre जोतते । Per जुजुते । Fut जोतिता । Pass जुत्यते । Caus जोतयति, जोतयते । Aorist, अजुजोतत् । Inten जेजुत्यते । Yau luk जेजुतीति or जेजोति ॥

विधृ ३३, वेधृ ३४ याचने ।

33. ✓Vithri, 34. ✓Vethri, 'to beg' According to Kaushika the first root is tri ending with a च । This view is, however, discarded by Ashvinswanu. Pre वेधते । Per, विधिषे । I Fut वेधिता । II Fut वेधिष्यते । Imper वेधताम् । Imper, अवेधत । Pot, वेधत । Ben, वेधिषोष्ट । Aor, अवेधिष्ट । Cond अवेधिष्यत । Pass, विध्यते । Caus वेधयति, वेधयते । Aoristअविधेयत । Desi विविधिष्यते, विवेधिष्यते । Inten वेदिष्यते, Yau luk वेधिषीति or वेधेति ॥

34. ✓vethri, to beg The forms विधेये (Per) वेध्यते (Pass, and distinguish it from the first root. Having an indicatory च it never shortens the penultimate

Both these roots take two objects Pre घेयते ; Per विवेये ; I Fut घेयता ; II Fut घेयिष्यते ; Int घेयताम् ; Imper अवेयत ; Pot, वेयेत ; Ben वेयिष्येष्ट ; Aor अवेयिष्ट ; Cond, अवेयिष्यत ; Pass वेयते ; Caus वेययति, वेययते ; Des, विवेयिष्यते ; Intensive, वेयिष्यते ; Jan luk वेयेतीति, or वेयेति ॥

अथि ३५ शैथिल्ये ।

35 ✓ Śraṭhi, 'to be weak, to be loose or relaxed,' This root is exhibited as अथि, with an *indicatory* short इ, in order to show that a nasal should be inserted which nasal is not elided before क्त affixes Pre. अथते ; Per अथये ; I Fut अथ्यता ; II Fut अथ्यिष्यत ; Imperative अथ्यताम् ; Imper अथ्यत ; Pote अथ्येत ; Bene, अथ्यिष्येष्ट ; Aorist अथयिष्यत् ; Condi अथयिष्यत ; Pass अथ्यते ; Caus अथययति, अथययते ; Aorist अथययत् ; Des, अथयिष्यते ; Intensive अथयययते ; Jan luk अथययतीति or अथययि ; Imperfect अथयन् ; Noun अथ्या ; प्रथय ; हिमथय ॥

अथि ३६ कौटिल्ये ।

36, ✓ Grathi, 'to be crooked, to be wicked, to bend' Thus ग्रथते &c. like अथते &c. There is difference in the reduplication Some read these two roots with out the *indicatory* इ, but with an अ, i e, instead of अथि, अथि they read them as ग्रन्थ and ग्रन्थ । In this view, the nasal would be elided before क्त affixes. The Perfect would be according to the view of Dhātuvṛttikāra But this is mistake, according to Taranganī The author of Kāśīkā also does not approve the reading ग्रन्थ and ग्रन्थ, but अथि and अथि because under I 2, 6 Vārtika अथिअथि, &c. he has given the examples अथिअथि ; in Lit Pīrasmāpāda

The root ग्रन्थ चन्द्रर्भे is read in the Kṛyāli class also and ग्रन्थ ग्रन्थने in गुञादि । Pre ग्रन्थे ; Per अग्रन्थे ; I Fut ग्रन्थिता ॥

कथ ३७ श्लाघायाम् ।

37 ✓ Kāṭha, to boast, to swagger, to praise Pre कथ्यते । Per सकथ्ये । I Fut कथ्यता । Pass कथ्यते । Des, विकथ्यते । Inten साकथयते । Jan luk साकथ्यतीति । Nouns विकथ्यन ; विकथ्यो ॥

Here end the 36 roots beginning with अथ 'to prosper, and which are Atmanepads.

Note.— We repeat the Anit Karikas here, as those printed at page 51 are not rather clear.

कह, कदन्ते, योति, ह, ह्यु, शोड, सु, नु, तु, रिच, डोड, श्रिभिः ।

चड, चज्भ्या च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥ १ ॥

शक्ल, पच, मुच, रिच, घच, विच, सिच प्रच्छि, त्यज, निजिर्, भजः ।

भञ्ज, भुज्, भस्ज, मस्जि, यज्, युज्, रुज्, रज्ज्, विजिर्, स्वजि, मञ्ज्, सजः ॥ २ ॥

अह, लुह, विह, छिह, तुहि, नुहः, पहा, मिह, विह्यति, विनह, ।

शह, सदी, स्विह्यति, स्वन्दि, हडी, क्रुध, लुधि लुध्यती ॥ ३ ॥

घन्धि, युंधि, रुधी, राधि, व्यंघ्, शुधः, साधि, सिह्, यती, ।

मन्य, हचाप्, तिप्, कुपि, तप्, तिप, स्तृप्यति, दृप्यती ॥ ४ ॥

लिप्, लुप्, षप्, शप्, स्वप्, सृपि, यम्, रम्, लम्, गम्, नम्, यमो, रमिः ।

क्रुशि, दंशि, दिशी, दृश्, मृश्, रिश्, ह्यु, लिश्, त्रिश्, शृशः, कृपिः ॥ ५ ॥

त्विप्, तुप्, द्विप्, दुप्, पुष्, पिप्, विप्, शिप्, शूप्, श्लिष्यता, घंसिः, ।

घसति, दंह, दिहि, दुहो, नह, मिह, रह, लिह, र्हिस्तया ॥ ६ ॥

अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्वयधिक शतम् ।

तुदादौ मतभेदेन स्थितौ यौ च चुरादियु ॥ ७ ॥

चुप्, वृपी, तौ धारयितु श्यना निर्देश आदृतः ।

क्रिच । स्विह्यतौ सिह्वुधौ, मन्यपुष्पश्लिषः, श्यना ॥ ८ ॥

घसिः शपा लुका यौतिर्निर्दिष्टोऽन्यनिश्चये ।

विजिर्, विजिर्, शक्र, इति सानुबन्धा अमो तथा ॥ ९ ॥

विन्दतिरवान्द्रौगादोरिष्टौ भाष्येऽपि दृश्यते ।

व्याघ्रभूत्यादयस्त्वन नेह पेटुरिति स्थितम् ॥ १० ॥

रज्ज, मस्जी, चादि, पदी, तुह, लुध्, शुपि, पुपी, दिपि ।

भाष्यानुक्ता नयेहोक्ता व्याघ्रभूत्यादिसमते ॥ ११ ॥

Sub Section 3.

अथाष्टात्रिंशत्पर्यायान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Thirty eight Parasmaipada roots ending in a dental letter.

अत ३८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आततुः ।
आतुः । लुङि, आतिस् ईत् इति स्थितिः ॥

38 ✓ *Ata*, 'to go constantly, to wander.' The words सातत्यगमन mean 'an interrupted going.' As घांसमनति 'He wanders throughout the village.'

Thus, Pre अतति, अतसि, अतामि, अतन्ति । Per. आत, आततुः आतुः । आतिथ, आतिथ । The अ is lengthened by VII. 4. 70. S. 2248, I Fut अतिसा । II Fut. अतिष्यति । Im-अततु । Imp. आततु । There is Vriddhi before the augment आट । Pot. अतेश । Bene, अत्यात् ।

In forming the Aorist, we add सिच् and ईद् । Thus अत् + इद् + सिच् + ईद् + त् । The सिच् is the affix of the Aorist and is added by III. 1. 41 S. 2222.

The augment इद् is added to this सिच् by VII. 2. 35 S. 2184. The personal ending त् gets the augment ईद् by VII. 3. 96. S. 2225. So the equation stands thus आतिस् + ई + त् ॥

Now applies the following sūtra by which the स् is elided.

✓ २२६६ । इट ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इटः परस्य सस्य नोपः स्यादोऽटि इरे ॥

* सिञ्जनेप यकादेये सिञ्जो वाच्य * । आतीत् । आतिष्टाम् । आतिषुः ।

2266 The स् is dropped after the augment इट, if after this स् the augment ईद् follows.

Thus आतिस् + ई + त्, = आति + ० + ई + त् ॥

Now this स् is elided by VIII. 2. 28 (the present sūtra) of the *Triṣṭupī* (the last three sections or Padas of the *Aṣṭādhyāyī*.)

This elision would, therefore, be *asiddha* for the purposes of *ekādeśa* (VI. 1. 101 S. 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in सिञ्ज इत् of sūtra VIII. 3. 19 S. 67; for VIII. 2. 1 S. 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following *vārtika* :—

Vart.—When *ekādeśa* is to be done, the elision of सिच् is to be considered *siddha* or valid. As आतीत् । Here the सिच् is elided by इट ईटि (VIII. 2. 28)

This elision is considered valid or *siddha*, and thus we have *dirgha* angle substitution of ई for इ + ० + ई in आत् + इ + ० + ईत् = आतीत् ॥

This elision of स् takes place when it is situated between इद् on one side and ईद् on the other. When there is no ईद् following स् there is no elision. As आतिष्टाम् आतिषुः ॥

The above examples आतीत् आतिष्टाम् and आतिषुः may be either इ + आतीत् or अ + आतीत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

augment च, is it चतीत् or चातीत्? According to the next sūtra it might have been चातीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

✓ २२६७ । यद्वयज्जहलन्तस्याचः । ७ । २ । ३ ॥

यद्वयं लेट् सन्तस्य चाङ्गस्याचः स्थाने युद्धिः स्यादिति चास्मिन्नेषु । इति प्राप्ते ॥

2267. In the Parasmaipada 3-Aorist there is Vriddhi of the च of यद्, and यज्, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant

NOTE:—As चयातीत्, चयाज्जीत्, This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2 7. So also of stems ending in consonants : as चयासीत्, चमेसीत्, चक्रेसीत्, चरीसीत् ॥

The root चत् is a दृगन्त root and therefore, there would be Vriddhi of च into चा ॥ But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra —

✓ २२६८ । नेटि । ७ । २ । ४ ॥

• इडादेरिति धातुर्ल न स्यात् । मा भयानतीत् । अतिष्ठाम् । अतिवुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriddhi, when the चिच् takes the augment इद् ॥

Therefore we do not get the form चातीत्, but अतीत् ; because the चिच् here takes the augment इद् ॥ Thus without the augment च we have the forms : मा भवान् अतीत्, or मा भवान् अतिष्ठाम्, or मा भवान् अतिवुः । The augment च is elided after मा । The form चातीत् = therefore really च + अतीत् and not च + चातीत् ॥ Pre. अतति, अतति, अतामि, अतनि । Per. अत, अततुः, अतुः अतित, अतित, अतितम् । I Fut. अतित्ता, अतितादि, अतिताः । II Fut. अतिष्यति । Im. अततु । Imper. अतत, Pot. अतेत्, Done अत्यात्, Aorist अ + अतीत्, अतिष्ठाम्, अतिवुः (without इद्), Con. अतिष्यत्, Pass. अत्यते । Per. अतते । I Fut. अतित्ता । II Fut. अतिष्यते । Im. अत्यताम् । Imper. अत्यत । Pot. अत्येत । Bene. अतिषोष्ट, Aor. अतिष्यत्, d अतिष्यताम्, pl. अतिष्यत । Caus. चातपति । Des. अतिषिपति । Past Part. Pass. अतितः । Nouns चाति 'a kind of bird,' यदाति 'infantry,' स्थिति 'an asterism,' अतिथि, 'a guest,' अतः 'at.'

चिती ३६ संज्ञाने । चेतति । चिचेत् । अचेतीत् । अचेतिष्ठाम् । अचेतिवुः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand', 'to remember' ; 'to think'.

Pre. — चेतति । Per. चिचेत्, चिचितुः, चिचितुः, चिचेतिष्ठ ; चिचित, चिचेत्, चिचितम् । I Fut. चेतित्ता । II Fut. चेतिष्यति । Im. चेततु । Imper. अचेतत । Pot. अचेतेत् । Bene. चित्यात् । Aor. अचेतीत्, अचेतिष्ठाम्, अचेतिवुः । Condi. अचेतिष्यत्, Pass. चित्यते । Caus. चेतपति, Aor. अचेतिष्यत् । Des. चिचितपति or चिचेतिष्यति ।

Sub Section 3

अथाष्टात्रिंशत्कर्णयान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Thirty eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter.

अत ३८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आतसु ।
आतुः । लुङि, आतिस् ईत् इति स्थिते ॥

३३ ✓ Atā, 'to go constantly, to wander' The words सातत्यगमने mean 'an interrupted going.' As गोममसति 'He wanders throughout the village'

Thus, Pre अतति, अतसि, अतमि, अतन्ति । Per आत आतसु, आतु । आतिथ, आतिथ । The अ is lengthened by VII 4 70 S 2248 I Fut अतितः । II Fut अतिष्यति । Im-अतसु । Imp आतसु । There is Vriddhi before the augment आट । Pot अतसे । Bene, अत्यात् ।

In forming the Aorist, we add सिच and ईत् । Thus अत् + इट् + सिच + ईत् + त् । The सिच is the affix of the Aorist and is added by III 1 41 S 2222

The augment इट् is added to this सिच by VII 2 35 S, 2184 The personal ending त् gets the augment ईत् by VII 3, 96 S 2225, So the equation stands thus आतिस + ई + त् ॥

Now applies the following sūtra by which the स is elided

✓ २२६६ । इट् ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इट् परस्य सस्य लोपः स्याद्वोटि परे ॥

* विजृम्भेय एकादेशे विटो वाच्यः * । आतोत् । आतिष्टात् । आतिषु ।

2266 The स is dropped after the augment इट्, if after this इ the augment ईत् follows

Thus आतिसु + ई + त्, = आति + ० + ई + त् ॥

Now this स is elided by VIII 2 28 (the present sūtra) of the Tripādī (the last three sections or Padas of the Aṣṭādhyāyī)

This elision would therefore, be asiddha for the purposes of ekadeśa (VI 1 101 S 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in सिच्य इट् of sūtra VIII 3 19 S 67, for VIII 2 1 S 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vārtika —

Vart. — When ekadeśa is to be done, the elision of सिच is to be considered asiddha or valid. As आतोत् । Here the सिच is elided by इट् ईटि (VIII 2 28). This elision is considered valid or asiddha, and thus we have diṅha single substitution of ई for इ + ० + ई in आत् + इ + ० + ईत् = आतोत् ॥

This elision of स takes place when it is situated between इट् on one side and ईत् on the other. When there is no ईत् following इ there is no elision. As आतिष्टाम् आतिषु ॥

The above examples आतोत् आतिष्टाम् and आतिषु may be either इ + आतोत् or अ + आतोत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

augment च; is it चसीत् or चासीत्? According to the next sūtra it might have been चासीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

✓ २२६७ । यद्वयजहलन्तस्याचः । २ । २ । ३ ॥

यदेवं लेशं सन्तस्य चाह्वयः स्थाने वृद्धिः स्यादिति परस्मैपठेषु । इति प्राप्तिः ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vriddhi of the च of यद्, and यज्, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant

NOTE:—As अयासीत्, अयाजोत् । This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2. 7. So also of stems ending in consonants : as अयासीत्, अयेत्सीत्, अज्यत्सीत्, अरोत्सीत् ॥

The root चत् is a हलन्त root and therefore, there would be Vriddhi of च into चा ॥ But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra :—

✓ २२६८ । नेटि । ७ । २ । ४ ॥

- इडादी सिचि धातुर्ल न स्यात् । मा भवानसीत् । चतिष्याम् । चतिषुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriddhi, when the सिच् takes the augment इद् ॥

Therefore we do not get the form चासीत्, but असीत् ; because the सिच् here takes the augment इद् ॥ Thus without the augment च we have the forms : मा भवान् असीत्, or मा भवान् चतिष्याम्, or मा भवान् चतिषुः । The augment च is elided after मा । The form चासीत् is therefore really च + असीत् and not च + चासीत् ॥ Pre. अति, अतिचि, अतिमि, अतिनि । Per. चात्, चातुः, चातुः चातिचि, चातिचि, चातिम । I Fut. चतिता, चतितादि, चतितादिः । II Fut. चतिष्यति । Im. चततु । Imper. चातत । Pot. चतेत् । Bene. चत्यात् । Aorist च + असीत्, चतिष्याम्, चतिषुः (without इद्). Con. चातिष्यत् । Pass. चत्यते । Per. चाते । I Fut. चतिता । II Fut. चतिष्यते । Im. चत्यताम् । Imper. चात्यत । Pot. चत्येत । Bene. चतिष्येत्, Aor. चातिष्यत्, d चातिष्यताम्, pl. चातिष्यत । Caus. चातयति । Des. चतिष्यति । Past. Part Pass. चतितः । Nouns चाति 'a kind of bird,' पदातिः 'infantry,' स्याति 'an asterism,' अतिचिः 'a guest,' अततः 'air.'

चिती ३६ संज्ञाने । चेतति । चिचेत् । अचेतीत् । अचेतिष्याम् । अचेतिषुः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand'. 'to remember' ; 'to think'.

Pre.—चेतति । Per चिचेत्, चिचिष्यत्, चिचिषुः ; चिचेतिचि ; चिचित, चिचेत्, चिचिष्यति । I Fut. चेतता । II Fut. चेतियति । Im चेततु । Imper अचेतत । Pot. चेतत् । Bene. चित्यात् । Aor. अचेतीत्, अचेतिष्याम्, अचेतिषुः । Condi. अचेतिष्यत् । Pass चित्यते । Caus. चेतयति, Aor. अचीचिष्यत् । Des. चिचितियति or चिचेतिष्यति ।

Sub Section 3.

अथाष्टात्रिंशत्पर्यायान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Thirty eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter.

अत ३८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आततुः ।
आतुः । लुङि, आतित् ईत् इति स्थिते ॥

38. ✓ *Ata*, 'to go constantly, to wander.' The words सातत्यगमन mean 'uninterrupted going.' As याममतति 'He wanders throughout the village.'

Thus, Pre अतति, अतसि, अतामि, अतन्ति । Per. आत, आततुः आतुः । आतिथ, आतिथ । The अ is lengthened by VII 4 70 S. 2248 । Fut अतिसा । II Fut. अतिष्यति । Im-अततु । Imp. आततु । There is *Viddhi* before the augment आद् । Pot. अतित । Bene. अत्यात् ।

In forming the Aorist, we add सिच् and ईद् । Thus अत् + ईद् + सिच् + ईद् + त् । The सिच् is the affix of the Aorist and is added by III. 1. 41 S. 2222.

The augment इद् is added to this सिच् by VII 2. 35 S. 2184. The personal ending त् gets the augment ईद् by VII, 3, 96, S. 2225. So the equation stands thus आतित् + ई + त् ॥

Now applies the following sūtra by which the त् is elided

✓ २२६६ । इट ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इटः परस्य सस्य मोषः स्यादौटि इरे ॥

* सिक्नेरेव एकादेये सिद्धौ वाच्य * । आतीत् । आतिष्ठाम् । आतितुः ।

2266 The त् is dropped after the augment इट, if after this त् the augment ईद् follows.

Thus आतित् + ई + त् = आति + ० + ई + त् ॥

Now this त् is elided by VIII 2. 28 (the present sūtra) of the *Tripādi* (the last three sections or Pādas of the *Aṣṭādhyāyī*.)

This elision would, therefore, be *anulāha* for the purposes of *ekādeśa* (VI. 1. 101 S. 85), and we could not combine the त् of आति with the long ई as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in विष्णु इत् of sūtra VIII 3. 19 S. 67 ; for VIII. 2 1 S 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vārtika:—

Vart.—When *ekādeśa* is to be done, the elision of सिच् is to be considered *anulāha* or valid. As आतीत् । Here the सिच् is elided by इट ईटि (VIII 2. 28) This elision is considered valid or *siddha*, and thus we have *dirgha* and *single* substitution of ई for इ + ० + ई in आत् + इ + ० + ईत् = आतीत् ॥

This elision of त् takes place when it is situated between इद् on one side and ईद् on the other. When there is no ईद् following त् there is no elision. As आतिष्ठाम्. आतितुः ॥

The above examples आतीत् आतिष्ठाम् and आतितुः may be either इ + आतीत् or अ + आतीत् । The question is what is the true form of the A. as it is about the

augment अ; is it असीत् or आसीत्? According to the next sūtra it might have been आसीत्, but that sūtra is set aside by the sūtra following it.

✓ २२६० । यद्वज्रहतन्तस्याचः । ० । २ । ३ ॥

यदेवं जेष्ठं सन्तस्य द्वाह्मस्याचः स्थाने दृष्टिः स्यात्सिचि वाम्पेठेयुः इति प्राप्ते ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vriddhi of the अ of यद्, and वज्र, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant

NOTE:—As अयासीत्, अयासीत्. This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2. 7. So also of stems ending in consonants: as अयासीत्, अमेसीत्, अकस्मिन्, अरिस्मिन् ॥

The root अत् is a दन्त root and therefore, there would be Vriddhi of अ into आ ॥ But the application of this sūtra is prevented by the following sūtra. —

✓ २२६८ । नेटि । ० । २ । ४ ॥

• दृढाढौ सिचि शमुक्तं न स्यात् । मा भयानसीत् । अतिष्टाम् । अतिषुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vriddhi, when the सिच् takes the augment इद् ॥

Therefore we do not get the form आसीत्, but असीत्; because the सिच् here takes the augment इद् ॥ Thus without the augment अ we have the forms: मा भयान् असीत्, or मा भयान् अतिष्टाम्, or मा भयान् अतिषुः. The augment अ is elided after मा. The form आसीत्, is therefore really अ + असीत् and not अ + आसीत् ॥ Pre. अतिष्ठि, अतिष्ठि, अतिष्ठामि, अतिष्ठामि. Per. अतिष्ठ, अतिष्ठतुः, अतिष्ठतुः अतिष्ठ, अतिष्ठ, अतिष्ठामि. I Fut. अतिष्ठता, अतिष्ठता, अतिष्ठताः. II Fut. अतिष्ठ्यति. Im. अतिष्ठतु. Imper. अतिष्ठतु. Pot. अतिष्ठेत्. Bene. अतिष्ठ्यात्. Aorist अ + असीत्, अतिष्टाम्, अतिषुः (without इद्). Con. अतिष्ठ्यत्. Pass. अतिष्ठते. Per. अतिष्ठे. I Fut. अतिष्ठता. II Fut. अतिष्ठ्यते. Im. अतिष्ठताम्. Imper. अतिष्ठतु. Pot. अतिष्ठेत्. Bene. अतिष्ठ्योष्ट, Aor. अतिष्ठ्यत्, d अतिष्ठ्यताम्, pl. अतिष्ठ्यत. Caus. अतिष्ठयति. Des. अतिष्ठयति. Past. Part. Pass. अतिष्ठतः. Nouns अतिष्ठि 'a kind of bird,' अतिष्ठिः 'infantry,' अतिष्ठि 'an asterism,' अतिष्ठिः 'a guest,' अतिष्ठः 'air.'

चिती ३६ संज्ञाने । चेतति । चिचेत् । अचेतीत् । अचेतिष्टाम् । अचेतिषुः ॥

39. ✓ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand', 'to remember'; 'to think'.

Pre. — चेतति. Per. चिचेत्, चिचितुः, चिचितुः; चिचेतिषु; चिचित, चिचेत्, चिचितिषु चिचितिषु. I Fut. चेतितता. II Fut. चेतित्यति. Im. चेतितु. Imper. अचेततु. Pot. चेतितु. Bene. चेतित्यात्. Aor. अचेतीत्, अचेतिष्टाम्, अचेतिषुः. Condi. अचेतिष्यत्. Pass. चिचिते. Caus. चेतयति, Aor. अचेतिष्यत्. Des. चिचितिष्यति or चिचेतिष्यति.

Inten. चेचित्यते । Yan luk चेचितोति or चेचेति । Past Part चित्त, चित्तवान् । Ger. चित्तिष्य ।
 01 चेत्तिष्या । Nouns चेतनः, चित्, चेत, चेतन्ती, चेतन्य ॥

च्युतिर ४० आसेचने । सेचनमाद्रीकरणम् । आहीपदर्धेऽभिध्यापौ च ॥

*** इर इत्संज्ञा याच्या * । च्योतति । चुच्योत ॥**

40. ✓ Chyutir, to sprinkle, सेचन means 'to sprinkle, to wet.' The prefix आ has the force of 'a little,' or 'pervasion,' आसेचन therefore means 'to wet a little' or 'to wet thoroughly.'

Vārtaka :—The whole portion इर whenever it occurs at the end of a root is to be treated as इत् । Thus Pie च्योतति । Per. चुच्योत ॥

As this root has an indiatory इर, the effect of it is that in the Aorist, it has another form also, where चित् is replaced by चङ् and there is consequently no guna. The Sūtra which causes this is the following :—

✓ इरइत् । इरितो वा । ३ । १ । ५० ॥

इरितो धातोश्चनेरङ्, वा स्यात्, परस्मैपदे परे । अद्युतत्,—अद्योतीत् ॥

2269 अङ् is optionally the substitute of चित् after that root which has an indicatory इर, when the Pārsmaipada terminations are employed.

NOTE :—Thus from भिदिर् (भिद) 'to divide,' we derive, अभिदत्, or अभेत्, सीत् । But we have अभित् in the Atmanepada. So from छिदिर्,—अच्छिदत्, or अच्छीत्सीत् ।

Similarly च्युतिर, has its Aorist either as अद्योतीत्, or अद्युतत्, with अङ्, affix.

40 ✓ Chyutir, to sprinkle, to wet Pie च्योतति Per चुच्योत । चुच्योतिष्य ।
 चुच्युतिष्य । I Fut च्योतिषी । II Fut, च्योतिष्यति । Im अद्योतीत् । Pots च्योतिष्य ।
 Bone च्युत्स्यात् । Aorist अद्युतत्, or अद्योतीत् । Pass च्युत्यते । Caus च्योतयति । Aor, अद्युतत् । Desi चुच्युतिष्यति or चुच्योतिष्यति । Inten च्योच्युत्यते । Yan luk चोच्युतीति or चोच्योति । Past Part, Pass. च्युतिष्यत् or च्योतिष्यत् । Ger च्योतिष्यत् or च्युतिष्यत् ॥

इच्युतिर ४१ क्षरणे । श्योतति । चुच्योत । अश्च्युतत्-अश्च्योतीत्
यकाररहितोऽप्ययम् । श्वीतति ॥

41 ✓ Śchyutir, 'to trickle, ooze, exude, flow ;' 'to shed, pour out, diffuse, scatter.' Pre श्योतति । Per चुच्योत &c. like च्युत् । Aor- अश्च्युतत्, with अङ्, or अश्च्योतीत् ॥

• Some read this root without य, namely as श्युतिर । Then the conjugation will be श्योतति &c As in मधुश्च्युत् पतमिष मधुतम् ॥

NOTE : The whole portion इर is indicatory, and not इ and र separately. They can be made separately इत्, also by उपदेशेऽनुनासिक इत् (I. 3 ॥ S 3), which will make इ indicatory ; and by हनमयम् (I. 3 3 ॥ 1) which will make र indicatory. This is done actually by Mādhuś in his Dhātuvṛtta. But the object on to

that if it be taken separately as indicative, then there should be an insertion nasal by इदितो तुम् धातोः (VII. 3. 58. S. 2262).

(42. कृत्तिर् भासने 'to shine').

Similarly should be conjugated the root कृत्तिः. This root is not given in Siddhanta.

मन्थ ४३ चिलोडने । चिलोडनं प्रतिघातः । मन्यति । ममन्य । यासुः
ताशिपि (२२१६) इति कृत्वात् अनिदिताम्—(४१५) इति नलोपः । मथ्यात् ॥

43. ✓ Mantha, 'to churn, to agitate, shake, stir round or up, to crush, grind down, oppress, afflict, destroy, kill.' Pre मन्थति । Per. ममन्य, ममन्यिष । Fut. मन्थिष्यति । II Fut. मन्थिष्यति । Im. मन्थसु । Imper. ममन्यत । Pote. मन्थेत् ।

In the Benedictive, 'the' of मन्थ is elided, because the affix यामुद् is lost by III. 4. 104 S. 2216; and because it is कृत् it causes the elision of न by VI. 4. 24. S. 415. Had the root been read as मथि, there would have been no elision of the nasal. In fact, there is such a root also, as given below. See Root 47. Pre. ममन्योत् । Con. ममन्यिष्यत् । Passive मथ्यते । Causative मन्थयति । Aor. ममन्योत् । Imperative ममन्यिष्यति । Inten ममन्यते । Yeh luk ममन्योति or ममन्यति । Imperfect ममन्यति । Gerund मथित्वा or मन्थित्वा । Nouns.—मन्थ, मन्थनी ॥

This root takes two accusatives, as ममन्योत् निधिर्मथ्यते ॥

कुथि ४४, पुथि ४५, लुथि ४६, मथि ४७ हिंसासंक्षेपनयोः । इति-
मात्रलोपो न । कुन्थ्यात् । मथ्यात् ॥

44. ✓ Kuthi, 45. ✓ Puthi, 46. ✓ Luthi, 47. ✓ Mathi, 'to hurt, to suffer pain, to injure, to strike, to kill, to be afflicted, to crush, to grind down, to oppress.' Pre. कुन्थति । Per. कुन्थति &c. like मन्थ as given above. In the Benedictive (मथिर्लिङ्) however, there will be no elision of the nasal. As कुन्थ्यात् ; मथ्यात् &c.

Similarly कुन्थति कुन्थति and मन्थति । Both roots मथि and मन्थ are read here, according to Saumata. Kābiraswami reads it मन्थ and not मथि even here, and gives the example मथ्यते । All these roots mean 'to injure,' As कुन्थोपकुन्थ मन्थ माथ्यति ॥

पिथ ४८ गत्याम् । सेधति । सिपेध । सेधिता । असेधीत् । सात्पदादयोः
(२२२३) इति निपेधे प्राप्ते ॥

48. ✓ Shidha, 'to go, to ward, to drive.' Some read this with an ind. ca. short उ । The initial य is changed to स by धात्यादेः यः सः (VI. 1. 64 S. 2264). Pre. सेधति । Per. सिपेध, सिपिध, सिपिधति । I Fut. सेधिता । II Fut. सेधिष्यति । Im. सेधतु । Imper. असेधत । Pot. सेधेत् । Bene. सिध्यात् । Aor. असेधीत् । Cond. असेधिष्यत्.

Passive सिध्यते । Causative Pro. सेधयति, Aor. असी विधत् । Desiderative सिसेधियति or सिसेधियति । Intensive सेविध्यते । Yan luk सेविधीति or सेवेष्ट । Gerund सिधित्वा or सेधित्वा । Nouns सिधः 'a kind of tree,' सिधमः and सिधमलः ॥

When an upasarga like नि is added we have नि+सेधति । The question arises 'should स be changed to ष after नि' । The Sātra VIII, 3 111, S. 2123, requires that there should be no ष substitution, since स is the beginning of a Pada. To this, however, the following sūtra makes an exception. That sūtra (VIII 3 65) and the five sūtras that follow it in the order of Aṣṭādhyāyī are given together here once for all, to show when स should be changed to ष, not only in the case of सेधति but of other verbs also

Thus नि+सेधति=निषेधति (see below).

२२७० । उपसर्गात्सुनोति सुवति स्यति स्तोति स्तोमति स्या सेनय सेध सिध सञ्ज स्वञ्जाम् । ८ । ३ । ६५ ॥

उपसर्गात्स्यामादिषु निमित्तादेयं सस्य षः स्यात् ॥

2270. ष is substituted for स, after an alterant इ and उ of an upasarga in the following verbs: सु (सुनोति), सू (सुवति), सो (स्यति VII. 3. 71), स्तु (स्तोति VII. 3. 89) स्तुम् (स्तोमते), स्या, सेनय (Denominative), सिध् (सिधति), सिच्, सञ्ज् and स्वञ्ज् ॥

Thus अभिपुषति । सुवति, अभिपुवति । स्यति, अभिष्यति । स्तोति, अभिष्टोति । स्तोमति, अभिष्टोमते । स्या, अभिष्टास्यति । सेनय, अभिषेणयति । सेध, अभिषेधति, परिषेधति, अन्वेषेधत्, परिषेधत् । सिध, अभिषिधति । सञ्ज, अभिषजति । स्वञ्ज, अभिष्वजते ॥

NOTE:—The root सिध is exhibited in the sūtra as सेध with ण्ण विकाराद्वा thus debarring सिध सिधति ॥

२२७१ । सदिदमतेः । ८ । ३ । ६६ ॥

प्रतिभिषादुपसर्गात्सदेः सस्य षः स्यात् ॥

2371. The स of सद् is changed to ष after an Upasarga having an इ or उ, but not after प्रति ॥

Thus निषोदति, विषोदति, निषृणोद, विषृणोद । The second स remains unchanged in the Perfect by VIII. 3. 118.

Why do we say 'but not after प्रति' ? Observe प्रतिषोदति ॥

२२७२ । सन्नुभेः । ८ । ३ । ६७ ॥

सोत्रस्य सस्य षः स्यात् । योगविप्रत्ययः उत्तरार्धः । किञ्च । अप्रतेः इति नानुगतं ते । प्राप्तिष्टम्भविप्रत्ययः इति ॥

2272. The **स** of स्तम्भ (read in sūtra III. 1. 82 S. 2555.) is changed into **व** after an *upasarga*, having an **व** or **वृ** :

Thus वसिष्टमनाति । वसिष्टमनाति । The word वसते. of the last sūtra is not to be read here. Hence we have forms like —वसिष्टमनाति । वसिष्टमनाति । वसिष्टमनाति ।

The present sūtra is made a separate rule, when it could well have been included in the immediately preceding one, as सद्विस्तम्भयोः for two reasons. First that the अनुवृत्ति of स्तम्भ alone should run into the next sūtra. Secondly that it should not be restricted by the word वसते : । As वासुवसिष्टम् विद्वत्तम्भम् ।

२२७३ । अवाच्यालम्बनाविदूययोः । ८ । ३ । ६८ ॥

अवाप्तस्तम्भोरेतयोरेवयोः । वत्त्वं स्यात् ॥

2273 The **व** of स्तम्भ is changed into **व** after the preposition अव in the sense of 'support' and 'contiguity.'

NOTE —The word आलम्बन means 'support, refuge, that upon which anything depends or leans.' आविदूय means 'the state of not being विदूर or far off', i. e., to be 'contiguous'

Thus अवद्विष्टमनाति 'He remains leaning upon a staff' &c, अवद्विष्टम् । तिविष्टम् । So also in the sense of to be 'near, as अवद्विष्टम् सेना 'the army near at hand, अवद्विष्टम् शत्रुः । See V 2 13 अवद्विष्टम् गी. निरुद्धा वती समीपे आसते ॥

२२७४ । वेश्च स्वने भोजने । ८ । ३ । ६९ ॥

व्यवभ्या स्वनते सत्य व स्याद्भोजने ॥

2274 The **व** is substituted for the **स्** of स्वन्, after वि and अव, when the sense is 'to smack while eating.'

Thus विव्यव्यति व्यव्यव्यति, विव्यव्यव्यति, व्यव्यव्यव्यति, व्यव्यव्यव्यति । That is, he makes sound while eating, he eats with a smack

२२७५ । परिनिविभ्यः सेव सित सय सिवु सह सुट् स्तु स्वञ्जनाम् । ८ । ३ । ७० ॥
परिनिविभ्यः परेवामेव मस्य व स्यात् । निवेधोत्तम् ॥

2275. **व** is substituted for the **स्** of सेव्, सित्, सय्, सिव्, सह्, the augment सुट्, स्तु and स्वञ्ज्, after the prepositions परि, नि, and वि ॥

Thus निवेधोत्तम् । The root सेव् 'to serve' belongs to the Bhr̥vādi class. The word सित् is the Past Participle of विज्. सय्, and सिव् is the noun derived from the same root with the affix क्त्वं, सिव् is a Divādi root.

NOTE —The root **सित्** of this rule is an important land mark. All roots enumerated in the sūtra VIII 3 63 to VIII 3 70 change their **स** to **श्** even when the augment **अट्** intervenes, but not so the root **सित्** and those that follow it. This taught in the next sūtra.

२२६६ । प्राक्सितादह्वयायेऽपि । ८ । ३ । ६३ ॥

सिचसित—' (२२७५) इत्यथ सितशब्दात्प्राग्ये मुनोत्पादयस्ते वामहव्यायायेऽपि यत्न स्यात् न्ययेधत्, न्ययेधत् । न्ययेधियत् ॥

2276 (The substitution of **श्** for **स**, as taught heretofore will take place) for all roots upto **सित्** exclusive in VI.I 3 70 even when the augment **अट्** intervenes (between the **स** and the alternate letter)

This sūtra governs all the fifteen roots given in the preceding sūtras from VIII 3 65. Thus with the augment **अट्** we have **न्ययेधत्** in the Imperfect, **न्ययेधोत्** in the Aorist and **न्ययेधियत्** in the Conditional.

२२६७ । स्यादित्थभ्यासेन चाभ्यसस्य । ८ । ३ । ६४ ॥

प्राक्सितात्स्यादित्थभ्यासेन व्ययायेऽपि यत्न स्यात् । यामेव चाभ्यासस्य न तु मुनोत्पादीनाम् । निप्रियेध । निप्रियेधत् ।

2277 In **स्या** &c upto **सित्** exclusive (VIII 3 65 to VIII 3 70), this **श्** substitution takes place then also, when the reduplicate intervenes, and the **स** of the reduplicate is also changed to **श्** ॥

Thus **निप्रियेध**, **निप्रियेधत्** in the Perfect.

२२६८ । सिधतेर्गते । ८ । ३ । ११३ ॥

मत्पर्यस्य सिधते यत्न न स्यात् । गङ्गा सिधेयति ॥

2278 The **स्** of the verb **सिध** is not changed to **श्** when the meaning is that of moving.

This is an exception to VIII 3 65 S 2270. Thus **गङ्गा सिधेयति**.

विधू ४६ शास्त्रे माङ्गल्ये च । शास्त्र शासनम् ॥

49 ✓ **Shidhū** 'To ordain, command, instruct,' 'to turn out well or auspiciously' **शास्त्र** means command, rule. This root has an indicative long **ऊ**, the force of which is given in the next sūtra. It is conjugated like the preceding root **विध** मत्पर्यम् No 48 except in so far as the effect of the indicative **ऊ** makes the change

सृ—सेधति : निदृ—निवेध । In the 2nd Person Dual we have निवेधित् with the augment इदृ added to च । But this augment is optional, owing to the root having an indicator क as given below.

✓ २२७८ । स्वरतिसूत्रिसूयतिधूत्रु द्वितो दा । ७ । २ । १४४ ॥

स्वरस्यादेकदितश्च परस्य वलादेराधं भातुकत्वेष्ट्या स्य त ॥

2279. A Valādi Ārdhadhātuka affix optionally takes 'it' after *svri*, after the two roots 'sūti' (sūti and sūyati), after 'dhōś' and after a root which has an indicator long 'ū.'

Thus निवेध् + च । Now applies the next sūtra.

✓ २२८० । भ्रपस्तपोर्धोऽधः । ८ । २ । १४० ॥

भ्रपः परस्य वलादेराधं स्थाश्च तु दधाते । कषत्तम् । सिवेत्—सिवेधित् । सेष्टा—सेधिता सेत्स्यति—सेधियति । कसेत्सीत् ॥

2280. 'Dha' is substituted for 'ta' or 'tha' coming after 'jha' 'bha' 'gha' 'dha' or 'dha' (jhash), but not after the root dhā (dadh)

NOTE.—Thus from स्रम्, we have स्रता स्रथुम्, स्रतायाम्, स्रताम्, स्रतयाम् ॥

Thus निवेध् + च = सिवेत् + च = निवेष्ट । The other form is निवेधित् । निविधित् or निविद्य । लुट्—सेधिता or सेष्टा । लुट्—सेधियति or सेत्स्यति । लोट्—सेधितु । लुट्—कसेत्सीत् । In the 3rd Person Dual we have कसेध् + च् + ताम् । Now applies the next sūtra, which causes the elision of च् ॥

✓ २२८१ । भ्रलो भ्रनि । ८ । २ । २६ ॥

भ्रव परस्य स्रत्वं स्रत्वात् कर्त्तुं असेष्टाम् । कसेत्सु । कसेत्सीः । कसेत्तम् । कसेत् । कसेत्सम् । कसेत्स्य । कसेत्स्यः । पठ्—कषत्तम् । कसेधित्तामिवादि ॥

'घाट् ४६ मथये' । अकार इत् । घाटति । अकार ।

'खट् ५० खीर्षं द्विषाणं च' । चाट्टयये । खीर्षकर्मकः । कटति ॥

2281. The 's' is elided when it is preceded by a /h/ consonant (any consonant except semi-vowels and nasals), and is followed by an affix beginning with a /h/ consonant.

Thus कसेध् + च् + ताम् = कसेष्टाम् ॥

Therefore the full conjugation in Aor is :—

	Singular	Dual	Plural.
Third Person	कसेत्सीत्	कसेष्टाम्	कसेत्सु
Second Person	कसेत्सीः	कसेष्टम्	कसेष्ट
First Person	कसेत्सम्	कसेत्स्य	कसेत्स्य

Second Form

Third Person	कसेधेत्	कसेधित्ताम्	कसेधितुः
Second Person	कसेधीः	कसेधित्म्	कसेधित्
First Person	कसेधितम्	कसेधित्य	कसेधित्य

The Desiderative is सिधित्स्यति ॥

60 'खाक्' to eat. The च is indicator

सद्—खादति । सिद्—अखाद, अखादिय । लुद्—खादित । लृद्—खादियति । नोट—खादतु । सद्—अखादतु । निङ् । खादेत् । आशीर्निङ्—खादयात् । लुङ्—अखादीत् ।
 *लृङ्—अखादियत् ॥ *

The force of the indicatory अ is that we have no shortening of the penultimate in अवखादतु ॥

Desiderative : चिखादियति । Intensive : चाखादति । Yan luk चाखादीति or चाखाति । Causative : खादयति । Past Participle खादित । Noun खादक ॥

51. खद 'to be steady, firm,' 'to strike, hurt, kill' By the force of the word अ 'and,' it means 'to eat' also It is Intransitive when meaning 'to be firm.'

सद्—खादति । निङ्—अखाद । Here we have caused the Vriddhi of the अ of खद by the following sūtra

✓ २२८२ । अत उपधायाः । ० । २ । ११६ ॥

उपधाया अतो दृक्ः स्यात् किति अि अि प्रत्यये परे । अखाद ॥

2282. In a stem ending in a consonant with an 'a' immediately preceding it, the Vriddhi is substituted for such 'a,' when an affix having an indicatory 'n' or 'p' follows

Therefore सखद् + यत्=अखाद ॥

In the First Person singular, however, this Vriddhi is optional by the next sūtra,

२२८३ । यलुत्तमो दा । ० । १ । ८५ ॥

उत्तमो यत्वा कित्स्यात् । अखाद-अखद ॥

2283 The ending of the First Person Singular in the Perfect optionally acts as कित् ॥

The Vriddhi is optional, as अखाद or अखद ॥

The other Tenses are conjugated like खादः । In the Aorist (लृङ्) there are two forms caused by the following:—

✓ २२८४ । अतो ह्लादेलंघोः । ० । २ । ० ॥

ह्लादेलंघोरकारस्येडाटो परल्लंघे परे सिचि दृष्टिर्वा स्यात् । अखादीन-अखदीत् ॥

'खद ५१ स्वीये । यदगीयादि । अदति । अयाद । अदतु । अदिष । अयाद-अयद । अयादीत् -अयदीत् ॥

'गद ५२ । अयतायो दाचि । गदति ॥

2284 Before an 'it' beginning a Aorist of the Parasmai-pada, the short 'a' of the root gets optionally Vriddhi when the stem begins with a consonant, and the 'a' is prosodially short by being followed by a simple consonant

Thus अखदीत् or अखादीत् ॥

Causative : खादयति । Intensive : अचीयदत् । Nouns : खादि*, यत्कदा ॥

52 यत् (यन्त्) 'to be steady, firm' The *y* is the labial *b*, and not *y* or *v* नद् यदति । निद् यराट् यदगुं, येदय यराट् or ययत् । मुद्,—यराटीन् or ययदेन् । Its conjugation is like यत् । In the Perfect we have यदगुं as the root in reduplication retains *y* without any change. So there is यय as well as the reduplication elision.

Nouns:—यदरे, यदरी ।

Maitreya treats this root as यन्त् । Its forms यदगुं by eliding *y* and the *y* and also on of reduplication. This is incorrect, according to Maitreya, the perfect root यन्त् being संयोगान्त (ending in a conjunct consonant) like मय् &c., the forms of the perfect are not कित् । There is another root निदि ययदे given further on.

53. मद् 'to speak,'

मट्,—मदति । निट्,—अगाठः । जुट्,—मदति &c like यत् । But in प्र+नि+मदति, we have the following.

॥ २२८५ ॥ नेद्वनदपतपदधुमास्पतिहन्ति याति धाति द्राति प्याति यपति यदति या-
स्पति चिनेति देधि य । ८ । १ । १० ॥

उपसर्गस्याभिनितात्परस्य लेखः स्याद्गदादिषु । प्रणिमदति । अगाठः ॥

'रद् ५३ विनेयने' । विनेयनं भेदनम् । रराट् । रेदुगुं ॥

'यत् ५४ ययत्' ययत् ॥

2285 The 'n' is the substitute of 'q' of the prefix 'ni' following a cause for such change standing in an upasarga, when these verbs follow, namely, 1 gad 'to speak,' 2 nad 'to be happy,' 3 pat 'to fall,' 4 pad 'to go,' 5 the six ghu verbs, 6 mā 'to measure,' 7 sho 'to destroy,' 8 han 'to kill,' 9 ja 'to go,' 10 vā 'to blow,' 11. drā 'to flee,' 12 pā 'to eat,' 13 vap 'to weave,' 14. vah 'to bear,' 15 sam 'to be tranquil,' 16. chi 'to collect' and 17. dih 'to anoint'

Thus 1. मद् प्रणिमदति 2. नद् प्रदिनदति 3 यत्, प्रविपति 4 यद् प्रविपदति,

5 ॥ The six roots called ghu ॥ प्रविष्टदाति प्रविष्टधाति, प्रविष्टवति प्रविष्टति, प्रविष्टवते, प्रविष्टवति ॥

6. माट्, प्रविमिमती मेह प्रविमवति

Notes:—By the word *स्य* in the sūtra, both verbs माह् and मेह् are to be taken and not the roots मे or मि or मामने, for they also take the form *स्य* by VI. 1. 50

7 स्पति प्रविस्पति । 8 हन्ति प्रविहन्ति । 9 याति प्रविधाति । 10. याति प्रविधाति । 11. दाति प्रविदाति । 12 प्याति प्रविप्याति ॥

The last five roots belong to the Adāli class.

13. यपति प्रविपयति । 14 यदति प्रविपयति । 15. याम्यति प्रविद्याम्यति (VII. 3. 74) 16. चिनेति प्राविचिनेति । 17. देधि प्राविदेधि ॥

Notes —The above change takes place even when the augment यद् inter-
venes. As यदयमदत्, वरिषयमदत् ॥

The roots स्यति &c. are exhibited in their conjugated form in the sūtra, in order to indicate that the rule does not apply to यङ्, लुङ् form of these roots. VII 1. 6) Therefore not here :—प्रनिजानदीति, प्रनिमानदीति प्रनिज्वनीति &c.

Thus सद्—मदति । सिद्—जगाद &c. Noun :—मद्यम्, निगदः, निगादः ॥

51. रद् 'To split, rent, scratch, gnaw, dig' Vlekhaan means 'division' रुद्—रदति । सिद्—रराद, रेतुः, रैदिय &c. like the preceding. Noun :—रदनः ॥

53. उद् 'To utter inarticulate sound,'

The root is exhibited with an initial अद्य । This nasal is changed to न by the following.

२२८६ । यो नः । ६ । १ । ६५ ॥

धातोरादेशस्य नः स्यात् ॥

योऽदेशान्नयनर्द-नाटि नाद्य-नाद्य-नन्दि-नङ्ग नृ नृतः ।

नाटोऽर्थाङ्गस्य षष्ठ्यासाध्यादिर्थाङ्गविदेश इय । तत्राङ्गवर्तुर्धातुन, धर्तुः । नन्दिष्वङ्गोऽपि षष्ठ्यादेशमाप्नुः ॥

2286. There is the substitution of 'n' for the initial 'n' of the root in the Dhātupāṭha.

All roots beginning with a य् should be understood to have been so taught with the exception of the following eight roots—नर्द, नाटि नाद्य नाद्य नन्दि, नङ्ग नृ and नृत ॥

NOTE :—The roots नर्द शब्द (I 57) and नट शब्दशब्दे (X 12) belong to the Bhāṭi and Gaurādi class respectively.

The root नट शब्द (I 818) belonging to the ghāṭi (VI 4 92, S 2568) is not to be taken, as the root is exhibited with a long ण in नाटि in the above verse, while the ghāṭi नाट् being, नाट् is incapable of assuming the lengthened form नाटि in the Conjugative by VI 4 92 S. 2568 Therefore that नाट् should be taken which can assume the form नाटि

NOTE :—The roots नाद्य and नाद्य 'to beg' &c have already been mentioned before दु नदि नद्यदी, नङ्ग नाद्यन नृ नये नृनी नाद्यवर्तुः ये are the other roots.

According to some the root नाद्य is to be read as नाद्य, and so also the roots नृ and नन्दि as नृ and नन्दि. Only five roots are thus left, which begin with न in the Dhātupāṭha namely—नर्द, नङ्ग नाट, नाद्य and नृत ॥

Conjugation of नट 'to sound, resound, thunder,'

नट्—नदति ॥ सिद्—ननाद । नेदुः । नेदुः । नेदिय । नेदयुः । नेद । अननाद or ननद्य नेदिय, नेदम ॥

सुद्—मदति । सिद्—मदियति, मदियति । सिद्—मदतु । सद्—मनदत् । विधिनिध्—नेदुः । या सिद्—नद्यात् । लुङ्—अनादीत् or अनदीत् ॥

When preceded by an upasarga, the न is changed to य by the following.

२२८८ । उपनर्दितसमासेऽपि योऽदेशस्य । ८ । ४ । १४ ॥

उपनर्दितसमासेऽपि योऽदेशस्य धातोर्नस्य च स्वात्मसाध्याद्यपि । प्रकटति प्रदिनदति ।

'नर्द' ५५ गते। 'नट' ५५ । 'नट' ५५ । (२२४८) ॥

2287 Of a root which has 'n' in its original enunciation, when it comes after an alterant letter standing in an upasarga, even though the word be not a samāsa, the 'n' is changed into 'ṇ'.

Thus प्र + नदति = प्रणदति । So also चयिनदति । Here नि is changed to णि by VIII 4 17 S 2285 प्रयणदति । लट् - प्रणदति । लिट् - प्रणनाट । प्रणेतु । प्रणेत्य &c like नद n

Nouns नदी 'river', पञ्जनद 'The Punjab' निनद, निनाट n

NOTE —Why do we say 'even when it is not a compound' ? Because by the context the anuvṛtti of the word ūrvaśada which is current throughout this division, will have been understood in this sūtra also and the rule would have applied to samāsa only, for there only we have pūrvaśada. By using the word असमाहित it is shown that the adhikāra of pūrvaśada ceases, and the rule applies to non compounds also where there is no पूर्व पद n

Why do we say 'having य in Upadesa' ? Observe प्रनदति, प्रनदतिम्, प्रनदति क n For the root नर्द is related in Dhātupāṭha with न n

56 अर्द 'to go, to beg, request, ask' When it has the meaning 'to beg' &c. it takes two objects

लट् - अर्दति । अर्दति । अर्दति न ।

In लिट् a nasal is inserted by the following sūtra into which is to be read the sūtra अत आदि S 2248 ('a long vowel is substituted in the Perfect for the initial अ of a reduplicate')

✓ २२८८ । तस्मात्तुद्विहलः । ७ । ४ । ८१ ॥

द्विहलो धातोर्दोर्ध्वानादकारात्परस्य तुद म्वात् । आनर्द । आर्दति n

'नर्द' यञ् नर्द' यञ् नर्द्वे । सोपदेशस्याभावाच्च य । प्रनर्दति । नर्दति । नगर्द ।

2288 After such a lengthened 'ā' of the reduplicate, there is added the augment 'nut' (n) to the short 'a' of the root which ends in a double consonant

NOTE —Why do we say 'containing two consonants' ? आट, आटतु, आटु n

With regard to तुद augment, अ is considered like र as आनुधत्तु, आनुधु । This proceeds on a vartika to be found under the Pratyahāra sūtra ऐ औत् । टी n vartika is नुद्विध - सादेश्य - विनामासुच्चारे प्रतिविधातव्य । The examples of सादेश्य are क्लृप्त, क्लृप्तवान्, (See VIII 2 16) and of विनामा are वर्त्तमान and भर्त्तमान n

Therefore अर्द + यात् = आ + नुट् + अर्द + यात् = आनर्द । आनर्दतु । आनर्दु । आनर्दित्य । आनर्दयु । आनर्द अर्द । आनर्दित्य । आनर्दित्य । लुट् - अर्दति । लुट् - अर्दित्यति । लोट् - अर्दतु । लृट् - अर्दति । लिट् - अर्दतु । आशीर्लिङ् - अर्दयात् । लृङ् - अर्दति, but when the augment is elided the form is अर्दति as in मा अयानर्दति । The Vrddhi is prohibited by नोट (VII 3 4 S 2268)

Desiderative, अर्दित्यति । Past Participle सम्पण्यं, न्ययण्यं, अययण्यं (VII 2 24 and 25 S 3064 and 3065)

57 नट् । 58 नर्द to bellow, roar, sound.

This is one of the eight roots not exhibited with an initial न. The result is that after an alterant upasarga the न remains unchanged. As चनर्दति । So also गर्दति । सिद्-जगद । Nouns:—गर्दनदी (see the Pāṣṭro-samitādaya group) गर्दमः 'an ass.'

'तर्द' ५९ 'हिंसायाम्' । तर्दति ॥

59. तर्द 'to hurt, injure' It is a Transitive verb.

सद्-तर्दति &c like नर्द and Noun : दण्डोपतर्द गायः क्षामयति ॥

'कर्द' ६० कुत्सिते शब्दे । कुत्सिते कौत्से । कर्दति ॥

60. कर्द 'to rumble as the bowels.'

सद्-कर्दति &c like नर्द. Noun—कर्दमः ॥

'खर्द' ६१ दन्तशृङ्गे । दन्तशृङ्गादिभूषायां दन्तशृङ्गक्रियायामित्यर्थः । खर्दति । खर्द' ।

61. खर्द 'to bite, sting.' The word is दन्तशृङ्ग as well as दन्तशृङ्ग meaning the action of biting with the teeth.

सद्-खर्दति । "सिद्-चखर्द ॥

'अति ६२ अटि ॥ अन्धने' । अन्तति । आनन्त । अन्तति । आनन्त ॥

62. अति : 63 अटि 'to bind.' 'The Dravidas read the root as अत्, the Aryas read it as अट' according to Dhanapāla. According to Maitreya, Śrāmi Kāśyapa, Mīmāṃsāka &c both roots are correct.

सट्-अन्तति । सिट्-आनन्त, आनन्ततु, आनन्तिच । आनन्तिच ॥

सुट्-अन्तति, &c. Desiderative: अन्तितुषति । Causative अन्तयति । A or आन्तितु ।

Nouns:—अन्तः 'end, boundary.' अन्तिमम् अन्तिजः । So also from अन्द् we have सद्-अन्तति । सिद्-आनन्त । Nouns अन्दः, अन्दुक. ॥

'इदि ॥ परमेष्ठये' । इन्दति । इन्दास्कार ॥

64. इदि 'to be powerful.'

सद्-इन्दति । सिद्-इन्दास्कारः । सुद्-इन्दिता ॥

Nouns—इन्दुः 'Indra' इन्दिरा । इन्दुः 'moon.' 'Indra' (?) Hinda

'विदि' ६५ अययवे । अयय सुतोयादिः । विन्दति । अययय करोत्यर्थः । विदि इति पाठान्तरम् ॥

65. विदि 'to split, to divide, to form apart' The root begins with the labial व and not व ॥ The word अयय here means the action of making parts.

सद्-विन्दति । सिद्-विजिन्द । सुद्-विन्दिता । वृद्-विन्दिषति । लोद्-विन्दतु । वाह्-विजिन्दतु । सिह्-विन्दतु । आर्धो-विजिन्दतु ॥

Noun : विन्दुः । In the Samantā the root is exhibited as विदि । सद्-विन्दति ।

'गदि ६५ धतनेकदेशे' । गयहति । 'अन्तत्यादयः पञ्चैते न तिङ्-विधया' इति काशयपः । अन्ये तु तिङ्मपीच्छन्ति ॥

66 (a) गदि 'the action relating to cheek.' As गयहति ॥

Noun गयहः 'cheek.'

According to Kāśyapa, the five roots अति, अटि, इदि, विदि and गदि are not capable of being conjugated, they are roots from which nouns only are derived, and not finite verbs. Others however, hold that these roots are conjugated with the Personal endings

‘यदि हह कुसायाम्’ । निन्दति । प्रणिन्दति ॥

66 यदि ‘to blame, censure, find fault with reprove, reproach, condemn’ .

नद-निन्दति । निद-निनिन्द, निनिन्दिष, निनिन्दिय । मुद-निन्दिता &c.

With an alterant ujaara, we have प्रणिन्दति । The root is also exhibited as निदि, and we have two forms प्रणिन्दनम् or प्रनन्दनम् in the Vritti.

Noun - निन्दकः ।

‘दुमदि ह० समदो ॥

67. दुमदि ‘to be glad, be pleased, delighted, satisfied rejoice at.

The दु is indicative because it is so taught in the next sūtra.

२२८६ । आदिजिह्वः । १ । ३ । ५ ॥

उपदेशे भातेराद्या एते दसः स्युः । मन्दति । इतिराचक्षेपो न । मद्यात् ॥

2289. The initial *hi*, *tu* or *du* of a root as taught in the Dhātu-pāṭha is ‘it.’

The real root, therefore, is मन्द ॥

मद-मन्दति । मिद-मनन्द । मुद-मन्दिता । As it has an indicative *u*, the nasal is not elided in the Benedictive, as मद्यात् । Nouns — मन्दनः, मनान्दा, मनान्दो (न मन्दति) ; Desiderative - निनिन्दियति । Intensive मानन्त्यते । Yāś luk मानन्तीति or मानन्ति । Causative मन्दयति, Aor मनमन्दतुः ।

‘यदि ह० आद्यादे । चचम् ॥

68 यदि ‘to be glad or rejoiced, to shine’

नट-चन्दति । निद-चचन्द । मुद-चन्दिता &c

Nouns : चन्दनः । चन्दः । चन्द्रकः । चन्दिरः ॥

‘यदि ह० चेष्टायाम्’ । तचन्द ॥

69. यदि ‘to act, perform some functions, to try, strive, to be busy or active.’ Another reading is रुदि ॥

नद-चन्दति । निद-तचन्द । मुद-चन्दिता &c

‘क्रदि ०० क्रदि ०१ क्रदि ०२ आद्याने रोदने च’ ॥ चक्रन्द । चक्रन्द चक्रन्द ॥

70 क्रदि । 71. क्रदि । 72 क्रदि ‘to cry weep, shed tears, to call out to, to exclaim’

नद-क्रन्दति, क्रन्दति and क्रन्दति ॥ निद-चक्रन्द, चक्रन्द, चक्रन्द ॥

Nouns — क्रन्दनः, क्रन्दः, क्रन्दस, क्रन्दो &c

‘क्रदि ०३ परिदयने । विक्रिन्द ॥

73 क्रदि ‘to lament.’ As क्रिन्दति, निद-विक्रिन्द &c

‘गुन्ध ०४ शुद्धो । शुगुन्ध । नोष । शुध्यात् ॥

अथ कर्माणिान्ता अनुशक्तोते द्विचत्वारिण्यत् ॥

74. गुन्ध ‘to be purified or cleansed, to cleanse, purify’

नट-गुन्धत । निद-शुगुन्ध । मुद-गुन्धिता । लृट् - गुन्धिष्यति । लोट्-गुन्धितुः । लृट् -

अगुन्धत । निद-गुन्धेत् ॥

In the Benedictive, however, the nasal is elided, as it is the original *n* of the root, and not the इति नुम । The affixes of the Benedictive being विष्, the sūtra अनिविता दस उपपदाः कृति (VI 4. 24 S. 415) applies . Therefore, we have शुध्यात् । Intensive शोशुध्यते । Past Part-शुधित शुधितवान् । Gerund शुधित्वा ॥

• Here end the 38 roots whose final is a dental.

SUB SECTION 4

c Note :—The author of the Dhātupāṭha commenced his book with the root **स्य** ending in a dental, because that root had an auspicious meaning. So to be consistent he gave the *Atmanepada* and the *Parasmaipada* roots ending in a dental. But now he arranges the roots alphabetically : beginning with the roots whose final is a guttural (कखग)

Forty-two roots ending in a guttural which are *Atmanepada*:

'श्रीक ७५ सेचने' । त सच्यादि' । 'दन्त्यादि' इत्येके । श्रीकते । शिश्रीके ॥

75 श्रीक (श्रीक) 'To wet, sprinkle' The root begins with the palatal श, but according to Dhanañjāla and Kāśyapa it has a dental स ; They read it in the list of roots that do not change स to च, (यपि स्रजि स्तु स्या श्रीक ८०) । लट्—श्रीकते । लिट्—शिश्रीके । लुट्—श्रीकित । सट्—श्रीकियते । सेद—श्रीकताम् । लङ्—अश्रीकत । लिङ्—श्रीकत । आशी-श्रीकियेष्ट । लुङ्—अश्रीकित । लृङ्—अश्रीकियत ॥

Passive श्रीक्यते । Desiderative शिश्रीक्यते । Intensive श्रीक्यते । Yadi luk शिश्रीकित or शिश्रीकित । Aor अशिश्रीकोत् । अशिश्रीक

Causative श्रीकयति, Aor अशिश्रीक्यत् । Noun श्रीका

'लोक ७६ दर्शने' । लोकते । लुलोके ॥

76 लोक 'to see, view, perceive'

लट्—लोकते । लिट्-लुलोके ८० When meaning 'to speak' it is Churādi

'लोक ७७ संचाते' । संचाते दन्त्य । स चेह यध्यमानस्य व्यापारे यन्निर्मुखा । आद्योऽ कर्मको द्वितीये सकर्मक । लोकाते ॥

77 चनैक 'to heap together, collect' संचात means collection or book. According to Swāmi and others the root means the act of being composed into a book. According to Kāśyapa and others, it means the act of the composer. It therefore means 'to praise, or compose in verse, versify' In the first case it is Intransitive, in the second case Transitive

लट्—चनैकते । ८०

'द्रेक ७८ ध्रेक ७९ शब्दोत्सादयो' । उत्सादो शब्दोत्सादय च । दिष्टेके । दिष्टेके ॥

78 द्रेक । 79 ध्रेक 'to sunnī, to grow, increase to show joy, be exultant' उत्साह means according to Chandra 'to increase' and according to Swāmi 'to be arrogant or bold' Another reading is शब्दोत्साद 'to encourage one by words,' This is the view of Kāśyapa who says द्रेकते means शब्दोत्साद करोति ॥

Thus लट्—द्रेकते । लिट्—दिष्टेके । लुट्—द्रेकित ८०

So also with ध्रेक । Its लिट्, is दिष्टेके ॥

Noun द्रेकय ॥

'रेक ८० शङ्कायाम्' । रेकते ॥

80 रेक 'to doubt, to suspect' When preceded by आ it has the meaning of 'to doubt' as in the sentence "आरेकं सद्य प्राप्नु" ॥

लट्—रेकते । लिट्—रिरेके । लुट्—रेकित

'स्रक ८१ स्रक ८२ स्रजि ८३ स्रजि ८४ स्रजि ८५ गतो' । अयो दन्त्यादय । द्वौ नासव्यादी अयोपदेशव्याच य । सिष्टेके ॥

81 स्रक । 82 स्रक । 83 स्रजि । ८४ स्रजि । 85 स्रजि 'to go, move' The first three beg ॥ with a dental स, the last two with a palatal श । The former 'being taught

with स and not च, there is no change of this स into च after alternant Prepositions &c

सट्-सकते । लिट्-सिसेके । लुट्-सकिता, &c

„ सकते । „ सिसेके । „ सकिता

„ सङ्कते । „ सङ्कके । „ सङ्किता

„ शङ्कते । „ शङ्कके । „ शङ्किता

„ शसङ्कते । „ शसङ्कके । „ शसङ्किता ॥

61 85 (continued). Mātreyā reads a third root शङ्क also. Some read in this connection the root शीक also but it is anārahama, because it is not read by Patañjali in the list of exceptions to roots that begin with च in the Dhatupāṭha

शकि ८३ शङ्कायाम् । शङ्कते । शङ्कके ॥

86 शकि 'to doubt, be uncertain, hesitate, be doubtful, to dread, fear suspect, mistrust'

सट्-शङ्कते । लिट्-शङ्कके । लुट्-शङ्किता । Desiderative शिशङ्कियते । Intensive शिशङ्कयते । Yan luk शिशङ्कीति or शिशङ्कति । Imperfect, शिशङ्कन् ॥

Nouns : शङ्कः । शङ्ककुला ॥ Cf शङ्क of Svād; (15) and of Divādi; (78)

अकि ८७ लक्षणे । अङ्कते । आनङ्कते ॥

87. अकि 'to mark, stamp.'

सट्-अङ्कते । लिट्-आनङ्कते । लुट्-अङ्किता । Desiderative अङ्कियते ॥

Nouns — आङ्कनम् । अङ्कर ।

Cf अकि 'to move in a curve' further on (829) and अङ्क of Churadi; (382)

वकि ८८ कौटिल्ये । वङ्कते ॥

88 वकि 'to go or move crookedly'

सट्-वङ्कते । लिट्-वङ्कके । लुट्-वङ्किता ॥

Nouns : वङ्कनम् । वङ्कि ॥

मकि ८९ मण्डने । मङ्कते ॥

89 मकि 'To decorate, to adorn'

सट्-मङ्कते । प्रमङ्कनम् । No change of म to य ॥

Noun मङ्कि ॥

कक ९० लौक्ये । लौक्य गर्वश्चापल्यश्च । ककते । चरके ॥

90. कक 'to be unsteady, to be proud' लौक्य- pride and unsteadiness

सट्-ककते । लिट्-चरके । लुट्-ककिता ॥

Noun-काक ॥

छुक ९१, वृक ९२ आदाने । कोवते । चुकुके । चर्षते । चट्के ॥

91 छुक । 92 वृक 'to take accept seize'

सट्-कोकते । लिट्-चुकुके । लुट्-कोकिता ॥

„ चर्षते । „ चट्के । „ चर्षिता ॥

P. P. कुकितम् or कोकितम् । Noun-प्रकोकनम् or प्रकोकणम्, कोकः । कोकिन । Desiderative चुकुकियते or चुकोकियते । Gerund कु (को) कित्वा । The Desiderative of वृक ॥ चिचर्षियते । Intensive चिचर्षयते । Yan luk चर्षति or चरिषति or चरोषति or चट्कीति or चरिचट्कीति or चरोचट्कीति । Imp अचर्षकोत् अचर्षकः । Aor अचर्षकोत् अचर्षकिट्वा &c Causative चर्षयति । Aor अचर्षकोत् or अचोचकत् । Nouns वृक. 'wolf' चर्षय । चर्करः 'a young animal'

+ ऋदुपेभ्यो लिट् कित्त्व' गुणात्पूर्वविप्रतिषेधेन + ॥

Vart The affixes of the Perfect are कित् after roots that have a penultimate ऋ, and, even the subsequent rule of Guna is superseded in the case of these. By I 2 5, § 2242 the affixes of लिट् are कित् after roots that do not end in a conjunct consonant. Thus भिद-विभिदतुः। विभिनुः। Here the कित्त्व is nitya, and guna is anitya. But in वय्क्ते both the कित्त्व and the guna are anitya; therefore guna being taught subsequent to कित्त्व would take effect. This is prevented by the present vārtika by purva vipratishedha.

चक ६३ तृती प्रतिघाते च । चकते । चेके ॥

93 चक 'to be satiated,' 'to repel' Note.—Dhanapāla and Maitreya and others give these two meanings. But Kabirāswami and Śakajyana give the first meaning only.

सट्, -चकते । लिट्, -चेके । सुट्, -चकिता ॥ Noun चकोरः ॥

ककि ६४, चकि ६५, श्वकि ९६, प्रकि ९७, षौक ६८, प्रौक ९९, ष्वक् १००, वक् १०१, मक् १०२, टिक् १०३, टोक् १०४, तिक् १०५, तीक् १०६, रघि १०७, लघि १०८, गत्यर्थाः । कङ्कते । हुठोके । तुत्रोके । * सुभ्यात्तुल्येष्वज्जन्तीनां मत्वप्रतिषेधो वक्तव्यः * । च्चकते । ष्वक् ॥

‘लघि भोजननिवृत्तावपि । अत्र ‘तृतीये’ दन्त्यादिः’ इत्येके ॥

94. कज् । 95. चक् । 96. श्वक् । 97. प्रक् । 98. षौक् । 99. प्रौक् । 100. ष्वक् । 101. वक् । 102. मक् । 103. टिक् । 104. टोक् । 105. तिक् । 106. तीक् । 107. रघ् । 108. लघ् 'To move 'to go'

94 सट्, -कङ्कते । लिट्, -चकङ्के । सुट्, -कङ्किता ६०

95 सट्, -चङ्कते । लिट्, -चचङ्क । सुट्, -चचङ्किता ६० Noun चचङ्कनम्, चचङ्कनम् ॥

96 सट्, -श्वङ्कते । लिट्, -श्वचङ्के । सुट्, -श्वचङ्किता ६०

97. प्रचक् सट्, -प्रङ्कते । सुट्, -प्रङ्किता । लिट्, -प्रचङ्के ॥

98. सट्, -टोङ्कते । लिट्, -हुठोङ्के । सुट्, -टोङ्किता ॥

99 सट्, -प्रौङ्कते । लिट्, -तुत्रोङ्के । सुट्, -प्रौङ्किता ॥

100. सट्, -ष्वङ्कते । लिट्, -ष्वचङ्क । सुट्, -ष्वङ्किता ॥

The sūtra I. 1 64 § 2264 does not apply to च्चक्, and so the initial च is not changed to ञ because of the following

Vart —Prohibition of the change of च into ञ must be stated of the roots derived from nouns, and of श्रुयन् and च्चक् । Thus from the noun चोदन् 'he who has six teeth,' we have चोदयति 'he desires a Shodan,' without change of च । Some read the root as श्चक् with a dental च । The root च्चक् is also read as च्चक् by some

101. सट्, -चक्कते । लिट्, -चचक्के । सुट्, -चचक्किता ॥

102 सट्, -मक्कते । लिट्, -मचक्के । सुट्, -मक्किता ॥

103 सट्, -टङ्कते । लिट्, -टिटङ्के । सुट्, -टङ्किता । Similarly लेङ्कते ॥

104 सट्, -टोङ्कते । लिट्, -टिटोङ्के । सुट्, -टोङ्किता । Similarly लोङ्कते ॥

107. सट्, -रङ्कते । लिट्, -रचङ्के । सुट्, -रङ्किता ॥

108 सट्, -लङ्कते । लिट्, -लचङ्के । सुट्, -लङ्किता ॥ The root लङ्, च has the

meaning of 'to last' also

Nouns :—लघु लघिता । रघु ॥

अधि १०६, वधि ११०, मधि १११, गत्याक्षेपे ।

गत्याक्षेपो निन्दा । गतो गत्यारम्भे च इत्यन्ये । अट्, घटे चनङ्, घे । घट्, घते, मट् घते ॥

109. अघ्, 110 घंघ्, 111. मंघ्, 'to go,' 'to blame.' According to Swāmi it means also 'to commence, set about'

109. मट्, - अघते । निट्, - आनंघे । मुट्, - अघिता । Des अङ्तिघघते । Caus अघयति । Aor आङ्तिघपत् ॥

110 मट्, - घंघते । लिट्, - घंघे । मुट्, - घघिता ॥

111. मट्, - मंघते 'he goes' निट्, - ममंघे । मुट्, - मंघिता ॥

११२ मधि कैतये च ।

112. The root मंघ means 'to cheat' also : in addition 'to go,' 'to blame.' As मंघते 'he cheats'

राघृ ११३, लाघृ ११४, द्राघृ ११५, सामर्थ्यं । राघते । लाघते ।

११६ ध्राघृ इत्यपिकेचित् । ११७ द्राघृ । आयामे च । आयामो देर्धम् ॥
द्राघते ॥

113. राघ्, 114. लाघ्, 115 द्राघ् (116 ध्राघ्) 'to be able, to suffice' 117, The root द्राघ् means also 'to exert, to stretch' Āyāma means "stretching" according to Kauṣika, and 'vexing, tormenting' according to Svāmī

मट्, - राघते । लिट्, - राघे । मुट्, - राघिता । Desiderative रिराघयते, Inten : राराघयते, रारायोति, राराग्धि । लङ्, - अराक् । Causative राघयति Aor. अररापत् ॥

114 मट्, - लाघते । Noun उन्, लाघः ॥

115. मट्, - द्राघति ॥

इलाघृ ११८ कथने । श्लाघते ॥

118 उलाप् 'to praise, extol, commend, applaud'

मट्-उलाघते । Thus देवदत्ताय उलाघते 'He extols Devadatta' See I, 4.

34 § 572

According to some, the root means also 'to boast of, be proud of,' 'to flatter, coax.' As उलाघमानः परस्त्रीं स्तत्रागाद् राक्षसाधिप । Bhatti, VIII. 73.

Here end the forty two ātmanepadī roots whose final = a guttural.

SEN SECTION V

अथ परस्मैपदिनः पञ्चाशत् ॥

Now the following fifty roots are Parasmaipadī

फक्क ११९ नीचैर्गतौ ॥

नीचैर्गति मन्दगमनम् असद् व्यवहारश्च । फक्कति । फक्क ॥

119. फक्क 'to move slowly go softly, glide, creep, to act wrongly.' The words नीचैर्गति mean 'moving slowly,' and 'all behaviour'

मट्, - फक्कति । लिट्, - फक्क । मुट्, - फक्किता । लृट्, - फक्कियति । लोट्, - फक्कु ।

मङ्, - फक्कति । यि-निङ्-फक्कति । यि लिङ्, - फक्क्यात् । लृङ्, - अफक्कियत् ॥

Pass - फक्कते । Desid : पिफक्कति । Intens. पाफक्कते । Yanluk पाफक्कीति । पीफक्कति ॥ Causative फक्कयति । Aor अपफक्कत् ॥

तक १२० हसने । तकति ॥

- 120 तक 'to laugh at, deride, scoff, to bear, endure'

सट-तकति । लिट-तताक, तेकतु । लुट-तकिता । लुट-कतकीत or कताकीत (VII 2 7 S 2284) । तकम् with यत् ॥

तकि १२१ कृच्छ्र जीवने । तद्धति ॥

- 121 तकि 'to live in distress'

सट-तद्धति । लिट-ततद्ध । लुट-तद्धिता । The Imperfect Yan luk is असतम् ॥

[शुक १२२ गतौ ॥

शोकति । शुकः । शुक । इति मैत्रेयः ॥]

[122 शुक 'to go' सट-शोकति । Noun शुकः शुकः । This root is read after ✓सक by Maitreya. He gives the above examples शुक and शुकः । It does not appear correct. For if there be a radical like शुक from which could be derived regularly the noun शुकः by affix क under III 1 135 S 2897 then there was no necessity of forming this word under the Unādi III 42 (शुकयत्कोल्य) from the ✓शुभ with the affix कम् and the elision of भ । So also if शुक be formed regularly by adding रक to ✓शुक, there was no necessity of forming this word irregularly by Unādi II 28 (अकन्त्याय &c)]

बुक्क १२३ भषणे । भषणं श्वरवः । बुक्कति ॥

- 123 बुक्क 'to bark' Bhashana means here, the cry or barking of the dog

सट-बुक्कति । लिट-बुषुक । लुट-बुक्कित । This root is found in the Churudi class also (173)

कख १२४ हसने । प्रनिकषति ॥

- 124 कख 'to laugh'

सट-कषति । लिट-ककाख । लुट-कषिता । लुट-ककषीत or ककाषीत् । प्रनिकषति ॥

घौखृ १२५, राखृ १२६, लाखृ १२७, द्राखृ १२८, धाखृ १२९,

शोषणालमर्थेयोः । शोषति । शोषाचकार ॥

125 शोषः । 126 राषः । 127, माषः । 128 टाषः । 129 धाषः 'to be dry,' 'to be sufficient, to refuse, to ward off'

सट-शोषति । लिट-शोषा चकार । लुट-शोषिता &c.

Desid. शोषिष्यति । Caus. शोषयति । लुट-मा भव न् शोषयितुं ॥

So also राषति । Intens. शरराषत् ॥

So also माषति । द्राषति । धाषति ॥

शाखृ १३०, श्लाखृ १३१, व्यासौ । शापति ॥

- 130 शापः । 131 श्लापः 'to persuade, to occupy'

सट-शापति । लिट-शशाप &c. सट-श्लापति, &c.

Noun शाखा 'branch' शातिशाख्य-शातिशाख भव ॥ Formed by सट (IV 3

It is not shortened, because II had already been once shortened before, and "an operation once performed on a stem &c., is not repeated again"—is the maxim that would apply.

NOTE:—When was the first उ shortened? It was shortened by VII. 4 59, S. 2180 as soon as उक् was reduplicated to उ+उक्. But it was already short how could it be shortened?

Ans. Rules of grammar act like clouds (which rain both on sea and on land though raining on sea is useless). The rule of श्रुत्यः S. 2180 therefore substitutes a short उ in the place of the already existing short उ. Thus उ+उक् = उ+उक् (VII. 4 59 S. 2180) = ऊक्

But why should Rule S. 2180 apply first and not the rule of lengthening? In other words, why should we not make उ+उक्=ऊक् first and then apply the rule of shortening?

The rule of shortening being a rule applicable to *anga* (or stem) is stronger than the rule of lengthening (प्रकः चर्त्तुं दीर्घः) on the maxim

Paribhāṣa : A rule relating to a stem (*anga*) is stronger than a rule relating to letters.

Therefore, the श्रुत्यः (S. 2180) applies first.

Another reason for its applying first is that it is *subsequent* in order to the rule of lengthening.

Thus उ+उक्+प्रतुः = उ+उक्+प्रतुः (S. 2180 short उ for short उ)=ऊक्तु (lengthening). Similarly कृत्तुः ः

Similarly may be conjugated the other roots given above. Thus उंयति सिद्-उंयत्तुः। आगोर्निद्-उंयत्तुः।

Similarly ✓यक् gives us, लट्-ययति, सिद्-ययत्तुः। There is not य of VI. 4. 120 S. 2260, nor the elision of the abhyāsa (VI. 4. 120 S. 2260), because its initial is य (VI. 4. 126 S. 2263). Similarly यंयति, मेयत्तुः &c.

133. ययिः उययति। सिट्-उययत्तुः। मुट् उययति। Des. उययत्तुः। Caus. उयययति। Aor ययत्तुः। 134. ययः ययति। यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 135. ययिः ययति। यययत्तुः। यययत्तुः। 136. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 137. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 138. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 139. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 140. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 141. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 142. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 143. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 144. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 145. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 146. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः। 147. यययत्तुः। यययत्तुः। यययत्तुः।

148. यययत्तुः।

149. यययत्तुः।

150. यययत्तुः।

These three roots are read here in the Samantā.

151. यययत्तुः। The Dravidas read this here. Thus there are 19 roots ending in यययत्तुः।

152. यययत्तुः। यययत्तुः। 153. यययत्तुः। यययत्तुः। 154. यययत्तुः। यययत्तुः। 155. यययत्तुः। यययत्तुः। 156. यययत्तुः। यययत्तुः। 157. यययत्तुः। यययत्तुः। 158. यययत्तुः। यययत्तुः। 159. यययत्तुः। यययत्तुः। 160. यययत्तुः। यययत्तुः। 161. यययत्तुः। यययत्तुः। 162. यययत्तुः। यययत्तुः। 163. यययत्तुः। यययत्तुः। 164. यययत्तुः। यययत्तुः। 165. यययत्तुः। यययत्तुः।

156. यययत्तुः। यययत्तुः। 157. यययत्तुः। यययत्तुः। 158. यययत्तुः। यययत्तुः। 159. यययत्तुः। यययत्तुः। 160. यययत्तुः। यययत्तुः। 161. यययत्तुः। यययत्तुः। 162. यययत्तुः। यययत्तुः। 163. यययत्तुः। यययत्तुः। 164. यययत्तुः। यययत्तुः। 165. यययत्तुः। यययत्तुः।

157. यययत्तुः। यययत्तुः। 158. यययत्तुः। यययत्तुः। 159. यययत्तुः। यययत्तुः। 160. यययत्तुः। यययत्तुः। 161. यययत्तुः। यययत्तुः। 162. यययत्तुः। यययत्तुः। 163. यययत्तुः। यययत्तुः। 164. यययत्तुः। यययत्तुः। 165. यययत्तुः। यययत्तुः।

त्वग्नि १६६ कम्पने च ।

166 त्र्यगि means 'to tremble' also An त्र्यहति 'he trembles'

युगि १६७ जुगि १६८ चुगि १६९ वर्जने । युद्धंति ॥

107 पुनि

168 अंगि

169 युनि (युनि, रुनि) } As युद्धति, छुद्धति युद्धति ॥०.

Δ३ पुद्गति, लुद्गति पुद्गति ६०.

घघ १७० हसने । घघति । जघाघ ॥

दधि १७१ पालने । लघि १७२ शोषणे ॥

मघि १७३ मण्डने । मङ्घाति ॥

शिवि १७४ आघ्राणे । शिङ्घसि ॥

170 चक्ष् (गच्छ चक्ष) दृष्टने 'to laugh' आ चक्षति । लक्ष्णः । चक्षिता । 171 दधि
धातुने 'to protect' 172 लधि 'शोषणे । to dry' 173 मधि मध्दने 'to dress' म धातु
म धन (पच) 174 श्रिधिः श्राप्राणे to smell शि चति ।

Here end Parasmapads roots whose final is a guttural

SUB SECTION VI

Now we take up the roots ending in *ch* There are twenty one Atmans
pad: roots

धर्च १७५ दीसौ । धर्चसि ॥

175 वर्षे दीप्ति 'To shine' लट्—धर्षते, लिट्—धर्षसे लृट्—धर्षताम्, लृट्—
धर्षिष्यते, लोट्—धर्षताम्—लृट्—धर्षयन्ते, यिधिलिट्—धर्षेत, आशीर्लिट्, दासीदीष्ट
लृट्—धर्षिष्येत्, लृट्—धर्षयिष्यत, यक्—धर्ष्यते, लिङ्—धर्षयति, Aor धर्षयन्त, हन्,
विधिलिङ्गते, यङ्—धावन्त्यते, Yan luk दावन्त्येति or धावन्ति, Aor धवावन्त, धवावन् ॥

Noun सर्व 'vigour' 'fices' ब्रह्मवर्चसम् । Adjective सर्वम् ।

यच १७६ सेचने च । सचते । सेचे । सचिता ॥

176 यसं संचते 'to sprinkle to serve' सद्-सचते । निद्-संचे । लुद्-सचिता ।
 लुद्-सचिष्यते । सोद्-सचताम् । सङ्-असचत । विप्रितिङ्-सचेत । आगोतिङ्-सचिषीष्ट ।
 लुङ्-असचिष्ट । णिङ्-साचयति । Aor असीयत् । सन्-सिसचिष्यते (VIII J 6) ॥ 2637)
 यङ् । सासच्यते । Yāñ luk सासति । Noun सक्त । सक्तन् । सचिव ॥

लोच १७७ दर्शने । लोचते । लुलोच ॥

177 साधु । दर्शने । To see लोचते । सुनीये । लोचिता । Des लोचयिते । Inten
लोचोष्यते, लोचोष्यति लोचोक्ति । Caus लोचयति । Aor अनुलोचत ॥

शच १७८ व्याख्यायां वाचि । शेषे ॥

178 ग्रह व्यक्ताया याचि to speak distinctly ग्रहते । ग्रहे । ग्रहिता । N ग्रही ॥

श्वच १७९ श्वचि १८० गतौ । श्वचते । श्वज्वते ॥

179 प्रत्यक्ष (प्रत्यक्ष)

कच १८२, काचि १८३, दीप्तिबन्धनयोः । चक्रञ्चे । चक्राञ्चे ॥

182 काच } दीप्तिबन्धनयोः to shine, ■ bind कचञ्चे । चक्रञ्चे । कचञ्चिता
183 काचि } काञ्च चते । चक्राञ्च चते &c Nouns कचञ्चुः । काञ्च चतम् । काञ्चि चि

मच १८४, मुचि १८५, कल्कने । कल्कन दम्भ शाठ्य च । कयनम्
इत्यन्यो । मेवे । मुमुञ्चे ॥

184 मच } कल्कने to cheat, to be van Some say it means
185 मुचि (मुचि मुच) } 'to brag or boast' also Thus मचते । मेवे । मचिता ।
मुचते । मुमुञ्चते मुञ्चिता । According to Chandra
the root is मुच-मेचते ॥

मचि १८६ धारणोच्छ्वायपूजनेषु । ममञ्चे ॥

186 मचि (मचलु) धारणोच्छ्वायपूजनेषु also दाप्नोः । to wear, exult, worship also
glitter' As मचते &c Noun मच । Sākatāyana does not read मुच, but मच and
मचि only

पचि १८७ व्यक्तीकरणे । पञ्चते ॥

187 पचि । to explain The root पुपचय 'to cook,' will be taught further on
The पचि is also Ohridi लट्-पञ्च चते । Noun पक्क 'marsh पञ्चयन् 'five पक्कि ॥

पृच १८८ प्रसादे । स्तोचते । तुष्टुचे ॥

188 पृच प्रसादे । To be pleased लट्-स्ताचते । लिट्-स्तुष्टुचे । लट्-स्ताचिता । लिङ्-
स्तोचति । Aor अस्तुष्टुचत् । घञ्-स्तुष्टुचिषते । तुष्टुचिषते । यङ्-स्तोच्यते । Yau luk
तुष्टुचति or तोष्टोक्ति । Noun स्तोच Gerund स्तुचित्वा or स्तोचित्वा (I 3 26 S 2617)

शृज् १८९ गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु । अर्जते । नुद्विधौ चकार-
रेफो हल्त्वेन दृष्टते । तेन द्विहल्स्वाबुद्ध । आगृजे ॥

189 शृज् । To go 2 stand or be firm, strong earn or obtain or get Maitreya
gives the meaning of कर्जन् also

लट्-अर्जते । लिट्-आगृजे आञ्ज + अञ्ज + य = अञ्ज + अञ्ज + य (VI 4 60 S 2170) = अञ्ज
+ अञ्ज + य (VII 4 60 S 2214 read with I 1 51) The र is then elided by VII
4 60 S 2179 and we have अञ्ज + अञ्ज + य = अञ्ज + अञ्ज + य (the lengthening by VII
4 70 S 2248, and नुद्वि by VII 4 71 S 2288, = आगृजे ॥ For the purposes of ad-
ding नुद्वि the शृज् is considered to have a र in it so that शृज् becomes equivalent to
अञ्ज, so the root is considered to be one which ends in a double consonant, and
thus makes S 2286 applicable लृट्-अर्जिता । लृट्-अर्जिष्यते । लोट्-अर्जताम् । लृट्-
अर्जत । आग्रीर्लिट्-अर्जिष्येत् । लृट्-अर्जिष्यत् । यङ्-आर्ज्यते । लिङ्-अर्जयति । Aor
आर्जिष्यत् । घञ्-अर्जिष्यते । Gerund अर्जित्वा । Adjective अर्जयम् ॥

शृजि १९०, शृजी १९१ अर्जने । अर्जते । 'उपसर्गादृति-' (२४)
इति शृजि । प्राञ्जते । अर्ज्याचक्रे । आर्जिष्यत् । अर्जते । घभृजे । अर्भाजिष्ट ॥

190 शृजि, 191 शृजी । To parch The root शृज् has a long i as indicative
लट्, अर्जते, with य प्राञ्जते । The viddhi is by VI 1 91 S 74 लिट् अर्जता चके ।
Or आगृजे according to Saramata and Tarangini But this is wrong लृट्-अर्जिता ।
लट्-अर्जिष्यत् । लोट्-अर्जताम् । लृट्-अर्जितम् । लिङ्-अर्जयत् । अर्जयते । आग्रीर्लिट्-
अर्जिष्येत् । अर्जिष्यते । अर्जितम् । अर्जयम् ॥

कञ्जिज्जत । लुङ्—अञ्जिज्जत । नृङ्—अञ्जिज्जत । लिङ्—अञ्जयति । Aor. मा भयान् अञ्जयत । स०—अञ्जयिष्यते ।

191 भञ्ज् 'to pinch' लट्—भञ्जते । लिट्—भञ्जते । लुट्—भञ्जता । लिङ्—भञ्जयति ।
Aor. अयम्भञ्जत । सन्—विभञ्जयति । यद्—वराभञ्जते । Yan luk. वरं भञ्जति or वरं भञ्जति ।
or यरि. भञ्जति or यरि भञ्जति or यरिभञ्जति or यरिभञ्जति or यरिभञ्जति । Noun भञ्जः ।

एजृ १९२, अजृ १९३, अजृ १९४, (रेजृ १९५) दीप्ताः । एजांचक्रे ॥

192 एज् 'to shine' लट्—एजते । लिट्—एजते । लुट्—एजता । लिङ्—एजयति । Aor. मा भयान् एजयत । Des—एजयिष्यते ।

193 भज् 'to shine' लट्—भजते । लिट्—भजते । लुट्—भजता । लिङ्—भजयति । Aor. अयम्भजत । सन्—विभजयति । यद्—वराभजते । Yan luk. वरं भजति or वरं भजति ॥

194 भज् 'to shine' लट्—भजते । लिट्—भजते । लुट्—भजता । लिङ्—भजयति । Aor. अयम्भजत । Noun भजिष्णुः त्रिधाक् ॥

195. रेज् 'to shine' S me read this root here But it appears as if it were in the list for explaining रेजते in रेजते अग्ने प्रविर्जयिष्ये, Bhutta Bhikara says "repte as Vedic normally, the classical form being rajate" लट्—रेजते ॥

ईज १९६ गतिकुत्सनयोः । ईजांचक्रे ॥

196 इज् 'to go, to censure, blame' लट्—ईजते । लिट्—ईजांचक्रे । लुट्—ईजता । लिङ्—ईजयति । Des—ईजयिष्यते । Caus—ईजयति । Aor. मा भयान् ईजयत । The root ईज् is shortened first to इज् before the affix चञ्, and then reduplicated Sec VII 4 1 S 2314

वीज १९७ गतौ ॥

197 वीज् 'to go' This root is not found in the Siddhanta or the Mādhvīya.

Here end the Atmanepada roots whose final = a palatal

SUB SECTION VIII

अथ त्रिसप्ततिर्यजन्ताः परस्मैपदिनः ॥

The following seventy two roots upto ✓vinj are Parasmaipada

शुच १९८ शोचते । शोचति ॥

198. ✓śuch a 'to grieve.' Present. शोचति । Perfect. शुशुच । First Future शोचिष्यति । Des. शुशुचिष्यति or शुशुचिष्यति । Gerund. शुचिष्या or शोचिष्या । Intensive शोशुचते । Yan luk. शोशुचति or शोशुचति । Caus. शोचयति । Aor. अशुच । Noun शोचन । शूद्रः शोचः ॥

कुच १९९ शब्दे तारे । कौचति ॥

199 ✓kuch a 'To utter a shrill cry as a bird.' Present. कौचति । Perfect. कुकुच । First Future कौचिष्यति । Noun कुचः ॥

कुञ्च २०० कुञ्च २०१ कौल्लियाल्पोभावयोः ॥

'अनिदिताम्'—(४९५) इति नलोपः । कुच्यात । कुच्यात् ॥

200 ✓kuñch a, 201, ✓kruñch a 'To make crooked,' 2 'To make small.' Present. कुञ्चति । Perfect. कुकुञ्च । First Future कुञ्चिष्यति । Des. कुकुञ्चयति । Intensive कौकुञ्चते (The nasal is elided by VI 4 24 S 415) Yan luk. कौकुञ्चति । Imperfect अकौकुञ्चति । Caus. कुञ्चयति, Aor. अकुञ्चत् ॥

Pass Part कृषित् । कृषितयान् । Gerund कृषित्वा । Specially is conjugated
 ✓ krunoh १, as कृषवति &c Nouns : कृष्, कृष्चा, कृषच । The nasal is elided
 in the Benedictive by VI 4. 24 S 415 as कृष्यात्, and कृष्यात् ॥

लुञ्च २०२ अपनयने । लुच्यात् ॥

202 ✓ Luñchu 'to remove'

लट्-लुञ्चति । आशीर्निह्-लुच्यात् । Gerund लुचित्वा or लुञ्चित्वा (I 2 24 S 3325)

अञ्चु २०३ गतिपूजनयोः । अच्यात् । गतौ तुन्लोपः । पूजायां तु
 अञ्च्यात् ॥

203 ✓ Añchu 'to go,' 'to worship'

लट्-अञ्चति । लिट्-अनञ्च । मुट्-अञ्चति । आशीर्निह्-अच्यात् or अच्यात् । The
 nasal is elided when the sense is 'to go' (VI 4 30 S 424) But it is not elided
 when the meaning is 'to worship.' Pass Part । सम + कृष्म (VII 2 18) । उत् + अक्षम ।
 अञ्चित् (worshipped) Gerund अञ्चित्वा or अङ्कित्वा । Nouns अञ्चनम्, अक्षम
 प्रतीक्षी, आक्षीनः ॥

वञ्चु २०४, चञ्चु २०५, तञ्चु २०६, त्वञ्चु २०७, झञ्चु २०८,
 णञ्चु २०९, ञ्चु २१०, ण्चु २११, गत्यर्थाः । वच्यात् । चच्यात् ।
 तच्यात् । त्वच्यात् । ञ्चुञ्चीत् । ञ्चुञ्चीत् ॥

204-211. ✓ Vañchu to ✓ mluchu 'To go.'

लट्-वञ्चति । लिट्-वञ्चति । मुट्-वञ्चति । आशीर्निह्-वच्यात् । लिट्-वञ्चति
 वञ्-विञ्चति । वट्-वञ्चति । यां लो वञ्चति or वञ्चति । Pass Part.
 वक्तः । Active वक्तवान् । Gerund वक्तृत्वा or वञ्चित्वा । व-वञ्चम वट्-वञ्चम् । Nouns वक्तृ

205. ✓ Chañchu 'to go.'

लट्-चञ्चति । आशीर्निह्-चच्यात् । चञ्चुञ्चीत् । Noun चञ्चु 'effigy'. चञ्चुञ्चु.

206 ✓ tañchu 'to go'

लट्-तञ्चति । आशीर्निह्-तच्यात् । Noun तञ्चम् ॥

207 ✓ tvañchu 'to go'

लट्-त्वञ्चति । आशीर्निह्-त्वच्यात् ॥

208 ✓ mrañchu 'to go.'

लट्-मृञ्चति । आशीर्निह्-मृच्यात् । मृञ्-मृञ्चति ॥

209 ✓ mluñchu 'to go'

लट्-म्लञ्चति । म्लञ्-म्लञ्चति ॥

210 ✓ mrañchu 'to go'

लट्-म्राञ्चति । मृञ्-म्राञ्चति or म्राञ्चति by the next sūtra मृञ्-मृञ्चति or
 मृञ्चति । Pass Part मृञ्चितम् or म्राञ्चितम् । Gerund मृञ्चित्वा or म्राञ्चित्वा ॥

211 ✓ mluchu 'to go'

लट्-म्लोञ्चति । म्लञ्-म्लोञ्चति or म्लञ्चति by the next sūtra

✓ २२९१ । कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु

कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु कृत्वाञ्चु

2291. And, optionally वट्, is the substitute of लिट् after the

Isht —The substitution is optional before arhalhatukas beginning with a letter of यल Pratyahra (all consonants except य) ॥ As यो + यल = यि + ये + य = यिषाय । यिष्यतु । यिष्य ॥

In यिष्यतु and यिष्य the ई is changed to य before ऋतु and त । The equation now stands thus यिषय + ऋतु । Here the root has a pre-affixate letter which is followed by a consonant य, therefore the ई of यि is light to be lengthened by VIII 2 78 S 2265 But it is not so because the य substitute for ई, is considered athāvat to ई, by I 1 51 S 50, for the purposes of S 2265 य being as ई, the penultimate य is not considered to be followed by a consonant but by a vowel and hence S 2265 cannot apply. —But the rule VIII 2 78 3 22 5 is a dirgha vidhi, as it ordains lengthening and therefore the य substitute of ई will not be athāvat by I 1 51 S 50, because that rule must be read with the proviso of I 1 58 S 51 which declares *iter alia* that for the purposes of dirgha vidhi the adesa is not athāvat, so there ought to be lengthening of यि ॥

Ans. The following varṇa makes a counter exception to that rule of S 51

Vad For the application of the rules of accent (svar vidhi) or the rules of lengthening (dirgha vidhi) or the rule of the elision of ja (ja lopa vidhi) the lopa substitute only of a vowel is to be considered as not athāvat and not any other substitute. Here the substitute is य and not 'lopa, and य is considered athāvat to ई ॥

In forming the Second Person Singular, we have यो + यल = यि + यो + य । Now apply the prohibition of S 2246 barring the augment इट् । But the following sūtra makes an exception

✓ २२२३ । कृचभृष्टुद्रुश्रुषो लिटि । ७ । २ । १३ ॥

यस्यो लिटि इट् न स्यात् । क्रादीनां कृचभृष्टुद्रुश्रुषो नियमाद्यम् । प्रत्ययस्य प्रत्ययान्वये वा ।
साधनानियमोऽयं लिटि चेत्तानि क्रादिभ्य एव नोपपद्यते । तत्तत्कृतानि यानि भारद्वाजादिभ्यः
प्राप्तस्य वमादिषु क्रादिनियमप्राप्तित्वं चेत्ता न्यथायम् ॥

2193 The Personal endings of the Perfect do not get the augment इट् after कृ, च, भृ, श्रु, सु, द्रु, श्रु ॥

The four roots कृ च भृ and श्रु are taken in order to make a restriction with regard to them. Every prohibition of इट् augment whether depending on any particular radical or depending on any particular affix if it is a prohibition as to apply to the Perfect then it applies only to the four roots here mentioned here, and not to other roots

As regards the remaining four roots सु, द्रु, श्रु and श्रु the present sūtra prohibits the इट् which would have come before the affix ण्य by the rule of Bharadvaja (VII 2 63 S 2296) and the इट् which would have come before the affixes य or म &c by the present rule of Krad (i.e. the affixes से ष्य यष्टि and मष्टि).

NOTE —Thus कृ—कृत्य, कृतम, कृ सकृत्, सकृम, भृ चभृत् चभृम, यच्र यच्र्य, यच्रम, यच्र्य, यच्र्यष्टे, यच्र्यष्टे, सु सुद्रुत्, सुद्रुम, द्रु द्रुद्रुत्, द्रुद्रुम, श्रु श्रुश्रुत्, श्रुश्रुम, श्रुश्रु

These roots with the exception of य and ण्य Anit by VII 2 10 S 2246, their special mention here is for the sake of nyama, namely these roots alone are the

in the Perfect, other roots are all bet in the Perfect Thus विभिदिय, बिभिदिम,
सुनुविय सुनुविम । All anudatta roots of the Dhātuvāda are to be understood
by this rule to get इट् । The affix च of the Perfect gets इट् after एञ् as the
irregular form वचयं in VI 2 61, indicates that in the Velas^१ च does n't get इट्
after एञ्, but in the classical literature it does By V L 2 73, S 2206 the च
would have got इट् after कृट्, कु and यु, that इट् also prohibited by the
प्रत्ययान्ताः । As तृतीय द्वीय सप्तम्य उपायः ।

It is added when it takes the future went as सव्यसिध
सव्यसिध । It is also VII 2 63, S 2286 applies here, also, as सव्यसिध ॥

✓ २२६४ । अचस्तास्वत्यत्यनिष्टो नित्यम् । ७ । २ । ५६ ॥

उ.देभोजन्ता धो धातस्तासौ नित्यानिट तत परस्य धम इध, न स्यात् ॥

2294 After a root, which in the Dhātuvāda, ends in a vowel, and after which the First Put aha ti is always devoid of the augment ए, (after such a root) यत् the personal ending of the Perfect, like दात्, does not also get the augment एट् ॥

२२८५ । उद्देशेऽन्वयः । ७ । २ । ६२ ॥

उपदेशोऽकारयतस्तासां निष्ठा निष्ठ परस्य च ल दृढ न स्यात् ॥

* 229c. After a root which possesses a short 'a' as its root vowel in the original enunciation (the Dhātu *ītha*), and after which the First Fut-affix तास् is always devoid of the augment इङ्, यन् the Personal ending of the Perfect, like तास्, does not get the augment a.

✓ २२९ : । जतो भारद्वाजस्य । ७ । २ । ६३ ॥

तस्मिन् निर्यामिन्त आदित्यस्य यत्ना मेद भारद्वाजस्य गतेन । तेनाग्न्यस्य स्थितेय । अथमत्र
स एव ॥

अत्र भोऽकारान्धा यस्तास्य निट्, घनि येदुपम

[illegible]

न च स्तुष्ट्यादं नामपि यम दिक्स्थ उक्तम् । 'अवस्थ सप्त—' (२२१४) इति 'उपदेशस्थित
(२२१५) इति ॥ पातद्वयपण्डितस्यैव दि प्रातिपदस्थ आरुद्राङ्गनिघोः निघत्तं ॥ ४ ॥ अन्तःस्थ—
इति न्यायात् ॥ विघातय—विघेय—आजित्वा, विजयुः, विजय, विघात—विघेय, विजिज्ज—
विजिज्म, यत्ता—आजिता, यज्यत—अजिज्यति, अजत्तु, अजत्तु, अजत्तु, योयात् ॥

5296 In the opinion of Bhāradvāja, it is only after a root which ends in a short *a*, and after which the First Put *त्* is always devoid of the augment *ए*, that *अ* also, like *त्*, does not take the augment *ए*.

Therefore, the other sūtras do take अः. On this there is the following verse (सु. रा. १०), which sums up the last three sūtras:—

That root which ends in a vowel, or which has a short **च** in the Dhātupītha, and which is ant before त्त् affix, is *optionally* सेट् before चन् affix. But if such a root ends in short **च**, then it is *invariably* ant before च्च् affix. Roots other than **च** &c are सेट् in the Perfect.

One should not, however, think that the four roots स्तु, दृ, सु and चु will also be *optionally* ant in च्च् as they are not pending roots. The rule made by Bhavadvaja removes the prohibition with regard to the addition of च्च्, made by the two immediately preceding sūtras S 2294 and 2295 - and not the च्च् of S 2293. This is on the maxim 'a rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule' (see Vol I. 203).

Therefore चि + च्च् + च्च् + च्च् = चिचिचिचि or चिचिचिचि or चाञ्चिचिचि ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies

२२९७ । सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु । ० । २ । १ ॥

इगन्ताहस्य वृद्धिः स्वात्परस्मैपदे परे सिचि । अयेदीत्-आजीत । अयेष्यत् आजिष्यत् ॥

2297. Before the Aorist-characteristic **च्** (चिच्), Vriddhi is substituted in the Parasmaipada, for the final of a stem ending in च, उ, अ (long or short, I 1 3)

Thus अयेदीत् or आजीत &c. The Conditional is अयेष्यत् or आजिष्यत् ।

तेज २४९ पातने । तेजति ॥

249 ✓Teja, to protect'

लट् - तेजति । लिट् - तितेज । लृट् - तेजिता । Noun - तेजः ॥

खज २५० मन्थे । खजति ॥

250 ✓Khaja, 'to churn', 'to stir'

लट् - खजति । लिट् - खयाज । लृट् - खजिता । लुङ् - अखजीत, अखाजीत्

Noun :- खजाक. ॥

कज २५१ मंदे ।

251. ✓Kaja, to be drunk. This root is not given in the Siddhānta

लट् - कजति ॥

खजि २५२ गतिवैकल्ये । खजति ॥

252 ✓khrji, to go lame, limp

लट् - खजति । लिट् - खयज्ज । लृट् - खजिता ॥

एजु २५३ कम्पने । एजाचकार ॥

253 ✓Eja, to tremble. The root एज् to shine, has already been

taught before

लट् - एजति । लिट् - एजाचकार । लृट् - एजिता । लृट् - एजिष्यति । चिच् - एजयति । Aorist माभयानेजित् । सन् - एजिजिष्यति ॥

दुभोस्फूर्जा २५४ यज्जनिघोषे । स्फूर्जति ॥ पुस्फूर्ज ॥

254. ✓Tuo sphaṛjā, to thunder.

लट् - स्फूर्जति । लिट् - पुस्फूर्ज । लृट् - स्फूर्जिता । चिच् स्फूर्जयति Aorist अयुस्फूर्जन् । सन्-पुस्फूर्जिष्यति । यङ्-पोस्फूर्जते Yan luk पोस्फूर्ति Imperfect अयोस्फूर्क । Passive Participle स्फूर्ण or स्फूर्जित । Active Participle स्फूर्जयान् । Noun - स्फूर्जयु ॥

चि २५५ क्षये । अकर्मकः । अन्तर्भावितण्यसु सकर्मकः । चरति ।
चिचत्वाय । चित्वित्युः । चित्वियुः । चित्वियिथ-चित्वेथ । चित्वियिथ । चित्वायम् । चेता ॥

255 ✓ kshi, to waste, to decay The root is intransitive, it is transitive when it is used in a causative sense

सट - चरति । लिट - चित्वाय । चित्वियुः । चित्वियुः । चित्वियिथ or चित्वेथ । चित्वियुः । चित्व । चित्वाय or चित्वय । चित्वियिथ । चित्वियिथ । लुट - चता । लुट - चेत्यति । लोट - चयत् । लङ् - चययत् । चित्विनिङ् - चयेत् । In forming the Benedictive the following Sutra (c. 2298 applies चाशौर्लिङ् - लीयात् । लुट् - अल्लेपोत् । सन् - चित्वीयति । यङ् - चेत्यते यङ् लुक् :- चेत्यति । Passive Participle चोय Active Participle, लीयमान् ।

२२९८ । अकृतसार्वधातुकयोर्दीर्घे । ३ । ४ । २५ ॥

अकृतसार्वधातुस्य दीर्घे स्वाद्यादौ प्रत्यये परे न तु कृतसार्वधातुकयोः । लीयात् । अल्लेपोत् ॥

2298 A long is substituted for the final vowel of the stem before an affix beginning with a य् having an indicatory क् or ह् when it is not either a Kṛit or a Sārvadhātuka affix

Thus लीयात् ॥

क्षीज २५६ अव्यक्ते शब्दे । कूजिना सहायं पठितु युक्तः । चिञ्जि ५

356 ✓ kshija to make indistinctive noise This ought to have been read with ✓ kṣja I 210 because the meaning of these two roots is identical

सट - क्षीजति । लिट - चिञ्जि । लुट - क्षीजिता । चिञ्च - क्षीजयति । Aorist अचिञ्जिजत् । सन् - चिञ्जिजयति । यङ् - चे क्षीजते यङ् लुक् - चेक्षीजि ॥

लज्ज २५७, लजि २५८ भर्जने ।

257 ✓ laja, 258 ✓ laji, to fry

सट - लजति । लिट - लजाज् । लेजत् । लुट - लजिता । चाशौर्लिङ् - लज्यात् । लुङ् - अलजीत् or अलाजीत् । चिञ्च - लाजयति । Aor अलीजत् । सन् - लिलजयति । यङ् - लालजयते । Yan luk लालजति ॥

258 ✓ laji, to fry The root is found in the Tuddā class also

सट - लज्जति । लिट - लजज्ज । लुट - लज्जिता । चाशौर्लिङ् - लज्ज्यात् । चिञ्च - लज्जयति । Aor अलज्जत् । सन् - लिलज्जयति । यङ् - लालज्जयते । Yan luk लालजति ॥ Noun लाज ॥

लाज २५९, लाजि २६० भर्त्सने च ॥

259 ✓ Laja, 260 ✓ Laji, to blame, to parch

लुट - लाजति । लाजति ॥

जज २६१, जजि २६२ युद्धे ॥

261 ✓ Jaja, 262 ✓ Jaji, to fight

सट - जजति । जजति । Noun ज-ज ।

तुज २६३ हिंसायाम् । तोजति । तुतोज ॥

263 ✓ Tuja, to injure

सट - तोजति । लिट - तुतोज । लुट - तोजिता । चिञ्च - तोजयति Aorist अतुतोजत् सन्-तुतोजयति or तुतुजयति । यङ् - तालुजयते । यङ् लुक् - तोतोजति । Passive Participle तुजितम् । Gerund तोजित्वा or तुजित्वा ॥

तुजि २६४ पालने ।

264. ✓ tujī, to protect

सट - तुज्जति । लिट् - तुज्जति । सुट् - तुज्जति । शिच् - तुज्जति । Aorist चतुस्तुज्जति ।
 सन् - तुज्जति । यङ् - तोतुज्जति । यङ् - तोतुज्जति । Imperfect चातोतुज्जति । Noun तुज्ज

गज २६५, गजि २६६, गृज २६७, गृजि २६८, मुज २६९, मुजि २७० शब्दार्थः ।

265 ✓ gaja, 266 ✓ gaji, 267 ✓ grja, 268 ✓ grji, 269 ✓ muja
 270 ✓ muji, To make noise, sound, roar. ✓ गज means also to be drunk, con-
 fused, inebriated.

✓ 265 and 266 सट - गजति । गजति । लिट् - जगज । जगजः । Nouns गजः
 'elephant' गज्जा tavern.

✓ 267. सट् - गजति । लिट् - जगज । सुट् - गजति । शिच् - गजति । Aor चज-
 गजति or चजोयजति । सन् - जगजति । यङ् - जरोयजति । Yau luk जगजति ॥

✓ 268. सट् - गजति । लिट् - जगज । सुट् - गजति । सन् - जगजति ।
 यङ् - जरोयजति । Yau luk जरोयजति ॥

✓ 269. सट् - गजति । ✓ 270 सट् - मुजति ॥

गज २७० (क) मदने च ॥

270 (a) ✓ gaja, also means to be drunk or confused.

सट् - गजति ॥

वज २७१, व्रज २७२ गतौ । यद्वत् - (२२६०) इति वृद्धिः । अयाजीत् ॥

271. ✓ vaja 272. ✓ vaja, to go. The two roots are found in
 the Churādi also.

✓ 271 सट् - वजति । लिट् - वयाज, वयजतुः (VI. 4 126 S 2263) । सुट् -
 वजति । सुट् - अवजति or अयाजीत् । Nouns वाजः । वाज्यम् ॥

✓ 272. सट् - व्रजति । लिट् - वयाज । सुट् - वजति । The vridhī in
 the Aorist is compulsory here by 2267 S. सुट् - अयाजीत् । Nouns वज्यः । व्रजः ।
 वरिषाट् ॥

Here end the Parasmaipada roots whose final is j.

SUBSECTION VII.

अथ टवर्गायान्ता आद्यन्ताः अनुदासेतः यट्, शिञ्च ॥

The following 63 roots up to ✓ ādī are ātmanepadī, whose final is a
 lingual

अट्ट २७३ अतिक्रमहिंसयोः । दीपघोऽयम् । 'दीपघः' इत्येके
 अट्टते । आनट्टे ॥

273 ✓ attā, To overpower, to injure. This root has a penultimate ट
 i.e. it is अट्टः । Some say it has a penultimate त i.e. it is अट्टत ॥

NOTE,—The root ✓ adt, whether the penultimate be ट or त makes no
 difference in ordinary conjugation. It is in the Reduplicated forms that the differ-
 ence comes out. If it is ट penultimate, then in reduplicating this ट will not be re-
 duplicated because of the prohibition नट्टा &c (VI. 1 3 S 2446), but टि, thus
 we have अट्टिटिपति or आट्टिटत् । If the penultimate be त then we have अतितिशतः
 and अतितत् । If it is त then we have अतितिपति and अतितत् ॥

सट्—अट्टते । लिट्—आनट्टे । लोट्—अट्टताम् । सङ्—आट्टत । विधित्—
अट्टते । आशीर्लिङ्—अट्टिष्येत् । लुङ्—अ+अट्टिष्ट । सङ्—आट्टिष्यत । लिङ्—अट्टयति ।
Aor. आट्टितम् । But आट्टितम् if the root is अट्ट । सन्—अट्टिष्टिषते । अतिट्टि
वति (Purushkārṇa) अट्टिष्टिषते । Noun अट्टा ॥

वेष्ट २७४ वेष्टने । विवेष्टे ॥

274. ✓ veghṣta, to surround.

सट्—वेष्टते । लिट्—विवेष्टे । लुट्—वेष्टिता । लिङ्—वेष्टयति । Aor. अवि-
वेष्टत् or अववेष्टत् (VII. 4. 96). सन्—विवेष्टिषते । घङ्—वेष्टेद्यते । You luk, वेष्टे-
द्यति or वेष्टेष्टि । d. वेष्टेष्टः । Imperfect. अववेष्टे, ॥

चेष्ट २७५ चेष्टायाम् । अचेष्टिष्ट ॥

275. ✓ cheṣṭa, to try.

सट्—चेष्टति । लिट्—चिवेष्ट । लुट्—चेष्टिता । लुङ्—अचेष्टिष्ट ॥

गोष्ट २७६, लोष्ट २७७ संघाते । लुगोष्टे । लुलोष्टे ॥

276. ✓ gushṭa, 277 ✓ loṣṭa to assemble, collect.

सट्—गोष्टते । लिट्—लुगोष्टे । लुलोष्टे । लुङ्—गोष्टिता । लोष्टिता ॥

घट्ट २७८ चलने । जघट्टे ॥

278. ✓ ghaṭṭa, to shake, stir about. It is Churādi also.

सट्—घट्टते । लिट्—जघट्टे । लुङ्—घट्टिता ॥

स्फुट २७९ विकसने । स्फोटते । पुस्फुटे ॥

279. ✓ Sphuta, To become visible. It is found in the Tuddādi also. It is
Pa. (anvāpadi) in the sense of viśarāpa; and it is Churādi in the sense of bhedana.

सट्—स्फोटते । लिट्—पुस्फुटे । लुङ्—स्फोटिता । लिङ्—स्फोटयति । Aor
अस्फुटत् । सन्—पुस्फुटिषते or पुस्फोटिषते । घङ्—पुस्फुट्यते । You luk पुस्फुटिष्टि ।
Imperfect अस्फुटत् । Gerund स्फुटित्वा or स्फोटित्वा ॥

अठि २८० गतौ । अठते । आनठे ॥

280. ✓ aṭhi to go, move

सट्—अठते । लिट्—आनठे । लुङ्—अठिता । लिङ्—अठयति । Aor आठितम् ।
सन्—अठिष्टिषते ॥

यठि २८१ एकवर्षायाम् । यठते ॥

281. ✓ yaṭhi, To go alone.

सट्—यठते । लिट्—अयठे । लुङ्—यठिता । लिङ्—यठयति । Aor अय-
ठत् । सन्—यठिष्टिषते । घङ्—luk याययद्यति or याययिष्टि । Imperative याययिष्टि ।
Imperfect अयायम् ॥

मठि २८२, कठि २८३ शोके । शोक इह आधानम् । मण्ठते । कण्ठते ॥

282. ✓ maṭhi, 283 ✓ kaṭhi, to be anxious. Śoka here means anxiety,
regret. सट्—मण्ठते । कण्ठते ॥

मुठि २८४ पालने । मुंठते ॥

284. ✓ muṭhi, to protect. सट्—मुण्ठते ।

हेठ २८५ विवाधायाम् । विवाधा शाश्वतम् । त्रिष्टेठे ॥

285. ✓ heṭha. To cause pain in विवाधा here means dishonesty. Some
read this root in the Paṇḍarāsa's list also.

लट्, - ऐठते । लिट्, - जिहते । सुट्, - ऐठिता । णिच् - ऐठयति । Aor. अजोहिटत्
or अजिहेटत् ॥

एठ २८६ च । एठाञ्चक्रे ॥

286. ✓ etha. It has the same meaning as ऐठ । According to Svāmī and Kāśyapa it is always preceded by वि । But Maitreya and others ॥ ve examples with-
out वि ॥ लट्, - ऐठते । लिट्, - एठाञ्चक्रे । सुट्, - ऐठिता । णिच् - ऐठयति । Aor. मा भयान
इटितत् । The shortening takes place prior to reduplication. अन् - ऐठिष्यते ॥

हिडि २८७ गत्यनादरयोः । हिण्डते । जिहिण्डे ॥

287. ✓ hidi, To go, to disregard, slight. लट्, - हिण्डते । लिट् - जिहिण्डे
सुट्, - हिण्डिता । णिच् - Aor. अजिहिण्डत् । अन् - जिहिष्यते । पठ्, - जेहिण्डते । Yau
juk जेहिण्ड । Imperfect अजोहिट् ॥

हुडि २८८ संचाते । हुहुण्डे ॥

288. ✓ hudi, To collect. Kāśyapa says "The Aryas do not read this
But the Drāvidas read it" लट्-हुण्डते । लिट्-हुहुण्डे । सुट्-हुण्डिता ॥

कुडि २८९ दाहे । कुकुण्डे ॥

289. ✓ kudi, to burn. लट्-कुण्डते । लिट्-कुकुण्डे । सुट्-कुण्डिता ।
Nouns कुण्डः । कुण्डी । कुण्डा । कुण्डम ॥

वडि २९० विभाजने । मडि २९१ च ॥ ववण्डे ॥

290. ✓ vadi, 291 ✓ madi. To share out, distribute, divide. Accord-
ing to Svāmī the root madi being made a separate sūtra has other meanings
also. But Naudī reads these sūtras वडि विभाजने and मडि वेष्टने । लट्-वण्डते ।
मण्डते । लिट्-ववण्डे । ममण्डे । सुट्-वण्डिता । मण्डिता । Noun मण्डकः ॥

भडि २९२ परिभाषणे । परिहासः सनिन्दोपात्मभश्च परिभाषणम् ।
बभण्डे ॥

292. ✓ bhaḍi. Deva says परिहासे । Svāmī and others say that paribhā-
shana means to proclaim, shout. According to Amarakosha, ridiculing one with
censure is paribhāshana. लट्, - भण्डते । लिट्, - बभण्डे । Noun भण्डिल 'ambassador'.

पिडि २९३ संचाते । पिपिण्डे ॥

293. ✓ pidi, to collect. लट्, - पिण्डते । लिट्-पिपिण्डे । Noun पिपिण्डल. 'a boy.

मुडि २९४ मार्जने । मार्जनं शुद्धिर्यभावश्च । मुण्डते ॥

294. ✓ mudi, to rub over, to cleanse; to sink. लट् - मुण्डते ।

तुडि २९५ तोडने । तोडनं दारणं हिसनं च । तुण्डते ॥

295. ✓ tudi, To break, to kill. Todana means 'to split,' 'to injure'.
लट्-तुण्डते । Nouns तुण्डिः । तुण्डिलः । तुण्डिम ॥

हुडि २९६ वरणे । वरणं स्वीकारः । 'हरणे' इत्येके । हुण्डते ॥

296. ✓ hudi, to choose. Varana means selection. Maitreya says it
means harana also, i. e., seizing. Another reading is ✓ Bhud, bharane 'to
support'. लट्-हुण्डते । लिट् हुहुण्डे ॥

स्फुडि २९७ विकसने । चङि २९८ कोपे । चण्डते ॥

297. ✓ *spandi* to open, expand. This root is not in the Siddhanta.

298. ✓ *chadi*, to grow angry.

सट् - चण्डते । Nouns चण्डनः । चण्डालः । चण्डो ॥

शङि २९९ हजायां संघाते च । शण्डते ॥

299. ✓ *śaṇḍi* to wound and to collect.

सट् - शण्डते । Nouns शण्डः । शण्डिलः ॥

तडि ३०० ताडने । तण्डते ॥

300. - ✓ *taḍi* to strike, to thresh.

सट् - तण्डते । Nouns तण्डः । तितण्डा । तण्डुन ॥

पङि ३०१ । गता । पण्डते ॥

301. ✓ *paḍi*, to go, move

सट् - पण्डते । Nouns पण्डितः । पण्ड । पण्डारः ॥

कडि ३०२ मदे । कण्डते ॥

302. ✓ *Kaḍi*, to be intoxicated. सट् - कण्डते ॥

खडि ३०३ मन्थे ।

303. ✓ *khadi*, to shurn सट् - खडते । Noun खण्डः ॥

हेड् ३०४, होड् ३०५ अनादरे । जिहेडे । जुहोडे ॥

304. ✓ *hedṛi*, 305. ✓ *hodri*. To disregard. *Hedṛi* in the sense of *vesbtha-* na is *ghatādi*. *Hodri* 'to go' in *Parasmaipada*.

Pre. - हेडते । होडते । Per. - जिहेडे । जुहोडे । I Fut. - जेडिता । Caus - जेहवति
Aor. - कजिहेडत । Des - जिहेडिषते । Inten - केहेडते । You luk केहेडि । Noun जोड ॥

बाड् ३०६ आप्लाव्ये । वशादिः । आप्लाव्यमाप्लवः । बाडते ॥

306. ✓ *bāḍi*, to dive, emerge, to bathe. The root begins with *ṣ* b.
Some read it with *ṣ* v. *āplavya* has the same meaning as *āpliva* i.e. bathing.

Pre - बाडते ॥

द्राड् ३०७, ध्राड् ३०८ विशरणे । द्राडते । ध्राडते ॥

307. ✓ *drāḍi*, 308 ✓ *dhrāḍi*, to cut, to divide.

Pre - द्राडते । ध्राडते ॥

शाड् ३०९ श्लाघायाम् ।

309. ✓ *śāḍi*, to applaud, praise, boast. According to Kāśyapa, the root is *शाल*, the *स* and *ह* being interchangeable letters.

Pre. - शाडते । Nouns शाला 'saloon,' शालीनः 'modest.'

Here end the *Atmanepada* roots whose final is a lingual.

SUBSECTION VIII.

अथ आटवर्गान्तेहमाप्तेः परस्मैपदिनः ॥

Now all the lingual ending roots are *Parasmaipada*.

शौट् ३१० गर्वे । शौटति । शूयौट ॥

310. ✓ *śauṭi*. To be proud or haughty.

Pre. - शौटति । Per. - शूयौट । I Fut. - शौटिता । II Fut. - शौटिष्यति
Impera - शौटतु । Imper. - अशौटतु । Pot. - शौटेतु । Beno. - शौट्यातु । Aor. - अशौ

टीतः। Con. अगोठियत्। Caus - गोठयति। Aor. अगुगोठयत्। Desi - गुगोठियति। Int
गोगोठयते। Yan luk गोगोठि। The reduplicate is first shortened and then gunated.
Noun गोठोरः॥

गोट् ३११ धन्वे। गोटति॥

311. ✓Youtri 'to join together' Pre - गोटति॥

म्लेट् ३१२, अष्ट् ३१३, मेट् ३१४, उन्मादे। द्वितीयो ङान्तः। टान्त-
मध्ये पाठस्त्वयंमाम्याचाधितिष्ठत्। रुटति। म्रुडति॥

312. ✓Mletri, 313. ✓Mredri 314. ✓Metri 'to be mad' The se-
cond root म्लेट् ends in इ, its being read here along with roots ending in ट्, is
because it has the same meaning as म्लेट्. Just as मज्ज was read with माध॥ This
root metri is not given in the Siddhanta.

Pre - म्लेटति। म्रुडति॥

कटे ३१५ वर्षावरणयो।

'चटे' ३१६ इत्येके। चकाट। क्विचि 'अतो हलावेलंघो।' (२२८४) इति
यद्वो प्राप्तायाम्॥

315. ✓kate, 316 ✓chate, 'to rain,' 'to screen,' 'to cover'

Pre - कटति। चटति। Perf - चकाट। चकाट। Aor चकटोत्। चचटोत्॥
Nouns - कटः। निकटः। कटरम् 'leather'। कटुः 'bitter' चाटुः 'flatterer' चटुः
चटुस। चटकः॥ The two roots are marked with an indicatory य and therefore in
forming their aorist, the following Sūtra S 2299 applies in supersession of S
2284

✓२२८६। ह्यन्तस्यखमज्ञाण्यिख्येदिताम्। ०। २। ५॥

हमपानस्य लघादेर्व्यन्तस्य यद्यन्तेरेदितश्च यद्विभं स्याद्विहादो निचि। अकटोत्॥

2299. The Vriddhi of the vowel of the following stems does
not take place before the इट् augmented s-Aorist in the Parasmai-
pada; namely—the stems ending in ह्, स् or य्, the roots लघ्, इय्
and जाय्, a stem formed with णि, the root खि, and the roots having
an indicatory ए in the Dhātupāṭha

Note.—Thus लघ्, 'to catch' अलघोत्, स्वप्, 'to sound' अस्वभोत्। दुयम्, 'to vomit'
अद्वभोत्। व्यय, 'to expend' अव्ययोत्। लघ् 'to hurt' अलघोत्। इयस् 'to breathe'
अइयभोत्। जाय् 'to be awake' अजाग्रोत्। णि, ऊन (chunādi, 'to lose' उनयोत्। ईम् 'to
send' ईभयोत्। गिय, अग्ययोत्। षटिताम्, षे to cover' अरुणोत्। अष्टे, अकलोत्॥

Therefore there is no Vriddhi. Thus we have अकटोत् and अचटोत्॥

अट्. ३१७, पट् ३१८ गतौ। आट। आटतुः। आटुः। पपाट। पेटतुः।

पेटुः॥

317. ✓Aṭa 318 ✓Iṭa 'to go, to wander, to roam'

Pre - अटति। Per - आट। आटतुः। 3 P. आटु। 1 Fut. - अटिता। II
Fut - अटिष्यति। Impera - अटतुः। Imper - आटतु - Pot - अटेत्। Bene -
अटयात्। Aor मा भत्रात् अटोत्। Pre पटति। Per - पपाट। पेटतुः। पेटुः। Aor

अपटोत् or अपाटोत् । Caus चाटयति । Aorist अपीपटत् । Desi - विपटयति । Inten
चापटयते । Yan luk अपीपटोति or चापटति । Nouns - पटु । पटोर । चाटयम् ॥

रट ३१६ परिभाषणे । रराट ॥

319 ✓ rāṭa, 'to shout, scream, yell, to call out, proclaim, to applaud'

Pre - रटति । Per - रराट । Nouns - परिपटक (III 2 142 S 3122)

परिराटो with the affix चितुष् of III 2 142

लट ३१० बाल्ये । ललाट ॥

320 ✓ lāṭa 'to act like a child, to prattle'

Pre - लटति । Per - ललाट । Nouns लटया । लाट ॥

शठ ३११ रुज।दिशरणा मत्यवसादने । शथाट ॥

321 ✓ śat, 'to grow sick,' to divide or separate, to go,' to be weary
or dejected'

Pre - शटति । Perf - शथाट । Nouns शठाट । थाटो ।

वट ३२२ घेष्टने । वषाट । वषटतु । वषटु । वषटिष्य ॥

322 ✓ vata, To surround

Pre - वटति । Per - वषाट । वषटतु । 3 P वषटु । वषटिष्य । I Fut -
वटिता । II Fut - वषटिष्यति । Sub - वाटिष्यत । वटाति । Impera - वटतु । Imper
- वषटतु । Pot - वटेत् । Bene - वष्यात् । Aor - अवपटीत् । अवपटोत् । Coud - अव
टिष्यत् । Pass - वष्यते । Caus - वाटयति । Desi - विवाटयति । Inten - विषटयते ॥

Pre Part Parasmai - वटन् । Per Part Parasmai - वषटयान् । Past Part
Pass वटित । Past Part Act - वटितवान् । Fut Part - वटिष्यन् । Ger - वटित्वा ।
Infinitive वटितुम् । Adj वाट्य । In the Perfect there is no व or elision of re
duplicate because the root begins with व and so VI 4 126 S 2263 applies
Noun वटिम (V 2 139 s 1945) वटञ् with the affix क्न् । From which we get
वटकिन् by इन् under V 2 82 § 1882 (rā t)

किट ३२३, सिट ३२४ आसे । केटति । सेटति ॥

323 ✓ k ta 324 ✓ kh t, to fear, to frighten . Note —trise here
means to cause fear

Pre - केटति सेटति । Per - किट सिट । Fut केटिता सेटिता । Fut -
केटिष्यति सेटिष्यति । Impera - केटतु सेटतु । Imper - अकेटन् । असेटन् । Pot - केटे
सेटेत् । Bene - कित्यात् सिट्यात् । Aor - अस्तेटीत् असेटीत् । Coud - अकटिष्यात् असे
टिष्यात् । Pass - कित्यते सिट्यते । Caus - केटयति सेटयति । Desi - विकेडिष्यति and
चिकेडिष्यति or विकिडिष्यति and चिकिडिष्यति । Inten के कित्यते से सिट्यते । Pre Part
Parasmai केटन् सेटन् । Per Part Parasmai चिकिटयान् चिकिटय । Past Part Pass
कित्त । सिटित । Past Part Act कितितयान् सिटितयान् । Fut Part कटिष्यन् सेटिष्यन् ।
Ger कटित्वा कितित्वा सेटित्वा । Infin केटितुम् सिटितुम् Adj केटित्य • सिटित्य ।
Adj केटनीय सेटनीय । केट्य • Noun, सेट by घञ् affix The ✓ किट occurs
further on as No 341 but the meaning is different

शिठ ३२५, पिठ ३२६ अनादरे । शेटति । शिशेट । सेटति । सिषेट ॥

325 श् 326 ✓ śiṭ, To slight, despise, disregard

Pre. जेटति, सेटति । Per. जियेट, सिपेट । I Fut. जेटिता, सेटिता । Aor. अजेटोत्, असेटोत् । Caus. जेटयति, सेटयति । Aorist अजोषिटत् । Desi. जिजेटिषति । निसेटिषति । The स is not changed to य because of the restriction of VIII. 3. 61, S. 2627. Inten. जेयिष्यते । सेयिष्यते ॥

जट ३२७, झट ३२८ संघाते ।

327. ✓ Jata, 328 ✓ Jhaṭa, to clot, become twisted or matted together as hair

Pre. जटति, झटति । Per. 3 S. जजाट, झजाट 3. D. जेतुः, झेतुः । I Fut. जटिता, झटिता । Aor. अजाटोत्, अझटोत् । Caus. जाटयति । Desi. जिजटिषति । Nouns :—जटा, जटालः, जटिलः ॥

भट ३२६ भृतौ ।

329. ✓ Bhata, to nourish, to hire, to receive wages. This root is also found in the Ghatādi list in the sense of 'to proclaim'.

Pre. भटति । Per. यभाट । I Fut. भटिता । Aor. अभाटोत्, अभटोत् । Caus. भाटयति । Desi. विभटिषति ॥

तट ३३० उच्छ्राये ।

330. ✓ Tāt, to groan, to rise or be raised.

Pre. तटति । Per. तताट । I Fut. तटिता । Aor. अताटोत्, अतटोत् । Nouns :—तटी । तटिनो ॥

खट ३३१ काङ्क्षायाम् ।

331. ✓ Khata, to desire, wish

Pre. खटति । Per. खयाट । I Fut. खटिता । Aor. अखाटोत् or अखटोत् । Caus. खाटयति । Desi. विखटिषति । Inten. खियिष्यते । Noun : खट्वा ॥

णट (नट) ३३२ नृतौ ।

332. ✓ Naṭa, to act on the stage. This root begins with ण so that we have णटति । There is another root नट् taught with न as नाटि । That belongs to the Churādi class

Pre. नटति । Per. ननाट । I Fut. नटिता । Aorist अनटोत् अनटोत् । Caus. नाटयति or नटयति । Desi. निनटिषति । Inten. नानट्यते । Nouns नटो, नाटक ॥

पिट ३३३ शब्दसंघातयोः ।

333. ✓ Pīṭa, 1. to sound, 2. to heap or collect together.

Pre. पेटति । Per. पिपेट । I Fut. पेटिता । Aorist अपेटोत् । Caus. पेटयति । Aorist अपोषिटत् । Desi. पिपेटिषति or पिषिटिषति । Inten. पेयिष्यते । Nouns, 'पिटक', 'पिटक' । Gerund : पिटित्वा or पेयित्वा ॥

हट ३३४ दीप्तौ ।

334. ✓ Hata, to shine, be bright

Pre. हटति । Per. जहाट । I Fut. हटिता । Aorist अहटोत् or अहाटोत् । Caus. हाटयति । Desi. जिहटिषति । Inten. जाहट्यते । Noun हाटक 'gold.'

षट ३३५ अवयवे ।

335. ✓ Shaṭa, to form a part.

Pre मटति । Perf सभाट । सेटु । I Fut मटिता । Aorist चभाटीत चषटति ।
 • Caus सभाटयति । Aorist चसोषट । Des सिचटिषति (The स is not changed to च
 because of VIII 3 61 S 2627) Inten सासट्यते । Noun सटा ॥

लुट ३३६ (लड, लल) विलोटने । डान्तोऽयम् इत्येके ॥

336 ✓ Luta, to suffer pain Some say the root ends in ड । Others take
 it end in स, as in Māgha सोलव भुजाकारयुद्धन्तरङ्गम् । This is found in the Divadi
 class also

Pre लोटति । Perf लुलोट । I Fut लोटिता । Aorist चलोटीत । Caus
 लोटयति । Aorist चसूलुट or चसुलोट । Des लुलोटिषति or लुलुटिषति । Inten
 लोलुट्यते । Past Part. Pass लुटित । Past Part. Act लुटितवान् । Ger लोटित्वा or
 लुटित्वा ॥

चिट ३३७ परप्रेष्ये ।

337 ✓ Chita, to send forth or out

Pre चेटति । Per चिचेट । चिचिटु । चिचिदु । I Fut चेटिता । Aorist
 चचेटीत् । चचेटीट्याम् चचेटीषु । Caus चेटयति । Des चिचेटयति or चिचेटीषति
 Inten चेचिट्यते । यङ लुक्, चेचिटीति or चेचेटी । Gerund चेटित्वा or चिटित्वा ।
 Noun चेटी ॥

• **चिट ३३८ शब्दे ।**

338 ✓ Vita to sound

Pre चेटति । Per चिचेट, चिचिटु चिचिदु । I Fut चेटिता । Aor
 चचेटीत् । Caus चेटयति । Des चिचेटीषति or चिचिटीषति । Inten चेचट्यते । यङ लुक्,
 चेचिट्याति चेचेटी । Gerund चेटित्वा or चिटित्वा । Noun चिट, चिटय ॥

चिट (हिट) ३३९ आक्रोशे । यथादिः । हि इत्येके ॥

339 ✓ Bta (to swear,) to curse, (to shout exclaim, to address harshly.)

Pre चेटति । Per चिचेट जिचेट, चिचिटु जिचिदु । I Fut चेटिता । Aor
 चचेटीत् । Aor -चचेटीत्, चचेटीषु । Caus चेटयति, चेटयु । Des चिचेटीषति ।
 जिचिटीषति । Inten चेचिट्यते चेचिट्यते चेटयति चेटयति । यङ लुक्, चिचिटीति, चेचेटी ॥

इट ३४०, किट ३४१, कटी ३४२ गती । एटति । कटति । कटी ।
इंकार. यद्यदितो निष्ठायाम्' (३०३८) इतीतिनंधायं । केचित्तु इदित मत्वा
नुमि कृते ऋटतीत्यादि घटन्ति । यन्ते च 'इ' 'ई' ररि प्रश्लिष्य । चयति ।
इयाय । इयतु । इयुः । इययि-इयेय । इयाय-इयय । दीर्घस्य तु 'इजादेरव-
(३२३०) इत्यादि ययाचकारेत्यादि उदाहरन्ति ॥

340 ✓ Iṭa, 341 ✓ Kiṭa, 342 ✓ Kaṭi, to go The indicative long

• ई in कटी shows that the Sutra VII 2 II S 3039 applies, and so no एट, aug-
 ment is added in the Nishīḥa. Some take this root as ending in short इ, there-
 fore they insert a nasal, and conjugate it as कटति । They analyse कटी as made
 up of three roots, namely कटि, इ and ई । The root इ is thus conjugated, चयति,
 इयाय &c. The long ई is similarly conjugated, except that in the Perfect it forms
 चयाम्यकार &c (II 1 36 S 2237)

Pre एटति । Per एटत, एटतु, एटु इयेटिष । I Fut एटिता । Aor एटीत् ।
 Caus एटयति । Aor, इटित, as माभयानिडितम् । Des इटिषति ॥

311. ✓ Kṛiṣa, Pre कृशति । Per विजेट । I Fut. केशितम् । Aor. अकेशीत् ।
Caus केशयति । Desi. विकेशयति । Inten. चकेश्यते । Yān luk केशयति or चकेशति ।
Ger कृशित्वा or केशित्वा Noun : कृशः ॥

312. ✓ Kṛiṣ, Pre कृषति । Per. चकषट् । I Fut. कषितम् । Aor. अकषीत्
or अकरोत् । Caus. काटयति । Desi. विकटयति । Inten. चाकट्यते Yān luk
काकटीत् or चाकटि । Noun कषटकः ॥

312 B ✓ Kṛiṣ, Pre. कटति । Ger. कटित्वा or कटत्वा । Part. कटयाम् ॥
इ ३४२ क । गति ।

312. A ✓, to go.

Pre. अयति । Por. ह्यय, ह्ययत्, ह्ययुः, ह्ययिष or ह्येय (VII. 2. 67. S. 2296)
ह्ययुः, ह्यय, ह्यय or ह्यय, ह्ययिष, ह्ययिषम् । I Fut. यता । II Fut. ययति । Impera.
अयतु । Imper. आयत । Pote. अयेत् । Bene ह्ययात् (VII 4. 25. S. 2298.)
Aor. ह्येयीत्, (अ+ह्येयत्) ह्येयाम्, ह्येयुः, ह्येयोः, ह्येयम्, ह्येय, ह्येयम्, ह्येय, ह्येयम् । C. 1. ह्येयत् ।
Pass. ह्ययते । Caus. आययति । Aor. अ+अययत् । Desi. ह्येययति (VI 4. 16. S.
2614) Past Part ह्यय, ह्ययाम् ॥

हेठ ३४३ विवाधायाम् ।

343 ✓ Hetha, to be wicked, (to vex, to trouble, to strike, to be born; to
purify, to cause prosperity)

Pre. हेठति । It is not given here in the Siddhānta See No. 285.

मडि ३४४ मृषायाम् ।

344. ✓ Madi, to adorn, to decorate

Pre मण्डति । Per. ममण्ड, ममण्डत्, ममण्डुः । I Fut मण्डिता । Aor. अम-
ण्डीत्, अमण्डितम् । अमण्डितुः Caus मण्डयति । Aor अममण्डत्, Desi. मिमण्डयति ।
Inten ममण्डयते । यङ्लुङ् । ममण्डयति or ममण्डि । Noun : मण्डनः ॥

कुडि (कुडि) ३४५ वैकल्पे । कुडति । कुडति इति तु दाहे गतम् ॥

345. ✓ Kuti, (kadī) to agitate, to mutilate When it means 'to burn'
it is Ātmanepadi, already mentioned, see root 29

Pre कुडति । Per. चुकुण्ड । I Fut कुडिता । Aorist अकुडीत्, अकुडितम् ।
Caus. कुडयति । Desi. चुकुडयति । Inten. चोकुण्डयते । चोकुडति । or चोकुडि ॥

मुड (मुड, मुडि, पुड, पुडि) ३४६ प्रमर्दने ।

346. ✓ Muta, to crush, break, grind, powder, to kill Dhanapāla
gives it as मुड, Śākatāyana reads it as मुड, Kabīraswāmī reads them as मुडि । पुडि ॥

Pre. मोडति । Per. मुमोट । I Fut. मोडिता । Desi. मुमुटयति or मुमोटि-
यति । Ger. मुटित्वा or मोटित्वा (I 2. 26. S. 2617).

चुडि (चुट or चुडि) ३४७ अल्पीभावे ।

347. ✓ Chudi, (to cut off, to divide), to become small; to be dimi-
nished; Durga reads it as चुट, our author as चुडि ॥

Pre -चुडति or चुण्डति ॥

मुडि ३४८ खण्डने । मुडति । 'मुडि च' इत्येके । पुडति ॥

348. ✓ Muḍi, (also puḍi and śuḍi) to shave, to shear, to crush; to
sink Maitreya says 'Some say the root is पुडि' In some Dhātukoshas it is given
as मुटि अयनप्रमर्दनयोः । Pre मुडति, पुडति । Nouns . मुण्ड, मुण्डः, मुण्डरीक ॥

कटि ३४६, लुटि ३५० स्तेये । वंटति । लुटति । 'कटि, लुटि' इत्येके । 'कटि लुटि' इत्यपेक्षे ॥

349. ✓ *Ruti*, 350. ✓ *Luti*, to rob, to steal Śakātayāna reads these as ending in ट् According to Kāhiraśwāmi these are कटि and लुटि ॥

Pre वंटति ; लुटति । Per. कटं, लुमुण्ट । I Fut कटिता लुटिता । Aorist कटयटीत्, लुमुण्टीत् । Caus कटयति, लुमुण्टयति । Desi. कटयति, लुमुण्टयति । Inten कोलुङ्गते रोमुङ्गते । यङ् लुङ्, रोमुङ्गीति or रोमुङ्गि । Nouns ; कटका । लुमुण्टकः ॥

वटि ३५१ विभाजने ।

351. ✓ *Vati*, to divide, to share This is not found here in the Siddhānta, Pre वंटति ॥

स्फुटि ३५२ विशरणे । स्फुटित्वाद्वा । अस्फुटत् - अस्फोटोत् ।

स्फुटि इत्यपि केचित् । इतिस्त्वाच्च । स्फुण्टति ॥

352. ✓ *Sphutir*, to burst or split open, to break forth,

Pre स्फोटति or स्फुण्टति स्फोटति । Per. पुस्फोट (ट) । I Fut स्फोटि(टि)ता । Aorist अस्फुटत् or अस्फोटोत् । Desi. पुस्फुटि (टि) यति or पुस्फोटि (टि) यति । Ger. स्फुटित्वा or स्फोटित्वा । As this root has an indicatory वृ, the Aorist is formed optionally by adding अङ् (IIL I. 57) Thus अस्फुटत् or अस्फोटोत् । Some read the root as स्फुटि and therefore it takes the लुङ् augment, As स्फुण्टति । Mādhava gives it as स्फुटि । Chandra reads स्फुट । Its Aorist is not formed in अङ् । Kāhiraśwāmi and Kāśyapa give three roots स्फुट, स्फुटि and स्फुटिद् ॥

पठ ३५३ व्यक्तायां वाचि । पठतुः । पठिथ । अपठीत् - अपाठीत् ॥

353. ✓ *Patha*, to read or repeat aloud, recite; to study,

Pre. पठति । Per. पपाठ, पठतुः, पठुः, पठिथ । I Fut. पठिता । Aorist. अपठीत्, or अपाठीत् । अपाठिष्टात् । Caus. पाठयति । Desi. विपठयति । Inten. पापठते । यङ् लुङ् । पापठीति or पापठि ॥

वथ ३५४ स्थौल्ये । वथतुः । वथिथ ॥

354. ✓ *Vatha*, to be strong or powerful, to be fat, When ॥ means ekacharya, it is ātmanepadi See No 281. That root is वथ ॥

Pre वथति । Per. वपाठ, वपठतुः, वपठुः, वपठिथ । I Fut. वठिता । Aorist. अवाठीत्, अवठीत् । Caus. वाठयति । Desi. विवठयति । Inten. वापठते । यङ् लुङ्, वापठीति or वापठि ।

मथ ३५५ मदनियासयोः ।

355. ✓ *Mat̐ha*, to be intoxicated, to dwell, (to go).

Pre मथति । Per. ममाठ, मेठतुः, मेठुः, मेठिथ । I Fut. मठिता । Aor. अमाठीत्, or अमठीत् । Caus. माठयति । Desi. मिमठयति । Inten. मामठते, ॥

कठ ३५६ कृच्छ्रजीवने ।

356. ✓ *Kaṭha*, to live in distress

Pre. कठति । Per. सकाठ, सकठतुः, सकठुः । I Fut. कठिता । Aorist. अकाठीत्, अकठीत् । Caus. काठयति । Desi. विकठयति । Inten. कापठते । यङ् लुङ्, कापठीति, कापठि । Noun कठ, कठिमा, कठोर ॥

रट ३५७ परिभाषणे । रट इत्येके ॥

357. ✓ *Rat̐a*, to speak, Some give it as ✓ *raṭha*.

Pre रटति । Per. रराट. रटतु, रेटुः, रेटिय । I Fut. रटिता । Aorist. अराटोत्, अराटोत् । Caus. राटयति । Desl. रिरटिषति । Inten. राटयते । Yan luk. राटोति । राटि ।

कठ ३५८ प्लुतिशठत्वयोः । बलात्कारे इत्येके । ईठति । जहाट ॥

358 ✓ Hatha, to leap, to be wicked, to oppress, to bind to a post,

Pro हटति । Per. छहाट. छहटतु, छहटुः । I Fut. हटिता । Aorist. अहाटोत्, अहटोत् । Caus. हाटयति । Desl. जिहटिषति । Inten. हाटयते । यद्भुक्. जाहटोति or जाहटि ॥ Some say it means to oppress.

कठ ३५९, लुठ ३६०, उठ ३६१, उपघाते । ओठति । कठ इत्येके । कठति । कठांचकार ॥

359 ✓ Rūṭha, 360 ✓ Luṭha, 361. ✓ Uṭha. To strike : Some read कठ with a long ऊ and conjugate it as कठति &c.

Pre रोठति । Per. ररोठ । I Fut. रोठिता । Aorist. अरोटोत् । Caus. रोठयति । Desl. ररोठिषति । Inten. रोठयते । Yan luk, रोठोति or ररोठि ।

360. ✓ Lutha, this root is found in the Tudda; also.

Pre लोठति । Per. ल्लोठ । I Fut. लोठिता । Aorist. अलोटोत् ॥

361 ✓ Uṭha Pre. ओठति । Per. उघोठ. कठतुः । I Fut. ओठिता । Aorist. ओटोत् । Caus. ओठयति । Desl. उठिठिषति ॥

361 A ✓ ūṭha Pre कठति । Per. कठां चकार । I Fut. कठिता । Aorist. कठयति । Caus. कठयति Desl. कठिठिषति ॥

पिठ ३६२ हिंसासंस्नेशनयोः ।

362 ✓ Piṭha, to hurt, to feel pain.

Pre. पेठति । Per. पिपेठ, पिपिठतुः । I Fut. पेठिता । Aorist. अपेठोत्, अपेठिषाम् । Caus. पेठयति । Desl. पिपेठिषति । Inten. पेपिठयते । यद्भुक्, पेपिठोति, पेपेठि । Nouns पोटम् with घञ् । The lengthening is by VI. 3. 137, S. 3539

शठ ३६३ कैतवे च ।

363 ✓ Sāṭha, to cheat, and also 'to hurt,' 'to feel pain.'

Pre. शठति । Per. शशाठ, शेठतुः, शेदुः । I Fut. शठिता । Aorist. अशाटोत्, अशटोत् । Caus. शाठयति । Desl. शिशठिषति । Inten. शशठयते । यद्भुक्, शाशटोति शशटि ॥

शुठ ३६४ प्रतिघाते । ओठति । शुठि इति स्वामी । शुण्ठति ॥

364 ✓ Sāṭha, to be impeded or hindered.

Pre ओठति, शुठति । Per. शुओठ । शुशुनठः । I Fut. ओठिता, शुनठिता । Aorist. अओठोत्, अशुनठोत् । Caus. ओठयति शुनठयति । Desl. शुओठिषति, शुशुनठिषति । Inten — ओओठयते, ओशुनठयते ॥

कुठि ३६५ च । कुण्ठति ॥

365 ✓ Kuṭha, to be blunted or dulled, to loosen.

Pre कुण्ठति । Per. कुकुण्ठ । कुकुण्ठतुः । I Fut. कुण्ठिता । Aorist. अकुण्ठोत् । Caus. कुण्ठयति । Desl. वोकुण्ठिषति । Inten. कुकुण्ठयते । यद्भुक्, वोकुण्ठोति । वोकुण्ठि । Noun कुण्ठः ॥

लुठि ३६६ आलस्ये प्रतिघाते च ।

366. ✓ Luṭhi, to be lazy, to strike. Pre. लुंठति ॥

शुठि ३६७ शोषणे ।

367. ✓ Śuṭhi, to become dry. Pre शुषठति । Nouns शुषठ । शुषठी ॥

रुठि ३६८, लुठि ३६९, गतौ ।

368. ✓ Ruthi, 369 ✓ Luthi, to go

Pie. रुठति, लुठति । Per रुषठ । लुलुषठ । I Fut रुषिठता, लुषिठता । Aorist. अरुषठीत, अलुषठीत । Caus रुषठयति, लुषठयति । Desi. रुषिठयति, लुलुषिठयति । Inten. रोषयते, लोलुषयते । यङ् लुक् । रोषयतीति, लोलुषयतीति ॥

चुड्ड ३७० भावकरणे । भावकरणमभिप्रायसूचनम् । चुहुति । चुचुहु ॥

370. ✓ Chudda, to dally, to sport, to hint one's meaning Bhāva karana means 'to express or hint one's meaning'

Pre. चुहुति, । Per चुचुहु । I Fut चुहुति, Aorist अचुहीत् । Caus. चुहुयति । The aorist will be अचुचुहुत् । Desi. चुचुहुयति । Inten चोचुयते । यङ् लुक् । चोचुहीत् । चोचुहि । The Imperfect will be अचोचुत् । The root has ह as penultimate, which appears now as स, when the final is elided by VIII 2, 23 S 54.

अड्ड ३७१ अभियोगे । अहुति । आनहु ॥

371. ✓ Adda, to join, to attack, to argue, to apply closely, to be devoted.

Pie. अहुति । Per. आनहु, आनहुत्, आनहुः । I Fut. अहुति Aorist आहीत् । Caus. अहुयति । Aorist आहीत् । Desi. अहुयति (the द is not reduplicated because of VI 1 3 S 2446)

कड्ड ३७२ कार्कर्ये । कहुति । चुहादयस्त्रयो दोषधाः । तेन क्रिये ।

वुत् । अत् । कत् इत्यादि ॥

372. ✓ Kadda, to be harsh or severe ; to be hard or rough.

Pre कहुति । Per. कड्ड । I Fut कहुति । Aorist अकहीत् । Caus कहुयति । Desi. चिकहुयति । Inten वाकड्डयते, यङ् लुक् । वाकहीति or वाकहि । अचीकत् ॥

Noun :—कड्डजल compound of कत् + जलम् ॥ The three roots चुड्ड, अड्ड and कड्ड have a द as penultimate Therefore with the affix क्तिप् the forms would be चुत्, अत् and कत् respectively.

क्रीड ३७३ विहारे । चिक्रीड ॥

373. ✓ Kridi, to play, to amuse oneself.

Pie. क्रीडति । Per. चिक्रीड, चिक्रीडत् । I Fut. क्रीडता । Aorist अक्रीडीत् । Caus क्रीडयति । Desi. चिक्रीडयति । Inten, चेक्रीडयते । यङ् लुक् । चेक्रीडति । Aorist अचेक्रीड ॥

तुड्ड (तूड्ड) ३७४ तोडने । तोडति । तुतोड । तूड्ड इत्येके ॥

374. ✓ Tudṛ, to split, to push ; to injure.

Pre. तोडति, तूडति । Per तुतोड or तूतूड । I Fut तोडिता, तूडिता । Aorist अतोडीत् । Caus तोडयति, तूडयति । Desi. तुतोडयति, तूतूडयति । Inten तोतूडयते, तोतूडयते । यङ् लुक् । तोतूडति or तोतूडि ॥

हुड्ड ३७५, हुड्ड होड ३७६ गतौ । हुड्यात्-हूड्याह-होड्याह ॥

375. ✓ Hudṛ, 375. A ✓ Hudṛ, 376. ✓ Hodṛ, to go.

Pre वृद्धति । Per जुवृद्ध । I Fut वृद्धिता । Bene वृद्ध्यात् । Aorist अजुवृद्धोत् Caus वृद्धयति । Aorist अजुवृद्धत् । Desi जुवृद्धिषति । Inten जावृद्धते । You luk जावृद्धति or जावृद्धति ॥

375A ✓ Hrdri Pre होहति । Per जुहोह । I Fut होहिता । Bene जुह्यात् । Aorist अहोहोत् । Caus होहयति । Aorist अजुहोहत् ॥

376 ✓ Hodri Pre होहति । Bene होह्यात् ॥

376 A ✓ Haudri 376 B ✓ K dri These are not in the Siddhanta.

रोड्ड् (रोड्) ३७७ अनादरे ।

377 ✓ Ra lri to less se Pre -रोहति, रोहति ॥

रोड् ३७८, लोड् ३७९ उन्मादे ।

378 ✓ R dri, 379 ✓ L dri, to be foolish or mad Pre -रोहति, रोहति ॥

अड ३८० उद्यमे । अडति । आड । आडतु । आडु ॥

380 ✓ Adi to try, to exert

Pre अडति । Per आड आडतु आडु । I Fut अडिता । Aorist आडोत् आडि
ष्टाम, आडिषु । Caus आडयति । Desi अडिषति ॥

Noun अड 'the sting or tail of a scorpion' Hence 'sharp' अड 'specially sharp' The son of Vrnda is व्याडि ॥

**लड ३८१ विलासे । लडति । डलयोर्लपोश्चेत्स्वरखाल्लततीति व्या-
म्यादय ॥**

381 ✓ Lali to dally, to sport to play Ti is Ghatid also

Pre लडति । Per ललाड । I Fut लडिता । Aorist अललाडोत् अललडत् । Caus
ललडयति । Desi ललडिषति । Inten ललड्यते । अललड ललड्यति । ललडिषति ।

According to Kashirawami and others the ल and ल being interchangeable
and so also ल and र we have the from ललति & also

लल ३८२ ईप्साय,म् ।

382 ✓ Lali (to play to sport, to dally) to desire This root is found
in the Shiddhanta Kaumudi in the sense of 'to desire' Mithava says under
लल "Some read ✓ lala ॥ sayam after it Kashirawami in Purusha do not ap-
prove it as a separate root

Pre ललति । Caus ललयति । Noun ललना ॥

कड ३८३ मदे । कडति । 'कडि' इत्येके । कड्यति ॥

383 ✓ Kadi, to be proud

Pre कडति, कड्यति । Per अकड अकड्य । I Fut कडिता कड्यिता । Aorist
अकडोत् अकड्योत् । Caus कडयति कड्ययति । Desi कडिषति । कडिष्यति ।
Inten अकड्यते । अकड्योति, अकड्यिषु । Kashirawami reads it as कडि and says
'according to Durgā it is कडे ।' This root is found in the Tūdal at o VI 86 the
root कडि is atmanepadi also I 302

गडि ३८४ घदनैकदेशे । गण्डति । इति टवर्गोपान्ता ॥

384 ✓ Gadi to check (?)

Pre गण्डति । Per अगण्ड, अगण्डतु अगण्डु । I Fut गण्डिता । Aorist अगण्डोत्
अगण्डिष्टाम अगण्डिषु । Caus गण्डयति । Desi अगण्डिषति । Inten अगण्ड्यते । Noun

गणः 'cheek' According to some the last five roots (including gandra) are incapable of conjugation. No -na only are formed from them.

Here end the roots whose final is a letter of the palatal class

अथ पञ्चमोऽयान्ताः । तत्रानुदात्तेतः स्तोभत्यन्ताश्चतुस्त्रिंशत् ॥

Now we give the roots ending in a labial. Of these, thirty four up to ✓ Stubha are anudātta.

तिष्ठ ३८५, तेषु ३८६, ष्टिष्ठ ३८७, छेष्ठ ३८८ क्षरणार्था । आद्योऽनुदात्तः । क्षीरस्वामी त्वय सेदिति बभ्राम । तेषते । तितिषे । क्रादिनियमादिष्ट । तितिषिषे । तेषा तेषस्यते ॥

The first of these roots is anudātta also and hence अनिदृ । Kashirasvāmī mistook it as सेदृ ॥

Thus Pre तेषते । Per तितिषे । Though this is anit, yet in the Second and First Person इट् would be added by the rule of kryāḍi (VII 2 18, S 2293) therefore, we have तितिषिषे and तितिषिष्ये &c The First Future is तेषा । The Second Future is तेषस्यते ।

In forming the Benedictive the following rule applies:—

✓ २३०० । लिङ्सिचावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ ॥

॥ चकचमीषात्तन् परे । अनाढी लिङात्मनेपदपरः सिद्धेत्येति कितौ स्तः । कित्वाच्च गुणः । तिष्ठ सीष्ट । तिष्ठ सीषात्ताम् । तिष्ठ क्षीरम् । सुदि अने अजि (२२८९) इति सनेय । अतिम् । अतिष्वाताम् । अतिष्ठ मत । तेषते । तितिषे । तिष्ठिषे । तिष्ठिषाते । तिष्ठिषिरे । तिष्ठिषे । तिष्ठिषाते । तिष्ठिषिरे ॥

2300 After roots ending in a consonant, that adjoins a vowel of *ṣṭ* pratyāhāra, the substitutes of *liṅ* (III. 3- 161) and *siṅ* (III 1 44) when they begin with a consonant of *jhal* pratyāhāra, are *liṅ*, when the *ātmanepada* affixes follow

NOTE — The *sūtra* consists of two words लिङ्सिचौ and आत्मनेपदेषु, literally meaning 'the affixes *liṅ* and *siṅ* in the *Ātmanepada*' The other phrases, given in the above text must be supplied from the previous *sūtras* to complete the sense. The *anuvṛtti* of the word *सन्* that begins with *sūtra*, I २ २ does not extend further. अ — तिष्ठोष्ट 'may he break' and भुक्षोष्ट 'may he know,' अभिज्ञ 'he broke, अद्युष्ट 'he know'

Thus the root तिष्ठ ends with a simple consonant, is preceded by च a letter of *ṣṭ* pratyāhāra, after this root the *jhalādi* affix सीष्ट of the Benedictive in the *Ātmanepada* is treated like कित्, therefore there is no *guna* substitution of the vowel of the root before this affix तिष्ठ् + सीष्ट = तिष्ठ् सीष्ट ॥

So also तिष्ठ् सीषात्ताम्, तिष्ठ् क्षीरम् ॥

Similarly in the Aorist we have च + तिष्ठ् + तिष्ठ् + त, the च of the Aorist being elided by VIII 2 26 ॥ 2281 = अतिष्ठ । अतिष्ठवाताम् । अतिष्ठत ॥

385 ✓ Tipri, to sprinkle This root is anit as it is included in the list of anit roots

Pre तेषते । Per तितिषे । तितिषिषे । तितिषिष्ये । I Fut- तेषा । II Fut- तेषस्यते । Imp- तेषताम् । Imperf- अतेषत । Pote- तेषेत । Done- तिष्ठोष्ट, तिष्ठोषात्ताम्, तिष्ठोषात् ॥

Aorist अतिपत, अतिपृषाताम्, अतिपृषतः। Caus तेवयति। Aorist अतिपतिषतः। Desi, तितिपयते। Inten तेतिष्यते। Yauluk तेतिषीति or तेतिषि ॥

386 ✓ Tepr Pre तेवते। Per तितेपे। I Fut तेविता। II Fut तेविष्यते। Imp, तेवताम्। Imper अतेवत। Pote तेपेत। Bene तेपिषीष्ट। Aorist अतेविष्ट। Caus तेवयते। Desi तितेपियते। Inten तेतिष्यते। यङनुक तेतेपीति or तेतिषि ॥

387 ✓ Sht pri Pre स्तेवते। Per तिष्टिये। तिष्टियते। तिष्टियरे। I Fut स्तेविता। Imperative स्तेवताम् Imper। अस्तपत। Pote स्तेपेत। Bene स्तेपिषीष्ट। Aorist अस्तेविष्ट। Condi अस्तेपिष्यत। Caus स्तेपयते। Desi तिस्तपियते or तिस्तिपियते। The स is not changed to ष (see VIII 3 GI S 267) Inten स्तेष्टियते। यङनुक तेष्टीति or तेष्टेप्ति। Ger स्तिपित्वा or स्तेपित्वा ॥

388 ✓ Sltepr Pre स्तेपते। Per तिष्टेपे। I Fut स्तेविता। II Fut स्तेपिष्यते। Imperat ve स्तेवताम्। Imper अस्तपत। Pote स्तेपेत। Bene स्तेपिषीष्ट। Aorist अस्तेविष्ट। Condi अस्तपिष्यत। Caus स्तेपयते। Desi तिस्तपियते। Inten स्तेष्टियते ॥

तेष्टु ३८६ कल्पने च ।

389 ✓ Tepr to tremble, shake. By the force of च it means also to sprinkle

Pre तेपते। Per तितेपे। I Fut तेविता। II Fut तेविष्यते। Impera तेवताम्। Imper अतपत। Pote तपेत। Bene तेपिषीष्ट। Aorist अतेविष्ट। Condi अतेपिष्यत। Caus तेवयत। Desi तितेपियते। Inten ततेप्यते ॥

गलेष्टु ३९० दैर्घ्ये । स्तेरते ॥

390 ✓ Glepr t lepor Pre स्तेरते। Per जितेपे। I Fut स्तेविता। Bene स्तेपिषीष्ट। Aorist अस्तेविष्ट। Caus स्तेपयते। Desi तिस्तेपियते। Inten स्तेष्टियते।

दुचेष्टु ३९१ कल्पने । वेरते ॥

391 ✓ urep to i ke to tremble

Ire वेरते। Per विरेपे। I Fut वेविता। Aorist अवेविष्ट। Caus वेवयति (The Continve I am not sure and he use the verb has the sense of motion I 3 87. II 2753) Des दिग्विषते। Inten ववय्यते ॥

Notes वेरयु trembling (III 3 89 S 3267 because of दु)। विविगम (Un II 5) वेर (with युच III 2 148 S 3128)

**केष्टु ३९२ दोष्टु ३९३ गलेष्टु ३९४ च । चात्कम्पने गतौ च । सूत्रविभ्रा-
रूपेति स्वाती । निचयस्तु यत्तस्मिन् पठित्वा कम्पन इत्यनेन इत्याह । लि-
गामिभेदा - पाठ ॥**

392 ✓ K pri 393 ✓ Gepr 394 ✓ Glepri to tremble and to move By the force of च both the senses of trembling and moving are taken. This is done by yoga vibhāṇa according to Swami. According to Mūtreya the sense of trembling would be understood by context even without च। His meaning is that these roots could well have been read with ✓यष्ट but they are not done, because traditionally they are read separately. The ✓Glepr is repeated because it has a different meaning here

Pre कपते। Per विकपे। I Fut कविता। Bene कपिषीष्ट। Aorist अकपिष्ट। Caus कपयति (I 3 87 S 2753) Des विकपिष्यते। Inten केकप्यते।

393 ✓ Gepr Pre गेपते। Per जितेपे। I Fut गेविता। Bene गेपिषीष्ट। Aorist अगेविष्ट। Caus गेवयति। Des जितेपियते। Inten जगिष्यते ॥

394 ✓ Glepri Pre ग्लेपते । Per. ग्लिसेवे । I Fut ग्लेपिता । Bene ग्लेपिषीष्ट । Aorist—ग्लेपिषिट । Caus. ग्लेपयति । Des. ग्लिसेषियते । Inten ग्लेपयते ॥

मेष्ट ३६५, रेष्ट ३६६, लेष्ट ३९७, घेष्ट ३९८ गतौ ।

395 ✓ Mepri, to move According to Maitreya it means 'to serve, to attend upon'. The reading of Ābhiravāmi is mepri, repri, lepri gatau. But Maitreya reads it as mepri/lepri sevane, repri playagatau. Some texts have हेष्ट and घेष्ट ॥

Pre मेपते । Per मिमेवे । I Fut मेपिता । Bene मेपिषीष्ट । Aorist ममेपिट । Caus. मेपयति । Des. मिमेषियते । Inten मेपयते ॥

396 ✓ Repri, to go According to Maitreya R means 'to leap, jump swim'. Pre रेपते । Per रिरेवे । I Fut रेपिता । Bene रेपिषीष्ट । Aorist ररेपिट । Caus. रेपयति । Des. रिरेषियते । Inten रेरेपयते ॥

397. ✓ Lepri, to go, move

Pre लेपते । Per लिसेवे । I Fut लेपिता । Bene लेपिषीष्ट । Aorist ललेपिट । Caus. लेपयति । Des. लिसेषियते । Inten लेपयते ॥

398 ✓ Dhepri Pre धेपते । Per दिधेवे । I Fut धेपिता । Aorist धधेपिट । Caus. धेपयति । Des. दिधेषियते । Inten, धेपयते ॥

अप्रूप ३९९ छज्जायाम् । वपते ॥

• The Present is वपते । In forming the Perfect, the following rule applies

✓ २३०१ । तृफलभजवपश्च । ६ । ४ । १२२ ॥

यपामत यकारोऽभ्यासतोपश्च स्यात्किति तिङि सेदि यलि च । जेवे । जेवते । जेविरे कदित्वादिद्वा । वपिता-अप्रू । वपिषीष्ट-अप्रूषीष्ट ॥

2301 ए is substituted for the अ of तृ, फल, भज and वप, and the reduplicate is elided, when the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or ङ्) follow, as well as when यल् with the इद् augment follows.

Thus (तेत्तु, तेरु, तेरिच, जेतु, जेतु, जेलिच, भेजु, भेजिच) जेवे, जेवते, जेविरे ॥

Note — In the case of तृ the rule applies to the अ obtained by Guna contrary to VI 4 126, in फल and भज the rule, that no different substitute should be in the reduplicate, is not adhered to, and in वप the अ does not stand between the two simple consonants

The root ✓ अप्रूप being exhibited with an indicatory क् shows that the addition of the augment इट् is optional (VII 2 44 S 2279 and VII 2 15 S 3025) Thus the First Future is जपिता or अप्रू । Benedictive जपिषीष्ट or अप्रूषीष्ट । The indicatory व shows that the feminine noun from this root is formed by वच् (III 3 104 S 3281) As वपा ।

599 ✓ Trapush, to be ashamed, abashed

Pre वपते । Per जेवे । I Fut वपिता or वप्ता । II Fut वपियते or वपत्यते । Imperative वपताम् । Imper वपयत । Pote वपेत । Bene वपिषीष्ट or वप्षीष्ट । Aorist वपिषिट or वपत् । Condi वपयिष्यत or वपय्यत । Caus वपयति । Aorist वपिष्यत् । Being a Ghaṭṭādi root also (see 859) it is mit (VI 4 93 S 2568) and hence the shortening in the Causative Des. तिषियते, or तिषयते । Inten तापयते । यह मुक् तापयति or तापयति ॥ Past Part Pass वप् । Past Part Act

अपतवान् । Ger अपित्वा or अपत्वा । Infin अपितुम् । अपतुम् । Nouns अपपतिपयु-
(III 2 116 S 3116) चयु 'Tin

कपि ४०० चलने । कम्पते । चक्रम्ये ॥

400 ✓ Kapi, to move, to tremble

Pre कम्पते । Per चक्रम्ये । I Fut कम्पयति । Caus कम्पयति । (I 3 87 S 253)

Des: चिकम्पयते । Inten चाकम्पयते । Nouns —कम्प (III 2 167 S 3147)

कम्पन (II 2 148 or 149 S 3128 or 3129) कपि (Un IV 144) यूपार्कपि "Vishnu or Rudra" कपिल (See however Un I 55)

रवि ४०१, लवि ४०२, अबि ४०३ शब्दे । रम्बे । ललम्बे । आनम्बे ॥

401 ✓ Rabi, 402 ✓ Labi, 403 ✓ Abi, to sound

401 ✓ Rabi, Pre रम्बते । Per रम्बे । I Fut रम्बति । Aorist ररम्बट् । Caus रम्बयते । Des: रिरम्बयते । Inten रारम्बयते । यह लुक् । रारम्बीति or रारम्बति । Imperfec
रारान् । Noun हेरम्ब ॥

402 ✓ Labi, to sound Pre लम्बते । Per ललम्बे । I Fut लम्बति । Aorist
ललम्बट् । Caus लम्बयते । Des: लिलम्बयते । Inten लालम्बयते ॥

403 ✓ Abi, to sound Pre आम्बते । Per आनम्बे । I Fut आम्बति । Caus
आम्बयति Aorist आम्बयत् । Des: आम्बयति । Nouns च्यम्बक 'The father of the
three worlds' अम्बरीष । अम्बा 'mother'

लवि ४०४ अवसंसने च ।

404 ✓ Labi, to hang down, hang from 'to dangle'

Pre लम्बते । Per ललम्बे । I Fut लम्बति । Nouns अलावू with the
negative च and affix क under Un 2 87 It means gourd

कवृ ४०५ कर्णे । चकवे ॥

405 ✓ Kabri, to color Pre कवते । Per चकवे । I Fut कवति । Aorist,

ककवट् । Caus कावयति । Aorist ककवायत् । Des: विकवयते । Inten चाकवयते । यह लुक्
चाकर्ति । Nouns कवर । कवरी or कवरः (IV 1 42 S 500) कर्तुर ॥

क्लीबृ ४०६ अधाष्टये । चिक्रीवे ॥

406 ✓ Klibri, to be impotent Pre क्रीवते । Per चिक्रीवे । I Fut क्रीवति ।

Aorist कक्रीवट् । Caus क्रीवयति । Aorist कक्रीवयत् । Des: विक्रीवयते ।

क्षीबृ ४०७ मदे । क्षीबते ॥

407 ✓ Kshibri, to be drunk or intoxicated,

Pre क्षीवते । Per चिक्षीवे । I Fut क्षीवति । Caus क्षीवयति Aorist कक्षीवयत् ।

Des: चिक्षीवयते । Noun क्षीव ॥

शीभृ ४०८ कथने । शीभते ॥

408 ✓ Shibri, to boast

Pre शीभते । Per, शिशोभे । I Fut शीभति । Caus शीभयते । Aorist कशीभीम् ।

Des: शिशोभयते । Inten शिशोभयते । यहलुक् शिशोभि । (It changed to च by VIII 2 40
S. 2280, and it changed to क्ष by VIII 4 53 S 52) Noun शीभर ॥

चीभृ ४०९ च ।

409 ✓ Chibhri, to boast. This is read separately because some read

✓ अभि instead. Pre चीभते । Per चिक्षोभे । I Fut चीभति । Aorist कचोभिट् ॥

रेभृ ४१०, अभि ४११, रभि ४१२ शब्दे । रिभे । 'अभि' कृत्ति
त्यज्यते । अभ्यते । रभ्यते ॥

410 ✓Rebhri, to sound, to make noise, to low like a cow. Some read it
as ✓अभि and ✓रभि ॥

Pre रेभते । Per रिभे । I Fut. रेभिता । Aorist अरिभट् । Caus रेभ्यते । Des:
रिरेभिष्यते । Inten रेभ्यते ॥

411 ✓Abhi, to sound

Pre अभते । Per आभम् or अभ्याचक्रे (Q) । I Fut अभिता । Aorist आभिषट् ।
Caus अभ्यते । Des: आभिष्यते । Nouns : अभ । अभि ॥

412 ✓Rabhi (to sound, to bellow to low as a cow) To obstruct. To
stop Pre रभ्यते । Per ररम् । I Fut रभिता । Aorist अरभिट् ॥

दृष्टि ४१३, स्तब्धि ४१४ प्रतिदम्भे । स्तम्भते । उत्तम्भते । उद. स्या-
स्तम्भी—(११८) इति प्रत्ययार्थः । तिस्तम्भते । 'स्तम्भे' (२२०२) इति पत्व तु
न भङ्गति । शब्दार्थो निर्विद्वत्स्य सौख्यस्य तत्र ग्रहणात् । तद्विज्ञ तु—स्यास्तम्भी—
(११८) इति पूर्वार्थापेक्षयाः 'स्तम्भे' (२२०२) इति तवर्गापेक्षयाः शब्दार्थः ।
केचिदस्य टकार औपदेशिक इत्याहु । तन्मते दम्भते । दृष्टम्भे ॥

413 ✓Shtabhi, to stop, hinder paralyse, benumb

• Pre स्तम्भते । Per तस्तम्भे । I Fut स्तम्भिता । Aorist अस्तम्भिट् । Caus स्तम्भ्यते
The desiderative of this is तिस्तम्भयति । Des: तिस्तम्भ्यते । Inten तास्तम्भ्यते ॥

With the Preposition ut the form is उत्तम्भते (See VII 4 61 S 118)
With वि we have विस्तम्भते । Here स् is not changed to व because the sūtra
VIII 3 67 S 2272 applies to ✓स्तम्भ as exhibited there with न, namely to
the sūtra root that takes the vikarana ञ् by III 1 89 and not to the present
root स्तम्भ । The reason of this is that in the sūtra VIII 4 61 S 118 the root
is exhibited as स्तम्भ with a labial nasal, while in VIII 3 67 S 2272 the root is
exhibited with a dental nasal. This is the opinion of Madhava. Some say the
ट of दम्भ is original. According to them the conjugation is Pre दम्भते Per
दृष्टम्भे ॥

414 ✓Skabhi, to stop, hinder

Pre स्कम्भते । Pre चस्कम्भे । I Fut स्कम्भिता । Aorist अस्कम्भिट् । Caus
स्कम्भ्यते । Des: चिस्कम्भ्यते । Inten चास्कम्भ्यते । Past Part. Pass स्कम्भित
स्कम्भित । Past Part. Act स्कम्भितवान् ॥

जम् (जमी) ४१५, जृभी ४१६ गात्र विनामे ॥

• 415 ✓जम् (जमी) 'to copulate' Some read it as जमि । This root inserts
a penultimate nasal by the following

२३०२ । रधिजभोरचि । ० । १ । ६१ ॥

पतयेर्नुमागम् स्यादधि । जम्भते । जजम्भे । जम्भिता । जजम्भिट् । जृम्भते । जजृम्भे ॥

2302 The augment 'num' is added after the root vowel in
'radhi' and 'jabhi,' before the affixes beginning with a vowel

Note.—Thus रन्धयति रन्धकम्, सायुज्यम्, रज्यो वर्तते । जम्भयति, जम्भकम्, सायुज्यम्
जम्भजम्भम् जम्भो वर्तते । Though the दृष्टि rule is subsequent, it is superseded by

the augment Why do we say 'before an affix beginning with vowel ? Observe रडा, ज्ञायम् ॥

Pre ज्ञायते । Per ज्ञायते । I Fut ज्ञायिष्यति । II Fut ज्ञायिष्यते । Imper ज्ञायताम् । Imperf ज्ञायन्त । Pot ज्ञायिष्यति । Bene ज्ञायिष्यति । Aorist ज्ञायिष्यत् । Condi ज्ञायिष्यति । Caus ज्ञाययति or ति । Aorist ज्ञायिष्यत् । Desi, ज्ञायिष्यति । Inten ज्ञायिष्यति (III 1 24 § 26 35 and VII 4 86 S 2638), यद् जुहू, जज्ञामासि, or जज्ञाथि । Dual जज्ञाथ । Pl जज्ञामासि । Noun जम् tooth Maitreya makes it an t as ज्ञायम् ॥

416 ✓ Jribhi, 'To copulate,' ('To gape, yawn') Pre जुम्ते । Per जुम्ते । Fut जुम्ता । Aorist जुम्ति । Caus जुम्यते or ति । Aorist जज्ञामासि । Desi जज्ञामासि ॥

शल्भ ४१७ कथ्यते ।

417 ✓ Śalbhā, 'To pass' 'to boast' Pre शन्मते । Per शन्मते । I Fut शन्मिष्यति । Aorist शन्मिष्यत् । Caus शन्मयति । Desi शन्मिष्यति । Inten शान्मिष्यति ॥

यलभ ४१८ भोजने ।

418 ✓ Yalbhā, 'To eat' This root begins with the dento labial य न Pre यन्मते । Per यन्मते । I Fut यन्मिष्यति । Aorist यन्मिष्यत् । Caus यन्मयति । It is always Parasmaipadi, because it means to eat (I 3 87 S 2753) Desi यिन्मिष्यति । Inten यायन्मते ॥

गलभ ४१९ घाड्यते ।

419 ✓ Galbhā, 'To be bold or confident or arrogant,' Pre गन्मते । Per गन्मते । I Fut गन्मिष्यति । Aorist गन्मिष्यत् । Caus गन्मयति । Desi जिगन्मिष्यति । Inten जागन्मते । Noun गन्म 'daring, brave audacious' ॥

श्रम्भु ४२० प्रमादे । तालव्यादिर्दन्त्यादिश्च । श्रम्भते । श्रम्भते वा ।

420 ✓ Śrambu To be careless, neglect, to err The root begins with the palatal श, but with the dental ष according to Chandra Swami having given both, adds श्रम्भु also

Pre श्रम्भते । Per श्रम्भते । I Fut श्रम्भिष्यति । Aorist श्रम्भिष्यत् । Caus श्रम्भयति । Desi श्रिष्यति । Inten श्राश्रम्भते । Past Part Pass श्रम्भित । Past Part Act श्रम्भितवान् ॥

शुभु ४२१ स्तम्भे । स्तोभते ।

421 ✓ Shtulhu, To stop paralyse Pre स्तोभते, with यि, श्रिष्टोभते । Per शुभुते । I Fut स्तोभिष्यति । Caus स्तोभयति । Desi शुतोभिष्यति or शुभुभिष्यति । Inten शोभुभिष्यति । Past Part Pass शुभित or शुभ्यम् । Past Part Act शुभितवान् । Ger शुभित्वा (I 2 26 S 2617)

Here end the thirty four roots ending in a labial and which were Atmanepadi

Now we give Parasmaipadi roots ending in a labial

422 गुप रक्षणे 'to protect' In its conjugation the following sūtra applies

✓ २३०३ । गुपूधूपविच्छिपिपिनिभ्यः शायः । ३ । १ । २८ ॥

धय शायप्रत्यय स्वात्पर्यायः । गुपन्त (४१८६) इति गुप ॥

2303 The affix शाय comes without changing the sense, after गुप 'to protect,' धूप 'to heat,' विच्छ 'to approach,' पण 'to praise' and पण 'to praise' ॥

NOTE — Thus गोपायति 'he protects', धूपायति he heats, so also, विष्कायति पचायति and पनायति.

NOTE — The verb पण् being read along with पन् 'to praise, has here the sense of praise only, so that the affix does not come after the verb पण् when it means 'to make a contract', as यत्नय पयति, सदस्य पयति.

NOTE — The verbs in चाय do not take Ātmanepada affixes, as there is no indicatory letter to show that.

Thus गुप् + चाय । Now applies § 2189 and we get the guna of उ, as, गोपाय । This is now the root, for it gets the designation of Dhatu or root by the following sūtra

✓ २३०४ । सनाद्यन्ता धातवः । ३ । २ । ३२ ॥

सनाद्य कर्मेण्डन्ता प्रत्यया अन्ते येना ते धातुसङ्गा स्युः । धातुत्वात्सङ्गादयः । गोपायति ।

2304 All the words ending with the affixes सन् and the rest are called Dhātus

NOTE. — This extends the sphere of Dhātus or roots already defined in sūtra I 3 1. These roots may be called derivative roots. They are separate independent roots, and have all the functions of a root, as taking tense affixes &c as shown in the above examples. Th is चितीर्षा to wish to do, कारि to cause to do, चेद्विष्य 'to do repeatedly' are separate roots and not the same as कृ 'to do', and thus take श्य &c.

The stems that take the affixes beginning with सन् and ending with विष् namely, the following 1 सन् (III 1 56, 7) 2 क्यञ् (III 1 8) 3 क्त्वायञ् (III 1 9), 4 क्यञ् (III 1 11) 5 क्यञ् (III 1 13) 6 विद् (III 1 20) 7 विष् (III 1 21), 8 यङ् (III 1 22) 9 विष् (III 1, 25) 10 यङ् (III 1 27), 11 चाय (III 1 28), 12 ईयङ् (III 9 29) and 13 विष् (III 1 30) are called also roots. Being roots they are conjugated in सद् सिद् &c.

Thus ✓ गोपाय । Pres गोपायति । In forming the Perfect, the following sūtras apply —

✓ २३०५ । आयादय आर्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ ॥

आर्धधातुकविद्यमानाणादयो वा स्युः ॥

2305 The affixes चाय and those that follow it, (i.e. चाय ईयङ् and विष्) are optionally added, when it is desired to express 'one' self with an Ārhadhātuka affix.

NOTE — Thus ता 3rd sing of the Future is an Ārhadhātuka affix. It is optional in retaining the *dya* of *gopdya* before this affix. So we have गोपायति 'he will protect'. So also अस्मिता or अस्तीयिता, कस्मिता or कामयिता.

But for this sūtra, the affixes चाय &c would have come always even when Ārhadhātuka affixes were to be applied. This makes it optional. Therefore the proper Ārhadhātuka affixes should be applied when we retain चाय &c, and when we do not retain them. Thus the Ārhadhātuka विद् (III 3 95) will be employed in forming the feminine noun from the simple root, but the Ārhadhātuka च (III 3 102) will be employed in forming the feminine when चाय &c are retained. Thus गुप्ति or गोपाय.

✓ २३०६ । कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि । ३ । १ । ३५ ॥

कास्प्रति । प्रत्ययान्तेभ्यश्चामस्याल्लिटि न तु मन्त्रे ॥

+ कास्यनेकान्प्रदृष्टं कर्तव्यम् + ॥ मन्त्रे प्रत्ययपदद्वयमपनोय तत्स्थानेनेकाश्च इति व्याख्य-
मित्यर्थः ॥

2306 काम is the affix of the verb कास् 'to cough,' and of those roots that are formed by affixes (i.e. the derivative verbs), when लिट् follows, except in the Mantra

NOTE.—This forms the Periphrast of Perfect. The perfect of कास्, will be कासाम्, after which the terminations of the Perfect are all elided (II. 4 81) and instead, the perfect tense of the auxiliary verb भू or चक्ष् or क् is added. As कासांश्चक्षे 'he coughed', चोरयामास 'he stole'. So also सोऽन्वाचक्षे

This rule however does not apply to the Vedas, as कृष्यो नोनाय Rig Veda I 79, 2.

Vart.—This rule only applies where the root is polysyllabic consisting of more than one vowel; as चुलुम्पाञ्चकार, दरिद्राञ्चकार. The force of this vārtika is that even of non-derivative roots the Perfect will be formed periphrastically if the root consists of more than one syllable. In fact, the vārtika would substitute the word anekāśchah in the room of pratyayāt. The sūtra would then run thus: kāsanekaśch ām amantre liti 'काम is added to the root kās and to roots of more than one syllable in the Perfect, but not in the Vedas'.

२३०७ । आर्द्धधातुके । ६ । ४ । ४६ ॥

इत्यधिकृत्य ॥

2307. From this upto VI 4 68 inclusive, is always to be supplied "before an affix called ārdhādhatuka (III 4 114 &c)"

NOTE:—This is an adbhikara sūtra and extends upto VI 4 69 (exclusive). In all the sūtras upto VI 4 68 should be supplied the phrase 'before an affix called ārdhādhatuka.' Thus VI 4 48 teaches "the अ standing at the end of a verbal stem is elided." To complete the sense we should add 'before an ārdhādhatuka affix.' Thus the final अ of the verbal stem विकीर्षि is elided before the ārdhādhatuka affix नृ, = विकीर्षिन् विकीर्षिन् but the final अ is not elided before a sārvaadhātuka affix, as the अ of भव in भवति, भवत. The 1st elision of अ after roots of अदादि class, implies that there is never loss of अ.

Karṣā.—चतेः सौपो यलोपश्च णिलोपश्च प्रयोजनम् ।

आल्लोप ईत्वमेत्वं च चिषवद्वायश्च संभुटि ॥

The following purposes are served by this sūtra, i.e. an ārdhādhatuka affix causes the following special changes (1) असौलोप.—The elision of अ of a stem, as shown above, in विकीर्षिता विकीर्षितुम्, (2) यलोपश्च, The elision of य by VI 4, 49, 50: as वेभिदिता, वेभिदितुम्, वेभिदितव्यम् from वेभिद्य the intensive stem. Before Sārvaadhātuka, we have वेभिद्यते, वेच्छियते. (3) णिलोपश्च प्रयोजनम्. The elision of णि by VI 4, 51, as कारया हारया पाच्यते (पाचि+यक्त+ते=पाच्+य+ते) पाच्यते. In Sārvaadhātuka, पाचयति, पाजयति, कारयति, हारयति. (4) आल्लोपः, the elision of आ, VI. 4 64—as पयतु पयुः, यवतु यवुः. In Sārvaadhātuka, यान्ति, यान्त. (5) ईत्वम्.—The substitution of long ई for अ in some roots, VI. 4 65 as भीयते, दीयते, in Sārvaadhātuka अदाताम्, अधाताम्. (6) इत्यम्.—The substitution of इ for अ, VI 4 68,

अं सेयात् सेयात्, in Śāradhātuka, चायात् अयात् । This is confined to the Pre-
catve (अं रिभ) (7) चिपत्रद्वयमात्रं सोपुटि, the treatment of the Precatve like Aorist
Passive in चिप् by II 4 62 as कारिषोढ कारिषोढ । In Śāradhātuka कियेत्,
हियेत् ॥

✓ २३०८ । अतो लोपः । इ । ४ । ४८ ॥

आधिधातुकोपदेशकान्ते पदकारान्तं तस्याकारस्य लोपः स्यादाधिधातुके परे । गोपाया चकार ।
गोपाया सम्भूय । गोपायामास । जुगोष । जुगुप्सु । ऊटित्याहुर्द । जुगोषिष जुगोषय । गोपा
यित्ता गोपयित्ता गोप्ता । गोपायत्त मायात् । अगोपायीत् अगोपीत् अगोप्योत् ॥

2308 The *अ* standing at the end of a stem is elided before an
Adhadhātuka affix

Note - Thus चिकीर्षिता चिकीर्षितुम्, and चिकीर्षितव्यम् from the Diderative-
stem चकीर्ष (S) also धिनुत ॥ कृणुत from the roots धिन् and कृण्व thus धिन् + उ
(III 1 80) = धिन् + अ + उ (III 1 80) = धिन् + उ (अ being elided before the Adhā-
tuka उ) = धिनु the 3rd Personal dual of it is धिनुत । The addition of च IV 1
80 and its subsequent elision by the present sūtra may appear a redundancy,
but the elided *अ* being still *भाव्य*, prevents guna of धि । So also कृणुत । See sūtra
III 1 80 Why do we say 'the *अ* is elided ? Observe चेतः, स्थाता here *अ* and
उ have not been elided Why do we say 'अत् with a त् ? The long चा will
not be elided as दाता दाता । Why do we say 'अत् before an Adhātuka *अ* ? Be-
fore Śāradhātuka there will be no elision of *अ* nor before a Twiṭhā as
वृक्षत्यम् and वृक्षता ॥

† २३१ - The elision of such *अ* takes place even to the supersession of the
subsequent rules relating to Viddhi and lengthening As चिकीर्षित् चिर्षित्
चिकीर्ष्यते and जिघोष्यते ॥

Thus गोपाय + चाम + चकार = गोपायाचकार or गोपाया सम्भूय । or गोपायामास ॥

The affix *आय* being optional before चिट (III 1 31 S 2305) we have the
alternative forms जुगोष जुगुप्सु । The root गुप् has an indictory ऊ and so the *अ*
segment is optional (III 3 44 S 2279). As जुगोषिष or जुगोषय ॥

The चट् is गोपायिता or गोपिता or गोप्ता । The चिट् is गोपय्यात् or गुप्यात् ।
The लुट् is अगोपायीत् or अगोपीत् or अगोप्योत् ॥

गुप् ४२२ रक्षणे ।

42 ✓ Gup to protect P a गोपायति । Per जुगोष । जुगुप्सु । जुगोषिष
or जुगोषय । जुगुषिष or जुगुषय । I Fut गोपिता or गोप्ता । II Fut गोपयिष्यति or गो
प्यति । Imperative गोपायतु । Imper अगोपायत् । Pote गोपायेत् । Bene गुप्यात् ।
Aorist अगोपयत् or अगोपीत् । Condi अगोपयिष्यत् or अगोप्यस्यत् । Caus. गोपयति Aorist
अजुगुप्सु । Des जुगुप्सति or जुगुपयति or जुगोपयति । Inten कोगुप्यते । This *अ*
is never elided Past Part Pass गुप्त Ger गुप्त्यो or गोपित्या or गुपित्या । (I 2
26 S 2617) Adj गोप्यम् Noun गुप्ति ॥

✓ Gup to protect Pre गोपायति । Per गोपयार् चकार । I Fut गोपायिता । II
Fut गोपायिष्यति । Imperative गोपायतु । Imper अगोपायत् । Pote गोपायेत् । Bene गोपा
य्यात् । Aorist अगोपायीत् । अगोपायिष्यत् । Condi अगोपायिष्यत् । Caus गोपायति ।
Aorist अजुगोपायत् । Before the Adhadhātuka, the *अ* being always elided, the
root becomes *अ* lupi (VII 4 93 S 2316) and so III 4 1 S 2314 does not

apply Des: जुगोपायिषति । There will be no yau as the root is of more than one syllable Pas. Part Pass: मेपायित । Ger मेपायित्वा । Adj: मेपाय्यम् ॥

धूप ४२३ संतापे । धूपायति । धूपाया चकार । दुधूप । धूपायितासि । धूपायितामि ॥

423 ✓ Dhūpa, to heat or to be heated This is conjugated doubly like गुप । Pie धूपायति । Per धूपायाचकार । दुधूप । I Fut धूपायिता धूपायिता । Bene धूपाय्यात् । धूपाय्यात् । Aor st अधूपायित । अधूपायितु । Caus धूपयति । Des: दुधूपयति । Inten दोधूप्यते ॥

जप ४२४, जरूप ४२५ व्यक्तायां वाचि । 'जप' मानसे च ॥

424 ✓ Japa, To mutter to utter in a low voice or repeat internally Pre जपति । Per जप्राप । जेपतु । I Fut जपिता । Aorist अजपायितु or अजपयित । (III 2' 27 S 284) Caus जापयति Aorist अजोजपत । D s जिजपिषति । I ten जजप्यते । I n luk जजपयितु or जजपयित । Adj जप्यम् । Nouns जप । जपजपूक 'An ascetic (III 2 166 S 3146)

425 ✓ Jalpa To murmur, speak Pre जल्पति । Per जलप्य । I Fut जल्पिता । Caus जल्पयति । Des: जिजल्पयति । Inten जाजल्प्यते । Noun जल्पाक & जल्पाकी ॥

चप ४२६ सान्त्वने ॥

426 ✓ Chapā To console soothe Pre चपति । Pre चप्ताप । चेपतु । चेपुः । I Fut चपिता । Aorist अचापयित । Caus चापयति । Des: चिचपिषति । Inten चाचप्यते । Nouns —चप 'a tree' according to Ma trays and 'bamboo' according to Dandam in चापम् 'How (IV 3 152 S 1530)

यप ४२७ समवाये । समवायः सन्न्यः सम्यगवबोधी वा । सपति ॥

427 ✓ Shapa To connect to know completely Samavaya means 'connection' or thorough understanding' E s सपति । Per सप्ताप । I Fut सपिता । Aorist असपोत् । Caus सापयति Aorist असोपयत् । Des: सिचपिषति । Inten सासप्यत । Nouns सप्ति 'a yoke', 'a horse' सप्त seven

427 A ✓ Shreha 'To connect' Sakatayana and Kshirasrāmi give this root Pre सपति । Noun सपिष ॥

रप ४२८, लप ४२९ व्यक्तायां वाचि ।

428 ✓ Rapa, To speak distinctly Pie रपति । Per राप । I Fut रपिता । Aorist अरापोत् । Caus रापयति । Des: रिरपिषत । Inten रारप्यते । Adj राप्य । (III 1 126 S 2887) Noun रिपु 'an enemy' (Un I 26)

429 ✓ Lapi To speak distinctly Pre सपति । Per सपाप । I Fut सपिता । Aorist असपोत् । Caus सापयति । Aorist असोपयत or अससापत् । Des: लिचपिषति । Inten सासप्यते । Adj साप्यम् ॥

धुप ४३० मन्दायां गतौ । चोपति । चुषेप । चोपिता ॥

430 ✓ Chupa To move slowly, creep or steal along Pre चोपति । Per चुषेप । I Fut चोपिता । Aor st अचोपयित । Caus चोपयति । Aor st अचूपयत । Des: चुचूपयति or चुषोपयति । Inten चोप्यते । अचुप चोपुषति or चोचोपति । Ger चुपित्वा । चादित्वा । (I 2 36 S 2617) Nouns चोपन । चोपक । चुपम् ॥

तुप ४३१, तुम्प ४३२, त्रुप ४३३, त्रुम्प ४३४, तुफ ४३५, तुम्फ ४३६, त्रुफ ४३७, त्रुम्फ ४३८, हिंसार्थाः । तोपति । तुतोप । तुम्पति ।

तुमुय् । तुमुय्यत् । सयोगात्परस्य लिटः क्तिच्चाभावाच्चलोपो न । 'क्तिच्चाशित्' (२२१६) इति क्तिच्चाचलोपः । तुष्यात् । 'प्राप्तुम्यतो गवि कर्तेरि' इति पारस्करादि-
गणे पाठात्सुट् । प्रप्तुम्यति गौः । शित्पानिर्देशाद्वाङ् लुकि न । प्रप्तातुम्योति ।
चोपति । चुम्पति । तोफति । तुम्फति । चोफति । चुम्पति । इहादौ द्वौ पञ्चम-
पठौ च नीरेफाः । अन्ये सरेफाः । आद्याश्चत्वारः प्रथमान्ताः । ततो द्वितीयान्ताः ।
अष्टाद्यप्युच्चारयन्तः ॥

431 ✓ tupa, To injure to hurt Per तोपति । Pre तुतोप । I Fut तोपिता ।
Aorist अतोपीत् । Caus तोपयति । Des: तुतोपियति । Inten तोतुप्यते । Ger तोपित्वा or
तुपित्वा ॥

432 ✓ tumpa, To injure, to hurt Pre तुम्पति । Per तुमुय् । तुमुय्यत् । I
BFut तुम्पिता । II Fut तुम्पियति । Imperative तुम्पतु । Imper अतुम्पत । Pote तुम्पेत्
ne तुष्यात् । Aorist अतुम्प्येत । Condi: अतुम्पियत् । Caus तुम्पयति Aorist अतुमुय्यत्
Des: तुमुय्यति । Inten. तातुम्प्यते । यद् लुक् तातुम्योति or तातुम्यति । तातुम्प ॥

433 ✓ trupa, To injure, to hurt Pre चोपति । Per तुचोप । I Fut चोपिता
Aorist अचोपीत् । Caus चोपयति । Des: तुचुपियति । Inten तोचुप्यते ॥

434 ✓ trumpa, To injure, to hurt. Pre चुम्पति । Per तुचुम्प । I Fut चुम्पिता
Bene चुम्प्यात् । Aorist अचुम्प्येत । Caus चुम्पयति । Aorist अतुचुम्प्यत् । Des: तुचुम्पियति
Inten तोचुम्प्यते ॥

435 ✓ tumpba, To injure, to hurt Pre तोफति । Per तुतोफ । I Fut तो-
फिता । Imperative तोफतु । Imper अतोफत । Pote तोफेत् । Bene तुफवात् । Aorist अतो-
फीत् । Caus तोफयति । Des: तुतोफियति । Inten तोतुफयते ॥

436 ✓ triumpha, To injure, to hurt Pre तुम्फति । Per तुमुम्फ । I Fut तुम्फिता ।
Aorist अतुम्फ्येत । Caus तुम्फयति । Des: तुमुम्फियति । Inten तातुम्फयते ॥

437 ✓ trujba, To injure, to hurt Pre चुफति । Per तुचोफ । I Fut
चुफिता । Aorist अचोफीत् । Caus चोफयति । Des: तुचुफियति । Inten तोचुफयते ॥

438 ✓ trumpa, To injure, to hurt Pre चुम्फति । Per तुचुम्फ । I Fut
चुम्फिता । Aorist अचुम्फ्येत । Caus चुम्फयति । Des: तुचुम्फियति । Inten ताचुम्फयते ॥

NOTE —The nasal in the above roots is not elided in the Perfect, because the
affixes are here added to a root ending in a conjunct consonant, and so they are
not क्ति (I, 2 § 2242) Therefore we have the forms तुमुय् &c For the
rule of elision of न् (VI 4 24 § 415) applies to क्ति or अत् affixes

In the Benedictive, the affixes being क्ति by III 4 101 § 2216, there is
elision of the nasal (VI 4 21 S 41b) Thus तुष्यात् from तुष्य ॥

When preceded by न् the root तुष्य adds a sibilant in its beginning, because
of the following vārtika to be found in the Paraskarāḍi class (VI. 1, 157
S 1071):—

Ganz Vārtika —The augment मुद् is added to the root तुष्य when preceded
by the preposition न् provided the agent of the action is a cow Thus न्मुष्यति
गौः (न्मुष्यति इति घञे तिङन्ते गुट Pāṇinijarī)

Since the root is exhibited in the above Vārtika as तुम्प्यतो with शित्प,
therefore when this root is conjugated in यद् लुक् the sibilant is not added (VII
2 10 § 2246) Thus प्रप्तातुम्योति ॥

The remaining six roots चुप, चुम्प, &c are conjugated like तुप and तुम्प । Thus त्रुपति । चुम्पति । त्रुपति । तुम्पति । त्रुपति । चुम्पति ॥

Here the first two roots (तुप and तुम्प) and the fifth and sixth roots (तुक्र and तुम्क्र) are without र r; the rest are with र r. The first four (तुप, तुम्प, चुप and चुम्प) end with the first labial c p ph. The remaining four end with the second labial : c, क ph. All the eight roots have उ u, तु or चु every-where

पर्व ४३६, रक ४४०, रफि ४४१, अर्व ४४२, पर्व ४४३, लर्व ४४४, धर्व ४४५, मर्व ४४६, कर्व ४४७, खर्व ४४८, गर्व ४४९, शर्व ४५०, धर्व ४५१, चर्व ४५२, गतौ । आद्यः प्रथमान्तः । ततो द्वितीयान्तौ । तत एकादश तृतीयान्तः । द्वितीयतृतीयो मुक्रत्वा सर्वतोपधाः । पर्वति । पपर्व । रफति । रफति । अर्वति । आनर्व । पर्वति । लर्वति । धर्वति । पधर्वति । रकति । रकति । अर्वति । आनर्व । पर्वति । लर्वति । धर्वति । पधर्वति । रफति । रफति । अर्वति । पर्वति । शर्वति । सर्वति । चर्वति ॥

439 to 453 पर्व &c to go

The first ✓parpa ends with the first labial प, the next two ✓raph and ✓raphi end with the second labial ph क, the remaining eleven all end in the third labial ण n Except the second and third ✓raph and ✓raphi, all these roots have a penultimate र r n

439 ✓Parpa, to go Pre पर्वति । Per पपर्व । I Fut पर्वति । Aorist अपर्वति । Caus. पर्वयति । Desi. विपर्वयति । Inten पापर्व्यते । Nouns —पर्वः, पर्विकः ॥

440 ✓Rapha, to go Pre रफति । Per. रराफ । I Fut रफति । Caus. रकयति । Desi. विरकयति । Inten रारफ्यते ॥

441 ✓Raphi, to go Pre रफति । Per ररफ । I Fut. रफिता । Dan. रफ्याम् । Aorist अरफेत् । Caus. रकयति । Desi. विरकयति । Inten रारफ्यते ॥

442 ✓Arbi, to go Pre अर्वति । Per. आनर्व । I Fut. अर्वति । Aorist आपर्वेत् । Caus. अर्वयति । Desi. आर्वयति ॥

443 ✓Parba, to go Pre पर्वति । Per पपर्व । I Fut पर्वति । Aorist आपर्वेत् । Caus. पर्वयति । Desi. विपर्वयति । Inten पापर्व्यते ॥

444 ✓Larba, to go Pre लर्वति । Per. ललर्व । I Fut लर्वति । Aorist अलर्वेत् । Caus. लर्वयति । Desi. विलर्वयति । Inten लालर्व्यते ॥

445 ✓Barba, to go Pre धर्वति । Per धपर्व । I Fut. धर्वति । Aorist अधर्वेत् । Caus. धर्वयति । Desi. विधर्वयति । Inten धापर्व्यते ॥

446 ✓Marba, to go Pre मर्वति । Per ममर्व । I Fut. मर्वति । Aorist अमर्वेत् । Caus. मर्वयति । Desi. विमर्वयति । Inten मापर्व्यते ॥

447 ✓Karba, to go Pre कर्वति । Per. ककर्व । I Fut. कर्वति । Aorist अकर्वेत् । Caus. कर्वयति । Desi. विकर्वयति । Inten काकर्व्यते ॥

448 ✓Kharba, to go Pre खर्वति । Per खलर्व । I Fut. खर्वति । Aorist अखर्वेत् । Caus. खर्वयति । Desi. विखर्वयति । Inten खाखर्व्यते ॥

449 ✓Garba, to go. Pre गर्वति । Per जगर्व । I Fut गर्वति । Aorist अगर्वेत् । Caus. गर्वयति । Desi. विगर्वयति । Inten गागर्व्यते ॥

450 ✓Sharba, to go. Pre शर्वति । Per शशर्व । I Fut शर्वति । Aorist अशर्वेत् । Caus. शर्वयति । Desi. विशर्वयति । Inten शाशर्व्यते ॥

451 ✓ *Sarba*, to go Pre सर्वति । Per सर्वे । I Fut. सर्विता । Aorist असर्वति ।
Caus. सर्वयति । Desi. सिर्वयति । Inten. सासर्व्यते ॥

452. ✓ *Charba*, to go Pre चर्वति । Per चर्वे । I Fut. चर्विता । Aorist
अचर्वति । Caus. चर्वयति । Desi. चिर्वयति । Inten. चाचर्व्यते ।

कुबि ४५३ अ.च्छादने । कुम्बति ॥

453 ✓ *Kubi*, to cover, screen, clothe, conceal Pre कुम्बति । Per. कुकुम्ब ।
I Fut. कुम्बिता । Aorist अकुम्बति । Caus. कुम्बयति । Desi. कुकुम्बयति । Inten.
कोकुम्ब्यते । Noun कुम्बा 'a thick petticoat'

लुबि ४५४, लुबि ४५५, अर्दने । लुम्बति । लुम्बति ॥

454 ✓ *Lubi*, to torment, harass Pre लुम्बति । Per लुलुम्ब । I Fut. लुम्बिता ।
Aorist अलुम्बति । Caus. लुम्बयति । Desi. लुलुम्बयति । Inten. लोलुम्ब्यते । Noun लुब्बा
'a gourd'

455 ✓ *Tubi*, to torment, harass Pre तुम्बति । Per. तुलुम्ब । I Fut. तुम्बिता ।
Aorist अतुम्बति । Caus. तुम्बयति । Desi. तुलुम्बयति । Inten. तोलुम्ब्यते । Noun तुम्बी ॥

चुबि ४५६ वक्तसंयोगे । चुम्बति ॥

456 ✓ *Chubi*, to kiss. Pre चुम्बति । Per. चुलुम्ब । I Fut. चुम्बिता । Aorist
अचुम्बति । Caus. चुम्बयति । Desi. चुलुम्बयति । Inten. चोलुम्ब्यते ॥
(The three roots ✓ *lunib*, ✓ *tumb*, and ✓ *chumb* are found in the
Churudi also)

**शृम्बु ४५७ शृम्बु ४५८ हिंसायौ । शर्मति । शसर्भे । शर्मिता । शम्भति ।
सशम्भ । शम्भात् । शिम्बु शिम्बु इत्येके । शैर्भति । शिर्भति ॥**

457 ✓ *Śrībhū*, 458 ✓ *Śhtamī hu*, to injure According to Maitreya the roots
are शिम्बु and शिम्बु also. According to Tāraṅgini, these are शिम्बु and शिम्बु also

457 ✓ *Śhrībhū*, Pre. शर्मति । Per. शसर्भे । I Fut. शर्मिता । Caus. शर्मयति ।
Aorist अशसर्भति or अशीशर्भति । Desi. शिर्भयति or शिर्भयति According to Tāraṅgini
there is never श । Inten. शरीष्यते । षट् लुक्, शरीष्यति or शरीष्यति or शर्युष्यति or शरीष्यु
ष्यति or शरीष्यष्यति or शर्यष्यति Past. Part. Pass. शसर्भ । Ger. शर्मित्वा or शस्यत्वा । Ad-
jective शसर्भ ॥

457A ✓ *शिम्बु*, to injure Pre शैर्भति । Per. शिर्भे । I Fut. शैर्भिता । Aor. अशैर्भति ।
Caus. शैर्भयति । Desi. शिर्भयति । Int. शैर्भय्यते ॥

458 ✓ *Śhrīmbhū*, Pre. शम्भति । Per. शसम्भ, शसम्भत् । I Fut. शम्भिता । Ben
शम्भात् । Aor. अशम्भति । Caus. शम्भयति । Desi. शिषम्भयति ॥

458B ✓ *शिम्बु*, Pre. शिम्भति । I Fut. शिम्भिता ॥

शुभ ४५९, शुम्भ ४६० भासणे । भायने इत्येके । 'हिंसायाम्' इत्यन्ये ॥

459 ✓ *Śubha*, 460 ✓ *śumbha* 1 To speak 2 To shine, adorn 3 To injure
Dāva and Maitreya give these two roots the sense of to injure, by reading
śubha śumbha bhāsbane cha. But Svāmī reads it without cha. This is the opinion
of Atreya also Durga gives the meaning bhāsbane 'to speak, shine' So also Dhana
jāla and Śākatayana Gupta makes it begin with श । शुभ ॥

Pre शोभति । Per. शुभे । I Fut. शोभिता । Nouns शुभ, 'auspicious' शुभम् ।
'white' (U. II. 13)

460 ✓ *śumbha*, to speak, to shine Pre शुम्भति । Per. शुशुम्भ I Fut.
शुम्भिता । Here end the Gupadi roots

अथानुनामिकान्ताः । तत्र कम्पन्ता अनुदात्तितो दश ॥

घिणि ४६१, घुणि ४६२, घृणि ४६३ ग्रहणे । नुम् । घृत्वम् ।
घिण्यते । जिघिष्ये । घृण्यते । जुघ्र्यते । घृण्यते । जघ्र्यते ॥

Now we give the roots whose final is a nasal. Of these the two ending with
✓kani are Anudātṭet

461 ✓Ghni, to take, to receive Pre घिण्यते । Per, जिघिष्ये । I Fut -
घिण्यताम् । II Fut घिण्यन्ते । Impera घिण्यताम् । Imper अघिण्यत । Pot घिण्येत् ।
Beue घिणिष्येत् । Aor अघिण्यत् । Con अघिण्यन्त । Caus घिण्यति । Aor, अजो-
घिण्यत् । Desi जिघिष्यन्ते । Intens जेघिष्यन्ते । यद् लुक्, जेघिष्योति । जेघि पठ । Imperfect
अजेघिन् । Ger घिण्यत्वा ॥

462 ✓Ghumi, to take, to receive Pre घुण्यते Per जुघ्र्ये ॥

463 ✓Ghrini, to take, to receive to seize । Pre घृण्यते । Per जघ्र्ये ।
Inten, जरिघ्र्यन्ते । यद् लुक्, जरिघ्र्योति or जर्येद्योति Imper अजर्येन् ॥

घृण ४६४, घूर्ण ४६५, अमणे । घोण्यते । घूर्ण्यते । इमौ तुवादि
परस्मैपदिनौ ॥

464. ✓Ghuna, 465 ghurna, to roll, stagger, reel

464. ✓Ghuna, Pre घोण्यते । Per, जुघ्र्ये । I Fut घोण्यताम् । Caus घोण्यते ।
Aorist अजुघ्र्यत् । Desi जुघ्र्यन्ते or जुघ्र्यन्ते । Intens जोघ्र्यन्ते । यद् लुक्, जोघ्र्योति
or जोघ्र्यत् । Dual जोघ्र्यतः । Noun घोणा Ger घोण्यत्वा or घोण्यत्वा ॥

465. ✓Ghūrṇa, to roll &c These two roots ✓Ghuna and ✓Ghūrṇa
are Parasmaipadi also in the Tādādi class.

Pie घूर्णते । The Imperfect in yan luk is अजोघूर्ण (VIII. 2. 24 S 280)

पण ४६६ व्यवहारेःस्तुतौ च । पन ४६७, च । स्तुतावत्येव सवधत्ते
पृथङ्निर्वशात् । पनिसाहचर्यात्पणेरपि स्तुतावेवशयप्रत्ययः । व्यवहारे तु पण्यते । पण्ये ।
पण्यतेत्यादि । स्तुतावनुबन्धस्यैवले चरितार्थत्वादायः पण्यन्ता चात्मनेपदम् । पण्य-
यति । पण्यायां चकार । पण्ये पण्यायितासि । पण्यितासे । पण्याय्यात् । पण्यीष्ट ।
पनायति । पनायां चकार । पने ॥

466 ✓पण and 467 ✓पन ॥

The first root means 'to transact business' 'to buy' as well as 'to praise.' The
second root पन means only 'to praise' The च draws in the anuvṛtti of स्तुता
only and not that of व्यवहारे because it has been exhibited separately and not as
पण, पन व्यवहारे स्तुते । च ॥

These two roots take आद्य by III 1-28 S 2303, but पण must then mean
'to praise' only, for it has been read along with पन in that sūtra. But when
पण means 'to deal or barter &c' the form is पण्यति । Per, पण्ये । First Fut पण्यताम् ॥

The anudātṭa indicative final च in पण्य and पन finds its source only when
the roots mean 'to praise,' therefore when the roots take the affix चाप, they will be
Parasmaipadi; and not Ātmanepadi. As पण्यति । Per, पण्यायां चकार । पण्ये । I Fut
Future पण्यिताम् or पण्यितासे । Ben पण्याय्यात् or पण्यीष्ट ॥

466 ✓ *Pana*, "To transact business to buy," (3 "To praise") The following conjugation is valid in the sense of transacting business only

Pre पणते । Per पणो । I Fut पणिता । II Fut पणिष्यते । Imperative पणताम् । Imper. अपणत । Pote पणेत । Bene पणिष्येष्ट । Aorist अपणिष्यत् । Cond. अपणिष्यन् । Caus पणायति । Aorist अपोपणत् । Desi पिपणिष्यते । Inten पम्पयते । You luk पम्पणीति or पम्पयिष्ट, Dual, पम्पयट् । Imperfect अपम्पयत् । Past Part Pass पणितम् । Adjective, पणयम् । पावयन् । Now -, पाण 'trade' पाण 'a trader' पणिर (Un II 70) विपण्य पणयम् ॥

466 A ✓ *Pana*, to praise In this sense चाय is added and the conjugation is then *Prasamupadi*. When चाय is not added, then the forms are as given before

Pre पणायति । As पणायति राजानम् 'He praises the King' Per पणाय चकार । I Fut पणयिष्यति । पणयिष्यति ॥ पणितारः । Pote पणायाम् । Bene पणायाम् ॥

467 ✓ *Pana* to praise Pre पणायति । Per पणाय चकार or पेने । Noun पणय ॥

भाम ४६८ क्रोधे । भामते । बभामे ॥

468 ✓ *Bhām*, to be angry Pre भामते । Per बभाम । I Fut भामिष्यत् । Desi, विभामिष्यति । Inten 3 S बभामिष्यति 1st S बभामि । I D बभामि । I Pl बभामि । Aorist अबभाम । Nouns भान् भामिनी ॥

क्षमू ४६९ सहने । क्षमते । क्षममे । क्षमिषे । क्षमते । क्षमिष्ये । क्षमिष्ये । क्षमिष्ये ॥

469 ✓ *ksamū* सहने 'to endure to suffer' The indicatory long *क* makes it optionally aorist (VII. 2 44 and 15 S 2279 and 3025) the *व* is for fem. as अक्ष (III 3 104 S 3281)

Thus the Present is क्षमते । The Perfect is 3 S क्षममे । 2 S. क्षमिषे or क्षमते, 2 P क्षमिष्ये or क्षमयिष्ये ॥

In the First Person, the *सेट्* form is क्षमिषे । But in the aorist form, the *म्* will be changed to *न* by the following *sutra*

२३०९ । इवोश्च । ८ । २ । ६५ ॥

मानस्य धातौर्मस्य नकारादेशः स्वान्मकारे यकारे च परे । यत्यम् । क्षमिष्यते क्षमयते । क्षमिष्ये—क्षमयते । क्षमिष्यते—क्षमते । क्षमते । क्षमिष्ये । क्षमिष्ये—क्षमते । क्षमिष्ये—क्षमते ॥

2309 न is substituted for the म of a root before the affixes beginning with म and य ॥

Note—As अगन्तु, अगन्तु the Imperfect of गम्, as in the sentence अगन्तु त्वम् पारम् । The *म्* is elided as a Vedic dieresis. So also क्षमयाम् with यत्यम् the augment इद् is not added by the option allowed, owing to VII 1 68 This *sutra* applies to those cases where the म is not at the end of a word, as it was in the last *sūtra*

Thus from the root क्षमू we have in the perfect 1st person dual क्षमिष्ये । But when the intermediate इद् is not added, then the *म्* is changed to *न* and then to य ॥

As क्षमिष्ये or क्षमयते । ॥ also in the plural, क्षमिष्ये or क्षमयते ।

469 A ✓ *ksamū*, to endure to suffer Pre क्षमते । Per क्षमते । I Fut क्षमिष्यते । क्षमिष्यते । II Fut क्षमिष्यते । Imperative क्षमताम् ।

Imperf अद्यमत् । Pote छमेत् । Bane छमिषोष्ट or छयोष्ट or छमिषोष्ट । Aorist अद्यमिष्ट
or अद्यस्त । Condt अद्यमिष्यत् or अद्यम्यत् । Pass छम्यते । Aorist अनमि or अद्यमि ।
अद्यिमत् । Caus हामयति । Aorist (VI 4 92 § 2568) I. I. उमयिष्या । II II
छमयिष्योष्ट । Desi छिद्यमिष्यते or छिद्यमते । Inten. छद्यम्यते । Yanluk छद्यमंति or छद्यन्ति ।
The nasal न् added to the reduplicate by VII 4 85 S 2013 Aorist अद्यमंति ।
Past Part, Pass छान्तः । Ger छमिष्या or हाम्या । Infin छमितुम् or छंनुम् । Nouns छमः ।
I. छमा, छमकः ॥

470 कमु कान्ती । The word kanti here means desire 'The root therefore
means 'to desire, long for, wish' ' The following extra applies to its conjugation,

✓ २३१० । कमेणिङ् । ३ । १ । ३० ॥

स्वार्थः । द्वित्यात्तद्धः । कामयते ॥

2310 The affix लिङ् comes without changing the sense after
the root कम् 'to desire'

The छ indicates *vaddhi* (VII 2 115) and ह shows that the root takes the
affixes of the *Atmanepada*, as, कामयते 'he desires', so also वासयते and कामयते ॥

The Perfect is formed periphrastically by काम् which being an *ardhadhā-*
tuka affix required the elision of लि of the root by VI 4 51 S 2313 But the
following sūtra prevents the elision

✓ २३११ । अयामन्तात्वायोल्लिङ्गानु । ६ । ४ । ५५ ॥

काम् 'अन्त' 'आनु' 'आय' इत्नु इत्नु णेरपादेशः स्यात् । यत्तदमागनेपादपादः
कामायां चक्रे । 'आपादय आर्थाधातुके वा' (२३०५) । चक्रे । कामयिता-कमितः । कामयिष्यते-
कमिष्यते ॥

2311 अय is substituted for the इ of लि before the affixes काम्,
अन्त, आनु, आय इत्नु and इत्नु ॥

Note —Thus कारवा चकार हारवा चकार, मयदयन्त मयदयन्त (formed by the
Unli affix भञ्, भञ् = अन्त, added to the roots रट् and मट्) आनुः इष्टदयानुः । आयः,
इष्टदयायः, यत्तयायः । इत्नु —स्तन, यत्नु । इत्नु —पोषदयन्त ॥

Note :—This sūtra could have been well dispensed with for the इ of लि
would take guna य which will be changed to अय by the rules of Sandhi, before
these affixes The substitution of अय for इ is for the sake of the subsequent
sūtra VI 4 56 S. 3336 however, because there इ could not be changed to अय
by any sandhi rules

The लि is always changed to अय, therefore the अय substitution of the
present sūtra would have been redundant, but it is taught here in order to
supersede the elision declared here after in VI 4 51 S 2313 Thus कामयां चक्रे ॥

The addition of आय being optional (III 1 31, S 2305) we have the
alternative form चक्रे also

The Future forms are —कामयिता or कमितः ॥ कामयिष्यते or कमिष्यते ॥

In forming the Aorist, the following sūtra applies

✓ २३१२ । णिञ्द्रिष्टुभ्यः कर्तरि चङ् । ३ । १ । ४८ ॥

विपन्तात् श्रादिभ्यश्च स्तेष्वङ् स्यात्कर्त्रर्थे लुङि परे । 'अकाम' 'इ' 'अत' इति
स्यते ॥

2312. After a root which ends in णि (III 1 20, 21, 44, &c) and after the verb णि 'to service,' दृ 'to run,' and दृ 'to drop,' चङ is the substitute of क्त, when वृङ follows signifying an agent

NOTE — The वृङ prevents guna and viddhi and चङ to distinguish it from चङ. When चङ is added there is reduplication (VI 1 11). The usual terminations of the Imperfect are employed after the root, when चङ is used, as अचोक्तम् 'he caused to make', अचिद्विद्यम् 'he served', अचिरुवत् 'he ran', अचिरुवत् 'it flowed'. This form is not used in Passive; as, अकारयिष्यामि. Thus अकारय + इ + क्तम्.

Now applies the following sūtra, by which the वृङ (णि) is elided

✓ २३१३. ऋनिटि । इ । ४ । ३३ ॥

अनिटिवाचधायुके षरे ऋनिटिः स्यात्। परस्मात् 'अनेकाचः' (२३०) इति षणि पाठे । + यत्नोवाचिष्यत् यत्नोवाचिष्यत् षणि पूर्वचिप्रतिषेधेन + इति ऋनिटिः क्तम् । किलोपस्य तु वाचयते। परस्मैत्यदि क्तञन्तमवकाश इति भावः । यत्नोवत् 'अनिटि' इति यत्नोवत्सामर्थ्यादाध्यातुकमात्रमस्य चिप्रः । तथा चिप्रोवाचिष्यत् इत्यर्थः । इत्यर्थः । अतस्तत् । चङ । आदिटत् । गुण । कारका । वृद्धिः । कारकाः । ऋनिटिः । कायते, ॥

2313. The वृङ of the verbal stem formed with the affix णि, is elided before an ārdhādātuka affix which does not take the augment वृङ.

NOTE :— This debars इत्यर्थः the semi vowel य, the guna, Vrddhi and the long substitutions. Thus अतस्तत्, अरस्तत्, अचिद्यत्, आदिटत्, कारका कारका कारका, कारका, कारका, चिप्रति and चिप्रति (see VII 4 1 for the shortening of the stem of the Aorists in these). Why do we say 'not having the augment वृङ ? Observe कारयिता and चिप्रति.

The sūtra VI 4 82 § 272 (a semi vowel is substituted for the final वृङ or इ of a root before a vowel beginning affix &c) being subsequent in order of Aṣṭādhyāyī would debar the present sūtra and prevent the elision of वृङ and cause य to be substituted instead. This however is prevented by the following

Vārtika : The rule ordaining the elision of णि (S 2313) and that teaching the elision of वृङ (VI 4 48 § 2308) take effect even to the supersession of the subsequent rules ordaining इत्यर्थः (VI 4 78 § 2290), or semi vowel य (VI 4 4. 82 § 272), or guna, (VII 3 84 § 2168 &c) or viddhi, (VII 2 115 S. 251), or lengthening

NOTE — The elision of वृङ supersedes only the two rules of viddhi, lengthening and not the others. The elision of वृङ (णि) supersedes all the above five rules of iyañ, yañ, guṇa, viddhi and lengthening

Q There is no necessity for this vārtika with regard to णि for if the five rules mentioned above were not to be superseded by णि elision, then this rule will find no scope anywhere. And as scope must be given to every rule, the present sūtra inferentially and *ex necessitate supradicta* supersedes the above rules

Ans. The vārtika is not unnecessary. The णि elision finds its unrestricted scope before the ārdhādātuka affixes like णि (III, 3 174 S. 3313). Thus from ✓

वाच्यति we have वक्तिः, from ✓ वाञ्छयति वार्त्तः । The intermediate वृद्ध is prevented here by VII. 2 D S. 3163. Hence if this vārtika were not thought, the व् would be elided only before the ardhadhātuka and affix क्तिच् and no where else.

As a matter of fact, the force of the word अनिटि in the sūtra is that the rule of the elision of व् applies to all ardhadhātuka affixes, and not only to a single affix क्तिच्

NOTE :—Had the present sūtra not superseded दृष्ट् &c, then it would have been more proper to draft it as येः only without the word अनिटि । For the sūtra ये with the anuvṛtti of आर्यधातुके read into it, would apply to the affix क्तिच्, only after the rules दृष्ट् यच् &c had restricted its scope. So there would be no necessity of adding अनिटि । The very fact that the word अनिटि is added shows that the sūtra has for its scope all ardhadhātuka affixes, and therefore it is an exception by anticipation to the rules of यच् &c

Thus दृष्ट् is superseded in अतततत् । It is चर्. Aorist. There is no scope of Guna here, as चर्. is दित् and यच् of sūtra VI 4 83 S. 279 has also no scope, as the व् (व्) in ताचि is preceded by a conjunct consonant च । Therefore दृष्ट् is the only rule left that would have applied to this व् । The present vārtika debars दृष्ट्, but causes the elision of व्

Similarly यच् (semivowel) substitution is superseded in आटिटत् । Guna is superseded in कारणा and vridhi in कारकः and lengthening in कार्यते

Thus अकाम्+व्+अ+त=अकाम्+०+अ+त । Now applies the following.

✓ २३१४ । यो चक्षुषधाया ह्रस्वः । ७ । ४ । १ ॥

चक्षुषे यो यदङ्गं तस्योषधाया ह्रस्वः स्यात् ॥

2314. A short is substituted for the vowel, standing in a penultimate position, in the व्-formed stem, when the affix चर्, (sign of the Reduplicate Aorist) follows

Thus अकाम्+व्+अ+त=अकाम्+अ+त (VI 4 51 S. 2313)=अकम्+अ+त (VII. 4 1. S. 3314).

Now applies the following sūtra which causes reduplication.

✓ २३१५ । चर्दि । ६ । १ । ११ ॥

चर्दि परेऽनस्याहपात्वययस्तीकाच प्रथमस्य द्वौ स्तोऽजादेभ्य द्वितीयस्य ॥

2315 Of a non reduplicate root there is reduplication when the affix चर् of the Aorist follows

Dr Ballhutyne translates it thus:—"When चर् follows, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, of an unreduplicated root but the reduplication is of the second portion of a root that begins with a vowel"

The first syllable is reduplicated if the first portion of the root begins with a consonant, the second syllable is reduplicated if the first portion begins with a vowel.

Thus अकम्+अ+त=अचकम्+अ+त ॥

Now applies the following atideśa sūtra.

✓ २३१६ । सन्प्रत्ययानि चक्षुषेऽनस्तोपे । ७ । ४ । २३ ॥

'चक्षुषे' इति बहुधादि । स च 'अङ्गस्य' इति च द्वयमप्यायतते । अङ्गसंज्ञानिमित्तं यद्व्यप्य

मिरिति यावत् तत्पर यन्नु तत्परो योऽङ्गस्याभ्यासस्तत् सनीय कार्यं स्यात्प्राधान्येति ।
अथवा 'अङ्गस्य इति नास्त्येति । चहरे यो यदङ्ग' तस्य योऽभ्यासो लघुप्रासस्येत्यादि प्राग्वतम् ॥

2316 In the reduplicated Aorist of the णि—stems, the reduplicate adapts itself to that of the Desiderative, when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end vowel before the णि affix

The word चहरे is a Bahuvrīhi compound and therefore it means णि न । This word णि so qualified, as well as the word अङ्गस्य should both be twice employed in this sūtra, in order to give the full meaning. We explain therefore the sūtra thus —'that णि which is followed by that affix चह्, which gives the designation of अङ्ग to the root—this is one portion. The next part is—'a short vowel which follows such णि and the abhyāsa of the auṇa which follows such short vowel—of that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative, before the णि, when no ञ्क vowel is elided.'

Or the word अङ्गस्य is not repeated. Then the sūtra would mean 'that auṇa which stands before that णि which is followed by चह्—the abhyāsa of such an auṇa, when followed by a short vowel—on that abhyāsa, the operations are like those of the Desiderative &c

NOTE.—Dr. Ballintyne has translated this sūtra as follows—Let the effect be like as if सन् (III 1 7 S 2608) had followed on the reduplicate, if followed by a light vowel of an inflective base to which णि followed by चह् is affixed—provided there is not the elision of any letter in the pratyahāra अङ्ग occasioned by the affixing of णि (as for example under the provisions of VI 4 48 S 2308)

NOTE.—The words of this sūtra require a little detailed explanation. The word सन्चह् means 'like unto सन् or Desiderative', as the Desiderative is treated, so should the चह् Aorist of the णि stems. The words लघुनि and चहरे are both in the Locative case, but not in apposition with each other, but refer to different objects. लघुनि means 'when a light vowel follows,' namely that reduplicate which is followed by the light root vowel. The operations to be performed on such a reduplicate, in the चह् Aorist after the णि are the same as on the reduplicate of the Desiderative अङ्ग ञ्क नापे provided that a simple vowel of the Pratyahāra अङ्ग has not been elided. We read the word णि । this means, because there can be no other root which will form चह् Aorist णि । : f i i a ch Aorist (III 1 48) as well as the simple roots णि द्रु and सु । The words चहरे is a Bahuvrīhi and qualifies the word अङ्ग under col that stem which is followed by चह्, therefore, it refers to the णि stem and not to the simple roots स्रि, द्रु and सु । The light vowel therefore, refers to the light vowel of the णि-stem before चह् ॥

The word अङ्गनापे is in apposition with चहरे । टीका चङ्+णिङ् (III 1 30) = चङाम्+च+अन् (III 1 18) = चङाम्+अत् (VI 4 51) = अङ्कम्+अन् (VII 1 1) = अचङ्कम्+अत् (VI 1 11) Then applies the next sūtra

NOTE.—Thus VII 4 79 teaches the substitution of च् for अ in the reduplicate of the Desiderative. The same substitution will take place in the reduplicate of the Aorist, as अचङ्कम् अङ्कम् । Thus in VII 4 80, च् is substituted for

the \bar{a} of the reduplicate in the Desiderative, the same will be the case in the reduplicate of the Aorist, as अधीष्यत् and अधीनयत् and अधीजयत् . Thus by VII 4. 81, \bar{a} is optionally substituted for \bar{u} in the Desiderative reduplicate of \bar{u} &c, the same will hold good in the Aorist reduplicate, as अभिमयत् or अमुमयत् अभिषयत् or अमुषयत् , अदिद्रयत् or अदुद्रयत् , अविषयत् or अवुषयत् , अविमयत् or अवुमयत् , अविषयत् or अवुषयत् . Why do we say 'having a light vowel'? Observe आतयत् , आरयत् , अजयत् &c.

By sūtra III 1 48 S. 2312 the roots चि , टु , and यु also form चट् Aorist. The nasal bhāva however does not take place with regard to these roots because these roots do not get the designation of चट् before चट् . The rule is therefore confined to चि roots, for these are the roots which get the designation चट् before the affix चट् . Moreover the reduplicate must be that of the चट् , which can be of चि roots only.

✓ 2319. सन्धतः । ० । ४ । ७६ ॥

अभ्यासस्यति इकारः स्वात्मनि ॥

2317. \bar{a} is substituted for the final short \bar{a} of the reduplicate in the Desiderative.

NOTE.—As चिपुषति , चिपुषति , (VIII 2 36, 41) तिष्ठामति, विषामति ॥ Why do we say in the Desiderative? Observe पुषाच ॥ Why do we say "for the \bar{a} "? Observe सुपुषति ॥ Why do we say 'short \bar{a} '? Observe पुषाचिषति the Desiderative of the Intensive पुषाचति ॥

Therefore $\text{चट्कम्} + \text{अत} = \text{चटिकम्} + \text{अत}$, because चट् is considered like हन् ॥

Now applies the following

2319. दीर्घो लघोः । ० । ४ । ८४ ॥

सचोऽभ्यासस्य दीर्घः स्वात्मन्यभाषादिष्वे । अचोऽकमतः । चिडभाषयत् ॥

+ कर्मवचनचट् चकथ्य + । चोऽभाषाच टं धंमपट्टाधिः । अचकथतः ॥

हंभाषाः कार्यकान्त्याडङ्गं यत्र द्विरूपते ।

तत्रैव दीर्घः सन्तु नानेकाद्ययिति माधयः ॥ १ ॥

सकारस्यर्थापत्यर्थात्वादेः नाह द्विरूपते ।

किं स्वस्यापत्यः कश्चित्स्मादेकाद्यदिदं द्वयम् ॥ २ ॥

यस्तुतोऽङ्गस्यापत्येः योऽभ्यास इति यथेनातः ।

वर्णे दीर्घाऽर्थापत्येः द्वयं स्यादिति मन्मथे ॥ ३ ॥

चक्रास्तो नृमर्गमिदं न स्वास्यास्य व्यत्यस्य ।

दीर्घशेषं सन्निहितं सपुनोत्पन्नं मेघ या ॥ ४ ॥

इति व्याख्यायिरूपस्य केषुतेनैव यथेनातः ।

क्षेपेनाप्येव सन्निधत्स्वमित्यादि सिद्धये ॥ ५ ॥

2318. In the reduplicative syllable, a prosodially short vowel is lengthened in the Reduplicated Aorist of the चि -stem when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the Causative चि ॥

Therefore $\text{चटिकम्} + \text{अत} = \text{चटिकमत}$ ॥

The affix चिड , being optional, when it is not added, then applies the following vārtika —"The aorist of चि Kam. is formed by चट् even when it does not take चिड ." As there is absence of चि , so we have neither lengthening nor auvadbhāra . Thus अचकमत ॥

NOTE:—In Grāmīya there are two opinions as regards rules of definition (संज्ञा), one is expressed by the maxim कार्यकाल सञ्ज्ञापरिभाषा and the other by यथोक्तं सञ्ज्ञापरिभाषा. The first means that a rule defining a term (i. e. a samyaja rule) or giving a maxim of interpretation (paribhāṣā) manifests itself at the time of application. Whenever an occasion arises to apply such rule it appears there anew. The other means that the samyaja and paribhāṣas remain where they have been originally taught, and do not appear anew each time when a particular operation is to be performed. They exert their influence from the place where they are, and do not require to be recited afresh each time that an operation is to be performed.

Now the abhyāsa is defined in the sūtra पूर्वोन्वयः. (VI 1 4 S 2178) and the word abhyāsa occurs in the sūtra 2316. In both views of the function of a definition, the sūtras पूर्वोन्वयः and सञ्ज्ञानुविधि do will become one sentence. But in the first view of kāryakāla pakṣha the one sentence will be of different *padas* or words, in the second view the one sentence will be of different sentences. Mādhyama favours the view of kāryakāla pakṣha with regard to the sūtra 2316; which opinion the author has summarised in the following two verses:—

‘Verse 1 ‘According to Mādhyama, the rules of lengthening (2318) and sanvadbhāva (2316) apply there only where the kāryakāla function of a rule of definition being taken as valid, the anga or inflective base is reduplicated and not where there are many syllabled stems.”

NOTE:—The sense is that in the sūtras 2316 and 2318 there is the anuvṛtti of the words angāya and abhyāsa. Here the designation of abhyāsa (reduplicate) will be given to the first portion of the doubled anga. Therefore the lengthening (2318) and sanvadbhāva (2316) will take place in that abhyāsa only which is the abhyāsa of an anga—that is where an anga has been repeated, there the first portion will get the designation of abhyāsa for the purposes of the application of 2316 and 2318. As असीकत् and असीवत् ॥

‘Verse 2 ‘But in the roots चकारि, वरायवति and ऊर्ध्वि there is no reduplication of an anga but only a portion of an anga is reduplicated. Therefore the two rules 2316 and 2318 are confined to monosyllabic roots.”

NOTE —Thus we have असीकत् असीवत् and अर्ध्वत् without the application of S 2316 and 2318. Here the whole anga चाकृस् &c has not been reduplicated, but only a part of it, namely the first consonant in the case of चाकृस् and the second consonant in the case of vowel beginning roots.

The result is that it is only in monosyllabic roots that the whole of anga is reduplicated, and not only a part of it (for there can be no such part), and consequently the dīrgha and sanvadbhāva apply to monosyllabic roots. Moreover, in this view (kāryakāla pakṣha), the word ekācāśa in the sūtra ekācāśaḥ prathamāya (VI 1 1 S 2175), qualifies the word angāya understood therein.

Obj. Let it be so, that the dīrgha and sanvadbhāva rules apply to the reduplicate of monosyllabic roots only. Then stretching this argument further the other rules that apply to reduplicates will also be restricted in their scope.

such as the rules of shortening (VII 4 59 S 2180), retention of first consonant (VII 4 60 S 2179) and substitution of a palatal (VII 4 62 S 2245) &c and these will not apply to polysyllabic roots

Verses 3 and 4 As a matter of fact, if we explained the sūtra by saying *augāya avayava yo' bhyasa*—the reduplicate which is a portion of an auga'—then we opine that there must be lengthening in the case of ✓*ārṇi*, and both (lengthening and *anvād bhava*) in the case of ✓*arthāpayati* while in the case of ✓*chakā* none of these two will apply, or if they apply, it would be under restrictions. They will not apply when *laghuna* is qualified by *ṣi* by being in proximity to it, but will apply when *auga* is so qualified

NOTE—Thus instead of *अर्णयत्* we would get *अर्णयत्*. The *anvād bhava* is inappropriate here for when *नु* is doubled, there is no *अ* in the reduplicate and so there can be no change of *अ* to *इ*.

The root *अर्णय* is derived from *अर्ण* in the sense of *अर्णमाचटे*. The *अ* and *पुञ्ज* augments are added before *णिच्*. Here both the *dirgha* and *anvād bhava* will apply, and we should get the form *आर्णयत्* instead of *अर्णयत्*. In the case of the root ✓*अर्ण* (उपवाचनावाम्) of the *churadi* class, the aorist is *अर्णयत्* neither the *dirgha* nor *anvād bhava* apply there

In the root *chakā* both will not apply or will apply with qualifications. *If we explain the sūtra by saying *churpare nu yal laghu*—the reduplicate, if followed by a light vowel, in the case of a root to which *णि* followed by *चङ* is affixed—then there will be no application of these two rules. But if we explain the sūtra by *churpare nu yad augam* 'the reduplicate of an inflective base to which *नि* followed by *chan* is affixed'—then these two rules will apply to *chakā*. Thus in the first case we have *अचकचकच* in the second *अचीचक्राच*.

Verses 5 Because *Ka vyata* alone has given these two alternative explanations, the rules become applicable even where an *ak* vowel of *णि* is elided so as to make them applicable to *agrit* roots also

NOTE—There are two conflicting views one of *Haradatta* and another of *Ka vyata*. They can be harmonised by giving them different scopes

कमु ४७० कान्तौ । कान्तिरिक्का ॥

470 ✓*Kamu* to desire. Pre *कामयते*. Per *कामयाज्वहे*. I Fut *कामयिष्यामि*. II Fut *कामयिष्यते*. Imperative *कामयताम्*. Imp *अकामयत*. Pote *कामयेत्*. Bene *कामयिष्येत्*. Aorist *अचीकमत*. Caus *कामयति*. Here the first *णि* is elided by VI 4 51 S 2313 Desi. *चिकामयिष्यते*. Ger *कामयित्वा*. Noun *कामना*.

470 A ✓*Kamu*, without *णि* before *ardhadhātukas*. Pre *कामयते*. Per *चक्रमे*. I Fut *कमिता*. II Fut. *कमिष्यते*. Bene *कमिष्येत्*. Aorist *अचक्रमत्*. Caus *कामयति* (Vṛddhi by *न* *कामयिष्यमा*) Desi. *चिकमिष्यते*. Inten *चक्रम्यते*. There is no *yan luk* form. See ✓*गुण*. Past Part Pass *कान्त*. Ger *कमित्वा* or *कान्त्या*. The *उ* makes *इद* optional. Nouns *कामुरु* (III 2 154 S 3131) *कम्* (III 2 167 S 3147) *कमन* । *कंस* (Un. III 62)

* Here end the *anuddhāt* roots ending in a nasal

Now the *lit* roots upto ✓*कमि* inclusive are *Parasmaipad*

अथ क्रम्यन्तास्त्रिंशत्परस्मैपदिनः ॥

अण ४७१, एण ४७२, वण ४७३, भण ४७४, मण ४७५, कण ४७६, कण ४७७, व्रण ४७८, झण ४७९, ध्वण ४८०, घण ४८१ शब्दा-
र्थाः । अणति । एणति । वणति । वमरादिस्त्राभ्यासलोपौ न । वव्रणतुः । वव्रणिय ।
घणः कैरि यति । घणति ॥

471. ✓ Ana, to sound. Pre अणति । Per. अण । I Fut अणति । Caus. अणयति । Aorist अ+अणियत् । Des. अणियति । Nouns अणुः 'small', 'a kind of grain' अण्डः (Un I. 114). अडु or अडुः 'a boat'

472 ✓ Bana, to sound. Pre. रणति । Per. रण । I Fut. रणति । Aorist अरणीत् or अरणीत् । Caus. रणयति Aorist अरणीत् or अरणीत् । Des. रणिष्यति । Inten. रणयति । You luk रणयति or रणयति । D रणयः । Past Part. Pass रणित' or रणित । Nouns रणनं 'sound', 'noise', रणः 'War', 'sacrifice', रणयः 'anxiety'.

473 ✓ Vana, to sound. Pre वणति । Per. वण । The rule VI 4 126 S. 2263 does not apply, because the root begins with व, and so there is no व nor elision of the reduplicative वव्रणतुः वव्रणिय । Nouns वाण । वाणी । वाणिनी 'a clever woman', वण्ड 'an ox without a tail'.

474 ✓ Bhana, to sound. Pre. भणति । Per. भण । I Fut. भणति । Nouns भीषः । भणति । भङ्गः । भाङ्गः ॥

475 ✓ Mana to sound; murmur Pre मणति । Per. मण । I Fut. मणति । Nouns मणितम् । मणिः । मणिकः । मङ्गः ॥

476 ✓ Kana, to sound Pre कणति । Per. कण । I Fut. कणति । Nouns कणः । कणिका । कण्टः (Un I. 103)

477. ✓ Kvina, to sound, jingle, tingle, hum, warble, sing Pre क्वणति । Per. क्वण । I Fut क्वणति । Nouns क्वणः । क्वणः 'harp' कुण्डः (Un III 76) 'kvana' 'a sacrifice' लोकोऽय' कुण्डम् (Un III. 143)

478 ✓ Vrana, to sound. In some texts it is ✓ vrana with a labial V Pre वणति । Per वण । I Fut वणति ॥

479. ✓ Dhiana, to sound Pre. धणति । Per धण । I Fut. धणति ॥

480. ✓ Dhiana, to sound. Pre. धणति । Per धण । I Fut धणति ॥

481. ✓ Dhana, to sound According to Mithaviya, the Saunali gives ✓ dhani. Some read ✓ dhani. Pre धणति ॥

ओण ४८२ अपनयने । ओणति । ओणांशकार ॥

482. ✓ Ori, to remove, take or drag along Pre ओणति । Per ओण । I Fut. ओणति । Caus. ओणयति । Aorist अओणियत् । Des. ओणियति । Nouns ओणम् । N. a. ओणया 'a thiel' (III. 2. 75 S. 2220, VI 4 41 S. 2242) from, ओणयति (IV 1 7. S. 455).

ओण ४८३ वर्णमत्तोः । ओणति । ओणाय ॥

483. ✓ Sopā, to go, move; to become red Pre ओणति । Per ओण । I Fut ओणति । Caus. ओणयति । Aorist अओणियत् । Des. ओणियति । Inten. ओणयति । You luk ओणयति । Nouns ओणः । ओणी । ओणाय (IV. 1 43 S. 224)

ओण ४८४ संघाते । ओणति ॥

484 ✓ Sopā, to go, move, to become red Pre ओणति । Nouns ओणः । ओणी । ओणाय ॥

श्लोण ४८५ च । शोणादयस्त्रयोऽमी तालव्याप्मादयः ॥

485 ✓ *Slonṛ*, to collect Pre *यनाणति* । The three roots *slonṛ*, *śronṛ* and *slonṛ* begin with a *ṛ* initial a bilant

पैण ४८६ गतिप्रेरणश्लेषणेप । प्रैण इति क्वचित्पठ्यते । विप्रेण ॥

486 ✓ *Painṛ*, to go ३ to send 3 to embrace, adhere (1) Some read it as ✓ *Painṛ*, others as ✓ *lainṛ* Pre *पेणति* ॥

486 A ✓ *Prainṛ*, to go, approach send, embrace Per. *पिप्रेण* ।

486 B ✓ *Lainṛ*, to go approach, send, embrace

ध्रण ४८७ शब्दे । उपदेशे नान्ताऽयम् । रपाध्याम्—(२३१) इति शात्यम् । धणति । योपदेशफलं यद्भुक्तिः । दधन्ति । धण इत्यपि केचित् । धेणुत्तु, धेयिष्य ॥

487 ✓ *Dhranṛ*, to sound । This root has a *n* in its final in the upadeśa, i. e., originally it is ध्रन. the *n* is changed to ण by VIII 4 1 S 235 The result of the root being *n* ending originally appears in *yan luk*, where this *n* is changed to anusvāra. This anusvāra is then changed to *n* before *ṣ*, as दधन्ति । Of course, it must be remembered that *n* changed to ण by VIII 4 1 S. 235 is considered asiddha (VIII. 2 1 S 12) for the purposes of VIII 3 24 S 123 or anusvara change. As दधन्ति । Had it been *n* originally VIII 3 24 S 123 would not have applied, and the form would have been दधन्तिट् । The nasal in the reduplicate is by VII 4 85 S 2643 Pre *धणति* ।

487 A ✓ *Banṛ*, to sound. Pre *यणति* । Per *ययणत्तु*, *येणु*, *येयिष्य* । According to Mithava, यण भण and धण are also read here in some lists. According to Matieya, भण is found in Dandika, and धण in Saumati ।

487 B ✓ *Vanṛ*, to sound Pre *यणति* । Per *ययणत्तु* । नयणत्तु ॥

कनो ४८८ दक्षिकान्तिगतिपु । चक्रान ॥

488 ✓ *kanṛ*, to sh no, 2 to love, wish, 3 to go Pre *कनति* । Per *चक्रान* । I Fut *कनिता* । Nouns *कन्या* । कानीन । कनकम् ॥

पृन ४८९, घन ४९० शब्दे । स्तनति । घनति ॥

489 ✓ *Shṛṇa*, to sound Pre *स्तनति* । Per *स्तनान* । I Fut *स्तनिता* । Caus. *स्तनयति* । Aorist *स्तनयत्* । Ds *स्तनयिष्यति* । Inf *स्तनयते* । *Yau luk* *स्तनोति*, or *स्तनति* । Nouns *स्तन्यम्* । स्तन । स्तन्यन । अभिनिष्टान (VIII 3 86 S 3193)

490 ✓ *ṣanṛ*, to sound Pre *घनति* । Per *घनान* । *यघनत्तु* । I Fut *घनिता* । Nouns *घनिष्ठ* (Un IV 2) The rectum part of the entrails of an animal offered in sacrifice *घनम्* । *घन्य* । *घति* (VI 4, 37 S 2128) *घन्ति* (VI 4 39 S 331) Past Part Pass *घनितम्* । Ger *घनित्वा* ॥

घन ४९१, पण ४९२ संभक्तौ । वनेर्यभेदात्पुनः पाठः । सनपि । समान । सेनत्तु ॥

491 ✓ *Vana*, 492 ✓ *Shana*, to honor घन has been repeated here as it has a different meaning from the घन mentioned before. It is conjugated like the preceding Pre *घनति* । Nouns *घनिन्* 'worshipping' नट्टन (Ken apunishal)

492 ✓ *Shanṛ*, 'to honor' Pres *सनति* । Per *समान* Dur *सेनत्तु* &c In forming the B used after the following sutra applies ॥

२३१९ । ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ॥

जनसमखानामार्षं या म्याद्यादि कर्हि । सायात्—सन्धात् ॥

2319. There is optionally the substitution of long *ā* for the finals of *jan*, *san* and *yan* before an affix beginning with *y* and marked with an indicatory *क* or *इ* ॥

NOTE:—Thus *जायते* or *जान्यते* (with *यक्*) *सजायते* or *सजान्यते* (with *यङ्*) । So also *सायते* or *सान्यते*, *सासायते*, or *ससान्यते* *खायते*, or *खान्यते*, *चायायते* or *चहान्यते* ॥ Before the vikāraṇa *यन्* of the Fourth class, which is *हितु* according to I 2 4, the *जा* is always substituted for *जन्* by VII 3 79. No option is allowed there.

Therefore in the Benelictive of *सन* we have *सायात्* or *सन्धात्* ॥

402. *√Shanti*, to honor Pre *सनति* । Per *सवान* । सेनतु । I Fut *सन्तिता* । Bene, *सायात्* or *सन्धात्* । Desi *सिसन्तिवति* or *सिधानति* (VI 1 3 III S 3618 read with VI 4 42 S. 2504) । Inten *सासायते* or *ससान्यते* । Yan luk *स सनीति*, or *स'सन्ति* Dual *स'सातः* । Nouns *सातुः* 'peak,' Past Part *सप्त* । Past Part Active *सातयान्* ॥

अम ४९३ गत्यादिषु । कनीडीति कान्तिगति- इत्यत्र गतेः पर्योः शब्द-
संभक्त्योरादिशब्दन ग्रहः । अमति । आम ॥

403. *√ama*, to go, 3 to sound 3 to honor. The word *आदि* in *गत्यादि* means the *गति* of the root *कनी* no 488, plus the शब्द and संभक्ति of the roots that follow it Pre *अमति* । Per *आम* । आमतुः । I Fut *अमिता* । Caus. *आमयति* । Desi । *अमिमयति* । Nouns *अम* । आमरः 'Dysentery' *आन्* (with *kyp*) । अमिषः । अमः । अमन्त्रम् । Past Part *पिष* *अमितः* or *आनातः*, *अमितयान्* or *आनायान्* ॥

द्रम ४९४, हम्म ४९५, मीम् ४९६ गतौ । द्रमति । दद्राम । हृम्यन्त-
(२२६६) दति न वृद्धिः । अद्रमीत् । हम्मति । जहम्म । मिमति । मिमीम । अयं शब्दं च ॥

404. *√Drama*, 495. *√Hamma*, 496 *√Mimri*, to go about; run Pre *द्रमति* । Per *दद्राम* । The Vriddhi is prohibited by S 2209. I Fut *द्रमिता* । Aorist *अद्रमीत्* । Caus *द्रमयति* । Aorist *अदिद्रमत्* । Pas- *अद्रमि* or *अद्रामि* with *विण्* and *द्रमंद्रमम्* or *ह्रामद्रमम्* with *गुञ्* । Fut *द्रमिष्यते* or *द्रामिष्यते* or *द्रमयिष्यते* । Desi *दिद्रमिषति* । Inten *दद्रम्यते* Yan luk *दद्रमीति* or *दद्रमि* D *दन्नान्त* । 1st P *दन्द्रमि* (VIII. 2 65 S 2309) Imp. *अद्रन्तु* (VIII 2 64 S 341) Nouns *द्रमिड* । *दद्रमण* । *द्रमः* ॥

495 *√Hamma*, to go Pre *हम्मति* । Per *जहम्म* । I Fut *हम्मिता* । Caus. *हम्मयति* । Aorist *अजहम्मत्* । Desi *जिहम्मिषति* । Inten *जेहम्म्यते* Yan luk *जहम्मति* or *जहन्ति* । D *जहन्त* । Imperfect *अजहन्* । Nouns *हम्मति* 'Knowledge'

496. *√Mimri*, to go Some say it means 'to sound' also Pre *मीमति* । Per *मिमीम* । मिमातुः । I Fut *मीमिता* । Caus *मीमयति* । Aorist *अमिमीमत्* । Desi *मिमिमिषति* । Inten *मेमीम्यते* Yan luk *मेमीति* or *मेमीन्ति* । Imperfect, *अमेमीन्* । Past part *पिष* *मीमितः* । Ger. *मीमत्या* ॥

चमु ४९७, छमु ४९८, जमु ४९९, जिमु ५००, ऋमु ५०१, अदने ।

497. *√Chamu*, 498 *√Chhamu*, 499 *√Jamu*, 500 *√Jimu*, 501 *√Jhamu*, to eat When the root *चमु* is preceded by *आ* then the vowel is lengthened by the following *सुप्* Pre *चमति* । Per *चवाम* । चेमतु । I Fut. *चमिता* । Caus *चामयति* । Desi *चिचमिषति* । Inten *चज्जम्यते* Yan luk *चज्जति* D *चज्जान्त* । Nouns *चमस*. ५१००३. *चमु* ॥

२३२० । ढिबुक्लमुचमा शिति । ३ । ३ । ७५ ॥

ययामचो दीर्घः स्याच्छिति ॥

+आदि चम इति यत्तय्यम+

आचामति । 'आदि' किम् । चमति । विचमति । अचमीत् । जिमि केचित्पठन्ति । जेमति ॥

2320 Before any other Present character (जित्), the root vowel of ढिब, क्रम, and आचम is lengthened

Vartika - It should be stated that the rule applies to \checkmark cham, only then, when it is preceded by the preposition अ, and not otherwise

Thus आचामति । Why do we say 'when preceded by अ' ? Observe चमति, विचमति । The Aorist is अचमीत् । Some read \checkmark जिमि also here Thus जेमति ॥

Note The *Kasika* reads this sūtra as *stivu klamy āchamam ēti*, having inserted the आ from the *vartika*. \checkmark Klam lengthens its vowel before ayan by VII, 3 74 S 2519, the present rule produces this change before the affix अप also, which it gets by III 1 70

497 A \checkmark āchamu, Pre आचामति । Imperative आचामतु । Imper आचामत् । Caus आचामयति । Noun is चम । चमक ॥

498 \checkmark Chhamu to eat Pre छमति । Per चच्छामः । I Fut छमिता । Caus छमयति । Pass Aor अछमि or अछमामि । Nvul छामछामम् । Fut छमिष्यते or छामिष्यते or छमिष्यते । Des चिच्छमिषति । Inten चच्छम्यते । Yan luk चच्छमीति or चच्छन्ति । D चाच्छान्त ॥

499 \checkmark Jamu to eat Some read this as जिमः । Pre जमति । Per जजाम जेमत् । I Fut जमिता । Past Part Pass जाम्त । Ger जमित्या or जाम्त्या ॥

500 \checkmark Jimu, Pre जेमति । Ger जेमित्या (?) or जिम्या । Noun जेमनम् ॥

501 \checkmark Jhamu Pre क्रमति । Per कक्रामः । I Fut क्रमिता ॥

क्रम ५०२ पादविक्षेपे ।

Now we take up the conjugation of 502 \checkmark Kramu, 'to walk, to step' This root takes ञ् विकारान् also by the following sūtra

२३२१ । वा भ्राशभलाशक्षमुक्रमुक्लमुन्नतिचुटिलयः । ३ । १ । ७ ॥

यभ्य प्रपत्या स्वात्कत्रये सार्वधातुक परे ॥

2321 The affix ञ् is optionally employed in the active voice before the *śārvadhātuka* affix after the following verbs, भ्राश 'to shine, भलाश 'to shine,' भम 'to whirl,' क्रम 'to walk,' क्रम् 'to be sad, चर 'to fear,' चुट 'to cut' and लय 'to desire'

Note — Thus भ्राशते or भ्राश्यते 'he shines', भलाशते or भलाश्यते, he shines, भमति or भाम्यति 'he whirls', क्रामति or क्राम्यति 'he walks, क्रामति or क्राम्यति 'he sad' So also चरति or चरति, चुट्यति or चुटति, लयति or लयति ॥

Thus क्रम+ञ्+ति or क्रम+ञ्+ति । Now applies the following sūtra

२३२२ । क्रम परस्मैपदेषु । ३ । ३ । ७६ ॥

क्रमेर्दीर्घः स्यात्परस्मैपदे परे शिति । क्राम्यति - क्रमति । चक्रामः । क्राम्यतु-क्रामतु ॥

2322 The long is substituted in क्रम, before the जित् affix, in the Parasmaipada

As क्रामति, क्रामत, क्रामन्ति or क्राम्यति &c. Per चक्रामः । Imperative क्राम or क्रामतु &c

Why in the Parasmaupada? Observe आक्रमते आदित्यः ॥

How do you explain the lengthening in उत्क्राम् and सक्राम (Imperative 2nd Per Sg) For when हि is elided by लुक्, (VI 4 105) then by I 1 63 the affix being dropped by a *suppletion*, it would produce no effect and so there ought to have been no lengthening? This is no valid objection. The prohibition of I 1 63, applies to the *अङ्ग* stem after which the affix is elided. Here क्राम् is not a stem or *अङ्ग* with regard to हि, but it is a stem with regard to श्य as क्राम्+श्य+हि. Therefore, though हि is elided, the lengthening will take place by I 1 62, (प्रत्यय लक्षणम्.) ॥

२३२३ । सु क्रमोऽनात्मनेपदनिमित्ते । ० । २ । ३६ ॥

अङ्गोऽङ्ग । अक्रमीत् ॥

2323 The augment इद् is added to Ārdhadhātukavalādi affixes after ✓सु and ✓क्रम्, only then when they do not occasion the taking of the Personal endings of the Atmanepada

The roots सु and क्रम्, are udātta, and will get इद् augment naturally, the sūtra makes a restriction or *nyāsa*. The restriction is that when the roots themselves occasion ātmanepada affixes, then they do not take इद्, otherwise they will. Thus अक्रमीत् ॥

502 ✓Kramu, To walk, step Pre क्रामति । Per अक्रम । अक्रमतु । I Fut. क्रमिता । II Fut क्रमिष्यति । Imperative क्रामतु । Imper अक्रमत । Po e क्रामेत् । Bene क्रम्यात् । Aorist अक्रमेत् । Condi अक्रमिष्यत् । Caus क्रमयति । Aorist अक्रामिषत् । Desi अक्रामिष्यति । Inten अङ्कम्प्यते । Jan luk अङ्कम्पीति or अङ्क कम्पि । Past Part Pass क्रामन्तः । Ger क्रामन्त्या । (VI 4 18 S 3329) or क्रमिष्या । Nouns क्रमः । क्रमज । अङ्कम्पय । नङ्कम्पि । क्रिमि ॥

502 A ✓Kramu, This root is ātmanepada; also when simple (I 3 43 S 2716). Pre क्रमेत् । Per अक्रमे । I Fut क्रम्या । II Fut क्रम्यते । Imper अक्रमत । Poten क्रमेत् । Bene क्रमोऽङ् । Aorist अक्रमत् । Condi अक्रम्यत् ॥

Here end the thirty Parasmaupada roots.

अथ खित्यान्ता अनुदात्तैः ॥

The roots *synk* ३४ inclusive are *anudaṭṭai*

अथ ५०३, वथ ५०४, पथ ५०५, मथ ५०६, चथ ५०७, तथ ५०८, एथ ५०९, गतौ । अथते ॥

The Present is अथते । In forming the Perfect the following sūtra applies —

२३२४ । दयायामश्च । ३ । १ । ३० ॥

‘दय’ ‘अथ’ ‘आश्’ इभ्य आम्स्याल्लिटि । अयाचके । अयिता । अयिष्येत् ॥

2324 After the verbs दय ‘to give,’ ‘to go,’ and ‘to protect,’ अथ ‘to go,’ and आस ‘to sit,’ there is the affix आम्, when लिट् follows

Thus अयाचक्रे । First Future ‘अयिता’ ; Pot ‘अथेत्’ ; Benedictive ‘अयिष्येत्’ ; Before the affix चम् of the Perfect and Aorist, the following rule applies —

✓ २३२५ । विभाषेतः । ८ । ३ । ८६ ॥

इत्, परी य इद् तातः परीर्वा दीर्घं मुद्, निडां धन्य वा मूर्धन्यः स्यात् । अविदीद्वयम्-अविदीध्यम् । आविष्ट । आविष्टम्-आविध्यम् ॥

2325. The cerebral sound is optionally substituted for the ϕ of दीध्यम् and of the Aorist and the Perfect after the augment इद्, when the stem ends in इन् ॥

Thus अविदीद्वयम् or अविदीध्यम्, Aorist: आविष्ट, आविष्टम् or आविध्यम् ॥

When उपवाङ्मय ending in r such as *ur*, *dur*, or *pra* precede $\sqrt{\text{aya}}$, the r is changed to l by the following.

✓ २३२६ । उपसर्गस्यायतो । ८ । २ । १९ ॥

अयतिपरस्मैपदमन्त्य ये रेफस्तस्य मन्त्यं स्यात् । मायते-पमायते । निम दुमे । न्यस्यसिद्धत्याय लयम् । निमये । दुरयते । निरुदुरास्तु निमयते । दुमयते । 'प्रत्यय' इति त्ययो रूपम् । अय लयम् 'उदयति यिततेर्ध्याविमार्जते' इति माघ । 'इट' 'कटि' 'कटी' इत्यत्र प्रयित्वाय एर्भाष्यति । षट् । *अनुदात्तल्यनघणमात्मनेपदमनित्यम् * । चङिङीहस्करवाजजापकात् । यादित्यात् ययवे । येवे । मेवे । छेवे । तेवे । प्रययते । नेवे ॥

2326 स is substituted for the r of a Preposition, when $\sqrt{\text{ay}}$ follows

Thus पमायते, ज्ञायते । The स of the Prepositions दुम्, अलिम्, is changed to r , but this r is not changed to स , because it is anudhā thus we have the forms निमययम्, दुरययम् । But there is a preposition निद् also the r of which is changed to स as निमययम् । See VII 2 46 So also there is a Preposition दुद् which forms दुमयते ॥

The word प्रत्ययः is not formed from प्रति + $\sqrt{\text{ay}}$ but from प्रति + इद् ॥

If the root अय is Ātmanepada, why is it conjugated as Parasmaipada in the following line of Miṣha — "udayati vitatorihva rāsmi rajau." The word udayati is not formed by ud + $\sqrt{\text{ay}}$ but from ud + $\sqrt{\text{r}}$, the $\sqrt{\text{r}}$ is obtained by the analysis of $\sqrt{\text{कटी}}$ as we have already shown See $\sqrt{\text{कटी}}$. No. 312. Or the following maxim applies :

Maxim — The ātmanepada, which a root may take because it is enunciated in the Dhātupāṭha as anudāttet, is not of universal application. This maxim we infer from the jāpaka of $\sqrt{\text{चङिङ्}}$ which is shown with an indicatory इ । This root is of Ajādi class No 7 It is read as anudāttet. It would have been conjugated in the ātmanepada by the mere fact of its being called anudāttet, the further adding of इ, shows that the anudāttet ātmanepada is not universally valid.

In the Perfect of $\sqrt{\text{ay}}$, the rule VI 4 126 S. 2263 applies, because the root begins with a य and so we have ययवे and not येवे । But येवे, मेवे, छेवे, तेवे, प्रययते and नेवे ॥

503 $\sqrt{\text{Aya}}$, to go Pre. अयते । Per. अयाचते । I Fut. अयिता । II Fut. अयिष्यते । Imperative अयताम् । Imper. आयत । Pot. अयेत । Bene. अविदीष्ट, अविदीष्टम् (or यम्) । Aorist आविष्ट, आविष्टम् (or यम्) । Condy. आयिष्यत । Caus. आययति । Aorist य + अयिष्यत् । Des. अयिष्यते । Nouns आयः । ययः ॥

504 $\sqrt{\text{Vaya}}$, to go, more. Pres. ययते । Per. ययवे । I Fut. ययिता । Des. ययिष्यते । Laten. यययते ॥

504. ✓ Vaya, in the Yan luk, Pre. चावयोति or चावति; D. चावतः Pl चावयति, 2 S चावयोति, or चावति, चावयः, चावय, 1. S चावयोमि or चावामि, चावाय, चावामः; Imperative चाव, चावयानि; Imper. अचावत् ॥

505. ✓ Paya, to go. Pre. पयते; Per. पेये; 1 Fut. पयिता ॥

506. ✓ Maja, to go. Pre. मयते; Per. मेये; 1 Fut. मयिता ॥

507. ✓ Chaya, to go. Pre. चयते; Per. चेये; 1 Fut. चयित् ॥

508. ✓ Taya, to go, move; to guard, protect Pre तयते; Per. तये; 1 Fut तयित्; Noun तयः 'protection'

509. ✓ Naya, to go; to protect. According to Matsreya it means 'to protect' also. Pre. नयते; Per. नेये; 1 Fut नयिता; In some lists ✓ नयि is also mentioned.

दय ५१० । 'दानयतिरक्षणादि' सादानेषु । आदानं दहयाम् । दयांचक्रे ॥

510. ✓ Daya, to grant; give, 2. to go, 3. to protect; 4. to hurt; (to feel pity) 5. to accept. The word आदानम् means to accept. Pre. दयते; Per. दयांचक्रे; 1 Fut. दायिता; Nouns दयानु, दया ॥

रय ५११ गतौ ।

511. ✓ Raya, to go. Pre. रयते; Noun रायः ॥

ऊयो ५१२ तन्तुसंताने । ऊयांचक्रे ॥

512. ✓ Uyi, to weave; sew. Pre ऊयते; Per. ऊयांचक्रे; 1 Fut. ऊयिता; Caus ऊययति; Aorist उ + ऊयिषत्; Past Part Pass. ऊतः; Past Part Active ऊतयान्; Ger. ऊयित्वा; Noun ऊतिः ॥

पूयी ५१३ विशरणे दुर्गन्धे च । पूयते । पुपूये ॥

513. ✓ Pāyi, to split up; to stink; to putrefy Pre पूयते; Per. पुपूये; 1 Fut पूयिता; Caus पूययति; Aorist, अपूपयत्; Desl. पुपूयिषते; Inten पीपूयते; Yan luk पीपूयति or पीपेति; D. पीपूतः; Past Part. Pass पूतः; Past Part. Active पूतयान्; Ger. पूयित्वा; Nouns पूः 'pus' पूतिः ॥

क्रूयी ५१४ शब्दे बन्दे च । क्रूयते ॥

514. ✓ Krūyi, to make a creaking sound, to be wet. Pre. क्रूयते; Per. क्रूयते; 1 Fut. क्रूयिता; Caus. क्रूययति (VII, 3, 36 S 2570) Aorist, अक्रूयत्; Yan luk क्रूयति or क्रूयति; Noun कृन्क्रोप' शब्देयः 'It rained enough to wet the garment.'

क्षमायी ५१५ विधूनने । क्षमाये ॥

515. ✓ Kshamāyi, to shake; tremble Pre. क्षमायते; Per. क्षमाये; 1 Fut. क्षमायिता; Caus. क्षमाययति; Aor. अक्षिम्भयत्; Caus. Yan luk क्षामाययतीति; Dms. क्षिरमाययते; Inten क्षामायते; Yan luk क्षामायतीति, or क्षामायति D. क्षामोतः; Imperative क्षामोताम् and क्षामोति; Past Part. Pass. क्षमातः; Past Part. Act. क्षमाययान् ॥

स्फायी ५१६, आप्यायी ५१७, वृद्धौ । स्फायते, परफाये, प्यायते ॥

516. ✓ Sphāyi, 517 ✓ Qrjāyi, to grow large or fat; to swell Pre. स्फायते; Per. परफाये; 1 Fut. स्फायिता; Caus. स्फाययति; (VII, 3, 41. S 2593). Aorist अस्फिजयत्; Yan luk स्फाजयति; Nouns, स्फाः; स्फाण्डम्; स्फीतः; Past. Part. Pass. स्फीतः; (VI, 1, 22, S. 3044). Past Part. Pass. स्फीतयान् ॥

517. ओप्यायी यच्छी 'To grow large.' Present प्यायते । In forming the Perfect, पी is substituted by the following.

✓ २३२० । लिङ्गहोश्च । ६ । १ । २६ ॥

लिटि यङि, च प्यायः पीमायः स्यात् । पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्पीग्रहस्य द्वित्वम् । 'एतन्नेकाचः— (२०२) इति यङ् । पिप्ये । पिप्यति । पिप्यिरे ॥

2327. There is substitution of पी for प्याय, when the affixes of the Perfect (लिट्) and the Intensive (यङ्) follow.

The anuvṛtti of the word विमाया ceases. The phrase प्यायः पी of the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra is drawn into this by force of the word 'and'; thus आपिप्ये, आपिप्याते, आपिप्यिरे । The rule of substitution of पी being a subsequent rule, would have debarred reduplication which precedes it in order. The reduplication, however, takes place after the substitution by force of the maxim of पुनः प्रसङ्ग "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule." Thus पी+लिट् = दि+पी+त = दि+प्य+य (VI. 4. 82 § 272 the य being substituted) = आपिप्ये with the affix आ । So also in the Intensive, as आपेपीयते, आपेपीयते, आपेपीयन्ते ॥

In the Aorist, the following rule applies :—

२३२८ । दीपजनबुधपूरितायिप्यायिभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ६१ ॥

इभ्यश्चलेचिचयदा स्वादेक्यसने तश्च्ये परे ॥

2328. चिच् is optionally the substitute of चिन्, when त्, the third person singular of the Atmanepada follows, after the verbs दीप्, 'to shine,' जन् 'to be produced,' बुध् 'to teach or know,' पूर 'to be full,' ताय् 'to extend or protect' and प्याय् 'to swell'.

NOTE :—Thus अदीपि or अदीपिट् 'he shone'; अजनि or अजनित् 'he was produced'; अजोपि or अजुप 'he knew'; अपूरि or अपूरित् 'he was full'; अतापि or अतापिट् 'he extended'; अप्यायि or अप्यायिट् 'he grew'.

Then applies the following.

२३२९ । चिचो लुक् । ६ । ४ । १०४ ॥

चिचः परस्य तश्च्यस्यलुक्स्यात् । अप्यायि—अप्यायिट् ॥

2392. The personal-ending त् is elided after चिच्, the third person, singular Atmanepada of the Aorist.

Thus अप्यायि or अप्यायिट् ॥

NOTE —As अहारि, अनायि, अकारि, अयायि । So also अकारितराम्, अहारितराम् here the elision of the personal affix त् (III. 1. 60) of the Aorist being considered as *asiddha*, the affixes ताय् and तम्य् are not elided : though if the sūtra were to be literally interpreted, every affix after चिच् ought to be elided. Or the word कडित्ति is understood here ; so that कित् and दित् affixes of चिच् are elided and not every affix.

517. ✓ Opyāyi, to grow large. Pre. प्यायते । Pre पिप्ये । पिप्याते । पिप्यिरे । पिप्यिरे । पिप्याचे । पिप्यिच्ये । पिप्यिच्ये । पिप्यिच्ये । I Fut. प्यायिता । Aorist अप्यायि or अप्यायिट् । Inten पेपीयते । Yāñ luk पाप्याति D. पाप्यातः । Past Part. Pass पीन । Act. पीनयान् । Noun आप्यानः ॥

ताय ५१८. संतानपालनयोः । सतान. प्रबन्ध. । तायते । तताये ।
अतायि-अतायिष्ट ॥

518 ✓ Tāya, to spread, extend, 2 to protect, preserve The word san-
 tana means context Pre तायते । Per तताये । I Fut तायिता । Aorist अतायि or
 अतायिष्ट । Caus ताययति । Aorist अवतायत । Past Part Pass तायित । Act तायितवान् ।

शल ५१९ चलनसंवरणयोः ।

519 ✓ Śala, to shake, to tremble, to cover, to go Pre शलते । Per श्ले ।
 I Fut शलिता । II Fut शलिष्यते । Imperative शसताम् । Imper अवशत । Pole शलेत् ।
 Bene शलिषीष्ट । Aorist अवशिष्ट । Caus शलयति । Aorist अवश्रुतम् । Inten श्राश्रयते ।
 Yan luk श्राश्रयोति or श्राश्रयति । Imperfect अवश्रुत । Past, Part Pass शलित । Ger
 शलित्वा । Nouns, शलभ । शलजम् । शलाका । शलूक । शलम् । शलानु ॥

519 A ✓ Chala, has the same meaning as शल । Not found in the Sid-
 dhanta nor in the Madhaviya, but given by Westergaard

वल ५२०, वल्ल ५२१, संवरणे संचरणे च । ववले । ववले ॥

520 ✓ Vala, 521 ✓ Valla, to cover enclose, to go Pre ववले । Per
 ववले । Caus वलयति । It is मित according to Bhoja. See ✓ 854 Nouns वल
 धार । वलिम् । वलिम् । वलि । वलय । वलभी । वलाज । वलाकि । वलमीकम् ॥

521 ✓ Valla, to cover, to go, move Pre ववले । Per ववले । I Fut
 ववलिता । Inten Yan luk Imperfect अवयात् । Nouns वल्लम् । वल्लरी । वल्लि । वल्ली ।
 वल्लुर 'dried meat'

मल ५२२, मल्ल ५२३, धारणे । मले । ममले ॥

522 ✓ Mala, 523 ✓ Malla, to hold, possess Pre मलते । Per मले ।
 I Fut मलिता । Nouns माला । माली । मलय । मलम् । मलिम् । मलीमम् । मालमकी ॥

523 ✓ Malla, to hold, possess Pre मल्लते । Nouns मल्ल । मल्लिका । मल्लक ।
 मलमल्लम् ॥

भल ५२४, भल्ल ५२५, परिभाषणहिंसादानेषु । भलले । बभल्ले ॥

524 ✓ Bhalā 525 ✓ Bhalla, 1 to describe, 2 to hurt, 3 to give Pre
 भलते । Nouns भालम् । भल्लूक । भल्ल ॥

525 ✓ Bhalla, Pre भल्लते । Nouns भल्लुक । भल्ल । भल्लो ॥

कल ५२६ शब्दसंख्यानयोः । कलते । चकले ॥

526 ✓ Kala, to sound, to count Pre कलते । Per चकले । Nouns काल
 काली । कलिकम् । कलम् । कल । कलिका ॥

**कल्लः ५२७ अव्यक्ते शब्दे । कल्लते अशब्दे इति स्वामी । अशब्द
 स्तूष्णीभाव इति च ॥**

527 ✓ kalla to sound and silently Accord ng to Kal irasawāmi It means
 'to remain silent to make no sound' Pre कल्लते । Noun कल्लोल ॥

तेव ५२८, देव ५२९, देवने । तितेवे । दिदेवे ॥

528 ✓ Terri 529 ✓ Devri, to play, sport Pre तेते । Per तितेये ।
 I Fut तेयिता । II Fut तियिष्यते । Imperative तेयताम् । Imper अतेयत । Pole तेयेत् ।
 Bene तेयिषीष्ट । Caus तेययति, Aorist अतितेयत । Des तितेयिष्यते । Inten तेतेयते ।
 Noun तयू (VI 3 19 = 2561)

529 ✓ Devri, to play Pre देवते । Nouns देवर (Un III 132) देवत (Un I, 106) द्यू ॥

पेवृ ५३०, गेवृ ५३१, ग्लेवृ ५३२, पेवृ ५३३, मेवृ ५३४, म्लेवृ ५३५, सेवने । परिनिविध्य - (२२७५) इति पत्वम् । परिपेजते । निपेवे । अय सोपदेशोऽपीति न्यासकारादयः । तद्वाप्यविरुद्धम् । गेवते । जिगेवे । जिलेवे । पिपेवे । मेवते । म्लेवते ॥

530 ✓ Shevri, 531 ✓ Gevri, 532 ✓ Glevri, 533 ✓ Pevri, 534 ✓ Mevri, 535 ✓ Mlevri, (536 ✓ Sevri, 537 ✓ Khevri, 538 ✓ Klevri, 539 ✓ Kevri) to serve Pre सेवते । Per सिपेवे । I Fut सेवित्ता । Caus सेवयित्ता Aorist असिपेयत् । Des सिसेविषते । The *y* is not changed to *v* by VIII 61 S 2627, Inten सेपेयते । Noun सयू । Past Part Pass सेयित । Ger सेयित्वा ॥

Note — This root is enunciated by Nynsaka and others as सेय । But this is against Bhāshya

- 531 ✓ Gevri, to serve Pre गेवते । Per जिगेवे ॥
- 532 ✓ Glevri, to serve, worsh p, Pre ग्लेवते । Per जिलेवे ॥
- 533 ✓ Pevri, to serve, Pre पेजते । Per पिपेवे ॥
- 534 ✓ Mevri, to serve, Pre मेवते ॥
- 535 ✓ Mlevri, to serve, Pre म्लेवते ॥
- शेवृ, ५३६, खेर ५३७, ह्लेवृ ५३८, केवृ ५३९, इत्यप्येके ।
- 536 ✓ Sevri to serve Pre श्रवते ॥
- 537 ✓ Khevri, to serve Pre खयते ॥
- 538 ✓ Plevri, to serve Pre प्लयते ॥
- 539 ✓ Kevri to serve, Pre केवते ॥

रेवृ ५४० लुचगता । प्रवर्गतिः प्रुतर्गतिः । रेवते ॥

540 ✓ Revri, to go, to jump Pre रेवते । Nouns रेव । रेवन ।

Note — According to Maitreya रेव and लुच are two roots But this is doubtful

Here end Anuddatta roots ending with रेव ॥

अयावत्यन्ता परस्मैपदिनः ॥

मव्य ५४१ धन्धने । ममव्य ॥

From this up to ✓ यनि are udatta, e Parasmanadins

541 ✓ Mavya to fasten, bnd Pre मव्यति । Per ममव्य । I Fut मव्यित्ता । II Fut मव्यिष्यति । Imper मव्यतु । Imper अमव्यत् । Poten मव्येत् । Bene मव्यात् । Aorist अमव्यीत् । Caus मव्ययति । Aorist अममव्यत् । Des मिमव्ययति । Inten मामव्यते । Noun in तुल = मामव्यिता or मामव्यिता (VIII 4 61 S 60, VI 4 49 S 2631) Past Part Pass मव्यित । Ger मव्यित्वा ॥

541 ✓ Mavya, Yan luk conjugation Pre. मामव्यीति or मामति । D मामेति । Pl मामव्यति । 2 S मामव्यसि or मामसि । मामाद्य । मामाद्य । 1, S मामव्योमि or माममि । मामाद्य । मामाम । Imper मामव्यीतु, मामातात् or मामतु । D मामाताम् । Pl मामव्यतु । 2, S, मामोमि or मामातात् । Dual मामाताम् । Pl मामाताम् । 1 S मामव्यामि मामव्याय । Imperfect अमामव्यीत् । अमामाताम् । अमामव्य 2, S अमाम । 1 S अमामव्यम् । D, अमामाद्य । Pl, अमामाम ॥

सूक्ष्म ५४२, ईक्ष्म ५४३, ईष्य ५४४, ईष्यार्थाः ।

542 ✓ *Śhārkshya* (*Sārkshya*), 543 ✓ *Irakshya*, 544 ✓ *Irshya*, to disrespect, disregard, slight. Pre सूक्ष्मन्ति or सूक्ष्मयन्ति । Per. सूक्ष्मय । I Fut सूक्ष्मयिष्यति । II Fut. सूक्ष्मयिष्यति । Imper. सूक्ष्मयन्तु । Imper. असूक्ष्मयन्तु । Potent सूक्ष्मयन्तु । Bene. सूक्ष्मयात् । Aorist. असूक्ष्मयन्तु । Condi. असूक्ष्मयिष्यन्तु । Caus. सूक्ष्मययति । Aorist. असूक्ष्मयन्तु । Desi. सूक्ष्मयिष्यति । Inten. सोसूक्ष्मयन्ते or ईक्ष्यन्ते । Yan luk सोसूक्ष्मयन्ति or सोसूक्ष्मयन्ति ॥

543 ✓ *Irakshya*, to envy. Pre ईक्ष्मन्ति । Per. ईक्ष्मय । I Fut ईक्ष्मयिष्यति । II Fut. ईक्ष्मयिष्यति । Imper. ईक्ष्मयन्तु । Imper. ऐक्ष्मयन्तु । Potent ईक्ष्मयन्तु । Bene. ईक्ष्मयात् । Aorist. ऐक्ष्मयन्तु । Condi. ऐक्ष्मयिष्यन्तु । Caus. ईक्ष्मययति । Aorist. ऐक्ष्मयन्तु । Desi. ईक्ष्मयिष्यति ॥

544. ✓ *Irshya*, to envy, Pre ईष्यन्ति । Per. ईष्यय । I Fut ईष्ययिष्यति । Caus. ईष्यययति । Aorist. ईष्ययन्तु । Desi. ईष्ययिष्यति or ईष्ययिष्यति (III 1. 7. S 2608 V.). Noun. ईष्या ॥

हय ५४५ गतौ । अहयति । यान्तस्याव वृद्धिः ॥

545. ✓ *Haya*, to go. Pre हयति । Per. जहाय । I Fut. हयति । Aorist. अहयति (There is no Viddhi as the root ends in य VII 2 5. S 2399) Caus. जहायति । Aorist. अजीहयत् । Desi. जिहयिष्यति । Inten. जाहयन्ते । Ger. हयित्वा । Noun. हत् (with kvip), हयः horse.

546 ✓ *Haya*, Yan luk conjugation pre. जाहयति or जाहति । D जाहति । Pl. जाहयति । 2. S जाहसि । 1. S जाहामि ॥

शुच्यी ५४६ अभिषवे । अवयशनां शिथिलीकरणं सुरायाः संधानं वाभिषवः स्नानं च । शुशुच्य । चुच्य ५४६ वा इत्येके ॥

546 ✓ *Suchyī*, to squeeze, express (as juice); to distil. *Abhiṣhava* means the loosening of the ingredients or members of a thing, as well as to distil liquor. According to *Chandra* it means 'to bathe' also It is the sacred bath or baptism. Some read the root as ✓ *chuchya* Pre शुच्यति । Per. शुशुच्य । I Fut. शुच्यति । Caus. शुच्ययति । Aorist. अशुशुच्यत् । Desi. शुचयिष्यति । Inten. योशुच्यन्ते । Noun in सूच — योशुचिता or योशुचिता । Noun शुक्ति ॥

546 ✓ *Suchyī*, Yan luk conjugation. Pre योशुच्यति or योशोति । d. योशुक्तः । Pl. योशुच्यति । 2. S योशुच्यसि or योशोसि । 1. S. योशुच्यमि or योशोमि । योशुचवः । Imper. योशोतु or योशुचि । Imperfect अयोशुच्यत् । अयोशुच्यम् ॥

546 A ✓ *Chuchyī*, to squeeze &c Pre चुच्यति ।

हर्ष ५४७ गतिकान्तयोः । जह्य ॥

547. ✓ *Harya*, to go ; to worship, to be weary or fatigue d. Pre हर्षति । Per. जहर्ष । I Fut हर्षति । Caus. हर्षयति । Aorist. अजहर्षत् । Desi. जिहर्षयति । Inten. जाहर्षन्ते । Trich जाहर्षतु or जाहर्षयतु । Nouns हः (with kvip) हर्ष्यः । Ger. हर्षित्वा ॥

547. ✓ *Harya*, Yan luk conjugation. Pre जाहर्षति । जाहर्षिः । d. जाहर्षतः । Pl. जाहर्षति । 2. S. जाहर्षसि । 1. S. जाहर्षमि । Imperative. जाहर्षतु । जाहर्षयतु । Im. अजहर्षयत् । अजहर्षतुम् । अजहर्षयम् ॥

अल ५४८ भूषणपर्याप्तिवारणेय । अलति । आल ॥

548. ✓ *Ala*, to adorn, to be competent or able, to prevent. Pre. अलति । Perfect आल । In forming the Aorist, the following sūtra applies:—

tal Thus मोलति प्रमीलति, स्मीलति, समीलति । Pre भीलति । Per मिमील । I Fut भीलिता । Caus भीवृषति । Aorist अभीमिलत् । Des मिमीलिषति । Intch मिमिलते ।
Yan luk मीमोलीति or मीमोत्ति ॥

षोल ५५४ प्रतिघृम्भे । प्रतिघृम्भो रोधनम् ॥

554. ✓ Pila, to check, obstruct, hinder Prat shāṁbha means obstruction,
Pre पीलति । Per पिपील । I Fut पीलिता । Nouns पीला । घेत । पीतुः । पीतुषु ॥

नील ५५५ वर्णे । निनील ॥

555. ✓ Nila or nīla, to colour or dye blue Mādhava reads the root
as नील । Pre नीलति । प्रपीलति । Per निनील । I Fut नीलिता । Nouns नील । नीलो
or नीला ॥

शील ५५६ समाधौ । शीलति ॥

556 ✓ Śīla, to meditate, contemplate Pre शीलति । Nouns शीलम् । शैली ।

कील ५५७ बन्धने ।

557 ✓ Kila to bind, 'to stake' Pre कीलति । Nouns कीले । कीलनम् ॥

कूल ५५८ आवरणे ।

558 ✓ Kula, to cover कूलति । Noun कूल ॥

शूल ५५९ रुजायां संघोषे च ।

559 ✓ Śula to be ill, to make loud noise, to impale According to Mādhava
स घाते च । Pre शूलति । Noun शूलम् ॥

**तूल ५६० निष्कर्षे । निष्कर्षो निष्कायणम् । तच्चान्तर्गतस्य बहिर्निः-
सारणम् । तुल ॥**

560. ✓ Tūla, to draw out. Nishkarsha means unsheathing, bringing out
that which is within hence 'to extract' Pre तूलति । Per तुलतु । Derivatives
Nominal root तुलनातुल्यति=अनुतूलयति । The लिङ् added by III 2 25 Aorist
अतुलत । Noun तुलम् ॥

पूल ५६१ संघाते ।

561 ✓ Pula, to heap up, collect Pre पूलति । Noun पूल ॥

मूल ५६२ प्रतिष्ठायाम् ।

562. ✓ Mula, to be firm, stand fast, to take root Pre मूलति । Nouns
मूलम् । मूल्यम् । मूलक ।

फल ५६३, निष्पत्तौ । फेलसुः । फेलुः ।

563. ✓ Phala, to bear fruit, accomplish Pre फलति । Per फलतु । फलतुः ।
फेलुः । Nouns फल । फलक । Past Part Pass फलितम् ॥

चुल्ल ५६४ भावकरणे । भावकरणमभिप्रायादिष्कार ।

564 ✓ Chulla, to intimate one's desire, to sport Pre चुल्लति । Noun
चुल्लि । चुल्ली ॥

फुल्ल ५६५ विकसने ।

565 ✓ Phulla to bloom, expand Pre फुल्लति । Noun फुल्लः । Past Part
Pass फुल्लितम् । Ger फुल्लित्वा ॥

चिल्ल ५६३ शैथिल्ये भावकरणे च ।

566 ✓Chilla, to become loose, to intimate one's desire, Pre. चिल्लति ।
Noun चिल्लः ॥

तिल ५६७ गतौ । तैलति । तिल्ल इत्येके । तिल्लति ॥

567. ✓Tila, to go, move. Some read it as तिल् and conjugate ॥ as तिल्लति । Pre. तैलति । Noun. तिलः । तैलीनम् ॥

घेल ५६८, चेल ५६९, केल् ५७०, खेल ५७१, द्येल ५७२,
वेल ५७३, चलने । पञ्च अदितः षष्ठो लोपधः ॥

568. ✓Velri, 569 ✓Chelri, 570. ✓Kelri, 571. ✓Khelri, 572 ✓Kshvelri,
573 ✓Vella, to move, tremble, shake, play, sport. The first five have an indica-
tory च; the last ends in ल and has a ल as penultimate, Pre. घेलति । Caus. Aorist
अघियेत् । Noun वेला ।

569. ✓Chelri, Pre. चलति । Caus. Aorist अचियेत् । Noun चेलः ; f. चेनी ; n.
चेलम् ॥

570. ✓Kelri, Pre. कैलति । Caus. Aorist अकियेत् । Nouns कैलः । कैलिन,
कैला ॥

571. ✓Khelri, Pre. खेलति । Caus. Aorist अचियेत् । Noun. खेलः ॥

572 ✓Kshvelri, Pre. क्ष्वेलति ॥

573 ✓Vella, Pre. वेल्लति । Caus. Aorist अघियेत् । Noun, वेल्लः 'poison.'

पेल ५७४, फेल ५७५, शेल ५७६ गतौ । पेल इत्येके ॥

574. ✓Pelri, 575 ✓Phelri, 576 ✓Selri, to go, move, shake. Some
read पैल् also, Pre. पेलति । Caus. Aorist अघियेत् । Noun पेला ॥

575. ✓Phelri, Pre. फेलति ।

576. ✓Selri, Pre. सेलति । Caus. Aorist अघियेत् ॥

NOTE Here in some texts we find the following three roots also :—*vā* :—
वेल, पैल्, सेम् ॥

खल ५७७ संबलने । खलति । अखलीत् ॥

577. ✓Kkhala, to stumble, Pre. खलति । Per. अखलान । Aorist. अखलासोत् ।
Caus. अखलयति । It is मित्र according to Bhoja. See ✓854.

खल ५७८ संबधे ।

578 ✓Khala, to gather, collect. Also खलने to move, shake. Pre. खलति ।
Per. अखलान । Aorist अखलीत् । Nouns खलः 'knave,' खलम् । खलतिः 'bald.'

गल ५७९ अदने । गलति । अगलीत् ॥

579. ✓Gala, to swallow. Pre. गलति । Aorist. अगलीत् । Noun. गलः ॥

शल ७८० गतौ । शलति ॥

580 ✓Shala, to go. Pre. शलति । Caus. शालयति, Aorist अघीयत् । Nouns.
शालः । शलिनम् ॥

दल ५८१ विशरणे ।

581. ✓Dala, to burst open, split, cleave, crack, Pre. दलति । Caus. दलयति ।
It is मित्र according to Bhoja See ✓854. Nouns. दादिसम् । कुक्कातः ॥

श्वल ५८२, श. ल ५८३, आशगमते । शखल । अखलीत् । शखल ।
अखलीत् ॥

582 ✓ *Svala*, to run, go quickly Pre श्वलति । Per शखल । Aorist
अखलीत् । Caus शवालति । Aorist अश्वलति । Des शिवलति । Inten शश्वलति ॥

583 ✓ *Śvala* P c श्वलति । Per शखल । Aorist अखलीत् ।

खोल ५८४, खोर्क ५८४ क, गतिप्रतिघाते । खोलति । खोरति ॥

584 ✓ *Khola* 584 A ✓ *khori*, to imp, to let loose Pre खोलति । Per
खुलति । Caus खोलयति Aorist अखुलति । Aorist खोर्क 'laisse'

584 A ✓ *Ki* r Pre खोरति ॥

घोर्क ५८५, गतिचालुर्गे । घोरति ॥

585 ✓ *Dhor* to go quickly to be skilful, to trot Pre घोरति । I Fut
घोरति । Caus घोरयति । Aorist अघोरति । Aorist घोरति ॥

त्सर ५८६, वृद्धगता । त्सार । त्सारीत् ॥

586 ✓ *tsa* to go or approach gently or stealthily creep crawl, to pro-
ceed crookedly or fraudulently Pre त्सरति । Per त्सार । त्सारीत् । I Fut. त्सरति ।
Aorist त्सारीत् । Des तित्सरति । Inten तात्सरति । Yau luk तात्सरोति or तात्सरति,
2 S तात्सर । Imperfect तत्सः । Yours त्सः । त्सक ॥

कमर ५८७ हूद्धने । चक्रार ॥

587 ✓ *Kmar* to be crooked, not dishonestly, deceiver Pre चक्रति । Per
चक्रार । I Fut चक्रति । Aorist अचक्रति ॥

अभ्र ५८८, वज्र ५८९, मभ्र ५९०, चर ५९१, गत्यर्थाः । चर-
तिभ्रयेति । अभ्रति । आनभ्र । मा भवानभ्रीत् । अद्भान्परेकस्यात्. समीपत्वा-
भावाच्चट्टि ॥

588 ✓ *Abhra*, 589 ✓ *Balra*, 590 ✓ *Mabhra*, 591 ✓ *Chara*, to go
to move ✓ चर means also to eat Pre अभ्रति । Per आनभ्र । I Fut अभ्रति । Aorist
अ + अभ्रति as मा भवानभ्रीत् । The *r* is final of an alga yet as it is not in the
1st family of *ch*, it does not intervene as it does not cause the riddi of the *ch* of
✓ चर (See § 2330) Caus अभ्रयति Aorist अभ्रयति । Des अभ्रयति । Nouns
अभ्रम । अम्भी । आभ्रम ॥

589 ✓ *Bhra*, Pre अभ्रति । Per अभ्र । I Fut अभ्रति । Des अभ्रयति ।
Inten आभ्रयति । Yau luk आभ्रयति la'abhrati Imperfect आभ्रयत् or आभ्रयत् ॥

590 ✓ *Malra*, Pre मभ्रति ॥

591 ✓ *Chara*, Pre चरति । Per चरार । चरत् । चर । I Fut चरति । Aorist
अचरति । Des चरति । Inten चरयति । Yau luk चरयति or चरयति । Imper-
fect अचरत् । Nouns चराचर्य । चर । चरी । चराचर । चरिष्यु । चर्य । चरित्रम् । चरः ।
चरव । चर्म । चरम् । Adj. in च चर्यम् । चर्यम् । उपचार्यम् ॥

टिबु ५९२ निरसने । टिबुमुत् (२३२०) इति दीर्घ । टिबति । चम्प
द्वितीयस्यकारणकारो घेति टिबति । तिष्टेव । तिष्ठयत् । तिष्ठिषु । तिष्ठेव । तिष्ठि-
यत् । तिष्ठिषु । इति च (३५४) इति दीर्घ । टिब्यात् ॥

592 ✓ *ti* v: to spit The short *ti* becomes long *ti* by VII 3 75 S.
23 0 As टिबति । According to the 1st rule the second letter of the root is

597 ✓Tiva, to grow fat Pre होयति । Per तिनीय । Noun. तीवराः 'a hunter'
 598 ✓Niva, Pre वृणीयति । Per. निनीय । Noun. नीवः 'a trader.'

क्षीयु ५९९, क्षेयु ५९९ क, तिरसने ।

599. ✓Kṣh yu (Kṣ' i yu) to spit; eject from the mouth According to Chan-
 der the root is क्षेयु । Pre क्षीयति or क्षेयति । Past Part Pass. क्षयुतः । Ger. क्षीयित्वा or क्षयुत्वा ।

599 A ✓Kṣheyn, Pre क्षेयति, n

उर्वी ६००, तुर्वी ६०१, युर्वी ६०२, दुर्वी ६०३, धुर्वी ६०४ हिं-
 सार्थाः । ऊर्वाचकार । 'उपधायां च' (२२६५) इति दीर्घः । लुग्वर्गे ॥

600 ✓Urvī, 601 ✓Turvī, 602 ✓Thurvī, 603 ✓Durvī, 604
 ✓Dhurvī, to hurt. Pr. ऊर्वति । The lengthening is by VIII, 2 78 & 2265, Per.
 उर्वां चकार । I Fut ऊर्वति । II Fut. ऊर्विष्यति । Imper. ऊर्वतु । Poten.
 ऊर्वतु । Bene ऊर्व्याम् । Aorist. ऊर्वीत । Caus ऊर्वयति । Aorist अऊर्वयत् । Desl.
 ऊर्वयिष्यति । Noun ऊर्वा d अर् । Pl उरः । Past Part Pass. ऊर्वत् । Active ऊर्वन्तः ।

601 ✓Iurvī, Pre तुर्वति । Per तुर्वतु । I Fut. तुर्वति । Caus तुर्वयति ।
 Aorist अतुर्वयत् । Desl. तुर्वयिष्यति । Inten तामुर्वयति । Past. Part. Pass. तुर्वत् । Active
 तुर्वन्तः । Ger तुर्वयित्वा ।

Yau luk Pre. लोतयति or लोताति । (VI. 4, 31. S. 2655, and L 1. 4. S. 2656)
 लोतयति । (VII 2, 77, S. 334), लोतयति । Imper. लोतयतु or लोतयतु । 2. S. लोतयति । d.
 लोतयतु । Aorist अलोतयत् । अलोतयतुः ॥

602 ✓Thurvī, Pre. तुर्वयति or तुर्वति ॥

603. ✓Durvī, Pre. दुर्वति or दुर्वति ।

604. ✓Dhurvī, Per पूर्वति । Noun. पूर्व d धुर्वति । पूर्वति or धुर्वतिः । धौरेव । पूर्वः ।

शुर्वी ६०५ उद्यमने । गूर्वति । लुग्वर्गे ॥

605. ✓Gurvī, to endeavour, Pre गूर्वति । Per. गूर्वतु । Noun गूर्वा ॥

मुर्वी ६०६ बन्धने ।

606. ✓Murvī (Múrvī), to bind, tie. Pre. मूर्वति । Per. मूर्वतु । Noun. मूर्वा ।

पुर्व ६०७, पर्व ६०८, मर्व ६०९ पूरणे ।

607. ✓Purva (púrvā). 608. ✓Parva, 609 ✓Marva, to fill Pre. पूर्वति
 (S. 2265), Noun पुर्वः । पुर्वः ॥

608. ✓Parva, Pre. पर्वति । Per. पर्वतु । I Fut. पर्वति । Den. पर्वयिष्यति ।
 Inten पर्वयतु । Yau luk पर्वयति Imperfect पर्वयः । Noun, पर्व d पर्व Pl, पर्वः । पर्वतु ।
 पर्वती ॥

609 ✓Marva, Pre मर्वति ।

मर्व ६१० अदने ।

610 ✓Charva to chew. Pre. चर्वति । Caus. चर्वयति ।

मर्व ६११ हिंसायाम् ।

611 ✓Mharva, to hurt, Pre मर्वति ।

कर्व ६१२, मर्व ६१३, मर्व ६१४ र्वे ।

612 ✓Kharva. 613, ✓Mharva, 614, ✓Gharva, to to grind, to, to, to

Pre कर्वति ।

615 ✓Kharva, Pre कर्वति ।

616. ✓Gharva, Pre कर्वति ॥

अर्व ६१६, शर्व ६१६ पर्व ६१७ हिंसायाम् । आनर्थ । शर्व नि । सर्व ति ॥

615 ✓ Arva, 616 ✓ Sarva 617, ✓ Sharva to kill Per अर्वति । Per. आनर्थ । I Fut अर्विता । Desi अर्विविचति ।

616 ✓ Satva Pre शर्वति । Noun शर्व f गर्धिका ॥

617 ✓ Sharva, Pre शर्वति । Claus सर्वयति । Des of Cthi सिर्विवचति । Ordinary Desi सिर्विवचति, Noun सर्व । सर्वदा ॥

इवि ६१८ व्याप्तौ । इन्वति । इन्वां चकार ॥

618 ✓ Ivi, to pervade, surround, Pre इन्वति । Per इन्वा चकार । I Fut इन्विते । II Fut इन्विष्यति । Imperative इन्वतु । Imper इन्वतु । II ne इन्वयतु । Aorist इन्वोत् । Caus इन्वयति । Aorist इन्विषत् । Des इन्वयति । Noun इन्वका । 'Itara'

पिवि ६१९, मिवि ६२०, शिवि ६२१ सेचने । वीथी मधन्यो व्यादित्येके । सेचने दात सरङ्गणाम् । मिन्वति । विमिन्व ॥

619 ✓ Pivi 620, ✓ Mivi 621, ✓ Shivi, to wet, to moisten According to some the third root is शिवि । According to Saranghi these are 'to s r' also Pre, मिन्वति । Per पिविष्ये । I Fut मिन्विता । Claus मिन्वयति । Aorist मिविष्यत् । Desi, मिविष्यति । Inten मिविष्यते ।

620 ✓ Mivi to s r kṛ, to honor, Pre मिन्वति ।

621 ✓ nivi Pre निन्वति प्रोचयति ।

621 A शिवि ✓ Shivi, Pre सिन्वति ।

हिवि ६२२, दिवि ६२३, धिवि ६२४, जिवि ६२५ प्रीणनार्थाः । हिन्वति । दिन्वति ॥

622 ✓ Hivi (iv) 623 ✓ Divi 624 ✓ Dhiv 625 ✓ Jivi, to be glad or to gladden Pe हिन्वति । Ie जिहिन्य । I Fut हिन्विते ।

623 ✓ Divi Pre दिन्वति ।

624 ✓ धिवि 'to gladden, to be glad' In conjugating this root the following sutra applies —

२३३२ । धिर्निष्कण्ठ्योरर्च ॥ ३ । १ । ६० ।

अनयोःकारोऽन्तादेः स्यादुपत्ययश्च अर्चयते । अतो लोप (२३०८) । तस्य र्चानिच् द्विधाल्लूपधगुणौ न । उपत्ययस्य विभु गुणः । धिनानि । धिनुन । धिन्वति ।

2332 The vikarana उ comes (instead of यण) after the roots धिन्व 'to please', and अचि 'to hurt', when a sārvadhātuka affix denoting the agent follows, and in these verbs अ is the substitute of the final य of these two roots

The roots धिन्व and अचि belong both to the Bhāṭṭi class. Thus धिन्व उ+ति=धिन्+अ+उ+ति=धिन्+०+उ+ति (The अ is elided by VI 4 48 S 2308) = धिनानि 'he pleases' It might be asked why there is no guna of the short penultimate इ of धिन् by rule VII 3 86 which requires the base to be gunated before the sarvadhātuka affix उ । The answer is to be found in sūtra 1 1 57 the zero substitute of अ, though a blank is like the former occupant (स/अ वा) and thus prevents guna and इ is not considered penultimate.

627. ✓ Rivi, Pre रण्वति । Per ररण्व । I Fut रण्विता । Aorist अरण्वीत्
Desi रिरण्विषति । Inten रारण्व्यते ॥
628. ✓ Dhavi Pie धन्यति । Per दधन्य । I Fut. धन्विता । Aorist अधन्वीत् ।
Caus धान्वयति, धान्वयते । Desi दिधन्विषति । Inten दधन्यते । Nouns सुधन्वा । धन्वः ॥

कृचि ६२६ हिंसाकरणयोश्च । चकारादातौ । 'कृणोति, इत्यादि धिनो-
तिवत् । अयं स्वादौ च ॥

629 ✓ Krivi, to injure, to do By force of च the root means 'to move' also.
It is conjugated like ✓ धिन्, and it also belongs to Sṛiā class Pre कृणोति ।
(The sūtra III. 1. 80 S 2333 applies here also) Per. कुरुय । I Fut. कुरिष्यता ।
Imperative कुरुतु । Imper अरुणोत । Pote कुरुयात् । Aorist अरुणयीत् ॥

मव ६३० बन्धने । मयति । मेधतुः । मेवुः । अमयीत्-अमयीत् ॥

630 ✓ Miva, to fasten, bind Pie मयति । Per ममाय । मेधतुः । मेवुः
I Fut. मयिता । Aorist अमयीत् or अमयीत् । Caus माययति, माययते । Aor. अमयीत् ।
Desi मिमयिषति । Inten. मामय्यते । Noun -मू., d. मुया ॥

630 ✓ Mava, Yan luk. conjugation. Pie. मामयति or मामति । मामनः ।
मामयति । मामाय । मामयः । मामयः । मामयः । Imper. मामात'तु or
मामेतु । मामाहि । मामयानि । Imper. अमामेतु । अमामेः । अमामयम् ॥

अव ६३१ रक्षणगतिकान्तिप्रीतितृप्त्यवगमप्रवेगश्रवणरस-
स्पर्शपाचनक्रियेच्छादीप्त्यवाप्त्यालिङ्गनहिंसादानभागवृद्धिषु ॥
अयति । आय । मा भवानयीत् ॥

631. ✓ Avi, 1 to protect, 2, to go, 3, to be beautiful or brilliant, 4, to please,
5, to be satisfied, 6 to understrut 7 to enter, 8 to hear, 9 to rule or
be lord of, 10 to beg, 11 to act, 12 to wish, 13 to shine, 14 to obtain, 15 to
embrace, 16 to injure or kill, 17 to accept (the word is āli and not āli) 18 to
divide, 19 to prosper. Pre. अयति । Per आय । आयतुः । I Fut. अयिता । Aorist आयीत्
(अयीत् without augment). Caus, आययति, आययते । Aorist आययत् (without augment)
Desi. अयिषति । Nouns कति: 'help' (III 3 97) अयिः (Uy. I. 13) 'a sheep'
कन: 'wanting' (Un. III. 2), अयनि, 'earth' (Uy II. 102) अय 'Om' (Uy. I, 113)
अयि: 'a sheep' 'the sun' अयतु: 'the wool', 'a cat'

धावु ६३२ गतिशुद्ध्योः । स्यतिन् । धायति-धायते । दधाय-
दधाये ॥

632. ✓ Dhāvu, to run, 2 to purify This root is sruṭat and as it is
both Atmane and Parasmaipadi. Pre. धायति or धायते । Per. दधाय । दधायतुः ।
I Fut धायिता । Caus. धाययति धाययते । Desi दिधायिषति or हि । Inten, दधाय्यते ।
Past Part. Pass धातः । Act धातयान् । Ger धायित्वा or धाय्या ॥

Here end the roots ending in च ॥

Now we give the Atmanepith roots ending in a sruṭat

अयोपमाना आत्मनेपदिनः ॥

धुच ६३३ धिच ६३४ संदीपनरक्षणजोयनेषु । धुयते धुयते
धितते । दिधिति ॥

632 ✓ Bhuksha, 1 To kindle, 2 to be weary 3 to live Pre भुजते ।
Per भुजते । I Fut भुजिता । II Fut भुजिष्यते । Imperative भुजताम् । Imper भुजत ।
Poten भुजेत । I aor भुजिष्येत् । Aorist अभुजिष्यत् । Gnt अभुजिष्यत । Caus भुजयति
भुजयते । Aorist अभुजयत् । Des भुजयिष्यत । Inten भोभुजयत । N un भुज ॥

633 ✓ Bhiksha, 1 to beg, 2 to ask, 3 to obtain Pre भिक्षते ।
Imperative भिक्षतु । भिक्षयतु । भिक्षयताम् । Imper भिक्षत । भिक्षयत ।
N un भिक्ष ॥

634 ✓ Bhikha, 1 to kindle 2 to harass 3 to live Pre भिजते । Per
भिजते । I Fut भिजिता । II Fut भिजिष्यते । Imperative भिजताम् । Imper भिजत ।
Poten भिजेत । I aor भिजिष्येत् । Aorist अभिजिष्यत् । Gnt अभिजिष्यत । Caus भिजयति
भिजयते । Aorist अभिजयत् । Des भिजयिष्यत । Inten भोभिजयत । N un भिज ॥

वृक्ष ६३५ वरणे । वसते । वदते ॥

635 ✓ Vraksha, 1 to see, 2 to select, to cover Pre वृक्षते । Per वृक्षते । I
Fut वृक्षिता । II Fut वृक्षिष्यते । Imperative वृक्षताम् । Imper वृक्षत ।
Poten वृक्षेत । I aor वृक्षिष्येत् । Aorist अवृक्षिष्यत् । Gnt अवृक्षिष्यत । Caus वृक्षयति
वृक्षयते । Aorist अवृक्षयत् । Des वृक्षयिष्यत । Inten वोवृक्षयत । N un वृक्ष ॥

शिक्ष ६३६ विद्योपादाने । शिञ्जते ॥

636 ✓ Shiksha, 1 to learn, to teach According to Tārangini this root is
Parasmaipada in senses other than that of learning. This is not approved by
the Mathas. Pre शिञ्जते । Per शिञ्जते । I Fut शिञ्जिता । II Fut शिञ्जिष्यते । Imperative
शिञ्जताम् । Imper शिञ्जत । Poten शिञ्जेत । I aor शिञ्जिष्येत् । Aorist अशिञ्जिष्यत् । Gnt
अशिञ्जिष्यत । Caus शिञ्जयति शिञ्जयते । Aorist अशिञ्जयत् । Des शिञ्जयिष्यत । Inten
वोशिञ्जयत । N un शिञ्ज ॥

भिक्ष ६३७ भिक्षायामलाभे लाभे च । भिदते ॥

637 ✓ Bhiksha, 1 to beg, 2 to ask without obtaining 3 to obtain
This root takes two consecutive Pre भिदते । N un भिक्ष ॥
Imperative भिक्षत । Imper भिक्षत । Poten भिक्षेत । I aor भिक्षिष्येत् । Aorist अभिक्षिष्यत् । Gnt
अभिक्षिष्यत । Caus भिक्षयति भिक्षयते । Aorist अभिक्षयत् । Des भिक्षयिष्यत । Inten
वोभिक्षयत । N un भिक्ष ॥

क्लेश ६३८ अव्यक्तायां वाचि । वाधने इति दुर्गः । क्लेशते ।
विद्वेष्टे ॥

638 ✓ Klesa, 1 to speak articulately 2 To impede or hinder, according
to Durgā. According to Sāma the root takes also to speak articulately.
Pre क्लेशते । Per क्लेशते । I Fut क्लेशिता । II Fut क्लेशिष्यते । Imperative क्लेशताम् । Imper
क्लेशत । Poten क्लेशेत । I aor क्लेशिष्येत् । Aorist अक्लेशिष्यत् । Gnt अक्लेशिष्यत । Caus
क्लेशयति क्लेशयते । Aorist अक्लेशयत् । Des क्लेशयिष्यत । Inten वोक्लेशयत । N un क्लेश ॥

वृक्ष ६३९ वृद्धौ शीघ्रार्थे च । दक्षते । ददते ॥

639 ✓ Diksha, 1 To grow 2 To go or act quickly Pre दक्षते ।
Per दक्षते । I Fut दक्षिता । II Fut दक्षिष्यते । Imperative दक्षताम् । Imper दक्षत ।
Poten दक्षेत । I aor दक्षिष्येत् । Aorist अदक्षिष्यत् । Gnt अदक्षिष्यत । Caus दक्षयति
दक्षयते । Aorist अदक्षयत् । Des दक्षयिष्यत । Inten वोदक्षयत । N un दक्ष ॥

दीक्ष ६४० मैण्डोड्योपनयननियमव्रतादेशोपु । दीक्षते । दिक्षीते ॥

640 ✓ Diksha 1 to have one's head 2 to see, 3 to have with
the head thread 4 To practise self restraint 5 To let one self to or to
consecrate oneself for the performance of a sacred rite 7 to initiate
Pre दीक्षते । Per दीक्षते । I Fut दीक्षिता । II Fut दीक्षिष्यते । Imperative दीक्षताम् । Imper
दीक्षत । Poten दीक्षेत । I aor दीक्षिष्येत् । Aorist अदीक्षिष्यत् । Gnt अदीक्षिष्यत । Caus
दीक्षयति दीक्षयते । Aorist अदीक्षयत् । Des दीक्षयिष्यत । Inten वोदीक्षयत । N un दीक्ष ॥

ईक्ष ६४१ दर्शने । ईक्षा चक्रे ॥

641 ✓ Iksha 1 To see behold view, perceive observe look or gaze at
Pre ईक्षते । Per ईक्षाचक्रे । I Fut ईक्षिता । II Fut ईक्षिष्यते । Imperative ईक्षताम् । Imper
ईक्षत । Poten ईक्षेत । I aor ईक्षिष्येत् । Aorist अईक्षिष्यत् । Gnt अईक्षिष्यत । Caus
ईक्षयति ईक्षयते । Aorist अईक्षयत् । Des ईक्षयिष्यत । Inten वोईक्षयत । N un ईक्ष ॥

ईष ६४२ । गतिहिंसादशनेष । ईषा चक्रे ॥

642 ✓ Ish, 1 to fly away escape 2 To attack, hurt, kill, 3 To look see
Pre ईषते । Per ईषाचक्रे । I Fut ईषिता । II Fut ईषिष्यते । Imperative ईषताम् । Imper
ईषत । Poten ईषेत । I aor ईषिष्येत् । Aorist अईषिष्यत् । Gnt अईषिष्यत । Caus ईषयति
ईषयते । Aorist अईषयत् । Des ईषयिष्यत । Inten वोईषयत । N un ईष ॥

भाप ६४३ व्यक्तायां वाचि । भापते ॥

643 ✓ *Ilasha* I *Pa* speak articulately Pre भापते । Per यभापे । I Int भापिता । II Int भापियते । Cus भापयति भापयते । Aorist अभापयत् or अद्यभापत् (VI 4 3 S 256a) Inten बाभाष्यते । Yau luk बाभाषि । Noun भापक ॥

वर्ष ६४४ स्नेहने । दन्त्याढ्यादि । सवर्षे ॥

644 ✓ *Varsha*, I to anoint the root legs with *da* dento—labial The root *वृष* to rain is *Pa* asmutpada as will be shown hereafter When meaning 'to be strong' it belongs to Churadi class Pie वर्षत । Per सवर्षे । I Int वर्षिता । Des ि वर्षयते । Inten वावर्ष्यते । Yau luk वावर्षि । लङ् अवावर्षत् ॥

गेपु ६४५ अन्विच्छायाम् । 'ग्लेषु' इत्येके । अन्विच्छा अन्वेष्टयाम् । जिगेपे ॥

645 ✓ *Geshri* I *Pa* seek search investigate According to Meitreyā it is ग्लेषु । Pre गेपत । Per जिगेपे । I Int गेपिता । Cus गेवयति । Aorist अजिगेपत् । Des जिगेपयते । Inten जेगेष्यते । Yau luk जेवाष्ट । जेवष्ट ॥

पेषु ६४६ प्रगले । पेपते ॥

646 ✓ *Pahr* I to strive diligently for In the Madhaviya the root is *पृष* and the form given is *पयते* । Pre पयते । Per पिपेपे ।

जेपु ६४७, षेपु ६४८, एपु ६४९, प्रेपु ६५० गतौ । जेपते । नेपते । एषा चक्रे । प्रिपे ॥

647 ✓ *Jashri* 648 ✓ *neshr* 649, ✓ *Fahr* 650 ✓ *Preshri*, I to go to move Pie जेपत ।

648 ✓ *neshr* *Pe* नेपत, प्रपयते ॥

649 ✓ *Fa ri*, *Pe* एपते । Per एषाचक्रे । I Fit एषिता । II Fit एषियते । Cus एषयति । Aorist एषियत् (with the augment)

650 ✓ *Preshri* I to go, *nove* *Pe* प्रेपते ।

रेपु ६५१, हपु ६५२, ह्रेपु ६५३ अव्यक्ते शब्दे । माद्यो एरुशब्दे । सती द्वौ अरुशब्द । रपते । ह्रेपते । ह्रेपते ॥

651 ✓ *Reshr* 652 ✓ *Heshri* 653, ✓ *Hieshr* I to howl or yell the root *रष* is specially confined to the howling of the wolf Pre रेपते ।

652 ✓ *He hr*, to neigh The neighing of a horse Pie ह्रेपते ।

653 ✓ *Hieshr* to neigh Pre ह्रेपते ॥

कास ६५४ शब्दकुत्सायाम् । कासा चक्रे ॥

654 ✓ *hasri* to cough or make a sound indistinctly of any disease Pie कासते । Per कासाचक्रे । I Int कासिता । II Fut कासियते । Imperative कासताम् । Imper अकासत । Pote कासेत । Bene कासिष्येष्ट । Aorist अकासिष्ट । Con! अकासिष्यत । Cus कासयति । Aorist अचकासत । Des चिकासिषते । Inten चावास्यते । Yau luk चावास्ति । लाट चाकाधि । लङ् अचाकत् । 2 S अचका । Nouns —कासार कास । कामू । कामूतरी । कम्परि ॥

भास ६५५ दीप्तौ । बभासे ॥

655 ✓ *Bhasri* to shine Pre भासते । Cus भासयति । Aorist अबभासत् । or अबभासत (VI 1 3 S 256a) Nouns —भा B भासा I भास । भास्कर ॥

णसु ६५६, रासु ६५७ शब्दे । नासते, प्रणासते ॥

656 ✓ *nasati* 657, ✓ *Ra* to sound Pre नासते । प्रणासते । Nouns —

नास्यम् । नासिका ॥

657 ✓ *Ras*, to sound Pre रासते । Nouns — रास । रसिम् 'an ass' रासा ॥

णस ६५८ कौटिल्ये । नसते ॥

658 ✓ *nas* to be croaked or curved to bend Pre नसते । प्रणसत । Per

नेस । I Fut नसिता । Caus नासयति । Aor st अनोनसत ॥

भ्यस ६५९ भये । भ्यसते । बभ्यसे ॥

659 ✓ *Bhaya* to fear Pre भ्यसत । Per बभ्यसे । I Fut भ्यसिता । II Fut

भ्यसिष्यते । Caus भ्यासयति । Aor st अभिभ्यसत् । Inten बाभ्यस्यते । You luk बाभ्यसि
नाद बाभ्यधि ॥

आशः शसि ६६० इच्छायाम् । आशसते । आशशसे ॥

660 ✓ *ash* to wish des e The root must always be preceded by
the Upasarga आ । Darg reads it as आशन् without indictory इ । So also स्वा ।
शंस to praise a Parasmaipada It belongs to the Adadi class also Pre आशसत ।
Per आशशसे । I Fut आशसिता । Caus आशसयति । Aor st आशशसत । Des आशि
शसिष्यते । Inten आशाशस्यते । Past Part Pass आशसित । Adj आशस्यम् ।
Nouns — आशसु । आशस्य ॥

660 ✓ *Asus Yanlu* Pre आशशसि । Impre आशशसिष्य । Inpr आशशसन् ॥

असु ६६१, गलसु ६६२ अदने । जयसे । जम्लसे ॥

661 ✓ *Gasu*, 662 ✓ *Glasu*, to swallow, devour eat up / consume Pre
जयसे । Per जयसे । I Fut जयसिता । Caus जयसयति जययते । Past Part Pass जस्त ।
Ger जसित्यो or जसत्यः । Nouns जस । जसिष्यु ॥

ईह ६६३ चेष्टायाम् । ईहा चक्रे ॥

663 ✓ *ih* to endeavour Pre ईहते । Per ईहाचक्रे । I Fut ईहसिता । II
Fut ईहसिष्यते । Inprative ईहताम् । Imper ऐहत । Pote ईहेत । Nouns ईहिषोष्ट ।
Aor st ऐहिट । Cnli ऐहियत । Caus ईहयति Aorist ईहियत । (without the
nigment) Dev ईहाजिष्यत । No is ईहा ऐहा चक्रे चक्रे ॥

बहि ६६४, महि ६६५ वृद्धौ । बहते । बयहे । मरुते ॥

664 ✓ *Bal* to increase Pre बहत । Per बयहे । I Fut बहसिता । II
Fut बहसिष्यते । Caus बहयति । Aor st बययत् । Des बहियस्यते । Inten बाययते ॥

664 ✓ *Bahi, luh luk* Pre बाययित् । व बाययत् ॥ I बाययति । बाययति
बाययति । बाययत् ॥

665 ✓ *Mil* to increase Pre मरुते ॥

अहि ६६६ गतौ । अहते । आनहे ॥

666 ✓ *Al* to go approach set out Pre अहते । Per आनहे । I Fut अहसिता
Caus आहयति । Aor st आहिजत् । Des, अहिजस्यते । Nouns — अह ॥

गर्ह ६६७, गल्ह ६६८ कुत्सायाम् । जगर्हि । जगल्हे ॥

667 ✓ *Gala* 668, ✓ *Gals* to blame Pre गर्हते । Per जगर्हि । I Fut
गर्हसिता । Des, जिगर्हिष्यत । Inten जगर्हयत् । You luk जगर्हिषि । Inprative जगर्हन्त ॥

668 ✓ *Gals*, to blame Pre गल्हते । Per जगल्हे । I Fut गल्हसिता । Des
जिगल्हस्यते । Inten जगल्हयत । You luk Inprative जगल्हन्त ॥

बर्ह ६६९, बल्ह ६७० प्राधान्ये । चोष्ट्यादी ॥

669 ✓Barha, 670, ✓Bilha to be pre eminent or excellent, these roots commence with ब (labial) Pie बर्हते । Per बवर्हे । I Fut बर्हता । Noun बर्हण । बर्हा ॥

670 ✓Bilha, to be pre eminent Pre बवर्हते । Per बवर्हते । I Fut बवर्हता ।

बर्ह ६७१, बल्ह ६७२ परिभाषण, हिंसाच्छादनेषु । दत्तोष्ट्यादी कर्तवुः । पूर्वोदत्तोष्ट्यादिनामनयोरोष्ट्यादिना चाहुः ॥

671 ✓Varha, 672, ✓Valha, 1 To speak 2 To hurt 3 To cover Mādha-vya rāṣa 'daueshu' to give as the third meaning The root begins with व (dento labial) Some read the last two roots with व and the present two with व (1) Pre वर्हते । Per ववर्हे । I Fut वर्हता ॥

672 ✓Valha Pre ववर्हते । Per ववर्हते । I Fut ववर्हता ॥

वर्ह ६७३ गतौ । विप्रिदे ॥

673 ✓Plha, to go move Pre व्रहते । Per विप्रिदे । I Fut व्रहता । Desi विप्रिहियते । Ger व्रिहत्या or व्रिहत्या । Noun व्रीहा ॥

वेहृ ६७४, जेहृ ६७५, घाहृ ६७६ प्रयत्ने । आहो दत्तोष्ट्यादिः । अन्य, केशलोष्ट्यादिः । उभाऽप्योष्ट्यादी इत्येके । दन्तोष्ट्यादी इत्यपरः । जेहृतिगंत्यर्थोऽपि । घघाहे ॥

674 ✓Vehri 675 ✓Jhri, 676, ✓Bahri, to endeavour

The root 'v.hri' begins with deuto labial व । बाहृ 676 begins with the labial ब । Some say both begin with ब (labial) Others say both begin with व (deuto labial) Pre वेहते । Per ववेहे । I Fut वेहता । Caus वेहयति । Aorist ववेहत् । Noun वहेत् । Lauren cow

675 ✓Jehri, to endeavour It also means to go, Pie जेहते ।

676 ✓Bihri, to endeavour Pre बाहते । Per बवाहे । Nouns बाह बाहा ॥

घ्राहृ ६७७ निद्राक्षये । निक्षेपे हत्येके ।

677 ✓Drāhri to wake According to some it means 'to throw' Pre दाहते । Inten दाह्राहयते । Y n luk दाह्राणि । 2 दाह्राणि । Imperfect अदाह्रात् ॥

काश ६७८ दीप्तौ । चक्राणे ॥

678 ✓Kasri, to shine. Pre काशते । Per चक्राये । I Fut काशिता । II Fut काशियते । Impve काशताम् । Imper अकाशत । Poten काशेत । Bene काशिकोट । Aorist अकाशित । Condi अकाशियत । Caus काशयति । Aorist अचक्राशत् । Desi चक्राशियते । Inten चाकाशयते । Nouns काशो । चक्राश । काश । काष्टम् । काशिकी । काश ।

678 ✓Kasri, Yan luk conjugation Pre चाकाष्टि । चाकाञि । चाकाशिम । चाकाशय । चाकाशम् । Impve चाकाशति । Imperfect, अचाकाशत् ॥

ऊहृ ६७९ वितक । कहा चक्रे ॥

679 ✓Ūha, to reason, infer, deliberate about Pie ऊहते । Per ऊहाचक्रे । I Fut ऊहता । II Fut ऊहियते । Imperative ऊहताम् । Imper ऊहात । Poten ऊहेत । Bene ऊहिषोष्ट । Aorist ऊहिष्ट । Condi ऊहिष्यत । Caus ऊहयति । Aorist ऊहिष्टत । Desi ऊहिषियते ॥

गाहृ ६८० विलोडने । गहते । जगहे । जगहिये । जघाते । जगहिट्वे-
जगहिट्-जगह्ये ॥

680 ✓ गाहृ विलोडने 'to shake, stir up, churn, agitate' Pre गहते । Per जिगहते । 2nd Per S जगह्ये or जघाद्ये । J जगहिट् २^० घ्य or जगहट्वे । I Future गहिस्या । When ६ is not added then the following applies

०/ २३३५ । डे डे लोपः । ८ । ३ । १३ ॥

इस लोप स्वाङ्के परे । गहिता-गाढा । गहिष्यते-घाष्यते । गहिषीष्ट-घाषीष्ट ।
अगहिट्-अगाढ । अघासाताम । अघासत । अगाढा । अघाढ यम । अघासि ॥

2335 There is elision of ङ when ङ follows

Though this sūtra is read in the division of Grammar which is governed by पदाधिकार, yet this elision takes place only when the ङ is not at the end of a padā. Thus गाढा from गहृ + ता । The ङ is changed to ङ by VIII 2 31 S 324 and the त is first changed to च by VIII 2 40 S 2260 and then to ङ by VIII 4 41 S 113 thus गाढ + ता । The first ङ is elided by this sūtra and we get गाढा । The change of च into ङ by VIII 4 41, should be considered as valid and siddha for the purposes of this rule, otherwise this rule will not be in scope

Note —The form जघाते is thus evolved —गाहृ + घास-गाहृ + से (III 4 80 S 2236) = गाहृ + से (VIII 2 31 S 324) = चाहृ + से (VIII 3 37 S 336) = चाक + से (VIII 2 41 S 290) = चाहे, and with reduplication जघाहे ।

680 ✓ Gah, to stir up Pre गहते । Per जगहे । जगहिये or जघाद्ये । जगहिट्वे, घ्य or जगहट्वे । I Fut गहिस्या or गाढा । II Fut गहिष्यते or घाह्यते । Imperative गहताम । Imper जगहन्त । Poten गहेत । B-n- गहिषीष्ट or घाषीष्ट । Aorist अगहिट् or अगाढ । अघासाताम । अघासत । अगाढा । अघाढ यम । अघासि । Caus गहयति । Aorist अजीगहत् । D-31 जिघासते or जिगहियते । Intes जगह्यते । Kan lak जगहति । Ger गाढता or गहित्या ।

गृह ६८१ ग्रहणे । ग्रहते । जग्रहे ॥

* चतुर्थेभ्यो लिट्, किञ्च गुणा पूर्वविवर्तितेष्वेव * ॥

जग्रहिये-जग्रते । जग्रह्ये । गहिता-गर्हा । गहिष्यते-ग्रह्यते । गहिषीष्ट-
घृषीष्ट । लुङि । अगहिष्ट । इडभावे ॥

681 ✓ गृहृ गट्ये 'to take'

Thus P = ग्रहते । Per जग्रहे । Before the augment इट् the following Vart 4 applies

Vart —The affixes of लिट् (Perfect) are क्त in the case of roots that have a penultimate क्, and this क्त-condition takes effect before the application of Guna rule by delaying the subsequent in anticipation. The sūtra requiring Guna, namely, गुणान्तस्य (VII 3 86 S 2189) being subsequent to the क्त rule, would have applied first but it is set aside by this vartika. Thus we have जग्रहिये or जग्रते । जग्रह्ये, etc Aorist अगहिष्ट ।

But when it does not take the augment इट्, the following rule applies in forming its aorist

✓ 2335 । शलङ्गुयधादितिः कसः । ३ । १ । ४५ ॥

इयुयधो य शलन्तस्तस्मादिति शब्दे क्नादेशः स्यात् । अयच्छत् ॥

2336 After a verb that ends in a *an* consonant (ग, घ, ण and ह) and has an *इ* vowel for its penultimate letter, and does not take इट (VII 2 10), कस is the substitute of णि

Thus अयच्छ + क्त + त = अयच्छत् ।

Before the affixes beginning with a vowel, the अ of कस is elided by the following sūtra

✓ 2337 । कसस्याचि । ३ । ३ । ७२ ।

अनादेशो तर्हि कसस्य लोपः स्यात् । अनादेशस्य (४२) । अयच्छताम । अयच्छन्त ॥

2337 The (अ of the Aorist characteristic) कस is elided before an affix beginning with a vowel

The elision is of the final अ of कस, and not of the whole affix, (Sec I 1 52 S 42) Thus अयच्छताम । अयच्छन्त ॥

Note — Why do we say 'what ending in ग, घ, ण and ह'? Observe अनेसमीत अर्कस्तीत, here सिच is employed. Why do we say having for its penultimate इ उ अ or ह? Else is अधातोः । Why do we say 'not having an intermediate इ'? Observe अक्रोषीत and अमोषीत । See VII 4 and VIII 2 28

Had the अ not been elided before आताम, and आताम् then इच must have been substituted for it according to VII 2 81. Why do we say before an affix beginning with a vowel? Observe अधुवन अधुवताम् । Why do we say कस and not only ण? So that the elision should not take place (etc., as उत्सी उत्सा, यत्सी, यत्सा, दृग्सी दृग्गः ॥

681 ✓ Gñāṣṭr, to take Per गर्हते । Per अयच्छे । अयच्छिषे or अयच्छे । अयच्छिष्ये । or अयच्छे । I Fut गर्हिष्या, गर्हा । II Fut गर्हिष्ये चर्त्तयते । Imperative गर्हताम् । Imper अगर्हत । Poter गर्हेत । Bene गर्हिषीष्ट or यषीष्ट । Aorist अगर्हिष्ट or अयच्छत् । अगर्हिषताम् or अयच्छताम् । अगर्हिषत । अयच्छता or अयच्छा । अगर्हिष्यम् or अयच्छम् । अगर्हिषि or अयच्छि । अगर्हिष्यति or अयच्छति । Desi जिगर्हिषते, जिगर्हते । Inti करोम्यच्छते । Sā luk जयच्छति or जयच्छि । जयच्छ । Noun यच्छम् । Ger गर्हित्वा । यच्छता ।

गल्ह ६८१ च । गल्हते ॥

681 A ✓ Gñāṣṭr to take Sāmānta kavyāṣṭr and Sāmānta read gñāṣṭr Die गल्हते । Noun गल्ह ॥

धुपि ६८२ कान्तिकरणे । धुपते । धुपये । केचित् 'घप' इत्यदुपध पठन्ति ॥

682 ✓ Gñāṣṭr to be beautiful or brilliant Some read it as ✓ Gñāṣṭr, Chāṣṭr and kavyāṣṭr read it as धिपि with a penultimate इ । Pre धुपते । Per धुपये । I Fut धुपिता । Desi धुपिष्यत । Inti ज्ञापुष्यते । Yān luk ज्ञापुषि । लोट् 2nd P ज्ञापुषि । लट् अज्ञापु ॥

Here end the roots whose final is a sibilant and which are āmanepādī

Herewith commence roots ending with a sibilant and which are Parasma-

अथाहृत्यन्ता एरस्पेशद्रिनः ॥

घुपिर् ६८३ अविशब्दने । विशब्दन प्रतिज्ञान ततोऽन्यस्मिन्नयं इत्येके ।
'शब्दे' इत्यन्य पेटु । घोषति । लुघोप । घोषिता । इरिवाट्ठ्वा । अघुपत्-
अघोषीत् ॥

683 ✓ Ghushir, not to proclaim 3 to sound The word avishdāna means no. = śabdāna. The word vishdāna means 'promiser.' According to other the word is śabda only and the root means 'to sound, the undulatory etc. when the rule IC 1 57, 5 3269 applicable in the aorist. When the root has all other meanings except that of 'proclaiming' (vishdāna) it is read here. When it has the meaning of vishdāna (proclaiming), it belongs to Chaitānis (1 187) 1st घोषति । Per कृषीय । 1st but घोषिता । Aorist अघुषत् or अघोषीत् । अघुषताम् । or अघा विष्टाम् । Caus घोषयति । Aorist अकृषुषत् । Des. कृषुषिषति, or कृषोषिषति । 1st क्राघुष्यते । Kau luk क्राघोषि । लोट् 2nd S क्राघुषि । लङ् क्राघोष । P^{sc} P^{ss} क्राघुष्यते (VII 2 23 = 3083) Ger कृषित्वा or क्राषित्वा । Noun क्राघुष ।

अक्ष ६८४ व्यासो ।

681st अनुच्छेदार्थे 'to provide' As अहनि । But by the following sutra, it takes the विकारान् अनु also

• २३३८ । अतोऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ७५ ॥

[illegible]

2338 The *vika* and *ꣳ* is optionally employed after the root *ꣳ* 'to persuade' when a *śivadbātuka* affix denoting an agent, follows

Thus अक्षयति or अक्षति he persuades or obtains D अक्षयति । P अक्षयन्ति ।

88f ✓ Akshu to pervade Because the root has an auxiliary lo, ज
 ति इद् augment & optative Pre अवति : अवतः । अवन्ति : Per आनवः । आनव्य or
 आनविष्य । आनवत् or आनविष्यत् । Fut अक्षिणी, or अक्षाः । If fut अक्षिष्यात् or अवयति (=
 अक्ष + यति = अकृ + यति VIII 2 21 S 295 = अक्ष + यति the क is elided by VII
 2 20 S 380 अवयति) । Imper १ वे अवद्योः । अवद्योतु । अवद्युहिः । अवद्यथानि । Imper
 आक्षतुः । आक्षेतुः । S आक्षनुयमः । Pote अवत or अवक्षुवात् । Bene अवद्यात् । Lori t
 आक्षीत (अक्षीत without augment by VII 2 4 5 2368) D अविक्षाम् । P अविक्षुः ।
 When इद् = not added we have अ-अ क्षीत । आष्टाम् । आक्षु । Caus अवक्षति । Aorist
 आविक्षत । Dev: अविक्षिषति or अविक्षति । Past Part Pass अष्टः । G r अविक्षत्वा । अष्ट वा ।
 Noun अक्षि eye

तक्ष षट्प, त्वक्ष षट्प तनूकरणे ।

663 नहू ननु करणे to make thou As सहति! Ths root also take अनु +
1101 ally by the flow. ■ sūtra

२३३९ । तन्मन्त्रेण तस्य । ३ । १ । ७६ ॥

शु. स्पृष्टु। गग्राविषये। तच्छोति सञ्चति वा काष्ठम्। ततश्चि-ततष्ट। अतश्चोत। अतश्चिष्टाम

अतादात । अताष्टाम् । 'तनूकरणे किम् । यागि सतवति । भल्ययतीत्यर्थः ।

2339 The affix **चु** is optionally employed after the root तच् 'to make thin when a sārvaadhātuka affix denoting an agent, follows

Thus तवति or तचयोति काष्ठ 'he planes the wood' Why do we say when meaning to make thin ? Observe, यागि सतवति । he outa with speech'

685 ✓ Takahu to make thin Pre तवति or तचयोति । Per ततच । ततचिच or ततच । Aorist अतवीत or अतावीत । अतचिष्टाम् or अताष्टाम् । Noun तदा ॥

686 ✓ Tvakahu Pre त्ववति । Per तत्वच । I Fut त्वचिता ॥

उक्ष ६८७ सेचने । उवा चकार ॥

687 ✓ Uksha, to sprinkle Pre उवति । Per उवा चकार । I Fut उक्षिता । Nouns —मद्योच योचकम् । जातोच । वृक्षोच ॥

रक्ष ६८८ पालने ।

688 ✓ Raksha to protect Pre रक्षति । Per ररक्ष । I Fut रक्षिता । Nouns रक्षण, रक्षक । रक्ष । निरक्षो ॥

णिच् ६८९ चुम्बने । प्रणिचति ॥

689 ✓ n ksha, to kiss P o निचति । With च we have प्रणिचति invariably by VIII 4 14 § 2287 But in kudar ta we have प्रणिचयाम् or प्रनिचयाम् by VIII 4 33 § 2839) Per निनिच । I Fut निचिता ॥

तृक्ष ६९०, स्तृक्ष ६९१, णक्ष ६९२, गतौ । वृक्षति । वृक्षति ।

नचति ॥

690 ✓ Triksha, 691 ✓ Str ksha 692 ✓ naksha to go to move Pre वृक्षति । Per तवृक्ष । I Fut वृक्षिता । Caus वृक्षति Aorist अतवृक्षत । Des ति वृक्षति ।

Inten तरोवृक्षयते । Yan luk तरोवृष्टि । Nouns ताक्षर्ष । वृक्ष Name of Kāśyapa

691 ✓ Str kaba Pre स्तृक्षति । Per तस्तृक्ष । I Fut स्तृक्षिता । Inten तरोवृक्षयते ॥

692 ✓ naksha to go, to move Pre नचति । प्रणचति । Per ननच । I Fut नचिता । Noun नचत्रम् ॥

वक्ष ६९३ रोपे । संघाते इत्येके ।

693 ✓ Vaksha to be angry Some say it means 'to accumulate' Pre वक्षति । Per यवक्ष । I Fut वक्षिता । Noun वक्ष ॥

मृच् ६९४ संघाते । ब्रक्ष इत्येके ।

694 ✓ Mr ksha, to accumulate Some say the root is मृच् । Pre मृक्षति । or मक्षति । Per भमृक्ष or भमक्ष । I Fut मृक्षिता or मक्षिता । Noun मक्षिका ॥

तक्ष ६९५ त्वचने । त्वचन सत्रण त्वचो ग्रहण च ॥

695 ✓ Taksha to cover The tvachana means 'to cover and also 'to appropriate' Some read it as ✓ paksha with the meaning to accept The root तच् meaning 'to make thin has already been taught before Pre तवति । Per ततच । I Fut तचिता । See no 685

पक्ष ६९६ परिग्रहे इत्येके ।

696 ✓ Paksha, to accept Pre पक्षति । Per पपक्ष । I Fut पक्षिता । Noun पक्ष ॥

सूचं ६९७ आदरे । सुपूर्वे । 'अनादरे इति तु क्वाचि-क्वाऽपवाठ । 'अप्रज्ञावहेलनमसूचयाम्' इत्यमरः ॥

697 ✓ *Shurksha* to respect 'To disregard according to some But this is wrong See Amarakosha where the author gives the meaning of the word असूचयाम् as disregard and dishonor (I 7 23 verse) Pre सूचति ॥

काक्षि ६९८, वाक्षि ६९९, माक्षि ७०० काङ्क्षायाम् ।

698 ✓ *Kakshi* 699 ✓ *lakshi* 700 ✓ *Mākshi* to desire to wish for Pre काङ्क्षति । Per चकाङ्क्षः । I Fut काङ्क्षति । Caus काङ्क्षयति, Aorist अचकाङ्क्षत् । Desi चिकाङ्क्षति । Inten चाकाङ्क्षयते । Yau lak चकाङ्क्षि ॥

699 ✓ *Vākshi*, Pre घाङ्क्षति ॥

700 ✓ *Mākshi*, Pre माङ्क्षति ॥

द्राक्षि ७०१, ध्राक्षि ७०२, ध्रवाक्षि ७०३ धोरवासिते च ।

701 ✓ *Drakṣh*, 702 ✓ *Dhrakṣh* 703 ✓ *Dhvakṣh* to make a discordant sound By force of च it means to desire also Pre द्राङ्क्षति । Noun द्राक्षा ॥

702 ✓ *Dhrakṣh*, Pre ध्राङ्क्षति । Noun ध्राक्षा ॥

703 ✓ *Dhvakṣh* to crow, to caw 2 To desire Pre ध्याङ्क्षति । Per दध्याङ्क्षत् । I Fut ध्याङ्क्षति । Noun तीर्थध्याव (II 1 42 S 719). ध्याक्षामस । (VII 2 9 S 1897)

चूष ७०४ पाने । चुषूष ॥

704 ✓ *Chūṣa* to drink to suck Pre चूषति । Per चुषुवः । I Fut चूषति । Caus चूषयति । Aor अचुषुवत् । Desi चुषुषिषति । Inten चोचूषयते । Yau luk चोचूषि ।

तूष ७०५ तुष्टौ ।

705 ✓ *Tuṣha* to be satisfied to satisfy Pre तूषति ॥

पूष ७०६ वृद्धौ ।

706 ✓ *Puṣha* to nourish to increase to grow Note This root belongs to D rāḥ and Kṛyādi classes also Pre पूषति । Noun पूषा 'Sū' (Up I 156) पूषी a niche for placing the lamp

मूष ७०७ स्तेये ।

707 ✓ *Muṣha* to steal rob plunder Note मुष with short उ belongs to Kṛyādi class; Pre मूषति । Aorist अमूषत् । Desi अमूषयत् । Inten मूषयते । Yau luk मूषि ।

लूष ७०८, रूप ७०९ भूषायाम् ।

708 ✓ *Lūṣha* to adorn decorate Pre लूषति ॥

709 ✓ *Ruṣha* to adorn Pre रूपति ॥

शूप ७१० प्रसवे । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । तालश्रोण्यादि ॥

710 ✓ *Sūśa* (to produce beget) The word prasava means permission Therefore the root means to permit The root begins with the palatal śliant a d not with the dental śliant as some wrongly read it. Pre शूषति ।

यूप ७११ हिंसायाम् । जूप च ।

711 A ✓ *Jāśa* to injure This root is found in the Chūṣdi also Pre जूषति ।

711 ✓ Yāsha to injure Some read the root as कृष । It is conjugated similarly to कृषि । Per युषति । Noun युष 'soup broth' S. also युषम् ।

भूष ७१२, तसि ७१३ अलंकारे । भूषति ॥

712 ✓ Bhūsha to adorn It is found in the Churādi class also Pre भूषति ॥

713 ✓ Taśi, to adorn It is not found in the Siddhanta or the Mādha-riya Pre तसति ॥

ऊष ७१४ रुजायाम् । कषा चकार ॥

714 ✓ ūsha to be ill Pre उषति । Per कषाचकार । Caus कषयति । Aorist without augment कषिषत् ॥ सामयानुषित । Desi कषिषति । Nouns — ऊषः Salt ground ऊषर a saline soil

ईष ७१५ लुछे ।

715 ✓ īsha, to glean Pre ईषति । Per ईषाचकार । I Fut ईषिता । Aorist येषीत् । Nouns ईषा the pole or shaft of a carriage or a plough

कष ७१६, खष ७१७, शिष ७१८, जष ७१९ कष ७२०, शष ७२१, वष ७२२ मष ७२३ रूप ७२४ रिष ७२५, हिंसार्था । तृतीय-पठौ तालव्याप्तादी । सप्तमो दन्त्योष्वादि । चक्राप । चक्राप । शिषेप । शिषे-पिय । शेष्टा । कृष । आशिवत् । अशेयत् । जेषतु । जभषतु । शेषतु । वष-पतु । मेषतु ॥

716 ✓ kasha 717 ✓ Khasha 718 ✓ Śsha 719 ✓ Jasha 720 ✓ Jhasha, 721 ✓ Śasha 722 ✓ Vaasha 723 ✓ Masha 724 ✓ Rasha, 725 ✓ Isha To injure, to kill The third (no 718) and the sixth (No 721) begin with a Palatal sibilant The seventh (No 722) begins with a dental labial Pre कषति Per चकाप । I Fut. कषिता । Aorist अकाषीत् or अकषीत् । Past Part. Pass कषित or कष्टम् । Nouns निजष । आकषक or 'पिक । कर्षकम् । विकषिन् (III 2 143 S 3123)

717 ✓ khasha, to injure Pre कषति । Per चकाप । Nouns कष्य 'anger violence' (Un III १४)

718 ✓ Śsha, to injure Pre शेषति । Per शिषेव । शिषेविष । I Fut शेष्टा । II Fut. शेषयति । Imperative शेषतु । Imper अशेषत । Pote शेषेत् । Bene शिष्यात् । Aorist अशिवत् (with कृष III 1 45 S 2336) Or अशेयीत् । Condi अशेषयत् । Caus शेषयति । Aorist अशेयिषत् । Desi शिषिवत् । Isten शेषिष्यते । Yanluk शेषेष्ट । Past Part Pass शिष्ट । Past Part Act शिष्टवान् । Ger. शिष्ट्वा । Nouns शिष्य = छात्रयोग ॥

719 ✓ Jasha to injure Pre जषति । Per जकाप । जेषतु । I Fut जषिता । Imperative जषतु ॥

720 ✓ Jhasha to injure Pre भषति । Per लकाप । लभषतु ॥

721 ✓ Śsha to injure Pre शषति । Per अशाय । शेषतु । Noun शष्य ॥

722 ✓ Vaasha to injure Per वषति । Per चकाप धवषतु । धवषतु । I Fut वषिता ॥

723 ✓ Masha to injure Pre मषति Per मषाय । मषतु ॥

724 ✓ Rasha to injure, Pie रोषति । Per रषाय । रषायिष । I Fut, रोषिता or रोष्टा । In forming the First Future the augment रुद् is optional by the following sūtra II Fut रोषिष्यति । Past Part Pass रोषितम् । कषितम् or कष्ट । Ger कषित्य or कषद्वा ॥

२३४० । तोषसहलुभरूपरिः ३ । २ । ४८ ॥

इच्छत्यादेः परस्यसादरेर्धधा कृत्स्नेदया स्यात् । रोषिता—रोषा । रोषिष्यति । रोषिता—रोषा । रोषिष्यति ॥

2340. An *Ardhadhātuka* affix beginning with a *त* may optionally take the इद्, after the roots इष्, सृष्, कुम्, कृष्, and रिष् ॥

Therefore we have in the First Future two forms रोषिता or रोषा ॥

725. ✓ *Riṣha*, to injure. Some read the root गुव along with these roots. The *Mādhvārjya* does not approve it. Pre. रोषति । Per. रिष्ये । I Fut. रोषिता, or रोषा । Past. Part. Pass. रिष्टः ॥

अथ ७२६ भर्त्सने । इह भर्त्सनं उच्यते । भपति । वभाय ॥

726. ✓ *Bharsa*, (to abuse, reproach) 2. To bark. The word *bhartsana* here means the 'sound of a dog.' The root therefore means 'to bark, growl' Pre. भपति । Per. वभाय । Noun. भयका ॥

अथ ७२७ दाहे । ओषति ॥

727. ✓ *Ugha*, to burn. Pre. ओषति । In forming the Perfect, the following sūtra allows an option : Per. ओषाञ्चकार । उषोष । ऊषतु । उषोषिष । I Fut. ओषिता । II Fut. ओषिष्यति । Imperative ओषतु । Imper. ओषतु । Pote. ओषेत । Bene उष्यात् । Aorist. ओषीत् । Caus. ओषयति, Aorist उषियत्, (without augment.) Deal. ओषिषिष्यति । Nouns: उष्या । उष्यः । उष्याका 'cruel.' उष्यकोमसुः । ओष्यः 'Ope' 'पिम्पीटो' । उष्यः camel.

२३४१ । उपविद्रक्षागभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ६८ ॥

अभ्यो निष्ठाभ्या स्यात् । ओषाञ्चकार - उषोष । ऊषतुः । उषोषिष ॥

2341. The affix चाञ् is optionally employed after these roots, viz.—उष् 'to burn,' विद् 'to know,' and जागृ 'to wake,' when लिट् follows.

Thus ओषाञ्चकार or उषोष । So also विद्राञ्चकार or विवेद, जागराञ्चकार or जागार । As there is an agreement in the present instance to regard the verb विद् as ending in a short *च*, guna is not substituted, as it would otherwise have been, by rule VII. 3. 86.

जिष्णु ७२८, विष्णु ७२९, मिष्णु ७३०, शिष्णु ७३१, सेचने । शिञ्जे । क्रादिनियमोदट् । शिञ्जेप्य । शिञ्जेप्य । सेष्टा । सेष्ट्यति । शयतम् ॥

728. ✓ *Jiṣhu*, 729. ✓ *Viṣhu*, 730. ✓ *Miṣhu*, 731. ✓ *Shiṣhu* to sprinkle. Pre. शिञ्जति । Per. शिञ्जे । I Fut. शिञ्जिता । Caus. शिञ्जयति, Aor. शिञ्जिष्यत् । Deal. शिञ्जिष्यति । Inten. शिञ्जयते । Yab lak शिञ्जति । Past. Part. Pass. शिञ्जम् । Ger. शिञ्जया । शिञ्जित्वा (I. 2. 26) शिञ्ज्या (VII. 3. 56).

729. ✓ *Viṣhu*, to sprinkle. The root विष्णु belongs to the Jahlylik class; and *वि* विष्णुने to Kṛyāk class. Pre. शिञ्जति । Per. शिञ्जे । शिञ्जितम् । शिञ्जितः । शिञ्जिष्यत् । I Fut. सेष्टा । II Fut. शिञ्जिष्यति । Aorist. शिञ्जिष्यत् (III. 1. 43) Deal. शिञ्जिष्यति (I. 2. 10). Past. Part. Pass. शिञ्जम् । Ger. शिञ्जया । शिञ्जित्वा । शिञ्ज्या । A). शयतम् (V. 1. 100).

Note.—Though it is given in the list of anj roots, yet it takes इद् in the Perfect by VII. 2. 13.

✓730. Mīshu, to sprinkle When it means 'to emulate,' it belongs to Tu lādi class Pre मेवति । Per. मिमेव । I Fut. मेवित । Nouns मेवः । मेवी । Past Part. Pass. मिष्टम् । Act. मिष्टवान् । Ger मिषित्वा or मेषित्वा ॥

731. ✓n shu, to sprink'le (Not given by Bhattoji) Pre नेषति ॥

पुष ७३२ पुष्टौ । पोषति । पोषिता । पोषिष्यति । अपोषीत् । अनिट्केषु पुष्य इति श्यना निर्देशादय सेट् । अतो न क्सः । अहविधौ देवादिकस्य सहणावाह् ॥

732 ✓Pūsha, to nourish Per पोषति । Per पुषोष । पुषोषिष्य । I Fut पोषिता । II Fut. पोषिष्यति । Aorist, अपोषीत् । This root is सेट्, for the पुष् which is anit belongs to Divādi class, as it is exhibited in the Anit list as पुष्यति । Therefore the a rist is not formed by क्स । Nor is the aorist formed by अह् under III 1 55, for that -पुष is also of the Divādi class Past Part Pass पुषितः । पोषित । पुष्टम् ॥

अ्रिषु ७३३, ह्रिषु ७३४, प्रुषु ७३५ छुषु ७३६, दाहे । अ्रेषति । श्रिष्ये । अ्रिषिता । ह्रिषेति । श्रिष्ये । श्रिषिता । अ्रयमपि सेट् । अनिट्सु देवादिकस्यैव सहणम् । इति कैयटादयः । यत्त्वनिट्कारिकान्यासे द्वयोर्ग्रहणमित्युक्तं तत्त्वोक्तिविरोधाद्यन्यानन्तरविरोधाच्चोक्त्यम् । मुषोष । पुष्टोष ॥

733 ✓Śrīshu, 734 ✓Śīshu, 735, ✓Prushu, 736 ✓Plushu, to burn, Pre चेषति । Per श्रिष्ये । I Fut चेषिता ॥

734. ✓Śīshu, to burn This root is also सेट् । The root ślish read in the Anit list is Divādi according to Kaiyata and others. The opinion of the author of Anit Kārikāyāsa is that both roots are anit That is however wrong, as it is against his former opinion, and against other books See III 1. 46 and comments on it by Kaiyata and Haradatta Pre श्लेषति । Per श्रिष्ये । श्रिष्येति । I Fut, श्लेषिता । Past. Part Pass श्लिष्टः । Nouns, श्लेष्यः । श्लेष्यमलः । श्लेषः ॥

735. ✓Prushu, to burn Pre प्रेषति । Per पुषोष ॥

736 ✓Plushu, to burn Pre प्लेषति । Per पुष्टोष ॥

ष्टु ७३७, वृषु ७३८, मृषु ७३९ सेचने । मृषु सहने च । इतौ हिंसास-
क्षेपनयोश्च । पर्षति । पर्षय । पृष्यात् ॥

737 ✓Prishu, 738 ✓Vrīshu, 739 ✓Mrīshu, to sprinkle The root मृषु means 'to endure' also The other two (prish and vrish) mean 'to hurt,' and 'to vex' also According to Kaśyapa they mean 'to give' also. Pre, पर्षति । Per पर्षय । I Fut पर्षिता । II Fut पर्षिष्यति । Imperative पर्षतु । Imper अपर्षत् । Pote पर्षेत् । Bene, पृष्यात् । Aorist अपर्षीत् । Condi अपर्षिष्यत् । Caus पर्षयति, Aor अपर्षयत्, or अपीपयत् । Des: विपर्षयति । Inten. परोपृष्यते । Past Part Pass पृष्टम् । पृषितम् । Ger, पृषित्वा । पृषद्वा । Nouns पार्ष्याः । पार्ष्यतिः ॥

737 ✓Prishu, yan luk conjugation. Pre, पर्षयति or पर्षयति । पर्षयति । Imper-
ative पर्षयति । पर्षयति । Imper अपर्षय । अपर्षय । Aor st, अपर्षयति ॥

738. ✓Vrīshu, to sprinkle. Pre- वर्षति । Per यवर्ष । Nouns वर्षः । वृष्टिः ।
पृष्यम् । वृष्यः । वृषम् । वृष्टिम् ॥

739. ✓Mrīshu, to sprinkle. Per. मर्षति । Pre. ममर्ष । Ger मृषित्वा । मर्षित्वा ।
मपृद्वा ॥

ष्टु ७४० संघर्षे ।

740. ✓Ghrīshu, to rub Fre. घर्षति । Per. लघर्ष । I Fut घर्षिता । Noun घट्टम्

हृषु ७४१ अलोके ।

741. ✓ Hṛṣhu to tell a lie, to become erect, to bristle, to be delighted
As दृष्टानि or दृष्टिनि लोमानि 'the hair bristling up with delight' Pre हृषति ।
Nouns हृषुः । हृषयिषु ॥

तुस ७४२, ह्रस ७४३, ह्रस ७४४, रस ७४५ शब्दे । तुतोस । जद्वास ।
जद्वास । रास ॥

742 ✓ Tur, 743 ✓ Hrasa, 744 ✓ Hrasa, 745 ✓ Rasa, to sound
Pre तोमति । Per तुतोस । I Fut तोसिता । II Fut तोसिष्यति । Imperative तोसतु ।
Imper अतोसत । Poten तोसेत । Bene तुस्यात् । Aorist अतोसीत । Caus, तोसयति । Aorist
अतुसुमस । Desi, तुसिष्यति । तुतोसिष्यति । Inten तोसुष्यते Yan luk तोतोसि । Imperative
2nd S तोसुधि । (VIII 3 25), Imper 2nd or 3rd S अतोसोत (VIII 2 73) or 2 S
अतोसो । Ger तुसित्वा or तोसित्वा (I 2 26)

743 ✓ Hrasa, Pre हसति । Per जद्वास । I Fut हसिता । Desi, जिहसिष्यति
Inten जाहस्यते । Yan luk जाहसि ॥

744 ✓ Hrasa, Pre हसति । Per, जद्वास । I Fut हसिता ॥

745 ✓ Rasa, to make sound The root रस meaning 'to taste' belongs to
Churadi class. Pre रसति । Per रास ॥

लस ७४६ श्लेषणक्रीडनयोः ।

746. ✓ Lasa, to embrace, to play This root belongs also to the Churadi (189)
Pre लसति । Nouns लालयम् । लसत् । लस । विलासिन् (III 2 143).

घस्ल ७४७ अदने । अय न सार्वत्रिकः । लिङान्यतरस्याम् (२४२४) इत्या-
दिघञ्तादिशविधानात् । ततश्च यच्च लिङ्गं वचनं वास्ति तत्रेतास्य प्रयोगः । अत्रैव
पाठः शपि परस्मैपदे लिङ्गम् । लृटिस्करणमडि । अनिट्कारिकासु पाठो वलाका-
धधातुके । क्मरवि तु विशिष्योपादानम् । घसति । घस्ता ॥

747 ✓ Ghasri, to eat This root is defective and is not conjugated in
all tenses and moods Because it is ordained as the substitute of अद in the Perfect
(see II 4 40) Had it been an independent root, perfect in all its conjugation,
there would have been no necessity of that sūtra Therefore this root घस् is used
in those tenses and moods only where it is either specifically ordained or where
its presence may be deduced Its being read in the Bhvādi class shows that it
is conjugated as a Bhvādi root, and not as an Adadi root though a substitute of
अद । Moreover it is Parasmaipad The indicative घु shows that the Aorist is form-
ed with घृ । This root is read in the list of the Anit roots (see p 73) in order
that no वृद् augment is to be added in Ardhadhātuka affixes beginning with a घञ् conso-
nant Thus by III 2 160 it takes the affix क्मरच्, but no augment is added
before this affix As घस्मर । Pre, घसति । Per जघास । I Fut घस्ता । In forming the
2nd Future the following sūtra 2342 applies —II Fut घत्स्यति (VII 4 40)
Imperative, घसतु । Imper, अघसत । Poten घसेत । The root is not found in the
Benedictive The Aorist is formed by the following sūtra 2343 Aorist अघसत् ।
Nouns घस्मर । घास । घासि ॥

✓ २३४२ । सः स्यादुधातुके । ३ । ४ । ४८ ॥

सस्य तः स्यात्सादावापधातुके । चतस्यति । चसतु । अचसत् । चसेत् । लिट्ठादाभावादाशिय्य स्याप्रयोगः ॥

2343 \sqrt{s} is substituted for the final \sqrt{s} of a root before an Ardha-dhātuka affix beginning with \sqrt{s} ॥

As चस् + स्यति = चत + स्यति = चतस्यति । Why do we say 'when ending in स' ? Observe दक्षयति ॥ Why do we say 'beginning with स' ? Observe चासः, चास. ॥ Why an Ardha-dhātuka ? Observe आससे, यससे, from आस, 'to sit' and चस्, 'to cover', both Adadi roots.

२३४३ पुषादिद्युताद्यलटिभः परस्मैपदेभ्यु । ३ । १ । ५५ ॥

अपान्दिकरपुषादेभ्यु तादेभ्यु दितश्च परस्य च् लेरद्ध स्यात्परस्मैपदेभ्यु । अचसत् ॥

2348 अह is the substitute of अस्ति, after the verbs पुष् 'to nourish' and the rest, द्युत् 'to shine', and the rest, and the verbs having an indicative \sqrt{s} when the affixes of the Parasmaipada follow.

Thus अचसत् । The verbs classed as पुषादि, are a sub-division of the 4th conjugational verbs, and द्युतादि verbs belong to the 1st conjugation. As पुष् अपुषत 'he nourished', द्युत् अद्युसत् 'he shone', गम्त्, अगमत् 'he went'. But not so in the Atmanepada, as व्यद्योतिष्य, अलोतिष्य

जर्ज ७४८, चर्च ७४९, झर्झ ७५० परिभाषणहिंसातर्जनेषु ।

748 ✓ Jarja, 749 ✓ Charcha, 750 ✓ Jharjha, to say, 2, to injure, 3, to threaten

The roots चर्च and झर्झ belong to the Tudādi class also, and give rise to the same forms. The difference is in the accent only 'चर्च to study' is Churādi Pre. जर्जति ॥

749. ✓ Charcha, Pre. चर्चति ॥

750 ✓ Jharjha, Pre. झर्झति । Noun झर्झ रः ॥

पिस् ७५१, पेस् ७५२, पिस् ७५३, पेस् ७५४, पिष्ट ७५५, पेष्ट ७५६ गतौ । विपिंसितुः । विपेयतुः ॥

751, ✓ Pisp, 752 ✓ Pesp, to go, to move The root पिस would become पेष्ठ by gun, the reading tw roots separately is for the sake of क्तिन् affixes, such as those of Perfect Pre. पेष्ठति । Per विपेय । विपिंसितुः । Caus पेष्ठयति, Aor. अपिपेयत् । the Inten, विपिंस्यते । Nouns - पेस्वरः । (III 2 175)

753 ✓ Pesp, Pre पेष्ठति । Per विपेय । विपेयतुः । Inten पेपेयते ॥

754 ✓ Visp, to go, Pre चेष्टति । Per विपेय । विपिंसितुः । Inten वेचिंस्यते ॥

754 ✓ Vesp, to go Pre चेष्टति । Per विपेय । विपेयतुः ॥

755 ✓ Pisp, to go, to move Pre चेष्टति । Per विपेय । विपिंसितुः । Inten, वेचिंस्यते ।

756 ✓ Pesp, to go, Pre, चेष्टति । Per विपेय । विपेयतुः । Inten पेपेयते ॥

हस् ७५७ हसने । हसिष्याच्च अटिः । अहसीत् ॥

757. ✓ Hase to laugh Pre हसति । Per, जहास । I Fut. हरितः । Aorist. अहसीत् । (There is no Vriddhi as the root has got an indicative \sqrt{s} VII 2 5) Nouns - हस, हासः । हासिनः । हसतः । हसोः । हासिकम् । हसम् ॥

पिशा ७५८ समाधौ । तालव्योष्मान्तः । प्रथेति ॥

758 ✓ *niśa*, to meditate This root begins with a dental *n* and ends with a sibilant of the palatal class Pre *नेषति* or *मनेषति* ; Per *मिनेष* ; I Fut. *नेषित्वा* ; Caus *नेषयति*, Aorist *अनीनयत्* ; Desi *निनिषिषति* or *मिनेषिषति* ; Inten *नेनिष्यते* ; Yan luk *नेनेष्टि* ; Ger. *निषित्वा* ; *नेषित्वा* ; Nouns *निषा* ; *नेषम* ॥

मिषा ७५९, मश ७६० शब्दे रोषकृते च । तालव्योष्मान्तौ ॥

759. ✓ *miśa*, 760 ✓ *Maśa*, to make a sound or noise, 2 to be angry These two roots end in a palatal sibilant. Pre *मेषति* ; Per *मिनेष* ; I Fut. *मेषित्वा* ॥

760 ✓ *Maśa*, Pre *मेषति* ; Per *ममाम* ; I Fut. *मषित्वा* ॥

शव ७६१ गतौ । दन्त्योष्मान्तस्तालव्योष्मादिः । शषति । अशाषीत्-अशाषीत्

761 ✓ *Śāra*, to go, approach This root begins with a palatal sibilant and ends with a dental-labial *ś* ; Pre *शषति* ; Per *शषाम* ; I Fut. *शषित्वा* ; Nouns. *शषम्* ; *शेष* ॥

शश ७६२ छतगतौ । तालव्योष्माद्वन्तः । शशाय । शेषतु । शेषुः । शेषिय ॥

762 ✓ *Śaśa*, to leap bound, jump The root ends in the palatal sibilant. Pre *शषति* ; Per *शषाम* ; *शेषतु* ; *शेषु* ; *शेषिय* ; I Fut. *शषित्वा* ; Nouns *शश* *शषम्* ॥

762 A ✓ *kaśa* or ✓ *Kaśa*, to go : Some read this root here : But it belongs to Adātta class properly Pre *कषति* ; Per *कषाम* ॥

शसु ७६३ हिंसायाम् । दन्त्योष्मान्तः । न शसदद- (२२६३) इत्येत्त्वं न । शशमत् । शशसु । शशसिय ॥

763 ✓ *śasu* to injure, kill This root ends in a dental sibilant Pre *शषति* ; Per *शषाम* ; *शशमत्* ; *शशसु* ; *शशसिय* ; There is no *ष* nor elision of the reduplicate, because of the prohibition of VI 4 126 S 3203 Noun *शस्रम्* ; Ger *शषित्वा* or *शरत्वा* ॥

शंसु ७६४ स्तुतौ । अय दुर्गतावपीति दुर्गः । नृयसो घातुकः क्रूर' इत्यमरः । शशत । आशियि नलोप । शस्यात् ॥

764. ✓ *śaśu*, to praise Durga says the root means misfortune also, Pre *शषति* ; Per *शषाम* ; I Fut. *शषित्वा* ; Bene *शष्यात्* ; The nasal is added by VI 4. 24 Caus *शषयति* ; Aor *अशषयत्* ; Desi *शषयिषति* ; Inten *शषय्यते* ; Yan luk *शषयति* ; The nasal is not elided Dual *शषास्त* ; Here the nasal is dropped Imperative 2nd Per S *शषधि* ; Past Part Pass *शषम्* ; Past Part Act *शषितवान्* ; Ger *शषित्वा* or *शषत्वा* ; Nouns *नृशष* 'cruel' *नराशष* ; *शषम्* ॥

चह ७६५ परिकल्कने । कल्कन शठम् । अचहोत् ॥

765 ✓ *Chaba*, to cheat, deceive The word *parikalkana* means duplicity Pre. *चहति* ; Per *चषाम* ; *चेहतु* ; I Fut. *चषित्वा* ; Aorist *अचहोत्* ; Desi, *चषयिषति* ; Inten *चषय्यते* ; Yan luk *चषादि* ; The *च* is changed to *ट* by VIII 2 31, then applies VIII 2 40, then 4 41, and VIII 3 11

मह ७६६ पूजायाम् । अमहोत् ॥

766 ✓ Mahā, to honor, respect Pre महति । Per ममाह । Aorist अमहोत्
Nouns महाजातोयः, महिष, महिषा महिष्यान् देश, माहिषम् । महान् । महती ॥

रह ७६७ त्यागे ।

767 ✓ Raha, to quit, abandon Pre रहति । Per रयाह । I Fut रहिता
Nouns राह । रहती । रहस्यम् । राहु । अवरसम् । तपरसम् ॥

रहि ७६८ गतौ । रहति । रहात् ॥

768 ✓ Rahi to move with speed, hasten Pre रहति । Per ररह । I Fut
रहिता । Noun रह ॥

**दह ७६९, दहि ७७०, बृह ७७१, बृहि ७७२ बृद्धौ । दहति । दह ।
दवृहत् । दृहति । दहति । दृहति । बृहि शब्द च । दृहित करिगर्जितम् इत्य-
मर । बृहिर् इत्येके के । अवृहत्-अवर्हत् ॥**

769 ✓ Dṛ ha, 770 ✓ Dṛhi 771 ✓ Bṛha, 772 ✓ Bṛhi, to grow, increase
The root दृहि (772) means also to make sound. As दृहित करिगर्जितम् "the
sound of an elephant" (A K II 8 107) Some read it as दृहिर् । The aorist there-
fore will अवृहत् or अवर्हत् । Pre दहति । Per ददह । ददृहत् । I Fut दहिता । Caus
दहयति । Aor अवदहत् or अवदृहत् । Desi दिदृहयति । Inten दरीदृहते । (VII 4 90 S
2644) Yan luk दृहोति or ददृहिर् । Past Part Pass दहितम् । Past Part Act
दहितवान् । Ger दहित्वा । Nouns दृह । दृहित ॥

770 ✓ Dṛ hi, Pre दृहति । Per ददृह । I Fut दृहिता । Desi दिदृहयति ।
Inten दरीदृहते । Yan luk दृहोति । ददृह नधि । ददृह च । Imperfect अवदृहन् । Past
Part Pass दृहितम् or दृह । Past Part Act दृहितवान् । Ger दृहित्वा ॥

771 ✓ Bṛ ha Pre बृहति । Per बृहते । I Fut बृहिता ॥

772 ✓ Bṛ hi, Pre बृहति । Per बृहते । I Fut बृहिता ॥

**तुहिर ७७३, दुहिर ७७४ उहिर ७७५ अर्दने । तोहति । तुतोह ।
अतुहत्-अतोहीत् । दोहति । अदुहत्-अदोहीत् । अनिदकारिकास्थस्य दुहेर्येषण
नेच्छन्ति । ओहति । उवोह । ऊहत् । ओहिता । मा भवानुहत् । ओहीत् ॥**

773 ✓ Tuhir 774 ✓ Dubir 775 ✓ Uhir to distress pain Pre तोहति ।
Per तुतोह । I Fut तोहिता । Aor अतोहीत् or अतुहत् (III 1 57) Caus तोहयति । Aor
अतुहत् । Desi तुतुहिपति । तुतोहिपति । Inten तानुहते । Yan luk तोतोहि । तोतुह ।
Past Part Pass तुहितम् । Past Part Act तुहितवान् । Ger तुहित्वा । तोहित्वा । (I 2 26)

774 ✓ Duhir, According to Maitreya and others this root should not be
included in the ant 1st Pre दोहति । Per दुवोह । I Fut दोहिता । Aorist अदुहत्
or अदोहीत् ॥

775 ✓ Uhir, Pre ओहति । Per उवोह । ऊहत् । ऊहु । I Fut ओहिता । Aor st
ओहत् or ओहीत् मा भवानुहत् । Here the aorist is formed by अह of दहति या (III
1 57) The other form is ओहोत् ॥

अह ७७६ पूजायाम् । आनह ॥

776 ✓ Arha, to honor, worship Pre अहति । Per आनह । I Fut अहिता ।
Desi, अर्जिपति । Nouns मुखाह । दुखाह । अर्ध ॥

Here ends this sub-section

• अथ कूपयन्ता अनुदात्तैः ॥

The roots up to कूप are anudatteta

द्युत ७७७ दीप्तौ । द्योतते ॥

७७७ द्युत दीप्तौ to shine Pre द्योतते । In the Perfect, the following applies.

२३४४ । द्युतिस्वाधोः सप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ॥

अनयोऽध्यात्मस्य स प्रसारणं स्यात् । द्युतिर्ते । द्युत्ताते । द्योतिता ॥

2344 There is vocalisation of the half-vowel of the reduplicate of द्युत्, and स्वाधि (Causative of स्वप्) ॥

As द्युतिर्ते । यि द्योतिष्यते विद्युत्सिष्यते, (L. 2 26) वि द्युत्स्यते ॥

In forming the aorist the following sūtra applies.

२३४५ । द्युद्भ्यो लुङि । १ । ३ । ८९ ॥

द्युत्तादिभ्यो लुङः परस्मैपद वा स्यात् । युषादिभूत्रेण परस्मैपदेऽह । अद्युत्तत् - अद्योतिष्ठ ॥

2345 After the verbs dyut 'to shine,' and the rest the terminations of the Parasmaipada are optionally employed, when the affixes of lun (aorist) follow.

The Dyutādi verbs are 22 in number (Bhūdi 777 and twenty one that follow it up to घट to try.) By the use of the word द्युद्भ्य in the plural in the sūtra, the force is that of "and the rest." These verbs are anudatteta and so by sūtra 1. 3 12 they would have been invariably ātmanepadi, this aphorism makes them optionally so.

777. ✓ Dyuta, to shine The roots beginning with dyut and ending with Kūpā are udatta and anudatteta. Pre द्योतते । In forming the Perfect there is vocalisation by VII 4 67 S 2344 Per द्युतिर्ते । द्युत्ताते । I Fut द्योतिता । II Fut द्योतिष्यते । Impera द्योतताम् । Imper अद्योतत । Pote द्योतेत । Bene द्योतिषीष्ट । Aorist, अद्युत्तत् or अद्योतिष्ठ । The root is optionally Parasmaipadi by I 3 91, S. 2345 When Parasmaipad the Aorist is formed by अट because it belongs to युषादि class Caus द्योतयति, Aor अद्युत्तत् । Desi द्युत्तिष्यते, द्विद्योतिष्यते । Inten, द्येत्स्यते । Yan luk द्येत्सोति or द्येयोति । Ger, द्युतिस्वा or द्यातिस्वा । Nouns द्युत्त । द्युति । द्योति ॥

श्विता ७७८ वर्णे । श्वेतते । शिष्यते । अश्वितत् - अश्वेतिष्ठ ॥

778 ✓ Svita, to become white, be white Pre अश्वेतते । Per, अश्वितते । I Fut अश्वेतिता । Aorist, अश्वितत् or अश्वेतिष्ठ । Past Part Pass अश्वितम् । (VII. 2 16) अश्वितम् (VII 2 17)

जिमिदा ७७९ स्नेहने । मेदते ॥

779 ✓ Jimidā to be unctuous or greasy This root is found in the Dvādi and the Churādi classes also. Pre मेदते । In forming the Perfect, the following sūtra 2346 required guna but it is not so See explanation Per जिमिदे । I Fut मेदिता । Aorist अमेदिष्ट or अमिदत् । Past. Part. Pass मिय । Nouns मेदुरः । मित्रं ॥

२३४६ । मिदेर्गुणः । ७ । ३ । ८२ ॥

मिदेर्गुणो गुणं स्वादिस्मृत्तकयकारादि । एष अदिशित्वाभावाच्चावेन गुणः । मिमिदे । अमिदत् - अमेदिष्ट ॥

2346 For च in मिद् there is substituted a गुणा before such a यित् affix, where the indicatory य stands in the beginning of the affix.

NOTE —As मेद्यति, मेद्यतः, मेद्यन्ति । Why मिद् only? Observe स्थित्यन्ति कलियन्ति । The root जिमिदा belongs both to the Bhvādi and the Divādi classes. The Bhvādi मिद् will get guna before by यप् virtue of VII 3 86, but the Divādi मिद् would not have got guna before यप्, as this affix is डित् (I. 2, 4): hence the necessity of this sūtra. Before non यित् affixes there is no guna, as मिद्यते, मेमिद्यते ॥

The phrase जिति 'where the affix has an indicatory य' is understood here from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra VII 3, 75. The word जित should be explained as a Karanadhāraya compound meaning य indicative (यज्जति । इत्येति) । Then जिति would mean by यस्मिन् विधि स्तदादौ and the affix that begins with an indicatory य । Therefore the affix यञ् (III 4 81) though a यित् affix, does not begin with an indicatory य, and hence before this affix there will be no guna. Hence we have मिमिदे in the Perfect.

जिज्विदा ७७४ स्नेहनमोचनयोः । मोहनयोः इत्येके । स्वेद्यते । सि-
पिद्यते । अस्वियदत्-अस्वेदिष्ट । जिज्विदा च इत्येके । अत्-विद्यत्-अत्-वेदिष्ट ॥

780 ✓ Ji shvidā, to be greasy; to be disturbed. Some give the reading as मोचनयोः । Some read here the root जिज्विदा also. Its forms in the Aorist are अत्-विद्यत् or अत्-वेदिष्ट । Pre स्वेद्यते । Per सिपिद्यते । I Fut स्वेदिता । Aorist अस्वियदत् or अस्वेदिष्ट । Caus. स्वेदयति, Aor अस्वियदत् । Desi. सिस्वियद्यते । Inten. सेद्य-विद्यते । Yan luk सेद्यति । Past, Part Pass स्थित ॥

रुच ७८१ दीप्तावभिमीतौ च । रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः ।
अरुचत्-अरोचिष्ट ॥

781. ✓ Rucha, to shine, to like, to be pleased. Pre. रोचते, as रोचते सूर्यः । हरये रोचते भक्तिः । Per. रुचते । I Fut रोचिता । Aorist अरुचत् or अरोचिष्ट । Caus. रोचयति, रोचयते, Desi. रुचिद्यते, अरोचिद्यते, Ger. रोचित्वा or रुचित्वा । Nouns, रोचनम् । रोचः । इयम् । रोचकः ॥

घुट ७८२ परिवर्तने । घोटते । लुघुटे । अघुटत्-अघोटिष्ट ॥

782 ✓ Ghuta, to barter, exchange Pre घोटते । Per लुघुटे । I Fut, घोटिता । Aorist अघुटत् or अघोटिष्ट । Caus. घोटयति, Aor अघुटयत् Desi. लुघुटिद्यते । Inten. लोघुट्यते । Yan luk लोघोटि । Past Part. Pass घुटित or घोटितम् । Ger. घोटित्वा or घुटित्वा । Nouns घुटिका । घोटक । घोटः ॥

रुट ७८३, लुट ७८४, लुठ ७८५ प्रतिघाते । अरुटत्-अरोटिष्ट ॥

783. ✓ Ruta, 784 ✓ Luta, 785 ✓ Lutha, to strike against, resist. The roots rut and lut end with ढ, the last लुठ luth ends with थ ठ । Pre. रोटते । Per. रुटते । I Fut रोटिता । Aorist अरोटिष्ट or अरुटत् ॥

784 ✓ Luta, Pre रोटते । Per. लुनुटे । I Fut रोटिता । Aorist, अरुटत् ॥

785. ✓ Lutha, Pre. रोटते । Per. लुनुटे । I Fut, रोटिता । Aorist, अरुटत् or अरोटिष्ट ॥

शुभ ७८६ दीप्ति ।

786 ✓ *Śubha* to shine Pre योग्यते । Per शुभमे । Aor अशुभम् । Caus योग्यति । Des शुभमिष्यते । शुभमिष्यते । Inten योग्यते । Yān luk योग्यति । Ger योग्यित्वा or शुभित्वा ॥

क्षभ ७८७ संचलने ।

787 ✓ *Kṣubha* to shake & tumble to be agitated or disturbed
Mādhaviya gives the meaning of sanchalana as प्रकान्तिपयसे गमनम् । This root belongs to Divād and Kryādī classes also Pre क्षोभते । Per क्षुभते । Aorist क्षोभते or अक्षुभत् । Past Part Pass क्षुब्ध or क्षुभित ॥

एभ ७८८, तुभ ७८९ हिंसायाम् । आक्रोशभावेऽपि । नभन्तामन्यके समे । 'मा भूवन्नन्यके सर्वे' इति निरुक्तम् । अनभत् । अनभिष्ट । इमौ दिवादी प्रयादी च ॥

788 ✓ *Ābha*, 789 ✓ *Tubha* to injure to hurt नभ means deprivation' also Thus in the Nirukta we find 'नभन्ताम् अन्यके समे' explained as 'मा भूवन्नन्यके सर्वे' । So also the Bhāṣya explains the word नभन्ताम् by नभयन्तु in the following नभन्तामन्यके । मा क्पाका अधिपत्यसु - अन्यकेषां शत्रूणां भयसु स्थिता क्पाका हिंसा मा भवन्तु । Pre नभते (प्रथमते) । Per नेभे । Aorist अनभिष्ट or अनभत् । Noun नभक्य, 'Ocean'

789 ✓ *Tubha* to hurt, injure This and the last root belong to Divādī and Kryādī classes also Pre तेभते । Per तुभते । I Fut तेभित्वा । Aorist अतुभत् or तताभिष्ट

अंसु ७९०, ध्वंसु ७९१, अंसु ७९२ अवसंसने । ध्वंसु ७९३ गती च । अङि न लोपः । अससत्-अससिष्ट । नाससत्करिणा वैवस् इति द्युकाव्ये । 'अशु' इत्यपि केचित्पेदु । अत्र तृतीय एव तालव्यान्त इत्याद्ये । 'अशु' अशु अध पतन' इति दिवादी ॥

790 ✓ *Āraṇsu* 791 ✓ *Dhvaṇsu* 792 ✓ *Bhraṇsu* to fall or drop down, slip off or down अशु means to go also. Before the Aorist in अङ there is elision of the nasal and the form is अससत् as in the following verse of Raghuvamśa, नाससत् करिणा वैवस् । Some read here अशु also Pre अससते । Per अससे । I Fut असिता । Aorist अससत् or अससिष्ट । Des अससिष्यते । Inten अससते । Yān luk अनससति । अनससत् । Past Part Pass अससत् । Gerund अससित्वा or अससत्या । Noun उपासत् ॥

791 ✓ *Dhvaṇsu* to fall down Pre अशसते । Per अशससे । I Fut अशसिता ॥

792 ✓ *Bhraṇsu* to fall down Pre अशसते । Per अशससे । I Fut अशसिता ॥

793 ✓ *Dhvaṇsu* to go Pre अशसते । Per अशससे । I Fut अशसिता ॥

अभ्भु ७९४ विश्वासे । असभत्-असभिमिष्ट । दन्त्यादिभ्यम् तालव्यादिस्तु प्रमादे गत ॥

794 ✓ *Srambhu* to confide This root begins with a dental s & lent (भ) that which begins with a palatal s & lent (श) has already been taught before in the sense of carelessness See root no 4 ॥ Pre समभते । Per समभमे । I Fut समभित्वा । Aorist असभत् or असभिमिष्ट । Caus समभवति । Aor असभवत् । Des सिद्धमिष्यते । Intensive साहस्यते । Ger समभित्वा or सत्वत्वा । Noun सिद्धमो ॥

वृत् ७९५ वर्तने । वर्तते । यवृते ॥

795. ✓ Vritu, to be, exist, abide, remain, stay. Pre वर्तते । Per यवृते । I Fut वर्तितः । II Fut. वर्तिष्यते । This is optionally Parasmaipadī by I. 3 92 S. 2347 below यत्स्याति । When Parasmaipadī the root does not take the augment इद by VII 2 59 S 2348 below Imperative वर्तताम् । Imper अवर्तत । Potent वर्तेत । Bene वर्तिषीष्ट । Aorist अवृत्तत् or अवर्तिष्ट । Condi अवर्तिष्यत or अवर्तस्यत् । Caus वर्तयति । Aorist अवयवर्तत or अवयीवृत्तत । Desi विवर्तिष्यते or विवृत्सति । Inten, वरीवृत्तते । Nouns वर्तिष्णु । वृत् वर्तनो । वृत्तिः ॥

✓ २३४७ । वृद्धः स्यतनोः । १ । ३ । ८२ ॥

वृत्ता दिव्यः परस्मैपदः वा स्वात्स्वये सति च ॥

2347 After the verbs 'vrit to exist &c., Parasmaipadī is optionally employed when the affixes sya (second Future and conditional) and san (Desiderative) follow

The वृत्तादि verbs are five in number and are included in the द्युतादि sub-class. They are वृत् 'to be,' वृध 'to grow,' वृध् 'to fart or break wind,' स्यन्दु 'to ooze' and कृषु to be able. As Future वर्तस्यति or वर्तिष्यते, 'it will be,' Conditional अवर्तस्यत् or अवर्तिष्यत्, Desiderative विवृत्सति or विवर्तिष्यते &c

In other tenses than the above, they are always *Ātmanepadī*. As वर्तते ॥

✓ २३४८ । न वृद्धश्चतुर्थ्यः । ७ । २ । ५८ ॥

इयं सकृदादेरार्थं धातुकल्पेण स्वात्स्न्यायोरभावे । दात्स्यति-वर्तिष्यते । अवृत्तत्-अवर्तिष्ट । अवर्तस्यत्-अवर्तिष्यत् ॥

2348 The Parasmaipadī ārdhahātuka affixes beginning with च do not get the augment इद after वृत् and the three roots that follow it

Thus वृत्—वर्तस्यति, अवर्तस्यत् विवृत्सति । वृध वर्तस्यति । अवर्तस्यत् । विवृत्सति ग्रथु । वर्तस्यति । अवर्तस्यत् । श्रियस्यति । स्यन्दु । स्यत्सति । अस्यत् स वृत् ॥

The वृत्तादि roots are four वृत् वृध् ग्रथ्, and स्यन्दु (Bhu 795 798) In the examples, the Parasmaipadī forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipadī by I 3 92 before स्य and स्यत् ॥

Obj.—The word चतुर्थ्यः may conveniently have been omitted from the sūtra. A reference to the Dhātupāṭha will show that the वृत्तादि roots form a subdivision of द्युतादि roots, and stand at the end of Dyaṭādi class. So that the sūtra न वृद्धः would have been enough and there would have been no uncertainty or vagueness about it, for the word वृत्तादि would mean 'the roots वृत् &c. with which the Dyaṭādi class ends' Thus we shall get the five roots 795 वृत् वर्तने 796 वृध् वृद्धी, 797 ग्रथु शब्दकुलायाम्, 798 स्यन्दु प्रवृत्तये and कृषु सामर्थ्ये । As regards the last root कृषु we shall find from the next sūtra, that the present sūtra applies to this root also. Or we can change the order of the roots, putting कृषु first and वृत् &c after it so that वृत्तादि will mean four roots only. Whether Vritādi be taken to mean the five or the four roots, the word चतुर्थ्यः is redundant.

Ans :—The word चतुर्थ्यः is used in order that the prohibition contained in this sūtra may debar the 'option' which the root स्यन्दु would have taken, because

of its indicatory लङ् क (VII 2 44) For this 'option' is an antarangha operation because it applies to all ardhadhātuka affixes, while the 'prohibition' of the present sūtra is a bahiranga, because it applies to those affixes only which begin with सः. So that the 'prohibition' of this sūtra would not have debarred the 'option' of VII 2 44 and in the Parasmaipada स्यन्द् would have had two forms, which, however, is not the case because of the word चतुर्थ by which the 'prohibition' is extended to स्यन्द् also. Thus in the Parasmaipada, we have only one form, as, स्यन्त्स्यति, but in the Atmanepada we have two forms स्यन्दिष्यते or स्यन्त्स्यते ॥

The word Parasmaipada is understood in this sūtra so that the prohibition does not apply to atmanepada affixes as वृत्तिरीष्ट, वृत्तिष्यते, अवृत्तिष्यत् वृत्तिष्यते, स्यन्दिरीष्ट or स्यन्त्स्यते. Moreover, with regard to Atmanepada also, the वृत् is added to these roots when they stand in the same 'pada' with the affixes. But when the Atmanepada affixes are added not to the roots वृत् &c., but to the roots which are derived from the nominal bases formed from वृत् &c. then the 'root' is not in the same pada with the affix, and the prohibition of this sūtra will apply. As वृत्तिस्त्रीयते. Moreover, the rule applies, as we have said, to the affixes standing in the same 'pada' with the 'roots', therefore it will apply to Desiderative roots as वृत्तिष्यति, though णप् here intervenes between the ardhadhātuka affix सन् and the Parasmaipada तिप्, so also an ekādeśa though स्तुतिवत् and therefore an intervention, will not be considered so for the purposes of this rule, as वृत्तिष्यति, so also in वृत्तिष्यति. The prohibition, moreover, applies to क्त affixes and where there is likeliest of Parasmaipada affixes. As वृत्तिस्तुतिः and वृत्तिष्यत्स्वम् where the Imperative हि is likeliest, and being so elided, the force of Parasmaipada does not here remain by वृत्तिस्तुतिः (I 1 63), hence the above rule.

वृधु ७९६ वृद्धौ ।

796 ✓ Vṛidhu to grow, increase. The conjugation is like that of वृत्. Pre वृधते. Per वृधे. I Fut वृधित्. Nonn वृधिष्णुः. वधेन. वृधे ॥

शृधु ७९७ शन्दकुत्सायाम् । इमो वृत्तिवत् ॥

797 ✓ Śṛidhu to break wind downwards. Conjugated like वृत्. Pre शृधते. Per शृधे. I Fut शृधित्.

स्यन्द् ७९८ प्रस्रवणे । स्यन्ते । स्यन्ते । स्यन्दिष्ये-स्यन्त्स्ये । स्यन्दिष्य-स्यन्त्स्ये । स्यन्दिता-स्यन्ता । 'वृद्ध य स्यन्ते' (२३४०) इति परस्मैपदे कृते कविव्रतवर्णमन्तरङ्गमपि विष्णुं वाधित्वा चतुर्वेदसामर्थ्यात् 'म वृद्ध य' (२३४०) इति निषेधः । स्यन्त्स्यति-स्यन्दिष्यते-स्यन्त्स्यते । स्यन्दिरीष्ट-स्यन्त्सीष्ट । 'वृद्ध यो लुटि' (२३४५) इति परस्मैपदपक्षेऽहं । नतोप । अस्य दत्-अस्यन्त् । अस्यन्त्साताम् । अस्यन्त्स्यत् । अस्यन्त्स्यत्-अस्यन्दिष्यत् अस्यन्त्स्यत् ॥

798 ✓ Śyandī, to ooze, trickle, drop, distil. The ण is changed to a optically when preceded by वृत् &c. See VIII 3 72 5 2349. Pre स्यन्ते. Per स्यन्ते । स्यन्दिष्ये or स्यन्त्स्ये । स्यन्दिष्ये or स्यन्त्स्ये । स्यन्दिष्ये or स्यन्त्स्ये । I Fut स्यन्ति or स्यन्ता । II Fut स्यन्तिष्यत् or स्यन्त्स्यति or स्यन्त्स्यते । Imperative स्यन्तम् ।

Imper अस्यन्दत । Potē स्यन्देत् । Bene स्यन्दिषीष्ट or स्यन्सीष्ट । Aorist. (1) अस्यन्दिष्ट । (2) अस्यदत् or (3) अस्यन् । (1) अस्यन्साताम् or अस्यन्सत । (2) अस्यदताम् । [When the root takes the affixes of the Parasmaipada, then the Aorist is formed by चट्, (S. 2345), before which the nasal is elided] Condi. (1) अस्यन्दिष्यत or (2) अस्यन्त्स्यत or (3) अस्यन्त्स्यत् । Desi. स्य्यन्दिष्यते. स्य्यन्त्स्यते, स्य्यन्त्स्यति । Inten सास्यन्त्यते । Past, Pass स्यन्त । Ger स्यन्दिष्या or स्यन्त्या । Nouns स्यन्तु । सेव्यः ॥

२३४९ । अनुविपर्याभिनिधयः स्यन्दतेप्राणिषु । ८ । ३ । ७२ ॥

शब्दः परस्वाप्रार्थिकर्तृकस्य स्यन्दतेः सस्य यो या स्यात् । अनुस्यन्दते - अनुस्यन्दते वा जनम् । 'अप्राणिषु' किम् । अनुस्यन्दते हस्ती । 'अप्राणिषु' इति ध्वन्युदासत् 'मत्, स, योदके' अनेत्यन्ते' इत्यत्रापि पक्षे पक्षे भवत्येव । 'प्राणिषु न' इत्युक्ते तु न स्यात् ॥

2349. *अ* is optionally the substitute of the *स* of *स्यन्द*, after the prepositions *अनु*, *वि*, *परि*, *चर्म* and *नि*, when the subject is not a living being.

The root *स्यन्द* प्रस्यणे is anudatta. Thus अनुस्यन्दते । विस्यन्दते । परिस्यन्दते । चर्मस्यन्दत सैनम् । निष्यन्दते । अनुस्यन्दते । विस्यन्दते । परिस्यन्दते । Thus अनुस्यन्दते or अनुस्यन्दते सस्यम् ॥

Why do we say 'when the subject is not a living being'? Observe अनुस्यन्दते हस्ती । The option of this sūtra will apply, when the subject is a compound of living and non living beings. Thus अनुस्यन्दते or अनुस्यन्दते मत्, स, योदके । The subject here is a Dvandva compound, and it is not in the singular number because of II 4 6. The word अप्राणिषु is a Paryudāsa and not a Prasajya, pratishedha. If it be the latter sort of prohibition, then the force will be on the word *living*, and in a compound like मत्, स, योदके, consisting of *living* and *non living* beings, the prohibition will apply because it has a *living* being in it, and so there will be no वक्ष्य । In the other view, the force is on the word *non living*, and because the compound contains a non living being, therefore the option will be applied, and the presence of the living being along with it will be ignored.

The anuvṛtti of *परि*, *नि* and *वि* is understood here from VIII 3 70 So these words could well have been omitted from the sūtra, which might have then been अन्यभिधाय स्यन्दतेप्राणिषु and by the force of *अ* we would draw in the anuvṛtti of *परि* &c

799 कृपु सामर्थ्यं । In conjugating this root, the following applies.

२३५० । कृपो रो लः । ८ । २ । १८ ॥

'कृपः' 'उः' इति छेदः । 'कृप' इति लुप्तबन्दीकम् । सञ्चार्यते । कृपो यो रेकस्तत् स' स्यात् । कृपो म' कारस्याप्ययो यो रे रेकसदृशस्य च सकारसदृशः स्यात् । कल्पते । चकृपे । चकृपिरे - चकृपस इत्यादि स्यन्दयत् ॥

2350. For the *र* of the root *कृप* there is substituted *ल* ॥

The word *कृपो* is compounded of *कृप* + *उः* The term *कृप* is used with the force of the genitive, the case-ending is considered as latent It is repeated. The meaning is 'In the place of the *र* of *कृप* there is *ल* ; In the place of the *र*-sound which is a portion of the *र* of *कृप* and therefore which may be considered as like *र*, there is substituted something which is like *ल* ; That is when *कृप* assumes by

In the case of कृप also, the एद् is added to the ārdhābhātuka affixes in the Atmanepada when the root stands in the same pada with the affixes and there is prohibition everywhere else. So also there is prohibition before kṛit affixes, and the elision of Parasmaipada. As चिम्लुपसिता चिम्लुपस्य ॥

According to Padamanjari, these two sūtras could have been shortened thus – (1) न एदभ्य पञ्चभ्य (2) तासि च, and 'कृप' could well have been omitted. The तासि comes only after कृप and not after other roots of Vṛtadi class, in Parasmaipada [1 3 92 and 93]. Therefore there is no fear that the prohibition तासि च will apply to the other roots of vṛtadi, but only to 'kṛip', because the word परस्मै पदेषु is understood here, and as no roots of vṛtadi class take Parasmaipada in the Perjhrastic Future except 'kṛip', there is no fear of any ambiguity.

कृप ७६६ सामर्थ्ये ।

799 ✓ Kṛipā to be fit or adequate for. By VIII 2 18 S 2350 the र of the root is changed to ल. Pre कृते. Per चकृपे. चकृपिषे or चकृपसे. I Fut कल्पता. कल्पतामि. कल्पताम. कल्पतामि. कल्पतामि. कल्पतामि. II Fut कल्पिष्यते. कल्पिष्यते. कल्पिष्यति. Imperative कल्पताम्. Imper कल्पत. Pote कल्पेत्. Bone कल्पिषीष्ट. कृपसीष्ट. Aorist चकृपत् or चकृपत् or चकल्पिष्ट. Condi चकल्पिष्यत् or चकल्पिष्यत्. Inten चलोक्न्यते. Yan luk चकल्पिष्यति or चकल्पिष्यति or चलोक्न्यति. एतु. 'Vṛit here means that the Dyutādi and the Vṛitādi roots end here'.

अथ स्वरत्यन्तास्त्रयोदशानुदात्तेत पितृश्च ॥

Now the thirteen roots ending with स्वरति No 812 are anudatteita and shrit

घट ८०० चेष्टायाम् । घटते । जघटे । घटादयो मित इति घट्यमाद्येन मित्सञ्जा । तत्फल तु यौ मित्ता इत्य (२५६८) इति चिण्णमुलोदीर्घोऽन्यतरस्याम् (२५६८) इति च घट्यते । घटयति । विघटयति । कथं तर्हि 'कमलवनोद्घाटन कुर्वते ये' 'प्रविघाटयिता समुत्पन्नद्विदश कमलाकरानिव' इत्यादि । एणु । घट सधाते इति चौरादिकस्यदम । न च तस्यैवार्थशेषो मित्तशार्थमनुशादोऽयमिति वाच्यम् । नान्ये मितोऽहेतौ इति निषेधात् । अहेतौ स्वार्थे णिचि प्रपादिवञ्चकव्यातिरिक्ताश्च रादयो मितो नेत्यर्थः ॥

800 ✓ Ghatā to be busy with strive after. The Ghatadi roots are मित, a designation which will be explained further on. The result of their being मित is that the roots are shortened in the causative by VI 4 9° S 2568, and there is optional lengthening before the affixes चिण् and समुत् by VI 4 93 S 276°. As घटयति विघटयति. If so how do you explain the lengthening in घाटन and प्रविघाटयिता in कमलवनोद्घाटन कुर्वते ये. and 'प्रविघाटयिता समुत्पन्नद्विदश कमलाकरानिव'. There is a घट सधाते belonging to the Churadi class (No 183). The above forms are from that root. It should not be said that that root is only a particular case of the present root the sense of सधाते being a species under the genus घटयति and therefore that root is also mitādi. This we say because there is a specific prohibition on no other roots of the Churadi which take णिचि are मित् । The meaning of अहेतौ is that except the five roots जघ् and no Churadi root which takes णिचि will not change of sense is a मित्. For the घटतु or स्वार्थे णि is added only to Churadi roots. Pre घटते. Per, जघटे. I Fut घटिता. II Fut घटि

यते । Beus घटिषाट् । Aprist अघटिष्ट । Candi अघटिष्यत् । Pass घट्यते । Aor अघटि
or अघटि । Caus घटयति । Aor अजीचदत् । Before sy, ताम् &c the lengthening is
optional : as घटिष्यते or घटिष्यते &c. Desi जिघटिषते । Inten जिघट्यते । Yau luk
जाघटि । Nouns घटो । घटिका । घटना ॥

व्यथ ८०१ भयसंचलनयोः । व्यथते ॥

801. व्यथ भयसंचलनयोः ॥

In conjugating this root in the Perfect, the following applies

२३५३ । व्यथो लिटि । ३ । ४ । इट् ॥

व्यथोऽभ्यासस्य संप्रसारणे स्थान्तिटि । हलादि येपधवाद् । यत्न हलादि येपेण निवृत्तिः ।
विध्यते ॥

2353 : There is vocalisation of the half vowel of the redupli-
cate of व्यथ in the Perfect.

As विध्यते, विध्यमान, विध्यचिरे । This ordains the vocalisation of य which
otherwise would have been elided as being a non-initial consonant (VII 4 60)
The vocalisation of य, is prevented by VI. 1. 37 Why do we say in the Perfect?
Observe वाव्यथते ॥

801 ✓ Vyatha, 1 to be afraid, 3 to tremble Pre व्यथते । As व्याधातव्यथते ।
In forming the Perfect, the sūtra VII 4. 68 S 2353 applies, which causes
vocalisation Per विध्यते । I Fut व्यथिता । Caus व्यथयति । Aor अविव्यथत् । Inten.
वाव्यथते । Yau luk वाव्यथीति or वाव्यति । Nouns विधुरः । विदुरः । अव्यथी ॥

प्रथ ८०२ प्रख्याने । प्रथते ॥

802 ✓ Pratha, to become famous or celebrated Pre प्रथते । Per प्रथते ।
I Fut प्रथिता । Pass प्रथ्यते । Aor अप्रथि or अप्रथि । Caus प्रथयति Aor अप्रथयत् ।
Nouns प्रथिवी । पार्थिवः । पार्थिवी । पृथु । प्रथिमा ॥

प्रस ८०३ विस्तारे । प्रसे ॥

803 ✓ Prasā, to spread Pre प्रसते । Per प्रसते । Pass प्रस्यते । Aor अप्रसि
or अप्रसि । Caus प्रसयति, Aor अप्रसिषत् । Desi, पिप्रसिषति, Inten प्राप्रस्यते । Yau luk.
प्राप्रसि । Imperfect 3rd S अप्राप्रत् । 2nd S अप्राप्रेत or अप्राप्रे । Nouns प्रसा ॥

मृद ८०४ मर्दने ।

804 ✓ Māla, to pound, crush grind Pre मर्दते । Per मर्दते । I Fut.
मर्दिता । Caus मर्दयति Aor अममर्दत् । Desi निर्मर्दिषते । Inten मामृदयते । Yau luk,
मामृदीति or मामृति । Nouns मर्दु । मर्दवम । मर्दो । मर्दिका । मृदिमा ॥

स्खद ८०५ स्खदने । स्खदन् शिखावणम् ॥

805 ✓ Skhāda, to cut to tear to pieces Pre, स्खदते । Per स्खदते ।
I Fut स्खदिता । Pass स्खद्यते । Aor, अस्खदि or अस्खदि । Caus स्खदयति, स्खद
यते, Aor अस्खिषत् ॥

क्षजि ८०६ गतिदानयोः । मित्वमाप्रख्यादनुपधास्थेऽपि 'विष्णुमुलोः—'

(२०२२) इति दोषविकल्पः । अताञ्जि—अताञ्जि । दञ्जि दञ्जम् । ताञ्जि ताञ्जम् ॥

806 ✓ Kshaji, 1 to go 2 give Pre दञ्जत । Per, दञ्जते । I Fut दञ्जिता ।
Pass दञ्जयते । Aor अदञ्जि or अदञ्जि । With यमुन we have दञ्ज, जम दञ्जम् or
ताञ्ज जम् ताञ्जम् । See S 2762 Caus दञ्जयति, दञ्जयते । Aor, अदञ्जत् । Desi.
विदञ्जत्, पते । Inten सादञ्जयते । Yau luk. सादञ्जति ॥

दत्त ८०७ गतिहिंसनयोः । येऽयं दृष्टिमैत्र्ययोश्चुडात्तेसु पठितस्तस्येहा-
र्थविशेषे मिथार्थोऽनुवादः ॥

807. ✓ *Daksha*, 1 to go, 2, to injure The root दक्ष meaning दृष्टिमैत्र्ययोः
(No 639) read in the anudattet class is also a मित् root, that meaning being included
in the meaning of the present root Pre दक्षते । Per ददधे । I Fut दक्षिता । Pass.
दक्षयते । Aor. अदक्षि or अदक्षि । Caus दक्षयति, दक्षयते । Aor. अददधत् ॥

कृप ८०८ कृपायां गतौ च ।

808 ✓ *Kṛapa*, 1 to pity, 2. to go. Pre कृपते । Per. एकप्रे । I Fut कृपिता ।
Pass. कृपयते । Aor. अकृपि or अकृपि । Caus कृपयति, Aor अकृपयत् । Des: चिकृपयते ।
Inten चाकृपयते । Yan luk चाकृपि । Nouns कृपणः । कर्पूरः । कपोटः ॥

कदि ८०९, कदि ८१०, कृदि ८११ कैकुन्धये । कैकुन्धये इत्येके । त्रयोऽ-
प्यनिदित इति नन्दी । इदित इति स्वामी । कदि कदी इदितौ कद कद्र इति
चानिदिनादिभिः मैत्र्यः । कदिकदिकदीनामाह्वानरोदनयोः परस्मैपदपूक्तानां पुनरिह
पाठो निराशयः आत्मनेपदाद्यंश्च ॥

809 ✓ *Kṛdi*, 810 ✓ *Kṛadi* 811 ✓ *Kṛadi*, to be confounded or perplexed,
to confound Some read it as कैकुन्धये, 'According to Nandi, all these three roots are
without the indicatory दृ. According to Svami they have an indicatory दृ. According
to Mūtreva कदि and कदि have an indicatory दृ, while कद and कद्र are without it.
These three roots have been read in the Rātanmapāda sublass See ante Their repeti-
tion here is for the sake of showing that they are मित् and also atmanepadi. Pre,
कन्दते । Per. एकन्द । I Fut कन्दिता । Pass कन्दयते । Aor अकन्दि or अकन्दि । Namul
कन्द कन्द or कन्द कान्दि । Caus कन्दयति, कन्दयते । Aor अकन्दयत् । Des: चिकन्दयते,
Inten चाकन्दयते । Yan luk चाकन्दि ॥

810 ✓ *Kṛadi*, to confound. Pre कन्दते । Per एकन्दे । I Fut कन्दिता ॥

811 ✓ *Kṛadi* to confound. When these three roots are अनिदित then we
have कदयति अकदि । Pre कन्दते । Per एकन्दे । I Fut कन्दिता । Nouns कन्दनं ।
कन्दन । कन्दनी ॥

जित्वरा ८१२ संभ्रमे । घटादयः पितः । पित्यावद् द्रुत्सु वृत्त्यते ॥

812 ✓ *Jitvra*, 2 to hurry make haste Pre त्वरते । Per त्वरे । I Fut त्वरिता ।
Pass त्वरयते । Aor अत्वरि or अत्वारि । Namul त्वरत्वर or त्वारत्वार । Caus त्वरयति ।
त्वरयते । Aor अत्वरयत् । Des: तित्वरयते । Inten तात्वरयते । Yan luk तात्वरि । त्वारुः,
सातरीषि । सातृषि । सातृष्य । त्वरामि । तातृमि । Imperative तातृषि । Past, Part,
Pass त्वरित or त्वरु । Nouns त्वर, त्वरा ॥

Here enter the Ghat 11 roots which are मित् । The force of मित् will be mentioned
hereafter in the next subdassion

अथ फणान्ताः परस्मै दिनः ॥

Sub-section Now the roots that are given here after upto फण are Parasmaipadi

ज्वर ८१३ रोगे । ज्वरति । जज्वार ॥

813 ✓ *Jvara*, to be diseased, to be feverish Pre ज्वरति । Per. जज्वार ।
I Fut ज्वरिता । II Fut ज्वरिष्यति । Imperative* ज्वरतु । Imp'r अज्वरत । Pote ज्वरेतु ।
Bene ज्वरयति । Aorist अज्वारीत् । Condi अज्वरिष्यत् । Pass ज्वरयते । Aor अज्वरि or

अज्यतिर । Caus ज्यरयति, ज्यरयते । Aor अजिज्यरत । Des: जिज्यरिषति । Inten जाज्यरयेते ।
Yan luk जाजूति जाजूते । Past Part Pass ज्यरित । ज्यरितवान् । Nouns जू जुरो जुर ।
सज्यारी ॥

गड ८१४ सेचने । गडति । जगाड ॥

814 ✓ Gada to dist! draw out Pre गडति । Per जगाड । I Fut. गडिता ।
Pass गड्यते । Aor जगाडि or जगडि । Caus गडयति गडयते । Aor अजोगडत । Des:
जिगडिषति । Inten जागडयते । Yan luk जागडि । Nouns गडुन ॥

**हेड ८१५ वेष्टने । हेड अनादरे इत्यात्मनेपदियुगता स एवात्सृष्टानुबन्धोऽ
नूयतेऽर्थविशेषे मित्त्वार्थम् । परस्मैपदिभ्यो क्त्वादिभ्य प्रागेवानुशब्दे कर्तव्ये तत्पश्च
नुशब्दसामर्थ्यात्परस्मैपदम् । हेडति । जिहेड । हिडयति । अहिडि-अहीडि । अनादरे
तु हेडयति ॥**

815 ✓ heda to surround The root हेड अनादरे is atmanepad That
very root without its andatory अ is repeated here for the sake of including it in
the मित्त्व class That root ought to have been included in the preceding 1st
which gives atmanepadi roots, and not here in the Parasma padī subdivision! The
very fact of its so given here shows that it is Parasma padī also Pre हेडति । Per
जिहडः । I Fut. हेडिता । Pass हेड्यते । Aor अहिडि or अहीडि । Caus हिडयति Aor अजोहिडत् ।
But from the root हड अनादरे (No 304) we have हडयति । Des जिहडिषति ॥

**वट ८१६ भट ८१७ परिभाषणे । वट वेष्टने भट भूतौ इति पठितयो
परिभाषणे मित्त्वार्थोऽनुशब्द ॥**

816 ✓ vata 817 ✓ bhata to speak converse These two roots have already
been taught before in वट वटने no 322 and भट भूतौ no 379 They are repeatedly
here in order to give them the additional meaning of परिभाषणा । make
the । मित् । Caus वटयति । भटयति । No lengthening Aor अवाटि or अवाटि । अभाटि or
अभाटि ॥

**नट ८१८ नृतौ । इत्यनेन सूत्रेणपि पठितं तत्रापि विधेयं सूत्रं पठितं स
नाट्यमर्थः । यत्कारिणु नटव्यपदेशः । वाक्यार्थाभिनयो नाट्यम् । घटादौ तु नृत्तं नृत्य
श्चाद्य । यत्कारिणु नर्तक्यपदेशः । पदार्थाभिनयो नृत्यम् । नाचविषमस्य नृत्यम् ।
केचित्तु घटादौ नट नृतौ इति पठन्ति । गतौ इत्यन्य । णिपदेशपर्युदात्तवाक्येभाष्य
कृता नाटि इति दीर्घपाठानुदादिर्णोपदेश एव ॥**

818 ✓ naja to dance This root has also been taught before See No.
332 The difference is that the root taught before means a Nāṭya or Nāṭya or
representative and a person who does that is called naja an actor The repre-
sentation on the stage is spoken words to express the sense of something is Nāṭya
or Nāṭya If the root given here means to dance the appropriate verbal nouns
are Nāṭya or Nāṭya and not Nāṭya The person who does this is called
Nāṭya or Nāṭya and not Nāṭya The difference between Nāṭya and Nāṭya
is that the first is an action or object and the second is a person who does it
is Nāṭya, while Nāṭya is dance, pure and simple and is in the verb of the body

Some read नट नतो 'to bend, to bow', in the Ghatâdi list, and say the ghatâdi nata means to bow. They give the illustration नटयति शायया 'He causes the branch to bend'. Others say that it means to go

The ghatâdi nata (३८, the present root) is to be understood to have been enunciated with an initial य, that is it is यट नतो. The reason for this is that in the exceptions to the roots that are taught with an initial य the author of the Mābhāṣya gives नाटि, i. e. the nāta with long आ. The मित root can never have long आ in the causative. See VI 1 65 already gone before. In other words, the present root नट and the root no 323 are both घोषदेय and the Churâdi root नट is not so and is the root mentioned in sūtra VI 1 65

Note.—The representation of a scene may be by words (vakyārtha abhinaya) and then it is drama or nāṭyam. Or it may be by gesticulation without words (padārtha abhinaya), and then it is called nrityam. Or there may be no representation at all, but mere rhythmic movements of limbs according to rules and then it is called nrīta. Their respective nouns are nāṭa 'an actor,' and nartaka 'a pantomime' or 'a dancer'

The Causative of the Ghatâdi नट is नटयति 'he causes to dance' The aorist is अनाटि or अनाटि ॥

वटक ८१६ प्रतीघाते । स्तकति ॥

819 ✓ Shtaka to resist, repel, push back, strike against. Pre स्तकति । Per. तस्ताक । I Fut स्तकित्वा । Caus स्तकयति, स्तकयते । Aor अतिष्टकत् । Pass aor अस्तकित् । De-3 तिस्तकियते । Inten तास्तक्यते । Yan luk तास्तकित् ॥

चक ८२० तृप्तौ । वृत्तिप्रतीघातयोः पूर्वं पठितस्य वृत्तिमात्रे मित्वाद्योऽनुवादः । चात्मनेपदिषु पठितस्य परस्मैपदिष्वनुवादात्परस्मैपदम् ॥

820 ✓ Chaka to be satiate, satisfy. The root has already been taught before as चक वृत्ति प्रतीघाते. No 93 to be satisfied, and 'to resist' it is ātmane padī there. It is repeated here in order to make it a मित् root, and then to confine its meaning to satisfaction only. It is moreover Parasamupadī now because of its rejection in this list. Pre चकति । Per चक । I Fut चकित्वा । Aor अचकात् । Caus चकयति, चकयते । Aor अचकीवत् । Pass aor अचकित् or अचकात् ।

कखे ८२१ हसने । एदिस्वाद्य वृद्धिः । अकखीत् ॥

821 ✓ Kakhe to laugh. As it has an indicative व there is no Vriddhi in the aorist. As अकखीत् । Pre कखति । Per कखाय । चकयत् । I Fut कखित्वा । Aorist अकखीत् । Caus कखयति कखयते । Pass Aor अकखित् or अकखाय । Desi चिकिषयति । Inten चाकख्यते । Yan luk चाकखित् ॥

रगे ८२२ शङ्कायाम् ।

822 ✓ Rage to doubt. Pre रगति । Per रराम ॥

लगे ८२३ संगे ।

823 ✓ Lage to adhere or stick to. Pre लगति । Noun लगन ॥

हगे ८२४, हगे ८२५, पगे ८२६, छगे ८२७ संवरणे ।

824 ✓ Hrage 825 ✓ Hlage, 826 ✓ Shage, 827 ✓ Sthage 'to hide, cover' Some read स्वगे instead of छगे. But it is incorrect, Pre द्यति । Per छद्मान् ।

836. ✓Satha (✓Sātha), 837. ✓Ślatha (✓Kṛatha) 839. ✓Kṛatha, 893. ✓Klatha To injure. Though the root ✓क्ष is a मित्र root, yet it takes vt-dhi in the Causative, because it has been particularised as in the sūtra II. 3. 56 § 613. As क्षाद्यति : The मित्र operation takes place on this root in the क्त्वा and क्तु affixes by VI. 4. 91 § 2763, because that is a sūtra subsequent to the nipātana sūtra II. 3. 56. This मित्र causes the lengthening before चित् and क्तुम्. As चक्षति or चक्षाद्ये । कथंक्षया or क्षाद्यक्षये । Pre. क्षयति । Per. क्षयाद्ये । I Fut. क्षयिष्यात् । Caus. क्षाद्यति, क्षाद्यते । Aor. क्षयिष्यत् । Pass. aor. क्षयिष्ये or क्षयाद्यि । Des. क्षयिष्यति । Inten. क्षायिष्यते । Yau luk क्षायति ॥

837. ✓Ślatha, Pre. क्षयति । Per. क्षयाद्ये । I Fut. क्षयिष्यात् । Des. क्षयिष्यति । Inten. क्षायिष्यते ॥

838. ✓Kṛatha, to injure Pre. क्षयति । Per. क्षयाद्ये । I Fut. क्षयिष्यात् ॥

839. ✓Klatha, Pre. क्षयति । Per. क्षयाद्ये । I Fut. क्षयिष्यात् ॥

'वन ८४० च' । हिंसायामिव शेषः ॥

840. ✓Vana (Chana) to injure. By the force of the word क्ष, the meaning of 'to injure' is drawn into it from the last. Some read it as ✓Chana. Pre. चनति । Per. चवान । I Fut. चनिष्यात् । Caus. चनयति, चनयते । Pass. Aor. चनयिष्यत् or चनयिष्ये ॥

चनु च ८४१ नोच्यते । 'चनु' इत्यपूर्वप्रत्ययं धातुर्न तु तानादिकस्यानुवादः । उदित्करणमामय्यात् । तने क्रियासामान्यं यनतीत्यादि । प्रश्नयति । चनुर-छष्टस्य तु मित्यधिकृत्यो यत्नयते ॥

841. ✓Vanu And ✓Vann also is not mentioned. That is to say that this ✓Vana is an original root and not a repetition of the Taudi root ✓Vanu to beg (VIII. 8). This we say because this ✓Vana has an indicatory उ and scope must be given to it. For had it been merely a repetition of the Taudi ✓Vann, that root has already an indicatory उ so that letter need not have been repeated here. The conjugation is चनति and not चनुने । With a preposition we have चनयति without lengthening. When the root does not take any preposition, it is optionally मित्र and then the Causative is चनयति or चानयति । See Gita sūtra भगवदनु यमां च lower down. The root ✓Vana means action in general. Pre. चनति । Per. चवान । I Fut. चनिष्यात् । Caus. चनयति. Aor. चाद्येचनत् । Pass. Aor. चाद्येचन्ये or चाद्येचन्ये ॥

ज्वल ८४२ दीप्तौ । जगत्प्रयाये पटिष्यमाणे ज्ञाय मित्यायंमनूयते । प्रज्वलयति ॥

842. ✓Jvala to shine. With this root also begins a subclass called jvalā which by III. 1. 140 take च in forming verbal nouns, and it will be taught later on, see No. 884. That root, to be taught subsequently, is repeated here in order to make it मित्र. As प्रज्वलयति । When it does not take a preposition it is optionally मित्र. See Gita Sūtra later down. Pre. ज्वलति । Caus. प्रज्वलयति । Pass. Aor. प्राज्वल्ये or प्राज्वल्ये ॥

हल ८४३, हल ८४४ चलने । प्रहृतयति । प्रहनयति ॥

843. ✓Hvala, 844. ✓Hmala to walk, move. Pre. ह्वति । Per. ह्वाम ।

I Fut कृतिता । Aorist कृत्वात् । There is no optional viddhi See § II 2 2
 Caus कृत्वायति । Without any preposition the root is optionally कृत् । See below
 Aorist Pass कृत्वात् or कृत्वात् । Desi कृत्वायति । Inten कृत्वायते । Yāh lak
 कृत्वायति ॥

844 ✓ Hmala Pre कृत्वायति । Per कृत्वायति । I Fut कृत्वायति ॥

‘स्मृ ८४५ आध्याने’ । विन्ताया पठिष्यमाणस्य आध्याने मित्वायाऽ
 नुवाद् । आध्यानमुत्कण्ठापूर्वक स्मरणम् ॥

845 ✓ Smṛ To remember with regret or anxiety This root is taught
 further on in the sense of ‘remembering’ It is repeated here for the sake of making
 it मित् when it has the sense of remembering with regret A dhya means ‘remem-
 bering with anxiousness’ Pre स्मरति । Caus मातु स्मरति । Pass Aor अस्मरि
 or अस्मरि ॥

द ८४६ भये । ‘दृ विदारणे’ इति कयादेय मित्वायाऽनुवाद् । दृणत्
 प्रेरयति दरयति । भयादन्यत्र दारयति । धात्वन्तरमेवेर्द्रामिति मते तु दारतीत्यादि ।
 कर्तृवदुदाहारे ‘अतस्मृदृत्वर-’ (२५८) इति सूत्रे च ‘दृ’ इति दीर्घस्याने द्वस्व पठन्ति
 तर्चेति माधवः ॥

846 ✓ Dṛ to fear Deva Dhanapala and Purpa Chandra are of opinion
 that this is an original root But Ma treya holds that it is the same root as
 दृविदारणे ‘to burst’ of the Kryādi class No 23 and that it is repeated here to
 give it the designation of मित् । This is the opinion endorsed by the author of
 Siddhanta Thus the causative दरयति means दृणत् प्रेरयति Causes to burst
 or split up’ When it has not the meaning of fear we have दारयति According to
 those who hold it to be a Bludhi root it is conjugated as दरति &c Some read
 this root as दृ with a short अ in the sūtra VII 4 95 S 2066 instead of दृङ् ॥
 But that is wrong according to Mādhava Pre दरति Per दारतः ददतु or ददतु ।
 I Fut दरिता । Caus दरयति ॥

न ८४७ नये । कृयादिषु पठिष्यमाणस्यानुवाद् । नयादन्यत्र नारयति ॥

847 ✓ Nṛ to lead This is a repetition of the root which will be right
 in the Kryādi class When the meaning is not that of to lead, the causative
 is नारयति See Kryādi No 25 Pre नरति or नारयति । Per नतर । I Fut नरिता ।
 Aor st अनारते । Caus नारयति । Pass Aor अनरि or अनरि ॥

आ ८४८ पाके । अ इति कृतात्वस्य ‘आ’ इत्यदादिकस्य च सामान्ये
 नानुकरणम् ॥

× लुग्विकरणालुग्विकरणयोः लुग्विकरणस्य ×

× लक्षणाप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् × इति परि
 भावाभ्याम् । अययति विहृदयतीत्यर्थः । पाकादन्यत्र आपयति । स्वेदयतीत्यर्थः ॥

848 ✓ Śra to cook The ✓ Śra to cook will be taught later on See
 No 966 It is that root with its रे changed to अ so that Śra may include both
 the Bhuadi No 966 and the Adhi Śra No 44 The following two Paribhāṣās
 should be remembered in connection with forms like these

Paribhāṣā 1 —If a root occurring in a rule be such that it belongs to two classes, one in which there is no elision of the characteristic (Vikarana), and the other in which there is an elision of the vikarana (such as the roots of the Adādi class), then we must interpret the rule to mean the root which is not Adādi. This here च belongs both to Bhuādi and Adādi: we must take it to mean Bhuādi, and not Adādi, in accordance with this maxim.

Paribhāṣā 2 —Whenever a term is employed which might denote both something original and also something else resulting from a rule of Grammar—or when a term is employed in a rule which might denote both something by an other rule in which the same individual term has been employed, and also something else formed by a general rule—such a term should be taken to denote, in the former case, only that which is original, and in the latter case, only that which is formed by that rule in which the same individual term has been employed. Thus in accordance with this maxim, the original root च of the Adādi class is to be taken, and not the root च्च् of the Bhuādi class which assumes the form च by the application of a rule of Grammar. The combined result of these two maxims is that we take both roots—the च्च् of Bhuādi and the च of Adādi. Thus the Caus चयति means 'causes to boil'. When not meaning to cook, we have चायति 'he causes to perspire'. Pā. चायति । Per. यिचाय । I. Fut. चायिष्यति । Caus. चाययति । Aor. अचयि or अचायि ॥

मारणतोपणनिशामनेषु ज्ञा ८४६ । 'निशामनं चातुपज्ञानम्' इति माध्व. । 'ज्ञापनमात्रम्' इत्यन्ये । 'निशामनेषु' इति पाठान्तरम् । निशामनं मोहणोद्धारणम् । एष्वेवार्थं ज्ञानोक्तिर्मित् । 'ज्ञप मिच्छ' इति चुरादौ । ज्ञापनं मारणादिकं च । तस्यार्थः । कथं 'विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति' इति 'तज्ज्ञापयत्याचार्यः' इति च । यणु । माध्वमतेऽचातुपज्ञाने मित्वाभावात् । ज्ञापनमा मित्वमिति मते तु ज्ञा नियोगे इति चौरादिकस्य । धातूनामनेकार्थत्वात् । निशामनेष्विति पठता हरदत्तादीनां मते तु न काप्यनुपपत्तिः ॥

819 ✓ Jñā to kill, to satisfy, to observe or behold. According to Mallihava, niśāmana means visual perception. Others say it means to inform in general. Another reading is Nishāreshu. The root will then mean 'to sharpen'. The root ✓ ज्ञा is मित् in these senses only. The Churādi ✓ ज्ञप is also मित्. See Churādi No 81. That also means to make known, to kill &c. If the root in these senses is मित् how do you explain the forms विज्ञापयति and ज्ञापयति instead of विज्ञपयति and ज्ञपयति in the following sentences. —विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति Respectful statement made to superiors 'brings success' or ज्ञपयति आचार्यः 'thus announces or proclaims the Ac ārya'. Listen. According to Mallihava the ✓ ज्ञा is मित् when it means seeing with eyes, and not intellectual conception. The root is therefore not मित् in the above examples, where it means to inform &c and not visual perception. But in the opinion of those who hold the view that ✓ ज्ञा is मित् in the sense of 'to see, to inform' in general, the above forms are explained by saying that they are derived from the ✓ ज्ञा नियोगे of the Churādi class No 193. For roots have many meanings, and so ✓ ज्ञा is not confined to any one only. Of course, no such difficulties arise in the case of Haradatta

and others who read निशानेयु 'to sharpen,' and not the ambiguous word निशानेयु in the text

NOTE:—The different meanings of this root are illustrated by the following examples. Thus चयुं संजयति 'He causes the sacrificial animal to be killed' विष्णुं विजयति 'He propitiates Vishnu', सजयति रूपं 'He shows the form' (according to Mādhava), 'He explains the form' (according to others) अजयति शरम् 'He sharpens the arrow'

कम्पने चलिः ८५० । 'चल कम्पने' इति ज्वलादिः । चलयति शाखाम् । कम्पनादन्यत्र तु शीलचालयति । अन्यथा करोतीत्यर्थः । 'हरतीत्यर्थे.' इति स्वामी । सूत्रं चालयति । विपरीत्यर्थे ॥

850. ✓ Chah to shake. The ✓ Chala to shake is a root belonging to the Jvalādi sub division. Thus चलयति शाखा 'He shakes the branch' But when it does not mean to shake, the Causative is chālayati, as शीलं चालयति 'He deviates from good conduct. That is, he does what is not proper.' According to Svami it means 'to take away' So also सूत्रं चालयति 'he throws the thread' Here चालयति means विपरीति according to Sudhākara Pre. चलयति । Per चवान, चेलु, चेलुः । I Fat. चलितः ॥

८ क्वदिर ८५१ ऊर्जने । 'हृद अपवारणे' इति चौरादिकस्य स्वार्थोन्निभभावे मित्त्वार्थोऽयमनुवादः । अनेकार्थत्वाद् ऊर्जर्ये वृत्तिः । हृदन्तं प्रयुङ्क्ते हृदयति । चलवन्तं प्राणवन्तं वा करोतीत्यर्थे । अन्यत्र हृदयति । अपवारयन्तं प्रयुङ्क्ते इत्यर्थे । स्वार्थे णिचि तु हृदयति । वलीभवति । प्राणीभवति अपवारयति सैन्यार्थः ।

851 ✓ Chhadir to strengthen, to animate. This is a repetition of the ✓ Chhāda 'to cover over,' of the Chhādi class No. 290, without the चिच्, in order to make it a मित् root. As the roots hate many meanings, the sense of ऊर्जन is attributed to it here. Thus हृदयति means 'he strengthens or animates' In other senses, the causative is हृदयति which means 'he causes to cover' When the root is Chhādi and takes चिच् without change of sense as here हृदयति meaning 'he becomes strong,' 'he becomes animated' or 'he covers'

जिह्वोन्मथने लङिः ८५२ । 'लङ् जिह्वासे' इति यदितस्य मित्त्वार्थोऽनुवादः । उन्मथनं पानम् । जिह्वाशब्देन पट्टी स्वरूपः । लङयति जिह्वाम् । वृत्तीयात् स्वरूपो वा । लङयति जिह्वाम् । अन्ये तु जिह्वाशब्देन तद्व्यापारो लङयते । समाहारद्वन्द्वोऽयम् । लङयति शत्रुम् । लङयति दधि । अन्यत्र लाङ्यति पुत्रम् ।

850 ✓ Lad to loll the tongue. This is a repetition of the ✓ Lad 'to play' (see No 381) in order to make it मित् when it has this particular sense. The word unmathana means 'to strike' It forms with the word jibhā a Genitive Tatpurusha compound meaning 'striking or shaking of the tongue' Thus लङयति जिह्वाम् 'He lolls the tongue' Or the word unmathana may form an Instrumental Tatpurusha compound with the word jibhā. As लङयति जिह्वाम् 'He strikes by the tongue any other object.' Others hold that by the word jibhā is indicated the action of the tongue. They say jibhāunmathane is a Samāhāra Dravidia compound meaning 'the action of the tongue' and 'to strike' Thus लङयति शत्रुम् 'He abuses the enemy', and लङयति दधि 'he licks the curd or churns the curd'

Note Thus for the purposes of मित् the root must mean (1) to loll the tongue, (2) to strike with the tongue, (3) to blame or abuse, (4) to lick &c (any action of the tongue) or to chain, or shake. When it has not these meanings, we have लोडयति पुत्रम् 'He fondles his son'

Note Another reading is जिह्वा-मयनयो । The word मयन is same as मन्यन् The इ in the three roots चलि, कृदि and लडि is not indicatory of नुम् augment, but merely marks the root

**मदो ८५३ हर्षग्लेपनयोः । ग्लेपन दैन्यम् । दैवादिकस्य मित्त्वार्योऽयम्-
नुवादः । मदयति । हर्षयति । ग्लेपयति येत् थं । अन्यत्र मादयति । चित्तविकार
मुत्पादयतीत्यर्थः ।**

803 ✓ Mad: to rejoice, to be poor । Glepan means poverty This is a repetition of the Divadi root No 99, for the sake of making it मित् । Thus मदयति means He causes to rejoice or he causes to be poor. When not denoting 'to rejoice or to be poor' we have मादयति 'It produces mental confusion' So also निमादयति 'He pronounces the vowels and consonants clearly' As we find in the Prāṣaḥyām उपलब्धिं विमादयति । अदृश्यजनानामिति येष ॥

**ध्वनि ८५४ शब्दे । भाष्यय मित्त्वार्यमनुव्रते । ध्वनयति घण्टाम् । अन्यत्र-
ध्यानयति । अस्पृष्टाक्षरमुच्चारयतीत्यर्थः । अत्र भोजः दलि वलि खलि राणि ध्वनि
प्रविलययश्च' इति प्रपाट ।**

854 ✓ Dhvina to sound This is a repetition, for the sake of मित्, of the root No 881 to be taught hereafter, see its conjugation there. Thus the Causative is ध्वनयति घण्टाम् 'He sounds the bell' In any other sense we have ध्यानयति meaning 'He causes to articulate and distinctly'

Here Bheja adds the following seven roots also, namely, दलि, वलि, खलि, रणि, ध्वनि, त्रपि and त्रपि । Of these ध्वनि and रणि have already been mentioned before in this list see No 854, and 832 The ✓Dala to split (No 581), ✓vala 'to cover' (No 520), ✓skhala to stumble (No 577), and ✓trap 'to be ashamed' (No 399) have already been taught before though not in the मित् subdivision The causatives of these will be दनयति धनयति खलयति and त्रपयति ॥

The root त्रपि is the same as the ✓Kshai to waste to be mentioned later on (see No 961) the वे has been changed to त्र and पुक् augment has been added As त्रपयति ॥

तत्र ध्वनि ८५५ रणो उदाहृतौ ।

855 ✓ Rana to sound Caus रणयति ॥

दल विशरणे ८५६ ।

856 ✓ Dala to split Caus दलयति ॥

वल संवरणे ८५७ ।

857 ✓ Vala, to cover Caus वलयति ॥

खल संचलने ८५८ ।

858 ✓ Skhala to stumble Caus खलनयति ॥

अपि ८५९, क्षय्यश्च ८६० । अणुप् लज्जायाम् इति गताः । तेन
णी दलयति । यलयति । स्वनयति । त्रययति । । त्र त्रये, इति वक्ष्यमाणस्य कृता
त्वस्य पुनः निर्देशः । त्रययति ।

859. ✓ *trap* to be ashamed *Crus* त्रययति । Cf ✓ *Irish* 390

860 ✓ *Kel* to waste *Caus* त्रययति with the पुनः an-ent

स्वन ८६१ अवतंसने । शब्दे इति पठिष्यमाणस्यानु तदः । स्वनयति ।
अन्यत्र स्वानयति ।

861 ✓ *Sran*, 'to adorn' This is a repetition of the ✓ *Sria* to sound,
No 879 to be taught later on Thus the cr same is स्वनयति He causes to ad-ru'
But in any other sense we have स्वानयति He causes to resound

घडादयो मितः । मित्सज्ञा इत्यर्थः ।

"Gana sūtra" A The roots beginning with घट No 800 and end-
ing with स्वन (No 861) are as if they had an indicatory *m* "

The result of which is that sutras VI 4 92 do apply to them They
get the designation मित "

जन ८६२, जुष ८६३, कसु ८६४, रञ्जो ८६५, स्मन्ताश्च ८६६ ।
'मितः' इत्यनुवर्तते । 'जुष' इति पित्वनिर्देशान्जीयतेऽर्थम् । कृष्णः स्तु जारयति ।
केचित्तु 'जनी जुष्यसु-', इति पठित्वा 'प्यसु निरवने' इति देवादिभ्युदाहरन्ति ।

"Gana sūtra" B The roots ✓ *Jani*, ✓ *Jiśha*, ✓ *Knasu*,
✓ *Rañj* and those whose final is यम are also मितः "

The word मितः is understood in this sūtra The root जु is exhibited in the
sūtra with an indicatory य, as जुष, and therefore it causes the root जु that is
conjugated as जीयते & the Divali *ज* The Kryali *ज* (जुलान) is not मितः and
its causative is जारयति Some read this sūtra as the roots ✓ *Jani*, ✓ *Jri*, and
✓ *Shnan* &c, and they take the Divali root ✓ *Shnan* No 5 and give examples
of it as क्षययति "

862 ✓ *Jan* 'to be produced' It is a root of the Divali class and is conju-
gated there See No 41 It being a मितः the Causative is जारयति "

863 ✓ *Jriśh* 'to grow old' This is also a Divali root (see No 22) Its
causative is जारयति Some read *क्ष* instead of *ज* "

864 ✓ *Knān* This is also a Divali root (see No 6) The causative is कसयति "

865 ✓ *Rañj* 'to color' This is a root of the Divali and Divali
classes Its causative is रञ्जयति or रजयति । As रञ्जयति रजयन्-रमयति । The न
elided by the vartika under VI 4 91 रञ्जयति पठितम् । No elision, as the object is
'birds' and not beasts

866 The roots ending in यम are मितः "

As the roots क्रम, यम रम &c. Plus their causatives are क्रमयति, यमयति रमयति "

ज्वलद्बलह्यलनमामनुपसर्गादि । ८६७ । एषा मितः वा । प्राप्तिभा-
येयम् । ज्वलयति । ज्वालयति । उपसृष्टे तु नित्य मित्वम् । द्रज्वलयति । क. तर्हि, द्रज्वाल-
यति । उवाचयतीति । घञन्तात् 'तत्करोति-' इति णी । क. सक्रामयतीति । मितः

870 "Gana sūtra" F. The root ✓Sama meaning 'to see,' is not मित् न

This root belongs to the Divāli class As निशामयति रूपम् ; 'He shows the form' अत्युत्कृष्टमिदं तोयं भारद्वाज निशामय । "This is a very excellent holy place see it O! Bhāradvāja." When not meaning to see, it is मित्, as it ends with अम् । Thus वल्लभिनो निशामय यधु कथा । How do you explain the form निशामय in the following verse निशामय तदुत्पत्तिं विस्तराद् गदतेः मम । "Hear from me in detail the account of his birth" this is a form of the Churādi root श्रम् No 156 As roots have multiple meanings it means here 'to listen', like श्रावयति न

यमोऽपरिवेषणे । ८७१ । यच्छतिर्भोजनतोऽन्यत्र मित् न स्यात् । आया-
मयति । द्वापयति । व्यापारयति चेत्यर्थः । परिवेषणे तु-यमयति ब्राह्मणात् ।
'भोजयति' इत्यर्थः । 'पर्यवसित नियमयत्' इत्यादि तु नियमवच्छब्दात् तत्करोतीति
नो बोध्यम् ।

871 "Gana sūtra" G The root ✓yama, when not mean-
ing to eat, is not मित् न

When not meaning to eat, the root यम् उपरमे (यच्छति &c) is not मित् । Thus आयामयति which is equivalent to द्वापयति or व्यापारयति । But when it means 'to eat,' we have यमयति ब्राह्मणम् ; 'He feeds the Brāhmanas' The form नियमयन् is not the causative Present Participle of ✓यम् but to the noun नियमयन् is added the Denominative affix णि under तत्करोति sūtra When this affix is added, the यन्, is elided. From the Denominative root thus formed, we get the Present Participle नियमयन् ॥

स्वदिर ८७२ अवपरिभ्यां च । मित्रत्वे च । अशस्त्रादयति । परि-
स्त्रादयति । 'अपावपरिभ्यः' इति न्यासकारः । स्वामी तु 'न कर्मि-' इति नञ्मु-
त्तरत्रिसूत्र्यामननुज्ञत्यं शमः 'अदशने' इति विच्छेदः । यमस्तु 'अपरिवेषणे' मित्त्वं
माह । तन्म । 'पर्यवसित नियमयत्' इत्यादि सम्भवे । 'अयमूढस्य स्वदेस्वदशादि-
पूत्रस्य' इति नियमात्मा आदयतीति शब्दः । तस्यासूत्रद्वये उदाहरणं स्पृहाहरणयोर्ध-
स्यातः कतिनः । इदं च मन् वृत्तिन्यासादिश्रोधादुपेत्यम् ।

872 "Gana sūtra." H The root Shkhada when preceded by
the Prepositions 'ava' or 'pari' is not मित् न

The words 'is not मित्' are understood here also Thus अवस्त्रादयति and
परिस्त्रादयति ॥

According to Bodhi Njasa, the three prepositions अव, च, and परि are taken
for the purposes of this rule

In the opinion of Svami the anuvṛtti of 'not' from the sūtra न कर्मि &c Gana
sūtra H is not to be read in the subsequent sūtras F, G, and H, as we have done.
According to him the sūtra F is not शमे दशने but शमोऽदशने meaning "the root
✓यम् when denoting 'not-seeing' is मित्" । He explains sūtra G as "the root
✓यम् when not meaning to eat is मित्" । In his opinion the examples पर्यवसित
नियमयन् &c are perfectly valid examples under the rule, with nothing exceptional
about them. With regard to the present sūtra H, he explains it by saying "the

✓Skhada which is always मित् without a preposition is conditionally मित् when preceded by the Prepositions अय and परि but it is not मित् when preceded by any other Preposition than these two." In other words he makes the present sūtra a Niyama rule, restricting the मित् = hood of the compound verb ✓Skhada to the Prepositions अय and परि । Therefore प्रकाशयति is not मित्, because the upasarga is प्र । Thus of the three sūtras F, G and H, as regards F, there is no ultimate difference between the Swami and us. With regards to G and H his view is diametrically opposed to us - so that the examples we have given under these sūtras are his counter examples, and our counter examples are his examples. This opinion should be rejected as opposed to the author of the Kāśikā Vṛtti, and Nyaṣa Kāra &c.

फण ८७३ गतौ । 'न' इति निवृत्तमसंभवात् । निषेधात्पूर्वमसौ न पठितः । फणादिकार्यानुत्पेधात् ।

873 ✓Phana, to go The anuvṛtti of न of the Gana sūtra E which was current in the previous sūtras, is not to be read in this, and its anuvṛtti ceases; for it is not possible to read it into this sūtra This sūtra could well have been inserted prior to the commencement of the prohibitory sūtras E, F, G, H. But it has not been so read, because of the necessity of those rules which ordain specific operations with regards to कणादि roots such as the next sūtra.

✓२३५४ । फणां च सप्तानाम् । ६ । ४ । १२५ ॥

यदा वा यदाभ्यसलोपी स्तः किति लिटि सेटि यति च । केणतुः । केणुः । केणिच । पकणतुः । पकणुः । फणयति ॥

2354 य is optionally substituted for the च and वा of the seven roots फण, राज भाज भाञ, मृनाञ, स्वम and खन्, and the reduplicate is elided thereby, before the affixes of the Perfect having an indicative क (or इ) as well as before the च with the इद् augment.

Thus केणतुः, केणुः, केणिच or पकणतुः, पकणुः, पकणिच ॥ So also the causative फणयति ॥

‘वृत् । यदादिः समाप्तः । फणेः प्रागेव वृद्धिर्न्येके । तन्मने फणयतीत्येव ।

End The word वृत् means that the Ghrāḍi roots end here or they remain only upto this place. It marks the end of this subdivision. Some read this word वृत् just before फण and so in their opinion it is not a मित् root. Their causative is फणयति ।

Pre फणयति । Per पकाण । केणतु । केणुः । पकणिच । पकण । पकणिच or केणिच । पकणिम । Fut फणित । Aorist अफणीत । पकणीत । Caus फणयति । Caus Aor. अफणीकृत । When not mean ne to go, we have फणयति सक्तम् 'He skims the gruel'. Desi पकणिपति । Inten पकणयते । Ian luk पकणीति or पकणीत । D. पकणाट् । Imperative पकणयति । Noun फणट् 'a decation'.

राज ८७४ दीप्तौ । स्वस्तिह । राज्ञी-राज्ते । रेजतु-रराजतुः । रेजे रराजे । 'अत', इत्यनुश्लाघि विधाना मर्धादा । रज्यत् ।

874 ✓ *R jay to shine* It is ananīket and consequently is conjugated in both P d s Pie राजति । A राजते । Per रराज । रजतु or रराजतु । A रराजे or रजे । Though by VI 4 120 the substitution can take place only where there is short अ and not where there is long आ as in राज, yet it is so here, because of the apcīke rule VI 4 125 S 2354, which causes the आ to be changed to ए । I Fut राजिता । A राजिता । Caus राजयति । A राजयते । Aor अरराजत् । Desl अरराजिष्यति । A अरराजिष्यते । Inten अरराजयते । Yan luk अरराजिष्ट । Nouns सम्राट् 'an emperor' राष्ट्रम् । राजन् । राज-य ॥

‘दुभाज ८७५, दुभाश्र ८७६, दुभ्लाश्र ८७७ दीप्तौ’ । अनुशस्ते । भाजतेरिह पाठ कणादियार्यायः । पूर्व पाठस्तु दशवादित्वाभाश्रयं । तत्र हि राजिसाहचर्यात्पुष्पादेरेव यक्षम् । भेजे-अभाजे । ‘वा भाश-’ (=३२॥) इति श्रवणा । भाशयते-भाशते । भेये-वभाये । भ्लाशते-भ्लाशयते । भ्लेये-वभ्लाये । द्वाद्यदीप्ता तालव्यान्ता ॥

875 ✓ *Ti bhraj* 876 ✓ *Tu Bhraji* 877 ✓ *Tu Bhlas ti to shine* These are ananīket The root ✓ *Bhraj* is repeated here to make it applicable to the Phāṇadi rule S 2354 Its enumeration in the preceding root No 194 is to prevent the application to it of the vṛtt rule VIII 2 36 The ल of that भाज is not changed to व, but the ल of ति s bhraj is so changed For in the sūtra VIII 2 36 the root ति bhaj is read in the company of राज and so indicates that it is the Phāṇadi ✓ *Bhraj* which is the subject of that rule Pre भाजते । Per भजे or वभाजे । I Fut भाजिता । Inten वभाजयते । Yan luk वभाजिष्ट । Imperfect अभाभाद् । Noun भाजयु । भाद्यम् ॥

878 ✓ *Bhras ti to shine* Pre भाशयते or भाशते । The वन् is added optionally by III 1 70 S 2321 Per भेये वभाये । I Fut भाशिता । If Fut भाशयते । Imperative भाशयताम् । भाशयताम् । Imper अभाशयत । अभाशत । Pote भाशयेत । भाशेत । Bene भाशयिष्यति । A vīst अभाशिष्ट । Caus भाशयति । Aor, अशभाशत् । Desl अभाशयिष्यते । Inten वभाशयत । Yan luk वभाशिष्ट । A caus भाशयु ॥

877 ✓ *Bhlaś ti to shine* Pie भलाशयते । भलाशते । Per भेये । वभलाये । I fut भलाशिता । If fut भलाशयते । Imperative भलाशयताम् । भलाशयताम् । Imper अमभलाशयत । अमभलाशत । Pote अमभलाशयेत । भलाशेत । Bene भलाशयिष्यति । Aorist अमभलाशिष्ट । Desl अमभलाशयिष्यते । Nouns भलाशयु ॥

‘स्यमु ८७८, स्वन ८७९, स्तन or स्तन ८८०, घ्वन ८८१ शब्दे । स्यमादयः । सरत्यन्तः परस्मैपठिनः । स्यमत्-सस्यमत् । अस्यमीत् । स्विन्तु-सस्यमत् । मस्वनु । अस्यानीत्-अस्वनीत् । शिश्यति । अश्वप्रयति । सशब्द भुङ्क्त इत्यर्थः । ‘वेरेव स्वन-’ (२२७४) इति पत्वम् । कणादयो गताः । दधनन्तु ॥

The roots commencing with ✓ *Syam* and ending with ✓ *śahatato* are Parasmaipada 878 ✓ *Syam*, 879 ✓ *Syana* 880 ✓ *Shīma* 881 ✓ *Dhriva* to sound Pie स्यमति । Per सस्याम् । स्यमत् or सस्यमत् । स्यमि or सस्यमि । स्तुम् । I fut स्यमिता । Aorist अस्यमीत् । Caus स्यमयति । Aorist अस्यमिष्यत् । It is a मित्र root as it ends with यम् । Desl सिस्यमिष्यति । Inten, ससिस्थत । Yan luk सस्यमिष्यति or सस्यमिता । Ger स्यमित्वा or स्यान्वा ॥

879. ✓ Svana to sound. Pre स्वनति । With सि or श्रव, we have सिष्यति
अप्यप्यति । The स is changed to ष by S. 2274. Per. सस्वान । सस्वनतुः or स्वेनतुः ।
I Fut. स्वनिता । Aorist. अस्यानोत् or अस्यानोत् । Caus. स्यानयति । Aor. अस्सिस्वनत् । It
is a मित् root as read in the Ghatādi list Desi. सिष्यति । Inten. संस्वनते । Yan
luk. संस्वन्ति ॥

880. ✓ Shṭana to sound. Pre. स्तनति । Per. तस्तान । I Fut. स्तनिता ॥

881. ✓ Dhivana to sound, Pre. ध्वनति । Per. दध्वान । I Fut. ध्वनिता ॥
Noun, ध्वनिः ॥

Here ends Phandā subdivision

यम ८८२, ष्टम ८८३ अवैकल्पे । प्रसाम । तृस्ताम् ॥

882. ✓ Shama, 883. ✓ Sṭama 'to be confused,' or 'not to be confused'
Pie. समति । Per. ससाम । सेमत्तुः । सेमिच । I Fut. समिता । Caus. समयति । Aor.
असोषमत् । Desi. सिममिषति । Inten. संसम्यते । Yan luk. संसमोति or संसन्ति । d.
सवान् ॥

883. ✓ Sṭama 'not to be confused' Pre समति । Per. तस्ताम । तस्तमत्तुः ।
I Fut. स्तमिता । Caus. स्तमयति । Aor. अस्तिष्टमत् । Inten. संस्तम्यते । Yan luk. संस्तन्ति ॥

ज्वल ८८४ दीप्तौ । अद्यो न्यान्तस्य (२३३०) । अज्वालीत् ॥

884. ✓ Jwala, to shine, to burn Pre ज्वलति । Per. जज्वाल । जज्वलतुः । I
Fut. ज्वलिता । II I at ज्वलिष्यति । Imperative ज्वलतु । Imper. अज्ज्वलत् । Pote ज्वनेत् ।
Jene ज्वस्यात् । Aorist अज्वालीत् । I See S 2330 for Vyddhi Cond; अज्ज्वलिष्यत् ।
Caus ज्वलयति, or ज्वालयति । अज्ज्वलयति । No option, it is necessarily मित् here. Desi.
जिज्वलिषति । Inten. जाज्वल्यते । Yan luk. जाज्वलोति । Nouns. ज्वालः । ज्वलः । ज्वलनः ॥

चल ८८५ कम्पने ।

885. ✓ Chala, to shake, tremble, move. Pre. चलति । Per. चचाल । चेनतुः ।
चेनु । I Fut. चेतिता । Aorist. अचानीत् । Caus चलयति, चालयति । Nouns. चल । चालः ।
चलनः ॥

जल ८८६ घानने । घातनं तैर्ण्यम् ॥

886. ✓ Jalā, to be sharp. Ghātana means sharpness. Pre. जलति । Per.
जज्जाल । I Fut. जलिता । Aorist. अज्जालीत् । Nouns. जलः । जालः । जहः ॥

टल ८८७, ट्वल ८८८ वैक्लव्ये ।

887. ✓ Tal 888. ✓ Tval, to become confused or disturbed. Pre. टलति ।
Per. टटाल । I Fut. टलिता ॥

889. ✓ Fval to become disturbed or confused. Pre दयलति । Per. टदपाल ।
टदपलतुः । I Fut. टयनिता । Aorist. अटपालीत् । Nouns. दयालः । दयलः ॥

स्थल ८८९ स्थाने । Or छल स्थाने ।

890. ✓ Sthala to stand firm, be firm. Pre. स्थति । Per. तत्थाल । I Fut.
स्थमिता । Aorist अस्थानीत् । Caus. स्थलयति । Aor. अस्तिष्ठलत् । Inten. तस्थयते ।
Yan luk. तस्थयति । Nouns. स्थलः । स्थलः । स्थलः । स्थली । स्थला । स्थालः । स्थलम् ॥
कपिष्ठलम् ॥

हल ८६० विलेखने ।

890. ✓Hal, to plough Pre हलति । Per कदाह । I Fut. हलिता । Aorist. अहालीत् । Nouns हलः । हालः । हलिनः ॥

णल ८६१ गन्धे । बन्धने इत्येके ॥

891. ✓nal to smell Kīśyapa says it means 'to bind,' Pre नलति । प्रणलति । Per ननाल । I Fut नलिता । Aorist. अनालीत्, or अनलीत् । Nouns नलः । नालः । नाली । प्रणाली । नड- । नड्यल । नड्यल ॥

पल ८९२ गतौ । चलति ॥

892. ✓Pala, to go, move Pre चलति । Per चपाल । I Fut चलितो । Aorist. अपचलीत्, or अपचनीत् । Nouns चलम् । चलन 'meat' चलालम् । चलाती ॥

बल ८६३ प्राणने धान्याचरोधने च । चलति । बेलुः । बेलुः ॥

893. ✓Bala 1 to breathe or live 2 To board grain Pre चलति । Per. अद्यालीत्, or अद्यलीत् । Nouns बालम् । अद्याल । बेलुः । बेलुः । I Fut चलिता । Aorist. अद्यालीत्, or अद्यलीत् । Nouns बालम् । चलम् । बाला । बल्ल । बलिः ॥

पुल ८६४ महत्त्वे । पोलति ॥

894. ✓Pul, to be great, to be lofty Pre पोलति । Per. पुपोल । I Fut. पोलिता । Caus पोलयति । Aor अपपुनत् । Desi पुपुनिषति, पुपेनिषति । Inten पोपुष्यते । Yā luk पोपुलीति or पोपुनति । Past Part Pass पोलितम् or पोलितम् । Ger पुलित्वा or पोषि त्वा । Nouns पुल । पुलक । पुलिन । पुलक ॥

कुल ८६५ सस्त्याने बन्धुपु च । सस्त्यान सघातः । बन्धुश्चैन तद्ध्या- घाते दह्यते । कौलति । कुली ॥

895. ✓Kula, to accumulate collect, (2) to behave as a kinsman, to be related Sansyāna means collection By the word bandhu or kinsman is taken here the act or behaviour of a Kinsman Some read santāna instead of sanstyāna. Santāna means an uninterrupted flow, as of father son and grandson &c Per कौलति । Per कुली । I Fut कौलिता । Desi कुलीतिषति, कुकुनिषति । Inten कौकुष्यते । Nouns कुलीनः । कुल्य । कौलिय ॥

शल ८९६, हुल ८६७, पल्ल ८६८ गतौ । शयाल । जुहोत । पयात ।

पेततुः । पतिता ॥

896. ✓Śal, 897. ✓Hul, 898. ✓Paṭh to go The root ✓Hula means to kill and to cover also (विहल मयराजयोग) । Some texts read this śāna as ✓Śula, ✓hvala, ✓hmla, ✓Paṭh gatau, ✓hula huraṁ samvaranayod cba Pre शलति । Per. शयाल । I Fut शलिता । Nouns शाल- । शाला ॥

897. ✓Hul to go Pre होलति । Per. जुहोत । I Fut होलिता । Caus होलयति । Desi जुहोतिषति, जुहुनिषति, Inten जोहुष्यते । Ger हुमिष्या or होमिष्या ॥

898. ✓Paṭh to fall Pre पतति । Per. पयात । पेततु । पेतु- । I Fut पतिता । II Fut पतिष्यति । Imperative. पततु । Imper अपतत । Pote. पततु । Heic पत्यात । Aorist अपपत । In forming the Aorist, the next śātra applies which inserts a प । Condr. अपतिष्यत । Caus. पातयति । Desi पिपतिषति or पिपतिषति । This root is optionally सेद । See ante. Inten पापुष्यते । Yā luk पनीष्यते or पनीषति । Past Part Pass पतितम् । Ger. पतित्वा । Infinit पतितुम् । Nouns, पतन । पतनकः । पतम् । पतम् । पतद्- । पतपम् । पाताल । पाताका । पन्था । पतिचक ॥

२३५५ । पत. युम् । ३ । ४ । १८ ॥

अटि परे । अपपत्तत् । नैर्द= (२२८५) इति णत्वम् । प्रथमपत्तत् ॥

2355 The augment प is added after the vowel of the root पत, in the अट् Aorist

As अपपत्तत् अपपत्तताम्, अपपत्तत् । The पत्त takes the अट् Aorist as it has an indertory अ in the Dīātī pāthā (III 1 55)

The न of the upasarga नि is changed to ण after an alterant preposition by ॥ 2385 As प्रथमपत्तत् ॥

कथे ८९९ निष्पाके । कथति । चक्राय । अकथीत् ॥

899 ✓ Kāthe to boil decoct, digest, Pre कथति । Per चक्राय । I Fut कथयिष्यामि । Aorist अकथीत् । Caus कथययति । It belongs to the Ghatādī class and is hence मित । Noun कथ ॥

पथे ९०० गतौ । अपयीत् ॥

900 ✓ Pāthe to go Pre पथति । Per पथाय । येयतु । I Fut पथिष्यामि । Aorist अपयीत् । Noun पथ । पाथ ॥

मथे ९०१ विलोडने । मेयतु । अमयीत् ॥

901 ✓ Māthe to churn Pre मथति । Per ममाय । मेयतु । I Fut मथिष्यामि । Aorist अमयीत् । Nouns माथ । मथ ॥

दुवम् ९०२ उद्गिरणे । रद्देष निपातनात् अतः इत्थमिति सुधाकर । घवाम् । घवमत्तु । चादिस्त्वादिस्त्वाभ्यासलोपो न । भागरत्तौ तु घेमतुरित्याद्याप्युदाहृतं तद्वाप्यादौ न दृष्टम् ॥

902 ✓ Tvama, to vomit The word उट् गिरणे is from the root ✓ वृ । The short अ could not be changed to इ by any rule of Grammar The Grammatical form would have been उटगरण with the Guna of अ । But Pāṇini uses the word उट्गिरण in this sūtra So Sudhakara says 'the Nipātana of this sūtra is the authority for changing the short अ of वृ into इ.' Pre घमति । Per घवाम् । घवमत्तु । There is no शत्व or the elision of abhyāsa, because the root begins with व । In Bhāgavati the forms घेमतु &c are given They are not found in the Bhāṣya Le I Fut घमिष्यामि । Aorist अमयीत् । No Vriddh Caus घामययि घमयति । See Gana sūtra D of the Ghatādī Desl घिमयिष्यति । Inten घयिष्यते । Yau luk घयन्ति । d घयान्त Imperative घयाहि । Imperfect अघयन् । Past Part Pass घान्त । Act घान्तवान् । Nouns घाम । घमयु ॥

भ्रमु ९०३ चलने । 'वा भाश-' (२३२९) इति भयन्वा । भ्रम्यति-भ्रमति ॥ 'भ्राम्यति' इति तु दिवादीर्ल्यप्ते ॥

903 ✓ Bhramu to move, to walk

This root is optionally conjugated as a D vadī root with यन् Vikarana (See 2321). Thus भ्रम्यति or भ्रमति । The form भ्राम्यति will be taught later on in the Divadī The Perfect is ब्रमाम् ।

In forming its dual the following sūtra applies.

२३५६ । वा कृधमत्रसाम् । ६ । ४ । १२४ ॥

यणमेत्याभ्यासलोपी या स्त. किति तिति छेति घति च । भेमसुः-कभमसुः । कभमीत ॥

2356. *र* is optionally substituted for the *य* of the stem कभ (कृ)भम, and कभ, and the reduplicate is thereby elided, before the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or क्.), as well as before the घल् with the augment इद् ॥

Thus (जिस्तुः, जेकः, जेरिचः, जजस्तुः, जजकः, जजरिच) भेमसुः, भेमुः, भेमिच, or कभमसुः, कभमुः, कभमिच । जेसुः, जेमुः, जेसिच, or तजस्तुः, तजमुः, तजमिच ॥

903. ✓ Bhramu to move, to walk. Pre भमति or भम्यति । Per कभाम । कभामसुः or भेमसुः । I Fut भमिता । II Fut भमिष्यति । Imper. भमसु or भम्यसु । Imper. कभमसु or कभमसु । Potu भमेत or भमेत् । Bene भम्यात । Aorist कभमीत । Con. II कभमिष्यत । Caus. भमयति । As it ends in यम् so it is भिम् । Des. भिमिष्यति । Inten. कभमयिष्यति । Yan luk कभमन्ति । d कभमान्तः । Imperative कभमाहि । Imperfect कभमभम् । Past. Part. Pass भान्तः । Act. भान्तवान् । Ger भमित्वा or भाम्या । Nouns. भमः ३ भमरः । भु ॥

क्षर ६०४ संचलने । चतारीत् ॥

904. ✓ Kshara, to ooze, to flow. Some read this sūtra as क्षर संचलने । ✓ क्षर is conjugated like च । चर । Pre. चरति । Per. क्षहार । I Fut क्षरिता । Aorist. चतारीत् । Des. चिहिरिषति । Inten. क्षारयति । Yan luk, क्षारति । Imperative क्षारहि । Imperfect क्षरात् । Nouns । चारः । चरः । चरज् ॥

Here end the roots beginning with Sans, re ch were Uddita and Uddhet.
SUCH-SECTION.

अथ द्वावनुदात्तौ ॥

Now the next two roots are Anuudatta.

पह ६०५ मर्षणे । परिनिश्रिभ्यः । (२२०५) इति यत्स्वम् । परिपहते । मेहे । सहिता । 'तीपसहे-' (२३४०) इति या इट् । इहभाषेठस्वधंस्वष्टुस्वठलोपाः ॥

905. ✓ Shaba to endure, forbear.

The *स* is changed to *ष* by VIII 3 70 S 2275 when preceded by *पति*, *पि*, or *मि*. As परिपहते । The Perfect is मेहे । The first future सहिता । The इद् augment is optionally VII 2 48 S, 2316. When इद् is not added, then we have the equation मर्ष + ता = मरु + ता (VIII. 2 31 S, 321) = मरु + पा (VIII. 2 40. S, 2250) = मरु + पा, VIII 4 10 S 211) = मरु + पा, VIII 3 13 S 2333.

Now applies VI 3 112 S. 2 357 by which the *ष* of *ष* is changed to *षे* ॥

२३५७ । सहियहोरोदयणस्य । ६ । ३ । ११२ ॥

कभयोरप्यस्य कभयोरप्यस्य कभि ।

2357. When *द* or *र* are elided, there is the substitution of *षे* for the *ष* or *षा* of the verbs कभ and कभ, ॥

Thus क + ता = कोटा ॥

This *ष* of *ष* however is not changed to *षे* after *पति* &c., because of the following sūtra:—

२३५८ । कोटः । ८ । ३ । ११५ ॥

कोट् कट् कट् कट् कट् कट् कट् कट् ।

2358. The *ष* of *कोट* form of the root कभ is not changed to *षे* ॥

As परिसेढाः । This is an exception to VIII. 3. 70.

NOTE — Why do we say 'when सङ्ग assumes the form of सेढ' ? Observe परि-
पठते, विपठते ॥

The change of स to ष of ✓सङ्ग is optional by the following sūtra when the
augment अद् intervenes between the verb and the preposition परि &c.

२३५८ । सिवादीनां षाङ्ग्यशयेऽपि । ८ । ३ । ७१ ॥

परिनिमित्तः परेषां सिवादीनां कस्य वा या स्वादङ्ग्यशयेऽपि । पर्वपठत-पर्वमठत ॥

2359 The ष change may take place optionally in the म्रिथ and
the rest (of sūtra VIII. 3. 70 S 2275), even when the augment अ
intervenes between the prepositions परि, नि or वि and the verb.

The सिवादि are the four roots सिञ्च सङ्ग, म्नु, and स्यञ्ज, as well as the aug-
ment मुद् । This is an example of ulbhayatra vilbhāhī In the case of म्नु, and
स्यञ्ज it is pāpāṭi-vilbhāhī, in the case of others it is ajāpāṭi. Thus परि + असदृष्ट
(Imperfect) = पर्वपठत or पर्वमठत ॥

905. ✓Shaha, to endure, to forswear. Pre. मधुने । Per. सेधे । I Fut. सदिता;
सेढा । II Fut. सदिष्यते or सेढ्यते । Imperative सधताम् । Aorist असदिष्ट । Causative
सादयति । Aor असोदयत् । Desi सिसदिषते । Inten समधते । Yau luk मामेढि । D. ni
सामेढः 2. S सामेहि. Adjective सधम् । Nouns साधः । कृत्. सदिष्युः । मधनः । सामहिः ॥

रभु ९०६ क्रीडायाम् । रमे । रमिषे । रन्ता । रम्यते । रीष्ट । अरस्त ॥

906 ✓Hama, to play, sport, dilly. Pre. रमते । Per. रमे । I Fut.
रन्ता । II Fut. रम्यते । Imperative रमताम् । Imper असमत । Poten. रमेत । Kane. रमेीष्ट ।
Aorist अरन्त । Conli. अरम्यत । Caus. रमयति । Aor. अरमिषत् । Desi. रिर मते । Inten.
ररमते । Yau luk, ररन्ति । D. ररतः (the nasal is elided by VI. 4. 37) 2 S ररसि ।
S, ररमिष । 1. Pl. ररममः । Nouns : रमः । रमणः । रन्तिः । रमम् । रयः ॥

SCB-SECTION.

अथ कसनाः परस्मैपदिनः ।

The roots upto ✓कस are Parasmaipadi.

पद लृ ६०७ विशरणगत्यवसादनपु ।

907. ✓Shadiri, 1. To split or burst, 2 to go 3 to be dejected. In con-
jugating this root, सट is replaced by सेढ by the following sūtra —

२३६० । पाद्याध्मास्यान्वादाण्डुर्यतिर्सतिर्यदसदां विजिज्जधमतिष्ठमनयच्छ-
पश्यर्द्धौशोयसीढाः । ७ । ३ । ८८ ॥

पादीनां विवादय. स्युगित्तं कञ्जकारादौ पत्यपे परे । सीढति । समट । सेढतुः । सेदिय-
ससत्य । सता । सस्यति । नृदिट्यादह्. असदत् । 'सदिरपते' (२८०९) । निपोट ॥ । न्यवादत् ॥

2360 Before a Present-character (चित्), the following substitu-
tions take place :—विद् for वा, जिष् for वा, धम for धमा तिष्ठ for स्वा, मन्
for वा, यट् for दा (दाण्), पश्य for दृग्, अच्छ for अच्, शोय for म्, शोय् for मद् and
सीद् for सद् ॥

Thus we have सीढति in the Present. The Perfect is समट । सेढतुः । सेदिय or
ससत्य । The First Future is सता । The Second Future is मन्स्यति । The Aorist
formed by अच्, as the root has an indicative सति as असदत् ॥

The स is changed to य when preceded by an alternate Preposition except प्रति (VIII 3 66 S 2371) as निपादति and निपीडतु. But the स coming after the reduplicate is not so changed because the following applies. —

२३६१ । सदे. परस्यनिटि । ८ । ३ । ११८ ॥

सदेभ्यामात्यरस्य घत्व न स्याल्लिटि । निपसाद । निपेदतु ॥

2361 The स of सद after the reduplicate in the Perfect is not changed to य ॥

I : the Perfect, when root is reduplicated, there are two स's as ससाद । After a preposition, the first स will be changed to य but not so the second thus अमि पसद परिपसाद् निपसाद, विपसाद । P सदाति । Per ससाद । सेदतु । 2 S सस्य or सेदिय । I d सेदित् । I pl सेदिस । I Fut ससा । II Fut सस्यति । Imperative सोदतु । Imper अमीदतु । P ten सोदेत । Bene ससात । Aorist असदत् । Caus सादयति । Aor असोपदत् । Desः शिपत्सति । I ten सामस्यते । Yau luk सासति । Per Past Patasma, सेदिवान । Nouns परिपद । सद । साद । निपाद । सज्ज । सद् ॥

शदलृ १०८ शातने । विशीर्णतायामयम् । शातन तु विषयतया निर्दिश्यते ॥

908 ✓ Śāṭh to fall, perish, decay wither The root means 'to decay. Here Matsya has the following 'the root श्ति means rending asunder (विशातन) The root has the meaning of decay The form शातने however is given as its meaning and no विशीर्णतायाम, because शातन is derived from this very root and with लृट् affix and is a well known word' This root, however, is Atmanepada before श्ति affixes by the following. —

२३६२ । शदे शितः । १ । ३ । ६० ॥

शित्तादिनेऽस्मादात्मनेपदं स्यात् । शायते । शयाद । शेदतु । शेदिय-शयत्य । यत्ता । अशयत् ॥

2362 After the verb śāṭh to decay, when it has one of the affixes with an indicatory ś (śit) the Atmanepada is used

NOTE — The root śāṭh when taking any affix which is marked with an indicatory श्, is conjugated in the Atmanepada. In connection with this must be read sutra VII 3 78 & 2360 पाश्यामात्यावादावाकृषर्षिर्षति सदासदायिजिप्रधनतिष्ठ मनव ह्यवशोर्षीशीयमीडा by which the root श्द is replaced by शीय before affixes having an indicatory श्. This श्द + श् + ति = शीय + अति = शीयते 'they decay or wither,' शीयते they two decay शीयन्ते they decay Pre शीयते । Per शयाद । शेदतु । शेदिय or शयत्य । शेदय । I Fut शत । II Fut शस्यति । Imperative शीयतम् । In per अशीयत । Bene शयात । Aorist अशयत् । Caus शययति । Desः शियत्सति । I ten सामस्यते । Yau luk शायति । Nouns शट । शट्टनम् । शट्ट । शय् ॥

क्रश ६०६ आह्वाने रोदने च । क्रोशति । क्रोष्टा । ले _क्तः ।

अक्रुतत् ॥

909 ✓ Kruśa 1 To cry out (2) to weep Pre क्रोशति । Per क्रुशिय । क्रुशयतु । 2 ॥ क्रुशिय । I d क्रुशिय । I Pl क्रुशिस । I Fut. क्रोष्टा (The root is Auit Dec Amit list) II Fut क्रोषयति । Imperative क्रोशतु । Potent क्रोशेत् । Bene क्रुशयाम् । Aorist अक्रुतत् । The aorist is formed by the affix कृष by III 1. 45. Caus, क्रोशयति ।

Aor. अचुकुवत् । Desi. चुकुवति । Inten. चोचुकुवते । Yan luk चोचोवति । Imperat vo चोचोवति । Imperfect अचोचोवत् । Past Part Pass कृष्ट । Nouns :— आचोचक । चोच । क्रोचः । कुचः ॥

कुच ६१० सपचर्चनकौदिल्यप्रतिष्ठाभलिखनेषु । कोचति । चुकोच ॥

910. ✓ Kucha (1) To connect (2) To make crooked or curve, (3) to stop (4) to delineate *Pie कोचति । Per चुकोच । I Fut कोचिता ॥

बुध ६११ अवगमने । बोधति । बोधिता । बोधिष्यति ॥

911 ✓ Budha to know understand Pre बोधति । Per बुधोष । I Fut बोधिता । II Fut बोधिष्यति । Caus बोधयति । Aor अतुबुध । Desi. बुधुधिष्यति । Inten. बोधुष्यते । Yan luk बोधोवति । Imperative बोधुषि । बोधुषानि । Imperfect 3 S अबोधेत् । 2, 5 °दु । Past Part Pass बुधितम् or बोधितम् । Ger बुधित्वा or बोधित्वा ॥

रुह ६१२ बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च । रोहति । हरोह । हरोहिय । रोढा । रोहयति । अरुहत् ॥

912 ✓ Ruha to grow, germinate, shoot forth Pre रोहति । Per हरोह । 3, S हरोहिय । I Fut रोढा । II Fut रोहयति । Imperative रोहतु । Imper. अरोहतु । Potent रोहेतु । Bene रुह्यात् । Aorist, अरुहत् । Caus रोहयति । Aor अरुहयत् । Or Caus Pie रोहयति । Aor अरुहयत् । Desi. रुहति । Inten. रोहयते । Yan luk रारोहति । d, रोहठ । 2 S रोरोहि । Imperative 3 S रोहठि । Imp. अरोरोह । अरोरुहाम् । Past. Part Pass रुढः । Nouns रोहित । रोहित ॥

कस ६१३ गतौ । अजासीत्—अकसीत् । कृत् । क्वलादिगणः समाप्तः ॥

913. ✓ Kasa, to move, to go, approach Pre अकसति । Per अकाम । I Fut. कसिता । Aorist अजासीत् or अकसीत् । Caus अकसयति । Aor अवीकसत् । Desi. अकसति । Inten. अकस्यते । Yan luk अवीकसति । Imperfect अवनीकसत् । Noun कस्यत् ॥

धन । End. Here ends the Jyāyade Gāna.

अथ गूढत्यन्ताः स्वरितैः ॥

The roots upto ✓ Gāha are svarita and consequently are both Paradhma and Atmanepadi.

हिक् ६१४ अव्यक्ते शब्दे । हिक्कति—हिक्कते ॥

914 ✓ Hikka to hiccough Pre हिक्कति । A हिक्कते । Per जिहिक्क । A. जिहिक्के । I Fut. हिक्किता । A हिक्किता । II Fut हिक्कियति । A हिक्कियते । Imp. हिक्कतु । A. हिक्कताम् । Imp. अहिक्कतु । A. अहिक्कत । Pot. हिक्केतु । A हिक्केत । Ben. हिक्कयात् । A. हिक्कियोत् । Aor जिहिक्कतु । A अहिक्कत । Caus. हिक्कयति । Aor अजिहिक्कतु । Desi. जिहिक्कियति । जिहिक्कियते । Inten. जिहिक्कयते । Yan luk जिहिक्कति ॥

अञ्च ६१५ गतौ याचने च । अञ्चति—अञ्चते । 'अनु' इत्येके । 'अचि' इत्यपरे ॥

915 ✓ Añchu to go, move, (2) to request, ask, or call for. Some read it as ✓ achu, while others as ✓ achi. Compare ✓ añchu ante. Pre. अञ्चति । A. अञ्चते । Per. आञ्च । A. आनञ्चे । I Fut. अञ्चिता । A. अञ्चिता । Desi. अञ्चियति । अञ्चियते ।

डयाचू ९१६ य. च्छायाम् । याचति—याचते ॥

916. ✓ *Tayachri to leg, ask, solicit.* Pre याचति । A. याचते । Per. यदाच । A. यदाचे । I Fut. याचिता । A. याचिता । Caus. याचयति । याचयते । Aor. अयदाचत् । Desi. यिदाचिषति । यिदाचिषते । Inten. यादाच्यते । Yau luk यायाचि । Past. Part. Pass. याचितः । Act. याचितवान् । Adj. याच्यम् । Nouns. याचयुः । याचया ॥

रेट् ९१७ परिभाषणे । रेटति । रेटते ॥

917. ✓ *Reti to speak.* Pre. रेटति । A. रेटते । Per. रिरेट । A. रिंटे । I Fut. रेटिता । A. रेटिता । Caus. रेटयति । रेटयते । Aor. अरिरेटत् । Desi. रिरेटिषति, रिरेटिषते । Inten. रेंरेट्यते । Yau luk रेंरेटि । Past. Part. Pass. रेटितः । Ger. रेटित्वा ॥

चते ९१८, चदे ९१८(क) याचने । चचात । चेत । अचतीत् । चचाद । चेदे । अचदीत् ॥

918. ✓ *Chate*, 919. ✓ *Chade to ask, beg, request.* Pre. चति । A. चते । Similarity चदति । चदते &c. Per. चचात । चेतु । A. चेत । I Fut. चतिता । A. चतिता । Aorist. अचतीत् । अचतिष्ट । Caus. चातयति । चातयते, Aor. अचोचनत् । Desi. चिचतिषति । चिचतिषते । Inten. चातय्यते । Yau luk. चाचति । Past. Part. Pass. चतितः । चतितवान् । Ger. चतित्वा । Adj. चत्यम् । Nouns. चतुरः । चत्वारः ॥

प्रोथु ९१९ पर्याप्तौ । पुप्रोथ । पुप्रोथे ॥

919. ✓ *Prothri 'to be equal to, 'to be match for.'* Pre. प्रोथति । A. प्रोथते । Per. पुप्रोथ । A. पुप्रोथे । I Fut. प्रोथिता । A. प्रोथिता । II Fut. प्रोथिष्यति । A. प्रोथिष्यते । Caus. प्रोथयति । प्रोथयते । Aor. अपुप्रोथत् । Desi. पुप्रोथिषति । पुप्रोथिषते । Inten. पोप्रोथ्यते । Yau luk पोप्रोथि । Nouns. प्रोथः ॥

मिद ९२० मेद ९२०(क) मेधाहिसनयोः । मिमेद । मिमेदे । 'यान्ता-विमौ इति स्वामी । मिमेय । 'धान्तौ' इति न्यासः ॥

920. ✓ *Midri*, 920. A. ✓ *Medri*, 1. 'to be wise 2. to injure.' According to Swami these two roots end in च instead of द, as मिमेय. According to Nyāsa they end in द. Pre. मेदति । A. मेदते । Per. मिमेद । मिमिदत् । A. मिमेदे । I Fut. मेदित्वा । II Fut. मेदिष्यति । Caus. मेदयति । Aorist. अमिमिदत् । Desi. मिमिदिषति । मिमिदिषति । Inten. मेमिद्यते । Yau luk मेमेति । Ger. मिदित्वा or मेदित्वा ॥

NOTE:—*Medri* is conjugated like ✓ *midri*. Its Perfect dual is मिमेदतुः for द is heard here.

मेधु ९२० (ख) सगमे च । मेधति । मिमेधे ॥

920. B. ✓ *Midhri 'to be fat' 2. 'to injure' 3. To meet* Pre. मेधति or ते । Per. मिमेध or धे । I Fut. मेधिता । II Fut. मेधिष्यति or ते ॥

णिद ९२१ णेद ९२१ क । कुत्सासन्निकर्षयोः । निनेद । निनिदतुः । निनेदे ॥

921. ✓ *nidri*, 921. A. ✓ *nedri 'to blame' 2. to approach.* Pre. नेदति । Per. निनेद or दे । निनिदतुः ॥

शधु ९२२, मधु ९२३ उन्दने । उन्दनं क्लृप्तम् । शर्धति—शर्धते । शर्धिता । मर्धति—मर्धते ॥

922. ✓ Śrīdhu, 923 ✓ Mridhu 'to be moist' or 'moisten', 'undanam' means 'moistening' Pre ग्रथति । A ग्रथते । Per. ग्रथथे । A ग्रथथे । d. ग्रथथतुः । I Fut. ग्रथिता । A ग्रथिता । Caus ग्रथयति, ग्रथयते । Aor. अग्रथयत्, or अग्रथयुत् । Des. मिग्रथयति, मिग्रथयते । Inten ग्रथयते । Yan luk अग्रथयि । Imperative ग्रथय । Imperfect अग्रथयत् । Past. Part. Pass ग्रथयः । Ger. ग्रथयिष्या or ग्रथयिष्य ।

923 ✓ Mridhu to moisten Pre मर्धति । A मर्धते । Per. मर्धथे । मर्धथे । I Fut मर्धिता । A मर्धिता । II Fut मर्धयति । A मर्धयते । Caus मर्धयति, मर्धयते । Des. मिमर्धयति । मिमर्धयते । Inten मर्धयते । Past Part. Pass मर्धयः । Ger. मर्धयिष्या or मर्धयिष्य ।

बुधिर ६२४ बोधने । बोधति-बोधते । इत्तिवाद्बुधा । बबुधत्-बबोधत्-बबोधिष्यत् । 'दीपजन-' (२२२८) इति विद्युत् न भवति पूर्वोत्तरसाहचर्येण देवा-दिकस्यैव तत्र ग्रहणात् ॥

924. ✓ Budhr to know, to understand. Pro बोधति । A बोधते । Per. बुधे । A बुधे । I Fut बोधिता । A बोधिता । II Fut बोधयति । A बोधयते । Imperative. बोधतु । A बोधताम् । Imper. अबोधत । A अबोधत । Potan बोधेत् । A बोधेत् । Bene. बुध्यत । A बोधिष्यात् । Aorist अबुधत् । अबोधीत् । A अबोधिष्यत् । The Parasma padī Aorist is optionally formed by बह्, as the root has an indicatory वृ । See III, 1. 57 S 2269 The root occurs in the sūtra III 1 G1 S 2328, and there fore ought to have taken विष् also. But it does not take it, because the ✓ बुध there refers to the Divādi ✓ budh (No 63) as it is read there (in S 2328) with other roots of the Divādi class Caus बोधयति, बोधयते ॥

बुन्दिर् ९२५ निशामने । निशामन ज्ञानम् । बुन्दे । बबुन्त् । अबुन्दीत् ॥

925 ✓ U bandir to perceive, to know The word namana means knowledge According to Mādhyama knowledge derived from visual perception Pre बुन्ति । A बुन्ते । Per. बुन्दे । A बुन्दे । I Fut बुन्तिता । A बुन्तिता । Aorist. अबुन्त् । or अबुन्दीत् । A अबुन्दिष्यत् । Des. बुबुन्दिष्यति, बुबुन्दिष्यते । Inten. बुबुन्दिष्यते । Yan luk बुबुन्दिष्य । Imperative बुबुन्दिष्य । Past Part. Pass. बुबुन् (VIII 2. 42 S 3016) Ger. बुबुन्दिष्या or बुबुन्दिष्य । Noun बुबुन्दिष्यः ॥

वेण ६२६ गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादिग्रहणेपु । वेणति-वेणते । नान्तीऽप्यम् ।

926 ✓ Venṛ, 1 to go, 2 to know 3 to reflect 4 to perceive 5. to play on an instrument 6 to take Some read this root with a न also. Mādhyama reads vād tra grāhāṇa as a compound meaning "to take up a musical instrument in order to play upon it" Pre वेणति । A वेणते । Per. विवेण । A विवेणे । I Fut. वेणिता । A वेणिता । Aorist अवेणीत् । A अवेणिष्यत् । Caus वेणयति । Aorist अविवेणत् । Des. विवेणिष्यति । Inten वेवेणयते । Yan luk वेवेणिष्य । Nouns. वेणि । वेणी ॥

खनु ६२७ अवदारणे । खनति-खनते ॥

927 ✓ Khanu to dig Pre खनति । A खनते । Per. खनान । A. खनने । In forming the dual, the following sūtra applies, which gives us खनन्तु । I Fut खनिता । A खनिता । II Fut खनिष्यति । A खनिष्यते । Imper. अखनत । A. अखनत ।

Poten, खनेत् । A खनेत् । Bene, खायात् or खन्यात् । A, खनिषीष्ट । There is an optional by VI, 4, 43, S. 2319. Aorist खनोत् or खनानीत् । A, खनित । Caus खानयति । Aor, खनोरयत् । Desl, चिखनियति । Inten खखन्यते । चाप्तायते । Yan luk चखन्ति । d, चख्यातः । Past, Part, Pass, ख्यातः । Ger, खनित्या or खान्त्यो । Nouns — खनकः । परिखा । खाखानः ॥

✓ २३६३ । गमहनजनखनघसां लोपः कटित्यनाडि । ६ । ४ । ८८ ॥

ययानुयथाया लोपः स्यादजादे कटिति न त्यङि । चखन्तुः । 'ये विभाष' (२३१६) । खायात्, -खन्यात् ॥

2363. The root-vowel of गम्, जन्, खन्, and च्ख is elided before an affix beginning with a vowel, when it has an indicative क् or ङ् ; but not before the Aorist affix च्छ् ॥

Thus चखन्तुः, चखन्तुः । Bene, खायात् or खन्यात् ॥

चीवृ २२८ आदानसंवरणयोः । चिचीवृ-चिचीवे ॥

928. ✓ Chirp to take or receive 2 to cover, Pre चीवति A, चीवते । Per चिचीव । A, चिचीवे । I Fut, चीयिता । A, चीयिता । Caus, चीययति । Aor, चिचिचीयत् । Desl, चिचीचियति । Inten, चेकीयते । There is no Yan luk. Noun, चीवरम् ॥

चायृ २२९ पूजानिशामनयोः ।

929. ✓ Chāy to worship. 2 To observe, Pre चायति । A चायते । Per, चचाय । A, चचाये । I Fut, चायिता । A, चायिता । Aorist चचायीत् । A चचायिष्ट । Caus, चाययति । Aor, चचचायत् । Desl, चिचायिषति । चिचायिषते । Inten चेकीयते (VI 1 21, S. 2467). Yan luk, चेकीयति or चेकेति । d, चेकीतः । Past, Part, Pass, चपचायित or अपचितः । Ger, चायित्यो । Noun : चनः ॥

व्यय ९३० गतौ । अव्ययीत् ॥

930. ✓ Vyaya 'to go, to move' Pre व्ययति । A, व्ययते । Per, वव्योप । A वव्यये । I Fut, व्ययिता । A, व्ययिता । Pas, व्ययते । Caus व्यययति, व्यययते Aor, अव्यव्ययत् ॥

दाशृ ९३१ दाने । ददाश-ददाशे ॥

931. ✓ Dāśr 'to give' Pre, दाशति । A, दाशते । Per, ददाश । A, ददाशे । I Fut, दाशिता । A दाशिता । Caus दाशयति, दाशयते । Aorist, दददाशन् । Desl, दिदाशियति, दिदाशियते । Inten, दादाशते Yan luk ददाष्टि । Past, Part, Pass, दाशन् । Nouns, दाशः । पुरोदाशः ॥

भेष ९३२ भये । गतौ इत्येके । भेषति-भेषते ॥

932. ✓ Bbeshri 'to fear' According to some this root also means to go to move, Pre, भेषति । A भेषते । Per, विभेष । विभेषे । I Fut, भेषिता । A, भेषिता । Caus भेषयति । भेषयते । Aor, भेषिभेषत् । Desl, विभेषियति, विभेषियते । Inten भेषेयते । Yan luk भेषेष्टि ।

भेषृ ९३३, भ्लेष ९३३ (क) गतौ ।

933. ✓ Bbreshri 'to go.' 933 A. ✓ Bbleshri 'to go, Pre भेषति । A, भेषते । Per, विभेष । A, विभेषे । I Fut, भेषिता । A भेषिता । Inten भेषेयते । Noun, भेषः ॥

अस ९३४ गतिदीप्त्यादानेषु । असति, -असते । आसृ-आसे । अयं । यान्तोऽपि ॥

934. ✓Aya 1. 'to go.' 2. 'to shine,' 3. 'to accept, take or seize.' Kabīraswami and Maṭreya read this root as अयः Pre. अयति । A. अयते । Per. अय । A. अयते । I Fut. अयति । A. अयिता । Caus. अययति । A. अययते । Aor. अयिष्यत् । Desi. अयिष्यति । A. अयिष्यते ॥

अय ९३५ गतो ।

935. ✓Aya 'to go' Swami and Kātyāyaṇa read this root after 931 ✓Dh-
ṣṭi. But this appears antithetical, for Haradatta commenting on VIII. 2. 19 S.
2326 says अयति is anuṭṭhet. Pre. अयते । Per. अयिष्यते । I Fut. अयति ।

स्पर्श ९३६ बाधनस्पर्शनयोः । स्पर्शनं ययनम् । स्पशति-स्पशते ॥

936. ✓Spraś 1. 'to obstruct' 2. 'to touch,' 3. 'to string together.' Sprāṇa
here means stringing together according to Swami. Some read the root as Pāśha,
others as pāśa. Pre. स्पशति । A. स्पशते । Per. स्पशय । A. स्पशये । I Fut. स्पशति । A.
स्पशिता । Aorist. स्पशिष्यत् or स्पशयिष्यत् । Caus. स्पशयति । Aor. स्पशयिष्यत् । Desi.
स्पशयिष्यति । Inten. स्पशयते । Yau luk स्पशयिष्यति । Nouns स्पशयः ॥

छप ९३७ कान्तौ । याथाय- (२३२१) इति ययत् । लप्यति-लपति । नेत्रे ॥

937. ✓Lashā 'to wish, to desire' By III. 1. 70. S. 2321- this root
takes āyan vikaraṇa also. Pre. लपति । A. लपते । With उपञ् we get लप्यति or
लप्यते । Per. लपय । A. लपे । I Fut. लपति । A. लपिता । Aorist. लपायिष्यत् or लपयिष्यत् ।
Caus. लपयति । Aor. लपयिष्यत् । Desi. लपयिष्यति । Inten. लपयते । Yau luk लपयिष्यत् ।
Nouns. लपयः । लपयुः । लपयिष्यः ॥

चप ९३८ भक्षणे ।

938. ✓Chraśha 'to eat.' Pre. चपति । A. चपते । Per. चपाय । A. चपे । I Fut.
चपति । A. चपिता । Nouns. चपयः चायः ॥

छप ९३९ हिंसायाम् । चल्हपतुः । चल्हपे ॥

939. ✓Chhēśha 'to hurt, to injure.' Pre. छपति । A. छपते । Per. छपाय ।
I Fut. छपति । A. छपिता ।

भक्ष ९४० आदानसंवरणयोः ।

940. ✓Jhēśha 1. 'to take,' 2. 'to put on or wear.' In the sense of 'to
injure or hurt,' this root is Paramapada only. (See No. 720) Pre. भक्षति । A. भक्षते ।
Per. भक्षय । I Fut. भक्षति । Aorist. भक्षयिष्यत् or भक्षयिष्यत् ॥

भ्रक्ष ९४१ भ्रक्ष ९४१ (क) अदने । भव इति मैत्रेयः ॥

941. ✓Bhraksha, 941 A. ✓Phlaksha 'to eat, to devour.' According
to Kabīraswami, the root is Bhīlaksha; Maṭreya reads it Bhīlaksha. Pre. भक्षति । A.
भक्षते । Per. भक्षय । A. भक्षयते । Per. भक्षय । A. भक्षयते । Per. भक्षय । A. भक्षयते ।
I Fut. भक्षति । A. भक्षिता । Per. भक्षयति । A. भक्षयिता । Aorist. भक्षयिष्यत् । Caus. भक्षयति ।
Aor. भक्षयिष्यत् । Desi. भक्षयिष्यति । Inten. भक्षयते । Yau luk भक्षयिष्यत् ।

दास्य ९४२ दाने ।

942. ✓Dāṣṭi 'to give.' Pre. दासति । A. दासते । Per. दासय । A. दासये । I Fut.
दासति । A. दासिता । Aorist. दासयिष्यत् । A. दासयिष्यत् ॥

माह १४३ माने ।

34J ✓ Māhṛ to measure Per माहति । A माहते । Per ममाह । A ममाहे । Fut माहिता । A माहिता । Aorist अमाहोत् । A अमाहिट् । Chus माहयात् । A माहयत् । Aor अममाहत् । Des मिमाहिषति । A मिमाहिषते । Inten मामाहते । Yau luk. मामाहि ।

गृह १४४ संवरणे ॥

911 ✓ Gṛhṇ 'to cover'

In conjugating this root the following general principles apply

✓ २३६४ । ऊदुपधाया मोह । ६ । ४ । ८२ ॥

गृह उपधाया ऊत्सृष्ट्युपगृहतायकादौ प्रत्यये । गृहति-गृहते । कटितयादिहया । गृहिता-गृहिता । गृहियति-गृहियति । गृहेत् । गृह्यात् । अगृहोत् । अगृह्यत् स । अगृह्यत् ॥

2364 For the penultimate ^{of the} ^{gunated} stem वाच् (from गृह) there is substituted क before an affix beginning with a vowel

Thus गृह् + ऋच + ति = गृह्यत् । अ + ति गृह् + अ + ति = गृहति । Atmanepada गृहते । In the First Future the इद् augment is optional, as the root has an indertory long क (VII 2 44) Thus गृहिता or गृहिता । So also in the Second Future as गृहियति or गृहियति । The Potential is गृहेत् । The Benedative is गृह्यात् । The Aorist is अगृहोत् । But when it does not take इद् we have कृत् and then the form is अगृह्यत् ॥

In the Atmanepada this कृत् is optionally elided by the following

२३६५ । लुधा दुहदिहलिहगृहामामनेपदे दृश्ये । ७ । ३ । २३ ॥

यथा कस्य लुधा स्वाकृत्ये तदि । दृश्यत्स्वदृश्यदलोपदीर्घ । अगृह । अगृहत् । 'कस्य' ति (२३३०) इत्यन्तलोप । अगृहताम् । अगृहन्त । अगृह्ति—अगृहावति । अगृहति—अगृहामति ॥

2365 The whole of the affix कृत् is elided optionally before the personal endings of the Atmanepada beginning with a dental, after हुन् दिक् लिक् and गुन् ॥

Thus अगृह् + कृत् + त = अगृह् + ० + त = अगृह + त (VIII 2 31 S 324) = अगृह + य (VIII 2 40 S 3280) = अगृह् + क (VIII 4 40 S 111) = अगृ + क (VIII 3 13 S 2385) = अगृह (VI 3 111 ८ 174)

The other form is अगृहन्त । Before the dual चाताम् the final कृत् of कृत् is elided by S 2337 and we have the form अगृहन्ताम् । The Plural similarly is अगृहन्त । The 1st Person dual is अगृहावति or अगृह्यति । The Plural is अगृहन्ति or अगृहामति ॥

Note—As अदृश्य or अदृशत् अदृश्या or अदृश्या, अदृश्यम् or अदृश्यम् अदृश्याति or अदृशावति अदृश्यत् or अदृशत्, अदृशेत् or अदृशयत् अदृशेत् or अदृशयत् ॥

Why दुक् &c only? Observe व्यत्ययदत्त । Why in the Atmanepada? Observe अगृहन्त only । Why before an affix beginning with a dental? Observe अगृहामति only । Though the answer of लोप was understood in this sūtra, the employment of a term मुक् indicates that the whole of the affix ॥ to be elided For लोप would be elided only the final कृत् of कृत् । But even with the elision of कृत् alone we would have got all the above forms except the 1st in यति । For कृत् being elided we have between (a consonant of कृत् class) and a dental (which is also a letter of कृत् class) This कृत् situate between two कृत् will be elided by VIII 2 25 For कृत् is not elided if at the elided कृत् is still alive, for 17 पूर्वनिष्ठ VIII 2 1, such a

clision cannot be athithivik. Though दृ is a dento-labial, yet it is included in the word dental. Had it not been meant to be so included, त्रि (letters of H class) would have been taken in the sūtra See III. 1 45, for this Aorist-verb

914. ✓ Gubh 'to cover, hide, conceal.' Pre गृहति । A गृहते । Per. जुगृह । A. जुगृहे । But the dual is जुगृहतु for here गृह never assumes the form गृह । I Fut. गृहता or गृहता । A गृहता । It optionally takes दृ as the root has an indicatory long क । II Fut. गृहियति, or घोद्यति । A गृहियते or घोद्यते । Imperative गृहतु । A. गृहताम् । Imper. अगृहत् । A अगृहत् । Poten गृहेत् । A गृहेत् । Bene गृह्यात् । A गृह्योष्ट or घृह्योष्ट । Aorist अगृहोत् । or अगृहत् । A. अगृह्यत् or अगृह or अगृहत् । Conll. अगृहियत् । अघोद्यत् । A. अगृहियत् अघोद्यत् । Caus गृहयति । A गृहयते । Aor अगृहयत् । Dasi जुगृहति । जुगृहते । Inten जुगृहते । Yāh luk जुगृहोति or जुगृहोति । Past. Part. Pass गृह । Ger गृहया or गृह्यता । Adj गृहणीयः । गुह्यम् । Noun गृहा ॥

Here end the hikkāla roots which are ulhayapadi and end in a Consonant.

अथात्रन्ता उभयपदिनः ।

Now we take up the conjugation of roots ending in a vowel and which are ulhayapadi.

अिन् ६४५ सेवायाम् । अयति-अयते । अयिष्यतुः । अयिता । अयि-
(२३१२) इति चङ् । अयिष्यत् ॥

915. ✓ Śrīā 'to serve.' Pre अयति । A अयते । Per. अयाय । अयिष्यतुः । अयिष्युः । अयिष्य । अयाय or अयय । अयिष्य । A अयिष्ये । I Fut अयिता । A अयिता । II Fut अयिष्येत् । A अयिष्यते । Imperative अयतु । A अयताम् । Imper अययत् । A. अययत् । Poten अयेत् । A अयेत् । Bene अयायत् । A अयिवोष्ट । Aorist अयिष्यत् । The Aorist is formed by चङ् (III. 1 48 S 2312) Caus अयायति or अयायते । Aor. अयिष्यत् । Dasi अयिष्यति, अयिष्यते (VII. 2 49, S 2618 or VI 4 16 S. 2614) A. अयिष्यते, अयिष्यते । Intensive अयेष्यते । Yāh luk अयेष्यति or अयेषति । Past. Part. Pass अयितः । Ger अय्या । Noun अयिः । ओ । अय्यु ॥

भृज् ६४६ भरणे । भरति । बभार । बभतुः । बभर्च । बभूव । बभूवे । भर्ता ॥

916. ✓ Bhrāṣ 'to fill, to support

The present is भरति । Per. बभार । १, बभतु । 2 S बभर्च । 1 त बभूव । The Atm Per 2nd S is बभूवे । The First Future is भर्ता । In forming the Second Future the following sūtra applies

२३६६ णिचतुनोः स्ये । ७ । २ । ७० ॥

अतो हन्तेष्व स्यस्य इदं स्यात् । भविष्यति ॥

2366 स्य the sign of the Future and Conditional gets the augment इदं, after a root ending in short अ and after दन् ॥

Thus भविष्यति । In forming the Benedictive the following sūtra applies :

२३६७ । रिङ् शयस्तिङ् । ७ । ४ । २८ ॥

ये यकि पादायार्थानुके निदिङ् अतो रिङादेशः स्यात् । रिङि वृत्ते रिङविधिहामर्ष्यं स्वीर्षं न । भिष्यत् ॥

2367. For the final short अ of a root, there णि substituted रि, before the Present-character च (य), before the Passive-character व, and before the augment णि in the Benedictive.

NOTE —The word निहि in the aphorism is qualified by the phrase यकारादेः असाधंधातुके । A Lu affix which begins with a य and is not a Sarvadhiātuka, is necessarily the augment दास of the Benedictive Thus य—या द्वियते and या धियते (the य comes by VI 4- 77) यक—क्रियते द्वियते । सिद्ध—क्रियात् and द्वियात् । This short हि debars the long री of the last The word non-Sarvadhiātuka being understood, the rule does not apply to the Potential, as विभूयात् । The य (VII 4 23) is understood here also, therefore when the Benedictive affix does not begin with य, the rule does not apply, as लघोऽट् लघोऽट् ॥

Thus we have भिवात् । In the Atmanepada the following sūtra applies

२३६८ । उरव । १ । २ । १२ ॥

अयथात्परो भवातो निह, लघु, यर सिद्धयेतो कितो स्त । भूवीट् । भूवीयास्ताम् । अभावेत् । अभावात् । अभायुं ॥

2368 And after verbs ending in अ the substitutes of ल and the affix *such, are kut*, when they begin with *ghal*, and the Atmanepada affixes follow

Thus लघोऽट् । ३ भूवीयास्ताम् । The Aorist is B, अभावेत् । ३ अभावात् । Pl, अभायुं । When हृद् is not added, the following sūtra applies

२३६९ । ह्रस्वादङ्गात् । ८ । २ । २७ ॥

विद्यो लोप स्यान्नर्त्तः । अ, त । अ, वाताम् । अमिरयत् ॥

2369 The ह of the aorist sign विद् is elided, before an affix beginning with a *ghal* consonant, when it is preceded by a stem ending in a short vowel

NOTE —As अकृत अट्वा । Why do we say after a short vowel stem Observe अट्वाट्, अट्वाट् । Why do we say 'after a stem'? Observe अकृता । अवाविष्टाम्, अनाविष्टु अवाविष्टाम् and अवाविष्टु । Why do we say "before an affix beginning with a *ghal*" Observe अकृताताम्, अकृतम् ॥

This lopa is also of the सिच् therefore not here द्विट्वा, द्विट्वाताम् । Here to the word द्वि is added the affix सुच् (V 4 18), and then the comparative affixes लृच् and लृच् with आम् (V 4 11) This ह is not dropped

Thus अमृत । ३ अमृताताम् । The conditional is अमिरयत् ॥

916 ✓ Bhr 2 'to fill' 'to support' Pre भरति । A भरते । Per बभार । बभूवु । बभूव । A बभूव । I Fut, भर्ता । A भर्ता । 2nd E भर्ताते । II Fut भरिष्यति । A भरिष्यते । Imperative भरतु । A भरताम् । In per बभारत । A बभारत । Poten भरत । A भरत । Beie भिवात् । A भूवीट् । Aor st, अभावेत् । A अयत् । Caus भावयति । भावयते । Aor अवीभार । Desi, विभरिषति सुभरति । विभरिषते सुभरति । Inten वेधीयते । Yan luk बभर्त्ति । Imperative बभर्हि । Imperfect अयम् । Adj भरणीय । Noun भर्ता । माया । अभ । भरत ॥

हृन् ६४७ हरणे । हरणं प्रापय स्वीकारः स्तिय नाशन च । जहयं । जहियं । जहिये । हर्ता । हरिष्यति ॥

947 ✓ Hru 'to take, carry, convey' Harana means 'to convey' 'to accept, 'to steal' and 'to destroy' As भार ददाति ग्रामम् 'he conveys the load to the village, अ ग्र ददाति 'he accepts a share' सुवर्णं हरति चौर 'the thief steals gold. पाप ददाति शिव 'Siva destroys sin' In the sense of 'conveyance,' it takes two object ves Pre ददाति । A ददाते । Per जहार । जहयं । जहियं । A जहृ । जहिये । I Fut, हर्ता । A हर्ता । II Fut, हरिष्यति । A हरिष्यते । Nouns हरि । हर । हृत्तम् । हर्तम् ॥

धृञ् ६४८ धारणे । धर्त । अधार्पित् । अधृत ॥

948. ✓ Dhryn 'to hold, support.' Pre, धर्त । A. धर्ते । Per धधार । A. दधे ।
I Fut. धर्ता । A. धर्ता । Aorist. अधार्पित् । A. अधृत । Nouns, धर्मः । धारा ॥

कृञ् ६४९ करणे ।

949. ✓ Kṛiñ 'to do.' This root is not mentioned in the Siddhānta Kaumudī.
According to Mādhava, it is anārabham. It is conjugated like the last.

णीञ् ९५० प्रापणे । निनयिष । निन्यिषे ॥

950. ✓ niñ 'to lead, to carry.' Pre, नयति । With the preposition च, प्रणयति ।
A. नयते । Per निनाय । निन्यत् । निन्युः । निनयिष or निनेष । निन्युः । निन्य । निनाय or निनय ।
निन्यिष । निन्यिष । A. निन्ये । निन्यिषे । निन्यिष्ये or निन्यिष्ये । निन्यिष्ये । I Fut. नेता । A. नेता ।
2nd नेतासे । II Fut. नेष्यति । A. नेष्यते । Imperative नयतु । A. नयताम् । Imper. अनयतु ।
A. अनयते । Potens नयेत् । A. नयेत् । Bene. नीयात् । A. नीयेत् । Aorist अनयेत् । A.
अनेत् । Caus. नाययति । A. नाययते । Aor. अनयेत् । Desi. निनीयति । A. निनीयते ।
Inten. नेनीयते । You luk. नेनेति । d. नेनोतः । Nouns, नायः । नीमिः । नेमः । नीयः ॥

Here end the Ubhayaupadī roots ending in a vowel.

SUBSECTION.

आयाजन्ताः परस्मैपदिनः ॥

Now we take up the conjugation of Parasmaipadī ant roots ending in a vowel

धेङ् ९५१ पाने । धयति ॥

951. ✓ Dhet to suck, to drink.

The Present is धयति । In forming the Perfect, the root is considered as if it
was धा by the following sūtra:

✓ २३७० । आदेव उपदेशेऽगिति । ६ । १ । ४५ ॥

उपदेश एतन्नस्य धातोरात्वं स्यात् तु गिति ॥

2370. In a root, which in the system of grammatical instruction (*i.e.* in the Dhātupāṭha), ends with a diphthong (य, ये, यो and यी), there is the substitution of धा for the diphthong, provided that no affix with an indicatory व follows it

Thus ये is equal to धा । Thus धा + क्तु । Now applies the following sūtra.

✓ २३७१ । आत औ क्तः । ३ । १ । ३४ ॥

आदन्तादातेः क्त औकारादेशः स्यात् । दधौ ॥

2371. औ is substituted for क्त, the affix of the first and third person singular of the Perfect, after roots ending in long धा ॥

Thus धा + क्तु = धा + औ = दधौ । The long धा is elided before dual by the following sūtra.

✓ २३७२ । आतो लोप इति च । ६ । ४ । ६४ ॥

अजाद्योराधधातुकणः ष्विद्विदोः परयोरातो लोपः स्यात् । द्वित्यापरस्य लोपे प्रोत्ते
'तुर्वचनेऽपि' (२३७३) इति निषेधः । द्वित्ये क्त आलोप । दधतुः । दधुः । दधिय-दधाय । दधिय ।
दधिम । धाता ॥

2375 After the roots च 'to suck,' and चिच् 'to grow,' चच् is optionally the substitute of चत्ति, when लुङ् follows signifying an agent.

As, अदधत् 'he sucked' dual अदधातम् । The reduplication is by S. 2315. When it takes the alternative चिच्, then the next sūtra. II. 4. 78 S. 2376 comes into operation, and we have अधात् and अधातोत् 'he sucked.' So also of चिच्, we have अचिचिद्यत् 'he grew.' It also takes the अङ्, (III. 1. 58) and then its form is अचयत् or अचयोत् ॥

२३७६ । विभाषा घ्राघेष्टाच्छासः । २ । ४ । ७८ ॥

ध्वः सिधेः लुग्या स्वात्परस्मैपदे परे । अघात् । अघाताम् । अघुः ॥

2376. After the verbs घ्रा 'to smell,' घेद् 'to drink,' घा (घ्रा) 'to pare,' छा (छा) 'to cut,' and छा (छा) 'to destroy,' there is optionally the elision of सिच्, when parasmaipada terminations are employed.

Thus we have अघात् । d. अघाताम् । Pl. अघुः । When सिच् is not elided, the following applies.

NOTE:—Thus (अघात्, or अघातोत् 'he smelled,') अघात्, or अघातोत् 'he drank,' अघात्, or अघातोत् 'he pared,' अछात्, or अछातोत् 'he cut' and अछात्, or अछातोत् 'he destroyed' There is no option allowed in Atmanepada, thus, अघ्राघातां सुमनसं देवदत्तम् । The root घेद् is a Ghu verb, and in its case, the सिच् would have been elided by the last rule also. The present declares an option.

२३७७ । यमरमनमातां सञ्च । ३ । २ । ७९ ॥

यवां सञ्चत्वादेभ्यः सिच् इद् स्वात्परस्मैपदेयु । अघातोत् । अघासिष्टाम् । अघासिष्टुः ॥

2377. The सिच् of the Aorist in the Parasmaipada takes the augment इद् after यम्, रम्, नम् and roots ending in long आ, and च् (सञ्) is added at the end of these stems.

Thus अघातोत् । D. अघासिष्टाम् । Pl. अघासिष्टुः ॥

NOTE:—Thus अघातोत्, अघासिष्टाम्, अघासिष्टुः । व्यरंरोत् । व्यरंरोत् । व्यरंरोत् । The root रम् is Parasmaipadi when preceded by चि or चा (I. 3. 83) अरंरोत्, अरंरोत् । Of roots ending in long आ:—अघातोत् । अघासिष्टाम् । अघासिष्टुः । यमादीनां दलनान्नद्याः दृष्टिः प्राप्ता सा नेटीति प्रतिविध्यते । When the conjugation is Atmanepadi, the rule does not apply. As आचलत् । अरलत् । अरलत् ॥

The Vriddhi in the case of यम् &c. ordained by VII. 2. 3, does not take place by VII. 2. 4. In the Atmanepada we have आचलत् । The root यम् = ātmanepadi, as it is preceded by चा (I. 3. 75) अरलत्, अरलत् (III. 1. 85). Exception to VII. 2. 10. 41.

धेद् ६५१ पाने । धयति ॥

951, ✓ Dhat 'to drink, to suck' Pre. धयति । Per. दधेः । दधुः । दध्यात् or दधिय । दधिय । I Fut. धयात् । II Fut. धास्यति । Imperative, धयतु । Imper. दधेत् । Potent. धयेत् । Bene. धयात् । Aorist. अघातोत् or अदधत्, or अघात् । d. अघासिष्टाम् or अदधताम् or अघाताम् । Coodi. अघास्यत् । Past. धीयते । Aorist. S अघायि (VII. 3. 38 S. 2761). d. अघायिताम् or अधियाताम् । Caus. धारयति । Desi. गृह्णति । Infinit. धेयुः । Yan tak. दधेति or दधति । D. दधतः । Nouns. धयः । धाना । धेनुः ॥

श्लो ९५२, श्लो ९५३ हर्षक्षये । हर्षक्षये धातुवयः । स्तायति । जम्बो ।
जम्बिथ-जम्बाथ ॥

953 ✓ Glai, 953 ✓ Mlai 'to despond,' 'to be dejected in spirit' The word harsha Kshaya means the exhaustion of the vital humours Pre स्तायति । Per जम्बो । जम्बिथ or जम्बाथ । जम्बो । जम्बिथ । जम्बिथ । I Fut स्ताता । II Fut स्तायति Imper स्तायतु । Imper जम्बायतु । Poten स्तायेत् । Bene स्तायात् or स्तायात् (See VI 4 68 S 2378 for these forms) Aorist जम्बासोत् । Caus स्ताययति । Aorist जम्बिगयत् D al जम्बासति । (uten जम्बायते । Yab luk जम्बेति । d. जम्बेति । Imp जम्बासति Nouns, स्तान् । स्तानि । स्तो ॥

२३७८ । धान्यस्य संयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ॥

धुमास्यादेत्यस्य संयोगादेर्धातोरान्तं यत्वा वा स्यादार्धधातुके किति सिद्धिः । स्तायात्-स्तायात् । जम्बासति । स्तायति ॥

2378 For the final अ of any other root than those mentioned in VI 4 66, व may optionally be substituted, in the Benedictive active, when the root begins with a conjunct consonant

The स्ता was the only root of VI 4 66, which could have been affected by this rule. It has been, however specially exempted by the word धान्यस्य । Thus स्तायात्, or स्तायात् स्तायात् or स्तायात् but only स्तयत् (VI 4 66) and धायात् (not commencing with a double consonant) The phrase कर्हति is understood here and therefore the rule applies to Parasamāyāda affixes (III 4 104) Thus स्तासोष्ट in Atrapada. The root considered as an aṅga, should consist of a double consonant, therefore in निर्धायात्, (from निर+धा) ध is not to be considered as a root having a double consonant, for र is no part of the aṅga, but of the preposition

953 ✓ Mlai to be and or dejected Pre स्तायति । Per जम्बो । I Fut. स्ताता । Noun स्तान् ॥

श्लो ९५४ न्यक्कणे । न्यक्करणेतिरस्कारः ॥

954 ✓ Drai to treat with contempt to defigure Nyakkarapa means humiliation, contempt &c Pre द्रायति । Per दद्रो ॥

श्लो ९५५ स्वप्ने ।

955 ✓ Drai to sleep. Pre द्रायति । Per दद्रो । Nouns निद्रान् । निद्रा ॥

श्लो ९५६ तृप्तौ ।

956 ✓ Dbral 'to be pleased' Pre द्रायति । Per दद्रो ॥

श्लो ९५७ चिन्तायाम् ।

957 ✓ Dbral 'to think of, meditate upon' Pre द्रायति । Per दध्यो । Nouns ध्यानम् । धुयो । धीयते ॥

श्लो ९५८ शब्दे ।

958 ✓ Hlai 'to sound,' 'to bark at,' Pre रायति । Per ररे । I Fut राता । Noun श्रो ॥

इत्यै ९५६, इत्यै ९५६ (क) शब्दसंघातयोः । स्थायति । पोषद्वेय-
स्यापि सत्त्व इति रूपं तुल्यम् । पोषदे ऽफलं तु तिप्ट्यासति । अतिप्ट्यपदित्यत्र पत्वम् ॥

959. ✓ Styai 959 A. ✓ S tyai '1 to sound, echo' 2 to be collected into
a heap.

The conjugation will be the same whether the root be taken as इत्यै or प्ट्यै,
because य is changed to स । The difference however appears in the Desiderative
and the Causative, as सिप्ट्यासति (Des), अतिप्ट्यपत् (Causative Aorist), Pre. स्थायति ।
Per. सत्त्वो । I Fut. स्थाता । Past. Part. Pass. स्थानः । प्रस्तीतः । अस्तीमः । Nouns इत्यो । स्तूयः

खै ९६० खदने ।

960. ✓ Khai 1 to be steady or firm. 2, to strike, hurt, kill. Pre. खायति ।
Per. खलो । I Fut. खाता ॥

क्षै ९६१, जै ९६२, पै ९६३ क्षये । क्षायति । जजौ । ससौ । साता ।
'धुमास्या-' (२४६२) इत्यत्र 'दिभाषा घाघेष्ट-' (२३७६) इत्यत्र च स्यत्तेरेव ग्रहणं न
त्वस्य । तेन एवसिज्जुको न । सायात् । असासीत् ॥

961. ✓ Kehai, 962 ✓ Jai, 963 ✓ Shai, to wane, waste, decline. Pre. क्षायति
Per. खलो । I Fut. खाता । Past. Part. Pass. क्षामः, Active क्षामयान् । (VIII 2. 53, S.
3032).

962. ✓ Jai to wane, decline, decay Pre. क्षायति । Per. खलो । I Fut. खाता ॥

963 ✓ Shai to decline The ✓ सा in VI. 4 66. S 2462 and II. 4 78.
S. 2376 refers to the Divadi ✓ सा and not to the present root Therefore there
is not the य substitution of VI. 4 67 S 2374 or the elision of सिच् by II. 4.
78 S 2376, Thus the Ben- is सायात् and not सेयात् and the Aorist is असासीत् and
not अयात् । Pre सायति । Per. ससौ । I Fut साता । Bene सायात् । Aorist. असासीत् ।
Pass सायते । Caus. साययति । Aorist असीयत् । Des. सिषासति । Inten. सासयते ॥

कै ९६४, नै ९६५ शब्दे । गेयात् । अगासीत् ॥

964 ✓ Kai, 965 ✓ Gai to sound, to caw. The word शब्द means a parti-
cular kind of sound, such as, singing, cawing &c. Pre. कायति । Per. कको । I Fut.
काता । Noun. काकः ॥

965 ✓ Gai to sing, to speak Pre गायति । Per. जगौ । I Fut. गाता । Bene.
गेयात् । (VI. 4 66 S 2462) Aorist अगासीत् । Past Part Pass. गीत । Active गीतयान् ।
Ger. गीत्या । Nouns गायकः । गायकाः । गायकाः । गगीत । गगाया उद्गीतः ॥

शै ९६६, श्रै ९६७ पाके ।

966 ✓ Sai 967, ✓ Śrai to cook Pre. शायति । Per. शयौ । I Fut. शाता ॥

967 ✓ Śrai to cook, boil Pre. शायति । Per. शयौ । I Fut. शाता । Caus
अययति । Past. Part. Pass अययम् । चाययम् । (VIII, 2 43, S 3017) अयितम् । Noun. चाया ॥

पै ९६८, औवै ९६९ शोषणे । पायात् । अपात् । अपासीत् । 'धुमास्या-'
(२४६२) इतोत्य तदपवाद । 'एलिंडि' (२३७४) इत्येत्वं 'गातिस्या-' (२२२३) इति
सिज्जुच् च न । पाकपस्य नावधिकत्वात् ॥

968. ✓ Paj, 969 ✓ Oval to dry, wither.

The ✓Pa though occurring in VI 4 66 S 2462 does not refer to this ✓Pa as it is Lākṣhaṇika and not original, for the same reason VI 4 67 S 2374 does not cause the change in the Benedictive. Nor does II 4 77 S 2193 cause the elision of the सिच् in the Aorist. Pre वायति । Per वयै । I Fut वात । II Fut वास्यति । Imperative वायतु । Imper अवयत् । Poten वायेत् । Be वायात् । Aorist अवयासीत् or अवयात् । Des विवासति । Inten वापयते । Yan lak वापाति or वापेति । D वापीत् । Imperfect अवयात् or अवयात् । D अवयापीताम् । Pl अवयापु । Ben — च वायत् ॥

३६९ ✓Ora to dry to be languid or weary Pre वायति । Per वयै । Caus वापयति । Noun वान् ॥

वट्टे ६७० वेष्टने । स्तायति ॥

३७० ✓Sita to put on adorn Pre स्तायति । Per सत्सी । I Fut स्तात । Caus स्तापयति । Aorist अस्तिष्टत् ॥

वट्टे ६७० वेष्टने । शोभायाच' इत्येके । स्नायति ॥

३७० A ✓Snpal to put on, some say that it means to adorn Pre स्नायति ॥ Noun — वस्त्रोपम ॥

वैप ६७१ शोधने । दायति । कृत्वादेत्वसिञ्जलुक् न । दायात् । अदासीत् ॥

३७१ ✓Dwp to purify to cleanse

As this root is specifically excluded from the designation of ghu (I 1 १० S 2१३) it does not take the इ in Benedictive nor does it elide its सिच् in the Aorist as दायात् and not देयत्, अदासीत् and not अदत्त । Pre दायति । Per दयै । I Fut दात । Bene दायात् । Aorist अदासीत् । Caus दापयति । Aorist अदीदत् ॥

पा ६७१ पाने । 'पाधाधमा—' (२३६०) इति विवादश्च । तस्यादन्तस्य

चोपधागुण ॥

३७२ ✓Pa to drink Pre पिबति । (The ✓Pa is replaced by ✓p in by VII 3 78 S 2360 As पिब ends with व, the इ is not penultimate and is therefore not gunated) Per वपी । I Fut पात । II Fut पास्यति । Imperative पिबतु । Imper अपिबत् । Poten पिबेत् । Bene पयात् । Aorist अपिबत् । Caus पापयति or पापयते । Aorist अपीपत् Des विपासति । Inten पीपयते । Yan lak पापेति or पापाति or पापति । D पापीत् । Imperfect Pl अपापु । Pot पापयाम् । Bene अपिपाम् । Aorist अपापाम् । Plural अपापु । Nouns प as मुत्तप । पानम् । सपीति । पापु । पेठ । पापम् । पाट । पय । पापम् ॥

घ्रा ६७३ गन्धोपादाने । जिघ्रति । घ्रायात्—घ्रेयात् । अघ्रासीत् । अघ्रात् ॥

३७३ ✓ghr to smell ३ to kiss Pre जिघ्रति । (S ३३६०) Per जघ्री । जिघ्रि I Fut घ्रात । Bene घ्रेयात् or घ्रायात् । Aorist अघ्रासीत् or अघ्रात् । Caus जिघ्रयति । Aor अजिघ्रत् or अजिघ्रत् । Des जिघ्रासति । Inten जीघ्रयते । Yan lak जायति or जायति । D जापीत् । Past Part Pass घ्राय । घ्रात । Active घ्रायमान । घ्रातमान । Nouns घ्राय । घ्रायम् । घ्रातम् ॥

ध्मा ९७४ शब्दाग्निसंयोगयोः । धमति ॥

३७४ ✓Dhmā to blow (as a wind instrument) ३ to blow a fire Here agnisanyoga means to blow a fire with the mouth Pre धमति । (S 2360) Per धम्ये । I Fut धमात । Poten धमेत् । Bene धमायात् or धमेयम् । Caus धमापयति Aorist

अदिधमपत् । Desl दिधमासति । Inten देधमीयते । Yañ lak दाधमति । Past. Part. Pass धमातः । Active धमातयान् । Ger धमात्या । Noun, धमः ॥

पठा ६७५ गतिनिवृत्तौ । तिष्ठति । 'स्वादिष्वभ्यासेन-' (२२८०) इति पत्वम् । अधिष्टा । 'उपमर्गात्-' (२२८०) इति पत्वम् । अधिष्टाता । स्यात् ॥

975. ✓ Sthā to resort or go to, 2 to stop, to be restrained Pro. तिष्ठति । (स्या is replaced by तिष्ठ (under VII 3 78 § 2360). With स & the root is Atmanopell as म'तिष्ठते, निद् स'तये &) Per. तस्थौ । The स will be changed to य after an alternant letter, even though the reduplicate त intervenes. As अधित्यर्हः । See VIII 3, 64, S 2277. I Fut स्यात् । The स will be changed to य after an alternant Preposition. As अधिष्टाता । See VIII 3, 65, S, 2270 A म'स्याता । II Fut. स्यास्यति । अधिष्टास्यति । A. स'स्यास्यते । Imperative तिष्ठतु । A. संतिष्ठाताम् । Imper. यतिष्ठत् । A. समतिष्ठत् । Poten. तिष्ठेत् । A. संतिष्ठेत् । Bene. स्यात् । The य is not optional, as the rule VI. 4, 68, S 2378 does not specifically apply to ✓ Sthā. A. संस्यास्यत् । Aorist अस्यात् । The तिष्ठ is elided by II. 4, 77 S, 2323 With an alternant Preposition अधिष्टात (VIII 3, 63, S, 2276). A. समस्यत् । D समस्यदाताम् । Caus. स्यापयति । Aor यतिष्ठयत् (VII, 4, § 2588), and not अतास्ययत् । Desl. तिष्ठासति । Inten. तेदीयते (VI. 4, 60, S, 2462) Yañ lak तास्याति । D. तास्योतः (VI 4 113, S 2497) Pi तास्यति (VI 4, 112 S, 2483) Past. Part. Pass स्थितः । Act स्थितयान् । Ger. स्थित्या । Nouns, स्यादी । इन् प्रत्यः । मुधिष्ठरः । स्यायुः । स्यादिर- । कवि स्यः ॥

प्रा ६७६ अभ्यासे । मनति ॥

976. ✓ Mñā to learn diligently, to repeat in mind Pro मनति । मन replaces म्ना by VII. 3 78 § 2360, Per. मम्ये । Nouns मन्त्रायः । निम्नः । मुचम् ॥

दाण् ६७७ दाने । प्रणयच्छति । देयात् । अदात् ॥

977. ✓ Dān to give. Pro यच्छति । यच्छ is substituted for द्वा by VII. 3, 78 § 2360. The root being ghu, we have प्रणयच्छति by VIII. 4, 17, S 2285, Per ददौ । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Imperative यच्छतु । Imper. अयच्छत् । प्रययच्छत् । Poten. यच्छेत् । Bene. देयम् । (VI. 4 67, S 2374). Aorist अदात् । (II, 4, 77, S, 2323) प्रययदात् । Caus. दाधयति । Aor अदीदयत् । Desl. दित्सति (VII 4, 54, S 2623 and VII 4, 58, S, 2620) Inten. देदीयते । Yañ lak दादेति or दादाति । D. दातः । Imperative देयि । Past. Part. Pass. दत्तः । Act. दत्तयान् । Ger. दत्त्या । Adj. दानोयः । संयम् । Nouns दासः । दानु । देयुः ॥

ह्र ९७८ कौटिल्ये । ह्रृति ॥

978. ✓ Hṛi to be crooked,

The present is ह्रति । The Perfect is ह्रृ + यत् । Now applies the following sūtra

२३८८ । अतश्च संयोगादेर्गुणः । ० । ४ । १० ॥

अतन्तस्य संयोगादेर्गुणः मुचः स्यात्सिद्धिः । किदर्थमपीदे परस्वायणस्यपि संयति । परस्वस्य षष्पधादिः । जहुर । जहुरतुः । जह्वः । जह्वयं । ह्वर्ता । 'अह्वनेः स्वे' (२३१८) । मुचिष्यति ॥

2379. A root ending in short अ and preceded by a conjunct consonant, gets Guṇa in the Perfect.

Though this rule is primarily for the sake of कित् affixes even, yet being subsequent it applies to यत् also. By I. 2 5, S. 2242, the affixes of the Perfect,

other than ~~fish~~ are ~~fish~~ and consequently would not have caused Guinea. The
sūtra prevents that

Then comes the question, does this sūtra prevent the Vṛddhi of वृद्धि? According to the Kaśika, it does not let the Vṛddhi of वृद्धि caused by VII 2 115 S 254. But according to the Sillānta the present sūtra VII 4 10 being subsequent in order of the Aśhāyānti to the Vṛddhi sūtra VII 2 115 S 254 applies to that latter also. Thus we get ह्वि + nal = ह्व + nal (Gūpa caused by the present sūtra) = ह्व + nal (I 1 70 S 51) = ह्व + nal (there is Vṛddhi of the penultimate व by VII 2 116 S 2282) = वृद्धि : Dual वृद्धि : Pl वृद्धि : 2nd S वृद्धि.

First Future हुता : In the Second Future there is इद् augment by VII 2 70-
 ■ 2366 Thus we have हृषियति ॥

In forming the Bene-hotive, the following sūtra causes Guna.

२३८० । गुणोऽुत्तिसयोगाद्यो. । ७ । ४ । २१ ॥

अतः संयोगादेर्भेदजनस्य न गुणः स्यादिति यावदाचार्येभ्यः पुनः किंचिन्न । दृष्टान्तः । अष्टादशति
अज्ञातार्थः ॥

2380 Gupa is substituted for the final ण in the root ण (गुण), and in those roots ending in ण in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Pa-sive character ए or the Bene-dictive augment ए follows

Note —The words **याम**, **यमि** and **निहि** are understood here. Not so the word **य** as its anuvritti is impossible. Thus **यवते यमि, यमते** and **यमि**. This is an exception to I 1 5.

Thus हृषीकेशः The Ariet is अश्विनः & चक्राष्टमि is

978 ✓ Hvi to le crooked Pac हुरति । Per अगुर । अगुरम् । अगुरं । अगुरिच ।
I Fut हुरति । II Fut हुरिष्यति । Imper हुरतु । Imper अगुरम् Potui हुरेत् । B ne
हुरति । Pass हुरते । Desi हुर्यति (VI 4 16 S 2614 ca ves lengthening VII 1
102 S 2494 substitutes उर which becomes कुर्यि VIII 2, 77 ■ 354) I ten
अगुरेति (VII 4 30 S 2633) Iah luk अगुरति । II अगुरेत् । Imperative अगुर ।
Jarhvihi Iat S अगुराहि । Imperfect अगुर । Past Part Pass. हुरम् । Act
हुरयमानम् ।

सू ६७९ शब्दोपतापयोः । 'स्थितिभूति-' (२२८) इति षेठ् ।
मस्यरिद्ध-मस्ययं । मस्योस्तु ॥

979 ✓ Svtl to sound to pain

The Present is **स्मृतिः**. The Perfect 3rd S is **सम्यक्**, **सम्यग्य**; 2nd S. **सम्यसि** or **सम्यस्य**. The वद् augment is optional by VII 2 41 = 2279. But this वद् option is set aside in the 1st Person Dual and Plural by the following *वृत्तिः*

८८९ । अथ क मिति । ७ । २ । ११ ॥

[illegible]

2381 The augment इद् is not added to an affix having an indicatory क् or न् when it comes after the root वृ or after a monosyllabic root ending in उ ऊ अ or ऋ in the Dhātupāṭha

This sūtra VII 2 11 is prior in Aṣṭādhyāyī order to the sūtra स्वरित्पूर्ति ८० VII 2 41 § 2379 that ordains option, but nevertheless it debar that option: because this rule occurs in the general notation of prohibition of इद् which commences with मेद्वाय कृत (VII 2 8) and is prior to the इद् ordinance of VII 2 35. The present sūtra, therefore, would have totally debarred इद् as in the Nāṣṭhī स्युत मृत &c

The augment however is added compulsorily in the Perfect, by the general restrictive rule of कृदि (VII 2 13 S 2393) for स्यु is not within the exception of that rule. Thus we get मस्यारिच and मस्यारिम ॥

In the Second Future there is compulsory इट् augment by VII 2 70 S 2366 As स्वरिष्यति; The Benedictive is स्यर्वात्; The Aorist is अस्यारिच or अस्यारिम; D. अस्यारिष्यात् or अस्यारिष्याम ॥

979 ✓ Sṛj 1 to sound 2 to pain or be pruned Pre स्वरति; With सम् the root is Atmanepadī As मस्यरते; Per मस्यार; मस्यरतुः; मस्यर्च or मस्यरिच; मस्यरिच; मस्यरिम; A मस्यरे; मस्यरिदे; I Fut स्वर्य; A मस्यरित or मस्यर्या; II Fut स्वरिष्यति; A मस्यरिष्यते; Imperative स्वरतु; १ मस्यरतम्; Imper. मस्यरतु; Pot. मस्यरेत्; A मस्यरेत्; Bene स्यर्वात्; A मस्यरिष्येत् Caus स्वारयति; Aor अस्यारिच; Desi मस्यरिष्यति; Inten मस्यरिष्येत्; Yath luk मस्यरिष्येत्; D मस्यरतु; Past Part. मस्यरित; Act स्युतयान्; Ger स्युत्या; Noun स्युत ॥

स्म ६८० चिन्तायाम् ।

980 ✓ Smṛ 1 to remember Some texts read the ✓ Smṛ at the place next to ✓ Smṛ. It is conjugated like ✓ hṛ. As स्मरति &c Noun स्मर; Pre स्मरति; Per स्मरार; I Fut स्मर्ता; II Fut स्मरिष्यति; Imperative स्मरतु; Imper. स्मरतु; Pot. स्मरेत्; Bene स्मर्यात्; Aorि अस्यारिच; Caus स्मारयति; When Ghaṭṭī स्मरयति; Aor अस्यारिच; Desi स्मरिष्येत् ॥

ह ६८१ संवरणे ।

981 ✓ Hṛ 1 to cover (?) It is conjugated like ✓ hṛ. No 978 Pre, गुरति ॥

सृ ६८२ गतौ । क्र.दित्यावेष्ट । सयंस । ससृच । रिट् । सिष्यात् । अस्यर्षेत् । असाष्टीम् ॥

982 ✓ Sṛ 1 to go As this root is specially mentioned in VII 2 13 it does not take इट् in the Perfect. As ससृच and ससृच । In the Benedictive there is रि substitution in the room of the vowel अ as सिष्यात् ॥

In the Aorist we have असाष्टीम्, dual असाष्टीम् ॥

The following sūtra requires ऋ in the Aorist of सृ ॥

२३८२ । सति शास्त्र्यतिभ्यश्च । ३ । १ । ३६ ॥

अथर्ववेदः स्यात्कृतिरिति सुवि । इह सुप्तयथा शास्त्रिणा साहचर्यात् 'सत्यं' जाह्नव्यादिनायेव गच्छते । तेन भूयोऽपि । शास्त्र्यति ॥ 'शास्त्र्या' (२३६०) इति विहितं धारादयः । धाराति ॥

NOTE —As चादिथ, चारिथ, and मयिथयिथ । The root च्छे is not changed to च्या (VI 1 46) in the Perfect By VII 2 63, the roots चद् and च्छे would have optionally been चेट्, and च्छ never, therefore, the present sūtra makes the चट् augment compulsory The चट् is repeated in the aphorism for the sake of clearness, the rule could have stood without it, for the anuvṛtti of optionally' could not have run into it from the last sūtra: for if it was an optional sūtra, the enumeration of चद् and च्छ was useless, as they were already provided for by VII 1 63 Therefore, this sūtra makes an invariable rule Thus चारिथ ॥

983 ✓ Rl to go, 2 to obtain Pro चच्छति । I Fut चत्त । II Fut चरिष्यति । Imperative चच्छतु । Imper. चाच्छन्तु । Poten चच्छेत् । Bene चर्यत् । Aorist चार्षत् । चार्ष्टां । Caus चरयति (VII 3, 36) Aor मा भवानर्षयत् । Desi चरिष्यति । Inten चरायते । Yau luk चरति or चरिषति or चरति । II चरति or चरिष्यति । Pl चरताति । 2nd S चरयि° or चरयिषि° । 1st S चरमि or चरिमि । D अचय or अर्युय । I अर्षाम or अर्युम । Nouns अयं । अर्ये । चारी । चरिषम् । चरम् । अत । अय । अयं । चरः । अमे । अयं । कर्मि । अर्या । चरणि । अरुण । अतु । अरर । चरिण । अयं । अर्ये ।

गृ ९८४, घृ ९८५ शेषने । गरति । जयतु । जगार । जगयं । जयि । रिद् । प्रियात् । अगायीत् ।

984 ✓ Gṛ, 985 ✓ Ghṛi to sprinkle Pro गरति । Per जगार । जयतु । जगयं । चयि । I Fut गती । II Fut गरिष्यति । Imperative गरतु । Imper. अगरेत । Inten गरत् । Bene चिषात् । There is रिद् by VII 4 28 Aorist अगार्षति । Caus गारयति । Aorist अजीगरत् । Desi जितोयति । Inten जेयोयते । Yau luk जगति । Noun गत ॥

985 ✓ Ghṛi to sprinkle Pro चरति । Nouns चत । चयि । चम ॥

धृ ६८६ हूर्छने ।

986 ✓ Dhṛi, to bend 2 to Kill Pro धरति ॥

सु ९८७ गती । सुलोय । सुसुध । सूयात् । 'णित्रि-' (२३१२) इति चट् ।

लघूपधगुणादन्तरङ्गत्वादुयट् । असुसुयत् ॥

987 ✓ Sru to go, to move The motion must however be of liquids । चयति चतम् 'The butter flows' Pro चयति । Per सुचाय । सुसुयत् । सुलोय । सुसुध । I F सोता । II Fut सोष्यति । Imperative चयतु । Imper. अचयत् । Poten चयत् । Bene सुयात् । Caus चायति । Aor असुसुयत् । or अचिष्यत् । (VII 4 81) The aorist & has चट् by S 2312 There is no गुण caused by S 2189 as उयट् is antaraṅga & i supersedes गुण Des सुसुयति । Inten सोसुयते । Yau luk सोषाति । D सोसुत । I सोसुयति । Nouns आसाय । अरु । सत ॥

पु ६८८ प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसजोऽभ्यनुज्ञानम् । सुपोय-सुपुविष । सोता ॥

988 ✓ Shu to permit, to be glorious

The word प्रसव her means to permit, to approve to command, as in the sentence देवस्य त्वा सविषु प्रसवे ॥

The Perfect 2nd S ॥ सुपोय । or सुपुविष । 1st d सुपुविष । First Future सोता ॥ In the Aor at the following sūtra applies

२३८५ । स्तुसुभूजभ्य. परस्मैपदेयु । ॥ २ । ८२ ॥

अय सिच इट् स्यात्परस्मैपदेयु । असादीत । श्रुयोल्लाभ्या त्रिभ्या ऋट्पर्याप्तुनोतेरेष प्रथमिति पठे असोदीत ॥

secular literature also, by the implication (jñāpaka) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in उ, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sārvadhātuka affix, unless the Intensive roots with the elision of यद् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to ārdhadhātuka affixes. Why do we say before a Sārvadhātuka? Observe कृणुयतुः कृणुतुः (VI. 4. 77) So also not in अणुयन्ति and राधुयन्ति as the उ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the उयद् substitute. Thus श्र + तु + अन्ति = श्रययन्ति (and not सुययन्ति).

989. ✓ Śru to hear. Pre. श्रूयति । श्रूयतुः । श्रययन्ति । श्रूयामि । श्रूयथः । श्रूयथ । श्रूयामि । श्रूयथ. or श्रवयः । श्रूयमः or श्रवमः । With सं the root is ātmanepadi. As संश्रूयते । D. संश्रूयताम् । P. संश्रूयते । Per. श्रूयाम । A. संश्रूयते । श्रूयथतुः । श्रूयथ । श्रूयम । श्रूयम । I Fut. श्रेता । A. श्रेता । II Fut. श्रेयति । A. संश्रेयते । Imperative श्रूयातु । A. संश्रूयताम् । श्रूय । श्रययानि । Imper. अश्रूयात् । अश्रूयताम् । A. समश्रूयतु । Potent. श्रूयात् । A. संश्रूयते । Bene. श्रूयात् । A. संश्रेयते । Aorist. अश्रेयते । A. समश्रेयते । Caus. श्राययति । Aor. अश्रययत्, or अश्रूययत् (VII. 4. 81. S. 2578). Desi. श्रूययते । Inten. श्राययते । Yan luk. श्राययति or श्राययति । Per. Part. Parasmai, श्रूययत् । Nouns श्रूयति । श्रयय । श्रेयः । श्रेयः । श्रेयः ॥

ध्रु ९६० स्थैर्ये । ध्रुवति । ध्रुवं कुठादौ गत्यर्थोऽपि ॥

990. ✓ Dhr̥u to be firm or fixed. This root is read in the Kuṭāli sub-division also, where it has the sense of motion Pre. ध्रुवति । Per. ध्रुवाय । ध्रुवतुः । ध्रुवोय । ध्रुवयिष । Noun. ध्रुव ॥

ध्रु ६९१, ध्रु ६६२ गतौ । दृढाय-दृढविष । दृढविष । दृढोय । दृढव 'विधि-' (२३९२) इति चङ् । अदुद्रयत् ॥

991. ✓ Dru, 992 ✓ Dru to go, move Pre. द्रवति । Per. द्रुवाय । द्रुवतुः । दृढोय । दृढविष । दृढविष । I Fut. द्रेता । Nouns. द्रवः । द्रवायः । द्रुनः । द्रुतः ॥

992. ✓ Dru, to go, move Pre. द्रवति । Per. द्रुवाय । द्रुवतुः । दृढोय । द्रुवथ । I Fut. द्रेता । II Fut. द्रेयति । Aor. अदुद्रयत् । The चङ् affix is used here. (S 2312) Caus. द्राययति । Aorist अदुद्रयत् or अदिद्रयत्, (VII. 4. 81. S. 2578) Desi. द्रुद्रयति । Inten. द्राययते । Yan luk. द्रेयति । Nouns द्रेयः । द्रविणम् । द्रिहः ॥

जि ६९३, जि ६६४ अभिमवे । अभिभवो न्यूनीकरणं न्यूनीभवनं च । आदौ सकर्मकः । शत्रुञ्जयति । द्वितीये स्वकर्मकः । 'अध्ययनात्पराजयते' । आध्येतुं स्थायतीत्यर्थः । 'अद्विराभ्यान्ने' (२६८५) इति तङ् । 'पराजेत्रसोढः' (५८८) इत्यपाटानत्वम् ॥

993. ✓ Ji 991, ✓ Ji to conquer, overcome. The word abhībhava means both to conquer and to be conquered. In the first sense, the root is Transitive. As शत्रुञ्जयति 'he conquers the enemies.' In the second sense it is Intransitive. As अध्ययनात् पराजयते which means he is tired of or weary of study. It is ātmanepadi because of S 2685. The object takes the ablative case by S. 589. Pre. जयति । Per. जिगाय । See जि already given before. Nouns -धनञ्जयः । शत्रुजित्, ॥

2385. The सिच् of the s Aorist gets the ह् in the Parasmaipada after the roots स्तु, सु and धृञ् ॥

As अस्तायीत्, असायीत्, अधायीत् । But अस्तोय, असोय, अधोय or अधमिषत् in Atmanepada. Exception to VII. 2. 10 and 44.

The root स्तु, has an indicative झ्, as it is read in the Aditi class as स्तुझ्, स्तुतो, (No. 32): the root धृञ्, has also an indicative झ्, therefore the root सु, of this sūtra, according to some, refers to सुञ्, having an indicative झ्, because it is read in the company of two roots one before and one after, each of which has an indicative झ् । According to them the present is confined to the सुञ् of the Svādi class. Therefore the Aorist would be असोयीत् of this Bhvādi ✓su, and असायीत् of the the Svādi ✓su.

सु ह्दन् प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । सुपोय-सुदुषिय । सोता ॥

988. ✓Shu, Pre. सधति । Per. सुधाद्य । सुदुतनुः । सुपोय । सुदुषिय । सुदुषिम् । I Fut. सोता । Aorist. असायीत् or असोयीत् । Pass. सुयते । Aor. असाधि । Desl. सुसुवति । Inten. सोसुवते । Yām. juk सोपोति । Past. Part. Pass. सुतः । Ger. सुत्वा । Noun. सधम् ॥

श्रु ह्दन् अवणे ।

989. ✓Śru to hear.

In conjugating this root the following sūtra applies.

दध्द्व । श्रुवः श्र च । ३ । १ । ८४ ॥

श्रुयः श्र इत्यादेशः स्यात्, अनुप्रत्ययश्च । श्रयोऽपवादः । श्रनोक्तिवाक्यतेर्गुणोः न । श्रयोति । श्रयुतः ॥

2386. And च is the substitute of श्रु, and there is the affix ऋ after it, when a sārvaadhātuka affix denoting an agent, follows.

This declares the Bhu Class vikarapa श्रप् । As the vikarapa ऋ is इत् (as it has no indicative प I. 2 4.), there is no guna of the vowel of the root. Thus श्रु + ऋ + तिप् = श्र + तु + ति = श्रयोति 'he hears', श्रयुत 'they two hear'.

In forming the plural, the following sūtra applies.

✓३३८३ श्रुतृयोः साधंधातुके । ६ । ४ । ८८ ॥

श्रुतोतिः अनुप्रत्ययान्तस्य ऋतोऽद्वय साधयोगपूर्वोऽस्य यत्तत्तत्तत्तत्तत् साधंधातुके । श्रुतोऽपवादः । श्रवन्ति । श्रवामि । श्रवः—श्रयुतः । श्रवम.—श्रयुतः । सुपोय । सुदुषिय । श्रु । श्रययामि । श्रयुयान् । श्रुयान् । श्रयोति ॥

2387. The semi-vowel य् is substituted for the श् of श्रु and for that of श्रु (the characteristic of the fifth class roots), before a sārvaadhātuka affix (III. 4. 113) beginning with a vowel, when the stem consists of more than one syllable and the श् is not preceded by a conjunct consonant.

NOTE.—Thus श्रु—श्रुति, श्रुतुः; श्रुतुम् so also with श्रु—as श्रुति, श्रुतुम् । Why do we say "of श्रु and श्रु firmo's stems" ? Observe श्रयोति, श्रयुत from Intensive bases, by the elision of the य् affix. The य्, elided is in the

secular literature also, by the implication (jñāpaka) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in उ, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sārvadhātuka affix, unless the Intensive roots with the elision of यङ् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to ārdhadhātuka affixes. Why do we say before a Sārvadhātuka? Observe लुप्यते, लुप्यः (VI. 4. 77) So also not in आप्नयन्ति and राप्नयन्ति as the उ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the लुप्यङ् substitute. Thus य + लु + अन्ति = यल्यन्ति (and not लुप्यन्ति)

989. ✓ Śru to hear Pre श्रूयति । श्रूयतः । श्रूयन्ति । श्रूयामि । श्रूयस्व । श्रूय । श्रूयामि । श्रूय or श्रूयः । श्रूयः or श्रूयः । With हं the root = ātmanepadī. As संश्रूयते । D संश्रूयते । P. श्रूयते । Per. श्रूय । A श्रूयस्व । श्रूयतः । श्रूय । श्रूय । श्रूय । I Fut श्रूयति । A श्रूयति । II Fut श्रूयति । A श्रूयति । Imperative श्रूयतु । A श्रूयताम् । P. श्रूय । श्रूयानि । Imper श्रूयतु । श्रूयताम् । A समश्रूयतु । P. श्रूयतु । A श्रूयतु । Bene श्रूयतु । A श्रूयतु । Aor श्रूयतु । Aorist श्रूयतु । A. समश्रूयतु । Caus श्रूययति । Aor श्रूययतु । or श्रूययतु (VII 4 81 S. 2578) Desl. श्रूययते । Inten. श्रूययते । Yan luk. श्रूययति । or श्रूययति । Per. Past. Parasmai. श्रूययान् । Nouns श्रूयि । श्रूयः । श्रूयः । श्रूयः । श्रूयः ॥

ध्रु ९६० स्थैर्ये । ध्रुवति । अथ कुठारो गत्यर्थादिपि ॥

990 ✓ Dhr̥ to be firm or fixed This root is read in the Kuṭāli sub-division also, where it has the sense of motion Pre ध्रुवति । Per. ध्रुवतु । ध्रुवतुः । ध्रुवतु । ध्रुवतु । Noun ध्रुव ॥

दु ९९१, दु ९९२ गतौ । दृष्टेय-दृष्टविषय । दृष्टविषय । दृष्टेय । दृष्टुः 'विशिष्ट- (२३९२) इति चङ् । अदुद्रुवत् ॥

991 ✓ Dru, 992 ✓ Dru to go, move Pre द्रवति । Per. द्रुवतु । द्रुवतुः । द्रुवतु । द्रुवतु । द्रुवतु । I Fut द्रुवति । Nouns द्रवः । द्राव । द्रुन । द्रुतः ॥

992 ✓ Dru, to go, move Pre द्रवति । Per. द्रुवतु । द्रुवतुः । द्रुवतु । द्रुवतु । I Fut द्रुवति । II Fut द्रुवति । Aor अदुद्रुवत् । The चङ् affix is used here (S 2312) Caus द्रावयति । Aorist अदुद्रुवत् or अदिद्रुवत्, (VII 4 81 S. 2578) Desl. द्रुवति । Inten द्रावयते । Yan luk द्रावयति । Nouns द्रावः । द्रावणम् । द्रुवः ॥

जि ९९३, जि ९९४ अभिभवे । अभिभवे न्यूनीकरण न्यूनीभवनं च । आद्ये सकर्मकः । शत्रुञ्जयति । द्वितीये स्वकर्मकः । 'अध्ययनात्पराजयते' । अध्येतुं ग्लायतीत्यर्थः । 'शिराभ्यांजे' (२६८५) इति तङ् । 'परान्तेसोढः' (५८८) इत्यपादानत्वम् ॥

993 ✓ Ji 994, ✓ Ji to conquer, overcome The word abhībhava means both to conquer and to be conquered. In the first sense, the root is Transitive. As शत्रुञ्जयति 'he conquers the enemies' In the second sense it is Intransitive. As अध्ययनात् पराजयते which means he is tired of or weary of study. It is ātmanepadī because of S. 2685. The object takes the ablative case by S 589, Pre. अध्येति । Per. जिगाय । See जि already given before. Nouns -धनञ्जय । शत्रुञ्जितः ॥

994 ✓ Jri, to conquer. Pre. जयति । Per. जिज्याय । जिज्ययतुः । जिज्ययिष्य or जिज्येय । जिज्ययिष्य । I Fut. जेत । II. जेष्यति । Imperative. जयतु । Imper. अजियत् । Potent. जयेत । Bene. ज्येयात् । Aorist. अज्यीयत् । Caus. जाययति । Aor. अजिज्ययत् । Des. जिज्येयति । Inten. जेज्यीयते ॥

जु ६६५ इति सौत्र घालुः, अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरे ।

995 ✓ Ju, to go, to move quickly. It is not in the Dhātupatha, but it is in Sūtra root, Pre. जयति । Caus. जाययति । Aor. अजिज्ययत् । (VII. 4. 80 S. 2577) Nouns जयनम् । जूः । जयः । जूतिः ॥

Here ends this subsection.

SUBSECTION.

अथ डीङन्तः इति ॥

Now the roots up to डीङ् (No. 1017) are इतिः and Atmanepadi.

डिम् ९९६ ईषद् सने । स्मयते । सिम्बिये । सिम्बियाद् द्वे = सिम्बियिध्वे ॥

996 ✓ Smin, to smile Pre. स्मयते । Per. सिम्बिये । सिम्बियाद् द्वे (°ध्वे) । सिम्बिये । सिम्बियिध्वे । I. Fut. स्मेत । II Fut. स्मेयते । Imperative. स्मयताम् । Imper. अस्मयत । Potent. स्मेत । Bene. स्मेयीष्ट । Aorist. अस्मेष्ट । Caus. स्माययते । Aor. अस्मिययत् । Des. सिम्बिययति । Inten. सेम्बीयते । Yan luk. सेप्मेति । Past. Part. Pass. स्मितः । Ger. स्मिता । Noun स्मेयम् ॥

गुङ् ६६७ अक्षयस्ते शब्दे । गवते जुगुये ॥

997. ✓ Guṇ, to speak indistinctly. Some read ✓ घञ् धारणे after this root is wrong Pre. गवते । Per. जुगुये । जुगुयिष्ये । जुगुयिष्ये । I Fut. गीत । II Fut. गीयते । Imperative. गवताम् । Imper. अगवत । Potent. गवेत । Bene. गीयीष्ट । Aorist. अगीष्ट । Coudi. गीतं यत् । Caus. गाययति । Aor. अगूययत् । Des. जुगुयते । (VI 4. 16. S. 2614) Inten. संगुपय । Yan luk. जीगीति । Past Part. Pass. गुतः । Ger. गुत्वा । Nouns गीतम् । गवाच । गजलम् ॥

ग.ङ् ६९८ गतौ । गाते । गाते । गाते । इट रत्वे क्ते इटिः । गै । लङ् इटि । गते । गेत । गेयाताम् । गेत् । गीसीष्ट । 'गाहुटादिभ्यः--' (२४६१) इति सूत्र इडादेशस्येऽ गडि यदर्थं न त्वस्य । तेनादिह्वात् 'घुमास्या--' (२४६२) इतीत्य न । अगास्त । अदादिकोऽयमिति ह्रस्वतादयः । फले तु च भेदः ॥

998 ✓ Gau, to go.

It is thus conjugated, गा + शप् + ति = गा + अ + ति = गाते । The deal is गा + शप् + अति = गाते । The Pural is गा + शप् + क् = गा + अ + क्ते (VII. 1. 5. § 2258) = गात । In the dual गा + शप् becomes by coalescence गी for the rule of वयण्येदीर्घ being antasanga ajjhi's first, and so the rule VII. 2. 81. S. 2235 finds no scope, for there remains no longer any वा which is a portion of a इति affix. In the First Person Singular the affix इट् is changed to य, and we have गा + शप् + य = गा + अ + य = गा + य = गी ॥

In the First Person Imperfect we have अगा + ण् = अगे by VI. 1. to 67, S. 69. The Benedictive is गीसीष्ट । The sūtra गाहुटादिभ्यः (S. 2461) refers to that ✓ गी which is the substitute of ✓ इट्; and not to this ✓ गी । Therefore this ✓ गी is not इट्, and consequently the sūtra घुमास्या &c. (S. 2462) does not apply, and so there is no ण् । In other words the form is not गेयात् ॥

According to Haradatta (See Padamanjari on III, 2 8, गणोष्टक) this root belongs to the Adāti class. This makes no difference however in the ultimate result. *Quere*, What is the necessity of reading it in the Bhuādi list.

998 ✓ Qñ to go Pre. गन्ते । गन्ते । गन्ते । गन्ते । गन्ते । गन्ते । गन्ते । गन्ते । गन्ते । गन्ते । Per. जगे । जगन्ते । जगिषे । जगिष्य । जगे । जगिष्ये । I Fut. गता । II Fut. गन्त्यते । Imperative गताम् । गन्ताम् । गन्ताम् । गन्ताम् । गन्ताम् । गन्ताम् । गन्ताम् । गन्ताम् । गन्ताम् । गन्ताम् । Imper. अगता । अगताः । अगे । अगायहि । Poten मेत । मेयाताम् । मेरन् । मेयाः । मेय । Bene. गानोष्ट । Aorist अगताम् । अगताताम् । अगतात । अगताः । अगायि । Caus. गाययति । Aor. अजीगयन् । Desl. जिगसते । Inten. जेगीयते ॥

कुङ् ६६६, घुङ् १०००, उङ् १००१, डुङ् १००२, खुङ् १००३ गन्ते । अन्ये तु 'उङ् कुङ् घुङ् डुङ् खुङ्' इत्याहुः । कथ्यते । चुक्रुवे । घथते । अथते । कथे ॥ 'X धाणादाहं यतोयः X' इत्युङ् । ततः सर्वधादीघः । औता । औप्यते । औपीठ । औष्ट । इथते । जुडुवे । डोता ॥

999. ✓ Kun, 1000 ✓ Ghun, 1001 ✓ Uñ, 1002 ✓ dun, 1003 ✓ Khun to sound, make an indistinct noise. Others read it as Uñ-Kun Khun-Gun Ghun nuñ Pre कथते । Per. चुक्रुवे ॥

1000. ✓ Ghun 'to sound, make an indistinct noise' Pre. कथते । Per. चुक्रुवे ।

1001 ✓ Un to sound. Pre कथते । कथते । Per. कथे । Here there is उवङ्, on the maxim "a rule of anga or stem is stronger than that relating to a letter." See S. VI. 4. 78. E 2290. Thus उ + उवङ् = ऊव by the rule of lengthening of homogenous letters. I Fut. औता । II Fut. औप्यते । Imperative कथताम् । Imper. कथयत । Poten कथेत । Bene. औपोष्ट । Aorist. औष्ट । Caus. कथयति । Aor मा भया नविषत् । Desl कथिषते ॥

1002. ✓ nun to sound Pre. इथते । Per. जुडुवे । I Fut. डोता ॥

1003 ✓ Khun to sound. Pre. कथते । Per. चुक्रुवे । I Fut औता ॥

च्युङ् १००४, ज्युङ् १००५, मुङ् १००६, लुङ् १००७ गता । 'हुङ् इत्येके ॥

1004 ✓ Chyuh, 1005. ✓ Jyun, 1006 ✓ Prun, 1007 ✓ Plun 'to cause, to go away.' Some read ✓ Klun also here Pre. कथते । Per. चुक्रुवे । चुक्रुव्ये । चुक्रुव्ये । चुक्रुव्ये । चुक्रुव्ये । I Fut औता । II Fut औप्यते । Imperative कथताम् । Imper. कथयत । Poten कथेत । Bene. क्वापोष्ट । Aorist क्वापोष्ट । Condi. कथोप्यत । Caus. क्वापयति । Aor. अकुच्यत, or अविचयत. (VII. 4 81 S. 2578). Desl. चुक्रुवते । Inten. क्वाप्यते । Yan luk क्वाप्यति । Nouns. कथनम् । कथिषम् ॥

1005. ✓ Jyun to go near, to approach Pre. कथते । Per. चुक्रुवे । I Fut औता ॥

1006. ✓ Prun to go, move, jump Pre. कथते । Per. चुक्रुवे । I Fut औता । Caus कथयति । Aorist अविचयत, or अपुचयत. (VII. 4. 81 S 2578)

1007. ✓ Plun to float, swim, to leap, jump &c. Pre कथते । Per. चुक्रुवे । Caus, क्वापयति । Aorist अविचयत, or अपुचयत. (VII 4 81. S. 2578)

रुङ् १००८ गतिरेपणयोः । रेपणं हिंसा । रुखे । रथितासे ॥

1008 ✓ Ruñ 1 to go, to move 2 to hurt, kill, injure. Pre. रथते । Per. रुखे । रथितासे । Caus. रथयति ॥

आम् (Periphrastic Perfect) as taught in III. I. 37. The substitute दिगि debars reduplication according to the Kāśikā.

In forming the Aorist the following sūtra applies.

२३८९ । स्याधोर्छि । १ । २ । १७ ॥

अनयोऽदिदेशः स्य सृ सिच्य कृत्यात् । अदित् । अदिवाः । अदिवि ॥

2389. The affix *sich* before the Atmanepada affixes, is *lit* after *sikā* "to stand" and *ghu* (I. 1, 20) verbs, and these verbs change their आ into ए before these terminations.

Note : The roots स्या 'to stand,' दा 'to give,' धा 'to place' दे 'to pity' धे 'to feed' दी 'to cut' change their vowels into ए before the terminations of the Aorist of the Atmanepada; and these terminations are also *lit*. Au उवाच्यत्, 'he worshipped' उवाच्यताम् उवाच्यते ; अदित् 'he gave' अधित् 'he fed.'

The root देह् = ghu So its Aorist is अदित्. 2nd S अदिवाः । 1st S. अदिवि ॥

1011. ✓ Oath to protect, cherish. Pre दधते । Per. दिधे । दिवासे । दिविरे । दिव्ये I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Imperative दधताम् । Imper. अदधत् । Pote. दधेत् । Bene. दासीष्ट । Aorist अदित् । Ger. प्रदाय ॥

शैङ् १०१२ गतौ । ग्यायते । गश्ये ॥

1012. ✓ Syau to go, move. Pre गवायते । Per. गश्ये । गश्याते । गश्याये । I Fut. ग्याता । II Fut. ग्यायते । Imperative गवायताम् । Imper. अगवायत् । Pote. ग्यायेत् । Bene. ग्यासीष्ट । Aorist अगवायत् । Caus. गवायति । Aor. अगिगवायत् । Desi. गिगवायते । Inten. गगवायते । Yan luk गगवायति । Ger. अगवायः । Nouns ग्यात् 'fat,' ग्यीनः or ग्यानः

प्यैङ् १०१३ वृद्धौ । प्यायते । प्ये । प्याता ॥

1013 ✓ Prynā, 1014 ✓ train to grow, increase, swell Pre. प्यायते । Per. प्ये I Fut. प्याता ॥

त्रैङ् १०१४ पालने । त्रायते । तत्रे ॥

1014 ✓ Traus to protect, cherish Pre. त्रायते । Per. तत्रे । Past Part. Pass. त्रातं । त्रायं ॥

पूङ् १०१५ पवने । पथते । पुपुथे । पथिता ॥

1015 ✓ Pan to cleanse, purify Pre. पथते । Per. पुपुथे । I Fut. पथिता । II Fut. पथिष्यते । Imperative पथताम् । Imper. अपथत् । Pote. पथेत् । Bene. पथिषीष्ट । Aorist. अपथिष्ट । Caus. पथयति । Aor. अपथयत् । Desi. विपथयते । Inten. पोपथते । Yan luk पोपथति । Past Part. Pass. पूतम् । पथितम् । Past Part. Act. पूतयान् । पथितयान् । Ger. पथित्वा or पूत्वा । Nouns पौत्रम् 'mouth of a hog.' पवित्रम् 'sacred grass.

मूङ् १०१६ घन्धने । मत्रते ॥

1016 ✓ Mān to bind, fasten, tie. Pre मत्रते । Per. मुमुथे । I Fut. मथिता । Caus. मायति । Aorist अमोमवत्, (VII 4 80 S 2577). Desi. मुमुथते । Ger मूत्वा ॥

डोङ् १०१७ विहायसा गतौ । डयते । डिद्ये । डयिता ॥

1017 ✓ Dīn 1. to fly, pass through the air, 2. to go. Pre. डयते । Per. डिद्ये । डिद्ये । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Imperative डयताम् । Imper. अडयत् । Pote. डयेत् । Bene. डयिषीष्ट । Aorist अडयिष्ट । Caus. डायति । Aor. अडोडयत् । Desi. डिडयिषते । Inten. डडोडयते । Yan luk डडोडति । Past Part. Pass. डयितः । Ger. डयित्वा ॥

• Here end the Atmanepadi roots.

तृ १०१८ प्लवनतरणयोः ॥

1018 ✓ Tri to float, to cross over

In conjugating this root the following sūtra applies :

✓ २३९० । अत इद्वातोः । ७ । १ । १०० ॥

अदन्तस्य धातोर्द्वात् इतस्यात् ॥

+ इत्योत्थाभ्या गुणयुद्धो विप्रतिषेधेन + । तरति । 'अव्यत्युताम्' (२३९३) इति गुणः ।
नफल - ' (२३०१) इत्यस्यम् । तेत्तु । तेव ॥

2390 For the final long अ of a root, there is substituted इ I 1 51)

NOTE — As किरति गिरति from कृ and गृ of the Taddā class आस्तोर्णम् विलोर्णम् । from स्तृ, the lengthening is by VIII 2 77 Why do we say of a root ? Observe स्तृणाम् मानुषाम् । This substitution will apply to Derivative roots also, as चिकीर्षति from कृ 'to scatter'

Thus तृ + अय + ति = तिर + अय + ति । Now applies the following

Vartikā — The rules of इ and उ are set aside by the rules of गुण and Vṛddhi, on the maxim that the subsequent debars a preceding rule. The general rule that a subsequent debars a precedent would not have applied here, because the इत्य rule being antarangā is stronger than the guṇa rule. Hence the necessity of this vartikā. Therefore we have तृ + अय + ति = तर + अय + ति (Guṇa) = तरति ॥

In the Perfect, the sūtra VII 4 11 S 2383 applies and we have ततार । In the dual, the sūtra VI 4 123 S 2301 applies and we have तेत्तु । तेव ॥

In the first Future, there is optional lengthening of the इद् by the following

२३९१ । वृतेर वा । ७ । २ । ३८ ॥

इदद्भ्यामुदत्त हेटो ङ चा या स्वाव तु निडि । तरोता तरिता । 'अलिङि इति किम् ।
तेरिच । इति च (३५४) इति दीघः । लोपात् ॥

2३91 The इद् is optionally lengthened after एङ्, एज् and after roots ending in long अ except in the Perfect

Thus तरिता or ततार । Why do we say except in the Perfect ? Observe तेरिच । Before consonantal affixes there is lengthening (VIII 2 77 S 354) च लोपात् ॥

NOTE — As अरिता । अरोता । प्रावरिता । प्रावरोता । अकारान्तेभ्य । तरिता । तरोता । आस्तारिता । आस्तारोता । वृत् इति किम् । परिणयति । हरयति । अलटोऽप्येव । घवरिच । तेरिच । Why do we say 'after एङ् and long अ' in g roots ? Observe करिष्यति and हरिष्यति ॥

In forming the Aor the following sūtra applies —

२३९२ । सिचि च परस्मैपदेषु । ७ । २ । ४० ॥

अत्र वृत्त इटो दीर्घो न । अतारिष्याम् ॥

2392 The इद् is not lengthened after ए and अ ending roots, in the s Aorist of the Parasmaipada

As प्रावारिष्याम् प्रावारिष्यु, अतारिष्याम्, from तृ प्लवनतरणयोः । आस्तारिष्याम्, आस्तारिष्यु, from स्तृ प्राच्छादने, but प्रावरिष्य, प्रावरोष्य in the Atmanepada

1018 ✓ Tri 1 to float ॥ to cross over Pre तरति । Per ततार । तेत्तु । तेव । तेरिच । तेत्तु । र् । ततार or ततार । तेरिच । तेरिच । I 1 at तरिता, तरोता । II Fut,

तसिद्यति, तरोद्यति : Imperative तस्यु । Imper. अतस्यु । P. तस्येत् । Pres. तस्येत् ।
Aor. अतस्येत् । अतसिद्यम् । अतसरोः अतसिद्यम् । अतसिद्युः । D. तसिद्येति । तसिद्येति ।
तसरोद्यति । Inten. तसोद्येते । Yāś Lak. तसति । D. तसोतेः । P. तसितेति । 2013.
तस्येति । D. तसोद्येः । Imperative तस्यु or तसोतेन D. तसोतेति P. तसितुः । 201
॥ तसोतेः । 1st S. तसोतेति ॥

अयाष्टाद्यनुदात्तः ॥

शुप १०१९ मोपने ।

1019. ✓ Śupa to hille, (to despise according to Māsterja)

तिज १०२० निशाने ।

1020. ✓ Tija to sharpen (to endure or forgive)

मान १०२१ पूजायाम् ।

1021. ✓ Mān to worship, (to ask).

मघ १०२२ यन्धने ।

1022. ✓ Bha to bind, (to loathe)

In conjugating these roots, the following three suffixes apply.

२३२३ । गुप्तित्त्रिभ्यः सन् । ३ । १ । ५ ॥

2323. After the verbs शुप "to despise" तिज "to forgive" and श्म "to heal" comes the affix सन् ॥

२३२४ । मान्प्रधान्मान्भ्यो दीर्घरताभ्यामव्य । ३ । १ । ६ ॥

सङ्गुपान्तेभ्यः सत्यान् मान्प्रधान्भ्यामव्यकारस्य दीर्घरतः । 'गुपेति' 'प्रायाम्' । 'तिजे' ।
'प्रमायाम्' । 'तिजे' 'प्रिधर्माकारे' 'निधौ' 'अप्यनन्ते' 'आमन्' 'अप्ये' 'अ' । मान्प्रधान्भ्यामव्य ।
'दीर्घरताभ्यामव्य' । 'दीर्घरताभ्यामव्य' । 'मान्प्रधान्भ्यामव्य' । 'मान्प्रधान्भ्यामव्य' — (2323) इति धातुशब्दः ॥

2324. The affix सन् comes after the verbs मान 'to honor,' यन् 'to bind,' दान 'to cut' and शान 'to whet,' and long ē is the substitute of the २ (VII 4 79) of the reduplicative (VI 1 4) syllable.

The stems ending in सन् &c are dhātus or roots by S 2304. When सन् is added there is reduplication by the following.

✓३३८५ । सन्धदोः । ६ । १ । ६ ॥

सचन्तस्य यदन्तस्य च प्रथमेकाचो द्वे स्तोऽभावेऽस्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुविप्रभृतयः किट्टिप । निन्दाद्ययका एवानुदात्ते । दाशानो च स्यादित्ये । एते नित्य सचन्ताः । अर्चन्तिरेत्यन-
नुयन्धकाश्चुरादयः । अनुयन्धस्य केयसेऽर्चिताद्यन्त्यासचन्तात् । धातोरित्यर्चिताद्यन्त्यासचन्तात् ।
नार्चपासुकस्यम् । तन्नेदगुणो ॥ । लुगुपचते । लुगुपचाचक्रे । तितिवचते । सीमावते । भग्भाव । सत्त्वम् ।
धीमत्सते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in सन् (Desiderative) or यद् (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel.

NOTE:—The word सन् यद् should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be “when the affixes सन् and यद् follow, a non-reduplicate root is reduplicated.” The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment इट् would not, as in अट्टिष्टिपति, अग्निष्टिपति. The phrase धातोरभ्यासस्य is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus पच + सन् (III 1 7) पच reduplicate चिपचति (VII. 4 79).

The roots ✓Gupā &c, with the exception of ✓Kit, when having the senses of ‘despising’ &c are anudatta and not otherwise. The roots ✓Danā and ✓śanā are svarita. These roots are always found with सन् added to them. With out सन् we never find them conjugated either in the Āmanepada or the Parasmanepada. When they have different meanings from those given to them in the above vṛttikas, namely when they have the Dhātupatha meaning of गोपय् &c. they are considered to have no indicatory letters attached to them, and then they belong to the Churādī class. Thus ✓Gup to speak = Churādī No. 231, ✓Tij ‘to sharpen’ No. 110, ✓Manā ‘to honor’ No. 299 ✓Bādā ‘to bind’ No. 14. The Āmanepada affixes are added to the roots ending in सन्, because in the case of these roots having the indicatory letter च anudatta as final there is no scope for the Āmanepada affixes. For the simple roots गुप &c are never found conjugated as गोपयते, and so the Anudatta in the root च in गुप &c. does not mean, as it does every where else, that the simple roots ✓Gupā &c. should be conjugated in the Āmanepada, but that the anudatta of ✓Gup is to be so conjugated.

The affix सन् here is not an Ādhadhatuka affix, as it is in the regular Desideratives, because this सन् is not ordered to be added to roots, but to special forms ‘up’ ‘tj’ &c. It is only where सन् is added by force of the sūtra धातोः (III 1. 7 & 2608) that it is an Ādhadhatuka. The significant use of the word dhātuh in III 1 7, while its absence from the two immediately preceding sūtras III 1. 5 and 6, shows that the सन् of these two latter sūtras is not an Ādhadhatuka affix. Therefore it does not take the augment इट् nor does it cause Guna.

As लुगुपचते ‘he censures or despises’, तितिवचते ‘he endures patiently’, चिकित्सते ‘he heals’. But गोपायति ‘he protects’, तेजयति ‘he sharpens’, स्कृतयति ‘he makes a hub’.

When मन् is added, there is reduplication of the root, by VI. 1. 9. Thus, गुप+मन् = जुगुप् + च (VII 4 62) = जुगुप् to which is added the third person singular termination अते = जुगुप् सते ॥

The मन् is to be added only then, when the senso of the desiderative verb is as below : मोमासते 'he investigates', द्योभसते 'he loathes', द्योदामते 'he straightens'. श्रोशंसते 'he sharpens'. The verbs given in this and the preceding sūtra, are Desiderative lu form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sūtra, may be read into this also, whereby the addition of मन् becomes optional. Thus मानयति, दापयति, दानयति and निशानयति are also valid forms.

NOTE. The ✓Gup 'to be agitate', (Dīṇādi No 123), and ✓Gupā to protect' (Bhūādi 422) are not to be taken for the purposes of this sūtra, because ✓Gup here is read along with ✓Tj, and therefore it refers to that ✓Gup of the Dhātupāṭha which is followed by ✓Tj and which is anudatta. In fact the anubandhas च in ✓Gup, ✓Tj, &c. is specially added to these roots in order to make them take ātmanepada affixes. For the letter च being anudatta, makes these ✓Gup &c. ātmanepadi. Though ✓Gup &c. are not full roots, but root elements, for the full root is gup+san, yet the ātmanepada ordained for the element applies to the root also, on the maxim अद्यप्येकं निष्कं मनुदायस्य विरोधं भवति : (See Kāśikā I 3 62). For if a mark (such as the anudatta च in ✓Gup) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root element ✓Gup cannot be conjugated in the ātmanepada, the full root ✓Jugupā is ātmanepadi by virtue of the indicatory anudatta anubandha च of ✓Gup.

1019 ✓Gup, to hide. Pre जुगुप्सते. Per जुगुप्सन्चक्रे. I Fut जुगुप्सिता II Fut जुगुप्सिष्यते. Imperative जुगुप्सताम्. Imper. अजुगुप्सत. Poten जुगुप्सन्त. Bene, जुगुप्सिष्य. Aorist अजुगुप्सिष्य ॥

1020 ✓Tj to sharpen, whet but here 'to forge'. Pre तितिक्षते. Per, तितिक्षाचक्रे. I Fut तितिक्षिता. II Fut तितिक्षिष्यते. Imperative तितिक्षताम्. Imper. अतितिक्षत. Poten तितिक्षन्त. Bene तितिक्षिष्य. Aorist अतितिक्षिष्य ॥

1031, ✓Mina 'to worship' 'to honor,' but here 'to investigate,' Pre, मोमासते. Per, मोमासाचक्रे. I Fut मोमासिता ॥

1022 ✓Bindh to bind, fasten; but here 'to loathe,' Pre द्योभसते. Thus द्यध + मन् + षप् + ते = द्यध + मन् + षप् + ते = द्यिष्य + म + ते (VII 4 79 S 2317) = द्योष + च + ते (III 1. 6 § 2394) = द्योष + चते (VIII 3 37 § 326) = द्योषत् + चते (VIII, 4 55 S 121).

रभ १०२३ राभस्ये । आरभते । आरभे । रब्धः । रप्स्यते ॥

1023 ✓Rava to long for, be eager, 2 to embrace, Pre, आरभते. Per, आरभे. आरभिये. आरभिष्यते. I Fut आरभ्या. II Fut आरभ्यते. Imperative, आरभताम्. Imper आरभत. Bene आरभसीष्ट. Aorist आरब्धः. Caus आरभयति. Aor. आरभन्त. Desi, आरिष्यते. Inten आरभ्यते. Yan luk आरभ्यतीति । आरभ्यि । d आरभ्य । Pl आरभन्ति. लोट् आरभन्ति । चट्, आरभत्. Nouns: आरभ्य । आरभ्यम् । रम्भा । रभस ॥

डुलभय १०२४ प्राप्ता । लभते ॥

1024. ✓Dulabhash to ge^a, obtain, Pre. लभते ॥

The stems ending in सन् &c are dhātus or roots by S 2304. When सन् is added there is reduplication by the following.

✓इ३८५ । सन्त्यङोः । ॥ ११ । ८ ॥

सचन्तस्य यदन्तस्य च प्रथमेकाचो द्वे स्तोत्रादेस्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुविप्रभृतयः किद्विच । निन्दाद्यर्थका ह्यानुदात्तेः दानशानी च स्वरितेति । यत्ते नित्य सचन्ताः । अर्थात्तरत्यन्-नुबन्धकाश्चुरादयः । अनुबन्धस्य केवलेऽपरितार्यत्वात्सचन्तात्तद् । धातोरित्यधिहितत्वात्स्तोत्र-नार्धात्तुक्तम् । तेनेदमुषो न । कुमुपसते । कुमुपसाचके । तितित्यते । मीमांसते । भग्भाष । चत्वंम् । धीमत्सते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in सन् (Desiderative) or यद् (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel.

NOTE.—The word सन् यद्): should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be “when the affixes सन् and यद् follow, a non-reduplicate root is reduplicated.” The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment इट् would not, as in अटिडिपति, अग्निशिपति । The phrase धातोरनभ्यासस्य is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus चङ् + सन् (III 1. 7) चङ् reduplicate विपद्यति (VII. 4 79),

The roots ✓Gupā &c, with the exception of ✓Kit, when having the senses of ‘despising’ &c are anudattita and not otherwise. The roots ✓Danā and ✓śanā are svaritot. These roots are always found with सन् added to them. Without सन् we never find them conjugated either in the Āmanajada or the Parasmanepada. When they have different meanings from those given to them in the above vārtikas, namely when they have the Dhātupāṭha meaning of गोपय् &c, they are considered to have no indicative letters attached to them, and then they belong to the Churādī class. Thus ✓Gup to speak is Churādī No. 231, ✓Tij ‘to sharpen’ No. 110, ✓Mana ‘to honor’ No. 299, ✓Badh ‘to bind’ No. 14. The Āmanepada affixes are added to the roots ending in सन्, because in the case of these roots having the indicative letter अ anudatta as final there is no scope for the Āmanepada affixes. For the simple roots गुप् &c are never found conjugated as गोपयते, and so the Anudatta indicative अ in गुप् &c does not mean, as it does every where else, that the simple roots ✓Gupā &c, should be conjugated in the Āmanepada, but that the anudatta of ✓Gup is to be so conjugated.

The affix सन् here is not an Ārdhadhātuka affix, as it is in the regular Desideratives, because this सन् is not only added to be affixed to roots but to special terms ‘gup’ ‘tij’ &c. It is only where सन् is added by force of the sūtra धातोः (III 1. 7, & 2608), that it is an Ārdhadhātuka. The significant use of the word dhātuh in III. 1. 7, while its absence from the two immediately preceding sūtras III. 1. 5 and 6, shows that the सन् of these two latter sūtras is not an Ārdhadhātuka affix. Therefore it does not take the augment इट् nor does it cause Gana.

As कुमुपसते ‘he censures or despises’, तितित्यते ‘he endures patiently’, विजिगमते ‘he deals’. But गोपायति ‘he protects’, तेजयति ‘he sharpens’, चक्रेतयति ‘he makes a wheel’.

When सन् is added, there is reduplication of the root, by VI 1. 9. Thus, गुप्+सन् = जुगुप् + स (VII 4 62) = जुगुप् to which is added the third person singular termination अते = जुगुप् सते ॥

The सन् is to be added only then, when the senso of the desiderative verb is as below मीमांसते 'he investigates', द्योभत्सते 'he loathes', दीदासते 'he straightens', श्रोशासते 'he sharpens'. The verbs given in this and the preceding sūtra, are Desiderative in form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sūtra, may be read into this also, whereby the addition of सन् becomes optional. Thus मानयति, दापयति, दानयति and निग्नानयति are also valid forms.

Note The ✓Gup 'to be agitated,' (Divadi No 123), and ✓Gupā to protect' (Bhūddi 422) are not to be taken for the purposes of this sūtra because ✓Gup here is read along with ✓Tj, and therefore it refers to that ✓Gup of the Dhātupāṭha which is followed by ✓Tj and which is anudātta. In fact the anubandhas च in ✓Gupa ✓Tj, &c is specially added to these roots in order to make them take ātmanepada affixes. For the letter च being anudātta, makes these ✓Gup &c ātmanepadi. Though ✓Gup &c are not full roots, but root elements, for the full root is gup + san, yet the ātmanepada ordained for the element applies to the root also on the maxim अवयवे कृतं लिङ्गं समुदायस्य विशेष्ये भवति । (See Kārikā I 3 62) For if a mark (such as the anudātta च in ✓Gupa) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root element ✓Gupa cannot be conjugated in the ātmanepada, the full root ✓Jugupsa is ātmanepadi by virtue of the inductory anudātta anubandha च of ✓Gup.

1019 ✓Gup, to hide. Pre जुगुप्सते । Per जुगुप्सावळे । I Fut जुगुप्सिता । II Fut जुगुप्सिष्यते । Imperative जुगुप्सताम् । Imper जुगुप्सत । Poter जुगुप्सेत् । Bene जुगुप्सिष्येत् । Aorist अजुगुप्सिष्येत् ॥

1020 ✓Tj to sharpen what but here 'to fortify' Pre तितिक्षते । Per, तितिक्षावळे । I Fut तितिक्षिता । II Fut तितिक्षिष्यते । Imperative तितिक्षताम् । Imper, तितिक्षत । Poter तितिक्षेत् । Bene तितिक्षिष्येत् । Aorist अतितिक्षिष्येत् ॥

1021, ✓Māna 'to worship 'to honor,' but here 'to investigate,' Pre, मीमांसते । Per मीमांसावळे । I Fut मीमांसिता ॥

1022 ✓Biniha to bind, fasten - but here 'to loathe,' Pre द्योभत्सते । Thus द्यध + सन् + शप् + ते = द्यध + सन् + शप् + ते = द्यिध + स + ते (VII 4 79 S 2317) = द्योध + स + ते (III 1. 6 S 2394) = द्योभध + सते (VIII 2 37 S 326) = द्योभत् + सते (VIII, 4 55 S 121)

रभ १०२३ राभस्ये । आरभते । आरभे । रब्ध्या । रप्स्यते ॥

1023 ✓Rava to long for, be eager, 2 to embrace. Pre, आरभते । Per आरभे । आरभिये । आरभिवळे । I Fut आरब्ध्या । II Fut आरभ्यते । Imperative आरभताम् । Imper आरभत । Bene आरभसीष्ट । Aorist आरब्ध्या । Caus आरम्भवति । Aor, आरम्भत । Desi आरिष्यते । Inten आराम्यते । Yan luk आरारम्भीति । आरारिष्य । d आरारथ्य । Pl आरारमति । लोट् आरारम्भाणि । लङ्, आरारप् । Nouns. आरम्भ, आरम्भम् । रम्भा । रम्भ ॥

डुलभय १०२४ प्राप्ता । लभते ॥

1024. ✓Dulabhash to get, obtain, Pre लभते ॥

वृत्त १०२५ परिष्वद्धे ।

1025 ✓ Shvanja to embrace

In conjugating this root, the following sūtra causes the elision of the nasal before the affix मृ

२३८६ । दंशसज्जस्वज्जो शपि । ६ । ४ । २५ ॥

2396 The nasal of दण, घन and ह्यञ्ज is elided before the विकारानां ण् of the roots of the Bhū class

NOTE Thus दशति, सजति and परिप्यजति for the change of the स of स्वप्न, to
 see VIII. 3 65

२३६७ । रंजनेषु । हं । ४ । स्ते ॥

येषां यदि नलोपः । स्यञ्जते । परिप्यजते । 'अन्विगन्विदमिन्स्यञ्जोना निट्' जित् यं या' इति
 ध्याकैरन्यान्तरम् । देभसु । 'सस्यञ्जे' इति भाष्यादाहारादिजडेशानुमत्या इहाप्यापोयते । सङ्गे । परस्य
 निटि' (२३६९) इति सूत्रे + स्यञ्जे उपस्यञ्जानम् + । अतोऽभ्यासात्परस्य प्रत्य ग । परिपस्यञ्जे-
 परिपस्यञ्जा जे । सस्यञ्जिजे—सस्यञ्ज जिजे । स्यङता । स्यङ् स यते । स्यञ्जते । स्यङ्छीट् । प्रत्यप्यङ्त्वात्
 'प्राप्तितासु-' (२२७६) इति प्रत्ययम् । परिनिविध्यस्तु सिद्धादीनां या-' (२३५६) इति घित्मूप
 शतद्वयमेव 'उपसर्गास्तुनेति-' (२२७०) इत्येव सिद्धे स्तुस्यञ्ज ज्यो 'परिनिवि-' (२३५५) इत्यङ्
 पनवपादानम् । परस्यङ्त्वात्-परस्यङ्क्ताः ॥

2397 The nasal of **रज्ज** is also elided before **य** न

NOTE —As रजति, रजत, रजनि । The separation of this from the preceding is for the sake of the subsequent sutras in which the anuvritti of रजि only runs and not of दत्ति &c

Thus ह्यन्ते : परिप्लवन्ते : In another grammar we find the following

Rule. The roots चय, यय, टम and खंज are optionally वित् when the affix of the Perfect follow,

[Note — See I 2 6 in *kāś kī*, where however *et* 'optionally' is omitted.]

Thus say : Moreover we find the example given in the *Matatila* (See VIII 3 118 S 236) Therefore we adopt the above rule here also, though it is the opinion of a particular school only.

The π is not changed to α after the reduplicate in the case of परिवर्त्यते owing to the following

Partika - In the entry VIII 3 118 B 2361 (उद्दे पारमिति) we must
 enumerate स्वप्न also, i. e., the prohibition of that sleep applies to the स्वप्न
 also. Therefore there is no objection after the relation.

Thus परिपन्थस्ये where the सिद्ध is क्तिन् as it causes the elision of the रा si,
or परिपन्थस्ये च where the सिद्ध is not treated as क्तिन्.

॥ **Plural 2nd Pers** ॥ Singular of the Perfect is **हृष्यिष्ये** or **हृष्यिष्ये** ॥

1st Future perfect; 2nd Future perfect

[illegible]

to \mathfrak{p} by VIII 3, 65 S 2170 after \mathfrak{p} and \mathfrak{v} also Thus: we have —पर्यव्यङ्, ल or पर्यव्यङ् ॥

1025 ✓ Shrafiya to embrace, clasp Pre स्वजते । Per सम्पजे or सम्पज्जे । संस्यजिषे or संस्यजिषे । सस्यजिषे । I Fut स्वजता । II Fut स्वज्जवते । Imperative स्वजताम् । Imper. अस्यजत । Poten स्वजते । Bene. स्वदं, छोटे । Aorist अस्यज कत । Caus स्वजयति । Aor अस्यज्जत् । Desi सिस्यज्जने । Inten स्यास्यज्यते । Yan luk सास्यहि or मास्यजोति । d. सास्यत् । Pl सास्यजति । Imperative 2nd P. S ॥ स्यजधि । Imp 3rd P S अस्यजन् ॥

हृद १०२६ पुरीषोत्सर्ग । हृदते । जहृदे । हत्ता । हृत्स्यते । हृदेत । हृत्सीष्ट । अहत्त ॥

1026 ✓ Hnd4 to void excrement, Pie हृदते । Per जहृदे । जहृदये । I Fut. हृता । II Fut. हृत्स्यते । Imperative हृदताम् । Imper. अहृदत । Poten हृदते । Bene. हृत्सीष्ट । Aorist अहृत । Caus हृदयते । Aor अजोहृदत । Desi जिहृत्सते । Inten जाहृदयते । Yan luk जाहृदोति or जाहृति । Past. Part Pass हृत् । (VIII ३ 42 S 3010)

Here end the conjugations of the four roots beginning with रभ ॥

SUB SECTION 7.

अय परस्मैपदिनः ॥

Now the Parasmaipadi roots

भिष्विदा १०२७ अव्यक्ती शब्दे ।

1027. ✓ Bhishvida to sound mistakenly Pre च वेदति । Per बिच्च, धदे । बिच्च वेदिष्य । बिच्च, वेदिष्य । I Fut च वेदता । II Fut च वेदिष्यति । Imperative च वेदतु । Imper. अच वेदतु । Poten च वेदेत । Bene च विद्यात । Aorist अच वेदोष । Caus च वेदयति । Aor अचिच्च, विदत । Desi बिच्च विदिषति or बिच्च वेदिषति । Yan luk च वेदंति । Past. Part Pass च विषयः or च वेदितम् । Ger च विदित्वा or च वेदित्वा ॥

स्कन्दिर् १०२८ गतिशोषणयोः । अस्कन्दि-अस्कन्त्य । स्कन्ता । स्कन्त्स्यति । नलोपः । स्कन्तात् । इतिवाड्, वा । अस्कन्त्-अस्कान्त्सीत् । अस्कान्ताम् । अस्कान्त्सुः ॥

1028 ✓ Skandir 1 to go move 2 To become dry

The present स्कन्ति । Perfect 2nd P. S अस्कन्द्य or अस्कन्त्य । 1st F. स्कन्ता । 2nd F स्कन्त्स्यति । In the Beneictive the nasal is elide (III 4 104 S 2216 and VI 4 24 S 415) ॥ स्कन्तात् । In the aorist there is optionally अड्, because the root has the indicatory दृ (III 1 57 S 2269)

Thus अस्कन्त् or अस्कान्त्सीत् । d. अस्कान्ताम् । Pl अस्कान्त्सुः । When preceded by the preposition वि, the स is optionally changed to ष by the following sūtra,

२३९८ । वि.स्कन्देतिनिष्ठायाम् । ष । ३ । ७३ ॥

पत्वं वा स्यात् । अत्येवेदम् । 'अनिष्ठायाम्' इति पर्युदासत् । विस्कन्ता-विस्कन्ता । निष्ठायां तु विस्कन्तः ॥

2398 The ष is optionally substituted for the स of स्कन्द्, after the preposition वि, but not in the participles in त and तवत् ॥

This rule is confined to क्त affixes only, because of the prohibition of the क्त affix निर्वाहः । Thus विष्कन्तो or विस्कन्ते, विष्कन्तुम् or विस्कन्तुम्, विष्कन्तव्यम् or विस्कन्तव्यम् &

Why do we say 'but not in the Nishthā' ? Observe विष्कन्तः ॥

The same is the case when the prefix is परि by the following sūtra.

२३९९ । परेश्च । ८ । ३ । ७४ ॥

अस्मात्परस्य स्कन्धेः सस्यो यः । योयविभोगात् अनिष्टाद्याम् इति न संप्रत्यते । परिष्कन्दति-परिष्कन्दति । परिष्कन्-परिष्कण- । यस्यपक्षऽख्यम् । न च षट्ठुवाश्रयतया यद्विहितस्यापत्यस्या-सिद्धत्वात् । 'धातुपमंगयोः कार्यमन्ताद्गम' इत्यभ्युपगमात् । पुषे धातुपवर्गेण पुञ्यते ततः साधनेन इति भाष्यम् । 'पूर्व साधनेन-' इति मतान्तरि तु न ख्यम् ॥

2399 च is optionally substituted for the च् of स्कन्ध after the preposition परि every where

Thus परिष्कन्दति or परिस्कन्दति, परिष्कन्ता or परिस्कन्ता, परिष्कन्तुम् or परिस्कन्तुम्, परिष्कन्तव्यम् or परिस्कन्तव्यम् ॥

The word परि could well have been included in the last sūtra as विपरिभ्यां स्कन्धेः &c. The very fact that it has not been so included, indicates that the prohibition of अनिष्टाद्याम् does not apply to it. Thus परिष्कण- or परिष्कन्तः ॥

When च् is changed to च, then न् is also changed to यः । It cannot be said that the च change depends upon two words, viz, the preposition and the word that follows it; therefore it is छिदिरह् and consequently अनिष्ट or non-effective in applying an अन्तरङ्ग rule by the change of न् to यः । For we have already said that an operation depending upon a verbal root and a preposition is an अन्तरङ्ग operation.

Moreover we find in the Bhāṣya, the following rule laid down:—

The root is first joined with its preposition and then conjugated and affixes joined to it. But in the opinion of those who hold that the root is conjugated first and then the preposition added to it, there will be no च change, and we shall get the form परिष्कन्तः ॥

1028 ✓ Skaṇḍir 1. to go, move, 2. to become dry. Pres. स्कन्दति । Per. चस्कन्द । चस्कन्ति or चस्कन्त्यः । चस्कन्तिव्यः । I Fut स्कन्ता । II Fut स्कन्तव्यति । Imper. चस्कन्तु । Imper. चस्कन्तव्यम् । Pot. स्कन्तेत् । Bene. स्कन्तात् । Aorist चस्कन्दत् । चस्कन्दन्ते । चस्कन्दन्ति । Caus स्कन्दयति । Aor. चचस्कन्दत् । De. चस्कन्तव्यम् । Inten चनोस्कन्दति (VII. 4 81 S 2632) Yāñ luk चनोस्कन्ति । N चनोस्कन्तः । Past Part. Pass स्कन्तः । Ger. स्कन्त्या । Noun चस्कन्तः 'a kind of disease.'

यम १०२६ मैथुने । यैमियः । ययथ्यः । ययथी । ययस्यति । ययाप्सोह् ॥

1039. ✓ Yabha, to cohabit, to have sexual intercourse with. Maitreya reads this root as यमः । Dhanapāṭi and Śikātyaṣa read both यम and यमैः । Śikātyaṣa further reads लय and लयैः । Pres. यमति । Per. ययायः । ययैतुः । ययैय or ययथ्यः । ययैय । I Fut ययथा । II Fut. ययस्यति । Imperative ययतु । Imper. ययथतु । Pot. ययैतु । Bene. ययायः । Aorist ययाप्सोह् । ययायाम् । Caus यययति । Aorist यययत् । Desi. यययति । Inten यययति । Yāñ luk यययति । Ger ययय्या । Adj यययम् ॥

याम १०३० प्रहृत्ये शब्दे च । यैमिय-जनन्य । नन्ता । अनन्तीत् । अनन्तिटाम् ॥

1030. ✓ yama 1. To bow to, salute, lend 2 to sound. Pres. नमति । Per. नमि । नमैतुः । नमैय or नमन्यः । I Fut. नमता । II Fut. नमस्यति । Imperative नमतु ।

Imper अनमत् । Potens नमेत् । Bene नम्यात् । Aorist अनमोत् । अनसिष्टायाम् । Caus. नाम-
पति, or नमयति । (See ✓ 842 &c) With the preposition it is always मित् as प्रकमयति ।
Aorist अमोत् । D. अनमसि । (VII 2 73, S 2377) Inten ननम्यते । Yan luk.
ननमोति or ननन्ति । D नान् । Pl ननमति । 1st. D ननन्त्यः । 1st Pl. ननमः । Imper,
अननम् । अननताम् । Ger नन्त्या । Nouns — नमः । नेमि । नमः । नृपा ॥

गम्ल १०३१ सूत्र १०३२ गतौ ।

1031 ✓ Gam II, 1032 ✓ Sripit 'to go' In the conjugation of the
✓ Gam, the following sūtra applies

२४०० । वृणुगमियमां छः । ३ । ३ । ३३ ॥

इषा छ स्वाच्छिति परे । गच्छति । जगाम । जामतु । जामुः । जगमिष—जगम्य । गता ॥

2400 छ is substituted for the final of वृ, गम and यम before a
Present-character (चित्) ॥

NOTE :—As वृच्छति गच्छति, यच्छति । The वृ with the indicatory उ is taken
here, (Ind 59), and not वृ of Divādi (19) class or of Kṛyādi class (53) There
we have वृच्छति and वृच्छति respectively Those who do not read the sūtra as वृ
&c, but as वृणमि &c, read the anuvṛtti of the word चित् from VII 3, 72 into
this sūtra, so that the चित् is qualified by the word अ, i. e. a चित् affix which
is merely a vowel, and has no consonant in it, (and not a चित् affix which begins
with a vowel) Therefore though वृणमि is a चित् affix beginning with a vowel, yet
as it contains a consonant, the छ substitution does not take place, as इषायाः (III.
1 83) The reading of the text according to Patañjali and Kātyāyana is वृणमि
मां छ, and hence the necessity of the above explanation. The reading वृ, though
convenient, is not āraha.

Thus Pre 3rd S गच्छति । Perfect. जगाम । जामतुः । जामुः । 2nd S. जगमिष or
जगम्य । 1st Future गता ॥

In forming the 2nd Future, the following sūtra applies :—

२४०१ । गमेरिट् परस्मैपदेषु । ३ । २ । ५८ ॥

गमे. परस्य सकारादेशिद् स्यात् । गमिष्यति । वृद्धिवादात् । 'अनटि' इति पठुंदासाक्षीपधा-
नोपायः । अगमत् । सपति । सपत् ॥

2401 An Ārdhadhatuka affix beginning with a स, gets the वृ
augment, after गम in the Parasmaipada

As गमिष्यति, अगमिष्यत् जिगमिषति ॥

NOTE —Why of गम ? Observe सिष्यति । The repetition of इट् shows that
the rule is invariable Why in the Parasmaipada ? Observe सुगमोष्ट, सुगमोष्ट,
सगम्यते सजिगमते, सजिगमिष्यते, अधिजिगमते अधिजिगमिष्यते ॥

As the ✓ Gam has an indicatory Iri, II so has its Aorist with चट् । There is
not the elision of the penult mate by VI 4 98 & 2363, because of the special prohi-
bition contained in that very sūtra in the case of the affix चट् । Thus Aorist is अगमत् ॥

The ✓ Srip is thus conjugated —Present सपति । Perfect सपत् । In form-
ing the 1st Future, the following sūtra applies —

२४०२ । अनुदात्तस्य चटुं पथस्यान्यतरस्याम् । ६ । १ । ५८ ॥

उपदेशेऽनुदात्तो य ऋदुपधत्तस्याव्या स्यात्भ्रतादायकिति परे । सप्ता-सर्पा । सपत्यति—
सपत्ति । असपत् ॥

2402 The augment अ comes optionally after the ऌ of those roots which are exhibited in the Dhātupāṭha as anudatta, when such roots end in a consonant having a अ as penultimate, and are followed by an affix beginning with a mute or sibilant and not having an indicative अ .

NOTE.—The word उपदेय is understood here, so also अत्यमक्ति. Thus वजा or मर्षिता or मर्षा, दूषा, दूषिता or दूषाः, the roots वृ, लृ, क्ष, 'to be happy to release' belong to Divi class, sub-class Rikali, and they take the augment इद् optionally (VII 2 45), so we have the three forms given above for these roots are also anudatta in the first enumeration.

Why do we say = which are sandatta in the Upadesa or the system of grammatical instruction" ? Observe यदा, यदुः, यद्वयम्, it is यत् उद्यमन which is exhibited as उद्यमन and because it has an indicator ऊ it takes इट optionally. Why do we say 'having a penultimate क letter' ? Observe मेता, वेता । Why do we say before an affix beginning with a mate or a sibilant ? Observe तप्यसि, दप्यसि । Why do we say 'not having an indicator क' ? Observe वसु, इक्ष । Before affixes not beginning with = भक्ष consonant this augment will not be inserted, as तप्यसि । दप्यसि ॥

Thus 1st Future सप्तः or सर्पः । 2nd Future सप्तस्यति or सप्तस्यति । Aorist सप्तत ।

1031 ✓ Guntā to Go Pre. गच्छति । Per कयाम् । जामतु । जामु । जाम्य or
 जामिष । जामिष्य । जामिम । I Fut गन्ता । II Fut गच्छिष्यति । Imperative गच्छतु ।
 Imper इगच्छत । Pōten गच्छेत् Bene गम्यात् Aorist अगमत् । Pas गम्यते । Caus
 गमयति । Aorist अजेममस । Inten कयाम्यते । Jan luk खयमीनि । or कइन्ति । D जहत ।
 Pl कइमति । 1st S अइमि D कइमय । Nouns — कन्तय । पञ्चा । जामु गी । गन्ता ।

1032 ✓ *Sripr* 10 go *Pre* सर्वति । *Per* सर्वय । *सद्यत्तु* । *समर्पि* च । *समर्पि* च ।
I Fut सर्मा सर्मा । *II Fut* सद्यत्तु सर्वति । *In per* सर्वय । *Imper.* समर्पय । *Pot.*
सर्वति । *Be e* सद्यत्तु । *Aor* सद्यत्तु । *सद्यत्तु* । *Cus* सर्वयत् । *Aorist* समर्पयत् । *or*
समर्पयत् । *Lesic* समर्पयति । *Intin* समर्पयति । *Jan luk* समर्पयति । *or* समर्पयति ।
or समर्पयत् । *A rel* समर्पय । *Adj* यः सद्य । *Nouns* — सर्व । सर्पि । समर्पय ।

यम १०३३ उपरमे । यच्छति । येमिय-यपय । यन्ता । ज्ञयसीतु
ज्ञयसिष्टाम् ।

1033 ✓ Yama to check curb, restrain According to Maitreya, the root
has a u indicator उ। Pre यच्छतुः (VII 3 77 S 2400) Per. यशाम्। येमत्। येम्।
येमिथ or यमयत्। I Fut यन्ता। II Fut यस्यति। Imperative यच्छतु। Imper अवच्छतु।
Potem यच्छतु। Bene प्रयात्। Aorist अवधीत्। अवसिद्धाम्। Caus यमयति। Aorist,
अयोयमत्। Desir विवर्तन्ति। Inten युयस्यते। Yash luk उपन्ति। ययन्तु। Adj शाश्यम्।
Np. 19 यमुना। यज्। सयत्। सयम् ॥

तप १०३४ संतापे । तप्ता । अताप्सते ॥

1034 ✓ I am so suffer from

As 1st & 2nd store houses for the District Collector's Office.

The π of the proposition निम्न, is changed to η when followed, by this root by the following sutra :—

२४०३ । निसस्तपतायनासेधने । ८ । ३ । १०२ ॥

पः स्यात् । आसेधनं धेनः पुन्यं ततोऽन्यस्मिन्निधये । निट्पति ॥

2403. प is substituted for the स of निष् before the verb तप, when the meaning is not that of 'repeatedly making red hot.'

The word आसेधन means doing a thing repeatedly and here it means making it red hot repeatedly. Thus निट्पतिः सुवर्णम् = सकृत् अग्निम् स्पर्शयति ४, ८, he puts the gold into fire only once.

Why do we say when not meaning repeatedly. Observe निसस्तपति सुवर्णं सुवर्ण-
कारः=पुनः पुनरग्निं स्पर्शयति ॥

NOTE:—In the sentences निट्पत् रक्ष, निट्प्रा अरातयः the change has taken place either on a Vedic irregularity or because the sense of repeatedness is not implied here.

1034. ✓ Tapa, to suffer pain, to mortify the body. Pre तपति । Per. तप्ताप । तेपिच or तप्तपृथ । I Fut. तप्ता । Imperative तपतु । Imper. अतपत् । Poten. तपेत् । Ben^o. तप्यात् । Aorist अतापसीत् । अताप्ताम् । Pas तप्यते । Caus तापयति । Aorist अतीतपत् । Desi. तितप्यति । Inten. तातप्यते । Yan luk तातप्ति । dj. तप्यम् । Nouns:—सतापः । तापः । तपः । तपस्या । तपस्यो ॥

त्यज १०३५ हानौ । तत्पजिज्य—तत्पक्य । त्यक्ता । अत्यासीत् ॥

1035. ✓ Tyaj to abandon. Pre त्यजति । Per. तत्याज । तत्यजतुः । तत्पजिज्य or तत्पक्य । तत्पजिज्य । I Fut. त्यक्ता । II Fut. त्यस्यति । Imperative त्यजतु । Imper. अत्यजत् । Poten. त्यजेत् । Bene त्यज्यात् । Aorist अत्यासीत् । अत्याप्ताम् । Caus. त्याजयति । Aorist. अतित्यजत् । Desi. तित्यजति । Inten. तात्यज्यते । Yan luk तात्यति । Nouns:—त्यागिन् । त्यागः । त्यद् ॥

पञ्ज १०३६ सङ्गे । 'दंशसज्जस्यज्जां शपि' (२३८६) इति न लोपः । सज्जति । सङ्कृता ।

1036. ✓ Shanj, to stick or adhere to, cling to. The nasal n elided by VI, 4, 25 S, 2306. Pre सज्जति । (With the preposition अभि, we have अभिसज्जति) । Per. ससज्ज । ससज्जतुः । ससङ्कृष or ससज्जिज्य । ससज्जिज्य । I Fut सङ्कृता । II Fut. सङ्कृयति । Imperative सज्जतु । Imper. असज्जत् । Poten. सज्जेत् । Bene. सज्यात् । Aorist. असङ्कसीत् । असङ्कताम् । Desi. सिङ्कति । Nouns निपङ्गः, संगः । प्रसङ्गः । सकयि ॥

दृशिर १०३७ प्रेक्षणे । परयति ॥

1037. ✓ Drishir 'to see' The root is replaced by पश्य by VII, 3, 78 S 2360. Thus Present is पश्यति ॥

In the conjugation of the Perfect (2nd Person. Singular) the following two sūtras apply:—

२४०४ । विभाषा सज्जिदृशोः । ७ । २ । ६५ ॥

आभ्यां चल दृढया ॥

2404. चल् the Personal ending of the Perfect, optionally gets the augment दृद after सज्ज and दृय ॥

NOTE:—As सज्जट् or सज्जिज्य, दृदृष्ट or दृदृशिय । See VI, 1, 58 below for the अम् augment.

२४०५ । सृजिदृशोर्भल्यमकिति । ६ । १ । ५८ ॥

अनघोरमायमः स्याज्ज्वादाद विकृति । दद्रुष्ट-ददृश्विष्ठ । दृष्टा । दृश्यति । दृश्यात् । इतिरिदं दृष्टं वा ॥

2405. The augment अम् (अ) comes after the अ of सृज् 'to create,' and दृश् 'to see,' when an affix beginning with a म् letter (the Mute and the Sibilant) follows: provided that it has no indicatory क् ॥

Thus where there is दृद् augment we have ददृश्विष्ठ; but when there is no दृद् augment, we have the अम् and thus get दद्रुष्ट व

1st Fut. दृष्टा, 2nd Fut दृश्यति । Ben. दृश्यात् । As the root has an indicatory दृद् the Aorist is formed optionally by चद् (III. 1. 57. S. 2269). When there is अद्, the following sūtra applies:—

NOTE:—Thus सृज् + सृज् = सृ + अ + ज् + सृ = सृष्टुः । Nom sing सृष्टा, so also सृष्टुम्, सृष्टव्यम्, दृष्टा, दृष्टुम्, दृष्टव्यम् । This अम् augment prevents the guṇa substitute ordained by VII. 3. 86. But in अद्वाचीत् and अद्वाचीत् the Vriddhi takes place in the Aorist, after the augment अम् had taken effect.

Why do we say when beginning with a Mute or a Sibilant? Observe सृज्ते नम्, दृश्येनम् with यु । Why do we say not having an indicatory क्? Observe सृष्टः, दृष्टः, before the affix क् । The forms of roots being exhibited in the sūtra, the rule applies when affixes relating to verbs come after these, and not when other affixes relating to nouns follow. Thus रज्जुसदृश्याम्, देवदृग्भ्याम् । Here the words are used as nouns rather than verbs. For the maxims धातोः स्वदृष्टव्ये तत्प्रत्यये क् अपे applies here

२४०६ । अद्वाचीत्ति गुणः । ७ । ४ । १६ ॥

अव्ययान्तात्तं दृष्टेऽश्च गुणः स्यादिति । अदृशत् । अद्वाचीत् ॥

2406. Guṇa is substituted for the vowel of the root, before the affix अद्, in the roots ending in अ or अद् as well as in अ ॥

Thus अदृशत् । But when अद् is not added the following sūtra applies:—

NOTE —As अकलाद् गुणोऽस्ति अरत्, अहंतेभ्योऽस्ति अम्, असात् अरात्, अदृशत्, अदृशताम्, अदृशन् । The affix अद्, means the Aorist character अद्, of which the above examples are given. It also is the kṛit affix (III. 3. 101) of which we have लु—करा ॥

The word अरत् is अद् Aorist formed from अ by III. 1. 59. The word अरताम् is अ (III. 1. 55) अदृशत् by III. 1. 57.

२४०७ न दृशः । ३ । १ । ४७ ॥

दृशयन्ते क्ते ॥ अद्वाचीत् ॥

2407. क्त is not the substitute of क्ति after the verb दृश् 'to see' Thus अद्वाचीत् ॥

NOTE —This is an exception to the sūtra III. 1. 43 enjoining क्त । The root दृश् will form its Aorists by III. 1. 57, and will take अद्, and हिच्, as अदृशत् or अद्वाचीत् 'he saw.'

1037. ✓ Dr śir to see. The root is ātmanepadi, with the prepost on सम् । As गमयति । Pre पर्यति । Per. ददृशे । ददृशतु । ददृशिये or ददृष्ट । ददृशियः । 1 Fut. दृष्टा । II Fut. दृश्यति । (VIII. 2. 41. S. 225) Imperative पर्यतु । Pāten पर्येत् । Post. दृश्यात् । Aorist अदृशत् or अद्वाचीत् । Pass दृशयते । Aorist अदृशे । Caus. दृशयति । Aorist. अदृशयत् or अदृशयत् । Desl. दृष्टव्यः । (I. 3. 57 S. 2731) Pāten दृष्टव्यते । 1st fut.

उद्दिष्टि । उद्दिष्टः । Imperat v. उद्दिष्टेति । 1st S. उद्दिष्टानि । Imperfect उद्दिष्टम् । Noun.
उद्दिष्टम् । उद्दिष्टम् । उद्दिष्टम् । उद्दिष्टम् ।

दंश १०३८ दशने । दशन दष्टायापारः । एषोदरादित्यात्रनुनासिक्रुनापः ।
अत एव निपातनादित्येके । तस्याप्यत्र तात्पर्यम् । अर्धनिदंशम्याधुनिकस्यात् ।
'दशमस्त'—(२३२६) इति न तोषः । दशति । दशमि—दशष्ठ । नष्टा । दंशति ।
दश्यात् । अत्रांवीत ।

1038 ✓ *Dana* to bite. The word *daṇa* 'actions of the teeth' is fitting. The word *दण* is derived from this root. The nasal is elided by ११. 3 102 S 1031. Others say, the nasal is elided as a *nijatana* or anomaly, because the word *दण* is so exhibited here. They also refer to this because the particularising of the meaning is modern. In other words, they also mean that *दण* has lost its nasal because such is the usage of the masters of language, for *Prasodārāli* only validates the usage of the *śāṅkhya*. But in the *Dhātupīṭha* *सूत्रे दण दणने* the meaning *दण* given to *दण* is not the work of any ancient author. All *Dhātupīṭha* meanings are recent additions to the bare list of roots prepared by *Paṇini* - so any form occurring in these meanings cannot *ipse facto* be a standard. Therefore those who say that *दण* is valid by *nijātana* here must be presumed to mean that standard writers have used the word *daṇa* which has been repeated here by the person or persons who have added these meanings to the roots. There they also indirectly mean that the form is valid under the *Prasodārāli* class.

Thus दय + यत् + ति = दय + य + ति (the nasal is elided by VI 4 25 S 2396) = दयति । The 2nd Pl. Singular of the perfect is दद मिय or ददंष्ट । First Future ददंष्ट । Second Future दद दयति । Denominative दयमान् । Aorist ददाददीत् ।

1038 ✓ Danya to bite, sting. Fer दयति. Fer दद्युः. दद्युम्. दद्यिम् or ददंष्टि. दद्यिम्. I Fut दद्या. II Fut ददयिष्यति. Imperatives ददयतु. Imper दद्यतु. Poten दद्येत्. Bene. दद्य्यात्. Aorist अद्याद्येत्. अद्याद्यात्. Caus दययति. Aorist अद्ययत्. दययत्. Dya दियद् दयिष्यति. Inten ददयिष्येत्. (III 1 24 S 2635 III. 4 81 S 2635) Yāu lak दन्वयोति or दन्वयि. Nouns दंष्ट्रा. दष्टी. दद्युक्.

कृप १०३६ विलेपने । विलेपनमाकुर्यणम् । कृष्टा-कृष्टा । कृत्पति-
कृत्यंति । * स्पृशमृशकृपमृष्टपा स्तेः मित्र्या घञः * । अक्रावीत् । अक्राष्टाम् ।
अक्रावीन् । अक्राष्टामि । अक्रावतः । पते घञः । अकृतत् । अकृतवाम् । अकृतन् ।

1039 ✓ *Arsh* to plough, till The word *viekhira* means tilling The First Future is *कट्या* or *कट्या* Second Future is *कट्यपति* or *कट्यपति* The Aorist *अगु विव* is optional under the following

Vartika The sign of the Aorist is optional after the roots $\sqrt{\text{Sṛjā}}, \sqrt{\text{Mṛś}}, \sqrt{\text{Kṛś}}, \sqrt{\text{Tṛp}},$ and $\sqrt{\text{Dṛp}}$. Thus चक्राक्षते, or चक्राक्षन्ति, D चक्राक्षते or चक्राक्षन्तम्. When सिच is not added we have कश्, as चक्रुश्चत, &c. Pres चक्षते। Per चक्षते। चक्रुश्चत। चक्रुश्चि। चक्रुश्चि। I Fut कक्ष्या, कक्ष्याः। II Fut कक्ष्याति कक्ष्येति। Imperative कक्षतु। Imper चक्षसेन्। Poten कक्षेन्। Den- कक्ष्यात। Aorist चक्राक्षते, or चक्राक्षन्ति। Dual चक्रुक्षताम् or चक्राक्षन्तम् or चक्राक्षन्तम्। Plural चक्राक्षन् or चक्रुक्षन्। Con चक्रुक्षन्। Caus कक्षयति। Aorist चक्रोक्षन् or चक्रुक्षन्ति। Dst चक्रुक्षन्ति। Inten चक्रिष्यते। Jan luk चक्रिष्ये। चक्रिष्ये or चक्रिष्येति। D चक्रिष्ये or चक्रिष्ये। Imperative चक्रिष्यत। Imperfct चक्रोक्षते, or चक्रुक्षते। Aorist — कश् ।

दह १०४० भस्मीकरणे । देहिय-उदग्ध । दग्धा । धत्सति । अधावोत् ।
अदाधाम् । अधातुः ॥

1040 ✓ Daba to burn Pre दहति । Per. ददाह । देहन् । देहिय or दग्ध (VIII 2 32. S 325, VIII 2 40 S 2280, VIII 4 53 § 52) I Fut दग्धा । II Fut धत्सति (VIII 2 32 § 325, VIII 2 37 S 326, VIII 4 55. S 121) Imper active दहन् । Imper अधहन् । Poten दहेत् । Bene दह्यात् । Aorist अधावोत् । अदाधाम् । अधातुः । Caus. दाहयति । Aorist अदीदहत् । Inten ददहते । Yan luk ददग्धि । Nouns — परिदाहो । निदाघः । अवदाघ । परिदाघ । दहन ॥

मिह १०४१ सेचने । मिमेह । मिमेहिय । मेढा । मेत्सति । अमिहत ॥

1041. ✓ Miba to wet, moisten sprinkle Pre मेहति । Per मिमेह । मिमेहिय । मिमेहिय । I Fut मेढा । II Fut मेत्सति । Imper मेहन् । Imper अमेहन् । Poten मेहेत् । Bene मिह्यात् । Aorist अमिहत । Caus मेहयति । Aorist अमीमिहत । Des मिमिहति । Inten मेमिहते । yan luk मेमेहि । मेमेठ । Perfect Part. मीढयान् । मेढम् । मेह । मिहिर । प्रमेह ।

Here end the Śāṇḍāt roots

कित १०४२ निवासे रोगापनयने च । विक्रिस्सति । सशये प्रायेण विपूर्वः । 'विक्रिस्सिता तु सशयः' इत्यमरः । अस्यानुदात्तत्वमाश्रित्य 'विक्रिस्सते' इत्यादि कश्चिदुदात्तहार । निवासे तु केतयति ॥

1042 ✓ Krita to live 2 to heal, cure when meaning to doubt, it is generally preceded by चि । Thus विक्रिस्सिता means doubt see Amarakośha I 5 3 It is Paraśmanipati but some take it to be anudātta and so conjugate it in the ātmanepadi । As विक्रिस्सते । when one going to dwell, it is conjugated as केतयति । This root is always सन् ending in the sense of 'to heal' 'to doubt' See III 1 5 § 2396 This सन् not being an Ardhadhatuka affix, does not take इद् augment or cause Guna Pre विक्रिस्सति । "He cures" or केतयति । 'He dwells' । I Fut विक्रिस्सयति ।

Des विक्रिस्सयति । As a general rule सन् is not added to a root which has already taken सन् । But that rule applies to the Des derivative सन् and not to the Svārtha सन् ॥

दान १०४३ खण्डने ।

शान १०४४ तेजने । इतो वहत्यन्ताः स्युरिते । दीदामति-दीदामते शोशासति-शीशांसते । अयंविशेषे सन् । अन्यत्र दानयति । शानयति ॥

1043 ✓ Dāna (to straighten) to cut, divide 1044 ✓ Śina to sharpen
om this upto ✓ Śaha the roots are svarita. These roots are also ātmanepadi सन् ending (See III 1 6 § 2394) When not meaning 'to straighten' and 'to whet' respectively, we have दानयति । शानयति in the Churāḥ. Pre दीदामति A. दीदामत । Caus दानयति ॥

1044 ✓ Śina to sharpen, whet Pre शीशामति । A शीशामते । Caus शानयति ॥

दुपचप् १०४५ पाके । पचति-रचते । पचिद्य-रचय । पके । पक्ताः पशीष्ट ।

1045 ✓ Dupaśhask to cook, boil, fire पचति । रचते । Per पचाद्य । पचन् । पचयद्य or पचिद्य । A पके । I Fut पचता । A पचता । II Fut पचयति । A पचयति ।

यज १०५१ देवपूजासंगतिकरणदानेषु । यजति-यजते ॥

1051. ✓ Yaja 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, 3. to bestow. Thus the Present is यजति or यजते । In forming the Perfect the following sūtra applies:—

✓ २४०८ । लिट्यभ्यासस्योभयेषाम् । इ । १ । १५ ॥

यच्चादीनां यडादीनां चाभ्यासस्य सम्प्रसारणं स्यान्निति । इयाज ॥

2408 There takes place vocalisation of the semivowel of the reduplicate (abhyāsa) of both vachyādi (VI 1. 15) and grabādi (VI 1. 16) words, when the affixes of लिट् follow.

Thus इयाज । In forming the Dual and Plural, the following sūtra applies

NOTE — Thus वच्—उवाच, उवाचिच, स्वप्—सुप्वाच, सुप्वाचिच, यज—इयाज, इयजिच, वृषप्—उवाच, उवाचिच । As regards यडादि verbs, यट्—जपाट्, जपाटिच (there is no speciality in the case of this verb, as these forms would have been evolved without even this rule) ज्यत्—जिज्यो, जिज्यिच, जयि—उवाच, and उवाचिच; यध—विध्याच, विध्याचिच, यय—उवाच, उवाचिच, व्यच—विध्याच, विध्याचिच, वयच्—ययश्च and ययश्चिच ॥

This vocalisation of the reduplicate is taught with regard to those affixes which are not कित् । With regard to कित् affixes, the Rule VI 1. 15 will apply.

✓ २४०९ । वचिस्वपियजादीनां किति । इ । १ । १५ ॥

वचिस्वप्योर्जजादीनां च सम्प्रसारणं स्यात्किति । पुनः प्रसङ्गविज्ञानाद्विहितम् । ईजतुः । ईजु । इयजिच—इयज । ईजे । यटा । यट्यति । इज्यात् । यसीट् । अयासीत् । अयट ॥

2409 The semivowels of the roots वच्, स्वप्, and यजादि verbs are vocalised when followed by an affix having an indicative क ॥

Thus यज् + चतुस् (which is कित् by I. 2. 5) = इज् + चतुस् = इज् इज् + चतुस् = ईजतुः । The reduplication takes place after vocalisation.

And as the rule of vocalisation is subsequent to that of reduplication in order, therefore by the maxim of परम्य 1. 4 2, vocalisation will take place first and then reduplication, according to the maxim पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्सिद्धम् "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule"

NOTE.—The anuvritti of यट् does not run into this sūtra. The root वच् includes the वच् परिभाषने of the Adādi class (II 54) and the वच् substitute of वृ (II. 4 53) स्वप्, is the root जियप्, जये of the Adādi class (II 59) The यजादि verbs are the last nine roots of the Bhvādi class viz. यज्, वच्, यट्, वय, येज्, व्येज्, गृज्, यद् and जिय ॥ The semivowels of these eleven verbs are changed into the corresponding vowels, when an affix having an indicative क is added to them. Thus with the Past Participle affixes च् and ल्यप् we have the following forms —1 वच्—उक्त, उक्तवान्, (VIII. 2 30,) 2 स्वप्—सुप्त, सुप्तवान् 3 यज्.—इट्, इट्यवान् (VIII. 2 36) 4 वय—उम्, उम्पवान् 5 यट्—ऊट्, ऊट्यवान् (VIII. 2 31, 40, VIII. 3. 13 and VI. 3. 11) 6 वय्—उचितः ऊजितवान्, (VII. 2. 56 VIII. 3. 60) 7 येज्—उत, उतवान्, 8 व्येज्—सपोत, संपोतितवान्, 9 गृज्—गृत, गृतवान्, 10 यद्—उदित, उदितवान् 11 वृचोश्चिच—गृन, गृनवान् ॥

1051. ✓ Yaja 1. to worship with sacrifices 2. to consecrate, dedicate. 3 to bestow Pre यजति : A यजते । Per. यजाम् । ईजन्तु । ईजतिथ or यजत् । ईजति । I Fut. यज्या । II Fut यज्यति । A यज्यते । Imper. यजतु । A यजताम् । Imper. यजन्तु । A अयजत । Potent यजन्तु । A यजन्त । Bene. इज्यात् । A. यज्यात् । Aor. अयासीत् । अयाष्टाम् । अयष्ट । A अयस्ताम् । Pas. इज्यते । Causa. याजयति । Aorist अयायजन्तु । Desi विपद्यति । A. विपद्यते । Inten याजयन्तु । yañluk याज्यत् । Nouns. यागः । याज्यूकः । इज्या । यजः । यजु' । यद् । यडा । यायति । यकाः । अजित्क । इजि' ॥

दुष्य १०५२ बीजसंताने । बीजसंतानं सेवे विस्मरणं गर्भाधानं च । अयं द्वेदनेऽपि । केयान्यपति । उयाप-ऊपे । यप्ता । उय्यात् । वसीष्ट । प्रययशाप्-सीत्-अयप् ॥

1052. ✓ Tu vap 1. to sow, 2. to beget, produce The word vya—santāna literally means scattering the seeds—whether the seeds of grain &c in a field or in the womb. This root also means to cut as केयान् वपति he cuts the hair; Pre. वपति । The preposition नि is changed to वि by VII. 4 17 S 2285, As वलिवपति । Per उयाप । A. ऊपे । उयप्य or उयपिथ । उयपिथ । I Fut यप्ता । Imper. यपतु । Bene. उय्यात् । A यप्सीत् । Nouns यापो । यापि । यप ।

यह १०५३ प्रापणे । उवाह । उर्ध्वि च । 'सहियहोरोदयणस्य (२३५०) उवाह-ऊहे । वाठा । यत्त्यति । अयासीत् । अयाष्टाम् । अयासुः । अयोठ । अयस्ता-ताम् । अयतत । अयोठाः । अयोठ्यम् ॥

1053 ✓ Vaha to carry, to convey Pre. वहति । A वहते । Per. उवाह । ऊहतुः । उयतिथ । उयोठ । ऊहिव । A ऊहे । ऊहिये । I Fut वाठा । II Fut वप्यति । A वप्यत । Imperative वहतु । A वहताम् । with व we have अवहाणि । Imper अवहत । A अवतत । Potent वहेत् । A वहेत । Bene उवात् । A वसीत् । Aorist अयासीत् । D अयोठाम् । Pl. अयासुः । A अयोठ । D अयस्ताम् । A. Pl. अयतत । A 3 S अयोठा । A. Pl. अयोठ्यम् । A 1 S अवहि । Cond अवयन्तु । Pas उवाते । Caus वाहयति । Aorist अयोवहतु । Desi विवहते । Inten वाहयते । Yañluk वायोठाः वायवति । Nouns :—ऊह । ऊठि Marriage, अयोठ' । वीठ' । वः । वपू' । अनुहुही ॥

वस १०५४ निवासे । परस्मैपदी । वसति । उवाम ॥

1054 ✓ Vasa to dwell.

This root is Parnasmaipadi The present is वसति । The Perfect 3rd S is उवाह । In the dual the व is changed to व by the following sutra.

२४१० । शमितिसिधवीनां च । व । व । व । ६० ॥

इयन्तुर्वा परस्मैवां सस्य वः स्वात् । ऊपतुः । ऊपुः । उवसिथ-उवस्य । यस्ता । 'स-स्वार्ध-धातुके' (२१४२) यत्त्यति । उय्यात् । अयासीत् । अयाताम् ॥

2410. The व is substituted for the व् of वास, वस, and वस, when it is preceded by an इय् vowel or a guttural

NOTE —Thus अय्याशित, अय्याशिताम्, अय्याशितु, the Aorist of वास; the स्ति is replaced by वट (III. 1. 56), and the वा changed to व by VI 4. 34 So also शिट्, शिट्यात् ॥ From वस् उयित, उयित्यात् उयित्वा । The Samprasāraṇa takes place by VI 1. 15 as it belongs to Yajñādi class From वस् we have वटतु, वटुः in the Perfect. वस्, is the substitute of वट (II. 4. 30), the penultimate अ is elided by

VI 4 08 So also अद्यन् in अद्यमोमदन्त पितर (Rg I 83 2) This is the Aorist form of अद्य the यद्य is substituted for अद्य (VI 4 37) the Aorist sign is elided by II 4 80

Thus कथ्यते । Pl कथु । 2nd S उद्यसिष्य or उद्यस्य । The First Future is यस्त । The second Future is this formed यद्य + स्यति । Here the य of ✓यद्य is changed to त् by VII 4 49 S 2313 We have therefore, यत्स्यति । The Beneficative is यद्यात् । The aorist is अद्यात्सीत् । अद्याताम् ॥

1054 ✓Vasa to live to dwell Pre यद्यति । Per उद्यस्य । कथ्यते । उद्यसिष्य or उद्यस्य । कथिय । I Fut यस्त । II Fut यत्स्यति । Imperative यस्तु । Imper अद्यसत । Dele उद्यात् । Aor st अद्यात्सीत् । अद्याताम् । अद्यात्सु । Caus दाद्यति । Aorist अद्योद्यसत । Dea दियत्सति । Inten दाद्यस्ति । Yan lak दाद्यस्ति । Imperfect अद्यायत । Past Part Pass उद्यित । A t उद्यितवान् । Ger उद्यित्वा । Nouns दात्य । अमाद्यस्म । अद्यासी । प्रदासी । यत्सर । यद्यति । यद्यन्त । दाद्य । यत्ति । यत्सम् । दासि । यमु । यमिष्ट ॥

वेज् १०५५ तन्तुसंताने । धयति-प्रयते ॥

1055 ✓Ven to weave

The Present is यद्यति । A धयते । In the Perfect ✓वे is replaced optionally by ✓य by the following sūtra

२४११ । वेजो वयि । २ । ४ । ४१ ॥

या स्यात्तिटि । एकार उच्चारणार्थ । उवाच ॥

2411 When तिद् follows, यद्यि is optionally the substitute of वेज् 'to weave.'

The इ in यद्यि is for the sake of pronunciation only. The substitute is यद्य । Thus यद्य + यत् = यद्य + यद्य + अ (VI 1 8 S 2177) - उद्य + यद्य + अ (VI 1 27 S 2408) = उवाच । In the dual we have यद्य + अतु = उद्य + अतु ॥

The dual affix अतु be ug किति (I 2 5) the following sūtra would have applied and caused the vocalisation of य, but it is not so by the sūtra that follows namely S 2413

२४१२ । यद्विन्यासयिष्यधिप्रतिविवतिदृश्वतिपृच्छतिभृज्जतोनादिति च । ६ । १ । १६ ॥

यदा किति इति च सप्रसारण स्यात् । एकारस्य प्राप्ते ॥

2412 There is vocalisation of the semi vowels of the following verbs when an affix having an indicative क or इ follows — यद् 'to take', व्या 'to become void', यज् 'to weave', व्यध् 'to strike', यध् 'to shame', व्यध् 'to deceive', व्यध् 'to cut' प्रच्छ 'to ask', and भज् 'to cook, to fry'

The य requires vocalisation, which is however prevented by

२४१३ । लिटि वयो य । ६ । १ । ३८ ।

ययो यस्य सप्रसारण न स्यात्तिटि । कथ्यते । कथु ।

2413 In the substituted root यद्य (II 4 41) the य in the Perfect is not vocalised

The phrase सप्रसारण is understood here Thus उवाच कथ्यते, कथु । The word तिद् is employed in this aphorism for the sake of subsequent sūtras, the one could have done well without it even

Though the य is not vocalised, it is optionally replaced by य by the following

sūtra

२४१४ । यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां किति । ६ । १ । ३८ ॥

यद्ये। यस् यो या स्थातिरिति । क्यत्तुः । क्युः । यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां किति ।
उद्यत्तुः । स्थानिष्टाद्येन स्थित्यात् । क्ये । क्ये । यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां ॥

2414. Before the tense-affixes of the Perfect that have an
indicatory क (I. 2. 5), for the य of यस् may optionally be substituted
अ य ॥

Thus क्यत्तुः or क्यत्तुः, क्युः or क्युः ॥

NOTE:—According to Pāṇini, the phrase यस्मात् of this sūtra could have
been dispensed with; this much would have been enough:—यस्मात्प्राप्त्यन्तरस्यां किति यस् ।
Thus यं + क्यत्तुः = य + य + क्यत्तुः = यत्तुः; and क्युः (the vocalisation being prohibi-
ted). In the alternative —य + क्यत्तुः = उ + क्यत्तुः = उः क्यत्तुः + क्यत्तुः (VI. 1. 77) = क्यत्तुः,
क्युः ॥ Here there is vocalisation. In the case of क्युः substitute, the य is never
vocalised, so we have क्यत्तुः, क्युः । Thus all the three forms have been evolved
without using यस्मात् ॥

In the 2nd S. there is always इट् augment, in spite of VII. 2. 62 S. 2205,
because ✓यस् is defective and can never be conjugated in the first future with
सिच् । Thus we have क्यत्तुः ॥

The defective root यस् being the substitute of क्ये, is considered to have an
indicatory य, by I. 1. 56 S. 49 and so is conjugated in the Parasma and Atmane
both. Thus Atmane—Perfect is क्ये or क्ये ॥

When there is no यस् substitution for क्ये in the Perfect, the following sūtra
applies.

२४१५ । येज् । ६ । १ । ४० ॥

येजो ण वसतासं स्थातिरिति । यद्ये । यत्तुः । यद्युः । यद्यिच्-यद्याच् । यद्ये । याता । क्यत्तुः ।
यासीत् । अयासीत् ॥

2415. The semi-vowel of ये 'to weave' is not vocalised in the
Perfect.

Thus यद्ये, यद्यत्तुः, यद्युः । This root belongs to यञ्जि class and would have
been vocalised before क्तिन् affixes by VI. 1. 15, and before non क्तिन् affixes the
Reduplicate syllable of the Perfect would have been vocalised by VI. 1. 17.
Both vocalisations are prohibited here

1035. ✓Yen to weave. Pre. यद्यति । A. यद्यते । Per. यद्याच् or यद्ये । Dual. क्यत्तुः
or क्यत्तुः । क्युः or क्युः । 2nd S. यद्यिच् । क्यत्तुः । क्युः । क्य्याच् or क्य्याच् । क्य्याच् । क्य्याच् ।
A. क्य्याच् । क्य्याच् । A. क्य्याच् । क्य्याच् । I Fat याता । A. याता । II Fut.
यास्याति । A. यास्याते । Imperative. यद्यत्तुः । A. यद्यत्तुः । Imper. यद्यत्तुः । A. यद्यत्तुः ।
यद्ये । A. यद्ये । Dual. क्यत्तुः । A. क्य्याच् । Caus. याद्यति । Aorist अयाद्यत् । Desi.
यद्यासति । A. यद्यासते । Inten. याद्याते । Yan luk याद्याति or याद्याति । याद्याते । याद्याति ।
Imperative याद्याति । Adj. याद्यायः । याद्याः । Noun:—तन्नुयाय ॥

येज् १०५६ संवरणे । व्ययति ॥

1036. ✓Yen to cover.

The Present is व्ययति । In the Perfect, the sūtra VI. 1. 45. S. 2370 re-
quired the य to be changed into वा; but the following sūtra prevents that.

२४१६ । न व्यो लिटि । ६ । १ । ४६ ॥

व्येञ्च आत्य न स्याल्लिटि । वृद्धिः । परमणि ह्रस्वादिशेषे चाधित्वा यस्य सप्तसौराष्ट्रम् । समयेषा पक्षगमार्थ्यात् । अन्यथा वृद्ध्यादीनां यद्वादीनां चानुयुक्त्यैव सिद्धे जिं तेन । विव्याधः । विव्यत् । विव्युः । इदन्त्यसि—' (२३८४) इति निष्पत्तिः । विव्याधियः । विव्याध—विव्ययः । विव्ये । व्याता । धीपात । व्यासीट । अयासीत् । अयास्त ॥

2416 There is not the substitution of वा for the Dipthong of the root व्ये when the affixes of the Perfect follow

Thus सविव्याध, सविव्याधियः । The redupl cate of the Perfect is vocal sed here by VI 1 17 The Vridhhi in सविव्याध takes place by VII 2 116 before the लिट् affix लाल ॥

Though in the redupl cate, the व requ red to be elided by VII 4 60 S 2179 because it is subsequent to the rule of samprasāraṇa, yet the latter prevails and the व is vocal sed to वृ । (Had VII 4 60 S 2179 applied then the vocal sat o would have been of वृ ।) Th s we do, because of the word ubhayesham being used in the sūtra VI 1 17 S 2408 For there was no necessity of using th s word in the sūtra VI 1 17, S 2408, as the anuvṛtti of Vachyādi and grādi was already current in it

Though the phrase समवयस्य could have been applied into this sūtra by the context and the governing scope of the preceding sūtras its express mention in this sūtra is for the sake of indicating that the rule of vocalisation supersedes even the rule of ह्रस्वादि शेषे VII 4 60, the vocalisation must take place at all events Thus व्ये + लाल = व्ये + व्ये + लाल । Here by VII 4 60, the second consonant व of व्ये ought to have been elided and the equation would have stood व्ये + व्ये + लाल and there would have been vocalisation of व by VI 1 17 S 2408 But that is not intended There is vocalisation of व and we have विव्याध । In fact the universal maxim of vocalisation is — 'The samprasāraṇa and the operation dependent on it possess greater force than other operations which are simultaneously applicable'

1056 ✓ Vyeti to cover Pre व्ययति । A व्ययते । Per विव्याध । A विव्ये । विव्यत् । A विव्याते । विव्युः । विव्याधियः । A विव्यये । A विव्यये or विव्यत् । विव्याध । A विव्ययते । I Fut व्याता । A व्याता । II Fut व्यास्यति । A व्यास्यते । Imperative व्ययतु । A व्ययताम् । Imper अययतु । A अययत । Potent व्ययेत । A व्ययेत । Bene धीयान् । A व्यासीट । Aorist अयासीत् । अयास्ताम् । A अयास्त । Caus व्यापयति । D s L विव्यासति । A विव्यासते । Inten यदीयते । Laḥ lak यायति or याय्यति । Dual यायते । Plural यायति । Adj व्यायीय । व्यापय । व्यातयम् । Noon — नीयि ॥

हेञ् १०५७ स्पर्धायां शब्दे च ।

1057 ✓ Hveṣ To emulate, to call by name
The following sūtra applies in forming its Perfect

२४१७ । अय्यस्तस्य च । ६ । १ । ४३ ॥

अय्यस्तीमदित्यतो हेञ्च सप्तसौराष्ट्रं स्यात् । ततो द्वित्वम् । कुदायः । कुदुयः । कुदुत् । कुदोय or कुदुयिच । कुदुयः । कुता । कुवात् । कुसीट ॥

2417 There is vocalisation of the semivowel of ह्र in the reduplicated form, in both the syllables

Note —The a'hyas means the redupl cate and the reduplicated, with the syllables The vocalisation takes place before reduplication Thus कुदाय, सोदुयते.

With word meanings, from the commentaries of Sankara, Ramana
and Madhva, with index

Rs 1 50 [Postage 1/2]

DAILY PRACTICE OF THE HINDUS. Re 1 [Postage 1/2]

This is a book of 220 pages containing the Morning duties of every Hindu from early rising till he finishes his Sandhya. Contents: The Daily Practice of the Hindus, Bathing, Tarpana or offering water to ancestors, Sandhya, Sandhya, Mudhyandini Sandhya and Tantriki Sandhya, Vedic Mantras and transliterated in English also Word meaning and Grammatical notes on these are fully given

A CATECHISM OF HINDUISM.

Complete in 71 pages

Containing 197 questions and answers on the cardinal principles of Hinduism: with Sanskrit quotations from Vedas and Puranas.

PRICE ANNAS EIGHT.

*Extract from the N. W. P. & Oudh Administration Report,
1899-1900.*

Page 190.

Among the smaller books on Hinduism the only one need be specially mentioned is *Hindu Catechism*, by Babu Sris Chandra Bose, B. A., a member of the Judicial Service in these provinces. This is an attempt to state in plain language and in a brief form the leading teachings of that religion, both dogmatic and practical; but its chief claim to notice consists in the evidence it affords of a growing tendency to a liberal and broad interpretation of the texts, and to the need which is becoming felt in certain classes of educated Hindu Society for greater freedom, both of thought and practice

AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY

Price 8 annas [Postage half anna.]

"Is an earnest endeavour to bring the truths of Yoga Philosophy within reach of the general reader, while serving as a convenient hand book for ready reference for learners and teachers alike." *The Central Hindu College Magazine, June 1904*

"The Three Truths of Theosophy"—Vedanta Series No 4—is a very ably written pamphlet, by Babu Sri Chandra Vasu, B A It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces. As the price is only one anna, or Rs. 5 per one hundred copies, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities *The Theosophy in India*

SHIVA SAMHITA Price one Rupee

THE SIDDHANTA KAUMUDI

BY
BHATTOJI DIKSHITA,

Containing the original text with notes and explanations in English based on Pottabodhini, Kasikā and other Commentaries

Edited and Translated by

SRISA CHANDRA VASU, II A,

Author of Panini's Ashtadhyaya &c &c, &c

To be completed in three Volumes Royal Octavo nearly 2,500 Pages

Rates of Subscription.

Indian	Rs	20	0	0
Foreign	£	2	0	0

JUST READY.

CAN BE SUPPLIED AT ONCE TO SUBSCRIBERS

VOL I complete in 1028 pages royal octavo

VOL II part I chapter I (conjugation of roots belonging to the Bhryadi class) 252 pp Royal octavo

VOL III complete in 247 pp royal octavo contains the Grammar of the Vedas

NOTE — The Price of the whole book on completion will be Rs 40 The subscription rate is Rs 20

Professor A. A. Macdonell (Oxford) 24th July 1904. —

Pray accept my best thanks for the copy of Vol I of your translation of the Siddhanta Kaumudi, which has just arrived. As the Siddhanta Kaumudi is a very useful work for students of the Paninian system of grammar, you are doing a good thing in translating it.

WORKS BY THE SAME AUTHOR

To be had at PANINI OFFICE, ALLAHABAD.

1. PANINI'S ASHTADHAYATI with English translation (without the Index) Price Rs 45 [Postage one Rupee]

2. A CATECHISM OF HINDUISM As 8

3. ISHA AND KENA UPANISHADS with word meanings extracts from the Commentaries of Shankara, Ramanuja and Madhva introduction and indexes Re 1, [Postage 1 anna]

4. KATHA UPANISHAD with word meanings extracts from the Commentaries of Shankara, Ramanuja and Madhva introduction and indexes Re 1, [Postage 1 a.]

5. AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY As 8 [Postage 1 anna]

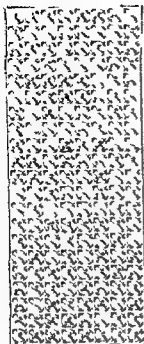
6. TATTVA TRAYA OF RAMANUJA SCHOOL. English translation with notes edited by C Vasu 8 As [Postage 1 anna]

7. DAILY PRACTICE OF THE HINDUS Re 1 [Postage 1 anna]

8. SHIVA SAMHITA Price Re 1

9. STUDENT'S DIARY, Price 1 anna.

10. THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY, Anna 1

Vol II Part I

TASCICULOUS IV

1907

Published by
The Panini Office,
Bhavaneshwari Ashram
33 40 Pabulargau
ALLAHABAD

All Rights Reserved

SIDDHANTA KAUMUDI

OF

BHATTOJI

DIKSHITA

TRANSLATED INTO ENGLISH

SRISA CANDRA VASU.

AND

VAMANA DAS VASU.

WORKS BY THE SAME AUTHOR.

- 1 **THE ASHTADHYAYI OF PANINI**—Containing Sanskrit Sūtras and Vrittis with Notes and explanations in English based on the celebrated commentary the *Kasika* Royal, Octavo pages 1,682 price Rs 45

- 2 **ISHA AND KENA UPANISHADS**—With Anvaya, Vritti Word meaning, extracts from the commentaries of Shankara Ramanuja and Madhava Charya, Notes and Translations in English, together with Introduction and Index Crown 8vo pages 175 Price Re 1.

- 3 **KATHA UPANISHAD**.—With Sanskrit text anvaya, Vritti word meanings extract from the Commentaries of Sankara, Ramanuja and Madhva, notes and translations into English with Indexes of Mantras and Sanskrit words with their meaning in English Cr 8vo pages 224 Price Re 1.

- 4 **A CATECHISM OF HINDUISM**—Containing 179 Questions and Answers on the Cardinal Principles of Hinduism with Sanskrit Quotations from Śruti, (Vaidic and Tantric) and Puranas Cr. 8vo. pages 71 price 8 annas

- 5 **DAILY PRACTICE OF THE HINDUS**—This is a book containing the Morning duties of every Hindu, from early rising till he finishes his Sandhya. Contents: The Daily Practice of the Hindus on Bathing. Tarpana or offering water to ancestors Sama Veda Sandhya, Madhyandini Sandhya and Tantriki Sandhya Vedic Mantras are transliterated in English also Word meaning and Grammatical notes on these are fully given. Royal 16 mo. pages 230 Price Re 1.

- 6 **AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY**—“Is an earnest endeavour to bring the truths of Yoga Philosophy within reach of the general reader; while serving as a convenient hand book for ready reference for learners and teachers alike” *The Central Hindu College Magazine*, June, 1904. Cr. 8vo pages 80 price 8 annas

7. **SHIVA SANHITA**—A most famous treatise on Hatha and Raja Yoga English translation with notes. Cr. 8vo pages 64 price 8 annas.

CHAPTER II

अथ तिङन्तादादिप्रकरणम् ।

THE ADÂDI VERBS

Before we take up the conjugation of the regular roots commencing with अद् 'to eat', we shall show the conjugation of the sâutra root जति which is treated like the roots of this class

२४२२ । अस्तेरीयङ् । ३ । १ । २६ ॥

अति षोडशस्मादोवह स्यात्स्वायँ । जुगुपसायाम धातु' इति यद्वयः । कदावाच इत्येके 'समाधान्ता'—(२१०४) इति धातुत्वम् । अतीयते । अतीयात्क आर्धधातुकप्रियत्वाभावात् 'आपादय आर्धधातुके वा' (२३०५) इति षड्भावे 'षोडशस्तेरि'—(२१५६) इति परस्मैपदम् । आनर्त् । अतिष्यति । आर्त्तिम् ॥

2422 The affix इवद् comes after the sâûta root अति 'to reproach' without changing the sense

NOTE—The indicatory इ shows that the verb will take the affixes of the Atmanepada, as अतीयते 'he pities or reproaches', so also, अतीयाते, अतीयन्ते ॥

Many say that the meaning of this root is 'to reproach'. But others say it means 'to pity'. The whole form अतीय gets the designation of dhātu and is called 'root,' by S. 2304.

Thus the Present is अतीयते the Perfect is अतीया जके ॥

The addition of ईवद् is optional when the affix of the Ardhadhātuka follows (S. 2305). So when the ईवद् is not added, the root is Parasma padī by the universal sâûtra 2159. Thus another form of the Perfect is आनर्त् ॥

The Future is अतिष्यति । The Aorist is आर्त्तिम् ॥

Pre अतीयते । Per अतीयाजके or आनर्त् । I Fut अतीयाता । अर्त्तिता II Fut अतीयाष्यति । अतिष्यति । Aorist आर्त्तिष्यत् । आर्त्तिम् ॥

अद् भक्षणे । द्वौ परस्मैपदिनौ ॥

Now we take up the conjugation of the root अद् 'to eat'. This and the next root are Parasma padī. The vikaraṇa अद् is added by the following —

२४२३ । अदिप्रभृतिभ्यः शप् । २ । ४ । ७२ ॥

लुक्स्यात् । अति । अत । अर्त्तिन् ॥

2423 After the verb अद् 'to eat and the rest, there is luk elision of the Vikaraṇa शप् (III. 1. 68)

Thus अद्+शप्+ति=अति he eats, कर्त्ति he kills, कृष्टि he carves'. The Adâdi verbs belong to the second conjugation. In this class of verbs, therefore, the terminations are added direct to the root

लट् PERSENT.

	<i>Singular</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	अस्ति ।	अस्तु ।	अदन्ति ।
Second Person	अस्यि ।	अस्युः ।	अस्युः ।
First Person	अस्मि ।	अतुः ।	अस्म ।

— ० —

In forming the Perfect, the following sūtra applies.

✓ २४२४ । लिट्यन्यतरस्याम् । २ । ४ । ४० ॥

अदो चरत् वा स्थान्तिटि । अथास 'अमहन्'-(२३६३) इत्युपधात्तोप । तस्य चर्दिधिं प्रति स्थानिचदभावनियेधात्त्य चर्त्यम् । 'आसिद्यसि'-(२४१०) इति वक्तव्यम् । अतुः । अतुः । चर्त् । स्तासावभावात्पत्ति नित्यमिदं । अथसिच । आद । आदतुः । इदत्पत्ति-(२३८४) इति नित्यमिदं । आसिच । असा । अतस्यति ॥

2424. When लट् (Perfect) follows चरत् is optionally the substitute of अद्.

अथास or आद 'he ate,' अतुः or आदतुः 'they two ate,' अतुः or आतुः 'they all ate,' The word अतुः is thus formed — चर् + अतुस् = चर् + चर् + अतुस् (VI 1 8) = च + चर् + अतुस्, (VII 4 60) = च + चर् + अतुः (VII. 4 63) = अ + चर् + अतुस्, (VIII 4 53) = अ + चर् + अतुः = (VI. 4 98) = अतुः (VIII. 3 60). The penultimate अ of चर्, is elided by S 2363, this lopa being considered as not athāvivat for the purposes of the application of चर्दिधि, the च is changed to क by चरिच । See I 1. 57. The स is changed to व by S 2410.

The Second Person Sing is अपसिच the augment इद् is Nitya and not optional, because ✓ Ghas being a Defective verb has no First Future (तास) See S, 2294 to 2296.

PERFECT.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Per.	अथास ।	अतुः ।	अतुः ।
Second Per.	अपसिच ।	अपस्युः ।	अपस्युः ।
First Per.	अथास or अपस ।	असिच ।	असिच ॥

— ० —

Third Per.	अति ।	आदतुः ।	आतुः ।
Second Per.	आदिसि । (The इद् is compulsory S 2384)	आदस्युः ।	आद ।
First Per.	आद ।	आदिसि ।	आदिसि ॥

सुद् I. FUTURE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
Third Person.	असा ।	असातुः ।	असातुः ।
Second Person	असासि ।	असास्युः ।	असास्युः ।
First Person.	असासि ।	असास्युः ।	असास्युः ॥

सुट II. FUTURE.

Third Person. अतस्यति ।	अतस्यतः ।	अतस्यन्ति ।
Second Person. अतस्यसि ।	अतस्यथ ।	अतस्यथ ।
First Person. अतस्यामि ।	अतस्यायः ।	अतस्यामः ॥

In the Imperative the following sūtra applies.

✓ २४२५ । हुभलभ्यो हेधिः । ६ । ४ । १०१ ॥

होभलभ्यो हेधिः स्यात् । अटि । अतात् । अटानि ॥

2425. After हु and after a consonant (with the exception of semi-vowels and nasals), पि is substituted for the Imperative affix हि, when the latter does not take the augment इट् ॥

Thus अट्+हि=अट्+हि=अट्+पि=अटि ॥

लोट IMPERATIVE

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person	अतु or अतात् ।	अताम् ।	अदन्तु ।
Second Person	अटि or "	अतम् ।	अत ।
First Person	अटानि ।	अटाव ।	अटाम् ।

—o—

Informing the Imperfect, the following sūtra applies.

✓ २४२६ । अटः सर्वेषाम् । ७ । ३ । १०० ॥

अटः परस्मादन्तर्गतात्तुक्स्यादागमः स्यात् सर्वमतेन । आटत् । आताम् । आदन् । आद-
आतम् । आत । आदम् । आहु । आत्म । अयात् । अयाताम् अद्युः । अयाताम् । अयातु ॥

2426. After अट् 'to eat', comes the augment अट् before a Sārvaadhātuka affix consisting of a single consonant, according to the opinion of all grammarians.

As आटत् and आद. । Before a non-aprikta we have अति, अत्ति । The word सर्वेषाम् makes it a necessary rule and not optional, like the last Ashtādhyāyī rule VII, 3 99.

लट्, IMPERFECT

	Sing.	Dual.	Plural
Third Person.	आटत् ।	आताम् ।	आदन् ।
Second Person	आट. ।	आतम् ।	आत ।
First Person.	आदम् ।	आहु ।	आत्म ।

लिट्, POTENTIAL

Third Person	अद्यात् ।	अद्याताम् ।	अद्युः ।
Second Person	अद्या. ।	अद्यातम् ।	अद्यात ।
First Person.	अद्याम् ।	अद्याव ।	अद्याम ।

आशीर्तिङ्, BENEDICTIVE.

Third Person.	अद्यात्	अद्याताम्	अद्यातुः ।
---------------	---------	-----------	------------

2428. The final nasal of those roots which in the Dhātupāṭha have an unaccented root-vowel, as well as of घन and तन &c, is elided before an affix beginning with a consonant (except a semi-vowel or nasal), when these have an indicative क् or झ् ॥

Nora. — Thus घु gives us घत्वा (with क्तृया), घतः (with क्त, घतयान् (with क्तवत्), घतिः (with क्तिन्). Similarly रमु gives us रत्वा, रतः, रतयान्, रतिः । घम्, रम्, नम, गम्, हन् and मन् which end in a nasal are to be considered as unaccented roots, though taught as accented in the Dhātupāṭha. So also of घन्, ङ, घतिः with क्तिन्, with क्तिच् the nasal is not elided as घन्ति (VI. १. 39), and before other jhañi affixes घ, retains न् as all those affixes take the augment इट् । The तनादि roots belong to the eighth class. Thus ततः, ततयान् । The Tanādi roots are ten in number, तन् घन्, चण्, विण्, ऋण्, मृण्, एण्, घन्, मन् and कृन् । Of these घन् takes long आ also (VI. 4. 45) चण्, घतः, घतयान् ऋण्, घतः, घतयान्; मृण्, मृतः, मृतयान्; एण्, घतः, घतयान्, घन्, घतः, घतयान्, मन् मतः मतयान् ॥

The word घनुनादिक is in the genitive case the sign of the genitive being suppressed. This qualifies all but one word घनति of the sūtra. The roots ✓Yam, ✓Kam, ✓Nam, ✓Gam, ✓Han and ✓Manya are taught as Anudatta. The Tanādi roots are ✓Tan, ✓Khan, ✓Khan ✓Rā, ✓Tṛi, ✓Ghṛi, ✓Van, and ✓Man. Thus घन् + तः = घ + तः = घतः ॥

The Third Person Plural is formed thus:—घन् + अन्ति = घन् + अन्ति (VI. १. 38 S. 2363) = घन् + अन्ति (VII. 3. 54 S. 338) = घनन्ति ॥

When an alternant upasarga is added, the न is changed to म् by the following Sūtra,

२४२९ । घमोर्घ । = । ४ । २३ ॥

उपसर्गस्याघमितात्परस्य घनेर्नस्य षो या स्यादुभयोः परयोः । प्रहयिष-प्रहन्ति । प्रहयः—प्रहयः । घा घन्ते—(२५८) दति कुत्यम् । जघान । अघतुः । अघुः ॥

2429. Optionally when घ or म follows, the न of ✓han is changed to ष, when preceded by an upasarga competent to cause change

Thus प्रहयः, परिहयः, or प्रहन्त्यः and परिहन्त्यः, प्रहयन्मः or प्रहन्मः, परिहयमः or परिहन्मः ।

This sūtra enjoins an option in certain cases, where it would have been obligatory by the last Aṣṭādhyāyī rule VIII. 4. 22.

In forming the perfect, the घ is changed to a guttural by VII. 3. 54 S. 338.

PRESENT.

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person	घन्ति ।	घतः ।	घन्ति ।
Second Person	घसि ।	घथः ।	घथ ।
First Person	घन्मि ।	घन्वः ।	घन्मः ।

Now we take up लिट् or the Perfect.

घन् + लिट् = घन् घन् + च = घ + घान् + चञ् + घान् + च by VII. 3. 54. S. 358 ॥
जघान । The dual is अघतुः and the Plural अघुः ॥

In forming the 2nd Pers. Singular, the following sūtra applies —

✓ २४३० । अभ्यासाच्च । ३ । ३ । ५५ ।

अभ्यासात्परस्य हन्तेर्हस्य कुत्स स्यात् । जघनिच-जघन्य । हन्ताः 'अटने' (२३६६)
इतीट । हनिष्यति । हन्तु । हतात् । हन्तु ।

2430 A Guttural is substituted for the ह in हन् after a reduplication also

NOTE — As जिघासति जटघन्यते, अट जघान् । The rule applies when such an affix follows which causes the reduplication of the stem (aṅga) हन् therefore not in हननीयितुमिच्छति = जिहननीयति ।

Thus we get जघनिच or जघन्य ।

NOTE — Although this sūtra could apply to the third person singular as well, yet VII 3 54 alone has been mentioned simply because it is antaraṅga

सिद्ध PERFECT

	<i>mg</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	जघान् ।	जघतु ।	जघ ।
Second Person	जघनिच or जघन्य ।	जघतु ।	जघ ।
First Person	जघान् or जघन ।	जघिष्य ।	जघिष्य ।

सुट I FUTURE.

Third Person.	हन्ता ।	हन्तारि ।	हन्तार ।
Second Person	हन्तासि ।	हन्तास्य ।	हन्तास्य ।
First Person	हन्तास्मि ।	हन्तास्य ।	हन्तास्म ।

सुट II. FUTURE (before ह्य the augment हद् comes by VII 2 70 S 2366)

Third Per	हनिष्यति ।	हनिष्यत ।	हनिष्यन्ति ।
Second Per	हनिष्यसि ।	हनिष्यथ ।	हनिष्यथ ।
First Per	हनिष्यामि ।	हनिष्याथ ।	हनिष्याम ।

In forming the Imperative 2nd Per Sng the following applies —

२४३१ । हन्तेर्ज । १६ ४ ३६ ।

हो घरे । आभीयतया जस्यसिद्धस्याहेनं मुक्त । जहि । हनानि । हनाय । हनाम । अहन् ।

अहताम् । अहन् । अहाम् ।

2431 ज is substituted for हन् before हि ।

Thus जहि अहन् ।

This ज substitute of हन् is ordained by VI 4 36 a rule belonging to the Ābhya section (as dīha vat atirābhāt VI 4 22 S 2193) therefore it is considered asiddha or not to have taken effect for the purposes of the section of हि । For had ज been considered as valid, then हि would have been elided by VI 4 103 S. 2202

Thus the Conjugation of हन् in the Imperative is —

IMPERATIVE

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	हन्तु or हतात् ।	हताम् ।	घन्तु ।
Second Person	हहि ।	हताम् ।	हत ।
First Person	हनामि ।	हनाय ।	हनाम ॥

In conjugating हन् in लङ् the Third Person Singular is thus formed अ + हन् + सृ = अ + हन् + ० = अहन् the letter न् being added by VI 168 Thus we conjugate the root —

IMPERFECT

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	अहन् ।	अहताम् ।	अघन् ।
Second Person	अहन् ।	अहतम् ।	अहत ।
First Person	अहनमि ।	अहन्य ।	अहन्य ॥

लिट् POTENTIAL

	<i>Sing</i>	<i>Dual</i>	<i>Plural</i>
Third Person	हन्यात् ।	हन्याताम् ।	हन्यु ।
Second Person	हन्या ।	हन्याताम् ।	हन्यात् ।
First Person	हन्याम ।	हन्याय ।	हन्याम ।

* In the Benedictive वध replaces हन् by the following sūtras

२४३२ । आर्धधातुके । २ । ४ । ३५ ।

इत्यधिकृत्य ।

2432 The clause 'when the affix is ardhadātuka is understood in the following aphorisms up to the aphorism ३४ of the fourth chapter of the second Book of Pāṇini

२४३३ । हनो वध लिटि । २ । ४ । ४२ ।

2433 वध is the substitute of हन् 'to kill when the ardhadātuka लिट् (Benedictive) follows

✓ २४३४ । लुङि च । २ । ४ । ४३ ।

अधर्धेयोऽन्त । आर्धधातुक (२३०७) इति विषयसम्प्रयोगेऽनेनाधर्धधातुकोऽप्येतेऽकारान्त स्यात् 'अतो लोप (२३०८) । यध्यात् । यध्याताम् । 'आर्धधातुक किम् । विध्यादो हन्यात् 'हन्ते -' (३५६) इति यत्त्वम् । प्रहय्यात् । अयधोत् ।

अथ चत्वार स्वरितम् । द्विष ३ अप्रोति । द्वष्टि द्विष्टे । द्वेष्टा । द्वेष्टा । द्वेष्टयति-द्वेष्टयते । द्वेष्टु-द्विष्टात् । द्विष्टि । द्वेष्टयि । द्वेष्टे । द्वेष्टयते । अद्वेष्ट ।

2434 And when लुङ् (Aorist) follows वध is the substitute of हन् ॥

The substitute is *vadha* ending with an अ । Thus यध्यात् 'may he kill' यध्याताम् 'may they two kill,' यध्यायु 'may they all kill'

As the substitute वध ends in short अ, this अ is elided by S 2308 because वध ends in an अ at the time when the ardhadātuka affix is taught. This elision being like the original (Sibāmva I 1 56), in forming the Aorist लुङ् we

have अद्य + क + ईते = अवधीत् । Here zero being ātmanīyat prevents the vṛddhi of अ of अ which otherwise would have taken place by VII 2 7

Note — अवधीत् 'he killed,' अवधीष्टाम 'they all killed' The division of this aphorism from the last sūtra (yoga-vivarga) indicates that the next Aśbādhasya rule II 4 41 applies to the Aorist only and not to the Benedictive as well. There is no option in the Benedictive Ātmanepada.

The word आर्धधातुके in § 2432 is in the 7th case, the force of this case after here is not that given in I 1 66 2 c the sūtra does not mean 'when an ārdhadhātuka affix follows' But the 7th case has the force of indicating the subject (विषय) the meaning of the sūtra being 'when the subject is an ārdhadhātuka affix' The result of this explanation is that the various substitutions enjoined hereafter, should be made first, and then the respective affixes should be applied. Thus whenever we want to affix any Ārdhadhātuka affix to अस् 'to be,' we must first substitute धृ for it, and then take the proper ārdhadhātuka affix which would come with regard to धृ. Thus we can apply वृत् to धृ by rule III 1 97, which says 'after verbs ending in vowels वृत् is applied' But this affix could never have been applied to अस् which ends in a consonant. Thus we have अयम्. So the substitution does not depend upon any particular affix, but ārdhadhātuka affixes as a class.

Or to take the example of दध् : This vadha ends with ध and is the substitute of दध् which ends with a consonant. But to दध् will be applied all those rules which can apply to a root ending with a vowel, when an ārdhadhātuka affix is to be added. Thus वृत् सिध् of 2305 will apply to this final ध of दध् and cause its elision. Thus दध्यात् दध्यास्ताम् ।

Why do we say 'when an ārdhadhātuka affix is to be added' ? There will be no दध् substitution before the ārdhadhātuka affixes, such as the Potential &c. Thus the Potential is दध्यात् । The ध is changed to द्य before an alterant letter. See § 359. As प्रवृत्तात् । The Aorist is अवधीत् ।

Pre दध्ति । दध् । धत्ति । दध्ति । दध् । दध् । दध्ति । दध् । दध् । Per कथाम् । कथन् । कथन्ति or कथन् । कथन् । कथ् । कथाम् or कथन् । कथिष्य । कथिष्य । I but दध्ति । II Fut दधिष्यति । Imperative दध्नु or दधातु । दत्ताम् । दध्नु । दधि दधम् । दध् । दधामि । दधास्य । दधाम् । Imper अवध्नु । अवधताम् । अवधन् । अवध्नु । अवधन्म् । अवधन् । अवधन्म् । अवधन् । Pot-न दध्यात् । दध्याताम् । दध्नु । दध्या । दध्याताम् । दध्यात् । दध्यात् । दध्यात् । D-ध दध्यात् । दध्याताम् । दध्याम् । दध्यात् । दध्याताम् । दध्यात् । दध्याताम् । Aorist अवधीत् । अवधिष्टाम् । अवधिषु । अवधी । अवधिष्टम् । अवधिष्ट । अवधिषम् । अवधिष्ट । अवधिषम् । Cond अवधिष्यत् ।

With the uvārga वा, the root is ātmanepada. Thus —

Pre वादते । वाप्राते । वाप्राते । वाप्राते । वाप्राते । वाप्राते । वाप्राते । वाप्राते । Per वाप्राते । वाप्राते । वाप्राते । वाप्राते । I but वादन्ताम् । II Fut वाप्राताम् । III Fut वाप्राताम् । Imperative वाप्रातु । वाप्राताम् । वाप्रातु । वाप्राताम् । वाप्रातु । वाप्राताम् । Pot-न वाप्रातु । वाप्राताम् । वाप्रातु । वाप्राताम् । वाप्रातु । वाप्राताम् । Aorist वाप्रातु or वाप्राताम् । वाप्रातु । वाप्रातु । वाप्रातु । वाप्रातु । Cond वाप्रातु ।

Note —In the Mahābhāṣya on II 4 51 S 2436 we find Patanjali saying that the substitute begins with ख and is खयाज्. This substitute Khasā assumes the form Khyā also. Thus खयाज् becomes ख्याज् by substituting य for ख under the following vārtika —असिद्धे ग्रन्थे य वचन विभावाः 'The letter य optionally replaces the ख of this substitute, and this य is asiddha because this vārtika ought to be put in the section of asiddhas (VIII 3 1) just at the close of the rules relating to the change of न to य.' That being so for the application of the prior rules the य is considered asiddha, but for the application of the subsequent चरत्त्व rule, it is considered siddha. Thus योऽप्यानम, here य changed to य is asiddha and so the sūtra कृत्य does not apply and न is not changed to य.

Note —Prohibition must be stated when चक्ष means 'exclusion', as दुर्जनसचक्षया bad men should be excluded.

Note —Prohibition must be stated when the affixes अस and अन follow नृवशा राक्षसाः the Rākṣasas are cruel. This is Ved. Sanskrit, modern नृवक्ष. The meaning of the root चक्ष here, is to injure. So also विशक्षय पशितः, here the affix is अन.

The substitute खयाज् becomes कयाज् by VIII 4 55 S 121. This कयाज् is conjugated as कय्योः A कय्येः.

The vārtika खयो द्वितीया (See S 130 and 394) requires ख to be changed to य, giving the form, कय्योः कय्ये, but that vārtika also does not apply because चरत्त्व rule VIII 4 55 S 121 by which the root खयाज् was changed to कयाज् is considered asiddha so that for the purposes of that vārtika, कयाज् is still खयाज्. From the root चक्ष itself, we get the perfect regularly. Thus चक्षे.

The First Future is कयाता or कयाता. The Second Future is कयास्यति or कयास्यते. Or कयास्यति or कयास्यते. The Imperfect is कयच्छ. The Potential is कय्येति. The Benedictive is कयायात् or कयायात् or कय्येयात्.

In forming the Aorist the following sūtra applies —

२४३८. अस्यतिचक्रियातिभ्योऽट् । ३ । १ । ५२ ।

अभ्यवक्षतेरट् । अक्यत-अक्यत-अकयासीत्-अकयात । + चर्जने कयाज्नेट् + । समचक्ष्येत्वादि ।

अय एवमन्ता अनुदासतः । ईर ङ गति कयने च । ईरं । ईरा अक । ईरिता । ईरियते ईरताम् । ईर्यं । ईर्यम् । ईरिट् । ईर ङ स्तुति । ईरैः ।

2438 After the verbs अक्ष 'to throw', वक्ष 'to speak' and कया 'to speak', कया is the substitute of क्लि when the Aorist follows signifying the agent.

NOTE —कया may be either the root, or the substitute of क्लि (II 4 53) and so also कया may be the root or the substitute of चक्ष (II 4 54). The root कया belonging to the द्वितीय or the Fourth conjugation falls under the subdivision पुदादि and therefore it would have taken अक्ष in the Parasma pada by rule III 1 55. The repetition is to indicate that क्लि takes चक्ष in the Atmanepada also, as योऽप्यानम (VII 4 17), कय्येयात् and कयायात्. In the Passive we have योऽप्यानाम्. Thus the aorist is P कयायात् or A, अक्यत or अकयासीत् or अकयात.

Ikti The substitute कयाञ does not take place when the meaning is 'exclusion,' as समचिदित् &c

Note —The following from Mādhaviya Dhātuvṛtti will make this clear. In the Mahābhāṣya the author has given the two substitutes कयाञ and कयाञ first, and then he, in the alternate, gives one substitute कयाञ which includes both कयाञ and कयाञ for it can assume both these forms. For कयाञ becomes कयाञ by the चरत्य rule (VIII 4 55 S 121). And कयाञ also becomes कयाञ by the operation of a vārtika which changes the य into व and this व is considered asiddha when a prior rule is to be applied, because that Vārtika is read in the section of asiddhas just after the य change rules.

The necessity of taking the substitute to be कयाञ will be manifest from the following considerations —

(a) In forming an abstract noun from सुप्रत्यय such as सुप्रत्यय भाव = सौप्रत्ययम्. This is formed by कयाञ affix V 1 124 S 1788. But if कयाञ be considered to have a penultimate य (as in fact it has, but which under the above rule we consider as य) then the affix would have been सुप्र by V 1 132 S 1797; and the form ought to have been सौप्रत्ययम्. But we never have this form because V 1 132 S 1797 does not apply, as the existence of य न कयाञ is ignored by it and to it, it is य. This is summed up in the vārtika प्रयोजनं सौप्रत्यये सुप्र विधिः।

(b) Similarly पुस कयाञ - पुक्याञ. Here the स of पुस being elided as the final of a conjunct consonant (VIII 2 23 S 54) we have पुस + कयाञम्. Now by the vārtika under S 139 the स of पुस would be changed to ष, because कयाञ begins with क a letter of कय प्रत्यहारा, and is followed by य a letter of यम प्रत्यहारा and so S 139 ought to apply. The form ought to be पुषक्याञम्. But this is not so because the य in कयाञ is considered asiddha and so कयाञ is not followed by a letter of यम प्रत्यहारा, and so the condition for the application of S 139 does not exist. This is summed up by the vārtika इति विधिः पुक्याञः।

(c) Similarly कयिष्यथे. We get this form thus कय्या + इट् + थ्ये = कय्य + इ + थ्ये. Here य a letter of कय प्रत्यहारा is followed by इट्, and therefore VIII 3 79 S 2325 requires the य to be changed to ढ. But this is not done, because य is asiddha and so there is no letter of कय प्रत्यहारा in कय्य, and so VIII 3 79 S 2325 does not apply.

(d) Similarly यम कयाञे. Here the visarga is followed by कयाञ a letter of कय प्रत्यहारा, and the कयाञ itself is followed by य (for य is य), a letter of यम प्रत्यहारा and so VIII 3 35 S 150 applies, and the visarga remains unchanged. But if the substitute were not कयाञ, then कयाञ being followed by य would have brought in the application of VIII 3 37 S 142 and the visarga would be changed to ञ jhvaṁmuliya. But this is not so. This is summed up in the vārtika -सप्तमस्य यम कयाञे. Saptamā means the jhvaṁmuliya change.

(e) Similarly the Nishtha is कयाञम् with ण. Had the य been really य and not य in disguise then the root कयाञ would be a यय or semi vowel having root, and VIII 2 43 S 3017 would apply, and ण would be changed to ञ. This is

ध्यम् । or हेरिद्यम् । हेरिचि । हेरिष्यति । Pass ईवंते । Caus ईरयति । ईरयते । Aor. मा मयान् ईरितुम् । Deat ईरिरिष्यते । Nouns ईरणमीरः, समीरण ; and ईम.

ईदृ ९ स्तुतौ ॥

9 ✓/ida to praise. Now we take up the conjugation of ईदृ to praise Thus ईदृ + ते = ईदृते । ईदृ + से ॥ Now applies the following two sūtras :—

२४३८ । ईयाः से । ० । २ । ७७ ।

2439 The sārvaadhātuka affix से (the ending of the second Person Present and Imperative Atmanepada) gets the augment इद after ईदृ (Ad 9)

NOTE —As ईग्रिये and ईग्रिय्य ॥ से becomes स्य by III 4 91 and 80 The से as exhibited in the sūtra without any case ending

२४४० । ईदृजनोर्ध्वे च । ० । २ । ७८ ।

ईग्रोङ्कनां 'से' 'ध्वे' शब्दयोः सार्धधातुत्वेनादित् स्यात् । योगविभागे वैधिवर्णः । ईदृये । ईदृष्ये । + एङ्देश्यिकतत्त्वात्प्राप्त्यात् + । ईदृष्य । ईदृष्यम् । + विकृतिपदलोप प्रकृतेरश्रयणात् + । ईदृष्यम् । ईग्र १० ऐङ्गवर्णे । ईदृते । ईग्रिये । ईग्रिय्ये । 'आस ११ उपदेशे' । आसि 'दवादासवत्' (२३२४) । आसांचक्रे । आस्य । आध्यम् । आसिष्ट । 'आहंशानु १३ इच्छायाम्' । आश्रास्ते । आश्रासाते । आहृपुण्यं प्राप्यजम् । तेन 'नमोऽयम् प्रयास्यते' इति सिद्धम् । 'यस १३ आच्छादने' । यस्ते । यस्ते । यध्ये । यवसे । यधिता । कसि १४ गतिग्राहकयोः । कस्ते । कमाते । कसते । 'अधमनिष्ठत् इत्येके' । कस्ते । तात्पर्यान्तोऽप्यनिष्ठित् । कट्टे कशति कष्टे । कड्डये । णिचि १५ चुप्यने । नि'त्ते । दस्यन्तोऽप्यम् । आभरणकारस्तु तात्पर्यान्त इति अभाम । 'णिचि १६ शुद्धौ' । निष्ठत्ते । निष्ठत्ते निष्ठित्ता । 'ग्रिचि १७ अत्यन्तं शब्दे' । ग्रिष्ठत्ते । 'पिचि १८ यणे' । 'सपचन इत्येके' । सपचनेत्ये । 'अवयवे' इत्यपरे । 'अव्यक्ते शब्दे इतीतरे' । पिष्ठत्ते 'पिचि' इत्येके । दृष्टत्ते । 'दृष्टौ १९ वज्जेने' । दस्योऽप्यनिष्ठित् । ईदृत् । दृक्ते । दृञ्जाते । दृक्ते । 'इदित्' इत्येके । दृक्ते । 'दृष्टौ २० सपचने' । दृक्ते ।

'बृह २१ प्राणिगर्भविमोचने' । सूते । सुपुये । सेतार-सवित । 'भृशुप्राः' (२२२४) इति गुणनिष्ठ । सुवे । सविदीष्ट । असविष्ट-असेष्ट । 'गौर २३ ह्यमे' ।

2440 The sārvaadhātuka affix से and ध्वे (the endings of the Present and the Imperative Atmanepadi) get the augment इद after the roots ईदृ (Ad 9) and जन्

NOTE —Thus ईदृष्ये, ईदृष्यम्, ईदृये, ईदृष्य, जनिध्ये, जनिध्यम्, जनिधे, जनिष्य । The root जनो (IV. 41) is taken here The Vikarana प्रवन् has been elided in this case, as a Vedic irregularity, and so also there is not elision of the penultimate

This sūtra could well have been included in the last. The making of it a separate sūtra = a mere amplification and a variety Thus ईदृ + से = ईदृते । ईदृष्ये ॥ The affix इद will come before the स्य of the Imperative also for though स्ये is not strictly speaking से and these rules do not strictly apply to स्ये, yet they would apply on the maxim "a form modified in a portion of it = not different from the original" So से and स्य ध्वे and ध्यम् are one and the same, as ईदृष्य and ईदृष्यम् ॥ By using the word विकृति in the above vartika, the original affix ध्यम् (prakriti) is not to be taken Therefore we have ईदृष्यम् in सट् where no augment इद is added, in other words when ध्वे is changed to ध्यम् by III 4. 91 S. 2252 this ध्यम् is

vikṛiti or a *modified* form of ध्ये, and a rule applicable to ध्ये will apply to this ध्यम् ॥ But when ध्यम् is not a modified form of ध्ये but an *original* affix (prakṛti) the rule applicable to ध्ये will not apply to it. The ध्यम् of the imperfect (लट्) is such an original affix : and therefore no वृद्ध is added to it

9 ✓ 1da To praise

Pre ईद्वे । ईद्वते । ईद्वते । ईद्विये । ईद्वये । ईद्विये । ईद्वे । ईद्वये । ईद्वये । Per ईद्वाम् ।
I Fut ईद्विता । ईद्वितासे । ईद्वितासे । II Fut ईद्वियते । Imp ईद्वाम् । ईद्विताम् । ईद्विय ।
ईद्वायाम् । ईद्वियम् । ईद्वे । ईद्वायये । ईद्वामहे । Imp ईद्वे । ईद्विताम् । ईद्वत । ईद्वता । ईद्व-
याम । ईद्वयम् । ईद्वि । ईद्वि । ईद्वमहि । Poten ईद्वीत । ईद्वीया । ईद्वियम् । ईद्विय । Bene
ईद्वीव । ईद्वीव । ईद्वीव । ईद्वीव । Aorist ईद्वि । ईद्विताम् । ईद्वीत ।
ईद्विता । ईद्विताया । ईद्वियम् । ईद्विय । ईद्विय । ईद्विय । ईद्विय । Pass. ईद्वते । Caus
ईद्वयति । Aor मा भवाम् ईद्वित । Des । ईद्वियते ।

ईद्व १० ईद्वय यै ॥

10 ✓ 1a To rule over Pre ईद्वे । ईद्वते । ईद्वते । ईद्विये । ईद्वये । ईद्विये । ईद्वे ।
ईद्वये । ईद्वये । Per ईद्वाम् । I Fut ईद्विता । II Fut ईद्वियते । Imp ईद्वाम् । ईद्विताम् ।
ईद्विय । ईद्विय । ईद्वायाम् । ईद्वियम् । ईद्वे । ईद्वायये । ईद्वामहे । Imper ईद्वे । ईद्विताम् ।
ईद्वत । ईद्वता । ईद्वयाम् । ईद्वयम् । ईद्वि । ईद्वि । ईद्वमहि । Poten ईद्वीत । Bene ईद्वीव ।
Aor ईद्वि । ईद्विताम् । ईद्वीत । ईद्विता । ईद्विताया । ईद्वियम् । ईद्विय । ईद्विय । ईद्विय ।
Pass ईद्वते । Caus ईद्वयति । ईद्वयते । ईद्वय Des । ईद्वियते । Noun ईद्वय ।

आस ११ उपवेशने ।

11 ✓ 1a To sit down. Pre आसते । आसते । आसते । आसते । आसते । आसते ।
आसते । आसते । Per आसाम् । The Perfect is formed periphrastically by
IIL 1 37 S 2334 I Fut आसिता । आसितासे । आसितासे । II Fut आसियते । Imper
आसताम् । आसताम् । आसताम् । आसताम् । आसताम् । आसताम् । आसताम् । आसताम् ।
Imperf आसत । आसताम् । आसत । आसताम् । आसताम् । आसताम् । आसताम् । आसताम् ।
Poten आसीत । आसीया । आसीया । Bene आसीव । आसीव । आसीव । Aor
आसीव । आसीव । आसीव । आसीव । आसीव । आसीव । आसीव । आसीव ।
Caus आसयति । Aor मा भवाम् आसितम् । Des । आसियते ।

Nouns आसीन । उपासित । क्लेश ।

आह् यामु १२ इच्छायाम् ।

12 ✓ 1a To wish for long for The root याम् is generally found preceded
by आ, but is not universally so for we find it preceded by इ also : as in the
sentence ममिदाक प्रयासते ॥

Pre आयासते । आयासते । आयासते । आयासते । आयासते । आयासते ।
आयासते । आयासते । Per आयासाम् । आयासाम् । आयासाम् । आयासाम् ।
माये । आयासाम् । आयासाम् । आयासाम् । Imper आयासताम् ।
आयासताम् । आयासताम् । आयासताम् । आयासताम् । आयासताम् । आयासताम् ।
Imper आयासत । आयासताम् । आयासताम् । आयासताम् । आयासताम् । आयासताम् ।
आयासताम् । आयासताम् । Aor आयासित । आयासिताम् । आयासिताम् ।
आयासिताम् । आयासिताम् । आयासिताम् । आयासिताम् । Caus आयासयति ।
Desider. आयासयति । Poten आयासयति । Aor आयासयति । Aor आयासयति ।

यम १३ आच्छादने ।

17✓ *ṣij* to tinkle, rattle, to roar

Present *शिङक्ते* ; Perfect *शिङिजे* ; I Future *शिङिता* ; Nouns *शिङ्गा* ; *शिङ्गिनी* ;

विजि १८ धर्त्ते

18✓ *ṣij* to tinge, dye, to color According to Śakaṭayana it means 'to uoh' Binnata says it has both these meanings Kasyapa says it means 'to join parts' He also says it means to utter inarticulate sound According to Maltreya the root is ✓ *ṣij*, as *एङ्क्ते* ;

Present *विक्ते* ; Perfect *विपिजे* ; I Future *विजिता* ; Nouns *विग* ; *विङ्गर* ; *विगल* ; *वैगल्यम्* ;

वृजि १९ वज्जने

19✓ *vrj* to avoid, shun abandon The root begins with the dento labial *व*, and has an indicatory long *ई* ; Ātreya and Durga read it as having an indicatory short *इ* ;

Pre *वृक्ते* or *वृङ्क्ते* ; *वृज्जते* or *वृज्जते* ; *वृज्जते* ; *वृजे* or *वृङ्जे* ; *वृज्ये* ; *वृजे* ; Per *वृङ्क्ते* or *वृङ्गते* ; *वृङ्गिजे* ; *वृङ्गिजे* ; I Fut *वृजिता* or *वृङ्गिता* ; II Fut *वृजिष्यते* or *वृङ्गिष्यते* ; Impera *वृजताम्* or *वृङ्गताम्* ; *वृज्य* ; *वर्ज* ; *वर्जयते* ; Imper *अवृज* or *अवृङ्ग* ; *अवृज्या* ; *अवृजि* ; Potent *वृजोत* or *वृङ्गोत* ; *वृजोषा* ; *वृजोष* ; Benedictio *वर्जिषीष्ट* or *वृङ्गिषीष्ट* ; Aor *अवर्जिष्ट* or *अवृङ्गिष्ट* ; *अवर्जिष्टा* ; *अवर्जिष्टि* ; Conde *अवर्जिष्यत* ; Pass *वृज्यते* ; Causa *वर्जयति* ; *वर्जयते* ; Aor *अवरोवृजत* or *अववर्जन्* ; ✓ *vrj* ; *वृजयति* ; Aor *अववृजत्* ; Desider *विरज्यते* or *विरुजिष्यते* ; Intens *वरोवृज्यते* ; Yauluk *वर्जति* or *वरोवर्ति* or *वरिवर्ति* ; ✓ *vrj* ; *वरोवृज्यते* ; *वरोवृजति* ;

Nouns — *वर्ग* ; *वर्गणीय* ; *वृजनम्* ; Past Part: *वृक्त* ; *वृक्तवान्* ; Gerund *वर्जित्वा* ; Infini *वर्जितुम्* ; Adj *वर्जितव्य* ; *वर्जनीय* ; *वर्ज्यम्* ;

पृची २० सपर्वने

20✓ *pri* to come in contact with It has an indicatory long *ई* ; According to Durgā, Kasyapa, Nandī and Dhanapī the root has an indicatory short *इ* ; According to Kauska the root is *पृचि* ; Present. *पृक्ते* ;

पूड २१ प्राणि गर्भं विमोचने ।

सीता-सविता ; 'भूमौ' - (२२२७) इति गुणनिवेधः । *सुवे* ; *सविषीष्ट* ; *असविष्ट-असीष्ट* ;

21✓ *Shun* to bring forth, to beget to give birth to

Present *सुते* ; *सुयते* ; *सुयते* ; *सुये* ; *सुध्ये* ; *सुये* ; *सुयते* ; *सुयते* ; Perf et *सुयुये* ; *सुयुयते* ; *सुयुयिष्ये* ; *सुयुयिष्ये* or *ध्ये* ; *सुयुयिष्यते* ; I Future *सोता* ; *सविता* ; II Future *सोयते* ; *सविष्यते* ; Imperative *सूताम्* ; *सुयाताम्* ; *सुय्य* ; *सुये* ; (The आद् being विङ् is not लिङ् and so it ought to have caused Guna But the Guna is prevented by ॥ 3 88 S 2234) Imperfect *असत* ; *असुयाताम्* ; *असूया* ; *असूध्यम्* ; *असुयिष्य* ; *असुयिष्यति* ; Potent *सुयोत* ; *सुयोयाताम्* ; *सुयोषा* ; *सुयोष* ; Benedictio *सोषीष्ट* ; *सविषीष्ट* ; *सविषी* ; *दास्ताम्* ; *सोषोयास्ताम्* ; *सविषीरन्* or *सोषीरन्* ; *सविषीष्टा* or *सोषीष्टा* ; *सविषीष्यम्* or *सोषीष्यम्* ; *सविषीष्य* or *सोषीष्य* ; Aor at *असविष्ट* ; *असीष्ट* ; *असविषयाताम्* or *असविषयाताम्* ; *असविष्ट* or *असिष्टा* ; *असविष्यम्* or *असिष्टम्* or *असिष्टम्* ; *असविषिष्य* or *असिष्टिष्य* ; *असविष्यति* ;

Conditional अशेष्यत, अशेष्यत । Passive, सुपते । Aor, असायीत् or असायि or अशयिष्ट or असायिष्ट or अशेयिष्ट । Causative साययति, Aor, असूययत् । Desiderative सुपूयते । Intensive सोपूयते । Yan luk सोपुयीति or सोपूति । सूतयन् । सूत्या । Nouns:—सूतु, सूरि, सुतका । सूतः । प्रसूः । सूत । प्रसय, सुपूति, यिपूति, निपूति, दु-पूति,

शीड २२ स्वप्ने

22✓sin to sleep In conjugating this root the following sūtra applies

२४४१ । शीडः सार्वधातुके गुणः । ७ । ४ । २१ ।

‘ङ्कृति च’ (२२१७) इत्यस्यापवादः । शेते । शयते ।

2441 For the vowel of शे there is substituted guṇa, when a Sārvadhātuka affix follows

This is an exception to S. 2217. As शेते, शयते n

Note.—But शिष्ये before the ārdhadhātuka affix (III. 4, 115) Though these sārvaadhātuka affixes were हिच् (I 2 4, S. 3234) and would not have caused guṇa (I. 5 S 2217), they do so by virtue of the present sūtra. The word शीड् is read in the sūtra with the anubandha ह्, in order to indicate that the rule does not apply to यह लुक् न शेतीतः, शेषयति । In forming the plural the following rule applies,

२४४२ । शीङी ऋट् । ७ । १ । ६ ।

शीडः परस्य भादेऽस्यातोऽङ्गागमः स्यात् । शेते । शेदे । शेधे । शेवे । शेवते । शिष्ये शयिता । अशयिष्ट ।

2442 The अत् substitute of ऋ gets the augment वद्. after the root शे n

Thus शेते, शेस्ताम्, अशेस्ताम् n

Note.—The augment व् is added at the beginning of the affix, making अत्=वत् n Had this व् been an augment of ऋ, then like the ऋद् augment in शयान्ति, it would have intervened between the शे and ऋ and ऋ not immediately following a non ऋ stem, अत् would not have been substituted for ऋ at all. Therefore वद् is made the augment of the substitute अत्, and not of ऋ n The root शे is read in the sūtra with its anubandha ह्, in order to indicate, that there is no वद् augment when there is elision of the Intensive affix वद्, nor any Guṇa. As व्यति शेषयते n

22✓sin to sleep, to lie down

Pre शेते । शयते । शेते । शेदे । शेधे । शेवे । शेवते । Per शिष्ये । शिष्यते । शिष्यये । शिष्यिष्ये । शिष्यिष्ये or थ्ये । शिष्ये । शिष्यिष्यते । I Fut शयिता । II Fut, शयिष्यते । Imperative, शेताम् । शयताम् । शेस्ताम् । शेत्व । शेध्वम् । शेवे । शयधे । Imper. अशयताम् । अशेस्ताम् । अशेयाः । अशायि । अशेवद् । Potent. शयीत । शयीषा शयीष । Bene. शयिषोऽत् । शयिषोऽताः । शयिषोऽवम् or थ्वम् । शयिषीष । Aorist, अशयिष्ट । अशयिष्टाः । अशयिष्टवम् or थ्वम् । अशयिषि । Cond. अशयिष्यत । Pass शयते । Aor, अशायि or अशयिष्ट or अशयिष्ट । Caus. साययति । Aor. असूययत् । Des. शिष्ययिषते । Inten.

याश्रयते । याश्रु लुक् श्रेयसीति or श्रेयसीति । Dual श्रेयसीत । Pl श्रेयसीति or श्रेयसीयते ।
 Fat Part श्रियिष्यमाण । Ger श्रियिष्या । Inf'n श्रियितुम् । Adj श्रियितव्य श्रयनीय श्रेयम् ।
 Nouns — श्रयानु श्रयव । श्रियिष्य । श्रय्या । श्रयानक । श्रिय्या । श्रिय्यावल । श्रिनि ।

चय स्तोत्यन्ता । परस्मे पठिन । कर्णस्तूभयपदी ।

Now the roots up to स्तोति are Parasmaipad. But the root कर्ण is both Atmane pad and Parasmaipad.

यु २३ मिश्रयोऽमिश्रयो च

23 ✓ yu 'To join mix 'to loosen

It is thus conjugated यु+ति । Now applies the following sūtra which causes the vriddhi of the उ of यु :

२४४३ । उत्तो दृष्टिर्लुकि हलि । ० । ३ । ८२ ॥

लुगिष्य उत्तारस्य दृष्टि स्थापयति दृष्टादौ सार्धपातुते । त्यभ्यस्तस्य । यीति । युत । युवन्ति । युषाव । यविता । युषात् । इह उत्तो दृष्टि — न । भाष्ये विह्व द्विव्व पिब हति व्याख्या नात् । विश्वविहितेन द्विव्वन विव्वस्य वाधात् । यूषात् । अयादीत् ।

2443 A root ending in short व, which has no Present characteristic (i.e. the visarga is dropped by luk elision), gets vriddhi before a finite Sārvadhātul affix beginning with a consonant, but not if the stem is reduplicated.

Thus यीति । युत । युवन्ति । The Perfect युषाव । The First Fat re is यविता । The Potential is युषात् । The augment यासुट being हित् (III 4 103) prevents पित action in युषात्. Because in the Mahābhāṣya the explanation is 'and पित not हित and हित not पित' Because a specific हित् would deliver पित action. The phrase नाभ्यस्तस्य should be read into the sūtra from II 3 8 therefore ११ vriddhi does not take place here यीवीति नोनीति । Here there is luk elision of वट् ॥

23 ✓ yu to join unite, mix

Pre यीति । युत । युवन्ति । यीति । युष । युष । यीति । युष । युम् । Per युषाव । युषवत् । युषुषु । युषयिष्य । युषयिष्यु । युषय । युषाव or युषय । युषयिष्य । युषयिष्य । I Fat यविता । II Fat यविष्यति । Imperative योतु or युतात । युताम् । युषन्तु । मुष्टि । यवानि । यषाव । Imper अयात् । अयुताम् । अयुयन् । अयो । अयथम् । Potent युषात् । युषाताम् । युषु । युषा । युषाताम् । युषात् । युषाम् । युषाव । Bene यूषात् । यूषास्ताम् । Aorist अयावीति । अयाविष्याम् । अयाविष्यु । अयावी । अयाविष्यम् । Cond अयविष्यत् । Pass Pre युषते । Imperative युषताम् । Imperfect अयुयत् । Pot युषेत । Caus याचयति । Aor अयाचयत् । (II 4 80 S 2577) Des विषयिष्यति । युषयति । It ten योषुयते । याश्रु लुक् श्रेयसीति or योषाति । Nouns ययमान् । यूका । योचनिका । यूप । यविष्य । योचनम् । युवति । याचक । यय । ययन n Past Part. युत । युतवान् । Fat Part. यविष्यमाण । Ger युष्या । Inf योतुम् । A l योतव्य । ययनीय । ययम् ।

23 ✓ yu, Passive

Pre युषते । I Fat याचयिता or यविता । II Fat याचियते or यविष्यते । Imperative युषताम् Imper अयुयत् । Pot. युषेत Bene याचिष्येत् or यविष्येत् । Aor st अयाचि or अय

यिष्ट or अयायिष्ट । अयायिषाताम्, or अययिषाताम् ।

रु २४ शब्दे

Thus रु + ति : Now applies the following Sūtra

२४४४ । तुस्तुशब्दमः सार्वधातुके । ३ । ३ । ९५ ।

इयम् परस्य सार्वधातुस्य श्रुतावेतिङ् ईदृशस्यात् । 'नाम्यस्तस्य-' (२५०३) इत्येतानुवृत्तिं संभवे पुनः सार्वधातुस्य षष्ठादयिदधम् । रयीति-रिति । इयीतः-इतः । 'इनादेः' क्रिम् । इयन्ति । 'रित्' क्रिम् । ग्रायति । 'सार्वधातुके' रिम् । आश्रयि ऋणत् । विध्यादेः तु ऋणात्-इयिषात् । अरायीत् । अयिष्यत् । 'तु' ३५ इति श्रुती धातुमतिरुद्धिद्विसासु । 'अय स लुगिउकरणः' इति स्मरन्ति । तयीति-तीति । तुयीतः-तुतः । तीता तीप्यति । 'तु २६ स्तुते' निति । नयिता । 'तुलु २७ शब्दे' । लीति । लयिता । इणु २८ तेजने' । इलीति । इलीयता । 'प्लु २६ प्रययणे' । लीति । लुप्याय । लीयता । लृयात् । 'वर्णुञ् ३० आच्छादने' ।

2444. A sārvaadhātuka conjugational tense affix, beginning with a consonant, optionally gets ईट्, augment, after the roots तु, इ, स्तु, श्रम्, and अम्. ॥

Note.—The root तु (Adāi 25) means 'to increase,' इ (Adāi 24) 'to make' a sound, स्तु (Adāi 34) 'to praise,' श्रम्, 'to be satisfied,' and अम्, 'to go'. According to Kāśīka तु is a Sautra dhātu. Thus उत्तीति or वृत्तीति, उपरीति or उपरवीति, उपस्तीति उपस्तवीति ग्राम्यध्यम्, or ग्रामीध्यम्, अभ्यसति or अभ्यसीति ॥ श्रम्, and अम् can then be followed by a consonant beginning sārvaadhātuka affix, when they lose their Present character (vikarana) as a Vedic anomaly (bahulam chibandasi).

Note.—The Apisālās read the sūtra as तुस्तुशब्दमः सार्वधातुकासु च्छन्ति ॥ This will then become a विधि rule for the Vedic form. The word सार्वधातुका is here exhibited in the feminine. Thus रयीति or रीति, इयीतः or इतः ।

The repetition of 'sārvaadhātuka', though its anuvṛtti was present from 2503 is for the sake of stopping the anuvṛtti of यित्, and this rule applies to अयित् affixes also, as तुयीत, ग्रामीध्यम् ॥

Why do we say 'beginning with a consonant.' Observe इयति । Why do we say तिङ् "tense affix" Observe ग्रायति । Why do we say 'a Sārvaadhātuka affix. Observe ऋणात् in the Benedictive. While the Potential is इयात् or इयीयात् । The aorist is अरायीत् । The conditional is अयिष्यत् ॥ तु is a sautra Dhātu; meaning 'to go, to increase, to injure' They say the vikarana after is luk-elided. Thus तयीति or तीति । तुयीत or तुतः । I Fu. तीता । II Fu. तीप्यति ॥

24 ✓ ru to cry, howl, to sound in general.

Pre रीति, रयीति । इतः or इयीतः । इयन्ति । रीषि । or रयीषि । इयः or इयीष । इय or इयीष । रीमि or रयीमि । इयः or इयीष । इम or इयीमः । Per. इराय । I Fut. रयिता । II Fut. रयिष्यति । Imperative रीतु ; रयीतु । Imper. अरीत, अरयीत् । Poten इयात् or इयीयात् । Bene. इयात् । Aorist. अरायीत् । Desider इरुषति । Inten रीरुषते । you lak रीरयीनि or रीरीति । d रीयीतः or रीरत । Past Part. इतः । इतयान् । Fut. Part. रयिष्यमाणः Gerund इत्या । Nouns रयणः । रयिः । अरायः । इराय ।

तु २५ गतिं ददितुं हिंसासु

25✓/ Tu 1 to go 2 to increase 3 to injure, hurt This is a sūtra root not found in the Dhātuaṅgī. They say it belongs to the adadi class

Pre तयीति नेति । मुवीत or तुत । Per तुताय । तुतेय or तुतयि । I Fut तोता । II Fut तोयति । Caus तावयति, ताययते । Desider तुतूयति or तुताययति । Inten तोतूयते ।

• गु २६ स्तुता

26✓/ ṣu to praise

Pre नेति । प्रणीति (VIII 4 14 S 2387) Per सुनाय । प्रसुनाय or प्रसुनात्र । Desider सुनुयति । or सुनाययति ।

26✓/ ṣu with the preposition अ the root is atmanepd

Pre आनुते । आनुवाते । आनुयते । आनुये । आनुवे । आनुयते । Per आनुयते । आनुयिरे । आनुयिष्ये or दवे । आनुयते । I Fut आनयिता । II Fut आनयिष्यति । Imperative आनुताम् । आनुय । अनये । Impre आनुत । आनुय । आनुयि । Poten आनुवीत । आनुवीषा । आनुवीष । Bene आनयिषीष्ट । Aorist आनयिष्ट । आनयिष्ठ । आनयिषि । Desider आनुयते । Inten जाहलु आनीनुते ।

टु २७ शब्दे ।

27✓/ ṭuk, ṭu 1 to sneeze 2 to cough

Pre चीति । Per चुषाय । I Fut छयिता । Inten चीतूयते । Nouns —चुरम् । चुमा

इण २८ तेजने ।

28✓/ Kshṇu to sharpen whet With सम् it is ātmanepd । I 3 65 S 2733

Pre च्छीति । A छञ्जते । Per चुञ्जयाय । चुञ्जयतु । चुञ्जयु । A च्छञ्जयते । I Fut च्छयिता । A छञ्जयिता । II Fut च्छयिष्यति । A च्छयिष्यति । Imperat च्छयितु । A छञ्जयताम् । Imper च्छयितु । A च्छञ्जयतु । Poten च्छय्यात् । A च्छय्यीत । Be a च्छय्यात् । A च्छय्यिषीष्ट । Pass च्छयते । Caus च्छयाययति । Des चुञ्जयति । A च्छञ्जयते । Inten च्छययते ।

ष्णु २९ प्रसङ्गे ।

29✓/ śi ṇu to tickle, ooze

Pre स्नीति । Per मुष्णाय । I Fut स्नयिता । II Fut स्नयिष्यति । Imperative स्नीतु । Imper च्छीतु । Poten स्नयताम् । Bene स्नयताम् । Aor st. अघात्रीत् । Pass स्नयते । Caus स्नाययति । Aor अमुष्णयत् । Desl मुष्णयति । Inten स्नाययते । jaḥ luk स्नाययति or स्नाययति । Nouns —प्रसुता, सुवा प्रास्नीष्ट ।

29✓/ śhnu Passive

Pre स्नयते । Per मुष्णये । मुष्णये । मुष्णये । मुष्णये । I Fut स्नोता । स्नोते II Fut स्नोयत or स्नायिष्यति । Imperat स्नयताम् । Imper अमुष्णत । Poten स्नयते । Bene स्नोषीष्ट । Aorist अघाति । अघोषताम् ।

उण् ३० आच्छादने ।

30✓/ urnu 1 to cover In conj. ṭat ṇṭh the root, the following applies

२४४५ । कर्णोतिविभाषा । ३ । ३ । ९ ।

या दृष्टिः स्याज्जनादेः पिति सार्धधातुके । कर्णोति । ऊर्णोति । ऊर्णुतः । ऊर्णुयन्ति । ऊर्णुते-ऊर्णुयते । ऊर्णुयते । * ऊर्णोतिराधेति याच्यम् * ।

2445 Before a वित् Sārvaḥātuka affix beginning with a consonant, the final उ of ऊर्णु gets optionally vridhhi

As कर्णोति or प्रोर्णोति, प्रोर्णोयि or प्रोर्णोयि, प्रोर्णोमि or प्रोर्णोमि; but प्रोर्णोयानि before an affix beginning with a vowel.

In forming the Perfect, there is no addition of the Periphrastic वाम्, by the following

Varṇika It must be stated that the root urnū does not take the affix वाम्, as

The root is therefore, reduplicated. The following is the particular sūtra that applies to its reduplication.

२४४६ । न न्नाः संयोगादयः । ६ । १ । ३ ।

अथः परा संयोगादयो नन्ना द्विने भवन्ति । नुगदस्य द्वित्वम् । वात्यस्यानित्वात् । * पूर्यन्नासिद्धीयमद्विचयने * इति त्यनित्वम् । 'उभो साम्यासस्य' (२६०६) इति लिङ्गात् । ऊर्णुनाथ । ऊर्णुनुवत् । ऊर्णुनुयुः ।

2446 the letters न, द, or र, when preceded by a vowel, and forming the first letter of a conjunct consonant, are not reduplicated.

Note —The word dvitīyasya "of the second syllable," is understood here. This sūtra debarb the doubling of the consonants n, d, and r when forming parts of the second syllable, provided these letters occur in the beginning of a conjunct (sanyoga) letter. Thus the Desiderative root of उन्दि is उन्दिथ, formed by adding सन् and इद् न्. The second syllable here is न्दिथ् which is to be reduplicated by the last rule. But in doing so, न् will not be doubled. Thus we get the form उन्दिथिषति, so also from अहद् and अर्च, we have अर्चिषिषति and अर्चिषिषति ;

Note.— Why do we say "when न् द् and र are the letters"? Observe भ्रूषोषयते from ब्रूष, in which ब्रू is the initial letter and has been reduplicated in to ब्रू. Why do we say "being the first letter in a conjunct consonant"? Observe प्राणिषिषति from the root प्राण् 'to breathe', the न् being changed into ण् by VIII 4 19 and 21. The phrase अजादेः of the last sūtra is understood in this sūtra also. Thus दन्दिषति. Some explain the word अजादेः understood in this sūtra in the same way as in the last, namely as a karmadhāraya compound in the Ablative singular. They do so, in order to explain the form इन्दीषिषति, which is thus evolved इन्दीमि च्छति = इन्दी + क्यच् III 1 8 = इन्दीय. Then इन्दीयिषति = इन्दीय + सन्. Here though the second syllable consists of न्, द् and र, yet न् alone is rejected in reduplication and not द् and र also, as द् and र are not immediately after the initial vowel (अजादि) इ in this case

Therefore in ऊर्णु the syllable णु will be reduplicated and not the 'र' of णु. Thus ऊर्णु + व =. Here the syllable णु is considered as नु for the purpose of doubling,

because the शु in कर्तुं was obtained by changing न into शु by applying the Tripadi sūtra VIII 4, 1. § 235 and such a change is asiddha for the application of 7 1 Pada rules (See VIII 4 1 § 12). Thus we get कर्तुं + न.

Q What of the maxim which says that in the case of reduplication the Sūtra VIII 2 1 § 12, does not hold good: and which therefore required that शु should be reduplicated into शु ?

Ans To this we answer that the maxim quoted by you (पूर्ववाचिणीयमद्विवचने) is not of universal application. This we infer from the implication of VIII 4 21 § 2606. That sūtra says "Both the न 's are changed into शु in the reduplicated forms of the root चन , when preceded by an alternant preposition". Thus the root $\text{च} + \text{चन} = \text{चान}$. The Desiderative root from it is चायि . If the maxim above given were of universal application then the reduplicated form would be चायिचाय and there would have been no necessity of the sūtra. The very fact that sūtra requires both न 's to be changed to शु shows the limited scope of this maxim. The following note on VIII 4, 21 § 2606 will explain the point better —

Note If the maxim पूर्ववाचिणीयमद्विवचने be not applied here, then we have the following dilemma in, $\text{चानि} + \text{च} + \text{ति}$. Here the affix चन् requires reduplication, and the present sūtra requires शु change of न . The चानि being asiddha, the reduplication being made first, we have $\text{चायिनि} + \text{च} + \text{ति}$, and then the reduplicate च intervenes between the cause च and root न of नि , and so this न would not be changed to शु . If however the above maxim be applied, we first apply the चानि rule, as $\text{चायि} + \text{च} + \text{ति}$, and then reduplicate चि , and we get the form चायिचिचति even without this sūtra.

Note If we could get this form by the application of the above maxim where is the necessity of the present sūtra? The sūtra is necessary in order to indicate that the above maxim is *amitya* or not of universal application. And because it is *amitya*, that the form चायिचति is evolved by reduplicating चत् (See VIII 2 1).

Therefore शु in the reduplicate here becomes शु ; and we get कर्तुं + न by vridhi. Dual कर्तुं नुवत्. Plural कर्तुं नुवुः. In forming 2nd Person singular the following sūtra applies

✓ २४४७. विभाषोर्णोः । १ । २ । ३ ।

इहादिप्रत्ययो वा द्वित्यात् । कर्तुं नुविष-कर्तुं नुविष । कर्तुं विता-कर्तुं विता । इयौतु-इयौतु । कर्तुं प्रानि-कर्तुं प्रानि ।

2447 After the verb ānu 'to cover,' the affix beginning with the augment इह is regarded optionally like nit .

Thus before the इहादि termination इह of the 2nd P. r. we may have either कर्तुं नुविष or कर्तुं नुविष । The 1st Future is कर्तुं विता or कर्तुं विता । The equation of the form is:—कर्तुं + इ + ता = कर्तुं + इता (VI 4 77) = कर्तुं विता. When the affix is not regarded as द्वि it produces इमा , and we have the second form कर्तुं विता ।

Aorist. श्रोतुं विष्ट । श्रोतुं विष्टाताम् । श्रोतुं विष्टत । श्रोतुं विष्टाः । श्रोतुं विष्टायां । श्रोतुं विष्ट्यम् । श्रोतुं विष्टि । श्रोतुं विष्ट्यहि । श्रोतुं विष्ट्यहि । श्रोतुं विष्ट । श्रोतुं विष्टाताम् । श्रोतुं विष्टत । श्रोतुं विष्टाः । श्रोतुं विष्टायां । श्रोतुं विष्ट्यम् । श्रोतुं विष्टि । श्रोतुं विष्ट्यहि । श्रोतुं विष्ट्यहि । Condi. श्रोतुं विष्ट्यत, or श्रोतुं विष्ट्यतः । Pas. कर्णयते । Casu. कर्णयते, Desider. कर्णयते । कर्णयते, कर्णयते, कर्णयते Pre Part. Atmane. कर्णयानः Past. Part. Pass. कर्णयतः Active. कर्णयान् । Fut. Part. कर्णयिष्यमायः or कर्णयिष्यमायः Ger. कर्णयत्वा । Infini. कर्णयितम् । Adj. कर्णयित्वा । कर्णयित्वा कर्णयितम् ।

द्यु ३१ अभिगमने ।

31 ✓ dyu to advance towards, encounter, attack, assail.

Pre. द्योति । Per. द्युयाय । द्युययतुः । द्युययिष्य or द्युयोष । द्युयय । द्युयाय । or द्युयय । द्युययिष्य । I Fut. द्योता । II द्योप्यति । Imperative द्योतु or द्योतात् । द्युहि । द्युयानि । Imper. अद्योत । अद्युताम् । अद्योः । अद्ययम् । Potē. द्युयात्, द्युयाताम् । द्युयाः । द्युयाम् । Bene. द्युयात् । Aorist. अद्योयेत् । अद्योयाम् । अद्योयोः । अद्ययिष्यम् । Condi. अद्योप्यत । Pass. द्युयते । Causative. द्युययति । Aorist. अद्युययत् । Desi. द्युययति । Inten. द्योययति । yanluk द्योयति or द्योयति । Passive द्युतः । Ger. द्युयत्वा ।

पु ३२ प्रसवैश्वर्ययोः ।

32 ✓ sbu 1. to consent, or permit. 3. to possess power or supremacy. The word prasava here means 'consent, approval, permission.' AS प्रोमिति प्रजा प्रसीति ।

Pre. प्रीति । Per. सुवाय । I Fut. प्रीता । Aorist. असीदीत् । Noun. —सुपयी ॥

कु ३३ शब्दे ।

33 ✓ Ku, to hum, to coo (as a bee).

Pre. कीति । Per. कुयाय । कुययिष्य or कुयोष । कुययिष्य । I Fut. कीता । Inten. कोकयति । yan luk कोकीति or कोकीति । Nouns:—कवि । कायम् ॥

दृष्ट ३४ स्तुति ।

34 ✓ shtu (Parasmaipada) to praise.

Pre. स्तोति, or स्तथीति । स्तुत. or स्तुथीतः । स्तुवन्ति । स्तोषि or स्तोषीये । स्तुयः or स्तुथीयः । स्तुय or स्तुथीय । स्तोमि or स्तोमीमि । स्तुयः or स्तुथीयः । स्तोमः or स्तोमीमः । Per. स्तुयाय । स्तुथीय । स्तुय । I Fut. स्तोता । II Fut. स्तोप्यति । Imperative स्तोतु or स्तोतात् or स्तोतात् or स्तोथीयात् । Dual. स्तोतां or स्तोथीयां । Pl. स्तुयन्तु । 2nd. s. स्तोहि or स्तोथीहि । 1st. s. स्तवामि । Imper. अस्तोतु or अस्तथीतु । d. अस्तुताम् or अस्तथीताम् । Pl. अस्तुयन् । 2nd. s. अस्तरी. or अस्तथीः । 1st. s. अस्तयम् । d. अस्तुय or अस्तथीय । Potē. स्तुयात् or स्तुथीयात् । d. स्तुयाताम् or स्तुथीयाताम् । Pl. स्तुयुः or स्तुथीयुः । 2nd. s. स्तुयाः or स्तुथीयाः । d. स्तुयाताम् or स्तुथीयाताम् । 1st. s. स्तुयाम् or स्तुथीयाम् । Bene. स्तुयात् । Aorist. अस्तायीत् । अस्तायिष्याम् । अस्तायीः । अस्तायिष्यम् । Condi. अस्तोप्यत । Pass. स्तुयते । Causa. स्तुययति । Desi. स्तुययति । Inten. स्तोययति Pre. Par. स्तुवन् । Past. Pass. Par. स्तुतः । Act. स्तुतवान् । Fu. स्तुयन् । Ger. स्तुत्वा । Infini. स्तोतुम् Adj. स्तोतव्य स्तपनीय, स्तयम् ॥

The ईट is added in अस्तायीत् by S. 2385 the य is changed to व after an alterant upasarga अस्ति etc. by S. 2276, as अय्ययीत् । This is optional under S. 2359, as पर्ययीत् or पर्यसीत् ॥

34 Shtu (Atmanepada)

Pre स्तुते । स्तुयते । स्तुवते । स्तुये । स्तुध्ये । स्तुवे । स्तुवहे । Per तुष्टुवे । तुष्टुयात् । तुष्टुविर । तुष्टुये । तुष्टुध्ये । तुष्टुवहे । I Fut स्तोता । Imper a स्तुताम् । स्तुयाताम् । स्तुय्य । स्तुय्यम् । स्तुये । Imper अस्तुत । अस्तुयाताम् । अस्तुया । अस्तुयि । Potem स्तुयीत । स्तुयीयाताम् । स्तुयीषा । स्तुयीष । Bene स्तोयीष्ट । Aorist अस्तोयिष्ट । अस्तायाताम् । अस्ती-
ष्टा । अस्तादधम् । अस्तोयि । Past Part Pass स्तुत Active स्तुतयान् । Ger स्तुत्या ।
Nouns — क्योतिष्टोम् । यायस्तुत । प्रस्ताव । स्तुति । सक्तय ।

Present स्तुयीते । स्तुयीषे । स्तुयीष्ये । स्तुयीषहे । Impera स्तुयीताम् । स्तुयीष्य । स्तुयीष्यम् । Imper अस्तुयीत । अस्तुयीषा । अस्तुयीष्यम् । अस्तुयीषहि ।

शूङ् ३५ व्यक्ताया वाचि ।

In the conjugation of this root we have double forms in the Present tense, by the following sūtra

✓ २४५० । शूङ् पञ्चानामादित आहो शूङ् । ३ । ४ । ८४ ।

शूङो लट् परस्मैपदानामादित पञ्चाना यत्तादय पञ्च वा सुष्ठुवञ्चाहोवै । अकार उच्चारणार्थं । आह । आहन्तु । आहु ।

2450 Instead of the first five tense affixes, in the Present tense of the Parasmaipada coming after the verb 'brū (to speak)' there may optionally be the affixes of the Perfect and 'āha' in at the same time the substitute in the room of 'brū'

The अ is for the sake of utterance only, the real substitute is आह ॥

Thus आह 'he says', आहन्तु 'they two say', आहु 'they say', आह्य 'I on sayst', आहयु 'you two say', the rest like शू as shown below —

	Third Person	Second Person	First Person
Singular	आह or अयीति	आह्य or अयीषि	अयीषि
Dual	आहन्तु or दृत	आहयु or शूय	शूय
Plural	आहु or द्रुवन्ति	शूय	शूम्

The word आदित 'first' is used in the sūtra to indicate that the substitution should not take place in the case of the last four affixes. The repetition of the word शूय in the sūtra indicates the original expression which is to be replaced, and shows that this change occurs in the Parasmaipada affixes only.

In forming the second Person singular आह् + च the following sūtra applies

✓ २४५१ । आहस्य । ८ । २ । ३५ ।

अनि परे । चर्धम् । आह्य । आहयु ।

2451 For the च of the root आह् there is substituted य before a jhal letter,

Thus आह् + च = आच + च = आचय ॥

As चटमाह्य, किमाह्य The word आह्य becomes आच्य by VIII 455 S 121

The word अनि is understood here. Hence there is no change before vowel affixes, as आह्य, आहन्तु, आहु ॥

In the alternative, when there is no आह् substitution, we have सू + तिप् ।
Now applies the following

२४५२ । सु३. ईट । ० । ३ । २३ ॥

सु३ परस्य ह्रस्वादे पित ईट् स्यात् । 'अस्य इत्यत्र स्थानियद्वायात्प्रामोऽय भवति' पत्य-
विधानाच्च भवति । प्रवीति । सूत । सुवन्ति । सूते । आर्धधातुकाधिकारे ।

2452 Before a पित Sārvadhātuka affix beginning with a con-
sonant, the augment ईट् is placed after सू ३

As प्रवीति प्रवीति प्रजोमि, चप्रवीति ॥ But प्रवीति before such an affix beginning
with a vowel and सूत before an affix which is not पित् ॥

The augment ईट् ought to have come in आह्+य also, because य being
a substitute of the पित् affix सिप् will be considered as पित् by the rule of
sthānivat (I 1 56 S 49) But the augment does not come, because the य substitution
for प् by the last aphorism takes place only before a non vowel affix for भवि
is understood That rule would have become redundant, if we could make the
form आहोय ॥

In the Section treating of the rules that apply to ārdhadhātuka affixes,
we have the following sūtra, which applies to this root when an ārdhadhātuka
affix follows, such as the affixes of the Perfect

✓ २४५३ । सु३ो वचिः । २ । ४ । ५३ ॥

उयाच । ऊचत् । ऊचुः । उयाचि उवचय । ऊचे । वक्ता । प्रवीतु । सूतात् । 'द्विष्यदिष्य'
इत्यपिस्वादीयत् । प्रवाणि । प्रवे । सूवात् । उचयात् । 'अस्यतिथक्ति- (२४३८) इत्यह ॥

2453 वचि is the substitute of सू 'to speak' when any ārdha-
dhātuka affix is to be applied

Thus the Perfect of भा is formed from ✓ वच , as उयाच । ऊचत् । ऊचुः 2nd
उचयिचि or उचयत् 1st ऊचे । The First Fut ॥ वक्ता 'he will speak' The इ of वचि
is for the sake of articulation only The substitute being like the principal, वच
is Atmanepada; when the fruit of the action accrues to the agent, as ऊचे 'he
spoke,' वचयते 'he will speak'

In the Imperative one form is प्रवीतु with the ईट् of S 2452 but the affix
सातट VII 1 35 § 2197 which replaces तु is not considered पित् because of the
maxim already mentioned before "a द्वित् is not पित् nor a पित् should be considered
द्वित् for the purposes of operations depending on them Therefore we have
सूतात् and not प्रवीतात् । 1st Sing प्रवाणि । A प्रवे । Pot सूवात् । Ben उचयात् ।

In the Aorist the affix अह् is added by III 1. 52 S 2438 When अह्
is added the following applies

२४५४ । वच उम् । ० । ४ । २० ॥

अहि परे । अयोचत-अयोचत ।

2454 The augment उ is added after the अ of वच् in the अह्-
Aorist

As अघोचत अघोचाताम अघोचन् ॥ See III 1 52 S 2438

ब्रूञ् ३५ घृक्ताव्या घाचि ।

35 ✓ brūñ (Parasmaipad) to speak distinctly

Per अघोचि । प्रुत । प्रुवन्ति । प्रुचि । प्रुच । प्रुचोमि । प्रुच । प्रुम । Per उवाच ।
कचतु । कचु । उचविच or उचकच । कचयु । कच । उवाच or उचच । ऊचिच । ऊचिम ।
Fut यक्ता । II Fut यच्यति । Imperative अघोचतु । प्रुताम । प्रुवन्तु । प्रुचि । प्रुतम । प्रुत ।
प्रुचाणि । प्रुचाव । प्रुचाम । Imper अघोचत । अघ्रताम । अघ्रयो । अघ्रवम । अघ्रयु । Poten
प्रुयात । प्रुयाताम । प्रुयाम । प्रुयाच । Bene उच्चात । उच्चाताम । Aor at अघोचत ।
अघोचताम । अघोचन् । अघोच । अघाचतम । अघोचत । अघोचाम । अघोचाम । Condi
अघच्यते । Pass उच्यते । Caus घाचयति । Deaider विवचति or ०ते । Inten घाचयते ।
Perf Part Atmaue अनुवान । Nouns — वाच्यम । वाच्यो । वाचा, वाचाट । नैकतम ॥

3० ✓ brūñ (Atmanepada) to speak distinctly

Present* प्रुते । प्रुयाते । प्रुवते । प्रुचे । प्रुचे । Per कचे । कचाते । ऊचिरे । ऊचिरे ।
कचाचे । ऊचिच्य । कचे । ऊचिच्ये । ऊचिमहे । I Fut यक्ता । यक्तासे । यक्तासे । II Fut
यच्यते । Imper प्रुताम । प्रुयाताम । प्रुवताम । प्रुच । प्रुयाचाम् । प्रुच्यम । प्रुचे । प्रुचायते । प्रुचा
मये । Imper अघ्रत । अघ्रया । अघ्रयि । Poten प्रुचीत । प्रुचीयाताम । प्रुचीया । प्रुचीय । प्रुची
यति । Bene यक्ताट । यक्तीयाताम । यक्तीया । यक्तीय । Aorist अघोचत । अघोचताम् । अघोच
न्त । अघोचया । अघोचै । अघोचायति । Condi अच्यते । Pass उच्यते । घाचयते । विवचते ।
Inten घाचयते । Nouns वाच्यो । वाच । वाचिकम् ।

अथ शास्यन्ता. परस्मैपदिन । इङ् स्वात्मने पदी ।

The following roots upto शास् are Parasma pad: But the root इङ् is Atma-
nepadi

इण् ३६ गतौ । एति । इत* ॥

The Present 3rd S = एति । D इत । In forming the plural, the following
rule applies

२४५५ । इयोयण् । ६ । ४ । ८१ ।

अजादि प्रत्यये घरे । इयङोऽपवाद । यन्ति । इयाय ।

2455 For the इ of the root इण् (एति) is substituted a semivowel
(य), before an affix beginning with a vowel

Thus यन्ति यतु आयन् ॥ The supersedes इयङ् substitution and is itself
superseded by VII ॥ 1५, and XII 3 84 which ordain यङ्दि and Guna ०1
the maxim मध्योऽपवादा पूर्वाङ् विधीन् याच्यते नोत्तरान् ॥ *Apavadas that are sur-
rounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the
apavāda operations supersede only those rules that precede not those that follow
them So we have आयन्म् and आयक ॥

The perfect 3rd S is इयाय । In forming the dual the following sūtra applies

२४५६ । दीर्घ इण् किति । ० । ४ । ६९ ।

इयोऽभ्यासस्य दीर्घ स्यात् किति लिटि । ईयु । ईयु । इयसि च-इयेच । येत । येताम । आयन् । इयात् ।
ईयात् ।

2456 A long vowel is substituted in the reduplicate of the root वृ (वृत्ति), before a Personal ending of the Perfect, which has an indicative क् ॥

As वृत्तु वृत्तु ॥ These are thus formed वृ + अतुत् = वृ + अतु (वृ substitute for वृ by VI 4 81 S 2455) Then there is reduplication on the य because of the vowel by I 1 59 S 2243 and we have वृवृ + अतु and then by the present rule वृत्तु ॥ Why do we say before a क्त affix? Observe वृवृत्तु वृवृत्तु ॥

The 2nd S is वृवृत्तु or वृवृत्तु. The 1st Fut is वृत्ता. The Imperative 3rd S is वृत्तात्. 2nd S वृत्ति 1st S वृत्तात्. The Imperfect is वृत्तु । वृत्तात् Pl वृत्तात् ॥ Pot वृत्तात्. Ben वृत्तात्. But the long ई which was obtained by VII 4 25 S 2298 is shortened after an upasarga by the following

२४५७ । वृत्तेतिङि । ७ । ४ । २४ ।

उपसर्गात्परस्य वृत्तोऽद्योऽस्य स्वादार्थधातुके किति लिङि । निरिदात् । × उभयात् आद्ये नाक्तादिवत् × । अभीयात् । अद्य किम् । समयात् । समीयात् इति प्रयागस्तु भौवा दिक्त्स ।

2457 The short is substituted for the simple (वृत्त) vowel of the stem वृ (वृत्ति) before the augment वास् in the Benedictive, when a Preposition precedes it

As निरिदात् । उदिदात् । समियात् । अनियात् ॥ This is an exception to VII 4 25 S 2298 by which a long would have been substituted But वृत्तात् without a Preposition The अद्य (VII 4 13 S 834) is understood here also Therefore वृ form of वृ will not be shortened as आ + वृत्तात् = वृत्तात् समीयात् ॥

But in अभि + वृत्तात् = अभि + वृत्तात् = अभीयात् the long ई obtained by ekādeśa is not shortened because it is not preceded by an upasarga for अभि is no upasarga and there is no long ई after अभि for the analysis of अभीयात् gives us अभि + वृत्तात् । Nor can you say that the rule of अक्तादिवत् (VI 1 85 S 75) should apply here and this ekādeśa long ई should be considered as the beginning of the succeeding form because the present rule of shortening depends upon the fulfilment of two conditions—1 A preposition to precede and 2 A long vowel ई to succeed. They being so mutually interdependent that VI 1 85 S 75 cannot apply

Why do we say the simple अद्य vowels are shortened? Observe सम + वृत्तात् = समीयात् । The वृ obtained by वृ + ई is not shortened because it is not an अद्य vowel

The समीयात् is not from the root but from the Bhavad root ई गतो (10 342 A) The proper form of the Benedictive from the Adadi is समियात् ।

The Aorist is formed by substituting गा in the place of वृ by the following

✓ २४५८ । वृत्तो गा लुङि । २ । ४ । ४५ ।

'गातिस्था—' (२२२३) इति सिचो लुक् । अगात् । अगाताम् । अगु ।

2458 ग is the substitute of the root गृह् when लृङ् follows

When ग is substituted the aorist sign सिचि is elided by II 4 77 S 2223

अगात् 'he went' अगाताम् 'they two went' अगु 'they all went'

NOTE—The rejection of the word लृङ् in this sūtra though its anuvṛtti was current from the last Aṣṭadhyāyī aphorisms, indicates that there is no option allowed even in the Atmanepada, ग being the invariable substitute in all the Padas. Thus अगावि भजता 'you went' The form अगात् is thus evolved अ + गा + सिचि + त = अगात् (II 4 77 S 2223)

इय ३६ गतो ।

36 ✓ in to go

Pie इति । इत् । यत्ति । इत्ति । इत् । इय । इमि । इय । इम । Per इयाय । ईयु ईयु । इययिष or इयेय । ईय इयाय or इयाय । ईयिष । I Fut. इता । II Fut इय्यति Imperative यतु or इतात् । इताम् । यन्तु । इहि । अयानि । अयाव । अयाम । Imper ऐत ऐताम् । आयन् । ऐ । ऐतम् । ऐत । आयम् । ऐव । ऐम् । Poteu इयात् । इयाताम् । इयात् । इयाम । इयाय । Bene ईयाते । ईयाताम् । Aorist अगात् । अगाताम् । अगु । अगा । अगतम् अगाम । अगाय । अगाम । Coo) ऐय्यत् । Pass ईयते । Aorist अगायि । Causa अययति as in प्रत्याययति, ० ममयति (II 4 46 S 2607) Des ज्ञयिमयति । (II 4 47 S 26 15) or इयिषति । as in प्रसीयिषति । Per Part Para उपेयिषान् (III 1 109 S 3098)

Nouns—इत्वर । इत्यरी (F) । इम । इम् इयता । इयिका । इनी ॥

इङ् ३७ अध्ययने ।

नित्यमधिपूर्व । अधीते । अधीयाते । अधीयते ।

37 ✓ in to study This root is invariably found preceded by अधि । The Present S is अधीते D अधीयाते, pl अधीयते । In forming the perfect, following sūtra applies

२४५९ । गाङ् लिटि । २ । ४ । ४८ ।

इहो गाङ्खाल्लिटि लाघव्याया विधिते या । अधिजग्रे । अधिजग्राते । अधिजगिरे । अधीते । अधीयते । अध्ययि । गुणायादेशयो कृतयोऽपसर्गस्य यथा 'पूर्वे पातुःसर्गस्य—' इति दर्शनेऽन्तरङ्गत्वाद्युक्त्यापूर्वे स्यसर्गोऽयं भावः । 'अध्ययने एतम् (३०६६) इति निश्चयाच्च भवति अधीते । परस्वादिषट् । तत् आट् । इष्टि । अधीयाताम् । अधीयि । अधीयति । अधीयत । अधीयीताम् । अधीयीष्यम् । अधीयीष्य । अधीयीष्ट ।

2459 गङ् is the substitute of इङ् when लिट् (Perfect) follows

Or rather the substitution takes place in anticipation of the adding of the लिट् affixes. Therefore in reduplication, गङ् is not considered as sthanivat to इ, for if it were so, then the sūtra I 1 59 S 2243 would require इ in the reduplicate.

The Perfect 3rd S is अधिजग्रा द्वाि अधिजग्राते । अधिजगिरे । The First Future is अधीते । The Second Future is अधीयते । The Imperative अध्ययि formed thus अधि + इ + ऐ = अधि + इ + ऐ = अधि + अय + ऐ = अध्ययि । The guna and यय substitutions take place first and then the conjunction takes place with the उपसर्ग, where इ is then changed to य । This is in contravention to the general maxim that a root must first combine with the Preposition for in that view,

the rule of स्यर्था दीर्घ being antaranaya would have applied prior to the application of the guna rule namely अधि+इ+ऐ would have become अधी+ऐ first and then गुण अघे+ऐ=अघ्ये । But this is not the correct form, and this we infer from Pāṇi himself using the form अध्ययन in the sūtra अघ्ययने द्युतम् (VII 2 26 § 3066). The form अध्ययन is thus evolved अधि+इ+अन=अधि+ए+अन=अघ्ये+अन=अध्ययन । Had the root combined first with the preposition then this form could not have been got. The employment of the form अध्ययन by Pāṇi himself shows that the rule वृद्धे धातुद्वयसंज्ञे &c does not apply to अधि+इ ।

The Imperfect (लट्) third person singular is अधीत (अधि+आद्+इ+त VI. 4 72 S 2254-अधि+ऐ+त S 269 =अधीत) । In forming the dual the equation stands thus अधि+आद्+इवह+आताम् । Here the इवह substitution for इ takes place first, because it is taught by VI 4 77 S 271, a rule subsequent in Aṣṭādhyaī order to the rule ordaining आद् namely VI 4 72 S 2254. When इ is thus replaced by इवह then comes आद् । Then आ and इ of इवह coalesce into Vriddhi by S 269. Thus अधि+आ+इव+आताम्=अधि+ऐव+आताम् (VI 1 90 S 269) अधीयाताम् । The plural is अधीयत (अधि+आ+इव+अत the इ is replaced by अत VII 5 § 2258). The first person Singular is अधि+आ+इव+इ=अधि+ऐव+इ अधीयि । The dual is अधीयहि ।

The Potential 3rd Per S is अधीयीत and is thus formed अधि+इ+सीयुद्+त=अधि+इ+ईय+त the इ is elided by VII 2 79 S 2211-अधि+इय+ईय+त the इवह substitution by VI 4 77 S 271=अधीयीत the य is elided by VI 1 66 S 873

The dual is अधीयीताम् । The Second person plural is अधीयीथम् । The first person Singular is अधीयीय ।

The Benedictive 3rd pers. Singular is अधीयीष्ट । Thus अधि+इ+सीयुद्+मुद्+त n. Here by III 4. 107 S 2210 there is मुद् । The dual is अधीयीयास्ताम्, and the plural is अधीयीतम् ।

The Aorist (लुङ्) of अधि+इ is optionally formed from another stem, namely from गृह् as the following sūtra shows

२४६० । रिभाषा लुङ् लटो । २ । ४ । ५० ।

इहो गृह् वा स्यात् ।

2460 In the Aorist and the Conditional Tenses, गृह् is optionally substituted for the root इह ।

Thus अधि+इ+त=अधि+आद्+इ+सिच+त VI 4 72 S 2254-अधि+अद्+गा+इ+सिच+त ।

This Substitute गृह् should not be confounded with the root गृह् । A peculiarity of this substitute गृह् is that all affixes except सित् or जित after it are considered as हित् and so cause no guna or vriddhi &c. This is done by the following sūtra

२४६१ । गृह् कुटादिभ्योऽञ्णिन् हित् । १ । २ । १०

गृहादेयात् कुटादिभ्यश्च परेऽणिन् प्रत्ययादित् स्य ॥

इक् ष्च स्मरणे.

38 ✓ ik (Parasmaipadi) to remember. This root like the preceding, is also invariably found with the preposition adhi. Because we find Pāṇini himself using the word adhigārtha in sūtra II. 3-52 S. 613 in the sense of remembering, with the preposition adhi. If this root conveyed the sense of remembering without adhi, then Pāṇini would have used the word īgārtha इगर्थे in that sūtra, and not adhigārtha.

Part It should be stated that ✓ ik is treated like ✓ in, so that there is यण् (S. 2455) substitutions here also. Thus Present Pl अधियन्ति. The aorist is अध्यानात्. But according to some this rule is confined to ārdhahātuka affixes only. e., हृन् is like हृण् so far as ārdhahātuka affixes go, but not to sārvaahātuka affixes. Therefore there is no यण् of VI. 4 81. S. 2455 in their opinion; on the contrary हृवद् comes. As the present participle अधीयन् used by Bhaṭṭi in the following verse सखीतयोः राचयोरधीयन्-स्मरन् (2). This is the view of Atreya. According to him the Pre. Pl is not अधियन्ति, but अधि + हृवन्ति or अधीयन्ति. Haradatta is against this view.

Pre. अधीति । अधीतः । अधीयन्ति or अधियन्ति । Per. अधीयाय । I Fut. अधीया । II Fut. अधीष्यति । Imperative अधीतु । Imper. अधीतु । Poten अधीयात् । Bene. अधीयात् । Aorist अध्यानात् । Con. अधीयत् । Pas अधीयते । Caus अधिगमयति । Deside. अधिजिगमिष्यति । Pre. Part. Parasmai. अधियन् । Past Part Pas. अधीतः । Act. अधीतवान् ।

वी ३९ गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु.

39 ✓ vi 1 to go. 2 to pervade 3. to conceive, bring forth. 4. shine, be beautiful. 5 to throw, cast, 6 to eat. The root वी is split up, by some, into वी + ई. The long ई is conjugated as : वीति, ईतः, वृन्ति । ईयात्, ईयाताम् । Aor. वीदीत्. &c.

Pre वीति । वीतः । वृवन्ति । वीषि । वीषः । वीष । वीमि । वीषः । वीम । Per वृवाय । वृव्युत् । वृव्युः । वृवविष्य or वृवेष्य । वृव्युः । वृव्य । वृवाय or वृवष्य । I Fut वीत । II Fut. वीष्यति । Imperative वीतु । वीता । वृवन्तु । वीष्टि । वृवाति । वृवाय । Imper. अवृत् । वृवीताम् । वृवियन् । When there is अद् augment, the root becomes अनेहात् (of more than one syllable), and so there is यण् adesa of VI 4 82 S 272, according to Atreya and the proper form is अवृयन् and not अवृयन् । अवृः । अवृीतम् । अवृीत् । अवृयम् । अवृीय । अवृीम । Poten वृवीयात् । वृवीयाताम् । वृवीषुः । Bene वृवीयात् । वृवीयाताम् । Aorist अवृवीत् । अवृवीताम् । अवृवीः । अवृवम् । Con अवृव्यत् । Pas वृवीयते । Caus वृवायति । Aorist अवृवीयत् । In the sense of conceiving, we have वृवायति (VI I. 55 § 2603) Deside. वृवीयति । Inten. वृवीयते । yan luk वृवीति or वृववृषेति । D. वृवीतः । Pl. वृव्यति Nouns वृवम् । वृवकीयम् । Pre. Part Parasmai. वृवन् Past. Part. Pas. वीतः । Act. वीतवान् ।

III A. ✓ i to go.

Pre. वीति । वीतः । वृवन्ति । Poten वृवीयात् । वृवीयाताम् । Aorist. वृवीत् ।

या ४॥ प्रापणे । प्रापणमिह गतिः । प्रणिशति । यातः । यान्ति ।

40. *yā to go.* The word *prāpaṇa* here means motion. The *ni* is changed to *ṇi* by VIII. 4 17. § 2285, and so we have *प्रापयति* । D. यातः । Pl. यान्ति ।

Pre. याति । यातः । यान्ति । यासि । यायः । याय । यामि । यायः । यामः । Per. यये । ययतुः । ययुः । ययाय or ययिष । यययुः । यय । यये । ययिष । ययिष । [Fut. याता । II Fut. यास्यति । Imperative यातु or यातात । याताम् । यान्तु । याहि । यातम् । यात । यानि । याय । याम । Imper. अयात । अयाताम् । अयुः or अयान् । The Imperfect Plural is optionally formed by *लुप्त* by the *sūtra* given below अयाः । अयातम् । अयात । अयाम । अयाय । अयाम । Poten यायात । यायाताम् । यायु । Bene. यायात । यायास्ताम् । यायातुः । Aorist अयासीत् । अयासी । अयासिषम् । Condi. अयास्यत् । Pass यायते । Caus. यायवति । Aorist अयायवत् । Deside वियासति । Inten ययायते । *yan luk* यायति or यायाति । D. यायीतः । Pl. यायति । Nouns ययाति । यामः । यात्रा । यायावरः । शुभयाः । यातुः । अनयुः । अययुः । द्वेयुः ।

२४६३ । लङ् । आकटापनस्यैव । ३ । ४ । १११ ।

आदन्तात्परस्य लङो भेज्जुल्लया स्यात् । अयुः-अयान् । यायात् । यायाताम् । यायास्ताम् ।

'या ४१ गतिगन्धनयोः' । गन्धनं सूचनम् । 'मा ४२ ङीष्ते' । 'प्या ४३ ङीष्ते' । 'या ४४-पाके' । 'प्रा ४५ कुत्सायां गते' । रस ४६ भक्षणे' ।

'या ४७ रक्षणे' । यायास्ताम् । अयासीत् ।

'रा ४८ दाने' । 'ला ४९ आदाने' । द्वायपि दाने' इति चन्द

'दाप् ५० लयने' । प्रणिशति-प्रनिशति । द्यायास्ताम् । अयासीत् ।

'प्या ५१ प्रकथने' । अयं सार्वधातुकमानविधयः । '॥ संस्थानस्ये नमः प्याचै ॥ इति धातिक्म् । लङ्भाष्यं चेष्ट निहृम् । संस्थानोऽणिग्राहनीयः । स मेति प्याप्रादेयस्य प्यादिस्थे प्रयो जनमित्यर्थः । 'सपूर्वस्य ध्यातेः प्रयोतो न' इति न्यासकारः ।

'प्रा ५२ पूरणे' । 'मा ५३ माने' । अकर्मकः । 'तनो नमुस्तत्र न कैटभद्विप' इति माघः । उपसर्गप्रयोगान्तरे सकर्मकः । 'उदरे परिमाति मुष्टिना' । 'मेमैद-' (२२८५) इत्यत्र नास्य पठयम् । प्रणिशति-प्रनिशति ।

'यच ५४ परिभाषणे' । यतिः । अवयन्तिपरो न प्रयुज्यते । अनुवचनपरो' इत्यन्वे । 'भिर' इत्यपरे । यति । याव्यात । उच्यत् अत्रोचत । 'यिद ५५ ज्ञाने' ।

2463 In the opinion of Śākatāyana only, 'jus' is the substitute of 'jhi', in the Imperfect of the roots which end in a long 'Ā'.

Thus अयुः । In the alternative, we have अयान्

NOTE.—Why is लङ् repeated here, when the context would have supplied this word, for the *sūtra* applies to *दित्* tenses, of which लङ् being dealt with in the last, would leave लङ् only to be dealt with by this aphorism, for no other *दित्* tense (like *निह* or *सद्*) can end in *या* ! The repetition shows that the rule applies to those affixes which come after लङ् as लङ्, and not to those which come after another tense which is treated like लङ्. Thus लोद is treated like लङ्, but for the purpose of this rule, लोद would not be so treated. Thus the *ni* of

से।द will not be changed into लुप् by III. 4. 109 Thus द्याय्यत्, ज्ञायत्, विदन्तु । The word द्य has been used in the sūtra for the sake of the subsequent sūtra.

वा ४१ गतिगन्धनयोः । गन्धनं सूचनम् ।

41 ✓ वा 1. to go. 2 to blow. The word gandhanam here is synonymous with सूचना.

Pre याति । Per. वयो । I Fut. याता । II Fut. यास्यति । Imperative यातु । Imper. अयात् । Poten. यायात् । Bene यायात् । Aorist अयासीत् । Condi. अयास्यत् । Pass. यायते । Caus. यापयति or याजयति (VII 3. 38 S 2590). Deside. वियासति । Inten. ययायते । Nouns यातुनः । यातिर्कः । यातुः । यातकी । यात्या । यातः । निर्वायः । निर्वातः । निर्वाणः ।

भा ४२ दीप्तौ.

42 ✓ bbh to shine, with the Prepositions वि and जति, the root is ātmane-padī. Thus Sing. व्यतिभाते, D. व्यतिभाते Pl व्यतिभाते । 2nd S. व्यतिभासे । 1st S. व्यतिभि ।

Pre भाति । Per. उभिः । I Fut. भाता । II Fut. भास्यति । Imperative भातु । Imper. अभात् । Poten. भायात् । Bene भायात् । Aorist अभासीत् । Con. अभास्यत् । Pass भायते । Caus भापयति । Deside विभासति । Inten. योभायते । Nouns. भाः । निभः । प्रतिभा । प्रभायते । प्रभा । प्रभाजम् । भातुः ।

व्या ४३ शौचे.

43 ✓ shnā to bathe.

Pre स्नाति । Per. स्नेः । स्निव or स्नाय । स्निव । I Fut. स्नाता । II Fut. स्नास्यति । Imperative स्नातु । स्नाहि । स्नानि । Imper. अस्नात् । अस्नाताम् । अस्तुः । अस्नाः । Poten. स्नायात् । स्नायाताम् । Bene स्नेयात् or स्नायात् । Aorist अस्नासीत् । Condi. अस्नास्यत् । Pass स्नायते । Caus स्नापयति, स्नपयति । Deside विस्नासति । Inten. स्नास्नायते । yan luk स्नास्नाति । Nouns निस्नातः । नदीव्याः । वस्नः । स्नानः । स्नापनः ।

श्रा ४४ पाके.

44 ✓ Śrā to cook, boil, Compare Bhṛādi root जे वाके (Nṛ 966).

Pre. प्राति । Per. श्रयो । I Fut. प्राता । II Fut. प्रास्यति । Imperative प्रातु । Imper. अप्रात् । Poten. प्रायात् । Bene. श्रेयात्, प्रायात् । Aorist अप्रासीत् । Condi. अप्रास्यत् । Pass. प्रायते, Caus अपयति, प्रापयति । Deside. विप्रासति । Inten. प्राप्रायते । Nouns. प्राया । श्रयिता । श्रयम् । Pre, Part Parasmai. प्रात् । Past Part Pass. प्रायः । पितम् । Act. प्रापयान् ।

द्रा ४५ कुत्सायां गतौ.

45 ✓ drā 1. to be ashamed 2. to run, make haste. According to Swāmī it means to sleep also. In this sense it is generally preceded by नि ।

Pre. द्राति । निद्राति । प्रविद्राति । Per. द्रूः । I Fut. द्रूता । II Fut. द्रूस्यति । Imperative, द्रातु । Imper. अद्रात् । Poten. द्रायात् । Bene द्रूयात् । द्रायात् । Aorist, अद्रासीत् । Condi. अद्रास्यत् । Pass. द्रायते । Caus. द्रापयति Deside. विद्रासति Inten. दाद्रायते । Nouns निद्रालुः । तन्द्रालुः । निद्रा । तन्द्रा । Past Part. Pass. द्रायः । Act. द्रापयान् ।

प्सा ४६ भक्षणे.

46 ✓ psā to eat, devour.

Pre प्साति । प्रणिप्साति । Per पप्सी । I Fut प्साता । II Fut प्सास्यति । Imperative प्सातु । Imper अप्सातु । Potēn प्सायात् । Bene प्सेयात्, प्सायात् । Aorist. अप्सासीत् । Condi. अप्सास्यत् । Pass प्सायते । Caus प्सापयति । Desid. पिप्सासति । Inten. पाप्सायते । Nouns पियवक्ष । दूष्य ।

पा ४७ रक्षणे । पायास्ताम् । अपासीत् ।

47 ✓ pā to protect

Pre. पाति । Per पपौ । I Fut पाता । II Fut पास्यति । Imperative पातु । Imper. अपातु । Potēn पायात् । Bene पायात् । पायास्ताम् । Aorist अपासीत् । Condi. अपास्यत् । Pass पायते । Aorist अपासीत् । Caus पापयति । Desid. पिपासति । Inten. पापायते । Nouns पतिः । पितृव्यः । गोपालक । वितामहः । दूहस्यतिः । पित्र्यम् । पादस्यतिः । दिवस्यतिः । नयात् । पिता । सपत्न्यः ।

रा ४८ दाने ।

48 ✓ rā to give, grant, bestow.

Pre राति । Per रौ । I Fut राता । II Fut रास्यति । Imper रातु । Imper. अरातु । Potēn रायात् । Benedic रायात् । Aorist अरासीत् । Con अरास्यत् । Pass रायते । Caus रापयति । Desidera रिरासति । Inten रारायते । Nouns :—रातिः । (friend) रात्रिमदः । रात्रिः । अशुः । (life giver) द्विरात्र । द्वैरात्रिकम् ।

ला ४९ आदाने । "द्वार्षापि दाने" इति चन्द्रः ।

49 ✓ lā to take, receive, obtain According to Chandra, both ✓ rā and ✓ lā mean to give

Pre लाति । Perfect लते । I Fut. लाता । II Fut. लास्यति । Impera लातु । Imper. अलातु । Potēn लायात् । Bene लायात् । Aorist अलासीत् । Con अलास्यत् । Pass. लायते । Cau लापयति or लालयति (VII 3 39 S 2591) Desid. लिलासति । Inten. लालापयति । Nouns —रूपानु । अदिता । व्याल । आहुलकम् । अदिष्टः । दीदीयात् ।

दाप् ५० लघने । प्रणिदाति—प्रनिदाति । दायास्ताम् । अदासीत् ।

50 ✓ dāp to cut.

Pre दाति । प्रणिदाति or प्रनिदाति (VIII 4 18 S 2232) Perfect. ददे । I Future दाता । II Future, दास्यति । Impera दातु । Imper अदातु । Potēn दायात् । Benedic दायात् । दायास्ताम् । Aorist अदासीत् । The सिच is not elided, as the root is not ghu Con अदास्यत् । Pass दायते । Aorist अदासीत् । Cau दापयति । Desid. दिदासति । Inten दादायते । Noun :—दात्रम् ।

ख्या ५१ प्रकथने ।

51 ✓ Khyā to tell.

This root is conjugated in the Sārvadhātuka tenses only. It never takes the affixes of the ārdhadhātuka class. Thus it is a defective root, not having all the tenses. It should not be confounded with the substitute ✓Khyā that replaces ✓chakshin (See Adādi 4) That khyā, of course, takes ārdhadhātuka affixes.

The reason of our confining this root to Sārvadhātuka affixes is this. If this root were capable of taking ārdhadhātuka affixes, then we could form the noun ख्यात् from it by adding the ārdhadhātuka affix लृच्. But we cannot do so: if we want to get the word ख्यात् we must derive it from ख्या of ✓खतिद (II 4 54 S 2436). For that ख्या is really खया, the य is changed to घ, and this घ is considered asiddha. Therefore in नमः ख्यात्रे the visarga is not changed to the jhivāmuliya घ, by VIII, 3 37 S 142, because घ is considered to be followed by य, a यङ letter, and so the visarga retains its form by VIII 3 35 S 150. Had however ख्यात्रे in नमः ख्यात्रे been derived from the ✓ख्या then nothing could have prevented the application of VIII 3, 37. S. 142. and we would have got jhivāmuliya in नम ख्यात्रे.

Under the sūtra खतिदः ख्यात्र (II 4 54 S. 2436) the Mahābhāṣya reads several vartikas: one of them is Part. The substitute is खयादि, i. e. खयात्र. The reason of this is given in the subsequent vartikas: one of which is संस्थानस्य नमः ख्यात्रे. Part: The substitute is to be considered as khāto, in order to prevent samsthāna modification of visarga in namah khyātre. Samsthāna is the technical term for jhivāmuliya, in the terminology of ancient grammarians. The necessity of making ख्यात् substitute खयादि is to prevent this jhivāmuliya change.

We learn from the implication of this vartika and its explanation in the Mahābhāṣya that the present root never takes ārdhadhātuka affixes.

This root, according to the author of Nyāsa, can never be preceded by the preposition सम्. That is we never find the form सम्ख्याति. The form संख्ये: &c, is from the substitute ✓ख्यात्र and not from this root. See III 2 7 ■ 2921.

According to the Mādhaviya Vritti, this root ख्या should also be considered as if it was खया, just like the substitute खयात्र for the purposes of ārdhadhātuka affixes. According to Atreya it is conjugated only in the ārdhadhātuka form, others conjugate it generically, without confining it to ārdhadhātuka affixes.

The word खया is derived from this root. The word समान is changed to ख by Upaḍi IV. 136.

According to the Mādhaviya, this root when taking ārdhadhātuka affixes, is treated just like खयात् obtained from खयात्र, and so the noun ख्यात् formed from this root is just like ख्यात् derived from खयात्र root. But Bhattoji does not agree with this opinion. According to the Mādhaviya it would be conjugated in all Moods and Tenses, and not confined to Sārvadhātuka only.

ख्या ५१ मरुथने (अयसाधधातुक मात्र विवयः) ।

51 ✓ Khyā to tell, declare, communicate This root is conjugated in the Sārvadhatuka tenses only

Pre. ख्याति । Im. ख्यातु । Imp अख्यात् । Poten ख्यावात् । Nouns — ख्या । ख्यो । परमसख. 1.

मा ५२ पूरणे ।

52 ✓ prā to fill.

Pre प्राति । Per प्रमे । I Fut प्राता । II Fut प्रास्यति । Im. प्रातु । Imper. अप्रात् । Po प्रायात् । Bene प्रायात् देवात् । Aor अप्रासीत् । Con अप्रास्यत् । Pass प्रायते । Cau प्राययति । Des. विप्रायति । Inten प्राययते । Nouns — प्राय (VIII. 2 43. S 3017), प्राययान् । प्राय । (III 1 141 S 3203)

मा ५३ माने ।

53 ✓ mā to be contained or comprised in It is Intransitive As we find in Nagha तमे ममुस्तत्र न केतमद्विष तपोधनाभ्यामसम्भवा मुह (Sis I 23) The delights produced from the arrival of the austere sage could not be contained (mamuh) within the body of Hari the killer of Kaitava. The root is transitive when preceded by particular prepositions and having senses other than that given in the Dhātupāṭha. As उदर परिमाति मुष्टिना 'With the fist he estimates the capacity of the stomach.' So also मुहमुपमाति । अग्निमनुमाति । यदम् निर्माति । भवान् प्रमाति ।

The मा in sūtra VIII- 4 17 S 2285 is not the root Therefore we have परिमाति or प्रमाति which is governed by VIII 4 18 S 2232

Pre माति । Per ममे । I Fut. माता । II Fut मास्यति । Imper मातु । Im ममात् । Poten. मायात् । Bene मेयात् । Aor अमासीत् । Con अमास्यत् । Pass मीयते । Cau माययति । Des. मिस्वति (VII 4 84 S 2623 read with VII 4 58, S 2620) The ष is changed to त् । Int मेमीयते । (VI 4 66 S 2462) Nouns—माय । माया । प्रम । प्रमा । मायिक । मास्यन् । मायावी । मायो ।

वच ५४ परिभाषणे ।

54 ✓ vacḥ to speak This root is not conjugated in the 3rd person Plural, when the affix is अति । Therefore the following are wrong — वयन्ति, वयन्ति, वयन्तु, अवयन् or अवयन् । Others say it is not conjugated in any Plural Therefore वक्ष्य 2nd Pl वक्षम । 1st Pl कक्षु Per Pl वक्ष । Per 2nd Pl वक्षिष । Per 1st Pl, वक्षार । Fut Pl वक्ष्याम । वक्ष्याम are wrong While some hold that the Plural is debarred is the affix क् only In this view वक्ष्य वक्ष्म, वक्ष, वक्षिम are correct

Pre वति । वत् । वति । वक्ष्य । वक्ष्य । वक्षि । वक्ष्य । वक्ष्य । Per वयाथ । वक्ष्म । कक्षु । वक्ष्य or वक्षिष । वक्ष । वयाथ or वयथ । वक्षिष । I Fut वक्षार । II Fut वयन्ति । Imp वक्षु, वक्ष्यात् । वक्षार । वयन्तु । वक्षि । वयानि । Imper अवय् or वय् । अवयाम् । अवयन् । अवय् । अवयम् । Po वक्ष्यात् । वक्ष्याताम् । वक्ष्यु । वय्या । वय्याम् । वय्याथ । Bene वक्ष्यात् ।

उद्यन्ताम् । Aorist अयोचत् । अयोचताम् । अयोचन् । Con अयच्छत् । Pass उद्यते । Can. याच-
यति । Des विद्यति । In. यायच्छते । Nouns :—उद्यम् । अयोचिकः । यक्षम् । यक्षरः ।

विद ५५ जाने ।

55 ✓ *vida* to know. In the Present Tense, the ordinary *अस्ते* are optionally replaced by those of the Perfect by the following:—

२४६४ । विदो लटो वा । ३ । ४ । ८३ ।

चेत्तेनंतः परस्मैपदानां क्वादायो वा स्तुः । वेत् । विदतुः । विदुः । वेत्स्य । विदसुः । विद ।
वेत् । विदुः । विदस्य । पक्षे वेत्ति । विदत्स्यति । विवेद । विविदतुः । 'उपविद-' (2149) इत्या-
म्यक्षे 'विद' इत्यकारान्तिनिपातमात्रे मधूपधगुणः । विदांसकार । वेदिता ।

2464. The nine affixes of the Perfect tense, are optionally added in the Present tense also, after the verb 'vid'.

Thus :—

Singular.	वेत् or वेत्ति	वेत्स्य or वेत्सि	वेत् or वेत्सि
Dual.	विदतुः or विदतः	विदसुः or विदस्यः	विदुः or विदुः
Plural.	विदुः or विदन्ति	विद or विदस्य	विदस्य or विदस्यः

निद्

<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
विद्येत् ।	विदितुः ।	विदितुः ।
विद्येद्विध ।	विदितुः ।	विदित्विध ।
विद्येत् ।	विदित्विध ।	विदित्विध ।
or		
विदांसकार ।	विदांसक्रतुः ।	विदांसक्रतुः ।
विदांसक्रिय ।	विदांसक्रयुः ।	विदांसक्रिय ।
विदांसकार ।	विदांसक्रिय ।	विदांसक्रिय ।

When we form the Periphrastic Perfect with *आम्* by III 1. 33 § 2341, there is no *guna* of the *इ* of *विद्* because it is not penultimate, as the root given in S. 2341 is *विद* ending with *च* and not *विद* ending in a consonant.

The First Future is *वेदिता* । In the Imperative, we have the optional form, *विदांसुर्वन्तु* &c also by the following —

२४६५ । विदांसुर्वन्त्यत्यन्तरस्याम् । ३ । १ । ४१ ।

चेत्तेनंतः परस्मैपदानां लटो लुङ्नेदांसकरोत्यनुषणमात्रे वा निपात्यते । पुष्पयपने न विप्रक्षित इति शब्दान् ।

2465. The form *विदांसुर्वन्तु* is optionally employed as an irregular form in the Imperative.

This irregular form is obtained by adding the affix *आम्* to the root *विद्* 'to know,' when followed by *निद्* or the Imperative tense; the tense affixes of *निद्* are then elided by *lut*, moreover there is no substitution of *guna* as required by VII 3. 86, and when we have thus obtained the form *विदाम्*, we annex to it the

ज्ञाद् of the verb क, thus we have विदाहकुर्वन्तु or विदन्तु 'let them know' The third person plural is not only intended to be spoken of by the employment of the form विदाहकुर्वन्तु in the aphorism, on the contrary, the word इति shows that all the numbers and persons of the Imperative may be so employed, as विदाहन्तु विदाहन्ताम् &c

In other words the Periphrastic Imperative is formed by adding to विदा the Imperative of the root क : To form the Imperative of क, the following sūtras apply, it being remembered that the root क belongs to the Tanādī class

२४६६ । तनादिक्लृप्त्त उः । ३ । १ । ७८ ।

तनादे कञ्जच उ'पत्य' स्यात् । यपोऽववाट' । तनादिस्वादेव सिद्धे कञ्जद्वय 'गणकादेव' नित्यत्वे लिङ् । तेन न विप्रत्ययेदियवत्सम्' इत्यादि सिद्धम् । विदा करात् ।

2466 The affix उ comes after the roots of the Tanādī class and after the verb क 'to make' when a sārvaadhātuka affix follows, signifying the agent

This debars अच् As सन्+उ+ति-लभेति 'he expands', क+उ+ति-करोति 'he makes' Though the root क is included in the list of the Tanādī verbs, for which see Dhātupatha, yet its separate enunciation in the present sūtra is for the sake of showing that the operations dependent upon a word being included in a gana or class, are not of universal validity Therefore forms like विप्रत्ययेत् are valid, as in the sentence, न विप्रत्ययेदियवत्सम् ; Here there is not the elision of अच् in विप्रत्ययेत् though the root अच् belongs to the adīdi class (No 60) According to the Kāśikā the separate enunciation of क in this sūtra is for the sake of making a restrictive rule with regard to the verb, that is to say, the root क is a Tanādī root only for the purposes of taking the affix उ, all the other operations of Tanādī verbs are not to be performed upon it. Thus the rule II 4 79 does not apply to क. Thus कर्तु and कर्तव्या, the लिङ् elision is compulsory and not optional

Thus the 3rd Person Singular is विदाकरोत् । In forming the 3rd Person Singular with तनादे or of the Dual and of the Imperative of the following applies

२४६७ । अत उत्सार्धधातुके । ६ । ४ । ११० ।

उत्सार्धधातुके कृत्वाऽकारस्य उत्सार्धधातुके किति । उदिति सपरसामर्थ्याच्च गुणः । विदा कुरुताम् विडा कुरुताम् । उत्सार्ध- (२३३४) इति हेतुर्कः । चाभिव्यक्तेन मुनेः सिद्धत्वाद्गुणस्य । विडा कुरुः । विडाकरादि । अयेम् । अविताम् । 'सिञ्जयसि-' (२२२४) इति हेतुर्गुणः । अविदुः ।

2467 Before a Sārvaadhātuka affix with an indicatory क् or ट, short उ is substituted for the च of क (क+उ) when gunated

Note:—Thus क+उ+तम्=कृ+उ+तम् (VII 3. 84) = कृ+उ+तम्-कुवतः (VI. 4. 110) The तम् = हित् by I. 24. So also कुर्वन्ति. कुर्व = Why do we say 'before a Sārvadhātuka'? So that the rule may apply to what was once a Sārvadhātuka, though no longer existent. Thus कुर्व where the personal ending हित् is elided, but it leaves its effect behind

The ह् in उह् shows that this उ is not to be gunated by VII 3. 86. When the affix is not कित् or हित् we have करोति, करोषि and करोमि (I 2 4)

Thus we have चिदाकुवतात् । D. चिदाकुवताम् ।

In forming the 2nd Person Singular, the ह् is elided by VI 4. 106. S. 2334. This elision of ह् is ordained by a sūtra which falls in the subdivision of asiddhas, under असिद्धवदभावात् (VI 4 22 S. 2163), and therefore, it is considered to have not taken place for the purposes of उ change required by VI. 4. 110. S 2467. Therefore we have the form कुर्व though no sārva dhātuka affix follows. Thus चिदाकुर्व । 1st Sing चिदाकुर्यामि ।

The Imperfect 3rd S. is अवेत्, D. अविताम् । The Plural is formed by जुन् under III 4. 109 S. 2326 Thus अविदुः । In the 2nd Singular, there is a substitution of द by the following:—

✓ २४६८ । दख । ८ । २ । ८५ ।

धातोर्दत्त पदान्तस्य सिचि परे क स्याद्वा । अवे-अवेत् । 'अस १६ भुवि' । वसि ।

2468. द or क may optionally be substituted for the final द् of a root, before the Personal affix सि, when such द् stands at the end of a Pada.

Thus अवेः or अवेत्.

55 विद जाने (Parasmaipadi).

55 ✓ vīda to know.

Pre. वेति, वेद । विदतुः or वित । विदन्ति or विदुः । वेत्सि or वेत्स्य । वित्यः or विदयुः । वित्य or विद । वेत्सि or वेद । विदुः or विदुः । विद्वेत् or विद्वेत् । Par विवेद, विदावकार । विविदतुः । विविदुः । विवेदित्य । विवेद । विविदित्य । I Fut वेदिता । II Fut वेदिष्यति । Imperative वेतु or वित्तात् or विदाकरोतु । विना विदन्तु । विदि । वित । वेदानि । वेदाश्च । वेदाम् । Imper अवेत् । अविताम् । अविदुः । अवेत् or अवेः । अवितम् । अवित । अवेदम् । अविदुः । अवितम् । Poter विद्यात् । विद्याताम् । विद्युः । विद्याः । विद्याम् । Bene विद्यात् । विद्यास्ताम् । Aorist अवेदोत् । अवेदिष्याम् । अवेदिषुः । अवेदीः । अवेदिष्यम् । अवेदिष्य । अवेदिष्यम् । Condi अवेदिष्यत् । Pass विद्याते । Caus वेदयति । Aorist अवेदयत् । Deside विविदिष्यति । Inten वेविद्याते । yan luk वेदन्ति or वेविदोति । Nouns — वेदः । वेद्यः । विदुः । वित्तिः । वेदिकः । वेदना । विन्दु । विद्या । धातुर्दत्तः । Pre. Part Parasmai विदन् । विदन् Per Part Parasmai विद्वान् । Past Part Pass विदितः । Act. विदितवान् Gerund विदित्वा (I 2, S 2609)

55 ✓ vīda. The root is Ātmanepadi with the Preposition सम (I 3. 29. S. 2669).

Pro सयित्ते । सयिताते । सयिदते or सयिद्रूते । (VII 1 7 S 2701) सयित्ते । सयिदे । Per सयिदिदे । सयिदाचक्रे । सयिदिदिदे । सयिदिदे । सयिदिदिदिदे । I Fut. सवेदिता । सवेदितासे । II. Fut सवेदिष्यते । Imperative सयिता । सयिदाता । सयिदता or सयिद्रूता । सयित्स्व । सवेदे । Imper समयित् । समयिदाता । समयिदन or समयिद्रूत । समयित्वा । समयिदि । Poten सयिदीत । सयिदीयाताम् । Bene सवेदिषोष्ट । सवेदिषीयाताम् । Aorist समवेदिष्ट । समवेदिषाताम् । Inten । सवेयित्ते । D सयिदिताते । सयिदते ।

अस ५६ भुवि । अस्ति ।

56 ✓ अस, to be The Present 3rd S is अस्ति । In the dual अ is elided by the following —

२४६६ । अनसोरलोपः । E । H । १११ ।

अनस्यास्तेचकारस्य लोपः स्यात्सार्वधातुके क्ङिति । स । सन्ति । आसस्यो -' (२१६१) इति सलोपः । अस्ति । स्य । स्य । अस्ति । स्य । सः । 'सार्वधातुके' (२४३२) इत्यधिकृत्य ।

2469 Before a Sārvadhātuka क्त् or इत् affix, the अ of अन and अस् is elided

अन is the characteristic of the roots of the Rudhadi class, while अस is the root itself. Thus इन्ध, इन्धति, भिन्त, भिन्दन्ति, So also of अस -स्त, सन्ति ॥ But भिनसि and अस्ति before non-क्त् and non-इत् affixes अन+अस ought to be अनास् instead of that we have अनस् in the sūtra. The पररूप single substitution is an irregularity.

Sing	Dual	Plural
अस्ति ।	स्त ।	सन्ति ।
(अस + सि =) अस्ति । (The अ is elided by स्य ।	स्य ।	स्य ।
VII 4 50 S 2191)	स्य ।	स्त ।
अस्ति ।		

Before ardhadhātuka affixes, the root अस is replaced by भू by the following sūtra which falls in the section governed by सार्वधातुके (II 4 35 S 2432)

२४३० । अस्तेभूः । २ । ४ । ५२ ।

बभूव । भविता । अस्तु । स्तात् । स्ताम् । सन्तु ।

2470 भू is the substitute of the verb अस 'to be,' when an ardhadhātuka affix is to be applied

Thus बभूव । Fut भविता 'he will be' भवितुम् 'in order to be,' भवितव्यम् 'must be' Note — Now the Perfect tense affixes are also ardhadhātuka affixes (III 4 115) The Perfect of अस्ति is therefore the same as that of भू namely, बभूव &c. There is, however, an important exception to this rule, namely, when अस is employed as an auxiliary verb in forming Periphrastic Perfect of other verbs. In that case अस् forms its Perfect tense regularly, आस, आसत्, आसु &c. This apparent breach of the present sūtra is explained by taking the term क्त in III

1. 40. \square a Pratyāhāra including क, भू, and चम्, and if चम् could not form its Perfect in the regular way, its inclusion in this Pratyāhāra would be useless; hence we conclude, that as an auxiliary verb, चम् forms its Perfect regularly.

The Imperative is चस्तु or स्तात् । 3rd स्ताम् । Pl. सन्तु । In the Second Person Singular चम् + सि the following applies :—

२४७१ । छसोरेद्वायभ्यासलोपश्च । ६ । ४ । ११६ ।

छोःस्तेष्वेत्वं स्यादो यरेभ्यासलोपश्च । आभीषत्येनेत्यस्यासिद्धत्वादेरिति । 'चनसोः' (२४६६) इत्यल्लोपः । यधि । तातद् यच्च यत्वं न । यरेण तातद्वा साध्यात् । 'x सकृद्वृत्ते- \times ' इति न्यायात् । स्तात् । स्तम् । स्त । अस्तानि । असाय । असाम । 'अस्तिमिच'- (२३२५) इत्यादि । आसीत् । चनसोः- (२४६६) इत्यल्लोपस्याभीषत्येनासिद्धत्वादाद् । आस्ताम् । आसन् । स्यात् । भूयात् । अभूत् । सिचोःस्तेष्व यिद्यमानस्येन विशेषणादीपन ।

2471. For the final vowel of the roots टा and वा (घु), and for the ह् of चम्, is substituted व before the Imperative ending सि; and thereby the reduplicated syllable of टा and वा is elided.

Thus (देहि, and घेहि, of घु, and) ह्वि of चम्, the म् is elided by this sūtra, and व is elided by VI. 4. 111 S. 2469 This सौव of the present sūtra should be considered as having an indicatory वृ so that the whole of the reduplicate and not only the final letter of the abhyāsa (I. 1. 65) is elided.

Sing.	Dual.	Plural.
चस्तु	स्ताम्	सन्तु
यधि	स्यम्	स्त
अस्तानि	असाय	असाम
	सह	
आसीत्	आस्ताम्	आसन्
आसीः	आस्तं	आस्य
आसम्	आस्य	आसन्

This व ordained by the present sūtra is considered as added, as it falls in the Abhyāsa section (VI. 4. 22. S. 2183) and therefore सि is changed to यि by VI. 4. 101, S. 2425, for it is considered to have come after a चम् letter ह्, though this म् no longer exists. But when तातद् is added in the Imperative Second Singular, there is no व change of the स of चम्. Because the तातद् is ordained by a subsequent sūtra, and debars it. Even after the adding of तातद्, there is no व change by considering it as athānavat to its principal सि, on the maxim that a rule once set aside, is set aside for good.

Thus we have स्तात् । स्तम् । स्त । अस्तानि । असाय । असाम । In the Imperfect we have ईद् by VII. 3. 96. S. 2225. as आसीत् । In the dual, there is आद् augment before स्ताम् (VI. 4. 71. S. 2251), because the elision of च by S. 2469 is asiddha, it being an abhyāsa rule, and hence स्ताम् is considered as beginning with vowel. Thus we have आस्ताम् । Pl. आसन् । Pot स्यात् । Ben. भूयात् । Aor. अभूत् । This is thus derived. चम् + सिच् + त् = चम् + ० + त् (the सिच् is elided by II.

4 77 § 2323) Now the *aprikta* is required ईद by VII. § 96 S. 3225 But it is not added, as we have already explained under that sūtra, that ईद comes only then when सिच् and अच् exist as सिच् and अच्. See page 31 of this volume. Therefore we have अच्.

The स of अच् is changed to य् when preceded by an alterant preposition, by the following :—

२४७२ । उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यचपरः । = । इ । ८७ ।

उपसर्गभ्यः प्रादुर्भव परस्यास्ते सत्य यः स्यात्परिचि च परे । निष्ठात् । प्रादुर्भ्यात् । निवन्ति । प्रादु यन्ति । 'यत्परः' क्रिम् । अभिस्तः । 'सङ् ५७ पुटो' ।

2472 The स of the verb अच् is changed to य् when it is followed by a vowel or य् and is preceded by प्रादु, or an upasarga having इ or उ in it.

The word यच् परः means 'followed by य् or अच्' . The word प्रादु, is an Indoeuropean, meaning 'evidently.'

Thus अभिवन्ति, निवन्ति चिवन्ति, प्रादुवन्ति, अभिव्याप्त, निव्यात्, चिव्यात्, प्रादुव्यात् .

Why do we say "when it is followed by a vowel or य्"? Observe निवन्ति, चिवन्ति, प्रादुवन्ति .

५६ अस् भूवि ।

५६ ✓ *asa*, to be.

Pre. अस्ति । स्तः । सन्ति । अस्ति । स्यः । स्व । अस्ति । स्यः । स्मः । [For अभूय or वाच । आसुतः । आसुः । आसिच । आसयुः । आस । आच । आसिच । आसिम । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imp. अस्तु or स्तात् । स्ताम् । सन्तु । यधि or स्तात् । स्तः । स्त । अवाति । अवाय । Imper. आसीत् । आस्ताम् । आसन् । आसीः । आसम् । आस्य । Pot. स्यात् । स्यातां । स्युः । स्याः । स्याम् । स्याव । Bene भूयस् । Aor. अभूत् । अभूवन् । अभूः । Cond. अभविष्यत् । Pass भूयते । Cau अस्ते स्याने भूरादेनाम् अन्यानि क्वाणि भूपातेर्देवाणि । Nouns :—नारिकः नारिकेलपत्रः वास्तिनास्ती ।

५६ ✓ *asa* . This root is Atmanepadi, also, when preceded by व्यति ।

Pre व्यतिस्ते । व्यतिवाते । व्यतिवते । व्यतिसे । व्यतिवाचे । व्यतिथ्ये । व्यतिसे । व्यतिवते । Imper व्यत्यसे ।

५७ ✓ *mrjā* to wipe, wash off, cleanse. The अच् gets *vriddhi* by the following sūtra—

✓ २४७३ । मृजेर्दृष्टिः । = । २ । ११४ ।

मृजेर्दृष्टिः स्यात्प्रादुर्भ्याये परे । 'क्रिद्व्यञ्जिता येत्यने' । 'मृज्' (२४७) इति व । मारिः । मट् । मृज्ति-मार्ज्ति । ममाजं । ममाजं-ममज्जु । ममाजं-ममाजं । मारि-मार्ज्ति । मारि । ममाजं । ममाजं-ममाजं । 'दृष्टि' ५८ अचुर्निमोचने ।

2473 The *Vriddhi* (आच्) is substituted for the root *vrj* (अच्) of the stem मृज् before any affix that is ordained after a root, provided it is not क्ति or इत् ।

रुदिर ५८ अश्रुविमोचने ।

58 ✓ rudir to weep, to cry.

Pre रोदिति । कटितः । कटन्ति । रोदियि । कटियः । कटिष । रोदिमि । कटियः । कटिमः ।
Per करोद । कटवतुः । कटवुः । करोदिय । कटवयुः । कटव । करोद । कटदिय । कटदम् । I Fut.
रोदित । II Fut. रोदियति । Imp. रोदितु or कटितात् । कटिताम् । कटन्तु । कटिहि ।
कटितम् । कटित । रोदानि । रोदाय । रोदाम् । Imp. करोदीत् or करोदत् । कटिताम् । कटवन् ।
अरोदीः or अरोदः । अकटितं । अकटित । अरोदम् । अकटिय । अकटिम । Pot. कट्यात् । कट्यात् ।
कट्युः । कट्याः । कट्यातम् । कट्यात । कट्याम् । Ben. कट्यात् । कट्यास्ताम् । Aor. अकटत् or अरोदीत् ।
अकटताम् or अरोदिष्याम् । अकटन् । अकटः । अकटम् । अकटाय । Con. अरोदियत् । Pass.
कट्यते । Cau. रोदयति । Aorist. अकटवत् । Des. कटिषति । In. रोदयते । Yāñluk रोदयति
or रोदति । Du. रोदतः । Imper. अरोदात् । Nouns — रोदसी । कट्याणी । कटूः । अतकट्योपम् ।

59 ✓ āi shvap to sleep.

The Present is स्यति । स्यतिः &c. The Perfect is सुपुषत् । सुपुषुः ।
&c. When the root takes the upasargas सु or वि or निद् or दुर् then the स of the
vocalised सु in the Perfect is changed to य by the following —

२४७७ । सुविनिर्दुष्यः सुपिसूतिसमाः । ८ । ३ । ८८ ।

ययः सुप्यादेः स्य पः स्यात् । 'पूर्वे धातुव्यसर्गेण युज्यते' । किति सिटि परत्यात्संसारणे स्ये च
छते द्वित्वम् । × पूर्ववासिष्ठोपमद्विवचने × । सुपुषत् । सुपुषुः । अकिति सु द्वित्वेभ्यास्य
संसारणम् । पत्यस्यासिद्धस्यान्तः प्रथे 'दनादिः ययः' (२९७) । नित्यस्याच्च । ततः सुपि क्वाभा-
याच यः । सुपुष्यात् । सुष्यम् । अस्यसीत्-अस्यत् । स्य्यात् । सुप्यात् । सुपुष्यात् । अस्यासीत् ।
'अयस ६० प्राणने' । अयसिति । अयसिता । अयसीत्-अयसत् । अयस्याताम् । अयस्याताम् ।
'अयन्तलण-' (२२६६) इति न णिङ् । अयसीत् । अय दृक् । अनिति । अयन । अनिता ।
अनीत्-अयन्त् ।

2477. The स of स्य् when it assumes the form सुप्, and of सूति,
and सम is changed to य after सु, वि, निद् and दुर् ॥

The maxim is that the root is first joined with the upasarga, and then
grammatical rules applied. Thus the compound verbs are सुस्यप्, विस्यप् &c. To
this when the affixes of the Perfect which are कित् are added, then first there is
vocalisation of य into उ, and स changed to य, and then reduplication. That is
the steps are (1) सुसुप् (2) सुपुष, (3) सुपुष पुष । For the purposes of reduplication
the स changed to य by the rule of Tripādi ought to have been considered asiddha
by VIII. 2. 1. This is prevented by the maxim already given under S. VI. 1. 3,
& c, for the purposes of reduplication, the Tripādi rules are not asiddha. There-
fore य = reduplicated. Thus we have the following equation सु + स्यप् + अतम् = सु
सुप् + अतम् (VI. 1. 15 S. 2409) = सु + पुष + अतम् (VIII. 3. 88. 2477) = सुपुषपुष +
अतम् (पूर्ववासिष्ठोपमद्विवचने) = सुपुषपुषत् । So also सुपुषुषुः ।

Before those affixes of सिद् which are not कित्, there is reduplication first,
and then vocalisation of the abhyāsa. The य change ordained by the present Tri-
pādi sūtra being considered asiddha (VIII. 2. 1.); the दनादिशेषः (S. 2179) rule

applies prior to it. And because it is a *satya* rule also, therefore it applies first. When *चलादिशेष* has applied, there remains no form *सुप्* but only *सु* and therefore the present rule does not apply, and there is no *च* change. Thus *सुस्यप + यत् = सुस्यपस्यप + यत् = सुस्यपस्यप + यत् = सुस्यपस्यप + यत्* (S 2179). Now the second *सु* can not be changed to *यु* by the present *sūtra* because the condition for the application of this rule, namely the existence of the form *सुप्* is absent. Thus we get *सुस्यपस्यप* and *सुस्यप*.

Note —The word *सुप्* is exhibited in the *sūtra* as the form of *स्यप* with vocalisation. Thus *सुपुप्त*, *नि पुप्त*, *दु पुप्त* &c. The word *सूति* is the *तित्* end ng form of *सु*, the rule applies to this form only, as *सुपूति*, *विपूति*, *निपूति* and *दु दूति* &c. The word *सम* also means the noun *सम* and not the verb *सम स्तम दिक्रय* &c. Thus *सुपसम*, *विपसम*, *नि पसम*, *दु पसम* &c.

Note —The following *kārika* sums up the above discussion.

Kārika —*सुप्ते पत्यं स्वपेर्मा भृङ्गमुप्यावेति केन न ।*

चलादिशेषाच्च सुपिरिष्टं पूर्वं प्रसारणम् ॥

स्यादोना नियमो नात्र प्राक्कितादुत्तरा सुपि ।

अनर्थके विपुपुप सुपिभूतो द्विरुच्यते ॥

Kārikā—Why is *पत्य* taught with regard to the *सुप्* form of *स्यप*? *Ans* *सुप्ते पत्य स्वपेर्मा भृङ्* so that the *पत्य* change should not take place in *स्यप* form, as *विस्वप्य* and *विस्वप्यक्* (III 2 172). *Q* *विमुप्यावेति केन न*? For what reason the *पत्य* change has not taken place in the reduplicate *विमुप्याप*, for here also in the reduplicate, is the form *सुप्* as *विमुपस्यप* and then by applying *चलादिशेष* rule the *प* is elided, and *सकृदेवविक्तस्त्वान्यत्वात्* applies? *Ans* *चलादि शेषान् न सुपि*, we reduplicate the form *स्यप* as *विस्वपस्यप* and then elide *प* as *विस्वपस्यप* and then vocalise, as *विमुपस्यप* so that there being no form *सुप्* there is no *पत्य* &c. *इष्टं पूर्वं प्रसारणम्* in fact the vocalisation takes place first, and then elision according to an *ishiti*. See I 1 17. Otherwise in *स्यप स्वप*, as *प* is elided *य* would also have been elided. Why is the *प* of *विमुप्याप* not changed to *य* by I III 3 64? *स्यादोना नियमो नात्र प्राक् कितादुत्तरा सुपि* the rule I III 3 64 does not apply, because that rule is confined only to verbs up to *तित* in I III 3 70 while *सुप्* is after that verb. Moreover if the *प* of *सुप्* being elided, the mere *सु* is *अनर्थक*, and the maxim is *अनर्थकं पदार्थं अनर्थकम्* &c. *Q* If this maxim is applied, how do you form *विमुपुपु*? *Ans* *अनर्थके विपुपुपु सुपिभूतो द्विरुच्यते* i.e. the form *सुप्* is doubled, and not *सुप्*. If the root is first joined with the affix *वि + स्यप* then there is vocalisation *विमुप* then there is *च* change, as *विपुप*, then reduplication, as *विपुपुपु* &c. Now *पत्य* being not considered as *addha*, the doubling should take place first? No, for we have already shown that for the purposes of doubling, the *पत्य* change is not applied (I III 3 142).

अध्वप् ५८ श्ये ।

59 ✓ āshrap to lie down, to sleep

Pre. स्याषि । स्याषितः । स्याषन्ति । स्याषिवि । स्याषिषः । स्याषिय । स्याषिमि । स्याषियः । स्याषिमः । Per मुष्याष । मुषुषतुः । मुषुषुः । मुष्यष्य or मुष्यषिय । मुषुषयुः । मुषुष । मुष्याष । मुषुषिय । मुषुषिम । I Fut स्याषता । II Fut. स्याष्यति । Imp स्याषितु । स्याषिताम् । स्याषन्तु । स्याषिहि । स्याषितम् । स्याषित । स्याषानि । स्याषाव । स्याषाम । Imperfect अस्याषत or अस्याषीत् । अस्याषिताम् । अस्याषन् । अस्याषः or अस्याषीः । अस्याषितम् । अस्याषित । अस्याषम् । अस्याषिय । अस्याषिम । Pot स्याषात् । स्याषाताम् । Bene मुष्यात् । मुष्याताम् । Aorist अस्याषीत् । अस्याषताम् । अस्याषुः । अस्याषीः । अस्याषम् । Con अस्याष्यत् । Pass मुष्यते । With the Preposition सु, we have मुष्यते । Cau स्याषयति । Aorist अमुष्यत् । Des मुष्यामि । With वि, we have विमुष्यति । Inten, सोमुष्यते । (VI 1. 19. & 2645.) विरोमुष्यते । Yāh luk. स्याषीति । Nouns.—स्याषः ।

श्यस् ६० प्राणने ।

60 ✓ āvas to breathe. In the Potential, the root is conjugated like the Bhuñi, the vikarāna श्य is not elided. This is the view of the Mādhvāyīya Bhaṭṭojī would elide श्य here also. The Potentials would according to him be श्यस्यात्, D श्यस्याताम् &c.

Pre अयसिति । अयसितः । अयसन्ति । अयसिवि । अयसिमि । Per अयसाम । अयसतुः । अयसिय । अयस । अयसान । अयसिय । I Fut अयसिता । II Fut. अयस्यति । Imperative अयसितु । अयसिहि । अयसानि । Imper अयसतु or अयसीत् । अयसिताम् । अयसीः । अयसः । अयसम् । अयसिय । Poten अयसेत् । अयसेतां । अयसेयुः । अयसेः । अयसेयम् । Bene अयस्यात् । अयस्याताम् । Aorist अयसत् । or अयसीत् । (There is no viddhi because of B 2299) अयसिष्टाम् । अयसी । अयसिवम् । Condi. अयसिष्यत् । Pass अयस्यते । Caus अयसयति । Aorist अयिष्यत् । Deside. अयसिष्यति । Inten. अयस्यते । yāh luk अयसीति । Nouns—अयसनः । अयसतः । अयसः ।

61 ✓ āna to breathe.

The Pre is अनिति, Perf आन, I Fut अनिता, Imper. आनीत् or आनत् ।

The न of this root is changed to ण after an alterant preposition by the following sūtra.

२४७८ । अनितेः । ण । ४ । १८ ।

उपसर्गस्याचिमित्वात्परस्वानितेर्नस्य णः स्यात् । प्राकृतिः ।

‘नच दच भवदचनयोः’ । अकृतिः । अकृतः ।

2478. The न of the verb अन् ‘to breathe’, is changed into ण, when preceded by an upasarga competent to produce the change.

Thus अ+अनिति=प्राकृति ‘he breathes.’ पराणिनि । For इदं augment, see VII. 2 76.

अन ६१ च (प्राणने) ।

61 ✓ ana to breathe

Pre अनिति । अनित । अनन्ति । अनिपि । अनिमि । Per आन (प्र+आन=प्राण)
प्राणतु । प्राणु । प्राणिय । प्राणिय । I Fut अनिता । II Fut अनियति । Imperative प्र+
अनितु or प्राणितात । Imper अननीत आनतु । Poten अन्यात । प्रापयात । Bene अन्यात् ।
प्रापयात् । प्रापयास्ताम् । Aorist आनीत् । प्राणीत् । प्राणियाम । प्राणी । Condi अनिय ।
Pass अन्यते । Caus आनयति । प्राणयति । Aorist प्राणयत् । Des de अनिनियति ।
प्राणिययति । Nouns—प्राण ।

62 ✓ jaksha 'to eat,' when it is the reduplicated form of चस्, and 'to laugh,' when it is the reduplicated form of हस् ।

The Pre Sng is कविति, Dual कवित । In the plural the वन्तु is replaced
by अस् by the following

✓ २४९६ । अदभ्यस्ताम् । ७ । १ । ४ ।

अदभ्य अस्यात् । अन्ताववाट । जलुति । 'विजभ्यस्त-' (२२२६) इति भेजुम् । अजलु ।
अयमन्त स्यादिरित्युक्त्यलक्षणा यस्याम् । कदाचप यच्च गता ।

2479 अस् is substitute for क् after a reduplicated verbal stem

This debars the वन्तु substitution required by VII 1 3 S 2109 Thus

कल+क्=कलति । In the Imperfect Plural however लुस् replaces क् by III
4 109 S 2226 As अजलु ।

Ujvaladatta gives the root as यक्ष, and not कल which is a mistake

कल ६२ भक्षहसनयोः ।

62 ✓ jaksha 1 to eat 2 to laugh

Pre कविति । कवित । कवति । कविपि । कविभि । Per कजल । कजलिय । कजलिय ।
I Fut कविता । II Fut कवियति । Imperative कवितु । कविता । कवतु । कविदि ।
कवापि । Imper अजवीत् अजवत् । अजविताम् । अजलु । Isten कख्यात् । कजेत् । acc rd by
to Chandra । कख्याताम् । Bene कख्यात् । कख्यास्ताम् । Aorist अजवीत् । अजविताम् ।
अजवी । अजविपे । Condi अजवियत् । Pass कव्यते । Caus कवयति ।
Aorist अजिजवत् । Deside कजलियति । Isten कजल्यते । jñā ink कजल्यति or कजलिटि ।
Noun—कवत् ।

Here end the five roots beginning with ✓ rad.

'जाय ३३ निद्राहणे । जायते । जायत । जायति । 'उपविद-' (२३४१) इत्याम्वा ।
जागराचकार-जज्ञागार ।

63 ✓ jagat to awake

The Pre is जागर्ति Dual जागत, III जायति । In the Perfect there is option-
ally Parajhrastic वास् by III 1 38 S 2311 As जागरा चकार or जज्ञागार । In
the dual, we have guns by the following

२४८० । जायोऽयिविणान्दित्सु । ० । ३ । ८५ ।

जागर्तुगुणः स्याद्विषयान्नद्विषयान्मन्वृत्तिविवेचने प्रतिषेधप्रियये च । अजागरतुः । अजागः । अजागताम् । अज्यन्तत्याङ्गुम् ।

2480. The Guna (instead of Vṛiddhi or its prohibition) is substituted for the अ of the stem जाय, except before the affix यि, before the Aorist character च्छ, before the Personal ending लुप् of the Perfect, and before an affix with an indicatory द् ।

Thus अजागरतुः । The Imperfect is अजागः । D. अजागताम् । In the plural, the root being a reduplicated one we have लुप् by VII. 1. 4 S. 2179. Before this लुप्, the अ of जगृ takes guṇa by the following.

२४८१ । लुप्ति च । ० । ३ । ८६ ।

अजातो लुप्तोक्तान्दित्सु गुणः स्यात् । अजागः । 'अजातो' क्रिम् । जायतु । यायिवि तु जागर्ताम् । जागर्तास्ताम् । जागर्तामुः । मुदि अजागरीत् । 'जाय' इमं इत्यत्र यवप्राम्, सै नायेथा तुकगुणो याधते, सै विवि दृष्टिः सां जागर्तुगुणः, सत्र कसे दलननदणा प्राप्ता, 'नेटि (२२६८) इति निविष्टा, सतः 'अतो जनादेः' (२२८७) इति याधित्वा 'अतो वरान्तस्य' (२३३०) इति प्राप्ता, 'जयन्त-' (२२६६) इति निविध्यते । सदाहुः—

'गुणो दृष्टिर्गुणो दृष्टिः प्रतिषेधो विकल्पनम् ।

पुनर्दृष्टिर्निषेधोऽतो यवपूर्वाः प्राप्ता यव इ'

इति । 'अदिता इह लुप्ति' । इदिताति ।

2481. Before the personal ending लुप् (उम्) of the Imperfect when it begins with a vowel, guṇa is substituted for the final द्, ई, उ, ऊ, अ, ऋ, and ऌ of the stem.

Note.—As अजुह्युः, अविभ्युः, अविभः, अजागः । This Personal ending is हित् according to I. 2. 4, and would not have caused guṇa (I. 1. 5), but for this sūtra. The ending लुप् (III. 4 108) comes in the हित् also. There, however, it does not cause guṇa. As चिन्तुः, सुप्तुः । Here there are two हित् affixes, the augment वामुद्, and the सर्वधातुका लुप्, and the वामुद् prevents guṇa. The वृत् is read into the sūtra from I. 1. 3.

As अजागः । Why do we say that the affix लुप् must be ajidi or vowel beginning? When this affix takes the augment वामुद् of the Potential, it assumes the form हुप्, and is no longer vowel beginning. Before it, there will be no guṇa. As जायतुः । The Ben. forms are जागर्ताम्, D. जागर्तास्ताम् Pl. जागर्तामुः । The Aorist is अजागरीत् । It is thus evolved

जाय+द+स+ईत् । The अ followed by द required to be changed to र् by VI. 1. 77. This is prevented by the Guna rule VII. 3 81. S. 2169. The अ ought to become ऋ । This guṇa however is set aside by the Vṛiddhi rule VII. 2. 1. S. 2297.

This vṛiddhi, however, is set aside by peculiar guṇa of जगृ under VII. 3. 85. S. 2180. Thus we get जायद् +द+सु+ईत्

Now the root being जगृ ending in a consonant, sūtra VII 2 3 S 2267 requires the vṛddhi of अ, but this vṛddhi, in its turn is set aside by VII 2 4 S 2268. But now VII 2 7 S 2284 requires optional vṛddhi, but it is restricted by VII 2 3 S 2330, and the vṛddhi becomes compulsory. But VII 2 5 S 2299 sets aside this vṛddhi also. Thus

जाग्र+इत्=जाग्र+इत् (VII 1 77 S 47)=जाग्र+इत् (VII 3 84 S 2168)=जाग्र+इत् (VII 2 1 S 2297)=जाग्र+इत् (VII 3 85 S 2480)=जाग्र+इत् (VII 2 3 S 2267)=जाग्र+इत् (VII 2 4 S 2268)=जाग्र or जाग्र+इत् (VII 2 7 S 2284)=जाग्र+इत् (VII 2 S 2330)=जाग्र+इत् (VII 2 5 S 2299)

The following verse sums up these

'Guna Vṛddhi, Guna Vṛddhi, prohibition, option, again Vṛddhi and then exception, these, with the change of *re* into a semi vowel in the first instance, are the nine results

जाग्र इत् निद्रात्तये ।

63 ✓ jagri to wake

Pre जागर्तिः जाग्रतः । जागति । जागर्तिः । जागर्तिः । जाग्रतः । Per जागराच्चकार, जजागर, । जजागरत् । जजागरः । जजागरिष्य । जजागरयु । जजागर । जजागर । जजागरिष्य । I Fut जागरिष्य । II Fut जागरिष्यति । Imperative जागर्तु or जागरितात् । जाग्रत । जाग्रतु । जागर्ति । जागराणि । Imper अजाग । अजाग्रताम् । अजागरः । अजाग । अजागरम् । अजाग्रय । Poten जाग्रयात् । जाग्रयाताम् । जाग्रयु । जाग्रय । जाग्रया । जाग्रयाव । Bene जाग्रयात् । जाग्रयाताम् । Aorist अजागरेत् । अजागरिष्यत् । अजागरिष्यु । अजागरी । अजागरिष्य । Condi अजागरिष्यत् । Pass जाग्रयते । Caus जागरयति । Aorist अजागरयत् । Desire जजागरिष्यति । Inten जागर्ते । Nouns — जागरः । जगरी । जागर्तु । जाग्रति । जजाग्रवान् । Past Part Pass जागरितः । Act जागरितवान् । Fut Part जागरिष्यन् । Gerund जागरित्वा । Infir जागरितुम् । Adj जागरित्य । जागरणीयः । जागर्तुम् ।

64 ✓ daridra to be poor. The Present 3rd Singular is दरिद्राति । In forming the Dual the आ is replaced by इ, by the following

२४८२ । इदृरिद्रस्य । इ । इ । ११४ ।

दरिद्रातेरिक्कार स्यादजावेः द्विति सार्धधातुके । दरिद्रित् ।

2482 इ is substituted for the आ of दरिद्रा before a Sārvadhā tuka क्त् or द्वि affix beginning with a consonant.

Thus दरिद्रित् दरिद्रिष्य, दरिद्रिष्य दरिद्रिम् ॥ But दरिद्रति before a vowel affix (VI 4 112) and दरिद्राति before a non-द्वि affix

In forming the plural the आ is elided before the affix षति (VII 1 4 S. 2479), by the following sūtra —

✓ २४८३ । इनाभ्यस्तयोरातः । इ । इ । ११२ ।

अनयोरातो मोः स्याद्विहृतिः सार्वधातुके । दद्विहृतिः । अनेकारस्यादाया । दद्विहृतिं धकारः ।
 'आत यो आतः' (2182) इत्यत्र 'यो' इत्यत्र मिट् प्रोत्सारविधानं दद्विहृतेरातोपे कृते यत्प्राप्तम् ।
 अत एव आद्यकाशम्येके । दद्विहृतिः । दद्विहृतिरुत्तरादि । यन्नु यानि दद्विहृतिरिति तत्प्राप्तम् ।
 * दद्विहृतेराधधातुके विधित आनोयो वाच्यः * । * मुटि या * । * मनि मपुनि म्युटि च न * ।
 दद्विहृतिः । अद्विहृतिः । अद्विहृतिताम् । अद्विहृतिः । दद्विहृतिताम्-दद्विहृतिः । अद्विहृतिः ।
 अद्विहृतिताम् ।

2483. Before a Śārvadhātuka क्त्वा or इत् affix beginning with a vowel, the long आ of वना (the vikarapa of the 9th class) and of the reduplicate stems is elided.

Note:—Thus लुनते, लुनताम्, अलुनत, विमते, विमताम्, अविमत, मंजिहते, मंजिहताम् and ममजिहते ॥ Why do we say 'of वना and the reduplicated?' Observe यानि यान्ति ॥ Why 'of long आ?' Observe विमति ॥ Why 'before क्त्वा and इत्?' Observe, अलुनात्, अलुनात् ॥

Thus दद्विहृति+क्त्वा=दद्विहृति+अति (VII 1. 4. S. 2179)=दद्विहृति (VI. 4. 112. S. 2480).

As the root is polysyllabic, its Perfect is formed periphrastically by चात् by the vārtika under III. 1. 35 S. 2306 Thus दद्विहृतिचकारः Some say the Perfect is formed regularly, because of the implication of the sūtra आत यो आतः (VII 1. 34 S. 2371) There the sūtra teaches the substitution of आ for लृत्, while the same form like घृषे, दृषे &c could have been evolved by the substitution of आ for लृत्. The fact that आ is taught there and not आ indicates that आ is to be heard even in the root दद्विहृति when the final आ is elided. They form the Perfect as दद्विहृतिः । Dual दद्विहृतुः &c. But the form दद्विहृत् in यन्नु is wrong and without authority.

Fact —The final of दद्विहृति is elided before an Śārvadhātuka affix. And this elision should be considered as siddha, in applying rules relating to affixes. Thus दद्विहृति by losing आ becomes दद्विहृत्, and we should apply those affixes which would come after a form like 'dardr', and not what would have come after a form like 'dardra' Thus च्च् comes after roots ending in long आ (III 1. 141): but this affix would not be applied here, but the general affix च्च् (III. 1. 134) Thus दद्विहृति=दद्विहृत्.

Fact.—Optionally so in the Aorist (ariyatana pist) as अद्विहृतिम् or अद्विहृतिमीम् The latter form is evolved by adding स्रु of VII 2. 73 S. 2377 and elision of सिच् ॥ The form दद्विहृत् in the sūtra is Vedic, the root being shortened from दद्विहृति to दद्विहृत् ॥

Fact —The elision does not take place in the forms दद्विहृतात् and दद्विहृतात्, and the Desiderative may be either दद्विहृतिषति or दद्विहृतिषति ॥ To sum up 'आ of दद्विहृति should be considered as elided when applying an Śārvadhātuka affix, but optionally so before मुद् (Aorist), and not at all before मन् (Desiderative), यन्नु and म्युट्' ॥

Therefore the first Future is दरिद्रा + इद् + ता = दरिद्र + इ + ता (daridra + i + ta) = दरिद्रिता ।
The Imperfect is अदरिद्रात् D अदरिद्रिताम्, pl अदरिद्रुः ।

दरिद्रा ६४ दुर्गता ।

64 ✓ dar drā to be poor

Pre दरिद्राति । दरिद्रत । दरिद्रति । दरिद्रासि । दरिद्रिष्य । दरिद्रिष्य । दरिद्रामि
दरिद्रिष्य । Per दरिद्रासकार । I Fut दरिद्रिता । II Fut दरिद्रिष्यति । Imperative
दरिद्रातु or दरिद्रितात । दरिद्रिता । दरिद्रिहि । दरिद्राय । Imper अदरिद्रात ।
अदरिद्रिताम् । अदरिद्रुः । अदरिद्रा । अदरिद्राम् । Poten. दरिद्रियात् । दरिद्रियताम् ।
Bene दरिद्रियात or दरिद्रात । दरिद्रास्ताम् । Aorist अदरिद्रितु or अदरिद्रिताम् ।
अदरिद्रिष्यात् । अदरिद्रिषुः । अदरिद्रोः । अदरिद्रिषम् । Condi. अदरिद्रिष्यत् । Pass दरिद्रापते ।
Aor अदरिद्रि । or अदरिद्राय । Both with चित् । Caus दरिद्रापति । Del-
दरिद्रितासति, त्रिदरिद्रिषति । Inten. त्रिदरिद्रापते । Nouns — द्रुः । दरिद्रः । द्रुत् ।
दरिद्राय । दरिद्रायकः । Past Part. दरिद्रित । Act दरिद्रितयाम् ।

'चक्रात् ६५ दीप्तिः' भव्य चत् । चक्रासति । चक्रासः । चक्राः । चक्राः । 'चि च' (२२५६) इति
खलोप । चिच ऋत्येणे । चक्रादि । 'चक्रादि' इत्येव भाष्यम् ।

65, ✓ chakā g; to shine. In the 3rd Person plural, the च् is replaced by
चत् by VII I 4 S 2479 as चक्रासति । The Perfect is चक्रासं चक्राः । In the 2nd
Person Singular of the Imperative, the स of चक्रास is elided by VIII 2 25 S
2249 As चक्राधि । Others say that the स of चित् only is elided by that sūtra,
and they give the form as चक्रादि where स is changed to द् । But in the Mahā-
bhāṣya the form given is चक्राधि । In the Imperfect 3rd Singular, the स becomes
द् by the following sūtra

२४७८ । तिष्यन्ते । ८ । २ । ८३ ।

पदानाम् धातोर् भव्य द् स्थानिषि स त्यसो । चक्रात्-चक्राद् । चक्रात् ।

2484 द् is substituted for the final स of a root with the
exception of च् before the Personal ending ति (ण) when it stands
at the end of a word

Note —The स of a root can stand at the end of a word when the
Personal ending is dropped. Thus चक्रात् भव्य च्चक्रात् भव्यत् from the root
चक्रात् and चक्रात् । The Personal affix is elided by VI 1 64 and it may स stand
to stand at the end of a word.

Note —Why do we say 'before ति' ? Observe चक्रात् formed by चक्रात् + ति
added to the root.

Note —Why do we say 'with the dropping of च्' ? चक्रात् इति द्रुत्
मतेन च् is here च् is the Imperfect 3rd Pers singular of चक्रात् । The द्रुत् is
not added as a 3rd singular by VII 3 22 9.

This sūtra is an exception to the rule (VIII 2 26 5 121) that च्
is not added to a 3rd singular by VII 3 22 9. The 3rd
Person singular of चक्रात् is changed to द् चक्राद् by the 2nd sūtra —

Thus अनुशाधि, यशाधि & The हि is changed to चि by VI 4 101. S 2125, though strictly speaking that rule ought not to apply, as हि does not come after a भन्त् letter but after the vowel या of शा. But the substitution of शा for शास् is by a rule of ābhiya section and is said to be for the purposes of चि substitut ov. Thus we have शाधि. See VI 4 22.

Note —The anuvrati of उवधायः is not here, so या is substituted in the room of the full word यास् and not only for the penultimate vowel of शास् & The anuvrati of कित् and हित् also is not here. Therefore, when this हि is treated as वित् (III. 4 88), then too the substitution takes place, though a वित् Śirva bhī tuka is not हित् (1 2 4). Thus शाधि is also found in the Vedas as having acute on the first syllable, which can only be when चि is वित् and consequently anudatta (III. 1. 4)

शासु दद अनुशिष्टो :

66 ✓ *śasū* to teach, instruct, train. This root takes two objects

Pre शास्ति । शिष्टः । शासति । शास्ति । शिष्टः । शिष्टः । शास्ति । शिष्टः । शिष्टः ।
Per यशास् । यशास्तु । यशासिच । यशास् । यशासिच । I Fut शासिषा । II Fut
शासिष्यति । Imperative शास्तु or शिष्टात् । शिष्टा । शास्तु । शाधि । शिष्टः । शिष्टः ।
शासति । शासाय । Imper अशात् । अशिष्टाम् । अशासुः । अशाः । अशात् । अशिष्टम् ।
अशासम् । अशिष्ट्य । अशिष्ट्य । Poten. शिष्यात् । शिष्याताम् । Bone शिष्यात् । शिष्याताम् ।
Aorist अशिष्यत् । (by चह S 2382). अशिष्यताम् । अशिष्यन् । अशिष्य । अशिष्यतम् । अशिष्यत ।
अशिष्यम् । अशिष्याय । अशिष्याम् । Con अशासिष्यत् । Pass. शास्यते । Caus शासयति । Aorist
अशाशासत् । Deside शिश्यासिष्यति । Inten. शिश्य्यते । *jan lak* शाशासीति or शाशासि ।
D. शाशिष्टः । Nouns. —शिष्यः । शास्यम् । शासीः । शासन । Pre Part. Participial शासनम् ।
Past Part Pass. शिष्टः । Act शिष्टयान् । Fut Part शासिष्यन् । Gerund शिष्या ।
शासित्वा । Infin. शासितुम् । Adj शासितव्य । शासनीय । शिष्यम् ।

दीधीह द० दीक्षितदेवयोगः । एतदाद्य पञ्चधातवः क्षान्त्वा । दीधीते । धनेकाद्य इति
यत् । दीध्यते ।

67. *didhā* to shine

The five roots commencing with this are found employed in the Chhandas literature.

The Present 3rd Sg is दीधीते । The dual is दीधी+चाने = दीध्यते the ई is changed to य by VI 4 82 S 272. The First Person Singular is दीधी+दद । Now the following sūtra requires that the ई should be elided before the 1st Per Sg. affix.

२४८८ योद्यण्योर्दीधीयेत्याः ॥ ७ । ४ । २३ ॥

यद्योरन्यस्य सोऽयं स्याद्व्यङ्गा द्यत्ते य दरे । इति सोऽयं योद्यण्योर्दीधीयेत्याः । दीधी ।
'दीधीयेतीटाम्' (गू २१८०) इति दुर्लभिकेप । दीधीयते । दीधीत । दीधीयते ।

2488. The final of दीधी and येथे falls before an affix beginning with य, र or ई ॥

Note.—Thus चादेभ्य and चादेभ्य गतः, चादीभ्यते, and चादेभ्यते before य ॥ चादीभ्यम्, चादेभ्यम्, चादीभ्याम् and चादेभ्याम् ॥ Why before य, र or ई? Observe चादीभ्यन्म् and चादेभ्यन्म् ॥ The long ई in यी is a sūtra ऐचिच, for चिचयैचिच would have been enough.

But this elision is prevented by the rule which requires the य to be changed to य (III 4 79, S 2433) because it is a nitya rule. When य is changed to य there is no occasion for the application of the sūtra. Thus we have दीधी+य=दी'ध्ये । The Per ॥ दीधी+याम्+चक्रे । The याम् does not cause the guna of the final ई because of the prohibition of I 1. 6. S. 2490. Thus we have दीध्याचक्रे ।

दीधीङ् ६० दीप्तदेयनयोः ।

67 ✓ dīlhin 1. to shine, 2. to seem, appear.

Pre. दीधीते । दीध्याते । दीध्यते । दीधीते । दीधीष्ये । दीधीष्ये । दीधीष्ये । Per. दीध्याचक्रे । I Fut. दीधिष्य । II Fut. दीधिष्यते । Imperative दीधीताम् । दीध्याताम् । दीधीष्य । दीधीष्ये । दीध्याचक्रे । Imper. चदीधीत । चदीध्याताम् । चदीधीष्य । (ई elided by S 2488). Poten. दीधीत । दीधीष्याताम् । Bene दीधीष्येत् । Aorist चदीधिष्ट । चदीधिष्टाः । चदीधिषि । Condi. चदीधिष्यत । Pass दीधीष्यते । Caus दीधिष्यति । (दीधी+यिष्+यप्+तिप् No vaddhi by S 2490=दीध+तिष्+यप्+तिप् S. 2488=दीध+यप्+तिप्=दीधे+य+ति) Deside. दीधिष्यते । (ई elided by S 2488) Inton देदीध्यते । Nouns.—दीधिषिः । Pre. Part. Parnamal दीधिषन् । Past Part. Pass दीधीतः । Act. दीधीतवान् । Fut. Part. दीधिष्यमाणः । Gerund दीधीष्या । Infinit. दीधीतुम् । Adject. दीधीतव्यं । दीध्यनीयं । देधीषम् ।

येथीङ् ६८ येतिनास्तुत्ये ।

वीतनीत्यनेन स्तुत्येण चर्तन एत्यर्थः ।

68 ✓ vēthi 'to obtain' 'to conceive,' 'to persuade,' 'to cast,' 'to eat,' 'to wish,' 'to shine.' It has the same meaning as the root वी 'to go.' (II 39) It is conjugated like दीधी ।

Pre येथीते । Per येथ्याचक्रे । I Fut येथीता । II Fut. येथिष्यते । (S 2488) Imperative येथीताम् । Imper. चयेथीत । Poten येथीत । Bene येथिष्येत् । Aorist चयेथिष्ट । Condi. चयेथिष्यत । Pass येथीष्यते । Caus येथ्यति । Deside येथीष्यते । Inten. येथेथीष्यते । Pre Atmane Par येथयानः । Past. Part. Pass येथीतः । Act. येथीतवान् । Fut Part. येथीष्यमाण । Gerund येथीष्या । Infinit. येथीतुम् । Adject. येथीतव्यं । येथ्यनीय । येथेयम् ।

Here end the roots beginning with यच ।

यच यचः परस्मैपठिनः । 'यच ६६ पठि ७० स्वप्ने' । अस्ति । अस्त । सन्ति । सन्ताम् । सन्तु । सन्धि । 'यच्यञ्जिह्वम्' (मू १३) इति सन्तापस्यासिद्धत्वात् 'अतो हे' (मू २२०२) इति न मुक्त । अस्त । अस्तम् । अस्तः । अस्तु । सत्यात् । असासीत्-अससीत् । अस्ति । इदित्याहुमि ऊचे सस्तु इति स्थिते 'स्तेः' (मू ३८०) इति सन्तापे 'अतो अस्ति सत्ये' (मू ७१) इति सकारस्य

या सोप' । सन्तः । सस्तन्ति । यदूना समवाये द्वयोः सयोगसञ्ज्ञा जेत्यादिभ्य स्का- (सू ३०)
इति सोपानायात् । सस्ति । सस्त' । सस्तन्ति इत्येके ।

पस ६८ यस्ति क स्वप्ने ।

69 ✓ shas 69 (a) ✓ shasti 'to sleep' The roots सप्त, सस्त, यय and the Intensives without यद् are all Parasmaipad's. Some say that पस and यस्ति are not two different roots and that यस्ति is the root पस exhibited with वित्प in order to show difference of meaning. Swāmī gives only one root पस पसने । पसन means sleep. The second root = सस्त the इ in यस्ति is indicatory.

Pre सस्ति । सस्त । सस्तानि । सस्ति । सस्ति । Per ससास । सेसतु । सेसु । सेसिष । सेस । ससास or ससस । सेसिष । I Fut ससिता । II Fut ससिष्यति । Imperative सस्तु । सधि । (सप्त+धि=स+धि (VIII 2 25 S 2249) Now अतो हे S 2203 required the elision of हि as it follows after a root ending in ञ् ; But it is not so, because the elision of स is by a Tripāḍi rule and therefore asiddha before 7½ Pāḍi rules [12) सप्तानि । Imper अस्त । असस्ताम । अस् । अस्त । Potem सस्यात् । सस्याताम् । Bene सस्यात् । Aorist अससीत् । or अससीत् । Cond अससिष्यत् । Pass सस्यते । Caus. सासयति । Aorist अससीयत् । Deside सिंसिष्यति । Inten सासस्यते । yaṇ lak सासस्ति ।

Nouns — सस्यक । सस्य । सासा । Pre Part Parasmai सप्तन् । Past Part Pass ससित Act. ससितयान् Fut Part ससिष्यमाण Gerund ससित्वा Infini ससितु Adject ससित्य सप्तनीय सस्यम् ।

69 (a) ✓ shasti The इ is indicatory, and causes the addition of the nasal. The root is thus सस्त The Present 3rd Singular is सस्त + ति । (Sanst + ti) The स is elided by VIII 2 29 S 380 and we have सन्त + ति । Then the त् is elided by VIII 4 65 S 71. We have then सन् + ति = सन्ति । According to Ātreya and Maṇḍeya, the स is not elided, and they give the forms सस्ति D सस्त, P सस्तन्ति । They say that in सस्त the conjunct or the saṃyoga consonants are न्स्त्, and therefore the designation of saṃyoga cannot be given to स्त alone, and so the rule VIII 2 29 S 380 does not apply as in सस्त the स is not the initial of a conjunct consonant. Where there is conjunction of many consonants, the conjunction of two of them is not called saṃyoga the definition can not be split up.

Pre सन्ति । सन् । सस्तानि ।

'यश्च ७९ कान्तो' । कान्तिरिच्छा । यष्टि । उष्ट । उयन्ति । यष्टि । उष्ट । उयाय । उयतु । यष्टिता । यष्टु । उष्टात् । उष्टि । अयद् । योष्टाम । योयन् । अययम् । उययाताम् । उययास्ताम् ।

७० यश्च कान्तो

70 ✓ vasa 'to wish desire, long for' कान्ति here means desire

Pre यष्टि । उष्ट । उयन्ति । यष्टि । उष्ट । (VI 1 16 S 2412) ययिष । उयय । Per उयाय । उयतु । उययिष । उययिष्य । I Fut ययिता । II Fut ययिष्यति । Imperative यष्टु or उष्टात् । उष्टाम । उष्टि । ययानि । Imper अयद् । योष्टाम । योयन् । अयद् । योष्टम् ।

ओट । अययम् । ओयय । Poten. उययात् । उययाताम् । Bene. उययात् । उययास्ताम् ।
Aorist अययामि । or अययामि । Condi. अययाम्यत् । Pass. उययत । Caus. उयययति ।
Aorist अयययत् । Deside. विउयययति । Inten. उयययते । (VI. 1. 20. S. 2646).
yañ luk उयययि । D. उयययः । Nouns — ययः । गेययः । ययः । ओययः । उगीरयः ।
उययः । Pre. Part. Parasmai. ययम् । Past Part. Pass. ययितः । Act. ययितवान् । Fut.
Part. ययिष्यमाणः । Gerund ययित्वा । Infini. ययितुम् । Adj. ययितव्यं ययनीयं ययम् ।

'चर्करीतं च' (म. सू.) । यद्गुणन्तमदादौ योष्यम् ।

चर्करीतं च । ७१ ।

यद्गु. गुणन्तमदादौ योष्यम् ।

71. And Charkarita verbs.

This is a Gṛāṣ sūtra. The word charkarita is the name given to the
Intensive verbs where the च् is elided. All yañ luk Intensive roots are to be
conjugated as Adādi roots. In fact, they belong to this class. As almost all
roots can give birth to yañ luk roots, as derivative dhātus, the scope of the
Adādi class is immensely increased. We have given the illustrations of yañ luk
under each root already, and so no especial illustrations are given here. The
method of the formation of yañ luk will be taught in a future chapter.

'हुङ् ७२ अपनयने' । हुते । हुतुये । हुयोत । हुयीट । अहुयीट ।

हुङ् ७२ अपनयने

72✓ huṇ 'to take away, rob, abstract.

Pre. निहुते । निहुयते । निहुयते । निहुये । निहुये । Per. निहुतुये । निहुतुयते ।
निहुतुयिष्ये । निहुतुयिष्ये or ह्ये । I Fut. नि + हुता । II Fut. नि + हुयते । Imperative
निहुताम् । निहुय । निहुये । Imper. नि + अहुत । अहुताताम् । अहुतयाः । अहुयि । अहुयि ।
Poten. निहुयीत । निहुयीताताम् । Bene. निहुयीट । Aorist नि + अहुयीट । अहुयीटाः ।
अहुयीष्यम् । अहुयीष्यि । Condi. अहुयीष्यत । Pass. हुयते । Caus. निहुययति । Aorist
अहुययत । Deside. निहुययते । Inten. निहुययते । yañ luk निहुययति । or निहुययति ।
Pre. Part. Parasmai. Atmane. हुयान् । Past Part. Pass. हुयते । Act. हुतवान् ।
Fut. Part. हुयिष्यमाणः । Gerund हुयित्वा । Infini. हुतुम् । Aject. हुतव्यं । हुयनीयं ।
हुयम् ।

इति तिङन्तादादिप्रकरणम् ।

Here end the Adādi roots.

FOR SALE. . .

1. VEDANTA TATVATRAYA OF SRI LOKA CHARYA SWAMI.—Translated by Manmatha Nath Paul B.A. B. L. A very important book on Metaphysics. Cr. 8vo : pages 83 : price 8 annas.
2. THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY.—“Vedanta Series No. 4—is a very ably written pamphlet, by Babu Sri Chandra Vasu, B.A. It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces. As the price is only ONE ANNA, OR RS. 5. per hundred copies, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities”—*The Theosophy in India*.
3. A TREATISE ON WATER WORKS.—*In Bengalee*, by Swami Vijnanananda (Hari Prasanna Chatterji, B.A. L. O. E.) It treats of purification and supply of water, appliances and machinery, distribution of water, guarding against waste &c. Intended for the use of the students in Engineering, Engineers contractors and municipal officials. Royal 8vo. pages 240 complete in two volumes containing 82 plates comprising 280 figures, price Rs 5.
4. LIFE AND SAYINGS OF SRI SRI RAM KRISHNA PARAMHANS DEV.—*In Hindi*, by Swami Vijnanananda. Royal 8vo pages 149. Price Rs. 1.
5. THE ENGLISH WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—With an English translation of Tahfatul Muwahhiddin (His Arabic Persian pamphlet.) This edition also contains some additional letters, an introduction and 4 illustrations. Cr. 8vo. pages 1008 Cloth. Gilt lettered. Price Rupees Five.
6. THE BENGALIEE WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—Cr. 8vo. 836 pages. Cloth. Gilt lettered. Price Rs. 4

To be had of—THE MANAGER, PANINI OFFICE,

THE SIDDHANTA KAUMUDI

OF
BHATTOJI DIKSHITA,

Containing the original text with notes, and explanation in English
based on Tatpibodhini, Kāśī and other Commentaries

TRANSLATED BY

SRISA CHANDRA VASU B A,

AUTHOR OF PANINI'S ASHTADHYAYI, &c, &c, &c

To be completed in three Volumes, Royal Octavo about 2,500 pages

The Siddhanta Kaumudi of Bhattoji Dikshita requires no introduction to the public. The translation follows the same lines as was adopted in the previous work, the Ashtādhyāyī.

Just Ready.

CAN BE SUPPLIED AT ONCE TO SUBSCRIBERS
VOLUME I

COMPLETE IN 1028 PAGES, ROYAL OCTAVO

VOLUME II—(Part I Chapter I to VI)

(Conjugation of roots belonging to the Bhū, Ad Hu, Div Su, and 7ud
Classes) 414 pp Royal 8vo

VOLUME II—Part II

(Contains the Kridanta and Unadi Affixes) complete in 408 pages Royal 8vo

VOLUME III

Complete in 247 pp, Royal Octavo contains the Grammar of the Vedas

TERMS

For Non Subscribers—

Sending orders after completion of the work
Price for the complete work (Indian rate) Rs 45
" " (Foreign rate) £ 22

For Subscribers—

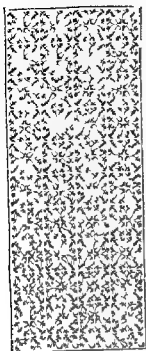
(A) Getting their names registered during the
course of publication but paying for the completion
of the work Rs 35

(B) Paying during the course of publication by
11 instalments—(Rs 10 10 and 5)—(Indian rate) Rs 27
" " (Foreign rate) £ -

(C) Paying at once at the time of registering
their names Rs 27
" " (Foreign rate) £ 2

Note—In the case of orders by V. P. Post, extra charges for postage and V. P. Commission Rs 1 11 12

Applications should be addressed to the

SIDDHANTA

 KAUMUDI

OR

BHATTOJI . . .

DIKSHITA . . .

Vol. II. Part I

FASCICULUS V.

1907.

Published by
The Panini Office,
Bhavanashwari Ashram,
38 40 Bahadurganj
ALLAHABAD

All Rights Reserved

TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

SRISA CHANDRA VASU,

AND

VAMANA DAS VASU.

OPINIONS OF DISTINGUISHED PROFESSORS OF SANSKRIT.

**Mahamahopadhyaya Pandit Shivakumar
Sastri, (Benares).—**

इङ्गलिशभाषया श्रीयुतश्रीशचन्द्रवसुकृतस्य सिद्धान्तकौमुदी-
व्याख्यानस्य समीक्षणमिङ्गलिशभाषानभिज्ञेन मया यथावत् कर्तुं
नाशक्तिः । परं “यथार्थत्वेनैव सिद्धे पुनः सादृश्यग्रहणं गुणभूतेऽपि
सादृश्ये यथा स्यादिति” पङ्क्तेः, “अमु तात्किम् एहि सुस्रोता अत्र
स्नाहि ह्यु तस्यासिद्धत्वादतः परोऽयमिति” पङ्क्तेः च भावे मया पृष्टेन
केनचित्तद्भाषाभिज्ञेनैतद् ग्रन्थमवलोक्य प्रकाशितमाशयमाकर्ष्य परमं
सन्तोषं प्राप्य स्थालीपुलाकन्यायेनैदं व्याख्यानं सिद्धान्तकौमुद्या
यथास्थिताशयप्रकाशकन्तजिज्ञासूनां परमोपकारकञ्चास्तीत्यध्यवस्यति
काशीस्थो महामहोपाध्यायः परिहृत शिवकुमार शर्मा मित्रः ।

Professor A. A. Macdonell, (Oxford).—Pray accept my
best thanks for the copy of Volume I of your Translation of the Siddhānta
Kaumudī which has just arrived. As the Siddhānta Kaumudī is a very
useful work for students of the Paninian system of grammar, you are doing
a good thing in translating it.

**Mahamahopadhyaya Pandit Kailas Chandra
-Siromani, (Benares).—**

अहमिङ्गलभाषानभिज्ञः । इङ्गलभाषायामतिव्युत्पन्नेन श्रीयुतेन
घातुश्रीशचन्द्रवसुना इङ्गलभाषया सिद्धान्तकौमुद्या व्याख्यानं कृतं यत्
तत् दृष्ट्वा तदर्थं ग्रहीतुं न शक्नोऽस्मि । केनचित् तद्भाषाभिज्ञेन
पाठयित्वा अर्थमुपलभ्य व्याख्यातुर्व्युत्पत्तिं विवेक्य सिद्धान्तकौमुद्या
अर्थजिज्ञासूनामनेन ग्रन्थेन विशेषकललामो भविष्यतीति सम्भावये
इति । महामहोपाध्यायः शिरोमण्युपनाम श्री कैलासचन्द्र शर्मा ।

Professor Louis dela Vallee Pounui —Professor at
Ghent, Editor of the *Museon* 13 Boulevard : et Parc Grand : 1. 2 Decem-
ber 1904. I have duly received the first volume of your Siddhānta
Kaumudī. I was much pleased to get such a nice present from you.
I have no hesitation to confess that I found inextricable difficulties in the
use of Bohtlingk's Panini before I was so fortunate as to obtain from my
friend * * a spare copy he had of your Ashtadhyayi. It is a ca-

CHAPTER III.

अथ तिङन्तजुहोत्यादिप्रकरणम् ।

THE JUHOTYADI VERBS.

This class of verbs begins with the root **हु** which by reduplication becomes **juhu**. The class gets its name from the first root.

हु १ दानादनयोः ।

‘आदाने च’ इत्येके । ‘प्रीत्यनेपि’ इति चाप्यम् । दानं चेह प्रवेष्ट । स च वेष्टे ग्रीयारे हविश्चेति हरभागाह्वयते । इतश्चरारः परस्मैपदिनः ॥

1 *hu*. To give, to eat. Some read it as *ādāne* “to accept.” In the *Mahabhashya* the additional sense of ‘to satisfy’ is also given to this root. The *दान* or giving here refers to the giving or throwing (of oblation into fire). The throwing therefore, naturally means the throwing in a proper receptacle (like fire &c.) and of the proper thing (as oblation &c.)

The first four roots are *Parasmaipadi*. Thus **हु+शप्+तिप्** । Now applies the following :—

✓ २४८९ । जुहोत्यादिभ्यः श्लुः । २ । ४ । ३५ ॥

शप् श्लुः स्यात् ॥

2489. After the verbs **हु** ‘to sacrifice’ and others, there is *slu*-elision of the *Vikarana* शप् (III. 1. 68)

Thus **हु+०+तिप्** । Now applies the following :—

२४९० । झी । ६ । १ । १० ॥

पातोर्द्धे स्त । जुहोति । जुहुतः । ‘अदभ्यस्तात्’ (२४९६) इत्यम् । ‘द्वरवृत्ति-’ (२१८९) इति यप् । जुहति ॥

2490. Of a *non-reduplicate* root there is reduplication when the *vikarana* is elided by *slu* (श्लु) ।

NOTE :—The *श्लु* is the characteristic sign of the roots of the third class, and causes the elision of the *vikarana* शप् । The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or a vowel. Thus **जुहोति** (from **हु**), **विभेति**, **मिधेति** ॥

Thus **हु+०+तिप्=जुहोति** । The dual is **जुहुतः** । The Plural is **जुहु+भ्रिप्=जुहु+भ्रति** (VII. 1. 4. s. 2479)=**जुहु+भ्रति** (VI. 1. 87. s. 2367, *प्* instead of *ववङ्*)=जुहुति ॥

ही ३ लजायाम् । जिह्तेति । जिह्नीतः । जिह्नियति । जिह्याञ्चकार
-जिह्याय ॥

3 /hrī to be ashamed

Pre जिह्तेति । जिह्नीत । जिह्नियति । Per जिह्निषाचकार or जिह्याय । I Fut
ईता । II Fut ह्वेयति । Impera जिह्तेतु । Imper अनिह्वेत् । Poten. जिह्नियत् ।
Bene ह्रीयात् । Aorist अह्वीषत् । Condi अह्वीष्यत् । Pass ह्रीयते । Caus. ह्वे-
यति । Aor अनिह्वीषत् । Desi जिह्नीयति । Inten जह्वीयते । Past Part Pass
हीत । ह्रीय । Aot ह्रीतयान् । ह्रीययान् ॥ Nouns ह्रीक । ह्वीक । ह्री ॥

पृष्ठ ४ पालनपूरणयोः ॥

4 /pri 1 to nourish 2 to fill

Thus पृ+ति=पृ पृ+ति । Now applies the following sūtra by which
इर् is substituted for the ऋ of the reduplicate —

२४९३ । ऋतिरपिपत्योश्च । ३ । ४ । १३ ॥

अभ्यासस्वेकारोऽन्तादेशः स्याच्छ्रौ ॥

2493. इ is substituted for the vowel of the reduplicate of ऋ
and पृष्ठ in the reduplicated Present form

NOTE —As इति (VI 4 78) पुनम्, पिपतिं सोमम् ॥

Thus पितृ+ति । Now the following sūtra requires that the ऋ of पृ
should be changed to इर् ॥

२४९४ । उदीष्ट्यपूर्वस्य । ३ । १ । १०२ ॥

अज्ञादयदीप्यपूर्वो यो ऋतदन्तस्थाङ्गस्य ऋत्स्यात् । गुणद्वयी परत्वादिभ्य ऋतेति । पिपतिं ।
वर्तयम् । परत्तवम् । इति च' (३२४) इति दीर्घ । विपृत् । विपुर्ति । पपार । पिति पिति 'अष्ट-
स्यताम्' (२३८२) इति गुणे प्राप्ते ॥

2494 इर् is substituted for the final long ऋ of u root, when
it is preceded by a labial consonant belonging to the root-stem.

NOTE —As पूर्त and पुपूर्वेति from पृ, so also मुपूर्वेति ॥ The lengthening
is by VIII 2 77 The rule applies when the dento-labial व precedes as
वुपूर्वेति अतिजम् from वृ so also प्रावुपूर्वेति बन्धलम् । The labial consonant must
be the consonant of the root Therefore when ऋ 'to go' is preceded by
सम्, the rule will not apply, for स is not part of the root; as समीर्यम् by
VII 1 100

NOTE —I'art :—The Guna and Viddhi do take place in supersession
of इर् and इर् substitution Thus आस्तरणम् and आस्तरण (from स्तर with ह्युट्
and युल) निपारणम्, निपारण from पृ, निगारणम्, निगारण from गृ ॥

Thus पितृ+ति ought to be पिपुर्+ति । But the rules of Guna and
Viddhi being subsequent in the Ashādhyāyī order, supersede this rule

Pre विपत्तिं । विपृत्तं । विपुसति । विपृषिं । विपृष्यं । विपृथं । विपृथिं । विपृथं । विपृथं ।
 Per. पवार । पवतु or पवरतु । पवुः or पवरुः । पवरिथ । पवथुः । पव । पवार ।
 पवर । पविथ or पवरिथ । पविम or पवरिम । I. Fut. पविता । पवीत । (VII. 2. 78 s. 2391) II. Fut. पविष्यति । पवीष्यति । (VII. 2. 78. s. 2391). Imper. विपृत्तुं ।
 विपृत्तात् । विपृत्ताम् । विपवतु । विपृहि । विपृत्तम् । विपृत्तं । विपवति । विपवतु । विपवतम् ।
 Imper. अपिपः । अपिपृत्ताम् । अपिपवतु । अपिप । अपिपृत्तम् । अपिपृत्तं । अपिपवतु । अपि-
 पृत्तं । अपिपृत्तं । Pot. विपृष्यात् । विपृष्याताम् । विपृष्यां । विपृष्याम् । Bene. पृष्यात् । पृष्याताम् ।
 Aorist. अपारोत् । अपारिष्यात् । अपारिषुः । अपारो । अपारिष्यत् । अपारिष्य । अपारिष्यम् ।
 अपारिष्य । अपारिष्य । Cond. अपारिष्यत् । अपारिष्यत् । Pass. पृष्यते । Caus. पारयति ।
 Aor. अपारयत् । Desi. विपृष्यति । विपवति । विपरोषति । Inten. पृष्यते । Yanluk
 पारयति । पारयति । पापृत्तं । Past Part. Pass, विपृत्तं । पृथं । Aot. विपृत्ताम् ।
 पृथ्यात् । Ger. पृथ्यां । Nouns:—पृथ । पृथी । पृथ्वी । पृथुः । पृथु । पृथ । पृ । D.
 पृथी । Pl. पृथ । पृथुम् । पृथुः । पृथुम् । पृथी ।

‘दुभृञ् ५ धारणपोषणयोः’ ॥

5. /dabhrīṣ, 1. to support, 2 to nourish.

Thus भृ + श्लु + तिप् = भृभृ + ति = दुभृ + ति । Now the following sūtra cru-er
 इ in the reduplicate.

२४८६ । भृजामित् । ७ । ४ । ७६ ॥

‘भृञ्’ ‘माह्’ ‘ओहाह्’ एषां त्रयाणामभ्यासस्य इत्यश्लुचौ । विभृतिं । विभृत् । विभृति ।
 विभृत्वे । श्लुश्लुवाद्भिरिवेवे । विभृतामास—बभार । बभर्थ । बभृव । विभृहि । विभृति ।
 विभृत् । विभृताम् । विभृवतु । विभृवात् । विभृव । विभृव । विभृव । विभृव ।

2496. In the Reduplicated Present form the three roots भृ, मा (माह्) and हा (ओहाह्), इ is substituted for the vowel of the reduplicate, when श्लु follows.

NOTE:—As विभृति, विभृते, (VI 4. 113) निदीते ॥ The word ‘three’ is understood here, therefore not in ओहाह्—महाति ॥ The rule applies in the Reduplicated Pre-ent system (श्लु) only ; therefore not in बभार ॥

Thus भृभृ + ति = विभृ + ति = विभृति । D विभृत् । Pl. विभृति । The root is Ubhayapadī, and so in the ātmanepadī Pre 2nd Pl. we have विभृते ॥

In the Perfect we have श्लु-rad-bhāva of III. 1. 39. s. 2191, and so reduplication, and the इत् । As विभृत् । To this we add आम् and get विभृतामास । In the alternative we have बभार &c.

5. /dabhrīṣ. 1. to hold, 2. to nourish.

Pro. विभृतिं । विभृत् । विभृति । विभृतिं । विभृत् । विभृत् । विभृतिं । विभृत् ।
 विभृत् । Per. विभृतां पवार, बभार । बभतु । बभुः । बभर्थ । बभथु । बभ । बभार । बभृव ।
 बभृम । I Fut. भत्ता । II Fut. भविष्यति । Imper. विभृत्तुं । विभृतात् । विभृताम् ।

अभिमत । अभिमोषा । अभिमाथाम् । अभिमोघम् । अभिमि । अभिमोत्रहि । अभिमोमहि ।
 Poten. मिमीत । मिमीयाताम् । मिमीया । मिमीष । Bene. मासीष्ट । मासीयास्ताम् ।
 Aorist. अमास्त । अमास्ताताम् । अमास्त । अमास्या । अमासाथाम् । अमाघम् । अमाति ।
 अमात्त्वहि । अमात्स्वहि । Condi. अमात्स्यत । Pass. मोयते । Caus. मापयति । Aor. अमो-
 मयत् । Deside. मित्तते । VII ४ ५१ s 2623 causes इत्, then the स is changed
 to द् । and abhyasāchled by VII ४ ५८ s 2620 Intensive मेमोयते । Yan-
 luk. मामाति । मायति । Dual मायीत । Pl. मामति । Past. Part. Pass. मित ।
 Aot. मितवान् । Fut. Part. माप्यमान । Ger. मित्वा । Nouns -माय । मेह ।
 मायह । मेयम् । प्रभिति । प्रमा । वातप्रमी । माया । मायात्री । मिति । प्रमाय । मायिक ।
 धाम्यमाय । प्रम । प्रमिति ॥

ओहाङ् ७ गतौ । जिहीते । जिहाते । जिहसे । जहे । हाता । हास्यते ।

7 /ohān, to go.

Pres जिहीते । जिहाते । जिहते । जिहीषे । जिहाषे । जिहे । जिहिवहे । Per. जहे ।
 I Fut. हाता । II Fut. हास्यते । Impera. जिहीताम् । जिहाताम् । Imper
 अजिहीत । अजिहाताम् । अजिहत । Pot जिहीत । जिहीयाताम् । Bene. हासीष्ट ।
 हासीयास्ताम् । Aorist अहास्त । अहास्ताताम् । Condi. अहात्स्यत । Pass. हीयते ।
 Caus. हाययते । Aor. अजीहयत् । Desidera जिहासते । Inten जहायते । Yan-
 luk जहातीति । Past. Part. Pass. हान । Aotivo हानवान् ॥ Nouns -हानि ।
 हायन । जिहायणी ॥

‘ओहाक् ८ त्यागे’ । परस्मैपदी । जहाति ॥

8 /ohāḥ to abandon.

This root is Parasmupadi. The Present 3rd P. S = जहाति । Before
 the terminations that are ङिद्, there = optional change of the आ into short
 इ by the following —

२५८८ । जहातिश्च । ६ । ४ । ११६ ॥

इत्स्याद्वा इत्यादी ङिङिति सारंभावतु । पठरंरयम् । जहित-जहीत । जहति ॥

2198. इ is optionally substituted for the अ of हा (जहाति)
 before a Sārvaadhātuka कित् or ङित् affix, beginning with a conso-
 nant.

Thus जहित or जहीत (VI ४ 113 s 2197) जहिय or जहीयः (VI १ 113)
 But जहति before a vowel affix, and जहाति before a non ङिद् affix, and हीयते
 and जिहीयते before an Ārdhadhātuka. The separation of this sūtra from the
 last, is for the sake of subsequent aphorisms.

Before the Imperative termination ङि, there is आ substituted for अ
 as well as the preceding इ, and इ by the following —

२४९९ । आ च ही । ६ । ४ । ११७ ॥

जहातई । पर आ स्यापदिनी । जहादि नहिदि जहीदि । अजहात् । अजहु ॥

2499 आ as well as ह (VI 1 116 + 2198) and ई (VI 4. 113 + 2197) may optionally be substituted for the final of the stem of ह्रा before the Imperative ending हि ॥

Thus जहादि जहिदि or जहीदि (VI 1 113 + 2197)

The Imperfect is अजहात् । I । अजहु । In the Potential it आ is elided by the following —

✓ २५०० । लोपो यि । ६ । ४ । ११८ ॥

जहातलोपो स्यापदी सारधानुदे । जहात् । नहिदि (२१७४) । हेयात् । अजामीत् ॥

2500 The final of the stem of ह्रा is elided before an affix beginning with य being a Sarva lhatuka क्तिन् or टित् affix

Thus जहात्, जहाताम् and जहु ॥

In the Benedictio the आ is changed to य by VI 1 67 + 2374 As हयात् । The Aorist is अहासीत् ॥

Pre जहाति । जहित or जहीत । जहति । जहामि । नहिथ or नहीथ । जहिथ or जहीथ । जहामि । जहित or जहीथ । जहिम । जहीम । Per जगी । जहु । जहु । जहिथ or जहाथ । जह्यु । जह । जही । नहिथ । जहिम । I Fut हाया । II Fut हायति । Impera जहातु or जहितान् । जहिताम् or जहाताम् । जहु । जहिदि or जहादि or जहादि । जहित or जहीत । जहीत । जहानि । जहाय । जहाम । Imper अजहात् । अजहिताम् । अजहु । अजहा । अजहि (११) सम् । अजगीत । अजहाम । अजहाय । अजहाम । Pote चयात् । जहाताम् । जहु । जहा । जहाम् । जहाय । Benedi हयात् । हेयान्ताम् । Aor अजामीत् । अहासिष्टाम् । अहासिषु । अहासा । अहानिष्टम् । अजानिष्ट । अहानियम् । अहानिय । अहासिष्म । Con अहास्यन् । Pass हायते । Caus हाययति । Aor अजीत्यन् । Desider जिहासति । Into जहायत । Yanyuk जहाति । जाहति । Dual जाहीत । Pre Par Parasmai जहत् । Past Par Pass हीन । Active हायात् । Fut. Par हास्यन् । Ger हित्वा । Infini हातुम् । Adj हातव्य । हायाप । हेयम् । Nouns — हाति । हाद्य । जिहाय । हापादा । अह । पूगृह्ण । निरह ॥

डुदाञ् ९ दाने । प्रणिददाति । दत्त । ददति । दत्ते । ददी ।

‘ध्यसो’ (२४७१) इत्येत्वाभ्यामलोपी । देहि । ददात् । अदत्ताम् । अदहु । दद्यात् । देयात् । अदात् । अदाताम् । अहु । अदित ॥

१ / 1 idā to give be tow It is a gl r of

The Preposition नि is changed to हि after an alternant word when it is joined to the root १० प्रहिङ्गति (VIII 4 1 २२) The final loses the आ by * 2463 अदात् + दत्त । The Imperative 2nd S singular loses

the abhyāsa, and आ is changed to ए (VI. 1. 119. s. 2171). as देदि । But this sūtra will not apply to दातृ substitute of हि, ■ दातात् स्वम् on the maxim of सङ्गत &c.

Pro. ददाति । दत्तः (s. 2183) । ददति । ददाति । दत्थ । दत्थ । ददामि । दद्व । दद्यः ।
Per. ददौ । ददतु- । ददुः । ददाथ or ददिथ । ददथु- । दद । ददौ । ददिव (s. 2172) । ददिम ।
I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Impera. ददातु, ददातु । दताम् । ददतु । देहि । दत्तम् ।
दत्त । ददानि । ददाव । ददाम । Imper. अददातु । अदत्ताम् । अददु । अददा । अदत्तम् ।
अदत्त । अददाम् । अदद्व । अदद्यः । Poten. ददातु । दयाताम् । दद्युः । ददाः । दयातम् । दयात् ।
दयाम् । दयाव । दयाम । Bene. देयात् । देयास्ताम् (s. 2374) । Aor. अदात् । अदाताम् ।
अदु- । अदाः । अदातम् । अदात । अदाम् । अदाव । अदाम । (s. 2223) Condi. अदास्यत् ।
Pass. दीयते । Caus. दापयति । Aor. अदीदत् । Desid. दित्सति । Inten. दीयते ।
Pre. Part. Parasmai ददत् । Past Part. Pass. दत्तः । Act. दत्तवान् । Fut. Part. दास्यन् । Ger. दत्वा । Infi दातुम् । Adjeo. दातव्य । दानीय । देयम् ॥

9. /Juddhā. Atmanepada.

Pre. दत्ते । ददाते । ददते । ददते । ददाथे । दद्ये । ददे । दद्वहे । ददधे । Per. ददे ।
ददाते । ददिरे । ददिथे । ददाथे । ददिथे । ददे । ददिवहे । ददिमहे । I Fut. दाता । II Fut.
दास्यते । Impera. दताम् । ददाताम् । ददताम् । दत्स्व । ददाथा । दद्यम् । ददे । ददावहे । ददामहे
Imper. अदत्त । अददाताम् । अददत्त । अददाथा । अददाथा । अददाम् । अददि । अदद्वहि ।
अदद्यहि । Poten. ददीत । ददीयाताम् । ददीतु- । ददीथा । ददीयाथाम् । ददीध्वम् । ददीय ।
ददीगहि । ददीमहि । Bene. दासीष्ट । Aor. अदित । (~ 2369). अदिपाताम् । अदिपत् ।
अदिथाः । अदिपाथाम् । अदिध्वम् । अदिपि । अदिप्यहि । अदिध्वहि । (s. 2389) Condi.
अदास्यत् । Pass. दीयते । Caus. दापयते । Desid. दित्सते । Inten. दीयते । Yan.
दादेति or दादाति । Dual. दात । Pre. Part. Atmane. ददान् । Past Part. Pass. दत्त ।
Active दत्तवान् । Fut. Part. दास्यमानः । Ger. दत्वा । Infi. दातुम् । Adj. दातव्य । दानीय । देयम् । Nouns : दाय । दयादः । आदि । आयः ।
दनिमम् ॥

‘दुधाञ् १० धारणपोषणयोः’ । ‘दानेऽपि’ इत्येके । मण्दिदधाति ॥

10. /dudhāñ. 1. to hold. 2. to maintain. Some say ‘a mṇḍi’ ‘a give’ also.

The Present 3rd Singular with the Prepositions य and नि is मण्दिदधाति । The न is changed to य by s. 2285 because it is also a ghu root.

In forming the dual, we have दधा + तस् = दध् + तस् (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2183). Now the following sūtra, changes the द into य ॥

२५०१ । दधस्तथोश्च । ८ । २ । ३८ ॥

द्विरुक्तस्य अणन्तस्य पाधातोर्बशो भणस्यात्तथपरयो- स्थोश्च परतः । ‘वचनसामर्थ्यादा-
लोपो न स्थानित’ इति वामनभाष्यौ । वस्तुतस्तत्पूर्वगसिद्धे न स्थानिवद् × । पत । दपति ।
पयः । पथ । दध् । पथे । परते । पथे । पेहि । अघित ॥

2501. For the द् of दध (the reduplicated form of धा) is substituted ध, before the affixes beginning with त, थ, स and before ध्वम् ॥

NOTE:—The word दध is taken in the sūtra as the reduplicate form of धा दधाति and not the root दध घाटणे of Bhañādi class, as ऋप् intervenes there. By the word ध we draw in the words त and थ ॥ Thus धत्तः, धथः, धत्त, धत्त्व, धध्वम् ॥

In the opinion of Yāmana and Mādhava the elided आ is not considered as sthānivat, because of the express injunction of this sūtra by which a letter of ऋप् (ratyāhāra) is substituted in the room of द a letter of षष् प्रत्यāhāra. Had the elided आ been sthānivat, the root will not be ऋप्-
ending, and so this sūtra would have been inapplicable. Not only this but in धध्+०+तस् the elided आ would prevent the application of स्रविष् (VIII. 4. 55. s. 121), and the second ध् could not be changed to त् ॥

But we need not endorse this view of Yāmana and Mādhava. As a matter of fact, the rule of sthānivat does not apply to the Tripādi aphorisms at all. Therefore the elided आ is not sthānivat: and we have ध् changed to त्: as धत्तः ॥

NOTE:—The elided आ is also not sthānivat, because we have to apply here a चत्वं rule; an express prohibition of sthānivat is made with regard to चरविधि: by I. 1. 58. s. 51.

NOTE:—The last Pāṇini sūtra VIII. 2 37. s. 326. could not have applied to दध for two reasons: 1st. It does not begin with a षष् letter, for the real reduplicate is धत् and द is merely a substitute, and is considered asiddha. 2ndly. The form दध does not end in a jhash consonant, but in a vowel आ and though this आ is elided before these affixes, yet the lopa would be sthānivat. Hence the necessity of ध in this sūtra. See contra, the sūtra in Mābhāṣya.

The word ऋत्ति is understood here, and so also ऋन्तस्य; and there can be no affix, but begins with त or थ, that can come after दध् ॥ Why do we employ then the words 'before त and थ'? Had we not used these, the sūtra would have referred to त and थ only, as being in immediate proximity, and the ध draws them in. According to the Padamanjari the words तथोश्च could have been dispensed with: for before त् and थ, the ध change would have taken place by the last sūtra, whilst by this sūtra, the same change would have taken place before all other ऋत्-
beginning affixes, and such affixes that can come after दध् are त or थ-beginning affixes.

The word *dhra* is understood here also therefore the rule applies to *dh* then only, when it assumes the form of *dh*, by the elision of *dh* and hence not here in *दधाति* ॥

दुधाञ् १० धारणपोषणयोः । दानेपि इत्येके । प्रणिदधाति ॥

10 *√dudhan* 1 to hold, contain 2 to maintain

Some say it means to give also The Present 3rd Sg. is *प्रणिदधाति* ॥

Pre *दधाति* । पत । दधति । दधासि । धत्थ । धत्थ । दधामि । दध्य । दध्य ।
Per *दधा* । I Fut *धाता* । II Fut *धास्यति* । Impera *दधातु* or *धत्ताम्* । *धत्ताम्* ।
धत्त । धेहि । धत्तम् । धत्त । दधामि । दधाम । Imper *अदधातु* । *अधत्ताम्* । *अदधु* ।
अदधा । अधत्तम् । अधत्त । अदधाम् । अदध्य । अदध्य । *Poten* । *दध्यात्* । *दध्या* । *दध्याम्* ।
Bene *धयात्* । *धयास्ताम्* । Aor. *अधात्* । *अधा* । *अधाम्* । Condi *अधास्यत्* । Pass
धीयत । Caus *धापयति* । Desid *धित्तते* । Inten *दधायत* । Pre. Parti *Palas*
mai *दधत्* । Past Parti Pass *हितम्* । Aot *हितवान्* । Fut Parti *धास्यन्* ।
Ger *हित्वा* । Inf *धातु* । Adj. *धातव्य* । धानीय धय । Nouns — *धाय* , *दधि* ।
दधि । *दिनिम्* । धाना । *मुषन्वि* विधि अन्तर्धा शिराधि , धीवरी धीवा धातु , धामा ,
वर्धन्धु , सर्वधना धावर धाना ॥

10 *√dudhan* . *Atmanepada*

Pre पते । दधाते । दधते । धत्ते । दगधे । धजे । दधे । दध्यहे । दध्यहे । Per दधे ।
दधाते । दधिय । दधे । I Fut *धाता* । II Fut. *धास्यते* । Impera *धत्ताम्* । *दधाताम्* ।
दधताम् । पस्त । *दधाधाम्* । *धध्वम्* । दधे । *दधावहे* । *दधामहे* । Imper *अधत्त* । *अदधा*
ताम् । *अदधत* । *अधत्था* । *अदधधाम्* । *अधध्वम्* । *अदधि* । *अदध्यहि* । *अदध्यमहि* । *Poten*
दधीत । *दधीयाताम्* । *दधीरन्* । *दधीषा* । *दधीषाधाम्* । *दधीष्वम्* । *दधीय* । *दधावहि* । *दधी*
महि । Bene *धातीष्ट* । Aor. *अधित* । *अधिषाताम्* । *अधिषत* । *अधिषा* । *अधिषि* ।
Con *अधास्यत्* । Pass *धीयते* । Caus. *धापयते* । Desid *धित्तते* । Inten
दधीयते । *दधति* । *दगति* । धात । Pre Parti *Atmane* *दशन* । Past Parti.
Pass *हित* । Aot *हितवान्* । Fut Parti *धास्यमान* । Ger *हित्वा* । Inf *धातुम्* ।
Adj *धातव्य* । धानीय । धेयम् । धय । *किष्किन्वा* । अन्तर्धि । *दुष्वरि* । *दधि* । धीप
धेयम् । *दुषन्वि* । *अटालु* । *दिधिष्* । धा ॥

अथ प्र३ स्वरिते । Now the next three roots are svarit

पाजिर् ११ शौचपोषणयोः ॥

11 *√pajir* to wash to nourish Thus निञ्+ञ्लु+तिप् ॥ Now applies the following sūtra which causes the gun of इ ॥

२५०२ । निञ्जा त्रयाणां गुणं ञ्लो । ७ । ४ । ७५ ॥

निञ्जिञ्जिपामभ्यामस्य गुणं स्याच्छ्लो । नेनति । नेनित । नेनिजति । नेता । नेधयति ।
नेनेत्तु । नेनिधि ॥

2502 Gun is substituted for the vowel of the reduplicate in the Reduplicate Present form (३म्) of निञ् , विञ् and धिप् ॥

Thus नेनेक्ति, वेवेक्ति, वेवेष्टि ॥ The word त्रयाणां could have been spared in this sūtra, as these three roots stand at the end of a subdivision, and निमं would have denoted these three without the word त्रयाणां. The word is however used here for the sake of the subsequent sūtra. Why do we say in the reduplicated Present form? Observe निनेज in the Perfect. In the Imperative 1st Person Sg. the following applies.

✓ २५०३ । नाभ्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । १ । ३ । २९ ॥

सप्तपञ्चगुणो न स्यात् । नेनिजानि । अनेनेक् । अनेनित्तम् । अनेनिजुः । नेनिज्यात् । निज्यात् । अनिजत्—अनेनीत् । अनित् ॥

2503. The guṇa is ordained by VII 3. 86 s. 2189, is not substituted for the penultimate light इक् vowel in the reduplicate form of a root, before a Sārvalhātuka affix beginning with a vowel and having an indicatory प् ॥

As नेनिजानि, अनेनिजम्, परि वेनिषाधि, पर्यवेनिषम् ॥ Why of a reduplicated root? Observe वेदानि ॥ Why beginning with a vowel? Observe नेनेक्ति ॥ The word पित् is read here for the sake of the subsequent sūtras like VII. 3. 92. For here in cases other than पित्, guṇa will be prevented by इत् because of सार्वधातुकमपित् ॥ Why a sārvalhātuka affix? Observe नेनेज in the Perfect, the affixes of which are ārdhadhātuka (III 4. 115). Why do we say a penultimate light vowel? Observe गुरुवानि, अजुह्वम् ॥

11./nijir 1. to wash, cleanse 2 to nourish

Pre नेनेक्ति । नेनेक्त । नेनिजति । नेनेक्षि । नेनेक्ष् । नेनेक्ष् । नेनेक्षि । नेनिज् । नेनिजम् । Per निनेज । निनिजत् । निदिज । निनेतिथि । निनिजथ् । निनिज । निनेज । निनिजि । निनिजिम् । I Fut नेत्ता । II Fut नेक्षति । Imper नेनेक्तु or नेनित्तात् । नेनित्तम् । नेनिजत् । नेनिजिथि । नेनेतिथम् । नेनेति । नेनिजानि । नेनिजाव । नेनिजाम् । Imper. अनेनेक् । अनेनित्तम् । अनेनिजुः । अनेनेक् । अनेनित्तम् । अनेनेक्ति । अनेनिजम् । अनेनिजम् । Pot नेनिज्यात् । नेनिज्याताः । नेनिज्या । नेनिज्याम् । Bene निज्यात् । Aor. अनिजत् । अनेनीत् । अतिष्ठत् । अनेनात् । अनिजन् । अनेक्षु । अतिज । अनेक्ष । अनेक्षम् । अनेक्ष । Cond अनेक्षत् । Pass निज्यते । Caus नेजयति । Aor अनीनिजन् । Desi. निनिचति । Inten. नेनिज्यते । Pre Part. Parasmai नेनिजत् । Past Part. Pass, निक्त । Act निज्यान् । Fut. Part. नेक्षन् । Ger. निक्त्वा । Infini. नेक्षम् । Adj नेत्यर्थः । नेजनीयः । नेज्यम् । Nouns—निज । निषेजक ॥

11./niji to wash or clean oneself, to be purified Atmanepada.

Pre नेनेक्ति । नेनिजाते । नेनिजते । नेनेक्षे । नेनिजाथे । नेनिजिधे । नेनेजे । नेनिज्वहे । Per. निनेजे । निनिजिह्वे । I Fut. नेत्ता । II Fut. नेक्षते । Imper. नेनित्तम् । नेनेक्ष । नेनेजे । नेनिजावहे । नेनिजामहे । Imper. अनेनेक्ति । अनेनेक्ष्वा । अनेनेनिजि । अनेनिज्यहि । अनेनिज्यहि । Pote. नेनिजीत । नेनिजीयातां । Benedi. निचीष्ट । Aor. अनिक्त । अनिक्तात् । Condi. अनेक्षत । Pass. निज्यते । Caus. नेजयते । Desid.

ननिक्षत । Inten नविज्यते । नविजीति । ननेकि । Pre parti. Atmane नविजान । Past Part. Pass निक्त । Active निक्तवान् । Fut Part. नेष्यमाण । Ger. निक्त्वा । Infि नत्तुम् । Adj. नक्त्य । वजनीय । नज्यम् । Nouns — निज । निषेजक ॥

विजिर् १२ पृथग्भावे । वेवेक्ति वेविक्त । विवेजिथ । अत्र विज इट् (२५३६) इति छित्त्वं न । ओविजी इत्यस्यैव तत्र ग्रहणात् । सिजिविजी रुधादावपि ॥

12 √vijir to separate divide The entry I 2 2 = 2536 does not refer to this root but to ओविजी (Ind 9) This root is anit and so that rule cannot apply to it at all The roots सिज and विज are given in the Rudhādi list 110 See Rudhādi 23

Pre. ववेक्ति । वविक्त । वविजति । Per विज । विवेजिथ । I Fut वेत्त । II Fut वष्यति । Imper ववेत्तु । Imper अववत् । अवविजम् । अवविज्वा । अवविजम् । Pote वविज्यात् । Benedi विज्यात् । Aor अववेचीत् अवविजत् । Con अवरेष्यत् । Pass विज्यते । Caus वेजयति । Desid विविक्षति । Inten वेविज्यते । Pre Part. Parasmai वविजन् । Past Part. Pass. वित्त । Aor वित्तवान् । Fut Part. वष्यन् । Ger वित्त । Infि वत्तुम् । Adj वक्त्य । वजनीय । वज्यम् ॥

12 √vijir to separate divide Atm nejadī

Pre वविक्ते । वविजत् । वविजत । Per विविज । I Fut. वेत्त । II Fut. वेष्यते । Impera. ववित्तम् Imper अववित्त । Pot वविजीति । Beno. विचिष्ट । Aorist अववित्त । Condi अववत् । Pass. विज्यते । Caus वेजयत् । Desidera विविक्षते Inten वविज्यते Pre Part. Atmane वविमान । Past Part. Pass वित्त । Active वित्तवान् । Fut Part. वष्यमाण । Ger वित्त्वा । Infि वेत्तुम् । Adj वक्त्य । वजनीय वज्यम् ॥

विष्णु १३ व्याप्तौ । वेवेष्टि-वेविष्टे । लदित्यादङ् । अवियेत् । तडि वष । अजादीवसस्याधि (२३३७) इत्यक्षोप । अवित्तत । अवित्ताताम् । अवित्तन्त ॥

13 √viṣhri to spread through extend, pervade

Pre ववेष्टि । वेविष्ट । (VIII 4 41 = 118) Per विज । I Fut वेत्त । II Fut वेष्यति । (VIII 2 41 = 295) Impe वेत्तु । वविष्टि । [वेविष्ट्+दि=वविष्ट्+यि (I 4 101 = 2125)=वविष्ट्+दि (VIII 4 41 = 113) वविष्ट्+दि (VIII 4 53 = 52) Imper ववेष्टु । VIII 3 39 = 81) Pote, वविष्ट्यात् । Beno. विष्ट्यात् । Aorist. वविष्टत् । The aorist is formed with वव् as the root has an in locatory ल (III 1 55 = 2343) Cond अववत् । Pass विष्यते । Caus वषयति । Desid विविक्षति । Inten वेविष्यत । Pre. Part. Parasmai वेविजन् । Past Part. Pass विट । Active. विष्टवान् । Fut. Part. वष्यन् । Ger विष्ट्वा Infि वेत्तुम् Adj. वक्त्य । वजनीय । वज्यम् ॥

Pre. वेजिटे। Per. विजिटे। I Fut. वेज। II Fut. वेजने। Impera. वेजिषाम्।
 Imper. जवेजि। Pot. वेजिषीत्। Bene. विजिष्ट। Aorist. अजिष्ट। अजिष्टान्।
 अजिष्टत। The aorist is formed with कृत्। Before vowel affixes the य is elided
 by s. 2337. Condi. जवेज्यत। Pass. विज्यते। Caus. वेजये। Desid. विजिष्ये।
 Inten. वेजिष्यते। Pre. Partl. Atmano. वेजिषासः। Past. Partl. Pass.
 विष्ट। Active. विष्टान्। Fut. Partl. वेजमानः। Ger. विष्टुम्। Infl. वेष्टम्।
 Adj. वेष्टयः। वेष्टणीयं। वेष्ट्यम्॥ Nouns.—विष्टुः। विष्टुः। परिष्टे। वेष्ट्या। विष्टम्।
 कृत्। कृतानिश्चयः। Here ends the Nijadi sub class.

अथ आगणान्तात् परस्मैपदिनम् खान्दसाद्य ।

All the roots upto the end of this class are Parasmaipadi and found in the ekhandis literature.

घृ १४ क्षरणादीप्तयोः । 'जिघम्यंति' ह्यपि चृतेन । भुजामित्
 (२४८६) । 'बहुलं खन्दसि' (३५८८) इतीरयम् ॥

14./ghri, 1. to sprinkle. 2. to shine

Pre. जिघति। जिघमि। Thus जिघम्यंति इति (मनसः, चृतेन (Hig. II. 11. 1.).
 Here the reduplicate vowel is replaced by इ of VII 1 76 = 2196. by the
 diversity allowed under VII 1 78 = 3594. The classical form is घरति with
 शप् to Bhuādi 945 Por अघार । I Fut. घर्ता। II Fut. घरिष्यति। Impera.
 जिघर्तु। Imper. अजिघ। Poton. जिघ्रियान्। Bene. जिघ्रियान्। Aorist. अघर्षान्।
 Con. अघरिष्यन्। Pass. जिघ्यते। Caus. घारयति। Desl. जिघीर्षन्ति। Inten. जेघ्रियते।
 Pre. Partl. Parasmai जिघ्। Past Partl. Pass घृत। Act. घृतान्।
 Fut. Partl. घरिष्यन्। Ger घृत्वा। Infl घर्तुम्। Adj घर्तयः। घरणीयं। घर्तयम्॥

हृ १५ प्रसह्यकरणे । 'अयं स्तुयोऽभिजिहर्ति होमात्' ॥

15./hri, to take by force.

Pre. जिहति। As in the following अयं स्तुयोऽभिजिहर्ति होमात् (Hig Veda).
 The classical form is हृति with शप्। See Bhuādi 917 Por. जहार । I Fut.
 हर्ता। II Fut. हरिष्यति। Impera जिहर्तु। Imper. अजिहः। Poton. जिह्रियान्।
 Bene. जिघ्रियान्। Aor. अहर्षान्। Condi. अहरिष्यन्। Pass. हरिष्यते। Caus. हारयति।
 Desl. जिहीर्षन्ति। Inten. अहियते। Past. Partl. Parasmai जिह्। Past
 Partl. Pass. हत। Act. हतान्। Fut. Partl. हरिष्यन्। Ger. हत्वा। Infl.
 हर्तुम्। Adj. हर्तयः। हरणीयं। हर्तयम्॥

घृ १६ सृ १७ गतो । 'बहुलं खन्दसि' (३५८८) इत्येव सिद्धे 'अतिपिप-
 त्योरय' (२४८३) इतीत्यविधानादयं भाषायामपि । 'अभ्यासस्यामयर्त्त' (२२८०)
 इतीयङ् । इयर्ति । इयतः । इयति । आर । आरतुः । 'इहस्पति' (२३८४)
 इति नित्यमिड् । आरति । अर्ता । अरिष्यति । इमराणि । ऐयः ।
 ऐयताम् । ऐयकः । इय्पात् । अयत् । आरत् । सयर्ति ॥

16. /ri. 17. /ri to go, to move. Though by the bahulan VII. 4. 78 s. 3598, the reduplicate would have taken इ, yet the spec. rule VII. 4. 77. s. 2493 ordains इ in the reduplicate of अ; which sh. that this root is found in the classical literature also. Before non-homogeneous vowel, the इ is replaced by इयङ् under VI. 4. 78 s. 2290.

With सम् the root is ātanepādi १०-०. As सम् इरते., D. इरते, 2nd iyr-he, 1st S iyre. Per. आरे, अरिषे आरिवहे। Imperative इयतां, इयातां, इय इयरे। Imperfect ऐयत्, ऐयाता, ऐयथा., ऐयि, ऐयवहि। Pot इयीत्, इयीयाताम्, इयी इयीय। Bene. अयीष्ट अयीयास्ताम्। Aor. आरत्, आरेतां। आरन्त। आरप्ता। अ आरावहि॥

Pre. इयति। इयुतः। इयति। (iyrati) इयर्षि। इयर्षिः। इयुव.। Per. आर। आरत् आरिषि (the इङ् is compulsory under s. 2384) आरिषः। I Fut अतां। II Fut अरिष्यति। Impera. इयतुं, इयतात्। इयताम्। इयतु। इयहि, इयतात्। इयराणि। Impe देय। ऐयताम्। ऐयत्। ऐय। ऐयस्। ऐयव। Pot इयुयात्। इयुयाताम्। इयुय। इयुया इयुयाम्। Bene. अयात्। अयास्ताम्। Aor. आरत्। आरताम्। आर। आरम्। आराव Codn. अरिष्यत्। Pass. रियते। Caus. आरयति। Desid. रियुषति। Pro. Part Parasmai इयत्। Past Part. Pass. अत। Active अतवान्। Fut. Part अरिष्यन्। Ger अत्वा। Infl. अतुम्। Adj. अतम्। अरणीयं। अयम्॥

सृ १७ गतौ। ससर्ति॥

17. /sri, to go, move.

Pre ससर्ति। The classical form of these two roots is अस्सृति and सरति under Bhuādi. Per. ससार। I Fut सतां। II Fut सरिष्यति। Imper ससर्तुं। Imper. असस। Pot ससियात्। Bened सियात्। Aorist ससारीन्, ससारीन्। Condi ससरिष्यत्। Pass. सियते। Caus. सारयति। Disid. सिषीपेति। Inton. सिषिपेते। Fac. Part. Parasmai. ससत्। Past Part. Pass. सतः। Act. ससताम्। Fut. Part. सरिष्यन्। Ger सत्वा। Infl. सतुम्। Adj. सतम्। सरणीयं। सयम्॥

भस १८ भर्त्सनदीप्त्योः। यभस्ति। 'यन्निभसोर्हलि-' (३५५०) इत्पुपधालोपः। 'भली भलि' (२२८१) इति सलोपः। यडधः। नप्त्यति॥

18. /bhac-, 1. to revile, blame, abuse; 2. to shine.

Pro. यभस्ति। As यविर्भवति ते जनम् (Itg V.) The dual is यभस्+तम् = यभस्+तम् (the penultimate य is elided by VI. 1. 100 = 3550) = यभ्+तम् (the य elided by VIII. 2. 26 = 2281) = यभ्+तम् (VIII. 2. 40 = 2280) = यभ्+तम् (VIII. 4. 43 = 52 = यभ्यः)। The Plural is similarly यभ्यणि formed thus यभस्+यनि = यभस्+यनि (s. 3550) यभ्+यनि (VIII. 1. 53. s. 121)। In both these classes, the elided penultimate य, i.e., the loḍḍa zero is not ali-

nivat for the purposes of जस्यसि (VIII. 4 53 + 52), or यस्यसि (VIII. 4 55 + 121), by the express prohibition of sūtra I 1. 58 + 51. *Pro.* यस्ति ।
Nouns -यस्य यस्ति । यम् । यस्ति । यस्ति । यस्ति ।

किं १९ कित् २० (Vedic) ज्ञाने । चिन्तेति ॥

19 / ki to know

Pro. चिन्तेति । चिन्ति । चिन्त्यति । (The यच् is by VI 1 82 + 272)

20 / kit, to know

This root is not found in the Suddhanta or the Vadhavya

Pro चिन्ति ॥

तु २१ त्वरणे । तुतोर्ति । तुतूतः । तुतुरति ॥

21 / tur, to run

Pro तुतोर्ति । तुतूतः । तुतुरति । The vowel is lengthened in the Dual by VIII 2 77 + 151 Nouns तु ॥

धिप २२ शब्दे । दिषेष्टि । दिषिष्ट ॥

22 / dhiṣṭ, to sound

Pro दिषेष्टि । दिषिष्ट ॥

धन २३ धान्ये । दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

23 / dhan, to bear fruit

Pro दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

जन २४ जनने । जजन्ति ॥

24 / jan, to beget The *Pre* 3rd Sg is जजन्ति । In forming the dual the following sūtra applies

२५०४ । जनसनसनां सङ्कलोः । ६ । ४ । ४२ ।

एषामाहारोऽन्तादेशः सङ्कलोः सनि क्वाद्देशो क्चित्ति च । जजान । जजति । जजमि ।
जजान । जजन्पात्-जजन्पात् । जजन्पात्-जजन्पात् ॥

2508. The long आ is substituted for the final of जन् मन् and सन् before the consonant-beginning Desiderative affix मन्, and before any other affix beginning with a jhal consonant, which has an indicative क् or ड् ॥

Thus जजन्तः । *Pl* जजन्ति । *2nd Sg* जजन्ति ॥

24 / jan, to beget, to be born

Pre. जजन्ति । जजातः । जहति । जजन्ति । Per जजान् । I Fut जनिता ।
 II Fut जनिष्यति । Impera जजन्तु । Imper. अजजन् । Pot. अजन्थात् or अजायात् ।
 Bene. जन्थात्, or जायात् । Aorist. अजानीत्, अजनीत् । Condi अजनिष्यत् ॥

गा २५ स्तुतौ । देवाङ्घ्रिगाति सुम्नयुः । जिगीतः । जिगति ॥

25. /gā, to praise, sing.

Pre जिगति । जिगीतः । जिगति । As देवान् जिगति सुम्नयुः (Rig Veda).

Here ends the Juhotyadi class.

CHAPTER IV.

अथ तिङन्त दिवादि प्रकरणम् ।

THE DIVADI ROOTS.

This class contains some 137 roots. The first root is दिव् which gives the name to the class.

दिवु ? क्रीडाविजिगीषाव्यवहारव्युतिस्तुतिमोदमदस्व-
नक्रान्तिगतिषु । भूपन्ता. परस्मैपदिनः ॥

1. /divu. 1. to play, &c. The roots up to कृद् are Parasmaipadi. In conjugating these roots, the *vikaragat* *kyanis* added by the following *śāstra*.

✓ २५०५ । दिवादिभ्यः प्रयन् । ३ । १ । ६८ ॥

शपोऽयत् । 'इति च' (१४४) इति दीर्घः । दीप्यति । दिदेव । देयता । देयिष्यति । दी-
प्यतु । प्रदीप्यन् । दीप्येत् । दीप्यात् । अदीप्यन् । अदीप्यन् ॥

2505. The affix प्रयन् comes after a root of the Divāli class when a *śārvadhātuka* affix denoting the agent follows

This declares शप्. The *versicle* of प्रयन् is for the sake of accent (VI. 1. 197), showing that the *udatta* accent falls on the radical *vech* and not on the affix; and the indicatory शप् makes the affix *śārvadhātuka*, but as the affix is non *पितृ* it does not cause *guna* of the vowel of the root (I. 2. 4. s. 2231). It is conjugated as दिव्+प्रयन्+तिप्=दीव्+य+ति ॥ The *इ* is lengthened by VII. 2. 77. s. 354. Thus we have दीप्यति ॥

1. /div. 1. to play, sport; 2. to emulate or desire victory; 3. to sell, to deal in; 4. to shine; 5. to praise; 6. to be glad; rejoice; 7. to be mad or drunk; 8. to be sleepy; 9. to wish for; 10. to go.

Pre. दीप्यति । दीप्यतः । दीप्यन्ति । दीप्यमि । दीप्यामि । Per दिदेव । दिदिवन् । दिदिवुः । दिदिविष । दिदिविष । दिदिविष । दिदिविष । I Fut. देयता । II Fut. देयिष्यति । Imper. अदीप्यन् । अदीप्य-
ताम् । अदीप्य । अदीप्यम् । Poten दीप्येत् । दीप्येताम् । दीप्येत् । दीप्येत् । दीप्येत् । दीप्येत् । Bone. दीप्यात् । दीप्यात्ताम् । Aor अदीप्यत् । अदीप्यिष्यत् । अदीप्यत् । अदीप्यत् । Con. अदीप्यन् । Pass दीप्यते । Caus दीपयति । Aor अदीपयिष्यत् । Desid. दीपयन्ति । दिदे-
यिष्यति । Inten. दीदीप्यते । No *yañlak*. Ger. दीपयिष्यत् or प्यात् । Noun :—देय. ॥

पिवु २ तन्तुसंताने । परिपीप्यति । परिपीपेव । न्यपेयीत-न्यसेयीत्

2 /s'na to sew, darn, stitch together

The स is changed to ष when preceded by the उपसर्गः परि नि or वि (VIII 3 70 2275)

Pre सीव्यति । Per सिषेयः । I Fut सेविता । II Fut सेविष्यति । Impera सीव्यतु । Imper असीयत् (with परि we have पर्यसीव्यत् or पर्यसीव्यत् by VIII 3 71 s 2J9.) Poten सीव्यत् । सीव्येताम् । Bene सीव्यात् । Aor असेवीत् । Condi असेविष्यत् । Caus सवयति । Aor असीषिवत् । Desid सिस्पृषति । सिषेविषति । Inten सेसीषते । Past Partl Pass स्यूत । Active स्यूतवान् । Ger सेवित्वा । म्युत् । Nouns —सेवन सीवन सून, सूत्रम् ॥

सिबु ३ गतिशोपणयोः ॥

3 /s'mn 1 to go, 2 to become dry

Pre आव्यति । Per सिखेव । I Fut खेविता । II Fut खेविष्यति । Impera खीव्यतु । Imper अखीव्यत् । Poten खीव्यत् । Bene खीव्यात् । Aor अखेवीत् । Condi अखेविष्यत् । Desid सिखेविषति । सिखृषति । Inten. सेखीव्यते । Yanluk स सेवति, d सख्त्वा pl सेखिवति, 2 s सखोपि 1 s सखामि d सखीव, pl. सेख्म । Past Partl Pass खृत् । Active खृतवान् । Ger ख वित्वा । ख्त्वा । Nouns —खत्ति । ख् । खो ॥

सिबु ४ निरसने । केचिदिहं न पठन्ति ।

4 /s'athu, to spit, eject saliva from the mouth, to sputter Atraja reads this root here Others do not

Pre धीव्यति । Per, तिष्ठव । I Fut ध्विता । II Fut ध्विष्यति । Impera धीव्यतु । Imper अधीव्यत् । Poten धीव्यत् । Bene धाव्यात् । Aor अधेवीत् । Con अधेविष्यत् ॥

दुणसु ५ अदने । 'आदाने इत्येके । 'अदर्शने इत्यपरे । सुणोस ।

दुणसु ५ (क) निरसने । स्रस्यति । सस्नास ॥

5 /s'hnas, 1 to tak, 2 accept, 3 to disappear, become invisible
Somaśvara et al. accept of स्रस्यति as accept Others of अदर्शने or अदने परान्त

Pre स्रस्यति । Per सुणोस । सुण्युसतु । सुण्युसिष्यत् । सुण्युस । सुण्युसिष्यत् । I Fut स्नासिता । II Fut स्नासिष्यति । Impera स्रस्यतु । Imper. अस्नस्यत् । अस्नस्य । Pot स्रस्यत् । Bene स्रस्यात् । Aor अस्नोषीत् । अस्नोषिषाम् । अस्नोषी । अस्नोषिष । Gon अस्नासिष्यत् । Caus स्नोसयति Aor अस्नयामत् । Desid सुस्नसिषति । सुस्नोसिषति । Inten सोण्युसते । yanluk सोण्युसति । सोण्युसिष । D सोण्युस । Ger स्रसित्वा । स्नोसिषा । Noun, स्नुषा ॥

5 (1) /s'hnas, to spit

Pre स्रस्यति । Per सस्नास ॥

ह्रसु ६ ह्रणदाप्तयोः । ह्रणं कौटिल्यम् । घवनास ॥

6 /knaṣa, 1 to be crooked, 2 to shine Hvarana here means crookedness

Pre कनस्यति । Per कननाम् । I Fut कनसिष्याम् । II Fut कनसिष्यति । Impera कनयाम् । Imper कनयाम् । Pot. कनयेत् । Bene कनयाम् । Aorist कनयामीत् or कनयामात् । Condi कनसिष्याम् । Caus कनयति । Ao- कनयिष्याम् । Desid कनसिष्यति । Inten कनयाम्यते । Yanluk कनयामि । Past Partl Pass. कनयन् । Active कनयमान् । Ger. कनयिष्याम् । कनय । Nouns कनय ॥

व्युप ७ दाहे । व्युप्योष ॥

7 /vaupha (1) yusha, to burn The root begins with a dental [d] and ends with a dental sibilant [sh] It is r and further on in the Pushi it subdivision also So the aorist is formed by वह् some read this root as by वह् व्युप ॥

Pre. व्युप्यति । Per व्युप्याम् । I Fut व्युप्यिष्याम् । II Fut व्युप्यिष्यति । Impera व्युपयाम् । Imper व्युपयाम् । Pot. व्युपयाम् । Bene व्युपयाम् । Aor व्युपयामीत् । व्युपयामात् । Condi व्युपयाम्यम् । Caus व्युपयति । Ao- व्युपयिष्याम् । Desid व्युपयिष्यति । व्युपयिष्यति । Inten व्युपयाम्यते । Yanluk व्युपयामि । व्युपयामि । Ger व्युपयिष्याम् । व्युपयिष्याम् ॥

व्युप ८ च ।

8 /chāṣa : cha : I lūsh : also means to burn

Pre व्युप्यति । Per व्युपयाम् । I Fut व्युप्यिष्याम् ॥

नृती ९ गात्र विक्षेपे । नृत्यति । ननते ॥

9 /nriti, to dance move about Thus the present is नृत्यति । The Perfect is ननते । In the future, the इद् is optionally added to the following

✓ २५०६ । सेऽसिपि कृतघृतकुदवदनुत् । ३ । २ । ५३ ।

एष्य परस्य सिद्धिपक्षे सादृश्यं वा तु इत् इद् इद् स्यात् । नतिष्यति । नतं स्यति । नृयेत् । नृयात् । ननतीत् ॥

2506. An ārdha lhaṭuka affix beginning with a च (except सिच् the characteristic of the s list) may optionally take the augment इद् after the verbs कृत्, (ful 141, Rudh 11) कृत्, (Tud. 35) कुद् (Rudh 8) वृद् (Tud 9) and नृत् (Div. 9)

Pre नृत्यति । Per ननते । ननतम् । ननति । I Fut ननतिष्याम् । II Fut ननतिष्यति or ननस्यति । Impera नृतयाम् । Imper ननयाम् । Pot नृतयाम् । Bene नृतयाम् । Aorist ननतीम् । ननतिष्याम् । Condi ननतिष्याम् । ननत्यिष्याम् । Caus ननति । ननते । Aor ननतीम् । ननतम् । Desid ननतिष्यति । ननतिष्यति । Inten ननतिष्याम्यते । Yanluk ननति । ननति । Past Partl Pass. ननतम् । Act. ननतम् । Adj ननतिष्यम् । ननतीम् । ननत्यम् । Noun ननते ॥

त्रसी १० उद्वेगे । वाभाश (२३२१) इति श्यन्वा । त्रस्यति त्रसति ।

त्रेसतु - तत्रसतु ॥

10 /trisi to fear, tremble, quake This root optionally takes the vikarṇa s) in Sec 2121

Pre त्रस्यति । Per त्रसति । तत्रसतु or त्रेसतु । तत्रसिथ । I Fut त्रसिता । II Fut त्रसिष्यति । Impera त्रस्यतु or त्रसतु । Imper त्रस्यन् or त्रसन् । Poten त्रस्यत् or त्रसेत् । Bene त्रस्यात् । Aorist त्रसासीत् or त्रसतात् । Condi त्रसिष्यत् । Causa त्रसयति । Aor त्रसितवत् । Desid त्रसिष्यति । Inten त्रस्येत । Yanluk त्रसन्ति । त्रसन्तीति । Past Partl Pass त्रसत । Aot त्रसतवान् । Nouns — त्रस्तु । त्रास । त्रगापत्रस्त ॥

कुथ ११ पूतीभावे । पूतीभावो दीर्गन्ध्यम् ॥

11 /atha to stink, become putrid foul The word पूतीभाव means bad smell.

Pre कुथति । Per कुथेथ । कुथयिथ । I Fut कोयिता । II Fut कोयिष्यति । Impera कुथतु । Imper अकुथत् । Poten कुथ्येत् । Bene कुथ्यात् । Aot अत्रापीत् । Pass कुथ्यत । Causa कोथयति । Aor अकुथयत् । Desid कुथयिष्यति or कुथयिष्यति । (I 2 6 9 2617) Inten कोकुथ्यते । Yanluk कोकोति । Ger कोपिषा । (I 2 23 8 3324) Nouns कुप । प्रकुथित ॥

पुथ १२ हिंसयाम् ॥

12 /puṭha to injure hurt It is conjugated like the last Compare the /ṛuṭhi of the Bīḥa No 43

Pre पुथ्यति ॥

गुथ १३ परिवेष्टने ॥

13 /udha to wrap up cover, envelop This root ends in ष (dh) and not थ (th)

Pre गुथ्यति । Ger गुथित्वा । Nouns गोषा । गोषिता । गोषेर । गोषात् । गोषम् । गोषय ॥

क्षिप १४ प्रेरणे । क्षिप्यति । क्षेप्ता ॥

14 /ksupa to send

Pre क्षिप्यति । Per. विक्षेप I Fut क्षिप्ता or क्षेप्ता । (The first form is given in the Māṭhaviya) II Fut क्षिप्यति । Impera क्षिप्यतु । Imper. अक्षिप्यत् । Poten क्षिप्येत् । Bene क्षिप्यात् । Aor अक्षेप्सीत् । अक्षेप्ताम् । Condi अक्षेप्स्यत् । Causa क्षेपयति । क्षिपयति । Aorist अक्षिपयत् । Desid क्षिपिष्यति । Inten अक्षिप्येत । Yanluk अक्षति । Past Partl Pass क्षिप्त । Ger क्षिप्त्वा । Nouns क्षिपक । क्षिपु । क्षिपम् । क्षिपा ॥

पुष्प १५ विकसने । पुष्पति । पुष्प ॥

15 /p̄sp̄ to blossom

Pre पुष्पति॥ Per पुष्प । पुष्पिष । पुष्पिष । I Fut पुष्पिता । II Fut पुष्पिषति । Impera पुष्पयत् । Imper अयुष्पयत् । Pot पुष्पयत् । Bone पुष्पात् । Aor अयुष्पीत् । Caus पुष्पयति Aor अयुष्पयत् । Desid पुष्पिषति । Inten पयुष्पयत् । Yanluk पयुष्पति । Nouns पुष्पम् । पुष्पकम् ॥

तिम १६ टिम १७ टीम १७ (क) आर्द्रिभावे । तिम्यति-स्तिम्यति-स्तीम्यति ॥

16 /tim̄ 17 /ṣṭim̄ /ṣṭim̄ to become wet Same root here a fourth root तीम ॥

Pre तिम्यति । स्तिम्यति । स्तीम्यति । तीम्यति । Per तितेय । तिरेय । I Fut तेयिता । II Fut तिम्यति । Impera तिम्यत् । Imper अतिम्यत् । Pot तिम्येत् । Bone तिम्यात् । Aor अतमीत् । Caus तेमयति । Aor अतमितम् । Desid तिम्यति । तितिम्यति । Inten तेतिम्यते । Yanluk तेतेमि । Nouns तिमि । तिमिम्यम् ॥

व्रीड १८ चोदने लज्ज यां च । व्रीड्यति ॥

18 /vrid̄ to throw cast send forth to be ashamed 'feel shame

Pre व्रीड्यति । Per व्रीडि । व्रीडिष । व्रीडिष । I Fut व्रीडिता । II Fut व्रीडिषति । Impera व्रीडयत् । Imper अव्रीडयत् । Pot व्रीडयेत् । Bone व्रीड्यात् । Aorist अव्रीडिषत् । Condi अव्रीडिष्यत् । Causा व्रीडयति । Aor अविरीडत् । Desid व्रीडिषति । Inten व्रीडयते । yanluk व्रीडि । Past Partl Pass व्रीडि । Ger व्रीडित्वा । Noun व्रीडा ॥

इष १९ गतौ । इष्यति ॥

19 /ish̄, to go Ish̄ to wish is Tu la li Ish̄ to repeat is Kr̄ti ॥

Pre इष्यति । Per इषेय । इषेय । इष्यिष । इष्यिष । I Fut इषिता । वेषिता । (VI 1 94 + 78) II Fut इषिषति । Impera इष्यत् । इष्य । इष्यिषि । Imper इषेयत् । Pot इष्येत् । Bone इष्यात् । Aorist णयत् । Caus णयति Aor अ+इषियत् । Desid इषिषति । Past Pass इषित । Ger इषिवा । Nouns इषेय । इष्येय । अन्वयणा । पर्वयणा । पयति । एषयी । इषीरा । इषीकृतम् । इष्यचितम् ॥

पह २० पुह २१ चक्षर्थे । चक्षर्थस्त्विति । सक्षति । सुक्षति ॥

20 /shah̄ 21 /shuh̄ to satisfy, to be pleased Mith-vira does not approve the reading of सह here The word चक्षर्थ here means 'satisfaction'

Pre संक्षते ॥

Pre सुद्यति । Per सुयोह । I Fut सोदित । II Fut सोदियति । Impera. सुयतु । Imper असुद्यत् । Pot सुयत् । Bene सुयात् । Aorist असोदित । Caus सोदयति । Aor असुयत् । Desid सुसुदियति । सुसादिरति । Inten सोपुदय । Yanluk सोपुदाति । सोपादि । Past Partl. Pass सुदित । Ger सुदिव । साहित्या ॥

जृप् २२ झप् २३ वयोहानौ । जीर्यति । जजरत् — जेरत् । जरिता-
जरीता । जीर्येत् । जीर्यात् । षष्ठ्यम्भु (२२९१) इत्यङ्वा । ऋदृगोऽङि गुण
(२४०६) । अजरत् — अजारीत् । अजारिष्टाम् । क्षीयति । जमरत् । अमारीत् ॥

22 /jriśh 23 /jhrish to beco no old to wither

The aorist is formed optically by अङ् (s 2201) and the ऋ is gunated by s 2406 The ष is and cato y for the purposes of मित्ते open tho is 11 the causative

Pre जीर्यति । जीयत । ऋ + यन् + ति = जिर् + य + ति VII 1 100 s 2390 = जीयति । \ III 2 77 s 354) Per जजरत् । जजरत् or जेरत् । जजर or जेर । जजरिष or जरिष । जजरथु or जरथु । जजर रजर । जजार or जजर । जजरिष or जेरिष । I Fut जरिता or जरीता । (VII 2 38 s 2391) II Fut जरिष्यति or जरीष्यति । Impera जीर्यतु । Imper अजीर्यत् । Poten जीर्यत् । Bene जीर्यात् । Aor. अजारीत् or अजरत् । अजारिष्टाम् or अजरताम् । Causा जयति । Aor. अजीरत् । Desid जिजापति । जिजरिषति । जिजरीषति । Inten जजायत । Pre Partl Paras mai जीयन् । Nouns — जीय ती । जरन् । जरती । युवजरती । जरद्गव । अजयम । जरा । अतिजराति अनुजीर्य । जार । जरत् ॥

23 /jriśh to become old

Pre क्षीयति । Per जमरत् । जमरत् or मोरत् । जमर or मोर । Aor अमारीत् ।

पूड् २४ प्राणिप्रसवे । सूयते । सुपुत्रे । स्वरत्तिसूति- (२२९९) इति
विकल्प बाधित्वा ऋदुक किति (२३८१) इति नियेचे प्राप्ते क्वादिनियमान्
नित्यमिड् । सुपुत्रिषे । सुपुत्रिवहे । सोता-सधिता ॥

24 /s/ n to beget to give birth

In the perfect the इट् augment is compulsory For the prohibition of VII 2 11 s 2381 though it debars the option of VII 2 44 s 2279, yet is in its turn set aside by the restriction of VII 2 13 s 2293

Pre सूयते । सूयते । सूयत् । सूये । सूयादे । Per. सूयते । सुपुत्रिषे । सुपुत्रिवहे । I Fut सोता or सविता । (VII 2 44 s 2279) II Fut मरिष्यते or सोष्यते । Impera सूयताम् । सूयेताम् । सूयस्व । सूयै । Imper असूयत । असूयेताम् । असूयया । असूये । असूयादि । Poten सूयेत । सूयेताम् । सूयेया । सूयेय । सूययहि । Bene सोपीट or सविपीट । सोपीयास्ताम् or सविपीयास्ताम् । Aor असोष्ट or अविष्ट । अमोया ताम् । असोया । असोयि । Past Partl Pass सन् । Active सनयन् Ger सूया ॥

मवति) ॥ So that these verbs should be understood as if they were enunciated with an आ so that all rules of affixes relating to आ will apply to them. Thus प्रमाता, प्रमातव्यम्, प्रमातुम् प्रमाय, निमाता, निमातुम्, निमातव्यम्, निमाय, उपदाता, उपदातव्यम् उपदातुम् उपदाय ॥ The substitution of आ being understood to have taken place in the very उपदेश (in the dhātupāṭha) of these roots, the affixes relating to roots ending in इ or ई do not apply to these at all. Thus उपदायो वर्तते ईपदुपदानं, formed by घञ् and युच् by taking दी=दा and adding these affixes (III 8 128 and III 3 18) and not the affixes ञच् (III 3 56) and ञल् (III 3 126)

Thus दी+ता=दे+ता (This would have been in the ordinary way) But here ए is to be replaced by आ, or, rather no occasion should be given to convert ई to ए, but change the ई at once to आ. Thus we get दाता ॥

26 /dīn, to waste, decay, diminish

Pre दीयते । दीयेते । Per दिदीये । दिदीयाने । दिदीयिरे । दिदीयिष । दिदीयिष्वे । दिदीये । दिदीयिरे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Impera दीयताम् । दीयेताम् । दीयस्व । दीये । Imper अदीयत । अदीयेताम् । अदीयथा । अदीये । Pot. दीयेत । दीयथा । दीयेय । Bene दासीष्ट । Aorist अदास्त । अदासाताम् । अदास्था । अदासि । Condi. अदास्यत । Caus दापयति । Desid दिदीयते । दिदासते । Inten दीरीयत । yanluk. देदीति । D देदीत । Pl देयति । Past Part. Pass. दीन । Active दीनवान् । Ger. दीत्वा ॥

डीङ् २७ विहायता गतौ । डीयते ॥

27 /dīn, to fly, pass through the air

Pre डीयते । Per दिद्वेय । दिद्विये । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Impera डीयताम् । Imper अडीयत । Poten डीयेत । Bene दयिषीष्ट । Aor अद्वेष्ट । Caus दापयते । Aor अद्वेष्टत् । Desid दिद्वियते । Inten देरीयते । Yanluk. डेद्वेति । Past Part. Pass. डीन । Active डीनवान् । Ger. डयित्वा ॥

धीङ् २८ आधारे । धीयते । दिध्ये । धेता ॥

28 /dhi, to hold, contain, to disregard, disrespect

Pre धीयते । Per दिध्ये । I Fut. धेता । II Fut. धेय्यते । Impera धीयताम् । Imper अधीयत । Poten धीयेत । Bene दधिषीष्ट । Aorist अध्येष्ट । Desid. दिधीयते । Past Part. Pass धीन । Active धीनवान् । Ger. धीत्वा ॥

मीङ् २९ हिंसायाम् । हिंसात्र प्राणवियोगः । मीयते ॥

29 /mīn, to hurt, kill, injure : die, perish. It is conjugated like /dhi. Hīnā here means the giving up of life

Pre मीयते । Per मिये । I Fut. मेता । II Fut. मेय्यते । Impera मीयताम् । Imper अमीयत । Poten मीयेत । Bene मेवीष्ट । Aor. अमेष्ट ॥

रीङ् ३० श्रवणे । रोयते ॥

30. /rin, to trickle, drip, distil, ooze, flow.

Pre. रोयते । Per. रिये । रिर्वि । I Fut. रेत । II Fut. रेप्यते । Impera. रोयताम् । Imper. शरीयत । Poten. रोयेत । Bene. रेयीष्ट । Aor. शरोष्ट । Caus. रोययते । Aor. शरीरिषत् । Desi. रिरिषते । Past. Part. Pass. रोयः । Active रोयवान् । Ger. रीत्वा । Nouns:—शरीयम् । रीतिः । रतः ॥

लीङ् ३१ श्लेषणे ॥

31. /lin, to stick or adhere firmly to, cling to. In the case of this root the ई is optionally changed to आ by the following.

२५०९ । विभाया लीयतेः । ६ । १ । ५१ ।

लीयतेरिति यका निर्देशो न तु रयनः । लोलोञ्जोरास्त्रं वा स्यादङ्गिषये ह्यपि च । क्षेता-
क्षाता । क्षेप्यते । वास्यते । 'अङ्गिषये' किम् । लीयते । लिख्ये ॥

2509. There is optionally the substitution of आ for the final of ली 'to adhere', in the very dhātupāṭha, when the affix ह्यप् follows or such an affix as would have demanded the substitution of the root vowel to a diphthong.

The liyateḥ in sūtra is conjugated with यक् and not with ङ्यन्, and therefore it includes the li of Divādi and Kṛyādi both.

The final of ली will take guṇa substitution before शिन् affixes, and will become ले, this incipient diphthong ए is changed to आ by this rule. The same is the case with all the roots subsequently taught, thus लिङ् will be लीङ्, and then ए changed to आ गुरु-गौर and ओ changed to आ &c. Therefore we have employed the anuvṛtti of एच् 'diphthong' in all sūtras. The words ह्यपि and आदेश उपदेश are understood here. The roots ली belonging to Divādi and Kṛyādi are both included here. Thus विलाता, विलानुम्, विला-
तप्यम्, विलाय । Why do we say "before an affix which would have changed the ई to ए or ऐ?" Observe रोयते, लिख्ये । The रयन् causes no change, and ए causes यच् change by s 272 ; therefore before these affixes there is not आ substitution.

Pre. लीयते । Per. लिख्ये । लिख्ये । I Fut. लाता, लेता । II Fut. लास्यते, लेप्यते । Impera. लीयताम्, लीयस्व, लीये । Imper. अलीयत । Poten. लीयेत । Bene. लासीष्ट, लेयीष्ट । Aor. अलास्त or अलेष्ट । Condi. अलास्यत or अलेप्यत । Causa. विलातयति । विलापयति । विलीनयति । विलाययति । Aor. अलीतपत । Desid. लिशीयते । Inten. लेलीयने । Yanluk. लेलेति ॥

घ्रीड् ३२ वृणोत्यर्थे । घ्रीयते । विप्रिये ।

32 √rin to choose select This root is found in the Kṛyādi class also
Pre. घ्रीयते । Per विप्रिये । I Fut घ्रेता । Partī Pass घ्रीय । Act घ्रीयवान् ॥
२५०९ । क । स्वादय ओदित । (गणसूत्र) ॥

सत् पक्ष तु निश्चयवम् ॥

2509 A The roots स् and the rest are to be considered as if they had an indicator, घ्री ॥

The roots beginning with वृड् (No IV 21) an en ling with this root घ्री are ओदित । The result is that the I st part ciples are formed by न 1 stand of त (See VIII 2 45 s 3019) We have given examples under each root already

पीड् ३३ पाने । पीयते ॥

33 √in to drink

Pre पीयते । Per पिप्ये । Causa पाययति । This is always Parasmaipadi (I 3 87 s 2753) पाययते is from the Bhaḍi पिपति (I 3 89 s 2 53) Past Partī Pass पीत । Active पीतवान् । Ger पीत्वा आपीय । While the form आपाय is from the Bhaḍi root पिबति

माड् ३४ माने । मायते । मने ॥

34 √mān to measure Compare Adādi मा माने No 53 and Juhoty di No 6 The root मड् पण्डिताने (I 1010) of the Bhaḍi also assumes the form मा । The sūtra VI 4 66 s 2462 applies to all these मा s

• Pre मायत । Per मने । I Fut माता । II Fut मात्यते । Impera मायताम् । Imper अमायत । Poten मायेत । Bene मासीष्ट । Aor अमास्त ॥

ईड् ३५ गतो । ईयते । अया चक्रे ॥

35 √in to go Compare अयति of the Bhaḍi No 312 (a) and एति of the Adādi No 36

Pre ईयते । Per अयाचक्रे । I Fut एता । II Fut एप्यते । Impera ईयताम् । Imper एयत । Poten ईयेत । Bene एषीष्ट । Aor एष्ट । Causa आययते । Aor आययत । Desid इयिष्ये । Ger एय प्रतीय with lṛap

घ्रीड् ३६ प्रीतौ । सकर्मेक । प्रीयते । पिप्रिये ॥

36 √prīn to be satified or please । It is a transitive verb
Pre प्रीयत । Per पिप्रिये । Causa प्राययते ॥

अथ नन्वेवदिनप्रधानाः ।

Now the following four roots are Parasmaipada.

शो ३७ तनूकरणे ॥

37. /to to attenuate. In conjugating this root, the vowel शो is elided by the following sūtra :

✓ २५१० । भोत्. यन्ति । ७ । ३ । ३१ ।

सोऽ स्यात्तुयन्ति । यन्ति । यन्त । यन्ति । शशी । शशत् । शशा । शशन्ति । 'विभाषा प्रायेः' (२३०१) इति निघो वा लुक् । लुक्वाचो 'यन्तय' (२३००) इतीदृशी । अशात् । अशाताम् । अशु । अशासीत् । अशासिताम् ॥

2510. A stem ending in शो loses it's final before the characteristic यन्तु ॥

NOTE — १. निरयति from शो, अयन्तुयति from यो, अययति from रो, and अययति from सो ॥ The व् in योत् is for the sake of euphony or ease of pronunciation.

According to Pāṇini, the 'sūtra' should have been योत् गिति, and thereby there would be the saving of half a metre, and also there would be no necessity of repeating the word गिति in VII 3 75

37. /to, to sharpen, to make thin, attenuate. The शिष् is elided optionally by * 2376. When it is not elided, in that alternative, we have ईदृश । शिष्-fragments by * 2377.

Pro. यति । यत । यन्ति । यति । यय । यय । ययि । यय । यय ।
 Por. शशी । शशत् । शशिष or शशाथ । शश । शशित । I Fut. शशा । II Fut. शास्यति । Impera. शशतु । शयता । शयता । शयन्तु । शयानि । Imper. अययत् । अयय । अययम् । Poten. शयेत् । शयेताम् । शयेयु । शये । शयेयन् । Bene. शायत् । शायान्ताम् । Aor. अशान् । अशासीत् । अशाताम् । अशासिताम् । अशु । अशा । Causa. शाययति । Desid. शिशासति । Inten. शशासते । Yanluk. शशति । Past Part. Pass. शानं, शितं । Act. शान्तान्, शितान् । Ger. शान्ता or शीता । Noun :-शान् ॥

छो ३८ छेदने । छयति ॥

38. /chho, to cut, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pro. छयति । Per. चच्छी । चच्छत् । I Fut. छाता । II Fut. छाप्स्यति । Impera. छातु । Imper. अछयत् । Poten. चेष्य । Bene. छायात् । Aor. अछात् or अछासीत् । Nonn. -छाया ॥

पो ३९ अन्तर्कर्मणि । स्पति । ससी । अभिष्यति । अभ्यस्यत् ।
 अभिसृसी ॥

39 /*śho*, to finish, complete, bring to an end It is conjugated like शो ॥

Pre स्यति । Per. सती । I Fut साता । II Fut सास्यति । Impera. स्पतु । Imper. अस्पत् । Poten. स्येत् । Bene. सेयात् (and not सायात्, because of VI 4 67 s 2374) Aor असात् or असासीत् । Past Partl. Pass सित । Active सितवान् । Ger सित्वा, असाय ॥ Nouns - साय । सायतन ॥

दो ४० अवखण्डने । द्यति । ददौ । प्रणिदाता । देयात् । अदात् ॥

40 /*do*, to cut, divide, mow, reap It is conjugated like शो ॥

Pre द्यति । प्रद्यति because it is a ghu root VIII 4. 17 s 2285 Per. ददौ । I Fut दाता । II Fut दास्यति । Impera. दतु । Imper. अद्यत् । Poten. देत् । Bene. देयात् and not दायात् VI 4 67 s 2374 Aor अदात् । Causa दापयति । Desid दित्सति । Inten देदीयते । Past Partl. Pass दित । Aot दितवान् । Ger दित्वा, अदाय ॥

अथात्मनेपदिन पञ्चदश ।

Now the following fifteen roots are Ātmanepadi

जनी ४१ प्रादुर्भावे ॥

41 /*jani* to be born Before the affix *āyan* the जन is changed to जा by the following sūtra

२५११ । ज्ञाजनीर्जा । १ । ३ । ३९ ॥

अनयोर्भादेश स्याच्छ्रुति । जायते । जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिरे । जनिता । जनिष्यते । 'दीप-जन—' (११२८) इति वा चिण् ॥

2511 Before a शित् affix, जा is substituted for ज्ञा and जन् ॥

NOTE —As जानाति and जायते ॥ The जन् here belongs to Divādi class, meaning 'to be produced', and not जन् of the Juhotyādi class Why जा (long) and not ज, for this ज would assume the form जा by VII 3 101 ? This long जा of जा indicates the existence of the maxim given above in VII, 3 78 s 2360, and had ज been the substitute, VII 3 101 s 2170 could not have lengthened it

In forming the Aorist, there is optionally चिण् by s 2328 When चिन् is added the following applies

२५१२ । जनिवध्योश्च । १ । ३ । ३५ ॥

अनयोर्द्वयाद्यृदिन स्याच्चिणि ण्यिति वृत्ति च । अजनि-अजनिष्ट ॥

2512. The Vṛddhi is not substituted for the vowels of जन् and वध् before the Aorist sign चिण् and the 1st affixes with an indicative ज् and ण् ॥

As अजनि and अजि with चिष्, and जनः and जयः. (with यजल्), जयः, ययः ॥ This rule refers to the separate and the distinct root यय and not the substitute of इन् ॥ This we see in the line मधुकथेत्रयिते ययतोऽपि न यियते ॥ The form from इन् will be घातः ॥ Moreover the substitute यय ends with य, i.e., it is of two syllables 'yadhya', and as such it also does not admit Vṛiddhi. (See II. 4. 42). The prohibition refers to चिष् and kṛit-affixes, therefore not here, as जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् ॥

41./janj, to be born or produced ; to rise.

Pre. जायते । Per. जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिषे । जज्ञिषे । I Fut. जनिता । II Fut. जनिष्यते । Impera. जायताम् । जायन् । जाये । Imper. अजायत । Poten. जायेत । Bene. जनिषीष्ट । Aor. अजनि or अजनिष्ट । अजनिषाताम् । Causa. जनयति । Aor. अजनि । अजानि । Desid. जिनियते । Inten. जाजायते । जजग्यते । Yanluk. जजनीति । जजन्ति । Nouns :—अनुजाता । अनु । जज्ञि । जन्म । जन्तुः । जन्यः । अन्यः । जन । जनता । द्विज । यंघजनीनम् । वीजम् ॥

दीप्ति ४२ दीप्ति । दीप्यते । दिदीपे । अदीपि-अदीपिष्ट ॥

42./dipi, to shine, blaze.

Pre. दीप्यते । Per. दिदीपे । I Fut. दीप्तिता । II Fut. दीपिष्यते । Impera. दीप्यताम् । Imper. अदीप्यत । Poten. दीप्येत ॥ Bene. दीपिषीष्ट । Aor. अदीपि or अदीपिष्ट । Condi. अदीपिष्यत । Causa. दीपयते । Aor. अदीपिषत् । अदीपिषत् । Desid. दिदीपियते । Inten. दीदीप्यते । Yanluk. दीदंति । Past Partl. Pass. दीपितः । Act. दीपितवान् ॥ Nouns :—दीप्ति दीप दीप ॥

पूरी ४३ पूर्यते । पूर्यते । अपूरि-अपूरिष्ट ॥

43./pūri, to fill, satisfy, please. It is conjugated like the above.

Pre. पूर्यते । Per. पूर्ये । I Fut. पूरिता । II Fut. पूरिष्यते । Impera. पूर्यताम् । Imper. अपूर्यत । Poten. पूर्येत । Bene. पूरिषीष्ट । Aor. अपूरि or अपूरिष्ट । Past Partl. Pass. पूर्यः, पूरितः । Act. पूर्यमान्, पूरितवान् ॥ Noun :—पूरः ॥

तूरी ४४ तूतित्वरणहिंसनयोः । तूयते । तूतूरे ॥

44./Tūri, 1. to go quickly, make haste ; 2. to hurt, kill.

Pre. तूयते । Per. तूतूरे । I Fut. तूतिता । II Fut. तूतिष्यते । Impera. तूयताम् । Imper. अतूयत । Poten. तूयेत । Bene. तूतिषीष्ट । Aor. अतूतिष्ट । Condi. अतूतिष्यत । Causa. तूयते । Aor. अतूतूत । Desid. तूतूतिष्यते । Inten. तोतूयते । Yanluk. तोतूति । Past Partl. Pass. तूयः । Act. तूयमान् ॥

धूरी ४५, गूरी ४६ हिंसागत्योः । धूयते । दुधूरे । दूयते । जुगूरे ॥

45./dhūri, 46./gūri, to go, to hurt, kill.

Pre. धृयंते । Per. दुधूरे । I Fut. धृतिता । II Fut. धृतिष्यते । Impera धृयताम् । Imper. अधृयंत । Poten धृयंत । Bene धृतिषीष्ट । Aor अधृरिष्ट । Past Partl Pass धृयं । Act धृयंवान् ॥

46 /duri to hurt, to go

Pre. गृयंते । Per. जुगृरे । I Fut. गृतिता । II Fut. गृतिष्यते । Impera गृयताम् । Imper. अगृयंत । Poten गृयंत । Bene गृतिषीष्ट । Aor अगृरिष्ट । Condi अगृरिष्यत । Past Partl Pass गृयं । Act. गृयंवान् ॥

धूरी ६७, जूरी ४८ हिंसावयोहान्योः ॥

47 /hāri 48 /jāri to ill, hurt 2 to grow old

Pre. धृयंते । Per. जुधूरे । I Fut. धृतिता । II Fut. धृतिष्यते । Impera धृयताम् । Imper. अधृयंत । Poten धृयंत । Bene धृतिषीष्ट । Aor अधृरिष्ट । Condi अधृरिष्यत । Past Partl Pass धृयं । Act धृयंवान् ॥

49 /jāri to hurt to grow old

Pre. जृयंते । Per. जुजृरे । I Fut. जृतिता । II Fut. जृतिष्यते । Impera जृयताम् । Imper. अजृयंत । Poten जृयंत । Bene जृतिषीष्ट । Aor अजृरिष्ट । Past Partl Pass जृयं । Act जृयंवान् ॥

धूरी ४९ हिंसास्तम्भनयोः ॥

49 /dāri 1 to injure hurt kill 2 to be firm

Pre. शृयंते । Per. शुशूरे । I Fut. शृतिता । II Fut. शृतिष्यते । Impera शृयताम् । Imper. अशृयंत । Poten शृयंत । Bene शृतिषीष्ट । Aor अशृरिष्ट । Past Partl Pass शृयं । Act शृयंवान् ॥

चूरी ५० दाहे ॥

50 /chāri to burn

Pre. चृयंते । Per. चुचूरे । I Fut. चृतिता । II Fut. चृतिष्यते । Impera चृयताम् । Imper. अचृयंत । Poten चृयंत । Bene चृतिषीष्ट । Aor अचृरिष्ट । Condi अचृरिष्यत । Past Partl Pass चृयं । Act चृयंवान् ॥

तप ५१ ऐश्वर्ये वा । अय धातुरैश्वर्ये वा तद्दृश्यनी लभते । अन्यदा तु शक्तिवृद्धि परस्मैपदीत्यर्थ । केचित्तु वाग्रहणं द्रुतधातोराद्यवयवमिच्छन्ति । तप्यते । तप्ता । तप्यते । 'पत' इति व्यत्यासेन पाठान्तरम् । 'द्रुतद्यामानिमुत पत्यमान' ॥

51 /tapa/ ita to burn 2 or to be powerful This verb takes Ayan and Atmanepada when it has the meaning of 'to be powerful' or 'lord' Otherwise it belongs to the Bhūādi class and is Parasmaipadi According

to some, the word वा of this sūtra is not to be read here, but that it is a portion or a member of the next sūtra टुनुरथे and should be attached at the beginning there, as वाटुन वरथे । As ततो वाटुर्यमाना सा रामशाला न्यविहृत । The letters of तप are reversed, and we get the root पत also । That is another reading as we find in the Nirukta —इरज्यति, पत्यते, चयति राजति these four have the meaning of lordliness and power' So also in Parakshudra 'युत धामा नियुत पत्यमान ।'

Pre तप्यते । Per तेपे । I Fut वप्ता । II Fut तप्यते । Impera तप्तरताम् । Imper अतप्यत । Poten तप्येत । Bene तप्सीष्ट । Aor अतप्त । अतप्ताताम् । Condi अतप्यत । Caus तापयति । Aor अतीतपत् । Desid तितप्सते । Inten तातप्यते । Yanluk तातति । Past Part Pass. तप्त । Aot तप्तवान् । Ger. तप्त्वा । Noun—तपन ॥

वृत् ५२ वरणे । वृत्यते । पक्षान्तरे । वावृत्यते । 'ततो वावृत्यमाना सा रामशाला न्यविहृत' इति भट्टिः ॥

52 /vr̥tu, to select, choose If the वा of the last sūtra, be really a portion of this, then the root is वाटुन and वृत् ॥

Pre वृत्यते, वावृत्यते । See above Per वृते । I Fut वर्तिता । II Fut. वर्तिष्यते । Impera वृत्यताम् । Imper अवृत्यत । Poten वृत्येत । Bene वर्तिषीष्ट । Aor अवर्तिष्ट अवर्तिषताम् । Condi अवर्तिष्यत । Caus वर्तयति । Aorist अवी-
ष्टत्, अवर्तत् । Desid विवर्तिषते । Inten वरीष्ट्यते । Yanluk वट्तीति । Past Part Pass वृत् । Act. वृत्तवान् । Ger. वृत्वा । वर्तिता । Nouns -वृत् ॥

क्लिश ५३ क । उपतापे । क्लिश्यते । क्लेशिता ॥

53 A /kliša, to suffer pain

Pre क्लिश्यते । Per चिक्लिशे । I Fut क्लेशिता । II Fut. क्लेशिष्यते । Impera क्लिश्यताम् । Imper अक्लिश्यत । Poten क्लिश्येत । Bene क्लेशिषीष्ट । Aor अक्लिष्ट । Condi अक्लेशिष्यत । Caus क्लेशयते । Aor अचिक्लिशत् । Desid चिक्लिष्यत । चिक्लेशिषते । Inten चेक्लिश्यते । Yanluk चेक्लेशि । Past Part Pass क्लेशित, क्लिष्ट । Active क्लेशितवान्, क्लिष्टवान् । Ger क्लिष्ट्वा, क्लेशित्वा ॥

काश्ट ५३ दीप्तौ । काश्यते ॥

54 /kāśra, to shine

Pre काश्यते । Per चकाशे । I Fut काशिता । II Fut काशिष्यते । Impera काश्यताम् । Imper अकाश्यत । Poten काश्येत । Bene काशिषीष्ट । Aor अका-
शिष्ट ॥

वाश्ट ५४ शब्दे । वाश्यते । वाशाशे ॥

54 /vāśra, to sound, hum (as birds), roar, cry &c

Per. वास्यते । Per. वसासे । I. Fut. वासिता । II Fut. वासिष्यते । Impera वास्यताम् । Imper अवसास्यत । Poten वासयेत् । Bene वासिषीष्ट । Aor अवसासिष्ट । Condi. अवसासिष्यत । Causa वासयते । Aor. अवसासत् । Desid. विवाशिष्यते । Inten वासयस्यते । yanluk वासादि । Nouns :- वासः, वासिता ॥

अथ पञ्च स्वरिते ।

Now the following five roots are svarītet.

मृय ५५ तितिक्षायाम् । मृष्यति-मृष्यते । ममर्ष-ममृषे ॥

55 /mrisha, to suffer, bear, endure, put up with.

Pre मृष्यते । P. मृष्यति । Per. ममृषे । P. ममर्ष । A ममृषिवे । I Fut. मर्षिता । II Fut मर्षिष्यते । P मर्षिष्यति । Impera मृष्यताम् । P. मृष्यतु । Imper. अमृष्यत । P. अमृष्यत् । Poten मृष्येत । P. मृष्येत् । Bene मर्षिषीष्ट । P. मृष्यात् । Aor. अमर्षिष्ट । P. अमर्षत् । Condi. अमर्षिष्यत । P. अमर्षिष्यत् । Causa मर्षयते । Aor. अमर्षयत् । अमीमर्षत् । Desid मिमर्षिष्यते । or ति । Inten मरीमृष्यते । Yanluk. मरीमृषीति । ममृषीति । ममर्षिष्ट । मरिमर्षिष्ट । मरीमर्षिष्ट । Past Partl. Pass. मर्षितः । Act. मर्षितवान् । Noun :- दुर्मर्षण ॥

शुचिर् ५६ पूतीभावे । पूतीभावः स्नेहः । शुच्यति-शुच्यते । शुशोच-शुशुचे । अशुचत्-अशोचीत्-अशोचिष्ट ॥

56 /śuchir, to bathe, per form ablutions. Pâtibhāva means bathing.

Pre. शुच्यते । P. शुच्यति । Per. शुशुचे । P. शुशोच । I Fut. शोचिता । II Fut शोचिष्यते । P. शोचिष्यति । Impera. शुच्यताम् । P. शुच्यतु । Imper अशुच्यत । P. अशुच्यत् । Poten. शुच्येत । P. शुच्येत् । Bene. शोचिषीष्ट । P. शुच्यात् । Aor. अशोचिष्ट । P. अशुचत् or अशोचीत् । Condi अशोचिष्यत । P. अशोचिष्यत् । P. अशोचिष्यत् । Causa शोचयते । Aor. अशुचयत् । Desid शुशोचिष्यते । शुशुचिष्यते or ति । Inten शोशुच्यते Yanluk. शोशोति । Past Partl. Pass शुक्त । Act. शुक्तवान् । Ger शुचित्वा । Nouns -शुति । शुक्तिका ॥

साह ५७ बन्धने । नद्यति-नद्यते । ननाह । ननहु-नेहिय । नेहे । नद्धा । नत्स्यति । अनात्सीत् ॥

57 /naha, to tie, bind This is anit

Pre नद्यते । प्रयस्यते । P. नद्यति । Per नेहे । P. ननाह । नेहत् । नेहुः । P. न्. ननह । or नेहिय । I Fut. नद्धा । [नह्+ता=नप्+ता (by VIII. 2 34. s. 440)=नप्+पा (VII 2. 40 = 2280)] II Fut. नत्स्यते । P. नत्स्यति । Impera नद्यताम् । P. नद्यतु । Imper. अनद्यत । P. अनद्यत् । Pot. नद्येत । P. नद्येत् । Bened. नत्सीष्ट । Aorist अनह । अनहताताम् । P. अनात्सीत् । Causa नाहयते Aor. अनहयत् । Desid निनत्स्यते or ति । Inten नावस्यते yanluk. नावदि । Nouns:-नप्ती । उपा-नहत् । नाभि । पयनाथ ॥

रञ्ज ५८ राणे । रज्यति-रज्यते ॥

58./rañj, to be dyed or colored, redden- compare the Bhuñdi root रज्ज् (No 1018) also. .

Pro. रज्यते । P. रज्यति । The nasal is elided by VI. 4. 21. s. 115.

शप ५९ आक्रोशे । शप्यति । शप्यते ॥

59./śapa, to curse. This is also conjugated in General Tenses like the Bhuñdi root शप् (No 1049).

Pro. शप्यते । P. शप्यति ।

अथैवादशानुशातैः ।

Now the following eleven roots are anudattat. They are anuñ and Atmanopadi.

पद ६० गतौ । पद्यते । पेदे । पत्ता । पद्येत-पत्सीष्ट ॥

60./pāda, to go, move. The aorist singular is formed by पिच् under the next śūtra.

१५१३ । चिषते पदः । ३ । १ । ६० ॥

पदरथेतिष्ठातशब्दे परे । अथवादि । अपरसाताम् । अपरस्य ॥

2513. चिष् is the substitute of चित् after the verb पद् to go, when the affix त follows.

The affix त here means the third person singular tense-affix of the Atmanepada; as अयादि 'he went'; but not so in the dual and plural; as अयत्-साताम् they two went; अयन्तु they went; अद्+पद्+चिष्+त=अ+पाद्+इ=अयादि (the affix त being elided by VI. 4. 101).

Pre. पद्यते । Pre. पेदे । पेदिषे । I Fut. पत्ता । II Fut. पत्स्यते । Impera. पद्यताम् । Imper. अपद्यत । Pot. पद्येत । Bened. पत्सीष्ट । Aorist. अयादि । अपरसाताम् । अपरसत । Causa. पादयते Aor. अयोपदत् । Desid. पियते । Inten. पनीपद्ये yaufuk. पनीपति । Nouns:-उत्पदिष्युः । पदनः । आरवर्गविकः । पादः । प पेनो । पादुका । पद्यम् । पद्ययी । पया ॥

खिद ६१ दैन्ये । खिद्यते । खिसिदे । खेत्ता । अखित ॥

61./khida, to suffer pain or misery.

Pre. खिद्यते । Per. खिसिदे । I Fut. खेत्ता । II Fut. खेत्स्यते । Impera. खिद्यताम् । Imper. अखिद्यत । Pot. खिद्येत । Bene खिसीष्ट । Aorist. अखित । Causa. खेदयते Aor. अयोखिदत् । Desid. खिद्यित्वे । Inten. चंपियने Past-Parti Pass. खित् । Act. खिद्यन् । Ger. खिद्य । Noun: खिदिम् ।

विद् ६२ सत्तायाम् । विद्यते । वेत्ता ॥

62. /vīda, to be, to exist.

Pre विद्यते । Per. विविदे । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेत्स्यते । Impera. विद्यताम् । Imper. अविद्यत । Pot. विद्येत । Bene. विस्तीष्ट । Aorist. अवित ॥

बुध् ६३ अवगमने । बुध्यते । बुबुधे । बोद्धा । भोत्स्यते । भुत्सीष्ट ।

अबोधि-अबुद्ध । अभुत्सताम् ॥

63. /buddha, to know, understand, perceive.

Pre बुध्यते । Per. बुबुधे । I Fut. बोद्धा । II Fut. भोत्स्यते । VIII. 2 37. s. 326. Impera. बुध्यताम् । Imper. अबुध्यत । Poten. बुध्येत । Bene. भुत्सीष्ट । Aor. अबोधि or अबुद्ध । अभुत्सताम् । Causa. बोधयति । Desid. बुभूषते । Inten. बोबुध्यते । Yanluk. बोबोहि । Atmane बुबुगन् । Past Partl Pass. बुद्धः । Aot. बुद्धम् ॥

युध् ६४ संप्रहारे । युध्यते । युयुधे । योद्धा । अयुद्ध । कथं 'युध्यति' इति युद्धनिष्ठातीति कथम् । 'Xअनुदात्तेऽवलक्षणमात्मनेपदनित्यम्X' इति वा ॥

64. /yudha, to fight, straggle. It is conjugated like the last.

Ques:—How do you explain the form युध्यति which is Parasmaipadi ?

Ans:—It is either a denominative verb formed from the noun युधम् as युधमिच्छति=युध्यति with the affix कथच्; or the Atmanepada dependent on a root being anudāttet is not of universal validity. Therefore this root is Parasmaipadi also (See the explanation of this Paribhāṣā under VIII. 2. 19 s. 2396).

Pre, युध्यते । Per. युयुधे । I Fut. योद्धा । II Fut. योत्स्यते । Impera. युध्यताम् । Imper. अयुध्यत । Pten. युध्येत । Bene. युरत्सीष्ट । Aor. अयुद्ध । अयुत्सताम् ॥

अनो रुध् ६५ कामे । अनुच्छ्यते ॥

65. /ano rudha, 'to desire.' The /rudh preceded by the preposition ana and meaning to desire, belongs to the Dīṣādi class and is Ātmanepadi. The /rudh itself belongs to the Rudhīdi class.

अण् ६६ प्राणने । अण्यते । अरण्ये । अणितर । अण इति दन्त्या-
न्तोऽपमित्यके ॥

66. /anā, /anā, to live, to breathe. Some read this root with a dental n (न)

Pre अय्यते । Per आये । I Fut अयिष्यते । II Fut अयिष्यते । Impera अय्यताम् । Imper अय्यत । Pot अय्येत । Bene. अयिषीष्ट । Aorist. आयिष्ट । Causa. आययति Aor आयिष्यत् as in ममसाययिष्यत् । Desid. अयिष्यिष्यते ॥

मन ६७ ज्ञाने । मन्यते । मेने । मन्ता ॥

67 /mana, to think, believe &c

Pre मन्यते । Per मेने । I Fut. मन्ता । II Fut. मन्यते । Impera मन्यताम् । Imper. अमन्यत । Pot मन्येत । Bene मनोष्ट । Aorist अमंस्त । अ'साताम् ॥

युज ६८ समाधौ । समाधिद्विज्यत्तिनिरोध । प्रकर्मक । युज्यते ।

योक्ता ॥

68 /yuja, to concentrate the mind Samadhi here means the cessation of the modification of the thinking principle The root is intransitive

Pre युज्यते । Per युजे । I Fut योक्ता । II Fut योज्यते । Impera युज्यताम् । Imper अयुज्यत । Poten युज्येत । Bene युजीष्ट । Aor अयुज । Nouns - मयुक्, योगी । योग ॥

सृज ६९ विसर्गे । प्रकर्मक । 'संसृज्यते सरसिनेरण्याशुभिन्ने' । संसृजिये । सृष्टा । सृष्ट्यते । 'लिङ्सिची-' (२३००) इति किट्याय गुणो नाप्यम् । सृष्टीष्ट । असृष्ट । असृष्टाताम् ॥

69 /srija to quit, abandon, leave It is also intransitive as in the verse दृष्ट रस्य हरति पुत्र मनोऽहाना, समृज्यते सरसिनेरण्याशुभिन्ने । There is no guna of the vowel in the Benedictive, owing to I 2 II s 2'00, nor is अम् added by VI 1 58 s 2405, because the affixes are वित् ॥

Pre सृज्यते । Per संसृजे । I Fut सृष्टा । II Fut सृष्ट्यते । Impera सृज्यताम् । Imper असृज्यत । Poten. सृज्येत । Bene सृजीष्ट । Aor असृष्ट, असृष्टाताम् । Causa संसृज्यते । Aor असृष्टासृष्ट or असमजंत । Desid सिसृज्यते । Inten सरीसृज्यते । Yanluk सरीसृष्टि ॥

लिश ७० अल्पीभावे । लिश्यते । लेष्ट । लेक्ष्यते । लिप्तिष्ट । अलिहत् । अलिहाताम् ॥

70 /lisa, to become small decrease

Pre लिश्यते । Per. लिक्षिजे । I Fut लेष्टा । II Fut लेक्ष्यते । Impera लिश्यताम् । Imper अलिश्यत । Poten लिश्येत । Bene लिषीष्ट । Aor अलिहत् । अलिहाताम् । Causa. लेक्षयति । Aorist अलीलिहत् । Desid. लिक्षिष्यते । Inten ललिश्यते । Yanluk ललेष्टि । Noun - लिषा ॥

अथागणान्तात् परस्मैपदिनः ॥

राधः ७१ अकर्मकाद्बृद्धावेव ।

एवमातोऽभितक्रमः । राधीऽकर्मकादेव रयन् । उदाहरणमाह वृद्धाविति । अन्मशमपरा-
ध्यति । द्रष्टृतीत्यर्थः । 'विराध्यन्तं समेत. कः' । द्रष्टान्तमित्यर्थः । राध्यत्योदनः । सिध्यतीत्यर्थः ।
कृष्णाय राध्यति । दैवं पर्यालोचयतीत्यर्थः । दैवस्य चात्वर्येऽन्तर्भावजीवत्यादिवदकर्मत्वम् ।
रराध । रराधतुः । रराधिय । 'राधो हिंसायाम्' (२५३२) इत्येत्वाम्यासलोपादि न । हिंसार्थस्य
सकर्मकतया देयादिभूतायोगात् । रादा । रात्स्यति । अर्थे स्वादिभूरादिषु ॥

Now up to the end of this class all the roots are Parasmaipadi.

71. *√rādh*, to prosper. This root takes रयन् only when it is intransitive. The एव is to be joined to the word अकर्मकात् by transposition, namely राधे-
ऽकर्मकादेव रयन् । The example will be when the root has 'the meaning of वृद्धि
&c. In fact, the word वृद्धि is merely illustrative. The whole sūtra therefore
means "the *√rādh* belongs to the Divādi class, when it is intransitive
and has the meaning like those of to increase, prosper &c." Therefore
we have examples like these also — (Māgh II. 11) नद्वये. सारवती सुदुर्गन्म-
शमपराध्यति I do not grieve that the son of Sītavati should offend me [or
sin against me]. Here, because the root is intransitive, though it means
to be inimical, it is conjugated in this class. Similarly विराध्यन्तंसमेतकः
(Māgh II. 43) Here also the verb is intransitive, and means to be inimical.
So also राध्यत्योदनः । Here the verb means to become cooked. So also कृष्णाय
राधति गर्गः । Garga looks to the welfare of Kṛṣṇa, or he calculates the good
and bad fortunes of Kṛṣṇa from his horoscope. Here the meaning of the
future good and bad fortunes is to be known from the implication of the
root and it is therefore intransitive like the verb जीवति &c. Namely the
root governs the word दैवं (fortune, luck) in the objective case; but this will
not make the root transitive, because such an object is a portion of the
meaning of the root and not a separate word governed by the root, so also
is the root *√jīva* Intransitive which governs the word प्राण (life-breath) is
object, the root meaning to hold breath. The sūtra VI. 4 143 s 2532
does not apply to this *√rādh*, and so there is no elision of the reduplicate
nor the change of the root vowel to ए in the Perfect, because the *√rādh*
'to injure' being transitive cannot belong to this class. This root also belongs
to Svādi and Churādi classes.

Pre. राध्यति । Pot. रराध । रराधतुः । I Fut. रदा । II Fut. रात्स्यति ।
Impera राध्यतु । Imper अराध्यन् । Poten. राध्येत् Bene. राध्यात् । Aor.
अरादतीत् । अरादताम् । अरात्सु । Caus. राधयति Aorist अदोरयत् । Desid.
रिहासति । Inten रराध्यते ॥

व्यध ७२ ताडने । ग्रहिण्या-(२४१२) इतिसंप्रसारणम् । विध्यति ।
विध्याथ । विविधतुः । विध्यद्-विध्यथिष । व्यद्वा । व्यत्स्यति । विध्येत् ।
विध्यात् । अव्यात्सीत् ॥

72. /vyadha, to pierce, to bore, to pick. The Present is व्यध+श्यन्+
तिप्=विध्+श्यन्+तिप् (the affix श्यन् being इत् causes the vocalisation by VI.
1. 16. s. 2412)=विध्यति ॥

Pre. विध्यति । Per. विध्याथ । विध्यधतुः । विध्यथिष or विध्यद् । विध्यथुः ।
विध्यथ । विध्याथ । वि यधिष । I Fut. व्यद्वा । II Fut. व्यत्स्यति । Impera. विध्यतु ।
Imper. अविध्यत् । Poten. विध्येत् । Bene. विध्यात् । Aor. अव्यात्सीत् । अव्यादोम् ।
Deside. विध्यस्यति । Inten. वेविध्यते । Yanluk. वाय्यदि ॥

पुष ७३ पुष्टौ । पुष्यति । पुषोप । पुषोपिष । पोष्टा । पोष्यति
पुषादि-(२३४३) इत्यङ् । अपुषत् ॥

73. /pusha, to nourish, foster.

The norist is formed by अङ् as the root belongs to Pushādī class
(III. 1. 55. s. 2343).

Pre. पुष्यति । Per. पुषोप । पुषोपिष । I Fut. पोष्टा । II Fut. पोष्यति ।
Impera. पुष्यतु । Imper. अपुष्यत् । Poten. पुष्येत् । Bene. पुष्यात् । Aor. अपुषत् ।
Pass. पुष्यते । Aor. अपोषि । d. अपुषाताम् । Pl. अपुषत । Causa. पोषयति । Aor.
अपुषयत् । Decid. पुष्यति । Inten. पोष्यते । Yanluk. पोषोदि ॥

शुष ७४ शोषणे । अशुषत् ॥

74. /susha, to be dried, become dry or parched up.

Pre. शुष्यति । Per. शुषोप । I Fut. शोष्टा । II Fut. शोष्यति । Impera.
शुष्यतु । Imper. अशुष्यत् । Poten. शुष्येत् । Bene. शुष्यात् । Aor. अशुषत् । Past.
Parti. Pass. शुष्क Act. शुष्कवान् । (VIII. 2. 51 s. 3030).

तुष ७५ प्रीतौ ।

75. /tuṣha, to be pleased or satisfied.

Pre. तुष्यति । Per. तुषोप । I Fut. तोष्टा । II Fut. तोष्यति । Impera.
तुष्यतु । Imper. अतुष्यत् । Poten. तुष्येत् । Bene. तुष्यात् । Aor. अतुषत् । Past.
Parti. Pass. तुष्टः Act. तुष्टवान् । संतोष. ॥

दुष ७६ वैकृत्ये ।

76. /dusha, to be bad or corrupted.

Pre. दुष्यति । Per. दुषोप । I Fut. दोष्टा । II Fut. दोष्यति । Impera.
दुष्यतु । Imper. अदुष्यत् । Poten. दुष्येत् । Bene. दुष्यात् । Aor. अदुषत् । Past.
Parti. Pass. दुष्टः Act. दुष्टवान् । दोषी । दूषीका ॥

श्लिष ७७ आलिङ्गने । श्लिष्यति । श्लिष्येत् । श्लिष्येत् । श्लिष्यति ॥

77. *śliṣha*, to embrace. The Present is श्लिष्यति ; Per. श्लिष्येत् । I. Fut. श्लिष्येत् । II. Fut. श्लिष्यति । This root belongs to Pushādī class and ought to take अङ् in the Aorist (III. 1. 55. s. 2313) but in forming its Aorist, अङ् is not added, but क्त्स् under the sūtra श्लिषः आलिङ्गने (III. 1. 46. s. 2514). We divide this sūtra in two parts, by the method of Yoga bibhāga. The first portion being श्लिषः, and the second आलिङ्गने ॥

२५१४ । श्लिषः— ।

अस्मात् परस्मानिदृच्छेः क्त्स् स्यात् । पुषाद्यङोपवादी न तु चिष्णुः । पुरस्तादपरादप्याद ॥

2514. After the root *śliṣh*, the *kṣa* is the substitute of the *aniṣṭhli* of the Aorist.

The root श्लिष ends in ष a letter of शङ् pratyāhāra and would take क्त्स् by I. 1. 45. s. 2336, why then this sūtra ?

This debar the अङ् which would have come otherwise to the super-session of क्त्स् as the root belongs to the Pushādī class. But this substitute क्त्स् does not debar the चिष्णु on the maxim that an *apavāda* rule which comes before a general rule, debar the rule which stands near to it, and not those which are far from it. Therefore this sūtra III. 1. 46 debar the अङ् of III. 1. 55. but not the चिष्णु of III. 1. 60. Why do we say of *aniṣṭhli* ? The rule will not apply to the Bhvādi श्लिप् 'to burn', for that is सेट् ; as अश्लिषेत् ॥

The next portion of the sūtra is given below.

२५१४ । श्लिष आलिङ्गने । ३ । १ । ४६ ॥

श्लिषश्चलितलिङ्गन एव क्त्सौ नाम्न्यन । योगनिभागसामर्थ्यात् 'शङ् इगुपयाद्'—(११३९) इत्यस्याप्ययं नियमः 'अश्लिषश्चलितलिङ्गन एव क्त्सौ' इति किम् । समश्लिषश्चलितलिङ्गनम् । अङ् । प्रत्यासत्तादिह श्लिषिः । कर्मययनालिङ्गने सिजेन न तु क्तः । एङ्गवचने चिष्णु । अश्लिषेत् । अश्लिषाताम् । अश्लिषन्त । अश्लिष्यः । अश्लिष्यन् ॥

2514. क्त्स् is the substitute of च्लि after the verb श्लिष, only then when it is employed in the sense of embracing and not otherwise.

This is a restrictive aphorism. By the breaking of this sūtra into two, the general rule III. 1. 45 s. 2336, under which the root would have taken क्त्स् universally is restricted in its scope to that root श्लिप् which means to embrace. As अश्लिषश्चलितलिङ्गनम् 'he embraced the girl'. But समश्लिषश्चलितलिङ्गनम् 'the glue joined the wood'. Here the Aorist is formed by अङ् । The root श्लिष means here to glue. (?). In the Passive when not meaning to embrace, the Aorist is by चिष्णु and not क्त्स् ॥

* In the 3rd Person Singular, there is चिष् । Aor चरलेषि । अरिलवाम् । अरिलवन्त । अरिलवा । अरिलवद्गम् ॥

NOTE:—The following extract from the Māhaviya, will clear this sūtra. 'How will you form the Ātmanepada Aorist? We shall form it with the क्त्वं of शलङ्गुप रात् III 1 45 & 2336 A समाश्रयि क्त्वा देवस्तेन 'the girl was embraced by Devaditti'. The dual and plural are समारिलवाम् and समारिलवन्त । The 3rd Per Sing is formed by चिष् (as in समारलेषि); because it is a subsequent (III 1 60 & 2313) debari क्त्वं III 1 45 & 2336). If so, the क्त्वं ought to come, even when the root does not mean to embrace? But the desired form is obtained from सिष् as समारिलवन् अतुनि दाष्टे 'The girls were joined by the wood'. How to explain this? To get over this difficulty, we divide the sūtra रिलव चाशिहने into two. The first will be रिलव क्त्वं. The affix क्त्वा comes in the Aorist of श्लिष'. Thus, on the maxim of पुस्त्यादयवाद् (c) debari the च्च् and not the चिष्. The second will be चाशिहने । The root must mean to embrace. This rule will then be a maxim or restriction on the first. By this division of one sūtra into two, क्त्वं, whether obtained from III 1 45 or III 1 46 first half (रिलव), will be restricted to that श्लिष which means to embrace, and to nothing else. Therefore in the sense of 'non-embracing', it will take च्च् in the Parasmaipada, and सिष् in the Ātmanepada respectively.

77 / श्लिष, to embrace

Pro रिलप्यति । Por शिरलप । I Fut रलेष्य । II Fut रलेष्यति । Impera रिलप्यतु । Imper अरिलप्यन् । Poton रिलप्येत् । Bene रिलप्यात् । Aor अरिलचच् अरिलवत् । Nonn - रलप्या ॥

शक ७८ विभाषितोऽमर्षणे । विभाषित इत्युभयपदीत्यर्थः । शक्यति-शक्यते इति द्रष्टुं भक्त । शगाक । शेकिय शगकयः शंके । शक्ता । शक्ष्यति शक्ष्यते । अशकत्-अशक्त । सेट्कोऽयमित्येके । तन्मतेनानिट्कारिकास्तु लदित्पठित । शकिता । शकिष्यति ॥

78 / शक् is abhyaya is when not meaning मर्षण 'to enlure' 1 to be able, have power to effect

(2 to bear, enlure) It is both Pādis. According to some this root is not anit but सेट् । In their opinion the root शक् mentioned in the Anit kārīkās does not refer to this root but to शक्ष् of the Śaṅgīdī ॥ Therefore the I Future of this root is शकिता । The II Future शकिष्यति । The word विभाषित is a technical word meaning abhyaya-ādi. When the root means मर्षण 'to enlure' it does not belong to this class.

NOTE—According to the Māhaviya, the root belongs to this class where meaning endure. According to Kāshiraswami the sūtra is thus explained

"when the sense is to endure, there is *option* (vibhāṣita) with regard to the root *sak*; that is in one alternative, it may be *Divā li*, in the other *Syādi*. *As* शक्यते and शक्नोति." Śākṣyaṇ has also taken the word विभाषित in this sense.

Pre. शक्यति । A. शक्यते । Per. शक्नोति । A. शक्ते । शक्नुते । शक्नुयि or शक्यथ । I Fut शक्ता or शक्ता । II Fut शक्यति । A. शक्यते or शक्नुयति । Impera. शक्यतु । Imper. शक्यथ । Pot. शक्येत् । Bene शक्यात् । Aor. शक्यत् । Pass शक्यते । Desid. शिष्यति or ते । Past Part. Pass शक्तः or शक्तिः । Act. शक्तवान् । Ger शक्त्वा ॥

पिबदा ७६ गात्रप्रक्षरणे । घर्मस्तुतावित्यर्थः । अयं जीदिति न्यासकारादयः । नेति हरदत्तादयः । स्विद्यति । सिष्वेद । सिष्वेदिय । स्वेत्ता । अस्विदत् ॥

79 /śhvidā, to sweat, perspire. The word गात्रप्रक्षरण means the discharge of perspiration. According to Nyāsa-kāraṇa the root has an indicatory नि according to Haradatta &c it is not so. See Padamanjali on I. 2. 19. s. 3052.

Pre. सिष्यति । Per. सिष्वेद । सिष्वेदिय । सिष्वेदिव । I Fut स्वेत्ता । II Fut. स्वेत्स्यति । Impera. स्विद्यतु । Imper अस्विद्यत । Pot. सिष्येत् । Bene स्विगात् । Aor. अस्विदत् । Causa स्वेदयति । Aor. अस्वितदत् । Desid. सिष्वितति । Inten सेष्विते । Yanluk सेष्विति । Past. Part. Pass सिष्वित । Act. सिष्वितवान् ।

क्रुध ८० क्रोधे । क्रोधा । क्रोत्स्यति ॥

80 /krudha, to be angry.

Pre क्रुध्यति । Per क्रुकोष । क्रुकोषिथ । क्रुकुषिथ । I Fut क्रोधा । II Fut. क्रोत्स्यति । Impera क्रुध्यतु । Imper अक्रुध्यत् । Pot. क्रुध्यत् । Bene क्रुध्यात् । Aor. अक्रुधत् । Noun:— क्रोधन ॥

क्षुध ८१ क्षुभुक्षायाम् । क्षोधा । कथं क्षुधित इति । संपदादिक्लि-
यन्तात्तरकादित्वादितजिति माधवः । वस्तुतस्तु वसतिक्षुधोः (३०४६) इतीद् ।

81 /kshudha, to be hungry. If the root is *anū*, how do you explain the form *क्षुधित*. According to Mādhava it is formed thus. From the root *क्षु* we form the noun *क्षु* by adding *विप्* under *Sampadādi* class (III 2. 178) From this noun *क्षु* we form a secondary noun by adding the affix *इत्* by considering it to belong to the *Tārakādi* class, the force of the affix being तदस्य संज्ञातं (V. 2. 46 s. 1837). Thus *क्षु*स्य संज्ञातं=क्षुधितः । As a matter of fact the *क्षु* in *क्षुधितः* is not a *Taddhita* derivative from the noun *क्षु*, but it is the Participle of *क्षु* the *इत्* being added under VII. 2. 52. s. 3046.

2. 13, declares that sūtra so far. Others hold that the रघादि roots will *always* take इट् in the Perfect, because the former rule VII. 2. 13 is stronger than the present, inasmuch as that is a prohibitory rule. So they form ररन्धिष and ररन्धिम् ॥

२५१६ । नेट्यलिटि रघेः । ७ । १ । ६२ ॥

लिट्त्वजं इटि रघेर्भुञ्ज स्यात् । रघिता—रदा । रघिष्यति । रस्यति । अङि नुम् । 'अनि-
दिताम्—' (४१५) इति नलोपः । अरघन् ॥

2516. The augment नुम् is not added to रघ्, before an affix beginning with the augment इट्, except in the Perfect.

As रघिता, रघितुम्, रघितव्यम्, but रघन्म्, रघन्कः before Anīṭ affixes, and ररन्धिष, ररन्धिम् in the Perfect.

NOTE :—When नुम् is added रघ् becomes a root ending in a conjunct consonant, and therefore the लिट् affixes after it are not विन् (असंयोगात् लिट् विन् I. 2. 5), and therefore the न् is not elided by VI. 4. 24. But when the affix क्तु of the Perfect is added, we have रघिवत् Nom Sg. रघितुम् ॥ Here the affix being expressly taught with an indicator क् the न् is elided. The reduplicate is elided, the अ changed into ए, then इट् is added, then नुम्, and then the नुम् is elided by the expressly taught विन् ॥

NOTE :—Why was not the sūtra made as इटि लिटि रघेः when by so doing, the augment नुम् would have been added only in the Perfect when it had इट् and no where else ? This form of sūtra would have also meant that नुम् would be added in that Perfect which took इट् and in no other Perfect, while cases other than Perfect might take it. That being so, there would be no नुम् in ररघ्, while रघिता would require नुम् ॥ See, however, the Mahābhāṣya for the contra.

	लुङ्	
अरघन् ।	अरघता ।	अरघन् ।
अरघः ।	अरघतम् ।	अरघत ।
अरघः ।	अरघतम् ।	अरघतम् ।

This form अरघन् is thus evolved :—

अ+रघ्+णि+ङ्=अ+रघ्+अङ्+न्=(III. 1. 55. s. 2343. the root is Pushāṭh)=अ+रघ्+नुम्+अ+ङ् (VII. 1. 61. s. 2302)=अ+रघ्+अ+ङ्=(the न् is elided) by VI. 4. 24 s. 415=अरघन् ॥

Pre रघन्ति । Per. ररघ् । ररघन्तुः । ररघुः । ररघिष or ररद । ररघन्तुः । ररघः । ररघः । ररघिष or ररघः । ररघिष or ररघः । I Fut. ररिषा or ररदा । II Fut. ररिष्यन् or ररघन्ति Impera ररघन् । Imper. अरघन् । Pot. ररघेन् । Bene ररघात् । Aor. अरघन् । Condi अरघिषन् । अरघन् । Causa.

रन्धयति Aor. अरन्धयत् । Dsld रिरिधति । रिरिधति । Inten. रारध्यते Yanluk.
रारध्वीति or रारधि । Nouns:—रन्धनम् । रन्धकः ॥

पञ्च ८५ अदर्शने । नश्यति । ननाश । नेशतुः । नेशिष ॥

85./नृषि, to be lost.

According to one view, the aorist takes ए, not only in the chhandas, but in ordinary language also as, 3rd s. अनिशत् ; pl. अनेशन् ; 1st s. अनेशम् ॥

85./नृषि, to be lost The Present is नश्यति । Per ननाश ; नेशतुः, नेशिष । When the second Person Singular does not take इत् the following sūtra applies.

२५१७ । मस्तिजशोभंलि । ७ । १ । ६० ॥

मुष्पात् । ननष्ट । नेशिष—नेरव । नेशिष—नेरम । नशिषा—नष्ट । नशिष्यति—नश्यति । नश्येत् । नश्यत् । अनशत् । प्रणश्यति ॥

2517. The augment नुम् is added after the vowel of the root in मस्तिज and नश्य, before an affix, beginning with any consonant, other than a semi vowel or a nasal.

NOTE:—As मस्तिज, मस्तिज+नृच् (no इत् by VII 2. 10 s. 2246), add नृ=मत् नृच्+ नृ, elide नृ by VIII. 2. 29, change नृ to क, and नृ to anusvāra which then becomes ण् ॥ मस्तिजम् । मस्तिज्यम् नष्ट, नष्टम् and नष्ट्यम् ॥ But मज्जनम् and मज्जिता, and मज्ज (VI. 4. 32). In मज्ज and मज्जवान्, the नुम् is supposed to be placed before the 1st consonant in मस्तिज in order that it may get elided.

Thus:—नश्य+धल्=नश्य+नश्य+धल्=न+नश्य+धल्=न+नश्य+नुम्+धल्=ननष्ट ॥

After an alternant prev. ossion, the न is changed to य ; as, प्रणश्यति । But not so, under the circumstances mentioned in the following sūtra :

२५१८ । नशोः यान्तस्य । ८ । ४ । ३६ ॥

यत्वं न स्यात् । प्रनष्ट । अन्तप्रद्वयं प्रतर्प्यति प्रत्ययम् । प्रनष्ट्यति-मशिष्यति ॥

2518. The य् is not the substitute of the verb नश्य 'to destroy', when ending in य् ॥

When the श् is changed to य् in नश्य, the न of नश्य is not changed. Thus प्रनष्टः, परिनष्टः ॥ The नुम् ordained by VII. 1. 60, is elided by VI. 4. 24. and श् changed to य् by VIII. 2. 36. S. 294.

Why do we say यान्तस्य ? Observe प्रणश्यति, परिणश्यति ॥ The word प्रनष्ट is taken in order that the prohibition may apply to words like प्रनष्ट्यति, which did end with य् though the य् has been changed by other rules, and is no longer visible. For here the श् of नश्य is changed to य् by VIII. 2. 36, and then this य् is changed to क् by VIII. 2. 41 s. 295; and the नुम् is added by VII. 1. 60, s. 2517.

Pre नरयति । Per. नराश । नेशतु । नेशु । नेशिष or नरैष्ट । नेशथु । नेशिष or नेशय । नेशिम or नरम । I Fut. नशिता or नशे । II Fut. नरयति or नरयति । Impera नरयतु । Imper अनरयत् । Poten नरयेत् । Bene नरयात् । Aor अनरात् । अनश । आशम् । Condi अनरयत् or अनरयत् ॥

तृप ८६ प्रीणने । प्रीणन तृप्तिस्तर्पणश्च । 'नाग्निस्तृप्पति काष्ठानाम्' ।

'पितृहनताप्सीत्' इति भट्टि इत्युभयत्र दर्शनात् । ततर्पित-तत्रप्य-
ततप्य । तर्पिता-तर्पिता व्रता । 'कृगृगृगृगृ' इति सिञ्जा । अताप्सीत्-
अतर्पित-अत्राप्सीत्-अतृपत् ॥

86 /trip), to be pleased, to become satisfied. The word प्रीणय here means satisfaction, as well as causing satisfaction to another as वाग्निरतृप्पति काष्ठानाम् the fire is never satiated with fuels, so also पित्रे अताप्सीत् He caused satisfaction to the ancestors' (Bhatti I 1). There we find it used in both senses. In the former the तिच् is optionally the verbal under III 1 47 s 2407. Thus we have four forms (1) अतृपत् । अतृपताम् with अतृ as the root belongs to the justifiable class (2) अतर्पसीत् । अतर्पसिदाम् with तिच् । There is no verbal because of VII 2 4 s 2318 (3) अतृपाम् when at and अतृपन्त (4) अतर्पसीत् no अतृ, but still in both cases 1) III 2 1 s 2407

Pre नृयति । Per नरय । नरयु । नरयिष or नरयिष or नरय । नरयत् । नरय । नरय । नरयिष I Fut. नरयिष । नरयिष । वरा । II Fut. नरयिषति । नरयिषति । नरयिषति । Impera नरयतु । Imper अनरयत् । Poten नरयेत् । Bene नरयात् । Aor (1) अनरयत् । अनरयाम् (2) अनरयिष । अनरयिषाम् (3) अनरयिष । अनरयाम् । Causa नरयति । वाग्निर । Aor अनरयिष । अनरयिष । Dendi नरयिषति । नरयिषति । Inton नरयिषति । Yantuk नरयिषति । नरयिषति । Past Partl नरयिषत् । Active नरयत् । Ger नरयिष । नरयिष ॥

दृप ८७ हर्षमोहनयोः । मोहनं गव्यं । दृप्पतीरपादि ॥

व्याप्तितान्तिमो दृष्ट्यावर्षमनुत्तमा ॥

87 /trā, to be greatly delighted; 2 to be mad or foolish. The word त्रिषा here means to be great. The two roots trā and dṛp both have the same root, usually (VII 2 45 s 2315), they are used in the order trā is before the root and dṛp ॥

Pre त्रयति । Per त्रय । I Fut त्रयिष ।

दृप ८८ जिघांसायाम् । 'जा दृष्टुम्' (३२३) इति वाच । पते

दः । दुद्रोम्भ-दुद्रोढ । दुद्रोहिष । द्रोहिता-द्रोम्भा द्रोढा । द्रोहिष्यति-
भ्रोक्ष्यति । दत्त्यघत्वयो स्तुल्य रूपम् । अद्रुहत् ॥

80 /*ruhā*, to bear malice or hate, to seek to hurt or injure. In 2nd Per S of the Perfect when no इद् is added we have दुद्रोम्भ । It is thus evolved दुद्रोह्+थ=दुद्राथ्+थ (VIII 2 33 s 327)=दुद्राथ्+थ (VIII 2 40 s. 2240)=दुद्राग्+थ (VIII 4 53 s 52)=दुद्रोम्भ । But when इ is not changed to य for s 27 is optional, then इ is changed to द by VIII 2 31 s 221 and the थ is changed to द by VIII 4 41 s 113 and the first द is elided by VIII 1 13 s 2135 and we have दुद्रोढ ॥

Pre दुमति । Per इदाह । इद्रुहत् । इद्रोहिष । इद्रोम्भ or इद्रोढ । इद्रुह्यत् । इद्रुह्यत् । I Fut द्राहिता or द्रोम्भा or द्राडा । II Fut द्राहिष्यति or द्राक्ष्यति । The form will be the same भ्रोक्ष्यति, whether इ is changed to य or द । Thus द्राद्+म्यति=भ्रोप्+म्यति (VIII 2 37 s 326)=म्राक्+म्यति (VIII 4 53 s 121)=म्राक्ष्यति । So also when इ is changed to द । A द्राद्+म्यति=म्राड्+म्यति=म्रोक्+म्यति (VIII 2 41 s 215)=म्राक्ष्यति । Impera इमत् । Imper अद्रुहत् । Poton द्रेहत् । Bene दुमान् । Aor अद्रुहत् । Condi अद्राहिष्यत् or अम्राक्ष्यत् । Causa द्रोहयति Aor अद्रुहयत् । Desid इद्रोहिष्यति । इद्रुहिष्यति । इमृषति । Inten द्राद्रुहते । Yanluk. द्रोहोम्भि । द्रोमादि । द्रोमोषि । Past Partl Pass दुम्य or द्द । Act. दुमयान् or द्रुहवान् । Ger दुहिवा or द्रोहिम्भा or दुम्भा or द्रुवा ॥

मुह ८९ वैचित्थे । वैचिश्यमचिरेक । मुह्यति । मुमोहिष-मुमोम्भ-
मुमोढ । मोम्भा-मोढा मोहिता । मोहिष्यति मोक्ष्यति । ममुहत् ॥

८९ /*Mula*, to faint, swim
Pre मुमति । Per मुमोह । ममुहत् । मुमोहिष or मुमोम्भ । मुमोढ । ममुहिव or ममुह । I Fut मोहिता । मोम्भा । मोडा । II Fut मोक्ष्यति or मोह्यति । Impera मुमत् । Impe. ममुहत् । Pot मुमोत् । Bene ममान् । Aor अममुहत् Condi अमोहिष्यत् or अमोक्ष्यत् । Causa मोहयति । Desid मुमोहिष्यति । मुमोहिष्यति । मुमृषति । Inten मोमृषते Yanluk. मोमोम्भि । मोमोदि । Past Partl Pass मुम्य or म्द । Act. मुमयान् । म्दवान् । Ger मोहिवा or मोहिम्भा । मुम्भा or म्दवा ॥

पुह ९० उहिरणे । स्नुह्यति । सुणोह । सुणोहिष-सुणोम्भ-
सुणोढ । सुणुहिष सुणुह् । स्त्रोहिता-स्त्रोम्भा-स्त्रोढा । स्त्रोहिष्यति-
स्त्रोक्ष्यति । अस्नुहत् ॥

90 /*shulha*, to vomit
Pre स्नुमति । Per सुणोह । सुणोहिष or सुणोम्भ or सुणोढ । स्नुमृहिव or स्नुमृह । I Fut स्त्रोहिता । स्त्रोम्भा or स्त्रोडा । II Fut स्त्रोहिष्यति or स्त्राक्ष्यति । Impera स्नुमत् । Imper. अस्नुहत् । Pot स्नुमोत् । Bene स्नुमान् । Aor अस्नुहत् । Past. Partl Pass. स्नुय or स्नु । Ger स्त्रोहिवा स्त्रोहिम्भा स्नुम्भा । स्नुवा ॥

पिगह ९१ प्रीतो । स्निह्यति । सिष्येह । वृत् । रघादयः समाप्ता ।

पुपादयस्तु श्रागयान्तादिति सिद्धान्तः ॥

91. /slumber, to feel or have affection for

Pre स्निह्यति । Per सि षह । सिष्येहिय or सिष्यव्य or सिष्येड । सिष्यिहिव or सिष्यिह । I Fut स्निहता । स्नेया । स्नदा । II Fut स्निह्यति or स्नपयति । Impera स्निह्यतु । Imper अस्निह्यतु । Poten स्निह्येत् । Bene स्निह्यात् । Aor. अस्निहत् । Inten सेषियस्यत् । सेष्यति or ससेदि । Desid. सिस्निह्यति । सिस्निह्यति । सिस्निह्यति । Partl Pass स्निह्य or स्नोद । Actl सिस्निह्यान् or स्नोदयान् । Ger सिहित्वा or स्निहत्वा or स्निह्या or स्नाद्वा । Caus स्नहयती । Aor अस्निह्यिहत् ।

Vrit Here end the Radhādi roots But the Pushādi roots do not end here for the valid opinion is that they extend upto the end of this class

NOTE —The word वृत् might be applied to Pushādi and some have applied it thus They say the pushādi ends here, and samādi begins next This is however not correct

शम् ९२ उपशमे ।

92. /samo to be tranquil Thus शम्+रयन्+तिप् । Now applies the following which causes the अ of शम् to be lengthened

२५१९ । शमामृष्टाना दीर्घ इयनि । ७ । ३ ७४ ॥

शमादीनानिरपथं । प्रथिशाम्यति । शमतु । शमिष । शमिता । अशमतु ॥

2519 Before the Present character इयन्, a long is substituted for the root-vowel in शम् and the seven roots that follow it

NOTE —As शाम्यति ताम्यति शाम्यति शाम्यति, शाम्यति शाम्यति शाम्यति शाम्यति and मायति ॥ Why of these eight only ? Observe अस्वति ॥ Why before इयन् ? Observe अमति the इयन् being optional after this root by III 1 70

Thus प्रथिशाम्यति । In नि is changed to थि (III 4 17 s 2285)

92. /samo to be calm quiet or tranquil

Pre शाम्यति । Per शयाय । शेमतु । शम् । शेमिष । शेमिव । I Fut शमिता । II Fut शमिष्यति । Impera शाम्यतु । Imper. अशाम्यत् । Poten शाम्येत् । Bene शाम्यात् । Aor अशमतु । Pass शाम्यते । Aor अशमि or अशमि । Caus शमयति । Desid शिशमिषति । Inten शशम्यते Yanluk. शशमीति । शशन्ति । शशन्त । Past Partl Pass. शत । Active शतयान् । Ger शमित्वा or शारय । Nouns —शमी । शमन । शयान् । शमिष । शमित । शम्प । शम्पु । शाम्यम् । शामीलम् । शमीली । शमलम् ॥

तम् १३ काङ्क्षायाम् । ताम्यति । तमिता । अतमत ॥

93. /tamu 1 to wish desire (2 to be distressed in body or mind)

Pre चाभ्यति । Per चभाम् । चभयतुः । चभयिष्य or चभयिष्य । चभयिष्य or चभयिष्य । चभयिष्य or चभयिष्य । I Fut. चभयिष्य or चभयिष्य II Fut. चभयिष्यति or चभयिष्यति Impera चाभ्य Imper चाभ्य । Poten चाभ्येद् । Bene चभ्यात् । Aor चभयत् । Causa चभयति Aor चभयिष्यत् । Desid चभयिष्यति or चभयिष्यति । Inten चभयिष्ये । yanluk चभयिष्यति Past Ger चभयत्वा or चभयित्वा Noun चभयि ।

कृमु ९८ ग्लानौ ।

कृाम्यति-कृामति । अथीय कृाम्यति 'दिपुल्लयु-' (पृ ३३२०) इत्येव । दीर्घं विट् यमादिपा यितुण्येः । अह् । अकृमत् ।

98 /blamu, to be fatigued or tired . This also takes optionally य by III 1 70 S 2321 The अ of /कृमु would have been lengthened before यद् as it is lengthened before यद् by VII 3 75 b 220 then why is it read in the यमादि class? It is read in the यमादि class in order that it may take the affix चित् (III 2 141 S 3121) The aorist is formed by अ 78 अकृमत् ।

Pre कृाम्यति or कृामति । Per कृामम् । I Fut कृामिष्य । Aor अकृमत् ।

मदी ९९ हर्षे ।

मादति । अमदत् । यमादयोऽहो मदाः ।

99 /madi to revel or delight in

Pre मादति Aor अमदत् । Causa मदयति or मादयति । Nouns —मदनः उन्मादी । मदाः । अमदाः । सम्मदाः । उन्मादिभ्यः । मदिरा । हरमदाः । मद्रः । Grund मदित्वा । Part मत्तः । मत्तवाद् ।

Here end the eight roots of the Samādi class.

असु १०० क्षेपणे ।

अस्यति । आस । अक्षिता ।

100 /asu, to throw . Pres अस्यति । Per आस । First Future अक्षिता ।

In forming the Aorist अ is inserted by the following sūtra —

२५२० । अस्यतिस्त्यक् । ॥ ४ । १७ ।

अक्षि षट् । आस्यत् । अस्यत् पुनर्दिष्टादक्षि विट् अस्यतिवक्ति- (पृ २४, ८) इति वचनं तदर्थे । अह् तु उपवर्गादस्यत्पुनोः इति वचनम् । अर्थोऽस्यत् ।

2520 The root अस् (अस्यते) gets the augment अ before this Aorist formed by अह् ॥

As आस्यत्, आस्यताम् आस्यद् ॥ See III 1 52 S. 2438

This root takes अह् by III 1 55 S 2343 b cause it b longs to the युवादि class Why is then अह् enjoined specifically after it by the sūtra III 1 52 S 2433? That sūtra ordains अह् in the Atmanepada while the Pushādi aff comes in the Parasmaipada only The /as is conjugated in the Atmanepada when it takes particular prepositions such as परि &c as will be taught in the vārtika under sūtra VII 1 7 S 2701 As पर्यास्यत् ॥

100 /asu, to throw

यस्तवाद् । Ger. अस्तित्वा or अस्तत्वा । Nouns.—अस्तुरः । स्वस्ता । समस्ता । संन्यस्त्यम् ।
मापनम् । अस्तुः ।

100. *As* preceded by any prefix is conjugated in the Atmanepadi.
Pre निरस्त्यते । Per. निरास्ते । निरास्तिषे I Fut. निरास्तिता । II Fut. निरास्तिष्यते ।
Impera निरस्त्यताम् । Imper. निरास्त्यत । Poten निरस्त्येत् । Bene निरास्तिषीष्ट Aor.
निरास्त्यत । निरास्तेताम् । Pass. निरस्त्यते । Aor. निरास्ति d. निरास्तिपाताम् । Desid
निरास्तिष्यते or ति ।

यसु १०१ प्रयत्ने ।

101. *Yasu*, to strive, endeavour, labor. This root optionally takes
स्वद् by the following two sūtras —

२५२१ । यसोऽनुपसर्गात् । ३ । १ । ३१ ।

2521. The affix स्वद् is optionally added after the verb यस्
'to strive', when it is employed, without a preposition, and
when a sārvaadhātuka affix denoting an agent, follows.

Thus यस्वति or यस्ति 'he strives'. But no option is allowed in
यास्वस्वति, मयस्वति. This option is allowed even when the preposition एद्
by the following sūtra —

२५२२ । संयसश्च । ३ । १ । ३२ ।

स्वयस्वा स्वात् । यस्वति-यस्ति । ययस्वति-ययस्ति । 'अनुपसर्गात्' स्ति । ययस्वति ।

2522. The affix स्वद् is optionally employed after the root
यस् 'to strive', when it is preceded by the preposition एद्, and
when a sārvaadhātuka affix denoting an agent, follows

Thus ययस्वति or ययस्ति 'he strives'.

101. *Yasu*, to strive, endeavour, labor

Pre यस्वति or यस्ति । Per. ययाश् । येचतुः । I Fut. यतिता । II Fut. यतिष्यति ।
Impera यस्वतु or यचतु । Impera ययस्वतु or ययस्वतु । Poten यस्वेत् or यचेत् । Bene
यस्वात् । Aor ययस्वत् । Condi ययस्विष्यत् । Causa ययस्ति Desid ययस्तिष्यति ।
यास्वस्वति । यानुक् यापस्ति । Past Pass यस्त । Act यस्तवाद् Ger अस्तित्वा or अस्तत्वा ।

अस्तु १०२ मोक्षणे ।

अस्त्यति ।

102. *Yasu*, to set free, release. This root is in the Causal class.

Pre अस्त्यति । Per. अस्ताश् । I Fut. अस्तिता । II Fut. अस्तिष्यति ।
Impera अस्त्यतु । Poten अस्त्येत् । Bene अस्वात् । Aor अस्त्यत् ।

तसु १०३ उपसर्ग्ये ।

तस्यति । अस्त्यत् ।

103. *Tasu*, to fade away, become exhausted, &c.

Pre तस्यति । Per. तताश् । I Fut. ततिता । II Fut. ततिष्यति ।
Imper तस्यतु । Poten तस्येत् । Bene तताम् । Aor तस्यत् ।

दसु १०४ ध ।

दस्यति । अदस्यत् ।

104 /*dash* ch₁ to throw, toss decay In the sense of 'to give' it is Bhvādi.

Pre दश्यति । Per ददाथ । I Fut दशिता । II Fut दक्षिष्यति । Impera दश्यतु । Imper चदश्यतु । Poten दक्षेद् । Bone दस्यात् । Aor चदश्यत् । Condi चदक्षिष्यत् । Nouns —दशी । Past. दशितः or दत्तः ।

वसु १०५ स्तम्भे ।

वस्यति । वसाथ । वसयतुः । व वसदद्- (गु २२६३) इति विधेयः । वसादित्यभिनि जते तु । वेद्युः । वेद्युः ।

105 /*vasu* to fix In the Perfect there is no वस्व nor the elis on of the reduplicate because VI 4 196 S 2263 applies. According to others the root is वसु with व In that view the Perfect will be वेद्युः, वेद्युः ।

Pre वस्यति । Per वसाथ । वसयतुः । I Fut वसिता ।

व्युप १०६ विभागे ।

व्यप दाहे पठितः । अर्धभेदेन स्वर्ण्ये जुग पठयति । व्यपुषत् । व्योष्यादिर्द-त्याश्लोऽयम् । 'व्युषति इत्यन्वे । अवकार जुष इत्यपरे ।

106 /*vynsh* to divide This has already been taught before with the sense of 'to burn'. It is repeated here again because a new meaning is given to it and to conjugate it in the aorist with व्यष्ट् as व्यपुषत्. Some read this root as byus, beginning with व ब and ending with व स. As व्युष्यति ।

The others read the root without व, as जुष /*us* ।

Pre व्युष्यति or व्युष्यति or व्युष्यति । Aor व्यपुषत् or व्यपुषत् ।

स य १०७ दाहे ।

अक्षयत् । पूर्वप्रपाठः सिद्धयै इत्याहुः । अक्षय्यादिपाठेन यतार्थमिति युवचम् ।

107 /*plasha* to burn The aorist will be with व्यष्ट् as व्यपुषत्. It has been taught before also. There the aorist is with विष् । Thus say some Acharyas. The better would be to say that it is included in the Bhund class and so the aorist will be with विष् ।

Pre स्रस्यति । Per जुहोथ । I Fut होषिता । Aor व्यपुषत् ।

विस १०८ प्रेरणे ।

विस्यति । अविषत् ।

108 /*bisa* to incite drive or urge on instigate

Pre विस्यति । Per विवेथ । I Fut वेषिता Aor अविषत् । Nouns । विषयः विसलः । द्विविसलः द्विविसली ।

कुस १०९ सङ्गेषणे ।

अकुषत् ।

109 /*kusa* to embrace surround

Pre कुस्यति । Per कुषोथ । I Fut कोषिता । Aor अकुषत् । Noun कुषितादी

बुस ११० उत्सर्गे ।

110. /busa, to discharge, emit, pour forth; divide.

Pre. बुस्यति । Per. बुवोच । I Fut. बोचिता । Impera बुस्यतु । Imper. अबुस्यत् ।
Poten. बुस्येत् । Bene. बुस्याद् । Aor. अबुसत् । Nouns बुचद् । सत्तेबुचम् । बुस्तद् ।

मुस १११ सखडने ।

111. /musa, to cleave, divide

Pre. मुस्यति । Per. मुवोच । I Fut. मोचिता । II Fut. मोचिष्यति Impera, मुस्यतु ।
Imper. अमुस्यत् । Poten. मुस्येत् । Bene. मुस्याद् । Aor. अमुसत् । Nouns मुसकद् ।
मुस्यद् । मुस्ता । मुस्तकद् ।

मसी ११२ परिणामे ।

परिणामो विकारः । 'समी' इत्येके ।

112. /masi, to weigh, measure, to change form Some read it as
समी /sami.

Pre मस्यति । Per. ममाच । मेवतुः । I Fut मसिता । II Fut मसिष्यति । Impera.
मस्यतु । Imper. अमस्यत् । Poten. मस्येत् । Bene. मस्याद् । Aor. अमसत् । Condi.
अमसिष्यत् । Causa. मावसति । Aor अमीमसत् । Desid निमसिष्यति । Inten.
मावस्यते । yañluk मावसति Past. Pass. मस्ताः । Act मस्तवाद् । Nouns.—मस्तकद् ।
मस्त ।

लुट ११३ विलोडने ।

113. /luta, to roll or wallow on the ground The Bhuñādi root
forms its aorist as अलोटीत् with चिच् । It is in the Dyutādi list also, and
so the aorist is with अद् also As अलुटत् । A अलोटिद् ।

Pre लुट्यति । Per. लुलोच । I Fut लीटिता । II Fut. लीटिष्यति Impera लुट्यतु ।
Imper. अलुट्यत् । Poten लुट्येत् । Bene लुट्याद् । Aor. अलुटत् । Condi.
अलोटिष्यत् ।

उच ११४ समवाये ।

उच्यति । उवोच । उचतुः । वा नवाचुचत् ।

114. /uchr, to be suitable, suit, fit

Pre. उच्यति । Per. उवोच । उचतुः । उवोचिच । I Fut उचिता । II Fut उचि-
ष्यति । Impera उच्यतु । Imper. उच्यत् । Poten. उच्येत् । Bened. उच्याद् । Aor.
उचोचत् (The real form without the augment आ is उचत् as in वा नवाचुचत्).
Condi. उचिष्यत् Desid. उचिष्यति । Past Pass. उचितः । Ger. उचिर्त्या ।
Nouns —उचिष्यत् । उचकः । उचकी । उचम् । उचिती ।

भृशु ११५ अंशु ११५ (क) । अघः पतने ।

भनय्ये । अघ्र्यत् । 'अनिदिताद्-' (४९५) इति नलोपः । अघ्रयति । अघ्रयत् ।

115. /bhrāśu, /bhrāṣu, to fall down. As भनय्ये । Aor. अघ्रयत् ।
From भृशु we have अघ्रयति and Aor. अघ्रयत् । The nasal is elided by.
S. 415.

Pre. घ्रयति । Per. भनय्ये । अघ्रयतुः । अघ्रयुः । भनय्यिच । अघ्रय । अघ्रयिच । I Fut.
भयिष्यति । II Fut. भयिष्यति । Impera. घ्रयतु । Imper. अघ्रयत् । Poten. घ्रयिष्यत् ।

Bene. धृयात् । Aor. अघृयत् Condi. अघृयिष्यत् । Causa. अघृयति Aor. अघीभृयत् ।
अयभर्गत् । Desider. विभर्गयति । Inten. वरीधृयते : yañ luk वरीभर्हि । Past.
Pass. घृष्टः । Act. घृष्टवात् । Ger. भर्गित्वा घृष्ट्वा । Nouns:—घृष्टम् । भर्गयिष्यः ।
भर्गिना । भर्गयाम् ।

115 A. /bhrāmśu.

Pre. भ्रयति Pre. यन्नय वन्नयतुः । यन्नयिष्य । यन्नयिष्य I Fut. भ्रयिता । II Fut.
भ्रयिष्यति । Impera. भ्रयन्तु । Imper. अन्नयत् । Poten. भ्रयेत् । Bene. भ्रयात् । Aor.
अन्नयत् । Causa. भ्रयति । Desid. विभ्रयिष्यति । Inten. यान्नयते । yañ luk यान्नयि ।
Past. Ger. भ्रयित्वा । or अष्ट्या ।

कृश ११६ वरखे ।

वृयति । अष्ट्यात् ।

116. /vriś to choose, select.

Pre. वृयति । Per. वर्य । I Fut. वरिष्यता । II Fut. वरिष्यति । Impera. वृयन्तु ।
Imper. अवृयत् । Poten. वृयेत् । Bene. वृयात् । Aor. अवृयत् । Nouns वृयिष्यः
(VI. 4. 161 S 1785). वृयिष्यम् ।

कृश ११७ लनूकरणे ।

कृयति ।

117. /kriś, to become lean or emaciated; to wane.

Pre. कृयति । Per. कर्च । I Fut. कर्चिष्यता । II Fut. कर्चिष्यति । Impera.
कृयन्तु । Imper. अकृयत् । Poten. कृयेत् । Bene. कृयात् । Aor. अकृयत् । Condi.
अकर्चिष्यत् । Causa. कर्चयति । Ger. कर्चित्वा । or कृयित्वा । Nouns: कृयः । कृयिष्यः ।
कृयिष्यम् । कर्चयितः । पटिकृयितः । कृयिना । कृयानुः ।

जितृप ११८ पिपासायाम् ।

118. /ṭitriṣṭha to be thirsty.

Pre. जृयति । Per. तर्च । I Fut. तर्चिष्यता । II Fut. तर्चिष्यति । Impera. जृयन्तु ।
Imper. अजृयत् । Poten. जृयेत् । Bene. जृयात् । Aor. अजृयत् । Condi. अतर्चिष्यत् ।
Past. जृयितः । Ger. जृयित्वा or तर्चित्वा । Nouns: जृयम् । जृयः । जृयिष्यः ।
जृयतर्चः ।

हृष ११९ तुष्टी ।

हृष्यन्ती भीषादिकादुन्निषेवः ।

119. /hriṣṭha, to be delighted, pleased. It is differentiated from the
Bhuadi हृष by taking हृष्य and forming the nomist with अष्ट् ।

Pre. हृषति । Per. हर्ष । I Fut. हर्षिता । II Fut. हर्षिष्यति । Impera. हृषन्तु ।
Imper. अहृषत् । Poten. हृषेत् । Bene. हृष्यात् । Aor. अहृषत् । Condi. अहर्षिष्यत् ।

रुप १२० रिय १२० (क) हिंसायाम् ।

'लीषन्' (2280) रति वेष्ट् । लीषिता-लीषता । लीषिता-लेष्टा ।

120. /ruṣha, /riṣha, to be angry, to injure. It optionally takes
रुष्ट under S. 2340. A लीषिता or लेष्टा, लीषिता or लेष्टा ।

Pre. रूयति । Per. रीष । रीषिष्य । रूयिष्य । I Fut. लीषिता or लेष्टा । II Fut.
लीषिष्यति । Impera. रूयन्तु । Imper. अरूयत् । Poten. रूयेत् । Bene. रूयात् Aor.

अवदत् । Condi. ओरोविष्यत् । Desl. अवविषति । वरोविषति । Ger. रोविष्या or वद्व्या or वविष्या । Part रोपितः or वटः ।

टिप १२१ क्षेपे ।

121. /dīpa, to throw. It is found in the Taddādi and Charādī classes also.

Pre. द्विष्यति । Per. द्विषेय । द्विषेयिष्य । द्विषिष्य । I Fut. द्वेषिता । II Fut. द्वेषिष्यति । Impera. द्विष्यतु । Imper. अवद्विष्यत् । Poten. द्विष्येत् । Bene. द्विष्यात् । Aor. अवद्विषत् । Condi. अवद्विष्यत् । Pass. द्विष्यते Caus. द्वेषयति Aor. अवद्विषयत् । Desl. द्विद्विषयति । द्विद्विषयति । Inten. द्विद्विष्यते । yāh luk द्वेद्विः । Ger. द्विद्विष्या

कुप १२२ क्रोधे ।

122. /kupa to be angry.

Pre. कुप्यति । Per. कुपेय । I Fut. क्रोषिता । II Fut. क्रोषिष्यति । Impera. कुप्यतु । Imper. अकुप्यत् । Poten. कुप्येत् । Bene. कुप्यात् । Aor. अकुपत् । Condi. अक्रोषिष्यत् । Noun क्रुम 'a forest'.

गुप १२३ ध्यालुलत्थे ।

123. /gupa, to be confounded or disturbed.

Pre. गुप्यति । Per. गुपेय । I Fut. गोषिता । II Fut. गोषिष्यति । Impera. गुप्यतु । Imper. अगुप्यत् । Poten. गुप्येत् । Bene. गुप्यात् । Compare गोषयति and, अगुप्यते of Bhvādi, and गोषयति of Charādī class.

गुपु १२४ रुपु १२५ लुपु १२६ विमोहने ।

गुप्यति । वप्यति । लुप्यति । लोपिता । लुप्यति. वेद्वः । अग्निद्व्यादिद्व्यु विमोहाद्वर्षात्तो-दादिकल्पेय ग्रहणात् ।

124. /yapu, 125 /rupu, 126 /lupu, to trouble; to efface; to make level or smooth. Of these the /lupa is वेद्, the root लृप् mentioned in the anī list is not this root, but the Taddādi root लृप् as it is read along with /लिप् of that class.

Pre. लुप्यति । Per. लुपेय । I Fut. लोपिता । II Fut. लोपिष्यति । Impera. लुप्यतु । Imper. अलुप्यत् । Poten. लुप्येत् । Bene. लुप्यात् । Aor. अलुपत् । Condi. अलोपिष्यत् ।

125. /rupu,

Pre. वप्यति । Per. वरोष । I Fut. रोषिता । II Fut. रोषिष्यति । Impera. वप्यतु । Imper. अवप्यत् । Poten. वप्येत् । Benedic. वप्यात् । Aor. अवपत् । Condi. अवरोषिष्यत् ।

126. /lupu.

Pre. लुप्यति । Per. लुपेय । I Fut. लोपिता । II Fut. लोपिष्यति । Impera. लुप्यतु । Imper. अलुप्यत् । Poten. लुप्येत् । Bene. लुप्यात् । Aor. अलुपत् । Condi. अलोपिष्यत् ।

प्लूप १२७ समुच्छ्राये ।

It is not given in the Siddhānta. It means "to heap up to pile, to collect to raise."

लुभ १२८ गार्ध्ये ।

गार्ध्याकाङ्क्षा । 'वीथवद्-' (२३४०) इति चेद् । लोभिता-लोभ्या । लोभिष्यति । लुभ्येत् । लुभ्यात् । अलुभत् । अवादेत्कृतवत्लोभनीयपीत्याहुः ।

128. /lubha, to covet, long for 'The word 'gārdhyam' means 'greed' It is optionally चेद् by S. 2340. As the word, युद् 'finished,' is not used at the end of Bhuādi class, as it is used at the end of other classes, every root can be conjugated in the Bhuādi class, as that list is not exhaustive. Therefore लुभ forms लोभते also in the Bhuādi class. This is the opinion of Atreya.

Pre लुभति । Per. लुभेत् । लुभेत् । I Fut लोभिता or लोभ्या । II Fut लोभिष्यति । Impera. लुभ्यतु । Imper. अलुभ्यत् । Poten लुभ्येत् । Bene लुभ्यात् । Aor. अलुभत् । Condi. अलोभिष्यत् । Causa लोभयति Aor. अलुलुभत् । Ger. लोभित्वा or लुभित्वा or लुभ्या । Part लुभ्यः ।

लुभ १२९ र्शयलने ।

लुभ्यति ।

129. /kṣhubha, to be agitated or disturbed

Pre लुभति । Per. लुभेत् । I Fut लोभिता । II Fut लोभिष्यति । Impera. लुभ्यतु । Imper. अलुभ्यत् । Poten लुभ्येत् । Bene लुभ्यात् । Aor. अलुभत् or अलोभीत् ।

लुभ १३० लुभ १३१ हिंसायाम् ।

लुभिनिलुभयो लुसादो जयादो चकारत् । लोभा लुसादित्वादहं चिह्नः । जयादित्वात्पदे विरजयत्येव । इह पाठस्तु यथावत् ।

130. /nabha, 131. /tubha to injure, hurt, kill. The roots लुभ and लुभ and tubha are in the Dytādi and Kryādi list, also (See Bhuādi 787 &c.) and Kryādi, they would have taken अह् in the aorist by the fact of their being listed in the Dytādi, their inclusion in the Kryādi class shows that the aorist is formed with चिह् also when it is considered to belong to that class. See Kryādi: No. 47 &c Their inclusion therefore, here, is purely for the sake of चवत् ।

Pre. लुभति । मज्जयति । Per. नवान । नेनृः । नेभिष । नेभिष । I Fut नभिता । Aor. ननभत् or ननभीत् or ननाभीत् ।

131. /tubha The remarks applicable to /kṣhubha and /nabha apply to this also.

Pre लुभति । Per. लुभेत् । I Fut लोभिता । II Fut लोभिष्यति । Impera. लुभ्यतु । Imper. अलुभ्यत् । Poten लुभ्येत् । Bene लुभ्यात् । Aor. अलुभत् । Condi. अलोभिष्यत् ।

क्लिद् १३२ आर्द्राभावे ।

क्लिदति । चिह्ने दिव-चिह्नेत्य । चिह्निदिव-चिह्निद । चिह्निदिव-चिह्निद्व । लोदिता-लोत्ता ।

132. /klidd, to become wet, be damp, moist

Pre क्लिदति । Per. चिह्नेद । चिह्नेदिव or चिह्नेत्य । चिह्निदिव or चिह्निद्व । चिह्निदिव or चिह्निद्व । I Fut. क्लेदिता or क्लेत्ता । II Fut. क्लेदिष्यति or क्लेदयति । Impera.

क्रिदात् । Imper. चक्रिदात् । Poten. क्रिदस्व । Bene. क्रिदात् । Aor. अक्रिदत् । Condi.
अक्रिदिष्यत् or अक्रिद्व्यत् । Causa. क्रेदयति Aor. अचक्रिदत् । Des. निक्रिदिषति ।
चक्रिद्व्यति । Inten. चेक्रिदते । yañluk चेक्रेति । Part. Pass. क्रिद्यः । Act. क्रिन्वयात् ।
Ger. क्रिदित्वा or क्रेदित्वा ।

जिसिदा १३३ स्नेहने ।

'जिदेर्ण' (२३४६) । जेदाति । जनिदत् । द्युमादिषाढादेवाजिदत् । जमेदिरेति विष्टे इह
पाठोऽनेदीदिति वा मुदिदि । द्युमादिष्वो यदिदेशस्त्वनेपदिषु पाठस्तुतिः ।

133. /ñi midh, to be unctuous or greasy, to love. This root would
have formed its aorist with अह् by the very fact of its being included in
the Dyutādi class (See Bhuādi 777 to 799). The aorist would be अनिदत् and
जमेदिद् there under. Its inclusion here indicates that it never takes विष्,
and we can never have the form जमेदीत् । If this be so, its inclusion there
is problematic. For it would have formed अनिदत् under Pushādi. The
better arrangement would have been, not to read it in the Dyutādi class,
but in the ātmanepadi class any where else of the Bhuvādi, to give us the
form जमेदिद् ।

Pre जेदाति । The vowel is gunated by S. 2346. Per. जिवेद् । जिवेद्व्य । I Fut.
जेदिता । II Fut. जेदिष्यति । Impera. जेदात् । Imper. जमेदात् । Poten. जेदस्व । Bene.
जिदात् । Aor. अनिदत् । Des. निजिदिषति । जिवेदिषति । Ger. जेदित्वा or जिदित्वा ।

जिहियदा १३४ स्नेहननोपनयोः ।

134. /ñi kshvidā 1 to be greasy or unctuous, love, 2. to release.
It is in the Bhvādi also See No. 780.

Pre. पिपसति । Per. पिपसेद् । I Fut. ज्वेदिता । II Fut. ज्वेदिष्यति । Impera.
जिजदात् । Imper. अजिजदात् । Poten. जिजस्व । Bene. जिजदात् । Aor. अजिजदत् ।
Condi. अजिजिष्यत् ।

श्रु १३५ वृद्धी ।

आनर्च । आर्चत् ।

135. /gridhu to prosper, grow, increase. This root is found in the
Svādi also See No. 24.

Pre श्रुष्यति । Per. आनर्च । आनृषत् । आनर्चिष । आनर्चिष । I. Fut. अर्चिता ।
II Fut. अर्चिष्यति । Impera. श्रुष्यत् । Imper. आर्चस्व । Poten. श्रुष्येद् । Bene.
श्रुष्यात् । Aor. आर्चत् । (The real form is श्रुष्य without the augment अ
as in ना गम्यत् श्रुष्यत् ।) Condi. आर्चिष्यत् । Causa. अर्चयति । Aor. आर्चिष्यत् ।
Des. अर्चिष्यति or अर्चयति । VII. 2. 49. S. 2318. Part. श्रुद् । Ger. अर्चित्वा
or श्रुत्वा ।

शु १३६ अभिकाङ्क्षायाम् ।

अवृषत् । वृष् । उप्रादयो दिवाद्यवृष्युष्ठाः । जेचित्पु पुगदिवभाङ्गर्थेव पृष्कारणम् ।
दिवादिषु अर्चिदिशङ्कित्विषः । तेन जीयते वृष्यतीत्यादि चिद्विस्त्याहुः ।

136. /gridhu, to covet, desire, to be greedy.

I. Pro दृष्यति । Per. जगर्ष । अदृष्यतुः । जगर्षियः । अदृष्यिष्य । I Fut गर्षिता । II
 Fut. गर्षिष्यति । Impera दृष्यतु । Imper. अदृष्यतु । Poten दृष्येत् । Bene दृष्यात् ।
 Aor. अदृषत् । Condi. जगर्षिष्यत् । Causa गर्षयति or ते (I 3 69 S 2739)
 Desi. जगर्षिष्यति । Inten. जगर्षयते । Jan luk जगर्षीति । Ger गर्षित्वा or दृष्या ।
 Nouns. दृष्टः । गर्षितः । दृष्टः ।

इव । Finish According to Atreya and Maitreya the Divādi and Pushādi reach their completion here. Others hold that the word वृत्ति applies to Pushādi only. There is no end to Divādi class. It is an Akṛitigana like the Bhvādi. And thus the forms वृत्तिवृत्ति and वृत्तिवृत्ति &c. are explained by them.

सूग १३९ अन्वेषणे ।

137. मृगा, to seek, search for.

Pro वायुवि ।

इति तिष्ठन्तद्विधानैर्दण्डकण्डसु ।

अथतिष्ठन्त स्वादि मक्षरजम् ।

CHAPTER V.

THE SU-CLASS VERBS.

पुञ् १ आभिषेवे ।

अभिययः स्वयं पीडनं स्वार्थं सरासयार्थं च । तत्र ह्याभेदकः ।

The first root of this class is —

1. *√shuñ* to bathe. The word *abhiśhava* here means to make one bathe, to squeeze, to bite, and to distil spirituous liquor. It is intransitive in the sense of bathing.

Thus ह + यप् + ति : Now applies the following sūtra by which the विकारानां यप् comes after these verbs instead of यप् :

स्वरः । स्यादिभ्यः श्रु । ३ । १ । ७३ ।

सुनोति । सुनुतः । 'सुनुविता-' (२२८७) इति यच् । सुनुमिति । सुनुता-सुनुता । सुनुयते-
सुनुयते । सुनुय-सुनुये । सेता । सुनु । सुनुयानि । सुनुये । सुनुयात् । सुनुय । 'सुनुयच्-
(२२८७) इतिट् । यनापील-उवाट् । यनिसुनोति । यन्मयुनोत् । यनिसुपाय ।

2523. The affix प्र comes after the roots of Srâdi class when a sârvadhâtuka affix denoting an agent follows.

This declares यत्. As तु + प्रु + तिप् = तु + तु + ति = तुतोति 'he presses out'.

The dual is **दुव** : The plural is **दुव+अणि=दुवणि** : Here **व** is substituted for **अ** by VI. 4. 87 S. 2357 The First Person dual is **दुवाम** or **दुवामि** by VI. 4. 107 S. 2343 The Atm-nepeḍa dual is **दुवामदे** or **दुवामदे** : In the acorist there is **द्व** by VII. 2. 72, S. 2385 As **अप्रापि** :

Pro विभुते । विभुते । विभुते । विभुते or विभुते । Pr विभुते । विभुते ।
 विभुते । I Fut वेता । II वेतने । Imp r विभुताम् । विभुताम् । विभुते । Imper
 विभुताम् । विभुताम् । विभुताम् । विभुताम् or विभुताम् । Pot u विभुताम् । विभुताम् ।
 विभुताम् । Aor विभुते । विभुताम् । Condi विभुताम् ।

शिञ् ३ निशाने ।

दास्य्यादिः । शेतः ।

3 /siti, to whet to sharpen Parasmaipada

Pre चिनोति । Per चियाय । I Fut शेतः । II Fut चेषति । Impera चिनोतु ।
Imper चचिनोतु । Poten चिनुयात् । Bene चीयात् । Aor चषीषीत् ।

3 /siti to whet sharpen Atmanepada

Pro चिनुते । Per चिये । I Fut शेतः । II Fut चेषते

हुमिञ् ४ मक्षेपणे ।

'भीमातिनिनोति-' (२५०८) हृत्वात्त्वच् । भनौ । भनिय-भनाय । निन्ये । नाता । भीयात् ।
भायीत् । अनावीत् । अनाचिष्टात् । अनास्त ।

4 /da miñ, to throw, cast scatter Parasmaipada

Pre निनोति । Per भनौ (S 2508) निन्यतुः । निन्युः । भनिय or भनाय । भन्यतुः ।
भन्य । भनौ । निन्यिष्य । निन्यिष्य । I Fut नाता । II Fut नास्त्यति । Impera निनोतु ।
नितु । निनवाति । Imper अचिनोतु । अचिनुतु । Poten चिनुयात् । Bene भीयात् । Aor
अनावीत् । अनाचिष्टात् । Condi अनास्त्यत् । Causa नाययति । Aor अनीययत् । Desid
निरवति । Inten चेवीषते । yanlok चेवेति । चेषयीति । Noun चिनिष्य भीरा, प्रसयः

4 /da miñ Atmanepada

Pre निनुते । Per निन्ये । निन्यिष्ये । चिनिष्ये । I Fut नाता । II Fut नास्त्ये ।
Impera चिनुयात् । चिनुष्य । निन्ये । Imper अचिनुतु । Poten चिन्वीत् । Bene नाचीष्ट ।
Aor अनास्त । अनावातात् । Condi अनास्त्यत् ।

चिञ् ५ चयने ।

प्रचिचिनोति ।

■ /chiñ to collect The Present 3rd person = चिनोति । The proposi-
tion चि is changed to चि as प्रचिचिनोति (VIII 4 17 S 2285) In the
Perfect, the च = optionally changed to छ by the follow ng —

२५२५ । विभाषा चे । १ । ३ । ५ ।

अभ्याहारत्त्वच् चिञ् । छुत्वं वा स्थात्यति तिष्ठि च । प्रचिचिञाय । चिचाय-चिचये चिच्ये ।
अषीषीत् अषेष्ट ।

2525 A guttural is optionally substituted for the च् of
चि after a reduplication in the Desiderative and Perfect

As चिचिचयति or चिचिचयति चिचाय or चिचाय । But चेवीषते in other cases

5 /chiñ to collect Parasmaipada

Pre चिनोति Per चिचाय or चिचाय । चिच्यतुः or चिच्यतुः । चिचियिष्य or चिचिये
or चिचियिष्य or चिचिये । चिचियिष्य । I Fut चेतः । II Fut चेष्यति । Impera
चिनोतु । चिनुतात् । Imper अचिनोतु । Poten चिनुयात् । Bene चीयात् । Aor
अषीषीत् । Condi अषेष्टत् । Causa चाययति । चाययति । D st चिचिचयति । चिचिचयति ।
Inten चेवीषते चेवीषते । yanlok चेवेति । Past Pass चितः । Act चित्वात् । चेषत्
Nouns — चिचायः । चचायः । चिचिचायः । चेषयायः । अचिचिचि । चेषयिचि । चित्वायः ।
चाचिचिचि । चेषयिचिचि । चाचिचि । चाचिचिचि । चाचिचि । चिचयः ।
चाचिचिचि । चाचिचिचि । चाचिचि । चाचिचि । चाचिचि । चिचयः ।

5. /chri, to collect Atmanepada.

Pre चिनुते । Per. चिनुते or चिनुते I Fut चेता । II Fut चेत्ते । Impera, चिनुताम् । Imper. चिनुतु । Poten. चिनुतु । Bene चेतीत् । Aor चनेत् ।

स्तुञ् ६ आच्छादने ।

स्तुञ्चति । स्तुञ्चते । 'उपेक्षितं' (२३८०) इति प्रत्ययः । लार्थः ।

6. /stip, to cover. The Present is स्तुप्तेति । Atm. स्तुप्ते । In the Potential there is guna by S. 2330 As लार्थः । In the Atmanepada, the स्तु is optional in the Benedictive and Aorist by the following.

स्तुपे । अतस्त्वं संयोगादेः । ३ । २ । ४३ ।

स्तुपताम् । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति ।

2526. The स्तु is optionally added to the endings of the Atmanepada Benedictive and S-Aorist, after a root, which ends in short च्, which is preceded by a conjunct consonant.

As स्तुपेति or स्तुपेति । Aor स्तुपेति or स्तुपेति ।

Note — Why ending in short च् ? Observe स्तुपेति, स्तुपेति, स्तुपेति and स्तुपेति. Why 'beginning with a conjunct consonant,? Observe स्तुपेति, स्तुपेति, स्तुपेति and स्तुपेति. Why 'in the Atmanepada'? Observe स्तुपेति, स्तुपेति. In स्तुपेति and स्तुपेति there is not स्तु, first because स्तु (the form assumed by स्तु with स्तु augment) is not so enunciated in the Dhātupāṭha, the word upadesa of VII. 2. 10, is understood here, so that the rule applies to those roots only which in the Dhātupāṭha are स्तु ending and preceded by conjunct consonant, and secondly स्तु augment is considered as not attached to the root (VI 1. 185), and therefore स्तु is not considered a root beginning with a conjunct consonant.

6. /s'ri, to cover Parasmaipada.

Pre स्तुप्तेति । स्तुप्तेति । स्तुप्तेति । स्तुप्तेति । स्तुप्तेति । स्तुप्तेति । स्तुप्तेति । स्तुप्तेति । स्तुप्तेति । स्तुप्तेति ।

6. /stip, to cover. Atmanepada.

Pre. स्तुप्तेति । स्तुप्तेति । स्तुप्तेति । Per. स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति ।

स्तुञ् ३ हिसायाम् ।

स्तुपेति-स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति । स्तुपेति ।

2529. The $\sqrt{\text{दृ}}$ is not lengthened after the root $\sqrt{\text{य}}$ and $\sqrt{\text{र}}$ ending radicals in the Benedictive.

As $\sqrt{\text{वरिषीष्ट}}$,

8. $\sqrt{\text{व्रीहि}}$, to choose, select Parasmaipada.

Pre वृषोति । Per वषार । वषुतुः । ववरिष । वदु । वषार or ववर । वषुष । I Fut वरिता or वरीता । II Fut वरिष्यति or वरीष्यति । Imperा वृषीतु । वृषुताम् । Imper. वषुषीष्ट । Poten वषुष्यात् । Bene वृष्यात् । Aor अषारीत् । अषारिष्यात् । Condi. अवरिष्यत् । अवरीष्यत् । Pass वृषते । Aor अषारि । Causa वाषयति । Aor. वषीवरत् । Desid. वृष्वर्षति । विवरिषति । विवरीषति । Inten वीवीर्यते । yaśuk वर्षति (Nouns — वृषयः । वाषयः । वाषी । वरिषता । निवरा । वरुषानी । वाषी ।

8 $\sqrt{\text{व्रीहि}}$, to select, choose. Atmanepada.

Pre वृषते । Per. वने । वषुषे । वषुहृषे । वदुषे । I Fut वरिता or वरीता । II Fut वरिष्यते or वरीष्यते । Imperा वृषुताम् । Imper. अषुषुत । Poten. वृषुषीत । Bene. वृषीष्ट or वरिषीष्ट । Aor अषुत or अषरिष्ट । अकरीष्ट । अषुषाताम् or अषरिषाताम् or अवरीषाताम् । अषुष्यत् । अवरिष्यत् । अवरीष्यत् । अवरिष्टवत् । अषरीष्टवत् । Condi. अवरिष्यत् । अवरिष्यत् । Causa. वाषयति । अषीवरत् । Desid. वृष्वर्षते । विवरिषति । विवरीषति । Inten. विवीर्यते । Nouns वृषयः । वाषी । वरा । वाषयः । वृषयः । वीवारः । निवरा । वाषरा । वषरा । वर । वरी । वाषिर्गतावतिः । वषय । वर्षम् । वर्षः । वर्षी । व्राह्मवर्षी । वषयः । वषयानी । वैशाखवर्षः । वषवर्षतः । वषवर्षकः । वषवित । वषवर्षतकः । वृष्टुः । वरुषी ।

धुञ् ९ कर्मणे ।

पुनेति-पुनते । अषीवीत् । अषीष्यत् । वीषीर्यतेऽप्यवत् । पुनेति-पुनते । 'स्वरेतिवृत्ति-' (२२०६) इति वेद । दुषविष-दुषीष । किति किति तु 'युञ्ज - (२३८१) इति निषेध वाषिष्या आदिनिषयान्तरवनिष्ट । दुषुविष । 'स्तुमुपूठ-या-' (२३८५) इति निवर्तनिष्ट । अषावीत्-अषविष्ट-अषीष्ट ।

9. $\sqrt{\text{धुञ्}}$, to tremble, shake. This root is taught with long ञ also, as धुञ् । It will be optionally वेद as it is specifically mentioned in the sūtra VII 2. 44 S. 2279 As दुषविष or दुषीष । In other terminations of the कित् Perfect the इद् augment is compulsory, because the prohibition of VII. 2. 11 S. 2381 is superseded by VII. 2. 13 S. 22 93 As दुषुविष । The P. Aor is अषावीत् । The इद् here is compulsory under VII. 2. 72 S. 2285

Pre पुनेति । Per. दुषाव । दुषविष or दुषीष । I Fut पोता । पोतावि । II Fut पोष्यति । Imperा पुनीतु । Imper. अषुनीत । अषुपुताम् । Poten पुनुयात् । Bene. पुष्यात् । Aor. अषीवीत् । Condi. अषीष्यत् । Causa वाषयति । Aor. अषुष्यत् । Desid. दुष्वर्षति । Inten दीप्यते । yaśuk दीपोति । Part. पुत । Ger. पुत्वा । Nouns पुनिः ।

9. $\sqrt{\text{धुञ्}}$ Atmanepada

Pre. पुनते । Per. दुषुषे । दुषुषिषे । I Fut पोता । पोतावे । II Fut पोष्यते । Imperा. पुनुताम् । Imper. अषुपुत । Poten पुन्वीत । Bene. पोषीष्ट । Aor. अषीष्ट । Condi. अषीष्यत् । Desid. दुष्वर्षते ।

10 (a) धुञ् $\sqrt{\text{धुञ्}}$ This dhūñ is found in the Kryādi class and Yujādi also. The root dhū without ञ is in the Tadādi also.

Pre धुनेति । A. धुनुवे । Per. दुषाव । A. दधुवे । दधुविष or दधेय । दधुविष ।
 I Fut. धेता or धविता । II Fut. धेय्यति or धविष्यति । A धेय्यते or धविष्यते ।
 Impera. धुनेतु or धुनुवा । Imper. अधुनेत । Poten धुनुवा । A धुनीत । Bene.
 धुना । A धेयीष्ट or धविषीष्ट । Aor. धयायीष्ट । अयाविष्टा । A धयेष्ट or अयविष्ट ।
 Causa धूयति (See Vārtika under S. 2572 for य). Desid. दधुषति । Past Part.
 धूतः । Ger. मृत्वा ।

The following roots are Para-maipadins.

दुहु १० उपतापे ।

दुधेति ।

10. /indu, to burn.

Pre. दुधेति । Per. दुषाव । I Fut. शेता । II Fut. शेय्यति । Impera. दुधेतु ।
 Imper. अदुधेत् । Poten दुधुवा । Bene. दुषाव । Aor. अदीरीष्ट । Condi. अदीरय
 Causa दाययति । Aor. अदूरयष्ट । D. id दधुवति । Inten दौदुवते । yabluk दौदेति ।
 Part. इतवा । Ger. दुत्वा । Noun दायः । दयदुः ।

हि ११ गती दृही च ।

11. /hi, to go, 2. to promote.

Thus हिनेति । The न is changed to च after an alterant preposition by
 the following sūtra.

२५३० । हिनु निना । ८ । ४ । १५ ।

उपवर्गस्याग्निनिष्ठात्परस्य वतवोर्गस्य चः स्यात् । प्रदिशेति ।

2530 'The न of हिनु and निना is changed into च, when coming
 after an upasarga containing in it a cause of change.

Thus प्रदिशेति । (प्रदिशुतः, प्रदीयति, प्रदीयते) ।

Note.—The root हि belongs to the Svādī class of verbs and takes the
 vikarana दृ technically दृ, and the root नि belongs to Kṛyādī class which
 takes the vikarana ण । In the sūtra the verbs are shown with the
 vikaranas affixed. Under certain circumstances the forms of the vikarana
 is changed from दृ to ने and ना to नी, but the rule still applies, because the
 substitute of an च् or vowel is like the principal. See I. 157.

In forming the Perfect we have हि + च् = जिहि + च । Now applies the
 following sūtra by which the च् is changed to च ।

२५३१ । हेच्यङि । १ । ३ । ५६ ।

अचवावात्परस्य हिनेतेर्गस्य कृत्यं स्यात्तु चङि । निवाव ।

2531. A guttural is substituted for the च् of हि (हिनेति)
 after a reduplication, but not in the Reduplicated Aorist (चङ्) ।

As प्रदिशव but प्रदीयव् इव in the R-duplicated Aorist.

Obj The word चङि could be dispensed with from the sūtra, in as
 much as चङ् can never come after the simple root हि, but after the causative
 of हि, and the causative stem of हि is a different verb than, हि Ans.
 The fact of this word चङि being employed in the sūtra indicates the

existence of the following maxim: प्रकृति प्रद्वे स्वधिकस्वादि/प्रद्वयम् "A radical denotes whenever it is employed in Grammar, not only that radical itself, but it denotes also whatever stem may result from the addition to it of the causative affix बि" Therefore we have मज्जिपावादिपतिः ।

11. /hi, to go, promote.

Pre द्विनेति । Per. त्रिपाय । जिप्सुः । जिप्सुः । जिप्सिय or जिप्सि । जिप्सः । जिप्सिय । I Fut. दत्त । II Fut. द्विपति । Impera. द्विनेतु । Imper. अद्विनेत् । Potē. द्विपयात् । Bene. द्विपात् । Aor. अद्विपत् । Condi. अद्विप्यत् Causa. द्विपयति ; Aor. अद्विपयत् । Desid. जिप्सिष्यति । Inten. जिप्सिष्येति । Part. Pass. द्विपः । Act द्विपयात् । Nouns :— द्विपि । द्वयः । द्वेयः । अद्विपेयः ।

पृ १२ मीती ।

द्विपति । पती ।

12. /pri, to please or delight.

Pre द्विपति । Per. पवार । पप्रुः । पप्रुः । पप्रयः । पप्रयुः । पप्रः पवार or पवर । पप्रिय । पप्रिय । I Fut. पती । II Fut. पप्रिष्यति । Impera. द्विपेतु । Imper. अप्रिपेतु । Potē. पप्रुयात् । Bene. पप्रियात् । Aor. अप्रिपयत् । Condi. अप्रिपिष्यत् Causa. पप्रयति । Aor. अप्रिपयत् । Desid. पप्रिष्येति । Inten. पप्रिष्येति ।

रूप १३ मीतिपालनयोः ।

'मीतिपालनयोः' इत्यण्ये । 'चलनं जीवनम्' इति स्यामी । रूपीति । पप्रवार । 'रूप' इत्यण्ये । रूपीति । पप्रवार । 'रूप' इत्यण्ये ।

13. /spri, to gratify, to protect Another reading is 'priti-chalanyoh' — 'to gratify, to live'. The word 'chalana' here means 'living', according to Svāmī. Some read it as रूप /smri as रूपीति । The three roots pri, spri, and smri are Vaidic, according to some.

Pre. रूपीति । Per. पप्रार । पप्रयः । I Fut. रूपी । II Fut. रूपिष्यति । Impera. रूपीतु । Imper. अरूपीत् । Potē. रूपुयात् । Bene. रिपयात् । Aor. अरूपयत् । Condi. अरूपिष्यत् । Causa. रूपयति । Desid. रूपिष्येति । Inten. रिपिष्येति ।

आप् १४ व्याप्ती ।

आप्तीति । आप्रुतः । आप्रुवन्ति । आप्रुयः । आप्रुः । आप्रुहि । लुदित्वादत् । आपत् ।

14. /aptri, to pervade.

Pre. आप्रोति । आप्रुतः । आप्रुवन्ति । आप्रोपि । आप्रोपि । आप्रुय । Per. आप । आप्रुयः । आप्रिय । आप्रिय । I Fut. आप्रा । II Fut. आप्रिष्यति । Impera. आप्रोतु । आप्रुहि । आप्रुवन्ति । Imper. आप्रोत् । Potē. आप्रुयात् । Bene. आप्रयात् । Aor. आप्रयत् । The aorist is formed by अच् as the root has an indicatory लृ (III. 1. 55 S. 2343). Condi. आप्रिष्यत् । Causa. आप्रयति । Aor. आप्रयत् । Desid. आप्रिष्येति VII 4. 55 S. 2619. Part. Pass. आप्रः । Act. आप्रयात् । Nouns :— आप्रय । आप्रि । आप्रयः । पप्रिष्यत् । अन्वरीष्यत् । द्विपयन ।

शक् १५ शक्ती ।

शक्तीति ।

15. /saktri, to be able.

Pre यक्नोति । यक्नुतः । यक्नुवन्ति । Per ययाक् । येकतुः । येकुः । ययक्नुय or येकिय । I Fut. यक्ता । II Fut. यक्वन्ति । Impera यक्नोतु । यक्नुहि । Imper ययक्नोतु । Poten यक्नुयाद् । Bene. यक्थाद् । Aor. ययकत् Condi. ययक्थ्यद् । Desid. यिषते 'He desires to be able'. As यनुषि यिषते । See Vārtika under S 2687. Past Pass यक्तः । यकितः । Act यक्तवाप् । यकितवान् । Nouns — यक्तः । यक्तम् ।

राध १६ साध १७ संसिद्धौ ।

राप्नोति ।

16 /rādha, to accomplish, 17 /sādha to accomplish ! The Present is राप्नोति । In the Perfect, the reduplicate is elided, and र substituted for आ by the following sūtra

२५३२ । राधो हिंसायाम् । ६ । ४ । १२३ ।

राधा-राधलोपो लः किति लिटि वेदि षलि च । रेधुः । रेकुः । रेयिष । राद्धा । राप्नोति । राद्धा । अरात्सीद् । अराद्धात् ।

2532. The र is substituted for the आ of राध when meaning 'to hurt some one', and the reduplicate is elided, before the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or क्), as well as before क् with the वट् augment.

Thus अयरेधुः, अयरेकुः, अयरेयिष, but रराधुः, रराकुः, ररायिष in any other senses than that of 'hurting'. In this sūtra the long आ of राध is to be replaced by र, the anuvritti of short अ (अतः VI 4 120) is therefore not appropriate here. We should either read the anuvritti of आ from VI 4 112, or we should read the word रकदलनच्चे in this way "in राध whatever stands between two simple consonants is replaced by र".

16 /rādha, to accomplish, complete

Pre राप्नोति । राप्नुतः । राप्नुवन्ति । राप्नुवः । Per रराध । रराधु or रेधुः । रेकुः or रराकुः । ररायिष or रेयिष । I Fut. राद्धा । II Fut. रराप्स्यन्ति । Impera राप्नोतु । राप्नुहि । Imper अराप्नोतु । Poten राप्नुयाद् । Bene राध्याद् । Aor. अरात्सीद् । अराद्धप् । अराद्धुः । Condi. अरात्स्यद् । Pass राधते । Causa राधयति । Aor. अरीरधत् । Desid. रिराप्स्यति । Inten राधन्ते ।

17 /sādha, to complete finish

Pre साप्नोति । Per सयाध । सयाधुः । सयायुः । सयायिष । सयायिष I Fut. साद्धा । II Fut. सात्स्यन्ति । Impera साप्नोतु । Imper असाप्नोतु । Poten साप्नुयाद् । Bene साध्याद् । Aor. असात्सीद् । असाद्धात् । Condi. असात्स्यद् । Causa साधयति । Aor. अरीरधत् । Desid. सिषाप्स्यति । Inten साधन्ते । yañluk साधाहि । Noun साधुः साधनः

अथ द्वावनुदात्तेौ

The two following roots are anudātta.

अशू १८ व्याप्तौ संघाते च ।

अशुते ।

18 /asū, to pervade 2 to accumulate.

The Present is प्रत्युह । In the Perfect, प्र is inserted after the long प्र of the reduplicate, by the following sūtra

२५३३ । अश्लोतेश्च । ७ । ४ । ७२ ।

दीर्घादभ्यासादनर्थात्परस्य नृत् स्यात् । अग्नये । अग्निता-अष्टा । अग्निपते-अक्षपते ।
 अग्नयीत । अग्नीष्ट-अग्निपीष्ट । अग्निष्ट-आष्ट । आशाताम् ।

2533. After the lengthened **अ** of the reduplicate of **अद्** (**अदनेति**), comes the augment **उद्** (१) before the short **अ** of the root in the Perfect

This applies to a case where the root does not contain a double consonant. Thus *व्वाद्ये, व्वाद्यते, व्वाद्यते*. The rule applies to *व्वा* of the Svâdi 18 and not to *व्वा* of the Kryâdi 51, there we have *व्वा, व्वाद्यः, व्वाद्यः* :

18. /asû, 1 to pervade, 2. to heap, accumulate.

Pre अशुते । अशुवाते । अशुवते । अशुवे । अशुन्वे । अशुवे । अशुवरे । Per.
आनये । आनयाते । आनयिषे or आनये । आनयिष्वे or आनद्वे । आनयिष्वे or आनयवे ।
आनयिष्वे or आनयवे । Fut. अहृ । अयिता । II Fut. अहवते । or अयिष्वते । Impera.
अशुताम् । अशुन्त । Imper अशुत । आशुताः । आशुति । Poten अशुवीत ।
अशुवीताः । Bene अयिषीष्ट । अयिष्ट । Aor आयिष्ट or आष्ट । आयिषताम् आषताम् ।
Condi. आयत । आयिष्वत् । Can9: आययते । Aor. आयिष्वत् । Desid आयिष्यति ।
Inten आयायते । ya: luk आहीति । Pass. अष्टः । Act अष्टवाम् । Ger अष्टवा or
अयिष्वाम् । Nouns — आयिकः । अशुः । अशुवः । अश्वरः । अशुम् । अश्वः । अश्वः । अहि । अयि

पृष्ठ १९ आस्कन्दने ।

स्तिघ्नते । विष्टिषे । स्तेषिता ।

19 *shigha*, to assail, attack.

Pre. स्तिष्यते । Pr तिष्ठति । I Fut स्तेषिता । II Fut स्तेषिष्यते । Impera. स्तिष्यताम् । Imper अस्तिष्यत । Poten. स्तिष्येत । Bene. स्तिषिषीष्ट । Aor अस्तेषिष्ट । Condi. अस्तेषिष्यत । Causa. स्तेषयति Aor. अस्तिष्ठिष्यत् । Desid तिष्ठिष्यते । तिष्ठिष्यते । Inten तिस्तिष्यते *yañ luk* तिष्ठिषीष्ट *ar* तिष्ठेणि । Ger स्तिषित्वा । स्तेषित्वा ।

अथ श्री गणान्तात् परस्मैपदिनः ॥

All the roots up to the end of this class are Parasmaipadins.

तिक २० सिंग २० क । गती च ।

आदाश्वाब्दने । तिक्नोति । तिष्ठोति ।

20. *√taka* 20(a) *√tuga* to go, attack, assail. By force of the letter *√* the meaning to assail is also taken here

Pre. विक्नोति । Par. तिक्ते । तिक्तेयि । तिक्तेयि । I Fut. वेक्ति । II Fut. वेक्ष्यति । Impera. विक्नोतु । Imper. चविक्नोतु । Poten. विक्नुयाद् । Bene. तिक्थाद् । Aor. अवेकीत् । Condi. । अवेक्ष्यत् । Causa वेक्षयति । Aor. अवेक्षयत् । Desid. वेक्ष्येति । Inten. वेक्ष्यते । yañ luk वेवेक्षीति । Nouns — तिक्तेः ।

20. *ſiga* to go, to attack, assail.

Pre तिग्नोति । Per तिने । I Fut. तेगित । II Fut. तेगिष्यति । Impera तिग्नोतु । Imper तिग्नोतु । Poten तिग्नोतु । Bene तिग्यात् । Aor अतेगीत् । Condi अतेगिष्यत् । Causa तेगयति । Desid तिनेगिष्यति । Inten तेगिष्यते ।

यच २१ हिंसायाम् ।

हिंस्नोति ।

२१ /shagha, to hurt injure, kill

Pre चस्नोति । Per चसाय । चेष्युः । चेषिय । चेषिय । I Fut चषिता । II Fut चषिष्यति । Impera चस्नोतु । Imper अचस्नोतु । Poten चस्नुयात् । Bene चष्यात् । Aor अचापीत् or अचषीत् । Condi अचषिष्यत् । Causa चाचयति । Aor अचषीष्यत् । Desid चिचषिष्यति । Inten चाचष्यते । yan luk चाचपीति । चाचषि ।

जिघ्रसा २२ प्रागल्भ्ये ।

घृष्णोति । दप्य । चर्षिता ।

22 /nidhrishā to be proud or over bearing

Pre घृष्णोति । Per दप्य । दप्युः । दप्यिय । दप्यिय । I Fut चर्षिता । II Fut चर्षिष्यति । Impera घृष्णोतु । Imper अघृष्णोतु । Poten घृष्णुयात् । Bened घृष्णयात् । Aor अचर्षीत् । Condi अचर्षिष्यत् । Causa चर्षयति । Aor अदीर्षयत् । Desid चिचर्षिष्यति । Inten दत्तिर्ष्यते । yan luk ददीर्षीति । दत्तिर्ष्य । Part Pass घृष्टः । Act घृष्टवान् । Ger. चर्षित्वा । Noon — दप्युक् ।

दम्भु २३ दम्भने ।

दम्भन दम्भः । दम्भोति । ददम्भ । 'अन्विग्रन्विदम्भित्वञ्चोत्तरा लिटः कित्वा वा इति व्याकरणान्तरनिहाय्यवीथय दत्तुस्तम् । 'अविदितात्- (३१५) इति मलोपः । तद्व्याधीवत्त्वाद् विद्वत्त्वेन दत्त्वाभ्यासलोपसोत्पत्तौ । * दम्भेत्तु दत्त्वाभ्यासलोपो वक्तव्यो * । दम्भुः । ददम्भुः । इदं कित्वा विद्वत्पिद्विपयकनिति मुपाकारादयः । तन्मते तिप्तिवन्ति । देन । दम्भिय । देन इति व्याकरणे वीथ्यम् । अविद्विपयकनिति व्यासकारादिमते तु । ददम्भ । ददम्भिय । ददम्भेते । दम्भ्यात् ।

23 /dambha to deceive cheat to injure, hurt Thus the Pres nt is दम्भोति । Perfect ददम्भ । We have already mentioned under § 2397, that according to a certain Grammar (i) the affixes of the Perfect are optionally कित्वा after the roots sranth granth, dambh and svañj That rule is to be adopted here The nasal is elided by S 415 This elision being Abhiya (because taught by VI 4 24 which occurs in the subdivision of चषिष्ट चद्वान्मात् VI 4 22 S 2183) is asiddha and so there can be no व change or elision of the reduplicate in the Perfect Hence the following vartika. 'The व change and the elision of abhiyas take place with regard to this root dambha by the sūtra VI 4 120 S. 2260 Thus देनः । When not कित्वा, we have ददम्भुः ।

According to Sudhāśra and others the कित्वा taught by the above applies to all affixes of the Perfect whether they be कित्वा or कित्वा । In his opinion even the singulars कित्वा, कित्वा and कित्वा are देन देनिय and देन । According to Vyākṛāṇa and others the कित्वा taught by the above rule is कित्वा ।

fined to non-विद् affixes, therefore the singulars are २ ददन्, 2. ददन्ति and 1. ददन्म ।

Pre. दन्तेति । The nasal is elided by S. 415. Per ददन् or देन । देन्यु or ददन्त्युः । ददन्तुः । or देन्तुः । ददन्तिव । or देन्तिव । देन्युः । or ददन्त्युः । ददन् or देन । ददन्तिव । देन्तिव । I Fut ददन्ति । II Fut. ददन्त्यति । Impera. ददन्तु । Imper. ददन्तु । Potē dदन्तुवाद् । Bene. ददन्तु । Aor. ददन्तीद् । Condi. ददन्तिष्यद् । Causa ददन्त्यति । Aor. दददन्तु । Desid. दिददन्तिष्यति । चिष्यति । चीप्सति । VII 4 56 S. 2621 Inten ददन्त्यते । yan luk ददन्ति । Past Pass ददन्तु । Act ददन्तुवाद् । Ger. ददन्तिवा or ददन्त्या ।

अधु २४ वृद्धी ।

24 /ridhu, to prosper, flourish, grow.

Pre अर्धन्तेति । Per आनर्ध । आनर्धन्तुः । आनर्धिय । आनर्धिव । I Fut अर्धन्ति । II Fut अर्धन्त्यति । Impera अर्धन्तु । Imper आनर्ध । Potē अर्धन्तुवाद् । Bene अर्धन्तु । Aor अर्धन्तु as न नवात् अर्धन्तु । Condi आनर्धियष्यद् । Causa. आनर्धयति । Aor आनर्धयत् । Desid आनर्धयिष्यति or ईर्धयति । Past. Pass. अर्धन्तु । Ger. अर्धन्तिवा or अर्धन्त्या ।

तृप २५ मीणने ।

तृप्नादिस्वरणत्व न । तृप्तेति ।

25. /tripa, to be pleased or satisfied. Some read this root here. The न is not changed to च as it is considered to belong to the kshubhnādi class.

Pre. तृप्तेति । Per. तृप् । तृप्पन्तुः । तृप्तिव or तृप्तिव or तृप्तिव । तृप्पन्तुः । तृप्प । तृप्तिव । I Fut. तृप्तिव or तृप्तिव or तृप्तिव । II Fut. तृप्तिवति or तृप्तिवति or तृप्तिवति । Impera तृप्तेति । Imper. तृप्तेति । Potē. तृप्तेति । Bene. तृप्तिव । Aor तृप्तिव or तृप्तिव । तृप्तिवति or तृप्तिवति ।

२५३३ । य । छन्दसि ।

या गणान्तादधिकारोऽयम् ।

2533, A. The roots given here-after up to the end of the chapter are found employed in the Ohhandas literature only

This is an adhikāra gana sūtra and exerts its influence up to the end of the chapter.

अह २६ व्याप्तौ ।

अहन्तेति ।

26 /āha, to pervade.

Pre अहन्तेति ।

० दध २७ धातुने पालने च ।

दधन्तेति ।

27 /dagha, 1. to kill, hurt, 2. to protect.

Pre. दग्धोति ।

चमु २८ भक्षणे

चक्षोति ।

28 /chamu to eat

Pre. चम्भोति ।

रि २९ क्षि ३० चिरि ३१ जिरि ३२ दाश ३३ ह ३४ हिंसायाम् ।

रिचोति । क्षिचोति । चरिचोति । जिरिचोति । दाशोति । हचोति । हृचोति । हृद ।

29 /ri, 30 /kshi, 31 /chiri, 32 /jiri, 33 /jāsa, 34 /dri to hurt kill.

Pre. रिचोति ।

30. /kshi to hurt, kill. Some say that this root is found in the ordinary Sanskrit also As क क्षि चक्षः चक्षचूर्ता चिचोति । Here kshinoti is used. So also कर्ण कर्दि व्यापतपातचिचोत् । Some read it as कृदि, as कृदिचोति, and do not read two root रि and चि separately, but one root कृदि ।

Pre. चिचोति ।

31. /chiri to hurt, kill.

Pre. चिरिचोति ।

32. /jiri, to kill, hurt.

Pre. जिरिचोति ।

33. /dās, to hurt, kill.

Pre. दाशोति ।

34. /dri, to hurt, kill

Pre. हृचोति ।

दृष्टः End.

इति तिरुत्तलवादिप्रकरणम् ।

Here end the roots of the Svādi Class.

— 0 —

॥ अथतिङन्त तुदादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER VI.

TUDADI ROOTS.

तुद १ व्यथने ।

वथ। वदृ वर्धतिवै ।

This class of verbs take the vikarṇa व । The first root is तुद 'to torment'.

Thus **तुद+य+ति**. Now applies the following sūtra by which it comes to the exclusion of **य**।

२५३४ । तुदादिभ्यः शः । ३ । १ । ७७ ।

तुदति-तुदते । तुनोद । तुनोदिय । तुनुदे । नोत्ता । अतोत्पीड-अनुत् ।

2534 The affix **य** is employed after the roots of the *Tu-dâdi* class, in denoting the agent when a *sârvadhâtuka* affix follows.

This debars **यप्**. The indicatory **य** makes this affix a *sârvadhâtuka* affix. As **तुद+य+ति=तुद+य+ति=तुदति** (I. 2. 4) 'he pains or torments'.

'The root **तुद** and the six following roots are svaritêd.

1 /tuda, to pain, vex, torment

Pre तुदति । तुदत । तुदन्ति । तुदचि । तुदयः । तुदय । तुदानि । तुदायः । तुदायः ।
 r. r. तुनोद । तुनुदय । तुनुदः । तुनोदिय । तुनुदयः । तुनुद । तुनोद । तुनुदिय । तुनुदिन । I Fut.
 नोत्ता । II Fut नोत्स्यति । Impera तुदतु तुदताम् । तुदताम् । तुदन्तु । तुद or तुदताम् ।
 तुदतम् । तुदत । तुदन्ति । तुदायः । तुदायः । Imper अनुदय । अनुदः । अनुदय । Poten
 तुदेव । तुदेताम् । तुदेयुः । तुदेः । तुदेयम् । Bene तुदात् । तुदास्ताम् । Aor अतोत्पीड ।
 अतोत्ताम् । (VIII. 2 26 S. 2281) अतोत्पीडः । अतोत्स्यम् । Condi. अतोत्स्यत् । Causa.
 नोदयति । अनुदयत् । Desid. तुनुस्वति । Inten नोनुदाते । yan luk नोनुदीति or
 नोतोति । Ger. तुनय । Nouns — तुदयत् तोनय् यत् तुदः विप्र तुदः तिस्रस्तुदः तुदती । तुदन्ती ।
 Atm. Pre. तुदते । तुदते । तुदन्ते । तुदये । तुदेये । तुदये । तुदे । तुदावहे । तुदामहे ।
 Per. तुनुदे । तुनुदाते । तुनुदिरे । तुनुदिरे । तुनुदाये । तुनुदिषे । तुनुदे । तुनुदिषहे । तुनुदिषहे ।
 I Fut नोत्ता । II Fut नोत्स्यति Impera. तुदताम् । तुदेताम् । तुदन्ताम् । तुदय । तुदेया ।
 तुदयम् । तुदे । तुदावहे । तुदामहे । Imper अनुदत । अनुदयाः । अनुदे । Poten तुदेत ।
 तुदेपाताम् । तुदेयम् । तुदेयाः । तुदेय । तुदेवहि । Bene. तुरपीड । तुरपीयास्ताम् । (I. 2
 II. S. 2300) Aor अनुत् । अनुत्पाताम् । Causa नोदयते । Desid तुनुस्वते ।

शुद २ प्रेरणे ।

तुदति-तुदते । तुनोद-तुनुदे । नोत्ता ।

2 /nuda, to send.

Pre. तुदति । प्रतुदति or ते । Per तुनोद । I Fut. नोत्ता । II Fut. नोत्स्यति ।
 Impera तुदतु । Imper. अनुदह । Poten तुदेह । Bene. तुदात् । Aor अतोत्पीड ।
 Condi. अतोत्स्यत् । Causa नोदयति । Desid. तुनुस्वति । Inten. नोनुदाते । Past
 Pass तुनः । तुत्ता । Act. तुनवात् । तुनवात् । Ger. तुनवा । Nouns काकुदा । घोकावतुदः ।

Atm. Pre. तुदते । Per तुनुदे । I Fut. नोत्ता । II Fut. नोत्स्यते । Impera.
 तुदताम् । Imper अनुदत । Poten तुदेत । Bene. तुरपीड । Aor अनुत् । Condi.
 अतोत्स्यत् । Causa. नोदयते । Desid तुनुस्वते ।

दिश ३ अतिसर्जने ।

अतिवर्जनं दानम् । देष्टा । दिधीष्ट । अदिष्ट-अदिष्टम् ।

3. /dîsa, to give, grant, bestow.

Pre. दिशति । Per दिदेय । दिदेयिम् । दिदिषिम् । I Fut. देष्टा । II Fut. देष्यति ।
 Impera. दिद्यतु । Imper. अदिष्टम् । Poten दिषेय । Bene. दिदयात् । Aor. अदिष्टम् ।

अदिद्यत् । अदिद्यत् । अदिद्य । Condi. अदेद्यत् Causa देद्यति । अदीदिद्यत् । Desid. दिदिद्यति । Inten देदिद्यते । yañ luk देदिद्यीति । देदिष्टि । Nouns —दिङ्, dual दिद्यौ p) दिद्य । मतिदिद्यत् । दिद्या दिद्यत् । दैष्टिकः दिष्टिः देयः मादेश अदेद्यिनी ।

Atm. Pre दिद्यते । Plr दिदिमे । दिदिमिरे । दिदिमिमे । दिदिमिमे । I Fut. देद्या । II Fut देद्यते । Imp-ra दिद्यताम् । Imp r अदिद्यत । Poten. दिद्येत । Bene. दिदीष्ट । Aor अदिद्यत् । अदिद्याताम् । अदिद्यथाः । अदिद्या अदिद्यादि । Desid दिदिद्यते ।

अस्ज ४ पाके ।

'अदिद्या-' (२४९२) इति अंगवारणम् । अद्य सुप्तेन यः । अद्य अत्रत्येन जः । अत्रत्यि-पुत्रते ।

4 /bhraja, 'to cook'

In conjugating this root there is vocalisation of र into ऋ by S. 2412 Then the ऋ is changed to य a letter homogeneous with ज ञ । Then the य becomes ञ by यच् rule Thus ऋञ् + य + ति = यच् + य + ति because य is द्वि by I 2 4. S. 2234 (VI 1 16 S 2412) = यच् + य + ति (VII 4 40 S 111) = यञ् + य + ति (VIII 4 ०३ ५ 52) = यञ्ति । Atm पुञ्जते ।

In the Perfect the following sūtra applies —

२५३५ । अस्जो रोपधयो रमन्यतरस्याम् । ६ । ४ । ४९ ।

अस्जे रिकत्योपपायाश्च स्थाने रानामो वा यमदार्धचानुजे । निरवादस्यादयः पटा । स्थानपट्टी निर्देशाद्गोपधयोर्निष्ठाः । यमर्त्त । यमर्त्तु । यमर्त्तिय-यमर्त्त । यमर्त्त । रमनाये यमर्त्त । यमर्त्तु । यमर्त्तिय । 'स्कोः-' (३८०) इति सलोपः । 'यच्-' (२८४) इति यः । यमर्त्तु । यमर्त्ते । यमर्त्त-यमर्त्त । अस्जति-यमर्त्तति । * कृत्तिरानामर्त्त वाधिरत्वा यमवारण प्रवैविधिविधेन " । पुण्याद । पुण्यास्ताम् । यमर्त्त-यमर्त्त । यमर्त्त-यमर्त्त । यमर्त्त-यमर्त्त । यमर्त्त-यमर्त्त ।

2535. In the room of the र and the penultimate letter य् of the root अस्ज, there is optionally the substitute य् when an ārdhadhātuka affix follows.

Note —The र and य् cease to exist and र takes their place । The substitute having an indicatory य् comes after the final vowel (I 1 49) Thus अस्ज + दृ = यमर्त्त + दृ = यमर्त्त the य् being changed to य by VIII. 2 36, and र to द by VIII 4 41 The other form will be यमर्त्त, so also यमर्त्त and यमर्त्त अस्जयत् and यमर्त्तयत्, यमर्त्तयत् or यमर्त्तयत् । But यमर्त्त and यमर्त्तयत् by VI 1 16, in spite of this rule. The word लपदेय (VI 4. 37), is understood here also The rule therefore applies to the simple root bhraja as originally taught in the Dhātupāṭha, and not to any Derivative root from it. As the Intensive (यच्) is यरीदृश्यते ।

Thus bhraja + nal = bhary + nal. The र and य् are elided, and in their place is put र्त्त । In other words, the stem before ārdhadhātuka affixes is यमर्त्त । Thus we have यमर्त्त । When there is not र्त्त augment, then we have यमर्त्त &c. In this latter case, in second person's singular we get यमर्त्त thus यमर्त्त + य = यमर्त्त + य (the य is elided by S 350) = यमर्त्त + य (य changed to य by VIII. 2 36 S. 2234)

अक्रार्थेति । अक्रार्थाद् । अक्रार्थुः । A. अक्रुह । D अक्रुहताम् । pl अक्रुहन् 3 with अद् ।
अक्रादीत् । D अक्राष्टाद् । &c Causa कर्षयति । Aor अचकर्षत् । अभीकृषत् । Desid
चिकृषति । Inten चरीकृष्यते । yah luk चरीकृषीति ।

१२ कपो न गतौ ।

परस्परपदी । श्रुपति । आनर्षः ।

7 ¹ /rishi to go This root is Parasmaipada

Pre श्रुपति । श्रुपति (V1 1 91 S 74) Per आनर्षः (VII 4 70 S 2248
and VII 4 71'S 2288) आनृषत् । आनृषुः । आनर्षिष । आनर्षिषः । I Fut श्रुषिषा II
Fut श्रुषिष्यति । Impera श्रुपतु । Imper आनर्ष । (VI 1 50 S 269) Poten
श्रुषेत् । Bene श्रुषेत्वाद् । Aor आनर्षत् । As ना चकारधीत् । The vriddhi is prevented
by VII 4 8 S 268 Causa कर्षयति । Aor आर्षिषत् । Desid आर्षिषिषति । Past
Parb Pass श्रुत् । Act श्रुत्वाद् । Ger आर्षित्वा । Nouns —श्रुषः ।

१३ जुषी ऽ प्रीतिसेवनयो ।

१४ आनृषेयस्त्वं सुखात् । जुषते ।

8 ¹ /jush, to be pleased to enjoy 2 to devote or attach one
self to

This and the following three roots are Atmanepadis

Pre जुषते । Per जुषुषे । जुषुषिषे । I Fut जोषित्वा । II Fut जोषिष्यति । Impera
जुषताम् । Imper जुषुषतु । Poten जुषेत । Bene जोषिषीत् । Aor जोषाषिषत् । जोषाषि
षाताम् । Causa जोषयति । अजुषुषत् । Desid जुषुषिषते । जुषाषिषते । Inten जोषुष्यते
yah luk जोषाषि । Past Pass जुष्टः । Act जुष्ट्वाद् । Ger जोषित्वा । जोषित्वा ।
Nouns —जुषत् । जुष्यः । जषः । D जषुषी । pl जषुषः । जोषत् ।

१५ श्रीयिजी ऽ मयचलनयो ।

१६ मायेषायमुत्पूर्वः । उद्विजते ।

9 ¹ /O vij This root is generally found preceded by उद् । As उद्विजते ।
The वेद् affixes are treated as द्वि by the following sūtra

२५३६ । विज इट् । १ । २ । २ ।

१ विजिः पट इटादिः मययो विज् । उद्विजित्वा । उद्विजिष्यते ।

१ 2536 An affix that begins with the augment इट् (VII 2
35) is द्वि after the root *vij*, 'to be afraid to tremble'

1 Note —The root विज् does not strengthen its vowel before the affixes
that take the intermediate इ, because those terminations are treated like
द्वि affixes. The root विज् belongs to the Tudadi class. Thus उद्विजित्वा he
will be agitated, उद्विजिष्यत् for the purpose of being agitated उद्विजितव्यम्
'ought to be agitated'

But those affixes, which are not preceded by the augment इट् are not
like द्वि and they consequently produce their own proper action such as
gunation &c. As उद् + विज् + इट् = उद्विजयत्, उद्विजनीयम् 'that which ought to
be agitated'

१२ 9 ¹ /O vij, I to be afraid. II to shake, tremble.

‘व्ययेः कृतादित्वमनवि इति तु नेह प्रथर्वते । अनवि’ इति पयुं दायेन कृन्मात्रविपरत्वात् ।

12. /Vyacha to deceive.

Vārtika:—The root वञ्च् 'to deceive,' is also treated like kutādi verbs, except before the affix चङ्. As विचिता 'the deceiver', विचिनुम् 'for the purpose of deceiving' विचितवञ्च् &c. Here there is samprasāraṇa before the nit terminations वा, तुम् and तवञ्च्, and the च of चङ् is changed into व by VI 1 16.

But the affix चङ् is not nit and consequently there is no samprasāraṇa before it. Thus वञ्चयताः 'an imp'

By I. 2, 1 S 2461, all affixes other than those which have an indicatory न or च are treated as nit after the roots of the kutādi class. The /vyacha by the above Vārtika is declared to be a root of the kutādi class. Therefore all affixes after it being nit, there ought to have been samprasāraṇa in the Aorist also. But this is not so because the word अनवि indicates that the /vyacha is kutādi only before the affixes of the same class as अन वञ्च्, before the कृत् affixes not before the क्त्वा affixes.

Pre. विचति । (S. 2412). Per. विचयाच । विचिचतुः । विचिचिय । विचिचयु । विचिचि विचयाच । विचिचिय । I Fut अचिता । II Fut अचिचयति । Impera. विचतु । Imper. अचिचतु । Poton विचिच । Bene. विचयाच । Aor. अचयाचीत् or अचयचोत् । अचयाचिष्टात् or अचयचिष्टात् । Causa अचाचयति । Aor. अचिचयचत् । Dasiद विचयचिचति । Past Pass. विचतः or विचितः । Act. विचयवाच or विचिचयवाच Ger. विचिचता Noun —वञ्चयताः 'an imp'.

उच्छि १३ उच्छे ।

उच्छति ।

13 /uchhi, to glean, gather bit by bit

This and the next root are given in the Bhvādi class also No 230 and 281.

Pre उच्छति ।

उच्छी १४ विवासे ।

उच्छति ।

14 /uchhi, to abandon, to cease, to finish.

Per उच्छति ।

मृच्छ १५ गतीन्द्रियमलयमुर्तिभावेयु ।

मृच्छत्यताम् (२३८३) इति मुचः । द्विद्वयद्वयद्वयनेकद्वयमलयमलयानुद् । आनर्द्धः । आनर्द्धः । श्रुद्धिः ।

15 /richhi, 1 to go 2 to fail in faculties 3 to become hard or stiff.

In the Perfect there is guna by VII 4 15 S 2333 and there is augment of the मुच् because the words two consonants in VII 4, 7: S. 2238 include more than two consonants also

Pre मृच्छति । Per आनर्द्धः । आनर्द्धतुः । आनर्द्धः । आनर्द्धिय । आनर्द्धियु । I Fut अचिता । II Fut अचिचयति । Impera. मृच्छतु । Imper. आनर्द्धतु । Poton मृच्छेत् । Bene मृच्छयाच । Aor. आनर्द्धीत् । (मृच्छीत् without the augment as in वा

भयानृच्छीत् ।) आर्षिष्ट्यात् । आर्षिष्ट्यात् । Caus¹ शृण्वयति । Aorist आर्षिष्टत् ।
(नाभयानृच्छित्). Desid शृण्विच्छति । Ger शृण्विच्छत्वा ।

मिच्छ १६ उत्क्रोशे ।

उत्क्रोशः पीडा । मिमिच्छ । अमिच्छीत् ।

16 /michha 1 to hinder, 2. to annoy

The word 'utklesha' here means pain

Pre मिच्छति । Per. मिमिच्छ । मिमिच्छन्तु । I Fut मिच्छता । II Fut. मिच्छिष्यति । Impera मिच्छतु । Imper अमिच्छत् । Poten मिच्छेत् । Bene. मिच्छ्यात् । Aor अमिच्छीत् । Causa मिच्छयति । Aorist अमिमिच्छत् । Desid. मिमिच्छति । Inten मेमिच्छते । yañ luk, मेमिच्छीति । मेमेष्टि ।

जर्घ १७ जर्ज, चर्घ १७ क । कर्म १७ ख । परिभाषणभर्त्सनयोः ।

17 /jarcha, 17A /jarja, 17B /charcha, 17C. /harjha,

1 to say, 2 to blame

Pre जर्जति । चर्जति । कर्मति । Per जर्ज । चर्घ । कर्म । Nouns — चर्चिका ।
जर्जरः । कर्मरः ।

त्वच १८ संवराणे ।

तत्वाच ।

18. /tvacha, to cover.

Pre त्वचति । Per तत्वाच । I Fut त्वचिता । II Fut त्वचिष्यति । Impera. त्वचतु । Imper. अत्वचत् । Poten त्वचेत् । Bene त्वच्यात् । Aor अत्वाचीत् । or अत्वच्यीत् । Causa त्वचयति । Aorist अतित्वचत् । Nouns — त्वक् त्वचः याहूत्वचत् ।

श्रच १९ स्तुती ।

श्राचर्च ।

19 /richa to praise.

It is conjugated like /श्रच ।

Pre श्रचति । Per श्राचर्च । I Fut श्रचिता । Nouns — श्रक् ।

उदज २० आर्जये ।

20 /ubja, to make straight

The penultimate according to some, is not *ब* but an upadhmāṇiya letter *व*, a sibilant of the guttural class : *७५५* This upadhmāṇiya is included in the *वृ*, i.e. the sibilants *व* *ष* *श* include these lost sibilants of the guttural and palatal classes also. Thus the root being *७५५*, the upadhmāṇiya is changed to a letter of the *वृ* class, *७५५*, *व*. Thus we get *७५५*. Some read the root as having a penultimate *द* (da) which becomes *व*. Whereas others read it as having *व* as a penultimate originally. Thus according to these different views we have either *अव्युदज* or *अव्युदज* similarly *व्युदज* or *व्युदज* ।

In the Desiderative, अव्युदजति ।

Pre उदजति । Per उदजा चकार । I Fut उदजिता । II Fut. उदजिष्यति । Impera उदजतु । Imper. अउदजत् । Poten उदजेत् । Bene. उदज्यात् । Aor. अउदजीत् ।

ऋफ ३० ऋम्फ ३० क । हिंसायाम् ।

अफति । आनर्क । अरुफति । अरुफाचकार ।

30 /ripa, /ripa, /rimpha to injure, hurt, kill

Pre अफति । अरुफति । Per आनर्क । आनर्कतुः । अरुफाचकार । Desid अरुपिफति । अरुफिफति । Ger अरिफत्वा । अरुफित्वा ।

गुफ ३१ गुम्फ ३१ क । ग्रन्थे ।

गुफति । गुणोफ । गुम्फति । गुगुम्फ ।

31 /gupha, /gumpha to weave together, tie, wind round

Per गुफति । गुम्फति । Per गुणोफ । गुगुम्फ ।

उभ ३२ उम्भ ३२ क । पूरणे ।

उभति । उभोभ । उम्भति । उम्भाचकार ।

32 /ubha, /umbha, to fill with

Pre उभति । उम्भति । Per. उभोभ । उभतुः । उम्भाचकार । Nouns — उभी । उभाइति उभाशाइति । उभावाडु । उभवावाडु । कुम्भी । अयत्कुम्भी कुम्भः कुम्भीनवः कुम्भः ।

शुभ ३३ शुम्भ ३३ क । शोभार्थे ।

शुभति । शुम्भति ।

33 /subha, /sumbha to look beautiful, be splendid

Pre शुभति । शुम्भति ।

हभी ३४ ग्रन्थे ।

हभति ।

34 /dribhi to tie fasten, string together.

Pre हभति । Past Pass हम्भः ।

चृती ३५ हिसाग्रन्थनयोः ।

चर्तिता । 'चिचिचि-' (२५०६) इति चेद् । चर्तिचयति-चरचयति । अचर्तीत् ।

35 /chrti, 1 to hurt kill 2 to tie bind or connect together.

Pre चृति । Per अचर्त । अचर्तुः । अचर्तिष । I Fut चर्तिता । II Fut चर्तिचयति or चरचयति । The इद् is optional by § 2506, Impera चर्तु । Aor अचर्तीत् । Causa चर्तयति Aor अचरी चर्त । अचचर्तत् । Inten चरीचर्त्यते । yaṁ luh चरीचर्ति । चरीचर्तः । Past. चृतः । चृत्वाद् ।

विध ३६ विधाने ।

विधति । वेधिता ।

36 /vidha to rule, govern, administer.

Pre विधति । Per विधेच । I Fut वेधिता । II Fut वेधिचयति । Impera विधु Imper. । अविधत् । Poten विधेद् । Bene. विधात् । Aor अवेधेत् । Causa वेधयति Aor. अवेधियत् । Desid. विविधियत् । विवेधियति । Inten. वेधिच्यते । yaṁ luh वेधेद् । Ger विधित्वा । वेधित्वा ।

जुड ३७ गती ।

वर्णपञ्चमाक्षर इत्येवे । जुडति । 'नचयो जुगति ।

87. *√juda (√juna)* to go. Some read it as *√juna*, as in the example, *हृदिये विखे मस्तो जुनन्ति* ।

Pre. जुहति । Per. जुजोह । I Fut. जोहता । II Fut. जोहिस्यति । Impera. जुह्यु । Imper. अजुह्यु । Poten. जुहेत् । Bene. जुह्यात् । Aor. अजोहीत् । Condi. अजोहिस्यत् । Causa. जोहयति । Aor. अजुह्यत् । Desid. जुहुषिषति । जुजोहिषति । Inten. जोहुष्यते *yañ luk* जोहुहीति । जोजोह्ति । Past Pass. जुहितः । Ger. जुहिता । जोहिरवा ।

मृड ३८ सुखने ।

पृहति । मर्हता ।

38. *√mrida* to be delighted or happy.

Pre. पृहति । Per. मर्ह । I Fut. मर्हिता । II Fut. मर्हिस्यति । Impera. पृह्यु । Imper. अपृह्यु । Poten. पृहेत् । Bene. पृह्यात् । Aor. अपर्हीत् । Condi. अपर्हिस्यत् । Desid. निमर्हिस्यति । Inten. मरीपृह्यते *yañ luk* मरीमर्हति । Nouns:—पृहामी पृहः पृहीर्ष ।

पृह ३९ च ।

पृहति ।

39. *√prida cha*, to delight, please. .

Pre. पृहति । Per. पपर्ह । I Fut. पर्हिता । II Fut. पर्हिस्यति । Impera. पृह्यु । Imper. अपृह्यु । Poten. पृहेत् । Bene. पृह्यात् । Aor. अपर्हीत् । Condi. अपर्हिस्यत् । Causa. पर्हयति । अपीपृह्यत् । अपपर्ह्यत् । Desid. पिपर्हिस्यति । Inten. परीपृह्यते । परीपर्हति ।

पृण ४० प्रीणने ।

पृणति । पपर्ष ।

पृण ४० क । च ।

पृणति ।

40. *√prina, √vriṇa* to delight. The *√वच* is read after this.

Pre. पृणति । पृणति । Per. पपर्ष । I Fut. पर्षिता । II Fut. पर्षिस्यति । Impera. पृण्यु । Imper. अपृण्यु । Poten. पृणेत । Bene. पृण्यात् । Aor. अपर्षीत् । Nouns:—प्रीणपृणः ।

मृश ४१ हिंसायाम् ।

41. *√mrina* to injure, hurt, kill

Pre. मृशति । Per. ममर्ष । I Fut. मर्षिता । II Fut. मर्षिस्यति । Impera. मृश्यु । Imper. अमृश्यु । Poten. मृषेत । Bene. मृष्यात् । Aor. अमर्षीत् । Nouns:—मृशात् ।

तुण ४२ कौटिल्ये ।

तुतोष ।

42. *√tuna* to curve, make crooked, bend.

Pre. तुषति । Per. तुतोष । I Fut. तोषिता । II Fut. तोषिस्यति । Impera. तुष्यु । Imper. अतुष्यु । Poten. तुषेत । Bene. तुष्यात् । Aor. अतोषीत् ।

पुण ४३ कर्मणि शुभे ।

पुनति ।

43 /puna to be virtuous or holy act in a virtuous manner

Per पुनति । Pre पुनोष । I Fut पोषिता । II Fut पोषिष्यति । Impera पुणु । Imper चपुणत् । Poten पुनेत् । Bene पुनयात् । Aor अपोषीत् । Nouns —अनेपुणत् । अनिपुणः । निपुणी । आचार निपुणः । निपुणः ।

मुण ४४ प्रतिज्ञाने ।

44 /muna to promise

Pre मुनति । Per मुनोष । I Fut मोषिता । II Fut मोषिष्यति । Impera मुणु । Imper चमुणत् । Poten मुनेत् । Bene मुनयात् । Aor अमोषीत् ।

कुण ४५ शठदोषकरणयो ।

45 /kuna 1 to sound 2 to support aid

Pre कुणति । Per कुनोष । I Fut कोषिता । II Fut कोषिष्यति । Impera कुणु । Imper चकुणत् । Poten कुनेत् । Bene कुरयात् । Aor अकोषीत् ।

शुन ४६ गती ।

46 /suna to go move

Pre शुनति । Per शुनोष । I Fut शोषिता । II Fut शोषिष्यति । Impera शुणु । Imper चशुणत् । Poten शुनेत् । Bene श्रयात् । Aor अशोषीत् । Nouns —शुनकः ।

द्रुण ४७ हिंसागतिक्रीडिलेपु ।

47 /druna 1 to hurt injure 2 to go move 3 to make curved or crooked bend

Pre द्रुणति । Per द्रुनोष । I Fut द्रोषिता । II Fut द्रोषिष्यति । Impera द्रुणु । Imper चद्रुणत् । Poten द्रुणत् । Bene द्रवयात् । Aor अद्रोषीत् । Nouns —द्रुण । द्रोषी । द्रोषिणि । द्रुषी । द्रोषी । द्रोषाद्यत् । द्रोषकी । द्विद्रोषत् । द्रोषः ।

घुण ४८ घूर्ण ४९ अमये ।

48 /ghuna 49 /ghūrna, to roll whirl stagger reel

Pre घुणति । Per घुनोष । I Fut घोषिता । II Fut घोषिष्यति । Impera घुणु । Imper चघुणत् । Poten घुनेत् । Bene घ्रयात् । Aor अघोषीत् ।

Atm Pre घुणते । Per घुणते । I Fut घोषिता । II Fut घोषिष्यति । Impera घुणतात् । Imper चघुणत् । Poten घुनेत् । Bene घुषिषीष्ट । Aor अघुषिष्ट ।

49 /ghūrna to roll whrl

Per घूर्णति । Per घूर्णत् । I Fut घूर्णिता । II घूर्णिष्यति । Impera घूर्णु । Imper चघूर्णत् । Poten घूर्णत् । Bene घूर्ण्यात् । Aor अघूर्णीत् ।

Atm Pre घूर्णते । Per घूर्णत् । I Fut घूर्णिता । II Fut घूर्णिष्यते । Impera घूर्णतात् । Imper चघूर्णत् । Poten घूर्णत् । Bene घूर्णिषीष्ट । Aor अघूर्णिष्ट ।

शुर ५० ऐश्वर्यदीप्तयो ।

शुरति । शुरोष । आश्विचि शूर्यात् ।

50 /shura /sura, 1 to rule, 2 shine

Pre. कुरति । Per. कुषोर । I Fut. कोरिष्यति । II Fut. कोरिष्यति । Impera. कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Causa. कोरयति । अकुरयत् । Inten. कोषुर्यते । 3rd luk कोषीति । Noun — कुराः ।

पुर ५१ शब्दे ।

कुरति । कुर्यात् । अथ 'न नकुर्तुं' (१६२८) इति निषेधो न । करोतिरेव तत्र ग्रहणादित्याहुः ।

51. /kura to sound

Pre कुरति । Per. कुषोर । I Fut. कोरिष्यति । II Fut. कोरिष्यति । Impera कुरु । Imper अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । The lengthening ordained by वल्लिष (VIII II 77 S. 354) was set aside with regard to कुरु by नम कुरु &c. S 1629 But that prohibition refers to कुरु form of /कृ 'to do' according to commentators Hence there is lengthening with regard to this root Aor. अकरोत् ।

पुर ५२ छेदने ।

52. /khura, /kshura to scratch, cut.

Pre. कुरति । Per. कुषोर । I Fut. कोरिष्यति । II Fut. कोरिष्यति । Impera. कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Inten. कोषुर्यते । Noun — कुराः । कर्त्ता कुरुत् । कुरुत् ।

पुर ५३ संवेष्टने ।

53. /muia to encircle, surround

Pre. कुरति । Per. कुषोर । I Fut. कोरिष्यति । II Fut. कोरिष्यति । Impera. कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Condi. अकोरिष्यत् । Noun — कुराः ।

पुर ५४ विलेखने ।

54. /khura, /khura to make lines or furrows.

Pre कुरति । Per. कुषोर । I Fut. कोरिष्यति । II Fut. कोरिष्यति । Impera. कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Condi. अकोरिष्यत् । Noun — कुराः ।

पुर ५५ भीमार्घशब्दयोः ।

55. /ghura, 1. to be frightful or terrible, 2 to sound, snore, snort to cry in distress

Pre कुरति । Per. कुषोर । I Fut. कोरिष्यति । II Fut. कोरिष्यति । Impera कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Nouns — कुराः । कुरीत् ।

पुर ५६ अग्रगमने ।

56. /pura to go in front

Pre कुरति । Per. कुषोर । I Fut. कोरिष्यति । II Fut. कोरिष्यति । Impera कुरु । Imper. अकुरु । Pot. कुरेत् । Bene. कुर्यात् । Aor. अकरोत् । Nouns — कुराः । कुरीत् ।

तिल ६२ स्नेहे ।

62. /tila, to be unctuous or greasy.

Pre. तिलति । Per. तिलेत् । I Fut. तेलिता । II Fut. तेलिष्यति । Impera. तिलतु ।
 Imper. अतिलत् । Poten. तिलेद् । Bene. तिल्याद् । Aor. अतेलीद् । Causa. तिलयति ।
 असीतिलत् । Desid. तितिलिष्यति । तितिलिष्यति । Inten. तेलिष्यते ।

चिल ६३ वसने ।

63. /chila, to put on clothes

Pre. चिलति । Per. चिलेत् । I Fut. चेलिता । II Fut. चेलिष्यति । Impera. चिलतु ।
 Imper. अचिलत् । Poten. चिलेद् । Bene. चिल्याद् । Aor. अचेनीद् । Causa. चिलयति ।
 अचीचिलत् । Desid. चिचिलिष्यति । चिचिलिष्यति । Inten. चेलिष्यते ।

चल ६४ विलसने ।

64. /chala, to sport, play, frolic about

Pre. चलति । Per. चलात् । I Fut. चलिता । II Fut. चलिष्यति । Impera. चलतु ।
 Imper. अचलत् । Poten. चलेद् । Bene. चल्याद् । Aor. अचलीद् । अचलीद् । Causc.
 चलयति । Desid. चिचलिष्यति । Inten. चाचल्यते ।

इल ६५ स्वप्नक्षेपणयोः ।

65. /ila 1. to sleep 2. to throw.

Pre. इलति । Per. इलेत् । I Fut. इलिता । II Fut. इलिष्यति । Impera. इलतु ।
 Imper. अइलत् । Poten. इलेद् । Bene. इल्याद् । Aor. ऐलीद् । ऐलिष्याद् । Condi.
 ऐलिष्यद् । Causa. इलयति । Desid. इलिष्यति । Noun — इला 'earth'.

विल ६६ सवरयोः ।

दन्तयोदृषादिः ।

66. /vila, to cover conceal. It begins with the dento-labial व व

Pre. विलति । Per. विलेत् । I Fut. वेलिता । II Fut. वेलिष्यति । Impera. विलतु ।
 Imper. अविलत् । Poten. विलेद् । Bene. विल्याद् । Aor. अवेलीद् ।

विरा ६७ भेदने ।

ओदृषादिः ।

67. /bila to split, cleave, divide It begins with the labial ब ब

Pre. विलति । Per. विलेत् । I Fut. वेलिता । II Fut. वेलिष्यति । Impera. विलतु ।
 Imper. अविलत् । Poten. विलेद् । Bene. विल्याद् । Aor. अवेलेद् । Noun — विलद् ।

णिल ६८ गह्वने ।

68. /nila, to become grave hard, to lurk, hide, to stick, to die.

Pre. णिलति । मणिलति । Per. णिलेत् । I Fut. णेलिता । II Fut. णेलिष्यति ।
 Impera. णिलतु । Imper. अणिलत् । Poten. णिलेद् । Bene. णिल्याद् । Aor. अणेनीद् ।

हिल ६९ भावकरयोः ।

69. /hila, to sport amorously.

Pre. हिलति । Per. हिलेत् । I Fut. हेलिता । II Fut. हेलिष्यति । Impera. हिलतु ।
 Imper. अहिलत् । Poten. हिलेद् । Bene. हिल्याद् । Aor. अहीलीद् ।

शिल ७० यिल ७० उच्छे ।

70 /sila /shila to glean

Pre यिलति । यिलति । Per यिलेत् । यिलेत् । I Fut येसिता । येसिता ।

मिल ७१ छेपणे ।

71 /mila to join The svaritēt /mila is given further on The present /mila will be Parasmaipadi even when the fruit of the action accrues to the agent

Pre मिलति । Per मिलेत् । I Fut मेलिता । II Fut मेलिष्यति । Impera मिलतु । Imper मेलितु । Potēn मिलेत् । Bene मिल्वात् । Aor मनेसीत् ।

लिख ७२ अक्षरविन्यासे ।

लिखेत् ।

72 /lihā to write

Pre लिपति । Per लिखेत् । I Fut लेसिता । II Fut लेसिष्यति । Impera लिखतु । I p r खलितु । Potēn लिखेत् । Bene लिखवात् । Aor खलेसीत् । Desid लिखिष्यति । लिखेदित्यर्थः । Inten लेसिष्यते । Past P 199 लिखितः । Aor लिखितवात् । Ger लिखित्वा । लेखित्वा । Nouns —लेखनः । लेखनी रेखा । लेखा । पुरलेखः । दण्डलेखः ।

कुट ७३ कौटिल्ये ।

माकुटादिभ्यः (२४६१) इति क्तिवत् । कुटिन् । कुटीर । कुट्ट । कुटिता ।

* 3 /luta *o be crooked or curved From this up to 108 /kun are the kutādi roots All affixes after these roots are considered as āt except those which have an indicative अ or व (See I 2 1 S 2461)

Pre कुटति । Per कुटीर । कुट्टतुः । कुट्टिन् । कुटीर or कुट्ट । कुट्टिन् । I Fut कुटिता । II Fut कुटिष्यति । Impera कुटतु । Imper खकुटत् । Potēn कुटेत् । Bene कुटवात् । Aor खकुटीत् । खकुट्टात् । Causa कौटवति । Aor खकुट्टत् । Desid कुट्टिष्यति । Inten कौकुटवते । yan luk कौकुटीति । कौकुटिः । The affixes are āt in the yan luk Ger कुटित्वा । Nouns —कुटयः । कौटयः । कौटः । कुट्टयः । कुट्टनः । कौटः । कुटिलः । कुटिलिका । कौटिलिकः । कुटी । कुटीर । कुटरः ।

पुट ७४ सहेपणे ।

74 /puta to embrace clasp intertwine

Pre पुटति । Per पुटीर । I Fut पुटिता । Aor अपुटीत् । Nouns —पुटिका । पुटः ।

कुच ७५ सकोचने ।

75 /kucha to contract The word सकोचन given as the meaning of this root is formed by the affix स्युट added to कुच् । The form ought to be सकुचन but the use of सकोचन by Pāṇini shows that स्युट causes guna in spite of the root belonging to the luta li class

Pre कुचति । Per कुचीर । I Fut कुचिता । Aor अकुचीत् । Nouns —चकोचः

गुज ७६ शब्दे ।

76 /gaj, to sound to hum buzz.

Pre गुञ्जति । Per जुजोते । I Fut गुञ्जिता Aor. अजुजीत् । Noun — गुञ्जः ।

गुह ७३ रक्षायाम् ।

77. /guda, to defend, preserve

Pre. गुहति । Per जुजोते । I Fut गुहिता । Aor. अजुहीत् । Nouns — गुहः

'Sugar,' गुहा 'hair'

द्विप ७८ क्षेपे ।

78. /dipa, to throw, cast, send This root is found in the Divādī class also, as द्विपति ।

Pre द्विपति । Per. द्विपते । I Fut द्विपित । Aor. अद्विपीत् ।

छुर ७९ छेदने ।

'न भङ्गुर्छुरात् (१६२८) इति न दीर्घः । छुरात् ।

79. /chhura, to cut, divide. The छ is not lengthened in the Benc'dictive, because of the prohibition of VII 2 79 S 1629.

Pre. छुरति । Per. छुरोते । I Fut छुरिता । Bene छुर्यात् । छुर्यास्तात् । Aor. अछुरीत् । Noun — छुरिका ।

स्फुट ८० विकसने ।

स्फुटति । स्फुटोते ।

80. /sphuta, to expand, open, blow, blossom

It is conjugated in the Bhuadī and Chhuraḍī classes also.

Pre स्फुटति । Per. स्फुटोते । I Fut स्फुटित । Aor. अस्फुटीत् ।

मुट ८१ आक्षेपसर्दनयोः ।

81. /muta 1 to blame, rebuke, 2 to crush

It is conjugated in the Bhuadī also as नीदति ।

Pre. मुटति । Per जुजोते । I Fut मुटिता । Aor. अजुटीत् ।

त्रुट ८२ छेदने ।

वा प्राच- (२३२१) इति वयम्वा । त्रुटयति-त्रुटति । त्रुजोते । त्रुटिता ।

82. /truta to tear, break, snap

Pre त्रुटति । or त्रुटयति । This root optionally takes र्वच् by III. 1. 70 § 2321 Per. त्रुजोते । I Fut त्रुटिता । Impera त्रुटय्व or त्रुटय्यु । Imper. अत्रुटय्व or अत्रुटय्यु । Potent. त्रुटिस्व or त्रुटयस्व । Aor. अत्रुटीत् । Noun — त्रुटिः ।

तुट ८३ कलहकर्मणि ।

तुटति । तुजोते । तुटिता ।

83. /tuta, to dispute, quarrel.

Pre. तुटति । Per तुजोते । I Fut तुटिता । Aor. अतुटीत् । Noun — तुटिः ।

चुट ८४ छुट ८५ क । छेदने ।

84. /chuta, /chhuta, /chuna to cut off, divide.

The Bhvādī form is चोटति ।

Pre. चुटति । छुटति । Per चुजोते । छुजोते । I Fut. चुटिता । छुटिता । Aor. अचुटीत् । अछुटीत् ।

जुट ८५ बन्धने ।

85 /juda /jula, to bind

Pre जुटति । जुटति । Per जुजोट । जुजोह । I Fut जुटिता । जुटिता । Aor जुजुटीह । जुजुटीह ।

कड ८६ मदे ।

86 /kada to be disturbed or confused This root need not have been read in the kutadi list, as it does not show any peculiarity of its conjugation

Pre कडति । P r कडाह । I Fut कडिता । Aor कजुडीह ।

लुट ८७ संश्लेषणे ।

87 /luta to adhere.

It is conjugated in the Bhvādi and Divādi classes, also as लोटति and लुटति ।

Pre लुटति । Per लुलोह । I Fut लुटिता ।

कृड ८८ घनत्वे ।

घनत्वं चाग्रता । चकई । कृडिता ।

88 /krīda to cluster together The word घनत्वं means चाग्रता 'clustered together', 'dense'. According to some it means 'to graze'

Pre कृडति । Per चकई । I Fut कृडिता ।

कुड ८९ बाल्ये ।

89 /kuda to play or act like a child

Pre कुडति । Per कुजोह । I Fut कुडिता ।

पुड ९० उत्सर्गे ।

90 /Puda to leave quit abandon

Atreya reads पुड instead

Pre. पुडति ।

घुट ९१ प्रतिघाते ।

91 /ghuta to retaliate, to strike again It is conjugated in the Atmanepadi of the Bhvādi class also (I 782)

Pre घुटति । Per घुजोह । I Fut घुटिता । Nouns — घीह । घीहकः ।

तुड ९२ तोडने ।

तोडनं भेदः ।

92 /tuda to split, rend, break The word तोडनं means breaking This root ends in the third letter i.e., ड, but that which ends in the first letter i.e., ट (टुट) meaning (to dispute, quarrel, has already been conjugated before (See No. 83).

Pre तुडति । (The Bhvādi form is तोडति ।) Per तुजोह । I Fut तुडिता ।

धुह ९३ ह्युह ९४ संवरणे ।

गुहति । धुयोह । धुहव । गुह ह्युह इत्येके ।

93 √thuda 94 √sthuda to cover, screen Some read धुह and ह्यु instead

Pre गुहति । Per धुयोह । I Ī it धुहिवा ।

94 √sthuda to cover screen

Pre ह्युहति । Per ह्युयोह । I Ī ut ह्युहिवा ।

स्फुर ९५ फुल ९६ संचलने ।

‘स्फुर स्फुरते स्फुल संचलने इत्येके ।

95 √sphura to throb palpitate shake The स is changed to फ after निर् वि &c by the following sūtra —

२५३७ । स्फुरतिस्फुलतयोर्निर्निविभ्य । ८ । ३ । ७६ ।

परस्य वा स्वाह । निस्फुरति निस्फुरति । ‘स्फर इत्यकारोपध क्षेपित्पठति । पस्कार ।

2037 स is optionally substituted for the स् of स्फुर and स्फुल after the prepositions निर् नि and वि ।

Thus निस्फुरति or निस्फुरति निस्फुरति or निस्फुरति विस्फुरति विस्फुरति ॥ स्फुरति, निस्फुलति निस्फुलति निस्फुलति निस्फुलति, विस्फुलति विस्फुलति ॥

Pre स्फुरति । Some read स्फर instead as स्फरति पस्कार &c Per प्रस्फोट । I Fut स्फुरिवा । II Fut स्फुरिष्यति । Impera स्फुरतु । Imper अस्फुरतु । Poten स्फुरेत् । Bene स्फुर्यात् । Aor अस्फुरीत् । Causa स्फोटयति or स्फारयति । Aor अस्फुरात् । (प्रस्फोटयति । प्रस्फारयति ।) Desid प्रस्फुरिष्यति । Inten प्रोस्फुर्यते । yāñ fuk १०१ स्फोटयति । Dual प्रोस्फुर्यते ।

96 √sphula, to tremble vibrate 2 to collect

Pre स्फुलति । Per प्रस्फोह । I Fut स्फुलिवा ।

स्फुह ९७ चुह ९८ झुह ९९ संवरणे ।

97 √sphuda 98 √chuda √buda 99 √vruda to cover

Pre स्फुहति । Per प्रस्फोह ।

98 √chuda

Pre चुहति । Per चुयोह ।

99 √vruda

Pre झुहति । Per झुयोह ।

क्रुह १०० मृह १०१ निमज्जने इत्येके ।

100 √kruda √kuda 101 √bhr da to sink dive

Pre मृहति । Per मुक्रोह । Nouns — क्रोडा । क्रोह । कस्वाणक्रोही ।

101 √bhrda

Pre मृहति ।

क्रुह १०२ सघाते ।

102 √bnda to collect This root is neither mentioned in the Siddhānta Kaumudī nor in the Mādhaviya Dhātu vr̥tti:

गुरी १०३ उद्यमने ।

अनुदात्ते । गुरते । जुगुरे । गुरिता ॥

103. /guri, to make an effort or exertion

This isanudāttet, set and ātmanepadi.

Pre. गुरते । Per जुगुरे । जुगुरित्ते । I Fut गुरिता । II Fut गुरिष्यते । Impera गुरताम् । Imper. अनुगुर । Poten गुरेत । Bene. गुरिषीष्ट । Aor अनुगुरिष्ट । अनुगुरिष्यात् । Causa. गोरत्यति । Aor अनुगुरत् । Desid जुगुरित्ते । Inten जीगुर्यते । yañ luk जीगोति । Past Pass गूर्णः Act गूर्णवात् Noun —गूर्तिः ।

गू १०४ स्तवने ।

दीर्घात् । परीक्ष्यगुणोदयः । दत्तस्यत्वार परस्मैपदिभः । जुवति । अनुवीत् ।

104. /nū, /nu, to praise It ends in long ū, as in the sentence परीक्ष्य गुणोदयः । The four roots hereafter are Parasmaipiti.

Pre जुवति । Per जुवाव । जुवन्तुः । जुवन्ति । I Fut जुविता । II Fut जुविष्यति । Impera जुवन्तु । Imper अनुवत् । Poten जुवेत् । Bene जुवात् । Aor अनुवीत् । Desid जुवन्ति । Inten जीगुर्यते । yañ luk जीगोति Past Pass वृतः Act वृत्वात् । Gl. गृत्वा ।

ध्रु १०५ विधूयने ।

जुवति ।

105. /dhrū to shake, agitate.

It is conjugated like the last

Pre जुवति । Nouns —विधूयम् ।

गु १०६ गुरीपोत्सर्गे ।

उगुविष-जुगुष । गुता । गुष्यति । अनुवीत् । हस्तावह्नात् (२३३८) । अनुताम् । अनुयुः ।

106. /gu /gū, to evacuate defecate

Pre गुवति । Per गुवाव । गुवन्तुः । गुगुविष or जुगुष । I Fut गुता । II Int गुष्यति । Impera गुवन्तु । Imper अनुवत् । Pot n गुवेत् । Bene गुवात् । Aor अनुवीत् । अनुताम् । अनुयुः । (VIII 2 27 S 2 69) D sid जुगुषति । Past Pass वृतः Act वृत्वात् ।

ध्रु १०७ गतिस्वैर्ययोः ।

'ध्रुव इति पाठाग्रतरम् । आदात्त प्रवसीत्वादि भुवतिवत् । द्वितीयसु वेद् । द्रुविष्य । भुविता । भुविष्यति । भ्रुवात् । अनुवीत् । अनुविष्यात् ।

107. /dhrū, 1 to go move 2. to be firm or fix d Another reading, ॥ ध्रुव । The first root is ध्रुविद् and is conjugated like the last The second is s t and is conjugated as follows —

Pre भुवति । Per भुवाव । भुवन्तुः । भुवन्ति । I Fut भुविता । II Fut भुविष्यति । Impera भुवन्तु । Imper अनुवत् । Poten भुवेत् । Bene भ्रुवात् । Aor. अनुवीत् । अनुविष्यात् । अनुविष्युः D sid द्रुविष्यति । Int n. सोम्यते ।

सुह् १०८ शब्दे ।

'दीर्घान्तः' इति कैयटादयो । कुवित् । अकुवित् । 'ह्रस्वान्तः' इति व्याचकारः । कृता । अकृत । युत् । कुटादयो युताः ।

108. /kuñ, /kūñ, to sound, to moan, groan, cry According to Kaiyata, the root ends in long ū and so its I. Fut. = कुवित् and Aorist, अकुवित्. According to Nyāyarkāṇḍa, it ends in short उ and its I. Fut. and Aorist are कृता and अकृत respectively.

Pre कुवति । I Fut कृता । Vrit (end). Here end the kuṣādi roots.

• सुह् १०९ व्याधाने ।

प्रायेण व्याहृत्पूर्वः । रिह् । इवह् । व्यामियते । व्यापमे । व्यापमाने । व्यापरिचयते । व्यापृत । व्यापृतात् ।

109. /prih, to be busy or active

It is generally preceded by the preposition व्याह्.

The रि is changed to रिह् by VII. 1 28 S 2367 and then there is वृह् substitution

Pre व्यामियते । Pre. व्यापमे । व्यापमाने । I Fut व्यापयर् । व्यापयति । II Fut. व्यापरिचयते । Imper व्यामियताम् । Imper व्यामियत । Poten. व्यामियेत । Bene. व्यापृषीह । व्यापृषीषात् । व्यापृषीरह् । Aor. व्यापृत । व्यापृतात् । व्यापृषत् । Causa. व्यापारयति । Aor. व्यापरीरह् । D. sid. व्यापृत्पूर्वते । Inten व्यापेमियते । yāñ luk व्यापर्वति । Past Act व्यापृतवाह् । Ger व्यापृह्य ।

सुह् ११० प्राश्रुत्यने ।

110. /mrñ, to die This root is Atmanepada under certain restrictions as mentioned in the following sūtra —

२५३८ । श्रियतेर्लुङ्लिङोश्च । १ । ३ । ६१ ।

सुह्र्लिङी । श्रियह् प्रकृतिभूताह्रस्वस्तकमाग्यप्र । श्रियह् स्वकार्यम् । श्रियते । मगार । मगयं । मगिर । मगति । मरिचयति । मरीह । अमृत ।

2538. After the verb mri to die, when it has one of the affixes having an indicatory य, as well as when it takes the affixes luñ (Aorist III 2. 110) and lñ (Benedictive III 3 159) the Atmanepada affixes are used; (but in other tenses it is Parasmaipadi).

Note.—This is a restrictive sūtra the root हृह् (to die), is marked with a ह् as an indicatory letter, so by sūtra I 3.12 it would be always Atmanepada. But the present aphorism restricts it to हृह् luñ (Aorist) and श्रियह् lñ (Benedictive) tenses, as well as to those tenses which are श्रिय. Those that take श्रिय affixes are the special tenses e. g. the Present, the Imperfect, the Potential and the Imperative

It is only before these three affixes, namely, luñ, lun and śit affixes, that the root म्रि takes the terminations of the Atmanepada. Thus the

norist मृत amrita he died, Benedictive हृषीष्ट mṛishishta may he die
Similarly before sit affixes thus म्रियते 'he dies,' = हृ + च + ते (VII 4 28)
= म्रिय + च + ते = म्रियते (VI 4 77) म्रियते म्रियते

In other tenses, viz., the two Futures, the Perfect and the Conditional
this verb is Parasmaipadi. As — म्रियिष्यति he will die : अम्रियिष्यत्

The indicatory इ in the root is for the sake of accent under VI 1
186 3730

Pre. म्रियते : Per म्रियते : म्रियते : म्रियते : म्रियते : I Fut म्रियते : म्रियते :
II Fut म्रियिष्यति : Impera. म्रियताम् : Imper. म्रियताम् : Poten म्रियेत् : Bene
हृषीष्ट : Aor म्रियत् : अम्रियताम् : Causa म्रियति : Aor म्रियिष्यत् : Desid म्रियिष्यति :
Inten म्रियिष्यते : yañ luk म्रियिष्यति : म्रियति Past Pass म्रियतः : Act म्रियताम् : Ger
म्रियता : Nouns — म्रियतुः : म्रियतः : म्रियतम् :

The following seven are Parasmaipadis

रि १११ यि ११२ गतौ ।

लङ्प्रथमयादन्तःप्रथमयादिवङ् । रिपति । यिपति । रता । यता ।

111 /ri 112 /pi to go

Pre रिपति : Per रिपाय : रिपिष्युः : रिपिष्युः : रिपिष्यिष्युः or रिपिष्युः : रिपिष्युः : रिपिष्युः :
I Fut रता : II Fut रेष्यति : Impera रिपन्तुः : Imper. म्रियताम् : Poten रिपेत् :
Bene रीपाय : Aor म्रियीष्यत् : म्रियीष्यत् : म्रियीष्यत् : Causa म्रियति : Aor म्रियिष्यत् :
Desid रिपिष्यति : Inten रीपयति : yañ luk रेष्यति : रेषति :

112 /pi to go It is conjugated like the last

Pre यिपति : Per यिपाय : I Fut यता : II Fut येष्यति : Impera यिपन्तुः :
Imper. म्रियताम् : Poten यिपेत् : B ne रीपाय : Aor म्रियीष्यत् :

धि ११३ धारणे ।

113 /dhi to hold have possess

Per धिपति : Per दिपाय : दिपिष्युः : दिपिष्युः : दिपिष्यिष्युः or दिपिष्युः : I it यता :
II Fut येष्यति : Impera धिपन्तुः : Imper. म्रियताम् : Poten धिपेत् : Bene रीपाय :
Aor म्रियीष्यत् :

क्षि ११४ निवासगत्यो ।

114 /kshī to abide dwell stay to go more

Pre क्षिपति : Per क्षिपाय : क्षिपिष्युः : क्षिपिष्युः : क्षिपिष्यिष्युः or क्षिपिष्युः :
I Fut रता : II Fut रेष्यति : Impera क्षिपन्तुः : Imper. म्रियताम् : Poten क्षिपेत् :
Bene रीपाय : Aor म्रियीष्यत् : Nouns — रीपायुः : रीपायुः : रीपायः : रीपायः : रीपायः :

शू ११५ शेरणे ।

शुपति । शरिता ।

115 /shū to excite, incite, impel

Per शुपति : With the preposition शु we have शुपति : शुपति : शुपति : शुपति :
शुपति : Per शुपाय : शुपिष्युः : शुपिष्युः : शुपिष्युः : शुपिष्युः : I Fut म्रियताम् : II Fut म्रियिष्यति :
Impera शुपन्तुः : Imper. म्रियताम् : Poten शुपेत् : B ne म्रियताम् : Aor
म्रियीष्यत् : म्रियीष्यत् : Causa म्रियति : Aor म्रियिष्यत् : Desid म्रियिष्यति : Inten

ओङ्गते । yañ luk सोषोति । Past Ger चूषा । Nouns — सोषीयम् । मूर्धः । प्रसवी ।
सूर्या । सवित्रम् । सूर्यः । सूर्यः । सौर्यम् । चीरः । चीरी ।

कृ ११६ विलेपे ।

किरति । किरतः । चकार । चकारुः । करिता-करीता । कीर्यात् । चकारीत् ।

116 /kri to scatter' This root adds a sibilant by the following —

२५३८ । किरतौ लवने । ६ । १ । १४० ।

उपास्किरते । मुदागमः स्वाब्देऽर्थे । उपस्किरति । * अट्प्रवासव्यवायेऽपि भुट् काट्पूर्व इति
ब्रह्मणम् । * उपस्किरत् । उपचस्कारः ।

2539 The augment भुट् is placed before क when the verb
कृ comes after उप and the sense is that of 'to cut or split'

Thus उपस्कार बद्धका मुनमिति उपस्कार कारनीरका मुनमिति-विहित्य मुनमिति ।

Part —The above augment takes place when कटुल् is added to the
verb उप कृ, as shown in the above examples. When the meaning is not
that of 'to cut', the form is उपस्किरति ।

Part —The augment भुट् comes before क, even when a letter of अट्
pratyāhāra (vowel or semi vowel) intervenes between उप and the root, or
when the reduplicate intervenes. As उपस्किरत् and उपचस्कारः ।

२५४० । हिंसाया मतेष्व । ६ । १ । १४१ ।

उपास्मतेश्च किरते । भुट् स्वाडिवायात् । उपस्किरति । मतिस्किरति ।

2540 The augment भुट् is placed before क when the verb
kri comes after उप and मति and the sense is "to cause suffering"

Thus उपस्किरति मतिस्किरति । So also उपस्कार्कम् or मतिस्कार्कम् इत्येते भूषण
भूषात् = तथा ते कृष्यते किञ्चिद् भूषाद् यथा हिंसायामुपपन्नमिति ।

Why do we say when the sense is to cause pain? Observe मतिकीर्कम् ॥

116 /kri to scatter

Pre किरति । किरतः । Per चकार । चकारुः । चकरिष । चकार or चकर । चकरिष ।
I Fut. करिता or करीता II Fut. करिष्यति or करीष्यति । Impera किरतु । Imper
अकिरत् । Poten किरितु । Bene कीर्यात् । Aor अकारीत् अकारिष्टात् । Causa कारयति ।
Aor अवीकरत् । Desid चिकरिष्यति । Inten चेकीर्यते । yañ luk चाकरीती । चाकरीते ।
Past Pass कीर्यः । Act कीर्यवात् । Nouns — कुटः । कुटः । अचकीर्यः । कीर्यः । विकिरः ।
विचिरः । अचक्रः । अचक्रः । अचकार ।

गृ ११७ निगरणे ।

117. /gri, to swallow. By the following sūtra, the र of this root is
optionally changed to ल ।

२५४१ । अचि विभाषा । ८ । २ । २१ ।

गिरते देहस्य सख्य वा स्वादजादौ । गिरति-गिरति । जगार-जगार । जगरिष । जगरिष्य ।
गरिता-गरिता ।

2541 The र of gri is optionally changed to ल before an
affix beginning with a vowel.

As निगिरति or निगलति निगरन् or निगलन्, निगारन् or निगालन् ॥

Note—This is a vyavasthita vibhāṣha the optional forms have particular meanings. Thus गलः meaning neck is always with ल, while गरः poison is always with र ।

117 /gri to swallow

Pre गिरति or गलति । Pr जगार, or जगाल । जगरिष । जगलिष । Fut. गरिता or गरीता गलिता or गलीता । II Fut गरिष्यति गरीष्यति । गलिष्यति or गलीष्यति । Impera गिरतु or गलतु । Imp r अगिरत् or अगिलत् । Potn गिरेत् or गितेत् । Bene गीर्येत् । Aor अगारीत् or अगालीत् । अगारिष्टात् or अगालिष्टात् Pass गार्यते or गारयते । Causa गारयति or गालयति Aor अजीगरत् or अजीगलत् । Dsid जगिरिष्यति । or जगलिष्यति । Intn जेगिरयते । yāluk जायति । Dual जाग्रीते । Nouns — गर्भिभार्दः । गर्भः । गर्भिण्यः । गरः । गीर्गर्भी । शुक्रः । गर्भिणी । उद्गरः । गरीषात् । तिगिरिणः । गरिणः गरिष्टः ।

117 /gri when this root is preceded by the preposition अव it is Atman padī and is conjugated as follows —

Pre अवगिर (or ल) ते । Per अवजगिरि (or ले) । अवजगरि (or लि) वे । I Fut अवयगि (or री लि or ली) ता II Fut अवजगिरिष्यते । I अवयगिरताम् । Im अवयगिरत । Pot अवयगिरेत । B n अवगीर्येत् or अवगारिषीष्ट । Aor अवयगिरिष्टः ।

हृङ् ११८ आदरे ।

आद्विषते । आद्विषेते । आदरे । आद्विषे । आदर्यते । आदरिष्यते । आदृषीष्ट । अदृतः । आदृषाताम् ।

118 /drih to respect honor

Pr आद्विषते । Pr आदरे । आद्विषे । I Fut आदर्यते । II Fut आदरिष्यते । Impera आद्विषाताम् । Imp r आद्विषत । Pot n आद्विषेत । B ne आद्विषीष्ट । Aor आदृत । आदृषाताम् । Pass आद्विषते । Causa दारयति । Aor अदीदरत् । Dsid आद्विदरिष्यति । Int n दीद्विषते । yāluk दर्दति । Gr आदृत्य । Nouns — आदृत्यः । आदरः । आदरी ।

धृङ् ११९ प्रयस्याने ।

प्रियते ।

119 /dhrin to be or exist to live

It is conjugated like the last

Pr प्रियते । Per द्ये । I Fut यती । II यरिष्यते । Impera प्रियताम् । Imp r अप्रियत । Potn प्रियेत । Bene प्रियीष्ट । Aor अयूत । Nouns — यर्दः । आयातः । अय परस्मैपदिनः योदयः ।

प्रच्छ १२० प्रीक्षायाम् ।

पृच्छति । पश्च्छः । पश्च्छन् । पश्च्छिष्य-पश्च्छ । पष्ट । पश्च्छति । पश्चादीत् । पृष्ट । किरादयो वृत्ताः ।

120 /prachha to ask, quest on interrogate

The following sixteen roots are Parasmaipadis

With अय it is Atmanepadi as —

Pre पृच्छति । पृच्छन्ते । Pr पश्च्छ पश्च्छन् । पष्ट । पश्च्छिष्य । पश्मष्टे । पृष्ट पृच्छते । I Fut पष्ट । पश्च्छ । II Fut पश्च्छति । पश्मष्टते । Impera पृच्छतु । पृच्छताम् ।

Imper अष्टच्छत् । सप्तच्छत् । Poten पृच्छेत् । सपृच्छेत् । Bene पृच्छयात् । सामचीष्ट ।
Aor अमाचीत् । अमाष्टात् । सप्तमष्ट । सप्तमसातात् । Causa मच्छयति । Aor अचमच्छत् ।
Desid विपृच्छयति । Inten परोपृच्छयते । yan luk पामच्छीति । पामहि । Past Ger.
पृष्ट्वा । Nouns —मरमः । मरदमाद् । माद् ।

सूत्र १२१ विसर्गः ।

विभाषा वृजिहयोः (२४०४) । सवर्जिष-सखष्ट । खष्टा । खचयति । *वृजिहयोर्कलपयति ।
(२४०५) इत्यानागमः । वृजेत् । वृज्यात् । अस्ताचीत् ।

121 /srija to leave quit abandon

Pre वृजति । Per सवर्ज । सवृज्युः । सवर्जिष or सखष्ट । by VII 2 65 S 2404
सन्निप । I Fut खष्टा । II Fut खचयति । The अष्टागिमत is by VI 1 58 S
2405 Imp 1a सवृज्युः । Imper अमृजत् । Poten वृजेत् । B । वृज्यात् । Aor अस्ताचीत् ।
अस्ताष्टात् । Pass सवयते । Aor अवरजि । Causa वजयति । A r अचीवृजत् । अममजत् ।
Desid विवृजयति । Inten वरोवृजयते । yan luk वरोवृजोति । वरीवर्हि । वरिवृष्ट । 1dJ
वृज्यम् । Nouns —सवर्जि । सखी । खजिष्ट । खजीयात् । खक ।

दुसहजो १२२ शुद्धो ।

मज्जति । मज्जन् । *मज्जिमज्जोर्कणि (२५१७) इति युक् । *मज्जिमज्जोर्कणि युक्ताच्यः ।
स्योनाविलोपः । मज्जत्स्य । मज्जिज्य । मज्जका । मज्जयति । अमाहृषीत् । अमाहृक्तात् ।
अमाहृष्ट ।

122 /tu masja to bathe By VII 1 60 S 2517 a nasal is inserted
before the consonantal affixes and this nasal is inserted before the final w
of the root by the following vartika —The युक् comes before the final letter
of the /masja, i.e. between स and ज । Thus मज्जन् । After reduplication,
we get 2nd Pers Sing of the Perfect as मज्जत्स्य । The initial च् elided
by VIII 2 29 S 380 But when the affix च् is वेद् there is no युक् then we
get the form as मज्जिज्य ।

Pre मज्जति । Per मज्जन् । मज्ज्युः । मज्जिज्य or मज्जत्स्य । मज्जिज्य । I Fut
मज्जत् । II Fut मज्जयति । Imperा मज्जन् । Imper अमज्जत् । Bene
मज्ज्यात् । Aor अमाहृषीत् । अमाहृक्तात् । अमाहृष्टुः । Causa मज्जयति । Aor अममज्जत् ।
D sid मज्जयति । Inten मज्जयते yan luk मज्जयति । Past Pass मज्जत्स्य or
मज्जत्स्य । Nouns —मुद्रय । मज्जः । मज्जुः । मज्ज्यः । मज्ज्युः । मज्ज्या । मज्ज्यानी ।

सूत्रो १२३ भङ्गे ।

रोक्ता । रोक्षयति । अरोक्षीत् । अरोक्षाय ।

123 /rujo to break to pieces destroy

Pre रोजति । Per रोजन् । रोज्युः । रोजिष । रक्षयि । I Fut रोक्ता । II Fut
रोक्षयति । Imperा रोजन् । Imper अरजत् । Poten रजेत् । Bene रज्यात् । Aor
अरोक्षीत् । अरोक्षाय । अरोक्षः । Causa रोजयति । Aor अरक्षयत् । Desid रक्षयति ।
Inten रोक्षयते । yan luk रोक्षेति । Past Pass रज्युष । रज्जः । Act रज्ययान् ।
सुनयान् । Ger रक्षत्वा । Nouns कृत्तयुजः । रोषः । हर्मोषः । हृदयरोषः रजः ।

भुजो १२४ कौटिल्ये ।

वज्रिवत् ।

124 /bhujo to bend to curve, make crooked

It is conjugated like the last

Pre भुजति । Per भुजोत् । I Fut भोक्ता । II Fut भोक्त्वति । Impera भुज
Aor अभोक्तीत् । Noun :—चूल विभुजः । a chariot

छुप १२५ रूप्ये ।

छोहा । अच्योस्वीत् ।

125 /chhapa /chupa to touch

Pre छुपति । Per छुप्ते । छुप्तेऽनु । छुप्तेऽपि । छुप्तेऽपि । I Fut छोहा । II
Fut छोह्वति । Impera छुपतु । Imper अछुपत् । Pote । छुवेत् । Bene छुप्यात् । Aor
अच्योस्वीत् । अच्योक्षत् । Causa छोपयति । Aor अच्यपत् । Desid छुप्स्यति । Inten
छोप्स्यते । yan luk छोप्सि । Pass छुप्तः । Ger छुपत्वा ।

रुश १२६ रिश १२६ क । हिंसायाम् ।

नापन्नात्ते । रोहा । रोहयति । रेहा । रेहयति ।

126 /rusa /risa to injure hurt kill

Pre रयति । Per रतेह । रतायिव । रययिव । I Fut रोहा । II रोहयति । Impera
रयतु । Imper अरयत् । Poten रयेत् । Bene रय्यात् । Aor अरयत् । Causa रीययति ।
Aor अरययत् । Desid रयति । Inten रोहयते । yan luk रोहेहि ।

126A /risa to injure

Pre रियति । Per रितेह । II Fut रेवयति । Impera रियतु । Imper अरियत् ।
Poten रितेह । Aor अरियत् । Causa रीययति । Aor अरीरियत् । Desid रितियति ।
Inten रेतियते । yan luk रेरेहि ।

लिश १२७ गती ।

अलिषत् ।

127 /lisá, to go move . It is conjugated like /risa It is also
found in the Divádi class

Pre लिषति । Per लिलेह । I Fut लेहा । Aor अलिषत् ।

रूपथ १२८ सरूप्येने ।

रमाष्टा-रूपर्हा । रूपयति-रूपयति । अरमाष्टीत् अरमाष्टीत्-अरूपयत् ।

128 /sprisá to touch

Pre रूपयति । Per रूपयर्ह । रूपयर्हनु । रूपयर्हिव । रूपययिव । I Fut रूपर्हा ।
Impera रूपयतु । Imper अरूपयत् । Poten रूपयेत् । Bene रूपय्यात् । Aor अरमाष्टीत्
अरमाष्टीत् अरूपयत् । अरमाष्टीत् अरमाष्टात् । अरमाष्टुः । अरमाष्टुः । esid पिरूपयति ।
Inten ररूपयते । yan luk ररीरयति । Past Nouns —रूपयर्ह । इदिरूपयत् ।
दिविरूपयत् उदिरूपयत् । अरूपयत्

विच्छ १२९ गती ।

प्रुपथ- (२३०३) वरवायः । चार्थपानुके वा । विच्छायति । विच्छायार्थकार-विच्छाय ।

129 /richha, to go, move. By III 1 29 S. 2303, चाय is added to the root before Ardhadhātuka affixes optionally.

Pre विचयति । P = विविच्य or विचयावीच्यत् । विविच्यन् । विविचिष्य । विविचिष्य । I Fut विचिष्यति or विचयाविष्यति । II. Fut. विचिष्यति or विचयाविष्यति । Impera. विचयावद् । Aor. चयिष्यीद् चयेयीद् । चयिष्यिष्यत् । Caus. विचयति । Aor. चयिष्यीद् or चयिष्यिष्यत् । D. १. चयिष्यति । Inten. चयिष्यते । Pa. १ Pa. ३ विचिष्यति । or विचयाविष्यति । G = विचयाविष्यत् or विचिष्यत् । Noun — चिरयः ।

विश १३० प्रवेशन ।

विशति । वेष्ट ।

130. /visā, to enter. It is conjugated like /riś.

With the prefix नि, it is Atmanepadi.

Pre विशति । निविशते । P. निवेश । निविशते । निविशिष्ये । I Fut. वेष्ट । निवेष्ट । II Fut. निवेश्यते । Impera. निविशताद् । Imper. निविशत । Poten. निविशेय Ben निविशीष्ट r Aor. निविशत् । D. १. निविशति । Inten. निवेश्यते yañ lok निवेशिष्यति or निवेशिष्ट । Past Pass विष्ट । Act. विष्टवद् । Nouns — वेष्ट । वेष्टन । विष्टपदी । वेष्टा । वेष्टः । D. वेष्टिष्यत् । २. विष्ट । विष्टी । Pl. विष्टाः ।

मृश १३१ आसर्षणे ।

आसर्षणं स्वर्षणं । आसर्षीद्-आसर्षीद्-आसर्षद् ।

131. /mṛśa, to rub, stroke, to touch, to handle. It is conjugated like /sprisā

Pre. मृशति । P. मर्ष । मर्षयद् । मर्षयिष्य । मर्षयिष्य । I Fut. मर्षी । Aor. मर्षीद्, मर्षावीद्, or मर्षयद् ।

शुद १३२ मेरणे ।

कर्त्रे निशेषेऽपि क्ते परस्मैपदार्थः पुनः पाठः ।

132 /nuda, to send, to prompt, propel. It has been repeated here because it is Parasmaipadi even where the fruit of the action accrues to the agent (See No 2)

पद्ल १३३ विशरणगत्यसादनेषु ।

'वीदति' इत्यादि नीडादिङ्गत् । इह पाठो मुञ्चिष्यवार्थः । वीदती-वीदन्ती । इवसादी पाठस्तु चार्थः । वादः । इवसार्वत् । मृगमुदात्तः । मृगमुदात्तः ।

133 /hadrī 1 to recline, lie down, 2 to go, 3. to be languid, to be in distress. It is conjugated like the Bhṛādi /śhad () Its insertion here is for the sake of making the मुञ् optional as वीदती or वीदन्ती । Its insertion in the jvalādi list is for the sake of adding the affix च to it (III. 1. 140 S. 2902) as वादः । Also for the sake of account, as the base in the Bhṛādi class is anudā'ta, because of the affix मृन्, while the base in the Tudādi is udāt'a, because of the vikarana च । Thus Bhṛādi is 'वीदति', while Tudādi is 'वीदति' ।

Pre वीदति । Nouns — वीदती or वीदन्ती ।

शुद्ध १३४ शातने ।

स्वार्थं च पुनः पाठः । यथा तु नास्ति । 'यदे' शिता' (२३६२) इत्यात्मनेपदोक्तेः ।

134 /sadri, to fall, perish, decay, wither.

It has been repeated here for the sake of accent for it is conjugated like the Bhvâdi root except in the Present tense.

Thus Bhvâdi गीयते has accent on गी while in the Tudâdi, the accent falls on य : Its repetition here is not for the sake of adding the nasal यङ optionally in the यट् (Present participle Parasmai), because before यङ affixes it is always Atmanepadi by I § 60 S 2362. Therefore it never takes यट् but यानच् . So it always forms गीयान् :

Pre गीयते । Per ययाद् । I Fut. यसा । II Fut यान्यति । Impera गीयताम् । Imper यगीयत । Poten गीयेत् । Bene. यदाद् । Aor ययद् । Causa यातयति । Desid यियारयति । Inten याययते । yañ luk यायसि ।

अय यट् स्वरि वेत्तः ।

निल १३५ संगमे ।

'निल संरतेपणे इति पठितस्य पुनः पाठः कर्मनिभाये तत्पर्यः । निलति-निलते । निनेल-निनिले ।

135 /mila, to assemble, to accompany, to come or meet together. The repetition of this root which has already been mentioned before as निल करतेपणे is for the sake of making it Atmanepadi when the fruit of the action accrues to the agent

Pre निलति । A निलते । Per. निनेल । A. निनिले । I Fut. P and A नेलित्ताम् । II Fut नेलित्यति । A ते । Impera. निलतु । A. निलताम् । Imper. यनिलतु । A त । Poten निलेत् । A च । Bene. A. निलिषीह । Aor A. यनेलित् । Desid निनिलिष्ये or निनेलियते ।

मुच्ल १३६ मोक्षणे ।

136 /muchlri, to liberate to loose

The nasal is inserted in the conjugation of this root by the following,—

२५४२ । श्रे मुपादीनाम् । ७ । १ । ५१ ।

पुनराद् । पुट्ति । पुट्ते । मोक्षा । पुखाद् । पुवीह । अमुपद्-अमुक् । अमुपाताद् ।

2542. In पुद् do., before the characteristic च of the Tudadi class, the च is placed after the vowel of the root

Thus पुचल्—पुट्ति, (पुचति, विचति निचति विचति कृचति विचति, विचति)

Note.—Why ' before च ? Observe मोक्षा, मोक्षद् मोक्षयद् & Why "of पुच् &c." ? Observe पुट्ति पुटति ।

Pre. पुट्ति । Per. पुपोच । पुपुच्युः । पुपोचिष । पुपुचिष । I Fut मोक्षा । II Fut मोक्षति । Impera पुटतु । Imper अमुपद् । Poten पुट्ते । Bene पुखाद् । Aor अमुपद् or अमोचयद् । Causa. मोचयति । Aor अमुपुच । Desid पुपुचि । Inten मोपुचते । yañ luk मोपोचि । Nouns—मोचः । पुखाः । मोचिषद् । विचिषः । अमुचि । अमुपुचि । अमपुच । अमुपुची । अमपुचः ।

Atm Pre पुट्ते । Per पुपुचे । II Fut मोक्षा । II Fut मोक्षते । Impera पुट्ताम् । Imper अमुपुच । Inten पुट्ते । Bene पुवीह । Aor अमुचः । अमुपाताद् । Causa याचयते । अमुपुचः । Desid पुपुचते ।

लुप्त १३७ वेदने ।

लुप्त-लुप्ते । अलुप्त-अलुप्त ।

137. /lupṭi, to cut off, to break

It is conjugated like the last

Pre लुप्ति । Causa. लोचयति । Aor. अलुप्त or अलुप्तोप । Inten लोचयते ।
yañ luk लोचोति ।

Atm. Pre. लुप्ते । Aor. अलुप्त ।

विद्वत् १३८ लाभे ।

विद्वत्-विद्वते । विवेद-विविदि । ज्ञानप्रप्त्यादिवत् वेदकोऽयम् । वेदिता । भाष्यादिनतेऽ
विद्वत् । वेत्ता । पत्तिवेत्ता । परिवर्जने । अवेद परिवर्ज्य दातार्यद्वि लभ्यवानिरवर्ज्यः । वृत्तौ ।

138. /vidṛ, to get, obtain, acquire

Pre विद्वत्ति । विद्वत् । P. r. विवेद । विविदयुः । विवेदिय । I Fut. वेदिता ।
According to Vyāgrabhūti, it is set, but according to the Bhāṣya it is
anit as वेत्ता । Impera विद्वद्युः । Imper. अविविद । Pot. विवेद । Bene विद्वत् ।
Aor. अविविद । अविविदयुः । Causa. वेदयति Aor. अलोचिद । Desid विविदिषति or
विवेदिषति । Inten वेदिषते । yañ luk वेवेति । Past Pass विद्यः । Ger विदिष्या or
वेदिष्या । Nouns —विद्वः । गोविद्वः । कुन्दः । ब्राह्मवेदः । विद्वः । विद्यः । वेदिता ।
पत्तिवेत्ता is formed by adding the affix वृच् or वृच् to the root This word
means a younger brother married before the elder.Atm. Pre. विद्वते । Per. विविदि । I Fut. वेदिता । II Fut. वेदिष्यते । Impera.
विद्वत्ता । Imper. अविविद । Pot. विवेद । Bene वेदिषीष्ट । Aor. अवेदिष्ट ।

लिप १३९ उपदेहे ।

उपदेहो वृद्धिः । लिपति-लिपते । लिहा । 'लिपिबिबि-' (२४१८) दृश्यम् । वङि डु वा ।
अलिपद्-अलिपत-अलिह ।139. /lipa, to besmear, to anoint, to cover upadeha means to 'in-
crease'. Its aorist is formed by लृच् (III 1 53 S. 2418) The लृच् aorist
is optional in the Atmanopadi.Pre लिपति । P. r. लिपेय । लिपेयिष्य । लिपिष्य । I Fut. लिहा । II Fut. लिपयति ।
Impera लिपयुः । Imper. अलिपत् । Pot. लिपेय । Bene लिप्यात् । Aor. अलिपत् ।
Causa. लिपयति Aor. अलोचिपत् । Desid लिपिष्यति । Inten. लिपिष्यते yañ luk
लेहेति । Nouns —लिप्यः । लिपिष्य । लिपिः । लिपिः ।Atm. Pre. लिपते । P. r. लिपेय । I Fut. लिहा । II Fut. लिपयते । Impera
लिपयतात् । Imper. अलिपत । Pot. लिपेय । Bene लिपिषीष्ट । Aor. अलिपत् or
अलिपत । Desid लिपिष्यते ।

पिच १४० क्षरणे ।

पिचति-पिचते । अलिपत्-अलिपत-अलिह । अलिपिष्यति । अलिपिष्यते ।

140. /shicha to sprinkle, moisten

Pre पिचति । P. r. पिचिष्ये । अलिपत् Aor. अलिपत् अलिपयतात् । विविदते ।

Pre. पिचति । With the prefix अलि, च is changed to च Thus अलिपिष्यति ।
अलिपिष्यत् । अलिपिष्ये । P. r. पिचिष्ये । विविदयुः । विवेदिय । I Fut. वेत्ता । II Fut.
वेदयति । Impera विद्वद्युः । Imper. अविविद । Pot. विवेद । Bene विद्वत् । Aor.

अविचद । Causa चेचयति । Aor अचीचिद । Desid चिचिचि । Inten चेचिचये । yan luk चेचिचि । Nouns —चकृचम् । चिचुचम् ।

अथ अथः परस्मैपदिनाः ।

• कृती १४१ छेदने ।

कृणाति । चकते । कर्तिता । कर्तिचयति-कर्त्तव्यति । अकर्ती ।

141 /kritā to cut

The following three roots are Parasmaipadi-

Pr. कृतति । Per चकते । चकृवतुः । चकर्त्तव्य । चकृव । चकृत्तिव । I Fut कर्तिता ।

II Fut कर्तिचयति or कर्त्तव्यति । Impera कृन्तु । Imp-r अकृतत् । Poten कृन्तेत ।

Bene कृत्यात् । Aor अकृवीत् । अकर्त्तिष्टात् । Causa कर्चयति । Aor अचकर्त्तत् ।

Desid चिहृत्तवति or चिचर्त्तवति । Inten चरीकृत्यते । yan luk चरिचर्त्ति । Past

Pass कृतः । 1st कृतवात् । Nouns —विकर्त्तव्यः । कृतिः । कृत्यम् ।

खिद १४२ परिघाते ।

खिदति । चिखेद । खेत्ता । अथ दैव्ये दिवादी वधादी च ।

142 /khida to strike press down afflict

This root when meaning to be poor belongs to the Divadi and Rudhādi classes also

Pre खिदति । Per चिखेत् । चिखिदतुः । चिखेदिय । I Fut खेत्ता । II Fut

खेत्तवति । Impera खिदतु । Imp-r खातिदत् । Poten खिन्देत् । Bene खिदयात् ।

Aor अखैरवीत् । अखैतात् । Causa खेदयति । Aor अचीखिदत् । Desid चिखिचयति ।

Inten चेखिचये । yan luk चेखिचि or चेखिदीति । Past Pass. खिन्तः । Ger खित्वा ।

Noun —खिदिदम् ।

पिश १४३ मययये ।

चिचति । चेषिता । अथ दीपनाशायि । स्वष्टः कषायि पिचयु । बुद् । उपादपस्तुपादपम् ।

143 /piśā to shape fashion form

This root when meaning to go belongs to the Churadi class

It means also 'to kindle to show' as in the sentence स्वष्टः कषायि चिचयु ।

Pre चिचयति । Per चिचयेत् । चिचियतुः । चिचियति । I Fut चेषिता । II Fut

चेषिचयति । Imp-ra चिचयु । Imp-r अचिचयत् । Poten चिचयेत् । Bene चिचयात् ।

Aor अचेषीत् । अचेषिष्टात् । Causa चेषयति । Aor अचीचिचयत् । Desid चिचिचयति ।

Inten चेचिचये । yan luk चेचिचि or चेचि । Past Pass. चिचितः । Ger चेषित्वा or

चिचित्वा । Nouns —चिचयः । चेषितायः । चिचयः । चिचयः । चेषी ।

बुद् (and) Here end both the Mīchādi and the Tudadi

एति विहन्तुदादिप्रकरणम् ।

Thus व + व + वृ + तिप् = व + व + वृ + वि (VIII 2 40 S 2280) = व + व + वृ + वि (VIII 4 53 S 52) = वरुद्धि ।

The dual is thus formed व + व + वृ + त्व = व + वृ + ० + वृ + त्व (VI 4. III. S. 2469 The व of व is elided before the त्व sārvaśātrika affix त्व) = व + वृ + ० + वृ + त्व । The वृ is considered asidhha for the purposes of anusvāra change, as it was evolved by the operation of a Tripāḍī-rule VIII 4 1 S 235, which is looked upon as non effective for the purposes of the prior rule VIII 3 24 S 123 Therefore वृ being still looked upon as वृ we change it to anusvāra व + ० + वृ + त्व । The anusvāra is then changed to a letter homogeneous with the subsequent by VIII 4 53 S 124 As, व + वृ + ० + वृ + त्व । Thus वृ obtained by a Tripāḍī-rule is asidhha for the purposes of the prior VIII 4 1 S 235, and again is not again changed to वृ ।

Question — In the equation व + वृ + ० + वृ + त्व, how can वृ be changed to anusvāra before वृ, since the lopādesa zero intervenes between it and वृ and it is sthānavat? Moreover in व + ० + वृ + त्व how can the anusvāra be changed to वृ since it is not followed by वृ, but by a lopādesa zero?

Answer — The zero is not sthānavat because I 1 58 S 51 makes a special exception in favor of savarna—viddhi and anusvāra—vidhi.

For further explanation of this rule see my Ashṭādhyāyī page 50 paras 6 and 7)

Thus in the third person dual we get व + व + वृ + त्व = वृ + व + वृ + त्व (VIII 2 40 S 2280) = वरुध् or वरुद्धः ।

1. /rudhir to cover.

Pre वरुद्धि । वरुद्धः । वरुद्धि । वरुद्धि । वरुध् । वरुध् । वरुद्धि । वरुद्धि । वरुद्धि ।
Per वरुधे । वरुधुः । वरुधुः । वरुधिये । वरुधिये । I Fut वरुधे । II Fut वरुधे ।
 Impera वरुध् or वरुधात् । वरुधात् । वरुधुः । वरुद्धि । वरुध् । वरुध् । वरुध् ।
 वरुधाव । वरुधाव । Imperा वरुध् or ० ह् । वरुधात् । वरुध् । वरुध् । वरुध् ।
 वरुधाव । वरुध् । वरुध् । वरुध् । वरुध् । वरुध् । वरुध् । वरुध् ।
 वरुधाव । वरुधाव । वरुधाव । वरुधाव । वरुधाव । वरुधाव । वरुधाव ।
 Aor वरुध् or वरुधे । वरुधाव । वरुधाव । वरुधाव । वरुधाव । वरुधाव ।
 वरुध् or वरुधे । वरुध् or वरुधे । वरुध् or वरुधे । वरुध् or वरुधे ।
 वरुधाव or वरुधे । वरुधाव or वरुधे । Pass. वरुधे । Aor वरुधे । Causa वरुधे । Aor.
 वरुधे । Devid वरुधे । Inten वरुधे । yan lak वरुधे Past. Parta वरुधः ।
 Parta Ger वरुधा or वरुध् । Nouns — वरुधः । वरुधः ।

1. /rudh Atmanepādī

Pre वरुधे । वरुधाते । वरुधते । वरुधे । वरुधाते । वरुधते । वरुधे । वरुधाते । वरुधते ।
Per वरुधे । वरुधाते । वरुधते । वरुधे । वरुधाते । वरुधते । वरुधे । वरुधाते । वरुधते ।

विचिर् ५ पृथग्भावे ।

विचिर्-विचिर् ।

5. /vichir to separate, to discriminate.

It is conjugated like /richir.

Prp. विचिर् । A. विचिर् । विचिर् । Nouns:—विचिकी । विचिकः ।

क्षुदिर् ६ संपेयणे ।

क्षुदिर्-क्षुदि । चोत्ता । अक्षुदत्-अक्षीरणीत्-अक्षुत् ।

6. /kshudir to bruise; pound down.

Pro. क्षुदि । क्षुत्तः । क्षुदन्ति । क्षुदन्ति । क्षुदन्ति । क्षुदन्ति । क्षुदन्ति । Per. 'क्षुदो' । क्षुदोत्तः ।
 क्षुदोदित । क्षुदोदितः । I Fut. चोत्ता । II Fut. क्षीरयति । Impera. क्षुदत्त । क्षुदत्त ।
 क्षुदत्त । क्षुदत्त । क्षुदत्त । क्षुदत्त । क्षुदत्त । Imper. अक्षुदत् । अक्षुदत् । अक्षुदत् ।
 अक्षुदत्-इ or अक्षुदत् । अक्षुदत् । अक्षुदत् । Poten. क्षुदात् । क्षुदात् । Bene. क्षुदात् ।
 क्षुदात् । Aor. अक्षुदत् or अक्षीरणीत् । अक्षुदत् or अक्षीरणीत् । अक्षुदत् । Causa.
 क्षुदयति । Aor. अक्षुदयत् । Desid. क्षुदयति । A. अक्षुदयते । Inten. क्षुदयते ।
 luk क्षुदयति । Pass. Past Part. क्षुदित । Act. क्षुदयत् । Nouns:—क्षुदः । क्षुदः ।
 क्षुदिना ।

6. /kshudir. Atmanepada.

Pré. क्षुदते । क्षुदते । क्षुदते । क्षुदते । क्षुदते । Per. क्षुदते । क्षुदते । क्षुदते ।
 I Fut. चोत्ता । II Fut. क्षीरयति । Impera. क्षुदत्त । क्षुदत्त । क्षुदत्त । क्षुदत्त ।
 क्षुदते । क्षुदयते । Imper. अक्षुदत् । अक्षुदत्त । अक्षुदत् । अक्षुदत् । Poten. क्षुदीत् ।
 क्षुदीयात् । Bene. क्षुदीत् । क्षुदीयात् । Aor. अक्षुत् । अक्षुदयत् ।

युजिर् ७ योगे ।

चोत्ता ।

7. /yujir to join, unite.

Pro. युजि । युज्जः । युजन्ति । युजति । युजन्ति । Per. युजोत्त । युजोदित । युजोत्त ।
 युजोदित । I Fut. चोत्ता । II Fut. क्षीरयति । Impera. युजत्त । युजत्त । युजत्त ।
 युजत्त । युजत्त or युजत्त । युजत्त । युजत्त । युजत्त । Imper. अयुजत् ।
 अयुजत्-अयु । अयुजत् । अयुजत् । Poten. युजात् । युजात् । Bene. युजात् ।
 युजात् । Pass. युजते । Nouns:—युजः । युजः । अयुजत् । योत्तः । योपी । योपः ।
 योपिका । युजः । योपिका ।

7. /yujir. Atmanepada.

Pré. युजते । युजते । युजते । युजते । युजते । Per. युजते । I Fut. चोत्ता ।
 II Fut. क्षीरयति । Impera. युजत्त । Imper. अयुजत् । अयुजत् । अयुजत् । Poten.
 युजीत् । Bene. युजीत् ।

उच्छदिर् = दीप्तिदेयनयोः ।

उच्छदिर्-उच्छदि । 'दीप्तिदेयनयोः' (२५०३) इति वेद । उच्छदिदे-उच्छदिदे । उच्छदिता ।
 उच्छदि-उच्छदि । उच्छदि-उच्छदि । उच्छदि-उच्छदि ।

formed by चङ् because of the indicatory चृ । See III 1.55. S. 2343. Causa. रोषयति । Aor. यषीयिषत् । Desid. शिषियति । Δ. शिषियते । Inten. येमिष्यते । yāñ luk येमिषीति or येमेष्टि । Pass. शिष्टः । Act शिष्टवात् । Nouns — शिष्टेयः । येमिषिकः ।

पिष्ट १५ संचूर्णने ।

पिष्टिवत् । पिनष्टि ।

15. /piṣṭhri to pound, to grind.

It is conjugated like /शिष् ॥

Pro पिनष्टि Noun — पिष्ट्व ।

भङ्गो १६ भ्रामर्दने ।

भनक्ति । भनक्तिव । भनङ्कय । भङ्क्ता ।

16. /bhañjo, to break, tear down, shatter.

Pro भनक्ति । भङ्क्ताः । भनङ्कन्ति । भनक्ति । भनक्तिव । भनङ्कय । Per. बभञ्ज । बभङ्कयुः ।

भनक्तिव or बभङ्कय । भनङ्किय । I Fut भक्ता । II Fut भवयति । Impera भनक्तु or

भनङ्कत । भनङ्कित् । भनङ्कानि । Imper चननङ् or चङ् । चनङ्क्तात् । चनङ्कन् । चननङ् ।

चननङ् । Poten भङ्वात् । Bene भङ्वात् । Aor. चनासीत् । चनङ्क्तात् । Pass.

चनङ्कते । Aor. चनेष्टि or चनाति । Causa भनयति । Aor. चनयन्त । Desid. चिष्यति ।

Inten चनयते । yāñ luk चनक्ति or चनकीति । Pass चनतः । Act चनवात् । Ger.

चनङ्कत्वा or चनेवा । Nouns — चङ्गुरा । चङ्गः । चङ्गी ।

भुज १७ पालनाभ्यवहारयोः ।

भुनक्ति । भोक्ता । भोजयति । भुजङ्क ।

17. /bhuja, 1 to protect, 2 to eat

Pre भुनक्ति । भुङ्क्त । भुङ्कन्ति । भुनक्ति । Poten. भुङ्क्वात् । Bene भुङ्क्वात् ।

Aor. भुजीषीत् । भुजीकात् । Causa भोजयति । Aor. भुजयन्त । Desid. भुज्यति ।

Inten भुजयते । yāñ luk भुजनीति or भुजीति । Pass. भुजङ्क । Nouns — भोज ।

भुजः । भोजः ।

17. /bhuja, 1 to protect, 2 to eat Atmanepada

Pre. भुङ्क्ते । भुङ्कते । भुङ्कते । भुङ्कते । भुङ्कते । भुङ्कते । भुङ्कते । भुङ्कते ।

भुङ्कते । Per. भुङ्क्ते । भुङ्किते । I Fut. भोक्ता । भोक्तारः । II Fut भोजयते । Impera

भुङ्क्तात् । Imper. भुजङ्क । भुजवातात् । Poten भुजनीत् । भुजनीयात् । Bene

भुजीत् । Aor. भुजङ्क । Desid भुज्यते ।

तृष्ट १८ हिंसि १९ हिंसायाम् ।

18. /trihā, to injure. Thus तृ+अनृ+इ+ति=तृष्ट+ति । Now by

the following sūtra, तृष्ट becomes तृष्टे before पिष्ट affixes which begin with

a consonant.

२५४५ । तृहण इम् । ३ । ३ । ९२ ।

तृहः । तृहणि कृत इत्यगमः स्वाह्लादी यिति । वृहेदि । वृषहः । तर्हः । तर्हिता । अतृहेद् । दिनस्ति । जिह्विष । हिचिता ।

2545 Before a *वृत्* Sārvadhātuka affix beginning with a consonant, *ह* is added after *व* of the verbal stem *वृहृ* ॥

Note —As वृहेदि, वृहेषि वृहेहि अतृहेत् ॥ In the last example though the affix vanishes altogether, yet it produces its effect. Why beginning with a consonant? Observe वृषहानि ॥ Why a *वृत्* affix? Observe वृहः with तृह् ॥ The stem वृहृ is formed from the root वृह् (Rudhādi) with the vikarana वृह् and is so exhibited in the sūtra in order to indicate that the augment ह् is added after the vikarana वृह् has been added, and that the root वृह् of 'tudādi' class is not to be taken.

Thus वृह् + ह् + ह् + ति = वृहेद् + ति (VI I 87 S. 69) = वृहेद् + ति (VIII 2 31 S. 324) = वृहेद् + ति (VIII 2 40 S. 2290) = वृहेद् + ति (VIII 4 41 S. 118) = वृहे + ति (VIII 3 31 S. 2335) = वृहे हि ।

18 √trihā, √trih; 19 √hisi to injure

Pre वृहेदि । वृषहः । वृहणित् । वृहेषि । (VIII 2 41 S. 295) वृषहः । वृषहः । वृहेषि । वृहः । वृहः । Per तर्हः । तर्हणुः । तर्हणुः । तर्हणिव । तर्हणिव । I Fut तर्हिता । II Fut तर्हिष्यति । Impera वृहेतु or वृषहाद् । वृषहाद् । वृहणु । वृषिह । वृषहानि । Imper अतृहेद्-0द् । अतृषहाद् । अतृहणुः । अतृहणु-0द् । अतृषहणु । अतृह । B no वृषाद् । वृषास्ताद् । Aor अतर्हिह । अतर्हिहणु । Pass वृषसे । Aor अतर्हिह । Caus तर्हिषति । Aor अतर्हिषणु or अतर्हिहणु । Desid तितर्हिषति or तितर्हिषति । Int n तर्हिषसे । १८८ luk तर्हिषति । Ger तर्हिष्या ।

10 √hisi to injure

Pre हिचिता । हिचिता । हिचणित् । हिचणिव । हिचणिव । Per हिचिह । हिचिहणु । जिह्विष । जिह्विष । I Fut हिचिता । II Fut हिचिष्यति । Impera हिचणु or हिचिताद् । हिचिताद् । हिचणु । हिचिष्यः हिचिष्याणि । Imper अहिचणु । अहिचिताद् । अहिचिष्य । अहिचिष्य-0द् । अहिचिता । (VIII 2 74 S. 2485). अहिचिष्यणु । अहिचिष्य । Potu हिचिताद् । हिचिताणु । B no हिचिताद् । हिचितालाद् । Aor अहिचिषणु or अहिचिषणु । Caus हिचिषति । Aoris' अहिचिषणु । D ३१ जिह्विषणिव । Inten अहिचिषसे । १८८ luk अहिचिता । Pass हिचिता । Ger हिचिष्या । Nouns —हिचिकः । हिचिकः । हिचि । हिचि ।

उम्दी २० हिचिने ।

उचिषि । उचिषि । उचिषि । उचिषि । उचिषि । उचिषि । उचिषि । उचिषि । उचिषि । उचिषि ।

20 /undi to wet moisten bathe

Pre अनति । उन्तः । उन्दति । Per. उन्दायुक्ता । Imp. 1st अनदानि । Imper. अनय । अन्यात् । अनदत् । अनः, अनत्-०द् । अनदत् । Poten उन्दात् । उन्दातात् । II ne उन्नात् । उदास्तात् । Aor. अनदीत् । अनदिष्टात् । Causa उन्दयति । Desid. उन्दिष्यति । Pass. उन्नय, उन्नय, G r उन्दिष्या । Nouns —अनोदः । अनोदः । हृद्दः । अनोदय । उन्नय । उदकाः । उदधिः । उदवासाः । उदयनयः ।

अञ्जू २१ उपक्तिमयस्मान्तिगतिपु ।

अनति । अन्तः । अन्नति । आनन्न । आनन्तिजय-आनन्त्य । अन्ता । अन्तिता । अन्ति । अन्तिता । आनन्ति ।

21 /añjũ, 1. to anoint 2 to shine, 3 to go

Thus अञ्ज + तिप् = अ + जन् + तिप् + ति = अजन् + तिप् + ति = अजन् + ज् + ति (VI 4 23 S 2:44) = अजन्ति । The dual is अजन् + त् + तः = अजन् + ० + त् + तः (S 2469) = अजन्तः (VII 2 30 S 374, VIII 1 55 S 121 . The Plural is अजन्ति । The Perfect S is अजन्तः the 2 D is अजन्तिष्य or अजन्तु ।

In forming the Aorist there is the augment इद् by the following sūtra

२५४६ । अञ्जेः सिचि । १ । २ । ३ ।

अञ्जेः सिचि निवन्दिष्यात् । अजन्ति ।

2516 The इ of the s-Aorist always takes the इद् after अञ्ज (Rudh 21)

As अजन्ति, अजन्तिष्य, अजन्तिष्यः । But अजन्ता or अजन्तिता in tenses other than Aorist. The root having an initial n long, न optionally takes इद् (VII 2 44)

21 /añjũ 1 to anoint 2 to shine 3 to go

Pre. अनति । अन्तः । अन्नति । अनति । अनन्ति । अनन्ति । Per. आनन्न । आनन्तिजय । आनन्तिजय or आनन्त्य । आनन्तिजय or आनन्त्य । I Fut अजन्ता or अजन्तिता । II Fut अजन्त्यति or अजन्तिष्यति । Impera अजन्तु or अजन्तु । अजन्ति । अनन्ति । Imper. अनन्तः । अजन्तात् । अनन्तात् । अनन्त्य । Poten अजन्तात् । Bene अजन्तात् । Aor. अजन्तीत् । अजन्तिष्यात् । Caus. अजन्यति । Aor. अजन्तिष्यत् । I sid. अजन्तिष्यति । Pass. अजन्तः । Act. अजन्तात् । Ger. अजन्तिष्या or अजन्तिष्या । Nouns —अजन्त्य । अजन्तः । अजन्ति । अजन्ति ।

तञ्जु २२ संकोचने ।

तञ्जु-तञ्जुति ।

22 /tañju, /tañju to contract shrink

Pre तनति । तन्तः । तन्ति । तन्ति । तन्ति । Pre तन्ति । तन्ति । तन्ति । तन्ति । I Fut तन्तिता or तन्तिता । II Fut तन्तिष्यति or तन्तिष्यति । Impera तन्तु or तन्तु । तन्ति । तन्ति । Imper. तनन्तः । तन्ति । तन्ति । Poten तन्तिष्यात् । Bene तन्तिष्यात् । Aor. तन्तिष्यत् । Caus. तन्तिष्यति । Aor. तन्तिष्यत् । Desid. तन्तिष्यति or तन्तिष्यति । Inter. तन्तिष्यते । Pass. तन्ति । G r तन्तिष्या । Nouns —तन्ति । तन्ति ।

अविजी २३ भयचलनयोः ।

विकृति । विहृत् । 'विज्र वृ' (२५३३) इति किरणम् । विविजिष । विजिता । अविजम् । अविजीद् ।

23 /o vijl 1 to be afraid, 2 to shake

Compare the Divādi root also See No 9

Pre विजि । विहृत् । विज्रजि । विजिषि । विजिषि । विजिष्य । विज्रज्य । Per. विजेज । विजिज्यु । विजिजु । विविजिष । विविजिष । I Fut विजिता । There is no guna of the root vowel because of the prohibition of I 2 ■ S 2536 II Fut विजिष्यति । (I ■ 2 S 2536). Impera विजिषु or विहृत्ताद् । विहृत्ति । विजिजानि । Imper. अविजम् । अविहृत्ताद् । Poten विजिष्याद् । विजिष्यात् । Bene विजिष्याद् । विजिष्यात् । Aor अविजीद् । अविजिहृत् । Causa वेजयति । Aor अवीजिहृत् । Des d विविजिषति । Inten वेजिष्यते yañ luk वेजिजीति or वेजेलि । Pass विजि । Aor विजिहृत् । Ger विजित्वा । (I 2 2 S 2536, in spite of I 2 18 S 3322)

वृजी २४ वर्जने ।

वृजति । वर्जिता ।

24 /rjl to avoid shine

Pre वृजति । वृजत् । वृजजति । Per वर्जने । वृजज्यु । वर्जज्ये । वृजजिष । I Fut वर्जिता । II Fut वर्जिष्यति । Impera वृजत् or वृजताद् । वृजताद् । वृजति । वृजजानि । Imper. अवृजम् । अवृजताद् । अवृजम् । अवृजम् । अवृजज्य । Poten वृज्याद् । Bene वृज्याद् । Aor अवर्जिद् । अवर्जिहृत् । Citusa वर्जयति Aor अवीजयत् or अवर्जयत् । Desid. वृजिष्यति । Inten वर्जिष्यते yañ luk वर्जिजीति or वर्जिजेलि । Pass वृजति । Ger वर्जित्वा । (I 2 18 S 3322 causes guna) Nouns —वर्जयम् ।

पृची २५ संपर्के ।

पृचति । संपर्के ।

25. /prichi, to bring in contact with, join

Pre पृचति । पृचत् । पृचति । Per संपर्के । पृचज्यु । पृचज्ये ।

Here end the Rudhādi Roots

अथ तिङन्त तनादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER VIII.

THE TANADI ROOTS.

एष एत एतदिति ।

These are ten roots in all of which the first seven are Svarita, and conjugated in both Padas The first root is

तनु १ यिमादि ।

तनादिपृच्छत् (२५६६) । तनोति । तन्या-तनुय । तनुते । तनाय । तने । तनु । तनोति-तनायति ।

I. तनु /tanu to stretch. In conjugating the roots of this class, sūtra III 1 79 ३ 2466, introduces the vikarana त्. For the facility of reference we repeat that sūtra here.

२५४७ । ष । तनादि कृष्णभ्य उः । ३ । १ । ७८ ।

2547 The vikāṅga comes after the Tanādr roots and after the root \mathfrak{F} , in the active voice before sārvaśātuka affixes.

* This debars चत् । Thus चत् + च + ति = चत् + चि = चति । The 1st Person, dual ■ चत्तः or चत्तुः । The च is optionally elided here

* In the *Atmanepada* we have लुङ् : Per लताम् । Pt शिने । Impve. लुङ् ।
The *ह* is elided by VI 4 106 S 2334 Imperf लतामीद् or लतामीद् । In
forming the aorist, the *विच्* is optionally elided by the following —

२५४७ । तनादिभ्य स्तथासो । २ । ४ । ७९ ।

ततदिः द्विषो वा पुनश्चात्तयाचोः । याथा साहचर्यादिकवचनं तद्वचो वृत्तते । तेनेह न ।
पुनस्तनिष्ट-अतानिष्टः अनुवाचोपदेश- (२४३८) इत्यनुवाचिकलोपः । तकि । अतत-अतनिष्टः
अतथा-अतनिष्टाः ।

2517 After the verbs of Tanñli class there is optionally the luk elision of तच्, when the Atmanipada affixes न् and नद् of the third and second person singular follow

The π refers to the 3rd Per Singular affix because it is read in the company of π which is also singular. Hence in the Second Per. Plural of Parasmaipada π there is no elision of π . This π is π or π . The viddhi is by VII 2 7 > 218. In π the nasal is elided by VI 4 37. S 24'8. As $\pi + \pi = \pi + \pi$ (S 2547) = $\pi + \pi$ (S 2428).

1. /tanu Atmanopada.

Pre चतुते । तन्वाते । तन्वते । चतुते । तन्वे । तनुये ०। तन्वये । P r तेने । तेनते । तेनिवे । तेनिवदे । I Fut तनित्वा । II Fut तनिष्यते । Imp १२५ तनुताम् । तन्वाताम् । तनुष्व । तन्वे । Imper अतनुत । अतन्वाताम् । अतन्वत । अतनुयाः । Poten तन्वेय । तन्वीयाताम् । तन्वीयाः । तन्वीय । Bene तनिषीष्ट । तनिषीयास्ताम् । Aor अतत or अतनिष्ट । अतयाः or अतनिष्टाः । अतनिष्यत् ।

पशु २ दाने ।

चनोति-चतुते । 'ये विधाया (२३९८) । दायाद्-चन्याद् । जगन्-' (२५०३) दायाद्-चन्याद् । अजात-अचनिष्ट । अजायाः-अचनिष्टाः ।

2. /shanu to give bestow

In the Potential the च is optionally replaced by छा under VI 4 43 S. 2819. Thus चायाद् or चन्याद् । Before jhalādi affixes there is छा substitution by VI 4 42 S 2504. As अजाद् or अच निष्ट । अजायाः or अचनिष्टाः । The च in the root is lākṣhanika the real letter is न । We see this न in यज्ञ luk as चक्षति । Pre. चनोति । A चतुते । Per. चयाव । A येने । Poten चायाद् । Bene चन्याद् । Aor अजातीद् १ अचनिष्ट or अजात । (VI 4 42 S 2504), P १२५ चायते or चन्यते । Desid चिषाचति । र चिषिष्यति । Inten चयन्वते or चयायते यज्ञ luk चक्षति । Pass. चातः । Act चातव्याम् । Ger चात्वा or चनित्वा । Nouns —चातिः । चतिः । चतिः ।

लशु ३ हिंसायाम् ।

चनोति । चतुते । अचन-' (२३८८) इति न वृद्धिः । अचपीद्-अचन-अचचिष्ट । अचयाः-अचचिष्टाः ।

3. /kshanu to hurt, injure, to kill

In the aorist there is no Vriddhi because of the prohibition of VII 2 5. S 2219. A अचक्षीत् A अचत or अचचिष्ट । अचयाः or अचचिष्टाः । The च of the root is lākṣhanika, the real letter is न । We see it in चिषति and चतिः ।

Pre चनोति । A चतुते । Per चयाव । A चयते । I Fut चयिता । A चयिताये । II Fut चयिष्यति । A चयिष्यते । Imp-ra चनोतु or चतुताम् । A चतुनम् । चयताम् । Imper. अचनोद् । A अचतुन । Poten. चतुयाद् १ चयतीत । Bene चयताम् । A चयिषीष्ट । Aor. अचतीद्, अचचिष्ट १. अचत । A. अचचिष्टाद् । A अचयाः or अचचिष्टाः । Causa. चाचयति । Aor. अचिचयत् । D ५१ चिचयति । Inten अचक्षयते । Part Pass चतः । Ger. चय्या or चयित्वा ।

लशु ४ च ।

अचक्षयति चतुष्यतुः । 'X अचक्षयति विचिचयतिः X' इति न अचक्षयति चतुष्यतुः । अचक्षयति-चिचयति । चिचयति । चिचयति । अचक्षयति । अचक्षयति ।

लशु ५ च ।

When the vikāra is added there is guna of the penultimate short च । But according to Atreya, there is no guna, on the maxim that a rule enunciated by employing a technical term in it is not universally valid.

Pre विद्येति or वेद्येति A विद्यते । Per विद्ये । I Fut वेदिता ।
वेदितादि । 1 वेदितादि II Fut वेदिष्यति । A वेदिष्यत । Impera विद्येत् ।
विद्यताम् । Inpr अविद्येत् । A अविद्यन् । Poten विद्येत् । A विद्यीय । Bene.
विद्येत् । 1 विद्यीय । Aor अवेदीत् । A अविद or अवेदिह । अविदिह । Causa
वेदयति । 1 and विदियति । Int n वेदिष्यते याति luk वेदेष्टि । Pass विद । Ger
विदिष्या or वेदिष्या or विदया । No ins — विदि ।

अणु ५ गती ।

प्रोति-अर्धेति । अर्धेत् । अर्धयति । आनय । आर्धे । अर्धितादि । आर्धेत् । आर्धे-
आर्धेत् । आर्धेत्-आर्धेत् ।

5 /rinu to go

Pre अर्धेति । अर्धेत् । अर्धयति । अर्धेत् । अर्धेत् । Per आनय । आनयन् ।
आनयति । आनय । आनयति । 1 Fut अर्धेत् । अर्धेत् । II Fut अर्धेत् ।
Impera अर्धेत् । अर्धेत् । Imper आर्धेत् । आर्धेत् । Poten अर्धेत् । Bene.
अर्धेत् । Aor आर्धेत् । आर्धेत् । अर्धेत् or आर्धेत् । Causa आर्धेत् । Aor आर्धेत्
or अ+अर्धेत् or अ+अर्धेत् । D s 1 अर्धेत् । Pass अर्धेत् । Act अर्धेत् ।
Ger अर्धेत् or अर्धेत् । Nouns — अर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् ।

5 /rinu Atman pada

Pre अर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् । Per आनय । आनयते । आनयते । I Fut,
अर्धेत् । II Fut अर्धेत् । Bene अर्धेत् । Aor आर्धेत् or आर्धेत् ।

तृणु ६ गन्ने ।

प्रोति-तर्धेति । तर्धेत् । तर्धेत् ।

6 /rinu to eat grass or graz

Pre तर्धेति or तर्धेति । तर्धेत् or तर्धेत् । Per तर्धेत् । Nouns — तर्धेत् । तर्धेत् ।

पृणु ७ दीप्ति ।

अर्धेत् । अर्धेत् ।

7 /ghrinu to shine, burn

Pre अर्धेत् । A अर्धेत् । P 1 अर्धेत् । 2 अर्धेत् । V 1 — अर्धेत् ।

अर्धेत् । अर्धेत् ।

Now the next two roots are anuttar

अणु ८ याचने ।

अर्धेत् । अर्धेत् । आर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् ।

8 /vann to beg ask request Thus Pre अर्धेत् । Per अर्धेत् । In the
opinion of Chandra the root is Parasmaipad! As अर्धेत् । Per अर्धेत् ।

Pre अर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् । I Fut अर्धेत् । II Fut
अर्धेत् । Impera अर्धेत् । Imper अर्धेत् । Poten अर्धेत् । Bene. अर्धेत् ।
Aor अर्धेत् or अर्धेत् । अर्धेत् or अर्धेत् । Causa अर्धेत् । D s 1. अर्धेत् ।
Int n अर्धेत् । yañ luk अर्धेत् । Past Part Pass अर्धेत् । Ac. अर्धेत् । Ger.
अर्धेत् or अर्धेत् । Nouns — अर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् । अर्धेत् ।

मनु ९ अवधीधने ।

अर्धेत् । अर्धेत् ।

9 /manu to consider,

Pre अर्धेत् । Per अर्धेत् ।

हुकुञ् १० करोते ।

करोति । अत एवकार्यवापुसे (२४६७) । कुरतः । यच् । न भुङ्क्ते' (१६२८) इति । दीर्घः । कुरन्ति ।

10. /du kṛi to do

The Present 3rd Per Sing is करोति । The dual is कृ+उ+तः=कृत्+उ+तः=कुरत्+उ+तः ; (the अ is changed to उ by VI 4 110 § 2467)=कुरतः । The plural is कुरत्+अन्ति=कुरन्ति । The उ is changed to व् The lengthening required by VIII 2 78. S 2265, does not take place because of the prohibition of VIII 2 79 S 1629

In the First Person Dual and Plural, the affix उ is elided by the following —

२५४८ । नित्यं करोते । ६ । ४ । १०८ ।

करोते । मरुतोकारणं नित्यं कोपः एवाङ्गवोः परवोः । कार्यः । भुर्नः । यकार्यः । यङ् । कर्ता । कर्त्तव्यति ।

2548 The elision of उ is invariable before व् and च in the case of कृ (करोति)

Thus कुर्यः and कुर्येः । Thus कृ+उ+तः=कुरत्+उ+तः (VI 4 110 S. 2467)=कुरत्+उ+तः (VI 4 108) Now the lopa being not athānavat, when a vowel i is to be lengthened (I 1 58 S 51) उ of कृ should be lengthened by VIII 2 77 S 854 This contingency is prevented by VIII 2 79 S 1629.

In the Potential we have the same elision by the following —

२५४९ । ये च । ६ । ४ । १०९ ।

कृञ् लोपोः एवाङ्गवो मरुतो परे । कुर्याद् । आशिषि जिह्यात् । कुरीह । अकार्षीद् । अनादिभ्यः- (२५४७) इति लुङोभावे इत्वाङ्गात् (२३६८) इति चिचो कोपः । अङ्गुत् ।

2549 The affix च of the stem कृञ् is always elided before a personal ending beginning with a च ।

Thus कुर्याद् कुर्यात् and कुर्याः । The augment वाङ् is treated here as an affix and it makes the personal ending to which it is added as an affix beginning with च ।

The Parasmaipada aorist is अकार्षीद् । In the Atmanepada the चिच् will be optionally elided by II 4 79 S 2547. In the other alternative the चिच् will be elided by VIII 2 27. S 2369 In other words there will be no चिच् at all As अङ्गुत् and अङ्गुत्वाः ।

10 /du kṛi to do

Pre करोति । कुरतः । कुरन्ति । करोमि । कुरवः । कुरव । करोमि । कुर्यः । कुर्येः । Per चकार । चकृः । चकृः । चक्रे । चक्रे । I Fut. कर्ता । II Fut. कर्त्तव्यति । Impera कर्तुम् । कुरताम् । कुराद् । कुर । कर्त्तव्यि । Imper चकरोद् । अकरोः । अकरोत् । Poten कुर्याद् । कुर्यात् । कुर्याः । Bene जिह्याद् । जिह्यताम् । Aor अकार्षीद् । अकार्षीः ।

PA. 8. कृति Aor कृत्तरि । Causa कृत्तरि Aor कृत्तरि । Desi. कृत्तरि ।
 Inten. कृत्तरि yañ. ik कृत्तरि or कृत्तरि । Pass. कृत्तः । Act. कृत्तव्यः । Nouns —
 कृत्ता । कृत्तरि । कृत्तः । कृत्तः । कृत्तः । कृत्तः । कृत्तः । कृत्तः । कृत्तः ।

10 /du kriñ Atmanepada

Pre. कृत्ते । कृत्ते । कृत्ते । कृत्ते । कृत्ते । कृत्ते । Per. कृत्ते । कृत्ते । कृत्ते । कृत्ते ।
 Impera. कृत्ता । कृत्ता । कृत्ता । Imper. कृत्तव्यः । कृत्तव्यः । Potens. कृत्ता । कृत्ता । कृत्ता ।
 कृत्ता । Bene. कृत्ता । कृत्ता । कृत्ता । Aor. कृत्तः । कृत्तः ।

When the root कृ is preceded by the upasarga च्च &c a sibilant is inserted by the following two sūtras

२५५० । च्चपरिभ्या करोती भूषणे । ६ । १ । १३९ ।

2550 The augment च्च is placed before कृ when च्च परि and च्च are followed by the verb कृ and the sense is that of ornamenting

२५५१ । सम्वाये च । ६ । १ । १३८ ।

च्चपरिभ्या करोती भूषणे । च्च परितेति । च्च करोतीत्यर्थः ।
 च्चकरोति । च्चकरोतीत्यर्थः । च्चकरोतीत्यर्थः । च्चकरोतीत्यर्थः । च्चकरोतीत्यर्थः ।
 च्चकरोतीत्यर्थः । च्चकरोतीत्यर्थः । च्चकरोतीत्यर्थः । च्चकरोतीत्यर्थः । च्चकरोतीत्यर्थः ।

2551 The augment च्च is placed before कृ when the verb कृ comes after च्च परि and च्च the sense being that of combining

Thus च्चकरोति । The meaning is च्चकरोति he adorns । So also च्चकरोति meaning "they combine"

The augment च्च is sometimes added to the root preceded by च्च even when the meaning is not that of adorning. Because Panini himself has used the word च्चकृत in the sūtra च्चकृत नञः (S. 1217) not in the sense of adorning

With परि the च्च of च्च is changed to च्च by VIII 3 70 S. 2275 As च्चकरोति । It is optional under the conditions of S. 2309 As च्चकरोतीत्यर्थः or च्चकरोतीत्यर्थः ।

Thus च्चकरोतीत्यर्थः च्चकरोतीत्यर्थः । The च्च of च्च is changed to anusvāra by VIII 3. 5 So also च्चकरोतीत्यर्थः च्चकरोतीत्यर्थः । The च्च is changed to च्च by VIII 3 70 So also with च्च, as च्चकरोतीत्यर्थः, च्चकरोतीत्यर्थः । Why do we say when meaning to ornament ? Observe च्चकरोतीत्यर्थः । Sometime च्च comes after च्च even when the sense is not that of ornamenting thus च्चकरोतीत्यर्थः ।

The word च्चकरोतीत्यर्थः means aggregation. Thus च्चकरोतीत्यर्थः च्चकरोतीत्यर्थः । च्चकरोतीत्यर्थः च्चकरोतीत्यर्थः । च्चकरोतीत्यर्थः च्चकरोतीत्यर्थः ।

With च्च the root takes च्च and has then the following additional meanings also in addition to that given above

root. Then we add **युट्** as it is *antaranga* to the rule of reduplication. Then we reduplicate. Thus we have **ययुट्**. Now we apply VII 4 10 S 2379 and *guna* is substituted for **य** in the *लिट्* affixes of the Perfect. As **यययुजयुट्** !

The sūtras S 2293 and 2296 which prohibit **यट्** augment with regard to **य** should be read as qualified by the following —

Vārta —The sūtras 2293 and 2296 apply to the **य** which has not taken the augment **युट्**. Therefore when **युट्** is added, the root takes the augment **यट्**. As **यययुजयुट्** ! **यययुजयुट्** !

In the *लिट्* the root **य** ought to take *guna* by VII 4 29 S 2380 because it ends in **य** and begins with a conjunct consonant. This *guna* however does not take place, because in S 2380 we read the *anuvṛtti* of *लिट्* from the preceding *Aṣṭādhyāyī* sūtra VII 4 S 3587 and we interpret the word *sanyogādi* there to mean such a root which *always* begins with a conjunct consonant. But **य** is not such a root. The **य** has temporarily assumed this form. Thus we have **यययुजयुट्** !

Nor is **यट्** augment added in the *Benedictive*. It is *Aorist* by VII 2 43 S 2526 for **य** is not the *sanyogādi* root contemplated by that sūtra. For in that sūtra we read the *anuvṛtti* of *उपदेश* from the preceding *Aṣṭādhyāyī* sūtra VII 2 10 S 2246 and we interpret that sūtra to mean a root which in its first enunciation (*ipadesa*) in the *Dhātupāṭha* is *sanyogādi* and ends with **य** takes **यट्** in the *Benedictive* and *Aorist* in the *Atmanepada*. Now **य** is not *sanyogādi* in the *उपदेश* there it is only **य**. So that sūtra does not apply, and we have no **यट्**. The *Benedictive* therefore is **यययुजयुट्** and the *Aorist* is **यययुजयुट्** dual **यययुजयुट्** !

The view of *Kāśikā* is given in the following note —

Note —What is the necessity of using the phrase *कादृशः* in this sūtra? It is used to indicate that the **य** remains unattached to **युट्**, though it stands before it. Thus though **य** becomes **ययुट्** yet the latter should not be considered to be a verb beginning with a conjunct (*sanyoga*) consonant and therefore the *guna* taught in VII 4 10 S 2379 (the root ending in **य** and preceded by a conjunct letter takes *guna* before *लिट्*) does not apply nor do the rules like VII 4 29 S 2380 nor the rules ordaining the addition of intermediate **यट्** (VII 2 43 S 2526) by which the **यट्** would come in *लिट्* and *लिट्* (*Benedictive* and *Aorist*) as **यययुजयुट्** and **यययुजयुट्** and so. Also VII 4 29 S 2380 does not apply as *यययुजयुट्* is *Benedictive* (*यययुजयुट्*) of **यययुजयुट्**. If so then the *anudatta* accent taught in VIII 1 28 would not take place since the augment **युट्** would intervene between the non *लिट्* word **य** and the *लिट्* word **यययुजयुट्** thus *यययुजयुट्* would have accent on the verb. It is a maxim *यययुजयुट्* in applying a rule

relating to accent the intervening consonants are considered as if non-existent'; and therefore बुद् does not offer any intervention to the application of the rule VIII. 1. 28 S. 3935. If वृ is not to be taken as attached to क, how do you explain the guṇa, in the Perfect 3rd Per. Dual and Plural in संचस्करतुः and संचस्करः which apparently is done by applying VII. 4. 10. S. 2379. Though that rule strictly applies to roots beginning with a conjunct consonant, it will apply also to roots like चंस्क which have a conjunct consonant for their penultimate; and the guṇa is done also on the maxim सम्प्रत्ययपरितस्तद् ग्रहणेन वृद्धते (See VI. 1. 132). The indicator वृ in बुद् is for the purpose of differentiating it from बु in the Sātra VIII. 3. 70.

इति तिङन्तनामविप्रकरणम् ।

अथ तिङन्त क्रयादि प्रकरणम् ॥

CHAPTER IX.

THE KRYADI ROOTS.

हुक्तीञ् १ द्रव्यविनिमये ।

1. √du kriñ. To purchase, to barter.

The kryādi roots form the ninth class. They contain 61 roots. In conjugating these roots रत्ता is added as a rahāraṇa by the following sūtra.

२५५४ । क्रयादिभ्यः श्ता । ३ । १ । ८१ ।

श्रीवाति । 'ई इत्यधो' (२४८०) । श्रीधीति । ईत्यात्पूर्वं फेत्तादेशः परत्वाग्निहोत्रादन्तरात्परत्वात् । एवं कत्याद्वायः । ततः 'रताभ्यस्तयोः' (२४८३) इत्यात्तोषः । श्रीधति । श्रीधीति । श्रीवाति । श्रीकते । प्रकायः । विक्रियुः । विक्रियिष-विक्रयः । विक्रियिष । विक्रियिषे क्ता । क्रियति । क्रियात् । क्रोधीष्ट । क्रोधीष्ट । क्रोधीष्ट । क्रोधीष्ट । क्रोधीष्ट ।

2554. 'The affix रत्ता comes after the roots of the Kryādi class when a sārvaadhātuka affix follows denoting the agent.

Thus श्री+रत्ता+तिप्=श्रीवाति 'He buys.' The dual is श्री+ता+तप्=श्री+ती+तप् (VI. 4. 113. S. 2197, the रत्ता is replaced by ई)=श्रीधीति । The plural is श्री+ता+त्ति. Here रत्ता should replace क prior to the operation of the ई—rule: because it is a subsequent rule, being VIII. 1. 3. S. 2169; because it is a niyāta or universal rule, and lastly because it is antaraṅga. So is the case when क is replaced by च्च् (by VII. 1. 5. S. 2259). After such रत्ता substitution, we have श्री+ता+त्ति । Now, applies VI. 4. 112 S. 2193 and रत्ता is eliminated. Thus we get श्रीधीति ।

भीनाद् । Imper अभीनाद् । Poten भीनीयाद् । Bene भीयाद् । Aor अभीनीत ।
 अभीनीष्टाद् । Causa भाषयति । Aor अभीनयद् । Desid भिर्यति । Inten भीनीष्ये
 yañ luk भीनेति । Past Part: Pass भीतः । Act भीतवाद् । Ger भीत्या । Nouns —
 भयम् । भयः ।

Atmane Pre. भीनीते । भीनाते । भीनीषे । भीने । भीनीषे । Pre भिर्यते । भिर्यते ।
 भिर्यते । भिर्यते । I Fut भाता । II Fut. भास्यते । Imperा भीनीत । Imper.
 अभीनीत । Poten भीनीत । Bene भाषीष्ट । Aor भाषात् । अभीनात् । Desid भिर्यते ।

पिञ् ५ बन्धने ।

विनाति-विनीते । विषाद्य-विषये । वेता ।

5. /shuñ to bind fasten

Pre विनाति A विनीते । Per विषाद्य A विषये । I Fut वेता । II Fut वेद्यति
 A. वेद्यते Desid विषीयति । Past Part: Pass वितः । Act वितवाद् ।

स्कृञ् ६ व्यामवणे ।

6 /skuñ to cov - overspread

This root takes वु as well as व्वा vikarāna by the following sūtra

२५५५ । स्तन्मुस्तुम्बुरान्मुस्तुन्मुस्तुम्बु य एनुश्च । ३ । १ । ८२ ।

वाद् व्वा । स्कुनोति-स्कुनुते । स्कुनाति-स्कुनीते । पुरकाय-पुरकुवे । स्कोता । अस्कोपीत्-
 अस्कोष्ट ।

2555 : And there is the affix व्वा after स्तन्मु स्तुम्बु स्कुम्बु or स्कुम्बु 'to hinder', 'to be dull or insensible', 'to support', and स्कु 'to go by leaps', as well as the affix एनु when a sārvaadhātuka affix follows, in denoting the agent

As स्तन्वाति or स्तन्वोति स्तुन्वाति or स्तुन्वोति स्कुन्वाति or स्कुन्वोति स्कुन्वाति or स्कुन्वोति स्कुनाति or स्कुनोति. The first four of these roots are not found in the Dhātupāṭha and are to be found in the sūtras and hence called Sūtra roots

6 /skuñ to cover overspread

Parasma: Pre स्कुनोति or स्कुनाति । स्कुनीतः स्कुनति । स्कुनाति । स्कुनाति । Per
 पुरकाय । पुरकायद् । पुरकविष or पुरकोय । पुरकुव or पुरकुविष । I Fut स्कोता । II Fut
 स्कोष्यति । Imperा स्कुनोतु or स्कुनातु । स्कुनुताम् or स्कुनीताम् । स्कुन्वायु । स्कुनु or स्कुनीति ।
 स्कुनवाति or स्कुनाति । स्कुनाय । Imper अस्कुनात् । अस्कुनीताम् । अस्कुनात् । अस्कुनात् ।
 Poten स्कुनीयात् or स्कुनुयात् । स्कुनीयाः । स्कुनीयात् । Bene स्कुयात् । स्कुवास्तात् । Aor.
 अस्कोपीत् । अस्कोष्टात् । Causa स्कावयति । Aor. अस्कुवत् । Desid पुरकृषति । Inten.
 पुरकृषते yañ luk पुरकोति । Past Part: Pass स्कुतः । Act स्कुतवाद् । Ger स्कुता ।

Atin Pre स्कुनुते or स्कुनीते । स्कुनीषे । Per पुरकुवे । पुरकुविषे । पुरकुविषे । I
 Fut स्कोता । II Fut. स्कोष्यते । Imp ra स्कुनुताम् or स्कुनीताम् । स्कुन्वाताम् or
 स्कुनाताम् । स्कुन्वायु । स्कुनीय । स्कुनुते or स्कुने । स्कुनाते । Imper अस्कुनीत् ।
 अस्कुनाताम् । अस्कुनीयाः । अस्कुवि । अस्कुनीयति । Poten स्कुनीत or स्कुनीतु । स्कुनीयात् ।
 स्कुनीयाः । or स्कुनीयाः । स्कुनीय or स्कोविष । स्कुनीय । Bene स्कोपीष्ट । Aor.
 अस्कोष्टात् । D sid पुरकृषते ।

स्तम्भ्यादयश्चत्वारः शीघ्राः ।

यस्य शीघ्रानां दशके । नाशब्देन मयनपुत्रीशो लज्जाशो द्वितीयो विरहोपपादंशुशो चारुवायं इत्याह । यस्य परस्मैपदिनाः । मनीषः । विहृणोति-विहृणानि । अहृणोति-अहृणानि । अकृतकृत् । 'नृ-स्तम्भु-' (२२८९) इत्यच् चाः अहृणन् । अहृणीन् । लुणोति । लुणानि ।

Some say all these five roots are Sautra and mean to obstruct. But Māhava gives the meaning of 'hindering,' to the first and third i.e., /stambhu and /skambhu, of 'cutting into pieces' to /stambhu the second, and of 'support' to /skambhu the fourth. All these are Parasmaipadins. The nasal is elided.

7. /stambhu, (/stambhu,) 8 /skambhu, (/skambhu) to stop, hinder.

Pro विहृणोति or विहृणानि । The nasal is elided by VI. 4. 24 § 415. So with अह, as अहृणोति or अहृ णानि । Per. अकृतकृत् । Impera. लभन्तुहि or लभान । Aor. अहृणन् with अच् of III 1 68. S. 2291, or अहृणीद् ।

7(a). /stambhu.

Pro. लुणोति or लुणानि । Impera. लुणन्तुहि or लुणान ।

8 /skambhu.

In the case of स्तम्भु, the न् is changed to ह when the verb is preceded by वि by the following sūtra

२५५६ । येः स्तम्भनातेर्नित्यम् । ८ । ३ । ३३ ।

येः परस्मै स्तम्भनातिः परस्मै यः स्तम्भात् । विस्तम्भोति । विस्तम्भानि । वृणोति । वृणानि ।

2556. वृ is always substituted for the न् of स्तम्भ, after the preposition वि :

Thus विस्तम्भोति or विस्तम्भानि ।

8(1). /skambhu. As वृणोति or वृणानि ।

In the case of the above four roots there is this farther peculiarity, that in the Imperative Second P. Sing. Parasmai, we have चानच् substituted for णच् by the following sūtra —

२५५७ । हलः शः शान्तभ्री । ३ । १ । ८३ ।

हलः परस्मै हलः शान्तभ्रीयः स्तम्भोति स्तम्भानि । लभान । लुणान । वृणान । वृणानि । यदे 'लभन्तुहि,' 'वृणन्तुहि' ।

2557. The affix चानच् is the substitute of णच् after a root ending with a consonant, when it follows.

Note —The affix हि is the 2nd person singular of लोट् or the Imperative mood. Thus वृणाच् 'do thou nourish', वृणाच् 'do thou take', from roots वृन् and वृन् which end with consonants. But we have वृणीषिहि 'do thou

buy, here there is no substitution of *यानच्* because the root ends with a vowel. The repetition of *यन्* in the sūtra shows that *यानच्* is a mere substitute and not an independent affix.

Thus from *√स्वप्नु*—स्वप्नाय, *√स्तुभू*—स्तुभान *√स्वप्नु*—स्वप्नाय, *√स्तुभू*—स्तुभान । In the other alternative we have स्वप्नुवति &c

युञ् १० दन्धने ।

युनाति । युनीते । योता ।

9. *√yūñ* to bind, to fasten

Pre. युनाति A युनीते । I Fut योता Desid युप्सवति ।

ऊञ् १० शब्दे ।

ऊनाति—भीते । ऊविता ।

10. *√hñūñ* to make a creaking sound

Pre ऊनाति A ऊनीते । Per उनाय । उन्वयुः A उन्वये । उन्वयाते । I Fut ऊविता । II Fut ऊविष्यति A ऊविषीष्ट । Aor. उनायीष्ट A उनाविष्ट । Desid उन्वयति or ० ते ।

द्रूञ् ११ हिंसायाम् ।

द्रुणाति—द्रुचीते ।

11. *√drūñ* to hurt injure

Pre द्रुणाति A द्रुचीते ।

पूञ् १२ पयने ।

12. *√pūñ*, to purify. The long *u* is shortened before the *यिद्* affixes by the following sūtra

२५५८ । प्यादीनां ह्रस्व । १३ । ३ । ८० ।

यिति चरे । युनाति—युनीते । यविता ।

2558 A short *i* is substituted for *u* &c, before *y* *यिद्* affix

Note.—The *Prāñ* roots form a subdivision of the *Kryāñ* class beginning with *युञ्* चने (12) and ending with *यनी नते* (32). The *य्यादि* (13 to 32) are a portion of *य्यादि* (Nos 13 to 32). Others hold that upto the end of the *Kryāñ* class are *Prāñ*. Thus युनाति, ऊनाति, द्रुणाति. Those who hold that the *Prāñ* roots are upto the end of the Class explain the non shortening of *यानति* (for *यान* would also then become *Prāñ*) by saying that the express text of VII 3 79 substituting long *u* prevents the shortening. They say *hal* *ya* been also shortened then merely *u* substitute would have been enough and not *ya*, and this *u* would have been lengthened in the case of *यान* by VII 3 101 to *यान* *यान*.

12. *√pūñ* to purify

Pre युनाति A युनीते । युनाति A युनीते । युनाति A युने । Per युनाय A युने । युनाय । A युनीते । युनाय । A युने युने । I Fut ययि । II Fut ययिष्यति A ययिष्यति । Imper. युनाय । युनीय । युनीय । युने ।

कृञ् १३ छेदने ।

पुनाति । पुनीते ।

13. /lān to cut.

It is conjugated like the last.

Pro. पुनाति A. पुनीते । Causa. कातयति Aor. जनोमयद् । VII 1 50 S. 2577).
Past Part. Pass. पुना । Ger. कृत्वा । Nouns :—कटिक्कम् । कृत्विः । कृत्वा । कृत्वात् । कृत्वात् ।
लोमः । लोमः ।

कृञ् १४ आच्छादने ।

कृच्छाति-कृच्छीते । कच्छात् । कच्छत्तुम् । कच्छति-कच्छीता । कृच्छीयात् । कृच्छीय । आशिषि
कृच्छीयात् । 'कृच्छीयको-' (२५२८) इति सेट् । 'न तिङि' (२५२८) । इति कृत् इटो तिङि कीर्षी
म कच्छात् । कृच्छीयात् । 'उच्च' (२५३८) इति कृच्छीयात् । कृच्छीयात् । कृच्छीयात् । कृच्छीयात् ।
इति न कीर्षी । कृच्छातीत् । कृच्छात्तिट् । कृच्छात्तिट्-कृच्छीयात्-कृच्छीयात् ।

14. /stān to cover.

Parasmai Pro. कृच्छाति । कृच्छाति । कृच्छाति । Per कच्छात् । कच्छत्तुम् । कच्छति ।
कच्छति । I Fut. कच्छति or कच्छीयात् । (VII 2 39 S. 2391) II Fut. कच्छति or
कच्छीयात् । (VII 2 39 S. 2391) Impera. कृच्छात् । कृच्छीयात् । कृच्छाति । कृच्छात् ।
Imp r कच्छात् । कृच्छीयात् । कृच्छात् । कृच्छात् । Potē. कृच्छीयात् । Bene. कृच्छीयात् ।
Aor कच्छातीत् । कच्छात्तिट् । There is no lengthening of क into कृ by S. 2391,
because of the prohibition of VII 2 40 S. 2392 Causa. कच्छयति । Aor.
कच्छयत् । VII 4 95 S. 2566 Desid कच्छीयति or कच्छात्तिट् । or
कच्छातीति । The इद् is optional by VII. 2. 41 S. 2625 Past Part. Pass.
कृच्छीयात् । Nouns —कच्छीयताम् । कच्छयताम् । कच्छयताम् । कच्छयताम् । कच्छयताम् ।
कच्छीयात् ।

Atmano Pro. कृच्छीते । कृच्छीये । कृच्छीये । Per कच्छते । कच्छति । कच्छति । II
Fut कच्छते or कच्छीयात् (VII 2. 39. S. 2391). Impera कृच्छीयात् । कृच्छीयात् ।
कृच्छीयात् । Imper. कृच्छयति । कृच्छीयात् । Potē. कृच्छीयात् । Bene. कृच्छीयात् or कृच्छीयात् ।
The इद् augment is optional by VII. 2. 42. S. 2529. The long ई does
not take place in कृच्छीयात् because VII 2. 83 S. 2391 is beside by
VII. 2 89 S. 2529. In कृच्छीयात् there is no guna, because the affix is कृच्छ
by I. 2. 12. S. 2369 } Aor. कृच्छीयात् or कृच्छात्तिट् or कृच्छातीत् । The इद् is
optional by S. 2528. The lengthening of कृ takes place by VII 2. 39 S.
2391.

कृञ् १५ हिंसायाम् ।

कृच्छाति-कृच्छीते । कच्छात्-कच्छते ।

15. /krīn to injure, hurt, kill.

It is conjugated like the last.

Pro. कृच्छाति । A. कृच्छीते । Per. कच्छात् । A. कच्छते । कच्छत्तुम् । कच्छयत् ।

कृञ् १६ वरणे ।

कृच्छाति-कृच्छीते । कच्छात्-कच्छते । कच्छात्-कच्छीता । आशिषि 'उदोष्टपुनरेव' (२६८९)
कृच्छीयात् । कृच्छीयात्-कृच्छीयात् । कृच्छातीत् । कृच्छात्तिट् । कृच्छात्तिट्-कृच्छीयात्-कृच्छीयात् ।

16 *vrih to choos, s lect*

Pre युवाति । A युवीते । Per युवात् । A युवरे । I Fut युवित्ता or युवीता । II Fut युवि (or री) युवति । A युवि (or री) युवते । Impera युवातु । A युवीतात् । Imper अयुवात् । A अयुवीत् । Poten युवीयात् । A युवीत । Bene युव्यात् । The अ is changed to उ by VII 1 102 S 2494, then ए is added by I 1 51 S 70, and उ lengthened by VIII 2 77 S 354 A युविरीष्ट or युवीष्ट when there is no इट् by the option of VII 2 42 S 2528 then the affix is क्त्वा by S 2368, and अ is changed to उ by S 2494 When there is इट् it is not lengthened because of S 2529 Aor युवासीत् । D युवादिष्टात् । A. अयुवि (or री) इ or अयुव् । Causa युवायति Aor. अयुवीरत् । Desid युव्येति or युविरि (or री) युवति । Inten युवीयते याह लुक् युवायति । Past Part. Pass युवीत् । Act युव यीत् । Noun — युवीः ।

धूम १३ कम्पने ।

युनाति-युनीते । इययिष युयोष । इयुयिष । योता-यविता । इयुयुयिष्या- (२३८५) इतीट् । अयायीत्-अययिष्ट-अययेष्ट ।

17 *dhūh to shake agitate*

Parasmai Pre युनाति । Per युनात् । इयुयत् । इययिष । इयुयिष । इयुयिष । I Fut योता or यविता । II Fut यो (or यवि) युवति । Impera युनातु । युनीतात् । Imper अयुनात् । Poten युनीयात् । Bene युवात् । Aor अयायीत् । अयायिष्टात् । The इट् is compulsory under S 2385 Causa युनयति । Aor अयुयुयत् । Desid युयुयति । Inten योयुयते । याह लुक् योयोति । Past Part. Pass युयत् । Ger युयत्वा । Noun — युयत् ।

Atmane Pre यनीते । Per युयुये । इयुयिषे । इयुयिष्टे (or यवे) । इयुयिष्ये । II Fut यो (or यवि) युवते । Impera युनीतात् । Imper अयुनीत् । Poten युनीय । Bene यो (or यवि) यीष्ट । Aor अयो (or यवि) इ । D and इयुयते ।

। अय यय्याययत् । यययैययिष्यत् ।

Now all the roots upto *badha* are Parasmaipadins

यु १८ हिंसायाम् ।

युयुयौ इत्यौ वा (२३८५) इति इत्यपदे यत् । अययदा अययत्पुतात् (२३८३) इति पुतात् । यययु-यययत् । यययुः किति (२३८५) इति निवेपत्य आदिनिघनेन वाचः । यययिष-यययिष्यत् । ययिता-ययितात् । युयीहि । यीयीत् । अयायिष्टात् ।

18 *sri to hurt injure kill*

Pre युयाति युयीत । युयाति । युयाति । Per युयात् । युय (or ययर) युः । ययुः or ययर । यययिष । युय । युयात् or ययिर । ययिष or यययिष The non पित terminations being क्त्वा by 1 2 5 S 242 there is optional shortening of the long अ by VII 4 12 S 2495 When there is shortening, the अ is changed to ए or a semi vowel In the other alternative there is guna by S 2383 As ययु + अयुय = यययुः । or ययु + अयुय = यययत् + अयुः = यययत् ।

The sūtra 2381 would have prohibited इट् before क्त्वा affixes : c, non पित affixes But it is set aside by the nityama rule of VII S 13 S 2293 Therefore ययु + इट् + क्त्वा = यययिष I Fut युयिता or ययीता । II Fut युयि (or री) युयति । Impera युयातु । युयीतात् । युयीहि । Imper अयुयात् । अयुयीतात् । अयात् । अयुयात् । अयुयीत् । Poten युयीयात् । युयीयातात् । Bene

न २५ नये ।

25. $\sqrt{\text{nri}}$ to lead, to go.

Pre नृषाति । Past Part Pass नीर्चत् । Act नीर्चवात् । Nouns —नरः । ना । नारी ।

क २६ क्षिंसायाम् ।

26. $\sqrt{\text{kṛi}}$ to injure, hurt, kill

Pre. कृषाति ।

ग २७ गतो ।

श्रुषाति । अर्पयकार । अदिता-अरीता । आर्षीत् । आर्षीतात् । ईर्षीत् । आर्षिहात् ।

27. $\sqrt{\text{ṛi}}$ to go, move

Pre श्रुषाति । श्रुषीतः । श्रुषाति । श्रुषानि । Per अर्पयकारः । I Fut अदिता or अरीता । II Fut अदिष्यति or अरीष्यति । Impera श्रुषातु । श्रुषीतात् । श्रुषीहि । श्रुषानि । Imper आर्षीत् । आर्षीतात् । आर्षीः । आर्षीश् । आर्षीव । Poten श्रुषीयात् । श्रुषीयातात् । Bene ईर्षीत् । ईर्षीतात् । Aor आरीत् । आर्षिहात् । Causa आरयति । Aor. आनयान्ति । Desid. अदिष्यति or आर्षीष्यति or ईर्षीष्यति । Past Part Pass अर्षीर्चः । Act. अर्षीर्चवात् । Ger ईर्षी ।

ग २८ शब्दे ।

28. $\sqrt{\text{gri}}$ to sound, to call out, invoke, proclaim

Pre श्रुषाति । Per. शकार । Inten जेनिष्यते । yan luk जगर्षि । D जगर्षीः ।

क्या २९ व्योहानौ ।

'व्योहानौ' (२३१२) ।

29. $\sqrt{\text{jyā}}$ to grow old, to decay Thus ज्वा + ना + ति = जि + ना + ति (vocalisation by S 2412) Now the following sūtra lengthens the व which however again becomes short by S 2558.

२५५९ । ह्रलः । ६ । ४ । २ ।

अज्ञातपञ्चदशः परे परकपञ्चदशः सदृशताङ्गस्य दीर्घः स्वात् । इति दीर्घं कृते । 'ज्वादीनां ह्रलः' (२५५९) । जिनाति । जिन्दो । जिन्दुः ।

2559. The long vowel is substituted for a vocalised half-vowel ज, ञ and ञ at the end of a stem, when it is preceded by a consonant which is a portion of the stem

Thus जि + ना + ति = जी + ना + ति = जि + ना + ति (shortened by S 2558 as it belongs to Pṛādi class)

Pre. जिनाति । जिनीतः । जिनाति । जिनाति । जिनीवः । Per जिन्दो । जिन्दुः । जिन्दिय or जिन्दाय । जिन्दिय । I Fut. ज्वाता । II Fut. ज्वात्यति । Impera. जिनातु । जिनीयात् । जिनीहि । जिनाति । जिनावः । Imper जजिनात् । जजिनीतात् । जजिनाः । जजिनाम् । जजिनिव । Poten जिनीयात् । जिनीयातात् । जिनीयाः । जिनीयात् । Bene. जीवात् । जीवास्तात् । Aor. जज्यावीत् । जज्याविहात् । Causa ज्वायति । Aor जजिज्यपत् । Desid. जिज्यावति । Inten जेजियते yan luk जाज्याति । Past Part Pass जीवः । Ger जीवता । Nouns —जज्याय । ज्वातिः ।

री ३० गतिरेणयोः ।

रेण्यं वृद्धगण्यः ।

30 /r/ 1 to go 2 to howl The word रेण्य means the howling of a wolf

Pre. तिवाति । तिवीतः । तिवाति । तिवानि । Per. तिवाय । तिर्विद्युः । तिर्विष्य or तिरेय । तिर्विष्य । Impera. तिवातु । तिवीहि । तिवानि । Imper. अतिवात् । अतिनीवात् । अतिवा । अतिवात् । Poten. तिवीयात्वात् । Bene. रीवात् । रीवास्तात् । Aor. अरीवीत् । अरीवात् । Causa. रेण्यति । Aor. अरीयत् । Desid. तिरीयति । Inten. रीयते ।

ली ३१ स्नेपयोः ।

'विनावा लीयते' । (2560) दृष्टव्येतिवचने आरब्धं वा । ली-लित्वात् । लीता-लेता ।

31 /li to adhere, to melt. The ली is optionally treated as ला under circumstances mentioned in S. 2509 As First Fut. लाता or लेता । Per. लीतो (from ला), or लितायः ।

Pre. लिनाति । Per. लीतो or लिताय । लिद्युः । लीताय or लिसेय or लिस्त्रिय तिस्त्रिय । I Fut. लाता or लेता । Impera. लिनातु । Imper. अलिनात् । Poten. लिनीयात् ।

ली ३२ यरयोः ।

यित्नाति ।

32. /v/ or /b/, 1. to go 2. to choose. 3. to support.

Pre. यित्नाति । यित्नीतः । यित्नाति । यित्नानि । Per. यित्नाय । यित्तिद्युः । यित्तिसेय or यित्तिविय । यित्तिविय । I Fut. येता । II Fut. येयति । Impera. यित्नातु । यित्नीहि । यित्नानि । Imper. अयित्नात् । Poten. यित्नीयात् । Bene. यीयात् । Aor. अयितीत् । अयितीत् । Causa. येयति । Aor. अयिद्यत् । Desid. यितीयति । Inten. येयते । Past Part. Pass यीतः । Ger. यीयता ।

ली ३३ क । गती ।

कृत् । क्वात्तवो वृत्ताः । क्वात्तवोऽपीत्येके ।

32(a) /ph/ to go.

It is conjugated like /b/.

Pre. यित्नाति ।

Yat — End Here end the Lu&da roots ? According to others P&Ad also end here

ली ३३ यरयोः ।

33 /vri to select

Pre. व्रीणाति । व्रीणीतः । व्रीणाति । व्रीणानि । Per. व्रीणाय । व्रीर्विद्युः । व्रीर्विष्य । व्रीर्विष्य । I Fut. व्रीणा । II Fut. व्रीण्यति । Impera. व्रीणातु or व्रीणीतात् । व्रीणीहि । व्रीणानि । Imper. अव्रीणात् । अव्रीणातात् । अव्रीणा । अव्रीणात् । Poten. व्रीणीयात् । Bene. व्रीणात् । Aor. अव्रीणीत् । अव्रीणीत् । Causa. व्रीण्यति । Aor. अव्रीण्यत् । According to Swami व्रीण्यति । Desid. व्रीणीयति । Inten. व्रीणीयते yab lak व्रीण्यति ।

ली ३४ भये ।

'भरे हत्ये' ।

34. /bhri to fear, to support.

It is conjugated like the last.

Pre श्रीयाति ।

हीप् ३५ हिंसायाम् ।

इयं प्रयापं इत्यः । वेदादिभ्यस्ते तु न ।

35. /kshish to injure, kill. The three roots श्री, भी and क्षीप् are shortened. According to the opinion of others they are not. The root क्षीप् has an indicatory ष, and consequently takes the affix चङ्, as क्षीयः ।

Pre, क्षीयाति । Per यिषाय । Act क्षीतवाच् । Ger, क्षीयत । Adjet, क्षीयः ।

छा ३६ शययोधने ।

‘प्राप्तनोर्वा’ (२५१९) । ज्ञायाति । दीर्घनिर्देशकान्तर्वाच्य इत्यः ।

36. /jñā to know Thus चा+इत्+ति=जा+या+ति (S. 2511). As the substitute जा = taught with a long चा in the rule S 2511, it is not shortened by the Prādi rule VII. 3 80 § 2559.

Pre ज्ञायाति । ज्ञानीयः । जायति । जायति । ज्ञायति । ज्ञायति । ज्ञानीयः । Per, ज्ञायी । ज्ञायुः । ज्ञायि or ज्ञाय । ज्ञाय । I Fut, ज्ञात । II Fut ज्ञास्यति । Imper, ज्ञायतु । ज्ञानीहि । ज्ञायति । Imper ज्ञायतु । ज्ञायनीयात् । ज्ञायतु । Poten ज्ञायीयात् । I 10 ज्ञायतु or ज्ञायतु । ज्ञायताम् or ज्ञायताम् । Aor ज्ञायीत् । ज्ञायिष्यात् । Causa ज्ञापयति । Aor, ज्ञापयत् । D 10 ज्ञापयते । Inten ज्ञापयते । jñā luk ज्ञायाति । Past Part: Pass, ज्ञाय or ज्ञायितः । Nouns — छा । माया ।

तन् ३७ तन्धने ।

तन्धनाति । तन्धनिय तन्धन । तन्धा । तन्धादी । भन्धयति । तन्धा । तन्धान्धनी ।

प्रभाति (१२) इति प्राभातिप्रत्यये भक्त भक्ति (२२८९) इति प्रित्तायः । प्रत्ययतन्धन चादिप्रत्ययान्तिभ्यश्च भक्त्या न प्रत्ययतन्धन मिति प्रित्तायप्रत्ययान्तिभ्यश्च । अन्धनात् । अन्धनात् ।

वाच्यते yañ luk वाच्यि । Past Part. Pass बद्धः । Nouns — वचिरः । वच्युः । वच्युरः । वच्यः ।

वृद्ध् ३८ संभक्तौ ।

वृणीते । वद्रे । वद्वे । वद्वृद्धे । वरिता-वरीता । अवरिट्-अवृत ।

38 /vriñ to divide.

Compare Svādī वृञ् ।

Pre. वृणीते । वृद्धते । वृणीते । वृणे । वृणीवहे । Per वद्रे । वद्वे । वद्वृद्धे । वद्रे । वद्वृद्धे ।
I Fut. वरिता or वरीता । II Fut भवित्यते or वरीष्यते । Impera. वृणीताम् । वृणाताम् ।
वृणीष्व । वृणे । Imper अवृणीत । अवृणाताम् । अवृणीष्व । अवृणीष्व । Poten वृणीत ।
वृणीष्याताम् । Bene वृणीष्ट or वरिषीष्ट । Aor अवरिट् or अवरीष्ट or अवृत । अवृद्ध्वत् ।
(2) अवरिट् । (3) अवरीष्ट्वत् । (4) अवरिट् । (5) अवरीष्ट्वत् । Aor अवारि । 2)
अवृत । (3) अवरिट् । (4) अवरीष्ट । (5) अवारिष्ट । In the dual the five forms of the
Active, plus अवारिष्ट्वत् and अवारिष्वत् । In all seven Causa. वारयति । Aor.
अवीवत् । Desid. वृद्ध्वेति or वरित्वेति or वरिष्येति । Inten वृणीष्येति yañ luk वरिष्येति
Nouns — वरः । वर्यः । वरिष्यः ।

शन्थ ३९ विलोचनमतिहर्षयोः ।

हृतः परस्मैपदितः । शृणोति । शृण्विप्रथि-’ हृत्वादिना क्त्विप्रथे हृत्वा-वाचलोवाच्यप्रथ
यत्तव्ये इति हृत्वाद्वाचः । श्रेयः-श्रेयः । इदं क्त्विप्रथे पितृमयीति मुपाकरणेति । श्रेयिषः ।
श्रेयिष्यति पथे कति । श्रमाय । श्रमते तु श्रमाय-श्रमयेति नाशयः । श्रम नृत्त वृत्तम् ।

80 /sranth 1 to loosen, liberate 2 to delight repeatedly. From
this forward are Parasmaipada roots. According to Haradatta there is
रत्थ and elision of the reduplicate in the Perfect when the affixes are
treated as क्त्वि under the Rule mentioned in § 2397 See Padamanjari
on 1 2 6, where Haradatta says. It must be stated that there is also
रत्थ and elision of the reduplicate” According to the opinion of Sudhā-
kara this क्त्वि applies to the क्त्वि terminations of the Perfect also as श्रेयिष
In this view the क्त्वि (3rd S and 1st S) is also क्त्वि । As श्रमाय । In the
1st S Māhava has given two forms श्रमाय and श्रमय । The authority for
it is questionable When क्त्वि, the nasal is elided by VI 4 III S. 415.
According to Māhava the क्त्वि rule is optional.

Pre श्रमोति । श्रमति । श्रमिषः । श्रमिषः । Per श्रमय or श्रमाय । श्रेयः ।
श्रमय । श्रेयः । श्रमिष्यति or श्रेयिषः । श्रेयः । श्रेयः । श्रमय । श्रेयः । श्रेयः ।
श्रेयिषः । I Fut श्रमिष्यति । II Fut श्रमिष्यति । Impera श्रमताम् । श्रमाताम् ।
(III 1. 83 S. 2507) श्रमति । Imper. श्रमताम् । श्रमिष्यति । श्रमिष्यति । श्रमिष्यति ।
Poten श्रमिष्यति । श्रमिष्यति । Bene श्रमय । श्रमाताम् । Aor श्रमिष्यत् ।
श्रमिष्यत् । श्रमिष्यत् । Pass श्रमिष्यते । (The य is elided by the vārtika under
III. 1 83 S. 2771) Aor श्रमिष्यत् । Caus. श्रमयेति । Aor श्रमयिष्यत् । Desid.
श्रमिष्येति । Inten श्रमिष्येति yañ luk श्रमिष्येति or श्रमिष्यति । Ger. श्रमिष्यत्वा or
श्रमिष्यत्वा । Nouns — श्रमयः । श्रमयः । श्रमयः ।

मन्थ ४० विलोचने ।

40 *√manth* to churn It governs two objectives The perfect affixes are not चिच् here In the Passive, the affixes यच् and बिच् are not elided

Pre. चमयति । Per. चमय । चमयन् । Pass. चमयते । Aor. चमयिष्य ।

अन्थ ४१ क । यन्थ ४१ सदर्थे ।

चर्मभेदाच्चुम्भे । पुनः पाठः । चर्म प्रत्ययः ।

41(a). *√srantha*, 41 *√grantha* to write, compose The *√srantha* is repeated here, because of the difference of meaning Its conjugation is the same as already given above (See No 39).

Pre. ग्रन्थति । Noun —ग्रन्थि ।

कुन्थ ४२ संश्लेषणे ।

‘कञ्जो ये हस्तेषु । कुन्थति । कुन्थ । ‘कुञ्ज’ इति द्वयः । कुञ्जोच ।

42 *√kuntha* to cling to to suffer pain According to Durga, the root is kutha, the Perfect is कुञ्जोच । This root is found in the Bhṛādi and Divādi.

Pre. कुन्थति । Per. कुन्थन् or कुञ्जोच ।

मुद ४३ लोदे ।

46. /kusha to tear, extract, pull or draw out

The वट augment is optional, if the root is preceded by निट् by the following sūtra

२५६० । निरः कुषः । १ । २ । ४६ ।

निरः यत्तद्वृत्तौ नृत्तारोप्यतु कश्च ह्युच्चा यथाह । निरकोचिता-निरकोहा । निरकोचीत्-निरकुषह ।

2560. A valādi-ārdhahātuka affix gets optionally the augment वट्, after कुप् when it is preceded by निट्.

As निरकोहा or निरकोचिता, निरकोहृष or निरकोचिहृष निरकोहृष्यत् or निरकोचिहृष्यत् । But only कोचिता, कोचिहृष, कोचिहृष्यत् without निट्.

Pre. कुप्नाति । कुप्नाति । कुप्नाति । कुप्नीयः । Per. कुप्नीय । कुप्नुवतु । कुप्नीयिष । कुप्नुविष । Impera कुप्नातु । कुप्नात । Imperा कुप्नुवतु । Poten. कुप्नीयात् । Bene कुप्नात् । Pass कुप्नति or कुप्नते । Aor. ककोचि । Nouns — कुहा । कुहिः । कोचिकः । कोचः । कोचिषः ।

46. /kusha, preceded by निट्

Pre. निरकुप्नाति । Per निरकुप्नीय । I Fut निरकोचिता or निरकोहा । II Fut. निरकोचिष्यति or निरकोच्यति । Aor. निरकोचीत् or निरकुषह । Desid. निरकुप्नीयिषति or निरकुष्यति । Past Part. Pass. निरकुप्नितम् ।

लुभ ४९ संवलने ।

'कुप्नादिभ्य' (७८२) । कुप्नाति । कुप्नीयः । कोचिता । कुप्नात ।

47. /kshubha to shake, tremble. The vikarana वट् is not changed to वा because of the prohibition under VIII 4. 39 S. 702. This root is conjugated in the Bhvādi and Divādi also

Pre. कुप्नाति । कुप्नीयः । Per कुप्नीय । कुप्नुवतु । कुप्नीयिष । कुप्नुविष । I Fut. कोचिता । II Fut. कोचिष्यति । Impera कुप्नातु । कुप्नात । कुप्नाति । Imper. कुप्नुवतु । Poten कुप्नीयात् । Bene कुप्नात् । Aor. ककोचीत् । ककोचिहात् । Desid. कुप्नुविषति ।

लुभ ४८ लुभ ४८ हिंसामाप् ।

कप्नाति । कुप्नाति । 'कपते' 'कोचते' इति यच्च । 'कप्यति' कुप्नति' इति रयति ।

48. /nabha, 49. /tubha to hurt, injure. These two roots are conjugated in the Bhvādi and Divādi also.

Pre कप्नाति । With म्, we have मपिक्नयति or मपिक्नयति । VIII. 4 18. § 2232. Aor. कपनीत् or कपनीत् ।

49. /tubha.

Pre कुप्नाति ।

क्षिभू ५० विवरधने ।

'याद' (११२) इति कृत्प्रतिषेधः । क्षिभति । क्षेयिषा-क्षेहा । कक्षीयीत्-क्षिष्यत् ।

50. /klsu to torment, afflict—Thus क्षिप्+ना+ति । Here न is not changed to a nasal homogenous with च namely न् because of the prohibition of VIII. 4 44. S. 112.

I re क्लिरनाति । क्लिरनीतः । क्लिरनाति । क्लिरनाति । Per पिक्लेष । चिक्लियतुः । चिक्लियिष or चिक्लेष्ट । चिक्लियिष or चिक्लियिष । I Fut क्लेष्टा or क्लेष्टिता । II Fut क्लेष्टियिषति or क्लेष्टयति । Impera क्लिरनातु । क्लिरयान । क्लिरनानि । Imper. चक्लिरनात् । Poten क्लिरनीयात् । Bene क्लिरयात् । Aor चक्लेयीत् or चक्लियत् । चक्लेयिष्यात् । Causa क्लेययति Aor । अचिक्लियत् । Desid पिहोदियति चिक्लियिषति or चिक्लियति । Inten चेक्लिरये । Past Part. Pass क्लिष्ट or क्लियितः Ger । क्लियित्वा or क्लिष्ट्वा ।

अथ ५१ भोजने ।

अरनाति । आरय ।

51 /āśa to eat

Pre अरनाति । अरनीतः । अरनादि३ अरनाति । Per आरय । आरयिष । आरयिष । I Fut अरयिता । II Fut अरयिष्यति । Impera अरनातु । अरयान । अरनानि । Imper अरनात् । आरयाः । आरयान् । Poten अरनीयात् । Bene अरयात् । Aor आरीत् । आरयिष्यात् । Causa आरययति । Aor आरययति । Desid अरयिष्यति । Inten अरययते । yañ luk आरि । See ārtuka under S 2630 Per Par. Parasina आरयात् । (III 2 109 S 3095)

उधुस ५२ उच्छे ।

उकारत् । प्रजाति । उकारो वात्यवयव इत्येके । उग्रवाचकार ।

52 /uḥśa to throw or to up 2 to lean The उ is indicatory. Kshirasaṁhi says th उ is part of the root. Even the Perfect is उग्रवाचकार । Pre उग्रजाति । &।। अग्रजात् ।

Pre प्रजाति । Per दग्रजः दग्रजः । I Fut प्रजितः । II Fut प्रजिष्यति । Impera प्रजातु । प्रजान । Imper अग्रजात् । Poten प्रजनीयात् । Bene प्रजयात् । Aor अग्रजीत् । or अग्रजीत् । Causa प्रजयति । Aor अदिग्रजत् । Desid दिग्रजिषति । Inten दाग्रजये yañ luk दाग्रजि । Past Part. Pass जर्त । Ger. प्रजित्वा । or प्रजत्वा ।

इष ५३ आभीक्ष्ये ।

चीनः पुनः भूयार्थो वा आभीक्ष्ये । इष्याति । 'वीषय-' (२३४०) इत्यत्र इति वा इष्यार्थो वा विद्वत्त्वस्य तीदादिद्वये इत्येतेष्व न तु इष्यतीत्यादिर्त्तिदातुः । इति । वस्तुतस्तु इष्यातेति इति विज्ञाने उचितः । तथा च वार्तिहन्— 'इत्येताकारे इत्यत्र वाच्यमिति ।' इति ।

53 /iṣha to cause to move quickly, let fly cast 2 to fly off 'escape', 3 to strike, smite

The word ābhikṣhyam means continued repetition or intensity S. 0 III. 2 81. The continuity refers to the action in general. The /iṣha mentioned in VII 2. 43 S. 2340 does not refer to the present root because that root is recited th re along with चृ and therefore refers to the Tu ḷā li root चृ whose vi ā r na is च and not to this root or to the /iṣha of the Divadi class. Th २ ३ ४ ३ the Achāryas say. Therefore the चृ augment is not optional in the c ३ the present root. Thus the 1st future is इष्या according to their opinion. But as a matter of fact, the present root also takes optionally चृ because of the following

59a /khava

Before क्त् and क्त् affixes the व is changed to ख by the following sūtra

२५६१ । क्त्तो भूदनुनासिके च । ६ । ४ । १८ ।

गुणस्य ऋण्य ऋण्य च प्रभात् 'य' ऊट् एतावादेयो स्तोत्रानासिके क्री कनादी च कङिति । लीनाति । चलाय । खयिता । मानयः परस्माद्वि कृते इल-तस्याभावात् मानय् । लीनीदि ।

2561 For क्त् (including the augment क्त् is substituted ख and for व is substituted ऊट् before an affix beginning with a Nasal, as well as before क्त् and ज्त् क्त् and क्त् affixes (VI 4 15)

Thus खट् + ना + ति = ख + ऊट् + ना + ति = लीनाति । Pre लीनाति । Per चलाय । I Fut खयिता । Impera लीनातु । लीनीदि । The affix मानय required by III 1 83 S 2507 is not added here because when ऊट् substitution takes place the root no longer ends in a consonant Imper खलीनात् । Poten लीनीयात् । Bone खल्यात् ।

हेट् ६० च ।

हृत्पद् । हृत्पाति ।

60 /hedhā cha to be born &c.

Pre हृत्पाति । The ह is changed to ह् and न to च

ग्रह ६१ उपादाने ।

स्वस्तिट् । ग्रहीत्वा (२४१२) । ग्रहपाति ग्रहचरिते ।

61 /graha to seize This root is svarit The र is vocalised as to by S 2412 Thus we have P ग्रहपाति । A ग्रहचरिते । The augment ह् is lengthened by the following sūtra

२५६२ । ग्रहीगलिति दीर्घ । १ । २ । ३१ ।

यकाचो ग्रहेर्विहितस्येदो दीर्घः स्यात् न निटि । ग्रहीत्वा । गिति न् अग्रहिय । ग्रह्यात् । ग्रहीपीड् । इपत्ता (२२१०) इति न् नुटि । अग्रहीष्टात् अग्रहीट् । अग्रहीषातात् । अग्रहीषत् ।

2562 The augment ह् added to the viladī trilṛadhatuka affixes becomes lengthened, except in the Personal endings of the Perfect, after the root ग्रह ।

As ग्रहीता ग्रहीतुम् ग्रहीतव्यम् । Why not in the Perfect? Observe अग्रहिय अग्रहिय् । The lengthening takes place of the ह् to igh in VII 85 and does not refer to the क्त् ह् of VI 4 6 as ग्रहीता, ग्रहियते ।

61 /graha to seize tlo

Parasmai Per ग्रहपाति । ग्रहीता । ग्रहपाति । ग्रहपाति । Pre ग्रहात् । अग्रह्यात् । अग्रह्य । अग्रह्य । अग्रह्यात् । अग्रह्यात् । अग्रह्यात् । I Fut ग्रहीता (S 2562) II Fut ग्रहीष्यति (S 2562) Impera ग्रहयतु । ग्रहात् । ग्रहपाति । Imper अग्रह्यात् । अग्रह्यातात् । Poten अग्रहीषात् । अग्रहीषातात् । अग्रहीषात् । Bone अग्रह्यात् । Aor अग्रहीत् । अग्रहीष्टात् । The उपधा is prohibitive caus the root ends in ह्

Thus सत्याययति 'he speaks truly', विपाययति 'he unfetter or liberates', दृषयति 'he looks', उपवीक्षयति 'he sings with the lute', अशुभ्रयति 'he makes a brush', उपश्लोकयति 'he praises in verse', अग्निप्रेषयति 'he advances with the army', अशुभ्रयति 'he rubs over the hair', स्पर्शयति 'he feels of the skin', यययति 'he puts on the mail armour', वर्णयति 'he celebrates or colors', अपहूर्णयति he pulverises. The roots of the *Churadī* class belong to the tenth conjugation, a list of which will be given hereafter. After the verbs of the *Churadī* class the affix चिच् is employed without alteration of the sense, as चोरयति 'he steals'. So also चिन्तयति ।

From **पठ्** upto **बृश्** are enumerated certain *prātipadikas* that take **विष्**. It was not necessary to have mentioned them separately. For they, like every other noun, have taken **विष्** to form verbs, under the General Rule given further on, namely, the —

Gana Sutra — Div rs ly the affix विद् is added to a pratipadika, with the force of the meaning of the root and thereby the word undergoes the same modifications as before वदद् ।

This gūna sālra is taught further on, See root No 365. The mention of these special nouns in this utra = therefore illus ratiō only. While in the case of the Chāṇḍī roots the fūc of the affix is that of sālra = २९, it does not change the meaning of the root.

Thus **गुह्+णिच्=चोर+णिच्** (Th. *gunas* by S 2199)=चोरिः. Now the stem चोरि gets the designation of dhātū or root by S 2201. Being a dhātū, it takes च्च् विलारान् the vikāraṇa of the 1st and 2nd and the terminations निच् &c. Thus चोरि+च्च्+निच् (III 1 6+ S 2167)=चोरे+च्च्+नि (VII 1 84 S. 2169)=चोरेच्यनिः.

The root चो like all other roots of this class may be conjugated in the Aṭṭanepada also when the fruit of the action accrues to the agent. The following sūtra states that rule.

२५६४ । सिद्धश्च । १ । ३ । ७४ ।

लिङ्गतादात्म्येनैव दयात्वरूपं भाविनि त्रिधा वले । श्रीराम । श्रीयामात्र । श्रीदिना ।
श्रीर्षादृष्ट । श्रीरक्षितोऽपि । शक्ति- (२३१२) इति अर्थः । 'श्री' अर्थ- (२३१४) इति अर्थः ।
स्मृतम् । इत्यादि येन (२३१५) । दीर्घो लघुः २३१६ इत्यन्तर्भावः । अथर्ववेद-अथर्ववेद ।

2e61. After a verb ending in *afix na* (निष्) when the fruit of the action returns to the agent, the *Atmanepada* is employed.

Thus चोरते To Perfe^t is formed periphrastically as चोरयामास ।
The 1st Future is चोरयिष्या । The Paris Ben is चोर्योद् । The Atm.
Beneficell is चोरयिष्ये ।

The series of *चिञ्चल* roots is formed by *चङ्* and *r* III 1 48 S 2312. Thus *चोरि+चङ्+र=चोरि+चङ्+र* (VI 4 51 S. 2313)=*चुरि+चङ्+र* (the shortening takes place by VII 4 1 S 2314)=*चुरि+चुरि+चङ्+र* (VI 1 11.

गण would have formed its Perfect prapñisticly and never by reduplication. While on the other hand, some hold, that the द् in चित् does not indicate that *all* Churādi roots are optionally चित्, but that it indicates only a special rule, namely those Churādi roots which are marked with द् may take चित् optionally. Their authority is the gāṇa sūtra अच्युपाद्वा, which is read after the root स्वद् (No 263). It means that all roots from No 264 upto 306 (चद्) take चित् optionally. If the चित् was optional for *all* the roots of the Churādi class, there was no necessity of specialising these few roots from चुन् upto चद्. In this view, this gāṇa sūtra does not become superfluous as it would be under the former view.

Pre चित्तयति । चित्ति । Pr चित्तवाच or चित्ति । I Fut चित्तयिष्या or चित्तिष्या । Pot चित्तयेद् । चित्तेद् । Bnc चित्त्वाद् । Aor. अचिचित्तद् । Nouns — चित्ता ।

यत्ति ३ संकीचे ।

यत्तयति । 'यत्त इति षट्ठि' यत्तयद् । यत्तु इदित्थत्वादात्मनीति वाचयेतीति तत्ति-त्यद् । एवं कुत्तित्तिभ त्ति ।

3 √yati, to restrain, curb, check. The root might well have been read as यत्त । Mādhava on the strength of its being इदिद् makes त्ति optional and he conjugates it in the Bhuādi also. As यत्तयति । It is problematic. So also with regards to the roots √kadri, √tatri and √māti.

Pre यत्तयति । यत्तयति । Past Part. I. 3ss. यत्तितः । Nouns — यत्तया ।

स्फुटि ४ परिहासे ।

स्फुटयति । इदित्थत्वात्स्फुटयति । 'स्फुटि' इति पाठान्तरम् । स्फुटयति ।

4 √sphuti to jest, joke, laugh at. The चित् is optional, because of इदिद्. Another reading is sphuti.

Pre स्फुटयति । स्फुटयति । or स्फुटयति । स्फुटयति ।

लक्ष ५ दर्शनाङ्कनयोः ।

5 √lakṣa, 1. to notice, observe, see 2. to mark, denote.

Pre. लक्षयति । Nouns — लक्षणी । लक्षणीयम् । लक्षयः । लक्षय । लक्षयम् । लक्षयिक । लक्षयिक ।

कुद्रि (कुद्) ६ अनृतभाषणे ।

कुद्रयति ।

6 √kadri, to lie. Swāmī reads it with an indicatory अच् as कुद्. Then we have कौदयति । Aor. अकुदयद् ।

Pre कुद्रयति । कुद्रयति । Aor. अकुद्रयद् ।

लड ७ उपसेवायाम् ।

लडयति ।

7. √lad, to fondle, caress. The root is found in the Bhuādi also, with the force vilāsa.

Pre. लडयति ।

मिदि (मिद) = स्नेहने ।

मिदयति-मिदति ।

8. /mudi, to love; to be unctuous or greasy. The indicator **व** is to imply that लिच् is optional. The root is found in the Bhuḍi and Diḍi also.

Pre मिदयति or मिदति ।

ओलहि (उलहि) = उत्क्षेपणे ।

ओलवयति-ओलवति । ओकार इति धेने । लवयति-लवति । उकारादिरपिमिदधे ।
उलवयति ।

9. /oladi, to toss up, throw up. Some say that ओ is not part of the root, but indicatory. Some read it as उलहि beginning with उ ।

Pre ओलवयति or ओलवति । or लवयति or लवति । or उलवयति or उलवति । Do-ud. ओलितवयति ।

जल १० अपवकरणे ।

‘जल’ इत्येके ।

10. /jala, to cover, screen. Some read it as लज /Lja

Pre जालयति । लालयति ।

पीड ११ अवगाहने ।

पीडयति ।

11. /pida, to pain, torment. In the Aorist the shortening of the penultimate required by VII 1 1 S 2314, is optional, in the case of this root, by the following sūtra

२५६५ । भ्राजभासभापदीपजीवमीलपीडामन्यतरस्याम् । ३ । ४ । ३ ।

पराङ्मुखाया इत्यो वा इवाच्च्ङपरे षी । ञ्वीचिङ्ङ-ञ्विपीङ्ङ ।

2565. The shortening of the penultimate of the लिच् ending stem, in the षद् (reduplicated) Aorist, is optional in the following:—bhrāj, bhāṣ, bhāṣh, dip, jiv, nil and pid.

Thus ञ्वीचिङ्ङ or ञ्विपीङ्ङ ।

Pre. पीडयति । Aor ञ्वीचिङ्ङ or ञ्विपीङ्ङ । Noun ‘—पीडा ।

नट १२ अवस्यन्दने ।

अवस्यन्दन नाटयत् ।

12. /nata, to drop or fall. Avasyandana means dancing, or acting. The roots have many meanings, and so it means to hurt also when preceded by उच्, as चोरयोनानाटय् under II. 3. 56 S. 617, where the verb governs the genitive. But that rule does not apply to the aorist, where we have the accusative, as चोरयोनटद् । See the Bhuḍi नट् No. 332, for the contrary opinion.

Pre. नाटयति । Aor. ञ्वीनटद् ।

अथ १३ प्रयत्ने ।

प्रस्थाने हस्त्येके ।

13 *√bratha* to make effort Mattreyā reads it as प्रस्थाने to go
Many say it means great r joining Some read th root अथि after this
Pre वाचयति ।

अथ १४ सयमने ।

वाचयति । अथ हि चान्द्रः ।

14 *√badha* to restrain Chanūra reads it as अथ । The root is
found in the *kryādi* also as वाधति । The *hādī* अथ is always अच् ending
and so its form is बीभत्सते । That can never be confounded with this root
See Bhāṭi No 973

Pre वाचयति ।

पृ १५ पूरणे ।

पारयति । दीर्घोच्चारण विधेः पारिकल्पे लिङ्ग तद्धि हेतुः कल्पात् । इह पूरयति विवर्ति-
यति इत्यादिचिह्नावपि पारति पठत इत्यादिविहङ्गिः कल्पः ।

15 *√pri*, to hll The long ष् indicates by implication that the
विच् is optional and that the root is also पृह । The result is that we have
for ns like पारति and पारतः in the present Of course in the First Future
also we have the alternative form पारित but then this can be derived
either from the पृ पूरयति or पृ विवर्ति (Sūhṛī No 19 and Juhotyaḍi
No 4)

Notes — If the विच् were invariably added then there was no necessity
of long ष्, for short पृ would also be valid for पारयति । The only purpose
that long ष् serves is that the root becomes वेद under the *Kārikā* कृद्दृशेः
&c (See S 2258) Thus पृ+पृ+त=पारित । But this form can be
evolved from other roots also

Pre पारयति or पारति । D पारयतः or पारतः ।

कर्ज १६ बलप्राप्तयौ ।

16 *√ārja* to strengthen to live to breathe

Pre कर्जयति । Aor कर्जिर्बज् । D sid कर्जिर्बजिषति । No in — कर्ज् ।

पक्ष १७ परिग्रहे ।

17 *√pak-ha* to take, seize, to side with

Pre पक्षयति । Aor पक्षयज् ।

यर्षा १८ चूर्णा १८ क । प्रेरणे ।

वर्ष वर्जने हस्त्येके ।

18 *√varna* to send

Some read *√varna* varname, 'to describe' and *√chūrna* preshana 'to
send or incite'

Pre वर्षयति ।

18A *√chūrṇa* to powder

Pre चूर्णयति ।

Thus अपीपयत् or अपपयत् : Some read this root as पय .

Pre पार्ययति or पापयति : Aor. अपपयत् or अपीपयत् : अपीपयत् .

पम्ब (शम्ब) २१ (साम्ब) संवन्धने ।

पम्बयति । अपवम्बयत् । सम्बध । अपवम्बयत् । पम्ब इत्येके ।

21. √shamba, to collect, to heap together

Maitreya reads after this—

२१ क । शम्बध । अशशम्बत् ।

The root पम्ब also has the same meaning Some read it as पाम्ब :

Pre. पम्बयति । सम्बयति । Aor. अपवम्बयत् । अपवम्बयत् । Noun — पम्बयत् ।

भक्ष २२ अदने ।

22. √bhaksha, to eat.

Pre. भक्षयति ।

कुट्ट २३ छेदजभत्सर्नयोः ।

‘कृत्वे’ इत्येके । कुट्टयति ।

23. √kutta, 1. to cut, divide 2 to blame, censure Some say it means ‘fill’ also.

Pre कुट्टयति । Aor. अकुट्टयत् । Nouns कुट्टात् । कुट्टकी । कुट्टनं कुट्टः । कुट्टिनः ।

पुट्ट २४ पुट्ट २४ क । अलपीभावे ।

24 √putta, 24A √chutta, to become small decrease

Pre. पुट्टयति । Aor. अपुट्टयत् ।

24A. √chutta

Pre पुट्टयति । Aor. अपुट्टयत् ।

अष्ट २५ पुट्ट २६ गनादरे ।

अष्टयति । अष्ट दोषयः । दुष्कृत्यादिद्वत्वात् अष्टा- (२४४६) इति निवेद्यः । आहृष्टः ।

25 √Att. 26 √shutta to despise, contemn

The root अष्ट has a penultimate द really. This द is changed to ट् by VIII 4 41 ९. 113 Th द substitution being considered asidha the द is not reduplicated by the prohibition of VI 1 3 S 2446 The ट् is reduplicated. Thus आहृष्टिष्टः. See also Bhaṭṭi अष्ट No 273

Pre. अष्टयति । Aor. आहृष्टयत् ।

26 √shutta

Pre. पुट्टयति । Aor. अपुट्टयत् ।

लुट्ट २७ स्तेये ।

लुट्टयति । ‘लुट्टयति’ इति ‘लुट् स्तेये’ इति नीमादिभ्यश्च ।

27. √lan; to steal, rob, loot

But the Bhaṭṭi लुट् स्तेये (No. 350) gives लुट्टयति. What is the necessity of reading the L. Adī root with ट्, when by reading the present root as लुट् we could have obtained the Churādī and the Bhaṭṭi form लुट्टयति and लुट्टयति by making the लिप् optional. This is for the sake of the दृ

affix which would have been otherwise debarred by the पाठ् of III. I. 155. § 3185 where चुरट is specifically mention 1 Under the present arrangement पाठ् of that sūtra applies to the pratipad loka form चुरट of Churādi, and not to the चुरटि of Bhuādi. Thus from Churādi we have the noun चुरटाकः, but from Bhuādi, we get the noun चुरिट्टः ।

Pre चुरटवति । Aor अचुरटवत् । Noun — चुरटाकः from चुरटाकी ।

अथ २० श्वट २० प्रसंस्कारगत्योः । श्वटि इत्येके ।

28. /sath. 20 /svatha 1. to finish 2 to go more

Some read it as श्वटि /svathi

Pre आटवति । श्वटवति । श्वटवति । Aor अश्वटवत् । अश्वटवत् । अश्वटवत् ।

तुजि ३० पिलि ३१ भिंसायलादाननिकेतनेषु ।

तुजवति । पिलवति । इतिरक्तपातुजति । पिलवति । 'तुज' पिल' इति जेहिद् । 'तुजि' 'तुजि' इत्येके ।

30 /tuji 31 /piji 1 to hurt, kill 2, to be strong or powerful, 3 to give to take, 4 to live, dwell.

Because of the indicatory इ the पिच् is optional. Some read these as तिन and पिन others as तजि and तुजि. The Bhuādi तुजि means 'to protect' also (See No 263).

Pre तुजवति or तुजति । Aor अतुजवत् ।

31 /piji

Pre पिलवति or पिलति । Aor अपिलवत् ।

पिस ३२ गती ।

पेववति । पेवति इति तु अपि गतम् ।

32 /pisa to go The Bhuādi पिज forms पेवति । (See No 751)

Pre, पेववति । Aor अपेववत् ।

पान्त्य ३३ सामग्रयोगे ।

33 /shāntya to pacify appease

Pre पान्त्यवति । Aor अपान्त्यवत् । D and विपान्त्यवति ।

श्वल्क ३४ वल्क ३५ परिभाषणे ।

34 /svalka 35 /valka to tell, narrate.

Pre श्वल्कवति । Aor अश्वल्कवत् ।

35 /valka

Pre वल्कवति । Aor अवल्कवत् ।

ष्णिह ३६ स्नेहने ।

'स्निह' इत्येके ।

36 /shniha to make unctuous, to cause to love.

Some read it as स्निह । It is conjugated in the Divādi also (See No 91)

Pre, स्नेहवति । Aor, अस्निहवत् ।

स्मिन् ३९ अनादरे ।

असोपदेशवाच्यः च । अविस्मिन् । 'स्मिन्' अनादरे इत्येके । किरवस्थापयनेऽपरितार्थ-
स्यापिपञ्चासङ् । स्वाययते ।

37. /-mita to slight scorn, despise.

As it is not taught with च there is no change of च into य, as चटिस्मिन् ।
Some read it as स्मिन् 'to slight' As the indicator च् can have no
meaning in a part of a root, it must therefore be taken to indicate that
the चिन्त् root is Atmanepadi. As स्वाययते । This is on the maxim अवयवे
ह्रस्व सिङ्गल् &c.

Pre कसेटयति । स्वाययते । Aor अविस्मिन् । अविस्मिन् ।

स्मिन् ३८ हेषने ।

38. /shisha to unite, join, connect.

The हेषति 'to burn' is Bhuādi, and शिश्नयति to embrace is Bivādi.

Pre हेषयति । Aor अविशिन् ।

पथि ३९ गती ।

चपयति-चयति ।

39. /pathi to go. The चयति is Bhuādi. The indicator च makes it
Bhuādi चयति also

Pre. चययति or चयति । Aor अचययत् or अचययत् ।

पिच्छ ४० कुट्टने ।

40. /pichha to cut, divide.

Pre. पिच्छयति । Aor, अपिपिच्छत् ।

छदि ४१ संवरणे ।

चदयति-चदति ।

41. /chhadi to cover.

Pre चदयति or चदति । Aor अचदयत् ।

अस ४२ दाने ।

आदेशाय विप्रुर्देः । विप्राययति ।

42. /srana to give, bestow. It is generally preceded by the pro-
position वि. This root is read in the ghaṭṭi list also. The causative is
th. refore वाचयति ।

Pre विप्राययति । Aor अदययत् ।

सह ४३ आपाते ।

वाहयति ।

43. /tada to beat strike

Pre. वाहयति । Aor अहययत् ।

सह ४४ सति ४४ क । कहि ४४ रा । भेदने ।

वाहयति । सद्ययति । सद्ययति ।

44. /khada 44A. /khadi, 44B. /kadi, II cut, divide.

Pre. खाद्यति । खाद्यति or खाद्यति । खाद्यति or खाद्यति । Aor. खाद्यति ।
खाद्यति or खाद्यति । खाद्यति or खाद्यति ।

कुटि ४५ रक्षणे ।

45. /kudi, to protect.

Pre. कुरद्यति or कुरद्यति ।

गुदि ४६ वेष्टने ।

'रक्षणे' इत्येके । 'कुटि' इत्येके । अथ कुरद्यति-अथ कुरद्यति । 'गुदि' इत्येके ।

46. /gudi to surround, envelop, cover. Some say it means to protect, some read the root as कुटि । others as गुदि ।

Pre. गुद्यति or गुद्यति । अथ कुरद्यति or अथ कुरद्यति ।

खुदि ४७ खण्डने ।

47. /khudi to break in pieces, to divide.

Pre. खुरद्यति or खुरद्यति ।

वदि ४८ विभाजने ।

'वदि' इत्येके ।

48. /vati to divide. Some read it as /vadi.

Pre. वद्यति । वद्यति । or वद्यति ।

भदि ४९ भूषायां हर्षे च ।

49. /madi 1 to adorn, 2 to rejoice. The मद्यति is Bhuādi. There is a Bhuādi root मदि भूषायां (No. 311). So the च in मदि of the present root is not to indicate that the चिच् is optional. Therefore we cannot have the form मद्यति meaning 'he rejoices.'

Pre. मद्यति ।

भदि ५० कल्याणे ।

50. /bhadi to make fortunate. See Bhuādi /bhadi No. 292.

Pre. भद्यति or भद्यति ।

छर्द ५१ व्यमने ।

51. /chharda to vomit

Pre. छर्द्यति । Aor. छर्द्यति ।

पुस्त ५२ पुस्त ५२ क । आदरानादरयोः ।

52. /pusta. 52A. /busta, to regard, to disrespect, contempt.

Pre. पुस्तति । पुस्तति । Noun.—पुस्तकम् । पुस्तकम् ।

चुद ५३ संबोधने ।

53. /chuda, to send, direct* to ask. When II means to ask, II takes two accusatives as देवदत्तमर्च्यं चोदयति ।

Pre. चोदयति । Nouns.—पुस्त । पुस्तकम् ।

मकु ५४ धकु ५५ नाशने ।

चोदयति । चोदयति । चोदयति ।

54. *√nakka*. 55. *√dhakka* to destroy completely. The root begins with the dental *n* and is specially mentioned in the list of seven roots which do not change their *n* to *ch*. See VI 1. 65. S. 2286.

Pre. नक्कयति । मयक्कयति ।

55. *√dhakka*, to destroy

Pre. धक्कयति ।

चक्क ५६ चुक्क ५६ क । ठययने ।

56. *√chakka*. 56A. *√chukka*, to suffer, to inflict pain. Some texts read it as चिक्क *√chikka*.

Pre. चक्कयति । चुक्कयति ।

क्षल ५७ शौचक्षमंणि ।

57. *√kshala* to wash, purify, cleanse.

Pre. क्षलपति । Aor. क्षचिक्खत् ।

तल ५८ मत्तिछायाम् ।

58. *√tala*, to establish.

Pre. तालयति । Aor. जड्ढोत्तत् । Nouns — ताल । तल ।

तुल ५९ उन्माने ।

बोलयति । अट्टतुलत् । कथं 'तुलयति तुलना' इत्यादि । 'अट्टलोपनाभ्याम्-' (३३०) इति निपातनादङ्गत्वे तुलायङ्गत्वे णिङो लोचिच् ।

59. *√tula* to weigh, measure. If the proper form is बोलयति how do you explain the form तुलयति in the sentence तुलयति तुलना &c. The form तुलयति is derived from the noun तुला with चिच् under the gana sūtra already mentioned before and to be taught hereafter (see root *√kva* sūtra 7578). The word तुला is formed by अच् under the nipātana of II, 72 S 630 where Pāṇini himself uses the word तुला. Thus तुला + चिच् (gana sūtra) = तुलयति. But the acorist is अट्टतुलत्. There is no lengthening of the reduplicate as a vowel has been elided.

Pre. तोलयति । Aor. अट्टतुलत् । Nouns — तुला । तुलपत् ।

दुल ६० उत्तलेपे ।

60. *√dula*, to swing

Pre. दोलयति । Aor. अट्टदुलत् । Nouns — दोला । दुलि ।

पुल ६१ महत्वे ।

61. *√pula*, to be great, to be lofty, बोलति is Bhuñāḍi.

Pre. पोलयति ।

चुल ६२ समुच्छ्राये ।

62. *√chula*, to raise, elevate.

Pre. चोलयति । Noun — चोलः ।

मूल ६३ रोहणे ।

63. *√mūla* to plant, to grow, sprout

Pre. मूलयति ।

कल ६४ बिल ६५ होये ।

64. /kāl- 65. /pila to hold, bear, carry. The form कल कलति is from kālādi कल. The कलने is Bhuādi (No 526).

Pre. कावति ।

65. /pila or /vila. The Tuda-di root form is विलति ।

Pre. विलति or विलति । Nouns :—वेला ।

बिल ६६ भेदने ।

66. /bila to split, to divide. The Bhuādi form is वेनति ।

Pre. वेनति ।

तिल ६७ स्नेहने ।

67. /tila, to be unctuous or greasy, to anoint. The Tuda-di form is तिलति, and Bhuādi वेनति । Pre. वेनति ।

बल ६८ मृती ।

68. /bala, to live. Not in the Suddhānti. Instead of this we find there बल वृती । The Bhuādi is वलति ।

Pre. बालति ।

पाल ६९ रक्षणे ।

69. /pāla to protect.

Pre. पालति । Aor. पालीष्यति ।

लूय ७० क्षिप्तयाम् ।

70. /lūsha, to hurt, injure.

Pre. लूयति । Aor. लूयिष्यति ।

शुल्य ७१ मात्रे ।

शूर्य ७२ क । य ।

71. /śulba 1. to measure 2. to create. Another reading is दूर्य 'dūrpa.'

Pre. शूर्यति । दूर्यति । Aor. शूर्यिष्यति । Noun.—दूर्य ।

चट ७२ छेदने ।

72. /chuṣa to cut off, divide.

Pre. चोटति or चुरति in Tuda-di.

मुट ७३ संघूर्णने ।

73. /maṣa to crush, break, powder.

Pre. मोटति or मोटति in the Bhuādi with the sense of 'to rub' or चुरति in Tuda-di No 99.

पहि ७३ क । पसि ७४ नाशने ।

परहति-परहति । पंहति-पंहति ।

73A. /padi. 74. /pasi to destroy. The Bhuādi form is परहति (No. 30).

Pre. परहति or परहति । पंहति or पंहति । Noun :—पाश ।

यज ७५ मार्गसंस्कारगत्योः ।

75. √vaja 1, to trim, prepare, 2. to go, move. Another reading is वृज 'to go.' Swami reads it वृज, मार्ग as two roots: namely vraj one, and mārga another root. In another text we find वज् वृज् two roots (See also Bhāṭṭi Nos 271 and 272)

Pre वाजयति । वृजयति । मार्गयति ।

शुल्क ७६ अतिरूपर्शने ।

76. √śulka to gain, to pay, give: to touch.

Pre शुल्कयति ।

चपि ७७ गत्याम् ।

चपयति-चपयति

77. √chapi, to go, move.

Pre. चपयति or चपयति ।

क्षपि ७८ क्षान्त्याम् ।

क्षपयति-क्षपयति ।

78. √kshapi to endure.

Pre क्षपयति or क्षपयति ।

क्षजि ७९ कृच्छ्रजीयने ।

79. √kshaji, to live in distress or pain.

Pre. क्षजयति or क्षजयति । Another form is with च क्षज्.

इवर्त्त ८० गत्याम् ।

इवर्त्तय ८० क च ।

80. √āvarta, 80A √svabhra, to go, move.

Pre. इवर्त्तयति । इवर्त्तयति ।

ज्ञप ८१ निष्ठय ।

ज्ञप ज्ञाने ज्ञापने च वर्तते ।

81. √jñapa, 1. to know 2 to inform This root is ज्ञि and it means to know and make others to know Being a ज्ञि root the following sūtra (S 2568) applies

२५६८ । नित्तां ह्रस्वः । ६ । ४ । ९२ ।

नित्तापुपचाया ह्रस्वः स्वारपी धरे । ज्ञपयति ।

2568. The roots having an indicatory च, retain their penultimate short vowel before the affix चिः The penultimate of ज्ञि roots is shortened

The ज्ञि roots are चपयति a subdivision of Bhāṭṭi (800 to 873), and all other roots that end in चप् १५ चप् ५१ of the Divādi class Thus चपयति ज्ञपयति, क्षपयति इवर्त्तयति, ज्ञपयति क्षपयति चपयति । Some read the अनुवृत्ति of the word 'optionally' from the 1st sūtra into this. This will then be a limited option only (vyavasthita-vibhāṣhā) The forms चपयति and क्षपयति are thus explained.

Pre. चययति Desid. चिचययिष्यति । चीययति । Past Part. Pass. चयः or चयितः ।

यस्य ८२ च परिवेष्टणे ।

चययति । परिवेष्टयति वेष्टयति । न तु पीडयति वापि वेष्टयति । यययति चन्द्रम् । परिवेष्टयत्यर्थः ।

82. /yama cha. By force of च, this root is also चययति । The word pariveshana here means 'to move round' and not 'to feed'; or 'surround.' As यययति चन्द्रम् "He moves round the moon." Pre. चययति ।

क्षप ८३ । (चह्) ८३ क । परिकल्कने ।

चहयति । अजीचहत् । कयादी वदयनाचहत् तु अचयत्तवेनाकोपितवादीर्षव्यवहारी न । अचययत् । 'चय' इत्येके । चययति ।

83. /kshapa to miss, to deceive. Not in the Siddhanta.

83A. /chaha, to deceive. This root is read in the kathādi list also, as will be taught further on. The result is that as it ends with च, which is however elided, therefore it becomes अचलोपिद् and consequently VII. 4. 93. S. 2316 does not apply and so there is no lengthening under S. 2318 or Sanbadbhava in the aorist. As अचययत् ।

Maitreya reads the root as /चय and he gives the example चययति ।

Being चिद्, we have the Passive aorist अचयि or अचयिद् with चिद् and चादिवाह् with अयुत् । Pre चययति । Aor. अजीचहत् ।

रह् ८४ त्यागे ।

इत्येके । अरीरहत् । कयादिस्तु अररहत् ।

84. /raha to quit, leave, abandon. This will also be found in the Kathādi, and the aorist there will be अररहत्, while the aorist here is अरीरहत् ।

Pre रययति । Aor. अरीरहत् ।

बल ८५ प्राणने ।

बलयति ।

85. /bala to strengthen, to live. Pre. बलयति ।

चिञ् ८६ चयने ।

86. /chñ to collect, gather. Thus चि+चिच्+यप्+तिप्=चे+चिच्+यप्+तिप् । Now applies the following sūtra.

२५६९ । चिह्कुरोचैर् । ६ । १ । ५४ ।

आरथं वा ह्यात् ।

2569. There is optionally the substitution of च in the room of the diphthong of the roots चि and च्छ when the affix चिच् is added.

Thus चे+चिच्+यप्+तिप्=चा+चिच्+यप्+तिप् ।

Now applies the following sūtra by which a च् is inserted.

✓ २५७० । अतिङ्गीक्रीरीकूरीरमाख्यातां पुग्यौ । ७ । ३ । ३६ ।

चयवति-चयवति । निरकारपरात्तर्जयव विनिवकरण । चयते । मचिचयति-मचिचयति ।
'नाम्ने नितीङ्गीक्री' । अङ्गीक्री र्वायौ चिचि चयादिभ्योऽङ्गे निती न चयुः । तेन अनाङ्गीक्रीरमाख्यातयपुल्लं
निरत्य न ।

2570. The augment पुङ् (च) is added to the roots च्, क्री, क्री, री, चयु, चयत्, and to a root ending in long आ, when the affix चि follows.

Thus चा+च्+चि+अ+ति=च+च्+चि+अ+ति S 2568. Because the root is चिच्=चयवति । When there is no आत्वं of S. 2569, we have चयवति ।

The root चि has an indicatory च् which shows that चिच् is optional Therefore without चिच् we have चयति or चयते ।

So also मचिचयति or मचिचयति ।

नाम्ने नितीङ्गीक्री ।

Gana sūtra—Except these (jñap, yama, chāha, chapa, rāha, bala and chi) no other roots of this churādi class are चिच् ।

The word अङ्गीक्री means 'without the causative force'—the class where चिच् is added as svārtha, i.e., the Churādi class Therefore the roots चच् &c., though ending in आच् will not be चिच् under the gana sūtra क्रीक्री (See S. 2353) See S. 2352 also Pre. चयवति or चयवति or चयति ।

घट्ट ८३ चलने ।

87 √ghatta to shake, stir about Pre चट्टवति । The Bhuādi form is चट्टते ।

मुस्त ८८ संघाते ।

88. √musta to heap up, gather, accumulate. Mādhaviya reads here मस्तवति ।

खट्ट ८९ संवरणे ।

89. √khatta to cover, screen Pre खट्टवति ।

घट्ट ९० शिफ्ट ९१ चुवि ९२ हिसायाम् ।

90. √shatta 91. √sphitta. 92. √chubi to injure, kill. Pre. चट्टवति ।

91. √sphitta. Pre. शिफ्टवति ।

92. √chubi.

Pre. पुस्तवति (or पुस्तति Bhuādi 'to kiss'.)

पुस, वयुप ९३ पुल ९४ संघाते ।

'पुस' वयुपते । 'पुस' वयुपते ।

93 √pusa. 94. √pūla to collect. Some read पुसं √purna Others read पुच √puna. Some read √vyus for √pus.

94 √pūla Pre पुसवति ।

पुंस ८५ अभिवर्धने ।

95. /pumsa 'to crush, grind; to trouble. Pre. पु'वर्धति ।

व्यप (व्यय) क्षेपे ८६ टकि ८७ यन्त्रने ।

वह्वति-वहति ।

96. /vyapa, to throw. This root is not in the Siddhānta.

97. /jaki to bind, tie, fasten.

Pre. वह्वति or वहति । Nouns:—टङ्गा । विटङ्गा ।

धूस ८८ कान्तिकरणे ।

धूषति । धर्षणात् । 'धूर्षणात्' इत्येके । 'ताडनात्' इत्यपरे ।

98. /dhûsa, to adorn, decorate. The sibilant is dental (ष). Some say it is cerebral (च) Others say it is palatal (य).

Pre. धूषति । Noun:—धूसः ।

कीट ८९ वर्णे ।

99. /kīṭa 1. to tinge or color, 2. to bind. Pre. कीटति ।

घूर्णे १०० संकोचने ।

100. /chûrpa, to contract, to close, shrink. The repetition of /churpa is for the sake of different meaning.

Pre. घूर्णति ।

पूज १०१ पूजामात्र ।

101. /pûja, to worship. Pre. पूजति । Noun:—पूजन ।

अर्क १०२ स्तवने ।

'तपने' इत्येके ।

102. /arka, 1. to heat, warm, 2. to praise. Some read तपने instead of स्तवने । तपन means 'heating.' Pre. अर्कति ।

शुठ १०३ आलस्ये ।

103. /śuṭha, to be idle or lazy.

Pre. शोढति । The Bhuādi form is शोढति (No. 364).

शुठि १०४ शोषणे ।

शुषटति-शुषति ।

104. /śuṭhi to be dry.

Pre. शुषटति or शुषति । The root शुषट is read in the Bhuādi also. (No. 365). This root would have given the form शुषटति । The Bhuādi शुषट is rather superfluous.

शुठ १०५ प्रेरणे ।

105. /juda, to send.

Pre. जोहति । The form जुहति is Tudaḍi (No. 85).

गज १०६ मार्ज १०७ शब्दाद्यौ ।

गाजयति । मार्जयति ।

106. √gaja. 107. √mārja to sound, roar.

Pre. गाजयति or मार्जयति । The Bhuādi forms are गजयति, मार्जयति and गृहयति ।
(Nos 265, 266 and 267)

मर्च १०९ क । च ।

मर्चयति ।

107. √mārja. 107(a) √marcha to sound.

Pre. मार्जयति । मार्चयति । Bhuādi मर्चयति ।

घृ १०८ मल्लयणे ।

‘मल्लयणे’ इत्येके ।

108. √ghṛi to sprinkle over, wet, moisten. Some read मल्लयणे instead of मल्लयते ।

Pre. मल्लयति । The Bhuādi is मरति । The juhotyadi is निमरति । (See No I. 985 and No III. 14).

पचि १०९ विस्तारयणे ।

पचयति । ‘पचये’ । इति व्यञ्जयत्येष यदि पचय् ।

109. √pachi, to explain fully, dilate upon, amplify

Pre पचयति or पचति । In the Bhuādi पचति has been taught (No 187).

तिज ११० निशाने ।

तिजयति ।

110. √tija, to sharpen Pre तिजयति । The Bhuādi form is तेजयति ।

कृत १११ संशब्दने ।

111. √krita 1 to mention utter 2 to name, call Thus कृत + विच् + यच् + ति । Now applies the following sūtra by which the यच् is changed to दच् ।

✓ २५३१ । उपधायाश्च । ३ । १ । १०१ ।

भातोदपपगभूतस्य श्रुत इत्येवाद् । एपरत्तश्च । ‘उपधाया च (२२६५) इति दीर्घः । कीर्तयति । ‘उभयद् (२५३९) । अचीकृतश्च-अचिकीर्तय् ।

2571. दच् is also substituted for the penultimate long यच् of a root and thereby दच् is added to दच् by I 1 51. S 70.

As कीर्तयति कीर्तयताः, कीर्तयन्ति, from कृच् ॥ The lengthening is by VIII. 2. 73 S 2265

Pre कीर्तयति । Aor अचीकृतश्च or अचिकीर्तय् (See VII 4 7 B 2567)

वर्ध ११२ वेदनपूरणयोः ।

112. √vardha, 1. to cut, divide, 2 to fill Pre वर्धयति । Aor. अवधयत् ।

कुचि ११३ आच्छादने ।

कुचयति । ‘कुचि’ इत्येके ।

113. /kubi, to cover. Some read कुभि /kubhi

Pre. कुम्बयति or कुम्बति । कुम्बयति or कुम्बति । Noun:—कुम्भा ।

लुयि ११४ लुयि ११५ अदर्शने ।

'अदर्शने' इत्येके ।

114. /lubi, (to torment, harass). f15. /tubi to become invisible to hurt, trouble. Instead of 'adarshane,' another reading is 'ardane'.

Pre. लुम्बयति ।

115. /tubi 'to disappear'. Pre. तुम्बयति ।

छाप ११६ छयक्तायां याचि ।

'छाप' इत्येके ।

116. /hlapa to speak, to sound, to creak. Some read it /klapa.

Pre. ह्रापयति । ह्रापयति ।

चुटि ११७ छेदने ।

117. /chuṭi to cut, divide Pre. चुटयति or चुटति ।

मृदि, तुडि ११८ इल ११९ म्रेरजे ।

मृययति । ऐलित्तत् ।

118. /mṛidi. /tuḍi 119. /ila to send The /mṛidi is apparently wrong according to Mādhava and it is not given in the Siddhānta, nor is /tuḍi.

119. /ila. Pre मृययति । Aor. ऐलित्तत् ।

खक्ष १२० म्लेच्छने ।

120. /mraksha (1. to smear, anoint 2. to accumulate) 3. to speak indistinctly. Pre. म्रययति ।

म्लेच्छ १२१ अचयक्तायां याचि ।

121. /mlechha, to speak confusedly, barbarously.

Pre. म्लेच्छयति । The BhuA form is म्लेच्छति ।

ग्रूस १२२ गर्ह १२३ हिंसायाम् ।

जेविदिह गर्ह गर्ह गर्ह । गर्ह अभिकाङ्क्षायां विदिह इति ।

122. /vrāsa. 123. /varha, to injure, kill. Some read here /garja and /garda 'to make sound', and /gardha 'to desire'.

Pre: वृययति ।

123. /varha. Pre. वर्हयति ।

गर्ज गर्ह १२४ शब्दे ।

124. /garja, /garda to sound. Pre. गर्जयति । गर्हयति ।

गर्ह १२५ अभिकाङ्क्षायाम् इति पठन्ति ।

125. /gardha, to be desirous or greedy. Pre. गर्हयति ।

गुर्द १२६ पूर्वनिष्केतने ।

126. /gārda, 127. /ourva, to dwell, inhabit. Some do not read

प्र as a separate root but make it part of the meaning, as *purvanikataṇe* 'former dwelling place'. Pre. पूर्वयति ।

पुर्व (पूर्व) १२७ निकेतने ।

127. √*purva* Pre. पूर्वयति ।

जसि १२८ रक्षणे ।

'नोदये' इति हेचिद् । चंचयति-चंचति ।

128. √*jasi*, to protect, to liberate. Instead of *rakshaṇe*, *Dava* reads *mokkshaṇe*. Pre. चंचयति or चंचति । The *Divādi* form is चरयति ।

ईद १२९ स्तुतौ ।

129. √*ida*, to praise.

Pre. ईदयति । The *adādi* form is ईदृष्टे । Aor. ईदृष्टिद् ।

जञ्ज १३० हिंसायाम् ।

130. √*jastu* to injure, to kill.

Pre. जाचयति । Past Part. Pass. जस्तव् । Ger. जचिरवा or जचरवा ।

पिडि १३१ संचाते ।

131. √*pidi*, to heap or accumulate. Pre. विरदयति or विरदति ।

रुष १३२ रोषे ।

'रुष्ट' इत्येते ।

132. √*rusha*, to be angry. Some read it as √*ruṣ* ।

Pre. रोषयति । The *Bhuādi* form is रोषति । The *Divādi* is रुषयति ।

दिपि १३३ क्षेपे ।

133. √*dīpa*, to throw, cast. Pre. डेपयति ।

शुप १३४ समुच्छ्रय्ये ।

134. √*śhtāpa*, to heap up, to erect, raise. Pre. छुपयति ।

आकुलनादात्मने पदिनः । कुलनात्मने वा इति वक्ष्यते

तत्रापि वयादेत्यर्थः । अकर्तुं नापि कलावनिहन ॥

Sub-section II. upto the √*kusma*, are *Atmanepadis*. The √*kusma* will be taught later on. All the roots taught hereafter and including √*kusma* are *Atmanepadis*. This is in order to make these roots *Atmanepadis* when the fruit of the action does not accrue to the agent.

चित १३५ संचेतने ।

चेतयते । चचीचिचद् ।

135. √*chita*, to perceive, to understand.

Pre. चेतयते । The *Bhuādi* form is चेतति (See No. 39). Aor. चचीचिचद् ।

दधि १३६ दंशने ।

द ययते । दधरदधद् । दधिरवादिचयनादे । दंशति । आकुलभीषणात्मनेपदं दधिर्दन्तिभीषणेनेनेति व्याख्यातारः । नक्षोपे चक्षिज्जवाहचर्षाह्वादेरेव ग्रहणम् ।

136. √*daśi*, to bite.

146. *√vishka*, to injure, to hurt. Some read it as *विषक* giving the example of *विषकपते* : Pre. *विषकयते* ।

निष्क १४७ परिमाणे ।

147. *√nishka*, to weigh, measure

Pre. *निष्कयते* : Nouns — *निष्कः* ; *नैष्किकम्* ।

लल १४८ ईप्सायाम् ।

148. *√lala*, (to fondle), to desire

Pre. *ललयते* : Aor. *ललोस्यत्* : Nouns — *कुलालः* ; *कौलालिका* ।

कूण १४९ सक्तीचे ।

149. *√kāna* to contract close. Some read the root as *कुच* but it is not approved, for the *√kuna* will be taught in the *kathādi* class. The *Tudādi* form is *कुचति* : Pre. *कुचयते* : Noun — *कुचिः* ।

तूण १५० पूरणे ।

150. *√tūna*, to fill, fill up. Pre. *तूचयते* : Nouns — *तूचः* ; *तूचीरः* ।

भ्रूण १५१ आशाविशङ्कयोः ।

151. *√bhrūna*, 1. to hope 2 to fear. Pre. *भ्रूचयते* : Noun — *भ्रूचः* ।

शठ १५२ स्तुतायाम् ।

152. *√satha*, to praise, to boast. Pre. *शाठयते* ।

यक्ष १५३ पूजायाम् ।

153. *√yaksha* to worship. Pre. *यक्षयते* ।

स्यम १५४ चित्तर्के ।

154. *√syama*, to consider, reflect. *Syamato* is *Bhuādi* form, the meaning differs from the present root. Pre. *स्यामयते* ।

गूर १५५ उद्यमने ।

155. *√gūra* to make an effort or exertion. Some read it as *गुरी*, but this is not an approved reading. Pre. *गूरयते* ।

शम १५६ लक्ष १५७ आलोचने ।

'नाग्ने निहः-' इति निषवनिषेधः ; शापयते ।

156. *√sama*, 157. *√laksha*, to see, look at, inspect, display. Though the root *क्ष* ends in *क्ष*, it is not *निष्* because of the prohibition, no other roots of the *Churādi* class are *निष्* except the seven 115, *क्ष* & *c*. Therefore we have *शापयते* but never *क्षयते* : Pre. *शापयते* ; *क्षययते* ।

कुत्स १५८ अवक्षेपणे ।

158. *√kutsa*, to abuse, revile. Pre. *कुत्सयते* ।

वृट् १५९ छेदने ।

वृट् वरयेते ।

159. *√vṛṣa*, to cut, divide. Some read it as *वृट्*. This root is found in the *Tudādi* class also. Pre. *वोटयते* ।

गल १६० स्रवणे ।

160. /gala, to flow. Pre. गालयते । The Bhuādi form is गलंति ।

भल १६१ आभयडने ।

161. /bhala, (to see, behold); to expound, explain. Pre. भासयते ।

कूट १६२ आम्प्रदाने ।

'अप्रदादने' इत्येके ।

162. /kūṭa, to abstain from giving; to censure. According to some, it means also to be distressed. Some read it as कूट प्रवरणे meaning to burn. The form will be कोटयते । Pre. कूटयते ।

कुह १६२ क । प्रतापने ।

162A. /kutja, to burn, कुहयते । This is found in the kathādi also.

यञ्चु १६३ प्रलम्भने ।

163. /vanobu, to cheat, deceive, defraud. According to Haradatta, the root has an indicatory long ऊ. The root is Parasmaipadi in certain senses.

Pre. वञ्चयते । वञ्चति । (Because the वृ is optional before च्वा by the force of the indicatory ऊ, therefore the चिच् is optional. The reasoning is the same as in the case of the इदिच् roots of this class.) Inten. वनीवचयते (VII. 4. 84. S. 2642). Past Part. Pass वल्लच् । Ger. वयित्स्वर or वचित्स्वा (I. 2. 24. § 3825) or वल्लवा ।

वृष १६४ शक्तियन्त्रने ।

शक्तिवन्त्रं प्रयत्नवान्त्रये शक्तिवन्त्रयत् । वर्षयते ।

164. /vr̥sha, to be powerful or eminent 2 To have the power of production. The words शक्तिवन्त्रने mean both 'the power of procreation,' and 'to be powerful.' The forms वर्षति and वर्षते are Bhuādi from different roots Pre. वर्षयते ।

मद १६५ तृप्तियोगे ।

मादयते ।

165. /mada, to please, gratify Pre. मादयते ।

दिवु १६६ परिकूजने ।

166. /divu, to suffer pain, lament, moan. Pre. दिवयते । Noun:— परिदेयकः ।

गृ १६७ विप्राने ।

गारयते ।

167. /gri, to make known, relate, teach. The form गिरति is Tudādi from /gri (No. 117); वृषति (kryādi 28) वर्षति (Bhuādi No. 984). Pre. गारयते ।

विद् १६८ चेतनाख्यानविवासेषु ।

वेदयते ।

सत्ताया विद्यते घाने वेचि विन्दते विचारणे ।

विन्दते विन्दति प्राप्नोत्यनुभवत्यनुभवेति च ऋणात् ॥

168. /*vida*, 1 to feel, experience, 2. to tell, declare 3 to dwell
This root is found in other classes also. In the sense of 'to be' we have
विद्यते 'It is'. (This is Divādi) In the sense of 'to know,' we have वेचि
'He knows'. (This is Adādi) In the sense of 'to reason,' or 'reflect' we
have विन्दते 'He reflects'. (This is Suādi). In the sense of 'to obtain or
gain,' we have विन्दति or विन्दते 'He acquires' (This is Tudādi) All these
meanings are summarised in the verse given above.

Pre वेदयते ।

मान १६९ स्तम्भे ।

मानयते ।

169. /*māna*, to be proud. While मयते 'he knows', and मयते 'he
understands' are other forms. Pre मानयते ।

यु १७० जुगुप्सायाम् ।

याचयते ।

170. /*yn*, to censure While युजति or जुयते 'He binds and चोति
'He mixes' are other forms. Pre याचयते ।

कुस्म १७१ नाम्नो वा ।

'कुस्म' इति चाहुः कुटिष्ठतस्मयति वर्तते । कुस्मयते । अयुक्कुस्मत् । अय वा कुस्म' इति
प्रातिपदिकम् । ततो पाठवर्धे चिच् । इत्याकुस्मीयाः ।

171. /*kusma*, 1. to smile improperly, 2 to guess perceive imagine

Gana sūtra—The affix चिच् comes after kusma, whether it
be a root or a Name (*i e*, a Prātīpadikā)

The word kusma is either a root meaning to smile improperly. As
कुस्मयते, Aor अयुक्कुस्मत् or the word kusma is a noun and to it is added चिच्
to make a derivative verb. Query From what root is this noun derived,
if there is no distinct root like kusma.

Note—कु is not to be considered as a prefix. कुस्म is an invariable
compound, if it be a compound of कु+स्मि (smile). The anomalies in the
other view are (1) कुस्मयते and not कुस्मयते (2) we could not get कुस्मयतिचिच् ।
(3) nor अयुक्कुस्मत् with चिच्, and चिच् would come after कु । (4) nor कुस्मत् with
चिच् but कुस्मितिः (5) No इद् in कुस्मितिः (6) The gerund would be with कृष्
and not with कृष्

Pre. कुस्मयते । Per. कुस्मयति चिच् । I Fut कुस्मयिष्यामि । Aor अयुक्कुस्मत् । D sid.
अयुक्कुस्मयिष्ये । Ger. कुस्मयितुम् । Nouns—कुस्मन् (and not कुस्मितिः), कुस्मन् ।

Here ends the A kusmīya sub division.

180. *√ama*, to be ill or diseased.

Though ending in अद् the root is not णिद् because of the rule that only ङीष् &c. roots of the Churādi class are णिद्. The *√ama* 'to move' in Bhuādi also. With regard to this root, the णिद् hood is prohibited by the rule:—"The roots अद्, चद् and खद् are not णिद् in the causative." Therefore both अद् roots are non-णिद्. See the *gāṇa sūtra* न कश्चनियमाद् under the Bhuādi root *√avana* No. 861.

Pre. आणयति । आणयतः । Noun:—आणः ।

घट १८१ स्फुट १८२ श्रेदने ।

विकारे यययोः 'स्फुटति-स्फोटते' इत्युक्तम् ।

181. *√chaṣa*. 182. *√sphuta* to pierce, break. When meaning to bloom, the root is conjugated in the Tudādi and Bhuādi as स्फुटति or स्फोटते ।

घट १८३ संघाते ।

घाटयति ।

183. *√ghata*, to injure, kill, collect together. Pre. घाटयति ।

हन्तयर्थाश्च १८४ ।

नवमपञ्चाशत्ता अपि हन्तयर्थाः स्वार्थे णिच् समस्त इत्यर्थः ।

184. *Gāṇa sūtra*—The roots denoting 'to kill' take णिच् without change of sense.

Although such roots are read in the other nine classes, yet they are all capable of being conjugated in the Churādi class, by virtue of this rule. This therefore increases the list of Churādi roots enormously ; Thus from the Adādi root हद् we can form not only हन्ति 'he kills,' but घाटयति 'he kills' also.

दिशु १८५ मर्दने ।

उदित्वादिबलीत्यपि ।

185. *√diva* to vex, torment. : Owing to the indicatory उ, the णिच् is optional. We have therefore दिवति also. Pre. दिवयति ।

अर्ज १८६ प्रतिपद्ये ।

अयनयार्थेऽपि । प्रत्ययार्जयति ।

186. *√arja*, to prepare. It has other meanings also. As प्रत्ययार्जयति. 'He acquires property.'

शुचिर् १८७ विशब्दने ।

शोषयति । 'शुचिरतिशब्दने' (३०६३) इति सूत्रे 'अतिशब्दने' इति निषेधादतिशब्दादनिरवोदस्य णिच् । शोषति । हरिश्वादेह्वा । अशुचिर्-अशोषीत् । यदन्तरं तु अशुशुचयत् ।

187. *√ghushir*, to sound, to cry or proclaim aloud. Pre. शोषयति । In the *sūtra* VII. 2 §§ S. 3063 we are told that the root शुचिर् does not take the intermediate व् when the meaning is other than that of 'to sound'

('a viśabdane') Therefore by the implication of the word अविवक्षन्ते in that sūtra, we infer that the चिच् is not compulsory after this root. Therefore we have चोषति also. Owing to the indicatory च्, the aorist is optionally formed by चक्ष्. As अक्षुषत् or अचोषीत्. The aorist of the Ohurādi will be अक्षुषत्.

आहः क्रन्द १८८ सातत्ये ।

मोषादिकः क्रन्दवाचुराहनादर्थ उक्तः । च दवाह् प्रवेो चिचं सपते सातत्ये । आक्रन्दयति । अन्ते तु 'आह् प्रवेो उपिः क्रन्दवातत्ये दृष्ट्याहुः । आचोषयति ।

188. /ā kranda "to repeat" In the Bhuādi class the root, /kranda has been taught in the sense of to call &c, (No. 71) That very root when preceded by the preposition आह takes the affix चिच् when the meaning is that of repetition. As आक्रन्दयति.

Others says that the root /ghushir preceded by आह् has the sense of क्रन्दवातत्ये 'repetition of sound'. As आचोषयति ।

लस १८९ शिल्पयोगे ।

189. /lāsa, to exercise or practise any art The Bhuādi लसति has n different meaning Pre लासयति ।

तसि १९० भूय १९० क । अलंकरणे ।

अलसयति अलसयति । भूययति ।

190. /tasi, to decorate Pre अलसयति or अलसयति । 190(a) /bhusa to decorate As भूषयति ।

मोक्ष १९१ असने ।

191. /mol shr, to cast hurl fling. Pre मोक्षयति । As मोक्षयति घटात् ।

अर्ह १९२ पुजायाम् ।

192. /arha, to worship Pre अर्हयति ।

घा १९३ निमीमे ।

आघातयति ।

193. /jśā, to order, direct The root is always preceded by आह्. When meaning to kill, &c, we have चययति । Wh n meaning to understand, we have चययति or विज्ञापयति । See Ghatādi list in the Bhuādi class The kryādi form is जानाति । Pre. आघातयति ।

भज १९४ विश्राणने ।

194. /bhaja to give.

Pre भाजयति । The Bhuādi is भजति or भजते । The Radhādi is भजति ।

शृधु १९५ प्रसहने ।

'अयमर्थ-अयोधु'चत् ।

195. /śridhu to insult, to mock, ridicule. The चिच् is optional because of the indicatory च् । Pre शर्षयति । शर्षयति । Aor. अशयमर्षत् or अशयमृषत् । Ger शषित्वा or शष्यत्वा ।

यत् १९६ निकारोपस्कारयोः ।

196. √yata, 'to endeavour.' The word 'nikāra' means 'endeavour,' 'direction.' Kshīrasvāmī reads निरुकारोपस्कारयोः nirākāra he explains to mean 'to overpower.' Preceded by निर it means 'to give back.' As अयं निर्यातयेति 'he repays the debt.' Pre. यावयति ।

रक्त १९७ लग १९७ आस्वादाने ।

'रक्त' दृश्येते । 'लग' दृश्येते ।

197. √raka, √laga to taste. Some read √ragha, others √raga instead of √raka. The Ghatādi form is लजयति but the sense is different. Pre. राकयति । लाकयति । राधयति । रागयति ।

अञ्चु १९८ विशेषणे ।

अञ्चयति । उदिरवनिर्हृयिकएवाचञ्चु । अत एव विनायितो चिच् । अञ्चति । अर्धं मृणुननु-अञ्चतीनामपि बोध्यम् ।

198. √anchu to manifest. As अञ्चयति. The indicatory च makes the augment च् optional, consequently the चिच् is also optional. Thus अञ्चति । Similar is the case with the roots √śridhu, √jasu, &c, mentioned before.

लिङि १९९ चिञ्जीकरणे ।

लिङ्गयति-लिङ्गति ।

199 √ligi, to punt.

Pre. लिङ्गयति or लिङ्गति । The Bhuādi लिङ्गति means 'to go'.

मुद २०० संसर्गे ।

मोदयति चक्षुःपूतेन ।

200. √muda to mix, blend As मोदयति चक्षुःपूतेन 'he mixes the gruel with clarified butter.'

त्रस २०१ धारणे ।

'त्रस' दृश्येते । 'धारणे' दृश्येते ।

201. √trasa, to hold. Some read grahaṇa 'to take', others धारणे 'to obstruct,' instead of 'dhāraṇa'. Pre. त्रासयति ।

उग्रस २०२ उच्छेदे ।

उकारो धारयत्यय दृश्येते । उग्रस्येते । उग्रयति । उग्राययति ।

202. √udhrasa, (to throw or toss up), to glean. Some say उ is part of the root. Others say it is not. The root is kṛyādi also.

Pre. उग्रयति or उग्राययति ।

मुप २०३ प्रमोचने मोदने च ।

203. √muchā to liberate, to gladden, delight. It is Bhuādi and Tudādi also. Pre. विमोचयति ।

वस २०४ स्नेहच्छेदापहरणेपु ।

204 /vasa 1. to love, 2 to cut divide, 3 to take

Pre वासयति । Other forms are वस्ते 'he covers' (Adâdi No. 13), वस्वति 'he stops' (Divâdi No. 105), while वास is kathâdi.

चर २०५ संशये ।

205 /chara to doubt : Pre चारयति । The Bhuâdi is चरति ।

च्यु २०६ सहने ।

'हस्ते च हृदयेके । च्वाचयति । 'च्युच' हृदयेके । च्योचयति ।

206. /chyu to laugh, to suffer pain. Some read it as च्युच /chyns. Pre. च्वाचयति or च्योचयति ।

भुवोऽयकल्कने २०७ ।

अयकल्कन निशीकृतानिहयेके । विस्तननिहय्ये । भावयति ।

207 /Bhu The root /bhu takes the affix णिच् when meaning 'to mix' 'to reflect'. The word avakalkana means according to some 'to mix' others say it means 'to think' Pre. भावयति । The Bhuâdi form is भवति ।

कृपेश्च २०८ ।

कल्पयति ।

308 /kripa This root also takes णिच् in the senses mentioned in the last Pre कल्पयति ।

आ स्वदः सकर्मकात् ।

स्वदिननिष्ठाप्य सप्तवत् कर्मण्येव णिच् ।

Gana sūtra —The affix णिच् comes after the following roots upto /svada inclusive when they take an object

Where there is a possibility of governing an objective case there these roots are Churâdi

Some explain this sūtra as : 'The root Svada preceded by आ takes the affix णिच् when it is Transitive'

ग्रस २०९ ग्रहणे ।

ग्रासयति फलम् ।

209 /grasa to eat, devour. As ग्रासयति फलम् 'he eats the fruit'

पुष २१० धारणे ।

पोषयत्याभरणम् ।

210 /pusha, to put up or wear. As पोषयत्याभरणम् 'She wears ornaments'. Other forms are पोषति (Bhuâdi), पुष्यति (Divâdi) पुष्याति kryâdi).

दल २११ विदारणे ।

दासयति ।

211. *√dala* to split, to tear. As दाहयति ।

षट् २१२ पुट् २१३ लुट् २१४ लुजि २१५ मिजि २१६ पिजि २१७ लुजि २१८ भजि २१९ लपि २२० त्रसि २२१ पिसि २२२ कुसि २२३ दशि २२४ कुशि २२५ घट् २२६ घटि २२७ बृहि २२८ बर्ह २२९ बल्ह २३० गुप् २३१ धूप २३२ विच्छ २३३ चीय २३४ पुष २३५ लोक् २३६ लोच २३७ खद २३८ कुप २३९ लर्क २४० वृत् २४१ वृधु २४२ भाषार्थः ।

पाटयति । चोटयति । लोटयति । पुञ्जयति । हुञ्जयति । दध परेषाद् । पाटयति । चटयति ।

212. *√pata*, 213. *√puta*, 214. *√lata*, 215. *√tuji* 216 *√miji*, 217 *√piji*, 218 *√luji*, 219 *bhaji*, 220 *√laghi*, 221 *√trasi*, 222 *√pisi*, 223 *kusi*, 224 *√dasi*, 225 *√kusi*, 226 *√ghata*, 227 *√ghati*, 228 *√brihi*, 229 *√barha*, 230 *balha*, 231 *√gupa*, 232 *dhūpa*, 233 *√riebhcha*, 234 *√chiva*, 235 *√putha*, 236 *√lokrī*, 237 *√lochri*, 238 *√gada*, 239 *√lupa*, 240 *tarka*, 241 *√vritu*, 242, *√vridhu*, to speak, to shue

Thus पाटयति, चोटयति, लोटयति, हुञ्जयति, or हुञ्जयति । So also of the rest चटयति, चटयति ।

In forming the Aorist of लोञ् and लोच् there is no shortening by the following—

✓२५७२ । नास्लोपिशास्वदिताम् । १ । ४ । २ ।

विश्वप्रयोगः । आस्तेर्द्धिर्दा चीपपाता इत्यो न स्थाचवृद्धरे ची । अल्लोचद् । अल्लोचद् । वर्तयति । वर्धयति । उद्दिवाहतेति । वर्धति ।

2572. The shortening of the penultimate of the stem, before the causative affix, in the reduplicate-Aorist, does not take place, when it is a (Denominative) stem, which has lost a simple (end vowel of the Nominal-stem), before the Causative sign and also not, when it is the verb याच्, or a root which has an indicative च् ।

Note—The word अल्लोचिच् means literally a stem, in which a simple vowel (अच् *pratyāhāra*) or a portion containing an अच् vowel has been dropped. As the final vowels of Denominative stems are so elided before the Causative sign चि, the sūtra has been translated accordingly. Thus अमनासद्=आसातासयद्; अमनासद्=आमनासयद्, अत्यरयद्=आत्यरयतिमात्तयद्, अल्लोचयद्=लोचान्यल्लोचयद् । Where a simple अच् vowel alone is elided, as in the case of वाता, there the elided आ being sthānivāt, would prevent the shortening, the आ of वा not being then considered penultimate. So that अल्लोचिच् could be spared from the sūtra, since the sthānivād-bhāva would prevent shortening. But where an अच् vowel plus a consonant is dropped, as in दावद् and लोचद्, there the sthānivād-bhāva does not apply (I. 1. 57), hence the necessity of employing the term अल्लोचिच् in the sūtra.

Similarly चयसावद् from चय्, and चयसावद् from चय्, चयसावद् from चय्, and चयुदीवद् from चोद्. See III. 1. 21 and 25.

Thus चयुदीवद् and चयुदीवद् : So also चयदीवः चयदीवः : As चयु is and above with an indicatory च, the चिच् is optional and so we have चयदीवः.

212. /pata Pre चयदीवः. But चयदीव in kashī and चयदीव in Tamil.

213. /puta Pre. चोदीवः. But चोदीव in kashī and चोदीव in Tamil.

214. /luta Pre. चोदीवः. But चोदीव (Euzadi No. 223) and चयदीव (Divadi No. 113). So also चोदीव and चयदीव :

215. /taji Pre-चयदीवः. चयदीवः. But चोदीव (Euzadi).

216. /mij Pre चयदीवः. चयदीवः.

217. /pij Pre. चयदीवः. चयदीवः. But चिच् (Aññi).

218. /laji Pre चयदीवः.

219. /bhaji Pre. चयदीवः. But चयदीवः (Euzadi) चयदीव (Euzadi), and चयदीव already gone before.

220. /lagh Pre. चयदीवः. चयदीवः.

221. /trasi Pre चयदीवः. चयदीवः. But चयदीव and चयदीव (D. 113).

222. /pisi Pre चयदीवः. चयदीवः. But चयदीव 'h' = 222 and चयदीव Bhuādi.

223. /kusi Pre. चयदीवः. चयदीवः. Note चयदीवः.

224. /dasi Pre चयदीवः. चयदीवः. But चयदीव 'h' = 224 in Euzadi.

225. /kusi Pre चयदीवः. चयदीवः.

226. /ghata. Pre चयदीवः. It means 'to be' also. I repeat here is because of the difference of meaning. With चयदीव is ghatādi.

227. /ghat Pre. चयदीवः. चयदीवः. Note चयदीवः.

228. /vrihi. Pre. चयदीवः. चयदीवः. The Bh. 1. 1. 1. 1. 1. 1.

229. /varha. Pre. चयदीवः.

230. /valha Pre. चयदीवः.

231. /gupa Pre चयदीवः. But चयदीव 'h' = 231 in Euzadi.

चयदीव is Divadi

232. /dhāpa Pre. चयदीवः. But चयदीव in Tamil.

233. /vichābha Pre चयदीवः. But चयदीव in Tamil.

234. /chiva Pre चयदीवः.

235. /putha Pre चयदीवः. But चयदीव 'h' = 235 in Euzadi.

चयदीव is Bhuādi

236. /loky Pre. चयदीवः. But चयदीव 'h' = 236 in Euzadi.

चयदीव is § 2572.

237. /lochri Pre. चयदीवः. But चयदीव 'h' = 237 in Euzadi.

चयदीव is

238. /nada Pre. चयदीवः. But चयदीव 'h' = 238 in Euzadi.

239. /kupa Pre. चयदीवः. But चयदीव 'h' = 239 in Euzadi.

240. /tarka. It means 'to reason' 'to argue', 'to draw inferences', also. Pre. वर्तयति ।

241. /vṛita. Pre. वर्तयति । वर्तयति because of the indicatory व । वृत्ते is Divādi. वर्तते is Bhuādi.

242. /vṛidhu. Pre. वर्तयति । वर्तयति for the same reason.

रुट २४३ लजि २४४ अजि २४५ दसि २४६ मृशि २४७ रुशि २४८ शीक २४९ रुशि २४९ क । नट २५० पुटि २५१ जुचि (जिवि) २५२ जि २५२ क । चि २५२ ख । रचि २५३ लचि २५४ अहि २५५ रहि २५६ महि २५७ च ।

243. /ruṭha to 257 /mahi cha, to speak. These fifteen roots are given by Kāśyapa and Śaṁṁi.

Pre. रोदयति । But चरयति 'he steals' is Bhuādi and रोदयति 'he re-acts.'

244. /laji. Pre. लजयति । लजयति । compare लजयति-लजयति 'he parches' in the Bhuādi No. S. 257, 259) and लजयति-लजयति । (Bhuādi Nos. 259 & 260) लजयति is Tudādi No. 10. and लजयति 'he manifests' is kadhādi.

245. /aji. Pre. लजयति । लजयति । But लजयति in Rudhādi.

246. /dasi. Pre. दययति । दययति ।

247. /bhipīsi. Pre. धययति or धयति । But धयति (Bhuādi) and धयति (Div. 115.) 'he falls.'

248. /ruṣi. Pre. चययति । चययति ।

248 (a). चि, 249. /śika.

Pre. चययति । चययति । शीकयति । But शीकयति-शे 'he sprinkles' is Bhuādi No. 75.

250. /naṣa. Pre. नाटयति । When meaning to dance, it is also Churādi as taught in No. 12. नटयति is Ghaṭādi.

251. /puji. Pre. पुटयति । But पोटयति 'he changes' is Bhuādi.

252. /juchi. Pre. जुचयति or जुचयति ।

253. /raghi. Pre. रचयति or रचयति । See also Bhuādi No. 107, for रचयति । 'he moves'.

254. /laghi. Pre. लचयति or लचयति ।

255. /ahi.

Pre. रचयति or रचयति । But रचयति 'he moves' is Bhuādi No. 666.

256. /rahi. Pre. रचयति or रचयति । But रचयति 'he abandons' is kadhādi.

257. /mahi. Pre. रचयति or रचयति । But रचयति 'he honors' is kadhādi । रचयति is Bhuādi No. 760 रचयति is No. 665.

लटि २५८ लट २५८ लज २५९ च ।

258. /ladi. 259. /tada. 260. /nala cha, to speak.

Pre. लजयति for लजयति । But लजयति 'to let go' and लजयति also लजयति । But लजयति is लजयति (Bhuādi Nos. 374 & 295); and लजयति is Tādi No. 22 लजयति or लजयति । But लजयति is Bhuādi No. 821.

सुरी २६१ आर्यायने ।

ईदिर्य निष्टावानिचिनयेषाव । अत एव लिख्य ।

प्रत्यति-प्रति ।

261. /pūri, to fulfil, satisfy. The long indicative ई is for the sake of prohibiting the augment दद् । Therefore the चिच् is optional.

Pre. प्रत्यति or प्रति । But प्रवे in the Divādi No 43.

रुज २६२ हिंसायाम् ।

262. /ruja, to hurt kill

Pre रोजयति । But रजति 'he breaks' is Tudādi No 123

श्वद २६३ आस्वादने ।

'स्वाद' इत्येने । अचिश्चदद् । दीर्घस्य स्वपोषदेवस्याद् । अचिश्चदद् ।

263. /shvada, to taste. Some read it as /shvāda. The aorist of चद् is अचिश्चदद् But of the long स्वाद् it is अचिश्चदद् । The च is not changed to य because the root is exhibited as स्वाद् and not as च्वाद् ।

Pre स्वादयति । But the Bhuādi form is स्वादते or श्वदते । Aor. अचिश्चदद् ।

आधुपाद्वा ।

इत कृते विभाषितं किंचो पृथगाहुतमिच्छाच्च ।

Gana Sutra —The roots upto dhṛisṭa inclusive are optionally conjugated in चिच् । (No 300)

युज २६४ पृथ २६५ संयमने ।

योजयति-योजति । अयोहीत् । पर्वयति-पर्वति । पर्विता । अपर्षीत् ।

264. /yuja 265. /pricha to join, unite

Pre योजयति । or योजति । I Fut योक्ता । Aor अयोहीत् ।

265. /pricha Pre पर्वयति or पर्वति । I Fut पर्विता । Aor अपर्षीत् ।

अर्थ २६६ पूजायाम् ।

266. /archa, to worship Pre अर्चयति or अर्चति ।

पह २६७ मर्षणे ।

शाहयति । 'इ एवाय नामः सहति कलमेभ्यः परिचयद्' ।

267. /shaha to cause to bear or suffer

Pre शाहयति or सहति or सहते । This ought not to be read here according to the author of the vṛtti. However the form सहति is valid, as we find it in the following sentence च एवाय नामः सहति कलमेभ्यः परिचयद् ।

ईर २६८ क्षेपे ।

268. /ira, to cast, (to go) Pre ईरयति or ईरति । But ईते is Adādi

ली २६९ द्रवीकरणे ।

लाययति-लयति । लेता ।

269. /li, to melt Pre लाययति or लयति । But लीवेने is Divādi No 31, and लिनाति is kryādi No. 31, I Fut लेता ।

वृजि २३० वर्जने ।

वर्जयति-वर्जति ।

270 √vriji, to shun, avoid. The long ई indicates the absence of the augment वृ in the Nishthā.

Pre. वर्जयति or वर्जति । But वृज्जे is Adādi No 19, and वृज्जे and वृज्जि is Rudhādi No. 24, I Fut. वर्जिता ।

वृज् २३१ आवरणे ।

• वापयति-वरति-वरते । वरिता-वरीता ।

271. √vriṣ, to cover

Pre वापयति or वरति । A वरते । cf वृषोति, वृषुति of Svādi No 11, and वृषीति of kryādi No 20, I Fut वरिता or वरीता ।

जृ २३२ वयोहानौ ।

जापयति-जरति । जरिता-जरीता ।

272. √jri, to grow old Pre जापयति or जरति । I Fut जरिता or जरीता ।

जि २३३ क । ख ।

ज्वापयति-ज्वयति । ज्वेता ।

272A √jri cha, to grow old Pre ज्वापयति or ज्वयति । I Fut. ज्वेता ।

रिच २३३ वियोजनसंपर्चनयोः

रेचयति-रेचति । रेक्ता ।

273 √richa, 1. to separate, 2 to unite Pre रेचयति or रेचति । I Fut रेक्ता ।

शिष २३४ शसर्वोपयोगे ।

शेषयति-शेषति । शेषा । अश्निषत् । शय विप्रवृत्तिव्यये ।

274 √sisha to leave as remainder spare It is generally preceded by the preposition वि meaning to etc । Thus विशेषयति or विशेषति ।

Pre. शेषयति or शेषति । I Fut. शेषा । Aor अश्निषत् ।

तप २३५ दाहे ।

तापयति-तपति । तप्ता ।

275 √tapa to burn Pre तापयति or तपति । I Fut तप्ता ।

तृप २३६ तृप्ते ।

‘तदीपने’ इत्येके । तर्पयति-तर्पति । तर्पिता ।

276 √tripa, to please Kshīrasvāmī says it means तदीपने ‘to kindle’ This root is not Anit The वृत् of the Divādi class is Anit.

Pre तर्पयति or तर्पति । But तृपयति is Divādi No 86, and तृपति is Tudādi No 26, I Fut तर्पिता ।

वृदी २३७ संदीपने ।

वर्दयति-वर्दति । वर्दिता । वर्दिष्यति । ‘वैश्विचि-’ (२५०६) इति विकल्पो न ।

साश्चर्यास्तत्र दीपादिकस्यैव ग्रहणाद् । ‘तप कृप हृप संदीपने’ इत्येके । तर्पयति । तर्पयति ।

277. /chhṛidi, to kindle. The root चृद mentioned in sūtra VII. 2. 57. S. 2506 does not refer to the present root, but to the Rudhādi root, because the other roots read along with it there belong to that class, consequently there is no optional adding of the augment दृद्.

Some read here the following three additional roots: /chṛipa as चर्षयति; /chhṛipa as चर्षयति; and /dripa, as दर्षयति.

Pre. चर्षयति or चर्षति । But चृष्टे, चृष्टि is Rudhādi No. 8, I Fut. चर्षिता । II Fut. चर्षिष्यति । Past Part. Pass. चृष्टः । Act. चृष्टवाम् ।

दृभी २७८ भये ।

दर्षयति-दर्षति । दर्षिता ।

278. /dribhi, to fear.

Pre. दर्षयति or दर्षति । I Fut. दर्षिता । Past Part. Pass. दृष्टः ।

दृभ २७९ संदर्भे ।

अथ दृष्टावामीदित् ।

279. /dribha, to tie, fasten, string together. This root is ईदि in the Tudādi class. It is conjugated like the last, but as it has no indicative long ई, the nishthā is वेद् ।

Pre. दर्षयति or दर्षति । The Tudādi form is दृष्टि । Past Part. Pass. दर्षितः ।

अथ २८० मोक्षये ।

‘दिवादाव’ हत्येके ।

280. /śratha, to untie, loosen, (to kill). Some say it means ‘to hurt’ or ‘to injure’. Pre. अययति or अयति । See अययति No. 13, for ‘he endeavours’; अययति । ‘he is weak’ in Kathādi.

सी २८१ गतौ ।

आययति-अयति । गेता ।

281. /mi, to go, move.

Pre. आययति or अयति । cf. जीवीते, निवाति of the kryādi No. 4 ; निमोति, निवृत्ते of the Svādi No. 4, I Fut. गेता । Desid. निमीयति ।

अन्य २८२ वृण्वने ।

वृण्वयति-वृण्वति ।

282. /gratha, to fasten, tie. Pre. वृण्वयति or वृण्वति ।

शोक २८३ आसर्षये ।

283. /śika, to be patient. Pre. शीकयति or शीकति । cf. शीकते ‘he sprinkles’ Bhuādi No. 75. I Fut. शीकित्वा ।

शीक २८४ च ।

284. /chika cha, to endure, bear, suffer.

Pre. शीकयति or शीकति । I Fut. शीकित्वा ।

अर्द २८५ हिंसायाम् ।

स्वरितेत् । अर्दयति-अर्दति-अर्दते ।

285. /arda, to injure, hurt, kill. It is Svaritete.

Pre. अर्दयति or अर्दति or अर्दते । cf. Bhuadī No 56

हिसि २८६ हिंसायाम् ।

हिसयति-हिसति । 'हिनस्ति' इति इयति गतम् ।

286. /hisi, to hurt, injure, kill. The हिच् would have been optional by the very fact that it has an indicatory ह् । Its inclusion in the युवादि list appears superfluous

Pre. हिसयति or हिसति । But हिनस्ति = Rudhādī No. 19

अर्ह २८७ पूजायाम् ।

287. /arha, to worship. Pre. अर्हयति cf. No. 192 or । अर्दति ।

आहः पद २८८ मद्यर्थे ।

आवाहयति-आवाहीदति । 'वाप्ता-' (२३६०) इति वीदादेयः । आवाह । आवाहीद ।

288. /āhaḥ shada, to approach, go to, reach. The /shada preceded by the preposition आ is optionally conjugated in the Ohuādī class

Pre. आवाहयति or आवाहीदति । The वीद is substituted for वद् by VII 3.

78 S 2960 in the Bhuah. See No 907, I Fut आवाह । Aor आवाहीद ।

शुन्ध २८९ शौचकर्मणि ।

शुन्धति । अशुन्धीत् । अशुन्धिनाम् ।

289. /sundha, to be purified or cleansed, to cleanse

Pre. शुन्धयति or शुन्धति । cf. Bhuādī No 74, which is however intransitive I Fut. शुन्धति । Aor. अशुन्धीत् । अशुन्धिनाम् ।

छद् २९० अपवारणे ।

स्वरितेत् ।

290. /chhad, to cover. It is svaritete.

Pre. छादयति or छादति or छादते । But छादयति is ghatādī

जुष २९१ परितर्कणे ।

परितर्कणम् इति वा । 'परितर्कणे' इत्यप्ये । परितर्कणं परितृप्तिक्रिया । जोषयति-जोषति । प्रीतिषेवणयोर्पुंस्त्व इति युदादी ।

291. /jusha, to hurt, to be satisfied. The word paritarkana means 'to reason' 'to injure'. Kashira Swāmi says the root means 'to be satisfied'. It is conjugated in the Tādādī also. See No. 8

Pre. जोषयति or जोषति ।

धूञ् २९२ कम्पने ।

धातुवधिकृत्य । * धूञ्मीओर्गुङ्गङ्गङ् । * धूञयति-धवति-धवते । केचित् 'धूञ्मीयो-' इति पठित्वा धीवातिवाहययोर्धूञ्वातिरेव मुकनाम् । धावयति । अर्धं स्वादो अयादो युदादो च । स्वादो इत्येव । तथा च कश्चित्वाद्ये—

'धूञोति' अथवाधनानि धूञोत्ययोर्धूञ् धूञ् धूञति धूञति धूञति धूञति धूञति ।

धातुवि' इत्यति अथवाधनानि धूञोत्ययोर्धूञ् धूञ् धूञति धूञति धूञति धूञति धूञति ।

292. /dhû, to shake, agitate, cause to move. Under the rules applying to चिच्, we find the following vârtika under sūtra VII. 3. 37. S. 2585, in which the anuvṛtti of ची "when चि follows," is current from VII. 3. 36 S. 2570:—

Vârtika.—It should be stated that the roots dhû and priñ take the augment डक् when the affix चि follows.

Thus डक्वति or चक्वति चक्ते. Some read this vârtika as डक् प्रीचीडुं गृह्णत्यः ; and because डक् is found in the company of प्रीचति, they would confine the augment डक् to the ड् of the kryâdi class and not to the Churâdi ड्. According to them, it is conjugated as चाक्वति.

This root is Svâdi No. 9; kryâdi No. 17; and Tudâdi No. 105. The ड् is short in the Svâdi. Thus we find in the above verse of Kavirahasya all the different conjugations of the /dhû.

Pre. डक्वति or चाक्वति or चक्ते ;

प्रीञ् २९३ तर्पणे ।

प्रीचयति । "प्रीचीडुं" इति इदञ्चोक्तपादे ड् । भावयति-प्रयति-प्रयते ।

293. /priñ, to please, satisfy. If we apply the vârtika given under the last root, then we get डक् augment, and the form will be प्रीचयति ; But if we follow the opinion of Haradatta, who reads the vârtika as डक् प्रीचीडुं &c., then there will be no डक् augment; and the form will be भावयति.

Pre. प्रीचयति or भावयति । Without, चिच्, प्रयति or प्रयते ।

अन्य २९४ ग्रन्थ २९४ क । संदर्भे ।

294. /grantha, 291A. /grantha, to fasten, tie.

Pre. ग्रन्थयति or ग्रन्थयति or ग्रन्थयति, ग्रन्थति । cf. जट्टादि, घट्टाति Kryâdi No. 41; ग्रन्थते, ग्रन्थते Bhuadi.

आप्त २९५ लम्बने ।

आपयति-आपति । आपद् । आप्तः । स्वस्तिद्वयमित्येके । आपते ।

295. /âpti, to obtain. Some say this root is svaritot.

Pre आपयति or आपति or आपते । I Fut. आप्तः । Aor. आपद् with आप् because the root has an indicative लृ ।

तनु २९६ शत्रुपक्षयोः ।

'तनुवर्गाच्च दिव्ये' । तानयति । विद्वानयति-तनति । वितनति । 'तनु शत्रुपक्षयोः' इत्येके । तानयति-तनति ।

296. /tanu, 1. to confide, trust, place confidence in. 2. to help, assist, aid. When preceded by an upasarga it means to extend. Some read it as /chana to trust, 'to kill.' Pre. तानयति । विद्वानयति । तनति । वितनति । तानयति । तनति । cf. तनयति of the Ghâtâdi.

यद् २९७ संदेशवचने ।

यादयति । स्वस्तिद्वयम् । यदति-यदते । यदुदात्तेदित्येके । यदयति । यदति । यदते । यदाद् ।

297. *√vada*, to cause to speak or say; to cause to sound, play on a musical instrument. This root is svaritē. Some say it is anudātē.

Pre. वादयति or वदति : A. वदते : Per. वदाद् : A. वदते : वदद्गुः : वददियः । Bene. वदाद् ।

वच २९८ परिसरपणे ।

वाचयति-वचति : वक्ता : वचाधीनः ।

298. *√vacha*, to speak. Pre वाचयति or वचति : I Fut. वक्ता : Aor. वचाधीनः ।

मान २९९ पूजायाम् ।

वाचयति-वाचति : वागिन्ता : विचारणे तु चीवादिबो निरवचनम्तः । इत्यग्ने वाचयते : इत्याहुतधीयाः : मय्यत इति दिवादी । मय्यत इति तवादी च ।

299. *√māna*, to honour, to worship. When it means 'to reflect,' it is Bhuādi and invariably followed by च् । When meaning 'to stop,' it is read in the Akasmiya class, and we have मानयते : In the Divāji we have मय्यते : (No. 67.); in the Tanādi मय्यते (No. 9).

Pre. मानयति or मानति : I Fut. मानिता ।

भू ३०० माहावात्मनेपदी ।

भावयते-भवते : विष्णोर्निघोर्देवैर्वात्मनेपदनिश्चये : भवति ।

300. *√bhā*, to obtain, gain. It is Atmanepadi. Some say it is Atmanepadi only then when चिच् is joined to it. Otherwise it is Parasmaipadi; as भवति and never भवते ।

Pre. भावयते or भवते : According to others भवति : I Fut. भविष्या ।

गर्ह ३०१ विनिन्दने ।

301. *√garha*, to blame, censure, reproach.

Pre. गर्हयति or गर्हति : cf. Bhuādi गर्हते No. 667.

मार्ग ३०२ अन्वेषणे ।

302. *√mārga*, to seek. Pre. मार्गयति : But कृण्वते is kathādi. I Fut. मार्गिता : Pre. Part. Atmano मार्गिन्ता :

फटि ३०३ शोके ।

कृत्तुर्वोऽप्युत्तरकटावाद् । कटस्य इत्यात्मनेपदी गतः ।

303. *√kaṣhi*, 1. to mourn, grieve for. When preceded by च् it means 'to be anxious'. कवते is Atmanepadi already taught before Pre. कवयति or कवति : But कवते is Bhuādi No. 253, and कति (Bhuādi No. 256). I Fut. कषिटया ।

मृज् ३०४ शीघ्रालंकारयोः ।

माजयति-माजति : माजिता-माज्याः ।

304. *√mṛjā*, 1. to wipe or wash off, clean. 2. to deck, adorn. The च् is optional because of the indicatory क ।

Pre. माजयति or माजति : I Fut. माजिता or माज्याः Past Part. पात्र. मृज् ।

मृप ३०५ तितिक्षायाम् ।

स्वर्तितेत् । नर्चयति-नर्चति-नर्चते । दृचयति-दृचते इति दिवादी । सेचने याप नर्चति ।

305 /mrisha to suffer, endure, put up with

Pre नर्चयति or नर्चति । A नर्चते । But दृचयते or ति is Divādi No 55,

and नर्चति 'he sprinkles' is Bhuādi No 739.

धृप ३०६ प्रसहने ।

नर्चयति-नर्चति । दृचयति-दृचते ।

306 /dhrisha, to assail attack, outrage According to Śakatāyana

the root has an indicative च । The Nishthā is therefore पृष्टः । Some read the root चम दृचने here Pre नर्चयति । I Fut चर्चिता or चृचिता ।

Here end the Yujādi or Adhrishīya roots

अवादान्ताः ।

Sub section *Kathādi Roots*—Now all the roots taught hereafter end in a short च ।

कथ ३०७ वाक्यप्रधान्ये ।

अस्त्रोचयत् इत्यानिवद्वावाच नृद्धिः । कथयति । अन्तोपित्वाच दीर्घवत्त्वादी । अचकथत् ।

307 /katha to tell, narrate The final च in कथ is part of the root

and not indicative The result of which is that when this च is elided,

the substitute Zero becomes sthānivat and prevents vridhhi. Thus कथ +

विच् + चप् + ति = कथ् + विच् + चप् + ति (the च is elided by VI 4 48 S. 2303)

This elided च becomes sthānivat for the purposes of purvaviddhi, under

I 1 57 & 50, the substitution of vridhhi for the penultimate by VII 2.

116 S 2282, does not take place for the च in कथ is not penultimate Hence

we get कथयति and not काथयति ।

Moreover as there is the elision of the vowel च of the root कथ by

VI. 4 48 S 2303 the root is अन्तोपिच् and therefore in the Aorist there

is neither the lengthening by VII 4 94 S 2318, nor the San vadbhāva,

taught in VII 4 93. S 2316 We have अचकथत् ।

Other uses of making the final च a portion of the root will be men-

tioned later on as occasion requires Pre कथयति । Aor अचकथत् ।

वर ३०८ ईप्सायाम् ।

वरयति । वारयतीति गतच् ।

308 /vara to ask for choose

Pre वरयति । While वारयति has been taught before See No 271.

गण ३०९ सख्याने ।

गणयति ।

309 /gana to count number, enumerate In forming the aorist a

long ई is optionally substituted for the च of ग by the following sūtra

३५७३ । ई च गणः । १ । ४ । ८७ ।

। गणेरन्तासह्य ईत्स्यान्वहृपरे ङी । चादत् । अत्रगच्छत्-अजीगच्छत् ।

2573. In the Reduplicate Aorist of the चिच् ending roots ई is substituted optionally for the vowel of the reduplicate in गच्छ् ॥

As अजीगच्छत् or अत्रगच्छत् ॥ गच्छ् is a root which ends in च, and this च being elided by VI. 4. 48 before the affix चि, the rule VII. 4. 93, does not apply to it, because there is an *ak-lopa* here, so in the other alternative, it has its natural अ ।

Pre. गच्छति । Aor. अजीगच्छत् or अत्रगच्छत् । Nouns :—गच्छित् । गच्छिष्यच् ।

शठ ३१० इवठ ३१० क । सम्प्रगवभाषणे ।

310. /śatha, 310A. /śvatha, to speak ill of, to speak well or elegantly. Some read अभाषणे ।

Pre. गढयति । इवठयति । But छाढयति and स्वाढयति in Gatyādi, and छाढयति in Ākusmiya ; and षढति is Bhuādi No. 321.

पट ३११ वट ३११ क । ग्रन्थे ।

311. /pata, 311A. /vata, to string, or weave

Pre. पढयति । But पाढयति 'he speaks' has been taught before. पढति 'he moves' is Bhuādi No. 318. So also वढयति । But Bhuādi is षढति No. 322, and the causative of it is छाढयति 'he causes to surround' पढयति is ghatādi No 816.

रह ३१२ त्यागे ।

अतरहत् ।

312. /raha, to quit, leave, abandon. Pre. रढयति । But रहति Bhuādi No. 767 ; and रहति 'he goes' No. 768. Aor. अतरहत् ।

स्तन ३१३ गदी ३१४ देवशब्दे ।

स्तनयति । गदयति । अत्रगदत् ।

313. /stana 314 /gadi, to thunder, roar loudly. The long ई in the *stana* of the *stana* class is *सप्तम्यदि* ।

Pre. स्तनयति । Aor. अत्रस्तनत् । Desid. तिस्रस्तनयति । च is not changed to ञ as the root is not चोचदेश् । Noun स्तनयितृ ।

314 /gadi. Pre. गदयति । But गदति Bhuādi No. 52.

पत ३१५ गती वाणिजन्तः ।

पादत् इत्येके । आद्ये पतयति-पतति । पतांश्चकार । अपतीत् । द्वितीये पातयति । अपीपतत् ।

Gana Sutra :—Optionally the verb /pata takes चिच् when meaning 'to go'. Some say the option refers not to चिच् but to its being *adanta* (ending in a short अ) . According to the first view we have पतयति or पतति । Per. पताञ्चकार । Aor. अपतीत् । According to the second view we have पतयति । Aor. अपीपतत् ।

315 /pata, 'to go'.

Pre पतयति or पतति । I पातयति or पतयति । Per. पतापकार । The Perfect is periphrastic, as the root contains more than *one* vowel (i e., pata) Not so the Bhuādi /pata No 898. But if वा refers to चदन्, then the Per. पतया पकार । Aor. अपतीत् or अपीपतत् । Noun —पतयाद्युः ।

पय ३१६ अनुपसर्गात् ।

गत गतिर्येय । पययति ।

316 /pasha, when not preceded by a preposition, means 'to go,' and takes लिप् ।

Pre पययति । But it is Bhuādi when preceded by an upasarga, as मपयति । The anuvriti of वा is taken here by some. According to them the root is optionally चदन् । Thus we have पापयति also.

स्वर ३१७ आक्षेपे ।

स्वरयति ।

317 /svara, to find fault, blame, reprove, censure.

Pre स्वरयति । But स्वरति 'he makes sound' is Bhuādi.

रच ३१८ प्रतिपद्ये ।

रचयति ।

318 /richa, to arrange, prepare, make ready * Pre रचयति ।

कल ३१९ गतीं सख्यानेच ।

319 /kala to go, 2 to enumerate, calculate. Pre कलयति । But कालयति 'He throws' is No 64, and कलते is Bhuādi No 526, Noun —कलिः 'the period or unit of astronomical calculation'

चह ३२० परिकल्पने ।

परिकल्पने दन्वः घाटय च ।

320 /chaha, to be proud or haughty. The word parikalkana means pride and deceit. Pre चहयति । See the section Ghatādi for this root. The Bhuādi is चहति । No. 765.

मह ३२१ पूजयाम् ।

महयति । महतीति ऋषि नतम् ।

321. /maha, to honor, worship. Pre. महयति । But महति is Bhuādi No 766.

सार ३२२ कृप ३२३ अथ ३२४ दीर्घस्ये ।

सारयति । कृपयति । अथयति ।

322. /sāra, 323. /kṛipa 324. /sratha, to be weak, Pre सारयति ।

323. /kṛipa. Pre. कृपयति. But cf. कश्चयति from कृपुवाचर्ये (No I 779) and कश्चते from Bhuādi No 799.

324. /sratha.

Pre. श्रथयति । But श्राथयति 'He tries' is No X* 18, and शाथयति 'He releases' is No X 282, while श्रथति is ādhrushya.

स्पृह ३२५ ईप्सायाम् ।

325 √*spriha*, to desire Pre स्पृहयति । Noun — स्पृहयालुः ।

भास ३२६ क्रीधे ।

अवभासत् ।

326 √*bhāma*, to be angry

Pre. भासयति । But भासते is Bhuādi No 468 Aor अवभासत् ।

सूच ३२७ पैशूच्ये ।

सूचयति । अपोचदेष्टव्यान् यः । अचुचुचत् ।

327. √*sūcha*, to trace out spy, ascertain

Pre सूचयति । Aor अचुचुचत् । The च is not changed to य, as the root is not अपोचदेष्ट । Inten सोचूयते । च not changed to य ।

खेट ३२८ भक्षणे ।

दृतीयात् इत्येके । खोट इत्यने ।

328 √*kheta* to eat । Some read it as खोट √*khota* and √*kheda*

Pre खेटयति । खोटयति । The Bhuādi form is खेटति । Noun — खातिदना ।

खोट ३२९ क्षेपे ।

329 √*kshota*, to throw Pre खोटयति ।

गोम ३३० उपलेपने ।

अङ्गुलीनत् ।

330 √*goma* to plaster with cowdung Pre गोमयति । Aor अङ्गुलीनत् ।

कुमार ३३१ क्रीडायाम् ।

अनुकुमारत् ।

331 √*lumāra* to play Pre कुमारयति । Aor अनुकुमारत् ।

शील ३३२ उपधारणे ।

उपधारणप्रयोगः ।

332 √*śīla* to study, practise repeatedly । The word upadhāraṇa means 'practice' Pre शीलयति । But शीलति he meditates is Bhuādi No 556 Past-Parti. Pass शीलितः ।

शान ३३३ शान्त्यप्रयोगे ।

अनशानत् । शान शान्त्यने इत्यतीतरपु अशीनत् ।

333 √*śāma* to appease conciliate, soothe

Pre शानयति । Aor अनशानत् । But अशीनत् from the root शान शान्त्यने which has been taught before *Quere* - No where before has the root शान शान्त्यने been taught in the current texts of the Siddhānta Kaumudī or Dīātupāṭha Māhava also refers to शान शान्त्यने here but no where has he given it separately Others say that the root शान्त्वा शानप्रयोगे No 33, should be read as two roots (1) शान्त्वा (2) शान, and प्रयोगे is their meaning

वेल ३३४ कालोपदेशे ।

वेलयति । 'काल' इति प्रथमादुत्तरयेत् । कालयति ।

334. /vela, to count the time. Some say काल is a separate root; and not the meaning of वेल । Pro. वेलयति । कालयति । Noun :—वेल ।

पक्ष्मूल ३३५ लयनपयनयोः ।

335. /palyāla, 'to salt,' 'to purify.' The word palyula means 'soap.' As in the Taittiriya Samhita नारय परपूतयेन वायः परपूतयेत् । Pro. परपूतयति ।

घात ३३६ सुखसेवनयोः ।

'गतिपुत्रविजये' इत्येके । घातयति । अघवायत् ।

336. /vāta, 1. to go; 2. to make happy; 3. to serve.

Pro. घातयति । Aor. अघवायत् ।

गवेष्ट ३३७ मार्गणे ।

अगगवेष्टत् ।

337. /gavesha, to seek, search, to hurt Pro. गवेष्टयति । Aor. अगगवेष्टत् ।

घास ३३८ उपसेवायाम् ।

338. /vāsa, to scent, perfume, incense, fumigate, make fragrant; to steep, infuse; to spice, season Pro वासयति । Comparo वस्ते AdAdi No. 13; and वसति 'he stops' DivAdi No. 105, Noun :—वासन ।

निवास ३३९ आच्छादने ।

अनिनिवासत् ।

339. /nivāsa, to dress Pro. निवासयति । Aor. अनिनिवासत् ।

भाज ३४० पृथक्कर्मणि ।

340. /bhāja, to divide, distribute Pro. विभाजयति ।

सभाज ३४१ प्रीतिदर्शनयोः ।

'प्रीतिसेवनयोः' इत्येके । सभाजयति ।

341. /sabhāja, 1. to please, 2. to show. According to others it means 'to please' and "to serve." Pro सभाजयति ।

ऊन ३४२ परिहाये ।

ऊनयति । 'ओः प्रवरिज-' (२५७७) इति सूत्रे 'ययवोः' इति शक्ये वर्गमस्याङात्परकारप्रदो सिद्धिर् 'विचि अय आदेयो न स्याद्विचये कार्ये' इति । 'यत्र द्विरक्षावस्यापोऽप्यस्यदस्यादोऽप्यस्यदयायां परिमिहिते कये वाच्योऽस्यद्वे तत्रैवायं नियमः' । चापकस्य यत्रादीवापेक्षत्वादेन 'अचिकीर्तद' इति सिद्धम् । प्रकृते ह्य न आदस्य द्वित्वं अय ऊनस्यदस्यादोऽपः । औनयत् ।

342. /ūna, to leave deficient or unfinished, to lessen, diminish. Pro. ऊनयति । Aor. अ+ऊनयत् or औनयत् । Noun :—आपोनः ।

In forming its aorist, the syllable न is reduplicated in order to obtain the desired form औनयत् which is done by first reduplicating the न and then

would have made the sūtra *ओः चयवोत्पद्योः* ! His not having made it so, in the jñāpaka that चिच् does not produce its effect till the reduplication is not over. For had it produced its effect first, then अनीनवत्, अनीनवत्, अरीनवत्, अनीनवत् अनीनवत् (the चच् acorists of च्, झ, ञ, ण and ञ and चच् is treated like चच्), could have been evolved by the ordinary rule of चयदा, and there would have been no च in the reduplicate to operate upon by ओः पु &c. Therefore the employment of पु instead of च, and of चच् pratyāhāra instead of च is useless hence we say this is चायदा of the above rule. The operation of the jñāpaka is formed where the sūtra ओः पुचच् &c. does not apply, as in पुतावयिषति लुतावयिषति Aor औतुहवत् लुतावयिषति Aor अलुतुवत्, कर्तुं नावयिषति Aor. और्तुनवत् पुत्कारयिषति Aor. अचत्तुत् ।

In the formation of the forms in लिट् or ardhadhātuka where guna is applicable the letter ऐ is changed to आ by the sūtra विनावासीयते:

कन + चिच् + चच् + दृ = कन + चिच् + चच् + दृ = कनिचि + चच् + दृ = कनिचच् with चच् = औनिचच् ।

When we elide the क of कन before the चि and चच्, because the rule of elision is subsequent to that of reduplication, and also because it is antaranga, then we get the stem कनि a root which begins with a vowel, and in its reduplication the sūtra अनादेर्द्वितीयश्च (VI 1. 2 S 2176) applies, and so नि is reduplicated, and we get the above form औनिचच् ।

But this is not the desired form the correct form is औनिचच् । This cannot be obtained without reduplicating न । Nor can you say that by applying the sūtra द्विचनेचि (I 1. 59. S. 2243), the elided क of कन will be sthānivat for the purposes of reduplication and that न will be reduplicated and not नि । That sūtra applies where the cause of reduplication follows such elided क । But here the क is elided by चिच् which is not the cause of reduplication, and so that sūtra does not help you. Therefore our author says "In the sūtra VII 4. 80. 6. 2577 Pāṇini has used पु चच्, नि, while च, चच् would have been sufficient, the very fact of Pāṇini's using the word पु denoting the whole class of labials, the word चच् denoting the letters included in that pratyāhāra, and च, indicates, that the substitution for the vowel does not take place before चिच् when reduplication is to be done

The meaning is this. The sūtra VII 2 74. S 2626 ordains the augment दृ to the affix चच् after the root पुच्, and the sūtra VII 2 49 S. 2618 similarly ordains दृ to चच् after the root झ (चोति) Thus पु + दृ + च + ति, and पु + दृ + च + ति, here the affix दृ causes guna, and we have चनि + दृति, and चच् causes reduplication and by the sthānivadbhāva of द्विचनेचि or the prohibition of substitution by the above vārtika, the reduplication will be of the stem ending in च, thus पु चनि + दृति, and पुचनि + दृति = पुचनियति and पुचनियति । Now applies VII. 4 80 S. 2577, and च is changed to दृ । Therefore in order that the च of the reduplicate may

be changed to **व**, the word **व**, **वद्** have not been used by Pāṇini, but **ग**, and **वद्** । Otherwise the forms **विपविपदे** or **० वि** could not be formed, by substituting **व** for the **व** of the reduplicate.

Moreover, if you say that by using the terms **गु** and **वद्** the rule is made applicable to all the labials, as a class, and so also to all semi-vowels and that thus we get **अभीववद्**, **अभीमवद्**, **अभीरवद्**, **अभीनवद्**, **अभीववद्**, **विभाविपदि**, **विभाविपदि**, **रिपविपदि**, **जिपविपदि** । We reply that these forms could have been got without that sūtra. For after changing the **अ** to **अद्** or **आद्** as required, we reduplicate the stem ending in **अद्** or **आद्** and then for the **अ** of the reduplicate we substitute long **ई**, by VII. 4 79. S. 2317 and VII. 4 94. S. 2318. Therefore the mention of **गु वद्** is useless in that sūtra.

Consequently we say that the sūtra indicates by implication the existence of the above maxim, that the substitution required by **विद्** does not take place in the case of a vowel, when a reduplication is to take place. In other words, the substitution is postponed, till the reduplication is not effected. After that the substitution takes place.

Moreover this prohibition, that a substitution caused by **विद्**, does not take place, is qualified by this further proviso: 'Tois prohibition applies only there, where by reduplication, the first vowel of the second portion of the stem next to the reduplicate is **अ**, whether original or obtained by the application of any rule.'

The utility of the maxim obtained from the implication of **अः गु वद् वि** &c. is illustrated in the following example. **उ + विद् + इद् + वद् + वि = उवृ + विपदि** । The **वद्** aorist is **उवृवद्** । Similarly 'he acts like उवृ' is **उवृवदि** । Here to the nominal base **उवृ** we add **विद्** under the vārtika to S. 2365, and we get the root **उवृ** । To this we add **विद्** and **वद्** । We get **उवृवविपदि**; the **वद्** aorist is **उवृववद्** । Similarly from the sūtra Dhātu **गु**, we have with **विद्** and **वद्**, the form **गुवविपदि**, the **वद्** aorist is **गुववद्** । Similarly **गुवविपदि** and **गुववद्** । **गुवविपदि**, **गुववद्** । The **अ** in the last example is by VI. 1. 54 S. 2569, and we have **गुवववद्** । Here the **व** appears in the reduplicate. If there had not been the above jñāpaka rule we would have got the forms **विगवविपदि** &c. Considering all these points, the author of the vārtikas, Kātyāyana says: "The **गु** and **वद्** in the sūtra VII. 4. 80 indicate by implication that the substitute of a vowel caused by **वि** is **स्थानिवत्** to the original." This **sthānivadbhāva** is illustrative of the prohibition also: namely that the substitution for the vowel does not take place till the reduplication is not done. Therefore, Bhaṭṭoji Dikṣita has given the above rule in the form of a prohibition, rather than an affirmation. For prohibition is also illustrative of the **sthānivadbhāva**.

Question.—If this be a general rule, then from the root **उवृववद्**, we get the following form in the aorist. **उवृ + विद् + वद् + व** Here we redupli-

cato first, and get च् + कृत + लिच् + च + द = चद् + कृत + लिच् + च + द (VII. 4. 66. S 2244) = चचकीर्त्तव । But this is incorrect.

Answer.—In order to prevent this, we have added the proviso, that the above rule will not apply when the substitution caused by लि is not, such as ends in च । Here the substitution caused by लिच् is not च ending. The *uttarakhandā* or the portion of the stem next to the reduplicate may contain either an original च, or the च of the affix चद् । Thus in चीनद्व or चीननद् the *uttarakhandā* of the stem is द् and च without any च of their own, the च that is seen in them is the च of चद्, so they have no च in their परिनिष्ठित state, so the author has used the additional word प्रक्रिया । They get an च in the state of evolution. While in the case of गुहावयिवति &c. there is no च in the prakrīṣṭa state, for there the vowel is (गुही + लि + दद् + वति) घो, and it is in परिनिष्ठिता state that we get चा of वा ।

Moreover a jñāpaka rule applies to cases *sui generis* and not to every case indiscriminately. Therefore we have the form चचिकीर्त्तव and not चचकीर्त्तव । For the jñāpaka is derived here from the sūtra प्रवञ् जि &c., where *always* the *uttarakhandā* of the stem will have the letter च, and so the jñāpaka is confined to such cases only.

In the case of जन, before चद्, we reduplicate the न first, and then elide the च, = जन + लिच् + चद् + द = जनन + लिच् + चद् + द = जनद् + लिच् + चद् + द (VI. 4. 48 S 2308) = जनद् + चद् + द (VI 4 51. S 2313) = जननद् ।

ध्वन इध् इ शब्दे ।

चदध्वनद् ।

343 /dhvara, to sound. Pre. ध्वनवति । The Bhuṇḍi form is ध्वनति । Aor. ध्वनध्वनद् ।

कूट इध् परितापे ।

'परितापे' इत्यर्थे ।

344. /kūta to be distressed, some say it means to burn. (It means also to invite. See the next root)

Pre. कूटवति । The form कूटवति belongs to the चाकुरणीय class.

संकेत इध् ग्राम इध् कुप इध् गुण इध् क । चामन्त्रणे ।

चाकुरणीयः । कूटवति । संकेतवति । ग्रामवति । कुपवति । गुणवति । पाटान्तद् ।

केत इध् स । आवाणे निमन्त्रणे च ।

केतवति । निकेतवति 'कुप गुण चामन्त्रणे । चट्टाशरत्ने ।

345 sank-ṭa. 346. /grāma. 347. /anna. /gana to invite

By force of the word च, we draw in the root कूट also. Thus कूटवति also means 'to invite'. While another reading is केत वाणे निमन्त्रणे च, keta 'to be learned' or 'to hear' 'to invite'. As केतवति and निकेतवति ।

After this are read the following. /kṇa /gana 'to invite.' By force of च they have the sense of ketana also. Pre. चकेतवति ।

346. /grāma. Pre. ग्रामवति ।

347. /kṇa. /gana cha. Pre. कुपवति । गुणवति ।

359 /garva to be proud. As the root ends in च, therefore the चिच् optional. The result of this is that the final of the root is udātta, by which the accent falls on च and also the Perfect is formed by चार as the root consists of more than one vowel. So also in the case of the other roots mentioned hereafter. Pre गर्वयते ।

Here ends the section of आगर्वादि ।

मूत्र ३६० वेष्टने ।

मूत्रयति । मूत्रयत् ।

360 /sūtra, to tie, to bind. Pre. मूत्रयति । Aor. मूत्रयत् । Inten. मीनूयते ।

मूत्र ३६१ मस्त्रवणे ।

मूत्रयति—मूत्रति ।

361 /mūtra, to make water, to micturate.

Pre. मूत्रयति or मूत्रति । Inten. मीनूयते ।

रूक्ष ३६२ पारुष्ये ।

362. /rūksha, to be severe. Pre. रूक्षयति । The Bhuādi form रूक्षति ।

पार ३६३ तीर ३६४ कर्मसमाप्ती ।

अपवारत् । अतितीरत् ।

363. /pāra. 364 /tira, to accomplish.

Pre. पारयति तीरयति । Aor. अपवारत् । अतितीरत् ।

पुट ३६५ संसर्गे ।

पुटयति ।

365 /puta to compose put together. Pre. पुटयति । The form पुटयति 'he speaks has already been taught before. पुटति 'he embraces' Tudāli.

धेक ३६६ दर्शने इत्येके ।

अधिषेकत् ।

366. /dheka to see. This root is given by some. Mādihava does not give it. Aor, अधिषेकत् ।

कत्र ३६७ शैथिल्ये ।

कत्रयति—कत्रति । 'कर्त' इत्यधिके । कर्तयति—कर्तति ।

367, /kattira, to relax. Durga reads it as कर्त । Pre कत्रयति or कत्रति । कर्तयति or कर्तति । Nouns — कत्रिः । कत्रियकम् ।

मातिपदिकाद्वात्वर्ये बहुलमिष्टवच्च ३६८ ।

मातिपदिकाद्वात्वर्ये किञ्चवादिहे यथा मातिपदिकस्य पुत्रद्वायवरायतितीपयिन्मनुजानो-
पयवादिभोमस्यरकादादेयभनवास्तद्वचवायपि द्युः । पट्टवायपट्टे पटयति । परत्वाद्वाद्वा यत्पां
दिलोप । अवीपटत् । 'वी चिञ्-' (३३१४) इत्यत्र भाष्ये तु बृहत्सोपो यन्वीपात्' इति द्रियत् ।
अपपटत् । 'तत्करोति तदापट्टे' । प्रवेदय अपट्टः । करोत्यापट्ट इति यादवर्षनाथ शिष्यः । स
इयंस्त्वविवाहितः । तेषातिमानति । शरवेनातिक्रान्ति शरवयति । इलिननातिक्रानति इरयति ।
'भानुरूप च । चिञ्मकृतिर्भानुरूप प्रतिपद्यते । अथ इदानीमुक्तमपुत्रवार्थः । तथा च वार्तिकम्—
'* आणवानात्कृतवत्तदापट्टे कृत्पुत्रकृतिसम्ययायतिः मकृतिवचन काङ्कम् इति । कश्चयवापट्टे
कश्चापयति । इह 'कश्च इत्' इति द्रियते ।

368. *Gana sūtra*.—After every nominal stem the affix **ङि** may be added with the force of a verb, and it is then treated like the affix **इङ्** !

All the changes which the affix **इङ्** caus s, takes place when **ङि** is added to nouns. The affix **इङ्** forms superlatives under V 3. 55 S 2001 upto V 3. 65 and changes caused by **इङ्** are given in sūtra, VI 4. 154 and the following

Thus the nominal stem if feminine, becomes masculine when **इङ्** is added. The same will be the case when **ङि** is added so also there is the elision of **ङि**, the elision of **ङि** and **चङ्**, the elision of **यङ्** &c, the substitution of **म** **इय**, **इका** &c, and getting the designation of **म** ! Thus there is elision of **ङि** in **चरयति** derived from **चरु** ! The **ङि** caus s the vriddhi of the **व** of **चरु** because the rule of vriddhi is subsequent and after the vriddhi has taken place the **vārtikā** causes the elision of **ङि** ! Thus in this view, the aorist is **चरीचरु** ! But in commenting on the sūtra VII 1. 1 S. 2314 **वी चङि** &c Patanjali says 'The **lopa** rule is stronger than the rule of vriddhi' Therefore in **चरु + ङि + चरु** if we have **ङि** **lopa** first then the equation is **चरु + ङि + चरु = चरु + ० + चरु = चरचरु** ! In this view there is not **sanvadbhāva** nor lengthening as required by VII 4. 93 S 2310 and VII 4. 94 S 2318, because there is the elision of **व** (the vowel of **चङ्** **pratyāhara**) The force of **ङि** after nominal stems is given by the following

तद् करोति तद् आचरति ।

Gana sūtra.—The affix which coming after a noun denotes 'he does that thing' or 'he declares that thing'

This is an implication of the last *gana sūtra*. Doing or declaring whatever is expressed by the noun is the meaning of the affix **ङि** ! The senses of the tense affixes **लट्** &c is not mentioned here, for they will come as a general rule.

तेनाति जातिः ।

Gana sūtra.—The affix **ङि** is added to a nominal base in the third case in construction, in the sense of 'he excels by means of this'

As **अस्तेनाति जातिः = अस्तेनति** he surpasses by means of the horses so also **इस्तेनति** 'he excels through the elephant'

वायुइय च ।

Gana sūtra.—The nominal base before the affix **ङि** takes the form of a dhātu. {By force of the word **च** other meanings not specified are also included. Thus the following **vārtikā** teaches—

Vārtikā.—After a word formed by a **ङि** affix and denoting a story, there is added the affix **नच** with the force 'he recites or declares this legend, and thereby the **kṛt** affix is elided and the word resumes its original form, as if the base is as if the agent.

Thus **कंसवधनाचरति = कंस वाचयति** 'he declares or recites the story of the killing of Kansa'. Here we have **चर + ङि** ! Now applies the following sūtra.

Note.—The **Prātipadikā** if followed by the causative **ङि** undergoes all the changes as it would have undergone had the affix **इङ्** followed it. These changes are (1) **उ** **इङ्** if the feminine noun becomes masculine as,

एनीमाचष्टे = एतयति एतेयति । रघु belongs to चविच्चादि affixes and causes mac-
ulation by VI. 3 35 S 836 (2) रचावः—the change of च् to र, as एयुमाचष्टे =
मययति मययति, see VI 4 161. S 1785, (3) टिनीचः—as, एयुमाचष्टे = एययति,
लययति by this sūtra (4) यचादिपरच् i.e., the application of Rule VI 4 156
S 2015 as एयुलमाचष्टे = एयययति । According to the school of Bhāradvāja,
three more purposes are served (5) चिच् चतीर्लुक्—as चविचनमाचष्टे = चययति,
चयुमन्तमाचष्टे = चययति, see V 3 65 S. 2020, (6) कन्विचिः—the substitution of
क् for युच् and चरच् (V 3 64 S 2019)—as युवानमाचष्टे or चरयमाचष्टे = कययति ।
(7) प्रादि substitution, as required by VI 4. 157 S. 2016 as, मियमाचष्टे =
माययति *.

Varl —After words ending in कृद् affixes and describing legends,
comes the affix चिच्, when the sense is 'he recites or narrates that' The
कृद् affix is elided, the word resumes its basic (माकृतिक) form, and the base
is as if the agent, thus कंसवचिमाचष्टे = कंस यातयति, वसिष्ठवचिमाचष्टे = वसिष्ठ वचयति,
राजावचनमाचष्टे = राजानम् यागमयति

Note —Under the conditions mentioned in the last वार्तिक the उप-
सर्गाच् is elided, when duration of time is meant expressing limit Thus
आरात्रिदिवान् आचष्टे = रात्रिं विवाचयति, here the आ of आरात्रि is elided

Note —Under the conditions mentioned in the last note the affix
चिच् has the sense of making word र्चि, meaning 'attaining that'
Thus उज्जयिष्यः प्रविश्यते माहिम्नतया जूयैर्दुग्धं लभायत्यते = जुयैर्दुग्धयति 'going from
Ujjain he finds the sun rise in Mahismati (wonderful speed)'.

Loc —When an asterism is in composition and the sense is that of
moving there comes the affix चिच् after a word ending in कृद् affix the
कृद् affix is elided the word reassumes its basic form and the base is as if
the agent Thus पुत्रयेन ज्ञानाति = पुत्रयेन योजयति So also वषाभिर्धौजयति

२५७४ । हनस्तोऽघियणलो । १ । ३ । ३२ ।

हन्तेल्लकारोऽन्तादेशः । हन्तिचिचश्चलुर्जं चिति चिति । नन्वन्ताङ्गस्य भागुनन्ता च
लनचिचिचश्च प्राप्ताः । लन्ताङ्गश्चिचयोदेशिः । किं च । कुत्तवत्तवे न स्याता । पातोः हन्तवत्तवे
तत्तवत्तवे कार्यविधानात् । अत्यन्तं * प्रकृतिकचच् * इति चकारो भिन्नकचः । कारक च ।
चात्तवत्तव । हेतुनचिचः प्रकृतेर्हन्तादेर्दुग्धयती चाहम् कारकं पातयवत्तवत्तवं द्वितीयात्त वाहम्
च कार्यं कुत्तवत्तवादि लदितायोत्तवत्तवः । कंसवचिचयत्तव । 'कन्व'चिचोत्तवत्तव । कन्व'चिचोत्तवत्तव
चाहम् न तु वधुतादिगात्रमित्यर्थः । अविना इति । अययति ।

2574 च is substituted for the च् of the root च् before an
affix with an indicatory च् or च्, which causes also the वृद्धि
of the penultimate अ but the augment is not added before
the Aorist-sign चिच्, nor before the Personal ending च् of the
Perfect

Note —The anuvrati of 'Taddhata' ceases and with it that of चिच्
also which causes Vri ddhi in Taddhata only The चिच् and चिच् do govern
still Thus यातः (with च्), यातयति (with चिच्) = यातयः (with च्),
यायुयातिश्च with च्, यातयातश्च with च्चुच् । But वचाणि and वचान् with चिच्

and चत् । This sūtra has reference to roots, and refers to those affixes only which come after roots (वाङ्मयस्य) therefore not in वाङ्मयः from वृत्तम् ।

Thus कचवचवत्ते । Here to the krit formed word कचवच we add the affix चत् । Now चत् is formed by च् affix added to वच् by III § 76 S 3253 and thereby वच् = cha: ged to चत् । By the vārtika given above we drop the krit affix च् and then the modification च् disappears and the original वच् reappears. This we get कच वच् + चत् । Now by the present sūtra we substitute व for च् । As कच + वच् + चत् = कच + वच् + चत् = कच वचवत्ति ।

Now, the whole form कच वच् gets the designations of aṅga and dhātu and not the form वच् alone. Therefore the augment च्च् should be placed before कच in the Imperfect and the aorist and the reduplication should be of कच and not of वच्. But this is undesirable for the proper form of the Aorist = कचवचोचवत् and not something like कचोचवचवत् ।

This objection that the whole form कचवच् = the aṅga and the dhātu, is open to the above objection with regard to the augment च्च् and the reduplication. Moreover there will be no gutturalization of व into च or of the change of च into व for it is the general rule, that when a particular root form is mentioned in a sūtra the operation ordained by the sūtra is to be performed on that root form alone when the particular affix follows. Therefore the changes which will take place with regard to the /han will not take place when the root is कच वच्.

As in the word वाङ्मयस्य there is no change of च into व by the present sūtra because the root here is not simple वच् but compound of वृत् + वच् ।

True, this would have been so but the above vārtika uses the word 'cha in prakṛitvat cha and it indicates a different operation for it is to be read not after मङ्गि but after वाङ्मय, : स मङ्गित्वत् वाङ्मय च । And by the force of the word cha we draw in the word kāryam also. Thus not only the kāraṇa relation resumes the form of the original, but the operation (kāryam) also is the same.

Note—Though by simply making the kāryam the same as the original we can get the च्च् augment and the reduplication of the original verb yet by applying the same to kāraṇa we get back the original case ending of the noun. By kāryātidesa we get the च् changed to च and च to व । Thus when the noun (or rather compound word) कचवचः is to be converted to a denominative verb not only by kāryātidesa the चः goes back to its original form वच् and then वच् is operated upon but the upapada कच which had lost its case-ending in forming the samāsa gets back that case ending by kāraṇātidesa. Thus the aorist of the denominative verb derived from कचवचः will be कचवचोचवत् । Here the accusative case-ending which was latent in कचवचः becomes manifest as a kāraṇa relation.

When the च्च् affix of the causative (hetumat) is added to the root /han, the root undergoes certain changes. With regard to the causative

affix चिच् the root दृच् is the base (pakriti). There is always a particular kāraka relation which a word has before a causative verb, though that case-relation becomes latent when an upapada samāsa is formed, that particular case-relation, as well as the particular operations, such as gutturalisation of दृ to वृ and त change of न which take place before the causative चिच् in the case of दृच्, both these namely the kāraka relation, and kārya operation re-appear in the case of denominative verbs formed from nouns like कञ्चनः &c. As कञ्चनजीपयत् ।

Note — Similarly from the compound word राजान-वाचयति meaning "he declares the coming of the king, or narrates the story of the coming of the king" So also from देवदत्तपाक we have देवदत्तेन पाचयति, from वज्रिणो हस्त we have वज्रिणीद् or वज्रिणया हारयति ।

कर्तुं करकाद् घात्यर्थे ॥

Gana sūtra.—To the noun denoting the instrument with which the agent operates, is added the affix चिच् with the force of a verb.

The word करक or instrument here means the object by means of which any act is accomplished by the agent and not merely the organs of sense like eye, ear, &c

Thus खड्गो हन्ति=खञ्चयति 'He kills with the sword'

Note — Similarly वज्रपा वञ्चयति=वञ्चयति. Some do not form such verbs. So देवदत्तेन पाचयति=देवदत्तयति. Other examples are कर्त्तित्व वपनाति=वचकयति । परशुना क्षिणति=परञ्चयति 'he axes. दात्रेण क्षुणाति=दात्रयति 'he sickles'

घट्क ३६९ दर्शने ।

369 /vashka, to see. Pre वञ्चयति ।

चित्र ३७० चित्रीकरणे ।

'आलेख्यकरी' इत्यर्थः । कदाचिद्दर्शने । 'चित्र' इत्यनङ्गुतदर्शने चिच् लगते । चित्रयति ।

370 /chitra, to paint, to see. The word chitri kārana means 'painting a picture'.

Vartika.—The affix चिच् is added to चित्र with the force of 'to see as a wonder'. As चित्रयति 'he sees as a wonder' Pre चित्तयति ।

अंस ३७१ संसाधने ।

371 /āns, to divide. Pre. खञ्चयति । Noun —अञ्चः ।

वट ३७२ विभाजने ।

372. /vata to distribute Pre. वटयति ।

रट ३७३ परिभाषणे ।

373. /rat to speak. This root is not found in the Siddhānta.

लज ३७४ प्रज्ञाशने ।

'वटि' 'लजि' इत्येके । वटयति । लज्जयति । अद्वैतेषु पाठवशादद्वैतस्ये वृद्धिरित्यन्ये । वटपापयति । लज्जपापयति । आकटावपण्डु कथादीनां सर्वेषां पुत्रनाइ । तन्मते 'कथापयति' गथापयति इत्यादि ।

374. /laja, to make clear. Instead of 372 /vata and 374 /laja, others read these ■ /vaṭi and /laj. As वटयति, लज्जयति । These roots

ordinarily even would not take vṛiddhi, because the vowel is heavy. Their inclusion in the kathādi class therefore can serve no purpose. We therefore, infer that the vṛiddhi of the *ṛ* of *विच्* takes place in their case. Thus we have *वदतापयति* and *सङ्गापयति*. Note:—Both these roots have already been taught in the Chūrādi class; वृ as No. 311 and सृ as No. 244.

But according to Sākaṣṇyana, all the roots of kathādi subdivision take युच् augment. According to him the forms are *कथापयति*, *गथापयति*।

Pre. लपयति ।

मिश्र ३७५ संपर्के ।

375 /*mīśra*, to mix. Pre निपयति । Noun:— युक्लिङ् ।

सङ्ग्राम ३७६ युद्धे ।

अपयन्नुदात्ते । अङ्गादपयनेवत् । अयसङ्ग्रामत् ।

376. /*sāṅgrāma*, to fight. This is anudātta. Because an अ is understood here. Note सङ्ग्राम + अ (anudātta) = सङ्ग्राम । Thus the final अ of सङ्ग्राम represents really two अ's, one an anudatta अ which is वृ and makes the root *Atmanepa li*; and the other the अ of the word सङ्ग्राम which is elided before निच् । The word सङ्ग्राम is really a noun denoting 'a battle'; and the affix निच् is added to it with the force of कृ करोति 'he does that.'

The sibilant in सङ्ग्राम the penultimate स is not shortened, as the elided अ acts as a pre-ventive, for it makes the root an अपूर्णेविच् one. Pre. सङ्गापयति । Aor. अयसङ्ग्रामयत् ।

स्तोम ३७७ स्थापयाम् ।

382A. /aṅga This also means the same. Pre. चङ्गयति । चङ्गयति ।
But चङ्गते and चङ्गति are Bhuādi. Aor चाङ्गयद् । चाङ्गयत ।

सुख ३८३ दुःख ३८४ तत्क्रियायाम् ।

383 /sukha, to give pleasure, 384 /duhkha, to give pain.
These are also nouns, and विच् would have been added to them under
the gāṇa sūtra given above. Some say their separate mention is for the
sake of adding the affix even when an upasarga is added. Pre. सुखयति ।
दुःखयति ।

रस ३८५ आस्वादनस्नेहनयोः ।

385 /rasa to taste, to delight. Pre रसयति । But रसति is Bhuādi.

व्यय ३८६ वित्तसमुत्सर्गः ।

व्ययव्ययद् ।

386 /vyaya to dissipate. Pre व्यययति । But व्ययते is Bhuādi.

रूप ३८७ रूपक्रियायाम् ।

रूपयय दर्शन करणं वा रूपक्रिया ।

387. /rūpa to give beauty. The seeing of beauty and making
beautiful are both meant by the word rūpa-kriya. Pre रूपयति । रूपयि ।

खेद ३८८ द्वैधीकरणे ।

खेदि=खेदद् ।

388 /okhe la, to bisect divide into two

Pre. खेदयति । खेदयति । Aor. खेदि=खेदद् ।

छद् ३८९ क । अपधारणे ।

हृष्येते । छदयति ।

388A /chhada apavāṇa is given by some instead of /chheda

लाभ ३९० मेरये ।

389 /lābha, to send Pre लाभयति । But लाभते 'he acquires' is
Bhuādi.

व्रण ३९० गान्धर्विचूर्णं नै ।

390 /vrana to wound Pre व्रणयति । But व्रणति 'he makes sound'
is Bhuādi.

वर्ण ३९१ वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु ।

वर्णक्रिया वर्णकरणम् । गुणवर्णं वर्णयति । कथा वर्णयति । विस्तृतातीत्यर्थः । हरि वर्णयति ।
श्लोकीत्यर्थः ।

391. /varna, to color, to exert to extend, praise, explain

The word वर्णक्रिया means giving color. As गुणवर्णं वर्णयति 'he polishes
the gold. But कथा वर्णयति 'he relates a story'—or 'he expands the talk'.
हरि वर्णयति 'he praises Hari. Pre. वर्णयति ।

यजुलमेतन्निर्दयनम् ३९२ ।

यजुलपातुनिर्दयनविरयर्थः । याजुलकादय्येऽपि बोध्याः । तद्वया । 'वर्णं हरितभावे ।
अपवर्णत् । पिच्छ दयने । 'वय मेरये । 'वय निवादे' । 'वृत्त्य आचरते । वदनादोलयति ।
प्रेक्षोक्षयति । विद्वद्वयति । पावपीरयतीत्यादि । अन्ये तु दयनबोधोऽपि 'यजुलम् इत्याहुः ।
तेनापठिता अपि, यथै लौकिकवीदिका बोध्याः । अपठे तु वयनबोधोऽपि 'यजुलम् इत्याहुः ।
तेनापठिते=योऽपि क्षुब्धस्त्वर्थे विच् । 'रागो रागवचनीकरत्' इति यथेत्याहुः । पुत्रादिभ्य वय
यजुलं विद्वित्यर्थ इत्यस्यै । वर्णं यथाः प्राचां ग्रन्थे लिखताः ।

392 *Gana sūtra*.—In this class diversely many roots besides those mentioned above are to be included as ending in च ।

This class means the sub class of roots ending in च or the kathāli class. By force of the word बहुल other words are also so included. As the following

392(a). √parṇa, 'to make green' As पर्णयति, Aor अषपर्णत् ।

392(b). √viśhka 'to see' As विष्कयति ।

392(c). √kshapa 'to send' As क्षपयति ।

392(d). √vāsa 'to dwell' As वसयति ।

392(e). √tuttha, 'to cover' As तुत्थयति ।

So also we get the forms आन्दोषयति, नेह्योषयति, विदम्बयति, अघचीरयति &c

Others say that the word बहुल here means that there are diversely regarding all the roots of the ten classes. Therefore roots not mentioned in the Dhātupāṭha are valid such as saūtra roots, the lankika roots found in ordinary language, and vaidika roots. Others say the bahula applies to the roots of the nine classes namely roots other than churādi, also to keचित् without any causative force. As एषो राजयमचीरत् while others hold that bahulam qualified चित् namely the churādi roots take nich diversely. All these several views are to be found maintained by the ancient authors. Thus the following is valid.

विगलभ्यामु जीभुता, विह्वलन्ते दिवितयाः ।

अयन्ति विभुताः मावुट्, चीयन्तेकानविभुताः ।

Pre पर्चयति ।

शिङ्गान्निरसने ३९३ ।

अङ्गवाचिन मातिपदिक्कामिरसनेऽयं चित् स्यात् । इतो निरसयति इत्ययते । यादयते ।

393 *Gana sūtra*.—The affix तिङ् comes after a noun denoting a bodily organ, when the sense is that of 'moving' or 'removing'. Thus इतो निरसयति=इत्ययते 'he moves the hand'. So also यादयते ।

श्वेताश्वश्चतरगालोडिताह्वरफालमश्वतरैतकलोपय ३९४ ।

श्वेताश्वदीनां चतुर्गान्श्वदीनेषु चित् च यादयते । श्वेताश्वमाचष्टे जगतिमानति या श्वेतयते । अश्वतरमाचष्टेऽययते । गालोडितं वाचा विनये । श्वकरोति, गालोडयते । यादयते । जेषिषु चित्मेवाश्वकुर्वन्ति तन्मते । परस्मैपदमपि ।

394 *Gana sūtra*.—The words svetaśva, asvatara, gālodita, and āhvaraka lose their final a; tara, ita and ita respectively before the affix चित् ।

Thus श्वेतयते 'he declares the svetaśva story or he surpasses by a white horse'. So also अश्वयते 'he surpasses by means of a mule'.

The word गालोडित means the confusion of speech. He who does that, is said गालोडयते 'he speaks confusedly'. So also यादयते ।

Some read the anuvṛtti of चित् only in this sūtra. According to them, these may be Parasmaipada's also. As ज्ञेययति ।

पुच्छादिषु धात्वर्थ इत्येव सिद्धम् । ३९५ ।

विज्ञप्तादिषु बहुलवचनादात्मनेपदमस्तु । गस्तु 'पुच्छमाचष्टे' (२६७५) इति चित् विधिः ।

पिद्मदी घञ्वाते गङ्गाधः ।

395 *Gana sūtra*.—The words puchchha &c. would take the affix चित् by the rule मातिपदिक्कामि &c. (gana sūtra 38 ante), and therefore Pliny need not have made his rule III 1. 20 S. 2676 regarding those words.

These words would take चित् by the gana sūtra as so mentioned and they would be a manepadi by force of the word bahula. So no need of tracing चित् । and r III 1. 20. S. 2676

The word Siddham is used at the end as a mark of auspiciousness

Here ends the Churādi Chapter.

इति तिङ्गानुदादिमकरच ।

अथ तिङन्त शिष्टमकरणम् ।

CHAPTER XI.

CONJUGATION OF THE CAUSATIVES,

Causatives are formed by adding चिच् to any root. The force of this is given in the two following sūtras.

२५७५ । तत्प्रयोजको हेतुश्च । १ । ४ । ५५ ।

कर्तुः । प्रयोजको हेतुर्भवः कर्तृवत्प्रत्ययश्चात् ।

2575. 'That which is the mover thereof, i. e., of the independent source of action, is called *Hetu* or *cause*, as well as *kartā* or *agent*

Note:—Thus कर्तवति he causes to be made, दातवति he causes to be taken. When *hetu* is employed as agent, the verb is put in the causative form (III 1. 26)

The force of the word च is to give both names to the mover of an agent viz., *Hetu* and *kartā* both twice by I. 1. 1 one name would have been given

२५७६ । हेतुमति च । ३ । १ । २६ ।

प्रयोजकव्यापारे प्रेरणादी वाच्ये चातोर्विचर्यात् । अङ्गत्वेनैवैवति भाववति । 'चिचि' (२५६४) इति कर्तृदे क्त आत्मनेपदम् । भाववते । भावार्थानुसृतम् ।

2576 The affix चिच् is employed after a root, when the operation of a causer, such as command &c., is to be expressed.

Note:—The *hetu* means the mover of the independent agent; an operation relating to the *hetu*, such as directing &c. is called *hetumat*; १३ कर्तुं दातवति 'he causes to prepare a mat', सोदरं पाचयति 'he makes the rice to be cooked'. In other words, the affix चिच् forms the causative verbs

Thus अचिन्तं मेत्यति=चाचयति 'he sets one a-thinking.' By I. 3. 74. S 2564, the चिङ्गन्त roots are conjugated in the *Atmanepada*, when the fruit of the action accrues to the agent, as चाचयते 'he sets himself a-thinking.' So also चाचयं अङ्गम् ।

२५७७ । ओः पुनरङ्गपरि । ३ । ४ । ८० ।

अङ्गि परे यदङ्गं तदङ्गवत्त्वाभावात्कारस्वेव स्यात्पुनरङ्गपरिचकारेऽप्यङ्गपरिचरेण परतः । अङ्गीभवत् । अङ्गीपयत् । अङ्ग । अङ्गीभवत् । अङ्गीपयत् । अङ्गीरयत् । अङ्गीकृतवत् । अङ्गीकृतवत् ।

2577. ॠ is substituted for the final ॡ or ॢ of a reduplicate, before a labial, a semi-vowel and before ॡ , when ॡ or ॢ follows these consonants, in the Desiderative

The चिञ्च् roots form the their Aorists with चह् and all the operations of चह् are performed on them. Therefore the Aorist of the चिञ्च् root भावि from √bhā is thus formed—भावि+चह्+त् Now the चह् requires reduplication. Thus we get भा+भावि+चह्+त् But भा is really to be considered as भ्र for the चिञ्च् operation is suspended as already explained before in conjugating the चिञ्च्, (Churādi 342). Thus we get भ्रु+भावि+चह्+त् (the ह being elided by VI 4 51 S 2313)—भ्रु+भ्रव्+चह्+त् Now applies the present sūtra and we get भ्रवीनवत्. So also भ्रवीषवत्, भ्रवीतवत् from the √mūṣ, भ्रवीषवत् from the √yu, भ्रवीतवत्, भ्रवीतवत् from the sautra root भ्र 'to go'.

But this π is optional in the case of the roots given in the next sūtra
(For further explanation of this sūtra See S 2 2C)

३५७८ । स्वयतिष्ठसोतिद्वयतिप्रवतिप्रवतिष्ठयतीना या । ७ । ४ । ८९ ।

[illegible]

2578. τ is optionally substituted for the final τ of the reduplicate of $\tau \tau \tau$ and $\tau \tau$ when the semi-vowel is followed by τ or τ of the root in the Desiderative or in the Causative Aorist.

Note — Thus विष्णावदिवति or युष्मावदिवति, शिष्यावदिवति or युष्मावदिवति दिष्टावदिवति or दुष्टावदिवति विद्यावदिवति or युष्मावदिवति विष्णावदिवति or युष्मावदिवति, विष्णावदिवति or युष्मावदिवति. All these १ D. forms are of the Causative of the above roots. It is though a little like कृ, कृ, दृ &c., intervenes between the semi vowel and the preceding व of the reduplicate, yet the substitution takes place owing to the expressive text of this sūtra. In the preceding aphorisms, the semi vowel of the root is used, after the व of the reduplicate. The option of the present suffix is therefore, an अप्रपञ्चः. The word चरते is used in good here also therefore no in युष्मावदिवति.

This is the Aorist of अस्ति or अस्तु. By VII 4 2 5 2572 where an अ vowel of the root is followed there is no shortening as अस्तु अस्तु, and अस्ति अस्ति. According to another opinion the form would be अस्तु.

The example of *write* will be given in the Chapter of roots derived from nouns.

Causatives may be formed of Churāḥ roots also, though they already end in चिच्. In that case, the first चिच् will be elided either because of the conflict of two rules, or because one is an exception to the other and so there will be no vṛddhi. Thus चोरयति. In the aorist here is the shortening of the penultimate by VII. 4. 1 S. 2314. Thus चोर becomes चुर. Then there is lengthening of the reduplicate VII. 4. 94 S. 2318. Thus चचुरयत्. Both the shortening by VII. 4. 1 S. 2314 and the lengthening by VII. 4. 94 S. 2318 apply successively and are not impossible because there is the form of चिच् before the affix च्. But we may have another form चचुरयत् also.

२५१८ । शी च संश्रवोः । ६ । १ । ३१ ।

सम्पदे च्चरे च शी श्रवोः संसारणं वा स्यात् । 'X संसारणं तदाचर्च' च कार्यं न स्यात् 'X' इति वचनात्संसारणम् । प्रवर्तयत् । अग्रयत् । अग्रयत्वात् दीर्घः । अग्रियत् ।

2579. There is optionally the vocalisation of the semi-vowel, in the causative of चिच्, when followed by the Desiderative च् and the Aorist च् affix.

The phrase विनाशः च् is understood here. In forming the Desiderative and the Reduplicated Aorist forms of the Causative of चिच्, there is optional vocalisation. Thus श्रुयामिष्यति or श्रियामिष्यति. So also in the Reduplicated Aorist च्च, as अग्रयत् or अग्रियत्. By the maxim संसारणं संसारणाय च्चलीयो भवति (see sūtra VI. 1. 17), the antaraṅga substitution of Vṛddhi &c, is superseded by the samprasāraṇa and the subsidiary operations relating to it here. The vṛddhi and the substitution of आच् take place after the samprasāraṇa has taken place. The sūtra VII. 4. 80 teaching the substitution of ई for the उ of the reduplicate, when च् follows, shows by implication that the substitution caused by चि is sthānivat though it itself does not cause reduplication (I. 1. 59). Thus रिच + चि = र्वे + च् = रवाच् + च् = रवाचि. In reduplicating रवाचि we cannot form रवारवाच, but must consider the substitute equal to the original च् of रिच and must reduplicate it. We thus get रिचयामिष्यति. In the case of vocalisation, the rules of Vṛddhi &c are postponed. Thus रिच + चि + च्च (VI. 1. 103) = रु + चि + च्च = र्वो + च् + च्च = रवाच् + च् + च्च + च्च = रवाचि + च्च + च्च. Here we require reduplication. The substitute रवाच् in रवाच् though not caused by च्, is treated sthānivat under I. 1. 59 to उ, which is carried in reduplication. Similarly the Aorist. रिच + चि + च्च = रु + च् + च्च = रु + रु + च् + च्च = रु + र्वो + च् + च्च = रु + रवाच् + च् + च्च = रु + र्व + च् (VII. 4. 1) = रु + र्व + च् + च्च (VI. 4. 51) = अग्रयत् (VII. 4. 94.)

२५२० । स्तम्भुसिबुसहां चडि । ८ । ३ । ११६ ।

सप्तमर्गनिमित्तं स्यां स्तम्भु शी च स्थापयति । अवातस्तम्भत् । पर्यंसीयित्व । स्वसीयत् । आटित्व । अग्रियत् । बहिरङ्गोऽग्रयामाहवो द्वित्यात्मनेव । ओवेर्द्वित्वकत्वात्तङ्गात् । आ

पत्रनिदिपत् । एतादावेपथी विषावाग्म युद्धिः । मा मनाग्मेदिपत् । 'म न्द्राः—(२४४८) इति
पदपाषा म द्वित्वयः । ओन्दिदत् । आहिष्ठत् । आर्निपत् । 'उक्त्वा आर्निवे । उपदेशे द्वातोपवाः ।
'भुगन्मुषी पापमुपनामयोः (२८००) इति धुम्नि निपातनाह्वयः । य आन्तरङ्गाऽपि द्वित्वविषये
'नन्द्राः—(२४४९) इति निवेद्यादिप्रत्ययस्य द्वित्वे कृते प्रवर्तते न तु ततः प्राक् । द्वातोपपाठ
पामर्त्यात् । ओन्निजत् । अत्रादेरित्येव । देव । अदिद्वयत् ।

2560. The \mathfrak{r} change does not take place in the reduplicated Aorist of the roots सृज् , विज् and वृद् .

The root स्तम्भ required च change by VIII 3 67, and the roots पिय and चद् by VIII 8 70. Thus पूर्वस्तम्भद् अस्तम्भस्तम्भद् ॥ पियः—पूर्वपीपिवद् म्यपीपिवद् ॥ चद्—पूर्वचीचद् अचपीचद् ॥

Note — This prohibition refers to the ∇ change that is caused by an Upasarga and not to the reduplicate change, as we have illustrated in the above example

Similarly आदिहृ, आदिचहृ । Here the reduplication is of the root plus the affix चिहृ, viz of चि and चि । Thus अहृ or अहृ + चिहृ + चहृ = आदिहृ or आदि + चहृ । Here the rule of shortening of the penultimate, (VII 4 1 S 2314) though a Babiranga operation takes place before reduplication because of the implication of the long हृ in the root चोहृ । For, when the root is reduplicated along with the चिहृ, there is no sandh bhāva, and consequently, there is no lengthening by VII 4 94 S 2318 दीर्घा न । Thus we have अदिहृ and अदिचहृ which with the augment becomes आदिहृ and आदिचहृ । But if the reduplication had taken place before the shortening of the penultimate then the penultimate could never have been shortened । Now, the root चोहृ (Bhū. 482) has an indicator हृ which means that in the चहृ acrost the penultimate will not be shortened । (VII. 4 2 S 2572) । Thus चोहृ + चिहृ + चहृ = चोचि + चहृ + ह । If the rule of shortening not applied before reduplication, we would get, regularly चोचिचि + चहृ + ह giving us the form चोचिचहृ । But the indicator हृ is a jāpaka showing that the shortening takes place before reduplication and hence the necessity of adding हृ to the root चोहृ to prevent this shortening.

Similarly the Causative Aorist of एव is हृदिषत् without the augment अ. As in मा भवत् हृदिषत्. With the preposition म it will be मा भवत् मृदिषत्. Here the सूत्रा VI 1 89 S 73 does not cross viddhi of म+हृदिषत्, because in explaining that सूत्रा we have shown that the ए in त्क takes place then only when there is a diphthong ए in the verb हृदिष, and not when, by shortening, it assumes the form हृ. In fact that सूत्रा VI 1 89 S 73 is qualified by the word हृदिषत्.

In reduplicating, the व ष and ण are not reduplicated because of the prohibition of VI.1 '3 S. 2446 As योहिदद, पाहिदद, पाहिंय ।

The root **उच्च** Taddhi No. 21 is really **उच्** and has a penultimate **द** in upad-sa. The **द** is changed to **व**, because of the nipistana of the sūtra VII. 3. 61. S. 2577 where Pāṇini used the form **उच्च**. Though this **द** changed to **व** is anantaraṅga, yet S. 2416 applies, and **व** is not reduplicated, but **वृ** is reduplicated, for the rule changing the **द** to **व** is suspended till reduplication, and comes into force after reduplication, and not before it. This is because **उच्च** = **उच्** really. Thus its Aorist is **अचिष्यत्**. See Taddhi No. 21.

The prohibition of **वृद्ध** (S. 2416) applies only where the root begins with a vowel. Where the root begins with a consonant, there the **व**, **वृ** or **वृ** is reduplicated. As **अचिष्यत्**.

२५८१ । रभेरशब्दोः । ३ । १ । ६३ ।

रभेर्नुन्वादिभिः । न तु अचिष्यत् । अरम्भत् ।

2581. The augment **नु** is added after the vowel of the root **रभ** before an affix beginning with a vowel, but not before the vikaraṇa **च्** or the affixes of the Perfect.

Thus **अरम्भवति**, **अरम्भकः**, **पाञ्चरात्री**, **अरम्भारम्भम्** **अरम्भो वर्तेते** Aor. **अरम्भवत्**. But **अरम्भते** in **चच्**, and **अरम्भे** in **लिट्**, and **अरम्भ** before an affix beginning with a consonant.

२५८२ । एभिश्च । ३ । १ । ६४ ।

अलम्भवत् । इत्यदि । (२५३९) इति युजे 'अचिष्यत् इत्युक्ते। कुतश्च न । अचिष्यत् । 'अरम्भ-
वृत्तव्यमप्यस्यस्य' (२५२६) । अरम्भवत् । अरम्भवत् । तत्परव-तत्परवद्वयं लभते दीर्घः ।

2582. So also of **लम्**, before an affix beginning with a vowel, with the exception of **च्** and **लिट्** there is the augment **नु**.

As **अलम्भवति**, **अलम्भकः**, **पाञ्चरात्री** **तत्परवत्तम्** **लम्भो वर्तेते** Aor. **अलम्भवत्**. But **लम्भते** with **चच्**, and **लम्भे** in the Perfect and **लम्भ** before an affix beginning with a consonant. The separation of this from the last, is for the sake of the subsequent aphorism.

The Aorist of the Causative of **हृ** is **अचिष्यत्**. The **द** is not changed to a guttural here by VII. 3. 56. S. 2531 because exception is specifically made there in favor of **चच्** Aorist.

By VII. 4. 95 S. 2566, the reduplicate vowel is changed to **अ** in the case of **हृ**, **हृ** &c. As **अचिष्यत्**, **अचिष्यत्**. The short **अ** is not lengthened, because it is so ordained, otherwise S. 2566 would have taught long **आ** at once.

२५८३ । विभाषा वेष्टि चेष्टोः । ३ । ४ । ६६ ।

अभाषयत्यर्थं वा स्वाभाव्यरे च । अवेष्टत्-अवेष्टत् । अवेष्टत्-अवेष्टत् । 'भाषावाच-' (२५६५) इत्यादिना योषयाहृत्यः । अवेष्टत्-अवेष्टत् । * कात्यादीनां वेष्टि वक्तव्यम् । एवञ्चाः कपरव्यवस्थयद्वेष्टः कात्यादयः यद्भाष्यं उक्ताः । भाषावाचिलोदिलोप्य-
हृत्पारोपिका इत्यादि । अवेष्टोर्द्वि' इत्यप्यन्यत्र इत्यद्वाहय । अचिष्यत्-अचिष्यत् ।

Note —The roots पृञ् and मीञ् take the augment पृञ् before चि , as पृचयति मीचयति ॥

All these augmentations are added to the roots in order that VII. 4. 1. should cause the shortening of the vowel preceding these. Thus the Aorist of the above are $\text{अमीचयत् अमीचयत्, अह्वयत्, अमीमिचत्}$ ॥

The roots या, खा, वा, हा and वा are exhibited as ending in long वा their Dhātupātha forms are $\text{वा, वो, वो, वे, वो, वे, वे}$ and वे ॥ This indicates that these roots would have taken पृञ् by VII. 3. 36, the word वात् 'ending in long वा ' means the roots which actually end in long वा , as well as those which get long वा by VI. 1. 45. This also indicates, that in this subdivision or section, the maxim of lakṣhaṇa pratipadokta &c does not apply. Therefore when the roots ह with आप् , and त्रि assume the form अधि वा and त्रा before the affix चि by VI. 1. 48, the augment पृञ् is added to them, thus अध्यापयति, आपयति ॥

In forming the aorist of ह the following sūtra causes vocalisation.

$\text{अ५=६ । ह्रः संप्रसारणम् । ६ । १ । ३२ ।}$

$\text{अ५=६ । ह्रः संप्रसारणम् । ६ । १ । ३२ ।}$

2586. There is the vocalisation of the semi-vowel of the causative of *have* (ह्र) before the Desiderative and the Reduplicated Aorist affixes.

The whole of VI. 1. 31 is to be read into this sūtra. Thus (ब्रह्मवचिषति and ब्रह्मवचिषति, ब्रह्मवचिषति, अह्वयत् or अह्वयत्, अह्वययत् and अह्वययत् ॥

Note —The root ह does not take the augment व required by VII. 3. 37 before the affix चि because the Samprasāraṇa rule is stronger. The repetition of the word संप्रसारणम् in this sūtra, though its anuvṛtti was present, indicates that the force of the word विचार has ceased. Though this and the next sūtra VI. 1. 33 could well have been made one, their separation shows that the samprasāraṇa does not take place when another affix, not causing reduplication intervenes. As $\text{ह्रावकनिष्कति=ह्रावकीयति}$, the Desiderative of this verb is त्रिह्रावकीयति ॥

$\text{अ५=९ । लोपः पिबतेरीचधाम्यासस्य । ९ । ४ । ४ ।}$

$\text{पिबतेरीचधाम्यासस्य लोपः स्वादन्त्यासस्य ईदन्त्यासस्य अह्वयत् की । अमीचयत् । 'अतिह्री-'} \\ \text{(२५७०) इति पृञ् । अमीचयति । अमीचयति । अमीचयति । अमीचयति । अमीचयति । अमीचयति । अमीचयति ।}$

2587. The penultimate vowel, in the Causative stem of वा 'to drink' is elided in the Aorist, and for the vowel of the Reduplicate there is substituted long ई ॥

As $\text{वा+चि+अह्व=वात्+व+अह्व}$ (VII. 3. 37) = वात्+अह्व (VI. 4. 51) = वृत्+अह्व (VII. 1. 8) = वृत्+अह्व (I. 1. 59) = वृचयत् (VII. 4. 4). Thus अमीचयत्, अमीचयत् ॥ When the penultimate वा is elided, there remains वृ

which cannot be reduplicated as having no vowel, but the elided *अ* is considered as *sthānivat* and thus *अ* is reduplicated. Sātra VII. 4. 80 establishes by implication the principle that the substitutes caused by *चि* are *sthānivat*. Thus *अ + चि = चाचि*; in reduplicating, this *अ* will not be reduplicated, but *अ*, as *अचाचि*, *आ = अ* by *sthānivad-bhāva*.

We repeat here VII. 3. 36 S. 2570, because of the context.

२५८७ । क । अतिह्रीवलीरीकनूयीदमाभ्यातां पुङ्खी । ७ । ३ । ३६ ।

2587A. The augment *अ* (५) is added to the roots *अ*, *ही*, *ली*, *री*, *क*, *नू*, *यी*, *द*, *म*, *भ्या*, *तां*, *पुङ्खी*, and to a root ending in long *आ*, when the affix *चि* (the Causative) follows.

As *अचि*, *हिचि*, *लीचि*, *रीचि*, *कचि*, *नूचि*, *यीचि*, *दचि*, *मचि*, *भ्याचि*, *ताचि*. The anuvṛtti of every word other than *अङ्ग* (VI. 4 L.) ceases. The *वृ* of *अवृ* and *हवृ* drops by VI. 1. 66. The *गुण* takes place by VII. 3. 86. Of the roots ending in long *आ*, we have *आचि*, *दाचि*, *वाचि*. The root *अ* (Ihu. 983) *अतिप्रचयो*, and *अ* (Juhotyādi 16) *अती* are both meant here. Similarly *ही* includes *ही* *आचि* (Divādi 30), and *री* *अतिरेचयो* (Kryādi 30). The augment is added at the end of the preceding stem of the root, and not to the affix. Being added to the root it becomes part of the root-stem, and in forming the reduplicate Aorist of such stems, the vowel before *वृ* is shortened by VII. 4. 1. If *वृ* were not the part of the stem, that vowel would not be shortened. Thus from *दाचि*; we have Aorist *अदीद्वद्*.

In forming the Aorist of *आचि*, the following sūtra applies:—

२५८८ । तिष्ठतेरित । ७ । ४ । ५ ।

उपधाया इदादिचः स्वाचवृहरे च । अतिद्विषद् ।

2588 Short *वृ* is substituted for the penultimate vowel of the Causative stem of *आ* in the Aorist.

Thus *अतिद्विषद्*, *अतिद्विषताम्*, and *अतिद्विषद्*. The form is thus evolved *आ + चि + वृ + अ* = *आच + वृ + अ* (VII. 3. 36) = *आच + वृ + अ* (VI. 4. 51) = *विच + अ* (VII. 4. 5) = *तिष्ठद्*.

२५८९ । जिप्रतेयां । ७ । ४ । ६ ।

अतिप्रिषद्—*अतिप्रिषद्*. 'उर्ध्व' (२५८९) । *अतीहृषद्*—*अतिह्री* । *अतीदृषद्*—*अतिदृ* । *अतीदृषद्*—*अतिदृ* । 'प्रातेर्' । *अतीहृषद्* । 'प्रातेर्' । *अतीहृषद्* । 'प्रातेर्' । *अतीहृषद्* ।

2589 Short *वृ* is optionally substituted for the penultimate vowel of the Causative stem of *आ* in the Aorist.

As *अतिप्रिषद्* or *अतिप्रिषद्*, *अतिप्रिषताम्* or *अतिप्रिषताम्*, *अतिप्रिषद्* or *अतिप्रिषद्*. Thus *आ + चि + वृ + अ* = *आच + वृ + अ* (VII. 3. 36) = *विच + वृ + अ* (VII. 4. 51) = *जिप्रिषद्*. When *वृ* is not substituted, *आ* is shortened by VII. 4. 1.

We repeat here VII. 4. 7. S. 2567.

२५८ । फ । चक्रात् । ७ । ४ । ७ ।

2380A. Short **ꣳ** is optionally substituted for the penultimate **ꣳ** and **ꣳ** of a Causative stem, in the reduplicated Aorist.

This debars the चृ (VII. 2. 101) चृ (VII. 3. 86) and चरृ (VII. 2. 114) substitution. Thus चरिचिचिचिचि (VII. 1. 101) or चरिचिचिचिचि from चृ (Chur. 111.); चरिचिचिचि (VII. 2. 86), or चरिचिचिचि, चरिचिचिचि (VII. 2. 114) or चरिचिचिचि.

Note.—Though the $\mathfrak{r}\mathfrak{x}$, $\mathfrak{c}\mathfrak{x}$ and $\mathfrak{m}\mathfrak{x}$ substitutes are anti-ranga operations, they are prohibited by the express text of this sūtra. The short \mathfrak{m} is substituted even for a long \mathfrak{m} : the \mathfrak{r} of $\mathfrak{m}\mathfrak{r}$ shows that, as in $\mathfrak{m}\mathfrak{r}\mathfrak{m}\mathfrak{r}$ (VIII. 2. 77). In fact, this \mathfrak{m} substitute does not take place after the operations of $\mathfrak{r}\mathfrak{x}$, $\mathfrak{c}\mathfrak{x}$ and $\mathfrak{m}\mathfrak{x}$ substitutions have taken effect, but it is a form which suspends the operation of all these rules.

In forming the वृद्ध Aorist of $\sqrt{\text{वृ}}$, the augment वृ should have been added by 2587A, but the following *vartika* prevents it.

Part :—The root पृ 'to protect' takes the augment तुच् before चि, as पृच्छति.

The root we would have also taken the augment उ but this is prevented by the following when the root means 'to shake'.

२५१७ । यो विधूयने जुक् । ७ । ३ । ३८ ।

यातिषुं वस्यारदी कण्ठेऽर्थे । कात्रपतिः । कण्ठे जिह्व । ज्ञेयाभाषयति । विनाया नीयते ।
(२५०८) ।

2590. क gets the augment कृ (क्) before the affix क् वीन the Causative has the sense of 'shaking'.

As *पदेविवक्ष्यति* : But *य* वाच्यनि शेषात् when the sense is not that of shaking. This form could have been obtained from the root *वृ* 'to move', (Bhu. 471) with the affix *णि* in the ordinary way without any augment. The special augment *ञ्* to *व* indicates that this root will not take *वृञ्*, which it would have otherwise done by the last sūtra. The root *व* belongs to Bhu. 969 (*लोढे वीवदे*).

The roots *सी*, and *सीह्* optionally become *स* by VI. 1. 51 S. 2509 and therefore they would have taken *ङ्* in the Causative. The following *sūtra* ordains *ङ्* optionally. —

२५९ । लीलोलुङ्गुलुकाचन्यतरस्यां स्नेहविपातने । ७ । ३ । ३८ ।

सीपतेर्नातेष्ट । अभावात्पुत्राकाङ्क्षायां वा शोचो सनेहद्वये । विधीनपति-विधायपति-विज्ञात-
पति-विज्ञापयति वा पृतम् । 'सी' 'ई' एति ईकारप्रत्यये सादाश्रयणे युज्यते । सनेहद्वये' किम् । ओई
विज्ञापयति । * अममनवाचिनश्चुक्राशु लिङो विज्ञापयत्यतिष्ठति वाच्यम् * ।

2391. The roots *सि* and *सज्* get optionally *ङ* and *ङ* augment respectively, before the affix *फ* when the causative means 'the melting of a fatty substance.'

As वि लीनयति, वि लासयति, वि लापयति or वि लापयति पृष्ठम् ॥ The augment प्रकृ is added to ली when the root ends in long ई and that also optionally. When the augment is not added, the regular causative लाययति is formed. But when ली gets the form ला by VI. 1. 51, it does not take the augment प्रकृ ॥ The root ली includes both ली and लीट् of Kṛyāli and Divāli. The root ला includes ला 'to give' (Adādi 49) and ला the form assumed by ली under VI. 1. 51. When लुच् is not added to ला, प्रकृ is added by VII. 86. Why do we say when meaning to melt fat? Observe only लीट् विलापयति जटाभिरालापयते (1. 3. 70).

Vārtika —The ली invariably takes ला substitution when the sense is that of 'deceiving,' 'subduing' or 'showing respect,' when the affix is not सिद् ॥ As कर्तव्यापुस्तलापयते रवेरो वर्तिकापुस्तलापयते ॥ The option allowed by this aphorism is a restricted option (vyavasthiti-vibhāṣā). The substitution of ला for the final of ई is optional when the sense of the root is not that of 'showing respect,' 'subduing' or 'deceiving'. But when it has any one of these three senses, the substitution is compulsory. See I. 1. 70.

When the ली becomes ला by this Vārtika, it is always conjugated in the Atmanepada, even when the fruit of the action does not accrue to the agent by the following sūtra

२५८२ । लियः संमाननशालीनीकरणयोश्च । १ । ३ । ७० ।

लीट् लियोरवन्तयोत्तरमनेवद स्वादकृत् गेऽपि क्ते प्रशान्तिनयोः प्रशान्तिने चार्द्धे । जटा भिरालापयते । प्रशान्तिनिवन्तीत्यर्थः । रवेरो वर्तिकापुस्तलापयते । अभिपन्ननोरर्थः । वास्तुप्रमाणायते । जलपतीत्यर्थः ।

2502 After the causative of the verb ली to melt or stick, the Atmanepada is employed, when used in the sense of showing respect, subduing and deceiving, even though the fruit of action does not accrue to the agent.

The phrase of the causative ending in लि is to be supplied here from sūtra ६७. The affix does not come only when the fruit of the action does not accrue to the agent. In the Dhātupāṭha, there are two roots ली, one is technically called लीट् and in sense 'to stick,' and it belongs to the Divāli class. The other ली meaning to melt belongs to the Kṛyāli class. As there is no specification in the sūtra as to what ली is to be taken, both are, the root is, taken.

As जटाभिरालापयते 'he gets respect or causes respect to be shown to him on account of his matted hair' रवेरो वर्तिकापुस्तलापयते 'the hawk subdues the partridge' वास्तुप्रमाणायते 'he does over the boy'.

The root ली also becomes ला by the following:

२५८३ । विभेतिहेतुभये । ६ । १ । ५६ ।

विभेदेव चान्न वा चकारयोश्चकार्द्धे ॥

2593. There is optionally the substitution of च for the diphthong of the root भी 'to fear', in the Causative, when the fear is produced directly through the agent of the causative.

Thus भी + चि = भा + चि This भा takes डृक् by VII 2. 36 S. 2570. The following sūtra causes it to be conjugated in the Atmanepada.

२५९४ । भीस्मयोहेतुभाये । १ । ३ । ६८ ।

यथातापदानाभ्यामात्मनेपदं यथाहेतुहेतुयस्मयो । भूते भवत्तद्वत् चारवर्षोपलक्षकम् । पुरही भाषयते ।

2594. After the causatives of the verbs bli to fear, and smi to wonder, even where the fruit of the action accrues not to the agent, the Atmanepada is employed, when the fear is produced directly by the causative agent.

Note.—The phrase 'of the causative ending in चि' is understood in this sūtra and is to be supplied from the previous aphorism. This sūtra is also restricted to cases where the fruit of the action does not accrue to the agent. The word हेतु in the aphorism has been defined later on in sūtra I. 4. 55 (एवमत्र कर्त्ता), it is the agent which is the mover of another's agent. When a fear is caused by a हेतु it is called हेतुभव. The word भव 'fear' in the aphorism is illustrative and includes by implication विस्मय 'astonishment' also. As जटिलो भीषयते 'the jatila, the cock headed frightens', पुरही भीषयते 'the munda, the shaven headed frightens', जटिलो विस्मापयते 'the jatila astonishes', पुरही विस्मापयते the munda astonishes' i.e., the very fact of matted hair or shaven head frightens' &c.

Note.—Why do we say हेतुभव? For if the fear or astonishment is not the direct result caused by the agent, but arises from something else, then the Atmanepada will not be used. As कुञ्चिकेन भाषयति 'he frightens him with the kunchika,' रूपेण विस्मापयति he astonishes with his form'. Here kunchika and rupa are the instruments, which cause fear or astonishment, and are not the hetu thereof.

Thus पुरही भाषयते ।

But when the root भी is not changed to भा, then instead of डृक्, it takes the augment डृक् by the following sūtra

२५९५ । भिम हेतुभाये डृक् । १ । ३ । ४७ ।

'भी' 'ई' इति ईकारः प्रलिख्यते । ईकारान्तरं निम्नः पुस्तकादयो हेतुभाये । भीषयते ।

2595 The augment डृक् is added to the root भी before the affix चि, when fear is caused immediately owing to the agent of the Causative

As पुरही भीषयते, जटिलो भीषयते *

Note :—See I. B. 68 Here also भी with long ई b'ing employed in the sūtra, indicates that डृक् is added then only, when the root has the form भी,

but when it assumes the form वा by VI 1. 56 the proper augment वृक् will come, as वृद्धो भावयते. Why do we say 'when the agent of the causative is himself the direct cause of fear? Observe कृद्धिकवेन भावयति, for here कृद्धिका causes fear and not the agent of the verb. The ई is vriddhi and आव substituted.

The भी of this sūtra may be taken to be a compound of भी+ई meaning that the root भी when ending in long ई takes वृक् and not when it ends in long आ :

२५९६ । नित्य स्मयते । ६ । १ । ५३ ।

स्मयतेरेवो नित्यस्मयते स्मयतेरेवो स्मये । अहितो विस्माययते । इतीद्वेद्वयस्मयाधिशु लोने । कृद्धिकवेन भावयति । विस्माययति । कय तर्हि विस्माययति विस्मयतमावृत्ति इति । ननुयथावा इति कदादेव हि तत्र स्मयते । अथवा यामिव स्मात् । अथवा । विस्माययन् इत्येव पाठ इति वाचस्पतिकः । यद्वा । ननुयथाकथयति इत्यर्थो विस्माययते तथा सिद्धे वि स्माययति इति स्वतावचो 'यता इति व्याख्येयम् ।

2596 There is invariably the substitution of वा for the diphthong of the root स्मि 'to smile' in the Causative, when the astonishment is produced directly through the Agent of the Causative.

The वर is वी and हेतुमये are both understood here. The word नित्य shows that the anuvṛtti of विस्माय ceases. Thus वृद्धिकवेन वा विस्माययते. Otherwise we have कृद्धिकवेन विस्माययति. The word यव here is taken to mean स्मयति i. e., 'wondering, feeling astonished'. See I 3 68 where also this meaning has been extended to यव by its connection with भीतिङ्गत्वात्, the proper word ought to have been हेतुमये in connection with स्मि, and हेतुमये in connection with भी.

Question—How do you explain the form विस्माययत् in the following verse (Rāghu Vansa II 33) तनार्यवृद्धं निवृत्तयेतु र्वेद्वयवावा ननुययजेतु । विस्माययत् विस्मितमामवृत्ति । सिद्धिरथवा विस्माद विद्मः. 'The lion who had seized the cow, spoke to him (King Dilipa) the elect of the Aryas, the banner of Madu's line, and possessed of lion's prowess, in human accents thus astonishing him (the more) who was (already) surprised at his own state (of paralysis in not being able to shoot the arrow at the lion)?' For here the astonishment is not produced by the Agent (kartā) but by the Instrument (karana) namely by 'the human voice in which the lion addressed the King Dilipa and therefore, there ought to have been no वा nor वृक्. Moreover, the proper participial affix in that case would have been वाच्य of the Atmanepada and not वृत् as it is in विस्माययत्.

Answer—True. Therefore, the text according to the traditional reading is विस्माययत् and not विस्माययत्. (Note—In fact Mallinātha reads it as विस्माययत् and explains it as विस्मि+वि=विस्मि+वि=विस्मावि which with वृत् becomes विस्माये+वृत्=विस्माययत्.)

Or. The real sentence is this The king (already) wonders (at his loss of control over his limbs) (राजा विस्मयते) Him astonishes (further) the human voice (of the lion) (तं अनुस्ववाक् विस्मापयते). By means of that voice the lion astonished the king (तया सिंहो विस्मापयत्) Thus the *hetu* of the first causative is 'the human voice' and so there are both च् and युक्. That is to say, the human voice is the agent of the impeller of the action, and it produces astonishment By means of that the lion astonished &c. Thus it is a case of double causative and the यद् affix is added after such a double Causative.

The human voice causes astonishment, अनुस्ववाक् विस्मापयते. The lion through the human voice causes astonishment, सिंहो अनुस्ववाचा विस्मापयत्. Thus विस्मापि + पि + यद् = विस्माप् + पि + यद् (the first पि is elided by VI 4. 51. 8. 2318) = विस्मापि + यद् = विस्मापयत्.

२५८७ । स्फापो वः । ७ । ३ । ४१ ।

चो । स्फापयति ।

2597. For the final of the stem स्फाप् is substituted च् in the causative

As स्फापयति ॥

२५८८ । शदेरगती तः । ७ । ३ । ४२ ।

शदेरीं सोऽन्तादेयः श्वाग्नं तु गती । यातयति । गतीं तु गतः यादयति गोविन्दः । गतयतीत्यर्थः ।

2598 For the final of the यद् is substituted च् in the Causative, when it does not mean 'to drive'.

As पुष्पाणि यातयति, फलानि यातयति but गतः यादयति गोपालकः "the cowherd drives the king."

२५८९ । रुहः पौष्ण्यतरस्याम् । ७ । ३ । ४३ ।

चो । रोषयति-रोहयति ।

2599 च् may optionally be substituted for the final of यद् in the Causative.

As व्रीहीन् रोषयति or रोहयति. "He sows the barley." According to Pāṇinīyāsi this sūtra could be dispensed with. The form रोषयति could be obtained from the root रुष् of the Divādi class which though meaning 'grow' may be taken to mean 'grow' also, अनेकार्थत्वाद् धातुनाम् ॥

२६०० । क्रीड्जीनां खी । ६ । १ । ४८ ।

खपानेख खान् खपायती । खापयति । ख्यापयति । आपयति ।

2600. The substitution of ख for the diphthong takes place in the causatives of the roots क्री 'to buy', ख 'to study' and जि 'to conquer.'

Thus खापयति Aor. खपिकयत् । ख्यापयति and आपयति Aor. खजीत्रयत्. The augment च् is added by VII. 3. 36, since these roots end in long ख. The acorist of ख्यापयति is formed by the following sūtra.

२६०१ । शौ च संश्चडो । २ । ४ । ५१ ।

अन्तरे च्छन्तरे च शौ इडो ग्राहया स्वात् । अच्यञीगपत् । अच्यञिगपत् ।

2601 गच् is optionally the substitute of च्छ in the causative (चि) when that causative takes the affix *san* (desiderative) and *chan* (Aorist)

Thus (अचिञिवाचयिषति or अच्यञिचयिषति 'he desires to teach') अच्यञीगपत् or अच्यञिगपत् 'he taught' The *ई* is changed into *च* by VI 1 48 Thus *इ* + चिच् = छा + चिच् = छा + च् + इ = चाचि This rule applies to the Desideratives of Causatives and the Aorist of the Causatives

२६०२ । सिध्यतेरपारलौकिके । ६ । १ । ४८ ।

सिद्ध्यलौकिकेऽर्थे विद्यमानस्य सिध्यतेरेव चार्थं स्मारयती । अन्नं चाचयति । निश्वाहव-
हीत्यर्थः । अपारलौकिके किञ् । वाचयः सिध्यति । तस्य निश्चिनोति । तं प्रेतयति । वेपयति
वाचय तपः ।

2602 The substitution of च takes place for the diphthong in the causative of चिच्, when it does not refer to the next life.

The word *पारलौकिक* is derived from *परलोक* 'the next world' by adding the affix *लुक्* with the force of 'for the sake of' (V 1 109) The double *Vriddhi* takes place by VII 3 20 The sense of the word *चिच्* must refer to *अज्ञान* or non intelligent things for the purposes of this substitution. Thus *अन्नं चाचयति*, *दानं चाचयति* Why do we say when not referring to the next world? See *तत्परतावच्च वेपयति स्वाग्नेयं कर्त्तव्यं वेपयति* The force of *चिच्* is here that of knowledge, *वाचयः सिध्यति* = *ज्ञानवाचयेनावाचयति* 'The ascetic realises the truth' &c, becomes Perfect The austerity incites the ascetic to the acquisition of that knowledge, and so we say *वेपयति दानं तपः* 'the austerity produces perfection in the ascetic'. Why the substitution does not take place in *अन्नं चाचयति दानवेपयतीत्यादि* 'he causes food to be prepared for the purpose of giving to the Brahmanas' Here though the gift of the food produces effect in the next world yet as that is the effect of *दान* and not of the verb *चिच्* the substitution does take place When the verb *चिच्* directly and not through the mediation of another action, produces *pāraloukika* effect, then the substitution does not take place. The verb *चिच्* here belongs to the *Divādi* class and not to the *Bhūādi*, as the form *सिध्यति* in the sūtra shows it.

२६०३ । प्रजने यीयतेः । ६ । १ । ५५ ।

आग्नेयं चार्थं वा स्मारयती मन्त्रेऽर्थे । वाचयति-वाचयति वा वाः पुरोवाहः । अन्ने
ग्राहयतीत्यर्थः । 'ऊदुषथाया मोहा' (२३६४) । चूडयति ।

2603 There is optionally the substitution of च in the room of the diphthong of the root *चि* in the Causative, when meaning 'to conceive an embryo'.

The root **वी** Adâdi 39 means 'to go, to conceive, to shine, to eat, and to desire'. The substitution takes place when it means 'to impregnate or conceive'. Thus **पुरो धातो णाः मवाचयति** or **मवाचयति=गर्भं धावति**. The word **मवाच** means the receiving of the embryo which in course of time will lead to the birth of a child.

The causative of **गृह्णन्वते** (Bhu. 944) is **गृहयति**. The short **व** is lengthened by VI 4 89 S 2365.

२६०४ । दीपो खी । ६ । ४ । ८ ।

'द्वयः इति द्वयवत् । द्वयतेदवयामा जलवयवयो । द्वययति ।

2604 The **खी** of **दीप्** is replaced by **ख** before the causative **यि** :

Thus **द्वययति, द्वययतः, द्वययन्ति** : Similar reasons as in **जीव**, may be given for the root **द्वय** being exhibited as **दीप्** in the sūtra. But the better construction of the sūtra would have been **द्वयोखी**. When not followed by **यि**, we have **दीपो वर्तते** :

The substitution however, is optional by the following sūtra if it means mental agitation

२६०५ । वा चित्तविरागे । ६ । ४ । ८१

विरागोऽभीतता । चित्तं द्वययति-दीपयति वा क्वाच । 'मितां ह्रस्वः' (२५६८) प्वादी चुरादौ च निभ वक्ताः । चटयति । 'जनीकृप्' । जनयति-जटयति । कृषातेत्यु । क्वाचयति । 'उज्जेर्षी' चुराचयति नलोपो वक्तव्यः । 'कृत्स्नवचनालोपकम् । जटयति कृषाच् । 'द्वय-' इति क्तिच् । चटययति चटिष्यः । चनवाचयन्तु चटययति कृषाचययति । चुरादिषु चपादिष्विच् । 'चिस्त्रुर्षी' (२५६८) । चपयति-चपयतीत्युक्तम् । चितीतेत्यु । चापयति-चापयति । चकाचयति-चकौचयति । अयुचकरत्-अयुच्यते ।

2605 The **क्** substitution for the **खी** of **दीप्** is optional, when the sense is that of the disturbing of the mind.

As **चित्तं** or **मवाच द्वययति** or **दीपयति क्वाच**: 'the desire perverts the Intelligence' Otherwise **चाचन द्वययति** when mental agitation is not meant.

Here we repeat the sūtra VI 4 92. S 2568, because of the context.

२६०५ । क । मितां ह्रस्वः । ६ । ४ । ८२ ।

2605A The roots having an indicative **च्**, retain their penultimate short vowel before the Causative **यि** :

The **चिच्** roots are **चटादि** a subdivision of the **Bhuâdi** (800 to 873), and some belong to the **Ohurâdi**, and all other roots that end in **चच्** as **चप्** and **चक्** of the **Divâdi** class. Thus **चटयति चवचयति, जनयति** from **ज्** Jani (I. 862) **जटयति**, from **ज्** jriśh (I 863), but **जाचयति** from the **Rudhâdi** root **ज्** (IX 24). **चनयति, चपयति** : Some read the anuvṛtti of the word 'optionally' from the last sūtra into this. This will then be of limited option only (*vyavas-thita vibhāṣā*) The forms **चरकाचयति** and **चकाचयति** are thus explained.

द्वितीये तु 'अत्रादिद्वितीयेष्व' (२१७६) इत्यत्रापवादतया यञ्जे प्रयोज्यते । ऐर्चिष्य-ऐर्चिष्यत् । द्वितीयेष्वारण्यत् विजगताञ्चदि यकार इवाभ्यासे भ्रूयते । दत्तादिः सेपात् । द्विषं तु द्वितीयेष्वेव । तृतीयाभावेन प्रकृतवार्तिकप्रयुक्तेः । शिब्रमेवकाटानोर्देभ्यश्चो मुट् न मुट्योर्दे । ऐर् 'आर्चयति' यञोर्नियतं सिद्धा इत्यादि विद्वत् । एवं यकारोदेव चर्षेष्टस्य ।

2607 When the affix चि (Causr) follows, चि is the substitute of च् when the sense is not that of 'informing' but that of 'going'

यचयति 'makes him go' यचयता, यचयति &c But प्रस्थापयति 'causes to believe.' अचिपयति The च of चि is for articulation

Vart — So also वच् to 'remember' which is treated like च् as, अचिगचयति ॥

We repeat here the sūtra VII. 3 32. S 2574.

२६०७ । च । ह्यस्तोऽ विष्णुस्तोः । ७ । ३ । ३२ ॥

2607A For the च of च् is substituted च before an affix with an indicatory च् or च्, but not before the affix चि of the Aorist, nor before च् of the Perfect.

Thus च् + चिच् = च् + चिच् = च् + चिच् । Then by VII. ३ ३२ S 258, च् changed to च and we get चाचयति ।

So also ऐर्चयति ॥ In forming its च् Aorist, the reduplication is irregular, as given in the following Vārtika.

Vārtika — In the case of ऐर्चयति the third should be reduplicated

The meaning is the *third consonant*, or the *third syllable* If we take the first meaning, then this Vārtika prohibits the reduplication of च्, (for च् is already prohibited by यञ्जे) If we take the second meaning, this vārtika becomes an exception to VI 1 2 S 2176 and is applicable to Desiderative bases only, for there alone we get the *third syllable*.

Thus by the ordinary rule the Aorist is ऐर्चिष्यत् while by this vārtika it is ऐर्चिच्यत् according to the first meaning In the case of the second meaning, the च् alone will be heard in the reduplicate च्च Aorist Because the च् would be elided by दत्तादिभ्यः (VII. 4 60 S. 2179) So the reduplication will be of the *second syllable* only, because there being no *third syllable*, the vārtika under consideration does not apply for it applies only to the *Desideratives*.

In fact only *one* meaning can be illustrated in the Aorist of the Causative, while both are applicable in Desiderative, as given in the following note

Note — In the case of the verb ऐर्चयति the third should be reduplicated "Third of what"? Some say the third of the consonants, and according

Why do we say कर्षः 'after (a root expressing) an object'? The affix will not come after an Instrumental case. Thus वनवेनेच्छति, here there is no affix. But वस्तुनिच्छति will be विविदिषति.

Why do we say वयानवदुःकाय 'when the subject of the verb to wish, is also the subject of the verb denoted by the object wished'? Observe 'विप्याः पठन्तु' इति इच्छति गुरुः 'The teacher wishes 'Let the pupils read.' Here the teacher is the agent of the verb 'to wish', but he is not the agent of the verb 'to read', and hence there is no affixing of वच्.

The word वच् optionally shows that a sentence may also be employed to express the same idea. Thus वस्तुनिच्छति or विवर्षति.

In forming the Desiderative of √वद् 'to eat', वच् replaces वद् by II 4 37 S 2427. The वच् augment is not added because of S 2446.

Thus वच् + वद् + वच् + ति = ववच् + वति = विवच् + वति (S 2617) = विवच्वति (The व is changed to व).

Vart — The third of ईचर् is reduplicated optionally. This vārtika has already been given under the last sūtra S. 2607. There are two interpretations of it. One is that the third consonant of ईचर् namely च is reduplicated. The other is that the third syllable of ईचर् is reduplicated namely the च of चच्. Thus we have two forms ईचिचिवति or ईचिचिवति.

२६०९ । रुदतिदुसुयमहिस्वपिप्रच्छ. संश्च । १ । २ । ८ ।

रुदः रुदन् रुक्ता च विवर्षति । रुदिवति । विविदिषति । वस्तुनिच्छति ।

2609 'The affixes *litā* and *san* (III 1. 7) are *lit*, after *rud* 'to weep,' *vid* 'to know,' *mush* 'to steal,' *grah* 'to seize,' *swap* 'to sleep,' and *prachchā* 'to ask.'

Thus वदिवति 'he wishes to cry' विविदिषति 'he wishes to know', वस्तुनिच्छति he wishes to steal.

In forming the Desiderative of वद् the augment वच् is not added by the following sūtra.

Note — The verb वद् is changed into वच्, स्वप् into वुप्, मच्छ into वृच्छ before *lit* affixes by *samprasāraṇa* (VI 1 16).

Note — The *litā* and *san* would have been optionally *lit* after the verb वद् विद् and वुप् by virtue of I 2 26, but this sūtra makes them necessarily so after these three verbs. In the case of the verb वद् these affixes are *lit* by virtue of this sūtra only. In the case of the verbs स्वप् and मच्छ the affix रुक्ता is of course *lit*, because these two verbs are *anit*, that is, they do not take the intermediate व्; and therefore the वच् being directly affixed to them, and rule I 2 18 not applying, the indicative *lit* would make it *lit*. In reference to these verbs, therefore the present sūtra teaches something new, only with regard to the affix वच्, by making

that also *kar*. The verb *मञ्ज्* takes the intermediate *ह्* when the affix *चच्* follows, by virtue of the sūtra VII. 2 75.

२६१० । सनि ग्रहगुहोश्च । ७ । २ । १२ ।

ग्रहेर्गुदेवगुप्ताश्च सन ह्रस्व स्यात् । 'ग्रहिण्या-' (२४६३) इति चप्रसारणम् । सनः पठ्यस्याचिट्त्वाद्गुप्ताभावः । त्रिषुचति । गुप्चसति ॥

2610. The Desiderative affix *चच्* does not get the augment *ह्*, not only after roots ending in *च*, *ज*, *ञ* and *ञ*, but also after *घृ* and *गुह* ॥

Thus *घृ + चच् + चप् + ति = घृह् + चति*. The *र* is vocalised by VI. 1. 16 S. 2412. Then reduplication takes place. As *चादृह् + चति*. Then *ह* is changed to *व* by VIII. 2 31 S 324, and *व* changed to *ञ्* by VIII. 2 41 S 295. Thus *चादृञ् + चति* (for the *च* was already changed to *व* because it followed *ञ्*, the *ह* being no intervention). But this *व* of *चच्* being considered *asiddha*, the *ञ्* is changed to *वृ*, or rather *ञ्* (for *हृ* of *हृ*) being considered *asiddha*, the *ग* is changed to *घ* by VIII. 2 37. S 326, for *चादृञ्* is still considered a *कपस*, as if ending in *ह* and followed by *ह* still, though it is changed to *व*, and thus S 326. is made applicable. The whole equation is thus shown *घृ + चच्* (the affix is *कित्* by 1. 2. 8) = *घृह् + चच्* (VI 1 16) = *घृह् + चच्* (VIII 2. 31) = *घृञ् + चच्* (VIII 2 41) = *त्रिषुचति* (VIII. 2 37). So also with *गुहृ* संवरणे the *चच्* is *कित्* h ro by 1 2 10.

From *हृच्* we have *गुप्चसति* : The desiderative *चच्* of *मञ्ज्* takes *ह्* by the following sūtra

२६११ । किरश्च घञ्च भयः । ७ । २ । १५ ।

'कृ' 'गृ' 'हृ' 'घृहृ' 'मञ्ज्' च-यः सन हृत् स्यात् । विवृण्वति । विजृण्वति । विनृण्वति । विजृण्वति । जृण्वते शीघ्रो नेहः । दिदृण्वते । दिजृण्वते । कचच् 'उद्दिधीर्षु' इति । भीमादिभ्योर्गुप्चसतीति वृत्तात् ।

2611 The desiderative *चच्* takes *ह्* after *कृ* and the four roots that follow it. (Tud. 116-120), namely *√grī*, *√driṣ*, *√dhr̥iṣ* and *√prachakṣ*.

Thus *विवृण्वति*, *विजृण्वति* *दिदृण्वते*, *दिजृण्वते*, *विजृण्वति* (1. 2 8, VI 1 16) But *विजृण्वति* not included in the five. The roots *कृ* and *गृ* would have optionally got *ह्* in the desiderative by VII. 2 41, which would have been optionally lengthened by VII 2. 38. But the *हृ* here being specifically ordained, does not get lengthened by VII. 2 38 S 2391. How do you explain *उद्दिधीर्षु*? It is from the Bhuñh root *पृहृ* or *पृञ्* ॥ Nos. 913 and 1009

२६१२ । इको कल् । १ । २ । ९

इण्वाणकपादिः सञ्चित्त्वात् । गुप्चति । शीहृ । दातृनिष्कति दिदीषते । पञ्चिपपदा-
नावात् 'नीमातिनिषीति-' (२५००) इत्यादि न । अत एव 'समि नीमा-' (२६२३) इति सूत्रे
वाच्योः गुप्चनीमात् कृतम् ।

2612 The affix *san* beginning with a letter of the *Pratyahira jhal* is like *lit*, after verbs ending in *it* vowels

Thus from *पु* we have *पुप्सवति*. The *व* here takes no augment *वट्*, and so it is *पुप्सवति*, and consequently *पु* is not gunated, because the affix is *lit*.

Similarly from *दीङ्* Divādi (No. 26) we have *दिदीवते* 'he wishes to give'. The *व* is not changed to *वट्* because VI 1. 50 S. 2508 applies there only where *व* otherwise would have been changed to *व* or *वे* (*वङ्* विवङ्) : Therefore in the sūtra VII 4 54, S 2627, the roots *व* and *वी* are separately enumerated

Note —After the verbs ending in *ङ्* the desiderative suffix *व* is *lit* when it is *पुप्सादि*, that is to say when the affix *व* does not take the intermediate *व*. The affix *व* is an affix which begins with *व* a letter of the *वङ्* class. But if the intermediate *व* is added before it it is no longer a *पुप्सादि* affix, and in that case it is not *lit*. Thus from *वि* 'to conquer' which is a verb ending in *ङ्*, we have *विनीवति* 'he wishes to conquer' *पु* 'to mix' *पुप्सवति*, so also *कृ* 'to do' *विनीवति*, *वृ* 'to cross' *विनीवति*, *भू* 'to be' *पुप्सवति*

Note —If however, verbs ending in *व* or *उ* or *वृ* or *वृ*, take an intermediate *व*, they likewise take *guna*. As —*स्मि* 'to smile' takes *guna*, and makes its desiderative *स्मिन्वति*.

Note —The *पुप्सादि व* is not *lit* after verbs ending in any other letter than the *ङ्*. As *पिपासति* (from *पि*) 'he wishes to drink'. So from *पुष* we have *पिप्सवति*

Note —The object of making the affix *व* *lit* after verbs ending in *it* vowels, is to prevent the *guna* of the vowel of the root, as in *विचीवति* 'wishes to collect' *पुष्टवति* 'wishes to praise'

२६१३ । हलन्ताच्छ । १ । २ । १० ।

ह्रस्वनीयाङ्गलः पठे असादिः पठिक्कपयद् । पुष्टः पुष्टवति । विनीवति । 'हङ्' विद् । विववति । 'क्लृ' क्लृ । विवविवते । ह्रस्वपठ् आतिपठद् । पुष्टः पिष्टवति-तिष्ठ विवति ।

2613. And after a root ending in a consonant, and preceded by a vowel of the *pratyahira it*, the affix *san* beginning with a *jhal* consonant, is like *lit*

Thus from *पु* we have *पुप्सवति*, and from *पिङ्* 'to pierce' we have *पिनिवति* 'he wishes to break,' here the root *पिङ्* contains the *it* vowel *इ*, it ends in a consonant *ङ्* the affix *व* is directly added without taking an intermediate *व*, and therefore it fulfills all the conditions of the sūtra and the vowel is not gunated

Why do we say "preceded by *व* *ई*, *उ*, *वृ*, *वृ*, *वृ* vowel"?

If the final consonant of the verb is not preceded by a vowel of the *it* class, the affix *व* is not *lit* after such a verb. As *वृत्+वृत्+वृ* = *विववते*

'wishes to sacrifice' Had the affix च् been here a *lit* affix, there would have been samprasāraṇa by rule VI 1. 16 which declares that there is samprasāraṇa of the verbs च्, स्वच्, and यच्, &c., before *lit* affixes.

Why do we say jhalādi *san*?

If the *san* takes the intermediate व् and in then no longer a च्त्वादि च्च् it is not *lit*, and it causes guna. As वृत् + व् + च्च् = विवर्तिवते 'he desires to be' Here there is guna of वृत्.

Roots like वृच् वृच् &c., are governed by this rule, though they end in conjunct consonants, for the word वृच् of the sūtra means *gāṭh* or class, thus वृच् + च्च् + तिच् = वृच् + च्ति (VI. 4. 24 the *m* being elided by treating वृच् as वृच्) = वृच् + ति or वृच् + ति (VII 4. 56). So from वृच् we have वृच् + ति or वृच् + ति.

२६१४ । अज्जमलममां सति । ६ । ४ । १६ ।

अज्जमलममां सति । ६ । ४ । १६ । । अज्जमलममां सति । 'अज्जमलममां' (२३३९) । विवर्तिवति । 'विवर्तिवति' (२३३९) । विवर्तिवति-विवर्तिवति । विवर्तिवति ।

2614 The lengthening of the vowel takes place in the case of a stem ending in a vowel, as well as of च्च् and यच् (which is the substitute of च्च्) when the Desiderative affix च्च् being jhalādi (*i. e.* not taking the augment वृच्) follows.

Loc —Thus of roots ending in vowel we have —विवर्तिवति, वृच् + ति, विवर्तिवति विवर्तिवति (VII 1 100), of च्च् and यच् विवर्तिवति and वृच् + ति.

Thus from the root वि we get विवर्तिवति, the व is changed to व (VII 3 57 §. 2331) Similarly from वृच् + ति, we get विवर्तिवति or विवर्तिवति, the व is optionally changed to व by VII 3 53 §. 2325 From the वृच् we get विवर्तिवति.

The यच् of this sūtra is the substitute of the root वृच् and in forming its desiderative, the following sūtra applies —

But in the Passive, the conjugation will be *Atmanepada*. No *इद्* will be added here to the affixes, because it is confined to the *Parasmaipada* affixes only. The *यच्* being now *ghatādi*, there will be lengthening.

Thus we get निपांस्यते । अघिनिपांस्यते ।

The last sūtra refers to that *गच्* which is the substitute of *इद्* and therefore there is no lengthening of the root *गच्* meaning 'to go'. In its case, the forms will be निगच्छते । अग्निरगच्छते ।

Note—The rule applies to that *गच्* which is the substitute of *इद्*, *इद्* or *इद्* (II. 4. 47 and 48) 'to study'. Therefore, not in अघ्निरगच्छते घञो नास्ति (cf. VII. 2. 58). In the *Veda* we read हवर्गं घोर्जं चगतिर्गच्छते, where though *गच्* means 'to go' and is not, therefore, the substitute of *इद्*, the lengthening takes place by the rule VI. 3. 137. Or the word *अच्* should not be added in the sūtra at all which should be read as *इगच्छा अच्* meaning, "There is lengthening of the stem when the Desiderative *अच्* follows". This would apply of course, to vowel-ending stems because the sentence would mean that, for there cannot be lengthening of a consonant. This will apply to *गच्* also, in this way—'A stem ending in a vowel is lengthened in the Desiderative, and so also of *गच्* which is a substitute of the vowel-stem *इ*'". In this way, we may see, that there is no necessity of the *Vārtika*.

२६१६ । इच्छस्व । २ । ४ । ४८ ।

इच्छो णिनि । इच्छास्वणि । अघिनिपांस्यते ।

2616. And of *इद्* 'to study,' *णिनि* is the substitute when *अच्* follows.

अघिनिपांस्यते, ० वेत्ते, ० चच्छते 'he wishes to study.' The root *इद्* is always preceded by the preposition *अघि*. This will be *Atmanepada* by I. 3. 12 and I. 1. 56. The form is similarly evolved by the application of rules VII. 2. 58, and VI. 4. 16.

२६१७ । रत्नो व्युपधाद्गुलादेः संश्रय । १ । २ । २६ ।

उप्युपधादेः ते उपधे यस्य रत्नगुलादेः रत्नगुलात्पठते यस्यास्यो वेदो वा कितो स्तः । 'यु विस्वाभ्योः समवाच्यत्' (२३४४) । दिद्गु लपते-दिद्गोलिपते । वरविपते-वरोविपते । लिखि लिपति-लिखेतिपति । 'रत्न' किम् । दिदेविपति । व्युपधाद् किम् । निवर्तिषते । 'इत्तादेः' किम् । पविपति । इद् निवर्तयति द्वित्य युजेन वाच्यते । 'X उपधाकार्यं द्विद्वित्युपधात् X' । आदेशश्च द्विद्वित्युपधात् आत्मान्यपेक्षयापुनरात् ।

2617. After a verb which begins with a consonant, and ends in a letter of *Rat pratyahara*, and has as its penultimate *इ* or *ए*, *उ* or *ऋ*, the *Iti* and *san* affixes are optionally *lit*.

The wording of this sūtra requires a little explanation. It consists of the following words:—

1. *रलः* *ralaḥ*, ablative of रल् (after the consonants included in the *Pratyāhara* *ral i. e.*, all the consonants except य *y* and व *v*). Verbs having their final letter any single consonant except य *y* or व *v*.

2. *अपवाद्* means "after penultimate वी." It is a compound of वी + अपवा. The वी itself is a compound of व + ष = वि, in the dual वी. Therefore the phrase means "after (verbs) having for their penultimate either व *i* or व *u* long or short."

3. *हलादेः* means "beginning with a consonant"

All these three words qualify the word "verb" understood.

4. *चञ्च* means "and san."

The sūtra means, those verbs which have a रल् letter in the end, a रल् in the beginning, and an व, वै or व, ष in their penultimate, may optionally treat the affixes *klud* and *san* as क्लृ.

Thus दद्गुल् 'to shine,' makes दद्गुलित्वा or द्दोलित्वा 'having shone,' लिप् 'to write' makes लिपित्वा or सेलित्वा.

Similarly in *san* affix we have क्लित्तिक्लिपति or क्लिषेक्लिपति 'he wishes to write' दिदद्गुलित्वा or दिदोलित्वा 'he wishes to shine.'

So also वदक्लिपति or द्दोलिपति ।

Why 'rala'? The rule does not apply if the verb ends in a letter other than रल्. As दिद्गु + वक्ता = देवित्वा; its desiderative will be दिदेद्विपति. No option is allowed here.

Why *अपवाद्*? There is no option when the penultimate vowel is not व or व. As वृद्गु + वक्ता = वर्तित्वा. Des. विवर्तित्वा.

Why *हलादेः*? The rule does not apply if the verb does not begin with a consonant. As वलित्वा and वद्विपति. There is no option allowed here.

Note :—The rule does not apply if the वक्ता and वृद्गु are *anif*. As वृद्ध्वा, वृद्ध्वते.

The reduplication though *nitya*, is here postponed in favor of *guna*, because of the maxim:—"An operation relating to penultimates is stronger than reduplication."

Moreover, the indicatory च्च in the root वीच् is also a साधक of the relative strength of these rules

२६१८ । सनीयन्तर्षस्त्रजदम्भु त्रिस्वृगुर्भरशपिषनाम् । ७ । २ । ४८ ।

हवादेभ्यर्षादिभ्यश्च चञ्च दद्गुवा स्वप् । दद्गुवाथि 'दग्गुवाथ' (२६१३) हरि क्लित्वा । 'च्यो'—(२५६१) दति वरय छद् । चप् । द्विद्वप् । दद्गुपति-दिदेद्विपति । 'लोलित्वोदेव' (२६२०) दति वरयवाचनियनात् च । वृद्ध्वति-क्लिषेक्लिपति ।

2618. The desiderative च्च may optionally take रल्, after a root ending in वल्, and after च्च. चरन्, दग्गु, वि, वृ, वृ, च्च, च्च, and च्च ।

Note :—Thus दिदेद्विपति or द्दुद्विपति, क्लिषेक्लिपति, वृद्ध्वति = च्च, च्चिक्लिपति, च्चिक्लिपति, च्चिक्लिपति, (VI. 4. 47) च्चिक्लिपति, (VIII. 2. 36 and 41) च्चिक्लिपति,

विमर्षति ॥ इत्थं विवर्षति, विमर्षति (VII 4 56) चोमर्षति, वि, इतिविवर्षति, चि-
 चोमर्षति ॥ इत्थं विवर्षति चोमर्षति ॥ पु विवर्षति, (VII. 4 56) पुवर्षति, चम्,
 मोमर्षति, मोमर्षति, मोमर्षति ॥ The root वृ of the 1st class is to
 be taken, as the form वृ with चम् in the 5th indicates विवर्षति, पुवर्षति ॥
 चि विवर्षति, चोमर्षति ॥ इत्थं विवर्षति विमर्षति ॥ इतिविवर्षति-चोमर्षति-
 इतिविवर्षति चोमर्षति ॥ विवर्षति, विमर्षति, विवर्षति, विमर्षति, विवर्षति, विमर्षति,
 विवर्षति ॥ चोमर्षति चि विवर्षति चोमर्षति ॥ So S 2621 further on

When no वृ augment is added the वृ is added by S 2613. The वृ is
 changed to ऋ by S 2611. Thus विवृ+चम्+चम्+चम्=विवृ+चम्+चम्+चम्+
 चम्+चम्=विवृचम्=विवृचम्. When however, चम् takes वृ then the affix is
 not चम् and we get विवर्षति.

Similarly from चि we get, पुवृचम् or विवर्षति. The second च is not
 changed to ऋ because of the niyama rule VIII. 3 61. S 2627 to be taught
 later on

In forming the Desiderative of चम्, we have चिचिचिचि with चि चम्,
 and चम्+चम् when anit. Now apply the following two sūtras

२६१९ । आचम्प्युपानीत् । ३ । ४ । ५५ ।

चामच ईस्वरावादी चि ।

2619. For the vowel of the roots चम्, चि and चम् there
 is substituted long ई before the च of the Desiderative, when
 it begins with च ॥

Note.—Thus चम्—ईचम् चि—ईचम्, चम्—ईचम् (I 1. 51). The
 reduplication is dropped by VII. 4 53. In the Causative stem चि there
 are two vowels, the इ (चि) is dropped by pūtra-vipratishedha (the prior
 d barring the subsequent) according to VI 4 51, and ई substituted for
 च according to the present sūtra. The word चम् is to be read into the
 sūtra otherwise चाचम्पति. The चम् must begin with च, i.e., should not
 take the वृ augment as in विवर्षति, चिचिचिचि. The roots चि and
 चम् are optionally चि in the Desiderative by VII 2 49.

२६२० । अत्र लोपोऽन्त्यास्य । ३ । ४ । ५८ ।

'अत्र लोपोऽन्त्यास्य' (२६२०) इत्यादि चोमर्षति चोमर्षति लोपोऽन्त्यास्य । आचम्प्युपानीत् ।
 चिचिचिचि । चोमर्षति । चोमर्षति । चोमर्षति-चिचिचिचि । चिचिचिचि-चिचिचिचि-
 चिचिचिचि-चिचिचिचि ।

2620 The reduplicate is dropped under the circumstances
 mentioned in the foregoing sūtras VII 1 51 to VII. 1. 57.

Note.—The examples are given under the above mentioned sūtras.
 The word 'of the reduplicate' चाचम्पति is to be supplied in all the sub-
 sequent sūtras up to the end of the chapter. This sūtra VII. 4 53 says 'a
 short is to be substituted, we must supply the words for the reduplicate'
 to complete the sense, as चोमर्षति, चोमर्षति. The word अत्र in the sūtra
 indicates that the reduplication is not to be elided, when an affix is treated

We have seen in explaining I 2 10, S 2613 दन्ताच् च that the word दन् or consonant there signifies the whole class, and not a root which ends in a single consonant. The च् being क्त्वा after a root that ends in one consonant or more, it is क्त्वा after दन् also, which ends in two consonants द् and न् : Therefore the nasal is elided. Thus we get दिव्दन्ति or दीव्दन्ति. The द् is changed to च्.

When the च् = वेद् we have दिव्दन्ति. From वि (fifth root of S 2618) we get Anit विदीवति and set दिव्दिवति.

From द् (sixth root of S 2618), we have Anit पुद्द्वति and set दिव्दिवति. The ऊ in the Anit form is by VII 1 102 S. 2401, after the short द् has been lengthened by S 2614.

From दु (seventh root of S 2618) we have Anit पुद्द्वति, set दिव्दिवति. Here the equation is दु + द् + वति = पुद् + द् वति (the reduplication takes place first) = पु + दिव्दिवति = दिव्दिवति (VII 4 80 S 2577).

From ऊ (eighth root of S 2618) we have Anit ऊर्द्वति or ऊर्द्वद्वति, set ऊर्द्वद्वति. In ऊर्द्व + द् वति, the guna being taught subsequently should take place first, and then reduplication. Then we get ऊर्द्व + द् वति, and here ओ is changed to औ, and we have ऊर्द्वौ + द् वति. But we cannot however, do this the guna and औ substitution do not take place prior to reduplication, because of the sūtra द्विवचनेऽपि (S 2243), which teaches according to one interpretation, that a substitute of a vowel is just like the original for the purposes of reduplication, and according to another, that no substitution should take place so long as reduplication is not finished. Under whatever view of that sūtra, the reduplicate is दु and not व.

Nor must one object saying 'How can a Sannanta be the occasion or cause of reduplication when it is itself an effect with regard to reduplication?' For the following Paribhāṣhā answers this objection.

"Surely, that which undergoes an operation can, so far as it undergoes that operation, not be made the cause (of the application of a Grammatical rule)."

To explain this Paribhāṣhā the following is extracted from Kielhorn's translation of the Paribhāṣhendusekharī:—'The words 'so far as it undergoes that operation are intended to make (the formation of) ऊर्द्वद्वति and other (forms) possible. For in (the formation of) this (ऊर्द्वद्वति) the syllable व् has been reduplicated in accordance with I 1 59, whereas without (the restriction 'so far as it undergoes that operation') that (rule of Panini) could have had no concern (with the formation of ऊर्द्वद्वति). The term वचनेऽपि in VI 1 9 being a genitive, that which ends with व् (i.e., ऊर्द्व + द् व्) undergoes the operation (of reduplication) taught in I 1 9. Were, then, the present Paribhāṣhā to enjoin merely that 'that which undergoes an operation cannot be made

the cause of the application of a grammatical rule'). इच् which forms part of the *kārya* कर्त्तुं + इच्) could not be the cause of the peculiar reduplication (which is taught in I. 1. 59.) But as the *Paribhāṣā* teaches that, that which undergoes an operation can only so far as it undergoes that operation not become the cause of the application of a grammatical rule, there is no reason why इच् in कर्त्तुं + इच् should not cause the application of I. 1. 59, for although कर्त्तुं + इच्, which includes इच्, is *kārya*, yet the syllable इ only can be called the *kāryam anubhavan kārya*."

From च्च the ninth root in S. 2618, we have अनुचति (Ani) and विचति (set)

The root च्चि (the last but one of S. 2618) is from च्च with the augment उच् । Or it is the root च्च one of the चिद् roots, and च्च is part of the root । It is then of the Churādī class. When the च्च is Ani, it is चिद् by S. 2612 and so there is no guna. The lengthening required by S. 2614, is superseded by the subsequent rule which causes the elision of चि in च्चि । Then there is ई by S. 2619. Thus we have चीप्ति (Ani). Or चिच्चिचिचि (Set). But the non-चिद् root च्चि gives us चिच्चिचिचि ।

From च्च (the last of S. 2618) we have चिच्चिचि (the long च्च replaces च by S. 2504) as Ani, and चिचिचिचि as set.

Vart —The इच् is added to च्च after इच् पच् and इच्छि optionally, as चिचिचिचि or चिचिचि or चिचिचि, (VI. 4. 17) चिचिचिचि or चिचिचि (VII. 4. 54, VIII. 2. 23, VII. 4. 58) चिचिचिचिचि or चिचिचिचिचि. Why do we say 'Desiderative'? Observe चिचिचि, च्च ।

In the case of च्च the following sūtra applies

इच्छि । ततोतिविभाषा । ६ । ४ । १३ ।

चत्तुर्विधया दीर्घा वा स्वात्मलादी चि । चिचिचिचिचिचिचि । * चाचट्टाचि चत्तुर्विधः । * । इच्छि अनुचति । कृत चिचिचिचि ।

2622 The lengthening of the penultimate of च्च is optional, before the Desiderative च्च, when it does not take the augment इच् ।

Thus चिचिचिचि or चिचिचिचि । But in चिचिचिचि no alternative is allowed, as इच् is added to च्च by VII. 2. 49 *Vart* optionally

Vart —The affix च्च is added, when the sense is that of 'in imminent danger', as च्च चिचिचिचि कृत च्च = चिचिचिचि कृत च्च 'the bank is in imminent danger of falling down'. So also च्च अनुचति.

Vart —There is no affixing of च्च after a verb which has already taken च्च in the sense of wishing. As चिचिचिचिचिचिचि. But from the च्च of III. 1. 5, 6 not denoting wishing, we have च्चचिचिचि, चिचिचिचिचि.

Besides चिचिचिचि given above we have an Ani form also, when the following sūtra applies.

२६२३ । सनि नीमाधुरमलमशकपतपदामचङ्गस् । ३ । ४ । ५४ ।

एवाभच इत्थात्वादी सनि । अन्धावलोपः । 'स्को-।' (३८०) इति एलोपः । पितृवति । दिदरिद्रिपति-दिदरिद्रावति । 'हुमिञ्' 'भोज्' आभ्यां यत् । कृवदीर्घस्य भिनोतेरपि भीरुपात्रि-मेपादिभ्यः । 'यः सि-' (२३४२) इति तः । मितृवति । मितृवते । 'या' भाने । मितृवति । माहमेहे । मितृवते । 'दिदाभोः' । दितृवति । 'दिह्' । दितृवते । 'दाञ्' । दितृवति-दितृवते । 'धिट्' । पितृवति । 'घाञ्' । पितृवति-पितृवते । पितृवते । पितृवते । 'यञ्' । धियति । 'यञ्' नर्त्ये' इति दिवादि । स्वयित्तेत् । धियति-धियते । पितृवते । 'राघो हिमायां यभीष्' वाच्यः । पितृवति । 'दिवायाच्' कित् । आरिपितृवति ।

2623. The इच् is substituted for the root-vowel of नी, ना, वा and पा (३), एन्, लन्, यञ्, पद् and चद् when the Desiderative चद् beginning with च् (६ e, not taking the augment ए) follows.

Thus चद् + चद् = चपितृव + चद् । The reduplicate is elided by S. 2620 : and the च is elided by S. 380. Thus we get चितृवति (चद् + चद् + याच् + चिच् = चिप् + चति = चित् + चति)

So also from दृष्टि of the Vārtika we have दिदरिद्रिपति or दिदरिद्रावति ।

The नी includes नीकाति (Kry. 4) and भिनोति (नि of Svādi 4) for नि assumes the form नी, by VI. 4 16. Thus मितृवति, धनितृवति । The च् of इच् becomes च् by S. 2342. The ना denotes all the roots which assume the form ना, on the maxim नाभादा ब्रह्मेत्त्वविधेयः "The terms ना, ना or दा when they are employed in Grammar denote both the original roots ना, ना and दा and also the roots which are changed to ना ना and दा" । They are ना and नाङ् भाने, and नेह् मषिहाने । Thus मितृवति, मितृवते, अथ मितृवते । गु-दितृवति or दितृवते from द्रो, or देह् or दाञ् । So also चित् चते or पितृवति from धिट् or घाञ् । एन्-आरिपृवते, लन्-आलितृवते, यञ्-धियति । But from the Divādi root we have धियति or ति । चद्-पितृवति, चद्-मपितृवते । In the roots that end in a vowel, the च् of चच् is changed to च् by VII 4 49, § 2342 and in the roots that end in a consonant, this च् is dropped, according to VIII. 2 29 S 380. The reduplication falls by VII 4. 58 S 2620

Why do we say 'when the Desiderative follows'? Observe दावति । The word चि is understood here from VII. 4 49, so the rule will not apply when the Desiderative takes the augment चद्, as च पतिवति । Here चद् optionally takes चद् under the vārtika सनिपतिदृष्टिवायानुपचंज्वाभच् S 2621.

Vārt.—The चच् comes after the root-vowel of चच् in the Desiderative, when the sense is that of 'to injure.' As मति पितृवति । Why do we say when the sense is that of 'to injure'? Observe आरि पितृवति ।

२६२४ । मुचोऽकर्मकस्यगुहो वा । ३ । ४ । ५५ ।

यादी सनि । अन्धावलोपः । भोजते-गुणवते या वत्तः स्वयमेव । 'अर्मकत्वं' कित् । गुणवति वत्त लृप् । 'न वृद्धपद्यगुह्य' (२३४८) । विपृत्तति । वक्ति ह् । धियतिवते । 'धियतिचि-' (२५०६) इति चेद् । निमतिवति-निमृत्तति ।

Why do we say "for the व or व्" ? Observe चापच्यते, the Desiderative of which will be चापयिष्यति ॥

Why do we say 'followed by a labial, semi-vowel or व्' ? Observe चव जुनावयिष्यति, according to Padamanjari it is चवजुनावयिष्यति from the sūtra root जु ॥ जुदावयिष्यति ॥

Why do we say 'when these consonants are followed by an व्' ? Observe जुव्वति ॥

By VII. 4, 81 S. 2578, there is व् substitution optionally in the case of the roots mentioned in that sūtra. Thus चिन्तावयिष्यति or जुन्तावयिष्यति. The word चवरे of the above sūtra applies to this also. Thus we have जुव्वति only when च does not follow.

२६२९ । स्तोतिरयोरेव परसंभ्यासात् । ८ । ३ । ६९ ।

✓ आभावेऽपि परस्य स्तोतिरयोरित्येव चस्य वा ह्यस्यप्रभृते षणि नाभ्यस्य । जुव्वति । 'स्तुतिस्वाभ्योः' (२३४३) इत्युत्पद्यते । जुन्तावयिष्यति । चिन्तावयिष्यति । 'स्तोतिरयोः' क्षिप् । विविचति । उपसर्गात् स्वादिक्कभावेन च' (२२९९) इति चस्यच् । चरिष्यति । 'चि' । क्षिप् । तिष्ठावति । जुव्वति । आभावादिस्तुतिर्नेह विवेकः । इच् । प्रयीष्यति । इच् । प्रयीष्यति ।

2627 व् is substituted for व after व or व in the reduplication of a Desiderative, if the व of वच् is changed to व् and not otherwise and then only in च् and in the Causative of roots, which in the Dhātupāṭha begin with a व ॥

This rule is confined to the Desideratives of च् and of व् beginning roots in the Causative, provided that the Desiderative sign व् is changed to व् ॥ The rule applies to the व् of the substitute and not to the affix व्, as there can be no such व् after a reduplicate syllable. Therefore व् means that व which replaces the व् of the roots.

Thus from च्च we have च्चव्वति ॥ Here the व of वच् is changed to व by the last sūtra, and therefore so also after the reduplicate च, the व of च्च is changed to व ॥

Of the Causatives of roots beginning with व् in the Dhātupāṭha, we have विवेचयिष्यति, विविचयिष्यति, जुन्तावयिष्यति ॥ In this last, the व् of वच् is changed to व by VII 4 67 २ 2344. So also चिन्तावयिष्यति ।

Why 'stu and the Causatives' ? Though this व change would have taken place by the preceding Ashtādhyāyī sūtra (VIII 3 59), yet the separate enunciation of this rule indicates that this is a *nyāya* aphorism—the व change takes place only in these cases of च् and the Causatives of Desideratives under the conditions mentioned in this sūtra, and no where else. Thus विविचति from the root विचचरत्वे (Tud 140) This is a root, which is exhibited in the Dhātupāṭha with a व्, therefore the form ought to have been विचिचति by VIII 3. 59, but it is not so, because of the

niyama of the present sūtra. So also द्रुवति from दृक् मासिगद्ये (Div 24) and द्रुवति from दृ मेत्ये (Tud 115).

If this is a niyama rule by the very fact of its separate enunciation, what is then the necessity of using the word च in the aphorism? Ans द्रुवतेऽत्रात्पार्श्वः, so that the sūtra may mean 'if दृ and Causatives only when दृ follows? and not 'if दृ and Causatives when दृ only follows'. In the latter view, we could not get the form द्रुव, and the rule would have applied to विविचति also.

Why do we say in the Desiderative च? So that the niyama may not be any where else. Had चि not been used in the sūtra, the restriction would have been with regard to every affix and the sūtra would have meant 'if there is occasion of च change after a reduplicate it should take place only in the case of दृ and the Causatives'. Therefore च change would not have taken place in विवेच as it is not a Causative.

Why do we say after a reduplicate?

Answer—So that this restriction may apply to that च which would have been caused by the दृ or च of an abhyāsa and not to that which would have been caused by an upasarga. At चिविविचति though without the Proposition the form is विविचति. Here च is changed to व by S. 2277.

Question—No this cannot be the reason because the च caused by the upasarga is considered as sandhya and hence there would be no restriction.

Answer—Then we say the abhyāsa is taken to be qualified by च namely that abhyāsa which is caused by दृ, would give occasion to this rule and not any other abhyāsa. Therefore if a reduplication has been caused by दृ and then दृ is added to it then the restriction of the present sūtra will not apply and च change will take place though the root may not be a Causative &c. This is the दृ of दृच is चोदय (VI 1 19) the Desiderative of this root is चोदयिषति with दृ augment the elision of च (VI 4 48) of च the elision of दृ by VI 4 49.

Question—No this also cannot be the reason because the च change is antarah, while the restriction niyama is Bahiraṅga. Therefore the word alhyāsa is employed superfluously in the sūtra.

Answer—The word alhyāsa is taken in the sūtra so that the restriction may be with regard to that च which might have been occasioned by the दृ or च of the abhyāsa, and not to that च which might be occasioned by the दृ or च of a lha or verbal root. Thus चिविविचति चोदयिषति. Here the root दृ or दृच in the case of चोदय &c. is turned to Desiderative with दृ and by VI 1 19 the word is reduplicated then by VII 4 70 the च is changed to व. Thus चिविचति has the force of the दृ of the abhyāsa for the च is changed to व as चिविच, (VIII 3 59) then as the restriction of the sūtra does not apply the root दृ causes the च of the abhyāsa as चिविच. If the word चवच had not been used in the sūtra, the च of abhyāsa could not

have been changed to च, for then the sūtra would have meant 'च is substituted for च, only in the case of च् and Causatives in the Desiderative च्', and as च्चिष is not a Causative-Desiderative, the restriction would have applied.

२६२८ । सः स्विदिस्वदिसहीनां च । ८ । ३ । ६२ ।

अभ्यासेः परस्य दस्यन्तानिषां सस्य स च न चः चाचि परे । सिस्वेदविपत्ति-सिस्वाद-
विपत्ति । सिस्वादिपत्ति । 'स्वादिष्वेवाच्चासस्य' इति निबन्धान्नेह । अनिबुधूपत्ति ।

शेविकाश्चैविकः सस्यो न । तेन चासीये भव इति बाधयेत् न तु चास्ताच्छः । 'सस्य' किम् ।

सस्यप्रत्ययस्यो नेहः सस्यप्रत्यय सस्यपते ॥

शेविकाश्चैविकः सस्यो न । तेन चासीये भव इति बाधयेत् न तु चास्ताच्छः । 'सस्य' किम् ।
आदिष्वेव भव आदिष्वेवः । आदिष्वेव भव आदिष्वेवः । आदिष्वेवः । सदा नस्त्वर्थसस्यः
च न । चनदानस्यास्ति । इह ननुवन्ताम्बुवन । विद्वत्सु स्वादेव । द्रविडनी याला । 'सस्य'
इत्यनुपपद्यते । अर्थद्वारा चाद्वय सस्यार्थः । तेन इच्छासम्पत्तास्यस्य । स्वादेवसम्पत्तासु स्वादेव ।
ह्युपपद्यते । नीमांसिपते ।

2628. 'The च is substituted for the च् after the reduplicate of the च् Desiderative of the Causatives of स्विद् चिद्, and च् ॥

The च substitute of च् debars the cerebral change. In other words, the र of these roots remains unchanged. As सिस्वेदविपत्ति, सिस्वादविपत्ति and सिस्वादिपत्ति ॥

By the niyama of S. 2277, there is no change here. अनिबुधूपत्ति ।

Kurika—An affix of the same form is not again added to a word which has already once taken it, under the following circumstances;—
(1) a word which has already taken a śaishika affix will not take another śaishika of the same form (2) a word which has taken an affix having the sense of *matup*, will not take another *matup* sense affix of the same form; and (3) lastly a root that has already taken the affix च् will not take another च् ।

Thus of (1) we have चासीयः formed by the śaishika च् added to चास । No second च् can be added. Thus we cannot have चासीये भवः=चासीयीयः, but we must use the sentence चासीये भवः ।

Why do we say 'of the same form'? Observe आदिष्वेव भवः=आदिष्वेवः with च्, from this we have a tertiary derivative आदिष्वेव भवः=आदिष्वेवरीयः with च् ॥ Here च् and च are not of the same form; and so one does not debar the other.

Similarly with *matup*-affix. As from चनवान् we cannot have a tertiary derivative with *matup*: as चनवानस्यास्ति, no second ननुप् is added here. Of course, an affix of dissimilar form can be added. As द्रविडनी यालाः । The word "sarūpa" here means the same in form and sense. Therefore if a root has taken the Desiderative च् (the affixes which has the force of *he wishes*), it will not again take another च् । But if a root has taken the svārthika च् (the affix which does not change the meaning of the root, as the च् of III. 1. 5 S. 2393 added to *gup*, *tij* and *kit* &c.), then it will take the Desiderative च् also. Thus from the sannanta root *jugupsa* we form the Desiderative जुगुप्सिष्यते; नीमांसिपते ॥

Here end the Desideratives.

इति सिस्वेदस्यस्यचचः ।

according to VII 4 60, the *y* is dropped and we have चरत्, and by VII. 4. 83, we get चरत्ये. This is an exception to I 1 5. Thus we have चरत्ये according to the example given in the Bhāṣya. The I Fut. is चराति. So also चराति is I Fut. of चर of the same vārtika. From चरु we have चरो गुणे ।

Similarly from निद we have निदति. The elided *y* of *y* acts as ह्यनिबद् and so prevents the guna of the penultimate *d*. I Fut. is निदिता ।

२६३४ । नित्य कीदृश्ये गती । ३ । १ । २३ ।

नित्यकीदृश्ये एव यद् व्याप्तं कीदृशवाचनविहारे । कुटिलं वाचति वाचयते ।

2634 The affix यद् invariably comes, in the sense of crookedness, after a simple verb expressing motion.

Thus क्रु to move चक्रयते 'he moves crookedly'. So also वाचयते. After a verb of motion, the यद् never expresses intensity or repetition, so if the latter sense is to be expressed, a phrase must be employed, as यद्यं क्रानति 'he wanders much'. This is inferred from the word नित्य used in the sūtra २६, यद् always has the sense of crookedness and no other sense after a verb of motion.

२६३५ । लुपसदपरजपजभदहृदशङ्गभयो भावगर्हायाम् । ३ । १ । २४ ।

भयो पातयर्गर्हायामेव यद् व्यात् । गर्हिव लुपति लोपयते । वाचयते ।

2635 The affix यद् when it is intended to convey the sense of contempt (गर्ह) in respect of the sense of the root (भाव) comes always after the following roots, viz — लुप् 'to cut off', वृत् 'to sit', चर 'to walk', अच् 'to mutter silently any sacred formula', जप् 'to gaze or yawn', दह् 'to burn', दम् 'to bite' and दृ 'to swallow'.

Thus लोपयते he cuts off badly, वाचयते he sits badly, चरयते 'he walks badly', जपयते he recites badly, so also अचयते दहयते दमयते, निदिशयते. The affix यद् does not come in the sense of repetition &c., after the above verbs but only in the sense of censurable performance of the action denoted by the verbs. Separate words must be used to express the intensive or the frequentative meaning. As लुपति 'he cuts off much'.

Note — Why do we say when contempt in regard to the sense of the root is meant? Observe अच्यति he recites well. There is no affixing as no contempt is denoted. Why do we say in regard to the action denoted by the root? When the contempt is not with regard to the sense of the root but with regard to the action as accomplished the affix is not employed. Thus अच्यति यत्नः the Sūdra recites the sacred mantras. The word नित्य of the last aphorism is understood here also.

The Intensive of चर is formed by the following —

२६३६ । चरफलीश्च । ३ । ४ । ८७ ।

अनयोऽन्त्यापरयाते पुक्त्वादाह् यद् पुकोः । पुक्' इत्यनेनापुस्वारो लघ्वते । * च च पदागत-
बद्धाद्यः । * । 'वा पदागतस्य' (१२५) इति यथा स्यात् ।

2636. The augment पुक् comes after the reduplicate of च् and फल् in the Intensives (with or without यद्) »

Note—Thus चङ्ग्वते and चङ्ग्वीति (the lengthening of ञ is by VIII. 2. 77) चङ्ग्वते and चङ्ग्वीति ». See the following sūtra.

The पुक् here refers to anusvāra. It is treated like padānta by the following

Vārtikā.—The anusvāra should be treated as if final in a Pada. That being so, VIII. 4. 59. S. 125 applies to it: and it remains unchanged.

Thus चर + यद् = चर चर + यद् = चं चर् + यद् । Now applies the following.

२६३७ । उत्तरस्यातः । ३ । ४ । ८८ ।

चरक्तोऽन्त्यावात्परस्यात उत्तरस्यादाह् यद् पुकोः । 'इति च' (३५४) इति दीर्घः । चङ्ग्वते-
चङ्ग्वते । चङ्ग्वते-चङ्ग्वते ।

2637. For the subsequent ञ (i.e., for the ञ of the root and not of the reduplicate), there is substituted उ in the Intensive (with or without यद्) of चर् and फल् »

The examples have been given above, चङ्ग्वते, चङ्ग्वीति and चङ्ग्वते चङ्ग्वीति ». The lengthening is by S. 354. Why do we say 'the ञ which stands subsequent to the reduplicate'? The substitute does not replace the ञ of the reduplicate. Why do we say 'of ञ'? The substitute should not replace the final letter, which it otherwise would have done by I. 1. 12. The ह in उह debars guna (VII. 3. 83) in चङ्ग्वीति and चङ्ग्वीति, for though उ is lengthened by VIII. 2. 77, in चङ्ग्वीति, yet that lengthening is considered as non-existent or asiddha (VIII. 1) for the purposes of Guna (VII. 3. 86). *Quere*. If the ह in उह debars guna, why should it not debar lengthening also of VIII. 2. 77?

In conjugating √japa and √jabha, √daha and √daśa of S. 2635 the following applies

२६३८ । जपजभदहदशमञ्जपयां च । ३ । ४ । ८९ ।

यवामरयावत्य पुक्त्वादाह् यद् पुकोः । गर्हितं अपति अजन्त्यत इत्यादि ।

2638. The augment पुक् comes after the reduplicates of जप, जभ, दह, दश, चञ्ज, and चय in the Intensive (with or without यद्) »

Thus अजन्त्यते and अजन्तीति, अजन्त्यते and अजन्तीति, दहन्त्यते and दहन्तीति; दहन्त्यते and दहन्तीति ». The root is दह्, but it is exhibited in the sūtra as दश, showing that even in यद् पुक्, the root loses its nasal. Similarly अजन्त्यते and अजन्तीति, and अजन्त्यते and अजन्तीति ». This last is a sautṛa root.

In conjugating √grī of S. 2635, a ञ is substituted for र by the following —

The augment makes the reduplicate क्त् and so there is no lengthening because of चकितः of sūtra VII. 4. 83. S. 2632.

Thus चनीवच्यते and चनीवचनीति, चनीवच्यते and चनीवचनीति, दनीवच्यते and दनीवचनीति, चनीवच्यते and चनीवचनीति, (चनीवच्यते and चनीवचनीति), चनीवच्यते and चनीवचनीति; चनीवच्यते and चनीवचनीति, and चनीवच्यते and चनीवचनीति, चनीवच्यते and चनीवचनीति. The nasal is elided in one alternative by VI. 4. 24.

In forming the Intensive of nasal-ending roots उक्त् is inserted by the following.

२६४३ । जुगतोऽनुनासिकान्तस्य । ३ । ४ । ८५ ।

अनुनासिकान्तस्याङ्गस्य वोच्चावोऽन्तस्तस्य उक्त्स्यात् । जुगानुस्वातो लक्ष्यते अङ्गुलम् । वञ्चयते-वञ्चयते । तत्परस्वकारान्तर्वाङ्गुलम् उक्त्स्यात् । 'वञ्च' लोपे । वञ्चयते । 'वेदिभावा' (२६१६) । वञ्चयते-वञ्चयते । '० इत्येहिंवावां यकि वनीभावा वाच्यः' । वञ्चयते । हिंसायात् क्त् । वञ्चयते ।

2643. The augment उक्त् (क्) is added after the short अ of a reduplicate in the Intensive (with or without चक्) when the root ends in a Nasal.

The उक्त् is anusvāra as already mentioned in S. 2636

As वञ्चयते and वञ्चयते, वञ्चयते and वञ्चयते, वञ्चयते and वञ्चयते, वञ्चयते and वञ्चयते. The augment क् here should be considered as anusvāra, because an ādeśa is indicated by the nature of the sibilant which is replaced; and therefore in वञ्चयते, it remains anusvāra. Had it been क् it could not have been changed to anusvāra in वञ्चयते, वञ्चयते (See VIII. 3. 24). In वञ्चयते &c, the anusvāra is changed to क्, क् &c, by VIII. 4. 58; the other forms वञ्चयते वञ्चयते, वञ्चयते, वञ्चयते are derived by the following —

Vari: —This anusvāra should be treated as if it was at the end of a Pada or word. That being so VIII. 4. 59 applies, and we have the anusvāra unchanged, as in वञ्चयते &c.

Why do we say "after a short अ"? Observe वेदिच्यते. The व् in व्च indicates that the augment will not be added to a reduplicate which once was long अ but became short by VII. 4. 59 as from वञ्च 'to be angry' is वञ्चयते, (the second lengthening takes place by VII. 4. 83). Why do we say ending in a nasal? Observe वञ्चयते.

The nasal ending roots वञ्च, वञ्च, वञ्च optionally become वा, वा, वा by VI. 4. 43 S. 2319, as वञ्चयते or वञ्चयते.

Vari: —In the Intensive of वञ्च 'to kill,' व्च is substituted for व्च as वञ्चयते. The substitute is with a long व्, had it been with a short व्, that might also have been lengthened by VII. 4. 25. Not doing so, however indicates the existence of the maxim वञ्चापूर्वकविपरिवर्तनम्. "A rule is not universally valid, when that which is taught in it is denoted by a technical term". It is through this that वञ्चावृत्ति is formed from वञ्चयते, because the Guna taught by VI. 4. 146, does not take place here before the Tad-

dhita affix यद्, in as much as that rule VI. 4. 146. is taught by employing the technical term युच् in योयुच्. instead of योरोच्, hence that rule is anitya, and we have ययद् ॥

Why do we say when meaning 'to kill'? Observe कहुष्यते where it means to do.

✓ २६४४ । रीयदुपधस्य च । १ । ४ । ८० ।

रुदुपधस्य चातोत्पद्यस्य रीयायनः स्यादाह्वयुकोः । वरीवृत्त्यते । वृष्णादिवाक्ये च । वरीवृत्त्यते । वरीवृत्त्यते । उभयत्र सत्यम् । वतीकृत्यते । "रीवृत्त्यत इति वक्तव्यम्" । वरीवृत्त्यते । वरीवृत्त्यते ।

2644 The reduplicate of a root, which has a य् in the penultimate position, gets the augment री in the Intensive (with or without वद्) ॥

As वरीवृत्त्यते and वरीवृत्तीति, वरीवृत्त्यते and वरीवृत्तीति ॥ वरीवृत्त्यते and वरीवृत्तीति ॥ Here व is not changed to च because it is considered to belong to Kshubhnādi class. So also वरीवृत्त्यते । From कृप् we get वतीकृत्यते with क in both places.

Vari.—It should be rather stated 'a root which contains a य्; when वद् follows, whether this य् be of upadeśa, or obtained by samprasāraṇa so that the augment may come in वरीवृत्त्यते and वरीवृत्तीति where the य् is of vocalisation, and not penultimate also'. So also वरीवृत्त्यते ।

२६४५ । स्वपिस्यनिठयेजां यङि । ६ । १ । १८ ।

सप्तधात्वं स्यादाह्वि । वीवृत्त्यते । वेदिवृत्त्यते । वेदीवृत्त्यते ।

2645. There is vocalisation of the semi-vowel of the verbs स्वप् 'to sleep', स्वप् 'to shout', and व्ये 'to cover', when followed by the affix वद् of the Intensive.

Thus वीवृत्त्यते, वेदिवृत्त्यते, वेदीवृत्त्यते (VII. 4. 25 the short व् is lengthened). Why do we say 'when वद् follows'? Observe स्वप्न formed by नञिच् III. 2. 172.

२६४६ । न वयः । ६ । १ । २० ।

वावर्यते ।

6246. There is not vocalisation of the semi-vowel of वय, when the affix वद् follows.

The word वङि is understood here. As वावर्यते, वावर्यते, वावर्यते ॥ Why do we say "when वद् follows"? Observe वङ्, वयङि ॥ See VI. 1. 16 to which this rule is an exception.

२६४७ । वायः की । ६ । १ । २१ ।

वेकीयते ।

2647. The verb की is substituted for the verb वाय 'to worship, to observe', when the Intensive affix वद् follows.

The phrase यङि is understood here. Thus चेकीयते, चेकीयते, चेकीयते ॥

Note —The exhibition of की in the sūtra with a long ई indicates that there is long vowel even in tenses where यङ् is elided as चेकीतः ॥ For if the sūtra had enunciated की with a short ए as the substitute of वाय् the forms चेकीयते &c., would have been still valid. Thus की + यङ् = वि + कि + य = वे + कि + य = वे + की + य (VII 4 25 causing the lengthening of the short ए) But then the Nishtha would have been चेकीतः which is wrong

२६४८ । ई प्राप्नोः । ७ । ४ । ३१ ।

चेकीयते । चेकीयते ।

2648 Long ई is substituted for the vowel of the roots च and च्वा in the Intensive

As चेकीयते, चेकीयते ॥ The long ई is for the sake of the subsequent Ash-tādhyāyī sūtra, short ए would have by VII. 4 25, given the same forms also.

२६४९ । अयङ्गुयि क्ङिति । ७ । ४ । २२ ।

भीहोऽयङादिवः स्वाद्यादौ क्ङिति परे । आगम्यते । अयङ्गुयस्व इत्य । ततो गुणः । होहोवयते । तीग्रीवयते ।

2649. Before an affix beginning with य् and having an indicator क् or ङ् there is substituted अय् for the ई of भी ॥

As गम्यते with यङ्, आगम्यते with यङ् प्रयस्य and उपयस्य with स्वप् which being the substitute of क्त्वा is क्ङि ॥ But गिरये where the affix is य, and शेष्य where the affix is यत् (neither क्ङि or क्ङि) ॥

So also होहोवयते and तीग्रीवयते ।

Here ends the conjugation of Intensives in Yañ

इति तिङ्गण्यङ् प्रकरणम् ।

— ० —

॥ अथ तिङन्त यङलुक् प्रकरणम् ॥

CHAPTER XIV.

INTENSIVES WITH YAN—ELIDED.

२६५० । यङोऽयि च । २ । ४ । ७४ ।

यङोऽयिचयये सुकरवाचकायच विनायि यङुर्ल सुकरवात् । अनेतिचित्तोऽयमन्तरङ्गत्वादादौ भवति । ततः मत्वयलवयेन यङन्तत्वाद्भित्त्वम् । अन्वाचकार्यम् । पातुत्वास्तदादयः । 'मिपात्कर्त्तरि-' (२१५८) इति परस्मैपदम् । अतुदात्तङितः-' (२१५९) इति तु न । द्विरवस्य मत्वयाप्रत्ययसंवाचकादयेन मत्वयलवयावयुतेः । यत्र हि मत्वयस्वरवाचारात् रूपमाचीयते तत्रैव च । यत एव मुट्परप्रमाद इत्यत्र अन्वयगत्य- (३२५) इति दीर्घो न । येष्वि स्वयंभीहोऽदयो ऽतुदात्तङितारत्वेऽपि न । अतुदात्तङितः-' (२१५९) इत्यनुवचननिर्देशात् । यत्र च 'X वित्वा-भया-X' इति निषेधात् । अत एव वयम्नादयो न । गयेन निर्देशात् । किं तु गयेन । 'पर्करीत य' ॥ त्वादादौ पाठाश्रयो मुक् ।

2050 And there is diversely the luk-elision of च् (III. 1. 22) when the affix च् (III. 1. 131) follows —

By using 'diversely' there is elision of च् when other affixes than च् follow, both in the sacred and profane literature; as लोचुत् 'much cutter' लोचुत्+च्, चोचुत् 'much purifier.' चरीचत् from चर्च 'to drop.' दरीचत् from दर्च 'to fall,' the नी being added by (VII. 4. 84).

Note —So also च् is elided before other affixes than च्, thus याचुविचो लालचोदि, हृदचिचोदि. See also I. 1. 4.

The elision of च् takes place first before all other operations, because (the elision is antarahita as it is not dependent on any thing else as an efficient cause. Then after such elision, the reduplication takes place, because the affix च्, though elided, leaves its effect behind. The root is considered to be च् and so reduplicated. When doubling takes place, all operations of reduplication also take place. As the च् ending in च् (whether present or elided) gets the designation of Dhātu (root), it is conjugated in all moods and Tenses. It is conjugated in the Parasmaipada, because of the universal rule of § 2159. The च् of च् does not make the conjugation Atmanepadi by § 2157. The च् cannot act as Pratyaya lakshana because the elision of च् takes place even where च् or a pratyaya is added, and where it is not added. The rule of Pratyaya lakshana applies there only where an affix (pratyaya) is elided. It applies to the non-usual form of the affix, and depends upon the real (non common) form of the affix (an affix stripped of all its indicatory letters). If there were the Pratyaya lakshana of the elision of that which was not an integral portion of an affix, the formation of च्चत् would be impossible. For it is formed by adding च् to the plural noun च्चत्, as चोचत् च्चत्. (चर्चिचत्) = च्चत्. In forming this Bahuvrīhi compound, the Nominative Plural affix च् of च्चत् is elided but there is no pratyaya lakshana. Had there been a pratyaya lakshana, the word च्चत् being still considered to be च्—ending, would cause the rule § 425 to apply, and so there would be lengthening of the penultimate. But it is not intended because च् is not essentially a Pratyaya in the sūtra च्चत् &c (S 425).

The Atmanepada terminations will not come in yan luk after those roots even which in the Dhātupāṭha are especially Atmanepadi i.e., which are anudāta or which have an indicatory च्. Thus the roots चर्च, चोच् &c, must be conjugated in the Parasmaipada in yan luk, though in their ordinary state they are Atmanepadi. Because the rule च्चत्चिचि (S 2157) refers to indicatory letters which are anudāta, or which are च्. The change caused by an indicatory letter does not take place in च्चत् च्चत् on the maxim चिचत् च्चत्चिचि &c, (S. 2246).

Similarly there will not be added the vikaranas च्चत् &c, to the Intensive-roots in yan luk, because those vikaranas are exhibited in the rules

Professor Cecil Bendall, M A , 105 Castle St. Cambridge
 5th May 1904 * * Since the appearance of your Panini I have had
 occasion to read a portion of this chapter (Karaka) with a pupil, I found
 our elucidations and remarks on the Sūtras involved to be of the greatest
 value * * * I felt always that your Siddhanta Kaumudī will be
 equally useful

It is acknowledged on all hands except perhaps by some extremist
 advocates of philology, that Panini is the most scientific grammar that
 we know of. But the study of Panini has always been considered to be a
 rightful bugbear not only by several oriental scholars in the West but by
 the Sanskrit-loving savants of the East as well, and this, in spite of its
 further systematization and simplification by Bhattoji Dikshita in his
 well known Siddhanta Kaumudī. Babu S C Vasu deserves great
 credit for the immense thought and labour he has put forth in bringing
 out this edition of the Kaumudī so soon after his masterly edition of the
 Ashtadhyāyī. An English translation is given for every aphorism and
 its explanation by Bhattoji and copious notes are added, partly original
 and partly based on commentaries like the Tattwabodhinī, so that one
 who has a fairly general knowledge of Sanskrit may easily master the
 Kaumudī without the help of a Pandit instructor. The book serves,
 though in a much better way, the same purpose which Dr Ballantyne's
 edition of the Laghu Kaumudī (Vizianagram Sanskrit Series) was
 intended to serve for less advanced students of Sanskrit Grammar.

(The Indian Review May, 1907)

BY THE SAME AUTHOR

THE ASHTADHYAYI OF PANINI

Complete in 1,682 pages, Royal Octavo,

Containing Sanskrit Sūtras and Vṛttis with Notes and Explanations
 in English, based on the celebrated Commentary called the Kāśīkā.

Price for the Complete work

Indian	...	Rs 45 0 0
Foreign	...	£ 3 0 0

The Right Hon'ble F MaxMuller, Oxford, 9th Febr
 uary, 1892 — * * From what I have seen of it it will be a very useful
 work. What should I have given for such a work forty years ago when I
 puzzled my head over Panini's Sūtras and the Commentaries * * *
 I hope you may succeed in finishing your work.

The Right Hon ble F MaxMuller, Oxford, 30th April,
 1899 — * * * Allow me to congratulate you on your successful termina-
 tion of Pāṇini's Grammar. It was a great undertaking and you have
 done your part of the work most admirably. I say once more, what should
 I have given for such an edition of Pāṇini when I was young, and how
 much time would it have saved me and others. Whatever people may say,
 no one knows Sanskrit who does not know Pāṇini * * *

THE SIDDHANTA KAUMUDI

OF
BHATTOJI DIKSHITA,

*Containing the original text with notes, and explanations in English
based on Tattvabodhinī, Kāśikā and other Commentaries*

TRANSLATED BY
SRISA CHANDRA VASU, B.A.,
AUTHOR OF PANINI'S ASHTADHYAYI, &c., &c., &c.

To be completed in three Volumes, Royal Octavo about 2,500 pages.

The Siddhanta Kaumudi of Bhattoji Dikshita requires no introduction to the public. The translation follows the same lines as was adopted in the previous work, the Ashtādhyāyī.

Just Ready.

CAN BE SUPPLIED AT ONCE TO SUBSCRIBERS
VOLUME I.

COMPLETE IN 1,028 PAGES, ROYAL OCTAVO.

VOLUME II—(Part I Chapters I to XIII)

(Conjugation of roots belonging to the Bhū, Ad, Hu, Div, Su, Tad Rudh, Tan, Kri and Chur Classes) 570 pp., Royal 8vo

VOLUME II—Part II.

(Contains the Kridanta and Unadi Affixes) complete in 408 pages Royal 8vo

VOLUME III

Complete in 247 pp., Royal Octavo, contains the Grammar of the Vedas

TERMS.

For Non-Subscribers—

Sending orders after completion of the work	
Price for the complete work,	(Indian rate) ... Rs. 45
	(Foreign rate) ... £ 3

For Subscribers—

(A) Getting their names registered during the course of publication, but paying after the completion of the work	... Rs 35
--	-----------

(B) Paying during the course of publication, by instalments—(Rs 10, 10 and 5)—(Indian rate)	... Rs 25
	(Foreign rate) ... £ 2

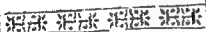
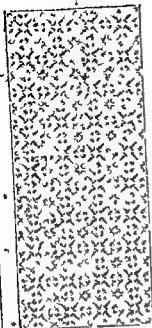
(C) Paying at once, at the time of registering their names	... Rs 20
	(Foreign rate) ... £ 2

No'te.—In the cases of orders by V. P. Post, extra charges are made for postage and V. P. Commission.

Applications should be addressed to the

MANAGER, PANINI OFFICE,
Bhaddurdaganj, Allahabad.

Upper India Press, Allahabad.

Vol. II. Part I

FASCICULUS VI.

1907.

Published by
The Print Office,
Bhuvaneshwari Ashram,
28 40 Bha Inrany,
ALI AHABAD

All Rights Reserved

SIDDHANTA KAUMUDI

OR

BHATTOJI . . .

DIKSHITA . . .

TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

SRISA CHANDRA VASU,

AND

VAMANA DAS VASU.

WORKS BY SRISA OHANDRA VASU.

- 1 THE ASHTADHYAYI OF PANINI.—Containing Sanskrit Sūtras and Vrittis with Notes and explanations in English based on the celebrated commentary the *Asika*. Royal Octavo pages 166 price Rs 45
- 2 ISHA AND KLNA UPANISHADS.—With Anvaya Vritti Word meaning, extracts from the commentaries of Śhrīnārāyaṇa Ramanuja and Madhava Chūya. Notes and Translations in English, together with Introduction and Index. Crown 8vo pages 175 Price Re 1
- 3 KATHA UPANISHAD.—With Sanskrit text anvaya, Vritti word meanings extract from the Commentaries of Śhrīnārāyaṇa Ramanuja and Madhava, notes and translations into English with Indexes of Mantras and Sanskrit words with their meaning in English. Cr 8vo pages 224 Price Re 1
- 4 A CATCHISM OF HINDUISM.—Containing 179 Questions and Answers on the Cardinal Principles of Hinduism with Sanskrit Quotations from Śrūti (Vedic and Tantric) and Itihasas. Cr. 8vo. pages 71 price 6 annas
- 5 DAILY PRACTICE OF THE HINDUS.—This is a book containing the Morning duties of every Hindu from early rising till he finishes his Sandhya. Contents The Daily Practice of the Hindus on Bathing Tarpana or offering water to ancestors, Sama Vēdi Sandhya, Nādhyandini Sandhya and Tūriti Sandhya Vedic Mantras are transliterated in English also Word meaning and Grammatical notes on these are fully given. Royal 16 mo. pages 230 Price Re. 1.
- 6 AN EASY INTRODUCTION TO YOGA PHILOSOPHY.—Is an earnest endeavour to bring the truths of Yoga Philosophy within reach of the general reader, while serving as a convenient hand book for ready reference for learners and teachers alike. *The Central Hindu College Magazine, June 1904* Cr 8vo pages 80 price 8 annas
- 7 SHIVA SANHITA.—A most famous treatise on Hatha and Raja Yoga. English translation with notes. Cr. 8vo pages 64 price 8 annas

would not have given that particular example **बोद्धु** in the Vaidic when such would have been the regular form

Nor can it be said that the prohibition of **guna** with regard to **बु** as given in VII 3 88 S 2224 applies to the simple root **बु** and not to the derivative root **बोद्धु** and so there was the necessity for Pāṇini of showing the irregular form **बोद्धु**. For the Paribhāṣā **मृद्वि** &c., states that a rule enunciated with regard to a simple root, applies to its **बृह् लृक्** form also. Therefore, the prohibition of **guna** with regard to **बु** would have applied to **बोद्धु** also. The maxim **मृद्वि प्रद्वे बृह् लृक्त्वाच्चाचि प्रद्वं** is further strengthened by the fact that the reduplications in the sixth adhyāya of Pāṇini (VI 1 1. &c.) are really the double use or repetition of the original root, and so they are not essentially different from the original roots

Therefore we have **बोद्धु + ईति = बोधवीति**. When there is not the ईट् augment, there we have **बोधीति**. The dual affix **वच्** being णिच् causes no **guna**, as **बोद्धवः**. The Plural is **बोद्धु + णि = बोद्धु + णि** (VII. 1. 2. S. 2479) = **बोद्धवति**.

The Perfect is **बोधवां चकार**. I Fut. **बोधयिष्यात्**. II Fut. **बोधयिष्यति**. Impv. 3. S. **बोधयीतु** or **बोधोतु** (Vaidic **बोद्धु**). With **वाचक्** we have **बोद्धवात्**. 2. S. **बोद्धि**. 1. S. **बोधयानि**. D. **बोधयाम**. Imperfect **अबोधेत्** or **अबोधयीत्**. D. **अबोधयाम्**. pl. **अबोधयुः**. Pot. **बोद्धवाद्**. D. **बोद्धवामाद्**. Ben. **बोद्धवाम**. D. **बोद्धवामाच्च**.

In forming the Aorist the णिच् is elided by II 4. 77 S. 2223. When ईट् is added by VII. 3. 94. S. 2651 the व is replaced by वृक् (VI. 4 88 S. 2174) which debars the **guna**, because it is **nitya**. Thus we have **अबोधेत्** or **अबोधयीत्**. D. **अबोधयाम्**. The plural is formed by वृक्, and वृक् replaces व. Thus **अबोधयुः**. (Note:—Māhava gives **अबोधयुः**).

The conditional is **अबोधयिष्यद्**.

Now we shall take some typical roots and conjugate them in **yāñ luk**.

2. **√spardha**. (Bhṛādi 3).

Pre. **पारस्पर्धि**. Here the reduplicate has been lengthened by VII. 4. 83. S. 2632. There is insertion of the long ई optionally by VII. 3 94. S. 2651. When there is no insertion of the long ई, the form is **पारस्पर्धि**. The व is changed to च by VIII 2. 40 S. 2280 and one व is elided by VIII. 4. 65. S. 71. Dual **पारस्पर्धे**. Pl. **पारस्पर्धि**. 2nd Sing. **पारस्पर्धे**.

In the Perfect, we have **पारस्पर्ध्विचकार**. I Fut. **पारस्पर्धिष्यात्**. II. Fut. **पारस्पर्धिष्यति**. Imperative 3rd S. **पारस्पर्धेत्** or **पारस्पर्ध्वत्** or **पारस्पर्ध्यात्**. Dual. **पारस्पर्धे**. Pl. **पारस्पर्धुः**. 2nd S. **पारस्पर्धि**. The णिच् is changed to णि by VI. 4. 101 S. 2425. Imperfect **अपारस्पर्धे** or **अपारस्पर्ध्वत्**. When there is augment ईट् in the Imperfect, then the form is **अपारस्पर्धेत्**. In the 2nd Per. singular one form is **अपारस्पर्ध्व** where the final वृक् of the root is changed to च by VIII. 2. 75. S. 2453 and one व is elided by VIII. 3. 14. S. 173. But

when there is no वस् by S 2169, the form of the 2nd Pl. singular is अवावत् or अवावत् । Pot. वाववत् Dual. वाववत् । Ben. Dual. वाववत् । Aor. अवावत् । Here the ईट् is compulsory by VII. 3. 96. S. 2225. The व is elided by VIII 2. 28 S. 2266. Dual अवावत् । Pl. अवावत् । Con. अवावत् ।

3. /gādhri. (Bhrādi 4).

Pre. 3rd S अगाधि or अगाधीनि with long ईट्. The sūtras VIII. 2. 40 S. 2280 and VIII. 4. 53 S. 52 apply in evolving the first form, for न of तिच् is changed to व and the व of the root is changed to द. The 2nd Sing. is अगाधि । Here by VIII. 2. 37 S. 326 the व of the root is changed to द, and by VIII. 4. 55 S. 121 the व is replaced by न. The Perfect is अगाधत् । The form is Parasmaipadi. I. Fut. अगाधित् । II. Fut. अगाधित्वत् । Imperative 3rd S. अगाधीतु or अगाधीतु or अगाधितु । Dual अगाधितु । Pl. अगाधितु । 1st S. अगाधितु । Imperfect 3rd S. अगाधीत् । अगाधत् । Dual अगाधीत् । Pl. अगाधीत् । Or 2nd S. with व is अगाधत् otherwise it is अगाधत् or ०ट् । Pot. अगाधितु । अगाधितु । Aorist अगाधीत् । Dual अगाधीत् । Ben. अगाधितु । अगाधितु । Con. अगाधितु ।

4. /nāthri. (Bhrādi 7).

Pre. 3rd Sing. नाथति or नाथीति when ईट् is added. Dual नाथत् । 2nd Dual नाथत् । In नाथति the व is replaced by न (VIII. 2. 40 S. 2290, and then this is changed to न by VIII 4 55 S. 121.

5. /dadhri. (Bhrādi 8).

Pre. 3rd S दादति or दादतीनि with ईट्. Dual दादत् । Pl. दादत् । 2nd S. दादतीनि or दादति । 1st S दादति or दादतीनि । P r दादत् । I. Fut. दादितु । II. Fut. दादित्वत् । Impera. 3rd S. दादतु or दादतु or दादतीतु । 1st S. दादति । Imperfect अदात् or अदात् । Dual अदादत् । Pl. अदादत् । 2nd S. अदात् or अदात् or ०ट् । अदादत् । 1st S अदादत् । Pot. दादितु । Dual दादितु । Ben. दादितु । Dual दादितु । Aor. अदादतीत् or अदादतीत् where the वृद्धि is optional by VII. 2. 7. S 2234 Dual अदादितु or अदादितु । Con. अदादितु ।

6. /śhndri. (Bhrādi 9).

Pre. शोशुदीति with ईट्; or शोशुति without ईट्. Per. शोशुदादत् । Imperfect अशोशुत् or अशोशुदीत् with ईट्. Dual अशोशुत् । Pl. अशोशुत् । Aor. अशोशुदीत् । The ईट् is compulsory by VII. 3. 96. S. 2225. Dual अशोशुदीत् ।

7. /munda (Bhrādi 16)

Pre. 3rd S मोमुदीति or मोमति । Dual मोमुत् । Pl. मोमुत् । 2nd S. मोमति or मोमुदीति । 1st S मोमुत् or मोमुदीति । Dual मोमुत् । Per. मोमुदादत् । I. Fut. मोमुत् । II. Fut. मोमुत् । Imperative मोमुत् or मोमुदीत् । 2nd S. मोमुत् । There is no guṇa here, as हि is अपि । 1st S मोमुत् । Dual मोमुत् । The guṇa is prevented here by VII. 3. 87.

S 2503 *Quære* —Why does not the sūtra I 1 4 S 2656 prevent gunā in the case of *नोभोदिता* (I Fut.) also?

Answer —The elision of यद् is by II 4 74 S 2650 where the word वदुस् is understood from the preceding *Ashtādhyāyī* sūtra वदुस् चन्दति (II. 4. 73 S 3400). Hence diversely, the gunā is not prevented here, for the elision of the *Ārdhadhātuka* यद् is by a *bahulām* rule, and so it does not occasion the application of the rule I 1 4 S 2656. This is not however the view of the *Mādhvīya*. The form there given is नोभुदिता।

Imperfect, 3rd S *अभोभोद्* or *भद्*, or *अभोभुदीद्*। Dual *अभोभुक्ताद्*। Pl *अभोभुद्*। 2nd S. *अभोभोद्* or *अभोभोद्* or *अभोभोः* (VIII 2 75, S 2468) or *अभोभुदीः* with ईद्। 1st S *अभोभुदद्*। Pōb *नोभुदाद्*। Ben. 3rd S. *नोभुदाद्*। Dual *नोभुदात्ताद्*। Aorist *अभोभोदीद्*। Here there is gunā either because the elision of दिच् is considered as *asiddha*, and so दिच् causes gunā, or there is gunā by *pratyaya lakṣhanā* (I 1 62, S 262), therefore the sūtra VII 3 87 S 2503 finds no scope here. Dual *अभोभोदिताद्*। Con *अभोभोदिष्वद्*।

8. *√kurda* (Bhāṭi 21) *√gārda* (22) *√khurda* (23)

Pre *चोक्षति* or *चोक्षति*। 2nd S. *चोक्षते*। Per *चोक्षी चकार*। I Fut. *चोक्षिष्यति*। Imperfect 3rd S. *अचोक्षीद्* or *अचोक्षद्* or *अचोक्षद्* (VIII 4 56 S 206), 2nd S. *अचोक्षः* (VIII 2. 75 S 2468), or *अचोक्षीः*। The Imperfect 2nd S. of *√khurda* and *√gārda* are *अचोक्षः* and *अचोक्षः* respectively.

9 *√vanchu* 'to go' (Bhāṭi 204). The force of the Intensive affix यच् here is that of moving crookedly by III 1 23 S 2634. By VII 4 84 S. 2642 there is inserted the augment नीच्।

Pre, 3rd S. *अनीचयति* or *अनीचयति*। Dual *अनीचयतः*। Pl *अनीचयति*। In the Dual the nasal is elided because the Dual affix तच् is चिच् and so VI 4 24 S. 415 causes the elision. Imperative 3rd S. *अनीचयति* or *अनीचयत* or *अनीचयत*। Dual *अनीचयतः*। Pl *अनीचयतु*। 2nd S. *अनीचयिष्व*। 1st S. *अनीचयति*। Imperfect *अनीचयति* or *अनीचयद्*।

10 *√gamtri* to go (Bhāṭi 1031)

Pre *अङ्गनीति* or *अङ्गति*। The augment जुच् is added by VII 4 85 S 2643. The final nasal is elided by VI 4 37 S 2428 in the dual as *अङ्गति*। Pl *अङ्गति*। The penultimate अ is elided by VI 4 98 S 2363. The 1st Sing. is *अङ्गति*। Dual *अङ्गति*। The final त् of तच् is changed to च् by VIII 2. 65 S 2309, I Fut. *अङ्गतिष्यति*। Here the intermediate हद् is not debarred because the prohibition of § 2246 we have already explained applies to monosyllabic roots and not to यत्तु luk. See sūtra VII 3 10 S 2245. Compare I. Fut. *गन्त* of the primitive *√gam*. Imperative 3rd S. *अङ्गति* or *अङ्गत्*। 2nd S. *अङ्गति*। Q. Why does not the sūtra अतो देः (VI 4 105 S 2202) cause the elision of दि for the stem अङ्ग ends in अ? Ans —The real stem is *अङ्गद्* (च changed to च् by S 2309), and the final च् is elided before दि by the *Abhīga* rule VI 4 37 S. 2428, and consequently this elision is considered as *asiddha* (VI. 4 22 S 2183), and so the दि is not

cluded. But according to SudhAkara the form would be अहृदि the व is not elided, for the sūtra VI 4 37 S. 2429 is confined to the primitive root (opadesas as taught in the Dīātupāthā and which are anubandha and not to derivatives roots. The Imperfect is अहृन्ति or अहृन्. This latter form is got by the application of वेति वाते (VIII 3 64 S 341) whereby the final व of the root is changed to ह. Dual अहृन्तम्. Pl. अहृन्तुः (ajahṛntuḥ) 2nd S. अहृन्ति. Dual अहृन्तम्. Pl. अहृन्तः 1st S अहृन्तम्. Dual अहृन्तम्. Pl. अहृन्तः. The Aorist 3rd S is अहृन्ति. There is not the अह् aorist here, for अह् is confined to the primitive √gam which has an indicatory वृ (III 1 55 S 2343), and not to the derivative root where there is no anubandhaḥ. Nor is there वृद्धि in the aorist, for it is prevented by VII 2 5 S 2299. The dual is अहृन्तिवृत्. 1

11 √han to kill (A 14 h 2)
Pre अहृन्ति or अहृन्ति. Q—Here the व is changed to ह by VII 3 65 S 2430. But a reference to that sūtra will show that its operation is confined to the primitive root हृ for in the sūtra अहृन्तम् (VII 3 65 S 2430) the word हृन्ति is understood from the preceding aṣṭadhyāyī sūtra वे हृन्ति &c., (VII 3. 54 S. 353), and as हृन्ति in the sūtra is exhibited with क्तिन्, therefore that rule is confined to Primitive roots, and not to यान् लुक् because of the Paribhāṣhā —

रित्वा यपानुवायेन निर्दिष्टं यद्वेत्त वः ।
पञ्चैकान् प्रत्येकं विव वृत्तिवति न वृत् लुकि ॥

§ a sūtra .246 (VII 2. 10) for its explanation. Ans.—The objection is valid. But according to Nyāyikāra, the व is changed to ह in spite of that Paribhāṣhā, which only shows that the rule contained in the Paribhāṣhā above given is not of universal application and is anitya. That the Paribhāṣhā is anitya we infer from the jāpaka of sūtra पुनो वृ लुके (VII 4. 82. S. 2630), which ordains guna of the abhyāsa of the यान् root. But the rule requiring reduplication is enunciated by using the word वृत्तम् for VI 1 1. S. 2175 says वृत्तम् द्वे मयवत्, and if the above Paribhāṣhā were of universal application, there would be no reduplication in वृत्तम् any where. But Pāṇini takes for granted that there is reduplication in यान् लुक् also, for he ordains guna of the reduplicate in यान् लुक् by S 2630, which he would not have done had there been no reduplication in वृत्तम्. The fact that there is reduplication in यान् लुक्, is a breach of the above Paribhāṣhā. Hence the Paribhāṣhā is anitya evidently, so far as reduplication is concerned. Why should it not be anitya in other respects also?

The Dual is अहृन्तः. Pl. अहृन्तः. I Fut. अहृन्ति. Imperative 2nd Sing. अहृन्ति. The sūtra हृन्ति (VI 4. 36 S. 2431) does not apply here, and so the व of हृ is not changed to ह as in हृदि, because the rule 2431 is shown with क्तिन् and so the above Paribhāṣhā applies. It is not consid-

ered anitya here. The cchāndas form of 2nd Sing. given in Nyāsa is अह्पनीदिः. The elision of the final *व* required by VI. 4. 37. S. 2428 does not take place in this example.

The Imperfect is अह्पनीत् or अह्पन्ति. Pot. अह्पन्त्यात्. Ben. अह्पन्तः. Aor. 3rd S. अह्पन्तीत्. Dual अह्पन्तिह्वात् &c. Here the *√han* is replaced by *√vadhā* (II. 4. 42 S. 2433 and 2434) and when so, there is no reduplication. For the whole reduplicated stem "अह्पन्" is replaced by *वध* in the Benedictive and Aorist, and this substitute *वध* is not again reduplicated. The reason of this is, that *वध* being a substitute of the reduplicated stem "jañghan," is sthānivat to it (I. 1. 56 S. 49) and is considered to be an *abhyasta* or reduplicated stem already; and there is no reduplication of an already reduplicated stem, because of the prohibition "अवध्वावध्वा" in VI. 1. 8. S. 2177; and as it is in apposition with *पानो* in the same sūtra S. 2177, it qualifies the root. So that a root which is not a reduplicate, is reduplicated. Because the force of the Bahuvrīhi in the compound अवध्वावध्वा makes it a qualifying term to the word 'dhātōh' in S. 2177.

The *√han* is Atmanepadi when preceded by the Preposition अह्. See sūtra S. 2695. The yañ luk of *√han* therefore will be अह्पन्ति &c.

12. *√chara* to go, to eat. (Bhṛādi, 591).

Pre. चरुतीति or चरुतिः. The *च* of चरु is changed to *च* by VII. 4. 88 S. 2637. This short *च* is lengthened by VIII. 2. 77. S. 354 in the second form where there is no चरु. Thus we have चरुचरु + ति. This long *च* is to be considered as non-effective for the purposes of guṇa ordained by VII. 3. 86 S. 2189, because it is caused by a Tripāḍi rule (VIII. 2. 77 S. 354) and is therefore asiddha for the purposes of the application of a prior rule (VIII. 2. 1. S. 12). This long *च* therefore ought to be guṇated by VII. 3. 86 S. 2189. This however is not the case because the *च* was ordained by उद्वपरागतः (VII. 4. 88 S. 2637), the indicatory *च* in उद्व shows that there = no guṇa, but the form *च* is to be retained. Q.—If the form *च* = to be retained, because of *च* in उद्व (I. 1. 70 S. 15), why is it lengthened by VIII. 2. 77 S. 354 for *च* should prevent lengthening also. Ans.—The lengthening is, however, considered as asiddha for the purposes of the application of all other rules, and hence it is not prevented.

The dual is चरुचरुः. Pl. चरुचरुतिः. I. Fut. चरुचरुतिः. II. Fut. चरुचरुतिष्यति. Imperative चरुचरुति or चरुचरु. Imperfect अह्पन्तिह्वात् or अह्पन्तिह्वा. The lengthening here is by VIII. 2. 76 S. 433.

13. *√khan* to dig (Bhṛādi 927).

Pre. खन्तीति or खन्ति. Dual खन्त्यात्. Here the final *व* is replaced by *ख* (VI. 4. 42 S. 2504). The lengthening of *ख* of खन् would have taken place by VI. 4. 15 S. 2366 also, but that rule is debarred by the subsequent rule VI. 4. 42 S. 2504. The plural is खन्तिह्वा (chañkhnati). The penul-

timato of च is elided by VI. 4. 98 S. 2363. The Imperative 2nd Singular is चह्यहि. The हि being चयि (III. 4. 87 S. 2201) is चि (1 2 4. S. 2234), hence चयच् &c., (VI. 4. 42 S. 2504) applies and the च is changed to चः 1st Sing. चह्यमि. Imperfect 3rd Sing. चह्यन्ती or चह्यन्तः. Dual चह्यताम्. Pl. चह्यन्तु. Pot. चह्यताम् or चह्यन्ताम्. The चः substitution for च is optional here by VI. 4. 43 S. 2319, Aor. चह्यन्ती or चह्यन्तः. The वृद्धि is here optional by यतोह्लादेः (VII. 2 7 S. 2234).

Note:—Some give the Pre. 3rd Dual चह्यन्तः.

14. √yu to mix. (Adādi 23).

Pre. योयति or योयति. Sūtra VII. 3. 89 S. 2443 would have caused वृद्धि of य, but as the word योयत्य is understood in that sūtra from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtra VII 3 87 S. 2503, the वृद्धि does not take place in the case of the reduplicate stem युयु. I Fut. योयिष्यामि. Imperative योयन्तु or योयन्तु. Imperfect योयन्ती or योयन्तः. Pot. योयन्ताम्. Ben. योयन्तु. Here there is lengthening (VII. 4. 25 S. 2298) Aor. योयन्ती.

15. √nu to praise, (Adādi 25). Pre. नोयति or नोयति. Imperative नोयन्तु. Imperfect नोयन्ती or नोयन्तः. Pot. नोयन्ताम्. Ben. नोयन्तु. Aor. नोयन्ती.

16. √hā 'to go,' 'to abandon' (juhotyādi 6 and 7)

Pre. जहति or जाहति. Dual जहते. Here the sūtra ई हल्यपो. (VI. 4. 113 S. 2497) applies, and so there is long ई substitution. The following five sūtras which apply to the primitive root √hā, do not apply to the intensive root √jāhā, because those rules specifically apply to the primitive root √hā; as the root is exhibited in those sūtras with हित् as हति, and hence the Paribhāṣhā given under the √nan (above) applies and prevents the applications of these rules in जह्यन्तु. These five rules are (1) VI. 1. 116 S. 2498 which ordains optional short ह, (2) VI. 4. 117 S. 2499 which ordains long जा before हि affix, (3) VI. 4. 118 S. 2500 which teaches the elision of जा before an affix beginning with ह, (4) VI. 4. 66 S. 2462 which requires जा to be changed to ई, and (5) VI. 4. 67 S. 2314 which requires ह substitution. In all these sūtras the root √hā is exhibited with हित्.

The Plural, therefore, is जहति. 2nd S. जाहति or जाहति. Dual जहते. Pl. जहन्ते. 1st S. जहति or जाहति. Dual जहते. Pl. जहन्ते. Imperative 2nd S. जहति (S. 2497). Imperfect जहन्ती or जहन्तः. Dual जहन्ती or जहन्तः. Pl. जहन्तु. Pot. जहन्ताम्. The long ई is by S. 2497. Ben. जाहन्तु. Aor. जहन्ती. Dual जहन्ती. Con. जहन्ति.

Note:—Mādhaviya gives Pre. 3rd Sing. जहति instead of जाहति.

17. √svap 'to sleep' (Adādi 58).

Pre. शवति or शवति. The vocalisation of व into ष which takes place in the case of वच् as in शोष्यते by VI. 1. 19 S. 2645, does not take place in षच् युच् because the elision of an affix by युच् prevents the affix

leaving any operative force behind. See I 1 62 S 262 and I 1 63 S 263. The sūtra वदादिभ्यः (VII 2 76 S 2474) requires the augment व् to be added to sārvaadhātuka affixes. The √swap belongs to rudhādi sub-division and ought to take व्. But the operation of this rule is prevented also because the rule is enunciated with regard to a gana by using the word वदादि and so by the Paribhāṣha given above under √han, that sūtra does not apply to yañ luk.

The Dual is वास्ववः । Pl वास्ववति । Imperfect अवास्वपीत् or अवास्वप् । Pot. वास्वप्याद् । Ben वास्वप्यात् । Here the व is changed to उ by samprasāraṇa because VI 1 15 S. 2409 applies. This vocalisation is not inoperative in वस्वत् like the previous one of VI 1 19 S 2645. The nori-t is अवास्वपीत् or अवास्वपीवः. The vriddhi is optional by अवास्वपीवः (VII 2 7. S 2284).

18 √ṛit (Bhvādi 795)

Pre वृत्तीति or वृत्तितीति or वर्त्ति or वृत्तिवर्त्ति or वरीवर्त्ति. These five forms are obtained by the application of the following two aphorisms

२६५२ । वृत्तिकौ च लुकि । ३ । ४ । ९१ ।

अहुवस्व वातोत्वावस्व वक् रिक् रीक् इव आदवाः वृत्तवृत्तुति ।

2652 The augments रीक् वक् and रिक् come after the reduplicate of a root which has a वृ in the penultimate, only when the वृ of the Intensive is elided.

Note — Thus वर्त्ति वृत्तिवर्त्ति and वरीवर्त्ति, वर्त्ति, वृत्तिवर्त्ति वरीवर्त्ति. The व in वृक् is for the sake of pronunciation, the augment is र्. The रीक् is read here from VII 4 90 S 2644.

Note — वृत्तवृत्ति and वृत्तवृत्तानावः should also be enumerated. These have taken वक् augment, though the वृ is not elided here.

वृत्तवृत्तवः । ३ । ४ । ९३ ।

is no वृत्, for it is optional, there we have the regular forms अवर्तन् अवर्तयन्ति or अवर्तयन्ति with ईट्, and अवर्तन्—अवर्तयन्—अवर्तयन् withोत् ।

The aorist of the simple root वृत् is form 1 by वृट् by पुनर्दिष्टादि (1. 55 S 2343), but the rule is enunciated with regard to gana by the words pishādi &c, so it does not apply to वृट् वृत् under the Paribhāṣā already mentioned before. Hence we have Aor 3rd S अवर्तन्ति or अवर्तन्ति or अवर्तयन्ति ।

10 √da kriṣ 'to do' (Rūhādi 8)

Pre. चर्चरीति or चर्चन्ति or चर्चयन्ति or चर्चयन्ति &c. The conjugation of √ is perhaps the most difficult, even according to ancient grammarians. The old name of the yañ luk i.e., Charkarita is derived from this root. The following karika shows the idea of the ancients as regards this root and root kri in long ri.

Kārikā — किरति चर्चरीतान् चर्चयन्ति चो नयेत् ।

आदिर्लक्षणम् चये आत्तवर्तेन चयः ॥

Kārikā — He who can conjugate, in the Present tense, the yañ Intensive of वृ and of other roots ending in long ऋ is considered by me to be a person who has attained the right knowledge of the employment of the augments इ, री, रि &c, and he has obtained the right use of word.

The word किरति in the *Kārikā* is illustrative of all roots like वृ (किरति ending in long ऋ) । चर्चरीत is the name given to the चर्चयन् form of the Intensive by ancient grammarians. चर्चरीतान् means therefore a form ending in yañ luk. चयति is illustrative of वृ or Present tense.

The following conjugation of √वृ has been prepared by Pandit Jō Govinda Mālavya and we give it here as a grammatical curiosity.

Note — The difference between √वृ and √वृ with long ऋ is shown in चर्चयन्ति without ईट्. With ईट् the form is चर्चयन्ति. Imperative चर्चयन्ति or चर्चयन्ति. Dual चर्चयन्ति. Pl. चर्चयन्ति. 2nd Sing. चर्चयन्ति. Imperfect अवर्चयन्ति or अवर्चयन्ति. अवर्चयन्ति. अवर्चयन्ति. Pot. चर्चयन्ति. B. 2. Dual चर्चयन्ति. Aor. अवर्चयन्ति dual अवर्चयन्ति.

॥ दुकृञ् करणे ॥

		Singular.	Dual	Plural.
Pre.	3rd	पक्षरीणि, पक्षिकरीणि, पक्षीकरीणि, पक्षनिं, पक्षि जनिं, or पक्षीकनिं ॥	पक्षं तं, पक्षित्वं, or पक्षीकृतं ॥ ...	पक्षानि, पक्षित्वानि or पक्षीकृतानि ॥
	2nd	पक्षरीणि, पक्षिकरीणि, पक्षीकरीणि, पक्षवि, पक्षि- कवि or पक्षीकवि ॥	पक्षं वा, पक्षित्वः or पक्षीकृतः ॥	पक्षं य, पक्षित्व or पक्षीकृत ॥
	1st	पक्षरीणि, पक्षिकरीणि, पक्षीकरीणि, पक्षनिं, पक्षि- कनिं or पक्षीकनिं ॥	पक्षं वा, पक्षित्वः or पक्षीकृतः ॥ ...	पक्षं वा, पक्षित्व or पक्षीकृत ॥
Per.	3rd	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षीकराशुकार ॥	पक्षं राशुकारः पक्षिकराशुकारः or पक्षी- कराशुकारः ॥	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकारः or पक्षी- कराशुकारः ॥
	2nd	पक्षं राशुकरं, पक्षिकराशुकरं or पक्षीकराशुकरं ॥	पक्षं राशुकरं, पक्षिकराशुकरः or पक्षी- कराशुकरः ॥	पक्षं राशुकर, पक्षिकराशुकर or पक्षी- कराशुकर ॥
	1st	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षीकराशुकार ॥	पक्षं राशुकरं, पक्षिकराशुकर or पक्षी- कराशुकर ॥	पक्षं राशुकर, पक्षिकराशुकर or पक्षी- कराशुकर ॥
	3rd	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षीकराशुकार ॥ ...	पक्षं राशुकारः, पक्षिकराशुकार or पक्षी- कराशुकारः ॥	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकारः or पक्षी- कराशुकारः ॥
	2nd	पक्षं राशुकारि पक्षिकराशुकारि or पक्षीकराशुकारि ॥	पक्षं राशुकारः, पक्षिकराशुकार or पक्षी- कराशुकारः ॥	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षी- कराशुकार ॥
	1st	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षीकराशुकार ॥ ...	पक्षं राशुकारः, पक्षिकराशुकार or पक्षी- कराशुकारः ॥	पक्षं राशुकार, पक्षिकराशुकार or पक्षी- कराशुकार ॥
	3rd	पक्षं राशुकर, पक्षिकराशुकर or पक्षीकराशुकर ॥	पक्षं राशुकरः, पक्षिकराशुकर or पक्षी- कराशुकरः ॥	पक्षं राशुकर, पक्षिकराशुकर or पक्षी- कराशुकर ॥

॥ KRI 'TO SCATTER.'

		Singular.	Dual.	Plural.
Pro.	3rd	आकरीति or आकति	आकीर्तः ...	आकिरति
	2nd	आकरीयि or आकयि	आकीर्यः ...	आकीर्य
	1st	आकरीमि or आकमि	आकीर्यः ...	आकीर्मः
Per.	3rd	आकराज्जकार, आकराभाष or आकराभ्यधुव	आकराज्जकुः, आकराभाषकुः or आकराभ्यधुवकुः ।	आकराज्जकुः, आकराभाषु or आकराभ्यधुवुः
	2nd	आकराज्जक्य, आकराभाषि or आकराभ्यधुमि	आकराज्जकुः, आकराभाषकुः or आकराभ्यधुवकुः	आकराज्जकुः, आकराभाष or आकराभ्यधुव
	1st	आकराभ्यधुव, आकराभाष or आकराज्जकार	आकराज्जकुः, आकराभाषि or आकराभ्यधुमि ।	आकराज्जकुः, आकराभाषि or आकराभ्यधुमि ।
	3rd	आकरीता ...	आकरीतारी ...	आकरीतारः ।
	2nd	आकरीतासि ...	आकरीतास्यः ...	आकरीतास्य ।
I Fut.	1st	आकरीतासि ...	आकरीतास्यः ...	आकरीतास्यः ।
II Fut.	3rd	आकरीष्यति ...	आकरीष्यतः ...	आकरीष्यति ।
	2nd	आकरीष्यसि ...	आकरीष्यस्यः ...	आकरीष्यस्यः ।
	1st	आकरीष्यामि ...	आकरीष्यावः ...	आकरीष्यामः ।
Impera.	3rd	आकरीतु, आकर्तु or आकीर्तातु	आकीर्तातु ...	आकिरतु ।
	2nd	आकीर्तु or आकीर्तातु	आकीर्तु ...	आकीर्त ।
	1st	आकराति ...	आकराति ...	आकराति ।
Imper.	3rd	अआकरीतु or अआकः	अआकीर्तु ...	अआकीर्त ।
	2nd	अआकरी or अआकः	अआकीर्तु ...	अआकीर्त ।
	1st	अआकरतु ...	अआकीर्तु ...	अआकीर्त ।
Pot.	3rd	आकीर्यातु ...	आकीर्यातातु ...	आकीर्यातु ।
	2nd	आकीर्याः ...	आकीर्यातातु ...	आकीर्यात ।
	1st	आकीर्यातु ...	आकीर्यातु ...	आकीर्यात ।
Bek.	3rd	आकीर्यातु ...	आकीर्यातातु ...	आकीर्यातुः ।
	2nd	आकीर्याः ...	आकीर्यातातु ...	आकीर्यात ।
	1st	आकीर्यातु ...	आकीर्यातु ...	आकीर्यात ।
Act.	3rd	अआकरीतु ...	अआकरीतातु ...	अआकरीतुः ।
	2nd	अआकरीतु ...	अआकरीतातु ...	अआकरीतु ।
	1st	अआकरीतु ...	अआकरीतु ...	अआकरीतु ।
Con.	3rd	अ आकरीष्यतु ...	अआकरीष्यतातु ...	अआकरीष्यतु ।
	2nd	अआकरीष्यतु ...	अआकरीष्यतातु ...	अआकरीष्यतु ।
	1st	अआकरीष्यतु ...	अआकरीष्यतातु ...	अआकरीष्यतातु ।

21. $\sqrt{\text{tri}}$ 'to cross' (Bhu. 1018)

Pre. 3rd Sing. तारति । In the reduplicate the य is changed to च by VII. 4. 66 S. 2244, which च is followed by र (I. 1. 51 S. 70) and this र is elided by VII. 4. 60 S. 2179. The च is then lengthened by VII. 4. 83 S. 2632, thus, we get तारति. Dual तारीतः । Pl. तारिति । 2nd S. तारति । Dual तारीतः । Imperative 3rd S. तारतु or तारतु or तारीतु । Dual तारीतु । Pl. तारितु । 2nd S. तारति । 1st S. तारति । Imperfect 3rd S. चतारती or चतारतः । Dual चतारीतु । Pl. चतारतः । Pot. तारीतु । Dual तारीतु । Ben. तारीतु । Dual तारीतु । Aor. चतारती । Dual चतारति ।

22. $\sqrt{\text{ri}}$ 'to go' (Bhu. 983, juhotyādi 16).

Pre. चरति or चरिति or चरति or चरिति । In forming the Intensive in yan lak of $\sqrt{\text{ri}}$, the root is first reduplicated चरच , then the first च is changed to च by VII. 4. 66. S. 2244 $\text{च}+\text{च}=\text{च}+\text{च}$. This च is followed by र (I. 1. 51. S. 70) as $\text{च}+\text{र}$. The र is elided however by VII. 4. 60. S. 2179. As $\text{च}+\text{च}$. Then by VII. 4. 92 S. 2653 the three augments च or रि or रि may be added to the reduplicate. The second च is then gunated. Thus with च the stem becomes चर . In the case of रि or रि there comes the further substitution of च by VI. 4. 78 S. 2290. Thus with रि or रि the stem was $\text{चरी}+\text{च}$ or $\text{चरि}+\text{च}$. With च substitution, we have, $\text{चरि}+\text{च}$ or $\text{चरि}+\text{च}$. In other words, the रि and रि forms become the same, when च is substituted. Thus the रि and रि stem is चरि which with ति gives चरिति . With the augment रि we get the other two forms चरति or चरिति .

The Dual is चरतः aritah or चरितः . The plural is चरन्ति . There is reduplication as before, and we get $\text{च}+\text{च}+\text{च}$. Then च is added to the reduplicate, and we have $\text{च}+\text{च}+\text{च}$. The च is replaced by च by VII. 1. 4 S. 2479. Thus we have $\text{च}+\text{च}+\text{च}$. The $\text{च}+\text{च}$ becomes रि by च (semi-vowel substitution VI. 1. 77 S. 47). Thus we have $\text{च}+\text{रि}$. The first र of च is elided by VIII. 3. 14 S. 173. Thus we get $\text{च}+\text{रि}$. Then the च is lengthened into च by VI. 3. 111 S. 174, and so the form ultimately is चरति . Q.—But how do you elide र by VIII. 3. 14 S. 173 for that sūtra says that र is elided when it is followed by र , while in $\text{च}+\text{रि}$, the र is not technically followed by र for the र of रि is really च , by the maxim of sthānavat ādesa (I. 1. 57 S. 50). Ans.—The र substitute of च is not considered sthānavat, because in the Tripādi rules, the rule of sthānavat does not apply and the elision of र before र is by a Tripādi rule (VIII. 3. 14 S. 173). See vārtaka पूर्ववर्तिनोपेक्षेन स्थानिवत् under VIII. 4. 1 S. 235, and VIII. 3. 58 S. 434. Thus the plural with the च augment is चरन्ति .

With रि or रि augments, the plural will be $\text{चरी}+\text{च}+\text{च}$ or $\text{चरि}+\text{च}+\text{च}$. With च substitution for रि and रि , we get $\text{चरि}+\text{च}+\text{च}$.

in both cases. Then there is *र* for *ञ*, as *ariy+r-ānā* i. e. *अरिञ्+रति*. Thus the form is *अरिञ्वरति* *ariy-rati*. Q.—Why is not *ञ* elided before *र* by *सोपोऽर्थोर्ध्वति* (VI-1 66 S 873)? Ans.—The *ञ* would have been elided had there been an original *र* following it: the *र* that follows is really *ञ* by *sthānivat* rule of *अथः परस्मिन्* (I. 1. 57 S 50). The rule I 1 58 S 51 does not apply as that is modified by the *vārtika* *स्वरदीर्घे यतोवेदु लोपानादेव यच्च न ह्यानिवद्*. See *sūtra* II. 4 56 S 2292 where this *vārtika* is explained.

In the Benedictive, there is no *guna* for the *guna* ordained by VII 4 29 S 2380 (*युष्मः अस्ति जयोऽग्नौ*) applies to the primitive root *ञ* and not to *yañ luk*, as the root is exhibited in the *sūtra* as *अस्ति* with *रिप्*, and therefore by the *Paribhāṣa* already given under § 2246 and here also under */han*, the rule does not apply to *yañ luk*.

Next there is *रिप्* *ādesa* by VII. 4 28 S 2367. Then there is elision of the first *र* by *रोटि* (VIII 8 14 S 173), and lengthening by VI. 8 111 S 174. Thus *आदिवाद्* or *अरिदिवाद्* or *अरीदिवाद्*.

A complete conjugation of this root is given below according to *Pan* dit Jay Govinda Mālavya

ञ 'to go

Pre 3rd P. S. *अस्ति* or *अस्तिवरति* or *अस्तीति* or *अस्तिरति* or *अस्तिरति*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*; 2nd P. S. *अस्ति* or *अस्तिवत्* or *अस्तीति* or *अस्तिरति*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*; 1st P. S. *अस्ति* or *अस्तिवत्* or *अस्तीति* or *अस्तिरति*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*.

Per 3rd S. *अस्तिवाद्* or *अस्तिरवाद्*.

I Fut S. *अस्तिष्यति* or *अस्तिरिष्यति*.

II Fut S. *अस्तिष्यति* or *अस्तिरिष्यति*.

Impera 3rd S. *अस्ति* or *अस्तिवत्* or *अस्तीति* or *अस्तिरति* or *अस्मत्* or *अस्तिवत्*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*; 2nd S. *अस्ति* or *अस्तिवत्* or *अस्तीति* or *अस्तिरति*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*; 1st S. *अस्ति* or *अस्तिवत्*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*.

Imper. 3rd S. *आस्ति* or *अस्तिवत्* or *अस्तीति* or *अस्तिरति*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*; 2nd S. *आस्ति* or *अस्तिवत्* or *अस्तीति* or *अस्तिरति*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*; 1st S. *अस्ति* or *अस्तिवत्*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*.

Pos. 3rd S. *अस्तिवाद्* or *अस्तिवत्*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*; 2nd S. *अस्ति* or *अस्तिवत्*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*; 1st S. *अस्ति* or *अस्तिवत्*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*.

Ben 3rd S. *आस्ति* or *अस्तिवत्* or *अस्तीति* or *अस्तिरति*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*; 2nd S. *आस्ति* or *अस्तिवत्* or *अस्तीति* or *अस्तिरति*. D. *अस्मत्* or *अस्तिवत्*; Pl. *आस्ति* or *अस्तिवत्*.

72

Pre अर्धधीति or अर्धधीति or अर्धधीति with ईद् and the augments वल्, रिक् or रीक् । Or अर्धधि or अर्धधि or अर्धधि without ईद् । Dual अर्धधिः or अर्धधिः । Pl अर्धधति or अर्धधति or अर्धधति । Similarly 2nd Per Singular has six forms अर्ध or अर्ध or अर्धधीति or अर्धधि ।

The Imperfect 3rd Sing. is अर्धधीत् or अर्धधि or अर्धधीत् with ईद् ।

When there is no ईद् added, then there is g, na of the ऋ of the root, as अर्धध्+त्=अर्धध्+०, the aprikta ऋ is elided by VI 1 68 S. 252, then guna अर्धध्+०. Then ऋ is changed to ऋ by VIII 1 37 S 326 as अर्धध् । The ऋ is changed to ऋ by VIII 2 39 S 84 and optionally this ऋ is changed to ऋ by VIII 4.56 S. 206. So the forms with reduplication are अर्धध् or अर्धध् with वल्, and अर्धधि or अर्धधीत् with रिक् and रीक् । The dual is अर्धधीत् or अर्धधि or अर्धधीत् । The 2nd Per Sing is अर्धधी &c. But when ईद् is not added and where the affix सिप् is changed to ऋ which is again changed to ऋ we have अर्धधः । This form is thus evolved

अर्धध्+त्=अर्धध्+० (VI 1. 68 S. 252) =अर्धध् (guna)=अर्धध् (ऋ changed to ऋ by VIII 2 37 S 326)=अर्धध् (VIII 2 39 S 84) अर्धध् (ऋ changed to ऋ by VIII. 2 75 S 2468)=अर्धध् (the first ऋ is elided by VIII 3 14 S 173)=अर्धधः (elongation by VI 3 111 S 174)=अर्धधः (with reduplication and वल् augment). With रिक् and रीक् we have अर्धधतिः and अर्धधीतिः ।

The Aorist is अर्धधीत् (or अर्धधि and अर्धधी) Dual अर्धधि or अर्धधि or अर्धधी नर्धिहात् ।

(Note —See volume I p 88 sūtra VI. 3 111 S 174 for अर्धधः)

26 /prachchha 'to ask' (Tudādi 120)

Pre प्राचक्षीति with ईद् । प्राचक्षि without ईद् । The ऋ is changed to ऋ by VIII 2 36 S 294. The Dual is प्राचक्षः । The ऋ of prachchha is not vocalised to ऋ before the ऋ affix वल्, though so required by VI 1 16 S 2412, because the root is exhibited in this sūtra 2412 as प्राचक्षि with रिक्, and therefore by the paribhāṣhā already given under /han, the rule 2412 does not apply to वल् वल्. The ऋ is replaced by ऋ (by VI 4 19 S 2561), and this ऋ is changed to ऋ by VIII 2 36 S 294. Thus we get प्राचक्षः । The plural is प्राचक्षति । 1st Sing प्राचक्षि । Dual प्राचक्षः । Pl प्राचक्षति । I Fut प्राचक्षिष्यति । II Fut प्राचक्षिष्यति । Imperative 3rd S प्राचक्षतुः । 2nd S प्राचक्षहि । 1st S ng. प्राचक्षतानि । Imperfect अर्धप्राचक्षः । 1st अर्धप्राचक्षः । 2nd S अर्धप्राचक्षीः or अर्धप्राचक्षः । Dual अर्धप्राचक्षः Pl अर्धप्राचक्षति । 1st S अर्धप्राचक्षः । II अर्धप्राचक्षः । Pl अर्धप्राचक्षति ।

27 Roots ending in ऋ or ॠ, where the ऋ is changed to ऋ do not take yañ luk

In the Great Commentary it has been indirectly said in the explanation on the sūtra अर्धधी (VI 4 19) that those roots are not capable of being conjugated in yañ luk which end in ऋ or ॠ, and are such that their ऋ is changed to long ऋ (अर्ध) In other words no root which ends in ऋ or

It can be conjugated in *yañ luk*, when the *च्* of such a root is capable of being changed to long *ऊ*. Though the *Mahābhāṣya* has not expressly laid down such a rule, yet it can be inferred from its comment on VI 4 19, S 2661, while Kaṣyapa in his gloss thereon is more express. But *च्* of a root is changed to *ऊ* by VI 4 19 S 2661 (*चङो* &c.) as well as by VI 4 20 S 2654 (*चर* &c.) The prohibition of *चङ् चङ्* applies to the *ऊ* of VI 4 19 S 2661 (*चङो*) and not to the *ऊ* of *चर* &c (VI 4 20). Therefore in the case of the two roots *चङ्* (*Divādi* 3) and *चङ्* (*Bhvādi* 630) where the *ऊ* substitution takes place by *चर* &c. (VI 4 20 S. 2654) it is proper that they should be conjugated in *yañ luk*. The opinion of Mādhava and others is also to the same effect. The root *चङ्* 'to bind' (*Bhvādi* 541) ends in *च्*, and the *च्* of this root is replaced by *ऊ* after the elision of *च्* by *चङो* (VIII. 4. 64 S 60). This is a root which ends in *च्* where the rule of *ऊ* applies. The root ought not to take *yañ luk*. But the *Mādhaviya* gives its *yañ luk* form. Very likely *sūtra* VI 4 20 S 2654 when it uses the *चङ* means *चङ्* also. According to *Siddhānta* *चङ* does not take *yañ luk*.

The roots like *चङ्* *चङ्* (*Bhvādi* 529) &c., end in *च्*, and their *च्* is changed to *ऊ*, and so they take no *yañ luk*.

28 *चङ* to bind. [Note.—As said above according to Bhattoji Dikṣit this root does not take *yañ luk*. According to *Mādhaviya* it does.]

Pr *चानचोर्वि* with *चङ्*; *चानचि* without *चङ्*. In this case the *च्* of *चङ्* is elided by *चानचोर्वि* (VI 1. 66 S. 873) while the *च्* is elided by VIII. 4. 64 S. 60 Dual *चानोर्वि*. Here the *च्* of *चङ्* is elided by VIII 4 64 S 60. The stem then is *चङ्*, and here *च्* is changed to *ऊ* and there is *vidhi*. In *ऊ* substitution (VI 4. 19) being subsequent to *lopa* of VI 1 66 debars the latter. The *vidhi* takes place by VI 1. 89 S. 73. As *चानचङ् + चङ्* = *चानच + ऊ + चङ्* = *चानो + ण* (च + ण = *चो* S 73). The 3rd P pl is *चानचवि*. The plural affix is *वि*, an affix beginning with a *चङ्* letter, and so the *च्* of *चङ्* ought to be elided before it by VI 1 66 S 873. But as *वि* is always replaced by *चि* the affix cannot be said to begin with a *चङ्* letter: and so the *lopa* of S. 873 is deburred.

The 2nd Per. Sing. is *चानचोर्वि* with *चङ्* or *चानचि* without *चङ्*; Dual *चानोर्वि*; Pl *चानोर्वि*. In these the *च्* is elided, the *च्* is replaced by *ऊ* and there is *vidhi*, i.e., the *च्* of *च* plus the *ऊ* of *ऊ* become *चो* by VI 1. 89 S. 73.

The 1st Per. Sing. is *चानचोर्वि* or *चानोर्वि*; Dual *चानोर्वि*; Pl *चानोर्वि*. Though the affix *चि* being *चि* is not *चि*, yet before this affix also there is *ऊ* substitution, because it begins with a nasal (*anunāsika*), and so VI 4. 19 S 2661 applies.

The Imperative 3rd S is जावन्तीद् or जावतु or जावोताद् । Dual जावोताद् । Pl. जावन्तु । 2nd S जावोहि or जावोताद् । Dual जावोतद् । Pl जावोत । 1st S जावन्तामि । Dual जावन्ताव ।

Imperfect 3rd Sing अजावन्तीद् । Dual अजावोताद् । Pl अजावन्तु । 2nd S अजाव । 1st S अजावन्तद् । D अजावाव । Pl अजावोत । In the Dual, the अव being elided there is lengthening of the अ of व by VII 3 101 S 2170. In the plural the व being elided the व् is changed to ऊद् because the affix नच् begins with a nasal.

29 /haya to go (Bhāḍi 545)

Pre. 3rd S जाहवीति or जाहति । Dual जाहत । Pl जाहयति । 2nd S जाह्वि or जाह्वीति । 1st S जाहवीमि or जाहामि । There is lengthening of the अ in the second case, because when the व् of हद् is elided before the valid affix नि by लोपोन्वीर्येति (VI 1 66 S 873), the अ of ह is lengthened by VII 3 101 S 2170. Dual जाहाव । Pl जाहाम ।

The full conjugation of this root is shown below —

Pre 3rd P S जाहवीति or जाहति । D जाहत । Pl जाहयति । 2nd P S जाहवीमि or जाहामि । D जाहाव । Pl जाहाम । Per 3rd S जाहवाप्तुकार । 2nd S जाहवाप्तुर्ह । 1st S जाहवप्तुकार । 1st Fut 3rd S जाहयिष्यति । II Fut 3rd S जाहयिष्यति । Impera 3rd S जाहवीद् or जाहवु or जाहताद् । D जाहतद् । Pl जाहवन्तु । 2nd S जाह्वि or जाहताद् । D जाहतद् । Pl जाहत । 1st S जाहवामि । D जाहवाव । Pl जाहवान । Imper 3rd S अजाहवीद् । अजाहव । D अजाहतद् । Pl अजाहवन्तु । 2nd S अजाह्वि or अजाहव । D अजाहतद् । Pl अजाहत । 1st S अजाहवामि । D अजाहवाव । Pl अजाहवान । Pot 3rd S जाहव्यात् । D जाहव्याताद् । Pl जाहव्युः । 2nd S जाहव्यात् । D जाहव्यातद् । Pl जाहव्यात । 1st S जाहव्याम् । D जाहव्याव । Pl जाहव्याम । Ben 3rd S जाहव्यात् । D जाहव्यास्ताव । Pl जाहव्यास्तु । 2nd S जाहव्यात् । D जाहव्यास्तद् । Pl जाहव्यास्त । 1st S जाहव्याम । D जाहव्याव । Pl जाहव्याम । 1st Fut 3rd S अजाहविष्यति । D अजाहविष्यताद् । Pl अजाहविष्युः । 2nd S अजाहविष्यत् । D अजाहविष्यतद् । Pl अजाहविष्यत । 1st S अजाहविष्याम । D अजाहविष्याव । Pl अजाहविष्याम । 1st Fut 3rd S अजाहविष्यति । D अजाहविष्यताद् । Pl अजाहविष्युः । 2nd S अजाहविष्यत् । D अजाहविष्यतद् । Pl अजाहविष्यत । 1st S अजाहविष्याम । D अजाहविष्याव । Pl अजाहविष्याम । 1st Fut 3rd S अजाहविष्यति । D अजाहविष्यताद् । Pl अजाहविष्युः । 2nd S अजाहविष्यत् । D अजाहविष्यतद् । Pl अजाहविष्यत । 1st S अजाहविष्याम । D अजाहविष्याव । Pl अजाहविष्याम ।

30 /harya to go &c (Bhāḍi 546)

Pre 3rd Sing जाहवीर्ति or जाहर्ति । Dual जाहर्त । Pl जाहर्वति । 2nd S जाहर्वि । The व् is not optionally doubled because of the prohibition of घटोर्नि (VIII. 4 49 S 340). 1st S जाहर्वि । Imperative 2nd Sing जाहर्हि । 1st S जाहर्वामि । Imperfect 3rd S अजाहवीर्ति । But when रद् is not added the form is अजाहव । The व् is elided by VI 1 66 S 873 the aprakṛta व is elided by VI 1 68 S 20. The Dual is अजाहवताद् । Pl अजाहवन्तु । 1st S अजाहवन्तद् ।

31 /maya to bind (Bhāḍi 630)

In conjugating this root in षद् युक् the षद् portion of the root यव is replaced by ऋद् by the following sūtra

२६५४ । ज्वरत्वरस्त्रिव्यविमर्शमुपधायाश्च । ६ । ४ । २७ ।

अत्रादोराभुवभावकात्परोक्षद्वयात्कौ कषादावनुनासिकादौ च प्रत्यये । अत्र विहतीति
 भावुवर्तते । अत्रतेस्तुनि ओमुः इति दयनात् । अनुनासिकप्रत्ययं भावुवर्तते । अत्रतेर्नीप्रत्यये
 तस्य टिलोपे ओम् इति द्यौनादोऽप्यथ कठिं चिति गुणः । नाप्तेति-नामनीति । नाभूतः ।
 नामयति । नामोपि । नामानि । नावाचः । नाभूयः । नापोतु । नाभूतात् । नाभूद् । नामयानि ।
 अनाभोत् । अनाभोः । अनाभनम् । अनाभावः । अनाभूतः । तुर्वी दिवायात् । तोतुर्वीति ।

2654 In the five roots कृत् कृत् कृत् कृत् and कृत् there is the single substitution of कृत् for the कृत् and the vowel preceding the final consonant when they are followed by the affix कृत्, or an affix which begins with a nasal or a *gha*l consonant

No 6 — द्रुतः द्रुतः द्रुतिः ॥ स्वरः—द्रुः द्रुः द्रुतिः ॥ निविः—द्रुः
 द्रुवो, द्रुवः द्रुतः द्रुतवान् द्रुतिः ॥ लघः—ल लघो लघः लतिः ॥ लघ—लः लघो लघः लतः
 लतवान्, लतिः ॥ स्वरस्वरोरुपधा ध्वारात् धरा निधन धनवा धुरा ॥

Note —In चवत् and स्वत् the च replaces व as well as the य which follows व, and in निव्, जव् and भव् it replaces the व् and the vowel इ and य which precede व्. Another reading is स्त्रिय्.

The anuvṛtta of क्त्वं and क्त्वि is not current in this sūtra from VI 4 15 § 266: though they were current in the sūtra immediately preceding this in the Aṣṭādhyāyī namely in VI 4 19 S 261. For in अवत् + क्त्वं the root is replaced by क्त्वं before this affix क्त्वं which is neither क्त्वं nor क्त्वि and we get the form अवत्: a cat. Had the condition of क्त्वं or क्त्वि been applicable to this sūtra then we could not have got the form अवत्: from अवत्. The root अवत् + the affix क्त्वं by the Unādi sūtra I 69 (विद्वन्निगदि &c) S. Unādi p 164

Though the anuvṛtti of क्ङि and ङि is not current in this sūtra yet that of अङ्गुणविकारि and ककारि is current from the preceding Aṣṭādhyāyī sūtras VI 1 10 S 2 66 and VI 4 19 S 2561. An affix which begins with a nasal letter when added to any one of the five roots mentioned in this sūtra causes the क्ङ् substitution. This we infer from अङ्गुणविकारि-लोङ्. Here there is क्ङ् substitution before the affix लङ् which begins with a nasal. The ङि portion of the affix is elided. See Unādi 181, sūtra अयतेदिनोयङ् (Un I 149).

Pl. मावोति with ईट् but मावोति witho it ईट् । Here the अच् portion of वच् is replaced by ऊट् and so we have मावु+तिप्=मावोति । The affix तिप् b in पिद is not डिट् and thus s guna । The dual is मावुः । Pl. मावन्ति । The plural affix अति is not ज्हाई and so there is no ऊट् substitution 2nd S मावोषि । 1st S. मावोणि । Dual मावाव । Here the व् of वच् is elided before the व् of the valid affix by VI 1 66 S 873, and then the अ of व is lengthened by VII 3 101 S 2170 Pl. मावूमः । Imperative 3rd S मावोयु or मावुवा । 2nd S ववुहि 1st S माववनि । Imperfect 3rd S अमावोरे or अमावोः । 1st S अमाववम् । Dual अमावाव । Pl. अमावन् ।

such an *Ārdhadhātuka* (III. 4. 114) affix follows, which causes a portion of the root to be elided

Note — Thus in *लोह्वः* "a great cutter," the original root is *लृ* 'to cut' which forms the intensive verb *लोह्व*. In forming the noun of agency from the verb *लोह्व* an *Ārdhadhātuka* affix *यच्* III. 1. 134, is added. Thus *लोह्व + यच्*. At this stage, by force of II. 4. 74, which declares that 'before the affix *यच्* (III. 1. 134) the *v* of the intensive verb must be suppressed,' the *ya* is dropped and we have *लोह्व + य*. Here by the general rule VII. 3. 84, the final *उ* would have been gunated. But by virtue of the present sūtra, no guna takes place, because here on account of the *Ārdhadhātuka* affix *यच्*, a portion of the root, namely, *व*, has been elided, therefore no guna takes place. This we have *लोह्वः* 'a great cutter'.

Note — The word *वाङ्* 'root' has been used in the sūtra in order to indicate that the exception does not apply where there is an elision of an anubandha or of an affix. As in *वृञ् + इत् + लो + इत् + लृ + चित्*. Here the indicatory letter *ञ्* has been elided but that does not prevent gunation.

Note — The word "ikah" of the previous sūtra is understood in this sūtra also. The *ik* letters only are not gunated or vriddhied before such *Ārdhadhātuka* affixes, the other vowels may do so. Thus in *जवाङ्* the equation is as follows — *ज + भञ् + चित् = ज + भञ् + इ* (VI. 4. 33). Here the *Ārdhadhātuka* affix *चित्* has caused a portion of the root *भञ्*, to be suppressed, viz, the letter *ञ्* has been elided. But nevertheless the *च* of *भञ्* is vriddhied before *चित्* because *च* is not included in the *pratyāhāra ik*, and the exception contained in the present sūtra only applies to the *ik* letters. So also *रञ् + चञ्* (III. 2. 18) = *रञ् + च* (VI. 4. 27) = *रच* (VII. 2. 116, and VII. 3. 52).

In *वेद्वत् + ति* therefore there should be no guna, says the opponent. To this it is replied that there will be guna, for the prohibition of *न चाद्वि* &c. of the present sūtra applies only to *ārdhadhātuka* affixes, and *विच्* being *विच्* = *Sārvadhātuka* (III. 4. 113 S. 2166).

Therefore there is guna. Thus the form is *वेद्वेति*. The dual is *वेद्वेति*. The affix *वच्* being *विच्* does not cause guna. The lengthening of the *व* by S. 354. The *वृ* of *वृच्* would have been elided before *विच्*, by VI. 1. 66 S. 873 also, but in the case of *वेद्वत् + वच्* (Dual) the elision of *वृ* taught by S. 873 would have been set aside by VI. 4. 19 S. 2561, and there would have been *वृ* substitution for *वृ*. Hence the necessity of the sūtra *वाङ्लोपः* (VI. 4. 21 S. 2655). The plural is *वेद्वन्ति*.

Similarly from the roots *वृज्* and *वृज्* 'to injure' (Bhvādi 602, 604 603) we have *वेद्वेति*, *वेद्वेति*, *वेद्वेति*.

33. *mārch-hā* 'to faint' (Bhvādi 227)

Pre *मोच्वेति* with *ई*, and *मोच्वेति* without *ई*. The *च* is elided by *वाङ्लोपः* (S. 2655). Dual *मोच्वेति*, Pl. *मोच्वन्ति*. 2nd S. *मोच्वन्ति* or

नोभोर्वि । Dual नोभुर्वी । Pl नोभुर्वी । 1st S नोभुर्वीणि or नोभोर्वि । Dual नोभुर्वी । Pl नोभुर्वी । Per नोभुर्वी । I 1st S नोभुर्वी । Imp-ra नोभुर्वी or नोभोर्वि or नोभुर्वी । 2nd S नोभुर्वी । Imp 1st S नोभुर्वी or नोभोर्वी । Pl नोभुर्वी । Pot नोभुर्वी । Aor नोभोर्वी । Dual नोभुर्वी । Con नोभुर्वी ।

In the sūtra II 4 35 2 2432 नोभुर्वी the word ārdhadhātuka is in the locative case. The force of the locative is that of विषयवर्तनी. That is, it means whenever there is an occasion to add an ārdhadhātuka affix. Thus the root ग 'to go' (Bhṛādi 248) is replaced by गी whenever there is an occasion to add an ārdhadhātuka affix. Thus its Intensive with वच् is गीवति. The /aja is replaced by /vi generally before any particular ārdhadhātuka affix is added. But in वच् जुच्, the very ārdhadhātuka affix वच् is elided, and so there is no occasion to add an ārdhadhātuka affix, and consequently there is no substitution of गी for ग by II 4 56 S 2492, therefore there can be no वच् जुच् conjugation of ग, as it is not a root that commences with a consonant (III. 1 21 S 2629). See Aṣṭādhyāyī p. 324 on II 4 35.

Therefore where वच् is expressly added, there गच् is replaced by गी and we have गीवति. But where वच् is to be elided by जुच् by II 4 74 S 2650 there no ārdhadhātuka affix is expressly added so the root गच् is not subject to the addition of an ārdhadhātuka affix, and so there is no substitution of गी by गी and consequently there is no वच् जुच् conjugation at all.

इति तिङन्तवङ्कुलप्रकरणम् ।

Here ends yañ luk

॥ अथ तिङन्ते नामधातुप्रकरणम् ॥

CHAPTER XV.

THE DENOMINATIVE VERBS.

२६५७ । सुप श्वात्मिनः कथञ्च । ३ । १ । ८ ।

इतिर्नञ् इतिप्रत्ययश्चिन्तः सुपन्तादिभ्यामप्येव चपञ्चत्यो वा इत्याम् । चान्दप्रत्ययान्-
सुपञ्च ।

2657. The affix चपञ् is optionally employed, in the sense of wishing, after a word ending in a case-affix, denoting the object wished as connected with the wisher's self.

The case-affix is elided, where the noun becomes part of the verb S. 650.

73

Note — These are affixes by which denominative verbs are formed from nouns. A word ending in व is called pada, when these affixes follow. Thus राजन् + वयच् = राजीव, and the 3rd Per. s राजीवति "he behaves like a king." So also राजन् + वयच् = राजायते (VII 4 25) चर्चन् + वयच् = चर्चयते or चर्चयति. The result of its being called pada is that the व् of राजन्, चर्चन् &c., is elided by VIII. 2 7, S 236 (there is elision of व् final in = pada which is entitled to the designation of prātipadika) — Thus राजन् + वयच् = राज + व = राजीव (VII 4. 33 S 2658)

Note — These three affixes वयच् &c., come after case inflected words (i e., words ending in सुप्), and though before these affixes the case terminations are elided, still by I 1. 62 such words would have retained the name of pada which they got by I. 4 14. S. 29. The present sūtra, however, makes a restriction (niyama). It declares that only words ending in व् retain the name of pada while all other case-inflected words before these affixes do not retain that designation. Thus the words वाक् 'speech' लुक् 'a ladle' are not treated as pada and we have वाचयते and लुचयते. Had they been pada, the व् would have been changed into क् by VIII. 2. 30 S 378.

In forming the Perfect, we apply आत्, as गच्छ + आत् + चकार. Now VI 4. 49 S 2631 requires the elision of च. But the elision does not take place because of the maxim — That which is taught in a rule the application of which is occasioned by the combination of two things, does not become the cause of the destruction of that combination." Here चच् and आच् substitutions were caused in गी + चयच् and गी + वयच्, by the presence of च्, and this च cannot now destroy this च by S 2631.

Thus we get Per गच्छाच्चकार. I Fut. गच्छिष्यति. So also गच्छाच्चकार. I. Fut. गच्छिष्यात्.

But a word ending in व् gets the designation of Pada, and so its व् is elided by VIII 2. 7 S. 236. As राजीवति.

From वृत्तन् we get वृत्तयति the syllable वृत्त is replaced by रत्त (VII 2. 98 S. 1373). So from वृत्तन् we get वृत्तयति. The sūtra VII 2 98 S 1373 has current in it the anuvṛtti of वृत्तयति: when in the singular, from VII 2. 97 S 389. Therefore in the plural we get वृत्तयन्ति and वृत्तयन्ति.

From गी: and वृ: we get गीर्यति and वृर्यति. Here by VIII 2 77 S 254 the penultimate is lengthened. The lengthening, however, takes place of the short vowel of the root, for the word *śhidatōh* is understood in that sūtra. Therefore, there is no lengthening here दिव्यश्चरति—दिव्यति. The counter example वृत्तश्चरति—वृत्तयति given by Mādhava in this connection is of doubtful validity. I or वृ: and गी: stand on the same level. If दिव्यश्चरति is गीर्यति, वृत्तश्चरति should be वृर्यति. Because वृ: and गी: are derived from the roots वृचयते and वृ पाचयश्चरते by adding the affix चिच्, and VII 1. 100 S 2350, and VII. 1 102 S 2494.

The example दीव्यति given by the ancients is erroneous. For if दिव्यदृश्यति were दीव्यति, then दिव might be derived from /दिव्यु with क्तिप्, but the form would be द्युः which with दृषच् will be दृद्यति. If it (दिव) be formed by the affix दिच् then the penultimate will be gunated, and we get दीव्यति. In the Kāśikā on इति च (VIII. 2. 77 S. 354) we find the same counter-example दिवमिच्छति=दिवयति.

So also from चदच् we get चदयति. From चट्, we have कर्षयति by रीच् of VII 4. 27 S 1234. The patronymic च however is elided, as from गार्ग्य we get गार्ग्ययति by VI 4 152 S 2119. From वाच्, वाचयति. From क्वि, we have क्वयति. The lengthening is by S. 2298. So also वनियति.

२६६० । वयस्य विभाषा । ६ । ४ । ५० ।

इत्यः परस्योऽवयववर्गोत्पत्तौ वा स्वादार्थमाहुते । आदेः परस्य (४४) । 'अतो लोच' (२३०८) । तस्य स्वादिवाचनार्थमाहुषण्डो च । वनियति । वनियति । " वाचनप्रकृतिकमुपपादयत्यवयव वयच् च " । क्विमिच्छति । वदमिच्छति । वदमिच्छति ।

2660 The elision of च of the Denominative stem (वय) is optional, when preceded by a consonant and followed by an ārdhādhatuka affix.

The वय denotes the affixes वयच् and व उ ङ. Thus वनियति or वनियति, वदयति or वदयति meaning वनियवयचन वदयति or वनिय वदयचरि &c

Of the whole affix च (consisting of two letters च and य; the य y is elided by this sūtra real with S आदेः परस्य (S 44) the च is then elided by S 2308. Thus वनियच्+इ+ता=वनिय+इ+ता (VI. 4. 50 S 2660)=वनिय्+०+इ+ता (VI 4 48. S 2308). This elided च acts as āthānivāt, and so the इ of वनिय् does not become penultimate and so it is not gunated by VII. 3. 86 S 2189. Thus we get वनियति in the First Future.

When य् is not elided we have वनियति ।

Vart —The affix वयच् does not come after a case inflected noun, which in its basic condition (prakṛiti) ends in च, nor after an Indeclinable. Thus the Pronouns किम् वदच् are च-ending Prakṛitis. No वयच् can be added to them. So we have a sentence only. As वनियति or वदमिच्छति. Similarly वदच् is an Indeclinable and here also we have वदमिच्छति.

२६६१ । अशनायोदयधनाया युमुक्ताविपासागर्घ्येण । ७ । ४ । ३४ ।

अशनाया निपात्यन्ते । अशनायति । उदयति । धनायति । 'युमुक्तायो' किम् । अयतिरिति । उदकीयति । अनीयति ।

2661. The Denominative roots अशनाय, उदय and धनाय are irregularly formed, when they respectively mean 'to be hungry', 'to be thirsty', 'to be greedy'.

Thus अन्नमाप्सि from अन्न+अप्, अ instead of ई, the other form being अन्नमीप्सि who is not hungry at the time, but wishes to get food for some future occasion, and therefore when not meaning 'to be hungry'; उद्वप्सि 'he is thirsty', उद्व being substituted for उद्वक्, in any other sense we have उद्वकीप्सि, who wants water for purposes of bathing &c. चनाप्सि 'he is greedy', in any other sense, चनीप्सि who is poor, and therefore wishes to get riches

२६६२ । अश्वत्थीरवृषलयज्ञानामात्मप्रोती क्वचि । १ । १ । ५१ ।

अर्धं क्वचि अश्वत्थायः स्वात् । 'अश्वत्थवर्षोर्ध्वेऽनुनेच्छायात्' । अश्वत्थस्य वृषा । वृषत्स्यति योः । 'धीरलक्ष्मणयोर्लक्षणायात्' । धीरत्स्यति यात् । लवणरसप्रपुष्टः । 'गर्भमात्रि-पदिदातं क्वचि लालसाया पुनपुकी' । दक्षिणत्सि-दध्यत्स्यति । नपुंसत्सि-नप्यत्स्यति ।

2662. The augment अङ् is added after the words अश्व, धीर, वृष and लवण before the Denominative affix क्वच्. when the delight of the subject in these things is to be expressed.

The anuvṛtti of क्वच् does not extend to this sūtra or any further. [Thus अश्वत्स्यति वृषा, धीरत्स्यति नायकः, वृषत्स्यति यो, लवणरसप्रपुष्टः । अश्व+अङ्+क्+ति=अश्वत्स्यति (VI 1. 97. S 191) Why 'when the delight of the subject is meant'? Observe अश्वीप्सि, धीरीप्सि, वृषीप्सि and लवणीप्सि ।

Vṛt — After अश्व and वृष the force of the augment is that of desiring sexual connection. Vṛt:—After धीर and लवण it has the force of ardently wishing for, i.e., an intense thirsting after the thing. The augment is not added, though the sense may be that of delight, if it has not the above meanings. Others say Vṛt:—The augments अङ् and अङ्ङ् should be added after every nominal stem when the sense is that of intense yearning after that thing: as दध्यत्स्यति, नप्यत्स्यति with अङ्ङ्. When the augment अङ् is added the forms are दक्षिणत्सि, नपुंसत्सि &c.

२६६३ । काम्यकृत् । ३ । १ । ८ ।

काम्यनिर्वाहो काम्यकृत्वात् । पुत्रप्राप्तयश्च क्वचि पुत्रप्राप्स्यति । इह 'यस्य पुत्रा' (२६६२) इति लोपो न । अर्धेऽस्मात् । 'यस्य' इति लोपान्नद्वन्द्वित्युक्तम् । यद्वैकाग्र्यति । त्रिंशत्का-क्वचि । आत्मनोऽप्येऽप्यर्थे स्वादिह । क्लिष्टाप्स्यति । स्वाहाप्स्यति ।

2663. And the affix काम्यच् is also employed, in the same sense of wishing, after a word ending in a case-affix, denoting the object wished is connected with the wisher's self.

Thus, पुत्रप्राप्स्यति 'he wishes for a son of his own'.

The making of this a separate sūtra, instead of adding it with III. 1. 8. S. 2637 and making one sūtra of them both, is for the sake of the subsequent sūtra, where the anuvṛtti of *Lyuch* only runs, and not that of *kāmyac*. The *क्* of *क्वचि* is not indicatory, but is a part of the real affix. Here, therefore, rule J 8. S. 193 which would have made the latter indicatory, does not apply, because no particular purpose would be served

युधे (१८१) । 'अत आदिः' (२२४८) इति दीर्घः । चत् । यी । वृद्धिः । अतुवादिषु तु 'जातो शीघ्र इति च' (२३७२) इत्याद्यौ । नास्तेषाञ्चरति नास्तीति । लिङ्गविहितपठिभाष्यैकदेशस्य अर्थाद्वत्ताद्वा द्विषु । नास्तीञ्चकार । सकि । अनास्तात् । अत्र इत्यस्यादितोयो न । कीदादवर्थादापो अपि सोदेष सोपविधानात् । इत्युक्तौ । अनास्तासीत् । क्वचित् चययति । आशीर्लिङ् । कवीयात् । 'वित्ति वृद्धिः-' (२२८७) इत्यत्र 'यानोः' इत्यनुवर्त्य भानुरेव यो भानुरिति उवाणयानाभ्यामभावोर्न वृद्धिरिति कैयटादयः । अकवयीत् । भाष्यस्यु नाभभावोरपि वृद्धिनिश्चयः । अकवयीत् । वित्ति चयति । विवाय । विव्यत् । अवधीत्-अवायीत् । श्रीरिच चयति । चिवाय । चिनिव्यत् । चित्तव चितरति । आशिवि रिङ् । चित्रिवात् । भूरिच भवति । अत्र 'गतिरणा-' (२२२३) इति 'युधो युक्-' (२१७४) इति भवते-' (२१८१) इति च न भवति । अविभ्यक्तयेन भानुपादस्यैव तत्र प्रवृत्तात् । अवायीत् । उवाय । वृत्ति चयति । चिचि- (२३१२) इति न चङ् । अवायीत् ।

2665. 'The athx चयद् is optionally employed in the sense of behaving, after a word ending in a case-affix, denoting the object of comparison of the agent, and there is elision (lopa) of the final च of the noun, if it ends with a च.

The word च 'optionally' is current from III 1 7. S 2608 Since 'चयद् is optionally employed', as said above, we have in the alternative the full sentence 'The elision of च of the च ending nouns, is dependant on the presence of चयद्'. This elision is a regulated one—the च is dropped under particular circumstances only as taught in the following

Vārtika.—The elision of the च of the words **श्रीरुद्** and **अ-ररद्** is invariable, of others optional

Thus from **krishna**, we have **श्रीरुवाये** 'he acts like Krishna'.

The word **श्रीरुद्** 'strength, when used as a verb means a person possessed of it. As **श्रीरुवाये** 'he acts as if he possessed vigour = **श्रीरुवाये** चाचरति. So also **अपवताये** 'she behaves like an Apsaras. The elision of च is compulsory in these two cases

But not so here **चयाये** or **यवयाये**, **विद्वयाये** or **विद्वरये** ।

So also **रवदाये** from **रुचन्द्** and **नदाये** from **अरन्द्** । But when the Pronouns are plural, we have **रुचन्दाये** and **अरन्दाये** ।

A Feminine noun becomes masculine before चयद् by VI. 3 36. S 837. Thus **कुमारवाये** 'he acts like a girl' इत्यावाये he b. has like a she antelope. So also **गुरुवाये** 'he b. has like a female teacher'

So also **वपनीवाचरति**—(1) **वपनाये**, or (2) **वपनीवे** or (3) **वपनीवे** । The word **वपन** means an 'enemy', and its feminine is **वपनी** 'a female enemy,' formed by **कीद्** as the word belongs to the *Sāṃgavādi* class. With चयद्, the word resumes its masculine form **वपन**, from which we get **वपनाये**, with lengthening under VII 4 25 S 2298. This is the first form (2). The second is from **वपनी** 'a co wife one having the same husband as another.' It is formed by **च्** under IV 1 35 S 492 and then **कीद्** added to चादे । Therefore when this **वपनी** becomes masculine, the form becomes

यवति from which we get यवतीयते । (3). The third comes from यवी 'legal wife', compounded with च, and as this word has no corresponding masculine, it retains its form and we get यवतीयते ।

Similarly from युवति we have युवयते (masculine), from यद्वीहृदयविच यवयति we have यद्वीहृदयते । Here हृदी which is in immediate contact with the affix has become masculine, but not so यद्वी because it is not followed by यवद् ।

But a Feminine with a penultimate च does not become masculine (VI § 37 S 838) Thus यविजायते । So also यवतीयते योनीयते ब्राह्मणीयते । &c.

Vārtika.—The affix क्तिप् comes optionally after the words avagalbha, klīva and hoda, with the force of behaving like that.

By force of the word 'optionally' we have the affix यवद् also, as well as a sentence

Q—All nouns can take क्तिप् in this sense under the vārtika 'वर्तमानि पदितेभ्यः क्तिप्' to be stated here after, what is the necessity of the present vārtika ?

Ans.—As a matter of fact the present vārtika teaches something other than what appears on the surface. The words avagalva &c are formed by the यच् affix of the Pachādi class. This यच् is to be known to be Anudātta and Anunāsika when in contact with लृप्. Thereby, these verbs will be conjugated in the Atmanepada. When these nouns do not take लृप्, but take क्यन् then the affix यच् is not Anudātta or Anunāsika. Consequently it does not get the designation of इद् and is not therefore elided.

Thus अवगच्छ + क्तिप् + यच् + ते = अवगच्छ + अ + यते (अ elided because इद्) = अवगच्छते । So also क्लीयते and दौहते । So also अवगच्छन्वान् ।

But अवगच्छ + यवद् + यच् + ते = अवगच्छायते (here अ is not elided, but lengthened by VII 4 25. S 2298) So also क्लीयायते दौहायते ।

The Perfect of क्तिप्—ending words is formed by याच् (periphrastically), though it does not consist of more than one syllable. For when गच्छ (noun) becomes गच्छ् (verb by कृप्) it becomes monosyllabic and ought to form regular Perfect. But that is not the case because it was at one time not monosyllabic. This is because of the very fact of this vārtika. The making of this vārtika is a Jñāpaka, that a stem which at one time was polysyllabic is still treated as such for the purposes of Periphrastic Perfect. The getting the form अवगच्छते is not absolutely dependent on this vārtika so it cannot be said that the vārtika is necessary for the formation of अवगच्छते । For the simple roots also can be used with the force of 'behaving like that' because roots have many meanings. (That is to say, the form अवगच्छते can be derived from the simple root गच्छ dhārshtye (Bhuādi 419) with the Preposition अव and so there is no necessity of deriving it from the noun अवगच्छन् । Therefore the real thing taught by this vārtika is that

the 'Perfect is formed by **आत्**, which would not be the case in the event of the simple root **वदन्**.) Thus the Perfect of the Denominative **अवगहनते** is **अवगहनं बभूव**, of the simple **अवगहनते** is **अवगहनं बभूव**. Similarly **ह्रीषा बभूव**, **दोषा बभूव**. The $\sqrt{\text{kilba}}$ is Bhuādi 406, and $\sqrt{\text{hodri}}$ Bhuādi 305.

In the *vārtika*, we have *ava-galva*, with the preposition *ava*. From this fact, Mādhava and others hold, that from the simple noun **गहन**, or from a noun having some *upasarga* other than **अव** before it, there will be no **क्विप्** but **कृप्** only. The proper inference is, however, that they will not take the affixes of the *Atmanepada*.

(Note — In the *Mādhaviya Dhātuvṛtti*, however, we find him saying under the $\sqrt{\text{galva}}$ (Bhuādi 419) that the conjugation will be *Parasmaipadī*, and not that no *kvip* will be added. Bhattoji had perhaps some different text of the *Mādhaviya* before him. The counter-example given in the *Mādhaviya* is **गहनति** and **गहनन्ति**.)

Part — The affix **क्विप्** comes optionally in this sense after all crude nouns. As **अवगति** or **अवगन्ते** **गहनति** or **गहनन्ति**.

The affix **क्विप्** has been taught in the previous *vārtika* with regard to three nouns.

As the word 'prātipadika' is used in the present *vārtika*, the word **पदा** (S 2657) 'after a case inflected noun,' has no applicability here. Therefore, the operations dependent on the word getting the *d* signation 'pada' do not take place here.

Thus **कृष्ण इवावर्ति = कृष्णति**. It is thus formed **कृष्ण + वृत् + तिप् = कृष्ण + ति** (the final **व** of *Krishna* and the **व** of **वृत्** coalesce into the form of the subsequent by *sūtra* VI 1. 97 S 191). Similarly **अ इवावर्ति = अति**. *D* **अतः**, pl. **अति**.

The Perfect will be formed not by **आत्** which ought to be under the strict interpretation of III. 1. 35. S 2306. For **अ** is here a denominative formed with the affix **क्विप्**, and therefore it is a *pratyayānta dhātu*, within the meaning of the *sūtra*. But in explaining that *sūtra*, we have removed the word 'pratyaya' and substituted for it 'anekācāh'. So that, even where a root is a derivative root (*pratyayānta*), but if it is monosyllabic, it will not take **आत्**. Therefore the Perfect is formed by **यो वृत्**, &c. As **अ + वृत्**. Now applies VI 1. 97 S 191 by which **अ + व** (of **वृत्**) would become **अ**. But this is superseded by VII 4. 70 S 2243 and we have lengthening instead. Thus **अ + वृत्** becomes **आ + वृत्**. Then the **अ** is changed to **यो** by VII 1. 34 S 2371. Then **आ + यो** becomes **यो** by VI 1. 88 S. 72.

In the Dual, we have **आ + वृत्**. Here **आ** is elided by VI 4. 64, S 2372 and thus we get **वृत्** as the Dual. Similarly in the Plural we have **वृत्** only.

Similarly from वा 'Brahmā', we have व+क्रि+अप्+क्रि=वक्रि 'he b. haves like Brahman'. The Perfect, according to Haradatta is वक्रि, but according to Madhava it is वक्रः. He relies on the vārtika given under S 231d which declares that the rule of the elision of अ superseded by anticipation even the subsequent rules as to वप् and व, अत् &c. So the vṛddhi to be caused by वप् in वप्+अप् is superseded by VI 4 64 S 2372, and we get the form वक्रः.

Similarly from एव we have Fro एति Per एति or एवः. The Periphrastic Perfect एवमाह or एवाचकार is invalid according to our view. For though एव (noun एव + कृि = एव) is a pratyaya ending root yet we have explained the sūtra, III 1 35 S 2306, by saying that a root containing more than one syllable takes चाय and not a monosyllabic root.

२६६७ । मृशादिभ्यो भुव्यच्चेसोपश्च हल । ३ । १ । १२ ।

अभूततद्वाचिपक्षेऽपि वृथादिभ्यो नमस्तस्यै पञ्च स्वादृशानामानेषा णोपपन्न । अत्रोक्तं वृथो
नमस्ति धृष्टाचक्षे । अत्रोक्तं इति पञ्चदासदण्डाय अभूततद्वाचि इति लक्षणम् । तेनैव न । इति विज्ञा
धृष्टा नमस्ति । ये दासो धृष्टा नमस्मादपस्तरे दिवा इति भवन्तीत्यर्थः । धृष्टमन्त्रं यस्य नमोऽयम् ।
धृष्टमन्त्रे । धृष्टादीनां धृष्टे इति षट्त्वते । तत्र दण्डाय इति प्रतिपद्यितव्यम् । तस्मात् 'नमस्त-
रेति' इति सिद्धिः । तस्मैनिमित्तोक्तमनुपपन्नं व्याचक्षते । धृष्टे षोडशं ध्यानमपि दशगुणैश्च
ध्यानमर्थतत्त्वध्यानमर्थे रात्रि विविधवृथादौ दण्डयति । तत्र तस्मै ध्यानमात्रात् पूर्वपक्षं धातुध्यानमप्युच्यते
मन्त्रस्यै चिकीर्षिते धृष्टे क्रियते इति । तेन नमस्तस्मै ध्यानमात्रं । ध्यानमात्रं । ध्यानमात्रं ।
ध्यानमात्रं । ध्यानं ध्यानमन्त्रं ध्यानमन्त्रेत्यादावप्यत्रे इत्येव धृष्टमन्त्रं लोप्यम् । ध्यापत्' न
ध्यापत्तीत्यपि पक्षः । तेन धर्मोपपत्त्यर्थं सकलं कथ्यते न त्वामिदं ध्यापत्तं कर्तव्यं इत्युक्तिः । धनं न
'ध्या' 'कडः' 'लोडः' च ध्यापत्त्यर्थं 'लोडामन्त्रे' । ध्यानमन्त्रं ध्यानमन्त्रं इति ध्यानमन्त्रं
ध्यापत्त्यर्थं विधेयमपि पक्षे कावृत्तिर्ना तद्वाच्यं न ध्यापत्तम् । ध्यापत्तिः । ध्यापत्तीनां ध्यापत्तिः । प्रति-
पत्तिः । ध्यापत्तीनां ध्यापत्तिः । ध्यापत्तिः । ध्यापत्तीनां ध्यापत्तिः । ध्यापत्तीनां ध्यापत्तिः । ध्यापत्तीनां ध्यापत्तिः ।
ध्यापत्तीनां ध्यापत्तिः । ध्यापत्तीनां ध्यापत्तिः । ध्यापत्तीनां ध्यापत्तिः । ध्यापत्तीनां ध्यापत्तिः । ध्यापत्तीनां ध्यापत्तिः ।

2687 The affix **वत्** in the sense of becoming what the thing previously was not, is employed after the crude forms **वृ** and the rest, which do not end with the affix **स्व** (V 4 50), and there is elision (लोपः) of the final consonant of these words, if they end in a consonant.

Thus चक्षुषो बृहो बलति=चक्षुषावते 'he becomes much (from a little)
धीम्रावते he becomes swift (from being tardy) All these roots will be
Atinanevadi (I 3 12)

sarga form is modified and becomes something else. Thus चा + कृद = चोदः । The gerund formed from the denominative /odha will be चोदविष्य with क्त्वा, and not with ल्यप् as is the case with चक्ष्मणाय or चयगल्भ्य &c. Because the upasarga चा is not heard here as चा but has become चो and so the above rule does not apply.

As regards the limited scope of this rule derived from the jñāpaka of चक्ष्मणुदे, the authority is to be found in the vārtika given under VI 1 95 and Patañjali's comments there on. That vārtika is as follows —

Vārtika — Here is not the single substitute of the form of the subsequent in the case of चाद् when followed by वच् or चोच् or चाद्.

Thus वत्स the cow. From it we have Denominative Imperfect 3rd singular चोदीयद् he desired a cow. चाद् + चोदीयद्. Here चा + च does not become चो by VI 1 96 S. 2214 but चो. The affix here is वच् (S 2658). Similarly चोद्दीयद्. Here चा + चो(द्दीयद्) does not become चो by VI 1. 95 S. 80 but चो by the present vārtika. Similarly चाद् + चाद् + कर्दीयद्. Here चाद् + चाद् do not become pararupa ekādesa but we have चोदीयद्. In all these cases there is vṛddhi by VI 1 90 S 269. The force of च in चाद् (S 269) is to reconfirm vṛddhi which was set aside by the preceding Aṣṭādhyāyī rules. This च used by Paṇini also indicates the limited scope of the jñāpaka upasarga samānākhāram purvapadam &c. And it has been fully established by Patañjali also in the Sixth Adhyāya.

The following extract from the *Kasika* on VII 2 21 will be explicit.

मनी परिवृद्धः ।

The irregularly formed परिवृद्ध means 'Lord'

This is formed like हृद्, from वृद् or वृद्. When not having the sense of Lord we have परिवृद्धितद् and परिवृद्धितद्.

The वृ is elided first as an anomaly. By so doing we can get the forms like परिवृद्धयति परिवृद्धयन्तः, परिवृद्धीकृत्य. The form परिवृद्धयद् is formed by वच् instead of क्त्वा. Though the full noun is परिवृद्ध and वच् is added to such a noun yet for the purposes of क्त्वा it is considered as a compound word, having परि as upasarga. In fact वच् is added to वृद्, and the root becomes वृद्धि and then क्त्वा is added to this root and then there is compounding of परि with this word ending in क्त्वा and then by the regular process the क्त्वा is replaced by वच्. The general rule is that Derivative roots formed from nouns like परिवृद्ध उत्पन्नम् पुननम् &c, which have an upasarga as one of their formative elements, are treated as if they were compound verbs having those upasargas. The result of this is that though the full noun is पुननम्, yet in the derivative verb पु will be treated as an upasarga, as in ordinary compound verbs. Thus the augment च in the Imperfect is added after पु and not before it, as वचनयत्, वदनयत्. The rule is वचनयत्वाकारं प्रत्यये चानुसंधायोक्तो प्रत्यये चिदीर्षिते वृत्तु क्रियते. The

Participial form of these words is therefore with क्यप् and no क्यत् as उपसर्ग and उपसर्गाच्च । The only exception to this rule is the noun च्छात्र, in which the उपसर्ग क्यप् is not considered as a separate member in the Derivative verb. This being the general rule in चत्विष्टवति the portion चत् is treated as an upasarga, and वृष्टवति as the verb, and its accent is governed by तिङ्कृतित्त्वं (VIII) 28) i.e., it comes altogether unaccented and चत् retains its accent. So also चत्विष्टवत्, where चत् is compounded with the Participial form वृष्टवत् and then वत् is changed to क्यप् by VII 1 37

२६६८ । लोहितादिहाज्जम् क्यप् । ३ । १ । १३ ।

लोहितादिभ्यो हाज्जन्ताच्च भवत्कर्म क्यप्पदात् ।

2668 The affix क्यप् in the sense of becoming what the thing previously was not, is employed after the words लोहित्वाच् and after those that end with the affix हाप् (V. 4 57), when these words do not take the affix लिप् (V 4 50)

२६६९ । या क्यप् । १ । ३ । ८० ।

क्यप्पदात्परत्वेकं वा द्यात् । लोहितावति-लोहितावते । अथ अथैः 'दत्तमुद्धरवाप्तुं तद्वाच्यविवरत्वं कर्म' तच्च लोहितवत्परत्वेन विधेयक्यः । न तु हायेऽर्धमात्रात् । नाप्यादिमात्रं प्राप्तायां तत्परमात्मात्वात् । तथा च कर्मिण्यु- 'लोहितहाज्जः क्यप्पदात् भूमादिभ्यस्तदादि' इति । न चैवं कर्मण्येव क्यप्पदात् कर्मात् यदेतत्परत्वात्परत्वादिनिर्वाहः । तदापि भाव्ये प्रत्याख्यानम् । चत्विष्टवति-चत्विष्टवते । कृष्णलिङ्गो विनापीड हाप् । हाज्जन्ताच्च भवत् विधानाभावात् । यत् ।

लोहितवत्प्राप्तुं याति इत्यर्थमुक्तानि च ।

नृहोनिद्राकृपायुताः क्यप् । निरयपर्वणी ।

इति चित्त्वा द्यानादिभ्योऽपि कर्मात् क्यप्पदात्परत्वात् तद्वाच्यवार्तिकविषयः । तस्या लोभः क्यप्पदात् । द्यानादयो वृत्तिविषये नृहति वर्तन्ते । लिङ्गविधिरुपलभापया लोहिनीयहाज्जि क्यप् । लोहिनीवति । लोहिनीवते ।

2669 The affixes of the parasmaipada are used optionally after the denominative verbs ending in the affix ह्यश्

Thus लोहितावते or लोहितावति 'he becomes red', (चत्विष्टवते or चत्विष्टवति 'he makes a noise like patapata',) (लोहित+च=लोहिता+च=लोहितात्, VII 4 25)

The anuvṛtti of अथैः is current in S 2668 from S 2667 and hence the affix क्यप् is added in the sense of क्यप्पदात्परत्वात् i.e. 'something becoming that which it was not before'. It qualifies the word लोहिता only and not the हाप्, for it is impossible for हाप् ending words to denote that meaning. Nor does अथैः qualify the word covered by the term चादि in the sūtra. For the employment of चादि has been considered superfluous by the following —

Vārtika — The sūtra should have been rather लोहितहाज्जः क्यप् — the affix क्यप् comes after लोहिता and हाप् ending words—provided they are not of the Bhrīṣadī class. There is no special class लोहित्वादि.

It should not be said that the क of वयच् is part of the affix, just as the क of क्वायच् and therefore should not be elided, but should be heard, as it is possible to utter it, as in लोहितवते like लोहित क्वायति । The superfluity of the क of वयच् is established.

With दाच् we have पटपटावति or पटपटावते ।

The affix दाच् (V 4. 57) comes when the verb following is one of the three घृ, वृ, or कृ, as पटपटाकरोति-नवति or-स्याच्. The present sūtra teaches by implication that when वयच् follows दाच्, the above restriction, that the verb should be कृ वृ or घृ, is not applicable. Here दाच् comes without the addition of कृ वृ or क्खति.

But those who on the strength of the following verse, use both the Parasmai and the Atmanepadas after the words रवाच् &c, go against the Bhāṣya and the vārtika.

Veras — 1. lobha, 2. śyāma, 3. duḥkka, 4. haṣha, 5. garva, 6. sukha, 7. mūrchohā, 8. nidrā, 9. kṛpā, 10. dhāma, 11. karuṇā, 12. nitya, 13. charman (—re lobhādi words).

These words take वयच् and never वयच् । Thus रवावावते । The words दुःख &c, take वयच् when meaning 'he who is or possesses that'.

B, the rule, a masculine includes the feminine, the affix वयच् comes after लोहिते also, as लोहिनीवति or लोहिनीवते ।

Note — The word पटपटावते is formed by adding the affix *dāch* to the word पट which is first reduplicated, and then takes the denominative affix *kyash*. The affix *dāch* is added to express inarticulate sounds.

Note — There is no special class called *lohitādi*. The vārtika, therefore proposes that the sūtra should read (without the word *adi* as लोहितदाङ्गवयच् वयच्, 'the affix *kyash* comes after *lohitā*, and words ending in *dāch*'.

Kasika — This rule applies to words other than विद्यादि which are always invariably Atmanepadi owing to the क्तिच् affix वयच् while वयच् is optionally both (I 3 90). Thus वर्णावति or वर्णावते विद्यावति or विद्यावते, दण्डावति or दण्डावते कृपावति or कृपावते. The *lohitādi* is an आह्वयिण, the following being some of the words of this class, लोहित, नील, हरित, पीत, जड, जैन and जगद.

Kasika — The indicative क in वयच् is not for the sake of prohibiting *guna* and *vriddhi* (I 1 5). For *guna* or *vriddhi* takes place in a *dhatu* followed by a *sariadhātuka* or *ārdhadhātuka* affix. The affix वयच् is not added to a *dhatu* but to a nominal stem hence there is no scope for the operation of *guna* &c. The क is for the sake of grouping वयच्, वयच् and वयच् in one class as वय, as in sūtra वः क्ति (I. 4 15). There is, however, no word ending in न among those enumerated above.

२६९० । कदाय क्रमये । ३ । १ । १४ ।

येषु मूर्ध्नात्कृत्प्रत्ययान्तरादिर्बन्धो भवति इत्याह । कृत्प्रत्ययान्तरादिर्बन्धो भवति इत्याह । पापं कृत्प्रत्ययान्तरादिर्बन्धो भवति । “ यत्र कृत्प्रत्ययान्तरादिर्बन्धो भवति तत्र कृत्प्रत्ययान्तरादिर्बन्धो भवति ” । कर्त्तव्यं पापम् । यत्रादयो वृत्तिविषये पापार्थाः । तेषां द्वितीयादयो द्वितीयादयो भवन् । पापं द्वितीयादयो भवन् । यत्रादयो । कर्त्तव्यं इत्यादि ।

2670. The affix कृत्, in the sense of exerting (in dishonesty) is employed after the word कृत् ‘mischievous’, when the latter has the fourth case-affix in construction.

Thus, कृत्प्रत्ययान्तरादिर्बन्धो भवति ‘he is assiduous for trouble, i.e., he is assiduous in the commission of dishonesty, or he plots’.

Vart —This affix comes in the sense of exerting in evil, after the words कृत्, कृत्, कृत् and कृत्. The word कृत् means ‘sin’ or evil. The words कृत् &c., denote ‘evil’ in this particular connection. The affix कृत् comes after these words when they are in second case in construction in the sense of exerting for that. Thus कर्त्तव्यं द्वितीयादयो भवति, कर्त्तव्यं &c. In analysing these words कर्त्तव्यं, &c., we must use terms other than these. Thus कर्त्तव्यं कर्त्तव्यं, कर्त्तव्यं, कृत्प्रत्ययान्तरादिर्बन्धो भवति, and कर्त्तव्यं

Note —When the sense is not of ‘evil’, the affix is not added, कर्त्तव्यं कर्त्तव्यं

२६७१ । कर्मणी रोमन्धतपोभ्यां वर्तिवरीः । ३ । १ । १५५

रोमन्धतपोभ्यां कर्मण्या क्रमेण वर्तिवरी चरति चार्थे भवति इत्याह । रोमन्धं वर्तिवरी रोमन्धतपोभ्यां । “ इत्युत्पन्न इति वक्तव्यम् ” । वर्तिवरीत्युत्पन्नं पुनश्च वर्तिवरीत्यर्थः । नेह । कीदो रोमन्धं वर्तिवरी । अद्यानन्देयाश्रितानां इत्येव रोमन्धः । तद् रमातीत्यर्थे इति कीदो । वर्तिवरी करोतीत्यर्थे इति व्यावहारिकरूपेण । “ तपसः पदमेव च ” । तपस्यति तपस्यति ।

2671. The affix कृत् is employed after the words, रोमन्ध ‘ruminating’ and तपस ‘austerity’, when they are used as the objects of the action of repeating and performing respectively.

Thus, रोमन्धं वर्तिवरीत्यर्थे रोमन्धतपोभ्यां वरीः ‘the cow ruminates’

Vart —This is restricted to the word signifying movements of the jaws i.e., to draw out from the stomach the food already chewed in order to chew it again. Therefore there is no affixing here, as कीदो रोमन्धं वर्तिवरी here रोमन्ध means the excretion that comes out of the lower opening of the alimentary canal. According to Kaiyata, it means ‘the insect eats its own excretion’. According to NyāsaLāra and Haradatta it means the insect makes a ball out of its own excrementa (एवमीश्वरपादान् मदेयाश्रितानां वर्तिवरीत्यर्थे इत्येव वर्तिवरीत्यर्थे वृत्तं करोति इति वर्तिवरीत्यर्थे, नात्र इत्युत्पन्नं भवति ।)

Vart —The Prasmapada affixes are used after the word तपस, as तपस्यति तपस्यति, ‘he performs austerity’.

2677. The affix *चिच्*, in the sense of "making," comes after these words as the object of the action *viz.* *शुष्य*, 'shaving', *मिश्र* 'mixture', *मृद्व* 'soft', *सवय* 'salt', *व्रत* 'vow', *पक्ष* 'diness', *हल* 'plough', *कल* 'strife', *हृत* 'done', and *हृत्* 'matted hair'.

Thus *शुष्यकरोति* = *शुष्ययति* 'He shaves'

Part:—The *चिच्*, after the word 'vrata' has the force of 'eating as a vow', or 'abstaining from eating as a vow' Thus *पयो द्यूतयति*. 'He lives on milk as a vow.' *सुद्रासं व्रतयति*. 'He abstains from the Sūdras' food, as a matter of religious vow.'

Part:—The *चिच्* has the force of 'to cover', after the word 'vastra'. As *संवपयति*. 'He covers with clothes.'

Part:—After the words 'hali' and the rest, the affix *चिच्* has the force of 'to seize or take.'

Part:—And the words 'hali' and 'kali' become irregularly 'hala' and 'kalā' and are so exhibited in the sūtra. As *हलिं वृद्धयति* = *हलयति*. *कलिं वृद्धयति* = *कलयति*. A big plough is called *हलि*. The Aorist however is *अवहलत्*.

Thus *हलि + चिच् + वृद्ध + य*. Here VI. 2. 115. S. 254 requires the vṛddhi of the *ह* of *hali*. While the *ishta-vad bhāva* ordained by the *gāṇasūtra* under *Ohurādi* / *katra* (367) requires the elision of *ह*, as it is the *fi* portion. But even if *ह* be not elided first and be changed to *हे* because the vṛddhi rule is subsequent in *Ashtādhyāyī* order to the *fi* elision rule (VI. 4. 155. S. 1786); thus *हलि + चिच्*; then will apply the *fi* elision rule, and *हे* will be elided by *ishta-vad-bhāva*; and we get *हल् + चिच्*. Here no *अच्* vowel has been elided for *हे* is not *अच्*, and so the root is *अवहलीयि* and so there will be *sanvad-bhāva* and lengthening. To prevent this the words are shown as *हल* and *कल* in the sūtra, so that rule VII 4 79. S. 2317 and VII. 4 91 S. 2318 should not apply to them. So we get *अवहलत्*, and *अवकलत्*. For in *हल* and *कल* even if we make vṛddhi, the vowel elided will be *अच्* vowel, as *हल् + चिच्* = *हला + चिच्* = *हल् + चिच्*. Thus it is *अच्* *lopi* and so there is no *अवहलत्* &c

Note:—In one view, the use of *हल* and *कल* in the sūtra is useless. The words *हलि* and *कलि* also would have given the above forms; if the *fi* elision were to take place prior to vṛddhi; for then the words would become *हल्-सिचिच्*. Thus *हलि + चिच् + वृद्ध + य* = *हल् + चिच् + वृद्ध + य* (VI. 4. 155. S. 1786). Now sūtras S. 2317 and 2318 cannot apply, as an *अच्* vowel of the root has been elided. Thus we have *अवहलत्*. The fact however, is that Pāṇini having shown *हलि* and *कलि* in the sūtra with *अ* as *हल* and *कल*, must have meant that the vṛddhi should take place before *fi* elision. Thus *हल् + चिच् + वृद्ध + य* = *हलो + चिच् + वृद्ध + य* = *हल् + ह + वृद्ध* =

अपीपदः। Here *पी* is elided and it is not an *अच्* vowel, and so the root remains *आप्पिपि* and the proper form is *अपीपदः* and not *अपपदः*।

Similarly *कृतं दृढाति* = *कृतवति* 'he appreciates kindness, i.e., he is grateful' So also *दुस्तानि विहसति* = *विहस्यति*। Some say *दुस्तं* means 'hair.' Others say it means 'matted locks or hair' While according to another interpretation, it means 'sin.' There *विहस्यति* means 'he combs the hair, or disentangles matted hair, or delivers from sin.'

It would have been more appropriate to have inserted these words *पुनः* &c., in the sūtra III 1 25. S. 2563, instead of making a separate sūtra of them.

All nouns can be converted into roots by adding *चिच्* under the *gaṇa* sūtra *मातिपदिनाद् घात्वर्थे बहुलपिबुबच् च* (churādi / katra 307). So the nouns *पुनः* &c., would have taken *चिच्* under the above *gaṇa* sūtra also, the specific mention of these few nouns like *munda* &c., in this sūtra and some other sūtras by Pāṇini indicates that these will take *चिच्* even where there is *घापेडा* i.e., where something must be added to complete the sense. Therefore in the case of nouns not specifically mentioned by Pāṇini in any of his sūtras, we cannot add *चिच्* where there is *घापेडा*। Therefore though from *बहु घापेडे* we have *पटयति*, we cannot have this form after *एवमेव बहु घापेडे*। But some of the words *पुनः* &c., will become *वृत्त* even where there is *घापेडा*। As *पुनश्चयति नाचयत्* 'he shaves the boy', *मिश्रयति अन्नम्* 'He mixes the food' *रमयति वस्त्रम्* 'he softens the dress' *समयति व्यञ्जनम्* 'he salts the condiment'.

The words *हसि* and *कसि* have been specifically mentioned by Pāṇini, in order to indicate that they become *अ* ending before *चिच्*।

The noun *वरय* is specifically mentioned (S 2563) in order that it may take the augment *आप्*, as *वरयायति*।

While other nouns have been specifically mentioned by Pāṇini, simply by way of amplification.

Thus *वरय करोति* or *आचष्टे* = *वरयायति*।

Varī —The words *अर्थ* and *वेद* take the augment *आप्* before the affix *चिच्*, as *अर्थायति*, *वेदायति*। The whole equation is thus shown *अर्थ + आप् + चिच् + यप् + तिप्* = *अर्थ + आप् + द + चति* = *अर्थादि + चति* = *अर्थायति* (VII. 3 86). The final syllable called *टि* is not elided in this case, i.e., of *अर्थोच्* the syllable *आप्* is not elided before *चिच्*, as it would have been by VI 4. 155. S 1786 The reason is that if *आप्* was to be elided, there would have been no necessity of adding it.

The affix *चिच्* has the sense of 'unfettering' after the word *पाय*, of 'seeing' after *वय* of 'singing in accompaniment' after *वीर्य*, of 'brushing' after *हृष*, of 'praising' after *खोष*, of 'leading' after *वेग*, of 'rubbing' after *सोष*, of 'taking' after *रवच्*, of 'putting on' after *वर्ण* and of 'taking' after *वर्ण*

Thus विषाजयति 'he loosens the noose', रूपयति 'he sees the form', उप-
 दीयति 'he sings to the accompaniment of the Vina', अतुलयति "he brushes
 with the tula brush" Tula is a brush made of the heads of grass उप-
 स्तोतयति 'he praises with verses'. From देना we have अग्निप्रेषयति 'he leads
 the army'. The ष of देना is changed to ष by S 2270 The Imperfect is
 अष्यप्रेषयत् । Here the ष is changed to ष by S 2276 The Deaerative is
 अग्निप्रेषयति 'he desires to lead the army'. Here ष is changed to ष by
 S. 2277

From रोग, रोगेत् अतुलिययति 'he rubs the hair'.

The noun रवच is formed from the root रवच चंदरदे (Tadādi 18), with the
 affix gha । Thus रवचयति 'he takes the skin'.

So also चचर्चयति "he fastens with leather "

चर्चयति 'he takes color' from varna

Similarly कर्चयति = कचयति ।

By the gana sūtra under /katra (X 367), the feminines are converted
 to masculine and so on (see page 498) Thus वनीनाचष्टे = वनयति (वनी fem.
 to वर masc) वरदनाचष्टे = वारयति । The descendant of वरद is वारदः by चङ्
 under IV 1 170 S. 1188. The feminine of वारदः is वरदः the affix being
 luk elided by IV 1 177 S 1196. वरद (वरदः fem.) आचष्टे = वारयति (the fem
 वरद becomes masc वारदः).

From वृद्ध = वृद्धयति (वृद्ध becomes वृद्ध by VI 4 161 S 1785) The Aorist
 is अविवृद्ध or अववृद्ध । The णि is elided either after vridhhi has taken
 effect or prior to it. Thus वृद्ध + णि + चङ् + ए = वृष्टी । णि + चङ् = वृष्ट् + च +
 चङ् (णि elided by S 1786) = अविवृष्टः । When णि is elided before vridhhi, then
 the root being अन्तोषिच् there is no san-vad-bhāva nor lengthening, and
 we have अववृष्टः ।

From वृद्ध we have वृद्धयति (S. 1785) Aor अववृद्ध । So also from
 वृष्ट, वृष्टयति, Aor. अववृष्टः । वृष्ट, वृष्टयति, Aor. अववृष्टः । वृष्ट, वृष्टयति, Aor.
 अववृष्टः ।

Similarly परिदृष्टयति, Aor वर्यवृष्टः । From वरि, the Aor. is वरिविष्टः ।
 The word वरि 'marriage' is formed from the /वर with the affix णि ,
 the ण् is changed to ण् by VIII 2 31 S 324 This change of ण् into ण्
 being ordained by a Tripiṭh rule is considered asiddha and therefore in
 reduplication, we do not reduplicate णि, but consider it still to be ण् णि and
 reduplicate this last. Thus we get वरिविष्टः ।

But there is another view which declares that for the purposes of
 reduplication the changes caused by the Tripiṭh rules are to be consid-
 ered as valid, for the sūtra VIII 2 1 S 12 is not of universal applica-
 tion (See Paribhāṣa under VI 1. 3 S. 2446). According to this Pari-
 bhāṣa, we can not get the form वरिविष्टः । But we have already explained

and r VI 1 3 S 2446, that this Paribhāṣā is if not of universal application. This Paribhāṣā th r for i o being nitya we apply VIII. 2 1 S 12 to j t the above form

But others hold this Paribhāṣā to be nitya and they reduplicate द्वि and give the form चोदद्वि ।

Similarly from the noun कृ (कृ + क्) we have the Aorist चोदद्वि or चोदद्वि । This कृ + चिच् + कृ + क् = कृ + क् + चिच् + कृ = कृदि + कृ । Here in reduplicating we ought to reduplicate द्वि with the क् of चिच् and it to it. However the reduplicated form in the above forms, i.e., how कृ is got in कृ and कृ of चोदद्वि and चोदद्वि. This is done by the indication of the sūtra VII 4 80 S 2077 (चो पुनरावर्तते) where Pāṇini has used the class t r a and the pratyāhāra कृ in the single letter कृ instead of कृ and कृ. We learn from this indication that a substitution in the room of a vowel occurs by कृ does not take place when reduplication is to occur. Therefore we do not elide the final कृ of कृ before चिच्. The equation therefore is कृ + चिच् + कृ = कृ + कृ + चिच् + कृ = कृ + चिच् + कृ = चोदद्वि । This we have fully discussed in conjugating the √āna of the Churādī class (No. 42)

The following verse summarises the nouns that change their कृ to र् :

रुद्र रुद्र रुद्र येन रुद्रं न रुद्रं रुद्रम् ।

रुद्रं रुद्रं रुद्रं येन रुद्रं रुद्रं रुद्रम् ।

In forming the Denominative verbs of रुद्र &c. which are monosyllabic nouns, we apply VI 4 163 S 2010 which we repeat for the sake of the context

२०१०क । मकुल्येकाच् । ६ । ४ । १६३ ।

2010A. "A monosyllabic bha stem retains its original form without undergoing any change before the affixes रुद्र, रुद्र and रुद्रम् ।

Thus रुद्र + चिच् + कृ + क् = रुद्र + चिच् + कृदि । By retaining its original form there is not the elision of the final कृ of रुद्र by रुद्र (VI 4 155 S. 1785) Therefore रुद्र produces रुद्रिद्धि. Thus we get रुद्र + चिच् + कृदि । Then there is the addition of the augment रुद्र by VII 3 36 S 2570

Thus we get रुद्रावर्तते 'He makes his own

Objection — Similarly from रुद्र or रुद्रावर्तते we ought to have रुद्रावर्तते or रुद्रावर्तते । Here रुद्रावर्तते and रुद्रावर्तते have been changed to रुद्रावर्तते and रुद्रावर्तते by VII 2 98 S 1373 i.e. the रुद्रावर्तते and रुद्रावर्तते (ending with रुद्र) have been replaced by रुद्र and रुद्र so that we have रुद्रावर्तते = रुद्र + रुद्रावर्तते and रुद्रावर्तते = रुद्र + रुद्रावर्तते. But before रुद्र + रुद्रावर्तते or रुद्र + रुद्रावर्तते be changed to रुद्रावर्तते or रुद्रावर्तते by रुद्र + रुद्र becoming रुद्र by Para rūpa rule (VI 1 97 S. 191) the sūtra रुद्र (S. 1786) manifests

its *li* because it is a *nitya* rule and so the *चद्* is elided. Thus we get *रव* and *व* left. Then there is the *viddhi* and *युक्त* augment. Thus *युक्चद् + चिच् + चति* = *रव + चद् + चि + चति* (VII. 2. 98 S. 1373) = *रव + चि + चति* (VI. 4. 155 S. 1786) = *रवा + चि + चति* (VII. 2. 115 S. 254) = *रवाच् + चि + चति* (VII. 3. 36 S. 2570) = *रवाचचति* (VII. 3. 81 S. 2168) = *रवाचचति* : So also *वाचचति* !

Ans — The proper forms, however, are *रवाचचति* and *वाचचति* : Because the *Para rūpa* rule (VI. 1. 97. S. 191) being *antarāṅga* takes effect first, so that *रव + चद्* and *व + चद्* become *रवच्* and *वच्* and then by the application of the present *sūtra prakṛityaikāch* (S. 2010), the *bases* *ivad* and *mad* do not lose their *ṭi* portion *चद्* and thus we get the above forms.

Nor should the mistake be made that the rule of the retention of the original (*i.e.*, VI. 4. 163. S. 2010) has been set aside by Patanjali in his Great commentary.

Note — In the *Mahābhāṣya*, Patanjali first settles that the *Prakṛityaikāch* rule is confined to the affixes *ishtha*, *una* and *lyas* and then goes on asking 'what are the examples of *Prakṛitibhāva* before these affixes *ishtha*, *una* and *lyas*'

1st Ans — *जेवाद्* (*म + ईवच्*), and *जेह* (*म + इह*) where the *ṭi* (*च* of *म*) is not elided (*म* is the substitute of *मि* by VI. 4. 157 S. 2016). No, these are not the proper examples. The *म* & *च*, substituted for *मि* & *च*, by VI. 4. 157. S. 2016, is *asiddha*, because of *चविह्वदप्रभात्* (VI. 4. 22 S. 2163) and S. 2016 is an *Abhīja* rule so *म* substitution being *asiddha*, *म* is considered as if it was *मि*, *i.e.*, a word of two syllables, and so S. 2010 cannot apply to *म*. So there is neither *Prakṛitibhāva* here, nor the elision of *ṭi* portion in *म + इह* !

2nd Ans — Let then the proper examples be *जेवाद्* and *जेह* : which are formed by *मयस्व + ईवच्* and *मयस्व + इह* and where the word *मयस्व* is replaced by *म* by V. 3. 60 S. 2009. The *म* substitution is by a rule outside the *Abhīja* class and is therefore not *asiddha*. Hence the present *sūtra* applies to it, and there is *Prakṛitibhāva*, and the *च* of *म* is not elided before these affixes.

No this also is not a valid example. The *च* of *म* will not be elided because of the fact of *म* so uttered as a monosyllable in S. 2009.

3rd Ans — The proper examples therefore, are *चविह्व*, *चलीवाद्* from *चलविह्व* ! Here *मि* is elided by V. 3. 65 S. 2020, and so *चल* becomes monosyllabic. Here the final *चच्* is not elided, but the word retains its original form.

So much for Patanjali : Even with regards to *चविह्व* several objections are raised to be set aside ultimately. Patanjali, therefore, has not really overruled this *Prakṛityaikāch* *sūtra*, but has only shown that the forms,

नञ् चेट् &c can be derived otherwise than by this rule. The necessity of this sūtra manifests itself in evolving the form नचयति ।

Similarly from गृत् and चाव् we have वृत्तयति and चययति, and from the plural वृत्तयस् and चययस् चावहे also the same forms. The substitutes वृत् and चाव of the Dual do not come in the Denominative.

Similarly from चययत्तयहे we have चययति । Here the final यत् of चयय is elided by VI 4 144 S 679. There is no Prakṛiti bhāva and यत् is not retained. Because the rule of Prakṛitibhāva supercedes only the sūtra चेट् (VI 4 155 S 1786) and not the preceding sūtra नचयतिहे (VI 4 141 S 679) on the maxim येन नामानि &c, i.e., "a rule which is given (in reference to a particular case or particular cases to which or to all of which) another (rule) cannot but apply (or in other words which all fall already under some other rule) supercedes the latter."

Or by the maxim. A rule may it enjoin or forbid (anything) either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule.

In other words, under the first maxim wherever there is an occasion to apply the rule prakṛityaikāh there also applies the चेट् (S 1786) but not नचयतिहे (S 679). Thus in चययत्+वृत् the यत् is not elided by चेट् (S 1786) nor by S 679.

In वृत्तयत्+चयि, there is vocalisation of व into उ by VI 4 133 S 362 because the stem is bhā. The vocalisation takes place even after the elision of यत् of वृत्तय, as the zero is considered s'h'vivat or because the elision is considered asiddha and so the वृत्तय is ending for the purposes of vocalisation. Thus we have वृत्+चयि+चयि=वृत्+चि+चयि=चययति ।

According to others in वृत्तयत्+चयि the rule VI 4 144 S 679 does not apply for that rule is primarily for Tāllhita affixes, and it is by anlesā or analogy that it is applied to चयि by the Oṅa sūtra नचयतिहे &c (Churādī /katri No 47). As the rule नचयतिहे (S 679) never applies to वृत्तय affix it does not apply to चयि als. For the forms चययति &c are derived by चेट् (S 1786) and not by नचयतिहे (S 679) because चेट् (VI 4 155) is subsequent in the Aṣṭāṅgya order to नचयतिहे (VI 4 144). According to them the form is वृत्तयति. But by ashtavād bhāva there is vocalisation of व into उ by VI 4 133 S 362. Thus वृत्+चयि+चयि. Now there is Prakṛiti vād bhāva because the word is monosyllabic and so there is no यत् elision.

Similarly वृत्तयत्तयहे=चययति. Some say there is no samprasāraṇa here because of the maxim "when an operation which is taught in the angādhikāra (VI 4. to VII 4) has taken place and another operation of the angādhikāra is subsequently applicable, this latter operation is not allowed to take place."

While others would have vocalisation, vṛiddhi and वाच; and they form विदावति (विद्+विच्+अति=विदु+विच्+अति=विदो+इ+अति=विदावि+अति=विदावे+अति).

While others hold that the proper form is, विदवति. They say that the samprasāraṇa being a nitya rule takes effect prior to the fi elision. Then there is para-rupa, as it is an antaraṅga operation. Then there is fi elision. Their equation is this:—

विदु+विच्+अति=विदु, अच्+विच्+अति=विदु+विच्+अति=विद्+विच्+अति=विदि+अति=विदे+अति=विदवति.

Similarly उद्वृणोते=उदीवति. Here the upasarga उद् is separated from the verb अच्, and the affix विच् is added to this अच्. Then by Prakṛityaikāch (S. 2010) the fi-portion is not elided. Thus अच्+विच्+अति. Then by VI. 4. 139 S. 420, the अ of अच् is changed to ई. The nasal of अच् is elided by VI. 4. 24. S. 415 before the affix णि. Thus ईचि+अति=ईचे+अति=ईवति.

The Aorist is उदीवित्. Thus ईचि+अच्+उ=ईचिचि+अच्+उ (By I. 1. 59. S. 2243 the इ of चिच् is not elided till reduplication is not finished. After reduplication, it is elided by VI. 4. 51 S. 2313)=ईचिवत् or with अ and vṛiddhi ईचिवत्.

Similarly from the noun मलय we have Pre. मलीवति. Thus मति+अच्+विच्+अति=मति+च्+विच्+अति (the अ is elided by VI. 4. 138 S. 416)=मली+च्+विच्+अति (the इ of मति is lengthened by VI. 3. 138. S. 417)=मलीचि+अति=मलीवति.

The Aorist is मलयित्. It is thus formed, मति+अच्+विच्+अच्+उ=मति+च्+उ+अच् (the अ of the root is elided by VI. 4. 138. S. 416)=मति+चि+अच्=मति+चिचि+अच्=मति+अच्+चिवत्=मलयित्. Here the Aorist augment is अच् and not आच्.

If we apply the option of śākalya, as given in VI. 1. 127. S. 91, there will be no sandhi, but prakṛitibhāva. As मति अचिवत्.

Similarly उद्वृणोते=उदीवति. The aorist is either उदीवित् or उदि अचिवत् just like मलय. उदि is the substitute of अच् by VI. 3. 93. S. 421.

From तिर्यङ्मनाते=तिरावति. Here तिरच् is not an upasarga, nor similar in form to any upasarga. Therefore it is not separated from the root. So the word is not monosyllabic, and hence prakṛityaikāch does not apply. Therefore there is the elision of the fi-portion by VI. 4. 155 S. 1786. Thus तिरि+अच्+विच्+अति=तिरि+०+विच्+अति. Now तिरच् was replaced by तिरि by VI. 3. 94 S. 423 only then, when the अ of अच् was not elided. But now as the whole root अच् has been elided including the अ, should not the original word तिरच् reappear? No: तिरच् is still replaced by तिरि because the elision of अच् is Bahiraṅga and so asiddha as regards तिरि sub-

From नी 'boat' Pre भावयति । Aor आनूयत् ।

From स्वयत्नः 'a beautiful horse or he who possesses a beautiful horse' Pre स्वययति । Aor स्वाययत् ।

By the *vartika* given under IV 2 102 S 1324 the *e* is elision of the *ṭi* portion of the stem of an Indeclinable word when it gets the designation of bha. Therefore in forming denominative verbs from Indeclinables, there is elision of *ṭi* caused by that *vartika*. Thus स्वप् आचष्टे=स्वयति । The Aor st will be अयस्वत् or अयिस्वत् ।

Note —The Mādhaviya gives the forms Pre स्वययति । Aorist अयिस्वयत् or अयस्वयत् ।

Similarly from यद्गृह आचष्टे=आययति or according to some बहयति । The बहु is replaced by ह by VI 4 158 S. 2017

Similarly from सन्निव् we have अनयति । The विद् is elided by V 3 65 S 2020 Aorist is अयययत् ।

In अन्+विच्+अति the *vridhhi* required by VII 2 116 S. 2282 does not take place because of the maxim अङ्गवृत्ते पुनर्वृत्तौ &c or because of the maxim यथा पूर्वप्रतिषेधनित्यत्वम्, &c. A rule is not universally valid when that which is taught in it is denoted by a technical term.

Because the sūtra VII 2 116 S 2282 uses the technical term *vridhhi* which is current in that sūtra from Ashtādhyāyī VII 2 114 S 2478

From नीनत् (in नीनन्त आचष्टे or f नीनर्तौ आचष्टे) we have Pre अययति Aor अयिअयत् । Here ननुप् is elided by V 3 65 S 2020

From पयस्विनीच् आचष्टे we have Pre पयययति । Here विद् is elided by V 3 65 S 2020. After this there is no elision of *ṭi* of पयच्+विच्+अति because the above rule (S 2020) ordaining लुक् of चिच् is an *apavāda* to the rule of the elision of *ṭi*. The Aorist is अय पययत् ।

Note —From नीनन्त we have Pre पययति Aor अङ्गययत् । Compare the three Aorists of सन्निव् पयस्विच् and नीनत् with the Aorist from the nouns नी अन् and पयच् ।

From नी	the Aorist is अङ्गययत् ।
नीनत्	अङ्गययत् ।
अन्	अयिअयत् ।
सन्निव्	अयययत् ।
पयच्	अयययत् ।
पयस्विच्	अययययत् ।

The Pre of पयच् moreover is पययति while that of पयस्विच् is पयययति ।

By VI 4 156 S. 2015 the words द्युल इत् पुव इत्वं विभः न । द्युल lose the र, ट् &c, before द्युः । Therefore from द्युल we have द्युल + विच् + अति = द्यु + विच् + अति = द्यो + विच् + अति (the *guna* is by VI 4 156 S 2015) = द्यययति ।

Similarly from दृष्ट, we have Pre दृश्यति । The Aorists are अदृष्टवद् and अदृश्यद् respectively. How do you explain then दृष्टवत् in the following श्रीकृष्णविरचितेन विष्णुसहस्रनामे (author of Vishnu Sahasranama). It is from दृष्ट + अयति or दृष्ट + अयते. Its meaning is दृष्टान् लुङ्गति । It is locative singular of दृष्टवत् । That is, we form the r-papada compound दृष्ट + अयति or अयति + लिप् = दृष्टवत् 'The long-gone'. From this noun दृष्टवत् we get with लिप्, the 3rd Per. S. दृष्टवति, or the Locative Sing. of दृष्ट, दृष्टवत् १६, दृष्टवति ।

From युव, we have Pre. यवयति or यययति । युव is replaced optionally by य by S. 2019. The Aorist will be अययवद् or अययीयवद् ।

By V. 3 63 S. 2014, the word अग्निवत् is replaced by नेद, and वाह by वाच before the affix वद् । Therefore from अग्निवत्, we have Pre नेदयति, Aor. अग्निनेदवद् । From वाह, Pre. वाचयति, Aor. आवाचयवद् ।

From प्रयय we have Pre प्रयययति, Aor. प्राययवद् । Here प्रयय is not replaced by य, though before the affix वद्, it is always replaced by य् or य्व (V. 3. 60 and 61 S. 2009 and 2011). The substitutions do not take place because we separate the n-patarga प्र from यय and the affix लिप् is added to यय and not to प्रयय and there is no rule by which यय can be replaced by य् or य्व ।

By V. 3 62 S. 2013, वृद् replaces वृद्ध । Therefore the denominative verb of वृद्ध is वृदायति ।

The word मृद् is also replaced by मर्च by VI 4 157 S. 2016. Therefore there is another form १६, मर्चयति । The Aorist of मृद् will be अमयीयवद् or अमययवद् ।

By VI 4 157 S. 2016, शिष्ट is replaced by श्, शिष्ट by श्व, शिष्ट by श्व, लव by लद्, लव by लवि, लव by लद्, लव by लवि, लव by लद्, लव by लवि and लव by लद् । Therefore.

From शिष्टवत्, Pre. श्राययति (श्रिययति Kshirasāstrī) । Aor. अश्रियवद् ।

From शिष्टवत्, Pre. श्राययति (श्रययति Maitreya शिष्टयति Kaumāra) । Aor. अश्रियवद् ।

From शिष्टवत्, Pre. श्राययति । Aor. अश्रियवद् ।

From लव, Pre. लययति or लययति । Aor. अलयवद् ।

From लव, Pre. लययति । Aor. अलयवद् ।

From लव, Pre. लययति । Aor. अलयवद् ।

From लव, Pre. लययति (According to Mādhava लययति) । Aor. अलयवद् ।

From लव, Pre. लययति । Aor. अलयवद् ।

From लव, Pre. लययति । Aor. अलयवद् ।

Here ends the conjugation of Denominatives.

26. /charana, 27. /varana, 'to go' Pre. चरयति । चरयति ।
 28. /churana, 'to steal'. Pre. चुरयति ।
 29. /turana, 'to be swift, to make haste' Pre. तुरयति ।
 30. /bhurana, 'to hold to support to maintain'. Pre. भुरयति ।
 31. /gadgada, 'to falt r in speech', Pre. गद्गयति ।
 32. /lā, 33. /kelā 34. /kheḷā, 'to be merry or frolic some'
 Pre. हलायति । खेलायति । सेनायति । Some read, 35. /elā instead of /lā
 as हलायति ।
 36. /lekha 'to sport or dally wantonly, to totter, waver'. Pre.
 लेलायति । Some read it as /l-kha ending in short ख । The conjugation
 then is लेयति । The ख is elided by अतो जोषः (VI. 4 43 S. 2308)
 37. /lita 'to be small', 'to abuse, revile, censure'. Pre. लिहयति ।
 38. /lāta, 'to live' Pre. लाहयति ।
 39. /hrinā, 'to be angry, to feel ashamed'. Pre. हरीयते ।
 40. /mahā, 'to be honored'. Pre. महीयते. 'He gets honor'. As
 मेरुस्त्वर्णे महीयते (Rāmāyana) 'after death, he is highly respected in
 Heaven.'
 41. /rekha, 'to praise, flatter', 2 to obtain, (3. to vex, annoy,
 exasperate) Pre. रेलायति 'he feels flattered, or, 'he flatters' another'
 The word आलायन means 'obtaining attaining', or 'causing to obtain &c'
 42. /drava, 'to trouble or afflict oneself', 2 'to serve or wait
 upon a person' Pre. द्रवयति ।
 43. /tira 'to disappear'. Pre. तिरयति ।
 44. /agada, 'to be free from disease'. Pre. अगदयति 'he has good
 health.'
 45. /uras, 'to be strong' Pre. उरयति 'he becomes strong'
 46. /tara 'to go'. Pre. तरयति ।
 47. /payas, 'to flow' Prasriti is a measure, i.e., a handful consi-
 dered as a measure equal to two palas. Pre. पययति ।
 48. /sambhāyas, 'to be abundant' Pre. सभूययति । Aor सभूययीत् ।
 Here the augment अद् is added before भू which is not separated
 49. /ambara, 50 /samvara 'to bring together'. Pre. अमवेति । सववेति ।

This is an Akritigana

Here ends the Kandvādi class

apply to it because it does not immediately follow the vowel. Thus वृद्धिर्दीविवति or वृद्धीदिविवति ।

Similarly from the √वृद्धि-य-इ-वत्, we have three forms, viz—वृद्धिर्दीविवति, or वृद्धीदिविवति or वृद्धीदिविवति ।

Similarly from the noun विव we form a denominative with विव् before which विव is replaced by म (VI 1 157 S 201c) and from this denominative root we can form the desiderative root also and thus the following three forms are obtained —

विमिविवति, or मविविवति or मविविवति । (म+विव् ! इ+वत्) Similarly from वव the following three forms are obtained —निविविवति, or वविविवति or वविविवति । वव is replaced by वत् (VI 4. 157 S 201d)

From वाह we have the following forms —विवाहिवति, or वाहिविवति or वाहिविवति । वाह is replaced by वाव by V 3 63 S 201e.

In the first form, the second व is not changed to व because that व is changed to व which is a substitute, that is, in the case of those roots only which are read in the Dhātupāṭha with a व and where this व is replaced by व. Though वाव is also a substitute and the व of वाव may be called a substitute व, because it is a member of a substitute, yet it is not a substitute व in the above sense.

We may form a quaternary derivative even. Thus from the root वृ we may form the Intensive root वृवृवृ. From this a Desiderative root वृवृवृवृ, from this again a causative root वृवृवृवृवृ from this again a Desiderative root वृवृवृवृवृवृ. Thus वृवृवृवृवृवृवृ ।

Similarly from वृ we may have the Intensive root वृवृवृ from this the causative root वृवृवृ, from this the Desiderative root वृवृवृवृ, from this again a causative root वृवृवृवृवृ as in वृवृवृवृवृवृ &c.

Here ends the rosary of affixes

CHAPTER XVIII.

अथ तिङन्तात्मनेपद प्रकरणम् ।

THE RULES OF ATMANEPADA

२६७९ । क । अनुदात्तङित आत्मनेपदम् । १ । ३ । १२ ।

आत्मे । वेदे ।

2679A. After a root which has an indicative anudātta vowel or an indicative ī in the Dhātupāṭha, the affixes are those of the Atmanepada.

Note —The word *karma* in the sūtra means action and not the technical 'karma' meaning object and the word 'yā' means reciprocity or interchange.

When an action, such as cutting, which was appropriate to one person as a subject, is performed by another, as by a Brahmin whose duty it was not, this is called 'interchange of action'.

When such interchange is not in the *Parasmaipada* is used. As *व्यतिष्ठे* 'they cut'. The word *व्यतिष्ठे* here is used for the sake of the subsequent aphorism 78, which is —

By VI 4. 111 S 2469, the *य* of *व्य* is elided. Thus *सिङ्ग व्यतिष्ठे* : Dual *व्यतिष्ठते* : Pl. *व्यतिष्ठते* :

Before 2nd P. *ङ* 3, the *य* of the *व्य* is elided. Thus *व्यतिष्ठे* : *व्यतिष्ठते* :

Before the Pl. affix *न्ते*, the *य* is also elided by VIII. 2. 25 S 2249, as *व्यतिष्ठते* :

In the 1st person, the *य* is replaced by *ह* by VII 4. 52 S 2250. As *व्यतिष्ठे* :

Thus the full conjugation of the root *व्यतिष्ठ* + *व्य* is—

1st Person.	2nd Person.	3rd Person.
Sing. <i>व्यतिष्ठे</i> , ...	<i>व्यतिष्ठे</i> , ...	<i>व्यतिष्ठते</i> :
Dual <i>व्यतिष्ठते</i> .	<i>व्यतिष्ठते</i> ...	<i>व्यतिष्ठते</i> :
Pl. <i>व्यतिष्ठते</i> .	<i>व्यतिष्ठते</i> .	<i>व्यतिष्ठते</i> :

The Imperative 1st P. Sing. is *व्यतिष्ठ* : The Imperfect 3rd P. Sing. is *व्यतिष्ठत्* : The Aorist is *व्यतिष्ठत्* :

From the *व्य* (II. 48) we have *व्यतिष्ठ* : It is conjugated 3rd P. S. *व्यतिष्ठते*, Dual *व्यतिष्ठते* : Pl. *व्यतिष्ठते* :

Similarly from *व्य* (II. 12) we have 3rd Pers. Sing. *व्यतिष्ठते*, Dual *व्यतिष्ठते*, Pl. *व्यतिष्ठते* Per. *व्यतिष्ठते* :

The following sūtra makes an exception, with regard* to the roots meaning 'to go,' and 'to kill'.

२६८१ । न गतिहिंसार्थेभ्यः । १ । २ । १५ ।

व्यतिष्ठन्ति । *व्यतिष्ठन्ति* । * *व्यतिष्ठे* इति गतिहिंसार्थेभ्यः । *व्यतिष्ठते* इति हिंसार्थेभ्यः । *व्यतिष्ठन्ति* । *व्यतिष्ठन्ति* । * *व्यतिष्ठन्ति* । * *व्यतिष्ठन्ति* ।

2681 After verbs having the sense of 'motion,' or 'injury,' when expressing interchange of action, the *Atmanepada* affixes are not used.

This aphorism prohibits *Atmanepada* affixes in certain cases, where by force of the 1st sūtra, *Atmanepada* affixes would have been obtained. As *व्यतिष्ठन्ति* 'they go against each other,' *व्यतिष्ठन्ति* 'they injure each other,' *व्यतिष्ठन्ति* 'they fight together.'

The word 'not' of this sūtra is understood in the subsequent sūtra

Part — The prohibition extends to the verbs हस 'to laugh,' and the root अहसिजिह्वि, अहसिजिह्वि अहसिजिह्वि. The हसदि are those roots which express sound.

Part — Prohibition must be made of the verb हसि 'he injures,' as अहसिजिह्वि.

२६२२ । इतरेतरेतस्योन्योपपदाच्च । १ । ३ । १६ ।

" अहसिजिह्वि अहसिजिह्वि " । इतरेतरेतस्योन्योपपदाच्च अहसिजिह्वि वा व्यतिपुनति ।

2082 And after the verbs which take the words itare-tana 'each other,' and anyonya 'one another,' as upapada (or dependant qualifying words), the affixes of Atmanepada are not used, though reciprocity of action be denoted.

Thus इतरेतरेतस्य व्यतिपुनति 'they cut each other' अहसिजिह्वि व्यतिपुनति 'they cut one another.'

Part — This rule must also be applied when the word अहसिजिह्वि is in composition with the verb as an upapada. As अहसिजिह्वि व्यतिपुनति.

२६२३ । निविशे । १ । ३ । १७ ।

निविशे ।

2083. After the verb वि 'to enter,' when preceded by the preposition in, the Atmanepada affixes are employed.

As विविशति 'he enters,' but निविशे 'he enters in.'

Note — Even when the augment अद् of the Imperfect, Aorist and Conditional tenses intervenes between the root and the preposition, terminations are of the Atmanepada. As अविशत् 'he entered in.'

Note — The first of the sūtra must be an upavarga because that it has a sense and not any. On this there is this paribhāṣā — अक्षरद्वयम् 'a combination of letters capable of expressing a meaning denotes whenever it is employed in grammar that combination of letters in so far as it possesses that meaning, but it does not denote the same combination of letters void of a meaning.' Thus in अयुनि विविशत् अहसिजिह्वि 'the beetles enter the honey flowers.' Here the first is a part of the world अयुनि and has no sense by itself, and therefore the verb is in the Parasmaipada and not in the Atmanepada.

२६२४ । परिव्यदेभ्यः क्रियः । १ । ३ । १८ ।

परिव्यदेभ्यः क्रियः । परिव्यदेभ्यः-क्रियः-क्रियः-क्रियः ।

2084 After the verb क्री 'to purchase,' when preceded by परि, वि or अवि, the Atmanepada affix is employed, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

The verb क्रीडति 'to buy or barter,' has an applicatory कृ and therefore, by I. 3. 72 it will be Atmanepada when the fruit of the action accrues to

the agent. The present sūtra, therefore, refers to cases where the fruit of the action does not accrue to the agent.

The root *krī* 'to buy' as a general rule takes the terminations of both padas, but when it is preceded by *pari*, *vi*, or *ava*, it is restricted to Atmanepada terminations. As *krīkīvati* 'he buys', *krīvīvati* 'he sells', *krīvīvati* 'he buys'.

Note—The word *pari*, *vi*, and *ava* must be upasargas, therefore, in the following example there is no Atmanepada termination, because the *vi* there, is not a preposition but a noun, as, *viśvīkīvati* *śarav*

२६८५ । विपराभ्यां जेः । १ । ३ । १९ ।

विजयते । पराजयते ।

2685 After the verb *ji* 'to conquer,' preceded by *vi* or *parā*, the Atmanepada affix is employed.

This sūtra debars I. 3 78 & 2159 by which the root *ji* is generally Parasmaipadi.

As *विजयते* 'he conquers' *पराजयते* 'he conquers' The words *vi* and *parā* must be upasargas (prepositions), for the application of this rule. In the following examples, they are used as substantives *विजयति* *शरव*, *परा जयति* *सेना* &

२६८६ । आहो दीर्घनास्यविहरणे । १ । ३ । २० ।

आह्वयार्हदातेर्द्वयविक्रमार्ह्यमार्हे वर्तमानादात्मनेपद स्वरः । विद्यायादत्ते । 'अवाहय-' इति क्रि । पुन्र व्याददाति । आह्वयद्वयविवक्षितः । विप्रादिका व्याददाति । व्यादकोटो विप्रादिका । नदी भूल व्याददाति । " पराङ्गकर्मकाश्च विधेयः " । व्यादको विधीलिका पञ्जस्य पुत्रः ।

2686 After the verb *dā* 'to give,' preceded by *āh*, and when not meaning 'to open the mouth,' the Atmanepada affix is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

The root *dā* is generally both Parasmaipadi and Atmanepadi (I 3 72 S. 2158). But when preceded by the preposition *āh*, it is restricted to the Atmanepada. As *विद्यायादत्ते* 'he acquires knowledge' But when it means "to widen the mouth" whether actually or metaphorically, it is parasmaipadi. As *पुन्र व्याददाति* 'He expands his own mouth.'

The prohibition also applies when the action is similar to the act of opening the mouth. As *विप्रादिका व्याददाति* 'he opens the tumour' *नदी व्याददाति* *नदी* the river breaks the bank.

Part —When the action does not affect the agents' own body the verb is Atmanepadi, as *व्याददते* *विधीलिकाः* *पञ्जस्य* *पुत्रः*, 'the ants open the mouth of a locust'

२६८९ । क्रीडोऽनुसंपरिभ्यश्च । १ । ३ । २१ ।

आदाह । अनुसीदते । संसीदते । परिक्रीदते । आक्रीदते । अतो कर्मप्रवचनीयान् । उपसर्गेषु समा आदाहर्षः । आचवकमनुसीदति । तत्र सहेत्यर्थः । वृत्तोपार्थ इत्यनेन । कर्मप्रवचनी-
यत्वम् । * समाऽङ्कुशे * । संसीदते । कुशे तु । संसीदति पक्रम् । * आगमेः अपादान् * ।
एवमन्तेद गङ्गाय् । अत्रापवत्त्व तावत् । न त्वरिष्य इत्यर्थः । * मित्रेर्निपातादाय * । अनुपि
विद्यते । अनुपिपये सानि सन्तो भवितुमिच्छन्तीत्यर्थः । * आशिचि नायः * । आशिचयेवेति
नियमार्थं कतिरिति श्रुत्युक्तम् । सर्पिषो नायते । सर्पिर्न स्वादिस्वायास्त इत्यर्थः । वयं नायते किमु
यति न भूतनाय इति । नायते इति पाठस्य * इत्येवमेतत्ताच्छीत्ये * । नत प्रकारः । पैतृकाद्या
अनुदत्तते । आतृक नायः । पित्रुर्पातृद्वयत प्रकारं वतत परिशीलयन्तीत्यर्थः । 'ताच्छीत्ये' चिन् ।
आनुदत्तरिति । * किरतेर्दंष्ट्रोषिकाङ्कुसापकरवेज्यति आचयम् * इत्यादयो नियमाः । तत्र द्वौ
विधेयस्य पारस्य । इतरे फले ।

2687. After the verb *krid* 'to play' preceded by *anu*, *sam* or *pari*, as well as *ān*, the *Ātmanepada* affix is used.

The word 'आह' is to be read into the sūtra by virtue of the word च, in the text As आक्रीदते, संसीदते, अनुक्रीदत or परिक्रीदते 'he plays.'

The word *anu*, *pari* &c., being taught along with *sam*, indicates that the *upasargas anu*, *pari* &c., are to be taken, and not the *karmapra-*
vachaniya anu pari &c. Therefore, when these prefixes are used as *kar-*
mapravachaniya, they do not cause the verb क्रीद् to take the *Ātmanepada*
terminations, as आचवकमनुसीदति: 'he plays with the boy' For the
definition and action of *karmapravachaniya*, see I. 4. 85. S. 549 and II.
8. 8. S. 548.

Vart :—When the verb क्रीद् compounded with च् means 'to make a rattling or creaking noise,' it does not take *Ātmanepada* terminations. As संसीदति चक्रदाणि 'the carts rattle or creak.' But when it does not mean 'to creak,' the conjugation is *Ātmanepadī*. As सजीदते 'he plays together.'

Vart :—The verb आसृद् takes the *Ātmanepada* terminations when meaning 'to wait for,' 'to over look' 'to have patience' as, आसृदस्य बाह्व् नासृदवक् । 'Have patience with the boy.' This applies to the causative root आसृणि ।

Vart :—The verb विद् Desiderative of वच् takes *Ātmanepada* termina-
tions, when meaning 'to enquire':—as, वदुपि विद्यते 'he investigates
archery' : i.e., he desires to be proficient in the science and practice of
archery.

Vart :—The verb नाच् when meaning to bless, takes the *Ātmanepada*
terminations, as, सर्पिषो नायते he blesses another soliciting from him
clarified butter' i.e. "may I have ghee and you be blessed for giving it
to me" We have already explained that this *vārtika* declares a *niyama*
rule i.e., नान्ति takes the *atmanepada* only in blessing. But how do you
explain नायते in नायते किमु चर्षि न भूतनाय "why do you not pray to the Lord
of all the world-upholders" (*Kirātārjunīya XIII. 59*)? The text ought to

Varā —The verb *sthā* when meaning 'to obstruct or enquire' takes the main prefix affixes. As *सुखस्य स्थते 'hrāhu s-khishata'*. Otherwise we have *स्थते 'sthat'*.

Varā —The word *स्थ* applies both to the ripening through pleasure, or to the sake of health, or making a resting place. Therefore not here. —*अवदिति स्था योदवदितव्यमिति* ॥ And it is in the above sense of a ripening through pleasure &c. that the root takes Atmanepada affixes, otherwise the Parasmaipada affixes will follow. So I 3 21 *Vārā*.

२६८८ । रगवप्रविश्य स्व । १ । ३ । २२ ।

रगिहते । *रगावप्रविश्य (२०८८)* । *रगविद्य* । *रगविद्यताम्* । *रगविद्यताम्* । *रगविद्यते* । *प्रतिष्ठते* । *प्रतिष्ठते* । " *आह प्रतिष्ठावायुनगणयाम्* " । *आह प्रतिष्ठयामिह* । *प्रतिष्ठयामिह* ।

2689 After the verb *sthā* 'to stand,' preceded by *am*, *am*, *pi*, or *vi*, the Atmanepada conjugation is used.

As *रगिहते 'h n v a s t h ā n o i s f r o m t h e I 2. 17. 5 2390* As *रगविद्य* । *रगविद्यताम्* । *रगविद्यताम्* । *रगविद्यते* *h o i s t a n t i o n a l l y*, *प्रतिष्ठते* *h o t s f o r t h*, *प्रतिष्ठते* *h e s t a n d s a g a i n*.

Varā —The verb *sthā* up-dil, *स्थ* when meaning 'solemn declaration or promise' takes the Atmanepada conjugations, as *अहं प्रतिष्ठावायुनगणयामि* ॥ Or to take another example *अहं प्रतिष्ठावायुनगणयामि* 'for this I shall surely have recourse to with or without' Or *अहं प्रतिष्ठावायुनगणयामि* / now the World to be eternal.

२६८९ । प्रसाधनरूपेणारुण्योदय । १ । ३ । २३ ।

गोपी कृष्णाय तिष्ठते । *आयय प्रसाधनरूपेण* । " *वयस्य तर्जयिषु तिष्ठते यः* । *अर्जुनीनिर्द्धे* *दुरतेषां तर्जयिषु* ।

2690 After the verb *sthā* when meaning 'to indicate one's intentions to another,' or 'to make an award as an arbitrator,' the Atmanepada affix is employed.

The word *pratikṣāna* means declaring one's intentions. The word *sthejākhya* is a compound of *stheja* arbitrator and *khya* name.

As *गोपी कृष्णाय तिष्ठते* the Gopī expresses her wish to Krishna, *रमयिष्यति* 'he refers to the for so it is' *अथवा दुरतेषु तिष्ठते यः* 'who, when he is in doubt has recourse to harm and others as his judges or umpires.'

✓ २६९१ । उदीग्नूर्ध्वमंसि । १ । ३ । २४ ।

उदीग्नूर्ध्वमंसि । " *अथवा दुरतेषु तिष्ठते यः* । *अर्जुनीनिर्द्धे* *दुरतेषां तर्जयिषु* ।

2691 After the verb *sthā*, preceded by *ut* when not meaning 'to get up or rise,' as from a seat, the Atmanepada conjugation is employed.

The word 'karma' in this aphorism means 'action,' and does not mean the grammatical karma or 'object'

As अग्नौ उत्तिष्ठते 'he strives for liberation' Why do we say 'not rising up'? Observe वीडादुत्तिष्ठति 'he rises up from this etc.'

Part —The force of the preposition 'ut' must be to express 'effort, exertion, wish or desire, to surprise or excel.' If this be not the force of ut, the terminations are those of the Parasmaipada. As अष्टादशानां ययमुत्तिष्ठति 'a hundred is yielded by this village' The word ईदृश qualifies the word 'anūrdhākarmāni,' and does not debar the latter

२६९२ । उपान्मन्त्रकरणे । १ । ३ । २५ ।

आग्नेध्याग्नीध्रमुपतिष्ठते । 'मन्त्रकरणे किय' । अतोरुपतिष्ठति यौवनेन' । 'उपाद्देवपूजा संगतिः करणमित्येव च विधिति वाच्यम्' । आदित्यमुपतिष्ठते । कथं यदि 'सुखं सुखमिदमर्थं' निवचनस्ये चरत्सती इति । देवताचरोवाह । मृगस्य देवताचरवाहा । यज्ञा ययुनामुपतिष्ठते । उपरिचरत्सतीत्यर्थः । रथिकामुपतिष्ठते । मित्रिकरोतीत्यर्थः । यस्याः सुपुत्रमुपतिष्ठते । मातुलोतीत्यर्थः । * वा लिच्छायापानिति वाच्यम्' । मित्रका मधुमुपतिष्ठते—उपतिष्ठति वा । लिच्छया वपगच्छतीत्यर्थः ।

2692 After the verb sthā, preceded by upa, when meaning 'to adore,' the Atmanepada conjugation is used

As वेदवागर्हस्तमुपतिष्ठते 'he approaches with prayers or worships the Gārhapatya fire with aindra hymns' So also आग्नेध्याग्नीध्रमुपतिष्ठति 'he praises Agnidhī fire with Agneyya Rks' &c stands in its front uttering the said verses.

If it does not mean 'praising with hymns' the terminations which the verb takes, are those of the Parasmaipada as अतोरुपतिष्ठति यौवनेन 'she approaches the husband through youth'

Part —The verb स्था after the preposition उप takes the terminations of the Atmanepada, when meaning 'worshipping a deity,' 'to approach for intercourse or uniting or joining,' 'to form friendship with' and 'to lead to as a way.' Thus —1st Deva puja आदित्यमुपतिष्ठते 'he worships the Aditya' 2. Sangati karana पतिमुपतिष्ठते नारी 'the wife approaches the husband,' रथिकामुपतिष्ठते 'forms union with charioteers.' 3. Mitra karana सन्तमुपतिष्ठते शत्रुः 'the good man approaches the evildoers to make friends with' What is the difference between Sangati karana and Mitra-karana? Sangati karana means drawing near and approaching together in space, as गङ्गायमुपतिष्ठते 'the Ganga joins the Yamuna' While the friendly relations may be established without coming in physical contact. 4. Patha —अथ यस्याः सुपुत्रमुपतिष्ठते 'this road leads to Sruṅgha'

Part —It must be stated that the Atmanepada is optional when the sense is 'desire of getting' As भिक्षुको राज्ञश्चकुलमुपतिष्ठते or उपतिष्ठति 'a beggar waits at the palace of a Brāhmana with the desire of getting something.'

२६३ । चक्रमेताद्य । १ । ३ । २६ ।

उपासिष्यतर्कमेतादा न-पदं स्वयम् । भोजनकाले उपनिष्ठते । अनिष्ठितो भवतीत्यर्थः ।

2693 After the v r b sthā, preceded by upa when used intransitively, the Atman pada conjugation is used

As भोजनकाले उपनिष्ठते 'he stands ready at the time of dinner' चावदमुक्तमुपनिष्ठते h is present whenever it is dinner time चावदीदमुपनिष्ठते 'he is present whenever there is food that is he comes at the time of dinner' The word bhikṣa is formed by adding the affix lta to the root, and has the force of condition here.

The phrase when used in the Intransitive governs the three succeeding sūtras also

If it is transitive the verb upastiṭhā tak v the prasmaipada terminations । राजानमुपनिष्ठते he approaches the king

२६८४ । उद्दिभ्या तप । १ । ३ । २७ ।

उत्तमंकात् इत्येव । उत्तपते । वितपते । दीप्यते इत्यर्थः । 'स्वाङ्गकर्षकाप्येति वक्तव्यम्' । स्वमङ्गं स्वमङ्गं न तु 'उद्दिभ्य'— इति परिभाषितम् । उत्तपते । वितपते चादिम् । नैह । शुक्लं-मुत्तपति । जलापयति वितपयति इत्यर्थः । चित्रो विप्रह्वय विमुत्तपति । जलापयतीत्यर्थः ।

2694 After the v r b tpa 'to shine' when used intransitively and preceded by ut or vi the Atmanepada conjugation is employed

As उत्तपते or वितपते विद्याया विद्वान् 'The scholar shines with knowledge' But in the case of transitive verbs it is Parasmaipadī As उत्तपति शुक्ले शुक्लंकारः the goldsmith heats the gold वितपति पृष्ठं चक्षितः 'the sun heats the back'

Part —It must be stated that the terminations are of the atmanepada though the verb ut tpa or v tpa is transitive when the object is some limb or member of one's own body As उत्तपतेचादिम् or वितपतेचादिम् or पृष्ठं h h at h s o v n hanl or t u The word स्वाङ्ग means one's own body and not the particle a or ti technical स्वाङ्ग meaning a thing not being liquid or gaseous and being capable of being perceived by the senses, and not being one produced by a change from the natural state exists in a living being and though found elsewhere actually or at any particular time had previously been known as existing in only a living being, or is found to have actually (not figuratively) the same relation to the being it is in as a similar thing has to a living being (IV. 154-510 स्वाङ्गवचोपपन्नोपपन्नोपपन्नः Therefore not so in the following Devadatta heats the back of Yaśadatta' When the preposition other than ut or vi the prasmaipada affix is employed, as निष्पति

२६८५ । आहो यमहन । १ । ३ । २८ ।

आयच्छते । आहते । अकर्मकात्स्थानकर्मकादित्येव । नेह । परस्मै मित् आहति । कथं तर्हि 'आहो विषमविलोचनस्य बन्धः' इति भाट्टिकः । 'आहन् ना रक्षन्' इति भट्टिः । प्रभाह एवायनिति भागवृत्तिः । प्राप्येत्यध्याहारो वा । एवमलोपे पशुनीति तु ह्यवस्थ विनैव तदर्थान्न तिर्यत्रतद्विषयम् । भेदुनित्यादि गुणवन्ताध्याहारो वास्तु । वचीयनेत्येति वा ।

2695 After the verb *yam* 'to stop,' and *han* 'to injure' when used intransitively and preceded by *an* the *Ātmanepada* conjugation is employed

The word, intransitive of s 2693 and 'a member of one's body as object' are understood here also. Both these verbs are generally *paras maipadi*. When they take the affix *आ* they become *Ātmanepadi*. *Yam* belongs to *Bhṛādi* class, and *han* to the *Adadi* class. Thus *आ + यच् + यत् + ते = आ + यच् + जते* (VII 3 77) = *आयच्छते* 'it spreads' *आयच्छते* and *आहच्छते*. So also *आ + हृत् + ते = अ + हृत् + ते* (I 2 4 and VI 4 87) = *आहते*, 'he strikes' *आ + हृत् + आते = आ + हृत् + आते* (I 2 4 and VI 1 98) = *आहन्ते* (VII 3 54) Pl *आहन्ते*.

Not so when these verbs are used in the transitive, as *आहच्छति कुप्राह च्छुर* 'he draws up the rope from the well, *आहति वृषलपादेन* 'he strikes the sinner with the foot'

When the object is some member of the agent's own body these verbs take the *Ātmanepada* termination though transitive. As *आयच्छते पाणिम्* 'he puts forth his own hand' *आहते मिर* 'he hurts his own head'. When the object is some limb of another's body the terminations are of the *Parasmaipada* as *आहति मित्रं परकीय* 'they hurt others head'.

If so how do you explain the use of the *Ātmanepada* *आहते* in the following line of *Bhāṣya*? *आहते विषमविलोचनस्य बन्धः* (Kīrītārjunīya XVII. 63). Or the *Ātmanepada* *आहस्य* in *आहस्य ना रक्षन्* of *Bhāṣya* (Bhāṣya VIII 15). According to the opinion of *Bhāṣya* these are no mistakes of those authors. Or the word *प्राप्य* is understood in every one of those lines: that is to say, the verb *आहते* is used Intransitively and it properly takes the *Ātmanepada* conjugation. If *प्राप्य* a word formed by *रप्*, is understood here, then by the *vārtika* *पशुनी विधानेन* लोपे कर्त्तव्यमर्थवत्, the words *बन्धः* and *रक्षन्* ought to be in the Ablative case (See S 594). That *vārtika* is confined, however, to cases where the sense of a sentence is clear without the use of a *रप्* formed participle, (as given in the examples under S 594). But when a *रप्* ending word is necessary to complete the sentence there the above *vārtika* is not valid, and so the verb governs the accusative.

Or we may explain the above by taking the word *पेदुषु* 'to pierce' to be understood in the said lines. So there is no *रप्* elision in this case and no difficulty about the above *vārtika*.

Or the words गभीरमेष्टव्य 'coming in front' are understood the rein विष-
मनोभवेत् गभीरमेष्टव्य कश्चि आश्रये 'having approached in front of Shiva of the
Divine sight, he struck his breast' i.e. he struck his own breast as an
athle to do it out of extreme satisfaction and since the striking is of one's
own breast स्वाङ्गकर्म, the Atmanepada conjugation is appropriate

२६९६ । आत्मनेपदेऽन्यतरस्याम् । २ । ४ । ४४ ।

इति कथादिनो वा णिङि आत्मनेपदेन चरेत् । आश्रयिह । आश्रयिवाताम् ।

2696. When Atmanepada affixes follow, च् is optionally
the substitute of च in the उट् (Aorist).

Thus आश्रयिह or आश्रय, आश्रयिवाताम् or आश्रयवाताम्, आश्रयित or आश्रयत्.

२६९७ । हनः सिच् । १ । २ । १४ ।

कितृष्णाद् । अदुनादिक्लोपः । आहतः आहयानाम् । आहनत् ।

2697. The *siach* Atmanepada affixes are *lit* after the root
han 'to kill.'

As आहत, आहयानाम्, आहनत् are the aorist of हन्

The verb हन् becomes Atmanepada when preceded by आ I. 3 29). By
the present *sitra* the Aorist affixes in the Atmanepada are कितृ after हन्
and by VI 4 37 the ण is elided before कितृ affixes, then by VIII. 2 25 the
च is elided. Thus आहन् + कितृ + त = आहन

२६९८ । यमो गम्यते । १ । २ । १५ ।

विचिकित्सयाद् । गम्यते सूचनं परस्परविचिकित्सयद् । उदायनः । गम्यते कितृ । उदायन
वाद्यम् । आहूतवागित्यर्थः ।

2698. The affix *siach* before Atmanepada affixes, is *lit*
after the verb *yam*, when meaning 'to divulge.'

The word *gandhana* means 'to divulge,' 'to make known the faults
of another that he had been concealed.'

The result of *lit* is that the nasal is elided. The verb यन् becomes
Atmanepada when preceded by the preposition आ by rule I. 3 28. Thus
उट् + आ + यन् + त = उदायन = 'he divulged,' उदायनाम्, उदायनत् the *siach* is
elided by VIII. 2. 27 and च् by VI 4. 37.

Why do we say 'to divulge' When the verb यन् has any other mean-
ing than 'to divulge,' then the सिच् in the Atmanepada is not *lit*, as
उदायनवाद्यम् 'he raised the foot.' So also उदायनं कुपादुरङ्गम् 'he raised water
from the well.

The above two verbs when preceded by the preposition *सम्* and used in the intransitive take the terminations of the *Ātmanepada*. As *सम्गच्छते* (VII 3 77) 'he joins'.

२७०० । वा गम् । १ । २ । ३ ।

गम् परी मलादी लिङ्गिषो वा कितौ दाः । सम्गच्छ-सम्गच्छीष्टः सम्गत सम्गतम् । सम्गच्छन्ते । सकर्मकाभ्याम् किम् । ग्रामं सम्गच्छति । "यदिमच्छि-परलीनामुपसमानाद्" । चित्तेष्वग्रहणम् । चचित्ते । चचिदाते ।

2700 Optionally after the verb *gam* the *hi* (the Benedictive) and the aorist *sich* beginning with *ghal* consonants, in the *Ātmanepada* are *hi*

The verb गम् 'to go' is *Ātmanepadi* after the preposition *सम्* by L 3 29

The result of its being *hi* is that the nasal is dropped in the *Ātmanepada* in forming the Aorist with *चिच्*, and the Benedictive. Thus we have the forms —सम्गच्छीष्ट or सम्गच्छीष्ट in the Benedictive, and सम्गत or सम्गतस् in the *sich* Aorist

From *सम्गच्छ* we have *सम्गच्छन्ते* ।

Why do we say when these two roots गम् and *सम्गच्छ* are Intransitive ? Observe ग्रामं सम्गच्छति ।

Var! —The roots विद् 'to know,' प्राच्छहि 'to ask' *svac* 'to find' *laub* with should also be enumerated as taking the *Ātmanepada*

The विद् is the root वेत्ति (Adā 11 No 55) As चचित्ते Dual चचिदाते । In forming the plural the following *sūtra* applies

२७०१ । वेत्तेर्विभाया । ३ । १ । ३ ।

वेत्ते । पत्यव कादिग्रहणतो बहुवचनो वा स्वात् । चचिद्वर्ते । चचिद्वते । चचुष्मते । चचिद्वर्ते । * अतिबहुविध्यमप्येति यत्तत्तन्म् * । अतीति द्विवचनम् । अह्निषो लिङ्गमतेरिष्टप्रत्ययम् । ना चहत् । ना चहुषताम् । ना चहुषतेति । अनात् । अनादीताम् । अनावर्तेति च अवादे । अयतेषु ना चनत् । ना चनरीताम् । ना चनत्तम् । चनारत् । चनारिताम् । चनारतेति च । चनयते । चनयते । अकर्मकादिरप्येव । अत एव रसाधीना पुराणि नमजुनहे इति पुराणिप्रयोगः आनादिक ण्याद् । अयादारी वा इति कथमप्युच्यते इति अयादिप्रत्ययकर्मकाधिकारे इतिग्रहणदीना कथमकर्मकतति चेत् । यत्तु ।

आतोदयोऽन्तर चत्तरीत्यर्थेनोपसग्रहात् ।

अतिष्ठेदधिकमानः कर्मयोगिकर्मिका क्रिया च

अति भावः । अदी बहुविधः । अयत्त इत्यर्थः । ओरति । अयति । अतिष्ठेयम् । मेरो अर्वाति । कर्मयोगविषयतो यदा । हितान् यः संयुजते च किं प्रयुः । "अपसर्गादस्वरप्राप्तोर्वाति वाच्यम्" । 'अकर्मकाद् इति निवृत्त्यम् । अय निरवति निरवते । अयति-अयति ।

2701 The *च* substitute of *च* (*utmanepada* plural) gets the augment *च* after the verbal *च* in विद् (वेत्ति) ।

As चचिद्वते or चचिद्वते, चचिद्वताम् or चचिद्वताम्, चचिद्वत् or चचिद्वत् । The विद् is the Adā 11 root help and does not apply to चिद्वते, चिद्वताते, चिद्वते which belong to the R 1 thā 11 class (चिद्व विचिद्वते) ।

There is no augment in वृत्त here also, as व्यविवेदिदते ।

Similarly from पृच्छ we have अपृच्छते 'he asks'.

From /ददृ, ददवते 'He blames'.

Var —The Atmanepad terminations are added to /श्र, /श्रु, and /द्रि, when preceded by the preposition च ।

The /श्र includes the two roots of the Bhuādi and the Juhutyādi both. But in the चङ—acrist only the Jib tyādi is taken, as we have already mentioned under III 1 56 S. 2382 As वा चङतः । चङ+च+चिच्+तः । The चिच् is क्ति by I 2 12 S. 2368, and so there is no guna. The चिच् is elided by VIII. 2 27 S. 2369, and thus we get चङतः । The augment आङ is not added because of वा । The dual is वा चङ्वताम्, and the plural is वा चङ्वन्तः । The acrist with the augment अट = चङतः । D चङवताम्, Pl चङवन्तः । Thus चङ+आङ+चङ=चङ+चङतः (the vridhhi ekādśa is by VI 1 80 S. 269) = चङतः ।

Quere—When वा of आङ and the च of /च become चङ by ekādśa then the real equation stands thus —चङ+आङ+चिच्+तः । Now चिच् follows after a long stem, and so it cannot be elided by VIII 27, S. 2369 and 8 S. form ought to be चङवृत्तः । The form चङतः appears to be a mistake (Tattvabodhini).

The above forms are of the Bhuādi चङ । Of the Juhutyādi चृ the acrist is by चङ, । Without the augment the forms are वा चङत (चङ+च+आङ+त=चङ+चङ+त VII. 4. 16 S. 2406). The dual is वा चङवताम् । The Plural is वा चङवन्तः । But with the आङ augment we have 8 S. चङवत, D चङवताम् Pl चङवन्तः ।

Similarly from चङ+चृ we have चङचृते and from चङ+हृ we have चङहृते ।

The words अकर्मकात् 'after an Intransitive verb' are understood in these vārtikas also. So we have दास चङवति Parasmaipadī when the verb is Transitive. Therefore some say that चङचृते (Atmanepada) is wrong in the following line of Mūrāri —

चङवति पुराणि चङचृते । Or it is a correct form the word इति कथयद्वाः is understood in it । १९, चङवति कथयद्वाः पुराणि चङचृते ।

In this section, Intransitive verbs are taught, for the anuvṛtti of अकर्मकात् commenced from I 3 26, S. 2393 and is current, how do you include the verbs हृ 'to kill' and च 'to go along with' the Intransitives in I. 3 28, 29 ? Listen,

चातोर्वान्तरे वृत्तेर्वात्यर्थेनोपचयदात् ।

मसिद्धेरविश्रयः कर्मचोऽकर्मका कृत्वा ।

'An Intransitive action of a root is denoted —

(1) When it is used with a different meaning than the ordinary root meaning

(2) When the object is included in the sense of the root-meaning

(3) When the object of the verb is so wellknown and invariable that it is never expressed

(4) When it is not desired to express the object i.e. when the object of the verb is understood or is of secondary importance

1 Thus वहति भारम् 'he carries the load'. Here वहति is Transitive and is so used also. But it may be used Intransitively when it has a sense other than that of carrying though metalingorically it runs in an example, नदी वहति the river flows. Here वहति means flows. (2) So also जीवति He lives which is really equal to गच्छति वासति. Here the object गच्छति is really included in the meaning of the root जीव. Similarly नृत्यति 'he dances' which is really equal to गच्छति विविधेति i.e. he contorts the various limbs of his body (see जीव गच्छति I 594 नृत्यति गच्छति IV 9), here the objects गच्छति and गच्छति are included in the meanings of the roots (3) A root whose object is well known and is therefore invariably omitted is also used Intransitively. As मेघो वरति the cloud rains. Here the object वरति is not metalingorically it is so well known that whenever one says मेघो वरति it is understood that मेघो वरति वरति.

(4) When the object is not prominently desired to be denoted i.e. when no stress is laid on the object. As क्षिप्रम् न चः कर्ष्यते चति प्रयुः. Here the object of कर्ष्यते i.e. advice is understood.

Thus क्त्वं to kill and गच्छ to go though ordinarily Transitive may become Intransitive and so they have been mentioned in sūtras I 2 14 S 2697 and I 3 29 S 2699

Vart —The verbs अन् (Div 100) to throw and ऊह (Bhuādi 679) 'to optionally take the affixes of the ātmanepada when they follow after an upasarga.

The anuvṛtti of 'after an Intransitive verb' which commenced with I 3 26 S 2698 ceases. Thus बन्ध निरहति or निरहते 'he throws off the bonds' बन्धति or बन्धते.

The root ऊह however is shortened to ऊह after a Preposition before an affix beginning with च by the following sūtra

२७०२ । उपसर्गादुरव ऊहते । ३ । ४ । २७३ ।

चादी कृति । प्रत्ययानुसारम् । अत्रि प्रयुज् ।

2702 The short is substituted for the ऊ of ऊह when a Preposition precedes it and an affix beginning with च with an indicatory क् or ह follows

As चयुज् । So also चयुज्ते, प्रयुज्ते चयुज् चयुज्ते चयुज् । So also चयि चयुज् । But ऊहते without Preposition

२७०३ । निचमुपविभ्यो, ह् । १ । ३ । ३० ।

निहते ।

2703 After the verb *hve* 'to call,' preceded by *ni*, *sam*, *upa*, or *vi*, the Atmanepada conjugation is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

As निहवते ।

२७०३ । स्पर्धायासाह । १ । ३ । ३१ ।

कृष्णदास्युः पादवते । स्पर्धायाह किम् । पुत्रपादवति ।

2704 After the verb *hve*, when meaning 'to challenge' and preceded by *ān*, the Atmanepada is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

As कृष्णदास्युः पादवते Krishna challenges Chāndra (in order to conquer him) आनपादवते 'one student emulates with another student'

This sūtra is also for the purpose of showing that the root *hve* takes the Atmanepada terminations even when the direct fruit of the action does not accrue to the agent

Why do we say *spardhāyam* meaning 'to emulate to vie, to desire to conquer another' ? When the verb *hve* has not the above signification it takes the terminations of the Parasmaipada As पुत्रपादवति गोपाहः 'the cowherd calls the son'

२७०५ । गन्धनायक्षेपस्त्रेयनसाहसिष्यप्रतियत्नप्रकथनोपयोगेषु कृज ।

१ । ३ । ३२ ।

गन्धनं हि वा । कृजुते । दूषयतीत्यर्थः । दूषनं हि वाचवियोगादुक्तत्वादिभिर । अद्वेषयन् अद्वेषय । द्रव्येन वर्तमानादुदात्तते । गन्धयतीत्यर्थः । दृष्टिपुत्रकृते । वेद्यते । परदानाभ्युपगते । हेतुः सद्वत्ता प्रयोजते । दमोदकस्त्रेयनस्युते । पुत्रपादवते । गोपाहः । प्रकथयति । यत्नं प्रकथते । यत्नार्थं विनियुते । कृजु किम् । कट करोति ।

2705 After the verb *kri* when meaning 'to divulge,' 'to revile,' 'to erve,' 'to use violence,' 'to cause change,' 'to recite' and 'to do an act tending to effect a desired purpose,' the Atmanepada is used even when the fruit of the action does not accrue to the agent

The verb *kri* by I 3 72 would take the affixes of the Atmanepada when the direct fruit of the action accrues to the agent This sūtra has been begun to show that this verb takes the Atmanepada terminations under certain circumstances even when the direct fruit of the action does not accrue to the agent

The word *gandhana* comes from the *√gandh* to injure (Churādi 140), and means to inform against another maliciously with the object of injuring such person *Avakāśh-pāna* means revile to over come *sevana* means to obey and serve *sāhasikya* means 'an act of violence' *pratīyatna* means imparting a new quality or virtue *prākathana* means to

narrate fully,' upayoga means 'the disposal of a thing for the object attaining merit &c.'

Thus परावृत्ते, = वृत्तिवति means he informs against and is informed against another may lead to the loss of life of that person, it is "killing or him" (2) खेरो वर्तिकायुदाकुरुते 'the hawk raviles the partridge' (वृत्तिवत्कुरुते 'he serves Hari' महाभावावृत्तकुरुते 'he serves the Mahāmātra' (4) वरदाया प्रभुवते 'he brings under control another's wife &c, violates her (5) वयोदकयोवकुरुते the fuel gives a new quality (boils) to the water (or he prepares the wood and water for a sacrifice) The object of the verb kri takes the affix of the sixth case &c genitive only when the verb means pratiyatna see II, 3 53 Therefore udalasya, though an object has genitive form The verb takes the augment वृद् only when it is preceded by upa and signifies pratiyatna see VI 1 139 Therefore there is the insertion of sibilant in upaskurute The word edhodalasya is a samāhāra compound of वृत्तः 'fuels' and उदक 'water' the word edha being a word ending in वा or it is a sandhi of वृत् + दक । The word दक has the same meaning as उदकः । (5) नाया प्रभुवते he recites a oris जनापवादो प्रभुवते he recites slander (6) शत प्रभुवते he devotes a hundred pieces of money to charitable purposes

Why do we say in these senses? Witness कटं करोति he 'makes a mat' In this case the Atmanepada affix is not employed

The verb kri is understood in the three succeeding sūtras

२७०६ । अग्निं प्रसहन्ते । १ । ३ । ३३ ।

प्रसहन् वृत्ताभिभवत् । यद् न संशयान्नये न इति पाठाद् । यन्नुपविभुवते । यन्नत इत्यर्थः । अभिनवतीति वर ।

2706 After the verb 'kri', preceded by adhi, when the sense is that of 'overcoming or forgiving', the Atmanepada is used, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

The word prasahana means forbearance as well as 'over-coming', because the root वृद् is read in the Dhātupāṭha as having both these senses As यन्नुपविभुवते he forgives the enemy or he conquers him

Note — Why do we say in the sense of to overcome? Witness अभिनवति करोति 'he learns the meaning' in which example the Atmanepada affix is not employed

२७०७ । वे शब्दकर्मणः । १ । ३ । ३४ ।

वृत्ताभिभवत् । उपकारवतोत्पत्त्यर्थः । 'यद् न संशयः किम् । विना विभ्रतेति कायः ।

2707 After the verb kri, preceded by vi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent, and when the sense is that of 'making sound,' (literally, having 'sound' for its object) the Atmanepada is employed .

The word karma in the sūtra in *Here* is the objective case or *kāraka*, and does not express 'action' as in some previous sūtras such as I. III 24 S 2691

As *श्रोतः विदुषते स्वरात्* 'the birds are making noise,' *स्वाधो विदुषते स्वरात्* "

The word *वि* governs the succeeding sūtra

Why do we say 'when governing a word expressive of sound in the objective case? Witness *चित्तं विकरोति क्षणः* 'Desire perverts the mind.'

२७०८ । अकर्मकाच्च । १ । ३ । ३५ ।

शे । लृप्त इत्येव । क्षणा विदुषते । विकारं क्षणते ।

2708 After the verb *kri* preceded by *vi*, when used intransitively, the *Atmanepada* is used

As *विदुषते क्षणवतः* the horses move gaily, 'बोदयन्तं पुषीरक्षणा विदुषते' the stud m's being full of food are acting as they will, or are aimlessly wandering about

२७०९ । समाननोत्सजनापार्यंकरयद्यानमृतिविगणनव्ययेषु नियः ।

१ । ३ । ३६ ।

अनोत्सजननामविगणनव्यया नवीर्वाच्यः । इत्यने प्रयोगोपाचयः । तथा हि । याज्ञी नवते । याचयत्यं विद्वान्तं शिष्येभ्यः प्रापयतीत्यर्थः । तत्र च शिष्यवचनान्न कलितम् । उत्तराग्ने । ददन् पुनरपि । उत्तरिणीतीत्यर्थः । प्रापयन्मुपनयते । शिष्यवचनवचनं प्रापयतीत्यर्थः । उपनयन् पूर्वोक्तेष्वप्यपनेन हि उपनेतरि प्रापयत्यर्थं क्रियते । ज्ञाने । तत्र नवते । निदिशिणीत्यर्थः । अर्चयन्मुपनयते । धृतिदानेन स्वकीयं प्रापयतीत्यर्थः । निश्चयनमुदादिर्वाच्यम् । करं विनयते । दाते देव भागं परिधीयतीत्यर्थः । यत विनयते । यतोऽपि विनिमुक्त इत्यर्थः ।

2709 After the verb *ni* 'to lead,' when used in the sense of 'to guide so as to render the person guided worthy,' 'to lift up,' 'to make one a spiritual guide,' 'to determine the true sense,' 'to employ on wages,' 'to pay as debt,' and 'to give as in charity,' even when the fruit of the action does not accrue to the agent, the *Atmanepada* is used

Here the senses of 'to lift up,' 'to know,' 'to pay a debt' and 'to spend' qualify the verb *नि* and are denoted exactly by the root. The other senses given in the sūtra, do not adhere to the root, but depend upon the context, or is the result of the action. As *याज्ञी नवते* 'He leads the pupil into the Scripture i.e. teaches him the truths found in the scriptures' from this results the *वचनान्न* of the pupil

Note — *Samānāntar* means 'to respect' as *नवते* *याज्ञी* *लोकायने* 'the Chārvī gives instruction in the Lokāyata sūtra' The word *Chārvī* primarily means intelligence, and by secondary use it has been extended to the preceptor also such a preceptor gives instruction in Lokāyata Śāstra, that is to say, having established the truth of the doctrines of that

philosophy by argumentation, imparts them to the pupils. Those doctrines being thus established by reason, cause or bring respect (Sammanita) and honor to the pupil when learned by him.

Utsāhjana, 'to throw up, or lift up,' as वाचमनपुदानयो 'he lifts up the boy' दण्डपुनरते 'he lifts up the staff.'

Achārya karana 'acting as a teacher' that is to say to bring a boy near oneself in such a way, that being so brought near (upa neti) he may be instructed and so the instructor is comes an āchārya. As आचार्यकृतप्रवचने 'he initiates the boy' (i.e. making him 'if the preceptor he brings the boy near himself). Mere initiation does not make the initiator an Acharya, when after initiation, the initiator goes on teaching the boy, then he is called an Achārya, with regard to that boy.

Jñāna means 'knowledge, a demonstrated verity' As ज्ञाने चार्थे लोकायते 'the Chārvi investigates the truth of the Lokāyata doctrine' Or ज्ञानं वदते 'He demonstrates or verifies the Truth'

Bhr̥ita means 'wages'. As कर्त्तव्यात्पुत्रवत् he employs the servants on hire or wages' literally, he brings the labourers near himself by giving them wages.

Vignana means the paying off as a tribute debts &c. As मद्रास की दिनाचाले, the Madras pay the tax due to the King that is they discharge the debt.

Vyaya means 'allotment of money on works of charity &c. As व्ययः
विदधते 'he expends a hundred pieces on charitable acts

Why do we say in these senses? Witness *यत्नं वरुणं वरुणं* 'he carries the goat to the village'. Here there is no *Atmanepada* affix as the verb has not any one of the above significations.

२७१० । मत्स्ये याशरीरे कर्मणि । १ । ३ । ३७ ।

निरः कर्तुं स्थे कर्तव्यं यदाहमनेषदं प्राप्तं तच्छरीरात्मनश्चिन्तयेत् एव क्वाय । श्रुते यदाहमने
सद्वययोः कथयति । कोऽपि विनयति । अथगमयति । तत्फलस्य विनयस्यादस्य कर्तुं गत्वाय स्वदि-
क्षितः— (२१५) इत्येव श्रुते निवर्तयति । तेन न । यत्तु विनयति । अथ तर्हि विनयस्य
नयति योऽप्यु हति । कर्तुं गमिष्यमिवसायाः कथिष्यति ।

2710 After the verb *ñi*, when it governs an incorporeal object existing in the agent, *ñi* is its object, the *Atmanepada* is used.

The verb-**नी** is **Atmanepadi** when governing an object which has no material body but is an abstract noun, that is an object which has abstract but no concrete existence, and when such an object has its seat in a portion of the agent of the verb. The word **sarira** means the body of living beings any portion of such body is also called **sarira**. As **क्रोधं विनश्यते** 'he subdues his own anger,' **अप्यङ्गमपते** 'he suppresses anger'. The result of the subjugation of anger is mental peace, and thus the fruit of

the action accrues here to the agent, therefore the verb would have been Atmanepada by S. 2158 also. The present sūtra declares a *niyama* or restriction. Therefore not in यद् विनयति ।

The object must reside in the agent (*kartṛistha*), otherwise the verb will be Parasmaipada. As देवदत्तो यज्जदत्तस्य शीघ्रं विनयति 'Devadatta removes Yajnadatta's anger'.

The object moreover must be immaterial, otherwise the affix will be of Parasmaipada. As यद् विनयति 'he removes his own word.' चरति विनयति 'he bows his neck.' How do you explain the Parasmaipada in विनयत्यर्थान् शीघ्रम् ? This is valid when the accrual of the fruit of action to the agent is immaterial and not desired to be expressive !

Why do we say 'in the case of an object? Witness पुद्गलं विनयति 'he is submissive through knowledge. अथवा विनयति Here the verb विनयति has not taken an accusative case, but is in construction with an instrumental case, and therefore the present rule does not apply.

२३११ । वृत्तिवर्गतापनेषु ऋणः । १ । ३ । ३८ ।

वृत्तिरप्रतिवन्धः । नृदि ऋणो दुहिः । न तद्विद्यत इत्यर्थः । वनं उरुवाहः । प्रत्ययनाह ऋणो । उरुवाहो । ऋणोऽस्तिनम् वाहाति । वहीनाति भवन्तीत्यर्थः ।

2711 After the verb *kram* 'to move,' when used in the senses of 'continuity' 'energy' and 'development,' the Atmanepada is employed.

The word '*kram*' governs the succeeding sūtras up to I 3 43 and is understood in them all.

The verb *kram* by I 3 78 (after the rest, let the parasmaipada affixes be employed in marking the agent) would have taken the affixes of the Parasmaipada, the present aphorism enjoins Atmanepada affixes in certain cases when the verb means to have a taste for &c.

Vṛtti 'continuity' means unobstructed flow, or want of interruption (i.e., a taste for, or facility in anything) *sarga* 'energy' means application resolution and determination. *Tāyana* 'development' means increase and growth.

As (1) नृदिवन्धः ऋणो दुहिः—'his reason proceeds unobstructed through the Rik scriptures &c he can easily comprehend the Rik.' (2). उरुवाहोऽस्तिनम् ऋणो 'the pupil shows energy or exerts to study the grammar' (3) अस्तिनम् वाहाति ऋणो 'the śāstras are developed in him.'

Why in these cases only? Witness चरन्नाति 'he runs away.

२३१२ । उपपराभ्याम् । १ । ३ । ३८ ।

उपवादिपराभ्यामेव ऋणो इत्यस्मिन्नुक्तं । उपक्रमते पराक्रमते । नेह चक्रानति ।

2712 After the verb *kram*, preceded by *upa* and *para*, when used in the senses of continuity, energy and development, the Atmanepada is employed.

The words *vr̥tti* &c., of the last sūtra are understood here also. Why has this been made a separate sūtra and not included in the last? The reason is to make a restrictive rule in the case of upasargas; that is to say, only in the cases of the upasargas *upa* and *para*, there is ātmanepada affix; but not so when any other upasarga precedes the verb *kram*, though the sense may be of continuity &c. Thus *उपक्रमते* 'he commences to advance,' *परक्रमते* 'he marches to attack.'

Why do we say after the upasargas '*upa* and '*para*'? Because, after any other preposition the affix will be of the parasmaipada; as *संक्रमति* 'he makes progress.' If the sense is not that of "continuity" &c., parasmaipada will be employed, as *उपक्रमति परक्रमति*.

२७१३ । आह उद्गमने । १ । ३ । ४० ।

आक्रमते सूर्यः । उदयते इत्यर्थः । * उदीरितवद्गमन इति वाच्यम् * । नैह । आक्रमति धूमो इत्येतत्कार ।

2713. After the verb *kram*, preceded by *ān*, the *Ātmanepada* is employed, when used in the sense of 'the rising of a luminary.'

As *आक्रमते सूर्यः* 'the sun rises,' *आक्रमते चन्द्रमा* 'the moon rises' *आक्रमते ज्योतिर्वि* 'the stars rise.'

Var :—This ascending must refer to the heavenly bodies. Therefore in *आक्रमति धूमोऽस्म्येतत्कार*, 'the smoke rises from the surface of the terrace,' the verb *क्रम* is parasmaipadi. Why do we say in the sense of "to ascend"? Witness *आक्रमति वायव्यः कुतव* 'the boy assails the ox.'

२७१४ । वेः पादविहरणे । १ । ३ । ४१ ।

वायु विक्रमते वाही । 'पादविहरणे' द्वि । विक्रमति संक्रि । द्विवर भवति । दण्डहीनार्थः ।

2714. After the verb *kram*, preceded by *vi*, the *Ātmanepada* is employed, when used in the sense of 'placing of footsteps.'

As *वायु विक्रमते वाही* 'the horse is prancing gracefully' The term *vikramana* is applied to the special movements of horse &c.

Why do we say "in the sense of throwing of foot"? In any other sense, the terminations will be those of the parasmaipada. As *विक्रमति खजिनदन्ति* 'the fold of the antelope's skin is ruptured into two?'

Note :—Though in the *Dhātupāṭha* the verb *क्रम* and *गम* have the meanings of *pāda viharana* and *pāda-vikshepa*, that is "throwing or placing of foot," and so it might be objected that the present sūtra is a useless repetition, yet as verbs have various other meanings than what is assigned to them in the *Dhātupāṭha*, the present sūtra is not unnecessary.

२७१५ । प्रोषाम्यां समर्थाभ्याम् । १ । ३ । ४२ ।

चरन्तीं प्रोषादी । समर्थीद्विवारत्पदवत् । प्रारम्भेऽनन्तरप्रत्ययार्थः । प्रक्रमते । उपक्रमते । 'समर्थीभ्याम्' द्वि । प्रक्रमति । उपक्रमति । प्रक्रमति । उपक्रमति ।

2715 After the verb *kram*, the *Atmanepada* is employed when it is preceded by *pra* and *upa*, both conveying the same sense, viz., that of "beginning an action."

The word *samartha* means 'the same meaning'. It is a compound of *सम* + *र्थ*. In sandhi ought to have been *समर्थ*, but it is considered to belong to the *śakandhrādi* class and hence *para rūpa* ekādeśa into *समर्थ*. The *upasargas* *प्र* and *उप* have the common meaning of denoting beginning, though they have each other meanings also.

As *प्रक्रमते* *जीर्णम्* *उपक्रमते* *जीर्णम्* 'he commences to eat' &c.

The prefixes *pra* and *upa* are synonyms, when they denote the commencement of an action.

Why do we say, when they are synonyms? Witness the following *प्रदृष्टः प्रक्रमति अर्धरेद्युपरक्रमति* 'he goes during the first part of the day and he comes back during the latter part of the day'. Here in one case the sense is 'to go', in another it means 'to return.'

Q. — Why in the latter case of '*aparedyur upakramati*' there is not *Atmanepada* by virtue of I 3 39 as there is the *upasarga* *upa* here? The answer is that I 3 39 is not applicable as that rule is limited by the condition of the sense of 'continuity' &c. while in the present *sūtra*, that limitation is not applicable.

२७१६ । अनुपसर्गाद्वा । १ । ३ । ४३ ।

क्रामति-क्रमते । उपसर्गविपरिवर्त्तः । वृत्तादी द्व निरवयवः ।

2716 After the verb *kram*, the *Atmanepada* is optionally employed, when it is not preceded by any preposition.

The root '*kram*' may always be conjugated as *Atmanepadi* when not having any *upasarga*. The option allowed by this *sūtra* is an example of what is technically known as *apráp vibhashā* viz., an option which is not an alternative limitation to a general rule already found or known.

Example *क्रमति* or *क्रमते* 'he goes over.'

Note — Why do we say 'when it is without any preposition'? For no option is allowed when it takes preposition. As *क्रमति*. Nor is any given in I 3 38 S. 2711 though the root there also is without any preposition.

२७१७ । अपुद्गलये ज्ञः । १ । ३ । ४४ ।

दत्तमपराधीति । अपुद्गलयेत्यर्थः ।

2717 After the verb *jñ*, when used in the sense of 'den.' the *Atmanepada* is employed.

The root '*jñ*' which ordinarily means 'to know' and is *parasma* by I 3 78 S. 2603 becomes *Atmanepadi* when through the virtue of

prefix it means 'to deceive:' as यत्तमपजानीते he denies the debt of a hundred rupees'

Note — Why do we say when meaning "to deny?" Observe — नरत्त किंचिदपि जानाति 'thou knowest not anything'

२७१८ । अकर्मकाच्च । १ । ३ । ४५ ।

अर्पितो जानीते । अर्पितं उपायेन प्रयत्नत इत्यर्थः ।

2718 And when used intransitively, after the verb *jā*, the Atmanepada is employed, even when the fruit of the action does not accrue to the agent

As अर्पितो जानीते, नपुनो जानीते 'he engages in sacrifice by means of clarified butter or honey' (See II 3 51 S 613)

Note — This Atmanepadī form of *jā* is employed when the fruit of the action does not accrue to the agent. From I 3. 76 S 2743 it will be seen that when the fruit of the action accrues to the agent the verb is Atmanepadī.

Note — How in the above example the verb *jā* is intransitive? Because the word *sarpish* is not the object of knowledge but it is an instrument of sacrifice, into which one engages from complete knowledge (*jñāna*), and it (*sarpishah*) is in the genitive case by virtue of II 3 51 (चोऽविदमेष्व कर्त्तु) by which the instrumental) *kar-ka* of the *jā* is put in the genitive case

Note — Why do we say of 'Intransitive?' Because in the transitive it is *parasmaipadī*, as स्वरेण पुत्रं जानाति 'he knows (recognizes) the son by his voice'

Note — According to Tittvabodhinī च not preceded by an *upasarga* will take Atmanepada by I. 3 76. S 2743 the present *sūtra* is limited to cases where it is preceded by a preposition. As अर्पितो जानीते ।

२७१९ । समतिश्चाननाध्याने । १ । ३ । ४६ ।

यत्तं जानीते । अनेकत इत्यर्थः । यत्तं प्रतिजानीते । अङ्गीकरोतीत्यर्थः । ज्ञानाध्याने इति योगो विनश्यति । तद्वानुपपत्तौ अकर्मकाच्च (२७१८) इति साहित्यविचारः । नातरं नानुपपन्नमिति । कर्मणः शेषस्त्वितिचाया अस्ती ।

2719 After the verb *jā* preceded by *sam* or *prati*, the Atmanepada is employed, when not used in the sense of "remembering with regret"

The word *jā* is understood in this *sūtra* and the aphorism applies to that *jā* which is used in the transitive. As यत्तं जानीते 'he looks for a hundred' so यत्तं प्रतिजानीते 'he promises a hundred'

This *sūtra* should be split up into two, (1) अतिश्च (2) ज्ञानाध्याने । By this means the operation of I 3 45 S 2718 is superseded in the case of the Intransitive *च* also, when it means 'to remember with regret.'

Why do we say when 'not meaning remembering with regret?' Because it is not Atmanepada, when it conveys that meaning. Thus वागुः or वातं चेतनाति 'he remembers with regret his mother' The object is put in the Genitive case under II 3 50 S 606

२३२० । आसन्नोपसन्नायाद्यानयत्नविमत्सुपमग्रहेषु यद् । १ । ३ । ४३ ।

उपसन्नायोपसन्नयो यातोर्वाच्ये वृत्ते प्रयोगोपाचयः । आद्ये वदते । आसन्नोपसन्नौ प्रतीतीत्यर्थः । उपसन्नायोपसन्नयम् । वृत्तानुपवदते । आसन्नयत्नोर्यर्थः । आये । आद्ये वदते । यत्ने । प्रेक्षे वदते । विमत्सो । प्रेक्षे विमदन्ते । उपमग्रहमुपमग्रहवत् । उपमदते प्रार्थयन् वृत्त्यर्थः ।

2720 After the verb vad, the Atmanepada is employed, when used in the senses of "showing, brilliance, or proficiency in," "pacifying," "knowledge," "effort" "difference of opinion," and "flattering"

The sense of 'persuasion and enticing' are denoted by the root, the other senses are expressed by the context

By I § 78 vad generally takes the terminations of the Parasmaipada by the present sūtra it takes also the affixes of the Atmanepada when having certain meanings

Bhāṣana (shining) means to illumine as वदते चार्वा लोकावते The Chārvi illumines the Lokāyata śāstras by his discourses and clear exposition आद्ये वृत्ते 'He expounds the scriptures'

Upasamśāśa (persuasion) in ans to app ase to conciliate, as वृत्तानुपवदते he conciliates or cajoles the servants

Jñāna (knowledge) means to know completely as वदते चार्वा लोकावते the Chārvi knows completely to discourse upon Lokāyata śāstras

Yatna (endeavour) means energy as आये वदते 'He toils in the field' येने वदते he toils in the house

Vimāsa (disagreement) means dissension want of unanimity of opinion. As आये विवदन्ते They disagree over the field । अ. holding different opinions they talk diversly

Upamantrana (enticing) means to coax in secret as कुत्रिवायानुवदते 'he entices the wife of a respectable family (i.e., seduces her in secret)' परदारवदन्ते he flatters another's wife

Why in the above senses only? Observe यद् किञ्चिद्वदति he says something,

२३२१ । व्यञ्जयन्त्या समुच्चारणे । १ । ३ । ४८ ।

समुच्चारणेना समुच्चारणे वदेरात्मनयद् व्याव । समवदन्ते ब्राह्मणाः । नेद । समवदन्ति सभाः ।

2721 After the verb vad, the Atmanepada is employed when used in the sense of "speaking articulately in a similar manner by men"

As ब्रह्मणो ब्रह्मणः the Brāhmanas are speaking in a chorus But
 12 चमचमि चमः the birds are chirping it is properly Parasmaipada

Note —The sense of the sūtra is that when men, who only are capable
 of articulate speech speak all in one and the same time, then the verb vad
 takes the affix of the Atmanepada When lower animals make a chorus
 of noise the verb does not take the Atman pada

There must be samuchchāraṇa for the application of this rule when
 there is no samuchchāraṇa or speaking in a chorus this rule does not
 apply, as ब्रह्मणो वदति the Brāhmana speaks

२७२२ । अन्तरकर्मकात् । १ । ३ । ४८ ।

अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात्
 किम् । अन्तरकर्मकात् । अन्तरकर्मकात् किम् । अन्तरकर्मकात् ।

2722 After the verb vad preceded by anu, and intransi-
 tively used, the Atmanepada is employed when the sense is
 that of "speaking articulately in a similar manner by m n."

As अनुवदति कथाः कथावदन् katha is echoing or imitating Kāṭhā He
 re-utters exactly what the katha reader or the teacher says The word
 anu here means 'similarly'

Why do we say in the Intransitive? Because when it is used in
 the transitive it takes the affix of the Parasmaipada As अनुवदति
 होराः (the yajurveda) which has already learned before

The words uttering of articulate speech are used as well here also
 Other words अनुवदति कथा 'the hearer repeats the utterance Parasmaipada

२७२३ । विभाषा विमलपे । १ । ३ । ५० ।

विभाषा विभाषा विभाषा विभाषा विभाषा विभाषा विभाषा विभाषा विभाषा विभाषा

2723 After the verb val, the Atmanepada is employed
 optionally, when the sense is that of 'contradicting each
 other'

As विभाषा or विभाषा विभाषा (the dharma are at variance) The
 word's taking the ātm (atmanepada) is optional as in the case of the
 (the) atmanepada in the transitive

The word 'val' must be talking at one and the same time with
 others or with oneself. As अनुवदति कथा 'the hearer repeats the utterance'
 central by them and the hearer

२७२४ । अन्तरकर्मकात् । १ । ३ । ५१ ।

अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात् अन्तरकर्मकात्

2724 After the verb 'val' 'to swallow,' when preceded by
 anu, the Atmanepada is used

As अग्निरस्ति (he st allows) 'The root gri 'to swallow' preceded by the preposition ava is Atmanepadī. According to the Mahābhāṣya the verb gri taken in this sūtra means 'to swallow' and belongs to the Tudādi class No. 117, it is not the gri 'to make sound' which belongs to the Kryādi class No. 28. Because there is no word formed with the latter verb by affixing the preposition 'ava' to it. By I 3 78 this verb gri 'to swallow' would have been Parasmaipadī, the present sūtra debars that.

'When it is not preceded by ava, it is Parasmaipadī, as गिरति 'he swallows.'

२६२५ । समः प्रतिज्ञाने । १ । ३ । ५२ ।

अस्य नित्यं अनिरन्ते प्रतिज्ञा नित इत्यर्थः । प्रतिज्ञाने क्त्वि । अनिरति प्राचक्ष ।

2725 After the verb gri preceded by sam, the Atmanepada is used, when employed in the sense of 'promising'

As अत अनिरति 'he promises to pay a hundred' Or अस्य नित्यं अनिरति 'He acknowledges that the Word is eternal. If it does not mean to promise or acknowledge, it takes the Parasmaipada terminations. As अनिरति प्राचक्ष 'he swallows the mouthful'

२९२६ । उदग्रचरुः सकर्मणात् । १ । ३ । ५३ ।

अननुचरति । उदग्रहृत् सकर्मणीत्यर्थः । 'सकर्मणात् क्त्वि । वाचस्पत्युचरति । उचरिष्ठा-
हृत्सकर्मणीत्यर्थः ।

2726 After the verb char 'to walk' preceded by ut, when used transitively, the Atmanepada is employed

As अननुचरति he strays away from (the path of) religion (or duty) अग्र
अननुचरति he transgresses the commands of his preceptor

Why do we say "when used in the transitive"? Observe वाचस्पत्युचरति 'the vapour is rising.' Here it is Parasmaipadī

२९२९ । समस्तृतीयायुक्तात् । १ । ३ । ५४ ।

रथेन चरति ।

2727 After the verb char, preceded by sam, and connected with a noun in the Instrumental case, the Atmanepada is employed

As रथेन चरति 'he drives in a chariot'

२९२८ । दातृश्च सा चैक्यतुर्चर्य्ये । १ । ३ । ५५ ।

अप्रवर्द्धाचरतीत्यानेन युक्तादृशं स्यात् तृतीया चैक्यतुर्चर्य्ये । दातृया सम्यच्छते । प्रवर्द्धे 'यत्' इति वही । तेन वृत्तद्वयनिद व्यभिहितोऽपि यजते । रथेन अगुदाचरति । दातृया सम्यच्छते ।

2728 And after the verb dā to give, preceded by sam, and connected with a noun in the Instrumental case, the Atmanepada is employed, provided this Instrumental case has the sense of the Dative case.

When is the 3rd case used with the force of the 4th case? That is answered by the following —

Vart —The Instrumental has the force of the Dative when immoral conduct is implied. As दातॄणां or दूषयन्ना चमयच्छति “he gives (money with the object of enticing) to the female slave or prostitute. The word चमः in the prece ling-sūtra is in the Genitive case. Therefore it applies even there where another preposition intervenes between the चम and the root. In fact चम covers both this and the sūtra that precedes it. As एतेन चतुर्दापरति ।

Note —The verb dā to give is generally parasmaipadī, it becomes Ātmanepadī under the above conditions.

Note —Why do we say when it has the force of the dative case? Because when it has not the sense of the dative parasmaipada terminations will be used, as दातिना चमयच्छति ‘he gives with his hand’.

Note —It might be asked how the Ātmanepada terminations are employed when the preposition sam is not directly applied to the verb, but another preposition intervenes between sam and the verb. The reply is that the word samah in I § 54 S 2727 is not in the ablative case (which would have required its being placed immediately before the verb), but it is in the genitive case and is used as an attribute.

२७२९ । उपाद्यन् स्वकरणे । १ । ३ । ५६ ।

स्वकरणे स्वीकारः । भाषांशुपयच्छति ।

2729 After the verb yam to give preceded by upa, when used in the sense of ‘espousing,’ the Ātmanepada is employed.

This is clear. As भाषांशुपयच्छति he espouses or knows his wife. But not so when another’s wife is meant there it is parasmaipadī.

By I § 78 the verb yam would have been parasmaipadī but the present sūtra makes an exception when the root takes the preposition upa and means to marry to espouse or to accept. The meaning of *sva karana* is confined to accepting in general. This is according to the Kāśikā according to the Mahābhāṣya, *sva karana* means ‘to make one’s own what was not previously his own.’

Note —Why do we say in the sense of ‘marrying?’ When it has any other sense the parasmaipadī affixes will be employed as देवदत्तो यजुदत्तस्य भाषांशुपयच्छति, ‘Devadatta has illicit intercourse with the wife of Yajñadatta.’ In forming the aorist the following sūtra applies.

२७३० । विभाषोपयमने । १ । २ । १६ ।

यम विचित्रह्ना दद्याद्विवादे । दातॄणां, सीतायुपायन्-उपायस्व वा । उदयोदेत्यर्थः । नमपभाहे उपयमे तु प्रव विप्रतिषेधान्नित्यं किरणम् ।

2730 The *sih* before the Ātmanepada affixes is /it optionally, when *yam* means ‘to espouse.’

2732 After the desiderative of *jñā*, when preceded by *anu*, the *Ātmanepada* is not employed.

This *sūtra* read with S. 2718 limits the scope of *parasmaipada* to the transitive, desiderative verb *anu jñā*. As *अनुब्रुविष्यामि* 'he enquires after the son.' This is an exception to the last *sūtra* only. Because of the maxim 'a rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule'. Therefore not here *अविष्येऽनुब्रुविष्यामि* meaning 'he wishes to sacrifice with clarified butter'. Now *अनुब्रु* when Intransitive is *Ātmanepadi* by I. 3. 43 S. 2718 and therefore, its Desiderative is also *Ātmanepadi* by I. 3. 62 S. 2734.

Why do we say when preceded by *anu*? Because otherwise it will take the *Ātmanepada* terminations. As *अनुब्रूयिष्यामि* he enquires after religion

२७३३ । प्रत्याङ्भ्यां श्रुयः । १ । ३ । ५८ ।

आभ्यां चानन्तराद्भुव उक्तं न ह्याह । प्रतिश्रुयन्ति । आश्रुयन्ति । कर्ममवधनीयास्त्वादिषु ।
देवदत्तं प्रति श्रुयन्ति । 'शदेः शितः' (२३६२) श्रियतेर्द्व्यङ्गिणीय' (२५३८) च्वास्त्वान्तश्च ।

2733 After the desideratives of *śru*, when preceded by *prati* and *ān*, the *Ātmanepada* is not used

The verb *śru*, when taking the prefixes *prati* and *ān*, is not *Ātmanepadi*, though taking the desiderative "san". This is also an exception to the rule I. 3. 57. Thus *प्रतिश्रुयन्ति* and *आश्रुयन्ति* .

The word *prati* and *ān* must be *upasargas*, if they are used as *karma-pravachanīyas* (I. 4. 83 S. 546) then the rule will not apply. As *देवदत्तं प्रति श्रुयन्ति* .

२७३३ । क । शदेः शितः ॥ १ । ३ । ६० ॥

2733A After the verb *sad* to decay, when it has one of the affixes with an indicative *s* (*sit*) the *Ātmanepada* is used but not in the Desiderative

The root 'sad' when taking any affix which is marked with an indicative *स*, is conjugated in the *Ātmanepada*. In connection with this, must be read *sūtra* VII. 3. 78 S. 2360, by which the root *यद्* is replaced by *सीय* before affixes having an indicative *स*. Thus *यद् + स + ते = सीय + ते = सीयते* 'he decays or withers,' *सीयते* 'they two decay,' *सीयन्ते* 'they decay.'

Why do we say before affixes having an indicative *स*? Before other affixes, it is not *Ātmanepadi*. As *अयस्वयद्* 'if he decayed,' *यस्वयन्ति* 'he will decay,' *यिष्यन्ति* 'He wishes to decay.'

The well known *vikaranas* like *यप्*, *य* &c., the affixes like *यद्* &c., are *विद्य* affixes. In other words, the root *sad* is *Ātmanepadi* in all conjugational tenses.

The *sūtra* has been explained before also. See No. 2362. It is repeated here because of the context.

२७३३ । स । चियतेल्लङ्लिङ्गोरथ ॥ १ । ३ । ६१ ॥

2733B. After the verb *mṛi* to die, when it has one of the affixes having an indicative *च्*, as well as when it takes the affixes *luṅ* (Aorist III. 2 110) and *liṅ* (Benedictive III. 3. 159) the Atmanepada is used, but not in the Desiderative.

This is a restrictive sūtra, the root *मृह्* (to die), is marked with *म्* *ह्* as an indicative letter, so by sūtra I. 3. 12 S. 2:57 it would be always Atmanepadi. But the present aphorism restricts it to *मृह्* *luṅ* (Aorist) and *लिङ्* *liṅ* (Benedictive) tenses, as well as to those tenses which are *चिद*.

It is only before these three affixes, namely, *liḥ*, *luḥ* and *sit* affixes, that the root *mṛi* takes the terminations of the atmanepada. Thus the aorist *मृहन्* *amrita* 'he died', Benedictive *मृषीह्* *mṛishishta* 'may he die.' Similarly before *sit* affixes, thus *चियते* 'he dies,' = *ह् + च + ते* (VII 4 28) *चिच् + च + ते* = *चियते* (VI 4 77) *चियेते* *चियन्ते*. The root *ह्* belongs to the sixth class of verbs called *Tudādi* which take the *vikarāṇa* *च्* in the conjugational tenses (II. 1. 77). But the Desiderative is *मुमुक्षेति*.

In other tenses, viz., the two Futures, the Perfect and the Conditional, this verb is *parasmaipadi* *मरिष्यति* he will die. *अमरिष्यद्*. This sūtra has been taught in No 2538. It is repeated here for the sake of the context.

२७३४ । पूर्ववत्सनः । १ । ३ । ६२ ।

चन प्रोषी यो चातुस्तेन पुण्य सप्तम्यादभ्यासनेचद् दवाद् । यदिचियते । नियचियते । निमिचियते । 'पूर्ववत्' किच् । मुमुक्षति । मदी- (२३६२) (२५३८) इत्यादिभूतद्वये 'धनो न' इत्यमुवर्त्त बाधयिदेन कदाप्येवद् । तेनेह न । नियरवति । मुमुर्षति । 'आत्मस्वयवर्त्तुजोऽमुमयो- गत्वं' (२२४०) । चर्चाचो ॥

2734. The verb which is Atmanepadi in its primitive form before the taking of the affix *san*, will also be Atmanepadi when it ends in the affix *san*.

In other words, after a desiderative verb, Atmanepada is employed, if it would have been used after the primitive verb.

If the primary verb is *parasmaipadi*, its desiderative will be also *parasmaipadi*, if the primary verb is Atmanepadi, its desiderative will be Atmanepadi. This is the general rule. Some exceptions to it have already been mentioned in sūtras I. 3. 57, 58, and 59. A root which was Atmanepadi, before taking the Desiderative affix *च्* *san*, will be Atmanepadi even when it takes the affix *च्* *san*. In other words, that by reason of which the Atmanepada affixes were ordained in the primary verb, will cause the same terminations to be applied when the verb ends in *च्* *san*. Thus it was said in sūtra I. 3. 12, that roots having an *anudatta* accented vowel as indicative, or a *ह्* *ñ* as their indicative letter, take the terminations of the Atmanepada. Thus *चरते* 'he prospers,' and *शेते* 'he sleeps.' The verb *वृध्* 'to increase,' and *वीह्* (to lie down) will remain Atmanepadi, even when

they are used as Desideratives. Thus वद्विषते 'he wishes to prosper' and निविषते. Similarly I. 3 17 S 2686 declared that the verb निविष् is Ātmanepadī as निविषते this will be Ātmanepadī also in the Desiderative form, निविष्यते 'he wishes to enter'. So also by I 3 40 S 2713 चाक्रवते is Ātmanepadī the Desiderative चाक्रियते will also be Ātmanepadī.

But though by I 3 60 and 61. नीयते and निवते are Ātmanepadī, yet निमग्नयति 'he wishes to lie down' प्रुर्वति 'he wishes to die,' are prasmaipadī. Because the Ātmanepada affixes were ordained after the roots षद् and हृद् only under exceptional conditions and not generically and as those conditions do not exist in the desiderative the latter do not take the Ātmanepada terminations. In fact, the words चरो न are to be read into those two sūtras च, न from S. 2732, and चन from 2734, and so in the Desiderative they are not Ātmanepadī.

Of course that which in its primary state would not have taken the terminations of the Ātmanepada, there being a prohibition to that effect will not allow them in its Desiderative form. As अनुविशीर्वति 'he wishes to imitate,' चराचिशीर्वति. Here the root हृन् by I 3 79 has been especially declared to be prasmaipadī to the exclusion of Ātmanepada affixes which would otherwise have come by I 3 32 and 72, and therefore its Desiderative is also prasmaipadī. The force of च causing Ātmanepada is counteracted by I 3 79 S 2745.

Now it might be asked — "True, this rule provides for those cases where a root is conjugated in two forms, one a Primitive and another a Desiderative conjugation. But what provision do you make for those partial verbs which take the affix च् even in their primitive form, and in whose case we have no prior form to look upon as a guide in the application of Ātmanepada affixes. And there are at least 7 such quasi-roots which take च् in this way called also the self-descriptive च्. These quasi-roots are वृष् तिष्ठ क्षिप् नाश् चप दाश् and माश्. What are we to do with these quasi-roots, which are always conjugated with the affix च् and have no simpler conjugation? To this we reply, 'In the case of these partial verbs which take the self-descriptive च् the pada will be regulated by the indicatory letters which these quasi-roots have. For though the full roots are वृष्टिर्विधिर्विद्विर्, क्षिप्तिर्विद्विर्, नीमाश् नीमस्, चोदस् and दीदास् yet by the maxim चक्षये पूर्णं लिङ् चतुर्दाशेष विधेर्वचं चक्षति, 'a sign made in a portion of a thing, qualifies the whole thing' the sign made in the expression वृष् &c, will qualify the whole verb वृष्टिश् &c." Thus we have वृष्टयते 'he despises,' विद्विषते 'he cures,' नीमावते 'he investigates' &c.

२७३४ । क । आत्मन्त्यययत् कृत्तोगुमयोगस्य । १ । ३ । ६३ ।

इति चम्पे ।

2734A The auxiliary ह is Ātmanepadī, if the principal verb to which च् is added is Ātmanepadī.

Thus वृत्तं च १ : ३० S 2210

There are in Sanskrit two forms of the Perf ct (कृत्): one formed in the ordinary way by the duplication of the root, and a ling the t rmi-
nations, the other called the periphrastic Perf ct, is formed by a ling
चाङ् to the root and then affixing to it the perf ct tense of the root कृ (to
do) अ (to be) or च्च् (to be). These latter verbs are called anuprayoga or
auxiliary verbs, as it is with their help that the Perfect tense is formed.
The question then arises, what conjugation, parasmai or Atmanepadī, do
these auxiliaries take in forming the periphrastic Perf ct? This sūtra
supplies the answer—the auxiliary कृ follows the conjugation of principals,
the other auxiliaries do not. Thus the root वृ (to increase, prosper) in
Atmanepadī, therefore in forming the periphrastic Perf ct the verb कृ will
be also in the Atmanepadī. Thus वृत्तं (he prospered). Similarly वृ (to
appear with great splendour) is parasmaipadī and the auxiliary कृ after
it will be in anupadī, as वृत्तं (he appeared with great splendour).

But the other auxiliaries अ and च्च् retain their own peculiar conjugation and are not influenced by the conjugation of their principal. Thus
वृत्तं वृत्तं, वृत्तं वृत्तं

The word āmpratyaṅya of the sūtra means 'that after which the affix
ām (III 1 35 and 36 चाङ्प्रत्ययान्तोक्तिः कृत्) comes.' Of the verb कृत्,
when joined to another as an auxiliary, the termination is that of the
Atmanepadī like the verb that takes the affix ām. If this sūtra enjoined
a rule of injunction (vidhi), then there would be the termination of the
Atmanepadī even in examples like वृत्तं वृत्तं and वृत्तं वृत्तं where the
fruit of the action accrues to the agent. This is a valid objection to the
present sūtra. It is to be interpreted in both ways, that is both as a
vidhi (a general injunction) and a niyama (a restrictive injunction). How
is that to be done? Because the word pūrvavat of the last sūtra is to be
read in the present aphorism also. The second explanation, so that it
will be for the sake of establishing a niyama or restriction, and

२७३५ । प्रोपामया सुजेरमपपात्रेयु । १ । ३ । ६४ ।

प्रमुञ्चते । वृत्तं वृत्तं । 'वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं' । वृत्तं वृत्तं । वृत्तं वृत्तं ।

'प्रमुञ्चते' कृत् । वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं ।

2735 After the verb yuj to join, Atmanepadī is used
when it is preceded by pra and upa, except with reference to
sacrificial vessels, even when the fruit of the action does not
accrue to the agent.

The verb युज् 'to join' is variegated consequently by, sūtra I 3 72
it is always Atmanepadī, when the fruit of the action accrues to the agent.
The present sūtra declares when this verb may take the termination of
Atmanepadī even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

After the verb *गृह्* preceded by the prepositions *म* and *उप* the terminations are of the *Ātmanepada*, when not employed in reference to sacrificial vessels. As *मगृह्ते* 'he joins or employs', *उपगृह्ते* 'he fits or uses.'

Why do we say 'when not employed in reference to sacrificial vessels'? Because there the terminations will be of the *parasmaipada*. As *मृद्व्वादि मगृहति*.

Vārtika —It shall be rather stated that the root takes the terminations of the *Ātmanepada* when preceded by any preposition beginning or ending with a vowel. This is an important modification of the above rule. Thus *उपगृह्ते* and *निगृह्ते*. In fact, all *upasargas*, with the exception of *उप नि*, and *इद्*, either begin or end with a vowel and therefore the *Vārtika* amounts to the inclusion of all prepositions with the above exception.

With *उप*, *नि* and *इद्*, however, the root will take *parasmaipada* terminations, as *उपगृहति*.

२७३६ । सम. ह्युवः । १ । ३ । ६५ ।

उपगृहते यस्त्व ।

2736 After the verb *kṣhu*, 'to sharpen,' preceded by *sam*, the *Ātmanepada* is employed.

The verb *क्षु* 'to sharpen or grind,' is generally *parasmaipadī* but it is *Ātmanepadī* when it is preceded by the prefix *उप*, as *उपगृहते यस्त्व* 'he whets the weapon' *उपगृहते* 'they two whet' *उपगृहते* 'they all whet.'

Not —It might be objected why has a separate aphorism been made of the verb *kṣhu* it could well have been included in the I 3 29 S 2009 which also speaks of the force of the prefix *सम*, when used with the verbs *gam*, *richchha* &c. To this the answer is that that sūtra treats of intransitive verbs the word *akarmāḥa* being understood therein while the present sūtra, as is evident from the example we have given above, treats of transitive verbs.

२७३७ । भुजोऽनघने । १ । ३ । ६६ ।

भोदनं गृह्ते । आ-उपहरतीत्यर्थः । 'उमुने इतिवीयातः इतिवीयेव केवताम्' । वृद्धो ननो हःउपगतानि गृह्ते । इतीवनोयो,मुनेत्यर्थः । अनघने तिप् । गतीं गृहति ।

2737 After the verb *bhuj*, the *Ātmanepada* is used, except in the sense of 'protecting.'

The word *अनघ* means protection. *अनघ* 'non protection'

The root *bhuj*, when it does not mean to protect is *Ātmanepadī*. This root belongs to the *Radhā* class and has several meanings as to feed to cherish to praise, to eat and to enjoy. As *भोदनं गृह्ते* 'he eats rice' also dual *bhujjāḥ*, pl. *bhujjate* &c. So also *उमुने इतिवीयातः इतिवीयेव केवताम्* 'the king enjoys only the earth' *वृद्धो ननो हः उपगतानि गृह्ते* 'the old man suffers many pains. But *गृहति गृहति* 'He protects the earth

✓ २७३८ । शीतलौ यत्कर्म सौ चेतस कर्तानाध्याने । १ । ३ । ६७ ।

In general, by I 3 74, S 2564 the causat ve verbs take the terminations of the āmanepada, when the fruit of the action accrues to the agent. The present sūtra applies to the case where the fruit of the action does not accrue to the agent.

But even where the fruit of the action accrues to the agent, there are two exceptions. The sūtra I. 3. 77, S. 2744 makes the *Ātmanepada* optional: while I. 3. 88 S. 2754 makes it *Parasmaipadi*. These two rules I. 3. 77 and 88 being subsequent to the present I. 3. 67, would debar this latter. But according to Patañjali it is not so. The *विज्जन्* root is conjugated in the *Ātmanepada*, if it fulfils the conditions of this sūtra: and the subsequent rules S. 2754 and 2744 are set aside by *pūrvā-vipratishedha*.

Note:—Thus I. 3. 77, S. 2744 has full scope in *यत् यत् यजति* or *यत् यत् यजते* 'he sacrifices for his own yajña.' But the present sūtra will debar the option, in *हव्यं यते राजा यजन्नेव* 'the king makes himself seen.' Similarly I. 3. 88, S. 2754 has full scope in *गोपीं कृष्णं योयति* 'Gopi puts Kṛishṇa to sleep,' from *कृष्य* येते 'Kṛishṇa sleeps.' But the present sūtra will apply to *साययते देवराजः हव्यंनेव*.

By III. 1. 87, S. 2766 we learn that there is *Ātmanepada* when the action affecting the agent is similar to the action which affects the object. Will not that general rule have covered the particular cases of the causatives? No. The examples to be given under the present sūtra are those, where the *bhāva* inheres in the agent and where the *lāgya* inheres in the agent. Thus: *यजयति यत् यजता* 'the devotees see the Supreme Being:' i.e., by constant devotion, &c., they persuade Him to appear and thus make himself the object of visual perception. When this sense of *pūrvā* on is ignored, and the agency of the devotees is put out of sight, in other words when *देवराज* is given up, for in the Reflexive sense where agent is abandoned, for the sake of facility, such is the case, we have *यजति यत्* 'The Supreme Being manifests,' &c., becomes an object of perfect of perception. See Reflexive verbs Chapter 21. To this verb we add the affix *ल्युट्* with the sense of *ka'u*. We get *यजयति यत् यजता* 'the devotees cause the manifestation of the Supreme Being'—i.e., they see the Being. Again from this

Note — The above is an example of *kartṛistha bhāvika* verb *Bhāva* or condition verb is that sense of a root where the action is accomplished by means which are not dependant on motion from one place to another by the agent. As in the above example the act of seeing does not require any change of place or motion for its accomplishment. *अचरित्तरदनं वाचनवाच्यो वारोहति इति* । It includes very much Reflexive verbs. Or rather actions which can be accomplished without much movement of the agent are *Bhāvas*.

While *क्रिय* or active verb is that action which is accomplished by the movement of the agent *अचरित्तरदनं वाचनवाच्यं क्रिया* । We shall now give an example of *kartṛistha kṛijā*.

Thus (1) *चारोदन्ति इलिनं इलिवक्ताः* 'the elephant keepers bend down the elephant'. *Arohani* means to bend. From this we have the Reflexive voice, *चारोदन्ति इत्नी* 'the elephant bends down'.

From this we have the Causative *चारोदयन्ति इलिनं इलिवक्ताः* 'the elephant keepers bend down the elephant', here *चारोदयन्ति* 'cause to bend down', has the same meaning as *चारोदन्ति* । From this we have the Reflexive by abandoning the force of causative, *चारोदयते इत्नी* 'the elephant bends down'.

Or *चरयन्ति* and *चारोदन्ति* the first examples are retained as above namely *चरयन्ति नय नक्तः* or *चारोदन्ति इलिनं इलिवक्ताः* ।

From this we get *translating* causatives with *चिप्* having super imposed on the object the sense of *h tu nam* ly the making the object the inciter of the action. As *दर्ययति नयः चारोदयति इत्नी* meaning incites while seeing and bending, the full sentence being *चरयते नक्तः दर्ययति नयः* 'Bhāva shows him self to the grazing devotees, i. e., Bhava appears in such a glorious manner that it compels the devotees to look at Him. Here the object Bhava is now the inciter of the action. He draws the gaze of all towards Him. H is the *Hetu* (S 2575) activity is imposed on the whole object. *चारोदते इलिवक्ता चारोदयति इत्नी* 'to the bending elephant keepers bends the elephant,' i. e., the elephant bends of itself in such a graceful way as draws or attracts the attention of its keepers as if it invites them to mount it. From these *चिज्ज* verbs, *दर्ययति* and *चारोदयति* from these very original roots *चरयन्ति* and *चारोदन्ति* when the appropriate inciting senses are removed we get the examples *दर्ययते* and *चारोदयते* । The meaning is the same as mentioned before. Here there are three stages only. (1) *चरयन्ति नय नक्तः* or *चारोदन्ति इलिनं इलिवक्ताः* । (2) *चरयते नक्तः* or *चारोदते इलिवक्ता चारोदयति इत्नी* । (3) *दर्ययते नक्तः* or *चारोदयते इलिवक्ता इत्नी* । The last, of course, the examples under the present sūtra. In the second case, here though the verb is *चिज्ज* it is not *Atmanepadi*. As there is absence of the same actions or verbs, because there is the addition of the sense of *चिप्* in the second.

Note —Why do we say 'in the non causative no ११ ? For this rule will not apply, when the primitive verb itself is formed by the affix णिच्, such are the roots of the tenth class or Churādi in which the nich ॥ added in the ११ If descriptive sense, and not for a causative purpose. Thus the root गृह् belongs to the Churādi class, whose causative and primitive forms are the same. As गृह्यति गृह् गीर्यतः 'the cowherd counts the herd', and the causative form is गृह्यति गृह् स्वयमेव 'the herd makes itself to be counted'. The terminations in both cases are those of the Parasmaipada.

Also —Why do we say 'when the object (karma) becomes the agent' ? Because the rule will not apply when any other kāraka or case than the kārma or object, of the primitive verb becomes the agent in the causative. Thus कृति दाने 'he cuts with the scythe,' दानति दान स्वयमेव 'the scythe is made to cut of itself'. Here the word कृति was the instrument of the primitive verb which became agent in the causative and therefore in the causative the terminations are of the parasmaipada only.

Note —Why do we say 'if in the causative in the sūtra ? It is for the purpose of indicating that the verb must be one and the same both in the primary sentence and the causative sentence. Therefore the rule does not apply here where the causative verb वेचयति in the second sentence was not used in the first sentence, आरीहन्ति इल्लिन इल्लियन्ताः 'the elephant keepers bend the elephant,' and आरीहन्ता इल्लिभीमाद् वेचयति मृगैः 'the elephant that is being caused to bend is made to sprinkle with urine the frightened men'.

Note —The word च 'that' is employed in the aphorism to show that the objects in both sentences must be the same and not different. Therefore in the following example where the objects are different the terminations of the parasmaipada are only used. आरीहन्ति इल्लिन इल्लियन्ताः 'the elephant keepers bend the elephant' and आरीहन्ता इल्लि रक्षन्मारीहति ननुष्वान् 'the elephant, that is being caused to bend makes many man on the land'.

Note —Why do we use the word कर्ता 'agent' in the sūtra ? If the former object is not the agent in the second case the terminations of the parasmaipada only would be used. As आरीहन्ति इल्लिन इल्लियन्ताः 'the elephant keepers bend the elephant,' and दानादीहति नाना 'the Mātrā makes them bend'.

Note —Why do we say 'except when meaning to remember with tenderness ? Observe स्मरति वनपुष्पम् लोहितम् 'the dove remembers, with regret, the forest tree,' and स्मरत्येवं वनपुष्पम् स्वयमेव 'the forest tree is made to be remembered of itself'.

२७३८ । क । भीस्म्योर्हंतुभ्ये ॥ १ । ३ । ६८ ॥

2739A. After the causatives of the verbs bhī 'to fear', and smi 'to wonder,' even though the fruit of the action

accrues not to the agent the Atmanepada is employed, when the form is produced directly by the causative agent

The phrase of the causative ending in चि is understood in this sūtra and is to be supplied from the previous aphorism. This sūtra is also restricted to cases where the fruit of the action does not accrue to the agent. The word हेतु in the aphorism has been defined later on in sūtra I 4 55 (हेतुश्च यत्तत्) it is the agent which is the mover of another's action. When a fear is caused by a हेतु it is called हेतुभव. The word भय 'fear' in the aphorism is illustrative and includes by implication विस्मय 'astonishment' also. As जटिलो भीषयते the jatila the cock-headed frightens, जुरहो भीषयते 'th mulla th shav n h ad d frightens, जटिलो विस्माययते the jatila astonishes, जुरहो विस्माययते the munda astonishes &c, the very fact of matted hair or shaven head frightens &c.

Why do we say हेतुभव? For if the fear or astonishment is not the direct result caused by the agent but arises from something else then the Atmanepada will not be used. As कुक्षिज्वल भययति 'he frightens him with the kunchla, हस्तेन विस्माययति he astonishes with his foot. Hero k in chika and rupā are the instruments which cause fear or astonishment and are not the हेतु thereof. This sūtra has been explained in S 2594.

२७३९ । गुप्तिवृत्तयोः प्रत्ययान्तानि । १ । ३ । ६९ ।

प्रत्ययान्तानि इव तात्पर्यान्तानां प्रत्ययान्तानि । प्रत्ययान्तानि भवन्ति । प्रत्ययान्तानि हि ।

* प्रत्ययान्तानि भवन्ति । अतिवृत्तान्तानां प्रत्ययान्तानि भवन्ति । अतिवृत्तान्तानां प्रत्ययान्तानि भवन्ति । अतिवृत्तान्तानां प्रत्ययान्तानि भवन्ति । अतिवृत्तान्तानां प्रत्ययान्तानि भवन्ति ।

2739 After the causatives of the verbs gridh 'to covet' and vañich 'to go' the Atmanepada is employed, when used in the sense of deceiving, even though the fruit of action does not accrue to the agent.

The phrase of the causatives ending in चि is to be supplied here from I 3 67. This sūtra is also restricted to the cases where the fruit of the action does not accrue to the agent. The word प्रत्ययान्त of the sūtra means deceiving. As बालवत् भवयति 'he deceives the boy' बालवत् भवयति he cheats the boy.

Why do we say 'when it means deceiving' When these verbs have not this meaning the causatives take parasmaipada. As प्रत्ययान्त भवयति he cheats the dog to be greedy, अतिवृत्तान्तानां प्रत्ययान्तानि भवन्ति 'he avoids the serpent.

२७४० । क । सियः समाननशालीनीकरणयोश्च ॥ १ । ३ । ७० ॥

2740 k After the causative of the verb ll 'to melt or stick,' the Atmanepada is employed, when used in the sense of showing respect, subduing and deceiving, even though the fruit of action does not accrue to the agent.

The phrase 'of the causative ending in *णि* is to be supplied here from I 3 67. This sūtra has its scope only when the fruit of the action does not accrue to the agent. In the Dhātupāṭhy, there are two roots *क्षि* one is technically called *क्षी* and means to stick and belongs to the Divādi class. The other *क्षि* meaning to 'melt' belongs to the Kryādi class. As there is no specification in the sūtra what *क्षि* is to be taken, both are therefore taken.

The force of the word *च* in the sūtra is to include the word *सम्मान* 'to deceive' of the last sūtra into the present. The word *सम्मान* means to show respect. The word *सालीनीकरण* means to subdue. As *जटाभिदासायते* 'he gets respect or causes respect to be shown to him through or on account of his matted hair' *खेरो यतिः कायुरसायते* 'the hawk subdues the partridge' *कलत्रापुरसायते* 'who deceives thee'.

The sūtra *विभाषा लोपते*: VI 1 51 declares that the *च* of *क्षि* is optionally changed into *ञ* before certain terminations. But there is no option allowed when the root *क्षि* has any of the above three senses in these cases the substitution of *ञ* is necessary and not optional. For the option allowed by sūtra VI 1 51 is a *व्यवहितविभाषा* and not a general *विभाषा* applicable everywhere.

Why do we say 'when it has the meaning of, to show respect &c.'? Because otherwise there is *parasmapada*. As *जटासुरसायति*. This sūtra was explained as S 2592.

२७४० । मिथ्योपपदात्कृजोभ्यासे । १ । ३ । ३१ ।

शे. इत्येव । यद् मिथ्या कारयति । स्वरादिदुष्टवस्तुद्वारादवस्थितिः । मिथ्योपपदात् किम् । यद् दुष्टु कारयति । 'अवस्थाने किम् । सकृदपद् मिथ्या कारयति । स्वरितलिङ्गः कर्त्रभिभाषे निपातते (२७५८) । यमते । दुष्टुते । कर्त्रभिभाषे किम् । अस्तिजो यञ्जति । दुष्टजति ।

2740 After the causative of the verb *kri*, the *Ātmanepada* is used, when it has the word *mithyā*, 'incorrect,' as an *upapada* (or dependent word,) and is employed in the sense of 'repeated wrong utterance' even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

The phrase 'of the causative ending in *णि* is to be supplied from I 3. 67. The aphorism is restricted to the cases where the fruit of the action does not accrue to the agent. The word *abhyāsa* means doing again, or repetition, as *यद् मिथ्या कारयति* means 'he repeatedly pronounces the word, incorrectly, that is with wrong accent &c., not once but constantly'.

Why do we say 'when the word *mithyā* is used as an *upapada*? The causative of *kri* will take *parasmapada* when it has any other *upapada*. Thus *यद् शुद्धु कारयति* 'he pronounces the word correctly'.

Why do we say 'of the verb *कृ*? Because the causative of any other verb used along with the word *mithyā* will not have *Ātmanepada*, as *यद्*

निर्या वाचयति 'he repeatedly utters the word wrongly.' Here च् takes parasmaipada.

Why do we say 'repeatedly'? For if the incorrect utterance is not habitual then parasmaipada will be used, as च्द निर्याकाचयति 'he pronounces wrongly, not always but once'

२९४० । क । स्वरितजितः कर्त्रभिप्राये क्रियाभले । १ । ३ । ३२ ।

2740A After the verb marked with a svarita (svaritet) or which has an indicatory II (ñit), the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent.

The anuvriti of the phrase *ñe* does not go further. The word क्रियाभले is a compound, meaning fruit of the action. When the principal object for the sake of which the action is begun, is meant for the agent indicated by the verb there the Atmanepada is used after verbs having an indicatory च् or a svarita accent. As चजते 'he sacrifices for himself' चकते 'he cooks for himself.' Here the verb चच् and चक् are marked with svarita accent in the Dhātupāṭha, and therefore they take the Atmanepada terminations.

Similarly, कुडते 'he presses the soma-juice,' कुवते 'he does' Here the verbs कुञ् and कृञ् have an indicatory च्.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifices, eating of food &c, is meant for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain heaven, he cooks in order that he himself may eat &c

Why do we say 'when the fruit of the action accrues to the agent'? Otherwise it will have parasmaipada. As चक्षन्ति वाजकाः the priests sacrifice, (not for themselves, but for their clients) चक्षन्ति वाचकाः 'the cooks cook (for their masters) कुर्वन्ति कर्मेकाः 'the menials work (for their master).' Here though the fees and the wages are the fruits which the agent gets, yet as that fruit is not the principal object for which the action was begun—the principal object of the sacrifice was not that the priest should get his fee but that the sacrificer may go to heaven—the verb takes the terminations of the Parasmaipada. Here the principal fruit of the action does not accrue to the agent, but to a third party. See also § 2158.

२९४१ । अपावदः । १ । ३ । ३३ ।

अपावदयति । कर्त्रभिप्राये वदयेत् । अपवदति । 'विषय (२९४४) । काचयते ।

2741 After the verb vad to tell, preceded by apa, when the fruit of the action accrues to the agent, the terminations are of the Atmanepada.

The phrase "when the fruit of the action accrues to the agent," is understood here. The sūtra is clear. As *धनं प्राप्नोति* 'the wealth-seeker forsakes justice, that is to say, he wishes to acquire wealth at the sacrifice of justice.' But when the fruit of the action does not accrue to the agent, the *parasmaipada* is employed. As *सर्ववदति*

२७४१ । क । लिचय । १ । ३ । ७४ ।

2711A. After a verb ending in the affix *ni* (causal) when the fruit of the action accrues to the agent, the *Atmanepada* is employed.

The phrase 'when the fruit of the action accrues to the agent' is to be supplied from sūtra I. 3. 72. The verbs that take the affix *निच्* are generally causatives. As *कटं कारयति* 'he causes the mat to be made for himself', *खोदन् प्राचयति* 'he causes the food to be cooked for himself'. When the fruit of the action does not accrue to the agent, the *Parasmaipada* is used. As *कटं कारयति चरन्* 'he causes another's mat to be made' See S. 2564

२७४२ । समुदाहृत्यो यनोऽग्रन्थे । १ । ३ । ७५ ।

'अग्रन्थे इति शब्दः । ग्रीहीद्वयच्छति । भारमुदाच्छति । वस्त्रार्थच्छति । 'अग्रन्थे किम् । उदाच्छति शब्दः । अग्निमुत्सृज्य कपोतीत्यर्थः । कर्त्रभिप्राय इत्येव ।

2742. After the verb *yam* to strive, preceded by *sam*, *ut* and *ān*, when it does not refer to a book, the *Atmanepada* is employed, when the fruit of the action accrues to the agent.

The phrase 'when the fruit of the action accrues to the agent' is read into this aphorism by *anuvṛtti* from sūtra I. 3. 72. As *ग्रीहीद्वयच्छति* 'he gathers rice' *भारमुदाच्छति* 'he lifts up the load' *वस्त्रार्थच्छति* 'he draws out the cloth.' The root *yam* preceded by the preposition *साह* takes the terminations of the *Atmanepada* by virtue of I. 3. 23 also, but in that aphorism the verb was intransitive here it is transitive and this explains the necessity of making two different sūtras for one compound verb *साम्य*.

Why do we say 'when it does not refer to a book' For otherwise the verb will take the terminations of the *parasmaipada*. As *उदाच्छति चिकित्सां विद्वः* 'the physician studies diligently the [science of] medicine' *उदाच्छति यद्विद्वः* 'he excites to learn the Vedas'

When however the fruit of the action does not accrue to the agent the above compound verbs are *parasmaipadi*. As *सर्वच्छति*, *उदाच्छति*, *आयच्छति*.

२७४३ । अनुपसर्गोऽन्त । १ । ३ । ७६ ।

या जानीते । अनुपसर्गात् किम् । स्वर्गं लोकं न मज्जानाति । कथं तर्हि भट्टि- इत्यं नृपः । प्रसन्नवानुवाच ततोऽनुग्रहे यत्नं कुतश्च इति । कथं चि किम् । नृपेयति विपरिधायाः ।

2713 After the verb *jūā*, when not preceded by any upa-

अथ तिङन्त परस्मैपद प्रकरणम् ।

CHAPTER XIX.

THE PARASMAIPADA RULES

We repeat here the sūtra I 3 78 S 2159, in order to complete the context.

२७४५ । क । शेषात् कर्तरि परस्मैपदम् ॥ १ । ३ । ७८ ॥

2745. A. After the rest *et c.*, after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (*et c.*, in the active voice)

Thus चरति 'it is.'

The rules of Atmanepada have been declared in the preceding 66 sūtras I. 3 12 to 77. The terminations of the Parasmaipada which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the preceding aphorisms. The present sūtra declares this universal rule. The word *śeṣa* or the rest means that which is the residue after the application of all the previous restrictive rules. Thus it was declared by sūtra I 3 12 that a root having an Anudatta vowel or a *ḥ* as *इह* will take Atmanepada terminations. As चरते, वेष्टे. The converse of this will take parasmaipada terminations namely all verbs which do not have an anudatta accent or a *ḥ* as *इह*. Thus गति 'he goes' गति 'it blows'. It has been declared by sūtra I 3, 17 that the root *गृह्* when preceded by *गि* takes Atmanepada termination, as गृहिष्यते. When not preceded by *गि* but any other repetition it will take the parasmaipada termination. As चरिष्यति, गतिष्यति.

Note — Why do we say "when marking the agent?" For when used in the passive voice, the root will take the Atmanepada termination. As पचते 'it is cooked' गच्छते 'it is gone'.

Note — Why is not parasmaipada used when the verb is employed reflexively? As in the following example — पचते कोदकः स्वमेव 'the food cooks of its self'. Because in the present sūtra, the word चरति of sūtra I. 3. 14 is to be read as by anuvṛtti so that, in fact there are two चरति in

this aphorism which thus means "when the agent of the verb is an agent pure and simple then parasmaipada is employed" While when a verb is used reflexively (कर्मकर्तृ) the agent of the verb is also, in one aspect, the object of the verb, and it is therefore that in reflexive verbs the Atmanepada terminations are employed. The Reflexive verbs however take atmanepada by the authority of S. 2766.

२७५५ । अनुपराभ्यां कृञः । १ । ३ । ३८ ।

कर्मकर्तृवि कर्ते न पश्चादो न परस्मैपदार्थनिश्चयः । अनुकरोति । वराकरोति । कर्मरीयेव । भावकर्मयोगो प्रसू । न येनचिज् कर्मकर्तृरिति प्रसूतः । कार्यानिदेशपक्षस्य पुनस्तत्रा तत्र 'कर्म-परकर्मका-' (२७६६) इत्यादिनिषेधेन परेपक्षस्य भाषात् । चाद्यानिदेशपक्षे तु 'कर्मरि चप्' (२७६०) इत्यादि-विधात्- (२७५८) इत्यनस्य कर्मप्रत्ययानुवर्तते कर्तेव च । कर्ता न तु कर्मकर्ता तत्रेति न्यायसिद्धम् ।

2715 After the verb *kri* to make, preceded by *anu* and *para*, parasmaipada is employed, even when the fruit of the action goes to the agent, and when the sense is that of "divulging" &c

By aphorism I. 3. 32 the root *kṛ* took the terminations of the Atmanepada when the sense denoted was that of 'divulging, reviling' &c, and it also took Atmanepada terminations, when the fruit of the action accrued to the agent. By virtue of I. 3. 72, because the root *kṛ* has an indicator *va*. The present sūtra makes an exception to those rules, and ordains Parasmaipada. Thus अनुकरोति he imitates वराकरोति he does well.

The word कर्मरि is understood here also. The verb must be in the Active voice for the application of this rule. If however it is used Impersonally (वाच), or Passively (कर्म), then this sūtra will not apply. Moreover it will not apply to कर्मकर्तृ also, namely to Reflexive verbs. In the case of these the verb denotes the agent and the object both. In so much as it denotes the agent, should not अनुकृ and वराकृ take the Parasmaipada terminations? No. For the sūtra कर्मप्रत्ययानुवर्तते &c III. 1. 87 S. 2766 is an atidesa-sūtra it makes all the rules of Passive voice to apply by analogy to Reflexive verbs. That sūtra, therefore, being a subsequent sūtra, debars the Parasmaipada of अनुकृ and वराकृ when used in the Reflexive sense and ordains Atmanepada instead.

There are two views about atidesa sūtras. One is, that an atidesa is of the operations (Kārya) only. This is the principal view: (and adopted by the author in explaining S. 2765). In this view, all operations of the Passive come after the Reflexive also. As Atmanepada is an operation enjoined after the Passive verbs, it will be enjoined by kāryatidesa after the Reflexive verbs also. Thus the Atmanepada enjoined by I. 3. 13 S. 2679 after the Passive verbs, comes after the Reflexives also.

The other view is called *Śāstrātmadeśa* namely *all* *SŪTRA* applicable to the Passive become applicable to the Reflexives. In this view we have to apply the *Rules* (*śāstra*), namely the particular *sūtras*. In applying a *sūtra* we must see whether it is still in force or not, or has been superseded by any subsequent *sūtra*. In this view, the *sūtra* कर्त्तव्य कर्मणः (S 2766) does not *ordain* the *Ātmanepada*, but only the application of the rule I 3 13. S 2679 (भावकर्त्तव्यः) which ordains *Ātmanepada*. In applying therefore, भावकर्त्तव्यः (S 2679) to the present *sūtra* अनुवर्तमानः कृत्वा we see that this latter is a subsequent *sūtra* to the former, (this being I 3 79, while भावकर्त्तव्यः is I 3. 13), therefore this supersedes the former. consequently the Reflexives of अनुवृत् and परावृत् must be *Parasmaipadī*. To get over this difficulty, we explain the present *sūtra* I 3 79 by reading into it the *anuvṛtti* of two कर्त्तरि, one from I 3 14. S 2680 (कर्त्तरि कर्म ङो) and the other from I 3 78 S 2745A. (वेपथु कर्त्तरि) therefore when the agent of अनुवृत् or परावृत् is agent pure and simple, then these verbs take the *Parasmaipada* and not when the agent is also the object as in the Reflexive verbs

२७४६ । अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिप. । १ । ३ । ८० ।

‘क्षिप वेपथु’ । स्वस्तिवृत् । अनिचिचति ।

2746 After the verb *kship*, ‘to throw’, coming after *abhi*, *prati* and *ati*, *parasmaipada* is used, even though the fruit of the action goes to the agent

The root *क्षिप* ‘to throw’, is *svatita* therefore, by I 3 72 it would have taken *Ātmanepada* termination, when the fruit of the action accrued to the agent, this aphorism ordains *parasmaipada* instead. As अनिचिचति ‘he throws on,’ प्रतिचिचति ‘he turns away or rejects’ अनिचिचति ‘he throws beyond’

Note — Why do we say ‘when coming after *abhi*, *prati* and *ati*’? Because when compounded with any other preposition, it will not take *parasmaipada*, but will be governed by I 3. 72. As आचिचदे ‘he throws down’

The second कर्त्तु of I 3 14 is also understood here, so that when the verb is used reflexively, the agent not being purely an agent, the present *sūtra* will not apply. As अनिचिच्यते स्वयमेव ‘it is thrown on of itself’

२७४७ । मादृहः । १ । ३ । ८१ ।

मद्वति ।

2747. After the verb ‘*vah*’ ‘to carry,’ coming after *prā*, the *Parasmaipada* is used, even though the fruit of the action accrues to the agent.

The root **वह** 'to carry' is svarit, and by I II 72 it would have taken the Atmanepada termination, when the fruit of the action accrued to the agent. But the present sūtra ordains parasmaipada instead. As **वहति** 'it flows'

* Why do we say "when coming after **पारि**"? Because after any other preposition it will not take parasmaipada, as **आवहति** 'he brings'

२७४८ । पदेर्गुणः । १ । ३ । ८२ ।

परिदुष्यति । भीषादिभ्यश्च तु परिदुष्यति । इह परिदुषति योग विनश्यद्वेदेयीति वेतिह ।

2748 After the verb **mrish** 'to bear,' preceded by **pari**, the Parasmaipada is used, even when the fruit of the action accrues to the agent

The root **दुष** "to suffer" (Div&le 55) is svarit, and by I. 3. 72 it would have taken Atmanepada termination when the fruit of the action accrued to the agent. This ordains parasmaipada instead. As **परिदुष्यति** 'he endures or he becomes angry'. But the Bha&la on 739 forms **परिदुषति**, When not preceded by this preposition it takes the Atmanepada terminations. As **आदुष्यते**.

According to some authors, the root **वह** of the last aphorism, is said to be understood in this so that **वह** preceded by **परि** will also take parasmaipada terminations, as **परिवहति**. This is done by dividing **परेर्गुणः** into two sūtras namely, (1) **परे** 'after **पारि** the **√vah** is Parasmaipad' (2) **वह** the **√mrish** is Parasmaipad after **pari**.

२७४८ । उपार्हपरिभ्यो रमः । १ । ३ । ८३ ।

विरमति ।

2749 After the verb **ram** 'to sport,' preceded by **vi** and **upar**, the Parasmaipada is used.

The verb **रम** means 'to sport.' It is anudātta and therefore by I 3. 12 it would have taken Atmanepada terminations the present sūtra ordains Parasmaipada instead as **विरमति** 'he takes rest', **आरमति** 'he delights in', **परिरमति** he sports.'

With other prepositions than these, it will take Atmanepada terminations. As **अविरमति**

२७५० । उपार्ह । १ । ३ । ८४ ।

यजदत्तमुपमति । उपमत्यनीत्यर्थः । यजदत्तमिदमर्थोऽयम् ।

2750 And also after **upar**, the **√ram**, takes the affixes of the Parasmaipada

As **यजदत्तमुपमति** 'he causes Yajña to refrain'. The sense of the verb **uparamati** is causative here as if it was **प्रममति**. This is an example of a verb involving in it the causative affix **व्यु**

२७५१ । विभाषाकर्मकात् । १ । ३ । ८५ ।

उपनिषत्कर्मकात्परस्मैपद वा । उपरमति-उपरमते वा । निवर्तते हरयर्धः ।

2751. After the *ram*, preceded by *upa*, the *parasmaipada* is optionally used, when employed intransitively.

The last aphorism ordained *Parasmaipada* absolutely, this declares an option under certain circumstances. As वाक्यमुपुपरमति or उपरमते 'he desisted from or was quiet while it was eaten.'

२७५२ । बुधयुधनशनैह्मुद्रसुभयो योः । १ । ३ । ८६ ।

बभूवो बभूवेष्वः । पररमेष्व् इवाह । 'विषय' (२५६४) इत्युत्पात्ताह । वीचयति वज्रम् ।

वीचयति काष्ठानि । नाशयति दुःखम् । जनयति सुखम् । प्रज्वालयति । प्रापयति । प्रापयतीत्यर्थः । प्रापयती । विलापयतीत्यर्थः । लापयति । स्पन्दयतीत्यर्थः ।

2752 After the verbs *budh* 'to know,' *yudh* 'to fight,' *naś* 'to destroy,' *jana* 'to be born,' in 'to go,' *pru* 'to move,' *dru* 'to run,' and *sru* 'to flow,' ending in the affix *pi* (i.e., when used in the causative), the *Parasmaipada* is employed, even when the fruit of the action goes to the agent.

By I. 3. 74, causatives took the *Āmanepada* terminations, when the fruit of the action accrued to the agent. This makes an exception to that and ordains *Parasmaipada*. As वीचयति वज्र 'he expands the lotus,' वीचयति काष्ठानि 'he causes the stick to strike,' नाशयति दुःखम् he causes the destruction of sorrow, जनयति सुखम् he begets happiness; प्रज्वालयति वेदम् he teaches the Veda, प्रापयति 'he causes to obtain', प्रापयति 'he causes to melt', लापयति 'he causes to trickle'.

Of the above eight roots, those which are intransitive would have taken the *Parasmaipada* terminations under the conditions mentioned in I. 3. 88 that is to say, when the agent is a being endowed with reason. The present aphorism in the case of such intransitive verbs makes this additional statement, that those intransitive verbs will take *parasmaipada*, even when the agent is not a being endowed with reason. As वीचयति वज्रम् 'he makes the lotus to expand,' वीचयति काष्ठानि 'he makes the woods to strike each other,' नाशयति दुःखम् 'he destroys sorrow,' जनयति सुखम् 'he produces pleasure.'

Again of the above eight roots, those that have ordinarily the sense of "moving" will get *parasmaipada* by I. 3. 87. The present sūtra, in their case makes this additional statement, that they will take *parasmaipada* terminations, even when the sense is not that of moving. Thus *pru*, means both 'to move,' and 'to obtain,' *pru* means 'to run' as well as 'to melt,' and *sru*, means 'to flow' as well as 'to trickle.' As प्रवते he obtains, प्रवीरयति the iron melts, कुपितव्या वदति 'the water-vessels drip.' The examples in the first paragraph have therefore been thus translated.

The root *वृ* is always compounded with *ञि*

२७५३ । निगरणघलनार्थेभ्यश्च । १ । ३ । ८७ ।

निगरयति । घातयति । भोजयति । चलयति । कषयति । * चदेः प्रतिषेधः * ।
घादयति देवदत्तेन । 'नतिपुटि-' । (५४०) इति कर्मत्वम् * चादितादोर्न * इति प्रतिषिद्धम् ।
'निगरयचलन-' (२७५३) इति वृत्तेन प्राप्तवैवाच्यं निवेद्य । येषादित्यङ्गप्रतिषेधेन परस्मैपद
रूपादेव । घादयत्यङ्गं वृत्तम् ।

2753. And after the causatives of verbs which have the sense of the 'eating or swallowing' and 'shaking or moving,' the Parasmaipada is employed, even when the fruit of the action goes to the agent

The phrase 'when used in the causative (चैः) of the last sūtra is to be read into this also. The Parasmaipada is ordained as an exception to I. 3. 74 by which the Ātmanepada was ordained, when the fruit of the action accrued to the agent. The word निगरय means 'eating,' and चलन means 'moving,' 'shaking.' As निगरयति 'he causes to swallow', घातयति 'he causes to eat', भोजयति 'he feasts', चलयति 'he moves', कषयति 'he shakes'. This aphorism applies to transitive verbs, and to verbs whose agents in non-causative state are inanimate objects i.e., not possessed with reason

Varī — The prohibition of the root चद् 'to eat,' must be mentioned. The causative of चद् 'to eat,' takes the Ātmanepada. Thus चति देवदत्तः 'Devadatta eats', चारवते देवदत्तेन 'It is caused to be eaten by Devadatta'. The agent Devadatta of primitive verb has not become the object of the causative verb, as was required by the sūtra I. 4 52 S 540, because the vārtika चादि तादोर्न (given also under that sūtra) prevents this. So देवदत्त is put in the Instrumental case. The prohibition of the vārtika applies to the Parasmaipada ordained by the present sūtra alone and not of any other sūtra. Therefore there will be Parasmaipada when the agent is denoted, by the general sūtra येषाद् कर्त्तुः (S 2159), when the fruit of the action does not accrue to the agent. As चारवति बालं वृत्तम्. 'He causes the boy to eat the food'

२७५४ । अग्रायकर्मदादिघञ्जद्वन्द्वेऽङ्गान् । १ । २ । ८८ ।

अग्राययति । अग्राययति । अग्राययति । अग्राययति ।

2754. The affixes of the parasmaipada are employed after the causal of that root, which in its non-causal state was intransitive and had a being endowed with reason for its agent; even when the fruit of the action accrues to the agent.

As अग्राययति 'Kṛishna sleeps' अग्राययति 'Gopī prīti him to sleep'.

The phrase चैः is understood here also. The Ātmanepada was ordained by I. 3. 74 when the fruit of the action accrues to the agent. This aphorism is an exception to that, and ordains Parasmaipada.

देवदत्तः Devadatta sits आशयते देवदत्तं he makes Devadatta to sit शेते देवदत्तः
Devadatta sleeps आशयति देवदत्तं he causes Devadatta to lie down

२७५५ । न पादस्याह घमाह च सपरिमुहुरुचि नृतिवदवस । १ । ३ । ८८ ।

अथो वचने-यः चरत्तेपद्, न । पिवतिर्निगद्यार्थः । दत्ते चित्तवत्कर्तृकार्थकम् ।
नृतिवदवसोऽपि तेन घृण्यतेन ग्राहिः । आशयते । दनयते । आशययते । आशययते ।
परिमीदयते । रोचयते । नर्तयते । वादयते । आशयते । *घट उपलब्धयाम्* । 'आशयते शिशुमेक
वनीची । अक्षरभिमये शेषाह- (२७५६) इति चरत्तेपद व्यादेव । वत्तान्पादयति पयः ।
'द्वनयतीकचनीपलानद्व । निचा वाचयति । वा चययः (२७६८) । लोहितायति लोहितायी ।
घृण्यते घृष्टि (२७६९) । अस्तुतद-अस्तोति । 'घृण्यः स्वयनीः (२७७०) । वरत्तेति । वति
यते । विवृणयति । विवर्तयते । घृष्टि च रूपः (२७७१) । कहरा । कहरादि । कहरिपति ।
कहरयति । कहरिपति-कहरयते । चित्तवर्ति-चित्करिपति चित्तवर्ति ।

इति तिङ्गत्तपरस्मैपद प्रकारश्च ।

2755 But the affixes of the Parasmaipada are not used after the crasuls of the verbs pa 'to drink', dān 'to tame', āyam 'to extend', āyas 'to exert oneself', paumuh 'to be bewildered', ruch 'to shine', urit 'to dance', vad 'to speak', and vas 'to dwell'

The last two aphorisms had ordained Parasmaipada inst ad of Atmanepada even when the fruit of the action accrued to the agent thus debarring the latter's action which would other wise have taken place by virtue of I 3 74 This sūtra prohibits the last two sūtras and re institutes Atmanepada of I 3 74 Thus the root वा to drink has the sense of nigarana or swallowing the roots दन &c, have sentent beings as the agents the root घृण् to dance has the sense of चलन or 'moving' but still these verbs have Atmanepada affixes and do not take the parasmaipada in the causative As आशयते he causes to drink दनयते 'he causes to be tame' आशययते he lengthens आशययति he troubles परिमीदयते 'he entices रोचयते he makes agreeable नर्तयते he causes to dance वादयते 'he makes to speak वाचयते 'he causes to dwell

Vadri — The root घट should be enumerated along with वा &c Thus आशयते शिशुमेक वनीची & The two does suckle one young infant वनीची is nom dual (V lic).

But the Parasmaipada ordained by S 2159 is not debarr'd by the present sūtra Therefore where the fruit of the action does not accrue to the agent there is Parasmaipada As वत्तान् पादयति पयः he makes the calves to drink milk

So also दनयतीकचनीपलानद्व

So also निचा वाचयति ।

२७५५ । क । वा वयप । १ । ३ । ९० ।

2755A - The affixes of the Parasmaipada are used optionally after the Denominative verbs ending in the affix *kyash*

* This sūtra has already been given before See No 2669 As सोदितायति सोदितायते ।

२७५५ । ख । द्युह्मयो लुङि । १ । ३ । ९१ ।

2755B After the verbs dyut 'to shine' &c the terminations of the Parasmaipada are optionally employed when the affixes of *lun* (aorist) follow.

This sūtra has already been given before See No. 2345

These verbs are anudatta so by I 3 12, they would have been invariably Atmanepadī, this aphorism makes them optionally so in the aorist Thus अद्युतव or अद्योतिह he shone In other tenses than the aorist (द्यु) these verbs are invariably Atmanepadī अद्योतिते he shines

२७५५ । ग । वृह्मयो स्वयनी । १ । ३ । ९२ ।

2755 C After the verbs vrit to exist, and the rest the Parasmaipada is optionally employed when the affixes *syā* (Future and conditional) and *san* (Desiderative) follow

This sūtra has already been given before See No 2347

The वृतादि verbs are five in number and are included in the वृतादि class They are वृ to be वृ to grow वृ to fart or break wind वृ to ooze, and वृ to be able As 1st Future वरिष्यति or वल्लिष्यति it will be Conditional अवरिष्यद् or अवरिष्यद् Desiderative विवृष्यति or विवर्षिष्यते &c

In other tenses than the above they are always Atmanepadī As वरिष्यते it is

२७५५ । घ । लुटि च कृप । १ । ३ । ९३ ।

2755D After कृप् 'to be fit', the Parasmaipada terminations are optionally employed in the First Future as well as in the Second Future, the Conditional and the Desiderative

Thus 1st Fut P कलषाणि A कलषिष्यते or कलषाते 2nd Fut P कलष्यति A कलषिष्यते or कलष्यते Des विकृष्यति A विकृष्यति or विकृष्यते ।

Here ends the Chapter on Parasmaipadas

अथ भावकर्मणि प्रकरणम् ।

CHAPTER XX.

THE IMPERSONAL AND PASSIVE VERBS

अथ भावकर्मणो लङादयः ॥

Now we shall conjugate roots in Impersonal and Passive forms. Here we repeat sūtra I 3 13 S 2679

२७५६ । क । भावकर्मणो । १ । ३ । १३ । इति तङ् ॥

2756A An ātmanepada affix is the substitute of the affix (III 4 69) when it denotes the action of the verb or the object of the verb

The Impersonal (bhāva) and Passive verbs are conjugated in the ātmanepada

२७५६ । सार्वधातुके यक् । ३ । १ । ६७ ।

यातोर्वचस्पदः स्याद्भावाकर्मणि सार्वधातुके णि । भावो भावना उत्पादना क्रिया वा च धातुरेव च कृतधातुवाच्यता भावार्थकलकारिकानुसृते । पुचनदस्वमुदा भावनाधिकारदया भावात्म्यमनुवयः । तिरुवाच्यभाववाया अस्वस्वरूपत्वेन द्विस्तान्नामकीर्तेर्न द्विवचनादि । किं त्वेकवचनमेव । तदधीत्यभिहितेन कथयानवेचत्वादनभिहिते कर्तरि धृतीया । त्वया नवागैश्च भूयते । यभूये ।

2756 The affix यक् comes after a root, when a सार्वधातुक affix (III 4 113) follows denoting the action or the object

Note —In forming Impersonal and Passive verbs this affix is employed in the conjugational tenses. Thus in Impersonal verbs अस्वते भवता 'you sit' अस्वते भवता 'you lie'. So in Passive verbs as क्रियते कटः and गम्यते घातः. The क of यक् is servile and prevents gunā and viddhi. This affix is also used in reflexive voice (कर्मकर्तरि) as क्रियते कटः स्वयमेव 'the mat becomes mad of itself'.

The word bhāva means 'production creating'

Note —From the causative of /य् namely from /भावि is derived भावः by the affix यक् (III 7 56 S 547). The causative /भावि has the sense of 'production'. While the pure root य् has the same meaning as /ह 'to do'. The author expresses both these meanings by saying —

Bhāva means 'production', 'action of manifestation'

Note —As in कर्तुं कटं he makes the pot, the operation helping the production of the pot depends on the potter, similar is the case in भावयति

पट् 'the pot is (caused to be or) produced' But in भवति पट्: 'the pot becomes,' the operation helping the production of the pot inheres in the pot itself, but in a different way: it is the *effect* of the operation of production. While in the case of the potter it was the *cause*. Thus /ध् &c., become Intransitive where the *effect* and *operation* inhere in one, while the roots are Transitive when the *effect* and the *operation* are in different objects.

This action (kriyā) being the essence of a root, is expressed by every root, and is denoted by लट्, लिट् &c, when it has the sense of the action. As this verb expresses pure action, there can be no syntactical agreement between it and 'I' and 'Thou' So Impersonal verbs can never be conjugated in the First or Second Person but only in the Third Person. Moreover as the conjugational terminations, in the case of Impersonal verbs, do not denote any substance, in as much as the action denoted by the tense-affix is not of the nature of a substance, to which the notions of duality or plurality might attach, since here there is no notion of duality &c, neither Dual or a plural affix is employed Hence necessarily the Impersonal verb takes the singular affix only for that is the general number where no particular number is meant. Thus these verbs are conjugated only in the Third Person singular.

Note — As a general rule the Impersonal verbs are conjugated only in the singular but sometimes they take Dual and plural terminations also. As तद्वानिका आस्यन्ते, इत्यादिकाः स्यन्ते in the Mahabhāṣya. Tattva-bodhini

Where the agent is not particularised there the Third Person is used. स्वया or मया or अन्यैः भूयते । 'It is become by thee or me or by others ; e, thou becomest, I become, they become' So also बभूवे 'it was become.'

२७५७ । स्यसिञ्सीयुत्तासिषु भावकर्मणोरुपदेशेऽभिनयहृदयां वा चिपयदिट् च । ६ । ४ । ६२ ।

उपदेशे योऽयं तदन्तानां हनादीनां च चिकीवाङ्कारादे वा स्वार्थस्वरदिषु परेषु भावकर्मणो-
र्मन्त्रभाषायाः स्वादीनानिङागमश्च । अथदिट् चिपयद्भाषाभिनययोगिहृत्वास्तदापि च । इदार्थेयानुक्त
हृत्वाभिनयं धीयुदी विशेषण नेतरेवावगमनिष्पत्तयः । चिपयद्भाषाद्विद्विः । भाषिता-भविष्यः ।
भाविष्यते-भविष्यते । भूयताम् । अनुयत । भूयते । भाविष्येह-भविष्येह ।

2757 Before the affixes लट् (First Future and Conditional), लिट् (Aorist), the ārdhadhātuka लोट् (Benedictive) and लृप्ति (the Periphrastic Future), when these are used in the Impersonal (भाव) and Passive (कर्म) 'Voices, (1) the verbal stems ending in a vowel in the Grammatical system of instruction i.e., in Dhātupāṭha, as well as which end in an affix which is enun-
ciated as a vowel in upadeśa, and the verbs (2) लृट् (3) लृट् and (4) लृट् are treated with regard to operations relating to the

(२३८०) इति गुणः । अर्थते । स्वयते । गच्छते । परत्वाग्निहोत्राद्यर्थे गुणे रपरे कृतेऽङ्गत्वाभावेऽ
 व्युत्पद्यमानाद्विपर्ययाद् । आरिता-अर्ता । स्मारिता-स्मर्ता । गुणोक्तिः- (२३८०) इत्यत्र
 नित्यप्रदानाद्युत्पत्तेरुक्तत्वात्तेन गुणः । मत्स्वयते । अग्नित्वात्- (४५३) इति नलोपः । अस्वते ।
 अदितस्तु नष्टाते । समकारणम् । दृश्यते । अयद्विष्य कृदिति (२३८१) । गच्छते ।

• 2758 चिन् is the substitute of चिन्-when च, of the third person singular Atmanepada follows, denoting the action (भाव) on the object कार्यम्

No ६ — A verb is said to denote an action when it is used impersonally and it is said to denote an object when used in the Passive sense. As अयमि बद्धा it was lain by you i.e., you lay, अकारि कटो दियदत्तेन, 'the mat was made by D vadatta'. The repetition of विष् here is for the sake of distinctness.

Thus another form of the Aorist is अनादि । The Conditional is अनादिष्यत् or अनादिष्यत् ।

* Conjugation of \mathfrak{H} in the Impersinal

Pre भूयते । Per यभूये । I Fut नाविता or भविता । II Fut नाविष्यते or भविष्यते । Impve भूयताम् Imperf यभूयत । Pos भूयेत । Bene नाविषीष्ट or भविषीष्ट । Aor यभावि । (Condi) यभाविष्यत or यभाविष्यत ।

Passive

In the Passive the verb does not govern the accusative because the force of the accusative is contained within the tense affix. Thus अमुकः चरन्ति। 'The pleasure is experienced by Charita by thee and by me. Pre 3: S अमुकः चरन्ति। D अमुकः चरन्ति। Pl अमुकः चरन्ति। 2nd अमुकः चरन्ति। 1st S अमुकः चरन्ति। Adj. 3 S अमुकः चरन्ति। D अमुकः चरन्ति। or अमुकः चरन्ति।

From the causative $\sqrt{\text{भावि}}$ we may form also the Impersonal and the Passive as follows — $\text{भावि} + \text{यच्} + \text{ते} = \text{भाव्} + \text{यज्} + \text{ते}$ (The वि is elided by VI 4 51 S 2313) = भाव्यते 'it is caused to be' Pre 3rd S भाव्यते ; Per भावयामासि भावया वसुधे or भावयामासि . In this last example we have यासि and not याहे . The 3rd S affix ज is replaced by य (III 4 81 S 2241) in the Perfect. Similarly 1st S हृ becomes वृ by III 4 79 S 2233. Thus $\text{यच्} + \text{वृ}$ (whether 3rd Singular or 1st Singular) = $\text{वृ} + \text{यच्} + \text{वृ} = \text{व्राव्} + \text{वृ}$. Now VII 4 52 S 2250 requires the वृ to be changed to वृ . But as a matter of fact it is not so. Because they say the rule 2250 applies to the वृ of यच् before the Sārvadhātuka वृ only, and it is there only that the वृ is changed to वृ , because यच् is read along with व्राव् —affix in VII 4 50 S 2191 whose anuvratta runs into VII 4 52 S 2250. Therefore, before the Sārvadhātuka वृ the वृ of यच् is changed to वृ . Thus in the वृवृ , First Person singular of यच् preceded by व्राव् , we have $\text{व्राव्} + \text{यच्} + \text{वृ} = \text{व्रावृवृ}$ (the वृ is elided by VI 4 111 S 2469 and वृ changed to वृ by S. 2250). But not so in the Perfect 3rd S भावयामासि .

The 1st Fut is भाविता । It is thus derived भावि + इट् + ता The इट् augment here is added by VI 4 62, S 2757 This इट् is called चिन्वदिट् and is distinguished from the ordinary इट् augment of the seventh Book of Pāṇini The chin vad it being ordained by VI 4 62 an ābhiya rule which commenced with VI 4 22 S 2183 is considered as if non-existent Therefore in भावि + (इट् non-existent) + ता the णिच् is considered to be followed by an ञिदिट् affix ता and so the णि is elided by णेरणिदि VI 4 51 S 2313 and we get भाव् + इट् + ता = भाविता ।

The chin vad bhāva b ing optional when we do not have it then the form is भावि + इट् + ता = भावविता (here the इट् is not chin vad it) — it will be caused to be

The 2nd Fut is भाविष्यते (chin vad इट्) or भावविष्यते ।

The Imperative is भावयताम् । The Imperfect is अभावयत् । The Potential is भावयेत् । The Benedictive is भाविषीष्ट or भावविषीष्ट । The Aorist is अभावि । अभावयिषाताम् or अभावयिषाताम् &c

The Impersonal and Passive conjugation of the Desiderative of धृ is Pre दुष्प्रपद्यते it is wished to be Per दुष्प्रपद्य चते it was wished to be I Fut दुष्प्रपद्या it will be wished to be II Fut दुष्प्रविष्यते it will be wished to be The Aorist with णिच् is अदुष्प्रपि ।

The Intensive Impersonal or Passive is धीमप्यते and the yañ luk is धीमप्यते । The Per धीमया चते । I Fut धीमाविता or धीमविता ।

Similarly from वृ to praise, the Impersonal and Passive conjugations are Pre वृष्यते as वृष्यते विष्णुः 'Vishnu is praised' The short ऋ is lengthened before the affix णच् by VII 4 5 S 2248 Per वृष्ये । I Fut वृष्यिता or वृषीता (S 2757) II Fut वृष्यिष्यते or वृषीष्यते । Aorist 3 S अस्तारि Dual अस्तारिषाताम् or अस्तारिषाताम् ।

Similarly from the √गृ to go, we have अर्चते (अर्च + णच् + ते = अर्च + ण + ते there is guna by VII 4 2) S 2480) it is 'gone'.

Similarly from √स्मृ to remember we have Pre स्मर्यते it is remembered Per स्मरन्ते 'it was remembered' I Fut of स्मृ is स्मरिता or स्मर्ता and स्मृ is स्मरिता or स्मर्ता । The two roots are gunated to स्मर् and स्मर्य b cause the rule ordaining guna is subsequent to the rule of इट् of chin vad it and it is a natya rule (because the guna rule will do away the viddhi rule of अचोऽनुक्ति VII 2 116 S 251, and thus we get स्मर् and स्मर्य the ण् being added by I 1 51 S 70; and no व स्म उच्यते VII 2 116 S 2282 will cause ण् ण्, and we get स्मर् and स्मर्य, thus guna is natya). Now after guna the roots are no longer vowel ending for they end in ण् yet as in the upadesa state these roots were vowel ending they will take the इट् augment of chin vad इट् Thus we have स्मरिता । When this इट् is not added we have स्मर्, स्मरिता or स्मर्ता ।

Why there is no guna of the root स्मृ which with the augment इट् becomes स्मृ and thus becomes sanyoga is and so VII 4 29 S 2380 ought to

apply to it.' No because, the word *संयोगादि* of VII 4 10 S. 2379, whose *anuvṛtiti* = current in S 2380, is qualified by the word *natya* of VII. 4. 8. S 3587, therefore only those roots which are *invariably* *sañyogādi* are gunated and not a root like *रु* which becomes *sañyogādi* by the addition of the augment *सु*. Therefore there is no *guna* in *संयुज्यते*.

Similarly from *√*ras we have *रस्यते* 'it is fallen'. The nasal is elided by VI 4 24 S. 415. But from *√*nadi (which being *हृदि* becomes *नद्*) we have *नदते* 'it is become happy by so and so, &c, so and so is happy.' Here the nasal is not elided, because it is *हृदि*.

Similarly from *यज्* 'to worship' we have *यज्यते* 'it is worshipped.' The *य* is changed to *इ* by vocalisation under VI 1. 15 S 2409 before the *किञ्* affix *यच्*.

Similarly from *यी* we have *य्यते*. The *यी* is changed to *यच्* before the *किञ्* affix *यच्* by VII 4 22 S 2649

२३५९ । तनोतिर्यकि । ६ । ४ । ४४ ।

आकाशेऽग्नादियौ वा द्याव । तायते-तप्यते । ये विभाषा' (२३१९) । तायते-तप्यते ।

2759 The long *या* may be optionally substituted for the final of *तृ* before the Passive characteristic *यच्*.

Thus *तायते* or *तप्यते*, but no option = allowed in *तप्ययते* with *यच्* ;

२३५९ । य । ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ।

2759A The long *या* is optionally substituted for the final of *√jan*, *√an*, and *√han* before an affix beginning with *य* and which has an indicative *च्* or *ङ्*.

This sūtra is a repetition of No 2319. Thus from *√जन्* we have *जायते* or *जप्यते* 'it is born.'

२३६० । तृपोऽनुताये य । ३ । १ । ६५ ।

तृप्यतेऽस्मिन् अतर्ककर्तृर्ननुताये च । तृप्यतश्चापि न । याव कर्तृ तेनाप्याहृत इत्यर्थः । कर्तृणि सुहृ । यद्वा चापि नु वा कर्तृ अयोपीत्यर्थः । अनुताया- (२३६२) इतीवम् । दीयते । दीयते । यादेव- (२३७०) इत्यत्रायिनीति कर्तृवाप्यादित्यत्रयथाकारादौ नियमः । यय आदि शिवाभावात्तस्मिन्नातयच् । जयते ।

2760. *चिच्* = not the substitute of *चि* after the verb *तृ* 'to suffer', when used reflexively, and when the sense is that of 'experiencing remorse.'

This prohibition applies even to the passive and impersonal voices of the verb *तृ*, as *अतश्च तपस्तपसः* 'the ascetic performed austerity', *तप्यतश्चापि*. 'The remorse was experienced by the sinner'. The word *याव* means here 'the doer of तृ', namely the sinner. "By him is experienced remorse," is the sense of the above sentence. The *अस्मिन्* *तप्यतश्चापि* is Passive. Or it may mean "by the person, or the doer of sin was experienced the

remorse resulting from sin, —in other words 'the sinner repented from evil deeds'

By VI. 4. 66 S. 2462, the ghu verbs substitute a long *ē* for this *ya* before *यच्*. As *धीयते* 'it is given' *धीयते* it is held'

By VI 1. 45 S. 2370, the roots ending in *य* or *ये* जो जो in the Dhātupāṭha, change their diphthongs into *या* before all affixes except those which have an indicatory *य*. Now *यच्*, the 3rd P S Atmanepada affix of the Perfect is a *यितृ* affix. Will therefore diphthong ending roots not change their vowels into *या* before the *यितृ* affix *यच्*, because of the prohibition of *ययिति* in § 2370? The word *ययिति* however was explained as a Karmadhāraya compound meaning an affix which has an indicatory *य* in its beginning and as *यच्* has not *य* in its beginning the prohibition of that sūtra does not apply. Thus we have *य* in the Perfect 3rd P S also. As *यौ + यन् = यौ + यच्* (VI 1. 45 S. 2370) = *ययौ*.

Note —The augment *इद्* is of course added to the affixes *यच्* *यितृ*, *धीयुद्* and *तायि* and not to the stem. What are the special objects served by this atidesa aphorism? They are given in the following verse —

Kāṇva विचवद् यद्विदुं च इत्येव यत्
धीयद्विद्वीर्यो यो विताय विधीयते ।
इद् चाद्विद्वीर्ये च लुप्यते वि
नित्येनैव यद्विद्वीर्यो विधीयते ॥

Note —First —The *vriddhi* takes place as in *यितृ* (VII 2. 116 VII 3 34). Secondly there is the addition of *युच्* augment (VII 3 38). Thirdly *य* is substituted for the *इ* of *इद्* (VII 3 54). Fourthly the roots having indicatory *य* (Bhūādi 809 to 873) optionally lengthen their vowel (VI. 4 93) and lastly the addition of the augment *इद्* being considered as *asiddha* or not to have taken effect by VI 4 22 the rule VI 4 51 applies and the causative affix *वि* is elided and this *इद्* is added irrespective of the conditions and limitations of VII 2 35 &c

(1) Roots ending in a vowel in the Dhātupāṭha with the affix *यच्* as, *वि*—*चाद्विचवत्* or *चेचते* *अचाद्विचवत्* or *अचेचते*. So also with *दा*, as *दाद्विचवते* or *दाचते* *अदाद्विचवत्* or *अदाचते*.

In *ययि* there are three forms the two *याद्विचवते* or *ययिचवते* *अयाद्विचवत्* and *अययिचवत्* being given by the elision of the causative ending by VI. 4 51, in spite of the *इद्* augment which is considered as *asiddha* and *यच्* being a root of *यितृ* class the *य* is lengthened optionally by VI 4 93. The forms *ययिचवते* and *अययिचवत्* are given when not treated as *यितृ*, the causative is retained the penultimate being shortened by VI 4 92. With the affix *यितृ*—*याद्विचवताय* or *अद्विचवताय* *अदाद्विचवताय* or *अद्विचवताय* and *अयाद्विचवताय* or *अययिचवताय*. With the affix *धीयुद्*—*चाद्विधीय* or *चेधीय*, *दाद्विधीय* or *दाधीय* and *याद्विधीय* or *ययिधीय*. With the affix *तायि*—*चायिता* or *चेता*

दायिता or दाता यायिता or ययिता । The निष्ठा norist model of these roots ■
आयायि अदायि (VII. ■ 33), and अययि (VII. 3. 34) or अयायि (VI. 4. 93).

(2) इत् — Fut पानिचयते or इनिचयते, Con अपानिचयत or अइनिचयत Aor अपा-
निपातात् or अइनिपातात् and अइपातात् (II 4 44), Ben पानिषीष्ट or अइनिषीष्ट, Per.
Fut पानिता or इन्ता । The चिह्न model is अपानि ।

(3) ग्रहः—Fut. ग्राहिष्यते or ग्रहीष्यते, Con अग्राहिष्यत or अग्रहीष्यत, Aor. अग्राहिषाताम् or अग्रहीषाताम् (अग्रहिषाताम्) ? Ben ग्राहिषीष्ट or (ग्रहिषीष्ट) ? ग्रहीषीष्ट, Per Fut ग्राहिता or ग्रहिता । The lengthening of *ही* takes place by VII 2. 37 The निष् model is अग्राहि ॥

(4) हुय्—Fut. दयिं चयते or दययते, Con अदयिं चयत or अदययत, Aor. अदयिं पातात् or अदययात्, Ben दयिं चीष्ट or हुचीष्ट, Per Fut दयिंता or दयत (दयर्ता) ? । The चिप model is अदयिं ।

Why do we say before **श्च** &c? Observe **चेत्तव्यश्च दातव्यश्च** । Why in the Impersonal and Passive? Observe **चेत्तव्ये** and **दातव्ये** । Why is Uṇadese? The rule applies to **कारिच्यते** also though **कार्** (after *guna* change) ends in a consonant but in its original enunciation it ends with a vowel. The Uṇadese rule being enunciated with regard to stems (*aṅga*), it reverts the substitutions of **इद्** and **इक्** and **इण्** । Thus **इनिच्यते**, **पानिच्यते** **एच्यते** or **आचिच्यते** **अच्येच्यते** or **अच्येच्यते** । The substitutes **वच्** or **ना** (II 4 42 43 45, 50) do not come according to the Kāśika, when these roots are treated

२७६१ । ध्यातो युक्चिचकृत् । ७ । ३ । ३३ ।

अद्वैतात्मा शुभाशयः स्वादिष्टादिति किति कृति च । दायिता-दाता । दायिणी-
दात्री । अदायि । अदायिपाताम् । अदिपाताम् । अदायि-
पाताम् । अभापाताम् । इत्यन्ते । अदिपाताम् । (२५७४) इत्युक्तेर्हन्तरे न । हो इति ।-
(३५८) इति कृतम् । यानिता । इता । यानिचते-हनिचते । आशीर्लिङ्गि यथादिश्यापवाद
विशेषज्ञाय । आर्षाण्युक्ते कीर्तुतीति विशेषविहितत्वात् । यानिपीठ । पथे । यानिपीठ । अयानि ।
अयानिपाताम् । अहवाताम् । पथे यथादिशः । अयानि । अयानिचते-अहनिचते ।
न च स्वादिपु चित्तवदित्यतिदेशाद्भाष्ये यथादिशः । अह्वय (२००) इत्यधिकारादाह-
वैयनातिदेशात् सुवर्णः । चित्तवदितो न दीर्घत्वात् । प्रकृतस्य वलादित्यह्वयेषोऽपि ग्रहोऽस्ति ।-
(२५७५) इत्यनेन दीर्घविधाभाव आदिता-ग्रहीता । आदिचयते ग्रहोचयते । आदिपीठ ग्रहीपीठ ।
अग्रहि । अग्रादिपाताम्-अग्रहीपाताम् । इत्यन्ते । अदर्थि । अदर्थिपाताम् । चित्तः किरयादङ्ग ।
अहवाताम् । गिरतेर्लुङि चयति चतुर्लङ्ग यत् । तथा हि । चित्तवदितो दीर्घो भेदयुक्तः ।
अग्रादिचय । द्वितीये स्थितिं यतोवा (२३८९) इति वा दीर्घः । अग्ररीचयम्- अग्रदिचयम् । एवं
अवाका सत्य इत्ये द्वित्यत्रय चेत्ये पञ्च धेकल्लिप्यानि । इत्ये यवचयति । लिङ्गिचो - (२५८८)
इति विश्वरूपवादिद्विभाषे 'उत्त' (२३८८) इति किरयम् । एवत्ये इति च (३५८) इति दीर्घः ।
'इत्त' दीर्घम् - (२२८९) इति नित्य इत्यम् । अवाह्वम् । यवनाना द्वित्यधिक्येऽपि । यवचय-
यथा उह यवचने उह्या सत्येति ।

ब्रह्म दीर्घस्वित्वादिद् सत्यव्रत्ये दिङ्मन्त्रिक तथा ।

इत्याद्याना विकल्पेन चतुर्भिरेभिः यत्नः ।

देवु वरयन्ता रजनं विनाः यत् विनोदः । यन्मते नोहो मुकुन्देन ।

2761. A root-stem ending in *अ* receives the augment *वृ* (वृ), before the Aorist sign *वि*, and before a krit-affix with an indicatory *ञ्* or *ञ्*, which causes also the *vriddhi* of the root-vowel.

Note —As *अदावि*, *अपावि* with *वि*, *दाय* and *दायक*, *पाय*, *पायक* with *ञ* and *वृ*. Why 'वि' and krit only? Observe *ददी* *दधी* in the Perfect, and *दीहि*, *पालाकि* with *वृ* a Taddhita affix (IV I. 96). So also *वा देवता अक्षय* = *वा* !

Thus I. F. *दायित* or *दाता* ! Ben *दाविषीष्ट* or *दाधीष्ट* ! Aor 3rd S *अदावि*, D *अदाविषाताम्* or *अदिविषाताम्* ! So also *अपाविषाताम्* or *अपिविषाताम्* ! So also from *वृ* *अदाविषाताम्* or *अदाविषाताम्* !

From the *वृ* we have Pre. *द्वयते* I F *पायित* Here the *व* of *वृ* is not replaced by *व* by VII. 3. 32 S. 2574 and as the I. F. *विष्यत्* so there is no *व* substitution here The *व* is changed to *व* by VII 3. 51 S. 358 When there is no *विष्यद्भाव*, I. F. is *द्वयते* ! If F. *पायिष्यते* or *द्विष्यते* ! In the Benedictive, the *वृ* is not replaced by *व*, because the *विष्यद्भाव* supersedes the substitution of *व*

Note —But in the Aorist, the *वषादेश* will optionally take place on the maxim *येन वा साति* &c., for the *वषादेश* is superseded in the case of *वि* (II 1. 42 S. 2433) but not in the case of *वृ* (II. 4. 43 S. 2434)

The *वषादेश* takes place in both the Parasmai and Atmanepada of the Benedictive by II. 1. 42 S. 2433, but the *विष्यद्भाव* is specially confined to the Atmanepada Benedictive, for there is no *वषादेश* here Thus the Benedictive is *पायिषीष्ट* (with *विष्यद्भाव*) and *पयिषीष्ट* without it The Aorist is *अपावि*, D *अपाविषाताम्* ! Without *विष्यद्भाव* is *अदिविषाताम्* ! In the other alt native, there will be *वषादेश* by II 4. 41 S. 2696, and thus we have *अदावि*, D *अदाविषाताम्*, The conditional *अपाविष्यत* or *अदिविष्यत* !

It should not be said that by *विष्यद्भाव* there should be *वषादेश* in the Future, Conditional &c., also, for the analogy of *विष्यद्भाव* operation is confined to the operations relating to a stem (*चन*) only, because VI. 4. 62 S. 2757 is an *अङ्ग* *likāra* rule in which the analogy of *अङ्ग* is current. Therefore though there is *वषादेश* before *वि* by II. 4. 43 S. 2434, yet this *वि* operation not being an *अङ्ग* operation, will not take effect by force of the rule S. 2757.

Note —*अदिविषाताम्* is thus evolved — *द्वय* + *वि* + *पायित* ! The *वि* is *वि* by VI 4. 37 S. 2429 Therefore the *व* is eluded. Thus we get *अदिविषाताम्* !

Similarly from the *वृ* (> 2757), we have Pre *द्वयते* ! I. F. *पायित* where there is *विष्यद्भाव*. Why is not the *वृ* of *पायित* lengthened by II. 2. 37 S. 2502 ? The *वृ* ordained by S. 2757 is not lengthened, because the lengthening ordained by S. 2502 is of the *वृ*, i.e., of the *वृ* ordained by the 7th Book of the *Aśādhya* i.e., by VII. 2. 33 S. 2194

and as the rule of lengthening of वृ (VII. 2. 37 S 2562) follows just after the rule ordaining the वृतादि वृ (VII. 2. 35), it is confined by context to that वृ only and not to the वृत्तवृ वृ. Where there is not वृत्तवृ वाच, we have वृतादि where there is lengthening of the वृतादि वृ. II. F वृतादिवृत्ते, without वृत्तवृ वृतादिवृत्ते. Ben वृतादिवृत्ते without वृत्तवृ, and वृतादिवृत्ते with वृत्तवृ. Aor. 3. S. वृतादि. D. वृतादिवाचान् or वृतादिवाचान्.

From /वृत् (S 2757), Pr. वृत्ते. Aor 3rd वृत्ति, D वृत्तिवाचान् with वृत्तवृ वाच.

Note —The /वृत् forms its Aor. with वृत् because the वृत् is prohibited by III 1. 47 S. 2407 and when it takes वृत्, then there is वृत्तवृ वाच.

As the वृत् is वृत्, by I. 2. 11 S. 2300, there is no वृत्. Thus we have वृत्तवृ वाच.

From /ग्रि, we have in the Aorist Second Person Plural (dhvam), 104 forms. Thus —With च्छि-वद वृ which is not lengthened as we have said already, we get वृतादिवृत्ते. with the वृतादि-वृत्ते, the lengthening is optional by VII. 2. 38 S 2901. Thus वृतादिवृत्ते or वृतादिवृत्ते. In every one of these the र is changed optionally to ल by VIII 2 21 S. 2541. Thus there are six forms. Again in every one of these six, the व may optionally be changed to वृ by VIII 3 79 S 2325. Thus there are twelve forms. Of the twelve forms the six in व may double their व, and the six in वृ similarly double the वृ. Thus there are 24 forms. The doubling takes place by वृतादि (VIII 4 47 S. 49).

Again when we apply the rule वृतादि वृतादि वृतादि वृतादि (See under VIII. 4. 65 S 71), the वृ is doubled in every one of the above 24 forms. Thus there are forty eight forms.

Again by applying वृतादि (VIII 4 47 S 48) the वृ is doubled. There are thus 96 forms. Thus —

I	II	III	IV.	V.	VI
वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते
वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते
वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते
वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते
वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते
वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते
वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते
वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते
वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते
वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते
वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते	वृतादिवृत्ते

To these ninety-six forms must be added the eight other forms thus evolved. By वृतादिवृत्ते (VII 2. 42 S 2528) the वृत् augment is optional. When, therefore there is no वृत् we have वृतादि + वृत्. The affix is treated as वृत् by I 2 12 S. 2368, and so the long वृत् is replaced by वृ (VII. 1 100. S 2390) and this वृ is followed by वृ by I 1. 51 S. 70. Thus वृतादि + वृत् = वृतादि + वृत् (the lengthening is by VIII. 2 77 S. 354) = वृतादि + वृत्.

(the व is changed to द compulsorily by VIII 3 78 S. 2247) This is one new form. The द here may be doubled by VIII. 4 46 S 59, as, (2) अग्रीह्-द्वच् । The व of these two forms may be doubled by यचो यच् &c, as, (3) अग्रीह्-द्वच् and (4) अग्रीह्-द्वच् । Thus there are four forms. The व of every one of these four, may be doubled by यचयच (VIII. 4 47. S. 48). Thus there are eight forms. These eight forms, added to the above ninety-six forms give us one hundred and four forms. The whole of this is summarised in the following verse

‘इह दीर्घश्चिप्चिदिह् लस्यद्वये द्वित्वत्रिक यच् ।

इत्यष्टानां विकल्पेन चतुर्भिरेविक यतश्च” ॥

Similarly from the *causative* चि-root a Passive stem is formed with यच्, when चि is elided. As यच्यते ओहो युक्तयेन ।

२७६२ । चिण्यमुत्तोर्दीर्घोऽन्यतरस्याम् । ई । उ । ए ।

चिच्यते यच्यते च यी चित्तुचयाया दीर्घो वा स्वात् । प्रकृते ‘नित्ता इत्वा’ (२५६८) एव तु न विकल्पितः । यच्यताञ्चो द्वित्वविकल्पावहेः । दीर्घविधौ हि चिच्यो लोचो न स्थानिवदिति दीर्घः शिष्यति । इत्त्वविधौ तु स्थानिवत्त्वं दुर्वात् । भाष्ये तु ‘X पूर्वजाविष्टे न स्थानिवत् X’ इत्यवष्टुप्य द्विर्वचनसर्वगामुत्त्वारदीर्घजहार । अत्रातिताः । आविति जातिपते निर्देशः । दीर्घ-प्रत्यय-चेदं नास्तिवति नृदाद्यः । आनिता-अनिता-यच्यिता । यच्यित्पते-अच्यित्पते-यच्यित्पते । यच्यताविकच् । यच्यन्ते । यच्यानिता-यच्यानिता-यच्ययिता । यच्युत्पत्ताविकच्यच्येवच् । भाष्यमते तु यच्यता च दीर्घदिष्टि दीर्घो नास्तीति विरोधः । यच्यतावाभावे । शब्दहेति युजिता ।

2762 Optionally a long may be substituted for the penultimate of the causative of चि roots, before the third person of the Passive-Aorist in चिच् (च), and before the Absolute affix चतुल् (चच्) ।

In the case of the primitive roots the shortening ordained by VI 4. ७2 S 2708 is *compulsory*; the present sūtra does not ordain optional *lengthening* in their case. It does not apply to Primitive roots. But the optional shortening of the causative of a causative was unprovided for; hence this sūtra applies to the causative of a causative.

Moreover the present sūtra is a दीर्घविधि a rule of lengthening. Therefore, in forming the causative of a causative, when the first चि is elided, the ध्रुवोदो does not act as *sthānivat*, because of the prohibition of I 1. 58. S. 51 in favor of *dirgha* with an *eo* there is *lengthening*. But if this sūtra were a *hrasva*-*vrddhi* (i.e., if instead of *dirgha*, the sūtra had read *hrasva*) then the ध्रुवोदो *चि* would be *sthānivat*, and there would be nothing to prevent its being *sthānivat*.

In the *Mahabhashya*, the commentator Pāṇini relying on the *vārtika* पूर्वजाविष्टे न स्थानिवत् has shown that Pāṇini's sūtra I 1. 59 S 51 is *sup* *sthānivat* so far as (1) rule of doubling, (2) rule of homogeneous letters, (3) rule of anusvāra (4) rule of lengthening (5) rule of यच्-*vrddhi* substitution, and (6) the rule of यच्-*vrddhi* substitution are concerned.

The word **धी** in the sūtra refers here to the whole class of causatives. The reason is that the word **धी** should not be used in the sūtra for the direct object can be obtained by making the *hrasva* (short) optional.

Thus I Fut. of the Passive of the causative **धामि** = **यामिता** or **यमिता** or **यमयिता**. II. Fut. **यामिष्यसे** or **यमिष्यसे** or **यमयिष्यसे**. The **विच्** may be added to the Intensive.

As **यमयिष्यसे**. I Fut. **यमयामिता** or **यमयमिता** or **यमययिता**. Aor. **यमयामि** or **यमययामि**.

The forms of the causative of the *yah-luk* will also be the same.

According to the *Mahābhāṣya* there is no lengthening, after the Causative of the Intensive, when there is *chih-vad* **इट्**, because the elided **य** of **यच्** being *sthānivat*, the **च्** is not immediately followed by **विच्**; and so the **य** of **यच्** is not penultimate and consequently the lengthening or the *vyādhī* of the penultimate finds no scope. This is the peculiarity according to the *Bhāṣya*.

When there is no Causative **विच्**, the simple Passive form is **यमिष्यसे**. This is an Impersonal verb.

Note—In **यामिता** &c., the *gaṇa* sūtra **चमीदृशः** &c., the root being **यिच्**, the penultimate would always have been short by VI 4 12. S 2568: the present sūtra makes the *long* optional.

Note—The optional *short* of the penultimate in the case of the causative of a causative could not be obtained by S 2568 as the elided **विच्** would intervene, if the present sūtra were a *hrasva*-*vidhi*.

Note from the Kīṣikā Why have we used the word **धी** in the sūtra? The rule does not teach merely the optional shortening. So that in the alternative of short, we have **यमयि** and in the other alternative we have **यमयि**, so that there is long. For had **धी** not been used, it would have taught optional short only, i.e., it would be a *ḥrasva*-*vidhi* only, and there will be this difficulty—when the causative of causative is taken, as in **यमययितुं**, there would not be lengthening in the alternative. Because the *lopa* substitute of **वि** would be *sthānivat* therefore, the **वि** which would be followed by **विच्** or **ययुच्**, would not have in it the **यिच्** *āṅga*, because the first **वि** intervenes between the **यिच्** *āṅga* and the **विच्** and **ययुच्** affix, and that **वि** which is preceded by a **यिच्** *āṅga* is not followed by **विच्** and **ययुच्** because the second **वि** (though elided) intervenes. Therefore, there would not be optional short here, but compulsory short, by the preceding *Ashtādhyāyī* sūtra and no lengthening. The rule, therefore, teaches the optional substitution of the *long* (**धी**) as there arises no such anomaly in this view. For taking this rule to be a *pratiṣedha*, the *lopa* substitution of **वि** would not be *sthānivat*, by the express prohibition contained in I 1. 58. and so we can get forms of double causative. But if we take it a *ḥrasva*-*vidhi*, then the *lopa* *āṅga* of **वि** being *sthānivat*, would prevent getting

the causative roots meaning 'to understand' 'to eat' 'to teach or make sound' (See I 1 52 S 540) any one of the two objects may be chosen as one desires for the purposes of being made the agent of the Passive verb. As regards other causative roots the Passive tense-affixes &c., are added with regard to the prayojya-object.

Note —That object which gets this designation by the sūtra चरितम् (S 339), i.e. the akathita object is secondary object. Those nouns which get the designation of Karma or object by S 530 are secondary objects.* That noun which was agent of the non causative verb and which gets the designation of object in the causative verb is called prayojya-object. The other causatives referred to above are roots which mean 'to go', and which are intransitive.

Thus गो दुदधते पयः देवदत्तेन By D vadatta the cow is milked milk from देवदत्तो वा दधति पयः । Here वा the secondary object of the Active voice has become agent in the Passive voice. Similarly with kṛitya affixes as गोदोदधयामाः or दधनीया पयः. So also गोः जुदुदधा or दुदुदधा पयः ।

Similarly ग्रामं गच्छति वाचमेव नयति । Here the principal object of गच्छ has become the agent in the Passive. So also with विवर्ते गच्छते and वदति । So also ग्रामं गच्छनेत्यत्र वाचनीया नया &c.

With roots meaning 'to unders' and &c. we have बोधयति वाचमज्ञं चर्तुः or बोधयति वाचमज्ञो चर्तुः । Here the agent of the Passive may be the principal or the secondary object indifferently from the causative बोधयति वाचमज्ञं चर्तुः ।

From the causatives of roots meaning 'to go' we have देवदत्तो ग्रामं गच्छते D is made to go to the village from गच्छति देवदत्तं ग्रामं 'he causes D to go to the village'. Here Devadatta is prayojya-object of the causative, and it is made the agent of the Passive.

Ishis —The tense affixes may be used Passively or Impersonally after Intransitive and after roots that govern an object of time. As गच्छे or गच्छाया आगच्छते देवदत्तेन ।

But after a causative of such a root the affix comes with regard to prayojya object. As वाचमज्ञयति वाचमज्ञः 'the boy is made to sit for a month'.

Here ends the Chapter on Impersonal and Passive Verbs.

अथ कर्मकर्तृतिङ्प्रकरणम् ।

CHAPTER XXI.

REFLEXIVE VERBS

एवम् श्रीकवोतिमैव श्रीवियु कर्तृव्यापारी न विवक्षते तदा कारकानुसारादपि कर्तृसंज्ञा
 लभ्यते । एवमप्यपारे दत्तमप्येवमेव । तेन पुनं कर्तृत्वव्यापारिवशेऽपि संज्ञा कर्तृत्वात्कर्तृति लभ्यते ।
 चाक्षविरिहति । काष्ठानि पचति । दवासी पचति । कर्मणस्तु कर्तृत्वविवक्षायां प्राधान्यकर्मका
 अपि प्रायेण कर्मकर्तृभेदेऽप्येव कर्तृति लभ्यते । पचते ओदते । मित्रे काष्ठेन । पतरि तु ।

When in order to express the notion of the extreme facility of the
 action of the verb it is not desired to express the operation of the agent,
 then other kārakas also get the designation of the agent (kartā). Because
 they are independent in their own sphere of action and whatever is
 independent is called kartā (I & 51 & 529). Therefore though in its
 original state, it might have been an instrument or any other kāraka, in
 the present state, since it denotes agency, it becomes the Nominative of
 the verb in the active voice. Thus चाक्षविरिहति 'the sword cuts you
 & I'. Here though the sword was the instrument in the former state
 (अक्षिना विहति 'he cuts with the sword') yet since no stress is laid on the
 real agent namely, the person who cuts but the action of the cutting was
 well done, as if the agent was nobody but that the sword itself did the
 whole work. In fact when prominence is intended to be given to any
 particular kāraka, it is put in the Nominative case. Similarly काष्ठानि
 पचति 'the fuel cooks,' दवासी पचति 'the pot cooks,' here the original was
 दवासाय पचति. Here the locative has become the Nominative, expressing
 that the pot has so largely contributed to the action of cooking that we
 can say 'the pot has cooked'. In fact the quality of the pot determines
 the quality of the cooking so where it is intended to express where the
 quality of the pot is very good the preposition is put in the Nominative case.

Thus an Instrument or a Locative kāraka becomes kartā.

If it were wished to express the extreme good quality of the
 object in other words when it is intended to make the object the agent,
 then there is this difference (that the transitive verbs of the original sen-
 tence necessarily become intransitive in the second and the conjunction is
 either impersonal or the sentence affixes to the agent, namely the roots
 which govern only one object become intransitive in the reflexive state
 while the roots which govern ordinarily two objects remain transitive
 in the reflexive also, but they can now govern only one object, because

their status and condition, and so there is a difference in the syntactical agreement of the action in the two verbs—relying on this grammatical and linguistic difference, the word *tulya* has been used

• *Note*—*Tulya* means similarity, and consequently it implies difference. But in *यचति योदनः स्वयमेव* and *योदनं यचति* there is no such basic or intrinsic difference. Hence the above objection. The answer to it in short is that though there is no essential difference yet there is external difference. For the *state* of an agent is certainly different from the *state* of an object, though the thing itself remain the same. Therefore an action related to an agent is different from that very action when related to an object.

Why have we used the word *सम्यक्* 'similar to the object'? The rule will not apply when the action affects in a similar way the Instrumental *kāraka* or a Locative *kāraka*. Therefore in *वायुं यचति यचति* 'the conjugation is Active both in the original *यचिनां यचति* and the Reflexive

Moreover, the rule does not apply when the action affecting the agent is similar in both cases. As *ग्रामं गच्छति* he goes to the village *गच्छति* the village goes. So also *ग्रामोदति दहति* :

अग्निगच्छति गच्छतिः दहति दहति च :

यद् वृषावस्यत् तस्मै वनोदयत् पुरमे ददा :

"Salutation be always to that Teacher by the force of whose grace, the sense of the scriptures is understood and is remembered and faith is enkindled"

Note—In English these must be put in Passive construction, but not so in Sanskrit.

Obj A root or *dhātu* generally denotes two things, the production of some effect, and the operation itself. Both are included in the word action. The thing related with the operation is agent, that related with the product is object. Now the roots 'to cook', 'to split', or 'to go' and 'to mount' being Transitive, the product of these inheres in the object and so to cook and to split are similar 'to go' and 'to mount', how can it be known that the roots like 'to go', 'to mount', inhere in the agent only? To this the answer is given below.

• Where some specific change is seen in the object, by the action of the verb, as the action of cooking produces a definite change in the object cooked, for rice before cooking is different from the rice after cooking, or a wood before splitting is different from the wood after splitting there alone we say that 'the action is in the object' and not anywhere else. But no such difference is seen in a village before one goes to it, and after one goes to it, as we see in the case of cooked and uncooked rice. There-

fore verbs like 'to go' 'to understand' 'to remember' &c., are such where 'the action is in the age of'. For a scripture learned or a thing remembered remains the same before and after the act. Similarly 'he mounts the elephant', the verb 'mounts' is an action which remains in the agent for the elephant remains the same before the mounting and after it.

In other words the roots 'to make' karoti in the sense of producing, and production are those whose action penetrates the object (karinastha kriyā). As कारिष्यते चट् &c. The चट् is chitvā by VI 4 62. S 2757. In the alternative the ordinary चट् will come under VII 1 70 S 2366. (The Conditional is चकारिष्यत् र चकारिष्यत्; B negative चकारिष्यत् or कृष्यत्; I Fut कारिष्यामि कर्त्तुः; Pass किरिष्ये चरन्नेव; Aor चकारि.) (But this is not the case with regard to verbs which denote the mere exertion or effort of the agent.)

Such verbs never become Passive by the present sūtra कर्त्तव्य कर्त्तव्या &c. Because 'exertion or effort', is like 'knowledge', 'wishing' &c. essentially actions inhering in the agent (kartristha). Thus has been explained what verbs may be conjugated in the Passive Mood when used Reflexively, and what verbs cannot be so conjugated.

The form कर्त्तव्यवर्त्तमान is to be explained in the same way in the sentence कर्त्तव्यवर्त्तमानोऽर्थः. The verb is kartristha so that there is no वत् of the Passive Mode, the vikarana वत् is added the चो is elided and so the above form is obtained. This कर्त्तु + वि + कर्त्त + गो + वत् + वान् = कर्त्तव्यव + ए + व + वान् (VII 3 71 S 2510).

How do you use the ātmanepāṇa affix कर्त्तव्य (वान्) to the चो when you do not treat the verb like a Passive? The affix is not कर्त्तव्य but the tāch-ehhilya affix कर्त्तव्य.

In देवदत्त यज्जिदत्तौ चादौर्ध्वं स्पर्शतः 'Devadatta and Yajñidatta touch each other' here D and Y are both agents and objects should the conjugation be Passive in the Reflexive of स्पर्शतः under these circumstances? No because of the following vārtika.

Vārtika — Pratihāṇī must be stated of the Transitive verbs. Thus चादौर्ध्वं स्पर्शतः. See also अजगत्तर्जयति.

Vārtika — The two Transitive roots √likh to milk and √prich to cook diversely are conjugated in the Passive when used Reflexively.

२३६७ । न दुहस्नुनमा यक्षिष्यी । ३ । १ । ८९ ।

एषां कर्त्तव्यं चि विविच्यो व दत्ता । इदमेव यज्जिदत्त विविच्यः । विविच्य विविचिष्यते । यज्जिदत्त । गोः वती दुह्ये ।

2767 The affix वत् (III 1 67) and विच् (III 1 62) are not employed in the reflexive voice of the verbs दुह् 'to milk', वृ 'to fall in drops' and बह् 'to bow'.

Similarly with /वृ (S c Vartika to S 2766) As उदुम्बरः फलं पचति 'Udumbara fruit ripens from the sentence, कासः उदुम्बरं फलं पचति time ripens the Udumbara fruit'

Vartika — But the /रय and /युय take the affix स्यान् These transitive roots are diversely conjugated in the Passive when used in the Reflexive form The affix यप् debars यक् । The difference is in the accent

Vartika — It must be stated that the affix स्यान् is added to the /रय only then when it means 'made with faith or taking place of faith As वृक्षवत् स्रजं भक्तः 'th devotee makes the garland with faith When there is not this sense, the यप् affix is used The Aorist is यचर्त्ति ।

Similarly with the /युय As युज्यते ब्रह्मचारी नीच the Veda student performs Yoga or concentration of mind

Vartika — No conjugation other than that of the Atmanepada takes place of the roots denoting acts of adorning, or the roots कृ &c &c, or which are Desiderative Verbs denoting to adorn the roots to scatter &c, and the verbs ending in चर्, do not take यक् or चिच् or चिष् चर् दृष्ट । As अलम्बुं कुर्वते कन्या the girl adorns herself अलम्बुते she adorned herself So also अचक्रिते हस्ती, Aorist अचार्त्त । सूत्रो Pre गित्ति । Aor अचर्त्ति । Pre आद्रित्ति । Aor अचर्त्त । The कृदा roots are a sub division of Tādādi roots Of Desideratives we have Pre चिक्कीर्त्तते कृत् । Aor अचिक्कीर्त्त । Though the wishing is a kartṛstha kriya (an action that primarily affects the agent only) yet with regard to the action of to make it is considered to affect the object and so there is Reflexive Mode

२७७० । न रुच । ३ । १ । ६४ ।

अस्माद्भक्षेद्विरणः । अवाच्य नीः । कर्त्तव्येतित्येष । अवाचेति नीर्मेति ।

2770 विच is not the substitute of चि in the third person singular of the Atmanepada still the verb च् 'to obstruct' when used in the reflexive sense

Thus अचचवाच्य नी स्ववने च् the cow was obstructed of itself In verbs other than reflexive चिच् is employed eg अचवाचेति नीर्मेतिवाच्ये

२७७१ । तपस्तप कर्मकस्यैव । ३ । १ । ८८ ।

कर्त्ता कर्मकर्तावा । विध्यपदिदम् । एवकारस्तु ध्वर्थे एवेति धुन्यधुन्यारिचः । तप्यते तपस्तपत् । अत्रपतीत्यर्थः । तपोऽनुतापे च (२७६०) इति चिरिनयेपारिचयः । अतएव तपः कर्मकस्य इति किम् । उत्तपति तपश्च तपश्चकार । न दुष्टस्तुनमा यविचयो (२७६०) । प्रत्युते । प्राच्यवित् प्राच्ये । नमते ददतः । अतएव । अतर्त्तवित्तवयवेतिप्रचयः । * यविचयोः प्रतिषेधे हेतुमविचयिप्रत्ययपत्तयाम् * । आप्यते । अनीकप । उच्छ्रयते ददतः । उदयिचियत । विचयिदत्तु गु दयादेव कारित्वते । वृच्छयिचयते । कृते कयाः । अनीकत । भाव्यानीयाः पटन्ति । * विचयिचयिप्रत्ययपत्तयाम् कर्त्तव्यकारणानुपपत्तयाम् * । उच्छ्रयतुदयति उत्पद्यते नीः । अतर्त्तवित्तवयवतायाम् । उत्पद्यते वाक् । उप । कर्त्तु स्वविचयाम् । उत्पद्यते नीः । उद

As with कि (which now includes the Causative किल् as well as किल् &c (III 1. 20 S. 2676 &c) कर्तुं कर्तव्ये नोः from कृत् + क्तृ + क्तिन् : But if it

be derived from the root in which the causative sense is considered to be latent, then we have उद्युष्यते गच्छ । Again when it is intended to express the agent, we have उद्युष्यते नोः । The Aorist is उद्युष्यत् । Here यच् and चिच् being prohibited, we have यप् and चक् ।

The roots गच्छ and प्रचक्ष of this vārtika belong to the Adhrishīyā sub division of the Churādi class. So the adding of चि is optional. When they do not take चि then they are governed by this vārtika. As प्रचक्षति प्रचक्षत् । कच्यति नेलता देवदत्तः । The Reflexive are —Pre प्रचक्षते । Aor प्रचक्षिष्यत् । Pre कच्यते । Aor कच्यिष्यत् ।

But from the kryādi, √granth and √granthā the examples are कचनीते or प्रचनीते कचयनेच ।

With Intransitive verbs the examples are —चि कुर्वते वैश्वनाः ।

The Atmanepada is by S. 2707 read with S. 2708. When the root is considered to have the latent sense of चि in it and no str. 39 is laid on the act of direction &c. of the agent the example becomes चि कुर्वते वैश्वनाः ।

Aor कच्यति । Dual अच्यतिताम् । Pl अच्यतिताम् । Or S अकृत । D अकृताताम् । Pl अकृताताम् ।

२७७२ । कुपिरजो. प्राचा इयन्परस्मैपद् च । ३ । १ । ९७ ।

अनयोः कर्मकर्तरि न चक् किं तु इयन्परस्मैपद् च । आत्मनेपदापवादः । कुपति कुप्यते वादः । उद्यति-उद्यते यद्यच् । पगविषये तु नास्य प्रवृत्तिः । कोविषीह । रङ्गीह ।

इति कर्मकर्तुं तिङ्प्रकारश्च ।

2772 The affix यच् comes after the roots कु 'to pull' and रञ्ज 'to colour', in the reflexive voice, according to the opinion of the Eastern Grammarians, and these verbs take the affixes of the Parasmaipada.

This debars the affix चक् and the Atmanepada terminations. As कुपति वादः स्वयमेव the foot draws up of itself. उद्यति वस्त्र स्वयमेव the cloth colours of itself.

The phrase in the opinion of the Eastern shows that it is an optional rule, so that we have also the for as कुप्यते and उद्यते.

It is only when these roots take यच् that they are Parasmaipada optionally when they do not take यच् they are compulsorily Atmanepada in the Reflexive. The sūtra therefore, does not apply where चक् comes under the ordinary rule. Thus Pre कोविष्यते । Per कुप्यते । Cond अकोविष्यन् । Ben कोविषीह । From रञ्ज् we get Pre रञ्जयते । Per रञ्ज्यते । Aor अरञ्जि । Comp अरञ्जयत ।

With यच् we have कुपयति (the यच् is compulsory, VII 1 81 S 446) With यच् it is optional by VII 1 80 S 445.

Here ends the Chapter on Reflexive verbs.

अथ लकारार्थप्रकरणम् ।

CHAPTER XXII.

THE MEANING OF MOODS AND TENSES.

A—I. Past Tense Second Future used as Past Tense

२७७३ । अभिज्ञावचने लृट् । ३ । २ । ११२ ।

वृत्तिबोधोपपत्त्यर्थे भूतानुदात्ते चातोर्लृट् स्यात् । लङोऽपवादः । स्मरति कृष्ण गोकुले वरस्वानः । इयं तुल्यते चेतवसे वरवादिबोधोऽपि । तेषामपि प्रकरणादिवशेन वृत्तौ वृत्तिजनवात् ।

2778 When a word implying 'recollection' is in connection with it, a verb takes the affix लृट् (2nd Future) in the sense of the past before the commencement of the present day

The word अभिज्ञा means recollection. This rule sets aside the affix लृट्. As स्मरति कृष्ण गोकुले वरस्वानः rememberedst thou Krishna as we were dwelling (lit we will dwell) in Gokula. Here वरस्वानः = अवसानः ।

The word वचन in aninj. signification in the sūtra denotes that the construction is the same when the synonyms of अभिज्ञा are used, as स्मरति 'dost thou remember', तुल्यते dost thou know, चेतवसे dost thou reflect, and the like. Because these also by context, are capable of being used to denote 'remembrance'

२७७४ । न यदि । ३ । २ । ११३ ।

यदीनेऽलक न । अभिज्ञानादि कृष्ण वदने अनुज्जमदि ।

2774 The affix लृट् (the 2nd Future) is not applied in the sense of the past when the upapada denoting recollection has in connection with it the particle न

This prohibits लृट् which the verb वच् obtained from the last sūtra. As अभिज्ञानादि कृष्ण वच् वने अनुज्जमदि 'thou rememberest Krishna how we did enjoy in the forest'

२७७५ । विभाषा साकाङ्क्षे । ३ । २ । ११४ ।

उक्तविषये लृट् स्यात् । लक्ष्यलक्षणायेन साकाङ्क्षेऽपवादः । स्मरति कृष्ण वने वरस्वानस्तत्र माहाविरचनः । वाच्ये लक्ष्ये आरब्ध लक्ष्यत् । यदे नह । यच्छब्दयोरेऽपि 'न यदि' (२७७४) इति वाचित्वा चरत्वादिकरणः । 'परोक्षे लिट्' (२७७६) । यकार । उक्तमप्युच्यते चित्तविशेषादिना चारीयवत् । मुनेऽहं किल विलसाय । बहु जगद प्रस्तासत्य पत्ता किला वत् । 'अस्मदप्यहं लिङ्गलक्ष्यः' । कलिमेववाच्यः । नाहं कलिमेववाच्यः ।

2775 The **यद्** is optionally applied in the sense of the past, when a word implying 'recollection' is in connection with it and whether such word has the particle **यद्** or is employed simply, provided that the two verbs occurring in the same complex sentence, are so connected together, that each is necessary to the other, to complete the sense of the speaker.

The word **याकाङ्क्ष** means the relation between the sign and the thing signified wished for or wanted by the speaker or in other words when the first verb is related to another verb used in the same sentence as a sign is to that which is indicated by the sign. As **स्मरन्ति कृष्णं वनं वनस्वानलक्ष्म वाद्यादिपिप्रायः** : do you remember Krishna we went to the forest and there did cause the cows to graze'. Here dwelling is the **लक्ष्य** or mark and grazing is the **लक्ष्य** or thing marked. In the alternative there will be Imperfect.

This opt on is allowed because the present *sūtra* is subsequent where the particle **यद्** is or is not used. As **स्मरन्ति कश्मीरं देवदत्तं यद् कश्मीराद् गन्निवृत्तः** (o यद् कश्मीराद् गन्निवृत्तः) यद् कश्मीरं भोजयामहे (or यद् कश्मीरं भुञ्जामहे) Do you recollect D vadatia how we went to Kashmir and have returned from there.

In the above examples the verb 'to go' is the sign and the eating or drinking in the second sentence is the thing really signified, the first verb is necessary as an introduction to the thought of the speaker which dwells more upon the second verb. Here the second is not necessary or proposition is used as completion or complement of the first proposition.

B—Perfect Tense

२९९५ : क : परीक्षे लिट् ॥ ३ : २ : ११५ ॥

2775A The affix **लिट्** comes after a verb in the sense of the past before the commencement of the current day and unperceived by the narrator.

The word **परीक्ष** unperceived qualifies the words **भूत** 'past' and **अनद्यतन** 'non current day' understood in this aphorism.

As **यकार** he did

Note — "It is evident that the **लिट्** (perfect) should not be used in the first person. When the agent of the action is the speaker or writer himself for it is impossible that the action should not have been witnessed by him.

But if by reason of some distracted unconscious or absent state of mind it is possible for the agent to speak of the action as one of which he was not a conscious witness the Perfect may be used even in the first person. As **युष्मिन्निद्रां विप्रो विप्रो** indeed I prated while asleep **युष्मिन्निद्रां**

पुरस्तात्तद्वय मत्ता विलास्य (Māgl : XI 39) I forsooth prated much before
him because I was fienzed

him because I was hienzed
Vārt —The Perfect should be employed (in denoting past time simply, whether of the current day or other wise and whether the action has been witnessed personally or not) if the sense is total denial of the action. As कलिङ्गेष्ववस्थीः ? नाह कलिङ्गाश्च जगाम did you live in the Kalinga country? I did not even go to the Kalinga country

२३९६ । हशश्वतोर्लङ् च । ३ । २ । ११६ ।

अनयावपदवालि कृषिये लङ् क्वाप् । आलिखत् । इति हाकरीचकार वा । अयमदकरो
कार वा ।

2776 And the affix लृ comes after a verb when the particles च and चत् are in connection with it, and when the verb denotes past action unperceived by the speaker, and before the commencement of the current day

The force of अस्ति is that the अस्ति लिट (Perfect) may also be employed in similar construction. As अस्ति हाकटो (Imperfect), or अस्ति इ चकार (Lurfo) Alas he did it अस्मदकरो or अस्मच्चकार again and again he did it.

२७७७ । प्रश्ने चासन्नकाले । ३ । २ । ११७ ।

२३३९ । प्रश्ने चासन्नकाल । ३ । २ । ११३ ।
प्रत्ययः प्रथमः । आत्मनकासे पृथक्पदानोर्ध्वे लिङ्प्रत्यये सङ्गतिदो सः । अगच्छतिक्त् ।
जगाम किद् । अनासन्नो तु कस जपान किद् ।
Imperfect) and लिङ् (Perfect) come

2777 The affixes लङ् (Imperfect) and लिट् (Perfect) come after a verb (in expressing a past time not belonging to the current day and unperceived by the speaker) when the past time referred to is recent and the sentence is interrogative

This sūtra also qualifies the words **युव खनदत्तन** and **परौष** which are understood in it. The word **प्रश्न** means what should be asked and **प्रश्न** काल time close at hand. As, some one may ask another **यवच्छद् देवदत्तः** or **यवान् देवदत्तः** 'did Devadatta go or has Devadatta gone (just now)?' **यवच्छद् देवदत्तः** or **यवान् देवदत्तः** Did Devadatta sacrifice or has Devadatta sacrificed?

Why do we say in asking question? Otherwise there would be Perfect tense only. As **जयराज देवदत्तः 'Devadatta has gone'**

Why do we say when the past time referred to is imminently recent ?
Observe लघुत्वं दृष्ट्वा हि ज्ञायाम कश्च किल वायुदेवः 'I ask you, did Krishna indeed kill Hansa in days of yore

C—Present used as Past

२७७८ । लट् स्मे । ३ । २ । ११८ । •

लिटीऽपवादः । यजति स्म पुचिष्टिः ।

2778 The affix लट् (Present) comes after a verb when the particle एव is in connection with it, (and denotes a past time not belonging to the current day and unperceived by the speaker)

All the words within brackets are understood in this aphorism. Thus यजति एव युधिष्ठिरः Yudhishtira sacrificed.

२७७८ । यजरोक्षे च । ३ । २ । ११८ ।

भूतानदात्ते लट् स्यात्स्वयमे । एव एव चित्ता ब्रवीति ।

2779 The affix लट् (Present) comes after a verb when the particle एव is in connection with it, and denotes a past action not belonging to the current day, and when the action is perceived by the agent

As एव एव चित्ता ब्रवीति thus said the father

२७८० । ननी पृष्टमतिवचने । ३ । २ । १२० ।

यजद्वात्ते परोक्ष इति निवृत्तम् । पूते लट् स्यात् । अकार्षीः किम् । ननु करोमि भोः ।

2780 The affix लट् is employed after a verb in denoting past action, when the word ननु is in connection with it, and an answer is given to a question

The anuvṛtti of the words 'anadyatana' and 'parolsha' does not extend to this sūtra. This declares a rule with regard to past time in general. This debars लृट् (the Aorist tense). As अकार्षीः किम्—ननु करोमि भो 'Devadatta, did you make the mat? O yes I did make it

Note.—Why do we say 'in reply to an interrogation? Observe ननु-कार्षीः नामवकः 'certainly Mānavaka did it

२७८१ । नन्वोर्विभाषा । ३ । २ । १२१ ।

अकार्षीः किम् । न करोमि । आकार्षम् । अहं नु करोमि । अहं स्वकार्षम् ।

2781 The affix लट् comes optionally after a verb, in denoting past time, in reply to an interrogation, when the words न 'not' and उ 'what of that' are in connection with it

As अकार्षीः किम्—न करोमि भोः or आकार्षम्,—अहं नु करोमि or अहं स्वकार्षम् 'Devadatta, did you make the mat?—No I did not,—what of that, I did

२७८२ । पुरि लुङ् चारुने । ३ । २ । १२२ ।

यजन्तानां लृट् ननु लृट् स्यात् । पुरि लुङ् चारुने । पुरि लुङ् चारुने भूतानदात्ते विभाषा लुङ् चारुने न नु करोमि । एवे यथायात् । ननु लृट् पुरा आचार्यः—यथायात्—यथायात्—लृट् । चारुने किम् । यजति एव पुरा । ननु लृट् स्यात् ।

2782 Optionally, the affixes लृट् and लट् come after a verb, in denoting past time not belonging to the current day, when

the word \sqrt{a} is used in the sentence, provided that the word \sqrt{a} is not used

The anuvṛtti of the word *anadyatana*, which had come to a stop with III 120, manifests itself again in this sūtra by a process of jumping over the two intermediate aphorisms. This sort of anuvṛtti is technically called *mandukya pluta* 'the leap of a frog' i.e., skipping of several sūtras and supplying a word from a previous sūtra.

This is an optional rule so that when *lat* and *lun* are not used, the proper tense as the case may be must be employed. As अवस्थीह पुरा आत्माः the pupils lived here formerly. So also, Aorist अवस्थु पुरा आत्माः, Imperfect अवस्थन्तिह पुरा आत्माः, Perfect, अवस्थि पुरा आत्माः ।

Why do we say when the word **हन्** is not used? Observe वनति हन् भुज
 he did perform a sacrifice formerly

The anuvṛtti of Future *वदन्ति* from III 3 3 S. 8171, is current in the next sūtra, which shows when the Present may be used with the force of Future.

२७८३ । यावत्पुरानिपातयोर्लट् । ३ । ३ । ४ ।

०. यावदुच्छेः। उता भुच्छेः निपातावेतो निश्चयं दीडयतः। 'निपातवेह' द्विम्। यावदावयवे
यावदुच्छयते। कण्ठभूतया उता यावयति।

2788 The affix 'Lit' comes after a root with the force of futurity, when it has in construction with it the particles 'yavat' and 'purâ'

The Present tense has the force of the Future when the adverbs वाच्य and वाच्य are used. The phrase futurity &c. is to be read into this sūtra from III 3 3 S 3771. Thus चातोकेन निपतति पुरा he will surely fall in the range of your sight (Meḥa dātā) वाच्यस्य दुरात्मनः वधुस्तु नाय वधुस्तु निपतति 'I shall send verily, Daturghna to exterminate this wretch. Or वाच्य शुद्धे He will surely eat or पुरा शुद्धे. These two particles denote certainty.

These words **युत** and **वाच** must be used as adverbs (१. *patas*) and not as relative pronouns. Therefore not here, **वाच** दास्यति **वाच** वाच *as long as he will give, so long he will eat* **युत** दास्यति *he goes al g the city* Or **कच** भूतवा **युत** वास्यति. Here **वाच** is a relative pronoun, & **युत** is the Instrumental singular of **यु** city.

• २७८४ । विभाषा कदाकर्त्तव्या । ३ । ३ । ५ ।

अविद्यति सद् वा एवात् । कदा कर्हि वा भुङ्क्ते भोएवते भोषा वा ।

2784. The affix 'Lat' is optionally employed after a root with the force of the futurity, when it has in construction with it, the adverbs 'kada' and 'kahi

As कदा भुङ्क्ते when will he eat, or कदा भोक्षते or भोक्ष्यते or भोक्ष्या
or भोक्ष्यते or भोक्ष्या when will he eat 87

२७८५ । किवृत्ते लिप्सायास् । ३ । ३ । ६ ।

नविष्यति लक्ष्मा स्यात् । अं क्वत्तं क्वत्तं वा भोजयति-भोजयिष्यति-भोजयिष्याति वा 'लिप्सायास्' किवृत् । कः पाटलिपुत्रं गमिष्यति ।

2785. When the word 'kim' or its derivatives are in construction with the verb, the affix 'Lat' is employed optionally after a root, in denoting future time, provided that the sentence expresses a desire of gaining on the part of the speaker.

The word 'optionally' is understood in this sūtra. By using the word क्वत्त along with किवृत् it is meant that the rule applies even when किवृत् takes the affixes क्वत्त and क्वत्त. The word किवृत् means the desire of gaining or acquiring, a wish to have something or an intention of begging.

As क भक्ष्यते भोजयति or भोजयिष्यात् 'whom will you feed? It implies a request on the part of the questioner to feed him also. So also क्वत्त भिष्यति, ददाति, दाता, or क्वत्त भिष्यति दास्यति &c. 'Which of the two or which of these all will he give alms? Will he give something to me?'

Why do we say 'when a desire of gain' is meant? When no desire of gain is implied, the Future tense must be employed, as कः पाटलिपुत्रं गमिष्यति 'who will go to Pāṭaliputra?'

२७८६ । लिप्स्यमानसिद्धौ च । ३ । ३ । ३ ।

लिप्स्यमानेनाप्लाविता स्वर्गादिः सिद्धौ गन्धमानायां नविष्यति लक्ष्मा स्यात् । भोजयति ददाति-दास्यति-दाता वा । च स्वर्गं याति-दास्यति-दाता वा ।

2786 And when the success, that would accrue to another by fulfilling the desire of the speaker, is indicated in a sentence, the Present tense may optionally be employed with the force of the futurity.

The word 'optionally' is also understood here. The word लिप्स्यमानसिद्धिः is equal to लिप्स्यमानाद् सिद्धिः an Ablative Tatpurusha Compound, signifying *siddhi* or success, that would be acquired by another by complying with the request of the speaker. The difference between this and the last sūtra is that whereas the last related to interrogative sentences having किवृत् in construction the present relates to sentences in general. As यो भक्तं ददाति, च स्वर्गं गच्छति 'he who gives food, goes to heaven', यो भक्तं दास्यति or दाता, च स्वर्गं गमिष्यति or गच्छति.

Here the speaker encourages the giver to the act of charity by holding out the hope that from rice which is the object desired (लिप्स्यमान) the success (सिद्धिः) in the shape of *svarga*, will accrue to the giver.

In other words, the Present is sometimes used for the Future in conditional sentences, i.e., it is employed in connection with a sentence declaring the compensation or reward which follows from the granting of the wish.

२७८७ । लोह्यलक्षणे च । ३ । ३ । ८ ।

२७८१ । लोहयलक्षणे च । ३ । ३ । ८ ।
लोहयः प्रियादिलक्षणे येन तद्विषयं वर्तमानाद्वातोर्भवति सहा स्वाय । कृष्णसेतुः
यं गन्धारय । यथे सद्गुणो ।

• 2787 The affix 'Dat' is optionally employed with the force of the futurity, after that root, which in a conditional sentence, is the condition precedent for the action indicated by another verb having the sense of the imperative mood.

The word लोट् means 'having the sense of the affix लोट् or imperative mood'. The force of लोट् is 'to command direct invite &c' as given in III 8 162 and 163. The sūtra, translated literally, will mean 'the Present tense may optionally be employed when the action denoted by the verb is related to another action denoted by another verb in the imperative, as a sign (लङ्) is to the thing signified (लङ्)'. Thus वयस्यप्राप्तयेदामहं (यस्य प्राप्तयेदामहं) 'if the professor comes (i.e., will come) then read to you prosody'. Here the coming of the professor is the lakṣhaṇa of the direction as to reading. Or कृष्णदेव्युक्ते रवं नाश्राव्य 'if Krishna will eat thou graze the cattle,' i.e. thou shouldst graze the cattle during the time that Krishna takes his meals. In the other alternative, there will be first and second Future

२७८८ । लिङ्ग चौध्वमौहूर्तिके । ३ । ३ । ८ ।

अथैव गुराद्वयः सर्वलौकिकः । निपातनात्कनाथः उत्तरपदबुद्धिः । कथं नानुवर्तते न
विपति लोदर्थतयते सर्वनामान्नालोक्तिरुक्तो वा सः । गुराद्वयः एवाज्यायेदामन्वेद-
नात्कथं नानुवर्तते नानुवर्तते (आवृत्त) वा । अथ सर्व कथोदधीयते । (Refutation) ॥

2788 The 'Lat' (Present) or the 'Lau' (Potential) is used under similar conditions in denoting futurity, when the future time is future by a 'muhūrta' (18 minutes)

[illegible]

२७८ । वतमानसामीप्ये वतमानवद्वा, ३ । ३ । १३१ ।

२७८६ । वृत्तान्तानाम् । 'वृत्तान्तानाम्' (२७८६) इत्यादि 'वृत्तान्तानाम्' इत्यादि ।
 (२७८६) इति यावद्विषयानाम् । अत्रान्तर्गतानाम् । अत्रान्तर्गतानाम् । अत्रान्तर्गतानाम् ।
 अत्रान्तर्गतानाम् । अत्रान्तर्गतानाम् । अत्रान्तर्गतानाम् । अत्रान्तर्गतानाम् ।

2789. The affixes which are employed when the sense is that of present time, may, optionally in like manner, be employed when the sense is that of past or future time, not remote from the present

The words **वर्त्तमान्य** and **वर्त्तमान्य** are the words with the same signification the latter being derived from the first by adding the affix **वच्**. This affix is added with a self descriptive force, without making any modification in the meaning. We learn thus incidentally from Pāṇini's using the word **वर्त्तमान्य**, that the affix **वच्** also comes with a self descriptive (svārtha) force and the words **वाचुर्वच्** &c are thus formed

The affixes which begin with III. 2 123 S. 2151 (वर्त्तमान्ये लट्) and end with III 3 1 S 3161 (उपादयो बहुलं) are affixes which come in denoting the present time. These affixes come also with the force of the past or future time when the sense is that the action has just taken place, or will immediately take place. Thus to the question कदा देवदत्तश्चागतोऽसि when didst thou come Devadatta, it may be replied either अद्य नागच्छामि I come now, or अगच्छतमेव वा विद्धि know me even to have come, or अद्य नागच्छामि 'I have now come, or वर्त्तमान्यमस्मि I have come now'. So, to the question कदा देवदत्त गमिष्यसि 'when will you go Devadatta it may be replied either एव गच्छामि I go now or गच्छतमेव वा विद्धि or एव गमिष्यामि or वा गमिष्य &c

Note —The phrase in like manner (वद्) has been employed to indicate complete resemblance, that is to say with whatever qualifications the affixes have been enjoined to denote present time, namely with whatever bases (महति) and words in composition (उपपद) and restrictive significations (उपाधि) certain affixes have been enjoined —the same affixes under those conditions and those circumstances, only will denote also immediate future and recent past. Thus वाचुर्वच् by III 2 123 comes after the prākṛitis **वच्** and **वच्** in forming present participles, this affix to denote past and future must come only after **वच्** and **वच्** and so on. Thus वदन्नागच्छामि, अगच्छामि, (III 3 136) &c.

Why do we say not remote from the present, (वर्त्तमान्य) ? This rule will not apply when distant future or distant past is intended to be expressed. As वच् अगच्छतमेव पाटलिपुत्रम् 'he went day before yesterday to Pataliputra', वर्त्तमान्यगमिष्यति he will go in a year

Dr Bohtlingk translates this sūtra thus — Whatever is near to the present time may be expressed as a present tense

२७८० । आशसाया भूतवच्च । ३ । ३ । १३२ ।

वर्त्तमान्यवर्त्तमान्य इति वाचुर्वच् । वचिष्यति काले भूतवद्भूतानां वच्य मत्स्या वा वयुराशयाया । देवदेवयोर्द्विवचि-वचिष्यति वा । वचिष्यतवच्च-वचाम-वचयामो वा । X वचाम्वातिदेये विधेयवचिदेये । X । तेन वचिष्यति वा ।

2790 The affixes which are employed, when the sense is that of the past time or of the present time, may, optionally, in like manner, be employed, after a root in denoting future time, when hope is expressed

The word optionally is understood here also. The phrase 'not remote from the present' is not valid in this aphorism. The word *आशङ्क* means the wish or expectation of getting an object not yet obtained, and consequently this can refer only to future time. The force of *च* is to draw the word *वचनमात्र* from the last sūtra in this aphorism. This sūtra has been thus put by Mr Apte — When hope is expressed in a conditional form, the Aorist (लृट्) the Present or Simple Future is used in both the clauses to denote a future time. Thus *उपाध्यायश्चेदगमत्* or *आगतः* or *आगच्छति* or *आगच्छति वा इति उपाध्यायमप्यगमोऽनदि* or *अधीतवन्तः* or *अधीनम्* or *अधीनमागच्छेत्* 'if the teacher were to come we should read grammar. *देवदेववर्षाद्वर्षति* *वर्षिष्यति वा, यन्-यमवाच्यं यवानः-वत्पश्यामीव* । 'If it rained rains or will rain we will sow paddy'

This construction is possible only when the past tense is expressed by लृट् (Aorist), and not by लङ् or लिट्. For लृट् denotes past time in general while लङ् and लिट् denote particular forms of past time, (see III 2 110, 111 and 115). The phrase *भूतवत्* making an analogy with past time in general will not therefore refer to लिट् or लङ् which refer to past time in special.

Established — 'When operations dependent on the general properties of one thing are transferred to something else, operations dependent on special properties of the former are not thereby transferred to the latter'

२७९१ । क्षिप्रवचने लृट् । ३ । ३ । १३३ ।

क्षिप्रवचनं उपपदे पूर्वविषये लृट् स्यात् । बुद्धिबोद्धिमन्मात्रं स्वरितं वा धास्यति । यीत्रं वास्यमानः । नेति यत्तन्वे लृट्प्रत्यय लृटोऽपि विषये स्यात् स्यात् । यः यीत्रं वत्पश्यामीव ।

2791. When the word 'kshipra' (quickly) or its synonym is in construction with the verb, the future affix, 'Lrit' is employed after the root, when 'hope' is expressed in a conditional form

This supersedes the last rule by which Aorist could also have been employed. By the present rule the Second Future can only be employed. Thus *उपाध्यायश्चेद्विद्यमानमप्यविष्यति* (or *उपाध्यायश्चेदगमत्* — Apte) *विद्यमानमागच्छेत्* 'if the teacher were to come soon we shall soon learn grammar. *बुद्धिबोद्धिमन्मात्रं स्वरितं वास्यमानः* । यीत्रं वत्पश्यामीव ।

By force of the word *वचन* in the aphorism we take the synonyms of *क्षिप्र* also such as *यीत्रं* *आद्य* *स्वरितम्*, &c.

An objector might say the use of the word लृट् in the sūtra is redundant, for the Future is the natural tense to be used, whenever hope is indi-

cated Sūtra III ■ 132 was merely an exception to this rule, so that the present sūtra re-enacting the general rule ought to have been worded thus,—न हिमन्वचने 'not so when a word expressing quickness is employed', for such a rule debarring the past tense given by III § 132 would have, of necessity, given scope to the Future tense which is the natural tense to express hope. To them we say, that there are two future tenses लृट् and लृट् । By specifying लृट् we mean that लृट् should not be employed even where it would otherwise have come such as in the following —एवः हिमन्वचने 'to-morrow we shall learn soon'. Or एवः योत्र वृत्तवान् 'to-morrow we shall sow quickly'.

२७९२ । आशसावचने लिङ् । ३ । ३ । १३४ ।

आशसावचिन्नुपपदे नविचति लिङ् स्थानं तु भुवतः । उपलब्धेदेवादायवेत्तीचीय । आशसे हिमन्वीचीय ।

2792 The affix of the Potential is employed in denoting Futurity, after a root, when the upapada in composition with it, is a word expressing 'hope'

This is also an *aparāda* of III § 132 S 2790 and teaches the employment of the Potential with a future force. Thus उपाध्यायश्चेदगच्छेद्, आशसे पुनोऽचीवीय if the teacher will come I hope you will study with diligence. This being a subsequent rule will apply even when the work expressive of 'quickness' is in composition. Thus आशसे हिमन्वीचीय I hope, I will learn soon. So also अवकाशये पुनोऽचीवीय &c.

२७९३ । ज्ञानद्यतनवत्क्रियामव्यवस्थानीययो । ३ । ३ । १३५ ।

क्रियायाः ज्ञानये ज्ञानीये च लङ्लुटी च । यावज्जीवनमभ्युदाहरति वा । ज्ञानीयं दृष्टव्यज्ञातीयेनाभ्यवधानम् । देवः पौरोडाशवतिक्रान्ता तद्व्यापनीनापितः । सोमेनायतः । देवतायाः स्वामानिनी तद्व्यापनीनापितः । सोमेन यवते ।

2793 When constant continuance of action or a near Past or Future is meant the Past and Future are not denoted as taught in III 2 111 and III 3 16, through the Imperfect and the Second Future, but through the Aorist and the First Future

The affixes लृट् (Imperfect Past) and लृट् (First Future) have been ordained to come when past time not belonging to the current day and future time not belonging to the current day, are respectively indicated. The present sūtra prohibits these two affixes. The word क्रियामव्यवस्थानीययो means 'performing an action with continuity and ज्ञानीय means not remoteness of time immediateness without the intervention of anything of the same genus. Thus यावज्जीवं भुज्यमानमदात् (not जददात्) he gave food throughout his life, or भुज्यमानं दास्यति he will give much food. यावज्जीवं पुनश्चापिचत् throughout his life he taught, or यावज्जीवनमभ्युदाहरति 'through

out his life he will teach. In both these cases the Aorist and Second Future are used instead of the Imperfect and the First Future

So also when recent past or immediate future is meant, the Aorist and the Second Future are employed, instead of the Imperfect and the First Future. Thus वेद्यं चोर्ध्वासतिश्रान्ता एतस्यानुवाच्यापोहीनाचित् or चोर्ध्वासत् or गतदिन 'during the full moon that has just past the teacher consecrated the fire or performed the soma sacrifice or gave a cow. Here the Aorist is for the Imperfect वेद्यं नावास्याऽऽनामिनी एतस्यानुवाच्यापोहीनावाचते or चोर्ध्वासत् or चर्गं दास्यते on the next new moon day the teacher will perform the fire-sacrifice or the soma sacrifice, or he will give a cow. Here the Second Future is employed instead of the First Future.

Note — The double negative न चानद्यतम् not non today implies the proper corresponding tenses which indicate adyatana

२७८४ । भविष्यति मया दास्यते अवरस्मिन् । ३ । ३ । १३६ ।

भविष्यति काले मया दास्यते अवरस्मिन् अत्र विभागेऽनद्यतनवचनः । चोर्ध्वासत् एतत्तत्र वा पाठसि-
युक्तस्य यदवरं कोशाम्बास्तत्र यत्तु पाठस्यायः ।

2794 The Futurity is not expressed, as taught in III 3 15, through the Second Future, but through the First Future, when a statement is made of a limit on this (avara) side of another place

The phrase नानद्यतम् is valid in this sūtra also. The two conditions of the last aphorism namely, 'continuity of action' and 'immediateness', however do not apply here. Thus चोर्ध्वासत्पाठस्य अत्र पाठसिपुत्रात्तत्र यदवरं कोशाम्बास्तत्रोद्वं भोक्तारन्दे तत्र यत्तु पाठस्यायः 'on this side of the road from the city of Kosāmbi to the city of Pāṭaliputra, there we will eat rice, and there we will drink saktu'

Note — Why do we say 'in denoting future time? Observe चोर्ध्वासत्पाठस्य अत्र पाठसिपुत्रात् तत्र यदवरं कोशाम्बास्तत्रोद्वं भोक्तारन्दे on this side of the road that leads from the city of Kosāmbi to the city of Pāṭaliputra, we read together &c

Note — Why do we say 'when signifying limit? Observe चोर्ध्वासत्पाठस्य अत्र पाठसिपुत्रात् तत्र यदवरं कोशाम्बास्तत्रोद्वं भोक्तारन्दे । Here the First Future is employed.

Note — Why do we say 'when the अवर is in construction? Observe चोर्ध्वासत्पाठस्य अत्र पाठसिपुत्रात् तत्र यदवरं कोशाम्बास्तत्रोद्वं भोक्तारन्दे &c

The examples of limit given in this aphorism refer to local limit, in the subsequent sūtras examples will be given as to the limit of time and some difference will be observed therean

२७८५ । काल विभागे चानहोरात्राद्यम् । ३ । ३ । १३७ ।

अत्र चानहोरात्राद्यम् । अहोरात्राद्यम् अत्र विभागे भविष्यत्कालवचनम् । चोर्ध्वासत् एतत्तत्र वा पाठसि-

योऽयं चरत्तः आगामी तस्य यद्वरत्नाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यते । 'अनहोरात्रायां' किं ।
योऽयं भाव आगामी तस्य योऽवरः यद्भुद्वयत्तत्राध्येक्ष्यते ।

2795 The Second Future is employed instead of the First Future, in denoting Future time not belonging to the current day, when the word 'avarā' is used together with a word expressing division of time, but not when it is a word giving the sense of 'day' or 'night'.

The whole of the last sūtra should be read into this. The difference between this and the last sūtra is, that sūtra III 3 136 referred both to the limit of space and time while sūtra III 3 137 refers to the limit of time only, moreover with regard to time there is exception with regard to the portions of day and night. The *yoga vibhāga* the separation of this sūtra from the last, is for the sake of subsequent aphorisms. Thus योऽयं चरत्तः आगामी तस्य यद्वरत्नाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यते 'in the month of Chaitra, the year after next, we shall read together', तन्नोदनं भोक्ष्यते 'we shall eat rice then &c'.

Note—This construction is, of course only valid in denoting future time, otherwise not. Therefore not here योऽयं चरत्तोऽतीतस्य पद्वत्नाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यते 'in the month of Chaitra, the year before last we read together', तन्नोदनमभुञ्जते 'we ate together &c'.

Note—Why do we say limit? Observe योऽयं निरवधिः काल आगामी तस्य यद्वरत्नाग्रहायवयास्तत्र युक्ता अध्येक्ष्यते—तन्नोदनं भोक्ष्यते ।

Note—The limit must be 'on this side i.e., अवर side'. With the अवर side limit, this rule will not apply. With the word चर this construction is optional. See the next sūtra.

Why do we say 'when not divisions of day and night? There are three sorts of counter examples in this case, as योऽयं भाव आगामी तस्य योऽवरः यद्भुद्वयत्तः or योऽयं त्रिप्रहारा आगामी तस्य योऽतीतोऽयं भावः or योऽयं त्रिप्रहारा आगामी तस्य योऽतीतः यद्भुद्वयत्तः युक्ता अध्येक्ष्यते or योऽयं भाव आगामी तस्य योऽतीतः यद्भुद्वयत्तः युक्ता अध्येक्ष्यते. Here July or First Future has been employed and not the Second Future.

२७९६ । परस्मिन्विभाषा । ३ । ३ । १३८ ।

अवर्तितव्यं प्रथमं भुज्यते तत्र । अवर्तितव्येव । योऽयं चरत्तः आगामी तस्य यद्वरत्नाग्रहायवयास्तत्राध्येक्ष्यते । अध्येक्ष्यते । लिङ्गनिमित्ते कृत् क्रियातिशयो (२२२८) अविचारीयेव । पुद्गलितेन विचरत्तदा बुभुक्षते भविष्यत् ।

2796 Optionally so, when a declaration is made with regard to that side of a limit of time

The whole of the last two aphorisms except the word अवर must be read into this. The sūtra will then stand thus 'The Second and the First Futures are optionally both employed in denoting future time, not belonging to the current day, instead of the First Future alone, when the

word पर is used signifying a limit of time on that side of a fixed period, provided that this word does not give the sense of day or night

This is an example of aprāpta vibhāṣā.
 This rule allows an option when the time refers to the पर side of a starting limit. Thus चोद्य सवद्वर आगामी यस्य वद परमाग्रहावयास्तत्र युक्त अयेत्यानदे or अयेतासदे we will read together in the month of Chaitra, the year after next.

All the counter-examples given under the last aphorism are also valid here by substituting the word पर instead of चर

२७९६ । क । लिङ् निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ ॥ १३८ ॥

2796A Where there is a reason for affixing 'Lin' the affix 'Lin' is employed in the Future tense when the non-completion of the action is to be understood.

The words 'in denoting future time' are understood here. The reasons for affixing लिङ् are such as cause and effect &c mentioned in III 3 156 and 157 &c. The लृङ् is called the Conditional tense. It comes in the conditional sentences in which the non performance of the action is implied, or where the falsity of the antecedent is implied as a matter of fact. It usually corresponds to the English Pluperfect Conditional, and must in Sanskrit be used in both the antecedent and the consequent clauses. — *Apte's Guide*

Thus दुग्दृष्टेदन्नविषयत्वं तदा दुग्दृष्टेदन्नविषयत्वं if there had been good rain, then there would have been plenty of food or if there were to be good rain then there would be plenty of food. It is implied that there was not good rain nor consequent plenty or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so

२७९७ । भूते च । ३ । ३ । १४० ।

प्रवृत्तं पदार्थं न प्रवृत्तं ।

2797 And (where there is a reason for affixing 'Lin', the affix 'Lin' is to be employed, when the non completion of the action is to be understood) if the sense is that of past time

The whole of the last aphorism is understood in this. The last sūtra enjoined लृङ् in the Future tense, this sūtra ordains it in the Past the Conditional tense having both these significations. The reasons for affixing लिङ् are given in sūtras III 3 152 and those that follow it. In sūtra III 3 141 and those that follow, as far as III 3 152, optional rules for the employment of the Conditional tense will be given. Thus — दृष्टो नदा नवरज्जो जगदीं नृक्षयमात्रः खपत्तु दिवो ब्राह्मणी यदि स तेन दृष्टो नविषयत्वं तदा नोदयत्वं न पु युक्तवाह, अयेन यदा स गतः । I saw your son wandering about in search of food. I saw also a twice-born in search of a Brahmana (whom he would feast), if he (your son) had been seen by him (the twice-born), then he

would have been fed, but as a matter of fact, he has not been fed, he went by a different road"

The conditional sentence यदि च तेन हृष्टोऽनविष्यत् तदाभोजयत् employed under circumstances set out above. It refers to a past time there is the relation of cause and effect existing one being in search of food and another in search of a guest to feed, and the action is not completed both taking different roads, did not come across each other

२७९८ । योताप्यो । ३ । ३ । १४१ ।

वा वा यताप्योः । यताप्योरित्यतः मातृते लिङ्निमित्ते लृङ् चेत्यधिक्रियते । पूर्ववत् उ यताप्योः इत्यादी मधतत इति विवेकाः ।

2798 From this point as far as sūtra III 3 152 (the whole of the following sentence is to be taken as exerting a governing influence on the sūtras that follow where there is a reason for affixing 'Lan, the 'Lrin may be) optionally (employed in denoting past time, when the non completion of the action is to be understood)

All the words within brackets must be supplied from the previous sūtras to complete the sense. This sūtra consists of three words वा optionally वा 'as far as and यताप्योः (the sūtra III 3 152)'. The words वा + वा + च form वा by the rules of conjunction. The particle वा in this aphorism has the force of limit exclusive and not that of limit inclusive. The optional use of the conditional tense will be illustrated in the following aphorisms where in addition to the special tenses to be employed by those rules we may employ the conditional also under those very circumstances, in the alternative, provided that the non completion of the action is understood. Prof. Bohtlingk translates this aphorism thus optionally so in connection with चत and चति the conditional tense may be employed

२७९९ । गह्राया लङ्पिजात्यो । ३ । ३ । १४२ ।

आज्वा ये ने लङ् द्यात् कालत्रये गह्रायात् । लृङ्गदीप्तरत्नादय जायते । यदि जाय इत्यत्रि जाय गणिकानाचरते । गहितयेत् ।

2799 The affix 'Lat is employed after a root, when it has in composition with it the words 'api' or 'jatu', the sense implied by the sentence being that of censure

This debars the Aorist &c., as it is subsequent

The word गह्रा means censure 'blame'. The affix लङ् has been employed to come with a present signification, and would not have come to denote the same in general which however it does here for here the Present tense is employed in preference to the tense required by the time of the action which is totally excluded. Hence the present sūtra. The लङ् here denotes all the three tenses

Thus अपि तत्र भवान् दूषलं याजयति 'even your honor sacrifices (or sacrificed or will sacrifice) to a Sûdra, चातु तत्र भवान् दूषलं याजयति गर्हायहे अपि अन्वयमेतद् 'possibly your honor sacrifices for a Sûdra', the sense implied being that such conduct on the part of those men are blameworthy

In the present case, there being no occasion for the application of लिङ्, of course we cannot employ लृट् to denote the non completion of the action

So also अपि or चातु जाया त्यजति, चातु भविष्यामावहे । गर्हितमेतद् । Fie ! you abandon (or abandoned or will abandon) your wife !

२८०० । विभाषा कथमि लिङ् च । ३ । ३ । १४३ ।

गर्हायानिर्दिष्टे । कालस्ये लिङ् । चातुल्ल । कथं वर्गे त्यजेत्त्यजति वा । पदे कालस्ये सकारा । अत्र भविष्यति नित्यं लृट् ज्ञेते वा । कथं नाम तत्र भवान्दर्शयत्यवयवम् ।

2800 The affix 'Lin' as well as 'Lat' is optionally employed after a root, when the word 'katham' is in construction with it and censure is implied

The lat here denotes all the three times

The word censure is understood and by च we draw लृट् from the previous sūtra into this : By using the word 'optionally' in the aphorism, it is indicated that this rule does not exclude the application of the alternative tenses which would otherwise have been required by the time of the action It is not total exclusion like the last This कथं वर्गेत्यजः or त्यजति । 'How dost thou abandon duty ? In the alternative we have three ordinary tense affixes Here in denoting the future there is always Conditional. As कथं नाम तत्र भवान्दर्शयत्यवयवम् र अन्वयादीम् । While in denoting the Past the Conditional is optional when non completion of the action is implied कथं नाम तत्र भवान् दूषलं याजयेत् or याजयति or याजयिष्यति 'Indeed, how your honor can (or will) sacrifice for a Sûdra

So also कथं नाम तत्र भवान् दूषलं याजयिता अवाक्यत्वं or याजयामकार ।

Here there is an occasion for the application of the Potential mood (लिङ्), therefore when we intend to express non completion of action in the past time, we can optionally employ the Conditional also (लृट्) As कथं नाम तत्र भवान् दूषलम् अवाक्यमिच्छत् or याजयेत् Indeed why did your honor (attempt to) sacrifice for that Sûdra (in vain) ?

Under similar circumstances, in denoting future time the Conditional (लृट्) must invariably be employed (III 3 139) as कथं वर्गे अत्यजिष्यः 'why will you (attempt to) give up your duty

२८०१ । कियुते लिङ् लृट् । ३ । ३ । १४४ ।

गर्हायानिर्दिष्टे । विभाषा तु नापुनर्वहे । क-कतरा-कतयो वा । लृट् मावद ।

2801 The affixes 'Lin' and 'Lrit' come after a verb, when the interrogative words like 'kim' &c, are in composition with it and censure is implied

Here also the Potential and the First Future are employed in preference to the time required by the action

The word 'censure' is understood here, not so however, the word 'optionally'. This excludes all other tense affixes. The repetition of the word *सिद्ध* in this sūtra, is for the sake of excluding *सुट्* whose anuvṛitti would also have run into this sūtra had we taken the anuvṛitti of *सिद्ध* from the last sūtra instead of repeating it. Thus *कः कुरते वा इति निन्देत्-निन्दिष्यति वा* 'who will censure Hari?'.

In the Past tense when the non completion of act on is implied we may optionally employ the Conditional (*सुह्*) and in the Future tense under similar circumstances we must employ the Conditional necessarily as *को नाम वृक्षो यः स तत्र भवानवाजयिष्यत्* who is the Sūtra for whom your honor did sacrifice (in vain). This sūtra may be rendered thus also — In connection with an Interrogative Pronoun when censure is implied may be employed the Potential or the First Future

२८०२ । अमवकूलुप्त्यमर्षयोरकिञ्चित्पि । ३ । ३ । १४५ ।

मर्षयामिति विवृत्तम् । अमवकूलुप्तिरवनावना । अमर्षयोरिति । न तत्राववापि न मर्षये वा मवाहृति निन्देत्-निन्दिष्यति वा । कः-कुरते-कुरते वा इति निन्देत्-निन्दिष्यति वा । सुह् मावत् ।

2802 When it is to be expressed that somebody holds that something is not likely to take place or is not to be tolerated, the Potential and the First Future are employed, even without the Interrogative Pronoun

The anuvṛitti of the word censure ceases. The word *अमवकूलुप्तिः* means impossibility not to be believed. The word *अमर्षः* means 'not endurable or not to be tolerated'. This excludes all other tenses the Potential and the 2nd Future coming in preference to all other tenses required by the time of the action. Thus *न तत्राववापि न मर्षये वा भवाद् इति निन्देत्* or *निन्दिष्यति*

I do not believe or I cannot tolerate that you can revile or will revile Hari. Similarly *कः कुरते* or *कुरते इति निन्देत्* or *निन्दिष्यति* .

Note — So also *नाम कुरवापि न तत्राववापि, न भवाद् इति तत्र भवाद् नाम वृक्षं याजयेत्* or *याजयिष्यति* 'I do not believe or think it possible or trust that you or honor sacrifices (or sacrificed or will sacrifice) for a Sūtra' *न मर्षयामिति तत्र भवाद् वृक्षं याजयेत्* or *याजयिष्यति* I can not tolerate that your honor does (did or will) sacrifice for a Sūtra

When *come* *वे* come together with the non completion of the action is to be expressed we may optionally employ the Conditional (*सुह्*) but necessarily so when Future time is to be expressed. Thus *नाम कुरवापि तत्र भवाद् नाम वृक्षं याजयेत्* I do not believe that your honor did or will sacrifice for a Sūtra,

२८०३ । किञ्चित्पि लुप्त्यमर्षयोरकिञ्चित्पि । ३ । ३ । १४६ ।

अथवायमयवोदिरयेतद्वर्षायां चेति यावदनुवर्तते । किंकिलेति सप्रुदायः शोषदोतकत उप-
पदम् । अस्त्यर्थाः अस्तिनवतिविदास्तयः । लिङोऽपवादः । न नह्ये न नर्षये वा किंकिल रत्नं
पुद्गालं भोक्षये । अस्ति नवति विदाते वा पुद्गलीं ननिचयति । अत्र सूट् न ।

• 2804 The affix 'Lrit' (the Second Future) is used after
a root, when the words 'kimkila' or those having the sense of
'asti' (he is) are in construction with it, (when the action is
not likely to occur, or is not to be tolerated and when censure
(S. 2806) is implied).

The words within brackets must be supplied from the last aphorism
and from S. 2806 The whole word किंकिल is to be taken as an upapada
and not the word किं and किल separately This word expresses 'anger'.
The words having the sense of asti are अस्ति, नवति and विदाते । This rule
supersedes the Potential (लिट्) Thus किंकिल or अस्ति or नवति or विदाते नाम
त्र नवाद् वृषत् याजविचयति, न नर्षयामि, न नह्ये. 'Is it possible that your honor
will (or did or does) sacrifice for a Sûdra? I cannot believe or tolerate it'.

Another example is न नह्ये न नर्षये वा किंकिल रत्नं पुद्गालम् भोक्षये 'I do not
believe or can tolerate that thou shouldst eat the food of a Sûdra'; अस्ति नवति
विदाते वा पुद्गलीं ननिचयति 'Is it possible that thou shouldst go to a female Sûdra'.

As there is no occasion for लिट् here, we cannot have the Conditional
(वृट्) required by rule III 3. 141

२८०४ । जातुयदोर्लिङ् । ३ । ३ । १४९ ।

'यदायदोर्बपसंयदानम्' । सूटोऽपवादः । जातु यदाया यदि वा स्वाहयो हरिं
निन्देन्नावकस्त्वयामि न नर्षयामि । सूट् प्राग्वत् ।

2804. The affix 'Lrit' comes after a root, the words 'jātu'
and 'yat' being in construction with it, when the sense is that
the action is not believed to be likely, or is not to be tolerated.

This excludes the Second Future or 'Lrit'. जातु तत्र नवाद् वृषत् याजयेत्,
or यत्नान् तत्र नवाद् वृषत् याजयेत्, न नह्ये न नर्षयामि ।

Vrt.—The words यदा and यदि should be enumerated along with the
words जातु and यत् in this rule As यदा or यदि वा स्वाहयो हरिं निन्देन्नावकस्त्व-
यामि न नर्षयामि 'neither do I think nor do I tolerate that one like you should
blaspheme Hari'.

Here also, when the non-completion of the action is implied, the Con-
ditional (वृट्) is necessarily employed in denoting future time, and
optionally so in denoting past time. As जातु यत्, यदा or यदि स्वाहयो हरिं
निन्देत् or यत्निन्देत् याजयेत्, न नर्षयामि वा 'neither do I believe, nor do I
tolerate that one like you did attempt to blaspheme Hari'. यदि पुत्तिमया-
स्त्वस्त्वमुत्तोरुवाक्यमस्य तव रति रतिमयम् पुद्गलीके किमसिम् 'if you had felt (which
you clearly have not) the fragrant smell of her breath, would you have had
any liking for this lotus?'

२८०५ । यच्छयत्रयोः । ३ । ३ । १४८ ।

यश्च यत्र वा त्वमेव कुर्याः न नश्ये न नर्वयानि ।

2805. The affix 'Lū' comes after a root, the words 'yachcha' and 'yatra' being in construction, when the sense is that the action is not believed to be likely, or not to be tolerated.

This supersedes the Second Future. The separation of this aphorism from the previous one is for the sake of the rules that follow. The rule I. 3. 10 does not also apply here. Thus यश्च यत्र वा त्वमेव कुर्याः न नश्ये न नर्वयानि 'I do not think, nor can I tolerate that thou wilt do so'.

The Conditional (लृङ्) will also be employed under its own proper conditions as shown in the last aphorism.

२८०६ । गह्वीयां च । ३ । ३ । १४९ ।

अनवज्ञातमर्षेति नित्यम् । यश्चयत्रयोरेणि गह्वीया लिङ्गेन स्यात् । यश्च यत्र वा त्वं ह्यं याजयेः । आयाज्य तत् ।

2806. The affix 'Lū' comes after a root in all tenses when the words 'yachcha' and 'yatra' are in composition with it, provided that censure is implied.

The governing force of the words *anavakhyati* and *amgrsha* censure. This debars all other tense-affixes. Thus यश्च or यत्र तत्र भवाद् युक्तं याजयेत् अहो वृद्धः यद् याजयाः, गह्वीनदे अहो अयमायमेतद् 'we blame you, who being an opulent, old Brāhmana (who ought to know better) officiate as a sacrificial priest for a Śūdra, O! It is improper'!

When the non-completion of the action is indicated, the Conditional tense must be employed under the rules given in III. 3. 139 140 141. As यश्च or यत्र त्वं हरिं निन्देः or अविनिन्दस्व, गह्वीनदे 'we censure that you should (have attempted to) blaspheme Hari', &c.

२८०७ । चिन्नीकरणे च । ३ । ३ । १५० ।

यश्च यत्र वा त्वं ह्यं याजयेः । आहवर्णेनम् ।

2807. The affix 'Lū' comes in all tenses after a root, when used with the words 'yachcha' and 'yatra' and the sense implied is that of 'wonder'.

The word चिन्नीकरणं means 'wonder, astonishment, strangeness &c.'. This debars all the other tense-affixes. Thus यश्च or यत्र तत्र भवाद् युक्तं याजयेत् आहवर्णेनम् 'this is a wonder that you should sacrifice for a Śūdra'.

Note.—When the non-completion of the action is indicated, the Conditional is employed under the rules III. 3. 139, 140 and 141. Thus आहवर्णेनम् यश्च or यत्र त्वं ह्यं याजयेः or अयाजयिष्यः 'it is a wonder that you should (have attempted to) perform a sacrifice for a Śūdra', आहवर्णेनम् यश्च

or वन रत्नं पुत्रं यदावदिच्छति. 'It is a wonder that you should (hereafter attempt to) make a Sūdra perform a sacrifice.

२८०८ । ज्ञेये लुङ्यदी । ३ । ३ । १५१ ।
यस्य वक्ष्याम्यस्य स्मिन्पुत्रपदे चित्रीकरणे नञ्चे चातोर्लुङ् एवाय । आद्यर्थेनञ्चे नाम कृष्ण इत्येति । 'यदीदि किम् । आद्यर्थे यदि चोऽपीवीति ।

2808 In all other cases, when wonder is implied by words other than 'yachoha' and 'yatra', the affix 'Lit' is employed after a root, except when the word 'yadi' is used

In all other cases, that is to say, in cases where the words वच्च् or वच् are not employed, as well as where the word यदि is not used, the Second Future is used in preference to the Potential

Thus आद्यर्थेनञ्चे नाम कृष्ण इत्येति 'a miracle that the blind see Krishna.' आद्यर्थे, चिन्, अद्भुतत्वं ज्ञेयो नाम चर्वेत्यतोऽप्येति, चिन्ते नाम कदाकरत्वं अश्नेत्येति 'it is wonderful, strange and astonishing that the blind man should ascend a mountain, or a deaf person should read grammar'.

Not so, when the word यदि is employed. Thus आद्यर्थे यदि चोऽपीवीति 'a wonder, if he study' आद्यर्थे यदि च पुत्रजीव 'a wonder, if he eat

As there is, in this case, no occasion to employ the Potential, we can not employ the Conditional as directed in sūtras III 3. 139, 140 and 141.

२८०९ । उताप्योः समर्थयोर्लिङ् । ३ । ३ । १५२ ।
वाङ्मित्रवर्ज्येऽनयोस्तत्प्राधान्या । उत अपि वा दृग्वाच्य इति । 'वनयन्ते । किम् । उत वरतः पतिवति । अपिवाच्येति द्वारत्वं । प्रत्ययः प्रवृत्त्यादयः च नञ्चते । इतः प्रवृत्ति निवृत्तिनिके क्रिया-विपरीतो प्रवृत्तिरिति निरुद्धः ।

2809. The affix 'Lit' comes after a verb in all tenses, when the words 'uta' and 'api', both having the same meaning, are in composition

This excludes all the other tense affixes. The meaning which is common both to उत and अपि is that of वाच्य 'assuredly, certainly, surely, really'. Thus उत or अपि इत्यद्वय इति 'assuredly I have destroyed all sin' 'उत ऊर्ध्व' 'certainly he does', अपि ऊर्ध्व 'assuredly he does', उतापीवीति 'certainly he studies (will study &c.)', ज्ञेयापीवीति 'surely he studies &c.'

Why do we say 'when they mean certainly'? Observe उत इति चिन्तेत्येति 'will the stick fall? अपि इति चिन्तेत्येति 'he shuts the door'. Here उत is employed in asking questions, and अपि with वा means 'to shut'.

The option allowed by rule III. 3. 141 ceases. Hereafter the Conditional (लृट्) must invariably be used even in indicating Past action, when action is not completed, and there is reason for the employment of लृट् (Potential) In indicating Future time, of course, लृट् must necessarily be employed as before. Henceforward, therefore, no option is allowed, but लृट् must be employed where sūtras III 3 139 and 140

required is. As सताहनिचयद् दस्यु राजा 'will the king kill the robber ?
Ans नाहद् न हनिष्यति ' He did not kill, he will not kill '

२८१० । कामप्रवेदनेऽरुचिष्यति । ३ । ३ । १५३ ।

स्वाभिप्रायविपर्यये यक्षयामे लिङ् स्वाङ्गं तु कश्चिति । कापी ने भुञ्जीत मया ।
 'यक्षश्चिति इति कियु । कश्चित्त्यनेति ।

2810 The affix 'Lai' comes after a root, in expressing or making known a wish, except when the word 'Lachchit' is in composition with it

The phrase कामवसेदन means the expression of one's wish. This debars all other tense affixes. As कामो मे पुञ्जीत भवाद् = अमिताभो मे पुञ्जीत भवाद् it is my wish that you will eat.

Why do we say 'except the word कश्चित् ? Observe कश्चित्जीवति ते माता कश्चित्जीवति ते पिता । माताविद् एवा पुच्छति कश्चित्जीवति यावन्ती ॥ 'I hope thy mother is living, I hope thy father is living, I ask thee O mārāvid ! (Parrot) I hope that Pārva is living .

२८११ । संभावनेऽलमिति चेत्सिद्धाप्रयोगे । ३ । ३ । १५४ ।

[illegible]

2811 The affix 'Lai' is employed after a root, when the expectation (of a person or thing being able or competent to do or suffer the action denoted by the verb) is implied (or expressed by any other word used along with them) than 'alam'

The word **सिद्ध** is under tood here. The word **समर्थन** means support and expectation in the power or ability of another to perform any action. This word is here qualined by the sense of the word **यत्न** and though it is in the seventh case in the aphorism it m is be construed as if it was in the first case. Similarly **अस्त** is in the first case it should be construed in the seventh case. The word **अस्त** means 'adequate' so that the above mentoned **समर्थन** must be completed full and true i.e., realised. The phrase **विद्वान्मयी** qualifies **अस्त** which must be taken here to be in the seventh case and in aus if the non employment or omission of **अस्त** is valid or objectionable. When is that unobjectionable. When the sense of **अस्त** is implied by the sentence but this word itself is not used. The Potential Mood is employed when the expectation is of the kind above described. This rule debars all other tense-affixes. Thus **अपि सर्वं विरक्तं निश्चयः** I expect he will break even the hill with his head, **अपि द्रोणं खादं पुत्रोऽसौ** I expect you will eat away even a ~~drone~~ of cooked food.

Why do we use the word **यस्य** 'competent to do'? Observe, **विदेगस्यापि देवदत्तः प्रायेण गतिष्यति ग्रामम्** 'I expect Devadatta, who is living in a foreign country, will some day go back to his country'. Here though expectation is expressed the idea conveyed by **यस्य**, namely, the power to do something or adequacy to do is not present, and hence the Future is employed instead of the Potential.

Why do we use the phrase **निद्रामयेति** 'when the actual result does not take place'? Observe, **यस्य देवदत्तो हस्तिम् हनिष्यति** 'Devadatta is in a position to kill the elephant, and he will carry it out also'.

Under similar circumstances, in past and future times, when non-completion of action is indicated, the Conditional tense (**लृट्**) must be invariably used in preference to every other tense. Professor Bohtlingk translates the sūtra thus: "The Potential is employed when it is expressed that some one is believed to be capable of doing something, pre-supposing that the actual performance of the action does not take place".

२८१२ । विभावा घातौ संभावनवचनेऽपदि । ३ । ३ । १५५ ।

प्रत्ययभूतप्रत्ययतः । संभावनेऽर्थे घाताप्यपदि उत्तेऽर्थे लिङ् वा इयात् न तु यच्छादे । प्रत्येक निधे प्राप्ते यद्यपि । संभावयानि पुच्छीत भोजयते वा भवत् । 'अपदि' लिङ् । संभावयानि यदुच्छीतवाहयत् ।

2812 The affix 'Lū' is optionally employed after a verb when it has another verb which expresses 'expectation', in construction with it, but not so when the word 'yat' is used.

The whole of the last sūtra qualifies this sūtra, the 'expectation' indicated here being of the kind mentioned in the last sūtra and governed by the conditions laid down in that aphorism. The word by which an 'expectation' is expressed such as **संभावय** **यस्य**, or **यदिनाम**, is called **संभावन वचन**. This sūtra enjoins an option, where by the last aphorism, there would have been necessarily the Potential Tense. Thus **संभावयानि पुच्छीत** or **भोजयते भवत्** 'I expect you will eat', **यद्यक्षययानि पुच्छीत** or **भोजयते भवत्** 'I hope you will eat', **यद्वदथे पुच्छीत** or **भोजयते भवत्** 'I believe you will eat'. Why do we say 'not so when "yat" is used'? But no option is allowed, and the Potential must necessarily be used, when the word **यस्य** is employed. As **संभावयानि यदुच्छीत भवत्** 'I expect you will eat'.

The sūtra may also be rendered thus: "The Potential is not necessarily employed, where there is in connection with it a verb in the sense of 'to hold as possible', but not when **यद्** is employed".

२८१३ । हेतुहेतुमतो लिङ् । ३ । ३ । १५६ ।

या इयात् । कृच्छ्रं ननेच्छेत्पुच्छं वायात् । कृच्छ्रं ननेच्छति चेच्छ्रं वायात् । 'ननेच्छति' हेतुहेतु । मे । इतीति यतः ।

2813 The affix 'Lū' is optionally employed after both those verbs which express the condition and its consequence.

The word **हेतु** means 'cause' or 'condition' and **हेतुवद्** means 'consequence' or 'effect'. This supersedes all other tense affixes, in other words, 'in conditional sentences in which one statement is made to depend upon another as its reason or ground the Potential is used in both the antecedent and the consequent, otherwise called the *protasis* (**हेतु**) and *apodosis* (**हेतुवद्**), the former containing the condition or ground of argument and the latter the conclusion based upon it'. Thus — **हृष्य नयेद् येह युत वावाद्** or **हृष्य नयति येह युत वायति** 'If he bow to Kṛishna, he will get happiness' **दक्षिणेन वेदायान्न यकटं पर्वानयेद्** 'if he go by the right side, the cart will not be upset', **यदि कमलकम् जादयेन्न यकटं पर्वानयेद्** 'if he calls Kamalaka the cart will not be upset'. Here 'going by the right side' is the *protasis* (**हेतु**) and 'not upsetting' the *apodosis* (**हेतुवद्**).

This is an optional use of the Potential, we may use the Second Future in the alternative, thus **दक्षिणेन वेद् वायति न यकटं पर्वानविचयति** 'if he goes by the south, the cart will not be upset'.

The word **विनाया** 'optionally' used in the sūtra immediately preceding is also understood here.

Ishti — This usage is confined to the Future only.

Though the anuvṛtti of **सिद्** could have been taken from the last aphorisms its repetition here is for the sake of pointing out the particular time namely, the Future, in which the Potential should be employed. Therefore, it is not employed in the following sentences, **हन्तीति वक्ष्यते** 'he kills, therefore he flies' **चरति दक्षिणं वाति** 'it rains therefore he runs'.

It of course follows that when the non-completion of the action is indicated, the Conditional (**यद्**) should be employed under these very circumstances. See examples under III 3 139.

२८१४ । इच्छार्थेषु सिद्धलोटी । ३ । ३ । १५३ ।

इच्छानि भुञ्जीत भुङ्क्ता वा भवान् । एव कामये प्रार्थये हृष्यदिवेदि चोप्यु । " काम मवेद न इति वक्तव्यम् " । वेह । इच्छाकरोति ।

2814 The affixes '*Lin*' and '*Lo*' are employed after a root, when another verb having the sense of 'wishing', is in construction with it.

This supersedes all other tense affixes. When words expressing 'wish', such as **इद्**, **कद्**, **मार्थं** &c., are used the Potential or Imperative is used, thus **इच्छानि कामये** or **प्रार्थये भुञ्जीत भवान्** or **भुङ्क्ता भवान्**. I wish desire of pray, that your honor may eat.

Var — It is only when a desire is expressed that the Potential or the Imperative should be employed (and not merely when the verb 'to wish' or its synonyms are in composition). Therefore, the Potential or the Imperative is not used here **इच्छाकरोति** 'wishing, he does'.

The sūtra may be explained as follows: I connect the verb in the

२८१५ । लिङ् च । ३ । ३ । १५९ ।

यमानकर्तृकेषु इच्छायेषु लिङ् । पुञ्जीयेतीच्छति न

2815 The affix 'Līn' is used after a verb, when another verb meaning 'to wish' is in construction with it, and the agent of both the verbs is the same.

Under similar conditions, with words implying 'wish', the Potential is used in the sense of the Infinitive. Thus पुञ्जीय इति इच्छति 'he wishes that he may eat', यधीयेतीच्छति 'he wishes that he will read'.

When the non completion of the action is implied, the Conditional must be employed under rule III. 3 139.

२८१६ । इच्छार्थेभ्यो विभाया वर्तमाने । ३ । ३ । १६० ।

लिङ् इयात्पठे लट् । इच्छेत्-इच्छति । दादयेत्-दानयति । विधिनिमन्त्रण- (२२०८) इति लिङ् । विधी । यजेत । निमन्त्रणे । इदं पुञ्जीत भवात् । आनमन्त्रे । ददायीत । अधीष्टे । पुत्रमध्यापयेद् भवाद् । भवदने । किं भो वेदमधीयीष्य उत तर्क्य । प्रार्थने । ओ भोजनं तमेव । एवं लोट् ।

2816. After roots meaning 'to wish', the Potential (Līn) is optionally used in denoting the present time.

Thus ordains लिङ् where there would have been otherwise लट्. Thus इच्छति or इच्छेत् 'he wishes', वदति or उच्यते, जानयति or जानयेत् ।

२८१६ । क । विधिनिमन्त्रणानन्त्रणाधीष्ट संप्रश्नप्रार्थनेषु लिङ् । ३ ।

३ । १६१ ॥

2816A. The Potential mood is employed in denoting (a) command, (b) invitation, (c) permission, (d) entreaty, (e) question, and (f) prayer

As (1) command यजेत 'Let him sacrifice, (b) Invitation इदं पुञ्जीत भवात् 'I invite you to dine here (c) Permission ददायीत 'you may (are permitted) sit here'. (d) Entreaty पुत्रमध्यापयेद् भवात् 'I entreat you to teach my son' sit here'. (e) Question किं भो वेदमधीयीष्य उत तर्क्य 'may I read the Veda or the Logic'. (f) Prayer ओ भोजनं तमेव 'O! May I get food'

So is the case with the Imperative by the next sūtra.

२८१६ । ख । लोट् च । ३ । ३ । १६२ ।

2816B. The affix 'Lot' also is employed after a root in the sense of commanding, &c.

The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the last aphorism. The division of this aphorism from the last, is for the sake of subsequent sūtras in which the anuvritti of लोट् only runs and not those of others. Thus —

(1) कटं तावद् भवात् करोतु 'make the mat', यत्र भवात् आनयतु ।

(2 and 3) अमुं भवात् आनय 'there you are invited to' or you may, sit'.

(4) पुत्रमवाह्यं ज्ञप्स्याम्यसु 'you will teach, I hope the son

(5) किं भी येदमभ्यये सत तर्कम् 'Sir what shall I! ari, the Veda or the Logic?

(6) भवति मे ग्राह्यं ग्राह्यकालेन च प्रोक्ष्यते this is my prayer that I may learn the Grammar or that I may learn the Prosody'

२८१७ । प्रियातिसर्गग्राहकालेषु कृत्याश्च । ३ । ३ । १६३ ।

प्रियो विधिः । अतिवर्गः कालचारादुपधा । भवता वदन्त्यम् । भवताम्यवताम् । भवताम् सोढोऽ
उक्त्यर्थं ग्राहकालार्थम् ।

2817 The affixes called 'Kṛitya', and the affix 'Lot' come also after verbs, in the sense of direction, granting permission, and proper (particular) time

The word प्रिय means 'direction', अतिवर्गः means permission to do as one likes, ग्राहकालः means arrival of appropriate occasion or time for the doing of an action. The force of च is to introduce the word सोढ into this aphorism. Thus भवता वदन्त्यम् you should ever see भवताम् वदन्त्यम् you do sacrifice. So also भवता कटः वरणीयः कर्तव्यः कृत्यः or कार्यः you must, may or it is proper time for you to make the mat

So instead of the Passive Potential Participles for such, the Kṛitya affixes (III 1 95 &c) may properly be called, we may have the Imperative also. Thus करोतु कट 'you must (may or it is the appropriate time to) make the mat

Note —It might be asked 'Why the kṛitya affixes are enjoined to come with the force of direction permission &c. They have been ordained most generically to come in denoting action in the Abstract (भाव) and object (वर्त) and a fortiori they will come in denoting the senses of direction, permission &c for the latter are but a species of action. If you say that सोढ being ordained in these special cases, will (on the principle that an apavāda or special rule excludes an utvarga or general rule with in the jurisdiction of such special rule) exclude kṛitya affixes we would reply, that kṛitya affixes will not be excluded for the rule of non union for affixes (III 1 94) will apply

Note —To this objection we answer the special mention of the word kṛitya in this sūtra indicates the existence of the following maxim —

The rule of non union affixes (III 1 94) does not necessarily apply to all cases after sūtra III 3 94 treating of primary affixes by which feminine nouns are formed

Q —What is the difference between the words विधि and प्रिय? Ans Some say विधि means a precept enjoining something for the first time while प्रिय means mere 'direction

२८१८ । लिङ् सोढ्यर्थाद्भूतिके । ३ । ३ । १६४ ।

प्रियादयोऽप्युपधाः । उपधाङ्गः प्रिय-वृत्त्याद् यद्भूत्यम् ।

2822 The affixes 'kritya', and the affix 'trich' are added to a root, when fitness as regards the agent is implied, (as well as the affix 'lin')

The force of च = to introduce the Potential (लिङ्) into this, from the last. Thus भवता खलु कथा बोद्धव्या यास्या or बहनीया (kritya) or भवाद् खलु कथा बोद्धा (trich), or भवाद् खलु कथा बहेद् (lin) your honor = fit to marry the girl

Note — Why specifically enjoin 'kritya' and 'trich' in the sense of fitness? They being enjoined universally would a fortiori be applied when fitness = to be denoted? Because the लिङ् being specially enjoined to denote fitness and being an *Apavāda* would have debarred *kritya* and *trich* which being universal affixes would give way. Nor can we to prevent this contingency take shelter under rule III 194 of no uniform affixes for we have seen that that rule is not universally valid.

२८२३ । शकि लिङ् च । ३ । ३ । १९२ ।

शक्ती लिङ् ह्यात् । आत्कृत्या । आत् एव बहे । शकि लुङ् (२२१८) आकार्षी । कथं वा भवतु वा भविष्यतीति । नाहं भाङ् किं तु नाययः ।

2823 And the affix 'Lin' as well as the 'kritya' affixes come after a verb when the sense is that of 'capability'

The word 'capability' qualifies the root so that the sense of capability must be inherent in the root. Thus भवता खलु भारो बोद्धव्यः बहनीयाः यास्याः (kritya) or भवाद् खलु भार बहेद् you can carry the load.

Though *kritya* affixes could have come in this sense even without any special rule for they are general affixes their special mention in this *sūtra* is to guard against their being superseded by लिङ् for rule III 194 is not universally valid.

२८२३ । क । माङि लुङ् । ३ । ३ । १९५ ।

2823A When the particle क is added, then the aorist is employed in all tenses and moods (See No 2219)

Thus वा कार्षीः Do not do How do you explain the Imperative and the Second Future in the sentence कथं वा भवतु वा भविष्यति? This is not भाङ् but a different particle क ।

२८२४ । धातुस्यन्धे प्रत्यया । ३ । ४ । १ ।

आत्त्वर्थात् यद्यपि यत्र काले प्रत्यया लक्ष्यस्ततोऽप्यतार्थि ह्यु । लिङ्भाङ्प्रतिपादा प्रादाभ्यासदन्तोद्येन मुक्तपूतकिवावाचिभ्यः प्रत्ययाः । यद्यप्यदर्थः । भूवे लङ् । चतीनधाप्रत्ययैर्कर्मक दर्शनार्थः । दोमदाश्च पुत्रो भवितु । सीमेन यद्यववाची यः पुत्रस्तत्कर्मकं भवन् ।

2824 When there is a syntactical relation between the senses of the verbs, the affixes are valid, even in denoting time other than that for which they have been specifically enjoined.

The action denoted by the conjugated verb being the principal, regulating the time of the verb subordinate to it in the other, and so the affixes of the verb in the subordinate need not be the same time as that of the principal, though primarily the affixes might have denoted some other time.

Note—The above sūtra is thus translated by Professor Bhattinga — “Words formed with affixes stand, (in reference to the time) in closer relation to the verb (with which they are allied)”

Note—The above is not a literal translation but rather an explanation. The literal translation will be something like this “Affixes are employed in denoting relation (सम्बन्ध) between the senses of verbs”. The word सम्बन्ध is a Q. native Compound meaning ‘relation of roots’. The word ‘root’ is figuratively used for ‘sense of roots’, so that the above compound means ‘relation of the senses of roots’. In other words, the relation between the roots should be that of qualifier and the qualified. When there exists such a relation between the senses of two verbs, namely, that of qualifier and the thing qualified, then the affixes may be employed in denoting other times than that specifically ordained for them.

This is *हव्यं पुत्रं ददाति* ‘living there he saw, *अग्निहोत्रं यज्ञं कुरु* ‘to him a son will be born, a performer of the Agnihotras sacrifice’, *यस्य पुत्रो भविष्यति* ‘he will be to-morrow maker of the mat’; *अग्निहोत्रं यज्ञं कुरु*.

Note—Here, though the time of the action of *living* denoted by *हव्यं* is present, (III 2. 124), this action is present only in relation to the action of *singing*, and though because the latter action is past, the former action also is past with reference to the speaker or writer, this circumstance does not affect the form of *हव्यं* which therefore may remain as it is. In other words, ‘affixes are related directly to the roots, and not to the whole sentence’.

Note—Similarly the word *अग्निहोत्रं* is formed by an affix (III 2. 85) denoting past time, while the word *यज्ञं कुरु* is in the Future tense. Now, this linking together of a word in the Past tense with a word in the future is a valid usage. Here the time of the qualified verb *यज्ञं कुरु* does not affect the special time of the qualifier *अग्निहोत्रं*.

Note—Q.—Why has the word *यज्ञं कुरु* been repeated in the sūtra, when it was understood in the sūtra from III 1. 11? Ans.—The repetition is for the sake of indicating that the affixes which are not ordained to come after roots (उत्त), but which are enjoined to come after roots &c. such as Taddhita affixes, are even valid in other cases than those in which they have been specifically enjoined when related to a verb. Thus *यज्ञं कुरु* ‘he was possessed of a cow’, *यज्ञं कुरु* ‘he will be possessed of a cow’. Here the Taddhita affix *कुरु* is added to the root *कृ* ‘cow’, with a present signification (V. 2. 94), the word *यज्ञं कुरु* meaning ‘who has cows’ or ‘is

which there are cows' This word *नोवत्* however, is related and validly so, to the words *आसीत्* and *अविता*—one in the Past tense and the other in the Future

२२२५ । क्रियास्तमिहारे लोट् लोटो हिस्वी वा तद्धवमो । ३ । ४ । २ ।

पीनः पुत्रे पुत्रार्थं च दोट्ये चातलोत्पद्यताम् च हिस्वी स्तः । विज्ञापयदाः सो च हिस्वी क्रमेण परस्मैपदात्तयोः पञ्चमी स्तः लोट्पदो च । तद्धवमोऽप्येव तु हिस्वी वा स्तः । पुरस्मैपदमवसे तु नान्येति दिदिद्येते । दित्वविधायमानस्योद् । तेन च वत्तपुरस्मैपदमवसे परस्मैपदादयो हि कर्तारि आत्मनेपदस्यः स्यो भावकर्मकर्तृषु ।

2825. When the (frequency or) repetition of an action is indicated, the affix 'Lot' is added to the root, and the verb is repeated. And the affixes 'lu' and 'sva', or the affixes 'ta' and 'dhvam' are the substitutes of 'Lot'.

Professor Bohtlingk translates this as follows. "When the repetition of an action is expressed, the Imperative is used, and though the second person singular is used, it may also stand for the second person plural."

The phrase *चातुसद्वच* of the last sūtra is understood here also. The frequency or repetition of an action is called *चतुसद्वच*. This word qualifies the sense of the original. In other words, "when the sense of frequency &c. is understood in connection with the action this sense not being included in that of the verb, as it may be in the case of a verb from frequentative roots."

This Imperative mood is employed in all Tenses and Persons in connection with all moods. But the peculiar use of the Imperative is confined to the 2nd. person singular and plural Parasmaipada (हि and त्, and 2nd. person singular and plural Atmanepada (स्व and वच्). In other words 'the Imperative mood person (Parasmaipada and Atmanepada) is repeated, though the subject of the main verb be different and the verb be in any tense.' Thus *जुनीहि जुनीहिषेव जुनि* 'he cuts repeatedly', as if some one was always calling out to him 'cut thou, cut thou'. *जुनीहि जुनीहिषेव जुनी* *जुनी* or *हे जुनि* 'they cut often and often'. So also *जुनीहि जुनीहिषेव त्वं जुनि* *जुनि* or *तुं जुनि* 'thou or you two or you all cut repeatedly' as if some one was calling out to you 'cut you, cut you'.

So also *जुनीहि जुनीहिषेव त्वं जुनी* *वच् जुनि*, *वचसासीत्* &c. 'you cut I cut, he has cut repeatedly', as if some one was calling out to us 'cut ye, cut ye'. Similarly with Atmanepada roots, as *जुनीरासीषेदेव जगन्मि*, *जुनी जगन्मि*, *हे जगन्मि* &c. 'he or they study hard' as if some one was calling out to them 'study thou, study thou'.

So also *जुनीरासीषेदेव त्वं जगन्मि* &c. Similarly in every tense mood and person, as *जुनीरासीषेदेव जगन्मि*, *जगन्मि*, *वचसासीत्*.

The Intensive verbs, in *वच्* also have this meaning of frequency, but there the verb is not repeated, as the sense of frequency there is inherent

in the verb, in this case we must repeat the verb to express frequency.
Se VIII 14

This use of the Imperative is not found in Literature (Bohtlingk), but
in Marathi.

• २२२६ । समुच्चयेऽन्यतरस्याम् । ३ । ४ । ३ ।

अनेकक्रियासमुच्चये दोत्ये प्रागुक्तं वा स्यात् ।

2826. The affix 'Lot' is similarly added to the root optionally, when several themes follow one after another.

In this case also the terminations of the second person singular and plural Atmanepada and Parasmaipada are employed namely, **धि, ह्य** or **त्** and **ध्व** । Thus **आच्छन्नं नष्टं खड्गं कथयन् विधानं देव्यै वाचयन्ति** or **इनावन्ति** or **इनेदन्ति** ।

Similar examples can be formed as in the last aphorism only the Imperative is not doubled as in the last case.

Similarly **ए-होऽपीच व्याकरणपीच, निरुक्तपीचैवेयायचपीचै** or **इनावपीचाते**
or **इनेऽपीचै** he or they two or they all learn, learning Prosody, learning
Grammar learning Nirukta

Thus being an optional rule we have these forms also कदाकल्पनधीते
कदाधीधीते निरक्तनधीते इत्येवमधीते, इत्यनधीयाते इत्येधीयाते । कदाधीधीते कदाकल्पनधीते
निरक्तनधीते, इत्येव इत्यनधीते अथानधीयाते अथनधीयाते । कदाधीधीते कदाकल्पनधीते निरक्त
नधीयाइत्ये इत्यनधीते अथानधीयाते, इत्यनधीयाते ।

२२९ । यथाधिध्यनुप्रयोग पूर्वस्मिन् । ३ । ४ । ४ ।

आप्तौ लोहविधाने लोटप्रकृतिभूत एव पाठुरनुमयोग्यः ।

2827 In the first case (comprised under sūtra III 4 2), the same verb must be used in the subsequent clause, as the verb which was put in the Imperative mood

The examples have already been given under III 4 2 S 2825. We cannot say लुनीदि लुनीदीर्येवादि विनक्ति we must use a verb from the root लू' to cut. Such as लनादि &c So also लवीर्यवीर्य takes लवीरे only after it and not a synonymous verb like पदति &c

२८२८ । समुच्चये सामान्यवचनस्य । ३ । ४ । ५ ।

[illegible]

Here there is relation of identity with the general verb (abhyavaharati) used in the subsequent sentence, and the particular verbs which have collected together in the first sentence.

Where there is no samuchchaya, we use the ordinary Tenses. As वृषिपति 'he drinks barley gruel' चापा खादति 'he eats fried corn'. खनने 'he eats rice' दाधिकनारखादते 'he tastes curd preparation'.

In the same way is explained the following verse of the Śūpālā vadha पुरीषवत्सलद (he besieged the Puri), घृणीद गन्धन (he destroyed the Nandana garden by cutting down the trees) सुपर रत्नानि (he stole the gems, that is, plundered good things), इरावत्सङ्गमः (took away captive the heavenly nymphs)

विपुलं चले नमुचिद्विषा यती (that powerful Ravana contending with the Enemy-of Namuchi (Indra) made) व दृष्टतावाच्यमदिविद दिवः (disturbance night and day, and so made heaven unpleasant) (Mayha 1 51)

Here in the first part of the sentence the usual verbs in the Imperative Mood, namely (1) avāśunda 'thou', (2) lunhi 'cut down thou', (3) mushana 'steal thou', and (4) hara 'capture thou'. They all are in syntactical relation with the one 'g' at Ravana and the one verb चरवा 'made disturbance' in the past tense, that of the current day and not seen by the narrator, covers all the above four verbs for they are all the particular forms of the general action to disturb the peace.

To explain avaskanda &c by 'he is perpetually besieged frequently cut down &c.' as it is actually done by Mallinatha in his commentary, by taking them as Imperatives with the force of frequency of III 4 2 S 2825 is inaccurate and erroneous. Because in the sūtra अनुवृत्तिरनुवृत्तत्वात् III 4 3 S 2826 the anuvṛtti of the words निर्ययि समभिव्यक्ति of the preceding sūtra is not current. For then there ought to have been the repetition of the Imperative verb. But as avaskanda &c are not repeated in the above verse, it is not a case of Kriyasamabhihāra but of samuchchaya pure and simple.

The opinion of some commentators that 'avaskanda' &c, are in the second Person Singular is also erroneous. For we have already said that the Person and Number designations do not attach to these verbs so though avaskanda &c have the form of 2nd Person Singular yet they are really not so.

Here ends the Chapter on the meaning of Tense affixes.

Here ends the Part I Volume II, treating of the conjugation of verbs of the Siddhanta Kaumudī of Bhattoji Dikshita.

FOR SALE.

1. **VEDANTA TAI VATRAYA OF SRI LOKA CHARYA SWAMI**—Translated by Manimatha Nath Paul B.A. B. L.
A very important book on Metaphysics Cr. 8vo. pages 83.
price 8 annas
2. **THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY**—"Vedanti Series No 4—is a very ably written pamphlet, by Babu Sri Chandra Vasu, B A. It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces. As the price is only **ONE ANNA, OR RS. 5. per hundred copies**, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities —*The Theosophy in India*
3. **A TREATISE ON WATER WORKS.**—In Bengalee, by Swami Vijnanananda (Hari Prasanna Chatterji, B A L C L) It treats of purification and supply of water, appliances and machinery distribution of water guarding against waste &c. Intended for the use of the students in Engineering, Engineers contractors and municipal officials. Royal 8vo pages 240 complete in two volumes containing 62 plates comprising 260 figures price Rs 5.
4. **LIL AND SAYINGS OF SRI SRI RAY KRISHNA PARAMHANS A DLV**—*I, Hindi* by Swami Vijnanananda. Royal 8vo pages 149 Price Rs 1.
5. **THE ENGLISH WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.**—With an English translation of Ishfatul Muwahhiddin (His Arabic Persian pamphlet) This edition also contains some additional letters an introduction and 4 illustrations. Cr 8vo pages 1008 Cloth Gilt lettered Price Rupees Five
6. **THE BENGALEE WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY**—Cr 8vo 836 pages Cloth Gilt lettered. Price Rs 4
7. **TWO DECISIONS ON THE RIGHT OF AHLI HADIS (WAHABIS)** to play in the same mosque with the sunnis Price Rupees Two
8. **PRIVATE JOURNAL OF THE MARQUESS OF HASTINGS** Cloth Bound Price Rupees Three

To be had of—**THE MANAGER, PANINI OFFICE,**
BAHADURGANJ, ALLAHABAD

AND

CHATTERJEE & Co.

16 GOUR LAKSHI'S STREET.

FOR SALE.

—o—

1. VEDANTA TATVATRAYA OF SRI LOKA CHARYA SWAMI—Translated by Minmatha Nath Paul B.A. B. L. A very important book on Metaphysics. Cr. 8vo: pages 83: price 8 annas.
2. THE THREE TRUTHS OF THEOSOPHY.—"Vedanti Series No. 4—is a very ably written pamphlet, by Baba Sri Chandra Vasu, B.A. It is very useful for propaganda work, especially for Bengal and North-Western Provinces. As the price is only ONE ANNA, OR RS. 5. per hundred copies, intending propagandists will do well to distribute this among their friends and respective communities"—*The Theosophy in India*
3. A TREATISE ON WATER WORKS.—In Bengalee, by Swami Vijnanananda (Hari Prasanna Chatterji, B.A. L.C.E.) It treats of purification and supply of water, appliances and machinery distribution of water guarding against waste &c. Intended for the use of the students in Engineering, Engineers, contractors and municipal officials. Royal 8vo. pages 240 complete in two volumes containing 62 plates comprising 250 figures. price Rs 5.
4. LIL AND SAYINGS OF SRI SRI RAM KRISHNA PARAMHANS DEB—I, Hindi by Swami Vijnanananda. Royal 8vo pages 140. Price Rs 1.
5. THE ENGLISH WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—With an English translation of Lahfatai Mawahhiddin (His Arabic Persian pamphlet) This edition also contains some additional letters, an introduction and 4 illustrations. Cr 8vo pages 1008 Cloth Gilt lettered. Price Rupees Five
6. THE BENGALLEE WORKS OF RAJA RAM MOHAN ROY.—Cr. 8vo. 836 pages Cloth Gilt lettered. Price Rs 4
7. TWO DECISIONS ON THE RIGHT OF AHL-I HADIS (WAHABIS) to pray in the same mosque with the sunnis. Price Rupees Two.
8. PRIVATE JOURNAL OF THE MARQUESS OF HASTINGS. Cloth Bound, Price Rupees Three

to be had of—THE MANAGER, PANINI OFFICE,
BAHADURGANJ, ALLAHABAD

AND,

CHATTERJEE & Co.

16 GOUR, LAMA'S STREET.

Calcutta.

NOW COMPLETE

THE SIDDHANTA KAUMUDI

OF
BHATTOJI DIKSHITA,

*Containing the original text with notes, and explanations in English
based on Tattvabodhini Kdsulā and other Commentaries*

TRANSLATED BY
SRISA CHANDRA VASU B A,

Completed in three Volumes, Royal 8vo pp 2400

The Siddhanta Kaumudi of Bhattoji Dikshita requires no introduction to the public. The translation follows the same lines as was adopted in the previous work the Ashtādhyayi.

VOLUME I Nouns

COMPLETE IN 1 028 PAGES, ROYAL OCTAVO

VOLUME II—Part I Verbs

Complete in 713 pages Royal 8vo Conjugation of roots

VOLUME II—Part II Kridanta Affixes

Complete in 408 pages Royal 8vo

VOLUME III—Vaidik Grammar

Complete in 247 pages, Royal Octavo

Price (In list rate) Exclusive of postage

Rs 45

(Foreign rate)

Ditto

..

£ 3

Applications should be addressed to the

MANAGER PANINI OFFICE

Bal d lurdgany All d lurd.

N. B.—Up to 31st January 1908, the book will be sold for Rupees Twentyfive only, Exclusive of postage